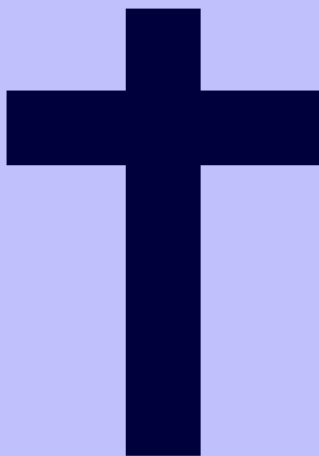

Ta lə Lubə Kunmindi
kí Sigi

Mango: Ta lə Lubə Kunmindi kí Sigi (New Testament)

Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi
Mango: Ta lə Lubə Kunmindí kí Sigi (New Testament)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd

Contents

Matiye	1
Marki	57
Luki	90
Ja	146
Njékwukulə-je	183
Rom-je	237
1 Kòrènti-je	259
2 Kòrènti-je	280
Galati-je	294
Epeji-je	302
Pilipi-je	310
Kolosi-je	316
1 Tesaloniki-je	322
2 Tesaloniki-je	327
1 Timote	330
2 Timote	338
Titi	344
Pilemɔ	348
Əbrə-je	350
Jaki	366
1 Piyər	372
2 Piyər	379
1 Ja	384
2 Ja	391
3 Ja	393
Judi	395
Né-je kí 'teɛ kí dɔ-é	398

**Poyta kí Maji kí
Matiye
ndàngi
Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Matiye
ndàngi**

Mbete kinlé dɔɔ kunmindi kí sigi kà Kunmindi kí Low nati. E toji Jeju Kristi ki dow kí Lubə mbəti-é kí njé-pata-je kí ta Lubə-ti kí mɛɛ Kunmindi-ti kí Low d'un-né mindi-dé rəm, toji-é ki ngar kí boy kí gin koji-ti lə Dabidi. Matiye ndàngi mbete kinlé kɔɔ ra-né kà jipi-je ya kete, kɔɔ kadi 'gə Poyta kí maji kí sɔbi dɔ Jeju kí ree kà njəkaji-dé rəm, ree kà ngar lə-dé rəm. Ngà Poyta kí maji kinlé tɔ kɔɔ dow-je lay tɔ. Ta tɔl ta mbete-ti lé, Jeju idə njéndó-né-je liə kadi d'ow kà lo-je lay kadi d'ingə njéndó né-je gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti d'adi-n'è (28:19).

Matiye kí njèndàngi mbete kinlé, to njètaa lambo. Ri-é lə Lebi tɔ (Mar 2:14). Jeju ɓa-é adi-é to kí kàre dan njéndó né-je-ti liə kí dɔgi gidi-é joo (Mat 9:9), ɓá go-ti ɛ ulə-dé kà njékwukulə-je.

Matiye tum gin mbete liə kà kɔr ginka Jeju, kɔɔ toji-né kí Jeju lé to kí dan jipi-je-ti. E pa ta lə koji Jeju rəm, né kí ɛ ndó dow-je rəm, né kí ɛ ndó njéndó-né-je liə rəm, nékɔji-je liə rəm, ɓá koy-é dɔ kagdəsi-ti kà tɔsi kí tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm, ɓá pa ta lə né-je kí njéndó-né-je lə Jeju d'a ra mɛɛ ndo-je-ti kí nɔ-dé-ti rəm.

Kɔr ginka Jeju

Luk 3:23-38

¹ Kɔr ginka Jeju Kristi kí ngonka Dabidi, kí ngonka Abrakam ɛn:

² Abrakam oji Isaki;

Isaki oji Jakobi;

Jakobi oji Juda kà ngankɔ-é-je;

³ Juda dɛ kà Tamar d'oji Paresi, kà Jera;

Paresi oji Esrom;

Esrom oji Aram;

⁴ Aram oji Aminadabi;

Aminadabi oji Nasɔ;

Nasɔ oji Salmɔ;

⁵ Salmɔ dɛ kà Rakabi d'oji Bowaji;

Bowaji dɛ kà Ruti d'oji Obedi;

Obedi oji Jese;

⁶ Jese oji ngar Dabidi;

Dabidi taa ne Uri oji-né Salomɔ;

⁷ Salomɔ oji Robowam;

Robowam oji Abiya;

Abiya oji Aja;

⁸ Aja oji Jojapati;

Jojapati oji Joram;

Joram oji Ojiyasi;

⁹ Ojiyasi oji Jowatam;

Jowatam oji Akaji;

Akaji oji Ejekiyasi;

¹⁰ Ejekiyasi oji Manasi;

Manasi oji Amɔ;

Amɔ oji Jojiyasi;

¹¹ Jojiyasi oji Jekoniyasi kɪ ngankɔ-é-je.

Dɔgangi bal-é-je-ti kin é d'uwə-né

dow-je kí Jorijaleḿ d'ow sə-dé bə Babilɔn-ti.*

¹² Loki d'ow sə-dé Babilɔn-ti lé,

Jekoniyasi oji Salatiyel,

Salatiyel oji Jorobabel,

¹³ Jorobabel oji Abiyudi,

Abiyudi oji Eliyakim,

Eliyakim oji Ajɔr

¹⁴ Ajɔr oji Sadoki,

Sadoki oji Akim,

Akim oji Eliyudi,

¹⁵ Eliyudi oji Eleyajar,

Eleyajar oji Matɔ,

Matɔ oji Jakobi,

¹⁶ Jakobi oji Jojepi kí ngow Mari.

Rəmə Mari oji Jeju kí 'ba-é Kristi†.

¹⁷ Kɪ dɔ Abrakam-ti sar ree tɛɛ-né dɔ Dabidi-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é so. Ə kɪ dɔ Dabidi-ti sar ree tɛɛ-né bal-ti kí d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti lé, to ginka dɔgi gidi-é so rəm, kɪ dɔ bal-ti kí d'uwə-né ngan Israyel-je d'ow-né sə-dé bə Babilɔn-ti sar ree tɛɛ-né dɔ koji Kristi-ti, to ginka dɔgi gidi-é so to.

Koɔi Jeju Kristi

Luk 2:1-21

¹⁸ †Koɔi Jeju Kristi lé tò titi-nɔ bə: Kɔ-é Mari to ngonmandi kí Jojepi uwə dɔ-é. Loki 'gə-nɔ dené kɪ dingəm-ti al bəy ya rəmə, Mari ndan ngon kɪ tɔgi lə Ndil kí aa njay. ¹⁹ Jojepi kí to njənungi-é lé, to dow kí njururu, adi ndigi kadi n'pa ta kin kɪ ndaa-ti n'ulə-né rɔsɔl dɔ-é-ti al. Bəbɔ ɛ oɔi mɛɛ-é-ti kɔ dɔ mbati-é kɪ go ngəy. ²⁰ Ngà loki ɛ isi gir ta-é kɪ gir ya bəy rəmə, malayka lə 'Babe tɛɛ kɔy mɛɛ ni-ti idə-é panè: Jojepi, ngonka Dabidi, 'bəl al, 'taa Mari lé, kdɔtalə ngon kí mɛɛ-é-ti kinlé to ngon kí ree kɪ go rəbi lə Ndil kí aa njay. ²¹ †E à koji ngon kí dingəm ə 'a kində ri-é lə Jeju, kɔ ɛ bá à to dow kí à kaji dow-je liə mɛɛ majal-je-ti lə-dé. ²² Né-je kin lay ra-né bə kɔ kadi ta kí 'Babe adi njəpata kí ta-é-ti pa kete lé né-é ra né. ²³ 'Babe adi njəpata kí ta-é-ti panè: Ngonmandi kí gə dingəm al bəy à ndan ngon!

À koji ngon kí dingəm rəmə d'a kində ri-é lə «Emanuel», kor mɛɛ-é to «Lubə isi sə-ji.»‡

²⁴ Loki Jojepi i dɔ bi-ti lé, ra titi kí malayka lə 'Babe idə-é-né lé, adi ɛ taa Mari lé. ²⁵ †Dɛ 'gə-nɔ dené kɪ dingəm al ya sar Mari oji-né ngon kí dingəm, adi Jojepi ində ri-é lə Jeju.

* **1:11** 1:11 'Ndó 2Ng 24:12-16 † **1:16** 1:16 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.
 † **1:18** 1:18 Luk 1:27 † **1:21** 1:21 Luk 1:31 ‡ **1:23** 1:23 Eja 7:14; 8:8,10 † **1:25** 1:25 Luk 2:21

2

Ta læ njénégə-je kí dɔ kərwəi-je-ti kɪ koji Jeju

Luk 2:8-20

¹ D'oji Jeju Betlekem, dɔnangi Jude-ti, bal-je-ti kí Erodì ò-né be. Go koji-é-ti lé, njénégə-je kí dɔ kərwəi-je-ti d'i lo kubə kàdì-ti 'ree Jorijaləm ə ² 'dəji 'panè: «Ngar læ jipi-je kí d'oji-é lé tò rá wa? J'oo kərwəi liə lo kubə kàdì-ti bá j'ree kɔ kɔsi dɔ-ji nangì nɔ-é-ti.» ³ Loki ngar Erodì oo ta kin bè lé, meɛ-é gangi man rəm, bá dow-je kí Jorijaləm lay ya meɛ-dé gangi man siə rəm tɔ. ⁴ Beba ɛ ba njékun dɔ njégugné-je læ Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je dəji-dé se lo kí rá bá d'a koji Kristi* lé titi wa? ⁵ Dɛ d'idə-é 'panè: «D'a koji-é Betlekem, dɔnangi Jude-ti, kɔ ta kí njèpata kí ta Lubə-ti pa ɛn: ⁶ «Səi dow-je kí Betlekem kí dɔnangi Jude-ti, kadi 'gəi maji kí be læ-si lé, to ngonbe kí se bè ngay dan bebo-je-ti kí dɔnangi Jude-ti al. Kɔ ngar kí njèkul dow-je læ-m, kí 'to Israyel-je à tɛɛ dan-si-ti.»†»

⁷ Beba Erodì ba njénégə-je kí dɔ kərwəi-je-ti gidi ngəy, dəji-dé se dɔkaglo kí rá-ti ya bangi é kərwəi lé tɛɛ-né wa? ⁸ Ba go-ti, ulə-dé Betlekem panè: «Ɔwi 'dəji ta kí tɔgrɔ-ti dɔ ngon-ti kinlé maji-maji ooi. Loki ingəi-é rəmə, reei idəi-mi kɔ kadi mə kàrè m'ow m'osi dɔ-m nangì nɔ-é-ti tɔ.»

⁹ Go ta-ti læ ngar lé, dɛ d'ɔti d'ow rəmə kərwəi kí d'oo-é lo kubə kàdì-ti nɔ lé, ɔr nɔ-dé sar ree tɛɛ dɔ lo-ti kí ngon kí bər tò-ti lé rəmə ɔ nangi. ¹⁰ Loki d'oo kərwəi ɔ nangi lé, rɔ-dé nəl-dé nɔ. ¹¹ Beba d'ow meɛ kəy-ti ə d'oo ngon kí bər lé kɪ kɔ-é Mari, rəmə 'tosi məkəji-dé nangi ə d'osi dɔ-dé nangi nɔ ngon kí bər-ti lé. Go-ti, dɛ 'tɛɛ ta mbu né-je læ-dé kí d'ində ngangəm ə d'adi-é kadkare-je: adi to lɔr-je, kɪ dukan-je, kɪ nɔkagi-je kí ətɪ maji-maji. ¹² Go-ti, Lubə idə-dé meɛ nɪ-ti kadi 'təl kɪ rəbi kí dɔ Erodì-ti gogì al ngá. Beba dɛ 'təl d'ow be læ-dé kɪ rəbi kí rangi.

D'ay kɪ Jeju d'ow siə Ejipti

¹³ Loki njénégə-je kí dɔ kərwəi-je-ti d'ow be lé, malayka læ 'Babe kàre ree meɛ nɪ-ti idə Jojepi panè: «'I taá, 'un ngon kí bər kɪ kɔ-é, ə 'ay ɔw sə-dé Ejipti. 'Isi nɔ sar kadi mə ya m'idəi bá 'təl 'ree sə-dé gogì, kɔ Erodì lé à sangi kadi n'təl ngon kin.» ¹⁴ Beba Jojepi i taá ndɔɔ nɔɔ ya, un ngon kí bər kɪ kɔ-é ɔw sə-dé Ejipti. ¹⁵ E isi Ejipti nɔɔ sar koy Erodì. Tò bè kɔ kadi ta kí 'Babe adi njèpata kí ta-é-ti pa kete lé, né-é ra né. 'Babe panè:

«M'ba ngon-m kadi tɛɛ dɔnangi Ejipti-ti kɔgì.»‡

Koy læ ngan-je kí bər kí be-ti kí Betlekem

¹⁶ Loki Erodì oo kí njénégə-je kí dɔ kərwəi-je-ti kin d'ədi-é lé, wəngi ra-é nɔ adi un ndu kadi 'təl ngan-je kí bər kí dingəm be-ti kí Betlekem kɪ lo-je kí gəə dɔ-é tin ya lay; un kuti-é dɔ ngan-je kí bal joo-ti təl-né kɪ nangi; ɔji-né dɔ gangi ndɔ-je-ti kí kərwəi ndɔy-né bá njénégə-je kí dɔ

* 2:4 2:4 Kristi lé kər meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 2:6 2:6 Mis 5:1 ‡ 2:15 2:15 Oje 11:1

kərwəi-je-ti d'idə-é-né lé. ¹⁷ Beba ta kí Jeremi kí njèpata kí ta Lubə-ti pa lé né-é ra né. E panè:

¹⁸ «Sukùkú, kà ndi nɔ-je,

kà baata-je ba giti-giti mee be-ti kí Rama,

Rasəl nɔ kdotalə ngan-é, e ndigi kadi dow gɔr-é al,

Kdotalə d'oy lay.»[§]

Təl Jojepi ki Najareti gogi

¹⁹ Loki Erodì oy lé, malayka lə 'Babe ree rɔ Jojepi-ti dɔnangi Ejipti-ti idə-é mee ni-ti panè: ²⁰ «'I taá, 'un ngon kí bər kà kɔ-é, ə 'təl 'ow sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogi, kɔ dow-je kí 'sangi tɔl ngon kí bər lé d'oy ngá.» ²¹ Beba Jojepi i taá, un ngon kí bər kà kɔ-é, təl ow sə-dé dɔnangi Israyel-ti gogi. ²² Loki Jojepi oo kadi Arkelawusi bá ɔ be dɔnangi Jude-ti tó bɔbi-é Erodì-ti lé, bəl kisi dɔnangi Jude-ti. Beba Lubə idə-é mee ni-ti kadi ijə rɔ-é kí rangi ow isi dɔnangi Galile-ti yó. ²³ †E ow isi mee bebo-ti kí ba-é Najareti. Tò bè kɔ kadi ta kí ndɔki njèpata-je kí ta Lubə-ti 'pa lé, né-é ra né. Ndɔki 'panè: D'a ba-é dow kí Najareti.

3

Ta ndó lə Jə kí njèra dow-je batəm

Mar 1:2-8; Luk 3:1-20

¹ Bal-je kí rangi go-ti, Jə kí njèra dow-je batəm ində lo tɛɛ ə ilə mbe diləlo-ti kí dɔnangi Jude-ti panè:

² †«Inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi, kɔ kɔbe kí dɔrɔ-ti* ree ngosi.»

³ Jə lé bá to dow kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa ta liə kete panè:

«Ooi, ndi dow kí njèkilə mbe diləlo-ti panè:

'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai go ngan rəbi-je liə adi ɔ njururu-njururu!»†

⁴ Jə ɔ kubi kí 'ra kà bəl jambal, dɔɔ bədi-é kà ndaa dɔɔ bədi ə nékuso-é to 'bete-je, kà toji kí wale.† ⁵ Dow-je kí Jorijaləm, kà dow-je kí dɔnangi Jude-ti lay, kà dow-je kí mee be-je-ti kí tó ngosi kadi ba Jurde-ti lay ya d'ow rɔ-é-ti ⁶ 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batəm kəm man ba Jurde-ti.

⁷ †Loki Jə oo Parisi-je§, kà Sadusi-je* nɔ-nɔ 'ree rɔ-é-ti kɔ kadi ra-dé batəm tɔ lé, e dəji-dé panè: «Səi kí mee-si ndul titi-nɔ kà mee li pii-je bè kan! Nɔ bá idə-si kadi ɔyi wɔngi kí à ree lé wa? ⁸ Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane. ⁹ †Ooi nè a 'giri mee-si-ti painè 'toi nganka Abrakam. M'idə-si rəsi m'adi ooi, kɔ ər-je kin ya kàrə Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare.† ¹⁰ †D'ində kungə pèrèrə kadi kagi-je-ti kàre-kàre lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji

§ 2:18 2:18 Jer 31:15. † 2:23 2:23 Mar 1:24; Luk 2:39; Jə 1:45 † 3:2 3:2 Mat 4:17; Mar 1:15

* 3:2 3:2 kɔbe kí dɔrɔ-ti: «Kɔbe kí dɔrɔ-ti» kà «kɔbe lə Lubə» lé to né kí kàre-rè. Ngà Matiye lé ndangi mbete kin sobi dɔ-né jipi-je lé bá e ndangi-né panè «kɔbe kí dɔrɔ-ti» kɔ jipi-je lé 'ndigi bá ri Lubə ki nɔɔ bè al. † 3:3 3:3 Eja 40:3 † 3:4 3:4 2Ng 1:8 † 3:7 3:7 Mat 12:34; 23:33 § 3:7 3:7 Parisi-je: Parisi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngá nɔ. * 3:7 3:7 Sadusi-je: Sadusi-je 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji tɔ. Də 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəm, Malayka-je kàrə 'goto rəm tɔ. Ngà Parisi-je lé rəmə, 'panè: Dow à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ rəm, bá Malayka-je d'isi nɔɔ rəm tɔ. † 3:9 3:9 Jə 8:33 † 3:9 3:9 Jə 8:33,37,39 † 3:10 3:10 Mat 7:19

al lé, d'a tugə-é do njirə-é-ti kdo kilə-é dan pər-ti. ¹¹ Mā, m'ra-si batəm mani, sobi-né do panjiyə-si-je kí maji al kí 'tusi inəi kogi lé. Ngà e kí à ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m nā, adi saba kí nja-é-ti ya kàrè m'tuwə kadi m'tor al. E lé bá, à ra-si batəm lə Ndil kí aa njay rəm, batəm pər rəm. ¹² E e ow kí nè tó-né liə ji-é-ti nɔɔ; à ra lo to né liə ə à mbɔ ko liə kungi dama, ngà tisə-é bá à kungi dan pər-ti kí à koy al sartagangi.»

Jā ra Jeju batəm

Mar 1:9-11; Luk 3:21-22; Jā 1:32-34

¹³ Jeju i Galile ow rɔ Jā-ti ta ba Jurde-ti kdo kadi ra-é batəm. ¹⁴ Ngà Jā ndigi mbatì adi idə-é panè: «Mā bá 'a ra-m batəm, rəmə i tá 'ree kadi m'ra-i batəm to bəy wa!» ¹⁵ Jeju təl idə-é panè: «Kí ngosnè-ti kinlé, 'ndigi sə-m do-ti kadi j'ra bè, kadi né kí njururu kí Lubə ndigi lé né-é ra-né né.» Bəba Jā ndigi siə do-ti ə ra-é batəm. ¹⁶ Loki Jeju ra batəm bá tɛɛ kəm man-ti bè ya rəmə ta dɔrɔ tɛɛ, adi oo Ndil Lubə, titi-nā kɪ dəngɔdnda bè, ree isi do-é-ti. ¹⁷ †Rəmə, ndi dow ba dɔrɔ-ti panè: «E kan to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m do-é-ti nā.»†

4

Sú nā Jeju

Mar 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ †Go-ti, Ndil Lubə or Jeju ow siə diləlo-ti kdo kadi Sú nā-é. ² Jeju ra ndo kɔrsɔ ya uso né al, adi fo ra-é. ³ Bəba njənə dow-je lé ree rɔ-é-ti pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adi ər-je kin 'təl mbə.» ⁴ Ngà Jeju idə-é panè: «'Ndangi 'panè: “Dow à kisi kɪ do-é taá kɪ takul nékuso ya par al, ngà kɪ takul ta-je lay kí tɛɛ ta Lubə-ti*.”»

⁵ Go-ti, Sú ow kɪ Jeju bəbo-ti kí aa njay, kí to bəbo lə Lubə, adi-é ɔ taá sam kəy-ti lə Lubə ⁶ bá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'kilə 'usi nangi. Kdo 'ndangi 'panè:

“Lubə à kun ndu kadi malayka-je liə kdo ta lə-i.

Ə dɛ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kɪ dar ər.»†

⁷ Jeju təl idə-é panè: «'Ndangi mɛɛ mbete-ti lé to 'panè: “'A nā 'Bəbe Lubə lə-i al.»»†

⁸ Sú təl ow siə do mbal-ti kí ngal ləng-ləng, tɔji-é kɔbɛ-je kí dɔnangi-ti nè kin lay, kɪ riba-je kí do-ti. ⁹ Ə idə-é panè: «Kinə 'tosi məkəji-i nangi ə 'osi do-i nangi nɔ-m-ti lé, m'a kadi-i né-je kin lay.» ¹⁰ Jeju təl idə-é panè: «Satɔ, 'otɪ rangi ta-m-ti! Kdo 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: “'Bəbe Lubə lə-i bá 'a kosi do-i nangi nɔ-é-ti ə e ya kɪ kár-é 'a pole-és.”»

¹¹ Bəba Sú tusi Jeju inə-é. Malayka-je 'ree 'ra kɪ Jeju.

Jeju ulə gin kulə liə dɔnangi Galile-ti

Mar 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² †D'ilə Jā* dangay-ti, bəba loki Jeju oo ta-é lé, e otɪ ow dɔnangi Galile-ti.

¹³ †Rəmə inə bə kí Najaretɪ, ow isi Kapernayim ta babo-ti kí Galile,

† **3:17** 3:17 Mat 12:18; 17:5; Mar 1:11; Luk 9:35 † **3:17** 3:17 Pa 2:7; Eja 42:1 † **4:1** 4:1 Əbr 2:18; 4:15 * **4:4** 4:4 Det 8:3 † **4:6** 4:6 Pa 91:11-12 † **4:7** 4:7 Det 6:16 § **4:10** 4:10 Det 6:13; Luk 4:8. † **4:12** 4:12 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 * **4:12** 4:12 Jā kinlé to Jā kí njəra dow-je batəm, bi to Jā kí njəndó né lə Jeju kin al. † **4:13** 4:13 Jā 2:12

kí to dɔnangi læ Jabulɔ-je kì Néptali-je. ¹⁴ Tò bè kɔɔ kadi ta kí Eja njèpata kí ta Lubə-ti pa kete lé né-é ra né. E panè:

¹⁵ «Dow-je kí dɔnangi-ti læ Jabulɔ-je

Kì dɔnangi-ti læ Néptali-je,

Kì dow-je kí njèkisi ngɔsi ta babo-ti,

Kì gidi ba Jurde-ti, dɔnangi Galile-ti kí 'to jipi-je al†;

¹⁶ Dow-je kí d'isi lo kí ndul-ti, d'oo londógi kí boy rəm!

Dɛ kí ndil koy səbi dɔ-dé-ti kàrè lo ndógi dɔ-dé-ti rəm tɔ†!»

¹⁷ †Dɔkaglo-é-ti kin bá Jeju ulə gin kilə mbe ə idə dow-je panè: «Inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi, kɔɔ kɔbe kí dɔrɔ-ti ree ngɔsi!»

Jeju kì mbɔw-je sɔ

Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸ Nɔɔ kàre bè, Jeju ɔw njiyə ta babo Galile-ti, rəmə oo ngankɔ-nə-je joo kí 'to mbɔw-je d'ə d'ilə burə baa: To Simɔ kí 'ba-é Piyər dɛ kì ngonkɔ-é Andre. ¹⁹ Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njəsangi dow-je-ti.» ²⁰ Rəmə tajinatì nè ya 'tusi burə-je lé d'inə ə d'un go-é. ²¹ Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi rəmə, oo ngankɔ-nə-je kí rangi joo bəy, adi to Jaki dɛ kì Jə kí 'to ngan læ Jebede, d'isi mɛɛ tɔ-ti kì bɔbi-dé, d'isi 'raki burə-je læ-dé. Jeju ba-dé rəmə ²² kalangi bè ya 'tusi bɔbi-dé kì tò d'inə-é ə d'un go-é.

Jeju ndó né rəm, adi lapiya njémɔy-je rəm

Mar 1:39; Luk 4:44; 6:17-18

²³ †Jeju ɔw kì go lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti, ndó né dow-je mɛɛ kəykəwnə-je-ti læ jipi-je, ilə mbe Poyta kí Maji kí sobi dɔ kɔbe læ Lubə rəm, bá adi mɔy-je kì məti-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ²⁴ Ri Jeju ba ɔr lo kí dɔnangi Siri-ti njuti-njuti, adi dow-je d'ɔw kì njémɔy-je kí gay-gay, kí rɔ-dé tɔ-dé kì lo-é lo-é, kì dow-je kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, kì dɛ kì kɔnɔ ɔsi-dé, kì dɛ kì rɔ-dé oy mburuki-je kì rɔ-é-ti adi adi-dé lapiya. ²⁵ Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adi to dow-je kí d'i dɔnangi Galile-ti-je, kì go dɔnangi kí bebo-je kí dɔgi tɔ-ti, kì dow-je kí bebo Jorijaləm-ti-je, kì dɛ kì dɔnangi Jude-ti, kì dɛ kì mɛɛ be-je-ti kí gidi ba Jurde-ti.

Néndó kí Jeju ndó dow-je dɔ mbal-ti

5

Ta læ dow-je kí 'to njénékumə-je

Luk 6:20-26

¹ Loki Jeju oo kosi dow-je lé, ɛ al isi taá dɔ mbal-ti. Beba njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti. ² Rəmə ulə gin ndó-dé né panè:

³ «Dow-je kí d'oo rɔ-dé kì né al takəm Lubə-ti bá 'to njénékumə-je!

Kdɔtalə kɔbe kí dɔrɔ-ti tò kɔɔ-dé.

⁴ Dow-je kí njéndingə ndoo bá 'to njénékumə-je!

Kdɔtalə Lubə à sɔl mɛɛ-dé!

⁵ Dow-je kí njésɔl dɔ-dé bá 'to njénékumə-je!

Kdɔtalə Lubə à kadi dɔnangi təl né dɔji-dé*!

6 Dow-je kí bo ra né kí njururu ra-dé kin bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə Lubə à kadi-dé tógi!

7 Dow-je kí njékoo kəmtondoo lə madi-dé-je ba 'to njénékumə-je!

Kdotalə Lubə à koo kəmtondoo lə-dé tɔ!

8 Dow-je kí mɛɛ-dé aa njay bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə d'a koo Lubə kɪ kəm-dé!

9 Njékulə dow-je noji nati bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə d'a ba-dé ngan lə Lubə!

10 †Dow-je kí d'isi d'ulə kəm-dé ndoo

kɔɔ né ra-dé kí njururu bá 'to njénékumə-je!

Kdotalə kɔɔbe kí dɔɔɔ-ti tɔ kɔɔ ta lə-dé!

11 †Səi kí dow-je 'taji-si, d'ulə kəm-si ndoo

'təti ta-je kí maji al maji al ta-si-ti kɔɔ ta lə-m bá 'toi njénékumə-je!

12 †'Rai rɔnəl ə 'tiləl kole!

Kdotalə nékugə dɔji kí boy nɔ ya tɔ ngəbi-si dɔɔɔ-ti nɔɔ.

Njépata-je kí ta Lubə-ti kete nɔ-si-ti kàrè

dow-je d'ulə kəm-dé ndoo bè ya tɔ!»

Njékun go Kristi to kati kɪ londógi lə dɔnangi

Mar 9:50; Luk 14:34-35

13 †«Səi bá 'toi kati lə dɔnangi. Ngà kinə mbinə kati ɔɔ kɔgi lé, dow à ra ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? Maji-é goto ngá. Təl né kí tuwə kungi kɔgi gidi lo-ti kadi dow-je 'nɔɔ dɔ-ti ya par ngá.

14 †«Səi bá 'toi londógi lə dɔnangi. Bəba bəbo kí tɔ dɔ mbal-ti taá lé, à kasi bɔyɔ rɔ-é al. 15 †Dow à kində pər lampi-ti kɔɔ jəbi ngó dɔ-ti al. Ngà à nɔɔ kagnɔɔ lampi-ti taá kɔɔ kadi dow-je kí mɛɛ kəy-ti lay ya d'oo-né lo. 16 †Bè ya tɔ, adi dow-je lay ya d'oo londógi lə-si mɛɛ né ra-ti kí maji. Loki d'oo-né ra-si kí maji rəmə, d'a kɔsi gaji Bobi-si Lubə kí isi dɔɔɔ-ti.»

Néndó lə Jeju sobi dɔ ndukun lə Moiyiji

Luk 16:17; 12:58,59; 16:18

17 Ooi nè a painè, m'ree kɔɔ bujuru ndukun-je lə Moiyiji kɪ néndó lə njépata-je kí ta Lubə-ti. Mɔ lé, m'ree kɔɔ 'bujuru kɔgi al, ngà m'ree kɔɔ kadi ta-je lə-dé lé né-é ra né ngá. 18 †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kɔ ya dɔɔ kɪ dɔnangi d'a lo kɔ-dé-ti bəy kinlé, tó ndukun lə Lubə à tɔ lo tɔ-é-ti rəm, ndaji mbete kí kàre-rè ya kàre dow à bujuru mɛɛ mbete ndukun-ti kɔgi al sar ya kadi né-je lay kinlé ra-né né. 19 Dow kí al dɔ ngon ndukun kàre dan ndukun-je-ti lə Lubə rəm, ndó dow-je adi d'al dɔ-é siə tɔ lé, dowbé à tɔ dow kí sɛ bè kɔɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti. Ngà dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-ti rəm, bá ndó dow-je adi 'təl rɔ-dé go-ti siə tɔ lé, à tɔ dow kí boy kɔɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti. 20 Bəba m'a kidə-si rəsi: «Kinə né ra kí njururu lə-si itə 'lə njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je al rəmə, a kandi kɔɔbe-ti kí dɔɔɔ-ti ndɔ bè al.»

Néndó kí dɔ wɔngi-ti

21 Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé 'panè: «'A təl dow al; dow kí təl dow lé, d'a kɔw siə nɔ njégangta-je-ti.» 22 Ngà mɔ rəmə, m'idə-si m'panè:

† 5:10 5:10 1Pi 3:14 † 5:11 5:11 1Pi 4:14 † 5:12 5:12 Knj 7:52 † 5:13 5:13 Mar 9:50; Luk 14:34,35 † 5:14 5:14 Jɔ 8:12; 9:5 † 5:15 5:15 Mar 4:21; Luk 8:16; 11:33 † 5:16 5:16 1Pi 2:12 † 5:18 5:18 Luk 16:17

Dow kí adi wongí ra-é do ngonkɔ-é-ti lé, d'a kow siə lo gangta-ti. Ngà dow kí taji ngonkɔ-é panè n'to dow kí kogi kare lé, asi kadi d'ow kɔ dowbé lo gangi ta-ti kí boy, ngà dow kí ba ngonkɔ-é mbó dow rəmə, à toki kilə dowbé dan pər-ti kí to sartagangi tɔ. ²³ Loki 'ow kɔ kadi né Lubə logugi né-ti, bá kinə mɛɛ-i ole do ta-ti kí ngonkɔ-i ɔw-né sə-i lé, ²⁴ 'inə kadhare lə-i lé logugi né-ti nɔɔ ya ə 'ow 'ulə noji nati siə kete bəy taá kadi 'təl 'ree 'adi kadhare lə-i Lubə.

²⁵ Loki 'isi 'ow lo gangta-ti kɔ njɛta lə-i lé, 'ulə noji nati siə kalangi do rəbi-ti, nɛ kinə ɔw tɛɛ sə-i nɔ njɛgangta-ti lé, njɛgangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ²⁶ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nɔy al bá 'a tɛɛ dangay-ti bəy.

Néndó kí do sangi-nɔ kí lo kaya-ti

²⁷ Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé 'panè: «'A ra kaya al.» ²⁸ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: «Dow kí oo dené sar adi bo-é ra-é mɛɛ-é-ti lé, to kaya ya dowbé ra kɔ dené-é ngá tin.» ²⁹ †Kinə kəm-i kí kɔl ɔw sə-i adi 'ra majal lé, 'ɔr-é 'ilə-é kogi ngərəngi nɔ bə, kɔn ngon rɔ-i káre-rè é tuji kɔ kadi rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-ti kí tɔ sartagangi kin al ə tɔ soti. ³⁰ †Ngà kinə jikɔl-i bá ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kogi ngərəngi nɔ bə, kɔn ngon rɔ-i kí káre-rè é tuji kɔ kadi rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-ti kí tɔ sartagangi kin al ə tɔ soti.

Ta kí do gángi-nɔ-ti lə dené kɔ dingəm

Mat 19:9; Mar 10:4-5,10-12

³¹ †Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé bəy 'panè: «Dow kí tubə ne-é rəmə kadi ra mbete tubə lé adi-é bane†.» ³² †Ngà mə rəmə, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kɔ ta lə kaya kí dené ra bane, bi kinə tubə-é kɔ né kí rangi rəmə dowbé ya ilə ne-é kaya-ti. Ə dow kí njɛtaa dené kí ngɔbi-é tubə-é lé, ɛ ra kaya tɔ.

Ta kí do kubi rɔ-ti

³³ Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé 'panè: «'A kubi rɔ-i al. Né kí un mindi-i do-ti adi 'Babe lé, 'a ra né-é ya bane†.» ³⁴ †Ngà mə lé, m'ow kɔ kidə-si kadi ubi rɔ-si al kí kubi al ya bə. 'A kubi rɔ-i kɔ dɔrɔ al, kɔ dɔrɔ to kalikɔbɛ lə Lubə. ³⁵ 'A kubi rɔ-i kɔ dɔnangi al, kɔ dɔnangi to lo kungi nja Lubə, 'a kubi rɔ-i kɔ Jorijalɛm al rəm, kɔ Jorijalɛm to bəbo lə ngar kí boy nɔ. ³⁶ 'A kubi rɔ-i kɔ do-i al, kɔ bəl do-i káre ya kàrè 'a kasi 'təl-é kí ndaa-ti əse kí ndul-ti al. ³⁷ Kinə ta lə-si to: «Oiyə» rəmə əi do «oiyo-ti», ə kinə ta lə-si to: «Á-à» rəmə əi do «á-à-ti.» Ta kí rangi kí ree go-ti to ta lə Njɛmɛndul ngá.

Ta kí do dalba-ti

Luk 6:29-30

³⁸ Səi 'gəi kí d'idə dɛ kí kete lé 'panè: «Kinə dow tɔ kəm madi-é rəmə, d'a tɔ 'liə tɔ, kinə dow tətɔ ngangɔ madi-é rəmə d'a tətɔ 'liə tɔŋ.» ³⁹ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: Ijəi rɔ njɛmɛndul al. Kinə dow ində mbó-i kí kɔl rəmə, 'təl kí gəl adi-é ində bəy. ⁴⁰ Kinə dow

† 5:29 5:29 Mat 18:9; Mar 9:47 † 5:30 5:30 Mat 18:8; Mar 9:43 † 5:31 5:31 Mat 19:7; Mar 10:4 † 5:31 5:31 Det 24:1 † 5:32 5:32 Mat 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18; 1Kɔ 7:10,11 † 5:33 5:33 Mbl 19:12; Kni 30:2 † 5:34 5:34 a Jak 5:12; b Mat 23:22 § 5:38 5:38 Tɛt 21:24; Mbl 24:20; Det 19:21

ndigi kow sə-i lo gangta-ti kɔɔ taa kubi kɪ kàdɪ-i-ti rəmə adi-é kubi kul lə-i do-ti. ⁴¹ Kinə dow uwə-i kɪ lə njètɔgi-ti kɔɔ kadi 'njiyə kulə buy dɔgi lé, ɔw siə kulə buy kərjoo. ⁴² Dow dɔji-i né ə adi rəm, bá dow ndigi tunə-i né kàrè ɔgi-é al rəm tɔ.

Ta do ndigi njéba-je-ti

Luk 6:27,32,35-36

⁴³ Səi 'gəi kɪ d'idə dɛ kɪ kete lé 'panè: «'A ndigi ngonkɔ-i, ngà njéba lə-i bá 'a kɔsi-é kɪ ta.»* ⁴⁴ Ngà mə rəmə, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'pai ta kɪ Lubə kɔɔ dow-je kɪ njékulə kəm-si ndoo. ⁴⁵ Bəba səi a toi-né ngan lə Bɔbi-si kɪ taá dɔrɔ-ti. Kɔɔ Bɔbi-si lé, adi kàdɪ liə ubə do njémɛɛndul-je-ti rəm, do njémɛɛmaji-je-ti rəm, ɛ adi ndi ədɪ do njéra né-je-ti kɪ njururu rəm, do njéra né-je-ti kɪ njururu al rəm tɔ. ⁴⁶ Kɔɔ kinə dow-je kɪ 'ndigi-si bá səi 'ndigi-dé tɔ lé, nékugə dɔji ri bá a kingəi-ti wa? Njétaalambo-je kàrè 'ra bə tɔ al wa? ⁴⁷ Kinə ngankɔ-si-je ya par bá səi 'rai-dé lapiya lé, ri bá tɔ gay rɔ-si-ti kɪ dow-je kɪ rangi wa? Dow-je kɪ 'to jipi-je al kàrè 'ra bə tɔ al wa? ⁴⁸ Ən é adi kullə ra-si maji ɔr njuti titi kɪ kullə ra Bɔbi-si kɪ dɔrɔ-ti maji ɔr-né njuti kin bə tɔ†.

6

Ta lə ra maji kɪ njəndoo-je

¹ †«Ooi bə, maji kɪ 'rai lé, 'rai kɔɔ kadi dow-je d'oo-si-né al; bə al rəmə a nali nédɔji-si rɔ Bɔbi-si-ti kɪ njəkisi dɔrɔ-ti. ² Kinə 'adi né njəndoo lé, 'ində gəngi do-ti titi kɪ njékədkəm dow-je d'isi 'ra-né mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je, kɪ kagi rəbi-je kɔɔ kadi dow-je 'piti-dé-né kin al. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dowbɛ-je kinlé d'ingə né dɔji-dé ngá. ³ Ngà i rəmə, loki 'adi né njəndoo lé, kadi jigəl-i gə né kɪ jikɔl-i adi kinlé al. ⁴ Bə kɔɔ kadi né kɪ 'adi kinlé tɔ kɪ go ngəy, rəmə Bɔbi-i kɪ oo né-je kɪ tɔ kɪ go ngəy lé, à kugə dɔji-i.»

Néndó kɪ sɔbi do pa ta kɪ Lubə

⁵ †«Loki isi 'pai ta kɪ Lubə lé, 'rai tanɔ kɪ njékədkəm dow-je d'isi 'ra né kin bə al. Dɛ 'ndigi kɔ taá bá pa ta kɪ Lubə mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə-ji jəi jipi-je, kɪ kàdɪ rəbi-je rəm tɔ, kɔɔ kadi dow-je d'oo-dé. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə né dɔji-dé ngá. ⁶ Ngà i rəmə, loki 'ndigi pa ta kɪ Lubə lé, 'andi kəy, 'uti takəy ta-i-ti bá 'pa ta kɪ Bɔbi-i, rəmə Bɔbi-i kɪ njəkoo né-je kɪ lo bɔyɔrɔ-ti, à kugə dɔji-i.

⁷ «Loki isi 'pai ta kɪ Lubə lé, 'pai ta-je nɔ-nɔ titi-nɔ kɪ dow-je kɪ 'to jipi-je al d'isi 'ra-né kin bə al. Dɛ 'gir 'panè ta kɪ 'pa nɔ-nɔ kin bá Lubə à koo-né do ndi-dé wa! ⁸ Ngà səi rəmə 'ndaji kəm-dé al, kɔɔ Lubə kɪ Bɔbi-si gə né kɪ mɛɛ-si ndigi kete bəy bá kadi səi 'dəji-é bəy. ⁹ Ooi, kəm rəbi kɪ a pai-né ta kɪ Lubə ən:

“Bɔbi-ji kɪ 'isi taá dɔrɔ-ti! Kadi dow-je 'gə kɪ 'aa njay;

¹⁰ Kadi kɔbe lə-i ree;

Kadi dow-je kɪ dɔnangi-ti nɛ 'ra né kɪ mɛɛ-i ndigi

Titi kɪ dɛ kɪ dɔrɔ-ti d'isi 'ra-né bə tɔ.

¹¹ 'Adi-ji nékuso kɪ asi ta-ji mɛɛ ndo-ti kɪ bone.

¹² 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

* 5:43 5:43 Mbl 19:18 † 5:48 5:48 Mbl 19:2; Det 18:13 † 6:1 6:1 Mat 23:5 † 6:5 6:5 Luk 18:10-14

Titi kí je kàrè j'ingə-né go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji kin bè tɔ.

¹³ 'Inə-ji adi j'usi meɛ néna-ti al;

Ngà 'ɔr ji kɔgi ji Njèmeɛndul-ti.

Kɔ kɔbe, kɔ tɔgi, kɔ riɓa to kí lə-i ya sartangani. Amen!"

¹⁴ †«Kinə inəi go majal-je kí dow-je 'ra sə-si kɔgi lé, Bɔbi-si kí isi dɔra-ti à kinə go kɔgi kadi-si tɔ. ¹⁵ Ngà kinə inəi go kɔgi adi dow-je al lé, Bɔbi-si à kinə go majal-je lə-si kɔgi kadi-si al ya tɔ.»

Kɔgi rɔ nékuso kɔ man kay kɔ pa ta kɔ Lubə

¹⁶ «Lokɔ ɔgi rɔ-si nékuso kɔ man kay kadi 'pai ta kɔ Lubə lé, adi kəm-si ra ndoo titi-nə kí njékædkəm dow-je d'isi 'ra-né kin bè al. Dɛ d'ulə kəm-dé nati wur-wur kadi dow-je d'oo kí n'ɔgi rɔ-dé nékuso kɔ man kay kɔ pa ta kɔ Lubə. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɛ d'ingə nékugə dɔji-dé ngá. ¹⁷ Ngà i rəmə lokɔ 'ndigi kɔgi rɔ-i nékuso kɔ man kay kɔ pa ta kɔ Lubə lé, 'togi takəm-i sukɔ-sukɔ, ə 'ndəm ubi kí ətɔ maji dɔ-i-ti, ¹⁸ kɔ kadi dow-je 'gə kí 'ɔgi rɔ-i nékuso kɔ man kay kɔ pa ta kɔ Lubə al, ngà kadi Bɔbi-i kí isi lo bɔyɔrɔ-ti ya kɔ kár-é oo, rəmə Bɔbi-i kí oo né kí lo bɔyɔrɔ-ti lé à kugə dɔji-i.

Nékingə kí dɔra-ti

Luk 12:33-34

¹⁹ †«'Mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm dɔnangi-ti nè al, kɔ nɔ à kɔ rəm, à nɔ rəm, bá njéboji-je kàrè d'a tətɔ takəy kɔ kɔy rəm tɔ. ²⁰ Ngà 'mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm dɔra-ti taá, kɔ to lo kí né kí titi à nɔ al rəm, nɔ à kɔ al rəm, bá njéboji-je d'a tətɔ takəy kɔ kɔy al rəm tɔ. ²¹ Kɔ lo kí né lə-i kí ində ngangəm tɔ-ti lé, lo-é ya meɛ-i à tɔ dɔ-ti géréré tɔ.»

Londógi lə daji rɔ dow

Luk 11:34-36

²² Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Kinə kəm-i tɔ maji lé, to ndəgi rɔ-i lay bá isi dan lo kí ndógi-ti. ²³ Ngà kinə kəm-i tɔ maji al lé, ndəgi rɔ-i lay ya tɔ dan lo kí ndul-ti tɔ; kinə kəm-i kí to londógi lə rɔ-i tɔl to lo kí ndul lé, londul kinlé à tɔl to lo kí ndul ndi-ndi.

Lubə əse là

Luk 16:13

²⁴ Dow kí à kasi ra bə lə ngar-je joo ya goto. Kɔtələ à kosi ta ɛ kí káre ə à ndigi ɛ kí káre, al kàrè, à nam kɔ ɛ kí káre ə nədi ɛ kí káre. Adi a kasi kori Lubə kɔ là nati joo kɔ ra kullə kadi-dé al.

Ta kí sɔbi dɔ kində meɛ dɔ Lubə-ti

Luk 12:22-32

²⁵ Beɓa m'a kidə-si rəsi panè: Adi meɛ-si ɔ kékéké adi 'painè: «Ri bá j'a kuso əse ri bá j'a kay kɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá bá j'a kɔ wa» al. Kɔ kisi kɔ dɔ taá lə dow maji nɔ itə nékuso rəm, bá daji rɔ dow maji nɔ itə kubi-je rəm tɔ ya al wa? ²⁶ Ooi, yəl-je kí 'nar taá kin; dɛ 'dubi ko al rəm, d'ijə ko d'ungɔ damɔ al rəm, ya ngà Bɔbi-si kí dɔra-ti ya isi ul-dé! Ngà sɔi lé, gati-si itə gati yəl-je kin say ya al wa? ²⁷ Nɔ dan-si-ti bá à kasi kilə ndɔ-é dɔ madi-é-ti sɛ kɔ takul meɛ kɔ kékéké liə wa?

28 Ə kɔɔ ri b́a adi mɛɛ-si ɔ ḱḱḱḱ kɔɔ kubi-je wa? Uni kəm-si ooi-né puti wale-je kí wale kin! De 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, 29 ya ngà m'a kidə-si əsi kí Salomɔ kí to njènəkingə kí n̄a kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kí ndóle asi kí puti wale-je kin nja káre al. 30 Səi dow-je kí kadmɛɛ lə-si to kí ndɛ bə kan! Wale-je kí d'a mɛɛ ndɔr-je-ti bəne ya ə bore pər à kò-dé kin kàrè Lubə adi 'mɔne kí puti-dé mbyu rəm, ngà səi kí ban b́a ɛ à kadi-si kubi al wa? 31 Adi mɛɛ-si ɔ ḱḱḱḱ adi 'painè: «Ri b́a j'a kuso wa? Ri b́a j'a kay wa? J'a kingə kubi rá b́a j'a kulə wa?» al. 32 Kɔɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí rangi kin b́a d'adi rɔ-dé kò 'sangi par-par; ngà səi rəmə, Bɔbi-si kí isi dɔrɔ-ti gə maji kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é. 33 'Sangi kɔbe lə Lubə k̀i né ra kí njururu liə ya kete, rəmə ndəgi né-je lay kinlé, Lubə à kadi-si dɔ-ti. 34 Adi mɛɛ-si ɔ ḱḱḱḱ dɔ ndɔ kí bore-ti al, kɔɔ ndɔ kí bore ɔw kí mɛɛ k̄a ḱḱḱḱ liə tɔ. Ndɔ-je lay ya d'ɔw kí né to rɔ kí sɔbi dɔ-dé dɔ-dé.

7

Ta lə gangta dɔ-nɔ-ti

Luk 6:37-42

1 'Gangi ta dɔ dow-ti al, nè d'a gangta dɔ-si-ti. 2 †Kɔɔ kəm rəbi kí səi 'gangi-né ta dɔ dow-ti kinlé, ɛ ya d'a gangi-né ta dɔ-si-ti tɔ; ə né kí 'mboji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mboji-né né kadi-si tɔ. 3 Ban b́a i oo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti rəmə, kagi kí boy kí tò kəm-i-ti kin b́a i oo al wa? 4 Ban b́a 'a kidə ngonkɔ-i panè: «Adi m'or wale kí tò kəm-i-ti» kin kɔgi ə i rəmə, 'oo kagi kí tò kəm-i-ti kin al wa? 5 I njəkədkəm dow-je kan! 'Or kagi kí boy kí tò kəm-i-ti ya pa bəy b́a 'a koo wale kí tò kəm ngonkɔ-i-ti kɔɔ kər kadi-é.

6 Adi né kí aa njay bisi-je al, nè d'a təl kí dɔ-si-ti kɔɔ tɔ-si. 'Tiləi mədkəsi kí gati-é n̄a n̄ɔ kɔsɔngi-je-ti al, nè d'a mbəjrə nja-dé-ti nangi.

Ta kí dɔ dəji né Lubə-ti

Luk 11:9-13

7 'Dəji ə d'a kadi-si, 'sangi ə a kingəi, indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si. 8 Kɔɔ dow kí dəji ya ə d'adi-é, dow kí sangi ə ingə, dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é. 9 N̄a dan-si-ti b́a ngon-é dəji-é mbə rəmə à kadi-é ər wa? 10 Əse loki dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa? 11 Ə səi kí 'toi njéməndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngà Bɔbi-si kí dɔrɔ-ti kí ban b́a à kadi né-je kí maji dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

12 †Né lay kí 'ndigi kadi dow-je 'ra d'adi-si lé, ḡa-é ya 'rai adi-dé tɔ. Ǝ kin b́a to né kí ndukun lə Moiyiji, kí mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndigi.

Ta lə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bə

Luk 13:23-24

13 Andi k̀i tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bə. Ooi, tarəbi kí tati pəl-pəl to rəbi kí lo kun-é ɔ al, ɛ b́a to rəbi kí ɔw kí dow-je lo tuji-ti, rəbi-é kinlé dow-je n̄a ya d'un. 14 Rəmə tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ kí to rəbi kí lo kun-é ngà lé, to rəbi kí ɔw kí lo kiskəm-ti, rəbi-é kinlé dow-je n̄a ya d'ingə al.

Njékædta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti

Luk 6:43-44

¹⁵ «Ooi go rɔ-si maji rɔ njékædta-je-ti kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti, kdɔtalə d'un ndaa bati dɔn-né rɔ-dé bá 'ree-né rɔ-si-ti, ngà mee-dé-ti rəmə 'to jagim-je kí njétɔ ko dow-je. ¹⁶ Səi a gəi-dé kɪ takul kullə ra-dé. Dow à tɔr kandi nduu dɔ kun pàràrà-ti al rəm, bá dow à kijə kandi kote dɔ ngə-ti al rəm tɔ. ¹⁷ Kagi kí rá-rá ya kí maji lé, kandi-é à maji, ə ɛ kí maji al lé, kandi-é à maji al ya tɔ. ¹⁸ Ə kagi kí maji lé kandi-é à maji al al, bá kagi kí maji al kàrè kandi-é à maji ndə al rəm tɔ. ¹⁹ †Kagi kí rá-rá kí kandi-é maji al lé, d'a gangi-é kilə-é pərəə. ²⁰ †Adi njékædta-je kí njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti lé a gəi-dé kɪ takul kullə ra-dé.»

Njéndó né-je kí tɔgrɔ-ti

Luk 13:25-27

²¹ Dow-je kí 'ba-m: «'Babe, 'Babe» kin bá d'a kow lay kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti al, ngà dow kí ra né kí mee Bɔbi-m kí dɔrɔ-ti ndigi ya par bá à kow. ²² Ndɔ gangta-ti lé, dow-je nɔ́ ya d'a pa sə-m panè: «'Babe, 'Babe! Jə kí ndɔki j'ilə mbə kɪ ri-i, j'tubə ndil-je kí maji al kɪ ri-i, j'ra nékoji-je nɔ́-nɔ́ kɪ ri-i lé ya wa?» ²³ Beba m'a kidə-dé rəsi panè: «M'gə-si nja káre al, ɔwi ngərəngi nɔ́ bə, səi njéra né-je kí maji al maji al.»*

Ta kí sobi dɔ təl rɔ go ta-ti

Luk 6:47-49

²⁴ «Ooi, nɔ́-nɔ́ kí oo ta lə-m ə təl rɔ-é go-ti lé, à titi-nɔ́ kɪ njəkəmkaa kí ində kəy liə jam dɔdi-ti bə. ²⁵ Beba loki ndi ədi, man taa lo lay, yəlbo ulə dɔ kəy-ti lé ya kàrè, kəy-é tɔɔ al, kdɔtalə d'ində gin-é jam dɔdi-ti. ²⁶ Ngà nɔ́-nɔ́ kí oo ta lə-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, à titi-nɔ́ kɪ mbə dow kí ində kəy liə dɔ nangra-ti bə. ²⁷ Loki ndi ədi, man taa lo lay, yəl ulə dɔ kəy-ti lé, kəy-é tɔti nangi rúm-rúm.»

Tɔgi néndó lə Jeju

²⁸ †Loki Jeju təl ta ta-je liə lé, néndó liə ɔr ndil dow-je nɔ́. ²⁹ Kdɔ ɛ ndó né dow-je kəm dow kí ɔw kɪ tɔgi bi ndó né tanɔ́ kɪ njéndó dow-je ndukun-je al.

Nékoji-je kí gay-gay kí Jeju ra

8

Jeju adi lapiya njəbanji

Mar 1:40-45; Luk 5:12-14

¹ Loki Jeju i kɪ dɔ mbal-ti isi risi nangi lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é lo-é-ti nɔ́ɔ. ² Beba njəbanji káre tɛɛ ree rɔ Jeju-ti, səbi takəm-é nangi nɔ́-é-ti bá idə-é panè: «'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay.» ³ Jeju ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji liə ur adi-é aa njay tɔ. ⁴ Go-ti, Jeju idə-é panè: «'Idə ta-é dow kí rangi al, 'ɔw 'ɔji rɔ-i njəgugnə lə Lubə, ə 'adi kadkare Lubə kí go ndukun-ti lə Moiyiji. Bə kdɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá*.»

† 7:19 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9 † 7:20 7:20 Mat 12:33 * 7:23 7:23 Pa 6:9 † 7:28 7:28 Mar 1:22; Luk 4:32 * 8:4 8:4 Mbl 14:2-32

*Jeju adi lapiya ngonnjèkullə lə njèkun do kuti asgar-je kí bu
Luk 7:1-10; Jq 4:46-54*

⁵ Loki Jeju isi andi kí mee ðe-ti kí Kapernayim rəmə, dow káre bè kí to njèkun do kuti asgar-je kí bu ree rə-é-ti, nɔ́ kí do-é-ti panè: ⁶ «'Babe, ngonnjèkullə lə-m káre tò mɔ́y kəy nɔ́ɔ, nja-é oy ta kuti-é-ti, adi ingə kɔ́ nɔ́.» ⁷ Ba Jeju idə-é panè: «M'a kow ə m'a kadi-é lapiya.» ⁸ Ngà njèkun do asgar-je lé idə-é panè: «'Babe, ma lé m'tuwə kadi 'ree mee kəy-ti lə-m al; ɔ́n ɔ́ 'pa ta káre ya par ə ngonnjèkullə lə-m à kingə lapiya. ⁹ M'pa bè kdo, ma kɔ́ do-m m'isi gin tɔ́gi-ti lə dow-je kí do-m-ti rəm, m'ow kɔ́ asgar-je gin tɔ́gi-ti lə-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ́ kí káre m'panè: "'Ow!" ə ɔ́ti ow! Ə kinə m'idə ɛ́ kí rangi m'panè: "'Ree!" ə ɔ́ti ree! Ə kinə m'idə ngonnjèkullə lə-m m'panè: "'Ra né kin!" ə ɔ́ti ra né-é lé.» ¹⁰ Loki Jeju oo ta-je kí tee ta-é-ti kin bè rəmə piti-é, ə idə de kí d'a siə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; donangi Israyel-ti ya kàrè m'ingə ko kadmee kí tanə bè kin nja káre al bəy. ¹¹ †Ooi, m'a kidə-si rəsi kí kosi dow-je kí 'to jipi-je al d'a kɔ́ kɔ́ lo kubə kàdɔ́-ti, kà lo kur kàdɔ́-ti kdo ree kisi ta nékuso-ti kɔ́ Abrakam, kɔ́ Isaki kɔ́ Jakobi kɔ́ ðe-ti kí dɔ́ra-ti. ¹² †Ngà ngan njébe-je kí 'to jipi-je lé d'a kungɔ́-dé ndaa-ti lo-ti kí ndul ndi-ndi kí to lo kí dow-je d'a nɔ́-ti rəm, d'a kuso ngangɔ́-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tɔ́.» ¹³ Bəba Jeju təl idə njèkun do kuti asgar-je kí bu kinlé panè: «'Ow, ngonnjèkullə lə-i lé, à kingə lapiya titi kí tee-né ta-i-ti kí go kadmee-ti lə-i.» Tajinati nè ya ngonnjèkullə lé ingə lapiya tɔ́.

*Jeju adi lapiya njémɔ́y-je nɔ́
Mar 1:29-34; Luk 4:38-41*

¹⁴ Go-ti, Jeju ow mee kəy-ti lə Piyər rəmə, oo məm Piyər kí dené tò nangɔ́, 'ningə ində-é adi rə-é tungə pil-pil. ¹⁵ Ba Jeju ɔ́di rə ji-é rəmə, 'ningə lé inə-é. Go-ti, ɛ́ jɔ́ taá oo go-dé kɔ́ nékuso.

¹⁶ Loki kàdɔ́ ur lé, 'ree kɔ́ dow-je nɔ́ kí ndil-je kí maji al 'ra-dé rə Jeju-ti. Adi Jeju tubə ndil-je kí maji al do-dé-ti kɔ́gi kɔ́ ta kí ta-é-ti, bá adi lapiya njémɔ́y-je lay tɔ́. ¹⁷ Tò bè kdo kadi ta kí Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti pa kete lé, né-é ra né. Ejay panè:

«E oy məti-je lə-ji kɔ́ mɔ́y-je lə-ji do-é-ti†.»

*Ta kí sobi do kun go Jeju
Luk 9:57-62*

¹⁸ Ndo káre bè loki Jeju oo kosi dow-je nɔ́ 'gəə do-é rəmə, ɛ́ un ndu adi njéndó né-je liə kadi 'gangɔ́ babo d'ow turə. ¹⁹ Ngá bá dow káre bè kí njéndó dow-je ndukun lə Lubə ree rə Jeju-ti idə-é panè: «Njéndó dow-je né, m'a kun go-i lo lay kí 'a kow-ti.» ²⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ow kɔ́ ðe tò-dé nɔ́ɔ, bá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ow kɔ́ kəy tò-dé tɔ́. Ngà Ngon lə dow‡ lé, lo kí kadi ulə do-é-ti ya kàrè goto.» ²¹ Dow káre dan njéndó né-je-ti liə idə-é panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi bəbi-m mɔ́ki tá.» ²² Ngà Jeju təl idə-é panè: «'Inə de kí d'oy 'adi 'dubi dow-je lə-dé kí d'oy, ə 'ree un go-m.»

† 8:11 8:11 Luk 13:29 † 8:12 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 † 8:17 8:17 Eja 53:4 ‡ 8:20 8:20 Ta kí Jeju panè «Ngon lə dow» kinlé ɛ́ pa sobi-né do-é ɛ́ ya ði pa sobi-né dow kí rangi al.

*Jeju ndángi yálbo**Mar 4:35-41; Luk 8:22-25*

²³ Jeju al meɛ tò-ti, ə njéndó né-je liə d'al go-é-ti. ²⁴ Rəmə, tajinati nè ya yálbo tɛɛ sə-dé busi, ulə mbii-mbii do babo-ti adi pungum man ɔw kà tò yó-je kɪ nè-je adi tò ɔw kɪ nduy sə-dé. Ya rəmə Jeju tò tò bi. ²⁵ Ngà bá njéndó né-je liə 'ngəsi rɔ-é-ti, 'ndəl-é kɪ nɔ ta-dé 'panè: «'Babe, 'aji-ji, nè ko-ji à tɔɔ!» ²⁶ Jeju pa sə-dé panè: «Sɛi dow-je kɪ kadmeɛ lə-si to kɪ ndɛ bè kan! 'Bəli nɔ bè kɔɔ ri wa!» Rəmə ɛ i taá ndángi yál, kɪ babo lé, adi lo təl tò ndingi. ²⁷ Né kɪ ra-né kinlé, ɔr ndil-dé adi 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Dow kanlé to dow kɪ ban ya bá yól-je kɪ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa?»

*Jeju kɪ dingəm-je joo kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé**Mar 5:1-20; Luk 8:26-39*

²⁸ Loki Jeju ree tɛɛ gidɪ babo-ti, dɔnangi-ti lə dow-je kɪ Gadara lé, dingəm-je joo kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé, 'tɛɛ kɪ do badi-je-ti 'tilə kəm-é. Dingəm-je kinlé 'ra né maji al nɔ, adi dow-je 'bəl lo kun rəbi kɪ rɔ-dé-ti. ²⁹ Dɛ 'tur kəə 'panè: «Ngon lə Lubə, 'ge ri rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔɔ kadi adi-ji kɔ kete nɔ kaglo kɔ-ti lé wa?» ³⁰ Kosi kɔsɔngi-je nɔ ya d'ɔ d'uso né kadi lo-ti kɪ tò ngerangi sə-dé. ³¹ Bəba ndil-je kɪ maji al lé, 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «Kinə 'tubə-ji rəmə, 'adi j'ow meɛ kɔsɔngi-je-ti kin.» ³² Jeju 'ndigi sə-dé adi panè: «ɔwi.» Rəmə dɛ 'tɛɛ d'ow 'tur meɛ kɔsɔngi-je-ti lé, adi kosi kɔsɔngi-je lé 'təti-nɔ yipi kadi mbal-ti taá, 'tusi baa d'oy lay. ³³ Njéngəm kɔsɔngi-je lé, d'ay d'ow meɛ bebo-ti, d'ɔr poy né kɪ ra-né rəm, né kɪ tɛɛ do dingəm-je-ti kɪ joo kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé kin lay d'adi dow-je d'oo. ³⁴ Bəba dow-je lay kɪ meɛ bebo-ti 'tɛɛ 'tilə kəm Jeju. Loki d'oo-é rəmə 'ra ndoo ta-é-ti kadi inə dɔnangi lə-dé ə ɔw rangi.

9*Jeju adi lapiya njèrɔkoy mburuki**Mar 2:1-12; Luk 5:17-26*

¹ Jeju al meɛ tò-ti, ində babo gangi, ɔw be koji-é-ti. ² Dow-je madi d'un dow kɪ njèrɔkoy mburuki meɛ tuwə-ti 'ree siə rɔ-é-ti. Loki Jeju oo kadmeɛ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «Ngon-m, 'ore meɛ-i, majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi!» ³ Loki njéndó dow-je ndukun-je kɪ madi-je d'oo ta kin bè rəmə, 'pa ta meɛ-dé-ti 'panè: «Dow kanlé pa ta kɔbi do Lubə-ti!» ⁴ Jeju gə ta kɪ meɛ-dé-ti gow adi dəji-dé panè: «Kɔɔ ri bá ɔwi kɪ tagir-je kɪ maji al bè kin meɛ-si-ti wa?» ⁵ Dan ta-je-ti kɪ joo kinlé, ɛ kɪ rá bá tò bəl nɔ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i toki kiɲə go-é kɔgi» bá tò bəl nɔ əse kidə-é panè: «'I taá 'njiyə» bá tò bəl nɔ wa? ⁶ Maji! M'a koji-si kadi 'gəi kɪ Ngon lə dow lé, ɔw kɪ tɔgi dɔnangi-ti nè kɔɔ kiɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. Bəba Jeju təl idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «'I taá, 'un tuwə lə-i, ə 'ow bee lə-i!» ⁷ Bəba dingəm lé i taá, ɔw bee liə. ⁸ Né kinlé, kosi dow-je d'oo bè rəmə ɔr ndil-dé nɔ, adi d'osi gaji Lubə kɪ njəkadi dow-je tɔgi kɪ tanɔ bè kin.

*Ba kɪ Jeju ba Matiye**Mar 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Loki Jeju i lo-é-ti kin ow ki kete lé, oo dingəm kí ri-é lə Matiye, isi lo taa lambo-je-ti rəmə idə-é panè: «'Un go-m!» Ə Matiye i taá un go-é. ¹⁰ †Go-ti, Jeju isi ta nékuso-ti meɣ kəy-ti lə Matiye. Rəmə njétaalambo-je* n̄a k̄i njéramajal-je n̄a 'ree d'isi ta nékuso-ti nati k̄i Jeju k̄i njéndó né-je liə. ¹¹ Loki Parisi-je d'oo Jeju isi uso né nati k̄i dow-je kinlé rəmə, 'dəji njéndó né-je liə 'panè: «Kd̄o ri bá njéndó-si né isi uso né k̄i njétaalambo-je, k̄i njéramajal-je kin wa?» ¹² Jeju oo ndi-dé, adi idə-dé panè: «Dow-je kí r̄o-dé t̄o k̄i lapiya kare lé d'ow ndoo d̄oktur al, ngà njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. ¹³ †Kd̄otalə njéramajal-je bá m'ree kd̄o sangi nja-dé, bi m'ree kd̄o njera né kí njururu-je kin al. Ōwi 'sangi kadi 'gəi meɣ ta kí Lubə pa panè: «M̄a Lubə lé, koo kəmtondoo bá m'ndigi, bi məsi d̄a-je kí kadi-m kin al.»†

Ta kí d̄o k̄oḡi r̄o nékuso k̄i man kay

Mar 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Njéndó né-je lə J̄a kí njera dow-je batəm 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè: «Kd̄o ri bá je k̄i Parisi-je j'isi j'oḡi r̄o-ji nékuso k̄i man kay kd̄o pa ta k̄i Lubə, ngà njéndó né-je lə-i 'ra al wa?» ¹⁵ Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a ndingə ndoo kaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati wa? Ndo-je ow ree n̄ɔɔ lé, d'a kun njétaa dené sigi lé ta-dé-ti k̄oḡi ngà bá d'a k̄oḡi r̄o-dé nékuso k̄i man kay bəy.

¹⁶ «Dow à kun takubi kí sigi kd̄o kilə-né kəm ndisi kubi al, kd̄o takubi kí sigi lé, à kuwə d̄ogangi ndisi kubi lé wuktu k̄or, ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé t̄o wororo ta madi-é-ti ya bəy. ¹⁷ Bè ya t̄o, dow à tur yibi nduu kí sigi meɣ mbundaá-je-ti kí low al t̄o, kd̄o loki yibi nduu à k̄i lé, à kində mbundaá lé kadi riyó; ə yibi nduu à kunḡi k̄oḡi rəm, bá mbundaá lé kàrè à təl né kí tuji k̄oḡi rəm t̄o. Bəba kinə yibi nduu to kí sigi rəmə, kadi mbundaá kàrè to kí sigi ya t̄o bane. Bè rəmə, mbundaá à riyó al rəm, yibi nduu kàrè à kunḡi k̄oḡi al rəm t̄o.»

T̄osi ndəl lə ngon lə Jayrusi

k̄i ta lə dené kí məsi ra-é bal d̄oḡi gidi-é joo

Mar 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Loki Jeju isi pa sə-dé ta-je kin bè ya bəy rəmə, 'boy káre kí d̄o kəykəwn̄a-ti lə jipi-je, ree səbi takəm-é nanḡi n̄ɔ-é-ti bá idə-é panè: «Ngon-m kí dené oy tajinati nè bəy n̄ɔɔ, 'ree 'ində ji-i d̄o-é-ti ə à təl kisi k̄i d̄o-é taá kadi-m.» ¹⁹ Jeju k̄i njéndó né-je liə d'j̄i d'ow siə nati.

²⁰ Dené kí məsi ree r̄o-é-ti bal d̄oḡi gidi-é joo t̄eɣ gidi Jeju-ti, ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. ²¹ Kd̄otalə gir meɣ-é-ti panè: «Kinə takubi liə ya bá lé m'odi r̄o kàrè r̄o-m à kingə lapiya.» ²² Jeju ilə rəti oo-é, ə idə-é panè: «Ngon-m kí dené, 'ore meɣ-i, kadm̄eɣ lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya dené lé ingə lapiya.

²³ Loki Jeju ow t̄eɣ kəy lə 'boy kí d̄o kəykəwn̄a-ti lə jipi-je kinlé rəmə, oo njékay nal-je, k̄i kosi dow-je kí 'singə sokro d̄o-n̄a-ti, bá idə-dé panè:

† **9:10** 9:10 Luk 15:1,2 * **9:10** 9:10 Jipi-je 'ge ta lə njétaalambo-je al kd̄o d̄e kí n̄a-je 'taa lambo lé al d̄o ɛ kí ngar ində d̄o dow-je-ti kadi d'ugə (Luk 3:12,13; 19:8), rəm kd̄o dow-je kí d'ɔ̄ b̄e d̄o-dé-ti lé kàrè 'to mba-je. Lambo to né kí njék̄ɔb̄e-je 'taa kd̄o ra-né kullə d̄o b̄e-ti. Ngà ɛ kí njétaa-é-je 'taa d̄o madi-é-ti k̄i ndangi kare bá to tó-é al. † **9:13** 9:13 Mat 12:7 † **9:13** 9:13 Oje 6:6

²⁴ «Ori rɔ-si gogi, ngon kɪ dené lé oy al, ngà tò bi kɪ tò.» Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. ²⁵ Lɔki dow-je 'tɛɛ ndaa-ti lé, Jeju andi kəy, uwə ji ngon kɪ dené lé adi-é ɪ taá. ²⁶ Beba poy-é ɔr lo kɪ dɔnangi-ti kɪ nɔɔ lay.

Jeju kɪ njékəmtɔ-je joo

²⁷ Lɔki Jeju ɪ lo-é-ti kin isi ɔw kɪ kete rəmə, njékəmtɔ-je joo d'un go-é, ə 'tur kəə boy-boy 'panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtɔndoo lə-ji.»

²⁸ Jeju ɔw tɛɛ kəy rəmə, njékəmtɔ-je kɪ joo kinlé d'ɔw rɔ-é-ti ə ɛ dəji-dé panè: «Ooi kɪ m'asi ra né kɪ sɛi 'dəji-mi lé wa?» Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyɔ, 'Babe, j'oo kɪ i asi.» ²⁹ Beba, Jeju ɔdi rɔ kəm-dé bá idə-dé panè: «Kadi Lubə ra sə-si kɪ go kadmɛɛ-ti lə-si!» ³⁰ Rəmə tajinatɪ nè ya kəm-dé oo lo. Ngà go-ti, Jeju ndəji-dé panè: «Adi dow gə al.» ³¹ Ngà lɔki d'ɔti d'ɔw lé, dɛ 'pa ta lə Jeju adi sane kɪ go dɔnangi kɪ nɔɔ lay.

Ta lə Jeju kɪ dingəm kɪ pa ta al

³² Lɔki njékəmtɔ-je 'tɛɛ d'ɔw lé, dow-je 'ree kɪ dingəm káre kɪ ndil kɪ maji al ra-é, adi pa ta al, rɔ Jeju-ti. ³³ Jeju tubə ndil kɪ maji al lé ya rəmə, dingəm lé pa ta. Né kinlé ɔr ndil kosi dow-je nɔ, adi 'panè: «Kay! J'oo né kɪ tanə bè kin dɔnangi Israyel-ti nja káre al bəy!» ³⁴ †Ngà Parisi-je rəmə 'panè: «To tógi lə 'boy lə ndil-je kɪ maji al bá ɛ isi tubə-né ndil-je kɪ maji al!»

Ta-je kɪ Jeju pa adi njékɔwkulə-je liə

Jeju oo kəmtɔndoo lə dow-je

³⁵ †Jeju ɔw kɪ nganbɛ-je, kɪ bebo-je, ndó né dow-je mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je rəm, ilə mbɛ Poyta kɪ Maji kɪ sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə rəm, bá adi mɔy-je kɪ mətɪ-je kɪ gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ³⁶ †Lɔki ɛ oo kosi dow-je lé bè rəmə, ta ɔ mɛɛ-é kɔɔ ta lə-dé, kɔɔ kɔ ra-dé, tógi-dé goto, adi tanə kɪ bati-je kɪ njékul-dé goto bè. ³⁷ †Beba ɛ idə njéndó né-je liə panè: «Ko kɪ tò kijə nɔ, ngà njékijə-é-je bá 'nɔ al. ³⁸ Ən é 'pai ta kɪ 'ba njəko kɪ tò kijə lé, kadi ulə kɪ njérakullə-je titi.»

10

Jeju ba njéndó né-je kɪ dɔgi gidi-é joo

Mar 3:13-19; Luk 6:13-16

¹ Jeju ba njéndó né-je liə kɪ dɔgi gidi-é joo rɔ-é-ti ə adi-dé tógi kadi 'tubə-né ndil-je kɪ maji al rəm, bá kadi d'adi mɔy-je kɪ mətɪ-je kɪ gay-gay lay ɔr-né dɔ dow-je-ti rəm tɔ. ² Ri njékɔwkulə-je kɪ dɔgi gidi-é joo lé ən: E kɪ dɔsɔy to Simɔ kɪ 'ba-é Piyər dɛ kɪ ngonkɔ-é Andre, Jaki kɪ ngonkɔ-é Jə kɪ 'to ngan lə Jebede. ³ Pilipi kɪ Batlemi, Tomasi kɪ Matiye kɪ njətaalambo, kɪ Tade, kɪ Jaki kɪ ngon lə Alpe. ⁴ Simɔ kɪ to dow kɪ ta bɛ liə to-é, kɪ Judasi Iskariyoti kɪ njəkun dɔ Jeju.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kɪ dɔgi gidi-é joo

Mar 6:7-11; Luk 9:1-6

⁵ Jeju ulə njékɔwkulə-je liə kɪ dɔgi gidi-é joo kɪ ndu-je kin panè: «Dow-je kɪ 'to jipi-je al lé, ɔwi rɔ-dé-ti al, bá ɔwi mɛɛ bebo-je-ti kɪ Samari al rəm. ⁶ ɔwi rɔ gin koji-ti lə Israyel kɪ d'ɔw tanə kɪ bati-je kɪ

† 9:34 9:34 Mat 10:25; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † 9:35 9:35 Mat 4:23; Mar 1:39; Luk 4:44

† 9:36 9:36 Mar 6:34 † 9:37 9:37 Luk 10:2

ndəm bè kin taa. ⁷ Loki isi owi rəmə, iləi mbe taá-taa 'painè: “Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò ngosi!” ⁸ Ə adi lapiya njémɔy-je, adi dow-je kí d'oy 'tosi 'ndəl rəm, adi njébanji-je d'ingə lapiya rəm, bá 'tubəi ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm tɔ. To né kí ingəi kare, ɛn ɔ adi dow-je kare ya tɔ. ⁹ Uní lɔr ji-si-ti al rəm, uní là ji-si-ti al rəm, uní sisi uləi posi-si-ti al rəm, ¹⁰ †uní mbu kɔw mba al rəm, ɔyi kubi joo-joo al rəm, ɔyi saba əse uní salangí al rəm tɔ. Kdɔ to tó-é kadi njérakullə ingə nékuso meɛ kullə-ti kí isi ra. ¹¹ Meɛ bebo əse ngonbe kí rá-rá kí owi-ti lé, 'dɔji ta ooi se dow madi kí à kuwə-si ki rɔ-é-ti isi nɔɔ wa? Rəmə dowbé ya isi rɔ-é-ti sar kadi ji-né. ¹² Loki andi meɛ kəy-ti rəmə, 'rai dow-je kí meɛ kəy-ti lapiya. ¹³ Kinə d'uwə-si ki rɔ-dé-ti rəmə, kadi lapiya lə-si nəy sə-dé. Ngà kinə d'uwə-si ki rɔ-dé-ti al tɔ rəmə, kadi lapiya lə-si təl ki rɔ-si-ti gogi. ¹⁴ †Loki d'uwə-si ki rɔ-dé-ti al əse d'oo ta-je lə-si al rəmə, 'teɛi meɛ kəy-é-ti əse meɛ be-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kí nja-si-ti kogi*. ¹⁵ ††Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ndɔ gangta-ti lé, ta kí gangi kí dɔ bebo-é-ti kinlé à ngə nɔ kitə ta kí gangi kí dɔ donangi Sɔdɔm-ti kɔ Gɔmɔr bəy†.»

Kɔ kí à ree dɔ njéndó né-je-ti
Mar 13:9-13; Luk 21:12-19

¹⁶ †Yən, m'ulə-si titi-nɔ kɔ bati-je bè dan jagim-je-ti; ɛn ɔ indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti titi li-je bè rəm, bá kadi 'soli lom-lom titi dɛngɔndɔdɔ-je bè rəm tɔ. ¹⁷ †Ooi go rɔ-si rɔ dow-je-ti, kdɔ d'a kilə-si ji njégangta-je-ti rəm, d'a tində-si kɔ ndəy marɔw meɛ kəy-kəwnɔ-je-ti lə jipi-je rəm, ¹⁸ d'a kɔw sə-si nɔ gubərnər-je-ti kɔ nɔ ngar-je-ti kdɔ ta lə-m; beba dɛ rəm, dow-je kí 'to jipi-je al rəm d'a kingə-né ta kí sobi dɔ-m ta-si-ti. ¹⁹ Loki d'a kuwə-si kdɔ kɔw sə-si lo gangta-ti lé, adi meɛ-si ɔ kəkəkə adi 'painè: «Se ta ri bá j'a pa wa, əse j'a pa kɔ gosi kí ban wa» al? Ta kí a pai lé à toki kində ta-si-ti dɔkàdì-é-ti kin ya. ²⁰ Kdɔ to sɔji bá a pai ta lé al, ngà to Ndil Bɔbi-si bá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.

²¹ †Dow à kun dɔ ngonkɔ-é ya kadi 'tɔl-é, bɔbi ngon à kun dɔ ngon-é kadi 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadi 'tɔl-dé rəm. ²² †Dow-je lay ya d'a kɔsi-si kɔ ta kdɔ ta lə-m; ngà dow kí uwə rɔ-é ngə sar teɛ sɔy-é-ti ə à kaji. ²³ Loki d'a kulə kəm-si ndoo meɛ bebo-ti kí kare rəmə ɔyi-nɔ owi meɛ bebo-ti kí rangi. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kuləi ta nja bebo-je kí Israyel-ti nati al bəy ya Ngon lə dow à ree.

²⁴ †«Njéndó né à kitə njéndó-é né al rəm, bá ngonnjékullə à kitə 'ba-é al rəm tɔ. ²⁵ †Njéndó né lé kinə titi-nɔ kɔ njéndó-é né ya rəmə asi; bá ngonnjékullə kare kinə titi-nɔ kɔ 'ba-é ya rəmə asi tɔ. Njékəy bəy ɔ 'ba-é Beljebul kin ngà, dow-je kí meɛ kəy-ti liə əjè tò ban ngà ɛn wa?

† **10:10** 10:10 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 † **10:14** 10:14 Knj 13:51 * **10:14** 10:14 Gəki kodi nja-ti, toji ta kí pa kadi dow ɔ kinə dowbé mbati, adi tuji kogi rəmə ta məsi-é to dɔ-é e-ti ya. † **10:15** 10:15 Mat 11:24 † **10:15** 10:15 Luk 10:4-12 † **10:15** 10:15 Kgn 18 † **10:16** 10:16 Luk 10:3 † **10:17** 10:17 Mar 13:9-11; Luk 12:11,12; 21:12-15 † **10:21** 10:21 Mar 13:12; Luk 21:16 † **10:22** 10:22 a Mat 24:9; Mar 13:13; Luk 21:17; b Mat 24:13; Mar 13:13 † **10:24** 10:24 a Luk 6:40; b Jɔ 13:16; 15:20 † **10:25** 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15

Ta læ bæl dow al

Mar 8:38; Luk 9:26; 12:2-9

²⁶ † «'Bæli dow al, kɔɔ né kí dow ɔɔyɔ kí gin-é à tɛɛ al ya goto rəm, bá ta kí tò lo ɔɔyɔ-é-ti kí dow à gə al kàrè goto rəm. ²⁷ Ta kí m'idə-si ndɔɔ lé, 'pai kada rəsi. Ta kí dow-je 'pa mbi-si-ti nɔɔm-nɔɔm bè lé, iləi-né mbe ɔɔ kəy-ti taá. ²⁸ Dow-je kí d'a tɔl daji rɔ-si, ngà d'a kasi tɔl ndil-si al lé, 'bæli-dé al; ngà ɛ kí asi tuji ndil-si kɔ daji rɔ-si nati dan pər-ti kí tò sartagangi kin bá kadi 'bæli-é†. ²⁹ 'Tii-je lé, 'ndogi-dé joo kɔ silə káre káre ya al wa? Lé bè ya kàrè, kinə Bɔbi-si Lubə ndigi al lé, ngon 'tiji káre ya kàrè à kusi nangi al. ³⁰ Ə səi lé, bæl ɔɔ-si kin ya kàrè toki gə kɔr-é lay, ³¹ ən é 'bæli al, kɔɔ gati-si itə gati 'tiji-je nja nɔ. ³² Beba dow kí rá-rá kí pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow læ-m lé, mə kàrè m'a pa ta liə rəsi nɔ Bɔbi-m-ti kí isi ɔɔrɔ-ti panè to dow læ-m ya tɔ. ³³ †Ngà dow kí rá-rá kí ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè n'gə-m al lé, mə kàrè m'a kɔr ta kuti-é-ti nɔ Bɔbi-m-ti kí isi ɔɔrɔ-ti panè m'gə-é al ya tɔ.»

Jeju ree kɔ lapiya al, ngà ree kɔ rɔ dan dow-je-ti

Luk 12:51-53

³⁴ † «Ooi nè a giri kí to lapiya bá m'ree-né ɔɔnangi-ti; to lapiya bá m'ree-né ɔɔnangi-ti al, ngà to rɔ bá m'ree-né dan dow-je-ti. ³⁵ M'ree kɔ gáangi-nɔ dan ngon kí ɔɔngəm-ti ɔɔ kɔ bɔbi-é, m'ree kɔ gáangi-nɔ dan ngon kí dené-ti ɔɔ kɔ kɔ-é, m'ree kɔ gáangi-nɔ dan ngon kí dené-ti ɔɔ kɔ məm-é kí dené. ³⁶ Ə njéba-je læ dow lé, d'a to dow-je kí mɛɛ kəy-ti liə ya§. ³⁷ Dow kí ndigi kɔ-é əse bɔbi-é itə-m mə lé, asi to dow læ-m al. Rəm bá dow kí ndigi ngon-é kí ɔɔngəm əse kí dené itə-m mə lé, asi to dow læ-m al tɔ. ³⁸ †Dow kí un go-m bá un kagdəsi liə al lé, asi to dow læ-m al. ³⁹ †Dow kí ngəm rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ ta læ-m lé à kingə gogi.»

Ta læ nékugə ɔɔji

Mar 9:37,41; Luk 9:48; 10:16; Jɔ 13:20

⁴⁰ † «Dow kí uwə-si kɔ rɔ-é-ti lé, to mə ya bá uwə-m kɔ rɔ-é-ti tin, ə dow kí uwə-m kɔ rɔ-é-ti kin rəmə, to njəkulə-m bá ɛ uwə-é kɔ rɔ-é-ti tɔ tin. ⁴¹ Dow kí uwə njèpata kí ta Lubə-ti kɔ rɔ-é-ti kɔɔtalə to kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, à kingə né ɔɔji kí asi-nɔ kɔ 'lə njèpata kí ta Lubə-ti ya bè tɔ. Dow kí uwə dow kí njururu kɔ rɔ-é-ti, kɔɔtalə to kí ɛ to dow kí njururu lé, à kingə né kugə ɔɔji kí asi-nɔ kɔ 'lə dow kí njururu ya bè tɔ. ⁴² Dow kí rá-rá kí ɔɔɔi man kí sɔl mɛɛ kaman káre-rə ya adi kí káre dan ngan dow-je-ti kí sɛ kan kɔɔ to kí to njéndó né læ-m lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé kin à nal nékugə ɔɔji-é al.»

Né-je kí ilə kagi kullə læ jeju

11

Jɔ kí njèra dow-je Batem ɔɔ kɔ Jeju

Luk 7:18-35

† **10:26** 10:26 Mar 4:22; Luk 8:17 † **10:28** 10:28 Jak 4:12 † **10:33** 10:33 2Ti 2:12 § **10:36** 10:36 Mis 7:6 † **10:38** 10:38 Mat 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **10:39** 10:39 Mat 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33; Jɔ 12:25 † **10:40** 10:40 a Luk 10:16; Jɔ 13:20; b Mar 9:37; Luk 9:48

¹ Loki Jeju un ndu-je adi njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo adi gin-é gangi lé, ɛ ɔti ɔw mee bebo-je-ti kí donangi-ti kí nɔɔ kɔo ndó né dow-je rəm, kɔo kilə mbɛ Poyta kí Maji rəm tɔ.

² Loki J̄a kí njèra dow-je batəm kí tò dangay-ti, oo poy né-je kí Kristi* ra lé, ɛ ulə njéndó né-je liə kadi 'dɔji-é ta 'panè: ³ «I ya bá 'to dow kí tò kadi à ree lé ɛse tò kadi j'ngəbi dow kí rangi bəy wa?» ⁴ Bəba Jeju ilə-dé-ti panè: «'Təli ɔwi idəi J̄a ta-je kí ooi kí mbi-si, kí né-je kí ooi kí kəm-si adi to ⁵ njékəmtɔ-je kí d'oo lo rəm, njéməti-je kí 'njiyə maji rəm, njébanji-je kí banji lə-dé ur adi d'aa njay rəm, njémbitɔ-je kí d'oo ta rəm, dow-je kí d'oy kí 'tɔsi 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ rəm, njéndoo-je kí mbɛ Poyta kí Maji usi mbi-dé-ti rəm†. ⁶ Dow kí m'təl gin kusi liə al bá to njènkumə!»

⁷ Loki njéndó né-je lə J̄a d'ɔti d'ɔw lé, Jeju pa ta kí dɔ J̄a-ti adi kosi dow-je panè: «To ri bá ɔwi ooi diləlo-ti wa? To tuwətógi‡ kí yəl isi ɔw siə yó-je kí nè-je kin bá ɔwi ooi wa? ⁸ Kinə bè al, ngà to ri ya bá ɔwi ooi wa? To dow kí tulə kubi-je kí kurə-kurə rɔ-é-ti bá ɔwi ooi-é wa? Ngà lé to ɛ kàrè, dɛ kí 'tulə kubi-je kí kurə-kurə bè kinlé, d'isi mee kəy-ti lə ngar-je yó rəm. ⁹ Ngà se to ri ya danə bá ɔwi ooi wa? Se to njèpata kí ta Lubə-ti bá ɔwi ooi-é wa? Tɔgrɔ-ti, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-ti say bəy. ¹⁰ Kɔo to J̄a kin ya bá ndəki 'ndangi ta kí dɔ-é-ti 'panè:

“Yən, m̄a Lubə m'ulə njèkilə mbɛ lə-m nɔ-i-ti kete,

kɔo kadi ɔw ra rəbi lə-i adi-iš.”

¹¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dan dow-je-ti lay kí dené-je d'oji-dé lé, dow kí to kí 'boy itə J̄a kí njèra dow-je batəm ya goto. Bè ya kàrè ngon dow kí ndɛ bè mee kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti lé, boy itə-é. ¹² †Ulə gin-é dɔkaglo-ti kí J̄a kí njèra dow-je batəm ilə-né mbɛ sar tɛɛ-né bone lé, kɔbe kí dɔrɔ-ti təl né nagi-nə ngá, adi njétógi-je 'sangi kɔo kay rɔ dɔ-ti. ¹³ Mbete-je lə njèpata-je kí ta Lubə-ti lay, kí ndukun-je lə Moiyiji lé, 'pa ta kɔo né-je-ti kí à ra né sar tɛɛ-né dɔ J̄a kí njèra dow-je Batəm-ti. ¹⁴ †Kinə adi mee-si ta-je kin rəmə, J̄a kin bá to Eli njèpata kí ta Lubə-ti kí 'pa ta-é 'panè à ree lé. ¹⁵ Dow kí mbi-é tò kɔo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.

¹⁶ «N̄á bá m'a kun-é kɔji-né dow-je kí ngɔsnè kan wa? Dow-je kí ngɔsnè kanlé, 'tanə kí ngan-je kí d'isi pandangi lo-ti, bá 'ba madi-dé-je 'panè:

¹⁷ †J'kol nal kàrè 'ndami-né al rəm!

Bá j'usi pa nɔ yo kàrè 'ndingəi-né ndoo al rəm!»

¹⁸ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «M'pa bè kɔo loki J̄a ree bá ɛ uso né al rəm, ay man al rəm lé, dow-je 'panè: “To dow kí ndil kí maji al ra-é!” ¹⁹ Ngà loki Ngon lə dow ree, bá ɛ uso né-je, ay man-je lé, dow-je 'panè: “E kanlé uso né bore ngay, to njəkay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kí njéramajal-je rəm!” Bè ya kàrè, kullə ra-é-je toji kí gosi lə Lubə to gosi kí tɔgrɔ-ti ya.»

* **11:2** 11:2 Kristi lé kər mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **11:5** 11:5 Eja 35:5-6; 61:1 ‡ **11:7** 11:7 Gakra: Mongo-je kí n̄a-je 'panè: M'ijə gakra kɔo koji tuwə. Ə dɛ kí dan-ti-je 'panè: M'ijə tuwətógi kɔo koji gakra. E kí ta-é tò mee mbete-ti nè kinlé to ɛ kí dow oji al bəy. § **11:10** 11:10 Mal 3:1 † **11:12** 11:12 Luk 16:16 † **11:14** 11:14 Mat 17:10-13; Mar 9:11-13

Tuji kɛ sobi do be-je kɛ 'mbati kadi meɛ-dé

Luk 10:13-15

²⁰ Bebo-je kɛ 'ra nékoji-je ɲa-ɲa dan-dé-ti ya kàrè, dɛ d'inə panjiyè-dé-je kɛ maji al kɔgi al lé, Jeju ndáŋgi-dé panè: ²¹ «Tuji à kusi do-si-ti, sɔi dow-je kɛ Korajɛ! Tuji à kusi do-si-ti, sɔi dow-je kɛ Betsayda! Kdo nékoji-je kɛ toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra donangi Tir-ti kɛ donangi Sidɔ-ti je bè, rəmə lé dow-je kɛ titi d'a kulə kubi saki rɔ-dé-ti tò-né buu-ti kdo kiŋə-né panjiyè-dé-je kɛ maji al kɔgi low ɲu ngá*. ²² Beba m'a kidə-si rəsi ya kɛ ndo gangta-ti lé, ta kɛ gangi kɛ do-si-ti à ngə ɲa kitə ta kɛ gangi kɛ do donangi Tir-ti, kɛ donangi Sidɔ bəy. ²³ Ngə sɔi dow-je kɛ Kapernayim, ooi 'painé se riɓa lə-si kin à kow sə-si sar dɔrɔ-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si kɛ nangi sar kɛ meɛ lo kɛ koó-ti. Kdo nékoji-je kɛ toki ra meɛ be-ti lə-si kinlé, lé toki ra Sodom-ti je bè lé, bone bone ya kàrè Sodom à tò nè bəy.† ²⁴ †Beba m'a kidə-si rəsi ya kɛ ndo gangta-ti lé, ta kɛ gangi kɛ do-si-ti à ngə ɲa kitə ta kɛ gangi kɛ do donangi Sodom-ti bəy.»

Ngon dɛ kɛ Bobi-é

Luk 10:21-22

²⁵ Dokaglo-é-ti kin bá, Jeju un ta panè: «Bobi-m kɛ 'to 'Ba dɔrɔ kɛ donangi, m'tóy-i, kdo 'bɔyɔ do né-je kin kɛ njégosi-je kɛ njénégə-je rəmə ngan dow-je kin bá 'tɛɛ kɛ do-é adi-dé. ‡ ²⁶ Oiyɔ, Bobi-m, m'tóy-i kdo to ndigi lə-i kadi né kinlé tò bè.

²⁷ †«Bobi-m təl kɛ né-je lay adi-m. Dow kɛ gə-m mə Ngon lə Lubə lé goto. Bobi-m ya par é gə-m. Ə dow kɛ gə Bobi-m ya goto. Mə ya par é m'gə Bobi-m lé, ə dow kɛ mə Ngon-é lé ya m'tɛɛ kəm-é do-é-ti to bá à gə-é.»

Jeju to njètaa né kɛ ɔy do dow-je-ti

²⁸ «'Reei rɔ-m-ti, sɔi dow-je lay kɛ ɔi rɔgi-rɔgi gin nékuti-ti kɛ ɔy, ə m'a kadi-si 'taai koo. ²⁹ Uni jugi lə-m, ə taai néndó lə-m, kdo kadi ndil-si ingə lo taakoo, kdo m'to njèsol do-m rəm, m'sol lom-lom rəmŋ. ³⁰ Kdo jugi lə-m lé ɔy al rəm, bá nékuti kɛ m'a kadi-si uti lé kàrè, ɔle pele-pele rəm tɔ.»

12

Ta lə Jeju do ndo taakoo-ti

Mar 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ndo káre bè, loki Jeju njiyè meɛ ndor gemə-je-ti kdo kində gangi ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, bo ra njéndó né-je liə, adi 'puy do gemə d'uso taá-taa*. ² Loki Parisi-je d'oo-dé lé, 'pa kɛ Jeju 'panè: «'Oo, njéndó né-je lə-i 'ra né kɛ to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti.†» ³ Ngə Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kɛ ndoki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki bo ra-dé dɛ kɛ dow-je liə lé, se sɔi 'ndói ta-é meɛ mbete-ti kɛ aa njay ooi ya al wa? ⁴ Dabidi andi meɛ kəykubi-ti lə Lubə, dɛ kɛ dow-je liə, d'uso mbə kɛ dow-je d'adi Lubə kadkare-ti. To mbə kɛ sobi do-é kadi uso al rəm, sobi do dow-je

* **11:21** 11:21 Eja 23:1-18; Ejk 26; Juw 4:4-8; Amo 1:9-10 † **11:23** 11:23 Eja 14:13-15; Kgn 19:24-28 † **11:24** 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 ‡ **11:25** 11:25 1Kɔ 1:17-29 † **11:27** 11:27 a Jɔ 3:35; b Jɔ 1:18; 10:15 § **11:29** 11:29 Jer 6:16 * **12:1** 12:1 Det 23:26 † **12:2** 12:2 Tɛt 34:21

liə kadi d'uso al rəm, ngà njégugné-je lə Lubə ya par bá sɔbi dɔ-dé†. ⁵ Ngà njégugné-je lə Lubə ya kí 'ra kullə meɛ kəy kubi-ti lə Lubə kɪ ndɔ taakoo, adi 'təl ndɔ taakoo né kí kare-ti, ya dow gangta dɔ-dé-ti al kinlé, sɔi 'ndɔi ta-é meɛ ndukun-ti ooi ya al wa\$? ⁶ Beba adi m'idə-si, né kí boy itə kəy lə Lubə ya tò nè ngá! ⁷ †Ndàngi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: “Mə Lubə lé, koo kəmtondoo bá m'ndigi, bi məsi dɔ-je kí kadi-m kin al.” Lé toki 'gəi meɛ ta kin maji lé, sɔi a gangi ta dɔ dow-je-ti kí ta goto dɔ-dé-ti kin bè al*. ⁸ Kdɔ Ngon lə dow bá to 'ba ndɔ taakoo lé.»

Jeju kɪ dingəm kí ji-é oy mburuki

Mar 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Jeju i lo-é-ti kinlé ɔw meɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je. ¹⁰ Ə dingəm káre kí ji-é oy mburuki isi meɛ kəy-ti lé nɔɔ. Rəmə Parisi-je kí d'isi nɔɔ 'sangi rəbi kilə ta dɔ Jeju-ti adi 'dəji-é 'panè: «Nɔɔ taakoo-ti lé, to tó-é kadi dow adi lapiya njémɔy əse to tó-é al wa?» ¹¹ †Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Ná dan-si-ti bá ɔw kɪ bati káre-rè, bá bati-é usi bole ndɔ taakoo-ti ya à kɔr-é tɛɛ siə ndaa-ti al wa? ¹² Ngà dow lé, itə bati nja nɔ-nɔ! Adi to tó-é kadi dow ra maji ndɔ taakoo-ti.» ¹³ Ngá bá Jeju təl idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji titi-nɔ kɪ ɛ kí káre. ¹⁴ Parisi-je kí d'a lo-é-ti lé, 'tɛɛ d'ɔw d'oji-nɔ ta dɔ kəm rəbi-ti kí kadi n'toli-né Jeju.

Jeju to ngonnjəkullə lə Lubə

¹⁵ Ngà loki Jeju gə ta kɔji lə Parisi-je lé, ɛ tɛɛ ɔw lo kí rangi-ti. Dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adi ɛ adi lapiya njémɔy-je lay to. ¹⁶ Ngà ɛ ndəji-dé kadi d'adi dow gə kí to n'ɛ Jeju al. ¹⁷ Bè kdɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti, Ejay pa kin, ra-né né. Lubə panè:

¹⁸ «Ooi, ngonnjəkullə lə-m kí m'mbəti-é,
M'ində-é dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti nɔ,
M'a kadi Ndil-m sɔbi dɔ-é-ti,

À kilə mbe né ra kí njururu kadi gin dow-je kí gay-gay†.

¹⁹ D'a kɔl-nɔ kɪ dow al rəm, à kur kəə al rəm,

Dow à koo ndi-é pandangi lo-ti al rəm†.

²⁰ À tətɪ tuwətɔgi kí tò gudi nangɪ al rəm,

Lampɪ kí pər isi ɔ-ti ngel-ngel bəy kàre

à kɔsi suɪ tɔl al rəm tɔ\$.

À ra bè sar kadi né ra kí njururu ilə njirə.

²¹ Beba gin be-je kí dɔnangi-ti nè lay ya

d'a kində meɛ-dé dɔ-é-ti*.»

Dow-je 'ba Jeju ngar lə ndil-je kí maji al

Mar 3:22-27; Luk 11:14-23

²² Dow-je 'ree kɪ dingəm káre kí ndil kí maji al ra-é adi kəm-é tɔ rəm, pa ta al rəm, adi Jeju adi-é pa ta rəm, oo lo rəm. ²³ Né kinlé ɔr ndil kosi dow-je nɔ, adi 'dəji ta 'panè: «Kay! Dow kin to Ngonka Dabidi lé ya al wa?» ²⁴ †Ngà loki Parisi-je d'oo ta kin rəmə, 'panè: «E kinlé isi

† 12:4 12:4 1Sa 21:2-7; Mbl 24:9 § 12:5 12:5 Kni 28:9; Mbl 24:8-9 † 12:7 12:7 Mat 9:13

* 12:7 12:7 Oje 6:6 † 12:11 12:11 Luk 14:5 † 12:18 12:18 Eja 42:1 † 12:19 12:19 Eja

42:2 § 12:20 12:20 Eja 42:3 * 12:21 12:21 Eja 42:1-4 † 12:24 12:24 Mat 9:34; 10:25

tubə ndil-je kí maji al kî tógi lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je kí maji al.»
²⁵ Beba Jeju gə gir ta kí mɛɛ-dé-ti gow adi idə-dé panè: «Kɔɔbe kí rá-rá ya bá dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-nə d'osi-nə kî ta lé, à təl ndubəbe rəm, bá bebo əse kəy kí rá-rá ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-nə d'osi-nə kî ta kàrè, dowbé-je d'a kisi gərərə al rəm. ²⁶ Bè ya tɔ, kinə Satə ya tubə dow-je lə Satə rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é danə. Bè kinlé, kɔɔbe liə à kə lo kə-é-ti gərərə ban wa? ²⁷ Ə kinə to tógi lə Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngà dow-je lə-si ə d'isi 'tubə-dé kî tógi lə nə ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya ilə ta dɔ-si-ti! ²⁸ Ngà kinə to tógi lə Ndil Lubə to bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kɔɔbe lə Lubə ya ngá ə ree tɛɛ rɔ-si-ti tin.

²⁹ «Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowbé à ra ban bá à kur mɛɛ kəy-ti lə njètógi kin, kɔɔ kəə nékingə-é wa? À tó-é njim-njim bəy bá à kow mɛɛ kəy-ti kɔɔ kəə nékingə-é. ³⁰ †Dow kí ore kàdì-m al lé, to njəkɔsi-m kî ta ə dow kí kəw sə-m né ki natì al kàrè, to njəsane né kogi tɔ.»

Majal kí Lubə à kinə go-é kogi al

Mar 3:28-30; Luk 12:10; Əbr 6:4-8; 10:26-29

³¹ «Bəba m'idə-si toki, majal-je lay kí dow isi ra, əse takobi-je lay kí dow isi pa lé, à toki kinə go-é kogi kadi-é, ngà ta kɔbi kí dow pa kî Ndil Lubə lé, à toki kinə go-é kogi kadi-é al ya sar. ³² †Dow kí rá-rá kí pa ta kí maji al dɔ Ngon lə dow-ti lé, à toki kinə go-é kogi kadi-é, ngà dow ya kí pa ta kɔbi kî Ndil kí aa njay lé, à toki kinə go-é kogi kadi-é dɔkaglo-ti kí bəne kin al rəm, bore al rəm, ya sartagangi.»

Ta kí tɛɛ ta dow-ti lé i mɛɛ-é-ti

Luk 6:43-45

³³ †«Kinə kagi maji lé, kandi-é à maji tɔ, ngà kinə kagi maji al lé, kandi-é kàrè à maji al ya tɔ. Kɔɔ kandi kagi bá dow à gə-né kagi. ³⁴ †Səi kí mɛɛ-si ndul titi-nə kî mɛɛ li pii-je bè kanlé! Səi a pai ta kí maji ndɔ kàre tɔ ban wa? Kɔɔ né-je kí mənə-nə mɛɛ dow-ti ya bá tɛɛ ta-é-ti adi-é pa. ³⁵ Dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə mɛɛ-é kinlé ya bá à tɛɛ-né. Ə dow kí maji al kàrè né-je kí maji al maji al kí uwə mɛɛ-é kinlé ya à tɛɛ-né tɔ. ³⁶ M'a kidə-si, ngan ta-je kí mɛɛ wəy kare lay kí isi tɛɛ ta dow-je-ti kinlé, d'a kor go-é lay ndɔ gangta-ti. ³⁷ Kdotalə ta kí ta-i-ti bá 'a kor-né ta dɔ-i-ti rəm, bá ta kí ta-i-ti ya ta à kuwə-i-né rəm tɔ.»

Parisi-je 'dəji Jeju nékoji

Mar 8:11-12; Luk 11:29

³⁸ †Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun, kî Parisi-je kí nə-je d'un ta d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra nékoji kàre adi j'oo.» ³⁹ †Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí ngɔsnè kí 'to njémɛɛndul-je, kî njətəl rɔ-dé go ndu Lubə-ti al-je, 'dəji kadi d'oo nékoji! Ngà dow à ra nékoji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndoki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kí to njəpata kí ta Lubə-ti kin ya asi. ⁴⁰ Titi kí ndoki Jonasi

† **12:30** 12:30 Mar 9:40 † **12:32** 12:32 Luk 12:10 † **12:33** 12:33 Mat 7:20; Luk 6:44 † **12:34** 12:34 a Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7; b Mat 15:18; Luk 6:45 † **12:38** 12:38 Mat 16:1; Mar 8:11; Luk 11:16 † **12:39** 12:39 Mat 16:4; Mar 8:12

ra-né ndo mutə mee kanji-ti kí boy kinlé†, Ngon læ dow kàrè à ra ndo mutə gin nangi-ti tɔ. ⁴¹ Ndo gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kə takəm dow-je-ti kí ngosnè kin kɔ kilə ta do-dé-ti. Kdo dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbe kilə læ Jonasi rəmə, 'tusi panjiyə-dé-je kí maji al d'inə kogi‡. Ngà kí ngosnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nɔ ya ɔ nè! ⁴² Bè ya tɔ, ndo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə, à kə takəm dow-je-ti kí ngosnè kin kɔ kilə ta do-dé-ti. Kdo ndoki ɛ i sɔy donangi-ti nɔ ya ree oo gosta-je læ Salomɔ§. Ngà kí ngosnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ nɔ ya ɔ nè.»

Ta kí sobi do ndil kí maji al kí təl ree mee dow-ti gogi

Luk 11:24-26

⁴³ «Loki ndil kí maji al tɛɛ mee dow-ti, ɔw ilə kɪ diləlo kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà, ɛ ingə al lé, ⁴⁴ ɛ panè: «Kəy læ-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a təl kow-ti gogi.» Loki təl ɔw gogi rəmə, oo kí mee kəy lé tò kare ə toki kɔy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mee-é-ti toki kosi njol-njol rəm. ⁴⁵ Beba ɛ ɔsi təl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mee-dé ndul itə-é bəy bá ree sə-dé adi d'andi mee kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi læ dowbé kin maji al nɔ itə kí kete lé bəy. Ə 'lə dow-je kí maji al kí ngosnè kanlé kàrè, à tò bè ya tɔ.»

Kɔ Jeju kɪ ngankɔ-é-je kí tɔgrɔ-ti

Mar 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Loki Jeju ɔ pa ta kɪ kosi dow-je ya bəy rəmə, kɔ-é, kɪ ngankɔ-é 'ree d'ɔ ta-é-ti ə 'sangi kadi d'ingə-é 'pa siə ta. ⁴⁷ Ngà bá dow madi idə-é panè: «Yən, kɔ-i, kɪ ngankɔ-i-je d'ɔ ndaa-ti nɔɔ, ə 'sangi kadi 'pa sə-i ta.» ⁴⁸ Ngà Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ná-je bá 'to kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je wa?» ⁴⁹ Beba Jeju ulə ji-é do njéndó né-je-ti liə bá panè: «Yən, kɔ-m-je kɪ ngankɔ-m-je bá d'isi tin. ⁵⁰ Kdo dow kí ra né kí mee Bobi-m kí dɔrɔ-ti ndigi kin bá to ngonkɔ-m, əse kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

Gosta-je kí do kɔbe-ti læ Lubə

13

Gosta kí sobi do njèkilə ko

Mar 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ndo-é-ti kinlé ya, Jeju tɛɛ kəy, ɔw isi kàdɪ babo-ti. ² †Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nɔ 'gəə do-é sipi, adi ɛ al isi mee tò-ti. Ngà də bá d'ɔ ngangi ba-ti dɪngi-dɪngi. ³ Jeju pa sə-dé ta nɔ kɪ gosta-je panè: «Njéndɔr, ɔw kɔ kilə ko. ⁴ Loki ɔ ilə ko lé, kɔɔ né kí dan-ti-je tusi do rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lə-lə. ⁵ Kɔɔ né kí ná-je tusi do ər-je-ti, adi lo kadi ingə nangi kí asi kadi ulə njirə-é-ti goto. Ngà rəmə kubə bá ubə kalangi, kdo nangi ndəə do-ti al. ⁶ Loki kàdɪ ɔsi rəmə, ngan ko-je kinlé ndole. Go-ti rəmə, tuti kurum, kdo njirə-é ɔw nangi nɔ al. ⁷ Kɔɔ né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti, adi kun tɔgi ə ɔ do-ti gəgəgə. ⁸ Ngà kɔɔ né kí ná-je tusi nangi-ti kí maji, adi ɔr do-é. Beba do-é kí dan-ti-je kɔɔ-é ra-ti bu-je, ɛ kí kɔɔ-é ra-ti kɔrməkə-je, ɛ kí ra-ti kɔrmutə-je.» ⁹ Jeju təl ilə do-ti bəy panè: «Dow kí mbi-é tò kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

† 12:40 12:40 Jon 2:1 ‡ 12:41 12:41 Jon 3:4-9 § 12:42 12:42 1Ng 10:1-10 † 13:2 13:2 Luk 5:1-3

Kdo ri bá Jeju ndó-né né kî gosta-je wa?

Mar 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Njéndó né-je læ Jeju 'ree rɔ-é-ti 'dɔji-é 'panè: «Kdo ri bá 'pa sɔ-dé ta kî gosta-je wa?» ¹¹ Jeju tɔl ilə-dé-ti panè: «Kdɔtalə sɔi lé, né-je kí tò lo ɓɔɔ-é-ti sɔbi do kɔbe kí dɔrɔ-ti lé toki tɛɛ kî do-é kadi 'gəi, ngà dɛ lé, toki tɛɛ kî do-é kadi-dé al. ¹² †Kdo dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi do-ti, kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki. Ngà dow kí né liə goto lé, ɛ kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa. ¹³ Beɓa m'idə-dé-né ta kî gosta, kdo d'oo lo kî koo ndə bè ya ɓi d'oo né al rəm, bá ta kàrè d'oo kî koo bè ya ɓi 'gə mɛɛ-é al rəm tɔ. ¹⁴ Beɓa ta kí Ejay, njèpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né do-dé-ti.

Lubə panè:

«D'a koo ta maji ya, ngà d'a 'gə mɛɛ-é al,

D'a koo lo maji ya, ngà d'a koo né al*.

¹⁵ Ooi gin dow-je kanlé 'to njémɛɛngɔ-je,

'Tɔsi mbi-dé ké-ké 'tɔ nè mbi-dé à kî koo ta rəm, nè d'a kî gə né;

'Nibi kəm-dé jibi-jibi, nè kəm-dé à kî koo lo rəm,

Nè mbi-dé à kî koo ta rəm, nè d'a kî gə né,

Rəmə d'a kî kinə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kadi m'ɪ m'aji-dé†.»

¹⁶ †«Ngà sɔi lé, 'toi njénékumə-je, kdo kəm-si oo lo maji rəm, mbi-si kàrè oo ta maji rəm tɔ! ¹⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njépata-je kí ta Lubə-ti nɔ, kî njéra né-je kí njururu nɔ ya, ɓo koo né-je kí sɔi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al, ɓo koo ta-je kí sɔi ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al‡.»

Jeju ɔr mɛɛ gosta kí sɔbi do njèkilə ko

Mar 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Sɔi lé, 'yəli mbi-si ooi-né mɛɛ gosta kí sɔbi do njèkilə ko lé. ¹⁹ Do rəbi kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow kí oo ta kí do kɔbe-ti læ Lubə ya, ngà gə mɛɛ-é al, rəmə Njémɛɛndul ree ɔr ta kí 'dubi mɛɛ-é-ti lé kɔgi. ²⁰ Nangi ɔr kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow kí oo ta læ Lubə rəmə taa kalangi kî rɔnəl. ²¹ Ngà ta lé bá ulə njirə mɛɛ-é-ti al; adi ɛ ɔ do-ti kaglo nɔ al. Beɓa loki kɔ-je kí dum nati əse kulə kəm ndoo kdo ta læ Lubə tɛɛ do-é-ti rəmə, kalangi bè ya ɛ tusi kadmɛɛ liə inə kɔgi. ²² Dan kun-je kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow kí oo ta læ Lubə ya, ngà mɛɛ kɔ kókókó kdo né-je kí donangi-ti nè, kî ɓo nékingə-je uti do ta kí oo lé, adi kandi-é goto. ²³ Rəmə, nangi kí maji kí kɔɔ né tusi-ti lé, to dow kí oo ta læ Lubə ɔ gə mɛɛ-é, adi kandi-é tɔ; ɛ kí kɔɔ-é ra-ti ɓu-je, ɛ kí kɔɔ-é ra-ti kɔrmɛkɛ-je, ɛ kí ra-ti kɔrmutə-je.

Gosta kí do jə-ti

²⁴ Jeju pa sɔ-dé gosta kí rangi ɓəy panè: Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kî ta læ dow kí dubi ko né kí maji mɛɛ ndɔr-ti liə. ²⁵ Rəmə ndɔɔ, loki dow-je 'to ɓi lay lé, njəba liə ree dubi jə dan ko né-ti kí maji kí ɛ dubi lé, ə ɔti ɔw. ²⁶ Loki ko ubə tɔgi, adi ɔr do-é lé, jə lé kàrè ɔr do-é tɔ. ²⁷ Beɓa njérakullə-je læ njèkəy lé 'ree d'idə-é 'panè: «'Ba-ji, to ko né kí maji bá i dubi mɛɛ ndɔr-ti læ-i ya al wa?» Ngà jə kin ɪ rá tɔ ɓəy wa? ²⁸ Beɓa ɛ ilə-dé-ti panè: «To njəba é ra-né tin.» Ngà bá njérakullə-je 'dɔji-é 'panè: «'Ndigi kadi j'ɔw j'rəy jə lé kɔgi wa?» ²⁹ Ngà ɛ panè: «Bè

† 13:12 13:12 Mat 25:29; Mar 4:25; Luk 8:18; 19:26 * 13:14 13:14 Eja 6:9 † 13:15 13:15 Eja 6:10 † 13:16 13:16 Luk 10:23,24 ‡ 13:17 13:17 1Pi 1:10

al, kɔɔ kinə kadi 'rəyɪ jə rəmə a kɪ 'rəyɪ-dé kɪ ko nati. ³⁰ Ə inəi-dé adi 'tɔgi nati sar ndɔ kijə ko-ti. Ndɔ-é-ti kin bá m'a kidə njékijəko-je panè: «'Tɔri jə-je ya kete, ə 'tɔi njir-njir kadi uləi pər, ngá tá je 'kəwi ko lə-m dama.»»

Gosta kí dɔ kaa kɔl-ti

Mar 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Jeju tɛɛ kɪ gosta kí rangi bəy panè: Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kɪ ta lə kaa kɔl kí dow madi un dubi mɛɛ ndɔr-ti liə kin bè. ³² Kaa kɔl lé bá, to kaa kagi kí tò ngon-é itə kaa kagi-je lay, ngà lo kí ubə tɔgi rəmə to kagi kí boy itə kagi-je lay kí mɛɛ ndɔr-ti, adi yəl-je kí 'nar taá 'ree 'ra kəy-dé balkəm-é-je-ti.

Gosta kí dɔ əm-ti

Luk 13:20-21

³³ Jeju pa sə-dé gosta kí rangi ya bəy panè: «Kɔbe kí dɔrɔ-ti lé titi-nɔ kɪ əm kí dené káre bè un lɔy-né nduji kí 'mboji mɛɛ kee mutə, adi nduji kí lɔy lay ya i kin bè.»

Jeju pa ta-je lay kɪ gosta

Mar 4:33-34

³⁴ Ta-je kin lay ya Jeju idə kosi dow-je kɪ gosta. Ta kí kadi ɛ pa kɪ gosta al ya goto. ³⁵ To bè kadi ta-je kí njèpata kí ta Lubə-ti pa kin né-é ra né. Njèpata kí ta Lubə-ti pa panè:

«M'a tɛɛ ta-m kadi m'pa gosta-je,
M'a kilə mbɛ né-je kí tò lo bɔyɔ-é-ti

lo kində gin dɔnangi-ti nɔ. §»

Kɔr mɛɛ gosta kí dɔ jə-ti

³⁶ Jeju inə kosi dow-je ə ree bee. Loki ree bee lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti, 'dɔji-é 'panè: «'Tɔr-ji mɛɛ gosta kí dɔ jə-ti kí ɔ mɛɛ ndɔr-ti lé adi 'joo.» ³⁷ Beba Jeju idə-dé panè: «Dow kí njədubi ko né kí maji kinlé, to Ngon lə dow; ³⁸ ndɔr lé, to dɔnangi; ə ko né kí maji, to dow-je kí kɔbe-ti lə Lubə; jə lé to dɛ kí d'un go Njèmɛɛndul. ³⁹ Njèba kí njədubi jə lé, to Sú; nɔy kijə ko lé, to dɔbəy ndɔ; ə njékijəko-je, 'to malayka-je to. ⁴⁰ Titi kí 'tɔr-né jə d'ungɪ pərəə lé, dɔbəy ndɔ-ti ya kàrè à to bè to: ⁴¹ Ngon lə dow, à kulə malayka-je liə kadi 'tubə dow-je lay kí njéra madi-dé-je kadi d'usi mɛɛ majal-ti, kɪ dow-je kí njéramajal-je kɔbe-ti liə kɔgi. ⁴² Malayka-je d'a kungɪ-dé dan pər-ti kí dum pa ta-é, kí to lo nɔ rəm, lo kí d'a kuso ngangɪ-dé titi mægəgə-mægəgə rəm to. ⁴³ Ngà njéra né-je kí njururu rəmə, rɔ-dé à ndógi titi-nɔ kɪ kàdɪ bè mɛɛ kɔbe-ti lə Bɔbi-dé.

«Dow kí mbi-é tò kɔɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!»

Gosta kí sɔbi dɔ nékingə kɪ mædkɔsi kí tò lo bɔyɔ-é-ti

⁴⁴ «Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kɪ ta lə nékingə kí 'bɔyɔ mɛɛ ndɔr-ti, bá dow madi ɔw tɛɛ dɔ-ti kin bè. Dowbé kinlé, un ɔw bɔyɔ rangi bəy, rəmə rɔ-é nəl-é nɔ, adi ɔw ndogi né kingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né ndɔr kinlé.

⁴⁵ «Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kɪ ta lə njéra gati kí isi sangɪ mædi kɔsi kí ndole kin bè. ⁴⁶ Loki ingə ɛ kí gati-é nɔ lé, ɛ təl ɔw ndogi nékingə-é lay, bá inə la-é ree ndogi-né mædi kɔsi kí káre kinlé.»

Gosta kí do burə-ti

⁴⁷ Kɔbe kí dɔrɔ-ti tò titi-nɔ kà ta læ burə kí dow ilə baa rəmə uwə-né kanji-je kí gay-gay kin bè. ⁴⁸ Loki burə kin rusi lé, mbow ndor ree-né ngangí ba-ti, isi nangi, tɔr kanji-je kí maji-maji ungi mee 'sengi-ti, bá inə də kí d'asi náy al ungi-dé kɔgi. ⁴⁹ Dɔbɔy ndɔ-ti lé, à to titi-nɔ bè ya tɔ: Malayka-je d'a ree kɔr kəm dow-je kí njéra né kí njururu al kí njéra né kí njururu gay-gay. ⁵⁰ D'a kungi dow-je kí njéra né kí njururu al dan pər-ti, lo nɔ-ti, kí to loki d'a kuso ngangí-dé titi mægəgə-mægəgə. ⁵¹ Beba Jeju dəji njéndó né-je liə panè: «'Gəi mee ta-je kin lay wa?» Də d'ilə-é-ti 'panè: «Oiyo», j'gə. ⁵² Rəmə Jeju idə-dé panè: «To bè ya tɔ, njéndó dow-je ndukun læ Lubə kí təl njətaa néndó kí do kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti lé, titi-nɔ kà njəkəy kí ingə né-je kí sigi bá ore nati kà né-je kí low kí lo ngəm né-ti liə bá ra-né kullə.»

Sɔy kullə læ Jeju dɔnangi Galile-ti*Məngə læ dow-je kí Najareti**Mar 6:1-6; Luk 4:16-24*

⁵³ Loki Jeju pa gosta-je kin adi gin-é gangi rəmə, ɛ ɔti rangi lo kí ɔ-ti lé ⁵⁴ ɔw bebo-ti kí ɛ tɔgi-ti ə ndó né dow-je mee kəykəwnɔ-ti læ jipi-je. Néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: «Kay! Gosta-je, kí nékoji-je kinlé i-né rá-rá ya wa? ⁵⁵ To ngon læ kodi kijəkagi lé ya al wa? Kɔ-é ya bá to Mari lé al wa? Ə Jaki-je, kà Jojepi-je kà Simɔ-je kà Jude-je ya bá 'to ngankɔ-é-je al wa? ⁵⁶ Ə kɔnan-é-je ya rəm bá d'isi sə-ji nè tɔ tin al wa? Ngà né-je lay kinlé, ɛ i-né rá ya danɔ wa?» ⁵⁷ †Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigi nɔ-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é mee-dé. Beba ɛ idə-dé panè: «Njəpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti, kà mee kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.*» ⁵⁸ Beba Jeju ra nékoji-je tin nɔ al, kdɔtalə məngə læ-dé.

14*Koy Jɔ kí njəra dow-je batəm**Mar 6:14-29; Luk 9:7-9; 3:19-20*

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé ngar Erodí kí to njəkɔbe kí dɔnangi Galile-ti oo poy riba læ Jeju. ² Beba ɛ idə njérakullə-je liə panè: «To Jɔ kí njəra dow-je batəm bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ! Gin-é kin bá ɛ ɔw-né kà tɔgi adi ra-né nékoji-je kin.»

³ †Kdɔ ndɔki Erodí adi d'uwə Jɔ 'dɔɔ-é kà kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdɔtalə Erodí də kà Pilipi 'to ngankɔ-nɔ-je, ya rəmə Erodí təl taa Erodíadi, kí ne Pilipi. ⁴ Ba Jɔ idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodíadi kinlé to tó-é al*.» ⁵ Beba Erodí lé ndigi təl Jɔ, ngə ɛ bəl kosi dow-je, kdɔ də 'gə kí Jɔ lé to njəpata kí ta Lubə-ti. ⁶ Beba ndɔ ra nɔy koji Erodí-ti lé, ngon læ Erodíadi kí dené, tɛɛ ndam nɔ dow-je-ti kí 'ba-dé lo nékuso-ti, adi nəl Erodí nɔ. ⁷ Beba Erodí un mindi-é ə ubi rɔ-é dɔ-ti panè: Né lay kí 'dəji-m ya ə m'a kadi-i. ⁸ Rəmə Erodíadi sulə ngon-é lé, adi-é panè: «'Ilə do Jɔ kí njəra dow-je batəm lé, mee supra-ti tajinati nè ya adi-m!» ⁹ Rɔ ngar nəl-é al ya, ngə kdɔ kubi kí ɛ ubi rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti rəm kinlé ya, ra adi ɛ un-né ndu kadi d'adi-é-né do Jɔ lé. ¹⁰ Beba ngar ulə dow kəy dangay-ti adi-é gangi do

† 13:57 13:57 Jɔ 4:44 * 13:57 13:57 Luk 4:24; Jɔ 4:44 † 14:3 14:3 Luk 3:19,20 * 14:4 14:4 Mbl 20:21

Jā lé. ¹¹ 'Ree kì dɔ Jā mee supra-ti d'adi ngon kí dené kinlé, ə ɛ ɔw-né adi kɔ-é. ¹² Go-ti, njéndó né-je lə Jā 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi, ngá bá d'ɔw d'ɔr poy-é d'adi Jeju oo.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi d'uso

Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Jq 6:1-15

¹³ Loki Jeju oo ta kinlé, ɛ al mee tò-ti ɔr rɔ-é ngərangi kì kár-é diləlo-ti. Beba kosi dow-je d'oo ta-é rəmə, d'ɪ kì bebo-je kí gay-gay d'ɔw kì nja-dé go-é-ti. ¹⁴ Ngá loki Jeju ur nangi mee tò-ti bá oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kinlé rəmə, ta ɔ mee-é kɔɔ ta lə-dé, ə adi lapiya njémɔy-je lə-dé. ¹⁵ Loki ndo isi il lé, njéndó né-je d'ɔw rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: «Loki j'ài-ti kinlé to diləlo rəm, bá kàdì kàrè ɔw kì dɔ kur-ti rəm, ən ə 'osi kosi dow-je kan adi d'ɔw nganbe-je-ti 'ndogi né d'uso.» ¹⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kadi d'ɔw rangi lé, to tó-é al, ə səi ya adi-dé né d'uso!» ¹⁷ Ngá dɛ d'idə Jeju 'panè: «J'ɔw kì mbə mi kì kanji joo-rè ya par.» ¹⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «'Reei-né adi mi.» ¹⁹ Ngá bá Jeju un ndu adi kosi dow-je lé d'isi nangi dɔ wale-je-ti. Jeju ɔy mbə kí mi kì kanji kí joo lé, bá un kəm-é kì taá dɔrɔ-ti ra oiyo Lubə kete bá gángi mbə lé adi njéndó né-je, ə njéndó né-je 'taa 'ləbi kosi dow-je tɔ. ²⁰ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndə-ndə, adi dɔdum-é-je kí nɔy ya d'ɔy rusi kàrè dɔgi gidì-é joo bəy†. ²¹ Dow-je kí d'uso né kinlé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo mi je bə; dené-je kì ngan-je rəmə toki tidə-dé al.

Jeju njiyə dɔ babo-ti

Mar 6:45-52; Jq 6:16-21

²² Lo-é-ti lé ya, Jeju ɔsi njéndó né-je liə kadi d'al mee tò-ti, 'gangi babo d'ɔw turə kete nɔ-é-ti, ngá ɛ bá ɔ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. ²³ Loki Jeju ɔsi-dé adi d'ɔw rəmə, ɛ ɔti ɔw al dɔ mbal-ti, ɔr rɔ-é kì kár-é kɔɔ ta ta kì Bobi-é. Kàdì ur dɔ-é-ti lo-é-ti kin kì kár-é.

²⁴ Loki tɔ ɔ dan ba-ti danɔ bapi ya bəy rəmə, yəl tilə kəm tɔ, adi pungum man ɔsi tɔ kì gogi-gogi. ²⁵ Taginlo-ti lé, Jeju njiyə dɔ man babo-ti, isi ɔw kì rɔ njéndó né-je-ti. ²⁶ Ngá loki njéndó né-je d'oo-é ɔw njiyə dɔ man babo-ti lé, 'bəl rəm, dɔ-dé maji al, adi 'panè: To «'mɛ dow!» Adi 'bəl ə 'tur kɔɔl. ²⁷ Ngá tajinati nè bə ya, Jeju idə-dé panè: «Adi mee-si usi nangi, to mɔ bəy, ə 'bəli al!» ²⁸ Bə bəy bá Piyər panè: «'Babe, kinə to ɪ ya rəmə, 'un ndu-i adi m'njiyə dɔ man-ti m'ɔw rɔ-i-ti.» ²⁹ Ə Jeju təl ilə-é-ti panè: «'Ree!» Beba Piyər ɪ mee tò-ti ur dɔ man-ti njiyə ɔw kì rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ngá loki Piyər oo yəl kì isi ulə dɔ man-ti mbɪ-mbɪ lé, bəl ra-é adi isi nduy, adi nɔ panè: «'Babe, 'aji-m boo!» ³¹ Tajinati nè bə ya, Jeju ulə ji-é uwə-é-né ə idə-é, panè: «'To dow kí kadmee lə-i asi al. Kɔɔ ri bá i 'tadi?» ³² Loki dɛ d'al mee tò-ti rəmə gin yəl lé gangi dəsi. ³³ Beba njéndó né-je kí d'isi mee tò-ti lé d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti bá 'panè: «I lé, 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti!»

Jeju adi lapiya njémɔy-je dɔnangi Jenejarəti-ti

Mar 6:53-56

³⁴ Loki Jeju kì njéndó né-je liə d'ində babo 'gangi, 'teɛ dɔnangi Jenejarəti-ti lé, ³⁵ dow-je kí lo-é-ti 'gə Jeju, adi d'ulə kulə mee be-je-ti go lo-je-ti kí tin kin lay, adi dow-je 'ree kì njémɔy-je lay rɔ-é-ti. ³⁶ Dɛ 'ra ndoo ta-é-ti kadi inə-dé adi n'ɔdi rɔ takubi liə ya par rəmə, n'a

† 14:20 14:20 2Ng 4:42-44.

kingəi lapiya. Beba dow-je lay kí d'odi takubi liə lé, d'ingə lapiya ya to.

15

Jeju kà nékobe

Mar 7:1-23

¹ Beba Parisi-je kí dan-ti-je, kà dow-je kí ná-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'í Jorijalem, 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè: ² «Ban bá njéndó né-je lə-i 'təl rə-dé go nékobe-ti lə ka-ji-je al wa? 'Oo, de 'togi ji-dé al ya d'uso-né né.» ³ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Ngà səi, ban bá 'təli rə-si go ndukun-ti lə Lubə al, kdətələ nékobe lə-si wa? ⁴ Səi 'gəi kí Lubə panè: “‘Təti kagi bəbi-i kà kə-i.” E pa bəy panè: “Dow kí pa ta kí maji al do bəbi-é-ti əse do kə-é-ti lé kadi toki təl dowbé kəgi.”* ⁵ Ngà səi 'painè: Kinə dow pa kà bəbi-é əse kə-é panè: «Né kí m'a ra-né sə-i lé, mə m'un m'adi Lubə kadkare-ti rəmə» ⁶ dowbé kinlé əw ndoo təti kagi bəbi-é əse kə-é al ngá. 'Rai bə kinlé, to ta lə Lubə bá səi bujuri kəgi kdə nékobe lə-si! ⁷ Səi lé, 'toi njékədkəm dow-je! Ta kí Ejay njəpata kí ta Lubə-ti pa sobi-né do-si lé to ta kí togro-ti ya, e panè:

⁸ «Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaa ta-dé-ti nè, ngà mēə-dé to gay sə-m.†

⁹ Pole kí de 'pol-m kərə to pole kí mēə wəy kare, kdə né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je lə dow-je.»

¹⁰ Jeju ba kosi dow-je kà rə-é-ti ə idə-dé panè: ¹¹ «Ooi ta kin kdə kadi 'gəi mēə-é maji. Né kí i ndaa-ti əw ta dow-ti, bá à ra kadi dowbé təl dow kí to nə takəm Lubə-ti al. Ngà né kí tēə ta dow-ti kà ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl dow kí to nə takəm Lubə-ti.»

¹² Beba njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «Se i gə kí ta kí i 'pa lé, tugə Parisi-je jigi-ti ya wa?» ¹³ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kagi-je lay ya kí to Bobi-m kí dərə-ti bá mə-dé al lé, d'a kuwə-dé kər-dé kəgi kà njirə-dé burə. ¹⁴ †Inəi-dé, de 'to njékəmtə-je kí njéndər njékəmtə madi-dé-je. Kinə njékəmtə ndər njékəmtə madi-é lé, de joo lay ya d'a kungi-nə be-ti lóti.»

¹⁵ Piyər un ta idə-é panè: «'Or mēə gosta kinlé adi j'oo.» ¹⁶ Jeju idə-dé panè: «Səi lé ya kərə nēgə nal-si bə bəy to wa? ¹⁷ Səi 'gəi kí né ya kí i ndaa-ti əw ta dow-ti lé, dəə əw mēə-é-ti kadi à kow-né ta wale-ti ya al wa? ¹⁸ †Ngà né kí tēə ta dow-ti lé, i mēə-é-ti kəy, e bá à ra kadi dow təl-né né kí to nə takəm Lubə-ti. ¹⁹ Kdə tagir-je kí maji al kí toki təl dow-je, kà ra kaya-je, kà kiñə ne-i əse ngəbi-i kow sangi dow kí rangi-je, kà bogi-je, kà kulə ta ndil dow-ti-je, kà təti ta kí ndangi-je kinlé, i mēə dow-ti kəy. ²⁰ Né-je kin bá à ra dow kadi təl-né né kí to nə takəm Lubə-ti, bi togi ji al ya kuso-né né kin bá à ra kadi dow təl dow kí to nə takəm Lubə-ti al.»

Kadmēə lə dené kí to jipi al

Mar 7:24-30

²¹ Loki Jeju ər rə-é əw ngəsi kà dənangi Tir-ti kà dənangi Sidə-ti, ²² rəmə dené kí Kana-ti, i titi nəə, ree nə ta Jeju-ti bərang-i-bərang-i

* **15:4** 15:4 Tēt 20:12; 21:17; Det 5:16; Mbl 20:9 † **15:8** 15:8 Eja 29:13 † **15:14** 15:14 Luk 6:39 † **15:18** 15:18 Mat 12:34

panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m! Ndil-je kí maji al 'ra ngon-m kí dené n̄a!» ²³ Ngà Jeju ilə-é-ti al. Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «'Tubə dené kinlé kɔgi. Kdɔtalə ɔw tur kəə go-ji-ti taá-taá.» ²⁴ Jeju idə-é panè: «M̄a lé d'ulə-m rɔ Israyel-je-ti kí 'titi-n̄a k̄i bati-je kí 'ndəm bè kin ya par.» ²⁵ Beba dené lé ree səbi takəm-é nanḡi n̄ə-é-ti bá panè: «'Babe, 'ra sə-m!» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.» ²⁷ Beba dené panè: «Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je lé, d'a kuso n̄ɔ-n̄ɔ né kí tusi gin tablə kuso né-ti lə ba-dé ya tɔ.» ²⁸ Beba Jeju panè: «Bayawəə dené! Kadmeɛ lə-i boy n̄a! Kadi Lubə ra sə-i titi kí i d̄əji-né!» Rəmə lo-é-ti n̄ɔɔ ya ngon kí dené lé ingə lapiya.

Jeju adi lapiya njémɔy-je kí gay-gay

Mar 7:31-37

²⁹ Beba Jeju i lo-é-ti n̄ɔɔ ɔw ta babo-ti kí Galile, al isi dɔ mbal-ti taá. ³⁰ Rəmə kosi dow-je n̄a 'ree k̄i njéməti-je k̄i njékəmtɔ-je, k̄i njémbitɔ-je, k̄i dow-je kí rɔ-dé oy mburuki-mburuki, k̄i njémɔy-je kí gay-gay d'ungi-dé nja Jeju-ti d'adi adi-dé lapiya. ³¹ Loki kosi dow-je d'oo kí njémbitɔ-je k̄arè 'pa ta rəm, njérɔkoy mburuki-mburuki-je k̄arè d'ingə lapiya rəm njéməti-je 'n̄jiyə rəm, njékəmtɔ-je k̄arè d'oo lo rəm lé, ndil-dé ɔr wuti adi d̄ə d'osi gaji Lubə lə Israyel-je.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo sɔ

Mar 8:1-10; Mat 14:13-21

³² Beba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ta ð meɛ-m kɔo kosi dow-je kan! Kɔo d̄ə 'ra ndɔ mutə sə-m bone ya, ngà né kí kadi d'uso goto. Adi m̄a m'ndigi kinə-dé kadi d'ɔw k̄i meɛ-dé bo al, nè d'a k̄i gudi rəbəə.» ³³ Ngà bá njéndó né-je 'panè: «J'a k̄i k̄i mbə rá diləlo-ti nè kɔo kadi j'adi kosi dow-je kí n̄a kan d'uso 'ndan wa?» ³⁴ Jeju d̄əji-dé panè: «Mbə ra kandangi ji-si-ti wa?» Njéndó né-je d'ilə-é-ti 'panè: «J'ɔw k̄i mbə siri, ə ngan kanji s̄ə tɔ.» ³⁵ Jeju un ndu adi dow-je d'isi nanḡi. ³⁶ Go-ti, ɔy mbə kí siri k̄i ngan kanji kí s̄ə lé, ra oiyo Lubə, gángi dan̄a təl-né adi njéndó né-je liə 'ləbi kosi dow-je. ³⁷ Dow-je lay ya d'uso né 'ndan nd̄ə-nd̄ə bá d̄ɔdum-é-je n̄əy adi d'ɔy rusi jangá siri. ³⁸ Dow-je lay kí d'uso né lé, dingəm-je d̄ə budɔgi lo sɔ ə dow tidə dené-je k̄i ngan-je al. ³⁹ Go-ti, Jeju adi kosi dow-je d'ɔw, bá ɛ al meɛ tɔ-ti ɔw dɔnangi-ti lə Magadan-je.

16

Parisi-je k̄i Sadusi-je 'd̄əji nékɔji

Mar 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ †Parisi-je k̄i Sadusi-je 'ree rɔ Jeju-ti kɔo n̄a-é koo ta kí meɛ-é-ti adi 'd̄əji-é kadi ra nékɔji kí i d̄ɔr̄a-ti kadi d'oo. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Kadi ur ə 'painè: «Lo à maji, kɔo d̄ɔr̄a kər wəə.» ³ Ə ndɔge rəmə s̄əi 'painè: «Bone ndi à kədi», kɔo d̄ɔr̄a kər wəti-wəti. S̄əi 'gəi kər ganḡi lo kí d̄ɔr̄a-ti maji rəmə, asi k̄ori ganḡi né-je kí tɔji kaglo-je kí bone kin al wa? ⁴ †Dow-je kí ngɔsnè kí 'to njémɛndul-je, k̄i njétəl rɔ-dé go ndu

Lubə-ti al-je 'dəji nékoji. Ngà dow à ra nékoji kí rangi kadi-dé al ngá; ę kí ndoki tẹę do Jonasi-ti kin ya asi. Go-ti, Jeju inə-dé ɔti ɔw lo liə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɪ Sadusi-je

Mar 8:14-21

⁵ Loki njéndó né-je d'ow kɪ kal ba kow turə rəmə, męę-dé oy do mbə-ti gogi. ⁶ †Beba Jeju idə-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔ əm lə Parisi-je, kɪ Sadusi-je.» ⁷ Njéndó né-je 'pa ta męę-dé-ti 'panè: «Jeju pa ta kinlé bè kɔ mbə kɪ męę-ji oy do-ti gogi lé.» ⁸ Jeju gə tagir lə-dé, beba idə-dé panè: Səi dow-je kɪ kadmęę lə-si toki ndę bè kan! Kɔ ri é 'pai ta męę-si-ti 'painè to ta lə mbə kɪ goto ji-si-ti kin wa? ⁹ †Səi 'gəi al ya bəy wa? Se męę-si ole do mbə-ti kɪ mɪ kɪ ndoki dingəm-je budɔgi lo mɪ d'uso lé al wa? Se ndoki ɔyi ndəgi-é kàrè kandangi wa? ¹⁰ †Rəm mbə kɪ siri kɪ ndoki dingəm-je budɔgi lo sɔ d'uso lé kàrè, męę-si ole do-ti al to wa? Se ndoki ɔyi ndəgi-é jangá kandangi to wa? ¹¹ Ngà ra ban bá m'pa sə-si ta m'panè: Ooi go rɔ-si maji kɔ əm lə Parisi-je, kɪ Sadusi-je rəmə səi adi to ta lə mbə bá m'pa sə-si wa? ¹² Bè bəy bá njéndó né-je 'gə kɪ to ta kɪ sobi do əm ra mbə al. Ngà to ta lə néndó lə Parisi-je, kɪ Sadusi-je.

Piyər pa rəsi kɪ Jeju to dow kɪ Lubə mbəti-é

Mar 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Go-ti, Jeju ɔw tẹę dɔnangi Sejare-ti lə Pilipi rəmə dəji njéndó né-je liə panè: «Ta ri bá dow-je 'pa do Ngon lə dow-ti lé wa?» ¹⁴ †Beba dę 'panè: «Dow-je kɪ nǎ-je 'panè: “I 'to Ja kɪ njera dow-je batəm”, ə dę kɪ dan-ti-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dę kɪ madi-je 'panè: “I 'to Jeremi əse i 'to kɪ káre dan njépata-je kɪ ta Lubə-ti.”» ¹⁵ Go-ti, Jeju təl dəji-dé panè: «Ngà kɪ go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mǎ m'to nǎ wa?» ¹⁶ †Simɔ kɪ ba-é Piyər idə-é panè: «'To Kristi*, Ngon lə Lubə kɪ njəkisi kəm.» ¹⁷ Beba Jeju təl idə Piyər panè: «Simɔ kɪ ngon lə Jonasi, 'to njénékumə, kdɔtalə to dow bá tẹę kɪ do ta kin adi-i al. To Bəbi-m kɪ isi dɔrǎ-ti bá tẹę kɪ do ta kinlé adi-i tin. ¹⁸ Mǎ m'idə-i m'panè: “'To Piyər (kɔr męę-é to ər) ə do ər-ti kinlé bá m'a kində njékəwnǎ-je lə-m do-ti. Lo kɪ koó ya kàrè à kasi ra sə-dé né káre al. ¹⁹ †M'a kadi-i lakere kɔbe kɪ dɔrǎ-ti. Beba né kɪ i 'tó dɔnangi-ti nè lé, à toki tó dɔrǎ-ti ə né kɪ i 'tuti dɔnangi-ti nè à toki tuti dɔrǎ-ti to.”» ²⁰ Go-ti, Jeju ndəji njéndó né-je liə nǎ kadi 'pa d'adi dow gə kɪ n'to Kristi al.

Jeju pa ta kɪ do koy-é-ti kɪ tɔsi ndəl-ti liə

Mar 8:31-38; Luk 9:22-27

²¹ Gangi ndə-é-ti kin ya Jeju un kuti kidə ta njéndó né-je liə rəsi-rəsi panè: Tò kadi m'ow Jorijaləm, m'ow m'ingə kɔ nǎ ji 'ngatogi-je-ti lə jipi-je rəm, ji njékun do njégugnə-je-ti lə Lubə rəm, ji njéndó dow-je ndukun-je-ti sar kadi 'tɔl-m, ngà ndo kɪ njékungi-ti mutə rəmə m'a tɔsi ndəl kində lo tẹę. ²² Rəmə Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə panè: «I 'Babe lé, Lubə à kɔsi né-é kin kɪ rangi do-i-ti. Né-é kinlé à tẹę do-i-ti ndǎ bè al.» ²³ Ngà Jeju təl kəm-é ə idə Piyər lé panè: «'ɔti kɪ rangi

† **16:6** 16:6 Luk 12:1 † **16:9** 16:9 Mat 14:17-21 † **16:10** 16:10 Mat 15:34-38 † **16:14** 16:14 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **16:16** 16:16 Jǎ 6:68,69 * **16:16** 16:16 Kristi lé kɔr męę-é to dow kɪ Lubə mbəti-é. † **16:19** 16:19 Mat 18:18; Jǎ 20:23

ta-m-ti, i Satā. 'To jigi n̄-m-ti, k̄d̄o tagir-je l̄-i to tagir-je l̄o dow-je, b̄i to tagir-je l̄o Lub̄o al.»

²⁴ †Beba Jeju id̄o nj̄éndó né-je līo pan̄e: «Kin̄o dow ndigi kun go-m r̄em̄o, kadi ta r̄o-é ÷-é al, kadi un kagd̄osi līo uti ø un go-m. ²⁵ †K̄d̄o dow kí rá-rá ya kí ndigi kaji r̄o-é r̄em̄o à tuji r̄o-é, ngà dow kí il̄o r̄o-é k̄ogi k̄d̄o ta l̄o-m bá à kaji r̄o-é t̄o. ²⁶ Kadi dow inḡo né-je kí d̄onangi-ti nè lay ø ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? Øse ri bá dow à kadi k̄d̄o k̄or-né t̄o ndil-é wa? ²⁷ †K̄d̄o Ngon l̄o dow lé, à ree dan r̄iba-ti l̄o B̄obi-é Lub̄o nati k̄i malayka-je līo, ngà bá à kuḡo dow kí rá-rá kí go kull̄o ra-é-je-ti. ²⁸ Ooi maji, m'a kid̄o-si r̄əsi: Dow-je madi dan d̄e-ti kí d'a nè kinlé, Ngon l̄o dow à ree k̄i k̄obe līo kadi d'oo-é k̄i k̄əm-dé nd̄e-nd̄e b̄øy bá d'a koy.»

17

R̄o Jeju mb̄el

Mar 9:2-10; Luk 9:28-36; 2Pi 1:16-18

¹ N̄d̄o m̄ek̄e go-ti, Jeju adi Piȳer d̄e k̄i Jaki, bá J̄a kí to ngonk̄o Jaki d'ow sīo ø d'ow d'isi k̄i k̄ár-dé d̄o mbal-ti kí ngal. ² Lo-é-ti n̄ōo ya r̄o Jeju mb̄el t̄o gay, adi tak̄əm-é ÷ njoy-njoy titi-n̄a k̄i k̄adi b̄e. Kubi-je līo k̄àrè t̄el nda mb̄øy-mb̄øy titi-n̄a k̄i lond̄ogi b̄e r̄em t̄o. ³ R̄em̄o Moiyiji d̄e k̄i Eli* 'tēe s̄o-dé koy, ø d'oji ta k̄i Jeju. ⁴ Beba Piȳer un ta id̄o Jeju pan̄e: 'Babe, maji n̄a kadi j'isi lo kin-ti nè ya ngà. Kin̄o 'ndigi lé, m'a ra k̄øykubi mut̄o, k̄àrè à to 'l̄o-i, k̄àrè à to 'l̄o Moiyiji ø k̄àrè à to 'l̄o Eli t̄o. ⁵ ††Loki Piȳer a pa ta lé kí pa ya b̄øy r̄em̄o, kilndi kí nd̄oy ngilingi-ngilingi ree s̄obi d̄o-dé-ti ripi, ngà bá ndi dow ba dan kilndi-ti lé pan̄e: Ē kinlé to Ngon-m, m'ind̄o-é dan k̄əm-m-ti r̄em, r̄o-m n̄el-m d̄o-é-ti n̄a r̄em; ooi ta līo. ⁶ Loki nj̄éndó né-je l̄o Jeju d'oo ndi dow kinlé b̄e r̄em̄o, 'b̄el n̄a adi 'tusi 's̄obi tak̄əm-dé nangi. ⁷ Ngà bá Jeju øti ree r̄o-dé-ti, ødi r̄o-dé, b̄øy bá id̄o-dé pan̄e: «J̄i taá! 'B̄eli al!» ⁸ Beba loki Piȳer-je, k̄i J̄a-je, k̄i Jaki-je lé d'un k̄əm-dé k̄i taá r̄em̄o d'oo Jeju ya k̄i k̄ár-é.

⁹ Go-ti, loki d'j̄i d̄o mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju un ndu adi-dé pan̄e: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow kí rangi oo al ya sar kadi Ngon l̄o dow t̄osi-né nd̄el ind̄o lo tēe dan dow-je-ti kí d'oy.»

¹⁰ Go ta-je-ti kin bá nj̄éndó né-je 'd̄oji-é 'pan̄e: «Ngà k̄d̄o ri bá nj̄éndó dow-je ndukun-je 'pan̄e: "T̄o kadi Eli ree m̄oki tá" wa?» ¹¹ Jeju t̄el id̄o-dé pan̄e: «T̄o kadi Eli à t̄el ree k̄d̄o k̄osi nja né-je nati k̄i gangi-é gangi-é lay. ¹² †Ngà m'a kid̄o-si r̄əsi kí Eli lé ree ngà. R̄em̄o dow-je 't̄el 'ḡo-é al, adi 'ra sīo né-je kí m̄ēe-dé ndigi. Gangi-é kin ya dowb̄e-je d'a kadi-né k̄o Ngon l̄o dow t̄o.» ¹³ Beba nj̄éndó né-je 'ḡo kí ta kí Jeju pa s̄o-dé lé, e pa s̄obi-né d̄o J̄a kí nj̄era dow-je bat̄em.

Jeju adi lapiya ngon kí k̄on̄o ÷si-é

Mar 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki Jeju d̄e k̄i nj̄éndó né-je līo 't̄el 'ree nḡosi k̄i k̄osi dow-je r̄em̄o, dinḡem k̄àrè ree t̄osi m̄ek̄oji-é nangi n̄e-é-ti ¹⁵ bá id̄o-é pan̄e: 'Babe,

† 16:24 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 † 16:25 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; J̄a 12:25 † 16:27 16:27 a Mat 25:31; b R̄om 2:6 * 17:3 17:3 Moiyiji-je k̄i Eli 'to nj̄epata-je kí ta Lub̄o-ti kí kete low n̄u. † 17:5 17:5 Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † 17:5 17:5 2Pi 1:17,18 † 17:12 17:12 Mat 11:14

'oo kəmtondoo lə ngon-m kí dingəm kin. Kdo kɔŋɔ ɔsi-é adi ingə kò n̄a, tusi taá-taá. Loki ɪ siə lé, kí madi-je ɔsi-é ilə-é dan pər-ti, ə kí n̄a-je ɔsi-é ilə-é dan man-ti-je. ¹⁶ Beba m'ree siə rɔ njéndó né-je-ti lə-i kadi d'adi-é lapiya rəmə d'asi al. ¹⁷ Jeju un ndi-é kí taá pa ta kɪ njéndó né-je liə panè: Səi ko dow-je kí njémeɛngə-je kí njémeɛndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? 'Reei kɪ ngon lé rɔ-m-ti nè bè. ¹⁸ Beba Jeju ndángi ndil kí maji al kí isi mɛɛ ngon-ti lé adi-é tɛɛ kɔgi. Rəmə ngon lé, ingə lapiya tajinati nè ya.

¹⁹ Go-ti, njéndó né-je d'ow d'ingə Jeju kɪ kár-é 'dəji-é 'panè: «Kdo ri bá jɛ ya kɪ dɔ-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa?» ²⁰ †Beba Jeju təl idə-dé panè: «Kadmɛɛ lə-si ya bá asi al. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə kadmɛɛ lə-si asi kɪ kɔɔ kɔl bè ya kàrè bá idəi mbal kin 'painè: “Ɔti kɪ rangi lo kin-ti ə 'ow 'a lo kí yó-ti kin ya kàrè à kɔti kow.” Né ya kí à dum dɔ-si goto. ²¹ [Ngà ndil-je kí 'tanə bè kinlé, dow à tubə-dé kɪ pa ta kɪ Lubə kɪ go kɔgi rɔ nékuso dɔ.†]»

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɪ dɔ tɔsi ndəl-ti liə
Mar 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ndo káre bè, loki njéndó né-je d'isi takəm-n̄a-ti lay dɔnangi Galile-ti lé, Jeju idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti, ²³ kdo kadi 'tɔl-é, rəmə ndo kí njəkungɪ-ti mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» Ta kinlé, ra adi rɔ njéndó né-je ati-dé kanəŋə.

Jeju ugə lambo kəy lə Lubə

²⁴ Loki Jeju kɪ njéndó né-je 'ree mɛɛ bebo Kapernayim-ti lé, njétaalambo kəy lə Lubə†, 'ree rɔ Piyər-ti 'dəji-é 'panè: Njéndó-si né lé, ɛ ugə lambo kəy lə Lubə al wa?§ ²⁵ Piyər təl idə-dé panè: Ɔ ugə ugə ya. Ngà loki Piyər lé isi andi mɛɛ kəy-ti ya rəmə Jeju un ta kete dəji-é panè: Simɔ, tagir lə-i to ban dɔ ta-ti kinlé wa? N̄a bá à kugə lambo-je, kɪ né-je kí njəkɔbe-je kí dɔnangi-ti nè 'gangi dɔ dow-je-ti lé wa? À to ngan njébe-je əse à to mba-je wa? ²⁶ Piyər təl ilə-é-ti panè: «To mba-je.» Beba Jeju təl idə Piyər panè: Kinə to mba-je bá d'a kugə lé, ngan njébe-je d'a kugə al. ²⁷ Ngà kdo kadi j'təl jigi j'tugə dow-je kin al lé, ɔti ow dan babo-ti ilə kuy. Kanji kí 'a kuwə-é dɔsɔy ya rəmə, 'tɛɛ ta-é ə 'a kingə là kí à kasi kadi 'ree ugə-né lambo dɔ-ji-ti jɛ sə-i joo rɔ njétaalambo-je-ti lé.

Ta-je kí dɔ soldɔ-ti kɪ kiŋə go majal kɔgi

18

Dow kí boy kɔbe-ti lə Lubə kɪ né-je kí à tugə dow jigi-ti
Mar 9:33-50; Mat 5:29-30; Luk 9:46-48

¹ †Dokàdi-é-ti kinlé, njéndó né-je lə Jeju d'ow rɔ-é-ti 'dəji-é 'panè: N̄a ya bá to 'boy n̄a kɔbe-ti kí dɔrɔ-ti wa? ² Beba Jeju ba ngon kí sɛ bè adi a dan-dé-ti danə, ³ †bá idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi;

† **17:20** 17:20 Mat 21:21; Mar 11:23; 1Kɔ 13:2 † **17:21** 17:21 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † **17:24** 17:24 Lamboo kí ta-é tò nè kinlé tò dingəm-je kí bal-dé ɪ dɔ kɔrjoo-ti ow kɪ taá bá d'a kugə. § **17:24** 17:24 Tɛt 30:11-16 † **18:1** 18:1 Luk 22:24 † **18:3** 18:3 Mar 10:15; Luk 18:17

kinə inəi panjiyə-si ə 'təli rə-si titi-nə kə nğan-je kə sɛ kin bə al lé, a kandi kəbe-ti kə dərə-ti ndə bə al. ⁴ Adı dow kə rá-rá kə səl də-é, təl rə-é titi-nə kə ngon kə sɛ kin bə lé, ɛ b́a to dow kə boy nə kəbe-ti kə dərə-ti. ⁵ Dow kə rá-rá kə uwə ngon kə titi ɛ kan bə kə rə-é-ti kə də ta lə-m lé, to mə ya dowb́e uwə-m kə rə-é-ti tə tin. ⁶ Ngà kinə dow madı ra dow káre dan nğan dow-je-ti kə d'adi-m mɛɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko kə boy mindi-é-ti, b́a d'ilə-é-né dan babo-ti d'adi-é nduy ya kərə 'liə tə soti b́əy.»

⁷ Tuji à kusi də dow-je-ti kə dənangi-ti, kdotalə né-je kə d'isi 'ra d'adi to gin kusi mɛɛ majal-ti lə dow-je. Təgrə-ti, né-je kə à to gin kusi mɛɛ majal-ti lé à ree ya; ngà dow kə né-é-je kin ree kə kəm rəbi kə rə-é-ti lé tuji à kusi də-é-ti. ⁸ †Bəba kinə ji-i əse nja-i ra-i adi 'ra majal lé, 'gangi-é ilə-é kəgi ngərəngi nı b́e; kadi 'ow lo kiskəm-ti kə ji-i əse kə nja-i káre lé tə soti itə ngəm ji-i joo kə nja-i joo lay, ə d'ilə-i-né dan pər-ti kə tə sartagangi. ⁹ †Əse kinə kəm-i b́a ra-i adi 'ra majal lé, ɔr-é ilə-é kəgi ngərəngi; kadi 'andi lo kiskəm-ti kə kəm-i káre-rə lé tə soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kə tə sartagangi.

¹⁰ †Ooi nə a nədi dow káre dan nğan dow-je-ti kin. M'a kidə-si rəsi kə dɛ lé, malayka-je lə-dé d'ə takəm Bəbi-m-ti kə dərə-ti kə ndə-je lay kə də ta lə-dé. ¹¹ [Kdotalə Ngon lə dow lé, ree kə də kəji dow-je kə 'ndəm.]*

Gosta lə bati kə ndəm

Luk 15:3-7

¹² Səi ya b́e lé, tagır lə-si tə ban də poyta-ti kə m'a kər kin wa? Kinə dow ɔw kə bati-je bu, b́a ɛ kə káre dan-dé-ti ndəm lé, ɛ à kinə dɛ kə kərjinəy káre gidi-é jinəy káre lo kuso né-ti kədi mbal-ti kə də kəw sangi ɛ kə ndəm lé ya al wa? ¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə ɔw b́a ingə bati-é kinlé, rə-é à nəl-é də-é-ti nə kitə bati-je kə kərjinəy káre gidi-é jinəy káre kə 'ndəm al. ¹⁴ Bə ya tə ó, Bəbi-si kə dərə-ti lé, ndigı kadi dow káre ya kərə tuji dan nğan dow-je-ti kin al.

Ta kə də kinə go majal-ti lə-nə kəgi

¹⁵ †Kinə ngonkə-i ra sə-i né kə maji al lé, 'ow ingə-é ɛ ya kə kár-é, 'təji-é majal liə. Kinə oo ta lə-i rəmə, 'ingə ngonkə-i gogi. ¹⁶ Ngà kinə ɛ mbati koo ta lə-i lé rəmə, 'təl 'ree un dow káre əse joo sə-i kə mbete kə aa njay panə: «Ta-je lay ya kadi toki gəl takəm dow-je-ti joo əse mutə tá'.» ¹⁷ Ngà kinə ɛ mbati koo ta lə-dé b́əy rəmə, idə njəkəwnə-je. Kinə mbati koo ta lə njəkəwnə-je ya tə b́əy rəmə, kadi ooi-é kə njəkadmɛɛ al əse ooi-é kə dow kə njətaalambo b́e. ¹⁸ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kə né-je lay kə 'təi dənangi-ti nə lé, à toki tó dərə-ti ə né-je lay kə 'tuti dənangi-ti nə lé, à toki tuti dərə-ti tə.

¹⁹ Bə ya tə, m'a kidə-si b́əy. Kinə dow-je joo dan-si ndi-dé asi-nə də né-ti kə rá-rá ya dənangi-ti nə, b́a 'dəji Bəbi-m kə taá dərə-ti lé, à kadi-dé. ²⁰ Kə də loki dow-je joo əse mutə 'kəw-nə kə ri-m lé, mə m'isi dan-dé-ti nɔɔ.

† **18:8** 18:8 Mat 5:30 † **18:9** 18:9 Mat 5:29 † **18:10** 18:10 Luk 19:10 * **18:11** 18:11 Ta-je kə tə mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kə dəsəy kə dan-ti-je kə 'ndəngi kə ji-dé kə ta grəki. † **18:15** 18:15 Luk 17:3 † **18:16** 18:16 Det 19:15 † **18:18** 18:18 Mat 16:19; Ja 20:23

21 †Beba Piyər ətə ki rə Jeju-ti dəji-é panè: «'Babe, nja kandangi bá ngonkə-m ra sə-m né kí maji al ə m'a kiŋə go-é kəgi kadi-é wa? Sar nja siri je bè wa?» 22 Jeju ilə-é-ti panè: «Bè al. M'a kidə-i panè sar nja siri par al, ngà kərsiri nja siri.»

Ta lə ngonnjəkullə kí njəkoo kəmtondoo al

23 Beba kəbe kí dərə-ti lé, titi-nə kə ta lə ngar kí ndigi kadi ngannjəkullə-je liə d'ər go né-je liə d'adi-é oo kin bè. 24 Loki ɛ ulə gin-é lé, 'ree kə ngonnjəkullə liə káre kí ɔw kə là kí dum tidə kər-é də-é-ti. 25 Ngà dowbé kinlé, là kí kadi ugə-né kurə lé goto. Beba 'ba-é lé un ndu kadi 'ndogə-é titi-nə bə bè nati kə ne-é, kə ngan-é-je, kə nékingə-é-je lay kdə kadi d'ugə-né kurə kí də-é-ti lé. 26 Beba ngonnjəkullə lé, usi nangi nə ngar-ti, nə uwə nja-é panè: «'Ba-m, 'oo kəmtondoo lə-m ə m'a kugə-i ngər-ngər bəy.» 27 'Ba-é lé, oo kəmtondoo liə, ɔr kurə lé də-é-ti kəgi ə iŋə-é adi-é ɔw. 28 Ngà loki ngonnjəkullə kinlé, tɛɛ ndaa-ti ya rəmə iŋə madkullə liə kí kurə liə tə də-é-ti ndə bè. ɛ usi mindi-é-ti uwə, adi koo ɔw kə gangi-é bá idə-é panè: «'Ugə-m kurə lə-m.» 29 Beba madi-é lé, usi nangi nə-é-ti nə uwə-né nja-é panè: 'Oo kəmtondoo lə-m, ə m'a kugə-i bəy. 30 Bè ya kərə madi-é lé, mbati sar ɔw ilə-é dangay-ti, kdə kadi ugə kurə lé lay tá. 31 Loki ndəgi ngannjəkullə-je lə ngar lé, d'oo né kin bè rəmə, wəngi ra-dé nə adi d'ɔw d'ər poy-é d'adi 'ba-dé oo. 32 Beba 'ba-é lé, adi 'ree siə rə-é-ti, bá idə-é panè: I ngonnjəkullə kí njəmɛndul kan! Mə m'ər kurə lə-m lay də-i-ti, kdə ndoo kí i 'ra ta-m-ti. 33 Lé 'a koo kəmtondoo lə madi-i titi-nə kí mə m'oo-né kəmtondoo lə-i kin bè ya tə al wa? 34 Beba wəngi ra 'ba-é lé nə, adi uwə-é adi ra kullə kí ngə-ngə kadi ugə-né kurə kí də-é-ti lé lay. 35 Jeju təl ilə də-ti panè: «Gangi-é kin ya Bəbi-m kí dərə-ti à ra-né sə-si, kinə nə-nə dan-si-ti iŋə go kəgi kə mɛɛnda kəy adi ngonkə-é al.»

Kəw Jeju Jorijaləm

19

Ta kí də gəngi-nə-ti lə dené kə dingəm

Mar 10:1-12; Det 24:1-4; Mat 5:31-32

1 Loki Jeju ndó dow-je né adi gin-é gangi lé, i dənangi Galile-ti ɔw kəl lo-ti kí dənangi Jude-ti gidi ba jurde-ti. 2 Beba kosi dow-je nə ya d'ɔw go-é-ti adi adi lapiya njəmɔy-je lə-dé.

3 Rəmə Parisi-je 'ree rə-é-ti kdə nə-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é 'panè: «Se to tó-é kadi dow tubə ne-é kdə né kí rá-rá ya kí dené lé ra wa?» 4 Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'ndói mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé ooi al ya sar wa? Lo kində gin-é-ti lé, Lubə ra dené kə dingəm 5 ə panè: «Gin-é kin bá dingəm à kiŋə-né kə-é kə bəbi-é kadi 'tiŋə nati kə ne-é kdə kadi dɛ joo lay 'təl kubru rə kí káre-rè.* 6 Adi 'to dow-je joo al ngá. Ngà 'təl kubru rə kí káre-rè. Gin-é kin bá né kí Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al.» 7 †Parisi-je 'təl 'dəji Jeju 'panè: Ngà kdə ri bá Moiyiji un ndu kadi kinə dow tubə ne-é rəmə 'adi-é mbete tubə bane wa?† 8 Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Tə ta lə mɛɛngə lə-si bá Moiyiji adi-si-né tarəbi kadi 'tubəi-né ne-si-je. Ngà lo kində gin-é-ti lé, tə bè al. 9 †Ooi

† 18:21 18:21 Luk 17:3,4 * 19:5 19:5 Kgn 2:24 † 19:7 19:7 Mat 5:31 † 19:7 19:7 Det 24:1; Mat 5:31 † 19:9 19:9 Mat 5:32; 1Kə 7:10,11

maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kđo kaya kí ra bane, b̄i kinə tubə-é kđo né kí rangi bá ɔw taa dené kí rangi rəmə, dowbé ra kaya.»

¹⁰ Beba njéndó né-je liə 'panè: Kinə to gangi-é kin bá tò kadi dingəm ra kí dené rəmə, taa dené al tò soti. ¹¹ Jeju təl idə-dé panè: Dow-je lay bá d'a gə meɛ ta kin al. Ngà dɛ kí Lubə ya tɛɛ kí də-é adi-dé tá. ¹² Dow-je kí n̄a-je 'taa dené al, kđotalə rə-dé oy mburuki lo koji-dé-ti n̄u. Dɛ kí dan-ti-je 'taa dené al, kđotalə 'tɔɔ kɔɔ gəm-dé, ngà dɛ kí madi-je 'taa dené al, kđo kullə kɔbɛ kí dɔrɔ-ti. Dow kí asi gə meɛ ta kin rəmə, kadi-é gə.

Ta lə Jeju k̄i ngan-je

Mar 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Beba dow-je 'ree k̄i ngan-je rɔ Jeju-ti kđo kadi ində ji-é dɔ-dé-ti rəm, kadi pa ta k̄i Lubə kđo ta lə-dé rəm. Rəmə njéndó né-je 'kɔl sə-dé. ¹⁴ Ngà Jeju idə-dé panè: «In̄əi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, b̄i ɔgi-dé al, kđotalə kɔbɛ kí dɔrɔ-ti lé, tò kđo dow-je kí 'tanə sə-dé bə.» ¹⁵ Beba Jeju ində ji-é dɔ-dé-ti bá in̄ə-dé ɔw.

Ta lə njènékingə

Mar 10:17-31; Luk 18:18-30; 1Ti 6:9-10

¹⁶ Go-ti, Basa káre ree rɔ Jeju-ti d̄əji-é panè: «Njéndó dow-je né, ri kí maji bá m'a ra kđo kadi m'isi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁷ Jeju idə-é panè: «Kđo ri ə 'd̄əji-m ta dɔ né-ti kí maji wa? Njèramaji lé, ɛ káre-rè. Kinə 'ndigi kiskəm sartagangi rəmə 'təl rɔ-i go ndukun-je-ti.» ¹⁸ Basa lé, təl d̄əji Jeju panè: «Ndukun-je kí rá-rá wa?» Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'A təl dow al! 'A ra kaya al! 'A b̄ogi al! 'A t̄əti ta kí ndángi al! ¹⁹ 'A t̄əti kagi b̄obi-i k̄i kɔ-i rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tanə k̄i rɔ-i bə tɔ.» †
²⁰ Basa lé idə Jeju panè: «M̄a m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay ngá. Ngà ri bá n̄əy kadi m'ra b̄əy wa?» ²¹ Beba Jeju idə-é panè: «Kinə 'ndigi maji k̄ər njuti rəmə, 'ɔw 'ndogi nékingə-i lay ə 'l̄əbi la-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə n̄a dɔrɔ-ti ə 'ree un go-m.» ²² Loki basa lé, oo ta lə Jeju kinlé rəmə, ɔti ɔw k̄i rɔkati kan̄an̄a, kđo to dow kí nékingə-é n̄a.

²³ Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kadi njènékingə ɔw kɔbɛ-ti kí dɔrɔ-ti lé, to né kí ngə n̄a. ²⁴ M'a kidə-si ya b̄əy; kadi jambal d̄əə b̄e libri-ti lé to né kí lo-é ngə n̄a ya, ngà kadi njènékingə ɔw kɔbɛ-ti lə Lubə lé to né kí ngə itə-é b̄əy.» ²⁵ Loki njéndó né-je d'oo ta kinlé bə rəmə, 'b̄əl adi 'panè: «Tò bə ngà n̄a bá à kaji wa!» ²⁶ Jeju oo-dé górérə rəmə, idə-dé panè: «Né kinlé dow-je bá dum dɔ-dé, ngà Lubə lé né kí dum-é goto.»

²⁷ Rəmə Piyər un ta d̄əji-é panè: «Ə j̄e kí j'tusi né-je lə-ji lay j'in̄ə bá j'un go-i kinlé, ta kí dɔ-ji-ti à tò ban wa?» ²⁸ † Beba Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí s̄əi njékun go-m-je kinlé, ndɔ kí né-je lay à təl kí sigi lé, Ngon lə dow à ree kisi dɔ kalikɔbɛ-ti liə kí to kali riba kinlé, s̄əi ya kàrè a kisi dɔ kalikɔbɛ-je-ti kí d̄əgi gidi-é joo, kđo gangta dɔ gin Israyel-je-ti kí d̄əgi gidi-é joo lé tɔŠ. ²⁹ N̄a-n̄a kí in̄ə k̄əy-je liə əsə ngankɔ-é-je, əsə kɔnan-é-je, əsə b̄obi-é, əsə kɔ-é, əsə ne-é, əsə ngan-é-je, əsə ndɔr-je liə kđo ta lə-m lé, à kingə dɔ-ti nja b̄u rəm, bá à kingə kiskəm kí tò sartagangi rəm tɔ. ³⁰ † Ngà dow-je n̄a dan dɛ kí kete-ti d'a

† 19:19 19:19 Tɛt 20:12-16; Det 5:16-20; Mbl 19:18 † 19:28 19:28 a Mat 25:31; b Luk 22:30

Š 19:28 19:28 Dan 7:14. † 19:30 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

təl to dow-je kí gogi ə dow-je n̄a dan d̄e kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete to.»

20

Ta lə njérakullə m̄eɛ ndor nduu-ti k̄i kàd̄i kí gay-gay

¹ K̄ɔbe kí d̄ɔra-ti lé tò titi-n̄a k̄i ta lə njëndor k̄are kí t̄eɛ k̄i ndoge rati, k̄d̄ɔ k̄oy dow-je kullə ndor nduu-ti* liə kin bè. ² Loki ingə-dé lé, ta-dé asi-n̄a kadi à kadi-dé là kí asi kəm kullə kí ndo k̄are, bá adi d'ow lo ndor nduu-ti liə lé. ³ Go-ti, njëndor lé t̄eɛ ndaa-ti k̄i kàd̄i kí jin̄ay k̄are kí ndoge rəmə, oo dow-je kí rangi kí d'ingə kullə al kí d'a pandangi lo-ti. ⁴ Beba ɛ idə-dé panè: S̄əi k̄arè, owi ndorɔ lə-m to. Go kullə-ti kí a rai lé, m'a kugə-si maji ya. ⁵ D̄e k̄arè d'oti d'ow to. Ngà loki kàd̄i ɔ jam d̄ɔ be-ti, njëndor lé t̄eɛ b̄əy rəmə, ingə dow-je kí rangi b̄əy rəm, loki kàd̄i ɔ mbó be-ti rəmə, ingə dow-je kí rangi pandangi lo-ti lé ya b̄əy. Dowbé-je kin k̄arè idə-dé panè: Ɔwi ndorɔ lə-m go madi-si-je-ti to. ⁶ Loki kàd̄i ra biɲə-je bole asi lé, njëndor lé təl t̄eɛ ndaa-ti b̄əy rəmə, ingə dow-je kí rangi ya b̄əy. Beba ɛ d̄əji-dé panè: K̄d̄ɔ ri bá ɔi lo-ti kin k̄i ndoge n̄u kare bè wa? ⁷ D̄e d'ilə-é-ti 'panè: Dow un-ji kullə-ti al. Beba njëndor lé təl ilə-dé-ti panè: Kinə tò bè rəmə ɔti owi 'rai kullə ndorɔ lə-m to. ⁸ Loki kàd̄i ur rəmə, njëndor nduu lé idə njèkoo go né-je liə panè: 'Ba njéra kullə m̄eɛ ndor nduu-ti lə-m lé, ə adi-dé nékugə d̄əji-dé. 'Ulə gin-é d̄ɔ d̄e kí d'ow gogi nè-ti bá 't̄eɛ-né d̄ɔ d̄e kí d'ow k̄i ndoge-ti. ⁹ D̄e kí d'ow ndorɔ k̄i kàd̄i ra biɲə-je bole lé, 'ree rəmə d'ingə nékugə d̄əji-dé asi kəm kullə kí dow ra ndo k̄are lé. ¹⁰ Ngà loki d̄e kí d'ow ndorɔ k̄i ndoge rati 'ree lé, 'gir 'panè d̄e rəmə, d'a kingə n̄a kitə d̄e kí d'ow k̄i kàd̄i ra biɲə-je bole lé ngà; ya rəmə njèkugə-dé lé, adi-dé là asi-n̄a k̄i d̄e kí d'ow ndorɔ gogi nè lé bè to. ¹¹ Beba loki d̄e 'taa là lé rəmə, 'pa ta kí maji al d̄ɔ njèkun-dé kullə-ti lé, ¹² 'panè: K̄d̄ɔ ri bá d̄e kí 'ree gogi, 'ra kullə kàd̄i k̄are ya par rəmə 'ugə-dé asi s̄ə-ji j̄e kí j'ree k̄i ndoge n̄u, adi j'ɔɔ r̄ɔgi-r̄ɔgi rəm, kàd̄i k̄arè n̄əti-ji k̄ərim-k̄ərim kinlé wa? ¹³ Beba njëndor lé təl ilə dow kí k̄are dan-dé-ti panè: Nam-m, m'ra s̄ə-i ndangi al. Lé j'adi ta-ji asi-n̄a k̄d̄ɔ kadi loki 'ra kullə, ndo k̄are lé, m'a kadi-i là kí asi kəm kullə kí ndo k̄are ya al wa? ¹⁴ Yən, 'taa nékugə d̄əji-i ə 'oti 'ow lo lə-i. Ə njèree kullə-ti gogi nè lé to m̄a ya m'ndigi kadi-é nékugə d̄əji lé asi s̄ə-i. ¹⁵ Nékingə-m lé, to tó-é kadi m'ra-né né kí m̄eɛ-m ndigi al wa? To kí m'to dow kí maji kinlé n̄əl-i al wa? ¹⁶ †Jeju təl ilə d̄ɔ gosta-ti kinlé panè: Bè ya to, d̄e kí gogi d'a təl d̄e kí kete ə d̄e kí kete d'a təl d̄e kí gogi to.

Nja mutə kí Jeju pa ta kí d̄ɔ koy-é-ti k̄i d̄ɔ t̄osi ndəl-ti liə

Mar 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Loki Jeju isi ɔw Jorijalēm lé, ɛ ɔr njéndó né-je liə kí d̄əgi gidi-é joo ngərangi pa s̄ə-dé ta taá-taá d̄ɔ r̄əbi-ti panè: ¹⁸ «Yən, k̄ow kí j'isi j'owi Jorijalēm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njèkun d̄ɔ njégugné-je-ti lə Lubə, k̄i ji njéndó dow-je ndukun-je-ti, kadi 'gangi ta koy d̄ɔ-é-ti. ¹⁹ D̄e d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kadi 's̄ok̄i-é rəm, kadi 'tində-é kí

* **20:1** 20:1 D̄onangi Israyel-ti, k̄i be-je-ti kí n̄a-je lé dow-je 'ndor nduu kí ndor, bi ubə wale kare tan̄a k̄i be lə-ji nè kin al. † **20:16** 20:16 Mat 19:30; Mar 10:31; Luk 13:30

ndøy marow bá d'a bə-é kagdəsi-ti, rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ndo-ti kɪ njəkungi-ti mutə go-ti.»

Nédəji lə ne Jebede

Mar 10:35-45; Luk 22:24-47

²⁰ Kɔ ngan lə Jebede ree kɪ ngan-é-je rɔ Jeju-ti ə səbi takəm-é nangi nɔ-é-ti kɔ dɔji-é né. ²¹ Bəba Jeju dɔji-é panè: I 'ge ri wa? E panè: Un ndu kɔ kadi ngan-m-je kɪ joo kinlé, ɛ kɪ kàre isi dɔ jikol-i-ti ə kɪ kàre isi dɔ jigəl-i-ti kɔbe-ti lə-i. ²² Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'gəi né kɪ 'dɔji lé al. A kasi kingəi kɔ kɪ m'a kingə lé kàrè wa? Bəba dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Oiyoy, j'a kasi kare. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: Tɔgrɔ, kɔ lə-m ə a kingəi, ngà ta lə kisi dɔ jikol-m-ti kɪ dɔ jigəl-m-ti lé, to mə bá m'a kadi al, ngà to Bobi-m bá à kadi dow-je kɪ ɛ ra go-é kete kɔ-dé. ²⁴ Loki ndəgi njéndó né-je kɪ dɔgi d'oo ta kin bè lé, wəngi ra-dé dɔ ngankɔ-nɔ-je-ti kɪ joo kinlé. ²⁵ †Bəba Jeju ba-dé lay rɔ-é-ti idə-dé panè: Səi 'gəi kɪ njəkɔbe dɔ gin dow-je-ti kɪ gay-gay kɪ dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nɔ rəm, bá dow-je kɪ boy-boy kàrè, d'ɔ be dɔ dow-je-ti lé kɪ go lo njètɔgi-ti tɔ. ²⁶ †Ngà səi lé, kɔ-nɔ kɪ bè kin à goto dan-si-ti. Adi dow kɪ ndigi kadi n'to 'boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti lə-si. ²⁷ Rəm bá dow kɪ ndigi kadi n'to kɪ dɔsɔy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é bə-ti lə-si tɔ. ²⁸ Bè ya tɔ, Ngon lə dow lé, ree kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kɔ ra kullə kadi dow-je rəm, bá kɔ kadi rɔ-é gangi-né dɔ kosi dow-je rəm tɔ.

Jeju adi njəkəmtɔ-je joo d'oo lo

Mar 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Loki Jeju dɛ kɪ njéndó né-je 'tɛɛ mɛɛ bə-ti kɪ Jeriko kɪ ndaa-ti lé, kosi dow-je nɔ ya d'un go Jeju. ³⁰ Ə njəkəmtɔ-je joo d'isi ngangi rəbi-ti bá d'oo kɪ Jeju isi dəə lé, d'ilə bobɪ ndi-dé nangi 'nɔ 'panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji!» ³¹ Rəmə kosi dow-je 'ndangi-dé kadi d'uti ta-dé, ngà dɛ d'ilə bobɪ ndi-dé nangi 'nɔ d'itə kɪ kete lé bəy panè: «'Babe, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-ji boo.» ³² Bəba Jeju təl ɔ nangi ba-dé, ə dɔji-dé panè: «Ri bá 'ndigi kadi m'ra m'adi-si wa?» ³³ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Babe, j'ndigi kadi kəm-ji ya 'adi oo lo.» ³⁴ Bəba ta ɔ mɛɛ Jeju nɔ kɔ ta lə-dé adi ɔdi rɔ kəm-dé lé rəmə, tajinati nè ya kəm-dé oo lo ə d'un go-é.

21

Kɔw Jeju mɛɛ bebo Jorijaləm-ti

Mar 11:1-10; Luk 19:28-44; Jɔ 12:12-19; Eja 12:6

¹ Loki d'isi d'ow kɪ bebo Jorijaləm-ti, bá 'ree 'tɛɛ ngosi kɪ bə kɪ Betpaje kɪ tɔ kadi mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: ² «Owi mɛɛ ngonbɛ-ti kɪ tɔ nɔ-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon koro kɪ kɔ-é, kɪ 'tɔ-é nangi. Loki ingəi-dé lé, 'tuti-dé, ə 'reei sə-dé adi-mi. ³ Ngà kinə dow dɔji-si ta dɔ-ti lé, idəi-é 'painè: “'Babe bá ge-dé.” Rəmə lo-é-ti nè ya, à kinə-dé kadi 'reei sə-dé.» ⁴ Né-je kinlé ra-né bè kɔ kadi ta kɪ njəpata kɪ ta Lubə-ti pa lé, né-é ra-né né. E panè:

† 20:25 20:25 Luk 22:25,26 † 20:26 20:26 Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26

⁵ «Idəi ngonmandi* kí bebo Siyo-ti 'painè:

'Oo! Ngar læ-i isi ree ro-i-ti! To dow kí sol lom-lom!

Ə isi do ko koro-ti! Isi do ngon koro-ti kí to ngon nékal†!»

⁶ Njéndo né-je d'ow ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé lé, ⁷ adi 'ree kà ko koro kà ngon-é lé, 'labi kubi-je læ-dé gidi-dé-ti, bá Jeju al isi do-ti. ⁸ Kosi dow-je na ya 'labi kubi-je læ-dé do rəbi-ti, de kí nà-je 'təti balkəm kagi-je 'labi do rəbi-ti to. ⁹ Kosi dow-je kí 'njiyə n̄-é-ti kà de kí 'njiyə go-é-ti 'tur kəə boy-boy 'panè:

«Kosgaji kí do ngonka Dabidi-ti!

Kadi Lubə tər ndi-é do dow-ti kí njèree kà ri 'Babe!

Kosgaji tò do Lubə-ti kí taá nu!‡»

¹⁰ Loki Jeju ow tē mē bebo Jorijaləm-ti lé, dow mē be-je d'ay ngodi do-n̄-ti wur-wur, 'dəji-n̄ ta 'panè: «To n̄ bá ow ree wa?» ¹¹ Rəmə kosi dow-je kí d'ow siə d'ilə-dé-ti 'panè: «To Jeju kí Najaretì kí donangi Galile-ti, njèpata kí ta Lubə-ti.»

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti læ Lubə

Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Ja 2:13-17

¹² Jeju ow takəy-ti læ Lubə tubə njéragati-je kà njéndoḡi né-je lay. E titə tablə-je læ njéməbəl-n̄ là-je kà kagi kisi-je læ njéragati də-je tilə.

¹³ Beba Jeju idə-dé panè: «'Ndàngi 'panè:

«Kəy læ-m lé, d'a ba-é kəy pa ta kà Lubə!

Ngà səi adi təl to kəy kisi njéboḡi-je!»§

¹⁴ Lo-é-ti kinlé, njékəmtə-je, kà njéməti-je 'ree ro Jeju-ti mē kəy-ti læ Lubə ə e adi njékəmtə-je d'oo lo rəm, adi njéməti-je 'njiyə rəm.

¹⁵ Beba wəngi ra njékun do njégugnə-je læ Lubə, kà njéndo dow-je ndukun-je, kdətələ né-je kí maji-maji kí ər ndil dow-je kí Jeju ra rəm, wəngi ra-dé kdətələ ngan-je kí 'tur kəə do-é-ti, takəy-ti læ Lubə 'panè:

«Kosgaji tò do ngonka Dabidi-ti.» ¹⁶ Beba de 'pa kà Jeju panè: «Ta kí ngan-je 'pa kinlé 'oo maji ya tá?» Jeju ilə-dé-ti panè: «Oiyə, m'oo maji ya.

Ngà ta kí mbete kí aa njay pa lé, səi 'ndói ooi nja kàre al ya sar wa?» 'Ndàngi-ti 'panè:

«Ngan-je kí toḡi, kà de kí ta mba-ti kàre, i 'ra mbing 'adi 'təy-i.*»

¹⁷ Go-ti, Jeju iḡə-dé tē mē bebo Jorijaləm-ti ow tò Betani.

Jeju man kagi kote

Mar 11:12-14,20-26; Luk 13:6-9

¹⁸ Lo aa go-ti kà ndoḡe rati, loki Jeju təl isi ree ki Jorijaləm gogi bəy lé, bo ra-é. ¹⁹ Beba e oo kote ngangì rəbi-ti bá toə ow gin-ti rəmə mbi-é ya par bá tò. Jeju panè: «'A kandi gogi nda al ya sar.» Rəmə tajinati nè ya kote lé tuti kurum.

²⁰ Loki njéndo né-je d'oo kí kote lé tuti kurum rəmə ta igə-dé səl adi 'dəji Jeju 'panè: «Kay! Ban ə tajinati nè ya kote lé tuti kurum wa?» ²¹ 'Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə owi kà kadmeḡ, bá kinə 'tadi al ya sar lé, né kí m'ra kà kote kin par bá a kasi rai al. Lé mbal kin ya kàre, kinə idəi-é 'painè: «'Otì kà rangì lo kin-ti, ə 'ow 'usi dan babo-ti», kàre né-é à ra né ya to. ²² Né lay kí a pai ta kà Lubə dəji-é-né kà kadmeḡ lé, a kingəi ya.»

* **21:5** 21:5 Ngonmandi kí bebo Siyo-ti lé toḡi dow-je kí bebo Jorijaləm-ti. Jkr 9:9 † **21:5**

21:5 Eja 62:11; Jkr 9:9 ‡ **21:9** 21:9 Pa 118:25-26 § **21:13** 21:13 Eja 56:7; Jer 7:11 * **21:16**

21:16 Pa 8:3 † **21:21** 21:21 Mat 17:20; 1Kə 13:2

Ta dɔ̀ji kí dɔ̀ tɔ̀gi-ti kí Jeju ɔ̀w-né

Mar 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Loki Jeju ɔ̀w takɔ̀y-ti lə Lubə isi ndó né dow-je rəmə, njékun dɔ̀ njégugné-je lə Lubə kɪ̀ ngatɔ̀gi-je lə jipi-je 'ree rɔ̀-é-ti 'dɔ̀ji-é 'panè: «Ná bá adi-i tarə̀bi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná adi-i tɔ̀gi bá 'ra-né wa?» ²⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Mə̀ kàrè m'a dɔ̀ji-si ta tɔ̀. M'a dɔ̀ji-si ta kàrè ya par, é kinə̀ iləi-mi-ti rəmə, m'a kidə̀-si dow kí adi-m tɔ̀gi m'ra-né né-je kinlé tɔ̀.» ²⁵ «Ná bá ulə̀ Jə̀ adi ra dow-je batəm wa? To Lubə bá ulə̀-é ə̀se to dow-je wa?» Ngə̀ dɛ̀ 'təl 'naji-nə̀ ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə̀ j'painè: “To Lubə bá ulə̀-é” rəmə, ɛ̀ à təl dɔ̀ji-ji panè: “Ngə̀ kɔ̀ ri bá adi-é mɛ̀ɛ̀-si al wa?” ²⁶ Ə̀ kinə̀ j'idə̀i-é j'painè: “To dow-je bá d'ulə̀-é” kàrè, à kɪ̀ to ta dɔ̀-ji-ti, kdɔ̀talə̀ kosi dow-je 'gə̀ kí Jə̀ lé, to njèpata kí ta Lubə-ti.» ²⁷ Bə̀ba 'ree d'idə̀ Jeju 'panè: «Jɛ̀ j'gə̀ al.» Jeju təl panè: «Maji, mə̀ ya kàrè, ndə̀ bè bá m'a kidə̀-si dow kí adi-m tɔ̀gi m'ra-né né-je kinlé al tɔ̀.»

Gosta kí dɔ̀ ngan-je-ti kí joo

²⁸ Jeju təl idə̀-dé bə̀y panè: Ta ri bá sə̀i 'giri dɔ̀ poy ta-ti kí m'a kɔ̀r kin wa? Dingəm kàrè bè ɔ̀w kɪ̀ ngan-je kí dingəm joo. ɛ̀ ɔ̀w rɔ̀ ɛ̀ kí dɔ̀sə̀y-ti idə̀-é panè: «Ngon-m, bɔ̀ne ɔ̀w 'ra kullə̀ mɛ̀ɛ̀ ndɔ̀r nduu-ti lə-m adi-m.» ²⁹ ɛ̀ idə̀-é panè: «M'a kɔ̀w al.» Ngə̀ go-ti rəmə, tagir kí maji ree dɔ̀-é-ti, adi j ɔ̀w mɛ̀ɛ̀ ndɔ̀r nduu-ti lə bɔ̀bi-é lé. ³⁰ Bɔ̀bi-é ɔ̀w rɔ̀ ngon-é-ti kí njékung-ti joo idə̀-é ko ta kí kàrè kin ya tɔ̀. ɛ̀ idə̀ bɔ̀bi-é panè: «Oiyɔ̀, bɔ̀bi-m, m'a kɔ̀w ya.» Ngə̀ ɛ̀ mbati kɔ̀w. ³¹ Dan ngan-je-ti kí joo kinlé, ɛ̀ kí ra bá ra ndigi lə bɔ̀bi-é lé wa? Dɛ̀ d'ilə̀-é-ti 'panè: «ɛ̀ kí dɔ̀sə̀y.» Bə̀ba Jeju təl idə̀-dé panè: Ooi maji, m'a kidə̀-si rəsi kí njétaalambo-je kɪ̀ kaya dené-je d'a tɛ̀ɛ̀ nɔ̀-si-ti kete mɛ̀ɛ̀ kɔ̀bɛ-ti lə Lubə. ³² †Kdɔ̀talə̀ Jə̀ kí njèra dow-je batəm ree rɔ̀-si-ti, oji-si rə̀bi né ra kí njururu kadi njiyə̀i-ti, rəmə sə̀i adi-é mɛ̀ɛ̀-si al. Ngə̀ njétaalambo-je, kɪ̀ kaya dené-je bá d'adi-é mɛ̀ɛ̀-dé. Ngə̀ sə̀i lé, ooi né kin kɪ̀ kəm-si bè ya kàrè, 'mbati kinə̀i panjiyə̀-si-je kí maji al kɔ̀gi kɔ̀ kadi-é mɛ̀ɛ̀-si.

Gosta kí dɔ̀ njérakullə̀ ndɔ̀r nduu-je-ti

Mar 12:1-12; Luk 20:9-19; Eja 5:1-7

³³ Jeju ilə̀-dé-ti panè: Ooi gosta kí rangi bə̀y ə̀n. Dow kàrè bè uwə̀ nduu, ɔ̀r gali dɔ̀-ti, ra bɛ̀ dɔ̀ ə̀r-ti kɔ̀ mbo-re-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bə̀y bá adi njérakullə̀-é-je d'uwə̀ siə̀ dɔ̀-é kadi 'ra kullə̀ dɔ̀-ti, ə̀ ɔ̀ti ɔ̀w mba. ³⁴ Loki nə̀y kijə̀ kandi nduu asi ngə̀ lé, ɛ̀ ulə̀ ngannjékullə̀-je liə̀ rɔ̀ njə̀ndɔ̀r nduu-je-ti lé, kadi 'taa kí 'liə̀ 'ree-né d'adi-é. ³⁵ Ngə̀ njérakullə̀ ndɔ̀r nduu-je d'uwə̀ ngannjékullə̀-je lé, ə̀ 'tində̀ kàrə mbuki-mbuki, 'təl ɛ̀ kí kàrə ə̀ 'tilə̀ ɛ̀ kí kàrə kɪ̀ ə̀r 'təl-é. ³⁶ Bə̀ba 'ba njə̀ndɔ̀r nduu lé, təl ulə̀ dɛ̀ kí rangi kí kɔ̀r-dé itə̀ dɛ̀ kí kete lé bə̀y. Rəmə ko né kí 'ra kɪ̀ dɛ̀ kí kete lé ya 'təl 'ra sə̀-dé tɔ̀. ³⁷ Ta təl ta-é-ti rəmə, ulə̀ ngon-é ya rɔ̀-dé-ti, ə̀ gir panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidi-é.» ³⁸ Ngə̀ loki njérakullə̀ ndɔ̀r nduu-je d'oo ngon-é lé isi ree rəmə d'idə̀-nə̀ ta dan-dé-ti 'panè: «Ooi ngon-é kí ndɔ̀-é à to njənə̀ndubə̀ lé é ɔ̀w ree ɔ̀ngi! 'Reei adi j'toli-é kadi néndubə̀ liə̀ təl to kí 'lə̀-ji.» ³⁹ Bə̀ba d'uwə̀-é tɛ̀ɛ̀ siə̀ mɛ̀ɛ̀ ndɔ̀r nduu-ti kɪ̀ ndaa-ti ə̀ 'təl-é. ⁴⁰ Bə̀ba Jeju dɔ̀ji-dé panè: Loki 'ba njə̀ndɔ̀r nduu à ree lé, ri bá à ra kɪ̀ njérakullə̀ ndɔ̀r

nduu-je kinlé wa? ⁴¹ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: À tɔl njémɛɛndul-je kanlé tɔl kí tò kəmtondoo n̄a. Ngá bá à təl kɔy dɛ kí rangi kí d'a kadi-é kandi nduu lé, kɪ dɔ n̄ay-é n̄ay-é kɔɔ kində-dé ta-ti. ⁴² Bɔy bá Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'ndóti ta kinlé mɛɛ mbete-ti kí aa njay nja káre ooi al ya sar wa? 'Ndàngi-ti 'panè:

«Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.»

Né kinlé to kullə ra 'Babe. Ngà kí rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji†.

⁴³ Gin-é kin bá Jeju idə-dé-né panè: Lubə à taa kɔbe liə ji-si-ti, kɔɔ təl-né kadi gin dow-je kí rangi, kí d'a ra kullə-é maji. ⁴⁴ Dow kí rá-rá kí tɛɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tóti dɛki-dɛki rəm, bá dow kí ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ. ⁴⁵ Lokɪ njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə kɪ Parisi-je d'oo gosta kí Jeju pa kinlé bə rəm, dɛ 'gə kí ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ-dé. ⁴⁶ Bɛba dɛ 'sangi kəm rəbi-je kɔɔ kuwə Jeju, ya ngà dɛ 'bəl kosi dow-je kí 'gə-é maji kí ɛ to njèpata kí ta Lubə-ti.

22

Gosta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ba-dé lo nékuso taana-ti

Luk 14:16-24

¹ Jeju un gosta kí rangi ya bɔy pa-né ta kɪ dow-je panè: ² Kɔbe kí dɔra-ti tò titi-n̄a kɪ ta lə ngar kí ra nékuso n̄a kɔɔ taana lə ngon-é bə. ³ Ngar lé ulə ngannjékullə-je go dow-je-ti kí 'ba-dé kɔɔ nékuso kí lo taana-ti lé. Ngà dowbɛ-je lé 'mbati ree. ⁴ Ɛ təl ulə ngannjékullə-je kí rangi ya bɔy panè: Ɔwi idəi dow-je kí 'ba-dé lo nékuso kí lo taana-ti lé 'painè: «M'osi dɔ nja né-je nati lay ngá. M'tɔl mangi-je lə-m, kɪ nékul-je lə-m kí rɔ-dé tɔ mbul-mbul, adi nékuso tɔ nangi lay ngá, ə 'reei kɔɔ nékuso kí lo taana-ti lé.» ⁵ Bə ya kàrè, usi-dé dɔ ba-ti kí 'ba-dé lé al, adi n̄a-n̄a ya ɔw lo liə kí mɛɛ ndigi. Dɛ kí n̄a-je d'ɔw ndɔrɔ lə-dé ə dɛ kí dan-ti-je d'ɔw lo ra gati-je-ti. ⁶ Ə ndəgi-dé-je tɔ rəmə, d'uwə ngannjékullə-je lé d'ulə kəm-dé ndoo bɔy bá 'tɔl-dé dɔ-ti. ⁷ Né kin ra adi wɔngi ra ngar lé n̄a. Bɛba ulə njéɔ-je liə, adi d'ɔw 'tɔl dowbɛ-je kinlé rəm, bá 'ró bebo lə-dé rúki-rúki dɔ-ti rəm. ⁸ Go-ti, təl idə ngannjékullə-je liə panè: Nékuso tɔ ngosi. Ngà dow-je kí 'ba-dé lo taana-ti lé bá 'to dow-je kí 'tuwə ree al. ⁹ Ə ɔti ɔwi tagaji rəbi-je-ti, 'bai dow-je lay ya kí a kingəi-dé, kɔɔ kadi 'ree lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé. ¹⁰ Bɛba ngannjékullə-je lé d'ɔti d'ɔw ta gaji rəbi-je-ti ə 'ba dow-je lay ya kí d'ingə-dé, njémɛɛndul-je, kɪ njémɛɛmaji-je, 'ree sə-dé adi dow-je 'rusi mɛɛ kəy nékuso kí lo taana-ti lé n̄ji-n̄ji. ¹¹ Ngà loki ngar ree andi mɛɛ kəy-ti kɔɔ koo dow-je kí 'ree lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé rəmə, kəm-é usi dɔ dingəm-ti káre kí isi lo nékuso-ti kí lo taana-ti kɪ kubi-é rɔ-é-ti al. ¹² Bɛba ngar lé dəji-é panè: Nam-m, ban bá 'ree lo kin-ti nal kulə kubi-é rɔ-i-ti wa? Ngà dingəm lé tɛɛ ta-é ilə-é-ti al. ¹³ †Bɛba ngar idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti uwəi dow kin 'tói ji-é-je kɪ nja-é-je njim-njim ə iləi-é ndaga lo-ti kí ndul ndi-ndi. Ɛ bá to lo kí à nɔ-ti rəm, à kuso ngangɪ-é titi məgəgə-məgəgə rəm. ¹⁴ Bə ya tɔ, dɛ kí Lubə 'ba-dé lé, kɔr-dé n̄a. Ngà dɛ kí ɛ mbəti-dé bá 'to kí ndɛ bə.

*Lambo lə Sejar**Mar 12:13-17; Luk 20:20-26*

¹⁵ Parisi-je d'ow d'oji-na ta kɔɔ sangi kəm rəbi kuwə Jeju kɔ ta kɔ ta-é-ti. ¹⁶ Beba d'ulə njéndó né-je lə-dé rəm, bá kuti dow-je lə Erodí rɔ Jeju-ti kadi 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, j'gə kɔ i lé 'to njèpata kɔ tɔgrɔ-ti rəm, i 'isi 'oji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kɔ tɔgrɔ-ti rəm, bá i lé 'bəl kəm dow al rəm, kɔɔ i 'oo maji lə dow kɔ taga nè kin al. ¹⁷ Ən é idə-ji tagir lə-i kɔ sobi dɔ ta kin adi j'oo: «To tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?» ¹⁸ Ngà Jeju gə tagir kɔ maji al kɔ mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Səi njékədkəm dow-je kanlé! Kɔɔ ri bá 'sangi kadi ooi ta kɔ mɛɛ-m-ti wa? ¹⁹ Oji-mi là kɔ dow-je d'isi d'ugə-né lambo lé adi-mi m'oo.» Beba dɛ d'un kə là d'oji-é. Ngà bá ɛ dəji-dé panè: ²⁰ «To dɔ nà kɔ ri nà bá tɔ-ti wa?» ²¹ Rəmə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kɔ ri-é.» Ngà bá ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²² Ta kɔ Jeju ilə-dé-ti lé ɔr ndil-dé adi d'inə-é d'ow lo lə-dé.

*Ta kɔ dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti**Mar 12:18-27; Luk 20:27-38*

²³ †Rəmə mɛɛ ndɔ-é-ti kin ya, Sadusi-je kɔ 'to njèpanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé 'ree rɔ Jeju-ti ə 'dəji-é ta 'panè: ²⁴ Njéndó dow-je né, ta kɔ Moiyiji pa ən: Kinə dow taa dené bá oji siə ngon al bəy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é taa dené ndubə lé, ində-né kɔ-é*. ²⁵ Ngà kinə ngankɔ-ɔ-je siri dan-ji-ti nè je bè, bá ɛ kɔ dɔsəy taa dené é oji siə ngon al bəy ya ə oy inə dené lé adi ngonkɔ-é. ²⁶ Ɛ kɔ njəkungi-ti joo lé kàrè bè ya rəm, bá njəkungi-dé-ti mutə kàrè bè ya sar ngankɔ-ɔ-je kɔ siri d'oy-né lay, ²⁷ bá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti tɔ. ²⁸ Ndɔ kɔ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé se, dené kinlé à to ne nà dan-dé-ti kɔ siri kinlé wa? Kɔɔtalə dɛ 'taa-é ya lay. ²⁹ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Səi uri wale, kɔɔ səi 'gəi mɛɛ ta kɔ mɛɛ mbete-ti kɔ aa njay lé al rəm, bá 'gəi tɔgi Lubə al rəm. ³⁰ Kɔɔtalə ndɔ kɔ dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taanə à goto. Dow-je d'a kisi titi-na kɔ malayka-je d'isi-né dɔrɔ-ti kin bè. ³¹ Ta kɔ Lubə pa sə-si mɛɛ mbete-ti liə sobi-né dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói nja káre ooi al wa? Lubə pa mɛɛ mbete-ti liə panè: ³² “M'to Lubə lə Abrakam, m'to Lubə lə Isaki kɔ Lubə lə Jakobi. Adi Lubə lé, to Lubə lə dow-je kɔ d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kɔ d'isi kəm†.” ³³ Kosi dow-je kɔ d'oo néndó lə Jeju lé, néndó liə ɔr ndil-dé nɔ.

*Ta lə ndukun kɔ boy itə madi-é-je**Mar 12:28-34; Luk 10:25-37*

³⁴ Loki Parisi-je d'oo kɔ Jeju uwə ta Sadusi-je lé, dɛ 'kəw-nə ³⁵ rəmə dow káre dan-dé-ti kɔ to njéndó dow-je ndukun, ndigi koo ta kɔ mɛɛ Jeju-ti adi dəji-é panè: ³⁶ Njéndó dow-je né: Dan ndukun-je-ti lé, ɛ kɔ rá bá to kɔ boy itə madi-é-je wa? ³⁷ Beba Jeju ilə-é-ti panè: 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kɔ mɛɛ-i kɔ káre-rè, kɔ ndil-i lay, bá kɔ tagir lə-i lay rəm tɔ†. ³⁸ Ɛ bá to ndukun kɔ dɔsəy kɔ boy itə madi-é-je lay. ³⁹ Ndukun kɔ njəkungi-ti joo kɔ tanə siə bè tɔ ən: 'A ndigi dow madi-i tanə kɔ rɔ-i

† 22:23 22:23 Knj 23:8 * 22:24 22:24 Det 25:5 † 22:32 22:32 Kaglo-ti kɔ Lubə pa-nè ta kɔ Moiyiji ba-né ri Abrakam, kɔ Isaki, kɔ Jakobi kinlé dɛ d'oy kete low ngà (Tɛt 3:6, 15). † 22:37 22:37 Det 6:5

bèš. ⁴⁰ †Ndukun-je læ Moiyiji lay rəm, bá néndó-je læ njépata-je kí ta Lubə-ti lay kin ya 'tò gin tógi-ti læ ndukun-je kí joo kinlé.

Ta læ Kristi kì Dabidi

Mar 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Loki Parisi-je 'kəw-nə lé, Jeju dəji ta panè: ⁴² Ta ri bá 'giri dɔ Kristi-ti lé wa? Kristi to ngonka ná wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: To ngonka Dabidi. ⁴³ Bəba Jeju dəji-dé bəy panè: Ngà ra ban bəy bá Ndil Lubə ra kullə mɛɛ Dabidi-ti adi ɛ kàrè ɓa-é 'Bəfə bəy wa? Kdotalə Dabidi ya panè:

⁴⁴ 'Bəfə Lubə idə 'Bəfə lə-m panè:

'Ree isi dɔ jikol-m-ti, sar kadi m'təl njéba-je læ-i gin tógi-i-ti.*

⁴⁵ Ngà kí Dabidi ɓa Kristi 'Bəfə lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban bəy wa? ⁴⁶ Lo-é-ti kinlé, dow kí dan-dé-ti kí asi kilə ta Jeju-ti goto. Bəba kí dɔ gangi ndo-é-je-ti kinlé, dow kí ɓo dəji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

23

Ta læ Jeju kì njéndó dow-je ndukun-je læ Lubə kì Parisi-je

Mar 12:38-39

¹ Bəba Jeju idə kosi dow-je, dɛ kì njéndó né-je liə panè:

² Ndukun-je kí Lubə adi Moiyiji ndàngi lé, njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je bá 'to njékɔr mɛɛ-é kadi dow-je. ³ To tó-é kadi ooi ta lə-dé, kadi 'rai tó mindi-dé-ti berere-berere. Ngà ndaji bá 'ndaji kullə ra-dé al, kdotalə né kí d'isi 'ndó dow-je lé, dɛ 'təl rɔ-dé go-ti al. ⁴ Dɛ lé, né-je kí ɔy kí lo kuti-é ngà ya 'tɔ 'tində dɔ dow-je-ti, ngà dɛ rəmə ngon ji-dé ya kàrè 'ndigi kulə gəti-né sə-dé al. ⁵ †Né lay kí dɛ 'ra lé, 'ra kdɔ kadi dow-je d'oo-dé-né. Bəba dɛ 'tɔ ndukun-je læ Lubə ngan ku né-je-ti, bá 'tɔ ta bagi-dé-je-ti, kì nati nɔ-dé-je-ti, d'u kubi-je lə-dé d'adi boy yul-yul, d'osi kulə sul-é-je-ti d'adi ngal puu-puu.* ⁶ Dɛ 'sangi lokisi kí kete nɔ dow-je-ti lo nékuso ra nɔy-je-ti rəm, 'ndigi lokisi kí kete mɛɛ kəykəwnə-je-ti rəm, ⁷ 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nə lokosi-je-ti rəm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ɓa-dé njéndó dow-je né to. ⁸ Ngà səi lé, adi dow-je 'ɓa-si njéndó dow-je né al, kdotalə njéndó-si né, ɛ káre-rè bè, ngà səi lé, 'toi ngankɔ-nə-je lay. ⁹ 'Bai dow kí dɔnangi-ti nè ɓɔbi-si al, kdotalə ɓɔbi-si ra káre-rè, adi to njékisi dɔrɔ-ti. ¹⁰ Adi dow ɓa-si njékun dɔ-je al, kdotalə Kristi† lé, ɛ ya kì kár-é to njékun dɔ-si. ¹¹ †Dow kí to 'boy dan-si-ti lé, à to ngonnjékullə lə-si. ¹² †Dow kí oji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é ki nangi, ngà dow kí sol dɔ-é bá d'a kitə dɔ-é kí taá tɔ.

Ta læ tuji kí à kusi dɔ Parisi-je-ti kì njéndó dow-je ndukun-je

Mar 12:40; Luk 11:39-52; 20:47

¹³ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je kí 'toi njékədkəm dow-je! Kdotalə səi uti tarəbi kandi kɔɓe-ti kí dɔrɔ-ti dɔ dow-je-ti. Səi ya kàrè owi-ti al rəm, bá dow-je kí 'ndigi kow-ti kàrè, səi ɔgi-dé rəm.

§ 22:39 22:39 Mbl 19:18 † 22:40 22:40 Luk 10:25-28 * 22:44 22:44 Pa-je 110:1 † 23:5 23:5 Mat 6:1 * 23:5 23:5 Njéndó dow-je ndukun-je kì Parisi-je lé, 'ra né-je kin bè kdɔ kadi dow-je d'oo titi-nə né kí dɛ bá d'un rɔ-dé d'adi Lubə ngay d'itə ndəgi dow-je bè. † 23:10 23:10 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 23:11 23:11 Mat 20:26,27; Mar 9:35; 10:43,44; Luk 22:26 † 23:12 23:12 Luk 14:11; 18:14

14 [Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Kdɔtalə sɛi 'kæi né-je kí mɛɛ kəy-ti lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pai ta kɪ Lubə adi ngal n̄a-n̄a kɔ kadi dow-je d'oo-si-né. Beba ta kí gangi kí nḡa n̄a ya à ree dɔ-si-ti.][‡]

15 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je. Kdɔtalə sɛi asi lo-je kí dɔnangi-ti nè, kɪ dan babo-je naki-naki kɔ kadi ingəi dow kí a təli-é jipi-ti. Ngà loki ingəi-é adi təl jipi ngà rəmə, adi dowbé təl to dow kí tuwə kɔw dan pər-ti kí tɔ sartangani tɔy-si nja joo bəy!

16 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njékæmto-je kí njékɔr n̄ɔ dow-je. Sɛi lé 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə, bá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɪ lɔr kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbé ra né-é lé ya bane. 17 Sɛi mbó dow-je kí njékæmto-je kan! Né kí ra bá boy n̄a wa? Lɔr bá boy n̄a əse kəy lə Lubə kí njètəl lɔr né kí aa njay-ti bá boy n̄a wa? 18 Sɛi 'pai bəy 'painè: Kinə dow ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə, bá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubi rɔ-é kɪ kadkare kí to logugi né-ti lə Lubə rəmə, kadi dowbé ra né-é lé ya bane. 19 Sɛi njékæmto-je kanlé! Né kí ra bá to né kí boy n̄a wa? Kadkare bá boy n̄a əse logugi né lə Lubə kí ra kadkare adi təl né kí aa njay bá boy n̄a wa? 20 Yən, dow kí ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ logugi né lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ né-je lay kí tɔ logugi né-ti lə Lubə lé rəm tɔ. 21 Dow kí ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ kəy lə Lubə ya rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ Lubə kí njəkisi mɛɛ kəy-ti lé rəm tɔ. 22 †Dow kí ubi rɔ-é kɪ dɔr̄a lé, ɛ ubi rɔ-é kɪ kalikɔbɛ lə Lubə rəm, bá ɛ ubi rɔ-é kɪ Lubə kí njəkisi dɔ kalikɔbɛ-ti lé rəm tɔ.

23 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je. Kdɔtalə sɛi lé mbikam-je lə-si kí əti maji-maji, kɪ mbikamn̄ay-je, kɪ né ndir n̄ay-je kin kàrè, sɛi ɔri kàre dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɪ koo kəmtɔndoo, kɪ kədɔndi-ti kí to né-je kí boy n̄a mɛɛ ndukun-ti lé bá sɛi ooi kí né al. Né-je kin bá lé à to kullə ra-si, bá ndəgi né-je kinlé kàrè, sɛi a tusi kiŋəi al rəm tɔ. 24 Sɛi njékæmto-je kí njékɔr n̄ɔ dow-je kan! Sɛi lé tɔ titi-n̄a né kí ngon kuu kí sɛ bə kin bá sɛi ooi-é dan man k̄ay-si-ti adi uni-é kɔgi, ngà rəmə Jambal kí boy kin bá sɛi ooi-é al, adi uyi-é mɛɛ-si-ti miriki.

25 Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Sɛi lé, gidi kɔbi-je kɪ gidi tasa-je bá 'togi adi aa maji rəmə, né-je kí rusi mɛɛ-é n̄ji-n̄ji lé, to né bogi-je kɪ né-je kí ingəi kí go rəbi bo né-je kí maji al kí ra-si. 26 I Parisi kí njékæmto! 'Togi mɛɛ kɔbi ya pá rəmə gidi-é kàrè à kaa maji tɔ.

27 †Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkæm dow-je! Sɛi lé, 'titi-n̄a kɪ dɔbadi-je kí dow-je 'ra gidi-é kí ndaa-ti né kɪ pɔɔ, adi nda mbəy-mbəy maji, ngà mɛɛ-é rəmə singə dow-je kí d'oy, kɪ né-je kí ndum bá rusi bə kin. 28 Sɛi lé kàrè, bə ya tɔ. Ta kəm dow-je-ti lé, 'rai rɔ-si tan̄a kɪ dow-je kí njéra né njururu-je bə, ya ngà kædkæm dow-je, kɪ né ra kí maji al ya rusi mɛɛ-si n̄ji-n̄ji.

[‡] 23:14 23:14 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † 23:22 23:22 Mat 5:34 † 23:27 23:27 Knj 23:3

²⁹ Tuji à kusi dɔ-si-ti, sɛi njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je kí 'toi njékædkəm dow-je! Kdɔtalə 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti adi maji rəm, bá 'tijəi ndaji né-je kí maji-maji dɔbadi njéra né njururu-je-ti ³⁰ ə 'painè: Kinə jə bá 'jisi kaglo-ti lə ka-ji-je kí ndɔki lé rəm, j'a kində rɔ-ji nati sə-dé kɔ tɔl njépata-je kí ta Lubə-ti lé al. ³¹ Bəba ta pa-si kɪ kullə ra-si-je ya 'toji-né kí 'toi nganka njétɔl njépata-je kí ta Lubə-ti. ³² Bè rəmə, to tagaji kullə ra ka-si-je lé ya uni tin ə jè 'rai 'toli ta-é!

³³ †Sɛi kí mɛɛ-si maji al titi-nə kɪ mɛɛ pii-je bè kan! Sɛi lé, ta kí gangi kɔ kadi dow-je d'ɔw-né dan pər-ti kí tɔ sartagangi lé, a tɛɛi kəm-ti rá wa? ³⁴ Gin-é kin bá Lubə panè: Yən, m'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kɪ njégosi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je lə-m kí tɔgrɔ-ti rɔ-si-ti. Sɛi a tɔli dɛ kí nɔ-je rəm, a bəi dɛ kí dan-ti-je kagdəsi-ti rəm, a tindəi dɛ kí nɔ-je kɪ ndəy marɔw mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə-si sɛi jipi-je lé rəm, bá a kuləi kəm dɛ kí nɔ-je ndoo kadi d'ay-nə kɪ lo-lo rəm tɔ. ³⁵ Né-je kinlé à tɔ bè kɔ kadi ta məsi njéra né kí njururu kí ay nangi puu-puu kɔgi kinlé tɔ dɔ-si-ti. Un kuti-é dɔ məsi Abel-ti kí to dow kí njéra né kí njururu sar tɛɛ-né dɔ məsi Jakari-ti kí to ngon lə Baraki. Jakari lé, sɛi 'toli-é mbunə kəy-ti lə Lubə kɪ logugi né kí to lo kilə kadkare kadi Lubə. ³⁶ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ta kí gangi kí sɔbi dɔ njétɔl dow-je lé à kusi dɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin.

Jeju ndingə rɔ-é kɔ dow-je kí bebo Jorijaləm-ti

Luk 13:34-35

³⁷ 'Wa! Sɛi dow-je kí Jorijaləm! 'Wa! Sɛi dow-je kí Jorijaləm! Sɛi 'toi njétɔl njépata-je kí ta Lubə-ti, njétɔl dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kɪ ər tɔl-dé. Nja kandangi-kandangi ə m'ndigi kəw-si kí rɔ-m-ti tanə kí kɔ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bè, ə 'mbati! ³⁸ Ooi maji, kəy lə-si à toki tusi kinə kɪ dɔ-si-ti nɔɔ! ³⁹ M'a kidə-si rəsi. Kɪ nè kɔw kɪ kete kinlé, a kooi-mi kɪ kəm-si gɔgi ndə al ya sar kaglo-ti kí a pai-né painè:

Kadi Lubə tər ndi-é dɔ dow-ti kí njèree kɪ ri 'Babe!S

Ta-je kí dɔ ndɔ-je-ti kí dɔbəy-ti

24

Ta kí dɔ kəy-ti lə Lubə kí à tuji

Mar 13:1-23; Luk 21:5-24

¹ Loki Jeju ɔti takəy-ti lə Lubə isi ɔw rəmə, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti 'toji-é 'panè: «'Oo kəy lə Lubə kí 'ra d'adi ndaji-é-je maji-maji kin.»

² Bəba Jeju idə-dé panè: «Ooi né-je kin lay ya al wa? Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí d'a titə tilə káre káre, ngon ər ya kàrè à tɔ dɔ madi-é-ti lo kin-ti al.»

³ Bəba loki Jeju ɔw isi dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti rəmə, njéndó né-je liə 'ree d'ingə-é kɪ kár-é 'dəji-é 'panè: «'Idə-ji, ndo kí rá bá né-é-je kinlé à ra né wa? Əse ri bá à toji ndo ree-i lé wa? Ə ri tɔ bá à toji dɔbəy ndo kí à ree lé wa?»

⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al.

⁵ Kɔ dow-je nɔ ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: «Dɛ ya 'to

Kristi* lé." Beba d'a kədi-né dow-je n̄a kur-dé-né wale. ⁶ Səi a kooi poy rɔ-je k̄i ká rɔ-je. Ooi go rɔ-si n̄e m̄e-si à k̄i gangi man. Kdɔ, lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya; ngà k̄e bá à to sɔy né-je al ya b̄əy. ⁷ Gin dow-je madi d'a k̄i rɔ k̄i gin dow-je k̄i madi, k̄ɔb̄e káre à k̄i rɔ k̄i k̄ɔb̄e k̄i káre, b̄o à k̄ɔ rəm, d̄onangi à yəki k̄i lo-lo rəm†. ⁸ Né-je kinlé à tò titi-n̄a k̄i kulə gin ndo k̄i ra dené b̄e. ⁹ †Beba d'a kun dɔ-si kadi dow-je d'adi-si k̄ɔ rəm, kadi 'tɔl-si rəm. Gin dow-je lay ya d'a k̄osi-si k̄i ta kdɔ ta lə-m. ¹⁰ Ndo-é-ti kinlé, dow-je n̄a ya d'a kilə kadm̄e lə-dé k̄ɔgi, d'a kun dɔ-n̄a rəm, bá d'a k̄osi-n̄a ta rəm tɔ. ¹¹ Dow-je n̄a d'a ree ba rɔ-dé njépata-je k̄i ta Lubə-ti ə d'a kur dow-je n̄a wale. ¹² Né ra k̄i maji al à k̄ow kəm-é kete-kete, gin-é kin bá ndign̄a lə dow-je n̄a ya à təl sol-né. ¹³ †Ngà dow k̄i uwə rɔ-é ngà sar t̄e sɔy-é-ti ə à kaji. ¹⁴ Poyta k̄i Maji k̄i sobi dɔ k̄ɔb̄e lə Lubə kinlé, d'a kilə mb̄e-é d̄onangi-ti n̄e lay kdɔ kadi gin dow-je lay d'oo k̄i mbi-dé, b̄əy ngà bá d̄ob̄əy ndo lé à ree b̄əy.»

¹⁵ «Loki a kooi nék̄obi, k̄i né k̄i tò n̄e lo-ti k̄i aa njay titi k̄i nd̄oki Daniyel njépata k̄i ta Lubə-ti pa-né lé rəmə, kadi dow k̄i isi nd̄o mbete kinlé gə m̄e-é maji† rəm, ¹⁶ bá kadi dow-je k̄i d'isi d̄onangi Jude-ti d'ay d'ow dan mbal-je-ti rəm tɔ. ¹⁷ †Dow k̄i isi dɔ k̄əy-ti§ kàrè kadi ur nangi kdɔ k̄ow k̄əy kun né madi al ngà, ¹⁸ rəm dow k̄i a nd̄o rɔ kàrè, kadi ree b̄e un kub̄i kul liə al rəm tɔ. ¹⁹ Ə m̄e ndo-é-je-ti kin tuji k̄i à kusi dɔ dené-je-ti k̄i njésəm k̄i d̄e k̄i d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ən ə! ²⁰ †Pai ta k̄i Lubə n̄a kdɔ kadi ndo k̄ay lə-si tò n̄ay kul-ti al rəm, kadi tò ndo taakoo-ti lə-ji j̄əi jipi-je al rəm tɔ. ²¹ †Kdɔ ndo-je kinlé, à to ndo k̄ɔ k̄i dum nati. Ə to k̄ɔ k̄i lo kində gin d̄onangi-ti n̄y sar bone kin ya kàrè, dow oo n̄ja káre al b̄əy rəm, bá dow à koo ḡə-é ḡogi al ya sar rəm tɔ*. ²² Kinə 'Bab̄e gangi ta ndo-je kinlé adi ḡoji al rəmə, dow k̄i à kaji ya goto. Ngà ɛ à kadi ndo k̄ɔ-je k̄i dum nati kinlé ḡoji, kdɔ dow-je k̄i ɛ mb̄əti-dé adi 'to dow-je liə. ²³ Kinə dow idə-si panè: "Kristi a nè" əse "a yə" kàrè, 'taai ta liə al. ²⁴ Kdɔtalə njéba rɔ-dé Kristi-je, k̄i njéba rɔ-dé njépata-je k̄i ta Lubə-ti d'a k̄i kdɔ ra nék̄oji-je, k̄i né mb̄əli-je kdɔ k̄ədi-né dow-je. D'a ra b̄e sangi-né koo se d'a kur dow-je k̄i Lubə mb̄əti-dé lé wale kare wa. ²⁵ M̄a m'idə-si ngà ən! ²⁶ †Kinə d'idə-si 'panè: Ooi, Kristi, dow k̄i Lubə mb̄əti-é, a diləlo-ti n̄ɔɔ rəmə ɔwi lo-é-ti al əse loki dow idə-si panè: Ooi, ɛ b̄oyɔ rɔ-é nè tin, kàrè 'taai ta liə al rəm tɔ. ²⁷ Kdɔ ree Ngon lə dow lé, à tan̄a k̄i təlndi k̄i j̄i lo kubə kàd̄i-ti ɔw njal lo kur kàd̄i-ti kin b̄e. ²⁸ †Lo k̄i nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a k̄əw-n̄a-ti†.»

Ta təl ree lə Ngon lə dow

²⁹ †«Go ndo k̄ɔ-je-ti k̄i dum nati kinlé ya rəmə, Londul à kuti kəm kàd̄i! N̄ay à nda al! K̄erw̄əi-je k̄i d̄or̄a-ti d'a tusi nangi!

* 24:5 24:5 Kristi lé kor m̄e-é to dow k̄i Lubə mb̄əti-é. † 24:7 24:7 Eja 19:2 † 24:9 24:9 Mat 10:22 † 24:13 24:13 Mat 10:22 † 24:15 24:15 Dan 9:27; 11:31; 12:11 † 24:17 24:17 Luk 17:31 § 24:17 24:17 Dɔ k̄əy-ti: To ḡə k̄əy-je k̄i b̄e lə-ji n̄e kin al. To k̄əy dur-dur-je k̄i 'ra ndil dɔ-ti adi to lo taakoo, lo k̄i d'isi-ti d'adi yəl dan-dé. † 24:21 24:21 Ntd 7:14 * 24:21 24:21 Dan 12:1 † 24:26 24:26 Luk 17:23,24 † 24:28 24:28 Luk 17:37 † 24:28 24:28 Job 39:30 † 24:29 24:29 a Ntd 6:12; b Ntd 6:13

Tógi-je kí dorá-ti à yøy yøki-yøki†!»

³⁰ †«Beba nékøji læ Ngon læ dow à tēē dorá-ti, rømə gin koji-je lay kí dønangi-ti nè d'a ndingø rø-dé. Dē d'a koo Ngon læ dow à kí dorá-ti kisi ree dan kilndi-ti, kì tógi kí nā rømə, bá dan ríba-ti kí nā rømə tō. § ³¹ Loki ndi tēbi mbanga à ba dorá-ti púú-púú rømə, Ngon læ dow à kulə malayka-je liə kadi 'kəw dow-je lay kí ē mbəti-dé kì dō kum dønangi kí sō kin lay kì nati. D'a kí ngangì dønangi-ti kí káre kow njal tēē ngangì-é-ti kí káre.»

³² Uni néndó mēē gosta-ti kí dō kote-ti kin ooi. Kote lé loki balkəm-é-je təl tō mbəl bá mbi-é tubə dō-ti lé, səi 'gəi kí nāy bā nāy ngosi. ³³ Bè ya tō, loki ooi kí né-je lay kinlé isi ra né rømə, kadi 'gəi kí Ngon læ dow a tarəbi-ti pèrèrè ngá. ³⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³⁵ Dorá-je kì dønangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi. ³⁶ Ta læ ndo əse kàdì ree læ Ngon læ Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dorá-ti kàrè 'gə al rəm, Ngon læ Lubə lé ya kàrè gə al rəm, ngà Bəbi-é ya kì kár-é bá gə. ³⁷ Né kí ndōki ra né kaglo-ti læ Nuwe lé, gə-é ya à ra né ndo ree-ti læ Ngon læ dow lé tō. ³⁸ Ndōki kete kadi man bəlim ree taa lo lay lé, dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'taa-nā-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nā-je, sar ndo-ti kí Nuwe əw-né mēē bato-ti lé. ³⁹ Mēē dow-je oy səl dō rø-dé-ti adi man bəlim ree təl-dé lay. Bè ya tō, ndo kí Ngon læ dow à ree lé, lo à tuji puku-puku. ⁴⁰ Beba dow-je joo d'a mēē ndor-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴¹ Dené-je joo d'a d'ur né mēē bir-ti kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à kiŋə kí káre. ⁴² Ən é isi kəm dō rø-si-ti, kdō səi 'gəi ndo ree 'Babe læ-si al. ⁴³ †Kadi 'gəi né kin maji: Kinə 'ba njəkəy gə dəkàdì kí ndo kí njəbogi à ree-né lé, ē à kisi kəm bi à kiŋə-é kadi əw mēē kəy-ti liə al. ⁴⁴ Gin-é kin bá səi kàrè, isi dō nja-si-ti, kdō Ngon læ dow lé à ree dəkàdì-ti kí səi 'giri dō-ti al. ⁴⁵ Nā bá to ngonnjəkullə kí njəra né kí tōgrø-ti kí to njəkəmtuti wa? To ē kí 'ba-é ində-é dō madkullə-je-ti liə kdō kadi oo go-dé kì nékuso kì dəkàdì-é dəkàdì-é. ⁴⁶ Ngonnjəkullə kí 'ba-é təl ree mēē kəy-ti liə bá ingə-é ta kullə-ti titi-nā bè lé, to njənəkumə. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí 'ba-é à kiŋə nékingə-é-je lay mēē ji-é-ti. ⁴⁸ Ngà kinə to ngonnjəkullə kí maji al lé, à pa mēē-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al bøy» ⁴⁹ bá ē a ká tində madkullə-je-ti liə, kì ká kuso né-ti kì ká kay né-ti kì gøyibi-je rømə, ⁵⁰ 'ba-é à təl ree kubə-é nangi busi ndo-ti kí ē ində mēē-é dō-ti al rəm, dəkàdì-ti kí ē à gə al rəm tō. ⁵¹ E à kində-é kində koji kí ngā nā ə à kadi-é ingə kō nati kì njəkədkəm dow-je lo-ti kí d'a nō-ti rəm, bá d'a kuso ngangì-dé titi mægəgə-mægəgə rəm tō.

25

Gosta kí sobi dō nganmandi-je kí dōgi

¹ †Beba kōbe kí dorá-ti titi-nā kì poyta læ nganmandi-je kí dōgi kí 'tilə kəm njədené* kì lampi-je læ-dé ji-dé-ti. ² Dē kí mī 'to njəkəmtuti al-je ə dē kí mī tō bá 'to njəkəmtuti-je tō. ³ Njəkəmtuti al-je lé d'əw kì lampi-je

† 24:29 24:29 Eja 13:10; 34:4 † 24:30 24:30 Ntd 1:7 § 24:30 24:30 Dan 7:13 † 24:43 24:43 Luk 12:39,40 † 25:1 25:1 Luk 12:35 * 25:1 25:1 Njədené kinlé to ngow nganmandi-je kí dōgi lé al. Dē lé 'ba-dé lo taanā-ti lé kí ba bi dē bá ree kdō taa dingəm lé al.

lə-dé nal kun ubi-é ji-dé-ti. ⁴ Ngà njékəmtuti-je kí m̄i to rəmə, d'ow k̄i lampi-je lə-dé k̄i ku ubi-je lə-dé ji-dé-ti ji-dé-ti. ⁵ Ngà loki njèdené ree kalangi al bəy lé, nganmandi-je lé lay ya k̄o ra-dé adi 'to bi. ⁶ Bəba dan lo bapi rəmə, ndi dow ba boy panè: Ooi! Njèdené lé ree ngá, é ji taá 'tiləi kəm-é. ⁷ Bəba nganmandi-je lé lay ya d'̄i d̄o bi-ti, d'oo go lampi-je lə-dé. ⁸ Njékəmtuti al-je lé 'dəji njékəmtuti-je 'panè: Adi-ji ubi lə-si lé s̄e-s̄e s̄ə-si k̄d̄o lampi-je lə-ji lé d'isi d'oy. ⁹ Njékəmtuti-je lé 'panè: «Á-à, ubi lə-ji lé, je ya kàrè à kasi-ji rá b̄a j'a kay kadi-si wa? Ōwi 'ndoḡi 'lə-si ə soti.» ¹⁰ Nganmandi-je kí njékəmtuti al-je lé, d'oti d'ow adi 'n̄ay lo ndoḡi ubi-ti lé ya bəy rəmə, njèdené lé ree, adi nganmandi-je kí m̄i kí d'isi d̄o nja-dé-ti lé, d'ow siə k̄əy lo taan̄-ti, adi d'uti tak̄əy ta-dé-ti. ¹¹ †Go-ti, nganmandi-je kí njékəmtuti al-je lé 'ree, 'n̄o boy-boy 'panè: «'Babe, 'Babe, 'tēe tak̄əy adi-ji.» ¹² Ngà njèdené lé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'gə-si al.» ¹³ Bəba Jeju ilə d̄o ta-ti kin panè: «Isi kəm d̄o r̄o-si-ti, k̄d̄o s̄əi 'ḡəi nd̄o-é al rəm, 'ḡəi d̄okàd̄i-é al rəm to.»

Gosta kí d̄o ngannjékullə-je-ti kí mutə

Luk 19:12-27

¹⁴ †K̄ɔb̄e lə Lubə à tò titi-n̄a k̄i ta lə dingəm kàre kí isi ɔw mba ə b̄a ngannjékullə-je liə, ə in̄ə nékingə-é ji-dé-ti b̄a ɔti ɔw mba. ¹⁵ Ɛ̄ adi ɛ̄ kí kàre l̄or mbu m̄i, adi ɛ̄ kí rangi l̄or mbu joo, ə adi njékunḡi-ti mutə lə-dé l̄or mbu kàre. Ɛ̄ adi-dé kí go t̄oḡi-dé-ti, ngá b̄a ɔti ɔw mba. ¹⁶ Dow kí njètaa l̄or mbu m̄i lé, ɔti tajinati nè ya ɔw təl-né ji-é ə ingə kí rangi d̄o-ti mbu m̄i ya to. ¹⁷ Dow kí njètaa l̄or mbu joo lé kàrè, ɔw təl-né ji-é, ə ingə kí rangi d̄o-ti mbu joo ya to. ¹⁸ Ngà njètaa l̄or mbu kàre lé, ɛ̄ ɔw ndər b̄e dubi-né l̄or lə 'b̄a-é lé. ¹⁹ Loki d̄okaglo d̄ə d̄o-ti n̄a ngá lé, 'b̄a-dé təl ree kadi d'or go né-je liə d'adi-é. ²⁰ Dow kí njètaa l̄or mbu m̄i lé ree r̄o 'b̄a-é-ti, tidə l̄or mbu m̄i k̄i man-é d̄o-ti mbu m̄i ya to, ə panè: «'Ba-m, i 'adi-m l̄or mbu m̄i, ə ɛ̄ kí rangi kí m'ingə d̄o-ti é ra mbu m̄i to tin.» ²¹ 'Ba-é idə-é panè: «Oiyò! 'To ngonnjékullə kí maji, njèra né kí togr̄o-ti. M'a kində-i d̄o né-je-ti kí n̄a, k̄d̄o 'to njèra né kí togr̄o-ti m̄ē né-ti kí nd̄e b̄e. 'Ree 'ra s̄ə-m r̄onəl.» ²² Go-ti, ngonnjékullə kí njètaa l̄or mbu joo lé ree r̄o-é-ti panè: «'Ba-m, i adi-m l̄or mbu joo, ə ɛ̄ kí rangi kí m'ingə d̄o-ti é ra mbu joo to tin.» ²³ Bəba 'b̄a-é idə-é panè: «Maji! I 'to ngonnjékullə kí maji, njèra né kí togr̄o-ti, i t̄osi kəm-i go né-ti kí nd̄e b̄e, bəba m'a kində-i d̄o né-je-ti kí n̄a. 'Ree 'ra s̄ə-m r̄onəl.» ²⁴ Ta to l̄ ta-é-ti, ngonnjékullə kí njékunḡi-dé-ti mutə kí taa l̄or mbu kàre lé ree panè: «'Ba-m, i lé m'ḡə kí 'to dow kí 'nḡa n̄a: Lo kí i 'dubi né-ti al kàrè, i t̄əti-ti rəm, b̄a lo kí i ilə ko-ti al kàrè, i ij̄ə ko-ti rəm to. ²⁵ M̄a m'b̄əl adi m'ow m'dubi l̄or lə-i lé nangi. Yən! Né lə-i lé ɔn, é 'taa.» ²⁶ Ngà 'b̄a-é idə-é panè: «I lé 'to ngonnjékullə kí maji al, njèdabi! I ḡə kí m̄a lé, lo kí m'dubi né-ti al kàrè, m't̄əti-ti rəm, b̄a lo kí m'ilə ko-ti al kàrè m'ij̄ə-ti rəm kinlé, ²⁷ lé 'a k̄ow kilə l̄or lə-m lé lo ngəm né-ti k̄d̄o kadi m'təl m'ree b̄e rəmə, lé m'a taa k̄i man-é d̄o-ti.» ²⁸ Bəba 'b̄a-é panè: «Ōti 'taai l̄or kí ji-é-ti ə adi ɛ̄ kí ɔw k̄i l̄or mbu d̄oḡi lé d̄o-ti. ²⁹ †K̄d̄o dow kí né tò ji-é-ti b̄a d'a kadi-é kí rangi d̄o-ti kadi isi dan maji-ti mburuki-mburuki, ngà dow kí né liə goto lé, kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa. ³⁰ †Bəba

† 25:11 25:11 Luk 13:25 † 25:14 25:14 Luk 19:11-27 † 25:29 25:29 Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † 25:30 25:30 Mat 8:12; 22:13; Luk 13:28

ngonnjèkullə kí kare kɔgi bè kinlé, iləi-é ndaa-ti, lo-ti kí ndul ndi-ndi, lo kí ɛ à nɔ-ti rəm, à kuso ngangí-é-ti mægəgə-mægəgə rəm to.»

Ta kí gangi kí dɔbəy ndo-ti

³¹ †Loki Ngon lə dow à ree kɪ rɪbɑ liə kí nɔ nati kɪ malayka-je lé, ɛ à kisi dɔ kali rɪbɑ-ti liə. ³² Gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè ya d'a kəw-nɔ nɔ-é-ti, bá ɛ à kɔr kəm dow-je gay-gay titi-nɔ kí njèkul né ɔr-né kəm bati-je kɪ biɲə-je gay-gay kin bè. ³³ Ɛ à kɔr bati-je kadi d'ɑ dɔ jikol-é-ti, ngà biɲə-je rəmə, ɛ à kadi d'ɑ dɔ-ji gəl-é-ti to. ³⁴ Bè ngá bá Ngar à kidə dow-je kí dɔ jikol-é-ti lé panè: «'Reei, sɔi kí Bɔbi-m tɔr ndi-é dɔ-si-ti, andi kɔbe-ti liə kí ɛ ya ra go-é lo kində gin dɔnangi-ti nɔ kɔ ta lə-si. ³⁵ Kdɔtalə sɔi bá ndɔki ɔo ra-m é adi-mi né m'uso, kundə ra-m é adi-mi man m'ay, m'to mba é uwəi-mi kɪ rɔ-si-ti. ³⁶ Sɔi bá ndɔki kuti-m tɔ dum é adi-mi kubi m'ulə rɔ-m-ti, rɔ-m to-m é ɔwi dɔ-m-ti, m'to dangay-ti é ɔwi go-m-ti ooi-mi.» ³⁷ Rəmə dow-je kí njera né kí njururu lé d'a panè: «'Wa! 'Babe, ndo kí rá-ti bá ɔo ra-i é j'adi-i né uso əse kundə ra-i é j'adi man ay wa? ³⁸ Ndo kí rá-ti bá 'to mba é j'uwəi kɪ rɔ-ji-ti əse j'oo-i kɪ kuti-i dum é j'adi-i kubi ulə rɔ-i-ti wa? ³⁹ Ndo kí rá-ti bá rɔ-i to-i əse 'to dangay-ti é j'ow j'oo-i wa?» ⁴⁰ Beba Ngar à panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay ya kí 'rai né-je kinlé kɪ dow káre dan ngan dow-je-ti kí sɛ-sɛ bè kí 'to ngankɔ-m-je kinlé, to mɔ ya tɔ é 'rai sə-m tin.» ⁴¹ Go-ti, ɛ à təl kidə dɛ kí dɔ-ji gəl-é-ti lé panè: «Oti rangi ta-m-ti, sɔi dow-je kí Bɔbi-m ində ndɔl dɔ-si-ti. ɔwi dan pər-ti kí tɔ sartagangi kí toki ra go-é kɔ Sú dɛ kɪ malayka-je liə. ⁴² Kdɔtalə sɔi lé, ɔo ra-m kàrè, adi-mi né m'uso al rəm; kundə ra-m kàrè, adi-mi man m'ay al rəm; ⁴³ m'to mba kàrè, uwəi-mi kɪ rɔ-si-ti al rəm; kuti-m tɔ dum kàrè, adi-mi kubi m'ulə al rəm; rɔ-m to-m əse m'to dangay-ti kàrè ɔwi go-m-ti al rəm to.» ⁴⁴ Beba dɛ d'a panè: «'Wa! 'Babe, ɔo ra-i ndo kí rá-ti əse kundə ra-i ndo kí rá-ti, 'to mba ndo kí rá-ti əse ɔ kuti-i dum ndo kí rá-ti, rɔ-i to-i ndo kí rá-ti əse 'to dangay-ti ndo kí rá-ti bá j'ra sə-i al wa?» ⁴⁵ Ngar à təl kilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dɔkaglo-je lay kí sɔi 'rai kɪ dow káre dan ngan dow-je kí sɛ-sɛ kin al lé, to mɔ ya tɔ é 'rai sə-m al tin.» ⁴⁶ Beba dɛ kí dɔ-ji gəl-é-ti lé, d'a kow dan kɔ-ti kí sartagangi, ngà njera né kí njururu-je lé, bá d'a kow lo kiskəm-ti kí sartagangi to.

Toku Jeju kɪ tɔsi ndəl liə

26

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti

Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Jɑ 11:47-53

¹ Loki Jeju tɔl ta néndó-je kinlé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ² Sɔi 'gəi kí nɔy ndo joo kadi ndo ra nɔy Paki asi*. Ə d'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kadi 'bə-é kagdəsi-ti.

³ Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je d'uwə dɔ-nɔ lo gangta-ti panata lə Kayipi kí to burə dɔ njégugné-je lə Lubə ⁴ ə d'un ndu-dé kadi 'ra gosi d'uwə-né Jeju kɔ kadi 'tɔl-é. ⁵ Ya ngà dɛ 'təl 'panè: Kɛ bá j'a kuwəi-é ndo ra nɔy Paki-ti lé al, nè kosi dow-je d'a kɪ buki-nɔ dɔ-ji-ti.

† 25:31 25:31 a Mat 16:27; b Mat 19:28 * 26:2 26:2 Tɛt 12:1-27

Ta kí sobi do dené kí ur ubi kí ɔti maji do Jeju-ti

Mar 14:3-9; Jq 12:1-8; Luk 7:36-50

⁶ Jeju isi meɛ ɓe-ti kí Betani, meɛ kəy-ti lə Simɔ kí ndɔki to njèbanji. ⁷ †Rəmə dené káre bè ree rɔ-é-ti kɪ ubi kí ɔti maji rəm, là-é nɔ rəm, rusi ku kí 'ra kɪ ər kí 'ba-é albatrə rəm ya ree mbəl do Jeju-ti ta nékuso-ti. ⁸ Njéndó né-je d'oo né kin bè rəmə, nəl-dé al, adi 'panè: «É kin to né tuji kí ban bá tanə bè?» ⁹ To ubi kí lé j'a taa-né là kí tò ɓay-ɓay ya kɔo ləbi njéndoo-je. ¹⁰ Jeju gə ta kí de 'pa lé, adi idə-dé panè: «Kɔo ri ó sɔi adi-né kɔ dené kinlé bè wa? E ra né kí maji kɔo ta lə-m. ¹¹ Njéndoo-je lé, d'a kisi sə-si nè kɪ ndo-je lay, ngà mə lé m'a kisi sə-si kɪ ndo-je lay al. ¹² Ubi kí dené kin ungi kinlé, toki né kí ɛ ra rɔ-m-ti kɔo dubi-m-né bè. ¹³ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí dɔnangi-ti nè kí d'a kilə mbe Poyta kí Maji kin titi lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadi meɛ dow-je ole-né do-é-ti.»

Ta lə Judasi kí njèkun do Jeju

Mar 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Beɓa Judasi kí 'ba-é Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ɔw ingə njèkun do njégugnə-je lə Lubə ¹⁵ ə idə-dé panè: Ri bá sɔi 'ndigi kadi-mi kadi m'ilə-né Jeju lé ji-si-ti wa? Beɓa de 'tidə kɔ là kɔrmutə d'adi-é. ¹⁶ Gangi ndo-é-ti kin ya, Judasi sangi kəm rəbi kí tuwə kilə-né Jeju ji-dé-ti.

Jeju ində gin nékuso nam

Mar 14:12-31; Luk 22:7-34; Jq 13:21-38; 1Kɔ 11:23-25

¹⁷ Ndo kí dɔsɔy lə ndo ra nɔy kí 'ra kɪ mbə kí əm goto-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-ti 'dɔji-é 'panè: «Lo kí rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?» ¹⁸ Beɓa Jeju idə-dé panè: «Owi meɛ ɓebo-ti rɔ dow-ti kí bè kin ... ə idəi-é toki njéndó dow-je né panè: Dɔkaglo lə-m nɔy sɛ bè; ə m'a kɔw kəy lə-i kɔo 'ra nɔy Paki nati kɪ njéndó né-je lə-m.» ¹⁹ Beɓa njéndó né-je d'ow ə 'ra go ta-ti kí Jeju idə-dé, adi 'ra nékuso Paki lé.

²⁰ Beɓa ta kadi kur-ti lé, Jeju isi ta nékuso-ti kɪ njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo. ²¹ Loki d'isi d'uso né lé Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow káre dan-si-ti à kun do-m.» ²² Beɓa meɛkɔ ra njéndó né-je adi 'dɔji-é káre-káre lay 'panè: «'Babe, to mə wa?» ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: «E kí ulə ji-é sə-m nati meɛ ɓay-ti kin ya, ɛ ya à kun do-m. ²⁴ Ngon lə dow lé à koy titi kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sobi do-é lé ya, ngà tuji bá à kusi do dow-ti kí njèkun do-é. Tò soti kadi d'oji dowbé kinlé al!» ²⁵ Rəmə Judasi kí à kun do Jeju lé, un ta dɔji-é panè: «Njéndó dow-je né, to mə wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

²⁶ Loki d'isi ta nékuso-ti lé Jeju un mbə, ra oiyo Lubə, uwə gangi dana, adi njéndó né-je ə panè: «'Taa! usoi, ɛ kin to daji rɔ-m.» ²⁷ Go-ti, un kɔbi kí man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə, təl-né adi-dé ə panè: «Sɔi lay ya ɔyi. ²⁸ Kɔo ɛ kin to məsi-m, məsi kulənoji nati kɪ Lubə kí à kungi nangi kɔo kosi dow-je, kɔo kadi Lubə inə-né go majal-je kɔgi. ²⁹ M'a kidə-si rəsi; kɪ nè kɔw kete kinlé, m'a kɔy man nduu kin gɔgi al ya sar ndo-ti kí m'a kɔy ɛ kí sigi sə-si kɔbe-ti lə Bɔbi-m.»

³⁰ Go-ti, d'usi pa-je†, ɓəy bá d'ɪ d'ow do mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Jq 13:37-38

³¹ Beba Jeju idə njéndó né-je panè: «Ndoo nè ya səi a tusi-mi kiñəi-mi kogi lay, kdo 'ndàngi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

“M'a tol njèkul bati-je! Rəmə bati-je d'a sane-ɲa‡.”»

³² †Ngà Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Kɛ bá loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kow ngəbi-si Galile.» ³³ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay ya 'tusi-i d'inqə-i kogi kàrè, mə bè lé m'a kiñə-i kogi nda al.» ³⁴ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kí ndoo nè-ti kin ya 'a naji panè 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.» ³⁵ Piyər idə-é panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kí nja kàrè ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy ya kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju ɔw lo ndɔr-ti kí ba-é Getsemane

Mar 14:32-42; Luk 22:39-46; Əbr 5:7

³⁶ Beba d'ɔti d'ɔw lo-ti kí 'ba-é Getsemane§, rəmə Jeju idə njéndó né-je panè: «Isi nangi nè, adi m'ow ngərəngi nu m'pa ta kɪ Lubə.»

³⁷ Jeju adi Piyər kɪ ngan lə Jebede joo d'ɔw siə. Lo-ti kin bá meɛkɔ kɪ meɛ gangi man ulə gin ra Jeju. ³⁸ Beba ɛ idə-dé panè: «Meɛkɔ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi sə-m.» ³⁹ Ngà loki ɛ ɔti kete sɛ lé, usi nangi, səbi takəm-é nangi ə pa ta kɪ Lubə panè: «Bɔbi-m, kinə kəm rəbi tɔ nɔɔ rəmə, 'itə kɔ kí ɲa kin kɪ rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè,

'ra kí go ndigi-ti lə-m mə al; ngà kadi 'ra kí go ndigi-ti lə-i i ya.» ⁴⁰ ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti kí mutə lé rəmə, ingə-dé dɔ bi-ti. Beba idə Piyər panè: «Kadi ɔgi kəm-si bi sə-m kadi kàrè bè ya kàrè asi al wa?

⁴¹ ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta kɪ Lubə kɔ kadi nənə tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow bá tɔgi-é asi al.» ⁴² Jeju təl inqə-dé kí nja joo ɔw gogi pa ta kɪ Lubə panè: «Bɔbi-m, kɔ-je kí ɲa kinlé, kinə kəm rəbi kí kadi 'itə-né kɪ rangi kadi tɛɛ dɔ-m-ti al goto rəmə 'ɔji ndigi lə-i.»

⁴³ ɛ təl ree rɔ njéndó né-je-ti, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti ya bəy; kəm-dé ɔy diriri adi lo kadi 'tɛɛ kəm-dé goto. ⁴⁴ Jeju təl inqə-dé ɔw pa ta kɪ Lubə kí nja mutə dɔ ta-je-ti kí kàrè lé ya bəy. ⁴⁵ Go-ti, təl ree rɔ njéndó né-je-ti idə-dé panè: «Uwəi rɔ-si ngà, 'toi bi. Kadi asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njərəmajal-je-ti ngà. ⁴⁶ ɪi taá adi j'owi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngà.»

Ta kí səbi dɔ kuwə Jeju

Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Jq 18:3-11

⁴⁷ Loki Jeju a pa ta lé kɪ pa ya bəy rəmə, Judasi kí to kí kàrè dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ree kɪ kosi dow-je kí d'uti kiyəɔ-je, kɪ kagi-je ji-dé-ti. Njèkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je bá d'ulə dowbə-je kinlé. ⁴⁸ Njèkun dɔ Jeju lé, tɔji-dé né kí n'a ra kadi 'gə-né Jeju lé panè: «Dow kí m'a ra-é lapiya, kowə-é kadi-m-ti kin ya to ɛ, án é jè uwəi-é.» ⁴⁹ Loki Judasi ree ngosi rɔ Jeju-ti lé, ɛ panè: «Lapiya, njéndó dow-je né!» Rəmə uwə Jeju kadi-é-ti. ⁵⁰ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Nam-m, né kí 'ree kɔ ra lé 'ra tá.» Beba dow-je kí 'ree lé, d'ɔti d'uwə Jeju. ⁵¹ Ngà dow kàrè dan njéndó né-je-ti lə Jeju

‡ 26:31 26:31 Jkr 13:7 † 26:32 26:32 Mat 28:16 § 26:36 26:36 Getsemane: Kor meɛ-é to lo mbore ubi.

or kiyəro tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə do njégugné-je lə Lubə ndəti ya gangi. ⁵² Beba Jeju idə-é panè: «Ulə kiyəro lə-i saba-é-ti gogi; kdo dow-je kí 'təl madi-dé-je kí kiyəro lé, d'a koy yo kiyəro ya to. ⁵³ I 'gə kí kinə m'nə bə Bəbi-m lé, tajinati nə ya à kulə kí kosi njəro-je kí 'to malayka-je asi budəgi-dəgi lo n̄a al wa? ⁵⁴ Ngə toki tò titi-n̄a bè lé, ta kí Lubə pa meɛ mbete-ti kí aa njay lé, né-é à ra né ban wa?»

⁵⁵ †Beba Jeju təl idə kosi dow-je panè: «Səi ooi-mi kí bəkaya dow bā 'reei kí kiyəro-je, kí salangi-je kdo kuwəi-mi-né wa? Ndo-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ə səi uwəi-mi al. ⁵⁶ Ngə né-je lay kinlé, tò bè kdo kadi ta-je kí njəpata-je kí ta Lubə-ti 'ndangi lé, né-é ra né.» Beba njéndó né-je lay ya d'inə Jeju d'ay-n̄a.

D'ow kí Jeju n̄ə 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je

Mar 14:53-65; Luk 22:54-55; Jə 18:12,13,19-24

⁵⁷ Də kí d'uwə Jeju lé, d'ow siə bə lə Kayipi kí to burə do njégugné-je lə Lubə. Njéndó dow-je ndukun-je, kí 'ngatogi-je lə jipi-je 'kəw-n̄a n̄ə. ⁵⁸ Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà dəki siə, ow sar tɛɛ panata lə burə do njégugné-je lə Lubə kinlé. E andi meɛ kəy-ti isi nati kí ngannjèkullə-je kadi n'oo se né-je kin à təl ta-é ban-ban wa?

⁵⁹ Njékun do njégugné-je lə Lubə, kí 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je 'sangi kadi dow-je 'təti ta ta Jeju-ti kadi n'iləi-né ta do-é-ti kdo kadi n'gangi-né ta koy do-é-ti. ⁶⁰ Dow-je n̄a ya 'ree 'təti ta ta-é-ti, ya ngə d'ingə ta kí asi kadi 'təl-é-né al. Beba doəy-é-ti, dow-je joo 'tɛɛ ə ⁶¹ †'panè: «Dow kanlé ndəki panè: «M'a toə kəy lə Lubə kin ə ndə mutə ya m'a kində gogi lay.»» ⁶² Beba burə do njégugné-je lə Lubə j taá pa ta kí Jeju panè: «Se i 'a kilə ta-je-ti kí dow-je kin 'tilə do-i-ti kinlé al wa?» ⁶³ Ta-é kí ngarara ya kərə e tɛɛ ilə-é-né-ti al. Burə do njégugné-je təl idə Jeju bəy panè: «M'dəji-i kí ri Lubə kí njəkisi kəm, kadi 'ubi ro-i ya ilə-ji-né ta-ti kin adi j'oo: «I lé, kí togro-ti bè lé 'to Kristi*, Ngon lə Lubə lé wa?»» ⁶⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin. Rəm bā, kí ngəsnə-ti kin ya a kooi Ngon lə dow à kisi do jikol Lubə-ti kí njətogi rəm, bā a kooi-é kí à kɪ dora-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm to†.» ⁶⁵ Beba burə do njégugné-je lə Lubə tuwə kubi kí ro-é e-ti ya gangi bati-bati ə panè: «E pa ta kəbi kí Lubə! J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban! Ta kəbi kí e pa kí Lubə kinlé, səi ooi kí mbi-si. ⁶⁶ Ta ri ə 'giri do-ti wa?» Beba dow-je d'ilə-é-ti 'panè: «Koy-é ya bā to to-é.» ⁶⁷ Beba də 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'bir ji-dé 'tində-é-né rəm, bā də kí n̄a-je 'tində mbó-é ə 'panè: ⁶⁸ «I ə nè 'to Kristi lé, 'adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to n̄a bā ində-i wa?»

Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mar 14:66-72; Luk 22:55-62; Jə 18:15-18,25-27

⁶⁹ Piyər isi nangi meɛ ndəgi-ti ndaa-ti. Beba ngonnjèkullə kí dené kərə ree ro-é-ti pa siə panè: «I ya kərə 'to njəkow kí Jeju kí to dow kí Galile kinlé to.» ⁷⁰ Ngə Piyər naji n̄ə dow-je-ti lay panè: «I lé, ta ri bā 'ndigi pa kərə mə m'gə al.» ⁷¹ Ngə loki oti isi ow kí tarəbi-ti kí ndaa-ti bè rəmə, ngonnjèkullə kí dené kí rangi oo-é ə idə dow-je kí

† 26:55 26:55 Luk 19:47; 21:37 † 26:61 26:61 Jə 2:19 * 26:63 26:63 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 26:64 26:64 Pa 110:1; Dan 7:13

d'á lo-é-ti nɔɔ panè: «E kɔngi lé, to njèkɔw kɪ Jeju kí Najarɛti lé ya tɔ.» ⁷² Piyər təl naji rangi ya bəy panè: «M'ubi rɔ-m m'adi-si! Dingəm kanlé m'gə-é al!» ⁷³ Sɛ go-ti, dow-je kí d'á lo-é-ti lé d'ɔti 'ree rɔ Piyər-ti d'idə-é 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, i lé, 'to kí dan-dé-ti ya! Ta pa-i ya kàrè toji lo kí j-ti rəm.» ⁷⁴ Rəmə Piyər ilə bɔbi ndi-é nangi naji ə ubi-né rɔ-é panè: «Kinə m'ədi-si rəmə, kadi Lubə ində-m ɔji-m ya róti! M'ubi rɔ-m m'adi-si, m'gə dingəm kanlé al ɔo.» Beba lo-é-ti nɔɔ ya kunjə nɔ ⁷⁵ ə mɛɛ Piyər ole dɔ ta-ti kí Jeju idə-é panè: «Kunjə à nɔ al ya bəy rəmə 'a naji panè: 'Gə-m al, 'gə-m al ya nja mutə.» Beba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ kɪ mɛɛkɔ nɔ.

27

Ta lə Jeju kɪ Gubərnər Pilati

Mar 15:1-2; Luk 23:1; Jɔ 18:28

¹ Kɪ ndoɛ rati ya, njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je d'ingə-nɔ ə d'un ndu-dé kadi n'toli Jeju kɔgi. ² Beba 'tɔ-é njim-njim ngá bá d'ow siə d'ilə-é ji Gubərnər-ti kí ri-é lə Pilati.

Koy lə Judasi

Knj 1:16-20

³ †Loki Judasi kí un dɔ Jeju lé, oo kí 'gangi ta dɔ Jeju-ti kadi 'tol-é rəmə, mɛɛ uwə-é kɪ ta, adi təl kɪ là ndoɛi Jeju kí kɔrmutə lé, ɔw-né adi njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je lé gogi ⁴ ə panè: «M'ra majal, kɔɔ m'ungɪ məsi dow kí ta goto dɔ-é-ti kɔgi kɪ ndangi kare.» Ngá dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Usi-ji né kàrè al, i ya to ta lə-i.» ⁵ Beba Judasi sane là lé kɔgi mɛɛ kəy-ti lə Lubə, ngá bá ɔti ɔw ilə kulə oy. ⁶ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə d'oy là lé, ə 'təl 'panè: «Là kí bè kin bá kadi j'ungɪ ku là-ti kí kəy lə Lubə lé to tɔ-é al, kɔɔ to là məsi.» ⁷ Beba d'ɔji-nɔ ta dɔ là-ti lé, adi ndi-dé usi go-nɔ-ti ngá bá d'ow 'ndogin-é lo ndɔr lə kɔdi kubə jo, kɔɔ kadi d'ilə dɔɔadi mba-je titi. ⁸ Gin-é kin bá sar bone ya kàrè 'ba-né lo ndɔr kinlé «lo ndɔr kí 'ndoɛi kɪ là məsi.» ⁹ Tò bè kɔɔ kadi ta kí njèpata kí ta Lubə-ti Jeremi pa lé, né-é ra-né né. E panè: «Dɛ 'taa là kí kɔrmutə lé, kɔɔ ngan Israyel-je 'gir kí dow kí bè jè kin ngá là kin ya asi ndoɛi-é.* ¹⁰ D'ow 'ndogin-é lo ndɔr lə kɔdi kubə jo, titi kí 'Bafə un-né ndu-é adi-m lé bè tɔ†.»

Gubərnər Pilati dɔji ta Jeju

Mar 15:2-5; Luk 23:2-5; Jɔ 18:29-38

¹¹ Loki Jeju á lo gangta-ti nɔ gubərnər Pilati-ti lé, Pilati dɔji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.» ¹² Ngá go ta-ti kí ɛ pa lé, njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je, 'tilə ta dɔ-é-ti yó-je kɪ nè-je, ngá Jeju tɛɛ ta-é ilə-ti al.

¹³ Beba Pilati idə-é panè: «I 'oo ta-je lay kí 'tilə dɔ-i-ti kinlé al wa?»

¹⁴ Bè ya kàrè, Jeju ilə-ti al. Né kí Jeju ra kinlé ndoɛi Pilati lé nɔ.

'Gangi ta koy dɔ Jeju-ti

Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Jɔ 18:39-40

† 27:3 27:3 Knj 1:18,19 * 27:9 27:9 Jer 32:6-15; Jkr 11:12-13 † 27:10 27:10 Jkr 11:12-13; Jer 18:2-3; 32:6-15

¹⁵ Kaglo ra n̄ay Paki-je lay ya Gubərnər ilə dangay káre taá. À to dangay kí kosi dow-je ya d'osi kagi dɔ-é-ti bá à kilə-é taá. ¹⁶ Ngà dɔkaglo-ti kinlé, dangay káre kí 'ba-é Barabasi à n̄ɔɔ ə to dangay kí ri-é bá n̄a. ¹⁷ Beba Pilati d̄əji kosi dow-je kí 'kəw-n̄a lé panè: «Se n̄a dan̄a bá 'ndigi kadi m'ilə-é taá madi-si wa? Barabasi əse Jeju kí 'ba-é Kristi† lé wa?» ¹⁸ Pilati gə kete maji kí d'ilə Jeju ji-n'è-ti kɔɔ kim kí d'im-é. ¹⁹ Ngà loki Pilati isi logangta-ti lé ya b̄əy rəmə, ne-é ulə kullə rɔ-é-ti panè: «'Tɔr ji-i ta-ti lə dow kin, kɔɔ ɛ to njəra né kí njururu rəm, bá ndɔɔ nè kàrè, m'ingə k̄ɔ n̄a m̄ɛɛ n̄i-ti kɔɔ ta liə tɔ.»

²⁰ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, k̄i 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'sulə kosi dow-je kadi 'd̄əji Pilati kadi ilə Barabasi taá, ngà Jeju tá kadi 'tɔl-é kɔgi. ²¹ Pilati təl d̄əji-dé b̄əy panè: «Se n̄a dan dow-je-ti kí joo kin é 'ndigi kadi m'ilə-é taá wa?» D̄ə lay ya d'ilə-é-ti 'panè: 'Ilə Barabasi taá. ²² Pilati təl d̄əji-dé ya b̄əy panè: «Ngà ri bá kadi-m m'ra k̄i Jeju kí 'ba-é Kristi lé wa?» D̄ə lay ya d'ilə-é-ti 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ²³ Pilati təl d̄əji-dé ya b̄əy panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Ngà d̄ə d'un ndi-dé k̄i taá 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ²⁴ Ngà loki Pilati oo kí ta-je liə ra kullə rɔ-dé-ti al rəm, bá oo kí kəm dow-je il kiriri, bá 'singə wuuu adi d'ow dɔ-n̄a-ti wúr-wúr lé, un man togi-né ji-é takəm kosi dow-je-ti n̄ɔɔ ya, ngà bá idə-dé panè: «Ta məsi dow kí njəra né kí njururu kin à goto dɔ-m-ti! Ta məsi-é à tò dɔ-si səi-ti ya.» ²⁵ Beba lay lə dow-je kí d'a logangta-ti kinlé 'panè: «Kadi ta məsi-é tò dɔ-ji-ti sar k̄i dɔ ngan-ji-je-ti rəm tɔ.» ²⁶ Beba Pilati ilə Barabasi taá, ngà adi 'tində Jeju k̄i ndəy marɔw, b̄əy bá in̄ə-é adi-dé kadi d'ow 'bə-é kagdəsi-ti.

Asgar-je 'taji Jeju

Mar 15:16-20; Luk 23:11; Jq 19:2-3

²⁷ Asgar-je lə Gubərnər d'uwə Jeju d'ow siə panata liə, ngà bá lay lə asgar-je ya d'ilə-n̄a 'gəə dɔ-é sipi. ²⁸ Ə 'tɔr kubi-je kí rɔ-é-ti, b̄əy bá d'ulə kubi kí kərɕ yəl-yəl rɔ-é-ti. ²⁹ 'Ra kun d'oji jɔgi ngar-ti d'ulə dɔ-é-ti rəm, d'ulə tuwətɔgi jikol-é-ti, ngà bá 'tɔsi məkəji-dé nangi n̄ə-é-ti ə 'sɔki-é 'panè: «Lapiya b̄oo ngar lə jipi-je!» ³⁰ Ə 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, bá 'taa tuwətɔgi kí ji-é-ti lé 'tində-né dɔ-é rəm tɔ. ³¹ Loki asgar-je lé sɔki-é asi-dé ngà rəmə, d'uwə kubi kí kər lé d'ɔr kadi-é-ti, ə 'təl 'tulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi, ngà bá d'ɔti d'ow siə kɔɔ bə-é kagdəsi-ti.

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Jq 19:17-27

³² Loki d'j̄ Jorijaləm d'isi d'ow ki lo-ti kí d'a bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, d'ingə dingəm káre kí 'ba-é Simɔ, rəmə asgar-je d'ində tɔgi dɔ-é-ti d'adi-é uti kagdəsi lə Jeju. Ǝ to dow kí bəbo Sirɛn-ti. ³³ D'ow t̄ɛɛ lo-ti kí ba-é Golgota, kí kər m̄ɛɛ-é to «lo kí titi-n̄a k̄i ka dɔ dow.» ³⁴ Lo-é-ti kin bá d̄ə d'adi Jeju man nduu kí pote nati k̄i né kí ati kadi-é ay.* Ngà loki ɔdi ta-é rəmə, ɛ mbati k̄ay†. ³⁵ Asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti ngà bá 'ləbi-n̄a kubi-je liə k̄i kəm rəbi mbare kí kosi. [Bè kɔɔ kadi ta kí njəpata kí

† **27:17** 27:17 Kristi lé kər m̄ɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. § **27:28** 27:28 Kubi kí kər yəl-yəl kí d'ulə rɔ Jeju-ti lé to kubi ngar. Adi d'ulə rɔ-é-ti 'sɔki-é-né. * **27:34** 27:34 Pa 69:22 † **27:34** 27:34 Dow-je kí tò kadi d'a tɔl-dé kagdəsi-ti lé d'adi-dé né kí ati d'ay kɔɔ kadi ra-dé adi 'gə lo k̄i kí d'a kingə lé al. Ngà Jeju mbati k̄ay kɔɔ ɛ ndigi gə lo k̄ɔ-je liə k̄i à kingə kɔɔ dow-je.

ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né. E panè: 'Ləbi-nə kubi-je lə-m kí goji, kə e kí ngal†.]Š 36 Ə 'təl d'isi lo-é-ti nɔɔ ya d'isi ngəm ta Jeju.

37 Loki Jeju ə kagdəsi-ti lé, 'ndangi ta meɛ bəgrə-ti 'bə do-é-ti taá kdo kadi 'toji-né gin né kí 'təl-é-né. Ta kí 'ndangi lé ɔn:
«Dow kin to Jeju kí ngar lə jipi-je!»

38 'Bə bokaya-je joo kagdəsi-je-ti lə-dé mbó Jeju-ti. E kí káre do jikol-é-ti ə e kí káre do jigəl-é-ti to*.

39 Ngà dow-je kí njédəə rəbəə-je, 'tugə do-dé 'soki-é-né† 40 †ə 'panè: «I kí 'panè 'a toɔ kəy lə Lubə ə ndo mutə ya 'a kində gogi lé i ya 'aji ro-i ngá nə! Kinə 'to Ngon lə Lubə ya togrɔ-ti rəmə, 'i do kagdəsi-ti kin 'risi nangi adi j'oo†!» 41 Beba njékun do njégugnə-je lə Lubə, kə njéndó dow-je ndukun-je rəm, bá 'ngatógi-je lə jipi-je 'pa ta 'kogi-né do Jeju-ti 'panè: 42 «Dow-je kí rangi bá e aji-dé, ngə e asi kaji ro-é al wa! Ngar lə Israyel-je lé ya bá ə an! Bə rəmə, kə ya kadi-é i kagdəsi-ti kin risi nangi ə j'a kadi-é meɛ-ji lé ngá!» 43 «E ində meɛ do Lubə-ti adi panè: «M'to Ngon lə LubəŠ.» Ngà kinə Lubə ndigi-é ya togrɔ-ti rəmə, aji-é kí ngosnə-ti kin ya adi joo ngá nə.» 44 Bokaya-je kí joo kí 'bə-dé kagdəsi-je-ti mbó-é-ti lé kàrè 'taji-é titi-nə bè ya to.

Jeju oy kagdəsi-ti

Mar 15:33-39; Luk 23:44-49; Jə 19:28-30

45 Loki kàdì ə jam do be-ti ya bəy rəmə, londul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdì kí mutə kí losolo asi-né. 46 Loki kàdì kí mutə kí losolo asi lé, Jeju ilə bəbi ndi-é nangi nɔ panè:

«Eli, Eli Lama sabaktani»,
kɔr meɛ-é to: «Lubə lə-m, Lubə lə-m,
kdo ri bá 'inə-m kogi bè wa*?»

47 Dow-je kí nə-je dan de-ti kí d'ə lo-é-ti lé, d'oo ndi-é ə 'panè: «Yən! E ba Eli.» 48 Lo-é-ti nɔɔ ya, dow káre dan-dé-ti əy ngodi əw un ndokro, ulə dan man nduu-ti kí masi, ɔsi ta tuwətógi-ti ə ulə ta Jeju-ti kadi-é əy†. 49 Ngà madi-é-je d'idə-é 'panè: «Ngəbi məki, adi j'oo se Eli liə lé à ree kaji-é wa!» 50 Jeju təl ilə bəbi ndi-é nangi nɔ rangi ya bəy, ə e ya inə ndil-é adi tɛɛ. 51 Lo-é-ti nɔɔ ya, kubi gangi meɛ kəy lə Lubə i taá ya til ree njal tɛɛ nangi rəm, bá dɔnangi yəki buki-buki adi mbal-je ribə əktó-əktó rəm to†. 52 Rəm bá ta badi-je tɛɛ adi njékaa njay-je nə ya, 'tosi 'ndəl d'ində lo tɛɛ rəm. 53 Rəmə go-ti kí Jeju tosi ndəl ində lo tɛɛ bəy ngá bá, de kí 'tosi ndəl lé d'əw meɛ bebo Jorijaləm-ti kí to be kí aa njay ə dow-je nə ya d'oo-dé.

54 Loki njékun do asgar-je bu, de kə asgar-je kí d'ə 'ngəm ta Jeju, d'oo kí dɔnangi yəki titi-nə bè rəm, d'oo né-je lay kí ra né titi-nə bè kin rəm lé, 'bəl nə adi 'panè: «Dow kinlé, to Ngon lə Lubə ya togrɔ-ti.» 55 †Dené-je nə ya d'ə lo-é-ti nɔɔ; d'ə ngərəngi d'ə d'oo né-je lé. Dené-je kinlé, d'un go-é Galile-ti nɔ kdo ra kullə kadi-é. 56 Mari kí Magdala, kə

† 27:35 27:35 Pa 22:19 § 27:35 27:35 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kə jì-dé kə ta greki. * 27:38 27:38 Eja 53:12. † 27:39 27:39 Pa-je 22:8 † 27:40 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19 † 27:40 27:40 Mat 26:61; Jə 2:19 § 27:43 27:43 Pa-je 22:9 * 27:46 27:46 Pa-je 22:2 † 27:48 27:48 Pa-je 69:22 † 27:51 27:51 Tɛt 26:31-33 † 27:55 27:55 Luk 8:2,3

Mari kí kɔ Jaki kí to kɔ Jojepi tɔ, bá kɔ ngan lə Jebede d'á dan dené-é-je-ti lé nɔɔ tɔ.

'Dubi Jeju bole mbal-ti

Mar 15:42-47

⁵⁷ Ta kàdì kur-ti rəmə, dingəm káre kí njènékingə kí Arimate, kí ri-é lə Jojepi ree. Ɛ kàrè to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju tɔ. ⁵⁸ Beba ɔw ingə Pilati dəji-é nin Jeju. Ɛ Pilati un ndu kadi d'adi-é nin Jeju lé. ⁵⁹ Jojepi un nin Jeju, ɓir kà takubi kí nda kí sigi. ⁶⁰ Ngà bá ɔw ilə-é bole mbal-ti liə kí adi 'təl sigi, ɓəy bá nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é bá ɔti ɔw. ⁶¹ Mari kí magdala dɛ kà Mari kí káre lé, d'isi nangi 'təl kəm-dé kí ta ɓadi-ti lé.

Ta kí sobi dɔ ngəm ta ɓadi Jeju

⁶² Lo aa go-ti kí à to ndɔ kí ore go ndɔ ra go né-je kɔɔ ndɔ taakoo lə jipi-je lé, njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kà Parisi-je 'ree nati d'ingə Pilati ⁶³ † d'idə-é panè: «'Ba-ji, mɛɛ-ji ole dɔ ta-ti kí njəkədi dow-je kinlé pa, loki ɛ isi-né kà dɔ-é taá ɓəy. Ndɔki ɛ panè: “Ndɔ mutə go ndɔ dubi-n'è-ti lé, n'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.” ⁶⁴ Beba j'dəji-i kadi adi asgar-je 'ngəm ta ɓadi lé, sar ndɔ kí njəkungi-ti mutə lé, al rəmə, njéndó né-je liə d'a kɔ kɔw ɓogi nin-é ɔ d'a kidə dow-je panè: “Ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.” Rəmə takədi kí gogi nè kinlé à kitə ɛ kí kete lé ya ɓəy.» ⁶⁵ Pilati idə-dé panè: «Njéngəm né-je lə-si ya d'á nɔɔ ɔ ɔwi sə-dé adi 'ngəm ta ɓadi lé titi kí mɛɛ-si ndigi-né.» ⁶⁶ Beba dɛ d'ow sə-dé ɔ 'tiɲə ta ɓadi lé ɓəy bá d'ində-dé ta-ti kadi 'ngəm.

28

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

Mar 16:1-8; Luk 24:1-12; Jɔ 20:1-18; 1Kɔ 15:4-7

¹ Dimasi kà ndɔge rati, go ndɔ taakoo-ti lə jipi-je lé, Mari kí Magdala dɛ kà Mari kí káre 'ree dɔɓadi Jeju-ti*². ² Rəmə titi kəm kí kində jipi bə ya dɔnangi yəki, yəki kí tɔ ɓəl nɔ, kɔɔ malayka lə 'Babe káre i dɔrɔ-ti ree nduburu ndəngrə ər kí d'uti-né ta ɓe nin lé kí rangi ɔ al isi dɔ-ti. ³ Malayka lé, rɔ-é tɔ titi-nɔ kà təlndi bə rəm, bá kubi liə kàrè nda mbəy-mbəy titi-nɔ kà kɔsi bə rəm tɔ. ⁴ Njéngəm ta ɓadi lé, 'ɓəl nɔ adi 'dadi tiki-tiki, 'to titi-nɔ kà dow-je kí d'oy bə. ⁵ Malayka lé, idə dené-je lé panè: «'Bəli al, kɔɔ m'gə ɔw kí səi isi 'sangi Jeju kí ndɔ-é-ti 'ɓə-é kagdəsi-ti lé. ⁶ Ɛ goto nè ngá; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ titi kí ɛ pa-né kete loki isi-né sə-si ɓəy lé. 'Reei ooi lo kí ndɔ-é-ti d'ilə-é-ti lé ⁷ ɔ 'təli low ɔwi idəi njéndó né-je liə 'painè, ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi à kɔw kí ngɔsnè-ti kin ya kɔɔ ngəbi-si Galile. Ɛ bá to lo kí a kooi-é titi. Ɛ kin bá to ta kí kadi m'idə-si†.»

⁸ Beba dené-je lé, d'ɔti kalangi dɔɓadi-ti kà ɓəl rəm, kà rɔnəl kí nɔ rəm, d'ay ngɔdi low kadi d'ow d'ilə ta lé mbi njéndó né-je-ti lə Jeju.

⁹ Tajinati nè ya, Jeju tilə kəm-dé ɔ idə-dé panè: «M'ra-si lapiya!» Ngà rəmə dené-je lé, d'ow rɔ-é-ti, d'uwə nja-é, d'osi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti. ¹⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «'Bəli al, ɔwi idəi ngankɔ-m-je adi d'ow Galile, ɛ bá to lo kí d'a koo-m-ti.»

† 27:63 27:63 Mat 16:21; 17:23; 20:19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * 28:1 28:1 'Ndó Mat 27:56 † 28:7 28:7 'Ndó Mat 26:32

Ta læ asgar-je kí njéngəm ta badi

¹¹ Ngà loki dené-je lé d'isi d'ow mee bebo-ti ki kow ya bəy rəmə, njéro-je kí dan-ti-je kí njéngəm ta badi, d'ow mee bebo-ti d'or poy né-je lay kí ra né kinlé d'adi njékun do njégugné-je læ Lubə. ¹² Njékun do njégugné-je læ Lubə kinlé, d'uwə do-nə kí 'ngatógi-je læ jipi-je, d'oji-nə ta. Beba go ta kóji-je-ti læ-dé lé, de d'un là kí bay-bay ya d'adi njéngəm ta badi-je lé. ¹³ Rəmə d'idə njéro-je lé 'panè: «Ōwi idəi dow-je 'painè: “Njéndó né-je liə, 'ree ndoó kí jé j'to bi ya ree d'un nin-é kí ngəy†.”» ¹⁴ Loki 'pai bè bá lé Gubərnər oo ta-é kàrè, j'a taa do-si kadi né à ra-si al. ¹⁵ Njéro-je 'taa là lé, ngà bá d'ow d'idə dow-je titi kí d'idə-dé-né lé bè ya to. Né kin bá poyta kinlé taa-né lo dan jipi-je-ti sar bone.

Jeju tɛɛ do njéndó né-je-ti liə

¹⁶ †Njéndó né-je læ Jeju kí dogi gidi-é káre d'ow donangi Galile-ti do mbal-ti kí Jeju oji-dé lé§. ¹⁷ Ngà loki de d'oo-é rəmə, d'osi do-dé nangi nɔ-é-ti. Bè ya kàrè, de kí ná-je kí dan-dé-ti 'gir toki to Jeju al. ¹⁸ Beba Jeju oti ree ro-dé-ti bá idə-dé panè: «Tógi-je lay kí dorə-ti, kí donangi-ti nè lé, Lubə adi-m ji-m-ti. ¹⁹ †Ōwi, 'təli gin dow-je lay njéndó né-je-ti læ-m. 'Rai-dé batəm, kə ri Bəbi, kə ri Ngon, kə ri Ndil kí aa njay*. ²⁰ Ə 'ndoi-dé kadi 'təl ro-dé go ndukun-je-ti læ-m lay kí m'adi-si. Ooi maji, m'a kisi sə-si natí kə ndo-je lay sar ya kadi doəy ndo asi-né.»

† 28:13 28:13 'Ndó Mat 27:64 † 28:16 28:16 Mat 26:32; Mar 14:28 § 28:16 28:16 'Ndó Mat 26:32 † 28:19 28:19 Knj 1:8 * 28:19 28:19 Knj 1:8

Poyta kí Maji kí Marki ndàngi Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Marki ndàngi

Njèndàngi mbete kin kí 'gə-é kà ri-é kí Ją Marki (Knj 12:12) lé, to kí dan njèndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo al, ngà to bá ɛ to madkullə† lə Piyər kí to kí káre dan dɛ kí dɔgi gidi-é joo-ti lé. Adi né-je nɔ́ kí Marki ndàngi meɛ mbete-ti kin sɔbi dɔ Jeju lé, dow-je nɔ́ 'gir kí dow kí njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya rɔ́ti. Marki lé, kí nɔ́ rəmə, dow-je kí 'to jipi-je al bá ɛ ndàngi mbete kin kɔ́ kilə-né mbɛ Poyta kí Maji kadi-dé. Bɛba ɛ un ta-je kí meɛ Kunmindi-ti kí Low taá-taá titi kí Matiye ra-né kin bè al.

Marki toji Jeju kí Ngon lə Lubə rəm, bá ki Ngon lə dow rəm. Ɛ toji kí Jeju ree kɔ́ ra kullə kadi dow-je kí rangi rəm, kɔ́ kadi rɔ-é kadkare-ti kɔ́ kaji-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yéróró meɛ mbete-ti lə Marki 10:45 kí Jeju pa ta-ti panè: «Ngon lə dow ree kɔ́ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ bá ree kɔ́ ra kullə kadi dow-je rəm, kɔ́ kadi rɔ-é gangi-né dɔ dow-je nɔ́ rəm.»

Marki ɔr Poyta-je kí sɔbi dɔ koji Jeju al, ngà ɛ un kuti-é dɔkaglo-ti kí Jeju to-né dow kí tògi gángi, kaglo-é-ti kí Ją kí njèra dow-je batɛm toji-é-né dow-je, bá tɔl ta-é kí koy-é kagdəsi-ti, kí tɔsi kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. Kí lo kɔr-é-ti kí 1-10 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Galile-ti. Kí lo kɔr-é-ti kí 11-16 lé, Marki toji né kí Jeju ra dɔnangi Jude-ti, kí bɛbo Jorijalɛm-ti. Ɛ to mbete kí goji itə mbete Poyta-je kí sɔ kí dɔ Jeju-ti, ə né kí d'osi kagi dɔ-ti lé, to né kí Jeju ra, ə kí nɔ́ lé, to nékoji-je.

Kullə lə jeju dɔnangi Galile-ti

Mbɛ kilə lə Ją kí njèra dow-je batɛm

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ją 1:19-28

¹ Kəm rəbi kí Poyta kí Maji lə Jeju Kristi kí Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ban: ² Ndɔki Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti ndàngi panè:

«Mɔ́ Lubə, m'ulə njèkilə mbɛ lə-m kete nɔ́-i-ti kɔ́ kadi-é ra rəbi adi-i.»

³ Ndi dow ɛa dilələ-ti panè:

«'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ɔ́ njururu-njururu.»

⁴ Bɛba Ją kí njèra dow-je batɛm tɛɛ ə ra dow-je batɛm dilələ-ti rəm, ilə mbɛ batɛm kí sɔbi dɔ kinɔ́ panjiyə kí maji al kɔ́gi, kɔ́ kadi Lubə inə-né go majal-je lə dow-je kɔ́gi. ⁵ Rəmə dow-je kí dɔnangi Jude-ti, kí dow-je kí Jorijalɛm lay ya d'ow rɔ-é-ti ta ba Jurdɛ-ti 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batɛm. ⁶ Ją ɔɔ kubi kí 'ra kɔ́ bəl jambal, dɔɔ bədi-é kí ndaá dɔɔ bədi, ə nékuso-é to 'bete-je kí toji kí wale. ⁷ Ɛ ilə mbɛ idə dow-je panè: «Dow kí ɔw ree go-m-ti lé, tógi-é itə-m nɔ́, adi

† : 1:0 1Pi 5:13

m'tuwə kadi m'dugi nangi m'tuti kulə saba liə al. ⁸ Mə m'ra-si batəm ká mani, ngà ɛ lé, à ra-si batəm lə Ndil ká aa njay.»

Batəm lə Jeju ká nà ká Sú nà-é

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13

⁹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, Jeju i mɛɛ ɓe-ti ká Najareti dɔnangi Galile-ti, ɔw adi Jà ra-é batəm ta ba Jurde-ti. ¹⁰ Loki Jeju tɛɛ kəm man batəm-ti lé, ɛ oo kəm dɔrɔ tɛɛ rəm, oo Ndil ká aa njay tana ká dɔngɔnda bè i taá ree isi dɔ-é-ti. ¹¹ † ɔ ndi dow bá dɔrɔ-ti panè: «'To Ngon-m; m'ində-i dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-i-ti nà.» ¹² Rəmə tajinati nè ya Ndil ká aa njay ɔsi Jeju ɔw siə diləlo-ti. ¹³ Jeju isi diləlo-ti kinlé ndo kɔrɔ. Lo-é-ti kin bá Satɔ nà-é-ti. Jeju isi dan dɔ-je-ti ká wale, ə malayka-je 'ree 'ra siə.

Jeju ba njéndó né-je ɔ

Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; Jà 1:35-43

¹⁴ Go-ti, loki d'uwə Jà ká njera dow-je batəm lé, Jeju ɔw dɔnangi Galile-ti, ɔw ilə mbɛ Poyta ká Maji lə Lubə ¹⁵ † panè: «Dɔkaglo asi ngá, ə kɔbe lə Lubə ree ngosi. Inə panjiyə-si-je ká maji al kɔgi ə adi mɛɛ-si Poyta ká Maji.» ¹⁶ Loki Jeju ɔw njiyə ká go babo Galile rəmə, oo Simɔ dɛ ká ngonkɔ-é Andre d'á d'ilə burə dan babo-ti; kɔ dɛ 'to mbɔw-je. ¹⁷ Bɛba Jeju idə-dé panè: «'Ree uni go-m ə m'a təl-si njəsangi dow-je-ti.» ¹⁸ Rəmə tajinati nè ya 'tusi burə-je lə-dé d'inə ə d'un go-é. ¹⁹ Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi sɛ rəmə, oo Jaki dɛ ká ngonkɔ-é Jà ká 'to ngan lə Jebede, d'isi mɛɛ tɔ-ti d'isi 'raki burə-je lə-dé. ²⁰ Tajinati nè ya Jeju ɓa-dé. Bɛba dɛ 'tusi bɔbi-dé Jebede d'inə-é mɛɛ tɔ-ti ká ngannjékullə-je lə-dé, ə d'un go Jeju.

Jeju ká dow ká ndil ká maji al ra-é

Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38

²¹ Jeju dɛ ká njéndó né-je liə d'ɔw mɛɛ ɓe-ti ká Kapernayim. Bɛba ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, ɛ ɔw kəykəwnɔ-ti lə-dé ndó-dé né. ²² † Dow-je ká d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé. Kɔ ɛ ndó né kəm dow ká ɔw ká tɔgi ɓi ndó né titi njéndó dow-je ndukun-je al. ²³ Mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je lé, dingəm káre bè ká ndil ká maji al ra-é isi-ti nɔɔ ə ur kəə panè: ²⁴ «I Jeju dow ká Najareti lé, ri bá 'ndigi rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔ tuji-ji wa? Mə m'gə-i maji: 'To Njèkaa njay lə Lubə.» ²⁵ Jeju ndángi-é panè: «'Uti ta-i ə 'tɛɛ kɔgi mɛɛ dingəm-ti kinlé.» ²⁶ Ndil ká maji al lé, ndɔr dingəm lé mir-mir, tur kəə boy-boy, ində-né lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi. ²⁷ Né kinlé ɔr ndil dow-je lay adi 'dɔji-nà ta 'panè: «Kay! Kin to ri bá tana bè? Néndó ká ɔw ká tɔgi tana bè kinlé, to néndó ká sigi. Dow kinlé, ndil-je ká maji al kàre ɛ ndángi-dé adi 'təl rɔ-dé go-é-ti rəm lé ya.» ²⁸ Bɛba tajinati nè bè ya dow-je d'oo poy Jeju ká go lo-je lay ká dɔnangi Galile-ti.

Ta lə Jeju ká njémɔy-je ká gay-gay

Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Loki dɛ d'ində lo 'tɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je lé, Jeju dɛ ká Jaki ká Jà d'ɔw mɛɛ kəy-ti lə Simɔ dɛ ká Andre. ³⁰ Rəmə məm Simɔ ká dené tɔ mɔy nangi dɔ tirə-ti. Mɔy 'ningə bá ilə-é nangi adi rɔ-é tungə pil-pil. Bɛba tajinati nè ya 'pa ta liə d'adi Jeju; ³¹ adi Jeju ɔti ɔw rɔ-é-ti uwə ji-é

adi-é i taá. Rəmə mɔy 'ningó lé iŋə-é adi-é i taá oo go-dé kɪ nékuso. ³² Ta losolo biri, kɪ kàdɪ ur lé, dow-je d'uti njémɔy-je lay, kɪ dɛ kɪ ndil-je kɪ maji al 'ra-dé, 'ree sə-dé rɔ Jeju-ti. ³³ Dow-je lay kɪ mɛɛ bebo-ti ya kəwnə takəy-ti kɪ Jeju isi-ti. ³⁴ Jeju adi lapiya dow-je nɔ kɪ mɔy-je kɪ gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm, tubə ndil-je kɪ maji al nɔ dɔ dow-je-ti tɔ. Ngà ɛ adi ndil-je kɪ maji al lé 'pa ta al, kɔdɔ dɛ 'gə-é lay.

Jeju ɔw go lo-je-ti kɪ dɔnangi Galile-ti

Luk 4:42-44

³⁵ Taginlo-ti, loki lo tijə lay al bəy ya, Jeju tɛɛ kəy ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta kɪ Lubə. ³⁶ Simɔ dɛ kɪ madi-é-je d'ɔw 'ndole-é. ³⁷ Beba loki dɛ d'ingə-é lé, d'idə-é 'panè: «Dow-je lay ya d'ɔw 'sangi-i.» ³⁸ Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adi j'ɔwi lo-je-ti kɪ rangi nganbe-je-ti kɪ tɔ ngosi-ngosi, kɔdɔ kadi m'ɔw m'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji-ti tɔ. Kɔdotalə ɛ kin bá m'ree kɔdɔ.» ³⁹ †Beba Jeju ɔw kɪ lo-je lay kɪ dɔnangi Galile-ti ilə mbɛ Poyta kɪ Maji mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je rəm, bá tubə ndil-je kɪ maji al dɔ dow-je-ti rəm tɔ.

Jeju adi banji ur rɔ dow-ti

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19

⁴⁰ Njəbanji kàre bè ree rɔ Jeju-ti, tosi məkəji-é nangi nɔ-é-ti, ra-é kɔgri panè: «Kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare.» ⁴¹ Beba Jeju oo kəmtondoo liə, ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» ⁴² Rəmə tajinati nè ya banji lé ur adi rɔ-é təl aa njay. ⁴³ Jeju ndangi-é ə tajinati nè ya tubə-é go-é-ti ⁴⁴ panè: «'Oo maji nè 'a kɪ kɔw pa ta-é kadi dow oo, ngà 'ɔw 'toji rɔ-i njəgugnə lə Lubə, ə 'adi né kɔdɔ məsi kilə kɪ sɔbi dɔ kaa rɔ lə-i titi kɪ ndukun lə Moiyiji pa-né. Bè kɔdɔ kadi dow-je lay 'gə kɪ banji kɪ rɔ-i-ti lé ur ngá.» ⁴⁵ Ngà loki dowbé kinlé ɔti ɔw rəmə, ɛ ɔw pa ta lə né kɪ Jeju ra siə ilə-né mbɛ kɪ lo lay sar adi Jeju asi kadi toji rɔ-é mɛɛ bebo-ti al. ɛ njiyə-né kɪ nganglo-nganglo, isi ngərəngi-ngərəngi kɪ dow-je. Bè ya kàre dow-je d'i kɪ lo-lo ya 'ree rɔ-é-ti.

2

Jeju kɪ njənjakoy mburuki

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Mɛɛ ndɔ-je-ti kɪ rangi go-ti lé, Jeju təl ree Kapərnayim-ti. Ə dow-je d'oo kɪ Jeju isi kəy nè. ² Beba kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nə dɔ-é-ti, d'un lo lati-lati adi lo kɪ takəy-ti kàrè nɔy al. Jeju idə-dé ta lə Lubə. ³ Dow-je sɔ d'un dow kɪ rɔ-é oy mburuki 'ree siə rɔ-é-ti. ⁴ Ngà kosi dow-je kɪ 'nɔ kinlé ra adi lo kɔw siə rɔ Jeju-ti goto. Beba dɛ d'al 'ngiŋə jam kəy 'sɔbi-né dɔ lo kɪ Jeju isi-ti ə d'un njərəkoy mburuki lé kɪ tuwə tɔ-é, d'ulə-é kɪ kəm bole jamkəy go Jeju-ti. ⁵ Loki Jeju oo kadmɛɛ lə-dé bè rəmə, idə njərəkoy mburuki lé panè: «Ngon-m! Majal-je lə-i tokɪ kiŋə go-é kɔgi.» ⁶ Lo-é-ti kinlé, dow-je kɪ dan-ti-je kɪ 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isi nɔɔ tɔ; ə 'gir ta mɛɛ-dé-ti 'panè: ⁷ «Kɔdɔ ri bá dow kanlé pa ta kɪ bè kin wa? To ta kɔbi bá ɛ pa dɔ Lubə-ti tin. Nɔ bá asi kiŋə go majal-je lə dow-je kɔgi wa? Lubə ya kɪ kár-é asi.» ⁸ Tajinati nè ya Jeju gə tagir-je kɪ mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Kɔdɔ ri bá ɔwi kɪ

tagir-je kí bè kin mee-si-ti wa? ⁹ Kidə njèrəkoy mburuki panè: “Majal-je lə-i toki kiŋə go-é kɔgi” lé bá tò bəl n̄ə əse, kidə-é panè: “I taá 'un tuwə lə-i ə 'njiyə bá tò bəl n̄ə wa?” ¹⁰ Maji! M'a kɔji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé ɔw kɔ tɔgi dɔnangi-ti nè, kɔ kiŋə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. ¹¹ Beba Jeju təl idə njèrəkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: «'I taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw bee lə-i.» ¹² Rəmə tajinati nè ya njèrəkoy mburuki lé ɔsi nangi i taá, un tuwə tò-é, ɔti takəm dow-je-ti lay adi ɔr ndil-dé adi d'ɔsi-né gajɔ Lubə 'panè: «J'oo né kí tanə bè kin nja káre al.»

Ba kí Jeju ba Lebi

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Jeju təl ɔw gogɔ ta babo-ti kí Galile. Kosi dow-je lay d'ɔw go-é-ti adi ɛ isi ndó-dé né. ¹⁴ Loki isi dəə rəmə, ɛ oo Lebi kí ngon lə Alpe isi lo taa lambo-je-ti ə idə-é panè: «'Un go-m.» Beba Lebi i taá ə un go-é. ¹⁵ Go-ti, Jeju ɔw mee kəy-ti lə Lebi, isi ta nékuso-ti nati kí dow-je n̄ə kí 'to njétaalambo-je, kí njéramajal-je, kí njéndó né-je liə; kɔ dow-je n̄ə ya d'un go-é. ¹⁶ Loki njéndó dow-je ndukun-je kí 'to kí dan Parisi-je-ti* d'oo kí Jeju isi uso né nati kí njétaalambo-je, kí njéramajal-je lé, 'pa kí njéndó né-je liə 'panè: Kɔ ri bá ɛ uso né nati kí njétaalambo-je kí njéramajal-je kin wa? ¹⁷ Jeju oo ta lə-dé lé, adi pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɔ lapiya kare lé d'ɔw ndoo dɔktur al, ngà njémɔy-je bá d'ɔw ndoo-é. M̄ə lé, njéra né-je kí njururu bá m'ree kɔ ba-dé al, ngà m'ree kɔ njéramajal-je.»

Néndó lə Jeju kí nékobe lə Parisi-je ɔw nati al

Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

¹⁸ Njéndó né-je lə J̄ə d̄ɛ kí Parisi-je lé d'un dɔkaglo madi d'ogɔ-né rɔ-dé nékuso kí man k̄əy. Beba dow-je 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é 'panè: «Kɔ ri bá njéndó né-je lə J̄ə d̄ɛ kí njéndó né-je lə Parisi-je d'ogɔ rɔ-dé nékuso kí man k̄əy, ngà i rəmə, njéndó né-je lə-i d'ogɔ rɔ-dé nékuso kí man k̄əy al wa?» ¹⁹ Ngà bá Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kí man k̄əy dɔkaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè wa? Dɔkaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè bəy kinlé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kí man k̄əy al ya sar. ²⁰ Ngà ndo-je ɔw ree n̄ɔɔ lé, d'a kun njétaa dené sigi lé ta-dé-ti kɔgi; rəmə mee ndo-é-je-ti kinlé bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kí man k̄əy bəy.» ²¹ Dow à kun takubi kí sigi kɔ kilə-né kəm ndisi kubi al; bin al rəmə takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangɔ ndisi kubi lé wuktu kɔr ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya bəy. ²² Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi mee mbundaá-je-ti kí low al. Bin al rəmə yibi nduu kí sigi lé à ra kadi mbundaá-je kí low lé riyə əktə-əktə, rəmə yibi nduu kí sigi lé à tuji rəm, bá mbundaá kí low lé kàrè à tuji rəm tɔ; ngà tò kɔ kadi dow tur yibi nduu kí sigi mee mbundaá-ti kí sigi ya tɔ bane.

Ta kí dɔ ndo taakoo-ti

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

* **2:16** 2:16 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà n̄ə.

23 Ndo káre bè, Jeju njiyè mɛɛ ndor gemɛ-je-ti kɔ kində gangi ndo taakoo-ti lə jipi-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gemɛ d'uso taá-taá. 24 Beba Parisi-je 'ree 'pa kɪ Jeju 'panè: «'Oo bè! Kdo ri bá njéndó né-je lə-i 'ra né kɪ to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti wa?» 25 Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kɪ ndoki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki nékuso goto adi bo ra-dé kɪ dow-je liə lé səi 'ndói ta-é mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay al ya sar wa?» 26 E ɔw mɛɛ kəykubi-ti† lə Lubə, uso mbè kɪ 'ree-né nɔ Lubə-ti dɔkaglo-ti kɪ Abiyatar bá to-né burə dɔ njégugnɛ-je lə Lubə; ə tò kadi njégugnɛ-je lə Lubə ya par bá d'a kuso mbè-é kinlé, ya ngà Dabidi ɔw mbing adi dow-je liə d'uso tɔ.» 27 Jeju pa sə-dé bəy panè: «Ndo taakoo bá tò kɔ ta lə dow bi 'ra dow kɔ ta lə ndo taakoo al. 28 Adi Ngon lə dow lé ya to 'ba ndo taakoo.»

3

Ta lə dow kɪ ji-é oy

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Go-ti, Jeju təl ɔw mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je lé, rəmə dingəm káre bè kɪ ji-é oy mburuki isi mɛɛ kəykəwnɔ-ti lé nɔɔ. 2 Beba dow-je kɪ d'isi mɛɛ kəykəwnɔ-ti kinlé, d'adi kəm-dé tò dɔ Jeju-ti gérérə kɔ kadi d'oo, ə kinə adi lapiya njəmɔy kin ndo taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kɪ kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti. 3 Jeju idə dingəm kɪ njèjikoy lé panè: «I taá ə 'ree danə nè.» 4 Go-ti, ɛ dəji-dé panè: «Né kɪ rá bá to tó-é kadi dow ra ndo taakoo-ti wa? Ra maji kɪ dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse tɔl-é bá to tó-é wa?» Ngà dɛ d'ilə-ti al. 5 Beba wɔngi ra Jeju dɔ-dé-ti lay, adi oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é ati-é kanənə kɔ ta lə mɛɛndə lə-dé rəm. Go-ti, ɛ idə dingəm kɪ njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji gogi. 6 Tajinati nè ya Parisi-je lé, d'ində lo 'teɛ kəykəwnɔ-ti, d'ɔw d'ingə-nə kɪ dow-je lə Erodɪ d'ɔji-nə ta dɔ kəm rəbi-ti kɪ kadi n'toli-né Jeju.

Ta lə Jeju kɪ kosi dow-je

7 Jeju dɛ kɪ njéndó né-je liə d'or rɔ-dé d'ɔw ta babo Galile-ti. Kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya d'ɪ dɔnangi Galile-ti 'ree d'un go-é. 8 Dɛ kɪ dan-ti-je d'ɪ dɔnangi Jude-ti, kɪ bebo Jorijalɛm-ti, kɪ dɔnangi Idumeti, kɪ gidi ba Jurde-ti, kɪ go lo-je-ti kɪ dɔnangi Tir-ti kɪ dɔnangi Sidɔ-ti. Kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy kɪ d'oo poy né-je kɪ Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-ti. 9 †Beba Jeju idə njéndó né-je liə kadi 'sangi ngon tò d'adi-n'è, kɔ kadi kosi dow-je 'mbore-n'è yó-je kɪ nè-je al. 10 Ə kadi kɪ Jeju adi lapiya dow-je nɔ kinlé ra adi dow-je lay ya kɪ mɔy ra-dé, d'ay-nə miriri-miriri kɪ rɔ-é-ti kadi d'odi rɔ-é. 11 Ndil-je kɪ maji al kàrè loki dɛ d'oo Jeju lé, 'səbi takəm-dé nangɪ nɔ-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» 12 Ngà Jeju ndangi-dé, kəngi-dé-né kəngi-kəngi kadi 'ndogi dɔ-n'è-ti al.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kɪ dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Go-ti, Jeju al dɔ mbal-ti ə ba dow-je kɪ ɛ ndigi ba-dé adi 'ree rɔ-é-ti. 14 Beba ɛ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo*, kɔ kadi 'njiyə siə 15 ə ulə-dé adi

† 2:26 2:26 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35; † 3:9 3:9 Mar 4:1; Luk 5:1-3 * 3:14 3:14 Mɛɛ mbete-je-ti kɪ ná-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki lé à kingə-ti kɪ 'panè: 'Ba-dé njékɔwkulə-je.

d'ilə mbe Poyta kí Maji rəm, adi-dé tógi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al kógi rəm tó. ¹⁶ E mbəti-dé dógi gidi-é joo adi to: Simɔ́ kí Jeju ba-é Piyər rəm, ¹⁷ Jaki kí ngon lə Jebede rəm, Ja kí ngonkɔ́ Jaki kí Jeju ba-dé «Buwanerjesi» ə kər meɛ-é to «ngan lə ndangi-ndi», ¹⁸ kí Andre, kí Pilipi, kí Batlemi, kí Matiye, kí Tomasi, kí Jaki kí to ngon lə Alpe, kí Tade, kí Simɔ́ kí to dow kí ta be liə to-é, ¹⁹ bá Judasi Iskariyoti kí ɛ bá à to njèkun dɔ́ Jeju lé tɔ.

Noji Jeju-je 'ree kadi d'ɔr-é ta kosi dow-je-ti d'ɔw siə

²⁰ Go-ti, Jeju kí njéndó né-je 'təl 'ree takəy-ti gogi rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'kəwnə dɔ-é-ti sar ya adi lo kadi d'ingə mbunə lo d'uso-né né kàrè goto. ²¹ Loki poy-é ree usi mbi noji-é-je-ti lé, de d'i d'usi dɔ rəbi-ti kadi 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-ti; kɔ dɛ 'panè: «Dɔ-é maji al.»

Dow-je 'panè Jeju ɔw kí tógi lə Beljebul

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10

²² †Njéndó dow-je ndukun-je kí d'i Jorijaləm 'ree 'panè: «Jeju ɔw kí Beljebul† meɛ-é-ti», adi «to 'boy lə ndil-je kí maji al bá adi-é tógi tubə-né ndil-je kí maji al.» ²³ Beba Jeju ba-dé rɔ-é-ti ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satə à kasi tubə Satə ban bəy wa? ²⁴ Kinə kɔbe kí káre-rè ya dow-je kí meɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kí ta lé, kɔbe-é à kə lo kə-é-ti gərərə al. ²⁵ Ə kinə kəy kí káre-rè ya dow-je kí meɛ-é-ti 'gángi-nə d'osi-nə kí ta lé, dowb-je d'a kisi gərərə al rəm. ²⁶ Ə kinə Satə ya rɔ kí rɔ-é rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é adi ɛ à kisi gərərə al. Bè kinlé, to kɔbe liə ya ində ngangi-é ngá tin. ²⁷ Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowb-é à kasi kur meɛ kəy-ti lə njètógi kin kɔ kəə nékingə-é al. À tó-é njim-njim bəy bá à kɔw meɛ kəy-ti kɔ kəə nékingə-é. ²⁸ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí majal-je lay ya kí dow-je d'isi 'ra, kí takobi-je lay kí d'isi 'pa lé, à toki kiŋə go-é kógi kadi-dé. ²⁹ †Ngà dow kí rá-rá kí pa ta kóbi kí Ndil kí aa njay lé, à toki kiŋə go-é kógi kadi-é ndə al. Ta lə majal kí tò sartagangi uwə dɔ-é.» ³⁰ Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kɔ dɛ 'panè: «E ɔw kí ndil kí maji al meɛ-é-ti.»

Kɔ́ Jeju de kí ngankɔ́ Jeju-je

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Kɔ́ Jeju de kí ngankɔ́ Jeju-je 'ree d'a takəy-ti, d'ulə kulə kadi 'ba-é d'adi-dé. ³² Kosi dow-je d'isi nangi ripi-ripi d'ilə-nə 'gəə dɔ́ Jeju sipi bá d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ́-i kí ngankɔ́-i-je [kí kɔ́nan-i-je]‡ d'a ndaa-ti d'a 'sangi-i.» ³³ Jeju ilə-dé-ti panè: «Nə-je bá 'to kɔ́-m-je kí ngankɔ́-m-je wa?» ³⁴ Go-ti, ɛ un kəm-é oo-né kosi dow-je kí d'isi nangi 'gəə dɔ-é lé ngá bá panè: «Yən! Kɔ́-m-je kí ngankɔ́-m-je é. ³⁵ Kɔ́ dow kí ra né kí meɛ Lubə ndigi kin bá to ngonkɔ́-m, əse to kɔ́nan-m, əse to kɔ́-m.»

4

Gosta kí dɔ njèkilə ko-ti

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

† 3:22 3:22 Mat 9:34; 10:25 † 3:22 3:22 Satə bá 'ba-é Beljebul. † 3:29 3:29 Luk 12:10

‡ 3:32 3:32 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí ndangi kí ji-dé kí ta greki.

¹ †Jeju isi ndó né dow-je ta babo-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-ŋə 'gəə do-é sipi adi ɛ al isi meẽ tò-ti dan babo-ti. Ngà kosi dow-je lé bá d'á ngangi ba-ti d'ingi-d'ingi. ² Jeju un gosta-je bá ndó-dé-né né-je ŋə ə pa sə-dé ta meẽ néndó-ti liə lé panè: ³ «Ooi! Njəndor ɔw kɔ kilə ko. ⁴ Loki ɔ ilə ko lé, kəə né kí dan-ti-je tusi do rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú lə-lə. ⁵ Kəə né kí nǎ-je tusi do ər-je-ti, lo-ti kí nangi ŋə-ti al; rəmə kubə bá ubə kalangi, kɔ nangi ndəə do-ti al. ⁶ Ngà loki kadi ree ɔsi do-ti lé, ndole ə tuti kurum, kɔ njirə-é ɔw nangi ŋə al. ⁷ Kəə né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti; loki kun togi lé, ɔ rɔ do-ti gégégé adi ko-é ində al. ⁸ Kəə né kí nǎ-je tusi nangi-ti kí maji, adi togi ɔr do-é maji. Beba do-é kí dan-ti-je kəə-é ra-ti kormutə-je, ɛ kí kəə-é ra-ti kormekə-je, ɛ kí ra-ti bu-je.» ⁹ Go-ti, Jeju panè: «Dow kí mbi-é tò nɔɔ kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.»

Kɔ ri bá Jeju un gosta-je bá pa-né ta wa?

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Loki Jeju ɔr rɔ-é rɔ kosi dow-je-ti ɔ say sə-dé rəmə, dow-je kí 'gəə do-é kɔ dɛ kí dɔgi gidi-é joo 'ree 'dəji-é ta do gosta-je-ti lé. ¹¹ Beba ɛ idə-dé panè: «Səi lé, né kí tò lo bɔyɔ-é-ti sɔbi do kɔbe lə Lubə lé toki tɛɛ kɔ do-é kadi-si; ngà dɛ kí ndaa-ti lé, né-je lay ya toki kidə-dé kɔ gosta-gosta.»

¹² «Kɔ kadi lé d'oo lo maji ya kàrè, d'oo kɔ koo ya ndə bè rəm, Bá lé d'oo ta maji ya kàrè rəmə, 'gə meẽ-é al rəm, Nè d'a kɔ kiŋə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi Kadi Lubə i inə-né go majal-je lə-dé kɔgi.*»

Kormɛɛ gosta kí do njèkilə ko-ti

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Jeju təl idə-dé bəy panè: «Gosta kin ya 'gəi meẽ-é al bè lé, ndəgi gosta-je lay kinlé a rai ban bá a gəi meẽ-é wa? ¹⁴ Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ ta lə Lubə. ¹⁵ Do rəbi kí kəə né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinati nè ya Satə ree ɔr ta lé meẽ-dé-ti kɔgi. ¹⁶ Bè ya tɔ, nangi ər kí kəə né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə rəmə 'taa kalangi kɔ ronəl. ¹⁷ Ngà ta kinlé ulə njirə meẽ-dé-ti al; adi d'á do-ti kaglo ŋə al. Beba loki kɔ-je kí dum nati əse kulə kəm ndoo kɔ ta lə Lubə tɛɛ do-dé-ti rəmə, kalangi bè ya dɛ 'tusi kadmeẽ lə-dé d'inə kɔgi. ¹⁸ Dan kun-je kí kəə né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, ¹⁹ ngà go-ti rəmə, meẽ kə kəkəkə kɔ né-je kí dɔnangi-ti nè, kɔ bo nékingə-je, kɔ bo né-je kí gay-gay uti do ta lé adi kandi-é goto. ²⁰ Nangi kí maji kí kəə né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə 'ndigi do-ti adi kandi-é tò; beba do-é kí dan-ti-je kandi-é ra-ti kormutə-je, ɛ kí kandi-é ra-ti kormekə-je, ɛ kí kandi-é ra-ti bu-je.»

Gosta kí do lampi-ti

Luk 8:16-18

²¹ †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Se lampi lé, dow à jəbi ngó do-ti wa? Əse à kində gin tirə-ti wa? À nəə kagnəə lampi-ti taá ya al wa? ²² †Kɔ né kí dow bɔyɔ kí à ree tò ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, bá né kí ra kɔ gidi ngəy kí à toki tɛɛ-né ndaa-ti rəsi al kàrè goto rəm tɔ. ²³ Kinə dow

† 4:1 4:1 Luk 5:1-3 * 4:12 4:12 Eja 6:9; Jə 12:39-41; Knj 28:26-28; Rəm 11:8 † 4:21 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 † 4:22 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2

kí mbi-é tò kadi oo-né ta rəmə, kadi oo.» ²⁴ †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti sɔbi dɔ ta-je kí ooi. Né kí 'mboji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mboji-né né kadi-si rəm, bá d'a təl kungi kí rangi dɔ-ti kadi-si ya bəy rəm. ²⁵ †Kdɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti; ngà dow kí né goto ji-é-ti lé, kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa.»

Ta kí sɔbi dɔ ko né

²⁶ Jeju təl idə-dé bəy panè: «Kɔbɛ lə Lubə lé tò titi-nɔ kɪ ta lə dow kí tɛɛ ɔw ilə ko mɛɛ ndɔr-ti liə bè; ²⁷ lé dowbé tò bi əse isi kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔgi rəm, bi ɛ gə lo-é al ngá. ²⁸ Nangi ya adi ko né-é ubə; dɔsɔy to mbi ko, go-ti ɔr dɔ-é ə kandi gemɛ kí maji ində dɔ-ti; ²⁹ Ə loki kɔɔ-é ɔr maji rəmə, kalangi bè ya d'un ngɔrɔngi d'ijə-né. Kdɔtalə nɔy kijə ko asi ngá.»

Gosta kí sɔbi dɔ kɔɔ kɔl

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Jeju pa bəy panè: «Ri bá j'a kɔji-né kɔbɛ lə Lubə wa? Gosta kí ban bá j'a kuni tɔji-né kɔbɛ lə Lubə wa? ³¹ Kɔbɛ lə Lubə lé, titi-nɔ kɪ kɔɔ kɔl kí to kɔɔ né kí tò ngon-é ndɛ bè itə kɔɔ né-je lay kí dɔnangi-ti nè kí dow-je 'dubi. ³² Ngà loki dow dubi lé, ɛ tɔgi itə kagi-je lay kí mɛɛ ndɔr-ti, adi balkəm-é-je boy sar tugə ndil, adi yəl-je kí 'nar taá 'ra kəy-dé-ti.» ³³ Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kɪ gosta-je kí bè kin nɔ-nɔ kɪ gangi-é kí d'asi kadi 'gə-né mɛɛ ta liə. ³⁴ Néndó liə kí nal gosta goto; ngà loki ɛ ɔr rɔ-é isi kɪ kár-é kɪ njéndó né-je liə lé, ɛ ɔr mɛɛ gosta-je lé lay adi-dé.

Jeju ndángi yəlbo

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé ya, losɔlɔ biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi j'gangi babo j'ɔwi turə.» ³⁶ Beba njéndó né-je 'tusi kosi dow-je d'inə-dé ə tò kí Jeju isi mɛɛ-é-ti lé ya dɛ d'ɔti d'ɔw-né siə. Tò-je kí rangi tò ngosi kàdɪ tò-ti kí Jeju isi-ti lé tɔ. ³⁷ Ya rəmə, yəlbo ulə mbi-mbi, ə pungum man ɔsi tò yó-je kɪ né-je adi man ɔw mɛɛ tò-ti mbing nɔy nɔ al kadi man rusi mɛɛ tò. ³⁸ Ə Jeju gəti dɔ-é kɪ nɛgəti dɔ mɔngi tò-ti ə tò tò bi. Beba njéndó né-je liə 'ndəl-é d'idə-é 'panè: «Njéndó dow-je né! Ko-ji kí isi tɔɔ kinlé 'usi-i-ti al wa?» ³⁹ Loki Jeju tɛɛ kəm-é rəmə, ɛ ndángi yəlbo lé, ə təl pa kɪ babo panè: «'Adi lo tò ndingɪ! Asi bè!» Rəmə gin yəlbo lé gangi adi lo təl tò ndingɪ. ⁴⁰ Go-ti, ɛ pa sə-dé panè: «'Bəli nɔ bè kdɔ ri wa? 'Adi mɛɛ-si al bəy wa?» ⁴¹ Bəl ində bandi-dé gangi adi 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Kay! Dow kanlé to dow kí ban ya bá yəl-je kɪ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa?»

5

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-ti

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Jeju dɛ kɪ njéndó né-je liə 'gangi babo d'ɔw kəl-é kí nɔ-ti dɔnangi Gerasa-ti. ² Loki Jeju i mɛɛ tò-ti ur nangi bè ya rəmə, dingəm káre kí ndil-je kí maji al 'ra-é tɛɛ dan badi-je-ti ree rɔ-é-ti. ³ Dingəm-é lé, dɔbadi-je bá to lo kisi-é ə dow kí asi kilə-é sil ya goto. ⁴ Taá-taá ya d'ulə

ngowla nja-é-ti bá d'ilə-é-né sil, ngà taá-taá ya ɛ gángi ngowla kí nja-é-ti kɪ sil-je lé, adi dow kí tógi-é asi kadi taa tógi-é ya goto. ⁵ Ndoɔ-je, kɪ kada-je lay ya lo taakoo liə goto, adi ɛ ɔw ilə kɪ dɔ badi-je kɪ dɔ ngan mbal-je, tur kəə taá-taá ə rəti rɔ-é kɪ ɔr. ⁶ Loki un kəm-é oo Jeju say lé, ɛ ay ngodi ɔw ɔsi dɔ-é nangi nɔ-é-ti ⁷ ə ilə bɔbi ndi-é nangi panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kí Njəkisi taá dɔrə-ti nɔ lé, 'ge ri rɔ-m-ti wa? Kɔgri ya, kɪ ri Lubə, 'ulə kəm-m ndoo all!» ⁸ ɛ pa bè kɔɔ Jeju panè: «I Ndil kí maji al, 'teɛ meɛ dow-ti kin kɔgi.» ⁹ Jeju təl dəji-é panè: «Ri-i lə nɔ wa?» ɛ təl ilə-é-ti panè: «Ri-m lə kosi-je. Kdɔtalə jɛ lé j'ŋa.» ¹⁰ Ngà bá də 'təl 'dəji Jeju kɪ nɔ kəm-dé-ti kadi tubə-dé kɔgi dɔnangi-ti kin al. ¹¹ Lo-é-ti kinlé kosi kɔsongi-je d'ə kadi mbal-ti ngosi d'ə d'uso né. ¹² Ə ndil-je kí maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti 'panè: «'Adi j'ɔw j'andi meɛ kɔsongi-je-ti kan.» ¹³ Jeju ndigi sə-dé ya tɔ. Beba ndil-je kí maji al lé 'teɛ meɛ dingəm-ti d'ɔw 'tur meɛ kɔsongi-je-ti lé adi kɔsongi-je lé 'təti-nɔ yipi kadi mbal-ti taá, 'tusi babo-ti 'nduy man. Kɔsongi-je lé kɔr-dé à kasi budɔgi lo joo je bè. ¹⁴ Go-ti, njéngəm kɔsongi-je lé d'ay d'ɔw d'ɔr poy-é meɛ bebo-ti, meɛ nganbe-je-ti rəm. Beba dow-je d'ɔti 'ree d'oo né kí ra né lé. ¹⁵ Loki də 'ree rɔ Jeju-ti lé, d'oo dingəm kí ɔw kɪ ndil-je kí maji al nɔ meɛ-é-ti lé, isi nangi, ulə kubi rɔ-é-ti, təl isi maji kare gogi; bəl ində bandi-dé gangi. ¹⁶ Dow-je kí d'oo né-je kí ra-né kin kɪ kəm-dé lé d'ɔr-dé poy né dingəm kí ndil-je kí maji al 'teɛ meɛ-é-ti lé rəm, bá d'ɔr-dé poy né kí teɛ dɔ kɔsongi-je-ti lé rəm tɔ. ¹⁷ Beba dow-je 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi inɔ dɔnangi lə-dé ə ɔw rangi. ¹⁸ Loki Jeju təl al meɛ tɔ-ti gogi rəmə, dingəm kí ɛ tubə ndil-je kí maji al dɔ-é-ti lé dəji-é kadi n'ɔw siə. ¹⁹ Jeju ndigi siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ɔw beə lə-i, rɔ noji-i-je-ti, ə koo kí 'Babe oo kəmtondoo lə-i, kɪ né-je lay kí ɛ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adi d'oo.» ²⁰ Beba dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kí Jeju ra siə lé meɛ bebo-je-ti kí dɔgi adi dow-je lay kí d'oo lé, ta igi-dé səl.

*Tɔsi ndəl lə ngon lə Jayrusi kɪ gin məsi kí gangi rɔ dené-ti
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*

²¹ Jeju al meɛ tɔ-ti gangi babo ɔw gogi. Loki ɛ nɔy ta babo-ti ya bəy rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipi gogi. ²² Beba dingəm káre kí to kí dan də-ti kí 'to njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je kí ri-é lə Jayrusi ree, bá oo Jeju rəmə usi nangi nja-é-ti ²³ dəji-é kɪ nɔ kəm-é-ti panè: «Ngon-m kí dené tɔ oy nangi nɔɔ, ə kɔgri ya, 'ree 'ɔw 'ində ji-i dɔ-é-ti adi-é ingə lapiya ə isi kɪ dɔ-é taá adi-m!» ²⁴ Beba Jeju ɔti ɔw siə. Ə kosi dow-je d'un go-é, 'mbore-é yó-je kɪ nè-je. ²⁵ Ə dené kí məsi ree rɔ-é-ti bal dɔgi gidi-é joo ə dan-dé-ti nɔɔ tɔ. ²⁶ Dené-é lé ingə kɔ nɔ, ilə go dɔktur-je-ti kɪ kete-kete; ɛ tuji nékingə-é kɔgi lay ya kàrè né kí tɔ-é soti goto; ngà mɔy lé ɔw kɪ kete ya par-par. ²⁷ Beba loki ɛ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosi dow-je-ti, ə gidi-é-ti, ə ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. ²⁸ Kdɔtalə ɛ pa meɛ-é-ti panè: «Kinə kubi liə ya m'ulə ji-m m'odi ə m'a kingə lapiya.» ²⁹ Rəmə tajinati nè ya gin məsi lé gangi, adi ɛ gə kí n'ingə lapiya. ³⁰ Ə tajinati nè ya Jeju gə kí tógi kí rɔ-n'è-ti teɛ. Beba ɛ təl ilə rəti dan kosi dow-je-ti dəji panè: «Nɔ bá ɔdi kubi lə-m wa?» ³¹ Njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: «Kosi dow-je kí d'ə 'mbor-i yó-je kɪ nè-je kin ya 'təl dəji dow kí ɔdi rɔ-i bəy wa?» ³² Ngà bá Jeju təl gɔ lo gəə gidi-é kadi n'oo dow kí njèra né kinlé. ³³ Rəmə dené lé bəl

rəm, dadi rəm, kdotalə ɛ gə né kí tɛɛ dɔ-é-ti lé. Beba ɛ ree usi nangi nja Jeju-ti ə idə-é ta kí tɔgrɔ-ti ya. ³⁴ Jeju təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmeɛ lə-i aji-i. 'Ɔw kɪ lapiya, kadi mɔy lə-i lé iɲə-i.»

³⁵ Loki Jeju ɔ pa ta bə bəy ya rəmə, ngannjékullə-je d'ɪ be lə njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je 'ree go-é-ti d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé oy ngá. Ngà i 'ndɔji njéndó dow-je né kdɔ ri bəy wa?» ³⁶ Ngà Jeju ilə ká ta-je-ti lə-dé lé al, adi idə njékun dɔ kəykəwnɔ lé 'panè: «'Bəl al, mɛɛ-i ya 'adi-m par.» ³⁷ Jeju adi dow kí rangi dan-é al; ngà Piyər, kɪ Jaki, kɪ Jɔ kí ngonkɔ Jaki ya par 'dan-é. ³⁸ Loki d'ɔw 'tɛɛ be lə njékun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je lé rəmə, Jeju oo kí dow-je d'ɔw dɔ-nɔ-ti wúr-wúr, 'nɔ, d'ində sul-dé boy-boy. ³⁹ Beba Jeju andi kəy go-dé-ti pa sə-dé panè: «Kdɔ ri bá sɔi ɔwi-né dɔ-nɔ-ti wúr-wúr bə wa? Kdɔ ri bá sɔi 'nɔi-né bə wa? Ngon kí dené kinlé oy al, ɛ tɔ bi kí tɔ.» ⁴⁰ Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. Beba ɛ tubə-dé adi 'tɛɛ ndaa-ti ə adi bobɪ ngon kɪ kɔ ngon kɪ dɛ kí 'dan-é lé d'ɔw siə lo-ti kí ngon lé tɔ-ti. ⁴¹ Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kɔr mɛɛ-é to: «Ngonmandi! M'idə-i m'panè: 'I taá.» ⁴² Rəmə tajinati nə ya ngonmandi lé ɪ taá njiyə. Kdotalə to ngonmandi kí ra bal dɔgi gidi-é joo. Dɛ kí d'ɔ lo-é-ti lé ndil-dé tɛɛ sɔy, ta igi-dé səl. ⁴³ Jeju ndəji-dé nɔ kadi 'pa d'adi dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né uso.»

6

Mɛɛndə lə dow-je kí Najaretɪ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Jeju ɪ lo-é-ti kinlé ɔw bəkoji-é-ti gogi. Njéndó né-je liə d'ɔw siə nati. ² Loki ndɔ taakoo lə jipi-je asi lé, Jeju ndó dow-je né mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je. Dow-je nɔ ya kí d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: Kay! Dow kinlé ɪ kɪ né-je kinlé rá wa? Gosɪ kinlé ingə rá wa? Ə ɛ ra ban bá ra-né nékoji-je kí bə kinlé wa? ³ Ɛ ya bá to kɔdi kijə kagi kí ngon lə Mari lé al wa? Ngankɔ-é-je ya 'to Jaki, kɪ Jojesɪ, kɪ Jude, kɪ Simɔ-je, ə kɔnan-é-je ya d'isi dan-ji-ti nə tin al wa? Né-je kin ya ra adi Jeju təl jigɪ nɔ-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é mɛɛ-dé. ⁴ †Beba Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mɛɛ bəkoji-é-ti, kɪ dan noji-é-je-ti, kɪ mɛɛ kəy-ti liə ya par d'a nədi-é.» ⁵ Gin-é kin bá nékoji káre ya kàrè Jeju asi ra-né bəkoji-é-ti al. Njémɔy-je kí dan-ti-je ya par bá ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya. ⁶ Mɛɛngɔ lə-dé ra adi ta igi Jeju səl. Beba Jeju ɔw nganbɛ-je-ti kí dɔ lo-ti nɔɔ ndó dow-je né.

Jeju ulə njékɔwkulə-je kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20

⁷ Jeju ba njékɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adi-dé tɔgi dɔ ndil-je-ti kí maji al. ⁸ Ɛ ndəji-dé panè: Loki isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-ti al, salangi ya par é uni. Uni mbə al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, bá iləi là posi-si-ti al rəm tɔ. ⁹ Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-ti, ə uləi kubɪ dɔ-nɔ-ti joo al.» ¹⁰ Jeju idə-dé bəy panè: Mɛɛ kəy kí ɔwi-ti lé, mɛɛ kəy-é kin ya isi-ti sar kadi ɲi-né. ¹¹ ††Ə kinə d'uwə-si kɪ rɔ-dé-ti al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, bá isi 'tɛɛi mɛɛ bə-é-ti kinlé rəmə, 'gəki kɔdi kí nja-si-ti kɔgi kadi tɔji kí ta tɔ dɔ-dé-ti. ¹² Beba dɛ d'ɔw

d'ilə mbe kdo kadi dow-je d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kogi. ¹³ †De 'tubə ndil-je kí maji al n̄a ya dō dow-je-ti kogi rəm, bá njémɔy-je n̄a ya d'ur ubi dō-dé-ti adi d'ingə lapiya rəm tō.

Koy lə J̄a kí njera dow-je Batəm

Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9

¹⁴ †Ngar Erodì oo poy Jeju; kdotalə ri-é ɓa mbing adi dow-je 'panè: «To J̄a kí njera dow-je batəm kí ndōki oy lé ɓá t̄osi ndəl ində lo t̄ɛɛ, ɓá ɔw-né k̄i t̄ogi ra-né nék̄oji-je kinlé.» ¹⁵ De kí dan-ti-je 'panè: «To Eli*», de kí n̄a-je 'panè: «To kí k̄are dan njépata-je-ti kí ta Lubə-ti kí kete.» ¹⁶ Ngà loki Erodì oo ta kinlé, ɛ panè: «To J̄a kí njera dow-je batəm kí ndōki m'adi 'gangi dō-é lé ɓá təl t̄osi ndəl ində lo t̄ɛɛ.» ¹⁷ †Kdō ndōki Erodì ya adi d'uwə J̄a 'dōo-é k̄i kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdotalə Erodì de k̄i Pilipi 'to ngank̄o-n̄a-je, ya rəmə Erodì təl taa Erodidi, kí ne Pilipi, ¹⁸ bá J̄a idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodidi kí ne ngonk̄o-i kinlé to tó-é al.» ¹⁹ Wɔngi ra Erodidi n̄a adi sangi rəbi təl-é, ngà ingə rəbi-é al, ²⁰ kdo Erodì ɓəl J̄a, kdotalə ɛ gə kí J̄a lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adi ɛ ngəm-é. Loki ɛ oo ta-je kí J̄a pa pa lé m̄ɛɛ-é uwə-é k̄i ta n̄a; bə ya k̄arè ta-je liə nəl-é koo. ²¹ Ngà ndo madi, Erodidi ingə kəm lo kí maji ndo ra n̄ay k̄oji Erodì-ti. Ndə-é-ti kinlé Erodì ra nékuso ɓa-né dow-je kí boy-boy kí njékisi dō ɓe-ti, k̄i 'boy lə Asgar-je rəm, k̄i dow-je kí ri-dé ɓa d̄onangi Galile-ti rəm. ²² Ngon lə Erodidi kí dené andi k̄oy go-dé-ti ə ndam adi nəl Erodì n̄a rəm, nəl dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-ti lé n̄a rəm tō. Beɓa ngar idə ngon kí dené lé panè: Né kí m̄ɛɛ-i ndigi ya 'd̄oji-m, ə m'a kadi-i. ²³ Ngar un mindi-é panè: «M'ubi r̄o-m madi-i kadi ri-ri ya kí i d̄oji-m lé, m'a kadi-i. Lé to d̄əbi k̄ɔbe lə-m ya k̄arè m'a kadi-i.» ²⁴ Beɓa ngon kí dené lé t̄ɛɛ ɔw d̄oji k̄ɔ-é panè: «Ri bá kadi m'd̄oji ngar lé wa?» K̄ɔ-é idə-é panè: «'D̄oji dō J̄a kí njera dow-je batəm.» ²⁵ Tajinati nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw r̄o Ngar-ti panè: «M'ndigi kadi lo kí nè-ti kin ya 'ilə dō J̄a kí njera dow-je batəm m̄ɛɛ supra-ti adi-m.» ²⁶ R̄o ngar nəl-é al, ya ngà ɛ asi k̄ogi-é al, kdo kubi kí ɛ ubi r̄o-é rəm, kdo takəm kosi dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-ti lé rəm tō. ²⁷ Tajinati nè ya ngar un ndu adi asgar k̄are kadi ɔw ree k̄i dō J̄a kí njera dow-je batəm lé. ²⁸ Beɓa asgar lé ɔw k̄oy dangay-ti, ɔw gangi dō J̄a ilə m̄ɛɛ supra-ti ree-né adi ngon kí dené lé ə ɛ ɔw-né adi k̄ɔ-é tō. ²⁹ Loki njéndō né-je lə J̄a d'oo poy-é lé, de 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi.

Ta lə mbə kí m̄i k̄i kanji kí joo

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; J̄a 6:1-14

³⁰ Njékowkulə-je lə Jeju 'təl ree r̄o-é-ti d'or-é poy né-je lay kí de 'ra rəm, né-je lay kí de 'ndó dow-je lé rəm tō. ³¹ Lo-é-ti kinlé kosi dow-je kí d'ow rəm, 'təl rəm lé d'oḡi Jeju k̄i njékowkulə-je liə lo kuso né. Beɓa Jeju idə njékowkulə-je panè: «Adi j'ori r̄o-ji ngərangi kdo kadi s̄əi k̄arè 'taai koo s̄ə tō.» ³² Beɓa de d'al m̄ɛɛ t̄o-ti kdo kadi d'ow d'isi diləlo-ti ngərangi. ³³ Bə ya k̄arè, kosi dow-je kí d'oo-dé lo kow-ti ə 'gə-dé lé, d'j̄i k̄i ɓebo-je kí gay-gay d'ay k̄i nja-dé d'ow kete n̄ɔ-dé-ti lo-ti kí d'isi d'ow-ti lé. ³⁴ †Loki Jeju ur nangi m̄ɛɛ t̄o-ti rəmə, oo kosi dow-je kí 'tō

† **6:13** 6:13 Jak 5:14 † **6:14** 6:14 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 * **6:15** 6:15 Eli kinlé to k̄are dan njépata-je kí ta Lubə-ti kí low. † **6:17** 6:17 Luk 3:19,20 † **6:34** 6:34 Mat 9:36

nduy-nduy ə ta ɔ̄ mɛɛ-é kɔ̄ ta lə-dé, kɔ̄ 'to kí bati-je kí njèkul-dé goto bè. ɛ ndó-dé né-je n̄a lo-é-ti kinlé. ³⁵ Loki kàdì ɔw kí dɔ kur-ti lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti d'idə-é 'panè: «Kàdì ɔw kí dɔ kur-ti ngá rəm, bá lo kin kàrè to diləlo rəm; ³⁶ ɔn ɔ̄ 'osi-dé adi d'ɔw kí kəylo-je-ti, kí nganbe-je kí dɔ lo-ti nè kɔ̄ kadi 'ndogi né d'uso.» ³⁷ Jeju təl idə-dé panè: «Səi ya adi-dé né d'uso.» Ngà njékɔwkułə-je 'təl dəji-é 'panè: «Kadi j'ɔw j'ndogi mbə kəm là kullə kí ndɔ bujoo j'ree-né j'adi d'uso wa?» ³⁸ Beba ɛ təl dəji-dé panè: «Mbə kandangi bá tò ji-si-ti wa? ɔwi 'gɔi ooi.» Loki d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kí mbə m̄i kí kanji joo.» ³⁹ Ngá bá ɛ un ndu adi-dé panè: «Uwəi dow-je kí kuti-é kuti-é adi-dé d'isi dɔ wale-ti kí mbəl.» ⁴⁰ Dow-je d'isi kí bar-é bar-é, d'uwə-n̄a bu-je kí korm̄i-je. ⁴¹ Jeju ɔy mbə kí m̄i kí kanji kí joo lé, un kəm-é kí taá dɔr̄a-ti, ra oiyo Lubə. Go-ti, ɛ gangi mbə lé dana, təl-né adi njéndó né-je kɔ̄ kadi 'ləbi dow-je. ɛ təl gángi kanji kí joo lé kɔ̄ dow-je lay to. ⁴² Dow-je lay ya d'uso né 'ndan nd̄ə-nd̄ə. ⁴³ Dɔdum mbə kí dɔdum kanji lé n̄ay adi njéndó né-je d'ɔy rusi kàrè dɔgi gidi-é joo. ⁴⁴ Dow-je kí d'uso mbə kinlé, dingəm-je 'ra budɔgi lo m̄i.

Njiyə lə Jeju dɔ man babo-ti
Mat 14:22-36; Jq 6:15-22

⁴⁵ Go-ti rəmə, tajinati nè ya Jeju ɔsi njéndó né-je liə adi d'al mɛɛ tò-ti kɔ̄ kadi d'ɔw kete n̄ɔ-é-ti gidi babo-ti kəl bebo-ti kí Betsayda ə ɛ ɔ nangi ɔ̄ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. ⁴⁶ Loki ɛ in̄ə kosi dow-je lé rəmə, ɛ ɔw al dɔ mbal-ti, kɔ̄ pa ta kí Lubə. ⁴⁷ Loki ndɔ ree il rəmə, tò ɔ̄ dan babo-ti dana; ngà Jeju ɔ̄ kí kár-é nangi. ⁴⁸ Rəmə un kəm-é oo-né njéndó né-je liə kí d'ingə k̄ɔ̄ n̄a lo nəl tò-ti, kdɔtalə yəl tilə kəm-dé. Taginlo-ti ngá bá Jeju njiyə dɔ man babo-ti ɔw kí rɔ-dé-ti ə ɛ ndigi kində ta-dé gangi. ⁴⁹ Loki d'oo-é ɔw njiyə dɔ man-ti rəmə, də 'gir 'panè to «'m̄ə dow!» Adi 'n̄ɔ mbiti-mbiti. ⁵⁰ Kdɔtalə də lay ya d'oo-é adi bəl ində bandi-dé gangi, rəmə tajinati nè ya Jeju pa sə-dé panè: «Adi mɛɛ-si usi nangi, to m̄a b̄əy ɔ̄ 'b̄əli al.» ⁵¹ Go-ti, ɛ al isi sə-dé mɛɛ tò-ti rəmə gin yəl lé gangi d̄əsi, adi ɔr ndil-dé n̄a. ⁵² Kdɔtalə nékɔji kí sobi dɔ mbə kí Jeju ra lé kəm-dé tɛɛ dɔ-ti al, kɔ̄ mɛɛnḡa lə-dé.

Ta lə njémɔy-je kí dɔnangi Jenejarəti-ti

⁵³ Loki d'ində babo 'gangi 'tɛɛ dɔnangi Jenejarəti-ti rəmə, d'ur nangi 'tɔ̄ tò lə-dé ngangi ba-ti. ⁵⁴ Loki d'i mɛɛ tò-ti 'rusi nangi rəmə, kalangi bè ya dow-je d'oo Jeju 'gə-é, ⁵⁵ adi d'ay d'ɔw mɛɛ be-je-ti kí go lo-je-ti kí tin kin lay ya d'oti njémɔy-je mɛɛ tuwə-je-ti lə-dé 'ree sə-dé lo-ti kí d'oo kí Jeju isi-ti. ⁵⁶ Lo-je lay kí Jeju ɔw-ti, nganbe-je, kí bebo-je, kí ta ndɔr-je-ti lé, 'ree kí njémɔy-je pandanglo-je-ti, ə 'ra ndoo ta-é-ti kɔ̄ kadi adi njémɔy-je lé d'ɔd̄i takubi liə ya par. Rəmə də lay kí d'ɔd̄i takubi liə lé d'ingə lapiya ya to.

7

Parisi-je kí nékobe lə-dé
Mat 15:1-9; Luk 11:37-41

¹ Parisi-je, kí dow-je kí n̄a-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'i mɛɛ bebo Jorijaləm-ti 'ree 'kəw-n̄a rɔ Jeju-ti. ² Rəmə də d'oo kí njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'togi ji-dé al ya d'uso-né né, adi kí go né kí kobe-ti lə-dé

rəmə də d'oo d'adi to né kí tò yoro. ³ Parisi-je lé, də kì ndəgi jipi-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékobe-ti lə ka-dé-je, adi də 'togi ji-dé d'adi aa njay-njay bá d'uso-né né. ⁴ Loki d'ì lokosi-ti rəmə, d'a togi rɔ-dé lay bəy bá d'a kuso né. Néko-be-je kí rangi ɲa ya kí də 'təl rɔ-dé go-ti adi to togi kɔbi-je, kì gùm-je, kì jo sima-je. ⁵ Beba Parisi-je kì njéndó dow-je ndukun-je lé, 'dəji Jeju 'panè: Kdo ri bá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékobe-ti lə ka-ji-je al, adi d'uso né kì ji-dé kí yoro wa? ⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'toi njékədkəm dow-je. Ta kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa sobi-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya. Lubə adi Ejay ndangi panè: «Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaa ta-dé-ti nè, Ngà mɛɛ-dé tò gay sə-m.»

⁷ Pole kí də 'pol-m kàrè to pole kí mɛɛ wəy kare;

Kdo né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kí dow-je d'un kì dɔ-dé.

⁸ Jeju təl pa sə-dé panè: Səi ɲəi ndukun-je lə Lubə kɔgi ə isi 'təli rɔ-si go nékobe-ti lə dow-je. ⁹ Təl pa bəy panè: Səi uwəi rɔ-si ngə ya 'mbati ndukun-je lə Lubə rá, kdo ngəm-né nékobe-je lə-si. ¹⁰ Kdo Moiyiji panè: 'Təti kagi bɔbi-i kì kɔ-i. Ɛ pa bəy panè: Dow kí pa ta kí maji al dɔ bɔbi-é-ti əse dɔ kɔ-é-ti rəmə, kadi toki təl dowbé kɔgi. ¹¹ Ngà səi rəmə 'painè: Kinə dow pa kì bɔbi-é əse kɔ-é panè: Né kí lé m'a ra-né sə-i lé, to «kɔrba», adi kɔr mɛɛ-é to kadmə kí kadi Lubə. ¹² Rəmə səi ɔgi dowbé kdo kadi ra né madi kdo bɔbi-é əse kɔ-é ngà. ¹³ 'Rai bè kin rəmə, to kun bá səi uni nékobe kí isi 'ndói-ɲa lé 'bujuri-né ta lə Lubə kɔgi; bá səi 'rai ko né-je kí rangi kí bè kin ɲa ya bəy tɔ.

¹⁴ Jeju təl ba kosi dow-je kì rɔ-é-ti ə panè: Səi lay ya 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m, ə kadi 'gəi mɛɛ-é maji tɔ. ¹⁵ Né kí à kì ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kdo təl-é dow-ti kí tò ɲɛ takəm Lubə-ti goto. Ngà né kí ɪ mɛɛ dow-ti tɛɛ ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl to dow kí tò ɲɛ takəm Lubə-ti. ¹⁶ [Dow kí mbi-é tò kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kin.]* ¹⁷ Loki Jeju ɲə kosi dow-je ɔw mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je liə 'dəji-é kadi ɔr mɛɛ gosta kinlé adi-dé. ¹⁸ Jeju idə-dé panè: Səi lé ya kàrè négə nal-si bè tɔ wa? Ta lə né kí à kì ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kdo təl-é dow-ti kí tò ɲɛ takəm Lubə-ti al kinlé, səi kàrè 'gəi al tɔ wa? ¹⁹ Kdotalə né kí ɪ ndaa-ti lé, ɔw tagir-ti lə dow al, ngà ɔw mɛɛ-é-ti kdo tɛɛ kɔgi. Jeju pa bè kdo nékuso-je lay ya aa njay. ²⁰ Jeju təl pa bəy panè: Né kí ɪ tagir-ti lə dow tɛɛ ndaa-ti bá à təl-é dow-ti kí tò ɲɛ takəm Lubə-ti. ²¹⁻²² Kdo tagir-je kí maji al, kì ra kaya-je, kì bogi-je, kì təl dow-je, kì kiɲə ne-i əse ngɔbi-i kɔw sangi dow kí rangi-je, kì kəmkəi-je, kì mɛɛndul-je, kì kədi-ɲa-je, kì néra kí go rəbi-é-ti al-je, kì kim-ɲa-je, kì kulə ta ndil dow-ti-je, kì kɔjrɔ-je, kì néra kí dɔ mbó-ti-je kinlé ɪ mɛɛ dow-ti kəy, lo tagir-je-ti liə. ²³ Né-je kí maji al lay kinlé tɛɛ mɛɛ dow-ti, ə ra adi dowbé təl né kí tò ɲɛ takəm Lubə-ti.

Kadmɛɛ lə dené kí to jipi al

Mat 15:21-28

²⁴ Jeju ɪ lo-é-ti kinlé ɔw dɔnangi Tir-ti, ə ɔw mɛɛ kəy-ti kàrə bè. Ɛ ndigi kadi dow gə lo kí n'isi-ti al, ngà lo kadi bɔyɔ rɔ-é goto. ²⁵ Kdo dené kàrə bè, kí ndil kí maji al ra ngon-é kí dené, oo poy Jeju rəmə, ree

* **7:16** 7:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

usi nja-é-ti. ²⁶ Dené kinlé, to dené greki kí d'oji-é Siri, donangi Penisi-ti. E nɔ ta Jeju-ti kɔ kadi tubə ndil kí maji al dɔ ngon-n'è-ti kɔgi. ²⁷ Ngá bá Jeju idə-é panè: 'Adi ngan-je d'uso né 'ndan mɔki, kɔ kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadi ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.† ²⁸ Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je kí d'a gin tablə kuso né-ti lé, nɔ-nɔ ta ngan-je kí tusi nangi lé d'a kuso kare. ²⁹ Ngá bá Jeju idə-é 'panè: Kɔ ta kí ta-i-ti kin ya, ɔw, ndil kí maji al lé tɛɛ mɛɛ ngon-i-ti kí dené lé kɔgi ngá. ³⁰ Loki dené təl ɔw mɛɛ kəy-ti liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tirə-ti. Ndil kí maji al lé tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi ngá.

Jeju kà njèmbito

Mat 15:29-31

³¹ Jeju i donangi Tir-ti təl al donangi Sidɔ-ti ə ində dan bebo-je kí dɔgi gangi bá ɔw tɛɛ ta babo-ti kí Galile. ³² Rəmə dow-je 'ree kà dingəm káre kí to njèmbito, adi pa ta muki-muki rɔ Jeju-ti ə 'ra ndoo ta-é-ti kɔ kadi ində ji-é dɔ-é-ti. ³³ Jeju ɔr-é dan kosi dow-je-ti ɔw siə kà kár-é mbəngi, ɛ tulə ngan ji-é-je mbi njèmbito-ti lé ə ra man ta-é ji-é-ti ɔdi-né ndɔ-é tɔ. ³⁴ Go-ti, un kəm-é kí dɔrɔ-ti, ilə koo puu ə panè: «Epaata», kɔr mɛɛ-é to «tɛɛ.» ³⁵ Rəmə tajinati nɛ ya mbi-é tɛɛ, ndɔ-é dírə bərərə, adi pa ta maji. ³⁶ Jeju ndəji-dé kadi 'pa ta-é d'adi dow oo al. Ngá ɛ ndəji-dé nɔ rəmə, dɛ d'ilə mbe-é kí kete-kete tɔ. ³⁷ Né kinlé ɔr ndil-dé nɔ adi 'panè: Kay! Né ra-é-je maji dɔrɔ, njèmbito-je kàrè ɛ adi-dé d'oo ta rəm, bá dɛ kí ndɔ-dé dɔɔ kàrè adi-dé 'pa ta rəm tɔ.

8

Ta kí sɔbi dɔ mbə kí siri kà ngan kanji

Mat 15:32-39; Mar 6:35-44

¹ Nɔ-é-ti kinlé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-nɔ rɔ Jeju-ti rəmə, né kí kadi d'uso goto; befa Jeju bá njéndó né-je liə idə-dé panè: ² Ta ɔ mɛɛ-m kɔ kosi dow-je kan! Kɔ dɛ 'ra ndɔ mutə sə-m hone ya, ngà né kí kadi d'uso goto. ³ Ə kinə m'inə-dé m'adi d'ow be mɛɛ-dé bo bè lé, d'a gudi rəbəə kɔ dɛ kí nɔ-je d'i əbi. ⁴ Befə njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: Ngà dow à kingə mbə rá diləlo-ti nɛ kɔ kadi d'uso 'ndan wa? ⁵ Jeju dəji-dé panè: Mbə ra kandangi ji-si-ti wa? Dɛ 'panè: J'ow kà mbə siri. ⁶ Befə Jeju adi dow-je d'isi nangi rəmə ɔy mbə kí siri lé, ra oiyo Lubə ə gángi dana, təl-né adi njéndó né-je liə kɔ kadi 'ləbi kosi dow-je ə dɛ 'ləbi-dé ya tɔ. ⁷ Njéndó né-je lé d'ow kà ngan kanji sɛ tɔ. Jeju ra oiyo Lubə dɔ ngan kanji-ti lé ə 'təl-né adi njéndó né-je 'ləbi dow-je dɔ-ti. ⁸ Dow-je d'uso né 'ndan ndə-ndə bá dɔdum-é-je nɔy adi d'oy jangá siri. ⁹ Dɛ kí d'uso né lé d'a ra bɔdɔgi lo sɔ je bè. Go-ti, Jeju inə-dé adi d'ow. ¹⁰ Ə tajinati nɛ ya ɛ al mɛɛ tɔ-ti, nati kà njéndó né-je liə ə d'ow donangi Dalmanuta-ti.

Parisi-je 'dəji nékɔji

Mat 16:1-4

¹¹ †Parisi-je 'ree rɔ Jeju-ti 'naji siə ta. Dɛ 'ndigi nɔ-é kɔ koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é kadi ra nékɔji kí i dɔrɔ-ti kadi d'oo. ¹² †Jeju ilə mɛɛ-é puu ə panè: Kɔ ri bá dow-je kí ngɔsnè kin dəji-né nékɔji wa?

† 7:27 7:27 Ngan-je lé to jipi-je ə ngan bisi to dow-je kí 'to jipi-je al tɔ. † 8:11 8:11 Mat 12:38; Luk 11:16 † 8:12 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29

Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow à ra nékoji kadi dow-je kí ngosné kin al. ¹³ Go-ti, Jeju inə-dé, al meɛ tò-ti gangi ba ɔw turə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɪ əm lə Erodi

Mat 16:5-12

¹⁴ Meɛ njéndó né-je oy dɔ mbə-ti adi d'un al; de d'ɔw kɪ mbə káre ya par meɛ tò-ti. ¹⁵ †Jeju ndəji-dé panè: «Səi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔ əm lə Parisi-je kɪ əm lə Erodi.» ¹⁶ Njéndó né-je 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: Ta lə mbə kí goto ji-ji-ti lé bá ɛ pa-né ta kin bə kɔ. ¹⁷ Jeju gə ta kí meɛ-dé-ti gɔw adi dəji-dé panè: Kɔ ri é 'pai-nə ta dan-si-ti kɔ mbə kí goto ji-si-ti lé wa? Səi 'gəi al ya bəy wa? Kəm-si ijə dɔ-ti al wa? ¹⁸ †Se to meɛngə wa? Kəm-si tò ya, rəmə ooi-né lo al wa? Mbi-si tò ya, rəmə ooi-né ta al wa? Meɛ-si ole dɔ-ti al wa? ¹⁹ Loki ndɔki m'ləbi mbə mɪ dow-je fudɔgi lo mɪ lé se ɔyi dɔdum-é kí nəy kàrè kandangi wa? De 'panè: Dɔgi gidɪ-é joo. ²⁰ Ə loki ndɔki m'ləbi mbə kí siri dow-je fudɔgi lo sɔ lé, ɔyi dɔdum-é kí nəy jangá kandangi wa? De 'panè: «J'ɔy jangá Siri.» ²¹ Beba Jeju təl idə-dé 'panè: «Kin ya kàrè 'gəi gin-é al ya bəy wa?»

Jeju de kɪ njəkəmtɔ kɪ Betsayda

Mar 10:46-52; Jə 9:1-11

²² Loki 'ree 'teɛ meɛ bə-ti kí Betsayda lé, dow-je 'ree kɪ njəkəmtɔ rɔ Jeju-ti, 'nɔ ta-é-ti kɔ kadi ɔdi rɔ-é. ²³ Beba Jeju uwə ji njəkəmtɔ lé, ɔr-é ɔw siə gidɪ bə-ti, ra man ta-é kəm-é-ti ə ində ji-é dɔ-é-ti bəy bá dəji-é panè: Se oo né madi wa? ²⁴ Njəkəmtɔ lé teɛ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titi-nə kɪ kagi-je bə ə d'ɔw njiyə. ²⁵ Jeju təl ində ji-é kəm-é-ti gogi; loki njəkəmtɔ lé teɛ kəm-é rəmə, ɛ ingə lapiya ə oo né kí rá-rá ya kàrè gə. ²⁶ Beba Jeju inə-é kadi ɔw bəe rəmə, idə-é panè: «'ɔw meɛ bə-ti al ngá.»

Piyər pa rəsi kɪ Jeju to dow kɪ Lubə mbəti-é

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Jeju ɔw nati kɪ njéndó né-je liə meɛ nganbə-je-ti kí donangi Sejare-ti lə Pilipi. Loki d'isi d'ɔw lé ɛ dəji-dé panè: «Dow-je 'panè m'to nə wa?» ²⁸ †Beba de d'idə-é 'panè: «Dow-je kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Jə kí njəra dow-je batəm”, ə de kí nə-je 'panè: “I 'to Eli”, ə de kí rangi 'panè: “I 'to kí káre dan njépata-je kí ta Lubə-ti.”» ²⁹ †Ngà Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-ti lə-si səi ya bə lé, mə m'to nə wa?» Piyər idə-é panè: «I 'to Kristi*.» ³⁰ Beba Jeju ndəji-dé nə kadi 'pa d'adi dow oo al.

Jeju pa ta kɪ dɔ koy-é-ti kɪ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Jeju ndó né njéndó né-je liə panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kɔ nə, 'ngatɔgi-je lə jipi-je kɪ njəkun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, d'a mbati-é, d'a tɔl-é, ngà ndɔ kí njəkungi-ti mutə rəmə à tɔsi ndəl kində lo teɛ.» ³² ɛ idə-dé ta kin rəsi, beba Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə. ³³ Ngà Jeju təl kəm-é oo njéndó né-je liə ə ndangi Piyər panè: «Satə, 'ɔti kɪ rangi ta-m-ti, kɔ tagir-je lə-i

† 8:15 8:15 Luk 12:1 † 8:18 8:18 Mar 4:12 † 8:28 8:28 Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † 8:29 8:29 Jə 6:68,69 * 8:29 8:29 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

to tagir-je læ dow-je, bi to tagir-je læ Lubə al.» ³⁴ †Go-ti, Jeju ba kosi dow-je nati kɪ njéndó né-je liə idə-dé panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ́-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. ³⁵ †Kdo dow kɪ rá-rá kɪ ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kɪ ilə rɔ-é kɔgi kdo ta læ-m əse kdo ta læ Poyta kɪ Maji lé à kaji rɔ-é. ³⁶ Kadi dow ingə né-je kɪ dɔnangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? ³⁷ Ri bá dow à kadi kdo kɔr-né tó ndil-é wa? ³⁸ Kdotalə dow kɪ ra rɔsol dɔ-m-ti, kɪ dɔ ta-je-ti læ-m nɔ́ dow-je-ti kɪ kaglo-ti kɪ ngɔsnè kɪ 'to njérakaya-je, kɪ njéramajal-je kinlé, Ngon læ dow kàrè à ra rɔsol dɔ dowbé-ti loki ɛ à ree dan riba-ti læ Bɔbi-é nati kɪ malayka-je kɪ d'aa njay lé tɔ.»

9

¹ Jeju təl idə-dé bəy panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kɪ dow-je madi dan dɛ-ti kɪ d'ɑ́ nè kinlé, d'a koo kɔbɛ læ Lubə kɪ à ree kɪ tɔgi kinlé kɪ kəm-dé bəy bá d'a koy.

Ta kəm Jeju mbəl adi tò gay

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² †Ndo məkɛ go-ti, Jeju adi Piyər, kɪ Jaki, kɪ Ja d'ow siə d'ow d'isi kɪ kár-dé dɔ mbal-ti kɪ ngal rəmə rɔ-é mbəl tò gay takəm-dé-ti. ³ Kubi-je liə ndɔy ngilingi-ngilingi, nda mbəy-mbəy ə to nda kɪ dow kɪ dɔnangi-ti nè kɪ à kasi ra né kadi nda bin ya goto. ⁴ Rəmə Eli dɛ kɪ Moiyiji 'teɛ sə-dé kɔy ə d'ɑ́ d'ɔji ta kɪ Jeju. ⁵ Bəba Piyər idə Jeju panè: Njéndó dow-je né, maji nɑ́ kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai kəykubi mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyiji ə káre to 'lə Eli tɔ. ⁶ Piyər gə ta kɪ à pa al, kdotalə bəl ində bandi-dé gangi. ⁷ †Kilndi ree səbi dɔ-dé-ti ripi rəmə ndi dow ba dan kilndi-ti lé panè: ɛ kinlé, to ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-ti; ooi ta liə. ⁸ Tajinati nè ya njéndó né-je 'gɔ lo 'gəə dɔ-dé rəmə d'oo dow kɪ rangi al, ngà Jeju ya kɪ kár-é bá ɑ́ sə-dé. ⁹ Loki d'ɪ dɔ mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jeju ndəji-dé panè: «Né kɪ ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow oo al ya sar kadi Ngon læ dow tɔsi-né ndəl ində lo teɛ dan dow-je-ti kɪ d'oy.» ¹⁰ Dɛ təl rɔ-dé go ta-ti kinlé ya, ngà dɛ 'dəji-nɑ́ ta 'panè se tɔsi ndəl kində lo teɛ dan dow-je-ti kɪ d'oy kinlé kɔr məɛ-é to ri ən wa? ¹¹ †Bəba dɛ dəji Jeju 'panè: «Kdo ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadi Eli ree məki tá” wa?» ¹² ɛ idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree kete ə à kosi nja né-je nati kɪ gangi-é gangi-é lay. Ngà kdo ri bá 'ndangi 'panè: “Ngon læ dow à kingə kɔ́ nɑ́ rəm, dow-je d'a nədi-é rəm lé wa?” ¹³ Ngà m'a kidə-si rəsi kɪ Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kɪ məɛ-dé ndigi titi kɪ 'ndangi-né ta kɪ səbi dɔ-é lé ya.»

Jeju tubə ndil-je kɪ maji al dɔ ngon-ti

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Loki 'təl 'ree ngɔsi kɪ ndəgi njéndó né-je lé, d'oo kɪ kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya d'ilə-nɑ́ 'gəə dɔ-dé bá njéndó dow-je ndukun-je d'isi 'naji sə-dé ta. ¹⁵ Bəba loki dow-je d'un kəm-dé d'oo Jeju rəmə, kàdi-dé uwə-dé pɑy ə d'ɑ́y ngodi kɪ rɔ-é-ti kdo ra-é lapiya. ¹⁶ Jeju dəji njéndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta dɔ ri-ti wa? ¹⁷ Dow káre dan kosi dow-je-ti idə-é panè: Njéndó dow-je né, m'ree kɪ ngon-m rɔ-i-ti, kdotalə ndil

kí maji al ra-é adi pa ta al. ¹⁸ Lo lay ya kí ndil kí maji al kin uwə-é-ti lé, itə-é ilə-é nangi rəm, əm ta-é i puki-puki rəm, uso ngangí-é mægəgə-mægəgə rəm, bá ndaji-é ndəy-ndəy rəm tɔ. M'dəji njéndó né-je lə-i kadi 'tubə ndil kí maji al kinlé dɔ-é-ti kɔgi ya, ngà də d'asi al. ¹⁹ Beba Jeju idə-dé panè: Səi ko dow-je kí njəmɛngə-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? 'Ree kɔ ngon lé rɔ-m-ti nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-ti. ²⁰ Loki ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kí maji al lé ɔsi-é kɔ tɔgi-é adi-é usi nangi ə ndur kuti-kuti adi əm ta-é i puki-puki. ²¹ Jeju dəji bəbi ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asi dɔkaglo ban ngá wa? Ǝ ilə-é-ti panè: Ra-é ngon-é-ti nɔ ya ə ²² taá-taá ya ndil lé ɔsi-é ilə-é pərəə-je, ilə-é mani-je kɔ kadi-é oy. Ngà kinə 'a kasi ra né madi rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji. ²³ Jeju ilə-é-ti panè: I 'dəji-m 'panè se m'a kasi wa? Dow kí adi mɛɛ-é lé, né kí à dum-é ya goto. ²⁴ Lo-é-ti kin ya bəbi ngon lé ilə bəbi ndi-é nangi panè: M'adi mɛɛ-m, 'ra sə-m kɔ kadmɛɛ lə-m asi al. ²⁵ Loki Jeju oo kí kosi dow-je d'ay miriri-miriri kɔ rɔ-dé-ti rəmə, ndángi ndil kí maji al lé panè: «I ndil kí njəkɔgi dow koo ta, njəkɔgi dow pa ta kinlé, m'un ndu madi-i kadi 'tɛɛ mɛɛ ngon-ti kin kɔgi ə 'təl 'ree mɛɛ-é-ti gogi al ya riw ngá.» ²⁶ Ə ndil kí maji al ur kəə ə ɔsi ngon lé kɔ tɔgi-é nɔ bá tɛɛ-né kɔgi mɛɛ-é-ti. Ngon lé tɔ titi dow kí oy bè, adi dow-je kí d'ə lo-é-ti lé 'panè ɛ oy. ²⁷ Ngà Jeju uwə ji-é, un-é-né kɔ taá ə ɛ i ə taá.

²⁸ Loki Jeju ɔw kəy rəmə, njéndó né-je liə d'isi siə kɔ kár-dé ngá bá 'dəji-é 'panè: Kɔ ri bá je ya kɔ dɔ-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa? ²⁹ Beba ɛ idə-dé panè: Ko ndil-je kɔ bè kinlé, ta kɔ pa kɔ Lubə ya par bá dow à tubə-dé-né.

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kɔ dɔ tɔsi ndəl-ti liə

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ D'i lo-é-ti kinlé d'ɔw ə d'ində dɔnangi Galile 'gangi rəmə, Jeju ndigi kadi dow gə al. ³¹ Kɔ ɛ ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kɔ kadi 'təl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-ti lé, ɛ à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ³² Ngà njéndó né-je 'gə mɛɛ ta kinlé al rəm, bá də 'bəl lo dəji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

Nɔ to kí boy dɔ madi-é-je-ti wa?

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Dɛ 'ree 'tɛɛ Kapernayim. Ə loki d'isi kəy ngá bá Jeju dəji njéndó né-je liə panè: Ri bá 'naji-nɔ ta dɔ-ti rəbəə lé wa? ³⁴ †Ngà də d'ilə-é-ti al, kdɔtalə dɔ rəbi-ti lé, d'ɔw 'naji-nɔ ta 'panè se nɔ bá to kí boy nɔ dan-dé-ti wa? ³⁵ †Beba Jeju uwə lo isi-ti nangi ə ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo lé kɔ rɔ-é-ti bá idə-dé panè: Dow kí ndigi to kí dɔsɔy lé, kadi təl rɔ-é kɔ sɔy dow-je lay rəm, bá kadi-é təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay rəm tɔ. ³⁶ Go-ti, Jeju un ngon kí ndɛ bè adi-é ə dan-dé-ti danə ə go-ti təl uwə-é kàdi-é-ti bá idə-dé-né ta panè: ³⁷ †Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi ɛ kin bè kɔ rɔ-é-ti kɔ ta lə-m kin rəmə, to mɔ ya dowbə uwə-m kɔ rɔ-é-ti tɔ tin. Ə dow kí uwə-m kɔ rɔ-é-ti lé, to mɔ bè

bá dowbé uwə-m kɪ rɔ-é-ti al, ngà to njèkulə-m bá dowbé uwə-é kɪ rɔ-é-ti tin.

Dow kí ɔsi ta Jeju al lé to dow liə

Luk 9:49-50

³⁸ Jǎ idə Jeju panè: «Njèndó dow-je né, jə j'oo dow káre un ri-i bá isi tubə-né ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti é j'sangi kadi j'ɔgi-é dɔ-ti kɔɔ ɛ un go-ji al.» ³⁹ Jeju panè: «Ɔgi-é dɔ-ti al, kɔɔ dow kí ra nékoji kɪ ri-m lé, à təl tajinatɪ nè pa ta kɪ maji al dɔ-m-ti go-ti al.» ⁴⁰ †Kɔɔ dow kí ɔsi-ji kɪ ta al lé, to dow lə-ji. ⁴¹ †Dow kí adi-si man kay meɛ kaman káre kɔɔ to kí sɔi 'toi dow-je lə-m ma Kristi* lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé kin à nal nékugə dɔ-ji-é al.

Ta lə dow kí ra madi-é adi ra majal

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Ngà kinə dow ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m meɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti bá d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè 'liə tò soti bəy. ⁴³ †Kinə ji-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadi 'ɔw lo kiskəm-ti kɪ ji-i káre lé tò soti itə kadi 'ngəm ji-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi. ⁴⁴ [Lo-é-ti kinlé kode-je kí rɔ dow-ti d'a koy al rəm, bá pər kí titi kàrè à koy al rəm tɔ.]† ⁴⁵ Kinə nja-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadi 'ɔw lo kiskəm-ti kɪ nja-i káre lé, tò soti itə kadi 'ngəm nja-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi. ⁴⁶ [Lo-ti kí kode-je kí rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, bá pər kí titi kàrè à koy al rəm tɔ.]† ⁴⁷ †Kinə kəm-i ɔw sə-i adi 'ra majal rəmə, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgi. Kadi 'ɔw kɔbɛ-ti lə Lubə kɪ kəm-i káre-rè lé tò soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí tò sartagangi. ⁴⁸ Lo-ti kí kode-je kí rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, bá pər kàrè à koy-ti al rəm tɔ. ⁴⁹ Kɔɔ dow kí ində dan pər gangi lé aa njay-njay ə titi-nə kɪ kati bè. ⁵⁰ †Kati to né kí maji ya, ngà kinə mbinə-é ɔr kɔgi lé dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? Adi rɔ-si taa kati ə isi-nə kɪ lapiya.

10

Ta kí dɔ gángi-nə-ti lə dené kɪ dingəm

Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4

¹ Jeju ɪ lo-é-ti kin ɔw dɔnangi Jude-ti gidi ba jurde-ti. Kosi dow-je 'təl 'kəwnə rɔ-é-ti, ə titi kí ɛ ra-né low-low lé, ɛ ndó-dé né ya bəy. ² Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kɔɔ nɔ-é koo ta kí meɛ-é-ti adi 'dɔji-é 'panè se to tó-é kadi dow tubə ne-é wa? ³ Jeju ilə-dé-ti panè: Moiyiji un ndu dɔ-ti adi-si panè ri wa? ⁴ †Dɛ təl d'idə-é 'panè: Moiyiji lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə kadi 'adi-é mbete tubə bane. ⁵ Beɓa Jeju təl panè: To ta lə meɛngə lə-si bá Moiyiji ndàngi-né ndukun kinlé adi-si. ⁶ Ngà lo kulə gin dɔnangi-ti lé, Lubə ra dené kɪ dingəm. ⁷ Gin-é kin bá dingəm à kinə-né kɔ-é kɪ bɔbi-é kɔɔ tɪnə natɪ kɪ ne-é. ⁸ Ə dɛ joo lay ya

† **9:40** 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 † **9:41** 9:41 Mat 10:42 * **9:41** 9:41 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **9:43** 9:43 Mat 5:30 † **9:44** 9:44 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **9:46** 9:46 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **9:47** 9:47 Mat 5:29 † **9:50** 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34,35 † **10:4** 10:4 Mat 5:31

'təl kubru rɔ kɪ káre-rè. Adì dɛ 'to dow-je joo al ngá; ngà 'to kubru rɔ kɪ káre-rè. ⁹ Né kɪ Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al. ¹⁰ Loki d'isi mee kəy-ti lé, njéndó né-je 'təl 'dəji-é ta dɔ-ti ya bəy. ¹¹ †Beba idə-dé panè: Dow kɪ tubə ne-é bá taa dené kɪ rangi lé, ɛ ra kaya nɔ ne-é-ti kɪ kete. ¹² Rəm bá dené kɪ iŋə ngəbi-é ə taa dingəm kɪ rangi kàrè ra kaya ya tɔ.

Ta lə Jeju kɪ ngan-je kɪ dɔ-dé này

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Dow-je 'ree kɪ ngan-je rɔ Jeju-ti kɔɔ kadi ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà njéndó né-je 'kɔl sə-dé. ¹⁴ Loki Jeju oo né kɪ 'ra kinlé rəmə, mee-é ɔ-é adi idə-dé panè: «Iŋəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bi ɔgi-dé al, kɔɔtalə kɔɔbe lə Lubə tɔ kɔɔ dow-je kɪ 'titi-nə sə-dé bè. ¹⁵ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kɪ ndigi kɔɔbe lə Lubə titi-nə kɪ ngon kɪ sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndə bè al.» ¹⁶ Go-ti, Jeju uwə ngan-je lé kɪ rɔ-é-ti, ə ində ji-é dɔ-dé-ti bá tɔr-né ndi-é dɔ-dé-ti.

Ta lə dingəm kɪ njénékingə

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Loki Jeju un rəbi isi ɔw rəmə, dingəm káre əy ngədi go-é-ti, tɔsi məkəji-é nangi nɔ-é-ti ə dəji-é panè: «Dow kɪ maji kɪ njéndó dow-je né, ri bá m'a ra bá m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁸ Jeju idə-é 'panè: «Kɔɔ ri bá i 'fa-m dow kɪ maji wa? Dow kɪ maji goto, Lubə ya kɪ kár-é é maji. ¹⁹ 'Gə ndukun-je lə Lubə ɔw: “A tɔl dow al, 'a ra kaya al, 'a bogi al, 'a tətɪ ta kɪ ndangi al, 'a ra né kɪ maji al kɪ dow al, 'a tətɪ kagi bɔbi-i kɪ kɔ-i.”» ²⁰ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, basam-ti nɔ ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay.» ²¹ Jeju oo-é gərərə, ndigi-é ə idə-é panè: «Né káre nal-i bəy. 'ɔw 'ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə nɔ dɔrɔ-ti ə 'ree un go-m.» ²² Ngà rəmə dingəm lé rɔ-é nəl-é dɔ ta-ti kinlé al, adi ɔti ɔw kɪ rɔkati kanəŋə, kɔɔ to dow kɪ nékingə-é nɔ.

²³ Beba Jeju oo lo gəə dɔ-é, bá idə njéndó né-je liə panè: «Kadi njénékingə-je d'ɔw kɔɔbe-ti lə Lubə lé, to né kɪ ngə nɔ.» ²⁴ Ta kɪ Jeju pa lé ɔr ndil njéndó né-je. Beba Jeju təl idə-dé panè: «Ngan-m-je, kɔw kɔɔbe-ti lə Lubə lé ngə nɔ. ²⁵ Kadi jambal dəə bɛ libri-ti lé to né kɪ ngə nɔ ya, ngà kadi njénékingə ɔw kɔɔbe-ti lə Lubə lé to né kɪ ngə itə-é bəy.» ²⁶ Ta kinlé ɔr ndil njéndó né-je ta madi-é-ti ya bəy, adi 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Tɔ bè ngà nɔ bá à kaji wa?» ²⁷ Jeju oo-dé gərərə ə 'panè: «Né kinlé dow-je bá dum-dé bi dum Lubə al, kɔɔ Lubə lé né kɪ dum-é goto.»

²⁸ Rəmə Piyər idə-é panè: «Yən, jɛ kinlé, j'tusi né-je lə-ji j'iŋə bá j'un go-i tin.» ²⁹ Beba Jeju ilə-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kɪ iŋə kəy liə, kɪ ngankɔ-é-je, kɪ kɔnan-é-je, kɪ kɔ-é, kɪ bɔbi-é, kɪ ngan-é-je əse ndɔr-je liə kɔɔ ta lə-m rəm, kɔɔ Poyta kɪ Maji rəm lé, ³⁰ kisi-é kɪ dɔ-é taá né kin ya à kingə kɪ rangi dɔ-ti nja bu, adi to kingə kəy-je, kɪ ngankɔ-é-je, kɪ kɔnan-é-je, kɪ kɔ-é-je, kɪ ngan-é-je, kɪ ndɔr-je rəm, bá d'a kulə kəm-é ndoo-je rəm, bá à kingə kiskəm kɪ sartagangi kaglo-ti kɪ à ree bəy rəm tɔ. ³¹ †Dow-je nɔ dan dɛ kɪ kete-ti d'a təl to dow-je kɪ gogi ə dow-je nɔ dan dɛ kɪ gogi-ti d'a təl to dow-je kɪ kete tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí do koy-é-ti k̀i do tɔsi ndəl-ti liə

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Loki Jeju k̀i njéndó né-je liə d'un rəbi d'isi d'ow k̀i Jorijaləm lé, Jeju usi nɔ-dé-ti. Mee njéndó né-je gangi man rəm, dow-je k̀i d'un go-dé kàrè 'bəl rəm tɔ. Beba Jeju ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo k̀i rɔ-é-ti, pa sə-dé ta kí do né-ti kí à tɛɛ do-é-ti panè: ³³ Yən, kɔw kí j'isi j'owi k̀i Jorijaləm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun do njégugnə-je-ti lə Lubə, k̀i ji njéndó dow-je ndukun-je-ti. D'a gangta koy do-é-ti rəm, d'a kilə-é ji gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al. ³⁴ D'a sɔki-é rəm, d'a tubə yoro kəm-é-ti rəm, d'a tində-é k̀i ndəy marɔw ə d'a tɔl-é, ngà ndo k̀i njékung-ti mutə rəmə, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.

Nédəji lə ngan lə Jebede

Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Jə 13:1-17

³⁵ Jaki k̀i Jə kí 'to ngan lə Jebede lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'panè: Njéndó dow-je né, j'ndigi kadi 'ra né kí j'ow k̀i dəji-i kin adi-ji. ³⁶ Ə Jeju dəji-dé panè: Ri bá səi ndigi kadi m'ra m'adi-si wa? ³⁷ Beba də d'ilə-é-ti 'panè: Jɛ lé j'ge kadi ndo kí 'a kisi dan riba-ti lə-i rəmə, 'adi dow kàre isi do jikɔl-i-ti ə kí kàre isi do jigəl-i-ti tɔ. ³⁸ †E ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ́ kí m'a kingə lé kare wa? Əse asi kadi 'ra-si «batəm» kɔ́ kí m'a ra lé kare wa? Beba d'ilə-é-ti 'panè: Oiyoy, j'a kasi kare. ³⁹ Ə Jeju təl ilə-dé-ti panè: Tɔgrɔ-ti, kɔ́ kí m'a kingə lé a kingəi rəm, batəm kɔ́ kí d'a ra-m lé kàrè d'a ra-si tɔ.

⁴⁰ Ngà ta lə kisi do jikɔl-m-ti əse do jigəl-m-ti lé, to mə bá m'a kadi al. Ngà tɔ kdɔtalə dow-je kí Lubə ya ra go-é kete kdɔ-dé. ⁴¹ Loki ndəgi-é-je kí dɔgi d'oo ta kin bè lé, wəngi ra-dé nɔ do Jaki-je-ti k̀i Jə lé. ⁴² †Beba Jeju ba-dé ə idə-dé panè: «Səi 'gəi kí də kí dow-je d'oo-dé k̀i njəkɔbe do gin dow-je-ti kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nɔ rəm, bá dow-je kí boy-boy kàrè d'ɔ́ be do dow-je-ti lé kí go lo njətɔgi-ti rəm tɔ. ⁴³ †Ngà səi lé, kɔ́-nɔ́ kí bè kin à goto dan-si-ti. Ngà dow kí ndigi kadi n'to kí boy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é ngonnjékullə-ti lə-si bane; ⁴⁴ ə dow kí ndigi kadi n'to kí dɔsəy dan-si-ti lé, kadi təl rɔ-é bə-ti lə-si lay tɔ. ⁴⁵ Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kdɔ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà e bá ree kdɔ ra kullə kadi dow-je rəm, bá kdɔ kadi rɔ-é gangi-né do kosi dow-je rəm tɔ.»

Jeju adi Bartime kí njəkəmtɔ oo lo

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Jeju k̀i njéndó né-je ree 'tɛɛ bebo Jeriko-ti. Loki d'isi 'tɛɛ k̀i gidi be-ti nati k̀i njéndó né-je liə, k̀i kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy rəmə, njəkəmtɔ kí 'ba-é Bartime kí to ngon lə Time, isi ngangi rəbi-ti isi kɔy né. ⁴⁷ Loki e oo kí to Jeju kí Najaretɔ lé, e ilə bəbi ndi-é nangi nɔ panè: «Jeju, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» ⁴⁸ Rəmə dow-je nɔ 'ndəngi-é kadi uti ta-é. Ngà e ilə bəbi ndi-é nangi nɔ itə kí kete lé bəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m boo.» ⁴⁹ Beba Jeju təl a nangi ə panè: 'Bai-é k̀i nè. Ə də 'ba njəkəmtɔ lé d'idə-é 'panè: «'Uwə rɔ-i ngə, j̄ taá, e ba-i.» ⁵⁰ Rəmə njəkəmtɔ lé ilə kubi kul liə kɔgi, ubə nangi rati, j̄ bal ɔw rɔ Jeju-ti. ⁵¹ Ə e dəji-é panè: Ri bá i 'ndigi kadi m'ra

m'adi-i wa? Njèkəmtə lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, kəm-m ya 'adi təl oo lo.»⁵² Beba Jeju idə-é panè: «'Ōti 'ow, kadi mee lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya kəm-é oo lo ə un rəbi go Jeju-ti.

Jeju mee bebo Jorijalem-ti

11

Ree Jeju Jorijalem

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jq 12:12-19

¹ Loki d'isi d'ow ki bebo Jorijalem-ti bá 'ree 'teɛ ngosi kɪ be kɪ Betpaje, kɪ Betani kadi mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: ² «Ōwi mee ngonbe-ti kɪ tò nɔ-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon koro kɪ dow al-é al bəy kɪ 'tót-é nangi ə 'tuti-é, 'reei siə. ³ Kinə dow dəji-si panè: “'Tuti-é kdo ri wa” rəmə idəi-é 'painè "Babe bá ge-é ə tajinati nè ya à kiŋə-é kadi-é ree gogi*.”»

⁴ Beba njéndó né-je lé d'ow rəmə d'ingə ngon koro kɪ 'tót-é ndaa-ti, takəy-ti, mbó rəbi-ti ə 'tuti-é tɔ. ⁵ Dow-je kɪ nɔ-je kɪ dan de kɪ d'a lo-é-ti lé 'dəji-dé 'panè: «To ri bá 'rai bə wa? 'Tuti ngon koro kinlé kdo ri wa?» ⁶ Ə de d'ilə-dé-ti titi kɪ Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'ingə-dé d'adi d'ow siə.

⁷ Beba 'ree kɪ ngon koro lé d'adi Jeju ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti adi Jeju isi dɔ-ti. ⁸ Dow-je nɔ 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti ə de kɪ nɔ-je 'təti balkəm kagi-je kɪ mee ndɔr-je-ti bá 'labi dɔ rəbi-ti.

⁹ Dow-je kɪ d'ow kete nɔ-é-ti kɪ de kɪ d'ow go-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè:

«Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti! Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti kɪ njèree kɪ ri 'Babe.

¹⁰ Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ kɔbe-ti kɪ isi ree, kadi-é tɔr ndi-é dɔ kɔbe-ti lə ka-ji Dabidi! Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti kɪ taá nɔ.»

¹¹ Jeju ow bebo Jorijalem-ti takəy-ti lə Lubə. Loki oo né-je lay kɪ titi rəmə, ɛ teɛ ow Betani kɪ njéndó né-je liə kɪ dɔgi gidi-é joo kdo ndɔ isi il ngá.

Ta lə kote kɪ Jeju man-é

Mat 21:18-19

¹² Lo aa go-ti, loki d'ində lo 'teɛ mee be-ti kɪ Betani lé fo ra Jeju. ¹³ Beba ɛ un kəm-é oo lo kete nɔ-é-ti rəmə, oo kote kɪ mbi-é iti maji ə ow gin-ti kdo koo se n'a kingə kandi-é wa. Ngà loki teɛ gin-é-ti rəmə, kandi-é goto kdotalə to nɔy kandi liə al bəy. ¹⁴ Beba Jeju idə kote lé panè: «Ndə bá dow à kijə kandi-i kuso gogi al ngá. Njéndó né-je d'oo ta liə kɪ pa lé.»

Jeju tubə njéragati takəy-ti lə Lubə

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jq 2:13-22

¹⁵ Loki Jeju kɪ njéndó né-je liə 'ree 'teɛ Jorijalem lé, ɛ ow takəy-ti lə Lubə rəmə, tubə njéragati-je kɪ njéndogi né-je kɔgi, titə tablə-je lə njémbəl-nɔ lə-je kɪ kagi kisi-je lə njéragati də-je tilə. ¹⁶ Dow káre ya káre iŋə-é adi un né dəə-né takəy-ti lə Lubə al.

* **11:3** 11:3 Ta lə kiŋə koro kinlé mee mbete-je-ti kɪ ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grəki lé, 'nɔ-je 'ndangi-ti 'panè to 'ba njəkoro lé bá à kiŋə-é kadi d'ow siə d'adi Jeju ə kɪ madi rəmə 'panè to Jeju bá à kiŋə koro lé kadi təl ree rɔ 'ba-é-ti gogi.

¹⁷ Ɖ ɛ ndó-dé né ə 'panè: 'Ndàngi 'panè:
«Kəy lə-m lé d'a bə-é kəy pa ta kɪ Lubə kɪ tò kɔɔ gin dow-je lay;
ngà sɔɪ adi təl to kəy kisi njéboji-je.»

¹⁸ Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ njéndó dow-je ndukun-je d'oo
ta liə rəmə 'sangɪ kəm rəbi təl-é, ngà dɛ 'bəl-é kɔɔ kosi dow-je lay ya
néndó liə uwə-dé kɪ ta. ¹⁹ Loki kàdɪ ur lé, Jeju ində lo tɛɛ mɛɛ bəbo-ti
kɪ njéndó né-je liə.

Kagi kote kɪ Jeju man-é lé tuti kurum

Mat 21:20-22

²⁰ Kɪ ndɔge ta təl-dé-ti rəmə, njéndó né-je d'oo kɪ kote lé ɪ taá ya tuti
sar tɛɛ njirə-é-ti nangɪ. ²¹ Bəba mɛɛ Piyər ole dɔ né-ti kɪ ra-né lé adi,
idə Jeju panè: Njéndó dow-je né 'oo, kote kɪ 'man-é lé tuti kurum tin.

²² Jeju idə-dé panè: «Adi mɛɛ-si Lubə. ²³ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi
kɪ kinə dow madi idə mbal kin panè: “Ɖti kɪ rangɪ lo kin-ti ə 'ow 'usi
dan babo-ti”, bá kinə dowbé lé tadi ta dɔ-ti al ə adi mɛɛ kɪ né-é à ra
né lé, né-é à ra né ya tɔ.» ²⁴ Gin-é kin bá adi m'idə-si: Né lay kɪ sɔɪ
'dɔji mɛɛ ta-ti kɪ pa kɪ Lubə lé, kadi 'ndai mɛɛ-si kəy kɪ ingəi né-é ngá,
rəmə a kingəi né-é ya tɔ.

²⁵ † Ɖ loki sɔɪ ɔi taá kɔɔ pa ta kɪ Lubə bá ooi toki owi kɪ ta mɛɛ-si-ti kɪ
dow rəmə, inɔi go kɔɔgi adi-é kɔɔ kadi Bobi-si Lubə kɪ isi dɔrɔ-ti inɔ-né
go majal-je lə-si kɔɔgi adi-si tɔ.

²⁶ [Ngà kinə inɔi go majal-je lə madi-si-je kɔɔgi al lé, Bobi-si kɪ isi
dɔrɔ-ti à kinə go majal-je lə-si kɔɔgi al ya tɔ.]†

Ta kɪ dɔ tɔgi-ti lə Jeju

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Loki 'təl ree Jorijaləm gogi lé, Jeju ɔw njiyə takəy-ti lə Lubə
rəmə, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ
'ngatɔgi-je lə jipi-je d'ow rɔ-é-ti ²⁸ ə 'dɔji-é 'panè: «Nɔ bá adi-i tarəbi bá
'ra-né né-je kinlé wa? Nɔ adi-i tɔgi bá 'ra-né wa?» ²⁹ Jeju ilə-dé-ti panè:
«M'a dɔji-si ta káre bè ya par; iləi-mi-ti ə m'a kidə-si dow kɪ adi-m tɔgi
m'ra-né né-je kinlé tɔ. ³⁰ Jɔ lé to Lubə bá ulə-é adi ra dow-je batɛm əse
to dow-je wa? Iləi-mi-ti.» ³¹ Bəba dɛ 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə
j'painè to Lubə bá ulə-é lé ɛ à təl panè kɔɔ ri bá adi-é mɛɛ-si al wa?
³² Ɖ kinə j'painè to dow-je bá d'ulə-é ya bè lé, bayawəə ... Dɛ 'pa bè kɔɔ
dɛ 'bəl kosi dow-je, kɔɔ dow-je lay 'gə kɪ Jɔ lé to njɛpata kɪ ta Lubə-ti
kɪ tɔgrɔ-ti.» ³³ Bəba dɛ d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé
panè: «Mɔ kàrə m'a kidə-si dow kɪ adi-m tɔgi bá m'ra-né né-je kinlé
al ya tɔ.»

12

Gosta kɪ dɔ njérakullə mɛɛ ndɔr nduu-ti

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Jeju pa ta kɪ gosta panè: Dow káre uwə nduu, ɔr gali dɔ-ti, ra bə
dɔ ər-ti kɔɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titi, bəy bá
adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadi 'ra kullə dɔ-ti ə ɔti ɔw mba.
² Loki nəy kijə kandi nduu asi lé, 'ba njéndɔr lé ulə ngonnjəkullə káre

† **11:23** 11:23 Mat 17:20; 1Kɔ 13:2 † **11:25** 11:25 Mat 6:14,15 † **11:26** 11:26 Ta-je kɪ tò
mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

ro njérakullə-je-ti lé, kɔ kadi d'adi-n'è kandi nduu lə-n'è kí sobi do-n'è. ³ Rəmə de d'uwə-é, 'tində-é mbuki-mbuki ə d'ɪŋə-é d'adi təl kɪ ji-é kare. ⁴ Ɛ təl adi ngonnjəkullə kí rangi ɔw bəy; de d'uwə-é, 'tində do-é mbuki-mbuki bá 'taji-é do-ti. ⁵ 'Ba njéndor lé təl ulə ngonnjəkullə kí rangi ya bəy; ɛ kàrè 'tol-é rəm, bá de kí rangi nɔ kí 'ba-dé ulə-dé go-ti kàrè 'tol de kí ná-je bá 'tində de kí dan-ti-je rəm tɔ. ⁶ Ngon kal liə kí ində-é dan kəm-é-ti ya par ngá é này; adi ɛ to sɔy dow kí ulə-é kí rɔ-dé-ti ə panè: «To ngon-m adi d'a bəl gidi-é.» ⁷ Ngà loki njérakullə meɛ ndor nduu-ti kinlé d'oo-é rəmə, d'idə-nɔ ta 'panè: «Ooi, ngon-é kí ndo-é à to njènendubə lé é ɔw ree ɔngi. 'Reei adi j'toli-é kadi nendubə təl to kí lə-ji.» ⁸ Bəba d'uwə-é, 'tol-é, 'ndor nin-é d'ilə wale. ⁹ Ngá bá Jeju təl panè: Bè kinlé, ri bá 'ba njéndor nduu lé à ra wa? À ree kɔ təl njérakullə meɛ ndor nduu-ti kin kɔgi ə à kɔy de kí rangi kində-dé tɔ-dé-ti.

¹⁰ «Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé bá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.»

Ta kinlé, səi 'ndói meɛ mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa?

¹¹ Né kinlé to kullə ra 'Babe. Ngà kí rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji.

¹² Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'sangi rəbi kɔ kɔwə Jeju, kɔ 'gə kí ɛ pa gosta kinlé sobi-né do-dé, ngà de 'bəl kosi dow-je. Bəba d'ɪŋə-é ə d'ɔti d'ɔw.

Ta kí do lambo-ti lə Sejar

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Go-ti, 'təl d'ulə Parisi-je kí dan-ti-je, kɪ dow-je lə Erodi kí ná-je rɔ Jeju-ti, kɔ kadi d'ingə ta madi ta-é-ti ə d'ilə-né ta do-é-ti. ¹⁴ Loki 'ree rɔ-é-ti lé 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njəpata kí tɔgrɔ-ti rəm, i 'bəl kəm dow al rəm; kɔ i 'oo maji lə dow kí taga nè kin al; ngà i 'isi 'ndó dow-je rəbi lə Lubə kí ɔw nati kɪ ta tɔgrɔ-ti. Bəba j'dəji-i kadi 'idə-ji se to tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar wa? Tò kadi j'ugə əse tò kadi j'ugə al wa?

¹⁵ Ngà Jeju gə ta kədkəm dow-je kí meɛ-dé-ti lé adi idə-dé panè: «Kɔ ri bá 'sangi kadi ooi ta kí meɛ-m-ti wa?» 'Reei kɪ kɔ là kàre adi-mi m'oo. ¹⁶ Bəba 'ree kɪ kɔ là kàre d'adi-é, ngá bá ɛ təl dəji-dé panè: «To do ná kɪ ri ná bá tò-ti wa?» Rəmə de d'ilə-é-ti 'panè: «To do Sejar kɪ ri-é.» ¹⁷ Ngá bá ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngá né lə Lubə rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kí Jeju ilə-dé-ti kinlé, ɔr ndil-dé nɔ.

Ta kí do tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ †Sadusi-je kí 'to njəpanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é ta 'panè: ¹⁹ Njéndó dow-je né, Moiyiji un ndu adi-ji panè: «Kinə dow taa dené bá oji siə ngon al bəy ya oy rəmə, ngonkɔ njəgoto-je à taa dené ndubə lé kɔji-né ngan-je kɔ kində-né ko-é.» ²⁰ Ngankɔ-nɔ-je d'asi siri bə; ɛ kí dɔsɔy taa dené é oji siə ngon al bəy ya ə oy. ²¹ Bəba ɛ kí njəkungɪ-ti joo ree taa dené ndubə lé, rəmə oji siə ngon al ya ə oy bəy; njəkungɪ-ti mutə kàrè bə ya rəm. ²² Bè-bè ya ngankɔ-nɔ-je kí siri kin d'oji siə ngon al ya d'oy-né lay rəm, bá dené-é lé kàrè oy-né

go-dé-ti rəm tɔ. ²³ Ndo kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, se dené kinlé à to ne nɔ́ dan-dé-ti wa? Kdɔtalə də 'taa-é ya siri lay.

²⁴ Jeju təl idə-dé panè: «Səi uri wale, kdɔ səi 'gəi mɛɛ ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa nɔ́y lé al rəm, bá 'gəi tógi lə Lubə al rəm tɔ.» ²⁵ Kdɔ loki dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taana à goto; dow-je d'a kisi titi-nɔ́ kí malayka-je d'isi-né dɔra-ti kin bè. ²⁶ Ta lə tɔsi kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói mɛɛ mbete-ti lə Moiyiji lo-é-ti kí Lubə pa-né siə ta dan kam-ti lé ya al wa? Ɛ pa siə panè: «M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isaki kì Lubə lə Jakobi.» ²⁷ Lubə lé to Lubə lə dow-je kí d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm. Adi səi uri wale kur kí ngə nɔ́.

Ta kí do ndukun-ti kí boy itə madi-é-je

Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Rɔm 13:8-10

²⁸ Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti oo ndi-dé lo naji-nɔ́ ta-ti ə gə kí Jeju ilə-dé ta-ti kin maji nɔ́ lé, ɛ ɔti ree rɔ-é-ti dɔ́ji-é panè: «Dan ndukun-je-ti lay lé, ɛ kí rá bá to kí boy itə madi-é-je wa?» ²⁹ Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndukun kí boy itə madi-é-je lay ɔ́n: “'Oo, Israyel! 'Babe Lubə lə-ji ya to 'Babe kì kár-é bè. ³⁰ 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kì mɛɛ-i kí káre-rè, kì ndil-i lay, kì tagir lə-i lay, bá kì tógi-i lay rəm tɔ.” ³¹ Ndukun kí ɔsi go-é ɔ́n: “'A ndigi dow madi-i toki kì rɔ-i bè tɔ.” Ndukun-je kí joo kinlé, ɛ kí rangi kí boy itə-dé goto.» ³² Njéndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyɔ, njéndó dow-je né, ta lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ kí rangi kí ɔsi kəl-é goto rəm, ³³ kadi dow ndigi-é kì mɛɛ-é kí káre-rè rəm, kì tagir liə lay rəm, kì tógi-é lay rəm, bá kadi dow ndigi madi-é toki rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kí maji itə dɔ́-je lay kí ró, kì ɛ kí kilə məsi-dé nangi kadi Lubə.» ³⁴ †Loki Jeju oo kí ɛ təl ilə-é-ti kì gosi lé, ɛ idə-é panè: «I 'a sɔ́y kì kɔ́bɛ kí dɔra-ti al.» Bəba go-ti lé, dow kí ɓo dɔ́ji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

Kristi to ngon lə nɔ́ wa?

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Loki Jeju un ta ə ɔ́ ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəmə, ɛ dɔ́ji ta panè: «Kdɔ ri bá njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa?» ³⁶ Dabidi ya kàrè, loki Ndil kí aa nɔ́y tɛɛ kì do ta adi-é lé ɛ panè:

«'Babe idə 'Babe lə-m panè:

'Ree 'isi do jikɔ́l-m-ti sar kadi m'təl njéba-je lə-i gin tógi-i-ti.»

³⁷ Dabidi ya kì dɔ-é ɓa Kristi 'Babe, ngà ra ban bá Kristi à to ngonka-é ɓəy wa? Lo-é-ti kinlé kosi dow-je d'oo ta liə kì rɔ́nəl.

Ndɔ́ji kí ɔ́bi do njéndó dow-je ndukun-je

Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Mɛɛ néndó-ti lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si maji kì rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kdɔ də lé nəl-dé kɔ́r gamɔ́ kì kubi-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nɔ́ lokosi-je-ti rəm, ³⁹ 'ndigi lokisi-je kí kete nɔ́ dow-je-ti mɛɛ kəykwəwnɔ́-je-ti lə jipi-je rəm, bá 'sangi lokisi-je kí nɔ́ dow-je-ti lo nékuso ra nɔ́y-je-ti rəm tɔ. ⁴⁰ Dɛ 'kəə né-je

† 12:34 12:34 Luk 10:25-28 * 12:35 12:35 Kristi lé kɔ́r mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

kí mee køy-je-ti læ njéngowkoy-je kær-kær ə 'pa ta kì Lubə d'adi ngal n̄a-n̄a kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí ngà n̄a ya à ree dɔ-dé-ti.»

Kadkare læ njéngowkoy kí njèndoo

Luk 21:1-4

⁴¹ Go-ti, Jeju isi nangi sɔbi dɔ ku kilə kadkare kí mee køy-ti læ Lubə isi oo se ban bá dow-je d'isi d'adi-né né Lubə læ-dé wa? Njénékingə-je 'ree d'adi là kí n̄a-n̄a. ⁴² Ngà njéngowkoy káre kí to njèndoo ree ungi silə joo kí to né al. ⁴³ Beba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njéngowkoy kí njèndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kí d'adi né kinlé. ⁴⁴ Kdɔ dɛ kí lay kinlé, to man dɔ là-je læ-dé kí tò mburuki-mburuki bá d'adi tin. Ngà dené kanlé, né liə goto, adi ɛ un sɔy nékingə-é ya adi ə to sɔy né kí à kuso kdɔ kisi-né ya bá un lati adi tin.»

13

Ta læ køy læ Lubə kí Jorijaləm kí à tuji

¹ Loki Jeju tɛ køy-ti læ Lubə ki ndaa-ti lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə panè: «Njéndó dow-je né, 'oo køy kí boy kí d'ində kì ər-je kí kuré-kuré kin.» ² Beba Jeju ilə-é-ti panè «'Oo, køy-je kí boy-boy kinlé, d'a tɔsi tilə káre-káre kadi ər káre ya kàrè à tò dɔ madi-é-ti al.»

Né-je kí à ra né kete n̄ɔ təl Jeju-ti

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Go-ti, Jeju isi dɔ mbal k̄a kagi Olibiye-je-ti sɔbi dɔ køy læ Lubə rəmə, Piyər, kì Jaki, kì Ja, kì Andre 'ba-é ngərəngi 'dəji-é ta 'panè: ⁴ «'Idə-ji, ndo kí rá bá né-je kinlé à ra né wa? Ə ri bá à tɔji kadi j'gə-né dɔkaglo-je kí né-je kinlé à ra né wa?» ⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. ⁶ Kdɔ dow-je n̄a d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti ə d'a panè: “Dɛ ya 'to Kristi.” Beba d'a kədi-né dow-je n̄a kur-dé-né wale. ⁷ Loki a kooi poy rɔ-je, kì ká rɔ-je lé, adi mee-si gangi man al. Lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya, ngà kɛ bá à to sɔy né-je al bəy. ⁸ Gin dow-je madi d'a k̄i rɔ k̄i gin dow-je madi, kɔbe káre à k̄i rɔ k̄i kí káre, dɔnangi à yəki k̄i lo-lo, bɔbo à kusi. Bə ya kàrè, à tò titi kulə gin ndo læ dené bə bəy.»

⁹ †«Ooi go rɔ-si maji, kdɔ d'a kɔw sə-si n̄ɔ njéngangta-je-ti rəm, d'a tində-si mbuki-mbuki kəykəwn̄a-ti læ jipi-je rəm, d'a kɔw sə-si n̄ɔ gubərnər-je-ti k̄i n̄ɔ ngar-je-ti kadi 'gangi ta dɔ-si-ti kdɔ ta læ-m; beba d'a kingə-né ta kí sɔbi dɔ-m ta-si-ti. ¹⁰ Ngà tò kadi mbɛ Poyta kí Maji læ-m lé, à kusi mbi gin dow-je-ti lay kete bəy bá né-je kin à ra né. ¹¹ Loki d'ow sə-si n̄ɔ njéngangta-je-ti lé, adi mee-si ɔ kəkəkə kete kdɔ ta-je kí à pai al; ngà ta kí à toki kində ta-si-ti dɔkàdi-é-ti kin ya bá 'pai; kdɔ to sɔi bá a pai ta lé al, ngà to Ndil kí aa njay bá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.»

¹² «Dow à kun dɔ ngonkɔ-é ya kadi 'tɔl-é; bɔbi ngon à kun dɔ ngon-é kadi 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadi 'tɔl-dé rəm. ¹³ †Dow-je lay ya d'a kɔsi-si k̄i ta kdɔ ta læ-m. Ngà dow kí uwə rɔ-é ngà sar tɛ sɔy-é-ti ə à kaji.»

Ta læ kində kəmkaa dɔ rɔ-ti
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ «Dow kí isi ndó mbete* rəmə kadi gə mɛɛ ta kin maji. Loki a kooi nékɔbi, kɪ né kí tò nɛ lo-ti kí tuwə kadi tò-ti al rəmə, kadi dow-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ow dan mbal-je-ti. ¹⁵ †Dow kí isi dɔ kəy-ti kàrè, kadi ur nangi kɔw kəy kun né madi al ngá, ¹⁶ rəm bá dow kí ɔ ndɔɔ kàrè, kadi təl ree bɛe un kubi kul liə al tɔ. ¹⁷ †Mɛɛ ndɔ-é-je-ti kin tuji kí à kusi dɔ dené-je-ti kí njəsəm kɪ dɛ kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ɛn ə!»

¹⁸ «Bɛba 'pai ta kɪ Lubə kɔ kadi né kin ra né nɔy kul-ti al. ¹⁹ †Kɔ ndɔ-je kinlé, à tɔ ndɔ kɔ kí dum nati kí loki Lubə ində-né dɔnangi kin ya dow oo nja káre al bəy rəm, bá dow à koo gə-é gogi al ya sar rəm tɔ. ²⁰ Kinə 'Babe gangi ta ndɔ-je kinlé adi gɔji al rəmə, dow kí à kaji ya goto. Ngà kɛ bá ɛ adi ndɔ-je kinlé gɔji, kɔw dow-je kí ɛ mbəti-dé adi 'tɔ dow-je liə.»

²¹ «Kinə dow idə-si panè: “Kristi† ɔ nè” əse “ɔ yó”, kàrè 'taai ta liə al. ²² Kɔtələ, njéba rɔ-dé Kristi-je, kɪ njéba rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti d'a kɪ kɔw ra nékɔji-je, kɪ né mbəli-je kɔw kədi-né dow-je. D'a ra bə sangi-né koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. ²³ Ooi go rɔ-si maji. Mə m'idə-si rəsi ngá ɛn!»

Təl ree læ Ngon læ dow
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ †Go ndɔ kɔ-je-ti kí dum nati kinlé, londul à kuti kəm kàdì, nɔy à nda al,

²⁵ †kərwəi-je kí dɔrɔ-ti d'a tusi nangi, bá tɔgi-je kí dɔrɔ-ti à yəy yəki-yəki.

²⁶ †Rəmə dow-je d'a koo Ngon læ dow à kɪ dɔrɔ-ti kisi ree dan kilndi-ti kɪ tɔgi kí nɔ rəm, bá kɪ rɪba rəm tɔ. ²⁷ †E à kulə malayka-je kadi 'kəw dow-je kí ɛ mbəti-dé kɪ dɔ kum dɔnangi kí sɔ kin lay kɪ nati. D'a kɪ ngangi dɔnangi-ti kɔw njal ngangi dɔrɔ-ti.

Néndó kí rɔ kote-ti
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Uni néndó mɛɛ gɔsta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé, loki balkəm-é-je təl tò mbəl bá mbi-é tubə dɔ-ti lé, səi 'gəi kí nɔy bə nɔy ngosi. ²⁹ Bə ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí Ngon læ dow ɔ tarəbi-ti pèrère ngá.

³⁰ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³¹ Dɔrɔ-je kɪ dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je læ-m lé à goto al ya sartangani.

Dow gə ndɔ ree læ Jeju Kristi al
Mat 24:36-44

³² †Ta læ ndɔ əse kàdì ree læ Ngon læ Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dɔrɔ-ti ya kàrè 'gə al rəm, bá Ngon læ Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bɔbi-é ya kɪ kár-é bá gə. ³³ Bɛba ooi go rɔ-si maji, isi kəm dɔ rɔ-si-ti,

* **13:14** 13:14 Dan 9:27 † **13:15** 13:15 Luk 17:31 † **13:19** 13:19 Ntd 7:14 † **13:21** 13:21 Kristi lé kər mɛɛ-é tɔ dow kí Lubə mbəti-é. † **13:24** 13:24 Ntd 6:12 † **13:25** 13:25 Ntd 6:13 † **13:26** 13:26 Ntd 1:7 † **13:32** 13:32 Mat 24:36

kdo sɔi 'gəi ndo kɪ né-é à ra-né né al. ³⁴ †À tò titi-nɔ kɪ njèkəy kɪ isi ɔw mba rəmə iŋə kəy liə, ində ngannjékullə-je liə do-ti, gáŋgi kullə do-dé-ti kɪ go-é go-é kadi 'ra, bá ndəji njəŋgəm takəy kadi isi kəm. ³⁵ Ən é isi kəm do rɔ-si-ti tɔ, kdo sɔi 'gəi ndo kɪ njèkəy à təl-né al. À təl ta losɔlo pee əse danlo-ti, əse kɪ ndi nɔ kunjə əse kɪ ndoɟe. ³⁶ Beba isi kəm do rɔ-si-ti nè à kɪ ree kubə-si nangi busi do bi-ti. ³⁷ Ta kɪ m'idə-si kinlé, m'idə dow-je lay tɔ, kadi isi kəm do rɔ-si-ti.

14

'Boy-je lə jipi-je d'im Jeju

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jə 11:45-53

¹ Ndo ra nɔy Paki*, kɪ ndo ra nɔy kɪ 'ra kɪ mbə kɪ əm goto-ti nɔy ndo joo. Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kəm rəbi kdo kədi Jeju kuwə-é təl-é. ² Kdotalə də 'panè: «J'a rai ndo ra nɔy-ti al, kdo j'a kungi dow-je do-ji-ti.»

Ta lə dené kɪ ur ubi do Jeju-ti

Mat 26:6-13; Jə 12:1-8; Luk 7:36-50

³ †Jeju isi mɛɛ bə-ti kɪ Betani, mɛɛ kəy-ti lə Simɔ kɪ ndo kɪ to njəbanji. Loki d'isi ta nékuso-ti rəmə, dené kərə bə andi go-dé-ti kɪ ku kɪ 'ra kɪ ər kɪ 'ba-é «albatrə» ji-é-ti. Ku lé, ubi kɪ əti maji rusi mɛɛ-é ə to ubi wale kɪ 'ba-é «nár» kɪ yérərə adi là-é nɔ. Dené lé ində ta ku lé təti, ə ungi ubi lé do Jeju-ti. ⁴ Rəmə nəl dow-je kɪ nɔ-je al, adi 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «E tuji ubi kin kɔgi bə kdo ri wa?» ⁵ To ubi kɪ lé j'a taa-né là kɪ à dəə là kullə kɪ ndo bumutə kdo ləbi njéndoo-je al ban wa? Rəmə wəŋgi ra-dé do dené-ti lé. ⁶ Ngà Jeju panè: Inəi dené kin jeke. Adi-é kɔ bə kdo ri wa? E ra né kɪ maji kdo ta lə-m. ⁷ Kdo njéndoo-je d'a kisi sə-si nè kɪ ndo-é ndo-é, adi ndo kɪ 'ndigi lé, a rai sə-dé maji bəy, ngà mɔ lé m'a kisi sə-si kɪ ndo-je lay al. ⁸ Dené kinlé ra né kɪ tɔgi-é asi ra; ɛ ndəm-m ubi kete kdo dubi-m-né. ⁹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kɪ dɔnangi-ti nè kɪ d'a kilə mbə Poyta kɪ Maji titi lé, d'a kər poy né kɪ dené ra kinlé kadi mɛɛ dow-je ole-né do-é-ti.

Judası sangi kəm rəbi kun do Jeju

Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰ Judası Iskariyoti kɪ to kɪ kərə dan njéndó né-je-ti lə Jeju kɪ dɔgi gidı-é joo ɔw ɔji ta kɪ njékun do njégugnə-je lə Lubə kadi n'ilə Jeju ji-dé-ti. ¹¹ Loki d'oo ta liə bə lé, rɔ-dé nəl-dé nɔ adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. Dɔgangi-é-ti kinlé, Judası sangi kəm rəbi kɪ maji kadi n'ilə-é-né ji-dé-ti.

Jeju kɪ njéndó né-je liə 'ra go nɔy Paki

Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Jə 13:21-30

¹² Ndo kɪ dɔsɔy lə ndo ra nɔy kɪ 'ra kɪ mbə kɪ əm goto-ti, ndo kɪ d'ilə-né məsi bati-je nangi kdo nékuso kɪ lo Paki-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'dəji-é 'panè: «Lo kɪ rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?» ¹³ Beba Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «Owi mɛɛ bebo-ti, a kingəi dingəm kɪ uti güm man rəmə 'ndoli go-é. ¹⁴ Mɛɛ kəy kɪ ɛ ɔw-ti lé, idəi

† 13:34 13:34 Luk 12:36-38 * 14:1 14:1 Nɔy Paki lé, to nɔy kɪ 'ra kadi mɛɛ-dé ole-né do tɛɛ bə bə-ti lə ngan Israyel-je. † 14:3 14:3 Luk 7:37,38

njèkəy 'painè: Njèndó dow-je né panè, mɛɛ kəy kí rá bá n'a kuso né Paki-ti kì njèndó né-je lə-n'è wa? ¹⁵ Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kí mɛɛ-é tati pəl-pəl kí tò dɔ madi-é-ti taá; né-je lay tò-ti rəm, toki ra go-é lay rəm; lo kin bá a rai nékuso-ti kɔɔ-ji.» ¹⁶ Ngà loki njèndó né-je d'otì d'ow mɛɛ bebo-ti lé, d'ingə né-je lay titi kí Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Paki.

Jeju pa ta lə Judasi kí à kun dɔ-é

Mat 26:20-25; Luk 22:21-23

¹⁷ Ta kàdì kur-ti, Jeju ree kì njèndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo. ¹⁸ Loki d'isi ta nékuso-ti lé, Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow káre dan-si-ti kí isi uso sə-m né à kun dɔ-m.» ¹⁹ Go ta-ti kinlé, mɛɛkɔ ra njèndó né-je adi 'dɛji-é ta ɔsi go-nɔ go-nɔ 'panè «To mɔ wa?» ²⁰ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «To dow káre dan-si-ti səi kí dɔgi gidi-é joo kin, kí ulə ji-é sə-m nati mɛɛ bay-ti kin ya. ²¹ Tɔgrɔ, Ngon lə dow à koy titi kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sɔbi dɔ-é lé ya, ngà tuji bá à kusi dɔ dow-ti kí njèkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'oji-é al kàrè tò soti.»

Kində gin nékuso nam lə Jeju

Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29

²² Loki d'isi d'uso né lé, Jeju un mbə rəmə ra oiyo Lubə bá uwə gangi adi njèndó né-je liə ə panè: «'Taai, né kin to daji rɔ-m.» ²³ Go-ti, un kobi kí man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə, adi-dé ə dɛ lay ya d'ay. ²⁴ Jeju idə-dé panè: «Kin to məsi-m, məsi kulənoji nati kì Lubə kí ungi nangi kɔɔ kosi dow-je. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'a kəy man nduu gogi al sar ndɔ kí m'a kəy kì sigi kɔbe-ti lə Lubə.» ²⁶ Go-ti, d'usi pa-je† bəy bá d'ɪ d'ow dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jə 13:36-38

²⁷ Jeju idə njèndó né-je liə panè: «Səi lay ya a tusi-mi kiŋəi-mi, kɔɔ 'ndəngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: «M'a təl njèkul bati-je, rəmə bati-je d'a sane-nɔ.»»

²⁸ †Ngà Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Kɛ bá loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kɔw ngəbi-si Galile.» ²⁹ Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'ɪŋə-i kɔgi kàrè mɔ bè lé m'a kiŋə-i kɔgi ndə al.» ³⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone ə kí ndɔɔ nè-ti kin ya, kunjə à nɔ nja joo al bəy ya 'a naji panè 'gə-m al ya nja mutə.» ³¹ Piyər təl ilə-é-ti kì tɔgi-é ya bəy panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, kí nja káre ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njèndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju pa ta kì Lubə lo ndɔr-ti kí 'ba-é Getseməne

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Loki d'ow 'tɛɛ lo-ti kí 'ba-é Getseməne rəmə, Jeju idə njèndó né-je liə panè: «Isi nangi nè adi m'ow m'pa ta kì Lubə.» ³³ Ə ɛ adi Piyər, kì Jaki, kì Jə d'ow siə rəmə, dɔ gangi-é-ti kinlé bá bəl kì mɛɛ gangi man ulə gin ra Jeju. ³⁴ Beba idə-dé panè: «Mɛɛkɔ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi.» ³⁵ Ngà rəmə loki ɔti kete sɛ lé, usi nangi pa ta kì Lubə panè kinə kəm rəbi kí rangi tò nɔɔ rəmə, kadi n'ra n'adi kàdì kí né kin ɔw kì ra-né né kinlé tɛɛ dɔ-n'è-ti al. ³⁶ ɛ panè: «Aba! Bobi-m, i

lé 'ow kà tógi do né-je-ti lay, 'itə kò kí n̄a kin kí rangi do-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigi-ti lə-m ma al; ngà kadi 'ra kí go ndigi-ti lə-i i ya.»³⁷ Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-ti kí mutə lé rəmə ingə-dé do bi-ti. Beba ɛ pa kà Piyər panè: «Simɔ, 'to bi wa? Kadi 'ɔgi kəm-i bi kadi kàrè bè ya kàrè 'asi al wa?»

³⁸ «Ogi kəm-si bi ə 'pai ta kà Lubə kɔo kadi néna tɛɛ do-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow fá tógi-é asi al.»³⁹ Jeju təl inə-dé bəy ə ɔw pa ko ta-je kí kàrè kin ya kà Lubə bəy. ⁴⁰ Go-ti, təl ree, rəmə ingə-dé do bi-ti, kəm-dé ɔy diriri. Dɛ 'gə ta kí d'a kidə-é al. ⁴¹ Təl ree kí nja mutə idə-dé panè: «'Toi bi lə-si ngá, uwəi rɔ-si. Gin né-je gangi ngá! Kadi asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti. ⁴² Ii taá adi j'owi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngá!»

Ta lə kuwə Jeju

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jə 18:3-12

⁴³ Jeju pa ta lé ilə nangi al ya bəy rəmə Judasi kí to kí kàrè dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé, ree kà kosi dow-je kí d'uti kiyərɔ-je kà kagi-je ji-dé-ti. Dow-je kinlé, njékun do njégugnə-je lə Lubə, kà njéndó dow-je ndukun-je, kà 'ngatógi-je lə jipi-je fá d'ulə-dé. ⁴⁴ Njékun do Jeju lé, tɔji-dé né kí n'a ra kadi 'gə-né Jeju. ɛ panè: «Dow kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kadi-m-ti kin ya to ɛ, ən ə uwəi-é əjè 'ngəmi-é maji ə ɔwi siə.» ⁴⁵ Loki Judasi ree tɛɛ rɔ Jeju-ti rəmə fa-é panè: «Njéndó dow-je né», rəmə uwə-é kadi-é-ti. ⁴⁶ Beba dow-je kí 'ree siə lé d'uwə Jeju. ⁴⁷ Kí kàrè dan dɛ-ti kí d'a siə, ɔr kiyərɔ tugə-né mbi ngonnjékullə lə burə do njégugnə-je lə Lubə ndəti ya gangi.

⁴⁸ Jeju idə-dé panè: «Səi ooi-mi kà bokaya dow fá 'reei kà kiyərɔ-je kà salangi-je kɔo kuwəi-mi-né wa? ⁴⁹ †Mə kí ndɔ-je lay m'isi nati sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ə uwəi-mi al, ngà né kinlé tò bè kɔo kadi ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay kinlé né-é ra né.»

⁵⁰ Beba njéndó né-je lay ya 'tusi-é d'inə-é d'ay-nə. ⁵¹ Basa kàrè bè bir rɔ-é kà kubi, ndole go Jeju, beba 'sangi kadi d'uwə-é. ⁵² Loki 'sangi kadi d'uwə-é lé, ɛ inə kubi liə ji-dé-ti, ay kà rɔ-é kare.

Kə Jeju n̄ə 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jə 18:13-14,19-24

⁵³ D'ow kà Jeju bə lə burə do njégugnə-je lə Lubə. Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kà 'ngatógi-je lə jipi-je, kà njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-nə nɔɔ. ⁵⁴ Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà dɛki siə, ɔw sar tɛɛ mɛɛ ndògi-ti panata lə burə do njégugnə-je lé ə isi nati kà ngannjékullə-je isi ndibi pər.

⁵⁵ Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kà 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'ingə-nə, 'sangi kəm rəbi kadi d'ingə ta madi kí sobi do Jeju kɔo kadi 'gangi-né ta koy do-é-ti, ya ngà d'ingə al. ⁵⁶ Dow-je n̄ə ya 'təti ta kí ndángi do-é-ti, ngà ta-je lə-dé ɔw go-nə-ti al. ⁵⁷ Dɛ kí n̄ə-je d'ubə nangi d'i taá 'təti ta ta-é-ti 'panè: ⁵⁸ †J'oo ta-é-ti panè: «M'a tɔɔ kəy lə Lubə kí dow-je d'ində kà ji-dé kin, ə ndɔ mutə ya m'a kində kí rangi kí ji dow fá à ra al.» ⁵⁹ Dɔ ta-ti kin ya kàrè ndi-dé ɔw go-nə-ti al ya bəy. ⁶⁰ Burə do njégugnə-je lé i taá dan kosi dow-je-ti dəji Jeju panè: «I 'a kilə ta-je-ti kí dow-je kin 'tilə do-i-ti kinlé al wa?» ⁶¹ Ta-é kí ngarara ya kàrè ɛ tɛɛ

ilə-é-né-ti al. Burə do njégugnə-je təl dəji-é ya bəy panè: «I 'to Kristi† kí Ngon lə Lubə kí j'osi gəji-é lé wa?» ⁶² Jeju ilə-é-ti panè: «Oiyó, to mą ya. Ə a koi Ngon lə dow à kisi do jikəl Lubə-ti kí njètógi rəm, bá a kooi-é kí à kǐ dora-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm tó.» ⁶³ Beba burə do njégugnə-je lé tuwə kubi kí rə-é ɛ-ti ya gángi bati-bati ə panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy fan wa? ⁶⁴ Ta kəbi kí ɛ pa kǐ Lubə lé, səi ooi kǐ mbi-si; ta ri ə 'giri do-ti wa?» Dow-je lay ya 'gangi ta do-é-ti 'panè: «Koy-é ya bá to tó-é.» ⁶⁵ Beba de kí ná-je dan-dé-ti 'tubə yoro do-é-ti, 'doo kəm-é kǐ takubi, 'bír ji-dé 'tində-é-né ə 'pa siə 'panè: «'Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to ná bá ində-i wa?» Bá ngannjékullə-je 'tində mbó-é tó.

Piyər naji panè n'gə Jeju al

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jq 18:15-18,25-27

⁶⁶ Dəgangi-é-ti kí Piyər nəy-né meɛ ndəgi-ti nangi bəy lé, dené káre dan ngannjékullə-je-ti lə burə do njégugnə-je lé ree, ⁶⁷ bá ɛ oo Piyər isi ndibi pər rəmə oo-é gərórə ə idə-é panè: «I ya kàrè 'to njənjiyə kǐ Jeju, dow kí Najareti kinlé tó.» ⁶⁸ Ngà Piyər təl naji panè: «Kuy! M'gə al, i lé ta ri bá 'ndigi pa kàrè m'gə al.» Go-ti rəmə, Piyər tɛɛ ɔw ndaa-ti. ⁶⁹ Ngà dené lé oo Piyər lé bəy rəmə, təl idə dow-je panè: «Dow kanlé to kí dan-dé-ti ya.» ⁷⁰ Rəmə Piyər naji ya bəy. Sə go-ti ya rəmə, de kí d'ə lo-é-ti 'pa kǐ Piyər 'panè: «Təgrə-ti, i lé 'to kí dan-dé-ti ya, kdo i 'to dow kí donangi Galile-ti; ['pa ta tanə sə-dé rəm.»]§ ⁷¹ Beba Piyər ubi rə-é panè kadi Lubə ində-m ɔji-m: «M'gə dow kí 'pai ta liə kinlé al.» ⁷² Tajinati nè ya kunjə nɔ nɔ kí nja joo, rəmə meɛ Piyər ole do ta-ti kí kete Jeju pa siə panè: «Kunjə à nɔ nja joo al bəy ya 'a naji ta panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə.» Beba ɛ gir tɛɛ do ta-ti kin rəmə nɔ buktu-buktu.

15

Jeju a nɔ Gubərnər Pilati-ti

Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jq 18:28-38

¹ Kǐ ndoge rati ya, njékun do njégugnə-je lə Lubə 'kəw-nə, d'ɔji-nə ta kǐ 'ngatógi-je lə jipi-je, kǐ njéndó dow-je ndukun-je, adi to kuwədo-nə lə 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lay. Beba de d'un ndu-dé d'adi 'tɔ Jeju njim-njim d'ow siə d'ilə-é ji Pilati-ti.

² Beba Pilati dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.» ³ Njékun do njégugnə-je lə Lubə 'tilə ta-je nɔ do Jeju-ti. ⁴ Pilati təl dəji-é panè: «'A kilə-dé ta-ti kinlé al wa? 'Oo kər ta-je kí 'tilə do-i-ti kinlé ya al wa?» ⁵ Ngà Jeju tɛɛ ta-é kí ngarara ya kàrè ilə-ti al sar adi ɔr ndil Pilati.

'Gangi ta koy do Jeju-ti

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jq 18:39-19:16

⁶ Kaglo ra nəy Paki-je lay ya, Pilati à kilə dangay káre taá ə à to ɛ kí kosi dow-je ya d'osi kagi do-é-ti bá à kilə-é taá. ⁷ Ə dingəm káre kí ri-é lə Barabasi kí to kí káre dan bokaya-je-ti kí ndəki 'təl dow ndo ra wəngi-ti a dangay-ti nɔɔ. ⁸ Kosi dow-je d'ow panata lə Pilati 'dəji-é kadi

† 14:61 14:61 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. § 14:70 14:70 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kǐ ji-dé kǐ ta greki.

ra né kí ɛ ra adi-dé k̀i do bal-bal kinlé. ⁹ Pilati ilə-dé-ti panè: «'Ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa?» ¹⁰ Kdo ɛ gə kí njékun do njégugné-je lə Lubə d'ilə Jeju ji-n'è-ti kdo kim kí d'im-é. ¹¹ Njékun do njégugné-je lé, 'sulə kosi dow-je kadi 'dəji Pilati kadi Barabasi bá ilə-é taá. ¹² Pilati təl dəji-dé bəy panè: «Ngà 'ndigi kadi m'ra ri kí ɛ kí səi 'bai-é ngar lə jipi-je lé wa?» ¹³ Də 'pa ta k̀i ndi-dé kí boy-boy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» ¹⁴ Pilati idə-dé panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Rəmə 'təl 'pa ta k̀i ndi-dé kí boy itə kí kete lé ya bəy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.»

¹⁵ Pilati ndigi kadi rə kosi dow-je nəl-dé, beba ilə Barabasi taá, rəmə adi 'tində Jeju k̀i ndəy marow bá inə-é ji-dé-ti kadi d'ow 'bə-é kagdəsi-ti.

Asgar-je 'soki Jeju

Mat 27:27-31; Jq 19:2-3

¹⁶ Asgar-je d'ow k̀i Jeju panata lə Gubərnə, rəmə 'ba kosi asgar-je lay. ¹⁷ D'ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a rə-é-ti, 'ra kun d'oji jəgi ngar-ti d'ulə do-é-ti. ¹⁸ Rəmə 'təl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya boo ngar lə jipi-je.» ¹⁹ 'Tində do-é k̀i tuwətogi, 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'təsi məkəji-dé nangi bá 'səbi takəm-dé nangi n̄ə-é-ti. ²⁰ Loki 'soki-é asi-dé rəmə, d'or kubi kí kər lé rə-é-ti ə d'ulə kubi-je liə rə-é-ti gogi, bəy bá 'tɛɛ siə ndaa-ti gidi be-ti kdo bə-é kagdəsi-ti.

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jq 19:17-27

²¹ †Asgar-je d'ində tógi do dingəm-ti káre kí ri-é lə Simɔ d'adi-é uti kagdəsi lə Jeju. Dingəm kinlé, ɿ ndorɔ ə to dow kí bebo Siren-ti. E to bəbi Alegjandrə k̀i Rupusi.

²² D'ow k̀i Jeju lo-ti kí 'ba-é Golgota, kí kər meɛ-é to «lo kí titi-n̄a k̀i ka do dow.» ²³ D'adi-é man nduu kí 'pote nati k̀i né kí 'ba-é mir kadi-é ay bá ɛ mbati. ²⁴ Go-ti, 'bə Jeju kagdəsi-ti ə d'osi mbare do kubi-je-ti liə kdo koo se n̄á bá à kingə wa? ²⁵ 'Bə Jeju kagdəsi-ti k̀i kàd̀i kí jin̄ay káre kí ndoge. ²⁶ 'Ndàngi gin né kí 'gangi-né ta do Jeju-ti taá 'panè: «Ngar lə Jipi-je.»

²⁷ 'Bə bəkaya-je joo nati k̀i siə do kagdəsi-je-ti lə-dé; ɛ kí káre do jikol-é-ti, kí káre do jigəl-é-ti to. ²⁸ [Bè adi ta kí meɛ mbete-ti kí aa njay lé né-é ra né. 'Ndàngi 'panè: «'Tidə-é nati k̀i njéra majal-je.]]*

²⁹ †Dow-je kí njédəə rəbəə-je 'tugə do-dé 'soki-é-né 'panè: «A! I kí 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndo mutə ya 'a kində gogi lé, ³⁰ ɿ ya 'aji rə-i ə ɿ do kagdəsi-ti 'risi nangi adi j'oo n̄a.» ³¹ Njékun do njégugné-je lə Lubə, k̀i njéndó dow-je ndukun-je kàrè 'pa ta dan-dé-ti 'soki-é-né 'panè: «Dow-je kí rangi bá ɛ aji-dé, ngà ɛ asi kaji rə-é al wa! ³² E é nè n'to Kristi†, ngar lə Israyel-je lé, k̀i ya kadi-é ɿ kagdəsi-ti kin risi nangi adi j'oo ya rəmə j'a kadi-é meɛ-ji ngá!» Də kí 'bə-dé siə nati kagdəsi-ti lé 'taji-é to.

Koy lə Jeju

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jq 19:38-42

† 15:21 15:21 Rəm 16:13 * 15:28 15:28 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi k̀i ji-dé k̀i ta greki. † 15:29 15:29 Mar 14:58; Jq 2:19 † 15:32 15:32 Kristi lé kər meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

³³ Loki kàdì ǵ jam dɔ ʃe-ti ya ʃøy rəmə, lo ndul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàdì kí mutə kí losɔlo asi-né. ³⁴ Dɔkàdì-é-ti kinlé, Jeju nɔ kì ndi-é kí boy panè: «Eloy, Eloy, lamasabatani?» Kɔr mɛɛ-é to «Lubə lə-m, Lubə lə-m, kɔɔ ri bá iŋə-m kɔŋi bè wa?» ³⁵ Dow-je kí nǵ-je dan dɛ-ti kí d'ǵ lo-é-ti lé d'oo ndi-é ə 'panè: «Ooi! Ǽ ʃa Eli!» ³⁶ Beʃa dow káre dan-dé-ti ǵy ngɔdi ulə ndɔkrɔ dan man nduu-ti kí masi, ulə ta tuwətógi-ti adi Jeju kadi njibi ə panè: «'Ngəbi məkì! Adi j'ooi se Eli liə lé à ree kɔr-é kur-é nangi wa?» ³⁷ Jeju nɔ kì ndi-é kí boy rəmə uwə ta-é nati. ³⁸ Kubi gangi mɛɛ kəy lə Lubə, i taá ya til ree njal nangi. ³⁹ Njèkun dɔ asgar-je kí ʃu kí ǵ lo-é-ti bá oo koy kí Jeju oy lé bè rəmə panè: «Dingəm kinlé to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti.»

⁴⁰ †Dené-je madi d'ǵ ngərangi d'ǵ d'oo né-je lé tɔ. Mari kí Magdala, kì Mari kí kɔ Jojesi-je kì Jaki kí to ngon kí basa rəm, bá Salome d'ǵ dan dené-é-je-ti lé tɔ. ⁴¹ Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullə d'adi-é loki isi-né Galile-ti. Dené-je kí rangi nǵ ya kí 'ree siə nati Jorijaləm d'ǵ dan-dé-ti nɔɔ tɔ.

D'ilə nin Jeju bole mbal-ti

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jǵ 19:38-42

⁴² Ta kàdì kur-ti kete nɔ ndɔ taakoo-ti lə jipi-je kí to ndɔ ra go né-je kɔɔ ndɔ taakoo lé, ⁴³ Jojepi kí to dow kí mɛɛ ʃebo-ti kí Arimate ree; ɛ to kí káre dan kí boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je kí ri-é ʃa nǵ. Ǽ kàrè to dow kí isi ngəbi kɔʃbe lə Lubə tɔ. Beʃa ɛ uwə mɛɛ-é ngǵ ya ɔw rɔ Gubərnər Pilati-ti dǵi-é nin Jeju. ⁴⁴ Ta igi Pilati səl kɔɔ koy kí Jeju oy ngá. Beʃa ɛ ʃa njèkun dɔ asgar-je dǵi-é panè se Jeju lé oy mbɔr nɔ wa? ⁴⁵ Loki oo ta lə njèkun dɔ asgar-je lé, ɛ adi tarəbi Jojepi kadi ɔw un nin Jeju lé. ⁴⁶ Beʃa Jojepi ndogì takubi, ə nin Jeju kagdəsi-ti, ʃir-é-né ə il-é ʃe nin-ti, bole mbal-ti kí 'tɔl sigi. Ǽ nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é. ⁴⁷ Mari kí Magdala kì Mari kí kɔ Jojesi d'oo lo kí d'ilə nin Jeju-ti.

16

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jǵ 20:1-10

¹ Loki ndɔ taakoo lə jipi-je dəə lé, Mari kí Magdala, kì Salome rəm, bá Mari kí kɔ Jaki 'ndogì ubi-je kí əti maji-maji kadi d'ɔw 'ndəm nin Jeju. ² Beʃa ndɔ Dimasi kí ndɔge rati, kí kàdì ubə al ʃoy ya dɛ d'ɔw dɔɔbadi-ti. ³ 'Dǵi-nǵ 'panè: «Nǵ bá à nduburu ndəngrə ər kin kí rangi ta ʃadi-ti kadi-ji ən wa?» ⁴ Ngá loki d'un kəm-dé taá rəmə d'oo kí ndəngrə ər lé toki nduburu kilə rangi ngá.

⁵ Loki d'andi ʃe nin-ti lé rəmə, d'oo basa káre kí ulə kubi kí ngal kí nda isi kí dɔ jikol. Loki d'oo-é lé, 'ʃəl nǵ. ⁶ Beʃa basa lé idə-dé panè: «'Bəli al, ʃəi lé, Jeju kí Najaret-ti kí 'ʃə-é kagdəsi-ti lé bá ʃəi 'sangi-é; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi goto nè; ooi, lo kí d'ilə-é-ti ən. ⁷ †ɔwi idəi njéndó né-je liə, ə idəi Piyər tɔ kí ɛ à ngəbi-si Galile-ti. Lo kin bá a kooi-é-ti, titi kí ɛ idə-si-né kete lé.»

⁸ Beʃa dɛ 'ʃəl rəm, 'dadi rəm adi 'tɛɛ ʃe nin-ti lé kí ngɔdi d'ǵy-nǵ. Lo kadi 'pa ta-é d'adi dow goto kɔɔtalə ʃəl ində mɛɛ-dé gangi.

*Jeju oji ro-é Mari kí Magdala**Mat 28:9-10; Jq 20:11-18*

⁹ [Jeju tósi ndəl ində lo tɛɛ kɪ ndo Dimasi kɪ ndoge rati. Ɛ toji ro-é Mari kí Magdala kí ndəki ɛ tubə ndil-je kí maji al siri do-é-ti lé ya kete. ¹⁰ Mari ow or poy-é adi njéndó né-je kí d'isi dan mɛɛkɔ-ti d'isi 'nɔ. ¹¹ Ngà loki idə-dé panè Jeju isi kəm, adi n'oo-é kɪ kəm-n'ɛ ya kàrè, dɛ d'oo ta liə kɪ ta kí togrɔ-ti al.

*Jeju toji ro-é njéndó né-je liə joo**Luk 24:13-35*

¹² Go-ti, Jeju toji ro-é kɪ ro kí mbəl ro njéndó né-je-ti liə kí joo kí d'isi d'ow kɪ ngonbe-ti kí wale. ¹³ Dɛ 'təl 'ree d'or poy-é d'adi ndəgi-é-je, bə ya kàrè d'adi-dé mɛɛ-dé al.

*Jeju toji ro-é njéndó né-je liə kí doɟi gidi-é káre**Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jq 20:19-23; Knj 1:6-8*

¹⁴ Go-ti, Jeju toji ro-é njéndó né-je liə kí doɟi gidi-é káre kí d'isi ta nékuso-ti; ɛ kəl sə-dé kɔ mɛɛngə kɪ mɛɛndə lə-dé kí oɟi-dé kadi d'adi mɛɛ-dé dɛ kí d'oo-é kí tósi ndəl ində lo tɛɛ. ¹⁵ †Ɛ idə-dé panè: «Owi kɪ lo lay dɔnangi-ti nè, iləi mbɛ Poyta kí Maji lə-m adi dow-je lay. ¹⁶ Dow kí adi-m mɛɛ-é é 'rai-é batɛm lé à kaji; ngà dow kí adi mɛɛ-é al lé, ta kí gangi à kusi do-é-ti. ¹⁷ Nékoji-je kí à toji kadi 'gə-né dɛ kí d'adi-m mɛɛ-dé ban: D'a tubə ndil-je kí maji al kɪ ri-m, d'a pa ta kɪ ndɔ ta-je kí sigi, ¹⁸ d'a kuwə li-je kɪ ji-dé rəm, lé d'ay man kí né kí à tol dow tò-ti ya kàrè à ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔy-je-ti ə njémɔy-je d'a kingə lapiya.»

*Jeju təl ow dora-ti**Luk 24:50-53; Knj 1:9-11*

¹⁹ †Go ta-je-ti kí 'Babe Jeju pa sə-dé lé, Lubə un-é ow siə dora-ti adi isi do jikol-é-ti. ²⁰ Njéndó né-je d'ow d'ilə mbɛ Poyta kí Maji kɪ lo-je lay. 'Babe ra sə-dé kullə rəm, bá ra nékoji-je nɔ ya dan-né go Poyta kí Maji kí dɛ 'pa lé toji-né kadi to ta kí togrɔ-ti.]*

† 16:15 16:15 Knj 1:8 † 16:19 16:19 Knj 1:9-11 * 16:20 16:20 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

Poyta kí Maji kí

Luki ndàngi

Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Luki ndàngi

Luki toji Jeju Kristi kí to Ngon læ dow kí ree kɔo sangi nja dow-je kí 'này ə kɔo kaji-dé ('Ndó 19:10). Ɛ toji ta kí ð mee Jeju kɔo njéndoo-je, kí dené-je, kí ngan-je kí dow-je d'oo-dé kí né al. Ɛ toji kullə kí Ndil kí aa njay ra mee né-je-ti kí Jeju ra.

Njèndàngi mbete kinlé to Dòktur kí to jipi al, ə kí boy nà lé, ɛ ndàngi mbete kin kɔo kilə-né mbe Poyta kí Maji kí sobi dɔ kaji kí tò kí takul Jeju Kristi kadi dow-je kí 'to jipi-je al. Luki ndàngi mbete kullə læ njékɔwkuɔlə-je tɔ; ə ɛ ndàngi mbete-je kí joo kinlé adi Teopil kí to dow kí ri-é ba nà kí to jipi al. Luki lé, ɛ ya kí dɔ-é gə Jeju al, ngà né-je kí sobi dɔ kisi kí dɔ taà læ Jeju bá ɛ ndər gin-é nà rɔ dow-je-ti kí 'gə Jeju maji.

Mbete kinlé, ngal itə mbete-je kí mee kunmindi-ti kí sigi lay. Luki ulə gin-é dɔ né-je kí beti-beti kí sobi dɔ koji Jeju ya pa ta dɔ-ti nà kí gangi-é berere-berere (Luk 1–2) rəm, pa ta dɔ gin koji-ti liə kí ɛ to-né dow rəm (Luk 3:23-38). Ɛ ɔr poy batəm kí 'ra-é rəm (Luk 3:21), nà kí Sú nà-é rəm (Luk 4:1-13), pa ta kí dɔ kullə-ti liə rəm (Luk 4–21), bə kí 'bə-é kagdəsi-ti (Luk 22–23), kí tosi kí ɛ tosi ndəl ində lo tɛɛ rəm (Luk 24). Lo tɔl ta mbete-ti lé, Luki pa ta kí dɔ kəm rəbi-ti kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə nja nà-nà go tosi-ti kí ɛ tosi ndəl ində lo tɛɛ rəm, bá pa ta kí dɔ né-je-ti kí ɛ ndó-dé kete kadi d'ilə mbe Poyta kí Maji mbi dow-je-ti kí rangi. Go-ti, ɛ pa ta kí dɔ kəm rəbi-ti kí Lubə un-né Jeju ɔw-né siə dɔrɔ-ti.

Kulə gin ta

Mar 1:1; Knj 1:1-3

¹ Dow-je nà ya d'adi rɔ-dé 'ndàngi né-je kí ra né dan-ji-ti nè lé, ² ə 'ndàngi kí gangi-é kí j'oo-né ta njékə lo-é-ti lo kulə gin-é-ti nɔ bá 'təl ngannjékullə-je kí njékilə mbe ta læ Lubə. ³ Bəba loki m'dəji ta dɔ né-je-ti kin lay kí gangi-é berere-berere lo kulə gin-é-ti nɔ ya lé, mɔ kàrè nəl-m kadi m'ndàngi kí go-é go-é ya m'adi-i i Teopil kí 'to dow kí boy nà. ⁴ M'ndàngi m'adi-i bə, kɔo kadi 'gə maji kí néndó-je kí 'ingə kinlé, to néndó-je kí tɔgrɔ-ti ya.

Ta kí dɔ koji Jeju-ti kí kɔ-é basa

Ta kí dɔ koji Jɔ-ti kí njèra dow-je batəm

⁵ Bal-je-ti kí Erodì to-né ngar dɔnangi Jude-ti lé, njègugnə læ Lubə kàrè isi nɔɔ, ri-é læ Jakari. Ɛ to dow kí dan kuti dow-je-ti læ Abiya kí ndɔki to njègugi né* ə ne-é to kí gin ka-ti læ Arɔ tɔ. Ne-é lé ri-é læ Elijabeti. ⁶ Dɛ joo lay ya 'to dow-je kí njèra né kí njururu nɔ Lubə-ti, 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti læ Lubə lay, bá 'təl rɔ-dé go tó mindi 'Babe-ti

* 1:5 1:5 Mee Kunmindi-ti kí Low lé, d'uwə njègugnə-je lé kí kuti-é kuti-é lo kɔrjoo gidi-é sɔ. Adi dɛ kí gin kàrə 'ra kullə logugi né-ti Dimasi kàrə-kàrə.

lay rəm, adi ta goto do-dé-ti. ⁷ Ngà de d'oji ngon al, kdotalə Elijabeti lé to kuji rəm, bá de joo lay ya 'bugə n̄a ngá rəm tɔ.

⁸ Ndo káre bə, Jakari ɔ ra kullə liə kí tò kadi-é ra n̄ə Lubə-ti, kdotalə de kí kuti dow-je liə bá to ta ra kullə lə-dé, ⁹ beba kagi usi do Jakari-ti titi kí njégugné-je 'ra-né low-low, kadi ɛ bá ow meɛ kəy-ti lə 'Babe, kdo kadi ow ró pər n̄okagi kí ətɪ maji logugi né-ti adi Lubə. ¹⁰ Do kadi ró n̄okagi-je-ti kí ətɪ maji logugi né-ti lé, kosi dow-je lay d'ə 'pa ta kí Lubə takəy-ti lə Lubə. ¹¹ Rəmə tajinati nè ya malayka lə 'Babe tɛɛ kí Jakari kəy, ɔ taá do kòl, kəl logugi né-ti kí to lo ró n̄okagi-je kí ətɪ maji-maji lé. ¹² Loki Jakari un kəm-é oo-é lé, do-é təl, bəl ində bandi-é bati gangi. ¹³ Ngà malayka lé idə-é panè: «Jakari, 'bəl al.

Kdo ta kí 'pa kí Lubə lé, Lubə oo, adi ne-i Elijabeti à koji ngon kí dingəm kadi-i ə 'a kində ri-é lə Jə.

¹⁴ Ngon lé, à to né rənəl n̄a kadi-i rəm, bá dow-je n̄a ya d'a ra rənəl do koji-é-ti tɔ.

¹⁵ Ǝ à to dow kí boy n̄a takəm 'Babe-ti.

Yibi nduu əse né kəy kí əm tò-ti ya ɛ à kəy al.

Meɛ kɔ-é-ti n̄u ya Ndil kí aa njay à rusi meɛ-é.

¹⁶ Ǝ à kadi Israyel-je n̄a 'təl kí rɔ 'Babe Lubə-ti lə-dé.

¹⁷ Ǝ à njiyə n̄ə 'Babe-ti kí tagir-je kí tógi kí ndoki Eli ow-né, kdo kadi adi bəbi ngan-je d'ulə noji nati kí ngan-dé-je rəm, njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti d'ow kí tagir kí titi-n̄a kí tagir lə njéra né kí njururu-je rəm tɔ.

Bə kdo kadi dow-je 'ra rɔ-dé

ə d'isi do nja-dé-ti kdo ra kullə lə 'Babe.»

¹⁸ Jakari dəji malayka lé panè: «Ri bá à toji-m kadi m'gə kí né kinlé à ra né wa? Kdotalə m̄a m'bugə rəm, bá ne-m kàre bal-é n̄a ngá rəm tɔ.» ¹⁹ Malayka lé ilə-é-ti panè: «M̄a lé, ri-m lə Gabriyel, njəkə takəm Lubə-ti. Lubə ulə-m kadi m'ree m'pa sə-i ta rəm, kadi m'ilə Poyta kí Maji kin mbi-i-ti rəm tɔ. ²⁰ Yən, 'a kisi bə ya, 'a kasi pa ta al ya sar kadi né kí m'pa ta-é kinlé, né-é ra-né né. Kdotalə ta-je lə-m kí m'pa kí to ta-je kí ndo-é asi ə né-é à ra né lé, i 'oo kí ta kí tɔgrɔ-ti al.»

²¹ Gangi lo-é-ti kinlé, dow-je d'ə 'ngəbi Jakari ə lo ta igi-dé səl, kdotalə kə kí ɛ ɔ meɛ kəy-ti lə Lubə bəy ə bəy-bəy kinlé. ²² Loki Jakari tɛɛ ndaa-ti ngá lé, ɛ asi pa sə-dé ta al, ya rəmə de 'gə kí né ra-é toki n̄i bə meɛ kəy-ti lə Lubə. Ǝ oy ji-é ra ta-dé-ti pa-né sə-dé ta ə pa ta al bin ya ngá. ²³ Beba loki ndo kullə liə tingə ngá lé, Jakari təl ow bə liə gogi.

²⁴ Go-ti, ne-é Elijabeti ndan ngon ə bɔyɔ rɔ-é kəy ya n̄ay m̄i ə ɛ panè:

²⁵ «Yən, ɛ kin bá to né kí maji kí 'Babe ra adi-m dokaglo-ti kí nè kin, kdo kər-né rɔsol do-m-ti takəm dow-je-ti!»

Ta kí do koji Jeju-ti

Mat 1:18-25

²⁶ N̄ay məkə go-ti lé, Lubə ulə malayka kí ri-é lə Gabriyel donangi Galile-ti meɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Najareti, ²⁷ †kadi ow rɔ ngon mandití kí gə dingəm al bəy kí dingəm kí ri-é lə Jojepi kí to ngon kà Dabidi uwə do-é. Ngon mandí lé ri-é lə Mari. ²⁸ Malayka lé ree ow kəy go-é-ti

ə pa siə ta panè: M'ra-i lapiya, i kí Lubə ra sə-i maji! 'Babe n̄ay sə-i!
 29 Ta kinlé təl dɔ Mari adi ɛ dəji rɔ-é ta panè sé kin to lapiya kí ban bá
 tanə bè wa? 30 Malayka lé idə-é panè: Mari, 'bəl al! Kdɔtalə Lubə ra
 sə-i maji! 31 †'Oo bè, 'a ndan ngon, 'a koji ngon kí dingəm, ə 'a kində
 ri-é lə Jeju. 32 Ǝ à to dow kí boy ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə kí njèkisi taá
 dɔra-ti n̄y ə 'Babe Lubə à kadi-é isi dɔ kalikɔbe-ti lə ka-é Dabidi. 33 Ǝ
 à kɔbe dɔ gin koji-ti lə Jakobi ya sartagangi; tɔgrɔ-ti, kɔbe liə lé sɔy-é
 à goto. 34 Beba Mari idə malayka lé panè: Mə m'gə dingəm al ɓəy,
 ngà né kin à ra né ban ɓan wa? 35 Malayka lé təl ilə-é-ti panè: Ndil kí
 aa njay à ree dɔ-i-ti rəm, tógi Lubə kí njèkisi taá dɔra-ti n̄y à gəə dɔ-i
 sipi rəm tɔ. Gin-é kin bá ngon kí 'a koji-é lé à to dow kí aa njay ə d'a
 ɓa-é Ngon lə Lubə. 36 Yən, noji-i Elijabeti kàrè ndan ngon tɔ. Ǝ ndan
 ngon dɔ bugə-é-ti ə à koji ngon kí dingəm. Ǝ kí ndɔki 'ɓa-é kuji dené
 lé, ndan ngon ra n̄ay məkə ngá. 37 Kdɔtalə né kí dum Lubə ya goto.
 38 Beba Mari panè: Mə m'to ngonnjèkullə lə 'Babe! Kadi-é ra sə-m kí
 go ta-ti kí i 'pa lé ya. Rəmə malayka lé in̄ə Mari ə ɔw.

Kɔw Mari rɔ Elijabeti-ti

1Sa 2:1-10; Pa 113

39 Mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé ya Mari i usi rəbəə ɔw low ɓebo-ti káre kí
 dan mbal-je-ti dɔnangi Jude-ti. 40 Loki ɔw tɛɛ lé, ɛ ɔw mɛɛ kəy-ti lə
 Jakari ə ra lapiya Elijabeti. 41 Beba loki Elijabeti oo lapiya kí Mari ra-é
 lé taá ya, ngon kí mɛɛ-é-ti lé rɔ-é nəl-é adi tɔsi mɛɛ-é gul-gul ə Ndil
 kí aa njay rusi mɛɛ Elijabeti. 42 Elijabeti pa ta k̄i ndi-é kí boy panè:
 Lubə tɔr ndi-é dɔ-i-ti dan dené-je-ti lay, ngon kí mɛɛ-i-ti kàrè Lubə tɔr
 ndi-é dɔ-é-ti tɔ. 43 Ɔ mə kin ya m'asi kadi kɔ 'Babe lə-m ree ɓe lə-m
 wa! 44 M'pa bè kdɔtalə loki lapiya kí i 'ra-m lé gangi mbi-m-ti taá ya
 rəmə, rɔ ngon kí mɛɛ-m-ti nəl-é adi tɔsi mɛɛ-m gul-gul. 45 I 'to dené
 kí njénékumə, kdɔtalə i adi mɛɛ-i toki né-je lay kí 'Babe idə-i ta-é lé,
 à ra né ya.

46 Mari panè:

Ndil-m ɔsi gaji 'Babe rəm,

47 ra rɔnəl dɔ Lubə-ti kí to Njèkaji-m,

48 kdɔtalə ɛ ilə rəti oo-m mə ngonnjèkullə liə

kí dené kí m'asi né al,

adi k̄i nè kɔw k̄i kete kinlé,

dow-je lay ya d'a ɓa-m njénékumə.

49 Kdɔtalə njètógi-je lay

ra né-je kí boy-boy ya adi-m.

Ǝ to dow kí aa njay

50 rəm, koo kəmtondoo liə n̄ay k̄i

njéɓəl ndil-é k̄i dɔ ɓal-ɓal ya.

51 Ǝ ɔji tógi-é;

Dow-je kí d'ɔw k̄i tagir kində kàdi-dé lé,

ɛ sane-dé kati-kati,

52 'boy-je lé, ɛ ɔr-dé kɔgi dɔ kalikɔbe-je-ti lə-dé,

dow-je kí njésɔl dɔ-dé lé, ɛ un-dé k̄i taá,

53 dow-je kí ɓo ra-dé lé, ɛ adi-dé nékingə-je mburuki-mburuki,

ngà njénékingə-je rəmə, ɛ tubə-dé adi d'ɔw k̄i ji-dé kí dɔgi.

54-55 Mee-é ole do ta-ti kí ndoki e pa adi ka-ji-je panè, n'a koo kəmtondoo lə Abrakam kə nganka-é-je ya sartagangi lé, beba e ra kə gin dow-je kí 'to Israyel-je kí 'to ngannjékullə-je liə.

⁵⁶ Mari isi ro Elijabeti-ti nɔɔ ya à kasi nɔy mutə je bə bá təl ɔw be liə gogi.

Koji Ja kí njera dow-je batəm

⁵⁷ Lokí ndo koji ngon lə Elijabeti asi lé, e oji ngon kí dingəm. ⁵⁸ Njətakəy-je lə Elijabeti kə noji-é-je d'oo poy koo kí 'Babe oo kəmtondoo liə lé, de 'ra rənəl siə. ⁵⁹ Ndo jinəy joo go-ti lé, de 'ree kadi d'ijə ngon lé ganjangi ə ndigi 'ba-é Jakari kí to ri bəbi-é. ⁶⁰ Ngà kɔ-é un ta panè: *Ā-à!* D'a ba-é Ja. ⁶¹ Rəmə de 'təl 'pa siə 'panè: Dow kí dan noji-i-je-ti kí ri-é tanə bə ya goto. ⁶² Go-ti, 'ra ji-dé 'dəji-né Jakari sé e ndigi kadi 'ba ngon lé nɔ wa? ⁶³ Beba Jakari dəji-dé bəgrə ə ndangi né-ti panè: Ri-é lə Ja. Rəmə de lay ya ndil-dé tɛɛ sɔy. ⁶⁴ Tajinati nə ya ta Jakari tɛɛ ə ndɔ-é dírə bərərə, adi pa ta ɔsi-né gajɔ Lubə. ⁶⁵ Dow-je lay kí go lo-ti kí tin kinlé, bəl ində bandi-dé gangi rəm, bá de kí d'isi dan mbal-je-ti lay kí dɔnangi Jude-ti kàrè, d'ɔr-nɔ poy né-je lay kí ra né kinlé rəm tɔ. ⁶⁶ De lay kí ta-je kin usi mbi-dé-ti lé, 'gir do-ti ə 'panè: Ngon kinlé à to dow kí ban-ban ən ə! Kdɔtalə tógi 'Babe nɔy siə.

⁶⁷ Ndil kí aa nɔy rusi mee bəbi-é Jakari, adi pa ta kí ta Lubə-ti panè: ⁶⁸ Kɔsgajɔ kí do 'Babe Lubə-ti lə Israyel-je, kdɔtalə kilə kí ilə kəm-é gɔ dow-je liə rəm, taa kí e taa-dé ilə-dé taá rəm tɔ.

⁶⁹ Dan nganka Dabidi-ti kí to ngonnjékullə liə lé, 'Babe adi njətógi kí njətaa-ji kilə-ji taá tɛɛ kɔo ta lə-ji.

⁷⁰ E adi njətaa-ji kilə-ji taá tɛɛ titi kí e adi njəpata-je kí ta-é-ti kí 'to dow-je kí d'aa nɔy 'pa-né kete low nɔ

⁷¹ 'panè: N'a taa-ji kilə-ji taá ji njéba-je-ti lə-ji, bá n'a kɔr-ji kogi gin tógi-ti lə dow-je kí njəkosi-ji kə ta rəm tɔ.

⁷² Beba e oo kəmtondoo lə ka-ji-je ə mee-é ole do noji-ti kí aa nɔy kí e ulə nati sə-dé,

⁷³ titi kí ndoki ubi-né rɔ-é adi ka-ji Abrakam panè:

⁷⁴⁻⁷⁵ M'a taa-si ji njéba-je-ti lə-si kilə-si taá, m'a kadi ɔi takəm-m-ti 'poli-mi kə rɔ-si kí aa nɔy, a rai né kí njururu kə ndo-je lay kí a kisi-né kə do-si taá nal bəl né madi.

⁷⁶ Ə i ngon kí bər kinlé, d'a ba-i njəpata kí ta Lubə-ti kí njəkisi taá dɔrɔ-ti nɔ.

Kdɔtalə i a nɔiyə kete nɔ 'Babe-ti kɔo ra rəbi-je liə rəm,

⁷⁷ kɔo kadi adi kəm dow-je liə

ijə do kaji-ti kí Lubə à kaji-dé,

kə takul kiɲə kí à kiɲə go majal-je lə-dé kogi.

⁷⁸ Kdɔtalə Lubə lə-ji lé to njəkoo kəmtondoo kí nɔ.

Koo kəmtondoo liə lé, bá adi kàdì ubə-né taá kɔo ta lə-ji,

⁷⁹ kɔo kadi ndógi do dow-je-ti

kí d'isi lo kí ndul-ti kí d'isi 'bəl koy rəm,
bá kɔ kadi ɔr nɔ̄-ji adi j'isi kɪ lapiya rəm tɔ.

⁸⁰ Ngà ngon lé, tɔgi, bá Ndil kí aa njay adi gosi liə usi dɔ madi-é-ti rəm tɔ. Ɛ isi diləlo-ti ya sar ndo-ti kí ɛ tɛɛ toji-né rɔ-é adi Israyel-je 'gə-é-né.

2

Kōji Jeju

Mat 1:18-25

¹ Dɔgangi bal-ti kí d'ōji-né J̄a lé, Sejar Ogusti kí to ngar kí boy un ndu kadi dow-je lay kí meē bekō-je-ti liə d'ində ri-dé meē mbete tidə kɔr dow-je-ti. ² Kində ri meē mbete tidə kɔr dow-je-ti kinlé, ɛ ya to kí dɔsɔy saki-saki loki Kiriniyusi to-né Gubərnər kí dɔnangi Siri-ti. ³ Befa n̄a-n̄a ya kàrè ɔw bebo-ti liə kɔ kadi d'ində ri-é.

⁴ Gangi-é-ti kin bá Jojepi kàrè ɪ bebo Najareti dɔnangi Galile-ti, ɔw dɔnangi Jude-ti meē bebo Betlekem-ti, kí to bekōji Dabidi, kɔtələ ɛ to dow kí gin kōji-ti lə Dabidi.* ⁵ Jojepi kɪ Mari kí ɛ uwə dɔ-é ya é ndan ngon lé, d'ɔw kɔ kadi d'ində ri-dé meē mbete tidə kɔr dow-je-ti tɔ.

⁶ Loki 'n̄ay meē bebo Betlekem-ti lé ya b̄ay rəmə, ndo kōji ngon lə Mari asi. ⁷ Mari ōji ngon kí dingəm kí to ngon dɔdər-é ə b̄ir-é kɪ kubi, ilə-é meē bəgrə kuso né-ti lə d̄a-je, kɔtələ lo tɔ goto kəymba-je-ti.

⁸ Njénékul-je kàrè d'isi dɔgore lo-ti kí kàre kinlé n̄ɔɔ, 'to bi ndo al, d'isi 'ngəm nékul-je lə-dé. ⁹ Rəmə, malayka lə 'Babe tɛɛ dɔ-dé-ti busi ə 'Babe ra adi lo ndógi dɔ-dé-ti doo adi bəl ində bandi-dé bati gangi. ¹⁰ Ngà malayka lé idə-dé panè: 'Bəli al, kɔtələ m'ree kɪ Poyta kí Maji kɔ kilə mbi-si-ti. To Poyta kí à kadi dow-je lay rɔnəl n̄a. Poyta lé ban: ¹¹ Bone, meē bebo-ti lə Dabidi, d'ōji Njəkaji dow-je d'adi-si, adi to Kristi†, kí to 'Babe.‡ ¹² Ooi bè, né kí à toji kadi 'gəi-né ɛn: A kooi ngon kí bər, kí 'b̄ir-é kɪ kubi, d'ilə-é meē bəgrə kuso né-ti lə d̄a-je.

¹³ Loki idə-dé ta kinlé bè ya rəmə, tajinati nè ya kosi malayka-je kí 'to njéro-je kí dɔr̄a-ti kí 'tò nduy-nduy d'ində ndi-dé nati kí malayka lé, 'tɔy Lubə 'panè:

¹⁴ Kɔsgaji kí dɔ Lubə-ti meē lo-je-ti kí taá nu ə lapiya tɔ dɔnangi-ti dɔ dow-je-ti kí Lubə ndigi-dé.

¹⁵ Loki malayka-je d'in̄ə njénékul-je, 'təl d'ɔw dɔr̄a-ti gogi lé, njénékul-je d'ōji-n̄a ta 'panè: Adi j'ow̄i njal Betlekem, j'ooi né kí ra né bá 'Babe tɛɛ kɪ dɔ-é adi j'gəi kin. ¹⁶ Dɛ d'ɔti kɪ nja ngɔdi-é ya d'ɔw ə d'ingə Jojepi-je kɪ Mari, kɪ ngon kí bər kí d'ilə-é meē nékuso né-ti lə d̄a-je lé tɔ. ¹⁷ Loki njénékul-je d'oo ngon kí bər lé rəmə, dɛ d'ɔr poyta kí malayka lə 'Babe idə-dé sɔbi dɔ ngon kinlé. ¹⁸ Poy ta kí njénékul-je d'ɔr lé, ɔr ndil dow-je lay kí d'oo. ¹⁹ Ngà Mari rəmə, ɛ ngəm ta-je kin lay meē-é-ti ə laji dɔ-ti taá-taá. ²⁰ Loki njénékul-je d'isi 'təl kɪ gogi lé, dɛ 'tɔy Lubə rəm, bá d'ɔsi gaji-é taá-taá, kɔtələ né-je lay kí d'oo ta-é kɪ mbi-dé rəm, d'oo kɪ kəm-dé lé, ɔw nati berere-berere kɪ ta kí malayka idə-dé lé ya.

D'ɔw kɪ Jeju meē kəy-ti lə Lubə

²¹ †Loki ngon ra ndo jin̄ay joo lé, d'ijə-é ganjangi ə d'ində ri-é lə

* 2:4 2:4 Mis 5:1-2 † 2:11 2:11 Kristi lé kɔr meē-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ 2:11 2:11 Eja 9:5 † 2:21 2:21 Luk 1:31

Jeju kí to ri kí malayka idə-dé kete loki 'ndan-é-né al ya bəy. ²² Loki ndo kí kadi d'aa rɔ-dé njay kí go ndukun-ti læ Moiyiji asi lé, Jojepi-je kɪ Mari d'un ngon lé 'ree siə mee bebo Jorijalem-ti kɔ toji-é 'Babe. ²³ Kɔtalə 'ndangi mee mbete ndukun-ti læ 'Babe 'panè: Ngon dɔdər dɔ kí to bɔbi əse ngon kí dingəm kí to dər lé, d'a kɔr-é kində-é tagay kadi 'Babe. ²⁴ Rəm ree-dé bebo Jorijalem-ti lé, 'ree kɔ kadi kɔdare kí kadi toki kilə məsi-é nangɪ titi kí ndukun læ 'Babe pa-né panè: I a kadi dɔdum-je joo əse ngan dɛngɔdnda-je joo. §

²⁵ Dingəm káre bə isi bebo Jorijalem-ti nɔɔ ri-é læ Simiyɔ, to dow kí njəra né kí njururu rəm, bá to njəkilə kujɪ dɔ Lubə-ti rəm to. E isi ngəbi njəkajɪ Israyel-je; Ndil kí aa njay isi mee-é rəm to. ²⁶ Ndil kí aa njay adi-é gə kete panè: 'A koy al ya sar kadi 'a koo dow kí 'Babe à kulə siə kí to Kristi lé moki tá. ²⁷ Ndil kí aa njay ɔsi Simiyɔ lé adi-é ɔw takəy-ti læ Lubə, rəmə Jeju kàrè njəkoji-é-je d'un-é d'ɔw siə takəy-ti læ Lubə to; kɔ kadi 'ra né-je dɔ-é-ti kí go ndukun-ti læ Lubə. ²⁸ Simiyɔ taa Jeju uwə-é kàdi-é-ti ə ɔsi gajɪ Lubə panè:

²⁹ Kí nè kinlé, 'Babe, 'inə-m mə ngonnjəkullə læ-i adi m'ɔw kɪ lapiya, kɔ kɔ kun mindi læ-i lé, né-é ra né ngá.

³⁰ Kɔtalə kəm-m oo njəkajɪ dow-je kí ulə siə lé.

³¹ Njəkajɪ dow-je kí 'uwə dɔ-é kete kɔ gin dow-je lay.

³² E to lo kí à ndógi dɔ gin dow-je-ti kí rangɪ rəm, bá e to riɓa læ gin dow-je læ-i kí 'to israyel-je rəm to.

³³ Ta-je kí Simiyɔ pa dɔ Jeju-ti lé, ɔr ndil njəkoji-é-je. ³⁴ Simiyɔ tɔr ndi-é dɔ-dé-ti ə idə Mari kí kɔ Jeju panè: 'Oo majɪ, ngon kinlé, Lubə mbəti-é kadi to gin kusi læ Israyel-je nɔ rəm, gin kɪ taá læ Israyel-je nɔ rəm, e à to nékɔji læ Lubə kí ta dow-je à kasi-nɔ dɔ-ti al. ³⁵ Bə kɔ kadi kujə tagir kí bɔɔɔ rɔ-é mee dow-je-ti nɔ. Ngá i rəmə, né kí to à tɔɔ bəngrə-i, titi kí kiyərɔ mbuti-né bəngrə dow kin bə.

³⁶ Dené káre kí to njəpata kí ta Lubə-ti isi nɔɔ to; ri-é læ An. E to ngon læ Panuwəl, gin kɔji-ti læ Ajər. To dené kí bɔgə gurə-gurə ngá. Taa ngɔw mandi-é-ti ra bal siri-rə bəy ya ngəbi-é oy, ³⁷ adi e təl dené kí njəngowkoy; bal-é ra kɔrjinəy joo gidi-é ɔ. An lé, inə takəy læ Lubə al; e pole Lubə ndɔɔ rəm, kada rəm; e ɔgi rɔ-é nékuso kɪ man kəy taá-taá, pa ta kɪ Lubə to. ³⁸ Dɔkàdi-é-ti kí d'ɔw-né kɪ Jeju takəy-ti læ Lubə lé, An kàrè ree tɛɛ nɔɔ to. E tóy Lubə rəm, pa ta læ Jeju adi dow-je lay kí d'isi 'ngəbi taa kí Lubə à taa bebo Jorijalem kilə-é taá.

³⁹ †Loki Jojepi-je kɪ Mari 'ra né-je lay kí ndukun læ 'Babe ɔji kadi 'ra lé, dɛ 'təl d'ɔw lo kisi-dé-ti bebo Najareti, dɔnangi Galile-ti gogi.

⁴⁰ Ngon lé, tɔgi rəm, rɔ-é ngá rəm, ɔw kɪ gosi nɔ rəm, bá ramajɪ læ Lubə nɔy siə rəm to.

Jeju ra bal dɔgi gidi-é joo ə najɪ ta kɪ njéndó dow-je ndukun-je

⁴¹ Jeju lé, bal-je lay ya njəkoji-é-je d'ɔw bebo Jorijalem-ti lo ra nɔy Paki-ti.

⁴² Beba loki e ra bal dɔgi gidi-é joo lé, d'ɔw siə kəm-dé-ti bebo Jorijalem-ti lo ra nɔy Paki-ti, titi kí 'ra-né kɪ bal-é bal-é. ⁴³ Ngá loki ndo ra nɔy Paki tingə lé, njəkoji-é-je 'təl d'isi d'ɔw kí beə gogi, ngá ngon-dé Jeju lé, təl nɔy bebo Jorijalem-ti adi dɛ 'gə go-é al. ⁴⁴ Dɛ 'gir

kí à kow dan madi kow mba-je-ti læ-dé nɔɔ, adi 'nɔɔyɔ ndo káre bikti bɔy bá 'tum gin ndole-é dan noji-dé-je-ti, kɔ dan dow-je-ti kí 'gə-dé. ⁴⁵ Ngà loki d'ingə-é al lé, de d'osi 'təl d'ow bebo Jorijalem-ti gogi kdo ndole-é. ⁴⁶ Ndo kí njékungi-ti mutə bá d'ingə-é takəy-ti læ Lubə; e isi dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, isi oo ta læ-dé rəm, bá isi dɔɔji-dé ta rəm to. ⁴⁷ Dow-je lay kí d'isi d'oo ta liə lé, négə liə kɔ ta kí isi ilə-dé-ti lé, ɔr ndil-dé. ⁴⁸ Loki njékoji-é-je d'oo-é takəy-ti læ Lubə lé, ndil-dé tɛɛ sɔy adi kɔ-é pa siə panè: Ngon-m! Kin to ri é 'ra sə-ji bè? 'Oo, je kɔ bɔbi-i j'ndol-i kɔ mɛɛ-ji kí a kəkəkə. ⁴⁹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: Sɔɔi ndoli-mi kdo ri wa? 'Gəi kí tò kadi m'ində kəm-m go kullə-je-ti læ Bɔbi-m al wa? ⁵⁰ Ngà ta kí Jeju pa sə-dé lé, de 'gə mɛɛ-é al. ⁵¹ Jeju ɔti ɔw sə-dé bebo Najaret-ti; e sol dɔ-é nɔ njékoji-é-je-ti. Kɔ-é ngəm né-je kin lay mɛɛ-é-ti.

⁵² Jeju tɔgi ə gosi liə usi dɔ madi-é-ti rəm, ramaji læ Lubə nɔy siə rəm, bá dow-je 'ndigi-é rəm to.

3

Jə kí njera dow-je batəm ilə mbe Poyta kí Maji

Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Jə 1:6-8,19-28

¹ Bal kí njékungi-ti dɔgi gidi-é mɔ kí Tiber Sejar ngar kí boy ɔ-né be lé, Pɔsi Pilati to gubərnər kí dɔnangi Jude-ti, Erodi ɔ be dɔnangi Galile-ti, ə ngonkɔ-é Pilipi ɔ be dɔnangi Itire-ti kɔ dɔnangi Trakoniti, Lisaniyasi ɔ be dɔnangi Abilən-ti, ² bal-je-ti kí An kɔ Kayipi 'to-né burə dɔ njégugnə-je; bal-é-je-ti kinlé bá Lubə pa-né ta kɔ Jə kí ngon læ Jakari diləlo-ti.

³ Jə ɔw kí go dɔnangi lay kí kàdɔ ba Jurde-ti, ilə mbe kadi dow-je 'ra batəm d'inqə-né panɔɔyɔ-dé kí maji al kɔgi, kdo kadi Lubə inqə-né go majal-je læ-dé kɔgi, ⁴ titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti ndangi-né mɛɛ mbete-ti panè:

Ndi dow ba diləlo-ti panè:

'Rai rəbi læ 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi a njururu-njururu!

⁵ 'Tuləi wol lo-je lay adi asi-nə pee-pee!

Mbal-je kí ngal kɔ kí gɔji lay ya, 'tugəi-dé ki nangi!

Rəbi-je kí ndu gundi-gundi lé, 'ndaji adi a njururu-njururu!

Rəbi-je kí tɔr wuti-wuti lé, 'tuləi adi asi-nə pee-pee.

⁶ Ə nɔ-nɔ ya à koo kaji kí Lubə à kaji dow-je lé.

⁷ †Beba Jə idə kosi dow-je kí 'ree rɔ-é-ti kdo kadi ra-dé batəm lé panè: Sɔɔi kí mɛɛ-si ndul titi-nə kɔ mɛɛ li pii-je bè kan! Nə bá idə-si kadi ayi wɔngi kí à ree lé wa? ⁸ †Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'inqə panɔɔyɔ-dé-je kí maji al kɔgi bane; bi 'giri mɛɛ-si painè 'toi nganka Abrakam ya bè par al. Ə m'idə-si rəsi m'adi ooi kí ər-je kin ya kàrè Lubə asi təl-dé nganka Abrakam-ti kare. ⁹ †Ə kungó ya kàrè d'ində pèrèrè kàdɔ kagi-je-ti kàre-kàre lay ngá, adi kagi kí kandi-é maji al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-ti kdo kilə-é dan pər-ti.

¹⁰ Beba kosi dow-je 'dɔɔji-é 'panè: Bè ngà, j'a ra ban ngá wa? ¹¹ E ilə-dé-ti panè: Dow kí ɔw kɔ kubi joo rəmə, adi kàre dow kí 'liə goto, ə dow kí ɔw kɔ nékuso kàrè kadi ra bè ya to.

¹² †Njétaalambo-je kàrè 'ree kadi Ja ra-dé batem to. Beba 'dèji-é 'panè: Njèndò dow-je né, jè j'a ra ban wa? ¹³ E idè-dé panè: Né kí d'un ndu do-ti kadi dow-je d'adi lé, ilèi kí rangi do-ti al.

¹⁴ Asgar-je 'ree 'dèji-é to 'panè: Ə jè, j'a ra ban wa? E idè-dé panè: 'Taai né lə dow kí lə njètógi-ti al, bá ilèi ta do dow-ti kí ndángi kare 'taai-né né liə al rəm to. Ngà ori kəm-si do là kun-si-ti ya.

¹⁵ Titi kí kosi dow-je lay d'isi 'ngəbi-né pèrèrè lé, 'gir mɛɛ-dé-ti sé Ja bá to Kristi* lé wa? ¹⁶ Ngá bá Ja idè-dé lay panè: Mə m'ra-si batem kí mani, ngà ɛ kí tógi-é itə-m nə ya ɔw ree go-m-ti nɔɔ, ə kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al. E à ra-si batem kí Ndil kí aa njay rəm, kí pər rəm to. ¹⁷ E ɔw kí né tó-né liə ji-é-ti nɔɔ; à ra lo tó né liə, ə à mbɔ ko mɛɛ dama liə, ngà tisə-é bá à kungi dan pər-ti kí à koy al sartagangi.

¹⁸ Beba Ja ilə mbɛ Poyta kí Maji adi dow-je, ə mbusi nja-dé kí ta-je kí rangi nə ya bəy. ¹⁹ †Ngà Erodi kí to njèkɔbɛ donangi Galilé-ti lé taa Erodiadi ne ngonkɔ-é rəm, bá ra né-je kí maji al maji al adi Ja kəl siə. ²⁰ Rəmə təl ɔ do-ti nɔɔ ilə Ja dangay-ti bəy.

Jeju ra batem

Mat 3:13-17; Mar 1:9-11; Ja 1:32-34

²¹ Loki dow-je lay 'ra batem lé, Jeju kàrè 'ra-é batem to. Beba loki ɛ ɔ pa ta kí Lubə lé, ta dɔrɔ tɛɛ; ²² †Ə Ndil kí aa njay təl titi-nə kí dəngɔdnda bè ree isi do-é-ti. Rəmə ndi dow bá dɔrɔ-ti panè: «'To Ngon-m, m'ində-i dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m do-i-ti nə.»

Kor gin ka Jeju

Mat 1:1-17

²³ Jeju ra bal kormutə-je bè bəy bá ulə gin kullə liə. Titi kí dow-je 'gir-né lé, ɛ to ngon lə Jojepi, Jojepi to ngon lə Eli, ²⁴ Eli to ngon lə Matati; Matati to ngon lə Lebi; Lebi to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Yanay; Yanay to ngon lə Jojepi; ²⁵ Jojepi to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Amosi; Amosi to ngon lə Naum; Naum to ngon lə Esli; Esli to ngon lə Nagay; ²⁶ Nagay to ngon lə Maati; Maati to ngon lə Matatiyasi; Matatiyasi to ngon lə Seməy; Seməy to ngon lə Yose; Yose to ngon lə Yoda; ²⁷ Yoda to ngon lə Yonan; Yonan to ngon lə Resa; Resa to ngon lə Jorobabel; Jorobabel to ngon lə Salatiyel; Salatiyel to ngon lə Neri; ²⁸ Neri to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Adi; Adi to ngon lə Kosam; Kosam to ngon lə Elmadam; Elmadam to ngon lə Er; ²⁹ Er to ngon lə Jeju; Jeju to ngon lə Eliyejer; Eliyejer to ngon lə Yorim; Yorim to ngon lə Matati; Matati to ngon lə Lebi; ³⁰ Lebi to ngon lə Simiyɔ; Simiyɔ to ngon lə Juda; Juda to ngon lə Jojepi; Jojepi to ngon lə Yonam; Yonam to ngon lə Eliyakim; ³¹ Eliyakim to ngon lə Meleya; Meleya to ngon lə Menna; Menna to ngon lə Matata; Matata to ngon lə Natə; ³² Natə to ngon lə Dabidi; Dabidi to ngon lə Jese; Jese to ngon lə Obədi; Obədi to ngon lə Bowaji; Bowaji to ngon lə Salmɔ; Salmɔ to ngon lə Nasɔ; ³³ Nasɔ to ngon lə Aminadabi; Aminadabi to ngon lə Admi; Admi to ngon lə Arni; Arni to ngon lə Esrəm; Esrəm to ngon lə Paresi; Paresi to ngon lə Juda; ³⁴ Juda to ngon lə Jakobi; Jakobi to ngon lə Isaki; Isaki

† **3:12** 3:12 Luk 7:29 * **3:15** 3:15 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **3:19** 3:19 Mat 14:3,4; Mar 6:17,18 † **3:22** 3:22 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 9:35

to ngon læ Abrakam; Abrakam to ngon læ Tera; Tera to ngon læ Naor; ³⁵ Naor to ngon læ Serugi; Serugi to ngon læ Reu; Reu to ngon læ Pelegi; Pelegi to ngon læ Eber; Eber to ngon læ Sila; ³⁶ Sila to ngon læ Kaynam; Kaynam to ngon læ Arpajadi; Arpajadi to ngon læ Sem; Sem to ngon læ Nuwe; Nuwe to ngon læ Lemeki; ³⁷ Lemeki to ngon læ Matusalem; Matusalem to ngon læ Enoki; Enoki to ngon læ Yeredi; Yeredi to ngon læ Maleleyel; Maleleyel to ngon læ Kenam; ³⁸ Kenam to ngon læ Enosi; Enosi to ngon læ Seti; Seti to ngon læ Adam; Adam to Ngon læ Lubø.

4

Ta læ nã kí Sú nã Jeju

Mat 4:1-11; Mar 1:12-13

¹ Ndil kí aa njay rusi Jeju, beba loki e tøl ta ba Jurde-ti ree rømø Ndil kí aa njay lé or nò-é ow siø dilølo-ti. ² Lo-é-ti kin bá Sú nã-é-ti ndo kørso. Ndo kí kørso kinlé, né ya kàrè Jeju uso al adi go ndo-je-ti kinlé, bo ra-é. ³ Beba Sú ree rø-é-ti pa siø panè: «Kinø 'to Ngon læ Lubø ya rømø, 'un ndu adi ør kin tøl mbø.» ⁴ ð Jeju ilø-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “Dow à kisi kì do-é taá kì takul nékuso ya par al.”»

⁵ Sú or Jeju ow siø lo-ti kí i taá nã rømø, køm kí kindø jipi bè ya toji-é kòbe-je kí ðnangi-ti nè kin lay ⁶ ø idø-é panè: «M'a kadi-i ò be do-ti lay røm, m'a kadi-i riba kí do kòbe-je-ti kinlé røm tø. Kdøtalø to né kí d'adi tø mee ji-m-ti, adi dow kí mee-m ndigi kadi m'adi-é ya m'a kadi-é. ⁷ Adi kinø do-i ya 'osi nangi nò-m-ti lé, m'a kadi to kí læ-i ya lay.» ⁸ Jeju tøl ilø-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “'Babe Lubø læ-i bá 'a kosi do-i nangi nò-é-ti ø e ya kì kár-é bá 'a pole-é*.”»

⁹ Go-ti, Sú or-é ow siø mee bebo Jorijalø-m-ti, adi-é a taá sam køy-ti læ Lubø bá idø-é panè: «Kinø 'to Ngon læ Lubø ya rømø, 'a nè ya 'kilø 'usi nangi.

Kdo 'ndàngi 'panè:

¹⁰ “Lubø à kun ndu kadi malayka-je liø kdo ta læ-i,

kdo kadi d'indø køm-dé go-i-ti.”

¹¹ ð 'ndàngi bøy 'panè:

“De d'a kindø ji-dé kuwø-i-né taá, nè nja-i à kì dar ør.”»

¹² Jeju tøl ilø-é-ti panè: «'Ndàngi 'panè: “'A nã 'Babe Lubø læ-i al.”»

¹³ Lokí Sú nã Jeju mee né-je-ti lay adi gin-é gangi lé, e or rø-é ngørengi inø-é sar ya kdo ngøbi-né køm lo kí rangi.

Kullø læ jeju ðnangi Galile-ti

Jeju ndó ta læ Lubø mee bebo Najareti-ti

¹⁴ Jeju tøl ow ðnangi Galile-ti gogi kì tógi kí Ndil kí aa njay adi-é, ø ri-é ba or lo ðnangi-ti kí tin kin lay. ¹⁵ E ow ndó né dow-je mee køykøwnø-je-ti læ jipi-je ø dow-je lay ya 'piti-é.

¹⁶ Beba Jeju ow tee bebo Najareti kí to lo kí d'oti-é-ti, ø ow mee køykøwnø-ti læ jipi-je ndo taakoo-ti læ-dé titi kí isi ra-né kete-kete. E i taá kdo ndó mbete kí aa njay kadi dow-je. ¹⁷ Beba d'un mbete kí Ejay kí to njèpata kí ta Lubø-ti ndàngi d'adi-é. Loki e taa lé, tee mee-é ø ingø lo kí ndàngi ta-ti 'panè:

¹⁸ Ndil kí aa njay læ 'Babe ree nøy sø-m

* 4:8 4:8 Det 6:13; Mat 4:10.

kdotalə 'Babe mbəti-m

[kdo kadi m'sol mee dow-je kí mee-dé gangi man]† rəm,

bá kdo kadi m'ilə mbə Poyta kí Maji m'adi njéndoo-je rəm tə.

Ǝ ulə-m kadi m'pa ta rəsi m'adi bə-je

toki Lubə à taa-dé kilə-dé taá rəm,

kadi m'pa ta rəsi m'adi njékəmtə-je

toki kəm-dé à koo lo rəm,

dow-je kí dow-je d'adi-dé kə lé,

Ǝ ulə-m kadi m'taa-dé m'ilə-dé taá rəm,

¹⁹ bá bal ramaji lə 'Babe lé,

kadi m'pa ta-é rəsi ya m'adi dow-je rəm tə†.

²⁰ Go-ti, Jeju ndəm mbete lé nati ə təl-né adi ngonnjékullə káre, ngá bá təl isi nangi bəy†. Rəmə dow-je lay kí d'isi mee kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, kəm-dé tò də-é-ti sikim.

²¹ Beba Ǝ un ta idə-dé panè: Ta kí mee mbete-ti kí aa njay kí ooi kinlé, né-é ra né bone ngá. ²² Dow-je lay ya 'pa ta kí də-é-ti maji nà rəm, ta-je kí sobi də ramaji lə Lubə kí tɛɛ ta-é-ti lé, ɔr ndil-dé adi 'panè: Ǝ kan to ngon lə Jojepi lé ya al wa! ²³ Beba Jeju pa sə-dé panè: Gosta kí panè: «Doktur, i ya 'aji rə-i» kinlé a pai sə-m ya rəti. Ə a pai sə-m painè: Né-je lay kí i 'ra bebo Kapernayim-ti ə j'oo ta-é kinlé, 'ra be kí i togi-ti nè kin ya adi j'oo tə. ²⁴ †Beba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njəpata kí ta Lubə-ti kí dow-je kí bekoji-é-ti d'a kuwə-é ki rə-dé-ti maji ya goto. ²⁵ Yən, m'a kidə-si ta kí tɔgrə-ti: Dəngangi bal-je-ti lə Eli lé, njəngəwkoy-je 'nə dənangi Israyel-ti. Beba loki ndi ədi al asi bal mutə kə nɔy məkə lé, go dənangi-ti kí nè kin lay ya ɔo ra dow-je titi nà ya, ²⁶ ngà dan njəngəwkoy-je-ti kinlé, dow káre ya kàrè Lubə ulə Eli rə-é-ti al. Ngà Ǝ ulə-é rə njəngəwkoy-ti káre kí dənangi Sidə-ti mee bebo Sarepta-ti yó. ²⁷ Rəm bá kaglo-ti lə Elije kí to njəpata kí ta Lubə-ti lé kàrè njəbanji-je 'nə dənangi Israyel-ti tə. Ngà Ǝ káre dan-dé-ti kí Lubə adi banji liə ur ya goto. Ngà Namə kí to dow kí dənangi Siriti yó kin bá Ǝ adi banji liə ur adi aa njay. ²⁸ Loki dow-je lay kí d'isi mee kəykəwnə-ti lə jipi-je d'oo ta-je kin bə lé, wəngi ra-dé də Jeju-ti nà. ²⁹ Beba d'i d'uwə-é, 'ndə-é d'ow siə gidi bebo-ti, ə d'ow siə njal də mbal-ti kí bebo lə-dé tə-ti kdo kadi 'surə-é d'ilə-é nangi. ³⁰ Ya rəmə, Jeju tɛɛ mbunə-dé-ti ə ɔti ta-dé-ti yɔrɔrɔ ɔw.

Ta kí sobi də dow-je kí d'ingə lapiya

Mar 1:21-28

³¹ Jeju ɔw tɛɛ bebo Kapernayim-ti kí to bebo káre kí dənangi Galile-ti ə ndó né dow-je ndə taakoo-ti lə jipi-je. ³² †Néndó liə lé ɔdi rə dow-je, kdotalə Ǝ ndó kə tógi. § ³³ Mee kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, dingəm káre bə kí ndil kí maji al ra-é isi-ti nɔɔ ə ur kəə panè: ³⁴ Bobi-m-je 'wé! I Jeju, dow kí Najaretí lé, ri bá 'ge rə-ji-ti wa? 'Ree kdo tuji-ji wa? Mə m'gə-i maji: «'To njəkaa njay lə Lubə.» ³⁵ Jeju ndəngi-é panè: «'Uti ta-i ə 'tɛɛ kogi mee dingəm-ti kinlé!» Rəmə ndil kí maji al un dingəm

† 4:18 4:18 Ta-je kí tə mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dəsəy kí dan-ti-je kí 'ndəngi kə ji-dé kə ta greki. † 4:19 4:19 Mbl 25:8-10 † 4:20 4:20 Jeju isi nangi kdo ndó né dow-je, kdo də njéndó dow-je né kí be lə jipi-je lé d'isi nangi bá 'ndó né dow-je. † 4:24 4:24 Jə 4:44 † 4:32 4:32 Mat 7:28,29 § 4:32 4:32 Mat 7:28-29

lé ilə-é biriki dan dow-je-ti ə ində lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi, bá né kí maji al káre ya kàrè ndil kí maji al kin ra kì dingəm lé al.

³⁶ Beba dow-je lay ya, ndil-dé tɛɛ sɔy ə 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: To ta kí ban bá tanɔ bè wa? Ɛ un ndu adi ndil-je kí maji al kì tɔgi kí nɔ kí ɛ ɔw-né lé rəmə, de 'tɛɛ tɛɛ tɔ lé ya! ³⁷ Né kin ra adi poy Jeju taa lo kí dɔnangi-ti kí tin pəl-pəl.

³⁸ Loki tɛɛ mɛɛ kəykəwnɔ-ti lé, ɛ ɔw bee lə Simɔ. 'Ningé ində məm Simɔ kí dené nɔ, adi rɔ-é tungə pil-pil ə de 'nɔ ta Jeju-ti kɔɔ ta liə. ³⁹ Beba Jeju dʊgi nangi kí rɔ-é-ti ə ndángi 'ningé lé rəmə, 'ningé lé inə-é, adi tajinati nè ya məm Simɔ lé, ubə nangi i taá oo go-dé kì nékuso.

⁴⁰ Loki kàdi ur rəmə, dow-je lay kí d'ow kì dow-je kí mɔy-je kí gay-gay ra-dé lé, d'oy-dé d'ow sə-dé rɔ Jeju-ti. Beba ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti káre-káre lay adi d'ingə lapiya.

⁴¹ Ndil-je kí maji al kàrè 'tɛɛ mɛɛ dow-je-ti nɔ kì nɔ ta-dé-ti 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» Ngá ɛ ndángi-dé ə ɔgi-dé pa ta, kɔɔtalə de 'gə maji kí ɛ to Kristi*.

⁴² Loki lo aa lé, Jeju tɛɛ ɔw dilələ-ti. Beba kosi dow-je ya d'ungi-nɔ sangi-é-ti ə d'ow njal go-é-ti rəmə, 'ndigi kuwə-é nangi, kɔɔ kadi inə-dé ɔw al. ⁴³ Ngá ɛ idə-dé panè: Tò kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sobi dɔ kɔɔbe lə Lubə lé, m'adi dow-je kí mɛɛ bebo-je-ti kí rangi tɔ bane. Kɔɔtalə to ɛ kin bá Lubə ulə-m-né lé. ⁴⁴ Beba ɛ ilə mbɛ Poyta kí Maji dɔnangi Jude-ti mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je.

5

Ta kí sobi dɔ njéndó né-je kí Jeju ba-dé dɔsɔy
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20

¹ †Ndɔ káre bè, loki Jeju ɔ ta babo-ti kí Jenejareti lé, kosi dow-je d'ow dɔ-nɔ-ti wúr-wúr kɔɔ koo ta lə Lubə ta-é-ti. ² Loki un kəm-é oo tɔ-je joo ngangi baa-ti ə to tɔ-je kí mbɔw-je kí mɛɛ-é-ti d'ur nangi d'ɔ 'tɔgi burə-je lə-dé; ³ ɛ al mɛɛ tɔ-ti kí káre kí to tɔ lə Simɔ ə dəji Simɔ adi inə ngangi ba ə ɔsi tɔ sɛ kí dan ba-ti, ngá bá ɛ isi mɛɛ tɔ-ti lé, isi ndó né kosi dow-je.

⁴ Loki Jeju pa ta lay rəmə, idə Simɔ panè: 'Ɔsi tɔ kí dan bul baa-ti ə ungi burə-je lə-si mani kadi 'rai ndɔ. ⁵ †Simɔ ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, je j'ra kullə ndɔɔ sar lo aa-ji taá ya, ngá né káre ya kàrè j'uwə al; ngá titi kí i 'pa-né lé, m'a kungi burə mani ya. ⁶ †Loki d'ungi burə-je mani lé, kanji rusi burə-je lə-dé sar adi ɔw kì gangi. ⁷ Beba 'kəbi madkullə-je lə-dé kí mɛɛ tɔ-ti kí káre lé kadi 'ree d'ore kàdi-dé. Loki madi-dé-je 'ree rəmə, d'oy kanji-je rusi tɔ-je kí joo lé betete, adi tɔ-je ɔw kì nduy sə-dé tɔ bəy. ⁸ Loki Simɔ Piyər oo né kin bè lé, usi nangi nja Jeju-ti panè: 'Babe, 'ɔti kí rangi rɔ-m-ti, kɔɔtalə mɔ lé m'to dow kí njəramajal. ⁹ Kanji kí d'uwə al dɔ maji kinlé, ra adi bəl ində bandi Simɔ gangi, bá dow-je lay kí d'ɔ siə nati kàrè bəl ində bandi-dé gangi rəm tɔ. ¹⁰ Bè ya tɔ, madkullə-je lə Simɔ, adi to Jaki-je kì Jɔ kí 'to ngan lə Jebede lé kàrè, bəl ində bandi-dé bati gangi tɔ. Beba Jeju idə Simɔ panè: 'Bəl al, kete lé 'to njéndɔ kanji-je, ngá kì nè kow kì kete

* **4:41** 4:41 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **5:1** 5:1 Mat 13:1,2; Mar 3:9,10; 4:1 † **5:5** 5:5 Jɔ 21:3 † **5:6** 5:6 Jɔ 21:6

kinlé, dow-je ngá bá 'a təl njèsangi-dé kadi-m. ¹¹ Beba loki dɛ 'ree kɪ tò-je lə-dé ngangɪ ba-ti gogi rəmə, d'ɪŋə né-je lay ya ə d'un go Jeju.

Jeju adi lapiya njèbanji

Mat 8:1-4; Mar 1:40-45

¹² Ndo káre bè, loki Jeju isi bebo-ti madi lé, dingəm kí banji taa rɔ-é pəl-pəl da dɔ-é-ti. Loki oo Jeju rəmə, ɔsi məkəji-é nangi ə ɔsi dɔ-é nangi nɔ-é-ti bá dɔji-é panè: 'Babe, kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare! ¹³ Jeju ulə ji-é ɔdi-né rɔ-é bá panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» Rəmə tajinati nè ya banji kí rɔ-é-ti ur wuki adi aa njay. ¹⁴ Go-ti, Jeju ndəji-é kadi pa ta-é adi dow oo al. Ngà idə-é panè: 'ɔw 'ɔji rɔ-i njəgugnə ə 'adi né kɔ məsi kí kilə kí ɔbi dɔ kaa rɔ lə-i titi kí ndukun lə Moiyiji pa-né. Bè kɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá.

¹⁵ Beba ri Jeju ba kí kete-kete adi kosi dow-je nɔ ya 'bungə-nɔ 'ree par-par 'kəw-nɔ dɔ-é-ti kɔ koo ta liə, bá dɛ kí 'to njémɔy-je kərə 'ree kɔ kadi adi-dé lapiya rəm tɔ. ¹⁶ Ngà Jeju ɔr rɔ-é ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta kí Lubə titi kí isi ra-né taá-taá.

Jeju adi lapiya njèrɔkoy mburuki

Mat 9:1-8; Mar 2:1-12

¹⁷ Ndo káre bè, Jeju isi ndó né dow-je ə Parisi-je*, kí njéndó dow-je ndukun-je kí d'ɪ nganbe-je-ti lay kí dɔnangi Galile-ti, kí dɔnangi Jude-ti, kí dɛ kí d'ɪ bebo Jorijaləm-ti d'isi dan-dé-ti. Tógi lə 'Babe nɔy kɪ Jeju adi Jeju adi lapiya njémɔy-je nɔ. ¹⁸ Beba dow-je d'un dingəm kí rɔ-é oy mburuki mɛɛ tuwə-ti 'ree siə, 'sangi rəbi kadi d'ɔw siə kəy nɔ Jeju-ti. ¹⁹ Ngà kosi dow-je kí 'nɔ kinlé ra adi lo kadi d'ingə tarəbi d'ɔw-né siə go-é-ti goto. Beba d'al siə dɔ kəy-ti, 'wanɔ lo d'ulə-é-né kɪ tuwə burə nɔ Jeju-ti kəy, dan kosi dow-je-ti. ²⁰ Loki Jeju oo kadmɛɛ lə-dé bè rəmə, idə dingəm lé panè: «Majal-je lə-i toki kiŋə go-é kɔgi kadi-i.» ²¹ Njéndó dow-je ndukun-je, kí Parisi-je kí d'isi lo-é-ti lé, 'gir ta mɛɛ-dé-ti 'panè: Dow kanlé oo rɔ-é kí nɔ ya bá pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti bè wa? Nɔ bá asi kiŋə go majal-je lə dow kɔgi wa? Lubə ya kí kár-é asi. ²² Jeju gə ta kí mɛɛ-dé-ti bəti adi pa sə-dé panè: Kɔ ri bá ɔwi kɪ tagir-je kí bè kin mɛɛ-si-ti wa? ²³ Dan ta-je-ti kí joo kinlé, ɛ kí rá bá tò bəl nɔ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i toki kiŋə go-é kɔgi kadi-i» bá tò bəl nɔ əsə kidə-é panè: «'I taá 'nɔy» bá tò bəl nɔ wa? ²⁴ Maji! M'a kɔji-si kadi 'gəi kí Ngon lə dow lé, ɔw kɪ tógi dɔnangi-ti nè kɔ kiŋə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. Beba Jeju təl idə njèrɔkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: 'I taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw beə lə-i. ²⁵ Rəmə tajinati nè ya dingəm lé, ɪ taá takəm dow-je-ti, un tuwə tò-é ə ɔsi gəji Lubə taá-taá ɔw beə. ²⁶ Né kinlé, ɔr ndil dow-je lay kí d'ɔ lo-é-ti, adi d'ɔsi-né gəji Lubə rəm, bá bəl ində bandi-dé gangi, adi 'panè: Né-je kí dow oo nja káre al ya bone j'ooi.

Ba kí Jeju ba Lebi

Mat 9:9-13; Mar 2:13-17

²⁷ Go-ti, Jeju tɛɛ rəmə, oo njètaalambo káre kí ri-é lə Lebi isi lo taa lambo-je-ti. Jeju idə-é panè: «'Un go-m.» ²⁸ Rəmə ɛ tusi né-je lay ɪŋə ə

* **5:17** 5:17 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngá nɔ.

i taá un go Jeju. ²⁹ Lebi ow ra nékuso nã mee køy-ti liə un-né ta Jeju. Njétaalambo-je, kì dow-je kí rangi nã ya d'isi sə-dé nati ta nékuso-ti lé. ³⁰ †Parisi-je, kì njéndó dow-je ndukun-je lə-dé 'pa-nã ta dan-dé-ti nɔm-nɔm bá 'pa kì njéndó né-je lə Jeju 'panè: Kdo ri bá njétaalambo-je, kì njéramajal-je kin ya səi usoi rəm, ayi sə-dé rəm wa? ³¹ Beba Jeju pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kì lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktur al, ngà njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. ³² Bè ya tɔ, mǎ lé, dow-je kí njéra né kí njururu bá m'ree kdo ɓa-dé al, ngà m'ree kdo ɓa njéramajal-je kadi d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi.»

Ta kí sɔbi dɔ kɔgi rɔ nékuso kì man kay

Mat 9:14-15; Mar 2:18-20

³³ Dow-je d'idə Jeju 'panè: Njéndó né-je lə Ja, kì njéndó né-je lə Parisi-je lé, taá-taá ya d'ɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay ə 'pa ta kì Lubə. Ngà i lé, njéndó né-je lə-i d'uso né rəm, d'ay man rəm. ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: Loki njétaa dené sigi isi nati kì dow-je kí ɛ 'ɓa-dé lo nékuso taana-ti nè ɓəy ya səi 'ndigi kadi d'ɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay wa? ³⁵ Ndo-je ow ree nɔɔ lé, d'a kun-é ta-dé-ti kɔgi, rəmə mee ndo-é-je-ti kinlé bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kì man kay ɓəy. ³⁶ Jeju idə-dé gosta kare ɓəy panè: Kubi kí sigi lé, dow à kijə ta-é kdo kilə-né kəm ndisi kubi al. Kinə dowbé ijə rəmə, ijə kì ndangi kare; bá takubi kí sigi kí dowbé ijə lé kərə à kun-nã kì ndisi kubi lé al rəm. ³⁷ Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi mee mbundaá-je-ti kí low al rəm. Kinə dow tur-ti rəmə, yibi nduu kí sigi à kɪ kində mbundaá-je kí low lé bəndəngi gangi kadi yibi nduu à tɔɔ kɔgi rəm, bá mbundaá-je lé kərə à tuji kɔgi rəm tɔ. ³⁸ Ngà yibi nduu kí sigi lé, tò kadi 'tur mee mbundaá-je-ti kí sigi ya tɔ. ³⁹ Ə dow kí ay yibi nduu kí low lé, ɛ ndigi yibi nduu kí sigi al ngá. Kdɔtalə ɛ à panè: Yibi nduu kí low ya bá maji.

6

Jeju kì ndo taakoo lə jipi-je

Mat 12:1-8; Mar 2:23-28

¹ Ndo kare bè, kí to ndo taakoo lə jipi-je lé, Jeju njiyə mee ndr-je-ti kdo kində gangi ə njéndó né-je liə 'puy dɔ geme, 'rii kaa-é ji-dé-ti d'uso taá-taá. ² Rəmə Parisi-je kí dan-ti-je 'pa sə-dé 'panè: «Kdo ri bá 'rai né kí to tó-é al kadi dow ra ndo taakoo-ti wa?» ³ Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Né kí ndoki Dabidi ra kaglo-ti liə, loki ɓo ra-dé dɛ kì dow-je liə lé, se səi 'ndói ta-é mee mbete-ti kí aa njay ooi al ya sar wa? ⁴ Ɛ ow mee køykubi-ti lə Lubə, ɔy mbə kí d'adi Lubə kadkare-ti lé uso rəm, adi dow-je liə d'uso rəm. Ngà kí go rəbi-é-ti lé, tò kadi njégugnə-je ya par ə d'a kuso ya al wa?» ⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Ngon lə dow lé bá to 'ɓa ndo taakoo.»

Dingəm kí ji-é oy mburuki

Mat 12:9-14; Mar 3:1-6

⁶ Ndo kí rangi kí to ndo taakoo lə jipi-je ya ɓəy lé, Jeju isi ndó né dow-je mee køykəwnã-ti lə jipi-je ə dingəm kare kí jikɔl-é oy mburuki isi dan-dé-ti nɔɔ tɔ. ⁷ Njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je lé, d'adi kəm-dé tò dɔ Jeju-ti gérérə kdo kadi d'oo ə kinə ɛ adi lapiya dow ndo

taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti. ⁸ Ngà Jeju gə tagir kí mɛɛ-dé-ti. Beba ɛ idə dingəm kí njɛjikoy lé panè: 'I 'a taá dan dow-je-ti danə nè; dingəm lé ubə nangi i 'a taá. ⁹ Beba Jeju idə-dé panè: M'a dɛji-si ta kin koo. Né kí rá bá to tó-é kadi dow ra ndɔ taakoo-ti wa? Ra maji kí dow bá to tó-é əse ra siə maji al bá to tó-é wa? Kaji dow bá to tó-é əse təl-é bá to tó-é wa? ¹⁰ E oo-dé kɪ ta bar-é bar-é lay ngá bá təl idə dingəm lé panè: 'Surə ji-i! Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò maji gogi. ¹¹ Ngà njéndó dow-je ndukun-je, kɪ Parisi-je lé, wɔngi ra-dé nɔ adɪ 'naji-nɔ ta dɔ né-ti kí kadi n'rai kɪ Jeju.

Jeju mbəti njéndó né-je dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-4; Mar 3:13-19

¹² Gangi ndɔ-é-je-ti kinlé, Jeju ɔw dɔ mbal-ti kɔ pa ta kɪ Lubə ə un lo kí ndɔ kin lay ya pa-né ta kɪ Lubə. ¹³ Ngà loki lo aa lé, ɛ ba njéndó né-je liə ə mbəti-dé dɔgi gidi-é joo, ində ri-dé lə njékɔwkuł-je; adɪ to ¹⁴ Simɔ kí ɛ ba-é Piyər kɪ ngonkɔ-é Andre, Jaki, Ja, Pilipi, Batlemi, ¹⁵ Matiye, Tomasi, Jaki kí ngon lə Alpe, Simɔ kí ba-é dow kí ta be liə to-é, ¹⁶ Jude kí to ngon lə Jaki, bá Judasi Iskariyoti kí à təl njékun dɔ Jeju.

¹⁷ Jeju i sə-dé dɔ mbal-ti isi risi sə-dé nangi rəmə, ree a lo-ti kí tati rəsi kí kosi njéndó né-je liə nɔ d'a-ti; lo-é-ti kinlé to bá kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí dɔnangi Jude-ti lay, kɪ bebo Jorijaləm-ti, kɪ bebo-je kí kàdɪ ba-ti, kɪ dɔnangi Tir-ti, kɪ dɔnangi Sidɔ-ti d'a-ti to. Dɛ 'ree kɔ koo ta liə rəm, bá kɔ kadi adɪ njémɔy-je d'ingə lapiya rəm to. ¹⁸ Dɛ kí ndil-je kí maji al 'ra-dé lé, d'ingə lapiya.* ¹⁹ Kosi dow-je lay ya 'sangi kadi d'ɔdi rɔ-é, kɔtələ tɔgi tɛ rɔ-é-ti rəmə, adɪ-dé lapiya-lapiya ya lay.

Néndó kí sɔbi dɔ njénékumə-je kɪ dow-je kí tuji à kusi dɔ-dé-ti

Mat 5:1-12

²⁰ Jeju un kəm-é kɪ taá oo njéndó né-je liə ə panè: Səi njéndoo-je bá 'toi njénékumə-je, kɔtələ kɔbe lə Lubə tɔ kɔ-si!

²¹ Səi kí bo isi ra-si ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je, kɔtələ bore a kusoi né ndani ndə-ndə!

Səi kí isi 'nɔi ngɔsnè kin bá 'toi njénékumə-je, kɔtələ bore a kogi.

²² †Səi kí dow-je d'osi-si kɪ ta əse 'tubə-si, 'taji-si əse 'mbati-si titi dow-je kí maji al bə kɔ ta lə Ngon lə dow lé bá 'toi njénékumə-je.

²³ †Kɪ gangi ndɔ-é-ti kinlé 'rai rɔnəl ə 'tiləi kole, kɔtələ nékugə dɔji kí boy nɔ ya tɔ ngəbi-si dɔrɔ-ti nɔɔ. Tɔgrɔ-ti ya, ka-dé-je kàrè, ndɔki 'ra né-é kinlé kɪ njépata-je kí ta Lubə-ti bə ya to.

²⁴ Ngà tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njénékingə-je, kɔtələ səi ingəi né kí sɔl mɛɛ-si ngà!

²⁵ Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi kí 'ndani ngɔsnè, kɔ bore rəmə bo à ra-si. Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi kí isi 'kogi ngɔsnè,

* 6:18 6:18 Mar 3:7-11; Mat 4:24-25 † 6:22 6:22 1Pi 4:14 † 6:23 6:23 Knj 7:52

kdotalə a kisi dan nékəmtondoo-ti, kì ta nɔ-ti.

²⁶ Tuji à kusi dɔ-si-ti, loki dow-je 'pa ta lə-si maji nɔ, kdotalə ka-dé-je ya kàrè, ndɔki 'pa ta kí maji dɔ dow-je-ti kí d'ədi ta 'panè 'to njépata kí ta Lubə-ti tɔ!

Jeju pa ta kí dɔ ndigi njéba-je-ti

Mat 5:39-47; Róm 12:17-21

²⁷ Ngà sɛi kí ooi ta lə-m lé, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'rai maji kí njékɔsi-si ta-je, ²⁸ 'tɔri ndi-si dɔ dow-je kí njékində ndɔl dɔ-si-ti, 'pai ta kí Lubə kɔ njékulə kəm-si ndoo-je.

²⁹ Kinə dow ində mbó-i kí káre rəmə, 'təl kí káre adi-é bəy. Ə kinə dow uwə-i taa kubi kul lə-i rəmə, 'ɔgi-é taa kubi kí kàdɪ-i-ti al ngá.

³⁰ Dow kí rá-rá ya dɔji-i né ə 'adi-é, ngà loki dow uwə-i taa nékingə-i rəmə, 'dɔji go-é al ngá. ³¹ †Né kí 'ndigi kadɪ dow-je 'ra d'adi-si lé, gə-é ya 'rai adi-dé tɔ. ³² Kinə dow-je kí 'ndigi-si ya bá sɛi 'ndigi-dé tɔ lé, ri bá à toki piti-si kɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ndigi njéndigi-dé-je tɔ.

³³ Kinə dow-je kí 'ra sə-si maji ya bá sɛi 'rai sə-dé maji tɔ lé, ri bá à toki piti-si kɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ra bə ya tɔ. ³⁴ Ə kinə dow-je kí sɛi indəi mɛɛ-si dɔ-ti kí 'tunə-si né ə d'a kugə-si bá sɛi adi-dé lé, ri bá Lubə à piti-si-né wa? Njéramajal-je ya kàrè, 'tunə-nɔ né kadɪ d'ugə-nɔ né-é gogi tɔ. ³⁵ Ngà sɛi lé, 'ndigi njéba-je lə-si, 'rai maji ə adi dow-je 'tunə-si né ə 'giri kadɪ à kingəi gogi al. Bəba nékugə dɔji-si à nɔ rəm, a toi ngan lə Lubə kí njékisi taá dɔrɔ-ti nɔ, kɔ ɛ ra maji kí njéra oiyo al-je rəm, kì njémɛɛndul-je rəm tɔ. ³⁶ Ooi kəmtondoo lə dow-je titi kí Bɔbi-si isi oo-né kəmtondoo lə dow-je kin bə tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ gangta dɔ dow-ti

Mat 7:1-5,15-22

³⁷ 'Gangi ta dɔ dow-ti al ə d'a gangta dɔ-si-ti al tɔ. Ɔri ta dɔ dow-ti ə d'a kɔr ta dɔ-si-ti tɔ; inɛi go kɔgi adi dow-je ə d'a kinə go kɔgi kadɪ-si tɔ. ³⁸ Adi né ə d'a kadɪ-si tɔ. D'a kungi né takubi-ti lə-si kadɪ rusi ə d'a mbusi go-é maji, d'a yəki kadɪ gay nangi wur-wur, kɔ né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadɪ-si tɔ.

³⁹ †Jeju pa sə-dé ta kì gosta káre bəy panè: Njékəmtɔ à ndɔr njékəmtɔ madi-é tɔ wa? Sé d'a kungi-nɔ bə-ti joo lay ya al wa?

⁴⁰ †Njéndó né à kitə njéndó-é né al. Ngà njéndó né kí rá-rá ya kí néndó asi-é maji lé, à titi-nɔ kì njéndó-é né lé ya tɔ.

⁴¹ Ban bá i oo wale kí tɔ kəm ngonkɔ-i-ti rəmə, kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti kin bá i oo al wa? ⁴² Ban bá 'a kidə ngonkɔ-i panè: «Adi m'ɔr wale kí tɔ kəm-i-ti kin kɔgi» ə i rəmə, 'oo kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti kin al wa? I njékədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagi kí boy kí tɔ kəm-i-ti ya pa bəy bá 'a koo wale kí tɔ kəm ngonkɔ-i-ti kɔ kɔr kadɪ-é.

Kullə ra dow bá d'a gə-é-né

Mat 12:33-37; 7:15-21

⁴³ Kagi kí maji lé, kandi-é à maji al al ə kagi kí maji al kàrè kandi-é à maji ndá al tɔ. ⁴⁴ †Kɔ kagi kí rá-rá ya d'a gə-é kì takul kandi-é. Dow à kijə kandi kote dɔ kagi kun-ti al; bə ya tɔ, dow à tɔr kandi nduu dɔ

† 6:31 6:31 Mat 7:12 † 6:39 6:39 Mat 15:14 † 6:40 6:40 Mat 10:24,25; Jə 13:16; 15:20

† 6:44 6:44 Mat 12:33

gørgændi-ti al tɔ. ⁴⁵ †Bè ya tɔ, dow kí maji lé, né-je kí maji-maji kí uwə meɛ-é kinlé ya à tɛɛ-né. Ə dow kí maji al kàrè, né-je kí maji al maji al kí uwə meɛ-é kinlé ya ɛ à tɛɛ-né tɔ. Kdɔ né-je kí mənə-nə meɛ dow-ti ya bá tɛɛ ta-é-ti adi-é pa.

Ta kí sobi do təl rɔ go ta-ti

Mat 7:21-29

⁴⁶ Kdɔ ri bá 'bai-mi «'Babe, 'Babe» ya rəmə 'təli rɔ-si go ta-ti kí m'pa al wa? ⁴⁷ Dow kí rá-rá kí ree rɔ-m-ti, oo ta-je lə-m ə təl rɔ-é go-ti lé, m'a toji-si kadi ooi sé titi-nə kɪ dow kí ban wa: ⁴⁸ Ǝ titi-nə kɪ dow kí ɔw kɪ kində kəy rəmə, ijə be adi uu nə, tɛɛ do ər-ti bá ində gin kəy titi; beba loki man ulə, adi pungum man ində kəy lé pungum-pungum ya, ngà kəy lé yəki al, kdɔ dow lé ində kəy lé maji. ⁴⁹ Ngà dow kí oo ta lə-m bá təl rɔ-é go-ti al lé, titi-nə kɪ dow kí ində kəy nangray-ti ə ində gin-é maji al rəm tɔ. Beba loki pungum man ində kəy lé rəmə, tajinati nə ya tɔɔ nangɪ rum-rum adi kəy-é tuji tuji kí dum nati.

7

Kadmɛɛ lə njəkun do kuti asgar-je kí bu

Mat 8:5-13; Jə 4:46-54

¹ Loki Jeju pa ta-je kin lay adi dow-je ngá lé, ɛ təl ɔw bebo Kapernayim-ti.

² Be-é-ti kinlé njəkun do kuti asgar-je kí bu ɔw kɪ ngonnjəkullə liə káre kí rɔ-é to-é adi tò ta koy-ti, ə to ngonnjəkullə liə kí ɛ ndigi-é nə. ³ Beba loki njəkun do kuti asgar-je oo poy Jeju lé, ɛ ulə 'ngatógi-je lə jipi-je kadi d'ɔw 'ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree aji ngonnjəkullə lə n'ɛ lé. ⁴ 'Ngatógi-je lé, d'ɔti d'ɔw rɔ Jeju-ti ə 'nɔ ta-é-ti nə 'panè: Ǝ lé, tuwə kadi 'ra né kí dəji-i kinlé adi-é ya! ⁵ Kdɔtalə ɛ ndigi gin dow-je lə-ji rəm, bá ɛ ya ində kəykəwnə lə-ji adi-ji rəm tin. ⁶ Beba Jeju ɔti ɔw sə-dé, ə loki 'tɛɛ ngəsi kɪ kəy liə ya rəmə, njəkun do asgar-je kí bu lé ulə nam-é-je adi d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi rɔ-i kɔ nə bè al, kdɔ mə lé m'tuwə kadi 'ree meɛ kəy-ti lə-m al.» ⁷ Gin-é kin ya bá m'a ya m'oo kí m'tuwə kəw-né rɔ-i-ti al tɔ. Ngà i 'pa ta káre-rè ya par ə ngonnjəkullə lə-m lé à kingə lapiya. ⁸ Kdɔtalə mə kɪ dɔ-m m'isi gin tógi-ti lə dow-je kí dɔ-m-ti rəm, m'ɔw kɪ asgar-je gin tógi-ti lə-m rəm. Adi kinə m'idə ɛ kí káre m'panè: «'ɔw!» ə ɔti ɔw. Ə kinə m'idə ɛ kí rangɪ m'panè: «'Ree!» ə ɔti ree. Ə kinə m'idə ngonnjəkullə lə-m m'panè: «'Ra né kin» ə ɔti ra né-é. ⁹ Loki Jeju oo ta-je kí ɛ pa kin bè lé, piti-é ə təl kəm-é kɪ rɔ kosi dow-je-ti kí d'un go-é bá idə-dé panè: M'idə-si m'adi ooi; dɔnangɪ israyel-ti ya kàrè m'ingə ko kadmɛɛ kí tanə bè kin nja káre al bəy! ¹⁰ Loki dɛ kí njəkun do asgar-je ulə-dé lé, 'təl 'ree kəy gogi rəmə, ngonnjəkullə kí rɔ-é to-é lé, dɛ d'ingə-é isi kɪ lapiya kare ngá.

Jeju adi basa kí bebo Nayin-ti tɔsi ndəl

¹¹ Go-ti, Jeju ɔti ɔw kɪ meɛ bebo-ti káre kí 'ba-é Nayin. Njéndó né-je liə rəm, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'uwə siə rəbi. ¹² Loki Jeju ree tɛɛ ngəsi kɪ tarəbi kəw meɛ bebo-ti ya rəmə, dow-je d'un nin d'isi d'ɔw-né kɪ bada. To nin ngon kàl lə dené kí njəngɔwkoy káre bè. Kosi dow-je kí meɛ bebo-ti kí 'tò nduy-nduy ya 'dan dené lé bul-bul. ¹³ Beba

loki 'Babe Jeju oo dené lé rəmə, ta ɔ̃ mɛɛ-é kɔɔ ta liə adi idə-é panè: 'Nɔ̃ al ngá! ¹⁴ Go-ti, Jeju ɔ̃ti kɪ kete ɔ̃di rɔ kesi yo lé, ə dɛ kɪ d'un kesi lé 'təl d'ə nangi ə Jeju panè: Basa, m'un ndu m'adi-i, 'i taá. ¹⁵ Loki ɛ pa bə rəmə, dow kɪ oy lé, i isi taá ə pa ta. Go-ti, Jeju ulə-é ji kɔ̃-é-ti. ¹⁶ Dow-je lay ya bəl ində bandi-dé gangi adi d'osi gaji Lubə 'panè: Dow kɪ boy kɪ to njèpata kɪ ta Lubə-ti ya tɛɛ koy dan-ji-ti nè rəm, Lubə ree ilə kəm-é dɔ dow-je-ti liə rəm to. ¹⁷ Ta kɪ dow-je 'pa dɔ Jeju-ti kinlé taa lo kɪ dɔnangi Jude-ti lay rəm, bá taa lo-je lay kɪ gəə dɔ dɔnangi Jude rəm to.

Jə kɪ njera dow-je batəm ulə kullə dəji ta Jeju

Mat 11:2-19

¹⁸ Njéndó né-je lə Jə kɪ njera dow-je batəm d'ɔr poy né-je kinlé, d'adi Jə oo. ¹⁹ Beba ɛ ba dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə ulə-dé rɔ 'Babe-ti kadi 'dəji-é 'panè: I ya bá 'to dow kɪ tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kɪ rangi bəy wa?

²⁰ Dingəm-je kinlé 'ree 'tɛɛ rɔ Jeju-ti ə d'idə-é 'panè: Jə kɪ njera dow-je batəm bá ulə-ji rɔ-i-ti kadi j'dəji-i j'oo sé i ya bá 'to dow kɪ tò kadi à ree lé əse tò kadi j'ngəbi dow kɪ rangi bəy wa? ²¹ Loki d'ə rɔ Jeju-ti lé, njémɔy-je, kɪ njéməti-je nɔ̃ ya Jeju adi-dé lapiya rəm, tubə ndil-je kɪ maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá njékəmtɔ-je kàrè adi kəm-dé oo lo rəm to ²² Beba dow-je kɪ Jə ulə-dé lé, Jeju ilə-dé-ti panè: Né-je kɪ ooi kɪ kəm-si, kɪ ta-je kɪ ooi kɪ mbi-si lé, ɔ̃wi ɔ̃ri poy-é adi Jə lé toki njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, njéməti-je 'nɔ̃jyə maji rəm, njébanji-je kàrè banji lə-dé ur adi d'aa nɔ̃jə rəm, njémbitɔ-je d'oo ta rəm, dow-je kɪ d'oy kàrè 'tosi 'ndəl rəm, bá njéndoo-je kàrè mbɛ Poyta kɪ Maji usi mbi-dé-ti rəm to. ²³ Dow kɪ m'təl gin kusi liə al bá to njénékumə!

²⁴ Loki dow-je kɪ Jə ulə-dé 'təl d'ɔw rəmə, Jeju pa ta kɪ dɔ Jə-ti adi kosi dow-je panè: To ri bá ɔ̃wi diləlo-ti ooi wa? To tuwətɔgi kɪ yəl isi ɔ̃w siə yó-je kɪ nè-je kin bá ɔ̃wi ooi wa? ²⁵ Kinə bè al, ngà to ri ya bá ɔ̃wi ooi wa? To dow kɪ tulə kubi-je kɪ kuré-kuré rɔ-é-ti bá ɔ̃wi ooi-é wa? Ngà, lé to ɛ kàrè, dɛ kɪ 'tulə kubi-je kɪ là-é nɔ̃-nɔ̃ kɪ dɛ kɪ d'isi dan nékingə-je-ti mburuki-mburuki bè kinlé, d'isi mɛɛ kəy-ti lə ngar-je yó rəm. ²⁶ Ngà se to ri ya danə bá ɔ̃wi ooi wa? To njèpata kɪ ta Lubə-ti bá ɔ̃wi ooi-é wa? Tɔgrɔ-ti, m'a kidə-si, to dow kɪ itə njèpata kɪ ta Lubə-ti sɔy bəy. ²⁷ Kɔɔ to Jə kin bá ndəki 'ndangi ta kɪ dɔ-é-ti 'panè: Yən, mɔ̃ Lubə m'ulə njékilə mbɛ lə-m nɔ̃-i-ti kete, kɔɔ kadi ɔ̃w ra rəbi lə-i adi-i.

²⁸ Jeju ilə dɔ-ti panè: M'a kidə-si; dan dow-je-ti lay kɪ dené-je d'oji-dé lé, ɛ kɪ to dow kɪ boy itə Jə ya goto. Bè ya kàrè, dow kɪ ndɛ bè mɛɛ kɔ̃bɛ-ti lə Lubə lé, boy itə-é. ²⁹ †Njétaalambo-je, kɪ dow-je lay kɪ d'oo ta ndó lə Jə, bá 'ree d'adi ra-dé batəm lé, 'gə kɪ Lubə to njera né kɪ njururu.

³⁰ Ngà Parisi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je 'mbati kɔ̃ji ra-je lə Lubə kɪ tò kɔɔ ta lə-dé, adi d'adi Jə ra-dé batəm al.

³¹ Nɔ̃ bá m'a kun-é kɔ̃ji-né dow-je kɪ ngɔsnè kan wa? Dɛ titi-nɔ̃ kɪ nɔ̃-je ɛn wa? ³² Dɛ 'titi-nɔ̃ kɪ ngan-je kɪ d'isi pandangi lo-ti bá 'ba-nɔ̃ ə 'pa-nɔ̃ ta 'panè:

«J'kol nal kàrè 'ndami-né al rəm, bá j'usi pa nɔ̃ yo kàrè 'nɔ̃i-né al rəm.»

³³ Jeju təl ilə dɔ-ti panè: M'pa bè kɔɔ loki Ja kí njèra dow-je batəm ree, bá uso né al rəm, ɔy yibi al rəm lé, səi 'pai-nè: «To dow kí ndil kí maji al ra-é.» ³⁴ Ngà Ngon lə dow ree bá uso-je, ɔy-je rəmə, səi 'pai-nè: E kanlé uso né bore ngay rəm, to njəkay né rəm, bá to nam njétaalambo-je, kí njèramajal-je rəm. ³⁵ Ngà dow-je lay kí njétəl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə lé, 'gə kí gosi lə Lubə to gosi kí tɔgro-ti ya.

Ta kí sɔbi dɔ Jeju kí dené kí njèramajal

Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Ja 12:1-8

³⁶ Parisi káre bè kí ri-é lə Simɔ, ɔa Jeju kadi ɔw uso né. Beɔa e ɔti ɔw be lə Parisi lé ə isi ta nékuso-ti. ³⁷ †Rəmə dené káre kí to njèramajal isi meɔe bebo-ti kin nɔɔ. Loki dené lé, oo kí Jeju isi uso né be lə Parisi kinlé nɔɔ rəmə, e un ku kí ubi kí ətí maji rusi meɔe-é, kí to ku kí 'ra kí ər kí 'ba-é «albatrə», ³⁸ ree isi-né nangi nja Jeju-ti go-é-ti gogi. E nɔ adi man kəm-é ndogi nja Jeju suki-suki ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né ə tɔn nja-é lé rəm, bá ur ubi kí ətí maji lé titi rəm to. ³⁹ Loki Parisi kí njèɔa Jeju lé, oo né kin bè rəmə pa meɔe-é-ti panè: Kinə dingəm kin to njèpata kí ta Lubə-ti ya lé, e à gə dené kí isi ɔdi rɔ-é kinlé rəm, bá à gə kí dené kinlé to njèramajal rəm to. ⁴⁰ Beɔa Jeju un ta panè: Simɔ, m'ow kí ta nè kadi m'idə-i. Simɔ ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, 'pa. ⁴¹ Beɔa Jeju panè: Dingəm káre bè kí to njèkində là tunə-ti, ɔw kí kurə liə dɔ dow-je-ti joo. E kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ bɔmɔ ə e kí káre, kurə tò dɔ-é-ti asi kəm là kullə kí dow ra ndɔ kɔrmɔ to. ⁴² Loki de d'ow kí né kí kadi d'ugə-né al lé, e ra sə-dé maji adi ɔr kurə lé kɔgi dɔ-dé-ti joo lay. Nə dan-dé-ti bá à ndigi njèkində là tunə-ti lé tɔy madi-é wa? ⁴³ Simɔ ilə-é-ti panè: E kí njèkində là tunə-ti ɔr kurə kí nɔ dɔ-é-ti kɔgi kinlé, m'gir kí à to e bá à ndigi njèkində là tunə-ti lé nɔ. Beɔa Jeju panè: E ya ə 'pa maji tin! ⁴⁴ Go-ti, Jeju təl kəm-é kí rɔ dené-ti lé ngà bá idə Simɔ lé panè: 'Oo dené kinlé maji! M'ree kəy lə-i ya ə adi-m man m'togi-né nja-m al. Ngà dené kinlé, man kəm-é ndogi nja-m suki-suki bá təl bɔr kí bəl dɔ-é. ⁴⁵ I uwə-m kí kadi-i-ti al, ngà dené kinlé, kí low nɔ kí m'ree kəy kin ya, e isi ká tɔn nja-m-ti ya par-par ən. ⁴⁶ I ur ubi dɔ-m-ti 'un-né ta-m al, ngà dené kinlé, e ur ubi kí ətí maji ya nja-m-ti un-né ta-m. ⁴⁷ Gin-é kin bá m'idə-i, majal-je liə kí nɔ kí toki kiɔə go-é kɔgi kadi-é kin bá, e ndigi-m-né nɔ tin. Ngà dow kí majal-je liə toki kiɔə go-é kɔgi nɔ al lé, e ndigi-m nɔ al ya to. ⁴⁸ Go-ti, Jeju idə dené lé panè: Majal-je lə-i toki kiɔə go-é kɔgi! ⁴⁹ Rəmə de kí d'isi ta nékuso-ti nati kí Jeju lé 'pa ta meɔe-dé-ti 'panè: E kanlé to dow kí ban ya bá ɔw mbing ya oo rɔ-é kí njèkiɔə go majal-je lə dow-je kɔgi bəy tin wa? ⁵⁰ Ngà Jeju idə dené lé panè: Kadmeɔe lə-i aji-i, 'ow kí lapiya!

8

Dow-je kí njédan Jeju lo kilə mbɔ Poyta kí Maji-ti

¹ Go ndɔ-je-ti kinlé, Jeju ɔw kí nganbe-je kí bebo-je ɔw ndó dow-je ta lə Lubə, bá ilə mbɔ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə rəm to. ² †Njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo d'ow siə nati rəm, dené-je kí dan-ti-je kí ndɔki e tubə ndil-je kí maji al dɔ-dé-ti kí de kí mɔy-je kí gay-gay

ra-dé bá ɛ adi-dé lapiya lé kàrè, d'ow siə nati tɔ. Dɛ bá 'to: Mari kí ba-é Mari kí Magdala kí ndɔki Jeju tubə ndil-je kí maji al siri dɔ-é-ti kɔgi lé rəm, ³ Jan kí to ne Suja kí to njèkoo go né-je lə Ngar Erodì rəm, Sujan rəm, bá dené-je kí rangi n̄a kí 'to njéra sə-dé kì nékingə-dé-je rəm tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ njèkilə ko

Mat 13:1-23; Mar 4:1-9

⁴ Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy d'ij kì bəbo-je kí gay-gay 'ree 'kəw-n̄a rɔ Jeju-ti lé, ɛ idə-dé gosta kin pané:

⁵ Njèndɔr ɔw kɔ kilə ko liə. Loki a ilə rəmə, kaa né kí dan-ti-je tusi dɔ rəbi-ti adi dow-je mbəjrə nja-dé-ti ə yəl-je kí 'nar taá 'ree 'tú l̄-l̄.

⁶ Kaa né kí n̄a-je tusi dɔ ər-ti; loki ubə rəmə, tuti kurum kɔtələ ingə lo kí sɔl al. ⁷ Kaa né kí madi-je tusi dan kun-je-ti; loki ubə rəmə kun tɔgi siə nati adi ɔ̄ rɔ dɔ-ti gógógó.

⁸ Ngà kaa né kí n̄a-je tusi nangi-ti kí maji; loki ubə rəmə, ɔr dɔ-é; dɔ-é káre ya kaa-é ra-ti bu-bu. Loki Jeju pa ta kin bè rəmə, ilə bɔbi ndi-é nangi pané: Dow kí mbi-é tò n̄ɔɔ kɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!

⁹ Bəba njéndó né-je liə 'd̄əji-é 'pané: Se gosta kinlé, kɔr m̄ɛɛ-é to ri wa? ¹⁰ Jeju idə-dé pané: S̄əi lé, né-je kí tò lo bɔyɔ-é-ti sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə lé toki t̄ɛɛ kì dɔ-é kadi-si.

Ngà dow-je kí rangi lé, toki kidə-dé kì gosta kɔ kadi lé d'oo lo kàrè d'oo kì koo ya nd̄ə bè rəm, bá lé d'oo ta kàrè kadi 'ḡə m̄ɛɛ-é al rəm tɔ.

Kɔrm̄ɛɛ gosta kí sɔbi dɔ njèkilə ko

¹¹ Ooi bè, kɔrm̄ɛɛ gosta lé ɔn: Ko né lé, to ta lə Lubə. ¹² Dɔ rəbi kí kaa né tusi-ti lé, to dow-je kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, Sú ree ɔr m̄ɛɛ-dé-ti kɔgi, nè d'a k̄i kadi m̄ɛɛ-dé kɔ kaji-né.

¹³ Kaa né kí tusi dɔ ər-ti lé, to dɛ kí loki d'oo ta lə Lubə ə 'taa kì rɔnəl ya, ngà kulə bá ulə njirə m̄ɛɛ-dé-ti al; adi d'adi m̄ɛɛ-dé kì mbɔr al; ə loki k̄ɔ-je ree t̄ɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, dɛ 'tusi kadm̄ɛɛ lə-dé d'ingə kɔgi.

¹⁴ Dan kun-je kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, ngà loki d'ɔti d'ow rəmə, m̄ɛɛ k̄a kákáká-je, kì bɔ nékingə-je, kì bɔ né-je kí dɔnangi-ti nè ɔ̄ bɛ dɔ-dé-ti adi kadm̄ɛɛ lə-dé lé kandi-é goto.

¹⁵ Ngà nangi kí maji kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə ndigi dɔ-ti ndigi kí tɔgrɔ-ti rəm, d'uwə rɔ-dé ngà m̄ɛɛ-é-ti adi kandi kadm̄ɛɛ lə-dé tò.

Gosta kí sɔbi dɔ lampi

Mar 4:21-25

¹⁶ †Dow ində pər lampi-ti ə à səbi ngó dɔ-ti al ngá; bá à kində gin tirə-ti al rəm; ngà à n̄a kagnā lampi-ti taá, kɔ kadi dow-je kí d'ow m̄ɛɛ kəy-ti d'oo ndógi-é.

¹⁷ †Kɔ né kí dow bɔyɔ kí à ree tò ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, né kí dow ra kì gidi ngəy kí à toki gə al ya goto rəm, bá kí à toki t̄ɛɛ-né ndaa-ti rəsi al ya goto rəm tɔ.

¹⁸ †Ooi maji, loki isi ooi ta lé, indəi mbi-si maji ya ooi-né, kɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti, ngà dow kí né liə goto lé, né kí ɛ gir pané to 'lə-n'è kin ya kàrè d'a taa ji-é-ti.

Ta kí sɔbi dɔ kɔ Jeju kì ngankɔ Jeju-je

Mat 12:46-50; Mar 3:31-35

¹⁹ Kɔ̄ Jeju kɪ ngankɔ̄-é-je 'ree rɔ-é-ti; ngà lo kadi d'ingə-é goto, kɔ̄ kosi dow-je d'uti lo káká. ²⁰ Beba d'idə-é 'panè: Kɔ̄-i kɪ ngankɔ̄-i-je d'á ta-i-ti ndaa-ti nɔ̄ɔ, 'ndigi koo-i. ²¹ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-ti kin bá 'to kɔ̄-m-je kɪ ngankɔ̄-m-je.

Jeju ndángi yálbo adi lo tò ndingi

Mat 8:23-27; Mar 4:35-41

²² Ndɔ̄ káre bè, Jeju al meɛ̀ tò-ti kɪ njéndó né-je liə bá idə-dé panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.» Beba de d'oti d'ow. ²³ Loki 'nəl tò d'isi d'ow rəmə, Jeju tò bi ə yálbo ubə-dé nangi busi, ulə mbi-mbi dɔ̄ ba-ti, man ɔw kɪ rusi tò, adi de d'isi ta tuji-ti. ²⁴ Beba 'ngəsi kɪ rɔ̄ Jeju-ti 'ndəl-é panè: «Njéndó dow-je né, njéndó dow-je né, ko-ji à tɔɔ boo!» Loki Jeju tɛɛ̀ kəm-é lé, ɛ̀ ndángi yál-je kɪ pungum man-je adi 'taa koo adi lo təl tò ndingi. ²⁵ Go-ti, Jeju dəji-dé panè: Kadmeɛ̀ lə-si tò rá wa? Ngà njéndó né-je rəmə, né kí ra né lé, ra-dé bəl n̄a rəm, ɔr ndil-dé rəm, adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: Kay! Dow kanlé, to dow kí ban wa? Ooi, yál-je kɪ man-je kàrè, ɛ̀ ndángi-dé rəmə de 'təl rɔ-dé go ta-ti liə!

Jeju tubə ndil-je kí maji al dɔ̄ dow-ti

Mat 8:28-34; Mar 5:1-20

²⁶ De 'gangi babo d'ow dɔ̄nangi Gerasa-ti kí sɔbi dɔ-n̄a kí dɔ̄nangi Galile. ²⁷ Loki Jeju i meɛ̀ tò-ti ur nangi ya rəmə, dingəm káre kí meɛ̀ bebo-ti nɔ̄ɔ, kí to dingəm kí ndil-je kí maji al 'ra-é, i ree rɔ-é-ti. Dingəm kinlé, ulə kubi rɔ-é-ti al ya low n̄u, bá tò kəy al rəm; ngà lo tò-é tò dɔ̄badi-je-ti.

²⁸ Loki oo Jeju rəmə, ur kɔ̄ɔl, usi nja-é-ti bá ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Jeju, Ngon lə Lubə kí njəkisi taá dɔ̄rɔ-ti n̄u, 'ge ri rɔ-m-ti wa, m'n̄ɔ̄ ta-i-ti, 'ra-m maji al al. ²⁹ Dingəm lé pa bè, kdɔ̄talə Jeju ndángi ndil kí maji al lé kadi-é tɛɛ̀ meɛ̀-é-ti kɔ̄gi. Ndil kí maji al kinlé isi meɛ̀ dingəm-ti kin low n̄u, adi d'ilə sil ji-é-ti-je kɪ nja-é-ti-je ya, ngà ɛ̀ tuwə gangi kɔ̄gi kɔ̄gi. Ndil kí maji al lé, ɔsi-é ɔw siə diləlo-je-ti. ³⁰ Jeju dəji-é panè: Ri-i lə n̄a wa? ɛ̀ panè: Ri-m lə «kosi-je.» ɛ̀ pa bè, kdɔ̄talə ndil-je kí maji al 'n̄a meɛ̀-é-ti. ³¹ Ndil-je kí maji al kinlé, 'n̄ɔ̄ ta Jeju-ti kɔ̄ kadi un ndu adi n'owi bolebe-ti kí sɔy-é goto kin al. ³² Loki d'á-ti kinlé, kosi kɔ̄songi-je d'á d'uso né dɔ̄ mbal-ti ngəsi nɔ̄ɔ. Beba ndil-je kí maji al lé 'ra ndoo ta Jeju-ti kadi in̄ə-dé adi n'owi meɛ̀ kɔ̄songi-je-ti, ə Jeju ndigi sə-dé tɔ. ³³ Ndil-je kí maji al lé, 'tɛɛ̀ meɛ̀ dingəm-ti lé, 'tur meɛ̀ kɔ̄songi-je-ti, adi kɔ̄songi-je lé 'təti-n̄a yipi kadi mbal-ti taá 'tusi babo-ti 'nduy man. ³⁴ Loki njəngəm kɔ̄songi-je d'oo né kí ra né kin bè lé, d'ay d'ow d'ɔ̄r poy-é meɛ̀ bebo-ti rəm, meɛ̀ nganbe-je-ti rəm. ³⁵ Beba dow-je d'ow kɔ̄ koo né kí ra né lé; loki d'ow 'tɛɛ̀ rɔ̄ Jeju-ti rəmə d'ingə dingəm kí ndil-je kí maji al 'tɛɛ̀ meɛ̀-é-ti kɔ̄gi lé, isi nja Jeju-ti; ulə kubi rɔ-é-ti rəm, təl isi maji kare rəm, adi bəl ində bandi-dé gangi. ³⁶ Dow-je kí d'oo né-je kí ra né kin kɪ kəm-dé lé, d'idə-dé kəm rəbi kɪ dingəm kí ndil-je kí maji al d'isi meɛ̀-é-ti ingə-né lapiya lé. ³⁷ Go-ti, dow-je kí dɔ̄nangi Gerasa-ti lay ya bəl ində bandi-dé gangi, adi 'dəji Jeju kadi in̄ə-dé ə ɔw rangi.

Beba Jeju al meɛ̀ tò-ti kɔ̄ kosi təl gogi. ³⁸ Rəmə, dingəm kí ndil-je kí maji al 'tɛɛ̀ meɛ̀-é-ti kɔ̄gi lé, n̄ɔ̄ ta Jeju-ti kadi n'ow siə. Ngà Jeju tubə-é panè: ³⁹ 'Təl 'ow bee lə-i gogi, 'ow 'ɔ̄r poy né-je lay kí Lubə ra sə-i kin.

Beba dingəm lé ɔw ɔr poy né-je kí Jeju ra siə kin lay adi ta-é sane kí mee bebo lay.

Ta læ ngon læ Jayrusi kí dené kí tɔsi ndəl

kí ta læ dené kí məsi ree rɔ-é-ti

Mat 9:1,18-26; Mar 5:21-43

⁴⁰ Loki Jeju təl ree ngangí ba-ti kí Galile gogí lé, kosi dow-je d'uwə-é kí rɔ-dé-ti, kdɔtalə də lay ya d'ə d'ingí-d'ingí d'ə 'ngəbi-é. ⁴¹ Lo-é-ti kinlé, dingəm káre ri-é læ Jayrusi ree rɔ Jeju-ti. Jayrusi lé to 'boy kí dɔ kəykəwnə-ti læ jipi-je. E ree usi nja Jeju-ti nɔ ta-é-ti kadi ɔw siə mee kəy-ti liə. ⁴² Kdɔtalə ngon-é kí dené kí káre-rè kí à ra bal dɔgi gidi-é joo je bè tò oy kəy nɔɔ. Loki Jeju isi ɔw siə kí bee lé, kosi dow-je d'ul-nə go-é-ti mbuu, adi mbore-é yó-je kí nè-je.

⁴³ Rəmə dené káre kí məsi ree rɔ-é-ti bal dɔgi gidi-é joo ə dan-dé-ti nɔɔ. E tují nékingə-é lay kɔgi be læ dɔktur-je kàrè, dow kí asi kadi-é lapiya goto. ⁴⁴ Dené lé tɛɛ gidi Jeju-ti ree ɔdi rɔ takubi liə, rəmə tajinati nè ya gin məsi liə gangí d'əsi. ⁴⁵ Jeju dəji panè: Nə ɔdi rɔ-m wa? Rəmə dow-je lay ya 'naji, bá Piyər idə-é panè: Njèndó dow-je né, kosi dow-je kí d'ilə-nə 'gəə dɔ-i é d'ul-nə dɔ-i-ti mbuu, 'mbor-i yó-je kí nè-je kin ya i 'dəji dow kí ɔdi rɔ-i bəy wa? ⁴⁶ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: Dow ɔdi rɔ-m nɔɔ. Kdɔtalə m'gə kí tógi kí rɔ-m-ti tɛɛ. ⁴⁷ Loki dené oo kí gin-n'è tɛɛ lé, e dadi par-par usi nja Jeju-ti pa ta rəsi takəm dow-je-ti ɔr-né gin né kí ɔdi-né rɔ Jeju lé rəm, idə-dé-né kəm rəbi kí ingə-né lapiya tajinati nè læ rəm tɔ. ⁴⁸ Beba Jeju idə-é panè: Ngon-m kí dené, kadmɛɛ læ-i aji-i; 'ow kí lapiya.

⁴⁹ Loki Jeju ə pa ta bè ya bəy rəmə, dow i mee kəy-ti læ Jayrusi kí to njəkun dɔ kəykəwnə læ jipi-je lé, ree idə-é panè: Ngon-i kí dené lé uwə ta-é nati, ən é 'ndɔji njèndó né dow-je lé al ngá! ⁵⁰ Ngà loki Jeju oo ta kinlé, e idə Jayrusi lé panè: «'Bəl al, mee-i ya 'adi-m par ə ngon-i kí dené lé, à kingə lapiya.» ⁵¹ Loki Jeju ɔw tɛɛ be læ Jayrusi lé, e adi dow kí rangí ɔw siə kəy al, ngà Piyər tɔ, Jə tɔ, Jaki tɔ, bobí ngon-je kí kɔ ngon lé tɔ bá d'ow siə kəy. ⁵² Dow-je lay kí d'isi dɔ ngon-ti lé, d'isi ta nɔ-ti, kí ta ndingə rɔ-ti. Beba Jeju idə-dé panè: 'Nɔi al! Ngon kí dené lé oy al, ngà tò bi kí tò. ⁵³ Rəmə də 'soki Jeju, kdɔtalə 'gə kí ngon kí dené lé oy. ⁵⁴ Ngà Jeju uwə ji ngon lé bá pa ta kí ndi-é kí boy panè: Ngon, i taá! ⁵⁵ Beba ngon kí dené lé tɔsi ndəl ə i taá tajinati nè ya! Ə Jeju un ndu kadi d'adi-é né uso! ⁵⁶ Né kí ra né kinlé, ɔr ndil njékoji ngon kí dené kinlé. Ngà Jeju ndəji-dé kɔ kadi 'pa d'adi dow oo al.

9

Jeju ulə njəkɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo

Mat 10:1-9,11-14; Mar 6:7-13

¹ Jeju ba njəkɔwkulə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə adi-dé tógi rəm, adi-dé tarəbi kadi 'tubə ndil-je kí maji al lay dɔ dow-je-ti rəm, bá kadi d'adi lapiya njémɔy-je rəm tɔ. ² Ngà bá ulə-dé kadi d'ilə mbə kɔbe læ Lubə rəm, bá kadi d'adi lapiya njémɔy-je rəm tɔ. ³ E idə-dé panè: Kɔw-si mba kinlé, uni né madi ji-si-ti al, uni salangí al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, uni mbə al rəm, uni là al rəm, bá ɔyi kubi kí rɔ-si-ti joo-joo al rəm. ⁴ Mee kəy kí rá-rá kí owi-ti lé, e ya isi-ti sar kadi i-né. ⁵ ††Ngà lo

lay kí dow-je 'mbati kuwə-si kí rɔ-dé-ti rəmə, 'tɛɛi mɛɛ bebo-é-ti kinlé, ə 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔɔi kadi toji kí ta tò dɔ-dé-ti. ⁶ Njékɔwkulə-je d'ɔw kí dɔ be-be d'ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, d'adi lapiya njémɔy-je kí lo-lo rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ né kí ndɔji Erodi nɔ
Mat 14:1-2; Mar 6:14-16

⁷ †Né-je kí ra né lé, loki njékɔɔbe Erodi oo ta-é rəmə, ndɔji-é nɔ. Kdɔtalə dow-je madi 'panè: «To Ja bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁸ Dɛ kí nɔ-je 'panè: «To Eli bá ree» ə dɛ kí rangi 'panè: «To dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» ⁹ Ngà Erodi rəmə panè: «Ja lé, ndɔki m'adi 'gangi dɔ-é, ngà to ná bəy bá dow-je d'isi 'pa ta-je kí bè kin dɔ-é-ti bá m'oo m'oo bəy tin wa?» Ə ɛ sangi kadi n'oo dowbé lé.

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Ja 6:1-14

¹⁰ Loki njékɔwkulə-je 'təl 'ree rəmə, d'or poy né-je lay kí 'ra lé d'adi Jeju. Ɛ ɔr-dé go-é-ti ɔr-né rɔ-é kí kár-é kəl bebo Betsayda-ti bè. ¹¹ Ngà kosi dow-je 'gə, adi d'ɔw go-é-ti. Jeju uwə-dé kí rɔ-é-ti ə pa ta kí sɔbi dɔ kɔɔbe lə Lubə adi-dé rəm, dɛ kí d'ɔw ndoo kingə lapiya rəmə, ɛ adi-dé lapiya tɔ.

¹² Ngà loki kàdi isi ur lé, njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo 'ree rɔ Jeju-ti d'idə-é 'panè: 'Ɔsi kosi dow-je kanlé adi d'ɔw nganbe-je-ti, kí kəylo-je-ti kí tò ngɔsi-ngɔsi kadi d'ingə nékuso-je, kí lo tò-je, kdɔ lo kí j'əi-ti nè kinlé to diləlo. ¹³ Ngà Jeju idə-dé panè: «Səi ya adi-dé né d'uso.» Dɛ 'təl d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'ɔw kí mbə mɪ kí kanji joo-rè ya par. Dɔmaji, kadi jɛ ya j'ɔw j'ndɔgi nékuso j'adi dow-je kin lay je bè tá.» ¹⁴ Dɛ 'pa bè kdɔtalə dingəm-je ya kɔr-dé à ra budɔgi lo mi je bè. Jeju idə njéndó né-je lé panè: «Uwəi dow-je adi d'isi nangi kɔrmɪ kɔrmɪ je bè.» ¹⁵ Dɛ 'ra bè ya tɔ, adi d'adi dow-je d'isi nangi lay.

¹⁶ Jeju taa mbə kí mɪ kí kanji kí joo lé, itə kəm-é kí dɔrɔ-ti ra oiyo Lubə dɔ-ti, bá gángi danə adi njéndó né-je kadi 'ləbi kosi dow-je. ¹⁷ Dɛ lay ya d'uso né 'ndan ndə-ndə; adi d'ɔy dɔdum-é-je kí này rusi kàre dɔgi gidi-é joo.

Piyər pa rəsi kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é
Mat 16:13-28; Mar 8:27-31

¹⁸ Ndɔ káre bè, Jeju ɔr rɔ-é kí kár-é pa ta kí Lubə ə njéndó né-je liə d'ɔw siə nati ngá bá ɛ dəji-dé ta panè: «Kosi dow-je lé 'panè m'to ná wa?» ¹⁹ †Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «Dow-je kí dan-ti-je 'panè: “I 'to Ja kí njèra dow-je batəm”, ə dɛ kí nɔ-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dɛ kí rangi bəy 'panè: “I 'to dow káre dan dow-je-ti kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti bá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.»» ²⁰ †Ngà Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mɔ m'to ná wa?» Piyər ilə-é-ti panè: «I 'to Kristi*.» ²¹ Jeju ndəji-dé nɔ kadi 'pa ta-é d'adi dow al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kí tɔsi ndəl-ti liə
Mat 16:21-28; Mar 8:31-33

† 9:7 9:7 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 † 9:19 9:19 Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8

† 9:20 9:20 Ja 6:68,69 * 9:20 9:20 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

²² Jeju təl ilə do-ti panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kò ɲə; 'ngatogi-je lə jipi-je, kà njékun do njégugnè-je lə Lubə, kà njéndó dow-je ndukun-je d'a mbati-é, d'a təl-é, ngà ndo kí njèkungi-ti mutə rəmə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ²³ †Bəy bá ɛ idə-dé lay panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti kà ndo-é ndo-é ə un go-m. ²⁴ †Kdo dow kí rá-rá kí ndigi kaji rɔ-é lé à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kogi kdo ta lə-m bá à kaji rɔ-é. ²⁵ Kadi dow ingə né-je kí donangi-ti nè lay ə daji rɔ-é tuji əse ɛ ya tuji rɔ-é lé, maji-é to ri wa? ²⁶ Kdotalə dow kí ra rɔsɔl do-m-ti, kà do ta-je-ti lə-m lé, loki Ngon lə dow à ree dan riba-ti liə, kà dan riba-ti lə Bobi-é, kà 'lə malayka-je kí d'aa njay lé, ɛ à ra rɔsɔl do-é-ti ya tɔ. ²⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow-je madi dan de-ti kí d'a nè kinlé, d'a koo kɔbe lə Lubə lé, bəy bá d'a koy.»

Rɔ Jeju mbəl

Mat 17:1-9; Mar 9:2-10; 2Pi 1:16-18

²⁸ Asi ndo jinəy joo je bə go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, ɛ ba Piyər, kà Jə, kà Jaki adi d'ow siə ə al do mbal-ti kdo pa ta kà Lubə. ²⁹ Loki ɛ isi pa ta kà Lubə lé, takəm-é mbəl tò gay ə kubi-je liə təl nda mbəy-mbəy ə ndoy ngilingi-ngilingi. ³⁰ Rəmə tajinati nè ya dingəm-je joo d'a d'oji ta kà Jeju. To Moiyiji kà Eli kí 'tɛɛ koy, ³¹ rɔ-dé ɔ njoy-njoy adi lo ndógi doo ə d'a d'oji ta kà Jeju do koy-ti kí ɛ à kow koy bebo Jorijaləm-ti kdo təl-né ta kullə liə. ³² Piyər kà madi-é-je lé, 'tò bi d'adi dan-dé oy rəgi-rəgi; ngà loki 'tɛɛ kəm-dé rəmə d'oo ndógi lə Jeju rəm, d'oo dingəm-je joo kí d'a rɔ-é-ti lé rəm tɔ. ³³ Loki dingəm-je kí joo kinlé d'isi d'ingə Jeju kdo kow rəmə, Piyər idə-é panè: Njéndó dow-je né, maji ɲə kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai kəykubi mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyiji ə káre à to 'lə Eli tɔ. Piyər gə mɛɛ ta kí ɛ ə pa lé al. ³⁴ Loki ə pa ta lé bə ya rəmə, kilndi ree səbi do-dé-ti ripi. Loki kilndi səbi do-ti lé, bəl ində bandi njéndó né-je gangi. ³⁵ ††Rəmə dan kilndi-ti lé, ndi dow ba panè: ɛ kinlé, to ngon-m, m'mbəti-é; ooi ta liə. ³⁶ Ngà go ndi dow-ti kí ba lé rəmə, d'oo Jeju ya ə kà kár-é. Njéndó né-je d'adi ta-dé tò kà mundi-é ə mɛɛ ndo-é-je-ti kinlé, de d'or poy né kí d'oo kin d'adi dow al.

Jeju adi lapiya ngon kí ndil kí maji al isi mɛɛ-é-ti

Mat 17:14-21; Mar 9:14-29

³⁷ Lo aa go-ti, loki d'ij do mbal-ti d'isi risi nangi lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'tilə kəm Jeju; ³⁸ rəmə dan kosi dow-je-ti lé, dow káre pa ta boy-boy panè: Njéndó dow-je né, m'ra-i kɔgri ya, ilə kəm-i do ngon-m-ti adi-m, kdotalə ɛ to ngon-m kí káre-rè. ³⁹ Taá-taá ya ndil kí maji al uwə-é rəmə, tajinati nè ya ra-é adi nɔ boy-boy, siki-é kà tógi-é tógi-é adi əm ta-é i puki-puki, adi-é kò ɲə ə ingə-é kalangi al, adi toki dow kí oy bə ⁴⁰ M'ra ndoo ta njéndó né-je-ti lə-i kadi 'tubə ndil lé do-é-ti kogi ya, ngà de d'asi al. ⁴¹ Beba Jeju panè: Səi ko dow-je kí njémɛɛngə-je kà njémɛɛndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi do-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? Go-ti, təl idə bobi ngon lé panè: 'Ree kà ngon-i lé nè bə. ⁴² Loki ngon lé isi ree rəmə, ndil kí maji al lé, ɔsi-é

ilə-é nangi ə siki-é n̄a, ngà Jeju ndángi ndil kí maji al lé, ə adi ngon lé lapiya, bá təl ulə-é ji bəbi-é-ti. ⁴³ Dow-je lay ya tógi lə Lubə kí tò bəl kinlé ɔr ndil-dé.

Nja joo kí Jeju pa ta do koy-é-ti
Mat 17:22-23; Mar 9:30-32

Loki né-je lay kí Jeju ra lé, ɔr ndil dow-je lay adi tagir lə-dé tò kí do-ti ya bəy lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁴ Ta kí m'ow kidə-si kinlé, uwai do-si-ti maji: «Ngon lə dow lé, d'a kilə-é ji dow-je-ti.» ⁴⁵ Ngà njéndó né-je 'gə m̄eɛ ta kinlé al. Ta lé toki bɔyɔ sə-dé do-é kdo kadi 'gə m̄eɛ-é al; ə də 'bəl lo dəji-é ta do-ti rəm tɔ.

Sé n̄a bá to dow kí boy n̄a wa?
Mat 18:1-7; Mar 9:33-37

⁴⁶ †Njéndó né-je lə Jeju d'isi 'naji-n̄a ta kadi d'oo sé n̄a bá to kí boy n̄a dan-dé-ti wa? ⁴⁷ Jeju gə tagir kí m̄eɛ-dé-ti adi un ngon kí ndɛ bə adi-é ɔ mbɔ-é-ti; ⁴⁸ †ngá bá idə-dé panè: Dow kí rá-rá kí uwə ngon kin kí rɔ-é-ti kdo ta lə-m lé, to m̄a ya tɔ bá dowbé uwə-m kí rɔ-é-ti tin; ə dow kí uwə-m kí rɔ-é-ti kin rəmə, to njəkulə-m ya tɔ bá dowbé uwə-é kí rɔ-é-ti tin. Kdo dow kí oo rɔ-é kí ngon dow dan-si-ti lay kinlé, ɛ bá to dow kí boy n̄a.

Dow kí ɔsi-si ta al lé to dow lə-si
Mar 9:38-41

⁴⁹ J̄a un ta panè: «Njéndó dow-je né, jɛ j'oo dow káre un ri-i bá isi tubə-né ndil-je kí maji al do dow-je-ti ɔ j'sangi kadi j'ogi-é do-ti, kdo ɛ un go-i sə-ji al.» ⁵⁰ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: ɔgi-é do-ti al, kdo dow kí ɔsi-si k̄i ta al lé, to dow lə-si.

Jeju in̄ə dɔnangi Galile kdo kow Jorijalɛm

Be káre bə dɔnangi Samari-ti mbati Jeju

⁵¹ Loki ndo-je lə Jeju n̄ay ngosi kadi Lubə à kun-é kí dɔrɔ-ti lé, ɛ un ndi-é ə ɔ do-ti njangi kadi n'ow bebo Jorijalɛm-ti. ⁵² Ǝ ulə dow-je kete n̄ɔ-é-ti. Loki də d'ungi-n̄a rebəə d'ow rəmə, 'teɛ m̄eɛ ngonbe-ti káre kí dɔnangi Samari-ti, kdo ra né-je kete ngəbi-é-né. ⁵³ Ngà dow-je kí ngonbe-é-ti 'ndigi kuwə-é kí rɔ-dé-ti al, kdo ɛ un rəbi kí ɔw kí bebo Jorijalɛm-ti. ⁵⁴ Loki Jaki-je k̄i J̄a kí 'to njéndó né-je lə Jeju d'oo né kin bə lé, d'idə-é 'panè: 'Babe, i 'ndigi kadi j'dəji pər kadi i dɔrɔ-ti ree ró-dé wa? ⁵⁵ Jeju təl kəm-é kí rɔ-dé-ti bá kəl sə-dé panè: [To tagir ri bá tò m̄eɛ-si-ti bə wa! ⁵⁶ Ngon lə dow lé, ree kdo təl dow-je al, ngà ɛ ree kdo kaji-dé.]† Bəba də d'ɔti d'ow ngonbe-ti kí rangi.

Ta kí ɔbi do kun go Jeju
Mat 8:18-22

⁵⁷ Loki də d'ow do rəbi-ti lé, dow káre idə Jeju panè: «M'a kun go-i lo lay kí 'a kow-ti.» ⁵⁸ Jeju ilə-é-ti panè: «Tal-je d'ow k̄i be tò-dé n̄ɔɔ, bá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ow k̄i kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow lé, lo kí kadi ulə do-é-ti ya kàrè goto.» ⁵⁹ Jeju idə dow kí rangi panè: 'Un go-m. Ngà ɛ ilə-é-ti panè: «'Babe, 'adi-m tarəbi adi m'ow m'dubi bəbi-m m̄oki tá.» ⁶⁰ Ngà Jeju idə-é panè: «'In̄ə də kí d'oy adi 'dubi

† 9:46 9:46 Luk 22:24 † 9:48 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; J̄a 13:20 † 9:56 9:56 Ta-je kí tò mbun̄ə né-ti kinlé [...] goto m̄eɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé k̄i ta greki.

dow-je lə-dé kí d'oy, ə i rəmə, 'ow ilə mbə kɔbe lə Lubə.»⁶¹ Dow káre pa bəy panè: 'Babe, m'ndigi kun go-i, ngà kadi bá 'adi-m tarəbi kadi m'ow m'ra lapiya dow-je kí meɛ kəy-ti lə-m moki tá.⁶² Ngà bá Jeju idə-é panè: Dow kí uwə kosi mangi-je ow ndor-né bá gɔɔ lo go-é-ti gogi lé, kullə kɔbe lə Lubə tuwə-é al.

10

Ta kí sobi do njéndó né-je kí kɔrsiri gidi-é joo kí Jeju ulə-dé
Mat 9:37-38; 10:7-16; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5

¹ Go-ti, 'Babe Jeju mbəti njéndó né-je kí rangi kɔrsiri gidi-é joo ə ulə-dé kadi d'ow joo-joo kete nɔ-é-ti meɛ bebo-je-ti lay, kì lo-je-ti lay kí tò kadi ɛ ya kàrè à kow-ti tɔ. ² †E idə-dé panè: Ko kí tò kijə nà, ngà njékijə-é-je bá 'nà al. Ən é 'pai ta kì 'ba njeko kí tò kijə lé, kadi ulə kì njérakullə-je titi. ³ †Ŭwi! Yən, m'ulə-si titi-nà kì ngan bati-je bè dan jagim-je-ti. ⁴ Uni mbu là al rəm, uni mbu kow mba al rəm, ɔyi saba al rəm, bá ai nangi kì rəbi-rəbi 'rai lapiya dow-je al rəm tɔ. ⁵ Meɛ kəy kí rá-rá kí ɔwi-ti lé, ta kí a pai kete moki én: «Kadi lapiya nɔy meɛ kəy-ti kin!» ⁶ Kinə dow noji isi meɛ kəy-ti lé nɔɔ rəmə, lapiya lə-si à nɔy siə. Ngà kinə dow noji goto tɔ rəmə, lapiya lə-si à təl ree rɔ-si gogi tɔ. ⁷ †Isi meɛ kəy-é-ti kinlé, ə né kí d'adi-si ya usoi rəm, ɔyi rəm. Kdotalə to tó-é kadi njérakullə ingə nékugə doji-é. Iləi kì takəy-takəy al.* ⁸ Meɛ bebo kí rá-rá kí ɔwi-ti, bá d'uwə-si kì rɔ-dé-ti, ə d'adi-si nékuso rəmə usoi ⁹ rəm, adi lapiya njémɔy-je kí d'isi meɛ bebo-é-ti lé, ə idəi dow-je kí titi 'painè: Kɔbe lə Lubə ree ngosi rɔ-si-ti. ¹⁰ †Ngà meɛ bebo kí rá-rá kí ɔwi-ti, bá d'uwə-si kì rɔ-dé-ti al lé, ɔwi pandangi lo-je-ti kí meɛ be-é-ti lé, ə 'painè: ¹¹ †«Kodi kí meɛ bebo-ti lə-si kí i nja-ji-ti ya kàrè j'ow mbing j'gəki do-si-ti gogi. Bè ya kàrè, kadi 'gəi kí kɔbe lə Lubə lé, ree ngosi.» ¹² †M'a kidə-si rəsi; meɛ ndo-é-ti kinlé ta kí gangi kí do bebo-é-ti kinlé, à ngà nà kitə ta kí gangi kí do Sodom-ti bəy.

Tuji kí sobi do be-je kí 'mbati kadi meɛ-dé
Mat 11:21-24

¹³ Tuji à kusi do-si-ti, səi dow-je kí Koraje! Tuji à kusi do-si-ti, səi dow-je kí Betsayda! Kdo nékɔji-je kí toki ra dan-si-ti nè kinlé, lé toki ra donangi Tir-ti kì donangi Sidɔ-ti je bè rəmə lé dow-je kí titi d'a kulə kubi saki rɔ-dé-ti tò-né buu-ti, kdo kinə-né panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi low nɔ ngà! ¹⁴ Gin-é kin bá, ndo gangta-ti lé, ta kí gangi kí do-si-ti à ngà nà kitə ta kí gangi kí do donangi Tir-ti, kì donangi Sidɔ bəy. ¹⁵ Ngà səi dow-je kí Kapernayim, ooi 'painè se riba lə-si kin à kow sə-si sar dɔrɔ-ti wa? Bè al, à toki təl sə-si kì nangi sar kì meɛ lo kí koó-ti.

¹⁶ †Dow kí taa ta lə-si lé, taa ta lə-m tɔ. Ngà dow kí ɔsi-si ngərəngi rəmə, to mə ya tɔ é ɔsi-m ngərəngi tin. Ə dow kí ɔsi-m ngərəngi lé, to njékulə-m tɔ bá dowbé ɔsi-é ngərəngi tin.

† **10:2** 10:2 Mat 9:37,38 † **10:3** 10:3 Mat 10:16 † **10:7** 10:7 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 * **10:7** 10:7 Jeju ɔgi-dé kow kəy lə dow-je al. Ngà ɛ ndigi kadi 'tò kəy lə dow káre ə lo aa d'i kete-kete al. Kdo mba tò be joo ə ində nane. † **10:10** 10:10 Knj 13:51 † **10:11** 10:11 Mat 10:7-14; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5 † **10:12** 10:12 a Mat 11:24; b Mat 10:15 † **10:16** 10:16 Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; Jə 13:20

17 Dɛ kɪ kɔrsiri kɪ Jeju ulə-dé lé, 'təl 'ree kɪ rɔnəl ə 'panè: 'Babe, kɪ ri-i lé, ndil-je kɪ maji al ya kàrè d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti lə-ji. 18 Beba Jeju idə-dé panè: M'oo Satə ɪ dɔrə-ti titi-nə kɪ təl ndi bè usi nangi nè. 19 Ooi bè, m'adi-si tɔgi kadi 'nɲiyəi-né dɔ li-je-ti, kɪ dɔ jinə-je-ti, kɪ dɔ tɔgi-je-ti lay kɪ njəba ɔw-né, ə né káre ya kàrè à ra-si al. 20 Bè ya kàrè, 'rai rɔnəl kdɔtalə ndil-je kɪ maji al kɪ d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti lə-si kin al. Ngà 'rai rɔnəl kdɔtalə ri-si kɪ toki ndàngi mɛɛ dɔrə-ti kin tá.

Lubə tɛɛ dɔ Poyta kɪ Maji adi ngan dow-je

Mat 11:25-27; 13:16-17

21 Dɔkaglo-é-ti kinlé ya Ndil kɪ aa njay ra Jeju adi rɔ-é nəl-é nɛ adi panè: Bobi-m kɪ 'to 'Ba dɔrə kɪ donangi, m'tɔy-i, kdɔ 'bɔyɔ dɔ né-je kin kɪ njégosi-je kɪ njénégə-je rəmə ngan dow-je kin bá 'tɛɛ kɪ dɔ-é adi-dé. Oiyɔ, Bobi-m, m'tɔy-i kdɔ to ndigi lə-i kadi né kinlé tɔ bè†. 22 †Bobi-m təl kɪ né-je lay adi-m. Dow kɪ gə-m mə Ngon lə Lubə lé goto. Bobi-m ya par é gə-m. Ə dow kɪ gə Bobi-m ya goto. Mə ya par é m'gə Bobi-m lé, ə dow kɪ mə ngon-é lé ya m'tɛɛ kəm-é dɔ-é-ti bá à gə-é tɔ.

23 Go-ti, Jeju təl kəm-é kɪ rɔ njéndó né-je-ti liə ə idə-dé dɛ ya kɪ kár-dé gay panè: Dow-je kɪ kəm-dé oo né-je kɪ sɛi ooi kinlé 'to njénékumə-je! 24 Beba m'a kidə-si rəsi kɪ njépata-je kɪ ta Lubə-ti nɛ, kɪ ngar-je nɛ ya 'ndigi koo né-je kɪ sɛi ooi kin ya, ngà d'oo al; 'ndigi koo ta-je kɪ sɛi ooi kin ya, ngà d'oo al.

Gosta kɪ sobi dɔ dow kɪ Samari kɪ to dow kɪ maji

Mat 22:34-40; Mar 12:28-34

25 †Dow káre kɪ njéndó dow-je ndukun sangi kdɔ koo ta kɪ mɛɛ Jeju-ti adi ɪ taá dɔji-é panè: «Njéndó dow-je né, ri bá m'a ra kdɔ kadi m'isi-né kəm sartagangi wa?» 26 Beba Jeju ilə-é-ti panè: «'Ndàngi mɛɛ mbete ndukun-je-ti 'panè ri wa? I 'ndó lé, 'ndàngi 'panè ri wa?»

27 ɛ ilə Jeju-ti panè: «'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kɪ mɛɛ-i káre-rè, kɪ ndil-i lay, kɪ tɔgi-i lay rəm, kɪ tagir lə-i lay rəm, bá 'a ndigi dow madi-i tɔ kɪ rɔ-i bè rəm tɔ.»‡ 28 Beba Jeju idə-é panè: «Ta lé, i ilə-ti maji nɛ! 'Ra né kinlé ya rəm ə 'a kisi kəm.»

29 Ngà ɛ ndigi ra kadi 'lə-n'è to naji adi dɔji Jeju panè: «Ná bá to dow madi-m wa?» 30 Jeju təl un ta panè: «Dingəm káre bè ɪ bebo Jorijaləm-ti isi ɔw bebo Jeriko-ti, rəmə bɔkaya-je 'gangi-é 'taa né-je liə lay, 'tində-é mbuki-mbuki d'adi tɔ kəm yo ə 'tusi-é d'ɪnə-é d'ɔw lo lə-dé. 31 Ə dow káre kɪ to njégugnə lə Lubə ɪ Jorijaləm isi ree kɪ rəbi kɪ káre kinlé tɔ. Lɔki ree da dɔ dingəm-ti lé rəmə, ɛ ijə rɔ-é kɪ nganglo-nganglo dɛə ɔw. 32 Go-ti, dow káre kɪ gin koji-ti lə Lebi ree tɛɛ lo-ti kinlé tɔ, bá oo dingəm lé rəmə, ijə rɔ-é kɪ nganglo-nganglo dɛə ɔw ya bɔy. 33 Ngà dow káre kɪ donangi Samari-ti kɪ isi ɔw mba é ree tɛɛ lo-ti kinlé bá oo dingəm lé rəmə ta ɔ mɛɛ-é nɛ kdɔ ta liə. 34 Beba ɔti ree rɔ-é-ti ə ungi ubi, kɪ man nduu ta dɔ-je-ti lé ndəm-né bɔy bá un-é səbi-é dɔ koro-ti liə ɔw siə kəy mba-je-ti ə tɔsi kəm-é go-é-ti. 35 Lɔki lo aa lé, ɛ ɔr là kɪ dow à ra kullə ndɔ joo bá à kingə, adi njəkoo go kəy mba-je lé, ə idə-é panè: «'Tɔsi kəm-i go-é-ti adi-m rəm, bá né-je lay kɪ 'a tuji dɔ-é-ti dɔ madi-é-ti kinlé, ndɔ kɪ m'təl rəmə jè idə-m ə

† 10:21 10:21 1Kɔ 1:17-29 † 10:22 10:22 a Jə 3:35; b Jə 10:15 † 10:25 10:25 Mat 22:35-40;

Mar 12:28-34 ‡ 10:27 10:27 Mbl 19:18; Det 6:5

mā ya m'a kugə-i.»³⁶ Jeju təl dəji njéndó dow-je ndukun lé panè: «Kí go koo-é-ti lə-i lé, dan dow-je-ti kí mutə kinlé, ɛ kí rá bá to dow madi dingəm kinlé wa?»³⁷ Beba ɛ ilə Jeju-ti panè: «To ɛ kí njəkoo kəmtondoo liə kin.» Bè ngá bá Jeju idə-é panè: «'Ɔw, ə i kàrè 'ra bè ya tɔ.»

Ta kí sobi dɔ kɔw Jeju be lə Marti-je kɔ Mari

³⁸ †Loki Jeju usi rebəə kɔ njéndó né-je liə, bá ɔw mee ngonbe-ti káre bè lé, dené káre kí ri-é lə Marti uwə-é kí rɔ-é-ti mee kəy-ti liə.³⁹ Ə Mari kí to ngonkɔ Marti lé, isi nangi nja 'Babe-ti isi oo ta-je liə.⁴⁰ Kullə-je kí gay-gay kí mee kəy-ti un Marti nɔ adi ɛ ɔti rati ree panè: 'Babe, kinə kí ngonkɔ-m inə-m kɔ kar-m ya ta kullə-ti kinlé, 'usi-i-ti al ban al wa? 'Idə-é adi ree ra sə-m kullə.⁴¹ 'Babe ilə-é-ti panè: Marti, Marti, mee-i a kəkəkəkə rəm, rɔ-i ba ɔaki-ɔaki kɔɔ né-je nɔ ya,⁴² ngà né káre ya par ə to né kí maji nɔ. Mari bá mbəti ɛ kí maji nɔ kí dow à taa ji-é-ti ndə al.

11

Néndó kí sobi dɔ pa ta kɔ Lubə

Mat 6:9-13; 7:7-11

¹ Nɔ káre bè, Jeju isi lo-ti madi isi pa ta kɔ Lubə. Loki pa ta kɔ Lubə gin-é gangi lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə dəji-é panè: 'Babe, 'ndó-ji lo pa ta kɔ Lubə titi kí Jə ndó-né njéndó né-je liə bè tɔ.² Jeju ilə-dé-ti panè: Loki isi 'pai ta kɔ Lubə rəmə, 'painè: Bɔbi-ji, kadi dow-je 'gə kí 'aa njay; kadi kɔbe lə-i ree.

³ 'Adi-ji nékuso kí asi ta-ji kɔ ndo-je lay.

⁴ 'Inə go majal-je lə-ji kɔgi,

kɔɔ jə kàrè j'isi j'inə go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji lé kɔgi tɔ.

Ə 'inə-ji adi j'usi mee nənə-ti al.

⁵ Go-ti, Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow káre dan-si-ti je bè, bá nam-é isi nɔɔ, bá ɛ ɔw ndəl-é ndɔɔ dan lo-ti panè: Nam-m, adi-m m'tunə-i mbə mutə.

⁶ Kɔɔtalə nam-m káre j mba-ti ree rɔ-m-ti ó m'oo né kí m'a kadi-é al.

⁷ Bá kinə nam-é lé, to kəy je bè ya ilə-é-ti panè: I 'ndɔ-ji-m al. Tarəbi toki kuti ngá, bá jə kɔ ngan-m j'to nangi rəm ngá, adi m'a kɔ taá kadi-i mbə lé al.⁸ M'idə-si m'adi ooi, kinə lé, j taá adi-é mbə lé, kɔɔtalə to kí ɛ to nam-é kin al kàrè, à kɔ taá kɔɔtalə ndɔ-ji kí ndɔ-ji-é bəy-bəy kin ya, kɔɔ kadi-é né-je lay kí ɛ ɔw ndoo-é lé.

⁹ Ə m'idə-si m'panè: 'Dəji ə d'a kadi-si; 'sangi ə a kingəi; indəi tarəbi ə d'a tɛɛ kadi-si.¹⁰ Kɔɔ dow kí dəji ya ə d'adi-é; dow kí sangi ə ingə; dow kí ində tarəbi ə 'tɛɛ d'adi-é.¹¹ Nɔ dan-si-ti bá ngon-é dəji-é mbə rəmə à kadi-é ər wa? Əse dəji-é kanji rəmə à kadi-é li wa?¹² Əse ngon-é dəji-é kɔw rəmə à kadi-é jinə wa?¹³ Ə səi kí 'toi njemeɛndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je rəm, ngà Bɔbi-si kí dɔɔ-ti kí ban bá à kadi Ndil kí aa njay dow-je kí 'dəji-é lé al wa?

Dow-je 'ba Jeju 'boy lə ndil-je kí maji al

Mat 12:22-32; Mar 3:22-30

¹⁴ Nɔ káre bè, Jeju tubə ndil kí maji al kí isi mee dingəm-ti ra-é adi pa ta al. Loki ndil kí maji al lé tɛɛ kɔgi ya rəmə, dingəm lé pa ta adi

né-é or ndil kosi dow-je. ¹⁵ †Ngà dow-je kí dan-ti-je 'panè: To tógi læ Beljebul, kí to 'boy læ ndil-je kí maji al bá Jeju isi tubə-né ndil-je kí maji al. ¹⁶ †Ð de kí nǎ-je 'ndigi nǎ-é kɔo ta kí mee-é-ti adi 'dǎji-é kadi ra nékɔji kí i dɔrǎ-ti kadi d'oo. ¹⁷ Ngà Jeju gə tagir-je læ-dé bəti adi idə-dé panè: Kɔbe kí rá-rá ya bá dow-je kí mee-é-ti 'gángi-nǎ d'osi-nǎ kí ta lé, à təl ndubəbe; kəy-je kí mee be-é-ti kinlé kàrè, à to nangi dɔ-nǎ-ti rum-rum rəm. ¹⁸ Kinə Satǎ ya gangi rɔ-é danǎ ɔsi rɔ-é kí ta lé, kɔbe liə à kǎ lo kǎ-é-ti gərərə ban wa? M'pa bè kɔo sǎi 'painè to tógi læ Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al. ¹⁹ Ð kinə to tógi læ Beljebul bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al, ngà dow-je læ-si ə d'isi 'tubə-dé kí tógi læ nǎ ngá wa? Kullə ra dow-je læ-si ya ilə ta dɔ-si-ti! ²⁰ Ngà kinə to tógi Lubə to bá m'isi m'tubə-né ndil-je kí maji al rəmə, to kɔbe læ Lubə ya ngá é ree tɛɛ rɔ-si-ti tin. ²¹ Loki dow kí njétógi kí nékati asi ji-é maji, ngəm takəy liə lé, nékingə-é tɔ gərərə. ²² Ngà kinə dow kí rangi kí tógi-é itə-é ree rɔ-é təti-é rɔ lé, à taa nékati-je kí ɛ ubə kul-é kinlé ji-é-ti bəy bá à taa nékingə-é kɔo ləbi dow-je.

²³ †Dow kí ore kadi-m al lé, to njəkosi-m kí ta ə dow kí kəw sə-m né kí nati al kàrè, to njəsane né kɔgi tɔ.

Ta kí sobi dɔ kí ndil kí maji al kí təl ree mee dow-ti gogi

Mat 12:43-45

²⁴ †Loki ndil kí maji al tɛɛ mee dow-ti, ɔw ilə kí diləlo kí tuti sangi lo kí kadi n'isi-ti n'taa koo ya ngà ɛ ingə al rəmə, ɛ təl panè: «Kəy læ-m kí m'isi-ti bá m'tɛɛ lé, m'a təl kow-ti gogi.» ²⁵ Loki təl ɔw gogi rəmə, oo kí mee kəy lé toki kɔy ndəti-ndəti rəm, bá né-je kí mee-é-ti toki kosi njol-njol rəm. ²⁶ Beba ɛ ɔsi təl ɔw sangi ndil-je kí rangi siri kí mee-dé ndul itə-é bəy bá ree sə-dé, adi d'andi mee kəy-ti lé ə d'adi to lokisi-dé. Gangi-é-ti kí gogi nè kinlé, kisi læ dowbé kin maji al nǎ itə kí kete lé bəy.

²⁷ †Loki Jeju ǎ pa ta lé bè ya rəmə, dené kàre tɛɛ dan kosi dow-je-ti pa ta kí ndi-é kí boy panè: Dené kí oji-i ə ulə mba ta-i-ti kinlé, to njénékumə kí ban ɛn ə! ²⁸ Ngà Jeju ilə-é-ti panè: Bè al, dow-je kí d'oo ta læ Lubə ə 'təl rɔ-dé go-ti bá 'to njénékumə-je!

Dow-je 'dǎji nékɔji

Mat 12:38-42

²⁹ †Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy 'gəə dɔ Jeju sipi lé, ɛ idə-dé panè: Dow-je kí ngɔsnè kinlé, 'to njémɛndul-je; de 'dǎji kadi d'oo nékɔji, ngà dow à ra nékɔji kí rangi kadi-dé al ngá; ɛ kí ndɔki tɛɛ dɔ Jonasi-ti kin ya asi. ³⁰ Kɔo titi kí ndɔki Jonasi to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí Ninibi kinlé, bè ya tɔ é Ngon læ dow à to-né nékɔji rɔ dow-je-ti kí ngɔsnè kin tɔ. ³¹ Nɔo gangta-ti lé, ngar kí dené kí go lo-ti kí bəə à kǎ takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin, kɔo kilə ta dɔ-dé-ti. Kɔo ndɔki ɛ i sɔy dɔnangi-ti nɔ ya ree oo gosta-je læ Salomɔ. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Salomɔ nǎ ya ǎ nè! ³² Nɔo gangta-ti lé, dow-je kí Ninibi d'a kǎ takəm dow-je-ti kí ngɔsnè kin kɔo kilə ta dɔ-dé-ti. Kɔo dow-je kí Ninibi lé, loki d'oo mbe kilə læ Jonasi rəmə, 'tusi panjiyə-dé-je kí maji al d'inxə kɔgi. Ngá kí ngɔsnè-ti kinlé, dow kí itə Jonasi nǎ ya ǎ nè!

† 11:15 11:15 Mat 9:34; 10:25 † 11:16 11:16 Mat 12:38; 16:1; Mar 8:11 † 11:23 11:23 Mar 9:40 † 11:29 11:29 Mat 16:4; Mar 8:12

*Gosta kí sɔbi dɔ lampi**Mat 5:15; 6:22-23; Mar 4:21*

³³ †Dow à kində pər lampi-ti kɔɔ al rəm, bá à jəbi ngó dɔ-ti al rəm tɔ. Ngà à n̄a kagna lampi-ti taá kɔɔ kadi dow-je kí d'ow mee kəy-ti d'oo-né lo. ³⁴ Kəm-i lé, to lampi lə rɔ-i. Loki kəm-i tò maji rəmə, rɔ-i lay ya tò lo kí ndógi-ti; ngà kinə kəm-i maji al lé, rɔ-i tò lo kí ndul-ti tɔ. ³⁵ 'Oo maji, kadi londógi kí tò rɔ-i-ti təl londul al. ³⁶ Kinə rɔ-i burə lay tò lo kí ndógi-ti adi kəl rɔ-i káre ya kàrè n̄ay londul-ti al lé, rɔ-i bikti ya lo à ndógi dɔ-ti titi kí lampi ndógi-né dɔ-i-ti kin bè tɔ.

*Jeju ndangi njéndó dow-je ndukun-je kɔ Parisi-je**Mat 23:1-36; Mar 12:38-40*

³⁷ Loki Jeju pa ta lay rəmə, Parisi káre ba-é be liə kɔɔ kadi ɔw uso siə né. Beba Jeju ɔw kəy isi ta nékuso-ti. ³⁸ Loki Parisi lé, oo kí Jeju togi ji-é al ya uso-né né lé, lo ta igi-é səl. ³⁹ Beba 'Babe id-é panè: Səi Parisi-je lé, gidi kobi-je kà gidi tasa-je bá səi 'togi suki-suki, ngà mee-si bá bogi-je kà meɛndul-je rusi nji-nji. ⁴⁰ Səi mbə dow-je kan! Lubə kí njera gidi né kí ndaa-ti nè kinlé, e ya ra mee-é kí kəy tɔ al wa? ⁴¹ Mee-si kí kəy bá adi Lubə kadkare-ti ə né-je lay à kaa njay rɔ-si-ti tɔ. ⁴² Ngà tuji à kusi dɔ-si-ti, səi Parisi-je! Kɔɔ səi lé, mbikam-je lə-si kí əti maji-maji, kɔ né ndir n̄ay-je, kɔ ndəgi mbikamn̄ay-je lay kin ya səi ɔri káre dan kí dɔgi-ti adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɔ ndigi Lubə kin bá səi ooi kí né al. Né-je kin bá lé, à to kullə ra-si, bá ndəgi né-je kinlé kàrè səi a tusi kin̄əi al rəm tɔ. ⁴³ Tuji à kusi dɔ-si-ti səi Parisi-je; kɔɔtalə səi lé, lokisi kí kete n̄ə dow-je-ti mee kəykəwn̄a-je-ti lə jipi-je bá səi 'ndigi rəm, bá 'ndigi kadi dow-je 'ra-si lapiya kuntan̄a lokosi-je-ti rəm tɔ. ⁴⁴ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kɔɔtalə səi lé, 'titi-n̄a kɔ dɔbadi-je kí né kí toji kadi dow gə-né ya goto kin bè, adi dow-je 'njiyə dɔ-ti kàrè 'gə al*. ⁴⁵ Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti, pa kɔ Jeju panè: Njéndó dow-je né, i 'pa bè kinlé, to je tɔ bá 'taji-ji tin al wa. ⁴⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Səi njéndó dow-je ndukun-je lé, tuji à kusi dɔ-si-ti tɔ; kɔɔtalə né-je kí ɔy kí lo kuti-é nḡa ya səi indəi dɔ dow-je-ti, ngà səi rəmə, ngon ji-si ya kàrè, 'gəti-né sə-dé al. ⁴⁷ Tuji à kusi dɔ-si-ti, kɔɔtalə səi 'rai dɔbadi njépata-je kí ta Lubə-ti kí ndɔki ka-si-je 'tɔl-dé. ⁴⁸ Loki səi 'rai bè lé, 'toji to kí 'ndigi kɔ ka-si-je, kɔɔtalə ka-si-je 'tɔl njépata-je kí ta Lubə-ti ə səi 'rai dɔbadi-dé tɔ. ⁴⁹ Gin-é kin bá Lubə kí njəgosi panè panè: M'a kulə njépata-je kí ta-m-ti, kɔ njékowkulə-je lə-m rɔ-dé-ti rəmə, d'a tɔl də kí dan-ti-je ə d'a kulə kəm də kí n̄a-je ndoo tɔ. ⁵⁰ Kɔɔ kadi məsi njépata-je kí ta-m-ti kí un kuti-é lo kində gin dɔnangi-ti ny ya ay kɔgi puu-puu kinlé, ta-é tò dɔ dow-je-ti kí ngɔsné kin. ⁵¹ Un kuti-é dɔ məsi Abel-ti sar tɛɛ-né dɔ məsi Jakari-ti kí 'tɔl-é mbun̄ə logugi né-ti kɔ kəy lə Lubə. Ooi maji, ta məsi-dé à kusi dɔ dow-je-ti kí ngɔsné kin ya ndəti. ⁵² Tuji à kusi dɔ-si-ti, səi njéndó dow-je ndukun-je! Kɔɔtalə səi ɔri lakere kɔr tarəbi négə ji-si-ti ə səi ɔwi kəy al rəm, bá dow-je kí

† **11:33** 11:33 Mat 5:15; Mar 4:21; Luk 8:16 * **11:44** 11:44 Kí go nékobe-ti lə jipi-je lé, kinə dow njiyə dɔbadi-ti rəmə, d'oo-é kɔ dow kí tò n̄ə takəm Lubə-ti. Kɔɔ né-je kí mee badi-ti lé to né-je kí tò n̄ə. Beba Jeju panè Parisi-je lé, mee-dé maji al toki dɔbadi kí jipi-je 'ndigi kadi dow njiyə dɔ-ti al kinlé bè. Ngà ɔɔyɔ bá də 'ɔɔyɔ d'adi dow-je 'gə al.

'ndigi kow kàrè, sɛi ɔgi-dé lo kow rəm to†. ⁵³ Loki Jeju tɛɛ mɛɛ kəy-ti lé, njéndó dow-je ndukun-je kɪ Parisi-je d'ɪ siə kɪ wɔngɪ nɔ́ adi 'dɔ́ji-é ta giti-giti dɔ né-je-ti kɪ gay-gay. ⁵⁴ Dɛ 'dɔ́ji-é ta-je kin bè d'iyə-né gum kɔ́ kadi kinə d'ingə ta madi ta-é-ti ə je d'ilə-né ta dɔ-é-ti.

12

Jeju ndɔ́ji njéndó né-je dɔ kədkəm-ti

¹ †Dɔ́gangi-é-ti kinlé, kosi dow-je kɪ budɔ́gi dɔ́gi lo nɔ́ ya 'kəw-nɔ́ adi d'ubə-nɔ́ lo-ti bangi-bangi bá Jeju pa ta adi njéndó né-je liə ya kete panè: Sɛi kan! Ooi go rɔ-si maji kɔ́ əm lə Parisi-je kɪ to kədkəm dow-je kin. ² †Né kɪ dow bɔ́yɔ kɪ gin-é à tɛɛ al ya goto rəm, bá ta kɪ tò lo bɔ́yɔ-é-ti kɪ dow à gə al kàrè goto rəm. ³ Gin-é kin bá, né-je lay kɪ 'pai ta-é ndɔ́ lé, d'a koo ta-é dan kada; ə ta kɪ sɛi 'pai mbi dow-ti nɔ́m-nɔ́m bè mɛɛ kəy-ti duni nɔ́ ya kàrè, d'a kilə-né mɛɛ dɔ kəy-ti taá.

Ta lə bəl kəm dow al

Mat 10:26-33

⁴ Sɛi nam-m-je, m'a kidə-si rəsi. Dɛ kɪ d'a tɔl daji rɔ-si ə d'a kasi ra sə-si né kɪ rangi go-ti al ngá kinlé, 'bɛli-dé al. ⁵ M'a tɔ́ji-si ɛ kɪ sɛi a bɛli-é. ɛ kɪ à tɔl daji rɔ-si rəm, go-ti ɔw kɪ tɔ́gi kadi ilə-é dan pər-ti kɪ tò sartagangi bəy kinlé ɛ bá 'bɛli-é; m'idə-si ta kɪ tɔ́grɔ-ti, ɛ bá tò kadi 'bɛli-é. ⁶ †Tɪj-je lé, 'ndogɪ-dé mɪ kɪ silə joo-joo ya al wa? Lé bè ya kàrè, ɛ kɪ kàre dan-dé-ti kɪ mɛɛ Lubə oy dɔ-é-ti ya goto. ⁷ Bəl dɔ-si kin ya kàrè toki gə kɔ́r-é lay. ɛ́n ə 'bɛli al, kɔ́ gati-si itə gati 'tɪj-je nja nɔ́. ⁸ M'a kidə-si kɪ dow kɪ rá-rá kɪ pa ta rəsi takəm dow-je-ti panè n'to dow lə-m lé, mɔ́ Ngon lə dow m'a pa ta liə rəsi nɔ́ malayka-je-ti lə Lubə panè, to dow lə-m ya tɔ. ⁹ Ngà dow kɪ ɔr ta kuti-m-ti takəm dow-je-ti panè, n'gə-m al lé, mɔ́ kàrè m'a kɔ́r ta kuti-é-ti nɔ́ malayka-je-ti lə Lubə panè, m'gə-é al ya tɔ.

¹⁰ †Ə dow kɪ rá-rá kɪ pa ta kɪ maji al dɔ Ngon lə dow-ti lé, à toki kinə go-é kɔ́gi kadi-é, ngà dow kɪ pa ta kɔ́bi kɪ Ndil kɪ aa njay lé, à toki kinə go-é kɔ́gi kadi-é al ya sartagangi.

¹¹ †Ngà loki d'a kow sə-si kɔ́ gangta dɔ-si-ti mɛɛ kəykəwnɔ́-je-ti lə jipi-je, kɪ nɔ́ njəgangta-je-ti, kɪ nɔ́ njəkɔ́bɛ-je-ti lé, adi mɛɛ-si ɔ́ kəkəkə́ adi 'painè: Se ta ri bá j'a pa wa əsɛ j'a pa kɪ gosi kɪ ban bá kɔ́ pa-né ta dɔ rɔ́-ji-ti wa al. ¹² Kɔ́ dɔ́kàdi-é-ti kin ya Ndil kɪ aa njay à ndó-si ta kɪ tò kadi 'pai.

Gosta kɪ sɔ́bi dɔ njénékingə kɪ to mbə dow

1Ti 6:17-19

¹³ Dow madi dan kosi dow-je-ti idə Jeju panè: Njéndó dow-je né, idə ngonkɔ́-m adi néndubə kɪ bɔ́bi-ji inə adi-ji lé ɛ kay kɪ 'lə-m adi-m. ¹⁴ Bɛba Jeju ilə-é-ti panè: Sé nɔ́ bá ində-m njəgangta lə-si əsɛ njəkay-si néndubə wa? ¹⁵ Go-ti, ɛ idə dow-je lay panè: Ooi go rɔ-si maji dɔ né-ti lay kɪ to kəmkə́j; kɔ́tələ, lé dow isi dan nékingə-ti kɪ tò mburukɪ-mburukɪ ya kàrè, kisi-é kɪ dɔ-é taá, to ta lə nékingə-é al.

† **11:52** 11:52 Njéndó dow-je ndukun-je lé, ndukun lə Lubə kɪ ta-je lə njépata-je kɪ ta-é-ti tò ji-dé-ti kɔ́ kadi 'gə-né ta kɪ sɔ́bi dɔ kaji, ya ngà dɛ 'gə al rəm, bá d'ɔ́gi dow-je lo gə-é rəm tɔ.

† **12:1** 12:1 Mat 16:6; Mar 8:15 † **12:2** 12:2 Mar 4:22; Luk 8:17 † **12:10** 12:10 Mat 12:32; Mar 3:29 † **12:11** 12:11 Mat 10:19,20; Mar 13:11; Luk 21:14,15

16 Beba Jeju idə-dé gosta káre panè: Dingəm káre bè kí to njénékingə, ɔw kì dɔnangi kí ɛ ingə né titi n̄a. 17 Rəmə ɛ gir m̄eɛ-é-ti panè: Loki m'a kungi ko lə-m titi ya goto. Kin əjè m'ra ban ɛn wa? 18 Beba ɛ panè: Yən, né kí m'a ra ɛn: M'a sane dam-je lə-m ə m'a koji dam-je kí rangi kí boy-boy bá m'a kəw ko lə-m kì ndəgi nékingə-m lay titi. 19 Ba m'a kidə rə-m ta panè: Rə-m, nékingə-i tò mburuki-mburuki kɔɔ ɓal-je n̄a ɛn é 'uwə rə-i nangi 'taakoo, 'uso, 'ay ə 'ra rɔnəl. 20 Ngà Lubə idə-é panè: Mbé dow! Ndɔɔ nè kin ya 'a koy. Ə n̄a ngá bá né-je kí i isi 'ɔsi dɔ-é nati kɔɔ rə-i kinlé, à to kí liə wa? 21 Beba Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow kí njəkəw né kində ngangəm kɔɔ rə-é yó ɓi to njénékingə takəm Lubə-ti al lé, tò titi-n̄a bè ya tɔ.

Ta kí sobi dɔ kində m̄eɛ dɔ Lubə-ti

Mat 6:25-34

22 Go-ti, Jeju idə njéndó né-je liə panè: Gin-é kin bá m'idə-si panè: Adi m̄eɛ-si ɔ kəkəkə adi 'painè: Ri bá j'a kuso kɔɔ kisi-né əse j'a kingə kubi rá bá j'a kɔɔ wa al. 23 Kɔɔ kisi kì dɔ taá lə dow maji n̄a itə nékuso ə daji rɔ dow maji n̄a itə kubi tɔ. 24 Ooi 'gaga-je: Dɛ 'dubi ko al rəm, d'ijə ko al rəm, d'ɔw kì kəy ngəm né al rəm, bá d'ɔw kì dam al rəm, ya ngà Lubə isi ul-dé! Ə s̄əi lé, gati-si itə gati yəl-je kin s̄əy! 25 N̄a dan-si-ti bá à kasi kilə ndɔ-é dɔ madi-é-ti s̄ə kì takul m̄eɛ k̄a kəkəkə liə wa? 26 Kinə né kí s̄ə bè kàrè, s̄əi a kasi rai al lé, kɔɔ ri bá s̄əi adi m̄eɛ-si ɔ kəkəkə kɔɔ né-je kí rangi wa? 27 Uni kəm-si ooi-né wale-je kí m̄eɛ ndɔr-ti ə ooi puti-dé: Dɛ 'ra kullə madi al rəm, d'oji kubi al rəm, ya ngà adi m'idə-si rəsi kí Salomɔ kí to njénékingə kí n̄a kin ya kàrè, ɔɔ kubi-je kí ndóle asi kì puti wale-je kin nja káre al. 28 S̄əi dow-je kí kadm̄eɛ lə-si to kí ndɛ bè kan! Wale-je kí d'ə m̄eɛ ndɔr-je-ti ɓone ya ə bore pər à kɔ-dé kin kàrè, Lubə adi 'mɔne kì puti-dé m̄buu rəm ngà, s̄əi kí ban bá ɛ à kadi-si kubi al wa? 29 S̄əi lé, adi rə-si kɔɔ 'sangi-né nékuso kì man k̄ay ya par-par al. 30 Kɔɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí dɔnangi-ti bá d'adi rə-dé kɔɔ 'sangi par-par; ngà s̄əi rəmə, ɓɓi-si gə maji kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é. 31 Kɔɔbe liə bá 'sangi ə né-je kinlé, ɛ à kadi-si dɔ-ti.

32 'Bəli al, s̄əi kuti dow-je lə-m kí ndɛ bè kin! Kɔɔ nəl ɓɓi-si kadi adi-si kɔɔbe liə.

33 'Ndógi nékingə-si ə 'ləbi là-é njéndoo-je kadkare-ti. 'Rai mbu là-je kí à tuji al ə né-je lə-si kí maji kí à tò sartangani lé, 'kəwi indəi ngangəm m̄eɛ dɔrɔ-ti, kí to lo kí njəbogi-je d'a ɓogi-ti al rəm, bá n̄ɔ à kɔ-ti al rəm. 34 Kɔɔ lo kí né lə-si kí indəi ngangəm tò-ti lé, lo-é ya m̄eɛ-si à tò dɔ-ti géréré tɔ.

Kiskəm dɔ rə-ti

Mar 13:33-37; Mat 24:42-51

35 †Dɔɔi ɓədi-si kì ndaa dɔɔ ɓədi ə adi pər tò lampi-je-ti lə-si.* 36 †ə s̄əi lé, kadi 'titi-n̄a kì dow-je kí d'isi ngəbi 'ɓa-dé kí à k̄i lo nékuso-ti kí lo taana-ti kisi təl, kadi loki ree ində takəy rəmə, tajinati nè ya 'tɛɛ d'adi-é kin bè. 37 Ngannjékullə-je kí d'isi kəm ya 'ɓa-dé ree ingə-dé-né lé, bá to njénékumə-je. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí ɛ à dɔɔ ɓədi-é kì ndaa dɔɔ ɓədi ə à kadi-dé d'isi nangi bá à ree kadi-dé nékuso. 38 Lé ɛ

† 12:35 12:35 Mat 25:1-13 * 12:35 12:35 Dɔɔ ɓədi kì ndaa dɔɔ ɓədi lé, tɔji kisi dɔ nja-ti pèrèrè kɔɔ k̄i ra né madi əse k̄i kow ta rə-ti. † 12:36 12:36 Mar 13:34-36

ree dan lo-ti bapɪ əse taginlo-ti ya bá ingə-dé kí d'isi kəm rəmə, de 'to njénékumə-je! ³⁹ †Kadi 'gəi né kin maji to: Kinə 'ba njəkəy gə dəkàdì kí njəbogi à ree-né lé, ɛ à kiŋə-é kadi ɔw meɛ kəy-ti liə al. ⁴⁰ Səi ya kàré, isi do nja-si-ti, kɔ Ngon lə dow lé à ree dəkàdì-ti kí səi 'giri do-ti al.

⁴¹ Bəba Piyər dəji-é panè: 'Babe, gosta kinlé 'pa adi-ji je ya par əse 'pa adi dow-je lay wa? ⁴² 'Babe ilə-é-ti panè: Nà bá to njəkoo go né-je kí to njera né kí togrɔ-ti kí to njəkəmtuti wa? To ɛ kí 'ba-é ində-é do madkullə-je-ti liə, kɔ kadi oo go-dé kɪ nékuso kɪ dəkàdì-é dəkàdì-é. ⁴³ Ngonnjəkullə kí 'ba-é təl ree meɛ kəy-ti liə bá ingə-é ta kullə-ti titi-nə bè lé, to njénékumə. ⁴⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; 'ba-é à kiŋə nékingə-é-je lay meɛ ji-é-ti. ⁴⁵ Ngà kinə ngonnjəkullə kinlé, pa meɛ-é-ti panè: «'Ba-m à təl ree kalangi al bəy», adi isi ta tində madkullə-je-ti liə kí dingəm kɪ de kí dené rəm, ɛ uso né ə ay yibi adi ra-é lé, ⁴⁶ 'ba-é à təl ree kubə-é nangɪ busi ndo-ti kí ɛ ində meɛ-é do-ti al rəm, bá dəkàdì-ti kí ɛ gə al rəm to. ɛ à kində-é kində kɔji kí ngə nɔ ə à kadi-é ingə kɔ lə njera né kí togrɔ-ti al-je. ⁴⁷ Ngonnjəkullə kí gə né kí meɛ-é 'ba-é ndigi ya ngà, ɛ ɔsi do né-je nati al rəm, ra kí go meɛ ndigi-ti lə 'ba-é al rəm lé, d'a kində-é ta ndəy nɔ. ⁴⁸ Ngà ngonnjəkullə kí gə né kí meɛ-é 'ba-é ndigi al, bá ra né kí asi kində rəmə, d'a kində-é ta ndəy sɛ bè. Dow kí d'adi-é né nɔ lé, d'a dəji né ji-é-ti nɔ ya to, ə dow kí d'ingə né meɛ ji-é-ti nɔ lé, d'a dəji né meɛ ji-é-ti nɔ do madi-é-ti ya to.

Jeju to gin gáŋgi-nɔ lə dow-je

Mat 10:34-39

⁴⁹ M'ree m'ulə pər dɔnangi-ti nè ə m'ndigi kadi pər lé, ɔ ya rəm ngá. ⁵⁰ †Batəm kàré tò nɔɔ kadi d'a ra-m ə meɛ-m ba bókɪ-bókɪ sar kadi 'ra-m bane.† ⁵¹ Səi 'giri kí to lapiya bá m'ree-né dɔnangi-ti wa? Bè al! Adi m'idə-si, mɔ lé m'ree kɪ gáŋgi-nɔ. ⁵² Kɪ nè kɔw kɪ kete kinlé, dow-je 'ra mɪ meɛ kəy-ti je bè rəmə d'a gáŋgi-nɔ. De kí mutə d'a kɔsi ta de kí joo ə de kí joo d'a kɔsi ta de kí mutə to. ⁵³ Bobɪ ngon à kɔsi ta ngon-é kí dingəm, ə ngon kí dingəm à kɔsi ta bɔbi-é to. Kɔ ngon à kɔsi ta ngon-é kí dené ə ngon kí dené à kɔsi ta kɔ-é to. Kɔ ngon kí dingəm à kɔsi məm-é kɪ ta ə məm-é lé à kɔsi-é kɪ ta to.

Ta kí do kaglo-je-ti

Mat 16:2-3

⁵⁴ Jeju idə kosi dow-je bəy panè: Loki səi ooi kilndi lo kur kàdì-ti lé, səi 'pai tajinati nè ya 'painé ndi à kədi ə ndi ədi ya to. ⁵⁵ Ə loki səi ooi yəl ɪ kí go lo-ti kí bəə isi ulə rəmə, səi 'painè: Lo à tungə ə lo tungə ya to. ⁵⁶ Səi njəkədkəm dow-je kan! Asi kəri mbunə né-je kí ra né dɔnangi-ti nè, kɪ ɛ kí dɔrɔ-ti, ngà ban bá səi 'gəi kəri mbunə né-je kí dəkaglo-ti kí ngɔsnə kin al wa?

⁵⁷ Ngà kɔ ri bá səi ya kí do rɔ-si asi kəri mbunə né kí njururu to al wa? ⁵⁸ Loki 'isi 'ɔw lo gangta-ti kɪ njəta lə-i lé, 'ulə noji nati siə do rəbi-ti ya, nè kinə ɔw tɛɛ sə-i nɔ njəgangta-ti lé, njəgangta à kilə-i ji asgar-ti kadi-é ilə-i dangay-ti. ⁵⁹ M'a kidə-si rəsi; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàré à nɔy al bá 'a tɛɛ dangay-ti bəy.†

13

Ta kí sɔbi dɔ kiŋə panjiyə kí maji al kɔgi

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, dow-je madi 'ree d'or poyta d'adi Jeju. To ta lə dow-je kí donangi Galile-ti kí ndɔki d'a 'gugi né bá gubərnər Pilati adi 'tɔl-dé, adi məsi-dé pote nati kɪ məsi dɔ-je kí d'ilə d'adi Lubə. ² Jeju ilə-dé-ti panè: Dow-je kí Galile kí 'tɔl-dé kinlé, səi 'giri toki dɛ bá 'to njəramajal tɔy ndəgi dow-je kí Galile lay bá kɔ́ kí tanə bè kin tɛɛ-né dɔ-dé-ti tin wa? ³ Bè al! Adi m'idə-si, kinə səi iŋəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi al lé, səi lay ya a koyi tɔ. ⁴ Əse dow-je kí dɔgi gidi-é jinəy joo kí ndɔki ndogɪ bɔr kí Silowe kí bebo Jorijaləm-ti usi dɔ-dé-ti adi d'oy kinlé, səi 'giri to kí dɛ bá kullə ra-dé maji al tɔy ndəgi dow-je lay kí bebo Jorijaləm-ti wa? ⁵ Bè al! Adi m'idə-si, kinə səi iŋəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi al lé, səi lay ya a koyi tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ kote kí andi al

⁶ Jeju pa gosta kin dɔ-ti bəy panè: Dow káre bè ɔw kɪ kote mɛɛ ndɔr nduu-ti liə. Ʒ ree sangɪ kandi-é dɔ-ti rəmə ingə al. ⁷ Befa ɛ idə njərəkullə mɛɛ ndɔr nduu-ti lé panè: 'Oo bè, kote kinlé m'ree m'sangɪ kandi-é dɔ-ti bè-bè ya bal mutə kol nè, ngà m'ingə al. Ən ə 'tugə-é 'gangi-é kɔgi! Ri bá ɔ uti lo kare bè kɔo wa? ⁸ Njərəkullə mɛɛ ndɔr nduu-ti lé ilə-é-ti panè: 'Ba-m, kol nè kinlé, iŋə-é adi j'oo bəy. M'a ndər gin-é gəə sipi ə m'a kungɪ sɪ né titi. ⁹ Dɔmaji ə gogɪ rangɪ ə kandi ngá. Ngà kinə andi al bəy rəmə je 'tugi-é gangi-é kɔgi tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ lapiya kí Jeju adi njəmɔy ndɔ taakoo-ti lə jipi-je

¹⁰ Nɔo káre bè, Jeju isi ndó né dow-je mɛɛ kəykwəɲa-ti lə jipi-je ndo taakoo-ti lə-dé, ¹¹ ə dené káre kí ndil kí maji al ra-é adi-é to mətɪ bal dɔgi gidi-é jinəy joo isi nɔɔ. Dené lé, məɔ kɔngi-kɔngi adi asi ndaji rɔ-é taá al kí pɛti-pɛti-je-ti ya. ¹² Loki Jeju un kəm-é oo-é lé, ɛ idə-é panè: Dené, mətɪ lə-i toki kɔr dɔ-i-ti kɔgi ngá! ¹³ Go-ti, Jeju ində ji-é dɔ-é-ti, rəmə tajinati nè ya dené ndaji rɔ-é taá ə ɔsi gajɪ Lubə. ¹⁴ Ngà njəkun dɔ kəykwəɲə lə jipi-je bá wɔngɪ ra-é, kɔo lapiya kí Jeju adi dené ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, adi idə kosi dow-je panè: Nɔo ra kullə ra mɛkɛ ə mɛɛ ndo-é-je-ti kin bá 'reei adi d'adi-si lapiya, bi 'reei ndo taakoo-ti al. ¹⁵ 'Babe ilə-é-ti panè: Səi njəkədkəm dow-je kan! Nə́ ya dan-si-ti bá ndo taakoo-ti lə jipi-je lé, tuti mangɪ liə əse koro liə lo kuso né-ti ɔw siə adi-é ɔy man al wa? ¹⁶ Ngà dené kan kí to ngonka Abrakam bá Satə uwə-é gin tɔgi-é-ti bal dɔgi gidi-é jinəy joo lé bá kadi toki taa-é kilə-é taá kɪ ndo taakoo lə jipi-je al wa? ¹⁷ Loki Jeju pa ta kin bè lé, njəkilə ta dɔ-é-ti-je lay ya d'oo ta kí d'a pa al. Ngà kosi dow-je rəmə, 'ra rɔnəl dɔ né-je-ti lay kí tɔ bəl-bəl kí ɛ rá-rá lé tɔ.

Gosta kí sɔbi dɔ kɔɔ kɔl

Mat 13:31-32; Mar 4:30-32

¹⁸ Jeju pa bəy panè: Kɔbe lə Lubə lé titi-nə́ kɪ ri wa? Ə ri bá m'a kun koji-né kɔbe lə Lubə lé wa? ¹⁹ Kɔbe lə Lubə lé, titi-nə́ kɪ kɔɔ kɔl kí dow un ilə mɛɛ ndɔr-ti liə adi ubə ə tɔgi, rəmə yəl-je kí njénar taá 'ree d'uwə lo kisi balkəm-é-je-ti kin bè.

Gosta kí sɔbi dɔ əm

Mat 13:33

²⁰ Jeju pa ya bəy panè: Ri bá m'a kun kɔji-né kɔʒbe lə Lubə lé wa?
²¹ Kɔʒbe lə Lubə lé titi-nə kɔ ɔm kí dené káre bè un lɔy-né nduji kí
 'mbɔji meɛ kee mutə adi nduji kí lɔy lay ya i kin bè.

Ta lə tarəbi kí to mbɔyɔyɔ bè

Mat 7:13-14

²² Loki Jeju isi ɔw dɔ-é ki bebo Jorijaleḡm-ti lé, ɛ ndó né dow-je taá-taá ində-né dan bebo-je ki nganbe-je gangi. ²³ Beba dow madi dəji-é panè: Dow-je kí d'a kingə kaji lé kɔr-dé nɔ al wa? ²⁴ Jeju ilə-é-ti panè: 'Nduri dɔ rɔ-si-ti kadi ɔwi ki tarəbi kí tò mbɔyɔyɔ bè. M'idə-si, dow-je nɔ ya d'a sangi kadi d'ɔw kɔʒbe-ti lé ya ngà d'a kasi al. ²⁵ Loki njəkəy à kɔ taá ɔ à kuti tarəbi bá sɔi a kaji ndaa-ti kindəi tarəbi painè: «'Babe, 'Babe 'tɛɛ tarəbi adi-ji» lé, ɛ à kilə-si-ti panè: «Sɔi lé, 'toi dow-je kí rá kàrè mɔ m'gə al.» ²⁶ Rəmə, sɔi a pai siə painè: «Jɛ bá j'isi takəm-i-ti ya j'uso né rəm, j'ay man rəm lé al wa? Jɛ bá i 'ndó né dow-je ka rəbi-je-ti lə-ji lé al wa?» ²⁷ Ɖ ɛ à kilə-dé-ti panè: «Sɔi lé, 'toi dow-je kí rá kàrè mɔ m'gə al! Ɖti ki rangi ta-m-ti, sɔi lay kí 'toi njéra né-je kí njururu al.» ²⁸ ††Loki a kooi njépata-je kí ta Lubə-ti lay, kɔ Abrakam-je, kɔ Isaki-je, kɔ Jakobi-je kɔʒbe-ti lə Lubə, ngà sɔi bá d'a kungi-si ndaa-ti lé, a nɔi rəm, a tɔi ngang-si mægəgə-mægəgə lo-é-ti kin. ²⁹ Rəmə dow-je d'a kɔ ki lo kubə kadi-ti, kɔ lo kur kadi-ti rəm, d'a kɔ ki go lo-ti kí bəə kɔ dɛ kí d'a kɔ ki go lo-ti kí taá, d'a ree kisi ta nékuso-ti kɔʒbe-ti lə Lubə. ³⁰ †Ooi bè, dow-je kí nɔ-je dan dɛ kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete ɔ dow-je kí dan-ti-je dan dɛ kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi to.

³¹ Dɔkadi-é-ti kinlé ya Parisi-je kí dan-ti-je 'ree d'idə Jeju 'panè: 'Ɖw! Ɖti rangi lo kin-ti, kdɔ ngar Erodɔ ndigi tɔl-i. ³² Ɖ ilə-dé-ti panè: «Ɖwi idəi tal dow kí njəkədi dow-je kinlé 'pai-nè: “Bone kɔ bore kinlé, m'a tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm, bá m'a kadi lapiya njəmɔy-je ɔ ndɔ kí njəkungɔ-ti mutə bá m'a tɔl ta-é. ³³ Ngà bone, kɔ bore kɔ lo kaa kinlé, tò kadi m'un tarəbi lə-m ki Jorijaleḡm, kdɔ njépata kí ta Lubə-ti lé, oy bebo Jorijaleḡm-ti bane ɔi oy rangi lé, to né kí tuwə al.”»

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kí bebo Jorijaleḡm-ti

Mat 23:37-39

³⁴ Jeju pa bəy panè: 'Wa! Sɔi dow-je kí Jorijaleḡm! 'Wa! Sɔi dow-je kí Jorijaleḡm! Sɔi 'toi njétɔl njépata-je kí ta Lubə-ti, njétilə dow-je kí Lubə ulə-dé rɔ-si-ti kɔ ɔr tɔl-dé. Nja kandingi-kandingi ɔ m'ndigi kəw-si ki rɔ-m-ti tana kí kɔ kunjə kəw-né ngan-é gin bagi-é-ti kin bè ɔ 'mbati!
³⁵ Ooi maji, kəy lə-si à toki tusi kiɲə ki dɔ-si-ti nɔɔ! Ngà m'a kidə-si rəsi; a kooi-mi gogi al ya sar kaglo-ti kí a pai-né painè:
 Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti kí njèree kɔ ri 'Babe!

14

Jeju adi lapiya njəmɔy ndɔ taakoo-ti lə jipi-je

Luk 6:6-11; 13:10-17

¹ Ndɔ káre bè kí to ndɔ taakoo lə jipi-je lé, Jeju ɔw meɛ kəy-ti lə 'boy lə Parisi-je káre kdɔ kuso né rəmə, Parisi-je d'ində kəm-dé d'oo-é soo.
² Dingəm káre kí mɔy ra-é adi tii kori-kori ɔ nɔ-é-ti nɔɔ tɔ. ³ Jeju un ta

† 13:28 13:28 Mat 22:13; 25:30 † 13:28 13:28 Mat 8:11,12 † 13:30 13:30 Mat 19:30; 20:16; Mar 10:31

dəji njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je lé panè: To tó-é kadi dow adi lapiya njèmɔy ndo taakoo-ti əse to tó-é al wa? ⁴ Dɛ d'ilə-é-ti al. Beba Jeju ulə ji-é uwə-né njèmɔy lé, ə adi-é lapiya bá adi-é ɔw bəy. ⁵ †Go-ti, Jeju idə-dé panè: Nɔ dan-si-ti nè bá ngon-é əse mangi liə usi bole ndo taakoo-ti bá tajinati nè ya à kɔr-é tɛɛ siə ndaa-ti al wa? ⁶ Kin kàrè dɛ 'gə ta kí d'a kilə-ti al ya bəy.

Ta kí sobi dɔ mbəti lokisi kí kete nɔ dow-je-ti

⁷ Loki Jeju oo kí dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti lé, nɔ-nɔ ya kàrè sangi lokisi kí kete-kete rəmə, un gosta kin idə-dé-né ta panè: ⁸ Kinə dow ba-i lo nékuso taana-ti rəmə, 'ɔw 'isi lokisi-ti kí kete al. Dɔmaji ə dan dow-je-ti kí 'ba-dé kinlé, dow kí boy nɔ tɔy-i à kɔ nɔɔ, ⁹ rəmə dow kí njəba-si joo lay lé à kɔ panè: «'Inə lo adi dow kan.» Beba loki i 'təl kɔ kɔw kisi lo-ti kí gogi lé, rɔ-i à sol-i. ¹⁰ Ngà loki dow ba-i lé, 'ɔw 'isi lo-ti kí gogi, kɔ kadi loki njəba-si lé ree rəmə, idə-i panè: «Nam-m, al kí kete nè.» Beba 'a kingə rɔba takəm dow-je-ti lay kí d'a kisi sə-i ta nékuso-ti. ¹¹ †Kɔtalə dow kí ɔji rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangi, ngà dow kí sol dɔ-é bá d'a kitə dɔ-é kí taá tɔ.

¹² Jeju idə dow kí njəba-é lé tɔ panè: Loki 'ra nékuso kí kada əse nékuso kí ndo kàrè 'ba nam-i-je al rəm, ngankɔ-i-je al rəm, noji-i-je əse njétakəy-je lə-i kí 'to njénékingə-je al rəm tɔ; nè dɛ kàrè d'a kí ba-i kɔ dow kadi-i tó-ti tɔ. ¹³ Ngà loki 'ra nékuso lo ra nɔy-ti rəmə, 'ba njəndoo-je, kì njérəkoy-je, kì njéməti-je, kì njékəmtɔ-je. ¹⁴ Rəmə i 'a to njénékumə, kɔ dɛ d'a kasi kadi-i tó-ti al. Ndo kí dow-je kí njéra né kí njururu d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, Lubə à kadi-i tó-ti.

Gosta kí sobi dɔ dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti

Mat 22:2-14

¹⁵ Loki dow kàrə dan dow-je-ti kí d'isi ta nékuso-ti oo ta-je kin bè lé, idə Jeju panè: Dow kí à kisi ta nékuso-ti kɔbe-ti lə Lubə bá to njénékumə. ¹⁶ Jeju ilə-é-ti panè: Ndo kàrə bè, dow kàrə ra nékuso nɔ ya ba-né kosi dow-je. ¹⁷ Loki dɔkadi kuso né asi lé, ɛ ulə ngonnjékullə liə rɔ dow-je-ti kí 'ba-dé lé panè: 'Reei! Né-je tɔ nangi lay ngá. ¹⁸ Ngà rəmə dɛ lay ya, nɔ-nɔ dəji-é kadi adi mɛɛ-é sol. ɛ kí dɔsɔy idə-é panè: M'ndogɔ londɔr nɔɔ, adi m'a kɔw koo ya bane é m'dəji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol dɔ-m-ti. ¹⁹ ɛ kí rangi panè: M'ndogɔ mangndɔr-je dɔgi nɔɔ, adi m'a nɔ-dé koo é m'dəji-i kadi 'adi mɛɛ-i sol dɔ-m-ti. ²⁰ ɛ kí rangi pa bəy panè: M'taa dené ngɔsnè bəy, adi m'a kingə rəbi kɔw al. ²¹ Loki ngonnjékullə lé, təl ree rɔ 'ba-é-ti rəmə, ɔr-é poy né-je kin lay. Beba wɔngi ra 'ba njékəy lé nɔ adi idə ngonnjékullə liə lé panè: ɪ kalangɔ ɔw pandangɔ lo-je-ti, kì rəbi-je kí mɛɛ bəbo-ti ə 'ree kì njəndoo-je, kì njérəkoy-je, kì njékəmtɔ-je, kì njéməti-je. ²² Sɛ go-ti rəmə, ngonnjékullə lé ree panè: 'Ba-m, ndu-i kí 'un 'adi-m lé, m'ra kullə-é lay ya ngà lo nɔy ya bəy. ²³ Beba 'ba njékəy təl idə ngonnjékullə lé panè: 'ɔw ngan rəbi-je-ti kí wale, kì go ngal bangá-je-ti é dow-je kí ingə-dé ya rəmə, 'uwə-dé gəsəsə ya adi 'ree, kɔ kadi 'rusi mɛɛ kəy lə-m. ²⁴ Ə m'a kidə-si rəsi; dow-je kí m'ba-dé kete kinlé, dow kí dan-dé-ti kàrə ya kàrè à kodi rɔ nékuso lə-m ta-é-ti al.

*Kəm rəbi kun go Jeju**Mat 10:37-39*

²⁵ Kosi dow-je ɲa 'njiyə go Jeju-ti bá ɛ təl kəm-é idə-dé panè: ²⁶ †Kinə dow ree ro-m-ti bá mbatì bɔbi-é kì kɔ-é, kì ne-é kì ngan-é-je, kì ngankɔ-é-je, kì kɔnan-é-je bá mbatì daji ro-é do-ti kɔo ta lə-m al lé, dowbé à kasi kadi to njëndó né lə-m al tɔ. ²⁷ †Rəm, dow kí rá-rá ya un go-m bá un kagdəsi liə al lé, dowbé à kasi to njëndó né lə-m al. ²⁸ Kɔɔtalə dan-si-ti nè lé, kinə dow ndigi ra kəy kí boy rəmə, à kisi nangi kósi kɔo kɔji gangi là kí à ra-né kullə-é koo moki, se là lé à kasi kadi n'ra-né n'tol ta-é wa? ²⁹ Kɔɔtalə kinə dowbé i par ya ində gin kəy nangi bá asi ra tol ta-é al lé, dow-je kí d'oo-é lo kində gin-é-ti lé, d'a kogi do-é-ti, ³⁰ panè: Dow kin ində gin kəy ə asi tol ta-é al. ³¹ Əse ngar kí ban bá kinə isi ɔw ro do madi-é-ti bá à kisi nangi kɔo mɔɔji koo moki, se asgar-je kí budɔgi lo dɔgi kinlé, à kasi kadi n'ro-né kì madi-n'è kí isi ree kɔo kilə ro do-n'è-ti, kì asgar-je budɔgi lo kɔrjoo kin wa? ³² Kinə oo kí à kasi al rəmə, loki ngar madi-é lé, ɲay əbi bəy ya ɛ à kidə dow kí to takəm-é, kɔo kadi ɔw dɔji-é kadi n'uləi noji nati. ³³ Bè ya tɔ, ɲa-ɲa dan-si-ti ya kinə mbatì nékingə-é lay al lé, à kasi kadi to njëndó né lə-m al.

Mat 5:13; Mar 9:50

³⁴ Kati lé, to né kí maji ya, ngà kinə mbinə-é ɔr kɔgi lé, dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? ³⁵ À maji kɔo nangi al rəm, à maji kɔo kungi gin né-je-ti al rəm ngá. D'a kungi kɔgi gidì lo-ti. Dow kí mbi-é tɔ ɲɔɔ kɔo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé!

15*Gosta kí sɔbi do bati kí ɲay bá d'ingə-é**Mat 18:12-14*

¹ †Njétaalambo-je, kì njéramajal-je 'ree ro Jeju-ti kɔo koo ta liə. ² Rəmə Parisi-je, kì njëndó dow-je ndukun-je 'pa ta kí maji al do-é-ti 'panè: «Dingəm kanlé, uwə njéramajal-je kì ro-é-ti, bá uso sə-dé né rəm lé yaa!» ³ Bəba Jeju pa sə-dé ta kì gosta panè: ⁴ Dow kí rá ya dan-si-ti bá ɔw kì bati-je bu bá ɛ kí káre ɲay ó à kiɲə dɛ kí kɔrjinɲay káre gidì-é jinɲay káre lo kuso né-ti diləlo-ti kɔo kow sangi ɛ kí ɲay lé sar kadi ingə-é al wa? ⁵ Ə loki ingə-é lé, ro-é nəl-é ɲa adi un-é sɔbi-é dam-é-ti kɔo ree siə bee. ⁶ Loki ree tɛɛ bee lé, ɛ ba nam-é-je kì njétakəy-je liə kì ro-é-ti ə idə-dé panè: 'Rai sə-m rɔnəl, kɔɔtalə bati lə-m kí ɲay lé, m'ingə-é. ⁷ Jeju ilə do-ti panè: Bè ya tɔ, m'a kidə-si rəsi kí dow kí káre-rè kí to njéramajal bá inə panjiyə-é kí maji al kɔgi lé, rɔnəl-é à tɔ ɲa mɛɛ dɔrɔ-ti, tɔy 'lə njéra né kí njururu kí kɔrjinɲay káre gidì-é jinɲay káre kí d'ɔw ndoo kiɲə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi al kin.

Gosta kí sɔbi do sisi kí usi kɔgi

⁸ Jeju pa gosta kí rangi bəy panè: Dené kí rá bá ɔw kì sisi dɔgi bá káre usi kɔgi ó à kində pər lampi-ti, à kɔy mɛɛ kəy ə sangi lo maji-maji sar kadi ingə-né sisi lé al wa? ⁹ Bəba loki ingə lé, ɛ ba nam-é-je kì njétakəy-je liə kì ro-é-ti ə idə-dé panè: 'Rai sə-m rɔnəl kɔo sisi lə-m kí usi kɔgi lé, m'ingə. ¹⁰ Jeju ilə do gosta-ti kin panè: Bè ya tɔ ó m'a

† 14:26 14:26 Mat 10:37 † 14:27 14:27 Mat 10:38; 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † 15:1 15:1 Luk 5:29,30

kidə-si rəsi; malayka-je lə Lubə 'ra rənəl n̄a, kdətələ dow káre-rè kí to njéramajal bá in̄ə panjiyə-é-je kí maji al kogi.

Gosta kí sɔbi dɔ ngon kí ilə rɔ-é kogi bá təl ree

¹¹ Beba Jeju təl pa bəy panè: Dingəm káre bè ɔw kì ngan-je kí dingəm joo. ¹² E kí nde idə bɔbi-é panè: Bɔbi-m, néndubə kí ndɔ-é ə à to 'lə-m lé, adi-m. Beba bɔbi-dé kay-dé nékingə-é. ¹³ Ndo n̄a al go-ti ya, e kí nde lé, ndogi né-je liə ngər-ngər ə ɔy là-é ɔw mba dɔnangi-ti kí say. Lo kin-ti bá e tində né-je liə sane lay lo bəkaya-ti. ¹⁴ Loki e tində sane lay rəmə, bɔbo usi dɔnangi-é-ti kinlé, ə né isi goto ji-é-ti ngá. ¹⁵ Adi e ɔw adi dingəm káre bè dɔnangi-é-ti kinlé un-é kullə-ti, adi-é isi ɔw ul kɔsongi-je liə. ¹⁶ E ndigi kuso gəbrə kí kɔsongi-je d'ə d'uso lé ya, ngà dow adi-é al. ¹⁷ Beba e gir ta dɔ rɔ-é-ti ə panè: Njérakullə-je lə bɔbi-m lay ya nékuso-dé tɔ mburuki-mburuki, rəmə mə bá m'a kisi koy yo fo nè bè wa! ¹⁸ M'a kí taá təl kow rɔ bɔbi-m-ti gogi ə m'a kidə-é panè: Bɔbi-m, m'ra majal n̄ə Lubə-ti rəm, n̄ə-i-ti rəm. ¹⁹ Mə m'tuwə kadi i 'ba-m ngon-i al, ngà kadi 'ra-m tanə kí i 'ra-né kì njérakullə-je lə-i ya bè. ²⁰ Beba e ubə nangi i taá ə təl ɔw kí rɔ bɔbi-é-ti gogi. Loki n̄ay say kì kəy bəy ya bɔbi-é oo-é, ə ta ɔ meɛ-é kɔ ta liə adi əy ngodi tilə kəm-é, ungi ji-é mindi-é-ti uwə-né kì kàdì-é-ti. ²¹ Rəmə ngon lé panè: Bɔbi-m, m'ra majal n̄ə Lubə-ti rəm, n̄ə-i-ti rəm, adi m'tuwə kadi i 'ba-m ngon-i al. ²² Ngà bɔbi-é idə ngannjékullə-je liə panè: ɔti kalangi 'reei kì kubi kí kuré itə madi-é-je ya, uləi rɔ-é-ti ə uləi ngamə ji-é-ti, bá 'tuləi saba nja-é-ti tɔ. ²³ ɔwi 'reei kì ngon bɔbi mangi kí rɔ-é to mbul-mbul kin ya 'təli adi j'usoi j'rai-né rənəl. ²⁴ Kdətələ ngon-m kí ə kanlé, to dow kí oy bá təl isi kəm tin; e ilə rɔ-é kogi bá təl ree tin. Beba 'tum gin ra rənəl. ²⁵ Dəkàdì-é-ti kinlé, ngon dər dingəm lé n̄ay ndɔrɔ. Loki isi təl bá tɛɛ ngosi kì kəy rəmə, e oo ká nékində-je kì ká ndam-je. ²⁶ Beba e ba ngonnjékullə káre dəji-é panè sé to ri bá ra né wa? ²⁷ Ngonnjékullə lé ilə-é-ti panè: Ngonkɔ-i lé təl ree bá bɔbi-i təl ngon bɔbi mangi kí rɔ-é tɔ mbul-mbul kinlé kɔ ta liə, kɔ e ingə-é gogi kì lapiya. ²⁸ Beba wəngi ra ngon dər lé, adi e ndigi kow kəy al, adi bɔbi-é tɛɛ ndaa-ti ree ra ndoo ta-é-ti kadi-é ɔw kəy. ²⁹ E ilə bɔbi-é-ti panè: 'Oo bè, mə kí m'ra kullə m'adi-i bal n̄a rəm, m'al dɔ ndu-i nja káre al rəm kin ya kàrə 'təl ngon biñə nja káre adi-m m'ra-né rənəl kì nam-je al. ³⁰ Rəmə, loki ngon-i lə-i kan, kí tində nékingə-i sane dɔ kaya dené-je-ti lé təl ree, ə e bá 'təl ngon bɔbi mangi lə-ji kí rɔ-é tɔ mbul-mbul lé adi-é! ³¹ Bɔbi-é idə-é panè: Ngon-m, i 'isi sə-m kì ndɔ-é ndɔ-é, adi né-je lə-m lay to kí 'lə-i ya; ³² ngà tɔ kadi j'ra nékuso j'ra-né rənəl, kɔ ngonkɔ-i kí 'oo-é kanlé, to dow kí oy bá təl isi kəm tin; e ilə rɔ-é kogi bá təl ree tin.

16

Gosta kí sɔbi dɔ njəkoo go né-je kí njəkəmtuti

¹ Jeju idə njéndó né-je liə bəy panè: Dingəm kí njénékingə káre bè, ɔw kì njəkoo go né-je liə n̄ɔɔ. Dow-je d'idə-é 'panè: «Njəkoo go né-je lə-i lé, isi tində né-je lə-i sane.» ² Beba e ba-é pa siə panè: «Ta ri bá dow-je 'pa dɔ-i-ti bá m'oo m'oo tin wa? I lé, 'a to njəkoo go né-je lə-m al ngá, ə né-je kí m'in̄ə ji-i-ti kadi oo go-é lé 'ɔr go-é adi m'oo.» ³ Njəkoo

go né-je lé, pa mee-é-ti panè: «'Ba-m or kullə koo go né-je liə ji-m-ti kinlé, ri bá m'a ra wa? Kadi m'ra kullə ndor wa? Tógi-m à kasi al. Kadi m'koy né wa? Rə-m səl-m.» ⁴ E panè: «M'gə né kí m'a ra kadi loki 'ba-m or-m kullə koo go né-je-ti liə rəmə, dow-je d'uwə-m-né ki rə-dé-ti mee kəy-je-ti lə-dé.» ⁵ Beba dow-je kí kurə lə 'ba-é tò də-dé-ti lé, e ba-dé adi ree rə-é-ti kàre-kàre. Ə dəji e kí dosay panè: «Kurə lə 'ba-m tò də-i-ti asi kandangi wa?» ⁶ Ə e ilə-é-ti panè: «Kurə ubi liə tò də-m-ti güm bu.» Rəmə njəkoo go né-je lé, idə-é panè: «'Taa mbete kurə lə-i, 'isi nangi kalangi ə 'ndangi ubi güm kormi.» ⁷ Go-ti, e dəji e kí rangi panè: «Kurə lə 'ba-m to də-i-ti asi kandangi wa?» E ilə-é-ti panè: «Kurə ko liə tò də-m-ti suwal bu.» Rəmə njəkoo go né-je lé panè: «'Taa mbete kurə lə-i ə ndangi ko suwal kərjinay joo.» ⁸ Beba Jeju panè: «Njəkoo go né-je kí njera né kí njururu al kinlé, 'ba-é piti-é kə to kí e to njəkəmtuti.» Jeju ilə də-ti panè: «Dow-je kí njera né kə kaglo kí ngosné kinlé, d'ində kəmtuti nā kí rə madi-dé-je-ti tōy dow-je kí d'isi lo kí ndógi-ti lə Lubə.» ⁹ Yən, adi m'idə-si rəsi: «Né-je kí ingəi kə kəm rəbi-je kí njururu al kinlé, uwəi-né nam kə kadi loki né ree goto ji-si-ti kàre rəmə, nam-si-je kinlé d'uwə-si kí rə-dé-ti lo kisi-je-ti kí tò sartagangi. ¹⁰ Dow kí ra né kí togrə-ti mee né-je-ti kí nde bə lé, e ra né kí togrə-ti mee né-ti kí boy to. Dow kí ra né kí njururu al mee né-je-ti kí nde bə lé, e ra né kí njururu al mee né-ti kí boy to.» ¹¹ Beba mee nékingə-je-ti kí ingəi kə kəm rəbi-je kí njururu al kin ya kinə 'rai-né né kí togrə-ti al lé, nā bá à kinə nékingə kí togrə-ti mee ji-si-ti wa? ¹² Ə kinə dow kí rangi inə né liə ji-si-ti bá 'rai-né né kə gangi-é al lé, né kí toki 'lə-si ya kàre nā bá à kinə mee ji-si-ti wa? ¹³ †Ngonnjəkullə kí à kasi ra kullə kadi dow-je joo ya goto. Kdotalə à kosi ta e kí kàre ə à ndigi e kí kàre; al kàre, à nam kə e kí kàre ə à nədi e kí kàre. Adi a kasi kori Lubə kə là nati joo kə ra kullə kadi-dé al.

¹⁴ Loki Parisi-je kí 'to m'oy yo là-je, d'oo ta-je kin lay bə rəmə, 'soki Jeju. ¹⁵ Beba Jeju idə-dé panè: «Səi lé, takəm dow-je-ti rəmə, 'rai rə-si toki dow-je kí njera né kí njururu bə, ngà Lubə gə mee-si gəw. Kdotalə né kí dow-je bá d'oo ki né kí asi gaki lé, takəm Lubə-ti rəmə, to nékəbi.»

Ta kí də ndukun-ti kə kəbe lə Lubə

¹⁶ †Ndukun-je lə Moiyiji, kə mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti ya ra kullə sar ree tē də Jə-ti kí njera dow-je batəm. Ə kə də Jə-ti sar tē bone kin ya toki kilə mbē kəbe lə Lubə ə nā-nā ya ndur də rə-é-ti kə kadi n'ow-ti. ¹⁷ †Ngà kadi dorə, kə dənangi goto lé, to né kí lo-é ə al itə ndaji mbete kí kàre bə kí kadi bujuru mee mbete ndukun-ti lə Lubə.

¹⁸ †Nā-nā kí tubə ne-é ə taa dené kí rangi lé, ra kaya, bá dow kí taa dené kí ngəbi-é tubə-é kàre ra kaya ya to.

Gosta kí sobi də njènékingə dē kə Lajar

Luk 12:15-21; 6:20-21,24-25

¹⁹ Ndə kàre bə, Jeju pa ta kə gosta panè: Dingəm kàre bə, isi nə də to njènékingə, ə kubi-je kí kər yəl-yəl kí là-é nā-nā rəm, ndəy ngilingi-ngilingi ə ndə-é ndə-é ya e uso né-je kí maji-maji ra-né rənəl. ²⁰ Beba

† 16:13 16:13 Mat 6:24 † 16:16 16:16 Mat 11:12,13 † 16:17 16:17 Mat 5:18 † 16:18 16:18 Mat 5:32; 1Kə 7:10,11

njëndoo kí ri-é lə Lajar kí to dow kí rɔ-é lay ya to dɔ basrangí kí tò yəki-yəki, tò nangí takəy-ti lə njənəkíngə lé. ²¹ Ə ɛ ndígí kadi n'uso nɔ-nɔ né-je kí tusi nangí gin tablə-ti lə njənəkíngə kinlé ya, rəmə bisi-je yó bá 'ree tɔn ta dɔ-je liə-liə.

²² Ndo káre bə, njëndoo kinlé oy ə malayka-je d'un-é d'ow siə wur-wur mbó Abrakam-ti. Njənəkíngə lé ree oy tɔ, adi dow-je 'dubi-é. ²³ Loki ɛ ɔ lo kí koó-ti dan kɔ-ti ngá bá un kəm-é oo lo əbi nu rəmə, oo kí Lajar isi wur-wur mbó Abrakam-ti lé, ²⁴ ɛ ilə bobí ndi-é nangí panə: «Bobi-m Abrakam, 'oo kəmtondoo lə-m, ə 'ulə Lajar adi ɔw ulə ta ngon ji-é kəm man-ti ə ree ilə ta-m-ti nɔm-né mindi-m, nè m'a m'ingə kɔ dan pər-ti kí ɔ bilim-bilim.» ²⁵ Abrakam ilə-é-ti panə: «Ngon-m, 'adi mɛɛ-i ole dɔ-ti, kí ndɔki i oy-né al bəy lé, i isi dan maji-ti, ngá Lajar bá dangi-ti ra-é. Ə kí ngosnə-ti kinlé, ɛ ingə mɛɛ sol, ngá i bá 'a dan kɔ-ti tɔ. ²⁶ Rəm bá, mbunə-ji je sə-si-je lé, bolebe kí sɔy-é goto ya tɔ-ti, kdɔ kadi dow-je kí lé, d'a ndígí kɔ rɔ-ji-ti nè kow rɔ-si-ti kàrè, jə lo-é dum-dé rəm, bá kadi dow i rɔ-si-ti nu ree rɔ-ji-ti nè al rəm tɔ.» ²⁷ Njənəkíngə lé panə: «Bobi-m Abrakam, lé tò bə kàrè, m'dəji-i kadi 'ulə Lajar adi-é ɔw mɛɛ kəy-ti lə bobí-m. ²⁸ Kdotalə ngankɔ-m-je mɔ d'isi nɔɔ ə 'adi-é ɔw ndəji-dé, kadi dɛ rəmə, 'ree lo kɔ-ti kin al ngá.» ²⁹ Abrakam ilə-é-ti panə: «Ndukun-je lə Moiyiji, kí ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti tò nɔɔ, ə kadi d'ində mbi-dé d'oo-né.» ³⁰ ɛ ilə-é-ti panə: «Bə al, Bobi-m Abrakam, kinə dow i rɔ dow-je-ti kí d'oy bá ɔw idə-dé ta lé, d'a kinə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi.» ³¹ Ngá Abrakam idə-é panə: «Kinə d'ində mbi-dé d'oo-né ndukun-je lə Moiyiji-je, kí ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti al lé, ta kí dow kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ya idə-dé kàrè à kuwə-dé kí ta al ya tɔ.»

17

Ta kí sɔbi dɔ né-je kí à ra dow kadi-é ra majal

Mat 18:6-9; Mar 9:42

¹ Jeju idə njéndó né-je liə panə: Né-je kí à to gin kusi mɛɛ majal-ti lé, lé ri-ri kàrè à ree ya; ngá dow kí né-é-je kin ree kí kəm rəbi kí rɔ-é-ti lé tují à kusi dɔ-é-ti. ² Dowbé kinlé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko mindi-é-ti bá d'ow d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè liə tò soti, tɔy kadi-é ra ngon dow káre dan madi-é-je-ti kin adi-é ra majal. ³ †Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti! Kinə ngonkɔ-i ra majal lé, 'ndangi-é dɔ-ti ə kinə inə panjiyə-é kí maji al lé kɔgi rəmə, 'inə go-é kɔgi 'adi-é. ⁴ Kinə mɛɛ ndɔ-ti kí káre ya ɛ ra sə-i né kí maji al nja siri, bá nja siri lay ya təl ree rɔ-i-ti panə: M'inə panjiyə-m kí maji al lé kɔgi rəmə, 'a kinə go-é kɔgi kadi-é.†

Ta kí dɔ kadmɛɛ-ti

Mat 17:20

⁵ Njəkɔwkulə-je d'idə 'Babe 'panə: 'Ilə kadmɛɛ dɔ madi-é-ti 'adi-ji. ⁶ Bəba 'Babe Jeju lé idə-dé panə: «Kinə kadmɛɛ lə-si asi-nə kí kəɔ kɔl bə ya kàrè bá idəi kote kin 'painə: “'Or kí njirə-i burə ə 'ɔw ɔ dan babo-ti ya kàrè, ɛ à təl rɔ-é go ta-ti lə-si.”»

Kadmɛɛ lə ngonnjəkullə

⁷ «Ná dan-si-ti bá toki ɔw kɪ ngonnjékullə káre nɔɔ je bè, é ɪ ndɔɔ ɔse ɪ go nékul-je-ti isi ree ya é à kidə-é panè 'nɔɔyə lɔw 'ree uso né» wa? ⁸ Bè al! É à kidə-é panè: 'Ra nékuso lə-m, 'ulə kubi kullə lə-i rɔ-i-ti ə 'oo go-m sar kadi m'uso rəm, m'ay rəm, ngá bá i a təl kuso rəm, kay rəm tɔ. ⁹ Ngonnjékullə kinlé, loki ɛ ra né kí 'ba-é un ndu adi-é kadi ra lé, sé 'ba-é à təl ra-é oiyo kɔ kullə kí ɛ ra kinlé wa? ¹⁰ Bè al. Səɪ kàrè bè ya tɔ. Loki 'rai né-je lay kí d'un ndu dɔ-ti kadi 'rai lé, kadi 'pai-nè: Jɛ j'to ngannjékullə-je kí kare kɔɔɪ, né kí tò kadi j'ra lé ya bá jɛ j'ra.

Ta kí sɔbi dɔ njébanji-je kí dɔɔɪ

¹¹ Loki Jeju isi ɔw kí bebo Jorijaləm-ti lé, dəə rəbi nim dɔnangi Samari-ti kɪ dɔnangi Galile. ¹² Beba loki isi ɔw mɛɛ ngonbe-ti káre bè lé, ¹³ njébanji-je dɔɔɪ 'tɛɛ 'tilə kəm-é ə d'a ngərəngi bá d'ilə sɔbi ndi-dé nangi 'panè: Jeju, njéndó dow-je né, 'oo kəmtondoo lə-ji! ¹⁴ Jeju oo-dé bè rəmə, idə-dé panè: ɔwi ɔɔi rɔ-si njégugnə-je lə Lubə. Loki d'isi d'ɔw kɪ kɔw ya bəy rəmə, banji kí rɔ-dé-ti ur wuki adi d'aa njay. ¹⁵ Loki ɛ kí káre dan-dé-ti oo kadi n'ingə lapiya bè lé, ɔsi waka təl ə ɔsi gajɪ Lubə kɪ ndi-é kí boy-boy ¹⁶ ree usi kɪ takəm-é nangi nja Jeju-ti bá ra-é oiyo. É to dow kí dɔnangi Samari-ti. ¹⁷ Jeju un ta panè: Dow-je dɔɔɪ bá banji ur rɔ-dé-ti adi d'aa njay ya al wa? Ngá dɛ kí jinay káre lé, 'nay rá ¹⁸ bá dow kí dan-dé-ti káre ya kàrè təl ree ulə ríba dɔ Lubə-ti al, bá mba kin ya par wa? ¹⁹ Go-ti, Jeju idə-é panè: ɪ taá ə ɔw, kadmɛɛ lə-i aji-i!

Ta kí sɔbi dɔ kɔbe lə Lubə kí à ree
Mat 24:3-42

²⁰ Nɔɔ káre bè Parisi-je 'dɔɔi Jeju 'panè: Kɔbe lə Lubə à ree ndɔ kí rá-ti wa? Jeju ilə-dé-ti panè: Kɔbe lə Lubə lé, à ree kadi dow-je d'oo kɪ kəm-dé ndə-ndə bè al. ²¹ Dow à panè: Kɔbe lə Lubə é tò nè tin ɔse ɛ é tò yó tin al. Kɔɔtalə, kɔbe lə Lubə tò dan-si-ti nè ngá.

²² Go-ti, Jeju idə njéndó né-je panè: Nɔɔ-je ɔw ree nɔɔ kí à ndingəi kadi ooi Ngon lə dow ndɔ káre-rè bè ya, ngá a kooi-é al. Dow-je d'a kidə-si panè: ²³ É é ɔ nè tin, ɛ é ɔ yó tin, kàrè ɔwi lo-é-ti al rəm, bá ayɪ ngɔɔi kɪ lo-é-ti al rəm tɔ. ²⁴ Kɔɔtalə loki ndɔ ree lə Ngon lə dow asi lé, à ree tanɔ kɪ təlndi kí ɪ ngangɪ dɔɔɔ-ti kí káre ya ndɔɔɪ ɔw njal ngangɪ-é-ti kí káre kin ya bè. ²⁵ Ngá kete nɔ-ti lé, tò kadi-é ingə kɔ nɔ rəm, bá tò kadi dow-je kí ngɔsnè kin 'mbati-é rəm tɔ. ²⁶ Né kí ndɔki ra né kaglo-ti lə Nuwe lé, gɔ-é ya à ra-né ndɔ ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. ²⁷ Ndɔki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'taa-nɔ-je, d'adi ngan-dé-je 'taa-nɔ-je sar ya ndɔ-ti kí Nuwe ɔw-né mɛɛ bato-ti. Rəmə man bəlim ree tɔl-né ndəɔi dow-je lay. ²⁸ Né kí ndɔki ra né kaglo-ti lə Loti lé, gɔ-é ya à ra né ndɔ ree-ti lə Ngon lə dow lé tɔ. Ndɔki dow-je d'uso né-je, d'ay né-je, 'ndɔɔi né-je, 'rabi né-je, 'mɔ kagi-je, 'ra kəy-je*. ²⁹ Ngá loki Loti ində lo tɛɛ mɛɛ bebo Sɔdɔm-ti kɔɔɪ lé, pər-je kɪ ər kí toki yalpər bè ya ɪ dɔɔɔ-ti ədi toki ndi bè dɔ dow-je-ti tɔl-dé lay. ³⁰ Bè ya tɔ, ndɔ kí Ngon lə dow à tɛɛ kɔy lé, lo à tujɪ puktɔ-puktɔ tɔ. ³¹ †Mɛɛ ndɔ-é-ti

* 17:28 17:28 Kgn 6-7 † 17:31 17:31 Mat 24:17,18; Mar 13:15,16

kinlé, dow kí isi do kəy-ti † kàrè, kadi risi nangi ɔw mee kəy-ti ɔy né-je liə al ngá, bá dow kí ɔ ndɔɔ kàrè, kadi təl ree bee al ngá rəm to. ³² Adi mee-si ole do né-ti kí ndɔki tee do ne Loti-ti†. ³³ †Dow kí sangi kdo kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ə dow kí ɛ ya ilə rɔ-é kɔgi bá à kingə gogi to. ³⁴ Ooi bè, ndɔ-é-ti kinlé, dow-je joo 'tò bi ndɔɔ mee tuwə-ti kí kàre-rè kàre rəmə, Lubə à kun kí kàre ə à kiŋə kí kàre. ³⁵ Dené-je joo d'ɔ d'ur né mee bir-ti kí kàre-rè kàre rəmə, Lubə à kun kí kàre ə à kiŋə kí kàre. ³⁶ [Dingəm-je joo d'ɔ mee ndɔɔ-ti kí kàre-rè kàre rəmə, Lubə à kun kí kàre ə à kiŋə kí kàre.]† ³⁷ Beba njéndó né-je 'dɔji Jeju 'panè: 'Babe, né kinlé à ra né lo kí rá-ti wa? Jeju idə-dé panè: Lo kí nin tò-ti lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-ŋa-ti.

18

Gosta kí sobi do njèngɔwkoy de kà njègangta kí njururu al

¹ Jeju pa sə-dé ta kɔ gosta toji-dé-né kadi 'pa ta kɔ Lubə taá-taá bi d'adi kɔ ra-dé go-ti al ya sar†. ² ɛ panè: Njègangta kàre bè isi mee bebo-ti madi nɔɔ, to dow kí bəl Lubə al rəm, bá ilə kuji do dow-ti al rəm to. ³ Mee bebo-é-ti kinlé, dené kí njèngɔwkoy kàre isi-ti nɔɔ to; ə ɛ ree rɔ-é-ti nja nati-nati kadi gangta liə adi-é adi idə-é panè: I 'gangi ta kí tò dan-ji-ti kɔ njèta lə-m kin 'adi-m. ⁴ Njègangta lé ndigi al bè-bè asi dɔkaglo ŋa. Ngà go-ti, ɛ təl pa mee-é-ti panè: Mə lé, m' bəl Lubə al rəm, bá m'ilə kuji do dow-ti al rəm ya ⁵ ngà njèngɔwkoy kin ndɔji-m ŋa adi m'a gangta liə kadi-é, kdo kadi ree ndɔji-m kɔ ndɔ-é ndɔ-é al. ⁶ 'Babe ilə do-ti panè: Ta kí njègangta kí njururu al pa kinlé, ooi maji. ⁷ ʔ Lubə rəmə dow-je kí ɛ mbəti-dé kí d'isi 'nɔ ta-é-ti ndɔɔ-je kɔ kada-je kinlé, ɛ à gangta lə-dé lɔw kadi-dé al wa? ⁸ Adi m'idə-si, à gangta kalangi ya kadi-dé. Ngà loki Ngon lə dow à ree lé, sé à kingə kadmee dɔnangi-ti nè ban wa?

Gosta kí sobi do Parisi de kɔ njètaalambo

⁹ Jeju pa ta kɔ gosta idə-né ta dow-je kí ŋa-je kí de ya d'oo rɔ-dé kɔ njéra né njururu nɔ Lubə-ti, adi 'nədi ndəgi dow-je. ¹⁰ ɛ panè: Dingəm-je joo d'ow mee kəy-ti lə Lubə kdo pa ta kɔ Lubə: Kɔ kàre to Parisi ə ɛ kí kàre to njètaalambo to. ¹¹ Parisi lé, ɔ taá bá pa ta kɔ Lubə mee-é-ti panè: I Lubə, m'ra-i oiyo kdo mə lé, m'titi-ŋa kɔ ndəgi dow-je kí to njébogi-je, njéra né kí njururu al-je, kɔ njérakaya-je kin al, əse m'titi-ŋa kɔ njètaalambo kí ɔ kan al rəm. ¹² Mee Dimasi kàre lé, m'ɔgi rɔ-m nékuso kɔ man kay nja joo-joo, bá mee nékingə-m-je-ti lay ya m'adi-i kàre dan dɔgi-ti dɔgi-ti rəm to. ¹³ Ngà njètaalambo lé, ɛ ɔr rɔ-é ɔ ngərəngi, ə ndigi kitə kəm-é kí taá koo lo kí dɔɔ-ti al; ngá ɛ tində kàdi-é ə panè: ʔy! Lubə lə-m, 'oo kəmtondoo lə-m, mə lé m'to njèramajal. ¹⁴ †Jeju təl panè: ooi maji; dingəm kinlé Lubə ɔr ta do-é-ti bá ɛ təl kɔ mee kəy-ti liə, ngà Parisi lé bá ta nɔy do-é-ti. Kdo dow kí ɔji rɔ-é lé, d'a kulə do-é nangi ə ɛ kí sol do-é bá d'a kitə do-é taá to.

† **17:31** 17:31 Jipi-je lé, 'ra kəy d'adi toki kí kəy dur-dur bè adi do-é kí taá to lo kí d'isi-ti d'adi yəl dan-dé. Ta kinlé sobi do njèkisi taakoo do kəy-ti. † **17:32** 17:32 Kgn 19:26 † **17:33** 17:33 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; Jə 12:25 † **17:36** 17:36 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki. † **18:1** 18:1 1Te 5:17 † **18:14** 18:14 Mat 23:12; Luk 14:11

Jeju tɔr ndi-é do ngan-je-ti kí sɛ-sɛ

Mat 19:13-15; Mar 10:13-16

¹⁵ Ngan-je kí bɛr ya kàrè dow-je 'ree sà-dé rɔ Jeju-ti kadi ində ji-é do-dé-ti. Ngà loki njéndó né-je liə d'oo né kin bè lé, 'kɔl sà-dé. ¹⁶ Rəmə Jeju adi 'ree kì ngan-je lé rɔ-é-ti ə panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, bɪ ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔbɛ lə Lubə tɔ kdɔ dow-je kí 'tanə sà-dé bè. ¹⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí ndigi kɔbɛ lə Lubə titi-nə kí ngon kí sɛ ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndə bè al.»

Dingəm kí njénékingə

Mat 19:16-30; Mar 10:17-31

¹⁸ 'Boy lə jipi-je kàre dəji Jeju panè: «Dow kí maji kí njéndó dow-je né, ri bá m'a ra bá m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» ¹⁹ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Kdɔ ri bá i ba-m dow kí maji wa? Dow kí maji goto, Lubə ya kì kár-é é maji. ²⁰ 'Gə ndukun-je lə Lubə gow: “A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a bɔgi al, 'a tətɪ ta kí ndangi al, 'a tətɪ kagi bɔbi-i kì kɔ-i.” ²¹ Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Basa-m-ti nɔ ya m'tɔl rɔ-m go né-je-ti kinlé lay.» ²² Loki Jeju oo ta-je liə bè lé, idə-é panè: «Né kàre nal-i bəy: “Ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njéndoo-je, rəmə ndo-é 'a kingə nɔ dɔrə-ti; ə 'ree un go-m.” ²³ Ngà loki ɛ oo ta-je kin bè lé rɔ-é ati-é kanəɔ, kdɔ ɛ to njénékingə kí nɔ. ²⁴ Loki Jeju oo kí rɔ-é ati-é lé, ɛ idə dow-je panè: «Kadi njénékingə-je d'ow kɔbɛ-ti lə Lubə lé, to né kí ngə nɔ. ²⁵ Kadi jambal dəə bɛ libri-ti lé to né kí ngə nɔ ya, ngà kadi njénékingə ow kɔbɛ-ti lə Lubə lé to né kí ngə itə-é bəy.» ²⁶ Ngà loki dow-je d'oo ta kí ɛ pa kinlé bè rəmə 'panè: «Tò bè ngà nɔ bá à kaji wa?» ²⁷ Jeju ilə-dé-ti panè: «Né kí dum do dow-je kinlé, à dum Lubə al.» ²⁸ Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Yən, jɛ kinlé, j'tusi né-je lə-ji j'inə bá j'un go-i tin.» ²⁹ Beba Jeju idə-é panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Nə-nə kí inə kəy liə, əse ne-é əse ngankɔ-é-je, əse njəkoji-é-je əse ngan-é-je kdɔtalə kɔbɛ lə Lubə lé, ³⁰ à kingə né-é do-ti nɔ dɔkaglo-ti kí ngɔsnə kin rəm, bá à kiskəm sartagangi dɔkaglo-ti kí à ree lé rəm tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí do koy-é-ti

kì do tɔsi ndəl-ti liə

Mat 20:17-19; Mar 10:32-34; Luk 9:22,44-45

³¹ Jeju ba njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo rɔ-é-ti bá idə-dé panè: «Yən, j'isi j'owi kì bebo Jorijalem-ti ə ta-je lay kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'ndangi sɔbi do Ngon lə dow lé, né-é à ra né. ³² Kdɔtalə d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kadi d'a sɔki-é, d'a taji-é, d'a tubə yoro kəm-é-ti, ³³ d'a tində-é kì ndəy marɔw bəy bá d'a tɔl-é. Ə ndo kí njəkungi-ti mutə rəmə, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» ³⁴ Ngà né kàre ya kàrè njéndó né-je 'gə mɛɛ ta-ti kinlé al; mɛɛ ta-je kinlé toki bɔyɔ sà-dé do-é bè ya, adi 'gə né kí Jeju pa ta do-ti lé al.

Jeju adi njəkəmtɔ oo lo

Mat 20:29-34; Mar 10:46-52

³⁵ Loki Jeju ində do bebo Jeriko ngɔsi lé, njəkəmtɔ kàre isi ngangì rəbi-ti nɔɔ, isi koy-né. ³⁶ Rəmə loki ɛ oo ndi kosi dow-je kí d'isi dəə taá lé, ɛ dəji-dé né kí ra né. ³⁷ Ngà bá dɛ d'idə-é 'panè to Jeju kí Najaret-ti bá dəə. ³⁸ Beba ɛ ilə bɔbi ndi-é nangì nɔ panè: «Jeju kí ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» ³⁹ Dɛ kí d'ow 'nɔiyə nɔ Jeju-ti kete lé, 'ndangi-é

ə d'idə-é kadi uti ta-é, ngà ɛ ilə bəbi ndi-é nangi nɔ̀ kɪ tógi-é itə kɪ kete lé ya bəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m boo.»⁴⁰ Rəmə Jeju təl ɔ̀ nangi ə un ndu kadi 'ree siə rɔ-n'è-ti, ə loki njəkəmtə ree rəmə, Jeju dɔ̀ji-é panè: ⁴¹ Ri b́á i 'ndigɪ kadi m'ra m'adi-i wa? ɛ ilə-é-ti panè: «'Babe, kəm ya 'adi təl oo lo.»⁴² Bəba Jeju idə-é panè: «'Oo lo, kadmɛɛ lə-i aji-i.»⁴³ Tajinati nè ya ɛ oo lo adi ɛ un go Jeju ə ɔ̀si gajɪ Lubə taá-taá. Kosi dow-je lay kɪ d'oo né kinlé, 'tɔy Lubə tɔ.

19

Ta kɪ sɔbi dɔ Jeju dɛ kɪ Jase

¹ Loki Jeju ɔw mɛɛ bebo Jeriko-ti ə isi ində dan be gangi, ² rəmə, oo dingəm kɪ njənəkɪngə kɪ ri-é lə Jase, to njəkun dɔ njətaalambo-je. ³ ɛ sangi kadi n'oo se ńá b́á to Jeju lé wa? Ngà kosi dow-je ra adi ɛ asi kadi oo-é al, kdɔtalə ɛ to dow kɪ ɔ̀ji. ⁴ Bəba ɛ ɔy ngɔdi kete ɔw al dɔ kote-ti kdɔ kadi n'oo Jeju, kdɔtalə ɛ à dəə lo-é-ti nɔ̀. ⁵ Loki Jeju ɔw tɛɛ lo-é-ti kinlé, un kəm-é kɪ taá idə-é panè: Jase, 'risi nangi kalangɪ, kdɔtalə tɔ kadi m'to be lə-i bone. ⁶ Bəba Jase ur nangi low-low ree uwə-é kɪ rɔ-é-ti kɪ rənəl. ⁷ Loki dow-je d'oo né kin bè lé, dɛ lay ya 'tún ta 'panè: Ooi, Jeju lé, ɔw tɔ be lə dow kɪ njəramajal. ⁸ Ngà Jase i ɔ taá nɔ̀ 'Babe-ti idə-é panè: 'Babe, 'oo bè, nékingə-m lé, m'a kay danɔ lo joo ə m'a kadi kɪ gin káre njéndoo-je, ə kinə m'taa né ji dow-ti kɪ ndángi kare rəmə, m'a təl kadi-é né-é kinlé sɔ ngá. ⁹ Bəba Jeju idə-é panè: Kaji ree mɛɛ kəy-ti kin bone, kdɔtalə dow kinlé, to ngon kà Abrakam tɔ. ¹⁰ †Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kadi n'sangi nja dow-je kɪ 'nɔy kdɔ kadi n'aji-dé.

Gosta kɪ sɔbi dɔ mbal là kɪ dɔgi

Mat 25:14-30

¹¹ Loki dow-je d'ɔ d'oo ta-je kin bè lé, Jeju ilə gosta káre dɔ-ti. Kdɔtalə ɛ ɔ ngɔsi kɪ bebo Jorijaləm, adi dow-je 'gir 'panè kɔbe lə Lubə lé, à ree tajinati nè ya ngá. ¹² Adɪ Jeju panè: Dow káre bè, to dow kɪ gin ngar-ti, isi ɔw kɪ mba-ti dɔnangi-ti kɪ sɔy nu, kdɔ kadi d'ɔw d'ulə jɔgi ngar dɔ-é-ti, b́á à təl bəy. ¹³ ɛ ba ngannjékullə-je liə dɔgi dan madi-dé-je-ti ə adi ńá-ńá dan-dé-ti mbal là káre-káre b́á idə-dé panè: ɔwi, 'təli-né ji-si sar kadi m'təl m'ree-né. ¹⁴ Ngà dow-je kɪ mɛɛ be-ti liə d'ɔsi-é kɪ ta adi d'ulə dow-je kɪ 'to takəm-dé kadi d'ɔw d'idə-dé 'panè: Jɛ j'ndigɪ kadi dow kin ɔ̀-ji al. ¹⁵ Bè ya kàrè d'ulə jɔgi ngar dɔ-é-ti. Loki ɛ təl ree lé, ɛ adi 'ba ngannjékullə-je kɪ adi-dé là lé kadi 'ree rɔ-é-ti, kdɔ kadi n'oo se dow káre ingə man-é dɔ-ti kandangi-kandangi wa? ¹⁶ Bəba ngonnjékullə kɪ dɔsɔy ree panè: 'Ba-m, mbal là lə-i kɪ adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là dɔgi. ¹⁷ 'Ba-é panè: Oiyoi! 'To ngonnjékullə kɪ maji! M'adi-i bebo-je dɔgi kadi ɔw kɪ tógi dɔ-ti, kdɔ 'to njəra né kɪ tɔgrɔ-ti mɛɛ né-ti kɪ ndɛ bè. ¹⁸ Ngonnjékullə kɪ njəkungɪ-ti joo ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i kɪ 'adi-m lé, m'təl-né ji-m adi m'ingə mbal là mɪ.» ¹⁹ Bəba 'ba-é idə-é panè: «I kàrè, m'adi-i bebo-je mɪ kadi ɔw kɪ tógi dɔ-ti tɔ.» ²⁰ Ngonnjékullə kɪ rangi ree panè: «'Ba-m, mbal là lə-i lé ya ɔ m'dɔɔ takubi-ti tin.» ²¹ Mɔ m'ɓəl-i, kdɔ i lé 'to dow kɪ 'ngá nɔ; adi né kɪ to i b́á ungi al kàrè, i ɔy rəm, ko kɪ to i b́á 'dubi al kàrè i ijə rəm. ²² Bəba 'ba-é idə-é panè: «I ngonnjékullə kɪ maji al kan! Ta

kí ta-i-ti ya m'ngangi-né ta do-i-ti. I 'gə kí m'to dow kí m'ngá n̄á, adi né kí to ma bá m'ungi al kàrè, m'oy rəm, ko kí to ma bá m'dubi al kàrè, m'ijə rəm, ²³ ngà kdo ri bá 'ow 'ilə mbal là lə-m kəy ngəm là-ti kdo kadi m'təl m'ree ə m'or kə man-é do-ti al wa?» ²⁴ Go-ti, idə dow-je kí d'á lo-é-ti n̄oɔ panè: «Oti 'taai mbal là kí ji-é-ti kin adi ɛ kí ow kə mbal là doɣi kinlé do-ti.» ²⁵ Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «'Babe, ɛ ow kə mbal là doɣi ngá.» ²⁶ †Rəmə ɛ təl panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi do-ti, ngà dow kí né goto ji-é-ti lé, ɛ kí ji-é-ti lé ya kàrè d'a taa.»

²⁷ †Go-ti, ɛ panè: «Njéba-je lə-m kí 'ndigi kadi m'ɔ-dé al lé 'reei sə-dé ə 'tijəi mindi-dé takəm-m-ti nè ya.» ²⁸ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, ɔti usi kete n̄ə njéndó né-je-ti liə ə d'ow kə bebo Jorijaləm-ti.

Kow Jeju bebo Jorijaləm-ti

Mat 21:1-9; Mar 11:1-10; Jq 12:12-19

²⁹ Loki d'ow 'tɛɛ ngosi kə be kí Betpaje, kə be kí Betani kí tò kadi mbal-ti kí 'ba-é mbal kə kagi olibiye-je lé, Jeju ulə njéndó né-je liə joo ³⁰ panè: «Owi mee ngonbe-ti kí n̄ə-si-ti kin. Loki owi 'tɛɛ-ti lé, a kingai ngon koro kí dow al-é al bəy kí 'tó-é nangi, ə 'tuti-é 'reei siə adi-mi.» ³¹ Kinə dow dəji-si panè se 'tuti-é kdo ri wa rəmə, idəi-é 'pai-nè: «'Babe bá ge ngon koro lé.» ³² Dɛ kí Jeju ulə-dé lé, d'ɔti d'ow rəmə, d'oo né-je titi kí Jeju idə-dé-né lé ya to. ³³ Loki 'tuti ngon koro lé rəmə, 'ba-é-je 'dəji-dé 'panè: «'Tuti ngon koro lé kdo ri wa?» ³⁴ Dɛ d'ilə-dé-ti 'panè: «'Babe bá ow ndoo ngon koro lé.» ³⁵ Bəba dɛ 'ree siə d'adi Jeju, ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti bá d'adi Jeju al isi do-ti. ³⁶ Loki Jeju ɔti isi ow lé, dow-je 'labi kubi-je lə-dé do rəbi-ti n̄ə-é-ti taá-taá. ³⁷ Loki ɛ ree tɛɛ ngosi kə bebo Jorijaləm, rəbi-ti kí j do mbal kə kagi Olibiye-je-ti ow kə mee bebo-ti kinlé, kosi njéndó né-je lay ya rɔ-dé nəl-dé adi d'osi gaji Lubə kə ndi-dé kí boy-boy kdotalə nékoji-je lay kí d'oo lé. ³⁸ Dɛ 'panè: «Kadi Lubə tɔr ndi-é do ngar-ti kí njéree kə ri 'Babe, lapiya tò mee dorə-ti, rifa tò mee lo-je-ti kí taá n̄u.»

³⁹ Rəmə, Parisi-je kí dan-ti-je kí d'á dan kosi dow-je-ti n̄oɔ lé d'idə Jeju 'panè: Njéndó dow-je né, i 'ndangi njéndó né-je lə-i lé bane. ⁴⁰ Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Adi m'idə-si rəsi. Lé dɛ d'uti ta-dé kàrè, ə-je ya d'a tur kə! ⁴¹ Loki Jeju ow tɛɛ ngosi kə bebo Jorijaləm lé, un kəm-é oo-né bebo lé rəmə, n̄o kdo ta liə panè: ⁴² Əy! 'Bebo Jorijaləm, toki lé dow-je lə-i 'gə né kí d'a ra kadi lapiya tò rəmə lé! Ngà kí ngosnè-ti kinlé, to kí bəyɔ sə-dé do-é. ⁴³ Ndo-je madi ow ree n̄oɔ lé, njéba-je lə-si d'a kɔr gali do-si-ti, d'a kilə-n̄á gəə do-si sipi kdo kuti-si lo-ti nduki-nduki, ⁴⁴ d'a tuji-si puku-puku, kə bebo lə-si burə, ər kàre ya kàrè d'a kiŋə kadi tò do madi-é-ti mee bebo-ti lə-si al, kdotalə dokaglo kí Lubə ree-né rɔ-si-ti kdo ra-né sə-si lé, səi 'gəi al.

Ta kí sobi do njera gati takəy-ti lə Lubə

Mat 21:10-16; Mar 11:15-18; Jq 2:13-17

⁴⁵ Go-ti, Jeju ow takəy-ti lə Lubə ə tubə njéragati-je. ⁴⁶ ɛ idə-dé panè: 'Ndangi 'panè: «Kəy lə-m lé, à to kəy pa ta kə Lubə. Ngà səi adi təl to kəy kisi njébogi-je.» ⁴⁷ †Ndo-je lay ya Jeju ndó né dow-je takəy-ti lə

Lubə. Rəmə njékun do njégugnə-je lə Lubə, kə njéndó dow-je ndukun-je, kə 'boy-je lə jipi-je 'sangi kəm rəbi kadi 'təl-é. ⁴⁸ Ngà de 'gə kəm rəbi kə d'a təl-é-né lé al, kdotalə dow-je lay ya d'oo ta-je liə kə rənəl ŋə.

20

Ta kə sɔbi do tɔgi lə Jeju

Mat 21:23-27; Mar 11:27-33

¹ Ndo káre bə, loki Jeju isi ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəm, ilə mbə Poyta kə Maji adi-dé rəm lé, njékun do njégugnə-je, kə njéndó dow-je ndukun-je, kə 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'ree 'teɛ kɔy rɔ-é-ti, ² ə 'dəji-é 'panə: «I ya 'idə-ji adi j'oo. To nɔ bá adi-i tarəbi bá 'ra-né né-je kinlé wa? Nɔ bá adi-i tɔgi bá 'ra-né wa?» ³ Bəba Jeju ilə-dé-ti panə: «Mə kàrè m'a dəji-si ta káre tɔ? ⁴ Idəi-mi, to nɔ bá ulə Jə adi ra dow-je batəm wa? To Lubə bá ulə-é əse to dow-je wa?» ⁵ Ngà de 'təl 'pa-nə ta dan-dé-ti ŋəm-ŋəm 'panə: Kinə j'painə to Lubə bá ulə-é lé, ɛ à təl dəji-ji panə: «Ngà kɔ ri bá adi-é meɛ-si al wa? ⁶ Ə kinə, j'idəi-é j'painə to dow-je bá d'ulə-é kàrè, kosi dow-je lay ya d'a tilə-ji kə ər təl-ji, kɔ de d'oo Jə ki njəpata kə ta Lubə-ti.» ⁷ Bəba de 'təl d'ilə-é-ti 'panə: «Jə j'gə njəkulə Jə kadi ra dow-je batəm lé al.» ⁸ Jeju təl idə-dé panə: «Maji, mə ya kàrè ndə bə bá m'a kidə-si dow kə adi-m tɔgi m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

Gosta kə sɔbi do njérakullə meɛ ndɔr nduu-ti kə 'to njémɛɛndul-je

Mat 21:33-46; Mar 12:1-12

⁹ Go-ti, Jeju idə ta kosi dow-je kə gosta panə: «Dow káre bə uwə nduu, ə adi njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é, bá ɔti ɔw mba kə tó-é uu. ¹⁰ Loki nɔy kijə kandi nduu asi rəmə, ɛ ulə ngonnjəkullə liə káre rɔ njérakullə ndɔr nduu-je-ti lé kadi d'adi-é kə liə ree-né adi-é. Ngà de 'tində ngonnjəkullə lé mbuki-mbuki ə 'tubə-é d'adi təl kə ji-é kare. ¹¹ Njəndɔr nduu lé ulə ngonnjəkullə kə rangi bəy rəmə, njérakullə ndɔr nduu-je lé, 'tində-é mbuki-mbuki, bá 'taji-é ə 'tubə-é d'adi təl kə ji-é kare ya bəy. ¹² Ɛ ulə ngonnjəkullə kə njəkungi-ti mutə bəy; ɛ rəmə d'adi-é dɔ, bá 'tubə-é dɔ-ti. ¹³ Bəba 'ba njəndɔr nduu lé panə: “Ri bá m'a ra wa? M'a kulə ngon-m kə m'ində-é dan kəm-m-ti kin ya, domaji ə d'a bəl-é ngá.” ¹⁴ Ngà loki njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isi ree rəmə, d'idə-nə ta dan-dé-ti 'panə: “Ooi, ngon-é kə ndɔ-é à to njənəndubə lé ya ə ɔw ree ɔngi; adi j'tɔli-é kadi nəndubə liə təl to kə lə-ji.” ¹⁵ Bəba de d'uwə-é 'teɛ siə rangi meɛ ndɔr-ti lé, ə təl-é. Bəba Jeju panə: Ri bá 'ba njəndɔr nduu-lé à ra sə-dé wa? ¹⁶ Ɛ à ree ə à kadi 'təl njérakullə ndɔr nduu-je kinlé ə à təl kə ndɔr nduu lé kadi dow-je kə rangi.»

Loki kosi dow-je d'oo ta-je kin bə lé, 'panə: «To né kə à ra né bə ndə al.» ¹⁷ Ngà Jeju oo-dé gérərə́ bá panə: Ta kə 'ndangi 'panə: Ər kə njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi, bá təl to ər kə maji kə sul kəy-ti kinlé kɔr meɛ-é to ri wa? ¹⁸ Dow kə rá-rá kə teɛ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tɔti dɛki-dɛki rəm, bá dow kə ər kinlé usi dɔ-é-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.

¹⁹ Njékun do njégugnə-je lə Lubə, kə njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kadi d'uwə Jeju dɔkadi-é-ti kinlé ya, kɔ de 'gə kə ɛ pa gosta kinlé sɔbi-né dɔ-dé. Ngà de 'bəl kosi dow-je.

*Lambo læ Sejar**Mat 22:15-22; Mar 12:13-17*

²⁰ Beba de d'ində kəm-dé go Jeju-ti ə d'ulə njétən lo-je kí 'ra rə-dé kí dow-je kí ta læ-dé goto bè, kadi d'ingə ta madi ta Jeju-ti kadi d'ow-né siə nò njènganta-ti, njèkɔw kì tógi dɔ be-ti, adi to gubərnər. ²¹ De 'dəji-é ta kin 'panè: «Njèndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njèpata kí tɔgrɔ-ti rəm, 'isi 'ndó dow-je né kí njururu rəm, bá i 'or kəm dow al rəm; ngà i 'isi 'ɔji dow-je rəbi læ Lubə kɔji kí tɔgrɔ-ti. ²² Ən é idə-ji ta kin adi j'oo: «Koo-é-ti læ-i i ya bè lé, to tó-é kadi j'ugə lambo læ ngar Sejar əse to tó-é al wa?» ²³ Ngà Jeju gə tagir kí maji al kí meɛ-dé-ti adi idə-dé panè: ²⁴ «Ɔji-mi kaɟ là káre adi-mi m'oo: «To dɔ ná kì ri ná bá tò-ti wa?» Rəmə de d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kì ri-é.» ²⁵ Ngá bá ɛ təl idə-dé panè: «Né læ Sejar rəmə adi Sejar, ngà né læ Lubə rəmə adi Lubə tɔ.» ²⁶ Ta-je kí ɛ pa adi dow-je lé, de d'asi kingə ta madi dan-ti kdɔ kilə-né ta dɔ-é-ti al. Ta kí Jeju ilə-dé-ti lé, ɔr ndil-dé adi d'oo ta kí d'a pa al.

*Ta kí sɔbi dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ**Mat 22:23-33; Mar 12:18-27; 1Kɔ 15*

²⁷ †Sadusi-je kí 'to dow-je kí 'naji panè dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al lé, de kí madi 'ree rɔ Jeju-ti 'dəji-é ta 'panè: ²⁸ Njèndó dow-je né, ta kí Moiyiji idə-ji ən: Kinə dow ta dené bá oji siə ngon al bəy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ-é ta dené ndubə lé, ində-né ko njègoto-je lé. ²⁹ Ngà kinə ngankɔ-nə-je siri je bè, bá ɛ kí dɔsɔy taa dené é oji siə ngon al bəy ya ə oy. ³⁰ E kí njèkungi-ti joo kí taa dené ndubə lé kàrè bè ya rəm, bá njèkungi-ti mutə kàrè bè ya rəm, ³¹ ə to bè-bè sar ngankɔ-nə-je kí siri lé d'oy-né nal kɔji ngon kí dené ndubə lé. ³² Bè ya dené-é kàrè oy-né go-dé-ti tɔ. ³³ Ndo kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, dené kinlé, à to ne ná dan-dé-ti kí siri kinlé wa? Kdɔtalə de 'taa-é ya siri lay. ³⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: Dɔkaglo-ti kí bɔne kin bá dingəm-je kì dené lé 'taa-nə. ³⁵ Ngà de kí Lubə oo-dé adi d'asi tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, kdɔ kisi dɔkaglo-ti kí à ree kinlé, d'a taa-nə al. ³⁶ De d'a koy al ya sartagangi, kdɔtalə d'a tanə kì malayka-je bè, de d'a to ngan læ Lubə, kdɔ tɔsi kí d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ³⁷ Kí sɔbi dɔ dow-je kí d'oy kí d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, loki Lubə pa ta kì Moiyiji dan pər-ti kí ɔ dan kam-ti lé Moiyiji ba 'Babe, Lubə læ Abrakam, Lubə læ Isaki kì Lubə læ Jakobi. ³⁸ Adi Lubə lé, to Lubə læ dow-je kí d'oy al, ngà to Lubə læ dow-je kí d'isi kəm. Kdɔtalə Moiyiji lé, gə kí de lay ya d'isi kəm. ³⁹ Beba dow-je kí nə-je dan njèndó dow-je ndukun-je-ti d'un ta 'panè: «Njèndó dow-je né, i 'pa ta maji nə.» ⁴⁰ Rəmə gangi-é-ti kinlé bɔ kadi 'dəji-é ta-je kí rangi ya kàrè ra-dé al ngà.

*Ta kí sɔbi dɔ Kristi de kì Dabidi**Mat 22:41-46; Mar 12:35-37*

⁴¹ Beba Jeju idə-dé panè: Kdɔ ri bá 'panè Kristi* to ngonka Dabidi wa? ⁴² Kdɔ Dabidi ya kì dɔ-é pa meɛ Pa-je-ti panè: 'Babe idə 'Babe læ-m panè: 'Isi dɔ jikɔl-m-ti nè ya,

⁴³ Sar kadi m'adi njèba-je 'təl-né lo kungi nja-i.

† 20:27 20:27 Knj 23:8 * 20:41 20:41 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

⁴⁴ Kinə Dabidi ba Kristi 'Baβe lé, Kristi à to ngonka Dabidi ban βəy wa?

Mat 23:1-33; Mar 12:38-40

⁴⁵ Loki dow-je yəl mbi-dé d'a d'oo-né ta-je liə lé, ɛ idə njéndó né-je liə panè: ⁴⁶ Ooi go rɔ-si maji ki rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kdo dɛ lé nəl-dé kɔr gamə kɪ kubi-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nə lokosi-je-ti rəm, 'ndigi lokisi-je kí kete mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je rəm, b́á 'sangi lokisi-je kí nɔ̄ dow-je-ti lo nékuso ra nɔ̄-je-ti rəm to. ⁴⁷ Dɛ 'kəə né-je kí mɛɛ kəy-je-ti lə njəngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɪ Lubə d'adi ngal nɔ̄-nɔ̄ kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí ngə nɔ̄ ya à ree dɔ-dé-ti.

21

Kadkare lə njəngɔwkoy

Mar 12:41-44

¹ Loki Jeju un kəm-é oo lo rəmə, oo njénékingə-je kí d'ow d'ilə kadkare-je lə-dé mɛɛ ku kilə kadkare-ti, ² ə oo njəngɔwkoy káre kí to dangi-ti ɔw ungi silə joo mɛɛ ku-ti lé to. ³ Beβa Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí njəngɔwkoy kí to njəndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kinlé. ⁴ Kdo dɛ kí lay kinlé, to man dɔ né-je lə-dé kí tɔ mburuki-mburuki b́á 'ree-né d'ungɪ mɛɛ ku kilə kadkare-ti. Ngə dené kanlé, né liə goto, adi to sɔy né kí à kuso kdo kisi-né ya ɛ un lati adi tin.»

Ta kí dɔ kəy-ti lə Lubə kí à tuji, kɪ ndɔ-je kí dɔbɔy-ti

Mat 24:1-5; Mar 13:1-37

⁵ Dow-je kí dan-ti-je 'pa ta lə kəy lə Lubə kí 'ra kɪ ər-je kí maji-maji adi ndole, kɪ né-je kí dow-je d'adi kadkare-ti kin, b́á Jeju panè: ⁶ Nɔ̄-je madi ɔw ree nɔ̄, ə nɔ̄-é-je-ti kinlé, né-je kí ooi kɪ kəm-si kinlé, d'a tɔsi tilə lay; ər káre ya kàrè d'a kiŋə dɔ madi-é-ti al.

⁷ Beβa dɛ 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, né kinlé à ra né nɔ̄ kí rá-ti ya wa? Ə ri b́á à tɔji kadi j'gə kí né-je kinlé à ra né wa?

⁸ Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, adi dow-je d'ədi-si al. Kdo dow-je nɔ̄ ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-ti kdo pa panè: “Dɛ ya 'to Kristi”, rəmə dɔkaglo nɔ̄ ngosi ngá ən. Uni go-dé al. ⁹ Loki a kooi poy rɔ-je, kɪ kɔsi-nə ta-je rəmə, adi mɛɛ-si gangɪ man al, kdɔtalə né-je kin ya à ra né kete mɔki. Ngə loki né-je kin ra né ya kàrè, tajinati nè bè ya à to dɔbɔy nɔ̄ lé al ya βəy.» ¹⁰ Jeju təl pa go-ti panè: «Gin dow-je madi d'a kɪ rɔ kɪ gin dow-je madi, kɔβe káre à kɪ rɔ kɪ kɔβe kí káre. ¹¹ Dɔnangi à yəki yəki kí tɔ bəl nɔ̄ rəm, bɔbɔ-je, kɪ mɔykosɪ-je à kusi kɪ lo-lo, b́á né-je kí tɔ bəl-bəl ya à ra né rəm, b́á nékoji-je kí tɔ bəl nɔ̄-nɔ̄ à tɛɛ dɔrɔ-ti rəm to. ¹² Ngə kete βəy b́á kadi né-je kin ra né lé, d'a kuwə-si, d'a kulə kəm-si ndoo, d'a kɔw sə-si kəykəwnə-je-ti lə jipi-je, d'a kungi-si dangay-ti, d'a kɔw sə-si nɔ̄ ngar-je-ti, kɪ nɔ̄ gubərnər-je-ti kdo ta lə-m. ¹³ Né kinlé à ra kadi ingəi kəm lo 'pai-né ta kí sɔbi dɔ-m adi dow-je. ¹⁴ †Ooi maji, ta kí à pai kdo kɔri-né ta dɔ-si-ti lé, 'laji dɔ-ti kete al. ¹⁵ Kdɔtalə mɔ̄ ya m'a kadi-si gosi, kí à dum dɔ njéba-je lə-si lay rəm, b́á m'a kadi-si ta kí a pai ə d'a kasi naji al rəm to. ¹⁶ Njékoji-si-je, kɪ ngankɔ-si-je, kɪ noji-si-je, kɪ nam-si-je ya d'a kun dɔ-si, ə d'a kadi

'tɔl dow-je n̄a dan-si-ti. ¹⁷ Dow-je lay ya d'a kɔsi-si k̄i ta kɔɔ ta lə-m ya, ¹⁸ ngà bəl dɔ-si káre ya kàrè à kɔr kusi kɔgi al. ¹⁹ Kuwə rɔ ngà bá ndil-si à kaji-né. ²⁰ Loki ooi kí asgar-je 'gəə dɔ bebo Jorijaləm rəmə, kadi 'gəi maji; tuji liə n̄ay ngɔsi. ²¹ Beba kadi dow-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ow dan mbal-je-ti; ə dɛ kí d'isi mee bebo Jorijaləm-ti rəmə, kadi 'tɛɛ kɔgi, bá dow-je kí d'a ndɔrɔ-je kàrè, kadi 'təl 'ree mee bebo Jorijaləm-ti gogi al ngà rəm tɔ. ²² Kɔɔtalə ndɔ-je kinlé à to ndɔ dalba, bè kɔɔ kadi ta-je lay kí 'ndangi mee mbete-ti lə Lubə lé, né-é ra né. ²³ Ə mee ndɔ-é-je-ti kin, tuji kí à kusi dɔ dené-je-ti kí njésəm k̄i dɛ kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ɔn ə! Kɔɔtalə k̄ɔ kí n̄a ya à kusi dɔnangi-ti kin rəm, bá wɔngi à ra Lubə dɔ dow-je-ti kin rəm tɔ. ²⁴ Dow-je kí mee bebo-ti kinlé d'a koy yo kiyərɔ rəm, d'a kuwə dɛ kí n̄a-je kɔɔ kow ra-dé bə-ti dan gin dow-je-ti lay. Ə bebo Jorijaləm rəmə, gin dow-je kí 'to jipi-je al d'a mbəjrə nja-dé-ti sar kadi dɔkaglo lə dow-je kí 'to jipi-je al kin asi-né.»

²⁵ †«Né-je kí tò bəl-bəl ya à ra né kəm kàdi-ti, k̄i kəm n̄ay-ti, k̄i kəm kərɔwə-je-ti; ká babo kí à ba wuu-wuu k̄i man-é kí à tal bum-bum ya à ra kadi gin dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya, bəl à kində bandi-dé bati gangi. ²⁶ Tógi-je kí dɔrɔ-ti à yəki, adi dow-je kí d'a kisi gir dɔ né-ti kí à ree dɔ dɔnangi-ti kinlé, bəl ya à tɔl-dé. ²⁷ †Bəy bá d'a koo Ngon lə dow à kisi ree dan kilndi-ti k̄i tógi, k̄i rifa kí n̄a. ²⁸ Loki ooi né-je kin ulə gin kadi ra né rəmə, adi mee-si nda kay, ə adi dɔ-si tò k̄i taá, kɔɔtalə n̄ay ngɔsi kadi Lubə taa-si ilə-si taá.» ²⁹ Go-ti, Jeju pa sə-dé ta k̄i gosta pané: «Ooi kagi kote ə ooi ndəgi kagi-je kí lay tɔ. ³⁰ Loki ooi mbi kagi-je isi iti rəmə, səi 'gəi kí n̄ay bə n̄ay ngɔsi. ³¹ Bè ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí kɔbe lə Lubə n̄ay ngɔsi tɔ. ³² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. ³³ Dɔrɔ-je k̄i dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi.»

³⁴ †«Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti, nè nékuso kí mbə-ti-je, k̄i ra gɔyibi, k̄i mee k̄a kəkəkə kɔɔ né-je kí dɔnangi-ti nè à k̄i ra-si kadi mee-si i oy səl dɔ rɔ-si-ti, kadi ndɔ kin i ubə-si nangi busi. ³⁵ Ndɔ kinlé, dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya à kubə-dé nangi busi toki gum kí kilə kin bè. ³⁶ Ən é isi kəm dɔ rɔ-si-ti ə 'pai ta k̄i Lubə k̄i ndɔ-je lay kɔɔ kadi ingəi tógi 'tɛɛi-né kɔgi ta né-je-ti lay kí ɔw k̄i ra né kinlé rəm, kadi ɔi-né takəm Ngon lə dow-ti rəm tɔ.»

³⁷ †Kada lé, Jeju ndó dow-je né takəy-ti lə Lubə ə ndɔ rəmə, lo tò-é tò dɔ mbal-ti kí 'ba-é mbal k̄a kagi Olibiye-je-ti tɔ. ³⁸ Dow-je lay ya 'tɛɛ k̄i ndɔge ra-ti d'ow rɔ-é-ti takəy-ti lə Lubə kɔɔ koo ta liə.

22

Ta kí dɔ kun dɔ Jeju-ti
Mat 26:1-16; Mar 14:1-16

¹ Loki ndɔ ra n̄ay kí 'ra k̄i mbə kí əm goto-ti kí 'ba-é Paki n̄ay ngɔsi lé, ² njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, k̄i njéndó dow-je ndukun-je 'sangi kəm rəbi tɔl Jeju. Ngà dɛ 'bəl kosi dow-je.

³ Beba Satə ur meɛ Judasi-ti kɪ 'ba-é Iskariyoti kɪ to kɪ káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kɪ doɣi gidi-é joo lé, ⁴ adi ɔw ingə njékun do njégugnə-je, kɪ njékun do njéngəm takəy lə Lubə, adi d'ɔji-nə ta do kəm rəbi-ti kɪ kadi n'ilə-né Jeju ji-dé-ti. ⁵ Beba rɔ-dé nəl-dé nɔ adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. ⁶ Judasi lé ndigi ə ulə gin sangi kəm rəbi kɪ kadi n'ilə-é-né ji-dé-ti kadi kosi dow-je 'gə lo-é al.

Jeju ində gin nékuso nam

Mat 26:17-30; Mar 14:12-25; 1Kɔ 11:23-29

⁷ Ndo ra nəy kɪ 'ra kɪ mbə kɪ əm goto-ti kɪ to ndo kɪ tò kadi d'ilə-né məsi ngonbati ra nəy Paki nangi asi. ⁸ Ə Jeju ulə Piyər-je kɪ Ja panè: «Owi, 'rai nékuso Paki kete kdo kadi j'owi j'usoi.» ⁹ De 'dəji-é 'panè: Lo kɪ rá bá i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki lé titi j'adi-i wa? ¹⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi bə, loki ɔwi meɛ bebo-ti lé, a kingəi dingəm kɪ uti gùm man, rəmə 'ndoli go-é ɔwi meɛ kəy-ti kɪ ɛ à kow-ti, ¹¹ ə idəi njəkəy lé 'painè: “Njéndó dow-je né panè j'dəji-i sé meɛ kəy kɪ rá bá n'a kuso né Paki-ti kɪ njéndó né-je lə-n'ə wa?” ¹² Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kɪ meɛ-é tati pəl-pəl kɪ tò do madi-é-ti taá, kɪ né-je lay tò-ti; lo kin bá a rai nékuso titi.» ¹³ Beba de d'otɪ d'ow rəmə, d'ingə né-je lay titi kɪ Jeju idə-dé-né lé ə de 'ra nékuso Paki lé.

¹⁴ Loki dokàdɪ kuso né Paki asi lé, Jeju isi ta nékuso-ti kɪ njəkowkulə-je liə. ¹⁵ Rəmə ɛ idə-dé panè: M'ndigi nɔ kadi m'uso sə-si né Paki kete tá-je m'ingə kò! ¹⁶ Beba m'a kidə-si rəsi kɪ m'a kuso sə-si gogi al ya sar kadi kər meɛ-é kɪ aa njay tò-né kɔbe-ti lə Lubə. ¹⁷ Beba ɛ un kobi kɪ man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə ə panè: 'Taai, ə umi surum-surum. ¹⁸ Ə m'a kidə-si rəsi. Kɪ nè kow kɪ kete kinlé, m'a kəy man nduu kin gogi al ya sar kadi kɔbe lə Lubə ree-né.

¹⁹ Go-ti, ɛ un mbə, ə ra oiyo Lubə bá uwə gangi danə adi-dé ə panè: ɛ kinlé to daji rɔ-m kɪ to kɪ kadi kdo ta lə-si, 'rai bə-bə kadi meɛ-si ole-né do-m-ti. ²⁰ Bə ya tɔ, go né kuso-ti lé ɛ un kobi kɪ man nduu tò-ti ə panè: ɛ kinlé to məsi-m, məsi kulənoji kɪ sigi kɪ Lubə adi ungi kogi kdo ta lə-si.

²¹ Ngə ooi, njəkun do-m lé isi sə-m ta nékuso-ti nè. ²² Beba Ngon lə dow à koy titi kɪ Lubə ɔji-né, ngə tuji bá à kusi do dow-ti kɪ njəkun do-é lé. ²³ Beba de 'dəji-nə ta dan-dé-ti yó kɪ nè 'panè sé nɔ ya dan-dé-ti ə à ra né kin wa?

Se nɔ to kɪ boy nɔ wa?

Ja 13:2-17; Mat 18:1-4; Mar 10:35-45

²⁴ †Go-ti, njéndó né-je lə Jeju 'gaki-nə do ta-ti kɪ sɔbi do dow kɪ à to kɪ boy nɔ dan-dé-ti. ²⁵ Adi Jeju idə-dé panè: Ngar-je kɪ njəkɔ gin dow-je kɪ gay-gay kɪ donangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nɔ ə 'boy-je kɪ njəkow kɪ tɔgi do dow-je-ti lé, d'adi dow-je 'ba-dé «Njéramaji-je.» ²⁶ †Səi rəmə à tò bə dan-si-ti al. Ngə kadi dow kɪ to 'boy nɔ dan-si-ti lé, təl rɔ-é titi ngon kɪ nde bə ə kadi njəkɔbe do madi-é-je-ti lé, təl njérakullə kadi-dé. ²⁷ †Njəkisi ta nékuso-ti bá to kɪ 'boy əse njəkadi nékuso bá to kɪ 'boy wa? To njəkisi ta nékuso-ti ya al wa? Ngə mɔ bá m'isi dan-si-ti titi njérakullə kadi-si bə.

²⁸ Səi rəmə, səi 'toi nje'kuwə rɔ-si ngə kində rɔ-si kɔ-ti nati sə-m.
²⁹ Gin-é kin bá titi kí Bɔbi-m uwə-né dɔ kɔbe adi-m lé, mə m'uwə dɔ kɔbe m'adi-si tɔ. ³⁰ †Kdɔ kadi mɛɛ kɔbe-ti lə-m lé, usoi sə-m rəm, ɔyi sə-m rəm, bá a kisi dɔ kalikɔbe-je-ti kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé rəm tɔ.

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Jq 13:37-38

³¹ 'Babe panè: Simɔ, Simɔ! 'Oo, Satə dəji nɔ kadi n'siyə-si titi kí dow siyə-né ko kin bè. ³² Ngə mə m'pa ta kɔ Lubə kdɔ ta lə-i, kdɔ kadi kadmɛɛ lə-i təl yay al. Ə i rəmə, loki 'a təl ree rɔ-m-ti gogi lé, 'mbusi nja ngankɔ-i. ³³ Piyər lé idə-é panè: 'Babe, m'isi dɔ nja-m-ti kadi lé, to dangay kàrè m'ow-ti sə-i rəm, to koy kàrè m'oy sə-i nati rəm. ³⁴ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Piyər, 'oo maji, bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.

Ta kí dɔ là-ti kɔ dɔ mbu-ti, kɔ dɔ kiyərɔ-ti

³⁵ †Beba Jeju idə-dé bəy panè: Ndɔki m'ulə-si é ɔwi kɔ mbu là al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, bá ɔwi kɔ saba al rəm lé se né madi nal-si wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Né ya kàrè nal-ji al. ³⁶ Ɛ təl idə-dé panè: Ngə kí nè kinlé, dow kí ɔw kɔ mbu là rəmə, kadi un, bá dow kí ɔw kɔ mbu kɔw mba kàrè kadi un tɔ; ngə dow kí kiyərɔ liə goto rəmə, kadi un kubi kul liə ndogɔ ə ndogɔ-né kiyərɔ kàrè. ³⁷ M'idə-si rəsi, ta-je kí 'ndangi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, tɔ kadi né-é tɛɛ dɔ-m-ti ya. 'Ndangi panè:

«'Tidə-é dan bəkaya-je-ti.»

Adi ta-je kí 'ndangi sobi dɔ-m lé, né-é à ra né ya. ³⁸ Rəmə njéndó né-je 'panè: 'Babe, 'oo kiyərɔ ə ra joo tin. Ə ɛ ilə-dé-ti panè: J'adi ta kin asi bè.

Jeju ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti

Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Jq 18:1-2

³⁹ Beba Jeju tɛɛ mɛɛ bebo-ti isi ɔw dɔ mbal kə kagi Olibiye-je-ti titi kí ɛ ɔw-né kete-kete ə njéndó né-je liə d'un go-é.

⁴⁰ Loki 'ow tɛɛ lo-é-ti lé, ɛ idə-dé panè: «'Pai ta kɔ Lubə kdɔ kadi nənɔ tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al.» ⁴¹ Rəmə ɛ ɔr rɔ-é ngərəngi asi kilə ər ji kàrè, bá ɔsi məkəji-é nangi pa ta kɔ Lubə, ⁴² panè: Bɔbi-m, kinə 'ndigi rəmə 'itə kɔ kí nɔ kin ki rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, kadi né kí mɛɛ-m mə ndigi bá 'ra al, ngə kadi 'ra né kí mɛɛ-i i bá ndigi. ⁴³ Beba malayka kàrè ɔ dɔrɔ-ti tɛɛ siə busi kdɔ kadi-é tɔgi. ⁴⁴ Mɛɛ Jeju gangi man adi pa ta kɔ Lubə kɔ tɔgi-é lay, adi tətə-é tusi nangi titi-nɔ kɔ kɔw məsi kí tusi nangi kin ya bè. ⁴⁵ Go ta-ti kí Jeju pa kɔ Lubə lé, ɛ ɔ taə təl ree ingə njéndó né-je rəmə, mɛɛkɔ tɔl-dé kɔ bi, ⁴⁶ adi Jeju pa sə-dé panè: Kin to ri! 'Toi bii! Ɔ taə, 'pai ta kɔ Lubə, kdɔ kadi nənɔ tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al.

Ta kí sobi dɔ kuwə Jeju

Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Jq 18:3-12

⁴⁷ Ngə loki Jeju ɔ pa ta bəy ya rəmə, kosi dow-je 'tɛɛ busi, ə dow kàrè dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kí 'ba-é Judasi bá ɔr nɔ-dé; ɛ

ow ro Jeju-ti kadi n'uwə-é ki kàdì-n'è-ti. ⁴⁸ Ngà Jeju idə-é panè: Judasi, ra lapiya dow kuwə-é-né ki kàdì-i-ti bá to né kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti al ban wa! ⁴⁹ Ngà loki de kí d'á kì Jeju d'oo né kí ow ra né lé bè rəmə 'dəji-é 'panè: 'Babe, j'jəngi-dé kì kiyəro-je lə-ji kin wa? ⁵⁰ Ə ngonnjəkullə lə burə do njégugnə-je lə Lubə lé, dow káre dan njéndó né-je-ti, tugə mbi-é kí do jikol ndoy or. ⁵¹ Ngà bá Jeju panè: Inəi-dé adi 'ra. Ə ɛ odi ro mbi dingəm lé rəmə, ra adi mbi-é təl tò maji gogi. ⁵² Go-ti, Jeju idə njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì njékun do njéngəm takəy lə Lubə, kì 'ngatógi-je lə jipi-je kí 'ree kdo kuwə-é lé panè: Səi ooi-mi ki bokaya dow bá 'reei kì kiyəro-je kì salangi-je wa? ⁵³ †Ndo-je lay ya m'isi sə-si takəy-ti lə Lubə ya ə uwəi-mi al, ngà dokàdì kí nè kinlé, to dokàdì lə-si, to dokàdì lə tógi kí lo ndul-ti.

Ta kí sobi do naji kí Piyər naji panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Mar 14:53-72; Jq 18:12-27

⁵⁴ Loki d'uwə Jeju rəmə, de d'or-é d'ow siə be lə burə do njégugnə-je lə Lubə ə Piyər njiyə go-dé-ti adi rəbi-é rá dəki sə-dé. ⁵⁵ Dow-je 'ra pər panata d'isi ta-ti ə Piyər ow isi sə-dé ta-ti to. ⁵⁶ Ngonnjəkullə kí dené káre oo Piyər isi ta pər-ti rəmə, oo-é gérərə ə panè: Dingəm kinlé to njənjiyə kì Jeju to. ⁵⁷ Ngà Piyər naji panè: «Dené! M'gə-é al.» ⁵⁸ Sə go-ti ya rəmə dow kí rangi oo-é ə panè: «I kàrè 'to kí dan-dé-ti to.» Ngà dingəm lé Piyər ilə-é-ti panè: «Kuy! M'to kí dan-dé-ti al.» ⁵⁹ Asi kàdì káre je bè go-ti lé, dow kí rangi ree pa ta a do-ti njangi panè: «Təgro-ti ya, dingəm kinlé to njənjiyə siə to; kdo ɛ to dow kí donangi Galile-ti to.» ⁶⁰ Ngà Piyər ilə-é-ti panè: «I lé, ta ri bá 'ndigi pa kàrè ma m'gə al.» Loki ɛ a pa ta ki pa ya bəy rəmə kunjə nɔ. ⁶¹ Bəba 'Babe təl kəm-é oo Piyər gérərə rəmə meɛ Piyər ole do ta-ti kí kete 'Babe pa siə panè: «Bone kin ya 'a naji panè 'gə-m al 'gə-m al nja mutə bá kunjə a nɔ bəy.» ⁶² Bəba Piyər tɛɛ ndaa-ti ə nɔ kì meɛkɔ nɔ.

⁶³ Dingəm-je kí d'á 'ngəm ta Jeju lé, səki-é, bá 'tində-é rəm to. ⁶⁴ De 'doo kəm-é kì takubi bá dəji-é 'panè: «'Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to ná bá ində-i wa?» ⁶⁵ Bəy bá 'pa siə takubi-je kí rangi nɔ do-ti.

Kə Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je
Mat 26:59,63-65; Mar 14:55,61-64

⁶⁶ Loki lo aa rəmə, 'ngatógi-je lə jipi-je, kì njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'kəw-nɔ lay bá 'ree kì Jeju nɔ 'boy-je-ti kí 'to njégangta-je lə-dé. ⁶⁷ Bəba 'dəji-é 'panè: «Kinə 'to Kristi* lé rəmə, 'idə-ji.» ɛ ilə-dé-ti panè: «Lé m'idə-si ya kàrè a taai ta lə-m al rəm, ⁶⁸ bá kinə m'dəji-si ta kàrè, a kiləi-mi-ti al rəm to. ⁶⁹ Ngà kì nè kəw kì kete kinlé, Ngon lə dow à kisi do jikol Lubə-ti kí njətógi.» ⁷⁰ Bəba de lay ya 'panè: «Adi 'to Ngon lə Lubə ɔn nɔ?» ɛ təl ilə-dé-ti panè: «Titi kí səi 'pai-né lé, m'to Ngon lə Lubə ya!» ⁷¹ Bəba de 'panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti bəy ban wa! Kdo jəi ya j'ooi ta lé ta-é-ti kì mbi-ji.»

† 22:53 22:53 Luk 19:47; 21:37 * 22:67 22:67 Kristi lé kər meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

23

D'ow kà Jeju nò Pilati-ti
Mat 27:2,11-14; Mar 15:1-5
Ja 18:28,33-38

¹ Beba d'ì kì kosi-dé lay ya d'ow kà Jeju nò Gubærnør Pilati-ti. ² Lo-é-ti nɔɔ bá dɛ 'tilə ta-je dɔ-é-ti 'panè: Dingəm kanlé, né kí ɔ ra bá j'uwə-é dɔ-ti ɛn: Ɛ ɔ sulə gin dow-je lə-ji kadi 'ra dɔngɔ, kadi d'adi lambo Sejar ngar kí boy lé al rəm, bá ɔ dɔ-ti panè: N'ɛ ya n'to Kristi*, adi n'to ngar. ³ Pilati dɛji-é ta panè: «'To ngar lə jipi-je wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.»

⁴ Beba Pilati idə njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì kosi dow-je lé panè: Né kí maji al káre kí dingəm kanlé ra kí kadi m'gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al. ⁵ Ngà dɛ 'pa par-par 'panè: Ɛ ulə gin-é dɔnangi Galile-ti nɔɔ ya sulə dow-je mɛɛ néndó-je-ti liə, ree un-né dɔnangi Jude lati-lati, bá ree-né njal rɔ-ji-ti nè tin. ⁶ Loki 'ba ri dɔnangi Galile rəmə, Pilati dɛji-dé panè: Sé dingəm kanlé, to dow kí dɔnangi Galile-ti wa? ⁷ Loki Pilati oo kí Jeju to dow kí mɛɛ bɛkɔ-ti lə Erodi lé, ɛ ulə siə rɔ-é-ti, kdɔtalə mɛɛ ndɔ-é-je-ti kinlé Erodi kàrè, isi bebo Jorijaləm-ti nɔɔ to.

D'ow kà Jeju nò Erodi-ti

⁸ Loki Erodi oo Jeju lé, rɔ-é nəl-é nɔ kdɔtalə low nɔɔ ya ɛ ndingə kadi n'oo-é, kdɔ dow-je 'pa ta liə d'adi-é oo, adi ɛ ində mɛɛ dɔ-ti kadi n'oo Jeju lo ra nékɔji-je-ti. ⁹ Erodi dɛji Jeju ta-je nɔɔ ya, ngà Jeju ilə-é-ti al. ¹⁰ Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je d'ɔ lo-é-ti nɔɔ ə 'tilə ta dɔ Jeju-ti kì rɔtungə-dé nɔɔ. ¹¹ Erodi kì asgar-je liə d'ənji Jeju dɛɛ. Dɛ 'sɔki-é, d'ulə kubì kì maji nɔɔ rɔ-é-ti ə 'sɔki-é rəm, ngà bá d'ulə siə rɔ Pilati-ti gogi. ¹² Ndo-é-ti kin ya Pilati-je kì Erodi kí 'to njéba-je lə-nɔ lé, 'təl-né nam-nɔ-je. ¹³ Pilati kəw njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kì 'boy-je lə jipi-je, kì kosi dow-je ə idə-dé panè: ¹⁴ Dingəm kanlé, sɛi 'painè to njəsulə dow-je kadi 'ra dɔngɔ bá sɛi 'reei-né siə rɔ-m-ti. Ngà, ooi bè, m'dɛji-é ta-je takəm-si-ti nè ə né-je kí sɛi 'tiləi ta-é dɔ-é-ti lé, né kí maji al káre ya kí ɛ ra kàrè m'oo al. ¹⁵ Erodi kàrè oo né kí maji al kí dingəm kanlé ra al tɔ. Kdɔtalə ɛ ə təl ulə siə rɔ-ji-ti nè gogi tin. Yən, dingəm kanlé, né kí ɛ ra kí asi koy-é ya goto. ¹⁶ Beba m'a kadi 'tində-é kì ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá. ¹⁷ [Ndo ra nɔy Paki-je lay ya, lé ri-ri kàrè Pilati à kilə dangay káre taá kadi-dé.]† ¹⁸ Ngà dow-je lay ya d'ur kool nati boy 'panè: «'Tɔl dow kan ə ilə Barabasi taá adi-ji.» ¹⁹ Barabasi lé, d'uwə-é kdɔtalə ndɔki sulə dow-je adi 'ra wɔngi mɛɛ bebo-ti rəm, bá d'uwə-é kuwə təl dow rəm tɔ. ²⁰ Pilati ndigi kilə Jeju taá, adi ɛ təl pa sə-dé ta dɔ-ti ya bəy.

²¹ Ngà dɛ 'tur kool mbiti-mbiti 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti!» ²² Pilati lé, təl dɛji-dé kí njèkungi-ti mutə panè: «Ə to majal ri ya bá Jeju lé ra wa?» Né kí ɛ ra kí asi kadi dow təl-é-né ya mɔ m'oo al. Adi m'a kadi 'tində-é kì ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá. ²³ Ngà dɛ 'tur kool boy-boy, 'dɛji-é-né par-par kadi 'bə-é kagdəsi-ti kì bə ya, adi ndi-dé ba nduy-é pitim. ²⁴ Rəmə, Pilati un ndu kadi toki 'ra né kí dɛ 'dɛji lé d'adi-dé. ²⁵ Beba dow kí d'uwə-é kdɔtalə wɔngi kí

* **23:2** 23:2 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **23:17** 23:17 Ta-je kí tɔ mbunɛ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

ndɔki ɛ sulə dow-je adi 'ra mee bebo-ti rəm, kdɔtalə to kɪ ɛ to njətɔl dow rəm lé bá Pilati ilə-é taá, kɔɔ ɛ bá de 'dɔji kadi ilə-é taá. Rəmə Jeju bá ɛ ilə-é ji-dé-ti kadi 'ra siə né kɪ mee-dé ndigi.

Ta kɪ sobi do bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:31-56; Mar 15:20-41; Jə 19:16-37

²⁶ Loki d'isi d'ow kɪ Jeju lé, dingəm káre bè kɪ bebo Siren-ti, ri-é lə Simɔ i ndɔɔ, ya rəmə d'uwə-é gəsəsə ya d'ində kagdəsi dɔ-é-ti d'adi-é uti go Jeju-ti. ²⁷ Kosi dow-je kɪ 'tò nduy-nduy ya d'un go Jeju; ə dené-je kɪ dan-dé-ti 'tində kàdɪ-dé, 'ndingə rɔ-dé kɔɔ ta liə. ²⁸ Beba Jeju təl kəm-é kɪ rɔ dené-je-ti lé idə-dé panè: Mandi-je kɪ bebo Jorijaləm-ti, 'nɔi-mi al; sɔi ya 'nɔi rɔ-si ə 'nɔi ngan-si-je tɔ. ²⁹ Kdɔtalə ndɔ-je ɔw ree nɔɔ kɪ dow-je d'a panè: Kujdené-je bá 'to njénékumə-je! Dené-je kɪ d'oji ngan-je al, kɪ de kɪ ngon il mbà-dé al bá 'to njénékumə-je! ³⁰ †Ndɔ-é-ti kinlé, dow-je d'a kidə mbal-je panè: 'Tusi dɔ-ji-ti! Ə d'a kidə mbal-je kɪ gɔji panè: Uti dɔ-ji! ³¹ Kdɔtalə, kinə dow-je 'ra né-je kɪ bè kin kɪ kagi-je kɪ mbəl lé, kagi-je kɪ tuti ə jè à tanə ban ngá ɔn wa?

³² 'Ree kɪ bɔkaya-je joo kɪ d'a tɔl-dé nati kɪ Jeju tɔ.

³³ Loki d'ow 'teɛ lo-ti kɪ 'ba-é «lo ka dɔ dow» lé, 'bə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti nɔɔ rəm, bá bɔkaya-je kɪ joo lé kàre, 'bə-dé kagdəsi-je-ti tɔ. 'Bə ɛ kɪ káre dɔ jikɔl-é-ti ə ɛ kɪ káre bá 'bə-é dɔ jigəl-é-ti tɔ. ³⁴ Jeju panè: Bɔbi-m, 'inə go kɔgi adi-dé, kdɔtalə né-je kɪ d'ə 'ra kinlé, gə ya bá 'gə al. De 'ləbi-nə kubi-je liə kɪ kəm rəbi mbare kɪ kosi. ³⁵ Dow-je d'ə d'ingɪ-d'ingɪ lo-é-ti kinlé, d'ə d'oo né-je kɪ isi ra né lé. Ngə 'boy-je lə jipi-je 'sɔki Jeju 'panè: Dow-je kɪ rangɪ bá ɛ aji-dé; kinə ɛ to Kristi, dow kɪ Lubə mbəti-é lé ngə aji rɔ-é tɔ ngá nə. ³⁶ Asgar-je kàre 'sɔki Jeju tɔ. De 'ree kɪ man nduu kɪ masi d'adi-é, ³⁷ ə 'panè: «Kinə 'to ngar lə jipi-je rəmə, i ya 'aji rɔ-i adi j'oo nə!» ³⁸ 'Ndàngi ta bəgrə-ti 'bə dɔ-é-ti taá 'panè: ɛ kanlé, to ngar lə jipi-je.

³⁹ Bɔkaya-je kɪ 'bə-dé kagdəsi-je-ti lé, ɛ kɪ káre pa ta sɔki-né Jeju panè: I ya bá 'to Kristi lé al wa? I ya 'aji rɔ-i ə jè 'aji-ji tɔ ngá nə! ⁴⁰ Ngə ɛ kɪ káre lé bá ndàngi-é panè: I lé, 'bəl Lubə al wa? Ta kɪ 'gangɪ dɔ-i-ti kinlé, ɛ ya 'gangɪ dɔ-é-ti tɔ al wa? ⁴¹ Jə lé, ta kɪ 'gangɪ dɔ-ji-ti kinlé to tó-é ya, kdɔtalə to kullə ra-ji-je ya bá j'ə j'ugə kurə-é tin. Ngə ɛ kanlé, né kɪ maji al káre ya kàre ɛ ra al. ⁴² Go-ti, ɛ təl idə Jeju panè: Ndɔ kɪ à ree kɪ kɔbe lə-i rəmə, 'adi mee-i ole dɔ-m-ti. ⁴³ Jeju ilə-é-ti panè: 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone kin ya 'a kisi sə-m nati be kisi maji-ti lə Lubə.

Koy Jeju

Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Jə 19:28-30

⁴⁴ Loki kàdɪ à kə jam dɔ be-ti je bè ya rəmə, lo ndul ndi-ndi dɔ dow-je-ti kɪ donangi-ti nè lay sar ya kàdɪ kɪ mutə kɪ losɔlɔ asi-né. ⁴⁵ Né uti kəm kàdɪ adi lo ndul ndi-ndi ə kubi gangɪ mee kəy lə Lubə til danə lo joo. ⁴⁶ Jeju ilə bɔbi ndi-é nangɪ panè: «Bɔbi-m, m'ulə ndil-m mee ji-i-ti.» Loki Jeju pa ta kin bè ya rəmə, uwə ta-é nati. ⁴⁷ Loki njékun dɔ kuti asgar-je kɪ bu oo né kɪ ra né kin bè lé, ɔsi gajɪ Lubə panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dingəm kinlé, to dow kɪ njururu.»

48 Loki kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree d'á lo né-je-ti kinlé, d'oo né-je kí ra né lé bè rəmə, 'tində kàdi-dé taá-taá 'təl-né ki bee. 49 †Dow-je lay kí 'gə Jeju rəm, dené-je kí d'ì siə dɔnangi Galile-ti nu ya 'dan-é 'ree siə lé, d'á ngərangi bá d'á d'oo né-je kí isi ra né lé.

Ta kí sɔbi dɔ dubi Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Jq 19:38-42

50 Dingəm madi isi nɔɔ to kí káre dan 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je, ri-é lə Jojepi, to dow kí maji, bá to dow kí njururu rəm tɔ. 51 Jojepi lé, ta-é asi-nə sə-dé dɔ ndu-ti kí d'un kinlé al rəm, bá ində rɔ-é nati sə-dé dɔ kullə ra-dé-je-ti kin al rəm tɔ. E to dow kí Arimate, bebo-ti lə jipi-je; e isi ngəbi kɔbe lə Lubə kí à ree. 52 Jojepi ɔw rɔ Pilati-ti dəji-é nin Jeju lé. 53 Beba e ɔr-é kagdəsi-ti, bir-é kɔ takubi ngá bá ɔw il-é be nin-ti kí to mbal bá 'sɔki. To lo kí d'ilə nin-ti al ya bəy. 54 Ndo-é-ti kinlé, to ndo koo go né-je kɔ ndo taakoo, adi lo aa ya rəmə à to ndo taakoo.

55 Dené-je kí d'ì kɔ Jeju dɔnangi Galile-ti nu 'ree siə lé, 'dan Jojepi, ə d'á d'oo badi lé rəm, 'tən d'oo se nin Jeju lé toki kilə be-ti ban wa? 56 Də 'təl d'ɔw bee lə-dé kɔ koo go nɔkagi-je, kɔ ubi-je kí əti maji-maji kɔ ree kungi dɔ nin-ti lé. Ndo taakoo-ti lé, də 'taakoo titi kí ndukun lə Lubə oji-né lé ya tɔ.

24

Ta kí sɔbi dɔ tɔsi kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ

Mat 28:1-10; Mar 16:1-11; Jq 20:1-10

1 Ndo Dimasi kɔ ndoge rati ya dené-je 'tɛɛ kɔ ubi-je kí əti maji-maji kí 'ra kete lé, ji-dé-ti d'ɔw-né dɔbadi-ti, 2 rəmə d'oo kí ər kí d'uti-né ta badi lé toki 'nduburu kilə rangi. 3 Beba loki d'andi be nin-ti rəmə, d'oo nin 'Babe Jeju lé al. 4 Loki d'á kí lo ta igi-dé səl bəy ya rəmə, dingəm-je joo kí d'ulə kubi-je kí ndɔy ngilingi-ngilingi rɔ-dé-ti 'tɛɛ sə-dé busi, 5 adi bəl ində bandi-dé bati gangi ə d'ulə dɔ-dé nangi; ngá dingəm-je lé d'idə-dé 'panè: Dow kí isi kəm lé, kɔ ri bá 'sangi-é dan nin-je-ti wa? 6 †[E tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi e goto nè ngá.]* Adi mɛɛ-si ole dɔ ta-ti kí ndɔki idə-si loki e isi-né dɔnangi Galile-ti bəy lé. 7 Ndɔki e panè: Tò kadi d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti, kadi 'bə-é kagdəsi-ti, ə ndo kí njəkungi-ti mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. 8 Beba mɛɛ dené-je lé ole dɔ ta-je-ti lə Jeju.

9 Də d'osi təl dɔbadi-ti, d'ɔw d'ɔr poy né-je kinlé lay d'adi njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre lé rəm, bá d'adi ndəgi dow-je kí rangi rəm tɔ. 10 Dené-é-je lé, to Mari kí Magdala, kɔ Jan, kɔ Mari kí kɔ Jakí bá dené-je madi kí d'á sə-dé nati lé, d'ɔr poy-é d'adi njəkɔwkulə-je lé tɔ. 11 Ngá ta-je kí dené-je 'pa lé, njəkɔwkulə-je d'oo kɔ ta mbá bè, adi 'taa ta lə-dé al. 12 Ngá Piyər ubə nangi i taá ay ngɔdi ɔw dɔbadi-ti, ə loki dɔgi nangi gɔ lo be nin-ti rəmə, takubi-je ya par bá e oo. Né kí ra né kinlé, ra adi lo ta igi-é səl adi e ɔsi yɔrɔrɔ ya təl ɔw bee.

† 23:49 23:49 Luk 8:2,3 † 24:6 24:6 Mat 16:21; 17:22,23; 20:18,19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * 24:6 24:6 Ta-je kí tò mɔnə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

Ta kí sobi do njéndó né-je kí joo d'isi d'ow kí Emayusi

Mar 16:12-13

¹³ Mee ndo-é-ti kí káre kinlé ya, dow-je joo dan njéndó né-je-ti læ Jeju d'isi d'ow kí mee be-ti kí 'ba-é Emayusi kí to be kí ki bebo Jorijalem kow-ti lé, à kasi kulə mətər dɔgi gidi-é joo je bè. ¹⁴ Njéndó né-je kí joo kinlé, 'pa-nə ta do né-je-ti lay kí ra né lé taá-taá do rəbi-ti. ¹⁵ Ə loki d'ow 'pa-nə ta-je lé taá-taá 'naji-nə-nə ta-ti bè-bè rəmə, Jeju ya ingə-dé ə uwə sə-dé rəbi nati. ¹⁶ Ngà kəm-dé ijə do-é-ti al. ¹⁷ Jeju dəji-dé panè: To ta ri bá owi 'naji-nə-ti taá-taá bè wa? Ə də 'təl d'ə nangi kí rəkati kanəna. ¹⁸ Ngà bá ɛ kí káre kí 'ba-é Kléopasi pa siə panè: 'Dé! I ya kí kár-i-rè 'to dow kí 'isi bebo Jorijalem-ti nè ya ó i 'panè 'gə né kí ra né mee ndo-je-ti kí nè kinlé al! ¹⁹ E dəji-dé panè: To ri bá ra né wa? Də d'ilə-é-ti 'panè: To ta læ né kí tɛɛ do Jeju-ti kí to dow kí Najareti-ti kí to njəpata kí ta Lubə-ti, kí ɛ oji tɔgi-é mee kullə ra-é-je-ti, kí mee ta pa-é-je-ti takəm Lubə-ti rəm, takəm dow-je-ti lay rəm. ²⁰ Ya rəmə dow-je lə-ji kí 'to njəkun do njégugnə-je læ Lubə, kí 'boy-je lə-ji d'ilə-é ji Pilati-ti adi gangta koy do-é-ti adi 'bə-é kagdəsi-ti lé! ²¹ Je j'ində mee-ji do-é-ti kí ɛ bá à taa Israyel-je kilə-dé taá; lay bin ya rəmə né-je kin ra né bone to ndo kí njəkung-ti mutə ngá tin! ²² Bə ya kàrè, dené-je madi kí dan-ji-ti, 'ree 'pa ta kí ɔr ndil-ji bəy tɔ. Dené-je lé, 'tɛɛ kí ndɔge rati ya d'ow do badi-ti; ²³ ngà d'ingə nin-é al. Rəmə 'təl 'ree d'idə-ji 'panè malayka-je 'tɛɛ sə-dé busi ə d'idə-dé 'panè Jeju lé, isi kəm.

²⁴ Loki 'pa bè lé, dow-je kí nə-je dan-ji-ti d'i d'ow do badi-ti ə d'oo né-je titi kí dené-je 'pa-né lé ya. Ngà ɛ rəmə, də d'oo-é al. ²⁵ Beba Jeju idə-dé panè: Əiyə, səi dow-je kí négə lə-si goto kan! Səi kí 'tadi ti-ti do ta-je-ti lay kí njəpata-je kí ta Lubə-ti 'pa kan! ²⁶ Tò kadi Kristi† lé, à kingə kɔ-je kin bá à kingə-né riɓa ya al wa?

²⁷ Go-ti, Jeju i do ndukun-je-ti læ Moiyiji sar tɛɛ-né do mbete-je-ti læ njəpata-je kí ta Lubə-ti ya ɔr-dé mee ta-je lay kí mbete kí aa njay pa sobi-né do-é.

²⁸ Ngà loki 'ree 'tɛɛ ngəsi kí ngonbe kí njéndó né-je kí joo d'isi d'ow-ti lé, Jeju ra né toki dow kí ow kí dəə taá bè. ²⁹ Ngà də d'ɔgi-é nangi 'panè: «Isi sə-ji nè, kdətalə, kàdì ow do kur-ti, adi ndo kàrè ow kil rəm ngá. Beba ɛ ow kəy isi sə-dé.»

³⁰ Loki isi sə-dé ta nékuso-ti rəmə, un mbə ra oiyo Lubə bá uwə gangi danə ə adi-dé. ³¹ Beba kəm-dé ijə yərərə adi 'gə-é ya rəmə, ɛ goto jeke dan-dé-ti. ³² Ə də 'dəji-nə ta 'panè: «Kete kí ow pa ta adi-ji dərəbi-ti ɔr-ji-nə mee ta-je kí mee mbete-ti kí aa njay lé, mee-ji ole wuti-wuti titi-nə né ki to pər bá ɔ-ti bè ya al wa?»

³³ Beba d'i tajinati nè ya d'osi təl d'ow bebo Jorijalem-ti gogi ə d'ingə njéndó né-je kí dɔgi gidi-é káre nati kí madi-dé-je kí 'kəw-nə. ³⁴ Də d'idə də kí joo lé 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, 'Babe təsi ndəl ində lo tɛɛ ə toji rɔ-é adi Simɔ oo-é!»

³⁵ Beba njéndó né-je kí joo lé d'ɔr poy né kí tɛɛ do-dé-ti rebəə rəm, gə kí 'gə Jeju loki ɛ gangi-né mbə adi-dé lé rəm tɔ.

Jeju tɛɛ busi do njéndó né-je-ti liə
Mar 16:14-18; Jə 20:19-29

† 24:26 24:26 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é.

³⁶ Loki njéndó né-je kí joo lé, d'isi pa ta-je kin bè-bè ya rəmə daji rɔ Jeju ya tɛɛ busi dan-dé-ti ə pa sə-dé panè: «Kadi lapiya nɔy sə-si.»
³⁷ Rəmə bəl ində bandi-dé bati gangi, kdɔ dɛ 'gir kí to 'mɔ dow bá d'oo-é. ³⁸ Ngà Jeju pa sə-dé panè: Kdɔ ri bá dɔ-si təl-né bè wa? Kdɔ ri bá mɛɛ-si ra joo bè wa? ³⁹ Ooi ji-m-je kɔ nja-m-je lé ɔn, to ma ya; ɔdi rɔ-m ə ooi. 'Mɔ dow lé, tal rɔ-é kɔ singə rɔ-é goto. Ngà ma lé, sɔi ooi maji kí tal rɔ-m kɔ singə rɔ-m tò nè. ⁴⁰ Ɛ pa ta kin bè tɔji-dé-né ji-é-je kɔ nja-é-je. ⁴¹ Rəmə rɔ-dé nəl-dé mbing adi d'oo kí né kí tɔgrɔ-ti al bɔy, bá ndil-dé tɛɛ say adi Jeju dɔji-dé panè: Ɔwi kɔ nékuso nè nɔɔ wa?
⁴² Beba d'un dɔbi kanji kí nungə d'adi-é. ⁴³ Ɛ taa ə uso takəm-dé-ti nè ya.

⁴⁴ Go-ti, idə-dé panè: Kí ndɔki m'isi-né sə-si bɔy lé, m'idə-si m'panè: «Ta-je lay kí 'ndàngi sɔbi dɔ-m mɛɛ mbete ndukun-je-ti lə Moiyiji, kɔ mɛɛ mbete-je-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti, kɔ mɛɛ mbete pa-je-ti lé, tò kadi né-é à ra né ya.» ⁴⁵ Beba ɛ tɛɛ kəm-dé adi 'gə-né mɛɛ ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay; ⁴⁶ ə idə-dé panè: Ooi, ta kí 'ndàngi ɔn: Kristi à kingə kɔ, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɔ ndɔ kí njèkungi-ti mutə; ⁴⁷ ə ta kí sɔbi dɔ kiɲə panjiyə-je kí maji al kadi Lubə iɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgi lé, d'a kulə gin-é dɔ bebo Jorijaləm-ti ya d'a kilə mbé-é kɔ ri Jeju kadi gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè. ⁴⁸ Sɔi ya 'toi njékoo né-é-je kɔ kəm-si kdɔ kadi 'pai ta-é. ⁴⁹ † Ɛ kí sɔbi dɔ-m ma lé, kadkare kí Bɔbi-m un mindi-é kadi n'adi-si lé, m'a kulə siə kadi-si. Ngà sɔi rəmə, isi bebo Jorijaləm-ti nè ya sar kadi ingəi tɔgi kí à kɔ dɔrɔ-ti ree dɔ-si-ti kin bɔy bane.

Kɔw Jeju dɔrɔ-ti

Mar 16:19-20; Knj 1:4-12

⁵⁰ † Beba Jeju ɔr-dé ɔw sə-dé gidi bebo-ti ngosi kɔ be kí Betani, bá ɔy ji-é kɔ taá ə tɔr ndi-é dɔ-dé-ti. ⁵¹ Loki ɛ ɔ tɔr ndi-é dɔ-dé-ti bè ya bɔy rəmə, ɛ iɲə-dé ə Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti. ⁵² Ngà dɛ rəmə loki d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti lé, 'təl d'ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi kɔ rɔnəl kí nɔ,
⁵³ ə dɛ d'isi takəy-ti lə Lubə kɔ dɔkaglo-je lay ya 'tɔy Lubə.

Poyta kí Maji kí

Ja ndàngi

Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Ja ndàngi

Ja ndàngi mbete kin kɔ kadi dow ndó ə adi-né meɛ-é kí Jeju to Kristi dow kí Lubə mbəti-é, to Ngon lə Lubə, adi dow adi-é meɛ-é rəmə, isi kəm kà ri-é ('Ndó 20:31). E ɔsi kagi dɔ to-ti kí Jeju to Lubə, ngà e toji-é kí to dow kí oy dɔ kagdəsi-ti kɔ kadi njera majal-je d'isi-né kəm kisi kí sartagangi rəm tɔ.

Ja to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo, adi né-je kí ra né kí ta-é tò meɛ mbete-ti kinlé, e a lo-é-ti. Né-je kinlé, e ɔsi go-nɔ-ti kà gangi-é gangi-é adi tò gay kà mbete-je kí mutə kí d'or poy kisi kà dɔ taá lə Jeju. Ja ɔr poy nékɔji-je siri kà ta-je kí Jeju pa nja siri kí toji-né kí n'to Lubə: Jeju panè: «Mɔ ya m'to nékuso kí njəkadi dow-je d'isi kəm» (6:35,48), «m'to londógi lə dɔnangi» (8:12; 9:5), «m'to tarəbi» (10:7,9), «m'to njəkul bati-je kí maji» (10:11,14), «m'to njəkadi dow-je 'tosi ndəl rəm, m'to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm» (11:25), «m'to rəbi, m'to ta kí tɔgrɔ-ti rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagi nduu kí tɔgrɔ-ti (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-ti kinlé Ja panè «Ta isi nɔɔ» ə «Ta» lé to Jeju kí isi nati kí Lubə lo tum gin né-je-ti, adi kà takul-é fá Lubə ra-né né-je lay. «Ta» kinlé, təl dow. Kadi Ja təl-né ta mbete liə kinlé, e ɔr poy né-je kí bəti-bəti kí sobi dɔ koy Jeju kà tɔsi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, kà toji kí toji rɔ-é njéndó né-je liə go tɔsi-ti kí e tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dɛ-ti kí d'oy.

Kulə gin ta

¹ Lo kulə gin né-je-ti ya, Ta isi nɔɔ ngá. Ta isi nati kà Lubə ə Ta lé to Lubə. ² Ta isi nati kà Lubə lo kulə gin né-je-ti nɔ. ³ Lubə ra né-je lay kà takul Ta ə né kí e ra kà takul Ta al ya goto. ⁴ Ə meɛ Ta-ti kinlé fá kiskəm tɔ-ti ə kiskəm to londógi lə dow-je. ⁵ Lo kí ndógi ndógi londul-ti, ngà londul fá uwə-é kà rɔ-é-ti al.

⁶ †Lubə ulə dow káre kí ri-é lə Ja. ⁷ Ja lé to njəkoo né ə kidə dow-je ta kí dɔ-ti; adi e ree kadi n'pa ta kí dɔ lo kí ndógi-ti, kɔ kadi dow-je lay ya d'adi meɛ-dé kà takul n'è. ⁸ E fá to lo kí ndógi lé al, ngà e ree kɔ pa ta kí dɔ-ti kadi dow-je. ⁹ Londógi kí tɔgrɔ-ti lé ree dɔnangi-ti ə ndógi adi dow-je lay d'oo-né lo. ¹⁰ Lubə ra dɔnangi kà takul Ta ə Ta lé ree dɔnangi-ti nɛ; rəmə dow-je kí dɔnangi-ti 'gə-é al. ¹¹ E ree rɔ dow-je-ti liə ya rəmə, 'mbati kuwə-é kà rɔ-dé-ti; ¹² ngà dɛ lay kí d'uwə-é kà rɔ-dé-ti ə d'adi-é meɛ-dé lé, e adi-dé tarəbi kadi 'təl ngan lə Lubə. ¹³ Dɛ lé 'to ngan lə Lubə kí Lubə ya oji-dé, bi kɔji kinlé to kɔji kí dow fá oji-dé al, fá to ndigi lə dow al rəm tɔ. ¹⁴ Ta lé, təl rɔ-é dow-ti ə ra be dan-ji-ti rəm, to njera maji nɔ rəm, to njəta kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. J'oo né riba liə, kí to riba kí e ingə kɔ to kí to Ngon kàl kí i rɔ Bəbi-é-ti ya. ¹⁵ Ja pa ta kí dɔ-é-ti adi dow-je ə pa kà ndi-é kí boy panè: «To e kinlé fá

† 1:6 1:6 Mat 3:1; Mar 1:4; Luk 3:1,2

m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ẹ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itəm-m, kɔɔ ɛ to dow kí kete nɔ-m-ti.»¹⁶ Ɖ jɔi lay ya ramaji liə kí al dɔ lo kinlé nduy dɔ-ji pitim, bá j'ubəi maji-é kí kete-kete rəm tɔ. ¹⁷ Kɔɔtalə Lubə adi ndukun kɔ kəm rəbi kí rɔ Jeju Kristi-ti tɔ. ¹⁸ Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kál kí to Lubə, njèkisi mbó Bəbi-é-ti lé ya bá adi kəm dow-je ijə dɔ Bəbi-é-ti.

Kullə-je kí Jeju ra takəm dow-je-ti rəsi

Ta kí Ja pa dɔ Jeju-ti

Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ja 5:33-36

¹⁹ Ndɔ káre bè, jipi-je d'ulə njégugnè-je lə Lubə, kɔ dow-je kí gin kɔji-ti lə Lebi kí 'to njéra sə-dé dɔ kullə-ti, adi d'ɪ bebo Jorijaləm-ti 'ree 'dɔji ta Ja 'panè: I lé, 'to nɔ wa? Bəba Ja pa ta kí dɔ né-ti kí ɛ oo. ²⁰ Loki 'dɔji-é ta kin bè lé, ɛ naji al ya idə-dé rəsi panè: Mɔ m'to Kristi*† al. ²¹ Dɛ 'təl 'dɔji-é 'panè: Ngà i 'to nɔ wa? Sé i 'to Eli wa? Ẹ ilə-dé-ti panè: M'to Eli al. Dow kí j'isi j'ngəbi-é kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, sé to i wa? Ẹ ilə-dé-ti panè: Mɔ m'to dowbé kinlé al. ²² Rəmə 'təl 'dɔji-é ya bəy 'panè: Ngà i lé 'to nɔ ya wa? I ya 'idə-ji ta kí dɔ-i-ti kadi j'ow j'idə njékulə-ji-je lé bane. ²³ Ẹ panè:

Titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa-né lé,

mɔ m'to dow kí ndi-é ba diləlo-ti panè:

'Rai rəbi lə 'Babe adi ɔ njururu-njururu.

²⁴ Dow-je kí d'ulə-dé rɔ Ja-ti lé 'to Parisi-je†. ²⁵ Ja ɔ ra dow-je batəm bá dɛ 'dɔji-é 'panè: Kinə i 'to Kristi lé al rəm, 'to Eli al rəm, bá 'to njèpata kí ta Lubə-ti lé al rəm, ngà kɔɔ ri bá 'ra dow-je batəm wa? ²⁶ Ja ilə-dé-ti panè: Mɔ m'ra dow-je batəm mani; ngà dow káre isi dan-si-ti nɔɔ ya é sɔi 'gəi-é al. ²⁷ Dowbé lé à ree go-m-ti nɔɔ. Ɖ mɔ kinlé kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.

²⁸ Ta-je kinlé dɛ 'pa kɔ nɔ mɛɛ bə-ti kí Betani, ta ba Jurdɛ-ti kəl-é-ti kí lokubə kàdɪ-ti kí Ja ra dow-je batəm-ti lé.

²⁹ Lo aa go-ti, Ja oo Jeju ɔw ree rɔ-é-ti ə panè: Ooi, Ngonbati lə Lubə kí njèkɔr majal dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti lé é ɔw ree ɔngi. ³⁰ To ɛ kí ɔw ree kongi lé bá m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ẹ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itəm-m, kɔɔ ɛ to dow kí kete nɔ-m-ti. ³¹ Ɖ mɔ kàrè kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batəm mani bè kɔɔ kadi Israyel-je 'gə-é-né tɔ. ³² Ja oo né ə pa ta dɔ-ti rəsi panè: M'oo Ndil kí aa njay ɪ dɔrɔ-ti ree titi-nɔ kɔ dɛngɔdnda bè ree isi dɔ Jeju-ti; ³³ ə mɔ m'gə-é al, ngà njékulə-m kadi m'ra dow-je batəm mani lé bá idə-m panè: Ẹ kí Ndil kí aa njay à kɪ dɔrɔ-ti ree kisi dɔ-é-ti kadi 'oo-é kinlé, ɛ bá à ra dow-je batəm kɔ Ndil kí aa njay. ³⁴ Mɔ m'oo né-é kɔ kəm-m, bá m'panè: Ẹ kí ɔw kongi lé bá to Ngon lə Lubə.

Njéndó né-je kí dɔsɔy

Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

* **1:20** 1:20 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **1:20** 1:20 Ja 1:41 † **1:24** 1:24 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà nɔ.

³⁵ Lo aa go-ti kàrè, Ja kì dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə d'isi lo-é-ti kinlé ya bəy. ³⁶ Beba loki oo Jeju ɔw dəə lé ɛ panè: Ooi, Ngonbati lə Lubə lé ɛ ɔw ɔngi. ³⁷ Loki njéndó né-je kí joo kin d'oo ta-je kinlé bə rəmə, də d'j d'un go Jeju. ³⁸ Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-ti rəmə dəji-dé panè: Rì bá 'sangi wa? Dɛ 'ba-é: *Rabi* adi kər mɛɛ-é to njéndó dow-je né ə 'dəji-é 'panè: I 'isi rá wa? ³⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: 'Reei ə a kooi. À to kàdì kí sɔ kí losolo je bə. Beba dɛ d'ɔw d'oo lo kisi-é ə d'isi rə-é-ti ndɔ-é-ti kinlé.

⁴⁰ Dingəm-je kí joo kí d'oo ta-je lə Ja ə d'un go Jeju lé, ɛ káre to Andre kí ngonkɔ Simɔ Piyər. ⁴¹ ɛ ɔw ingə ngonkɔ-é Simɔ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesi» – kər mɛɛ-é to Kristi (dow kí Lubə mbəti-é). ⁴² Go-ti, ɔw kì Simɔ lé rɔ Jeju-ti. Beba Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simɔ kí ngon lə Jonasi. D'a ba-i Sepasi (kər mɛɛ-é to ər).

⁴³ Lo aa go-ti, loki Jeju ɔji kadi n'ɔw dɔnangi Galile-ti lé ɛ ingə dow káre kí ri-é lə Pilipi ə idə-é panè: 'Un go-m. ⁴⁴ Pilipi dɛ kì Andre, kì Piyər lé 'to dow-je kí bebo Betsayda-ti.

⁴⁵ Go-ti, Pilipi ingə dow káre kí ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kí ndukun lə Moiyiji, kì mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa ta liə lé j'ingə-é; to Jeju kí Najaret-ti, ngon lə Jojepi. ⁴⁶ Nataniyel idə Pilipi lé panè: Né kí maji à kɪ mɛɛ bə-ti kí Najaret-ti to ban wa? ⁴⁷ Rəmə Pilipi təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Loki Jeju oo kí Nataniyel isi ree rə-é-ti lé, ɛ pa ta kí dɔ-é-ti panè: Ooi, Israyel kí tɔgrɔ-ti kí kədkəm dow-je goto rə-é-ti ɛ ɔw ree ɔngi. ⁴⁸ Ə Nataniyel dəji-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-ti panè: Loki 'a-né gin kote-ti kin ya m'oo-i pá bá Pilipi ba-i bəy. ⁴⁹ Nataniyel təl ilə-é-ti panè: Njéndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə rəm, bá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ. ⁵⁰ Beba Jeju idə-é panè: Kidə kí m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-ti kin bá i adi-m-né mɛɛ-i tin! Né-je kí tɔ bəl itə né-je kin ya 'a koo bəy. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kooi ta dɔrɔ kí tɛɛ ə a kooi malayka-je lə Lubə kí d'a kɪ dɔ Ngon lə dow-ti kɔɔ kow dɔrɔ-ti rəm, bá d'a kɪ dɔrɔ-ti təl ree dɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Jeju ra man adi təl yibi nduu

¹ Ndɔ joo go-ti, taana tɔ mɛɛ bə-ti kí Kana dɔnangi Galile-ti. Kɔ Jeju a lo-é-ti nɔɔ rəm, ² bá Jeju kì njéndó né-je liə kàrè 'ba-dé lo-é-ti tɔ. ³ Yibi nduu tingə, rəmə kɔ Jeju idə-é panè: «Yibi nduu goto ngá.» ⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené*, ta ri lə-ji jɛ səi wa?» Dɔkàdì lə-m asi al bəy. ⁵ Kɔ-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kí à kidə-si ya 'rai.» ⁶ Lo-é-ti nɔɔ lé, jo ər kí boy-boy məkɛ tɔ-ti ə jo káre ya à kun man litir bu-je bə ə to jo-je kí man tɔ-ti kɔɔ kadi jipi-je 'togi-né rɔ-dé kadi d'aa njay takəm Lubə-ti. ⁷ Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusi jo-je kinlé. Rəmə d'ungi man-ti adi rusi tənɛnɛ-tənɛnɛ.» ⁸ Təl idə-dé panè: «Odi ɔwi-né adi njəkoo go nékuso» ə dɛ d'ɔdi d'ɔw-né d'adi-é ya tɔ. ⁹ Loki njəkoo go nékuso na man kí 'təl-é yibi nduu-ti lé rəmə, ɛ gə lo kí i-ti al, ngà njérakullə-je kí d'ɔdi man lé bá 'gə maji. ¹⁰ Njəkoo go nékuso ba njətaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibi nduu kí maji bá 'ləbi kete-kete ə ɛ kí maji nɔ al bá d'inə gogi adi yibi ra dow-je bá 'ləbi bəy. Ngà i rəmə, yibi nduu

* 2:4 2:4 Ba kí Jeju ba kɔ-é «dené» lé to nədi bá nədi-é al. Kɔ Jeju to njəkilə kuji bi à nədi kɔ-é al.

kí maji bá i inə gogi sar ngosnə bəy wa? ¹¹ Nékoji-je kí Jeju ra lé, ɛ kin bá to kí dosay. Ɛ ra mee be-ti Kana, donangi Galile-ti toji-né tógi-é ndaa-ti rəsi ə njéndó né-je liə d'adi-é mee-dé. ¹² †Go né-je-ti kinlé, Jeju ow mee be-ti kí Kapernayim nati kɪ kɔ-é-je kɪ ngankɔ-é-je, kɪ njéndó né-je liə, ngə kisi bá d'isi-ti ndo ɲa al.

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti lə Lubə

Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

¹³ Loki ndo ra ɲay Paki lə jipi-je ɲay ngosi lé, Jeju ow mee bebo Jorijalem-ti. ¹⁴ Ə ow takəy-ti lə Lubə rəmə, ingə njéra gati bati-je, kɪ mangi-je, kɪ də-je kɪ njémbəl-ɲa là-je†. ¹⁵ Beba Jeju pəti kulə ndəy-ti tubə-né dow-je kin lay takəy-ti lə Lubə ə tubə-né bati-je, kɪ mangi-je, bá sane kə là lə njémbəl-ɲa là-je ə titə tablə-je lə-dé tilə. ¹⁶ Ə idə njéra gati də-je panè: «'Saai né-je kin rangi lo kin-ti. Kəy lə Bobi-m lé, 'rai-é kɪ kəy ra gati al!» ¹⁷ Mee njéndó né-je ole do ta-ti kí mbete kí aa njay pa panè: «Kəy lə-i lé ta-é ɔ mee-m toki pər bə.» ¹⁸ Beba jipi-je 'pa siə 'panè: «Nékoji ri bá 'a ra kadi j'oo bá j'a gə-né kí to tó-é kadi i 'ra-né né kinlé bə wa?» ¹⁹ †Jeju təl ilə-dé-ti panè: «Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndo mutə ya mə kində gogi lay.» ²⁰ Jipi-je lé d'idə-é 'panè: «Kəy lə Lubə kin kí j'ində bal kɔrsɔ gidi-é məkɛ lé ya i kan bá 'panè ndo mutə-rə ya 'a kində gogi lay!» ²¹ Ngə ɛ lé, ɛ pa ta lə kəy lə Lubə kí to daji rɔ-é ɛ ya. ²² Ndo kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ngá bá mee njéndó né-je liə ole do ta-ti kinlé ə dɛ d'adi mee-dé mbete kí aa njay rəm, d'adi mee-dé ta kí Jeju pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kí mee dow-je-ti

²³ Mee ndo-je-ti kí Jeju ɔ-né lo ra ɲay Paki-ti mee bebo Jorijalem-ti kinlé, dow-je ɲa ya d'adi-é mee-dé kɔo koo kí d'oo nékoji-je kí ɛ ra ra. ²⁴ Ngə Jeju nda mee-é rɔ-dé-ti al, kɔo ɛ gə mee dow-je lay. ²⁵ Ɛ ow ndoo kadi dow madi pa ta kí do dow-ti adi-é al ngá, kɔo ɛ gə ta kí mee dow-je-ti lay.

3

Jeju kɪ Nikodem

Mat 18:3; Ja 1:12-13; 1Pi 1:3,23

¹ Ngə dow káre dan Parisi-je-ti* kí to káre dan 'boy-je-ti lə jipi-je kí ri-é lə Nikodem ² ree rɔ Jeju-ti ndo idə-é panè: Njéndó dow-je né, jɛ j'gə kí i lé, 'to njéndó dow-je né kí Lubə ya ulə-i; kdɔtalə dow kí Lubə ɲay siə al lé, à kasi ra nékoji-je kí i 'ra 'ra kin al. ³ Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; dow kí d'oji-é sigi al lé, à kasi koo kɔbe lə Lubə al.» ⁴ Rəmə Nikodem dəji-é panè: Dow bugə ngá lé, d'a təl koji-é sigi ban bəy wa? Se à təl kur mee kɔ-é-ti gogi kadi d'oji-é nja joo bəy wa? ⁵ Jeju təl idə-é panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kinə d'oji dow kɪ kəm rəbi lə man al rəm, kɪ kəm rəbi lə Ndil kí aa njay rəm al lé, dowbə à kow kɔbe-ti lə Lubə al. ⁶ Dow kí dow bá oji-é lé, rɔ-é to dow

† 2:12 2:12 Mat 4:13 † 2:14 2:14 Jipi-je kí d'ɪ do be-je-ti kí rangi bá 'ree Jorijalem lé 'ree kɪ là kí do be mba-ti adi d'a mbəl la-je lə-dé lé bá d'a ndogi-né nékul-je kɔo pole-né Lubə rəm, kɔo kugə-né lambo-je kí sobi do kəy lə Lubə rəm. † 2:19 2:19 Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29

* 3:1 3:1 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngə ɲa.

ya tɔ; ngà dow kí Ndil bá oji-é lé to ndil ya tɔ. ⁷ Ta kí m'idə-i m'panè: "D'a təl koji-si sigi gogi bane kinlé, adi ɔr ndil-i al." ⁸ Yól lé, lo kí ndigi kulə-ti ya ɛ ulə-ti ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kí i-ti al rəm, bá 'gə lo kí isi ɔw-ti al rəm tɔ. Dow kí Ndil oji-é lé, to bə ya tɔ.» ⁹ Rəmə Níkodem təl dəji-é ya bəy panè: «Né-é kinlé, à ra né ban-ban wa?» ¹⁰ Bəba Jeju təl ilə-é-ti panè: «I kí 'to njéndó dow-je né dɔnangi Israyel-ti lé ya 'gə né kin al bəy wa! ¹¹ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; né kí j'gə bá j'pa ta dɔ-ti, ə né kí j'oo kə m-ji bá j'pa ta dɔ-ti, ngà səi ooi ta lə-ji adi to ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹² Né-je kí dɔnangi-ti nè ya m'pa-né sə-si ta ə səi adi mɛɛ-si al bə lé, loki m'a pa sə-si ta dɔ né-je-ti kí dɔrɔ-ti lé, a kadi mɛɛ-si ban wa? ¹³ Dow kí ɔw dɔrɔ-ti goto, ngà Ngon lə dow [kí i dɔrɔ-ti]† ree dɔnangi-ti kin ya káre. ¹⁴ Titi kí ndɔki Moiyiji lə-né 'ningókasi adi to li ə un taá dilələ-ti lé, Ngon lə dow kàrè d'a kun-é taá bə ya tɔ bane, ¹⁵ kɔɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm ya sartagangi. ¹⁶ Kɔɔ Lubə ndigi dow-je kí dɔnangi-ti nè nɔ, bá adi-dé-né ngon kəl liə, kɔɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə oy al, ngà kadi isi kəm ya sartagangi. ¹⁷ Kɔɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangi-ti kɔɔ kadi-é gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti al, ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'aji kə takul-é. ¹⁸ Dow kí adi-é mɛɛ-é lé, ta kí gangi ɔr dɔ-é-ti; ngà dow kí adi-é mɛɛ-é al rəmə, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá; kɔɔtalə ɛ adi mɛɛ-é Ngon kəl lə Lubə al. ¹⁹ Gin ta kí gangi lé é:n: Lo kí ndógi ree dɔnangi-ti rəmə, londul bá dow-je 'ndigi bi 'ndigi lo kí ndógi lé al; kɔɔtalə kullə ra-dé-je maji al. ²⁰ Kɔɔ dow kí to njəra majal lé, à kɔsi ta lo kí ndógi rəm, à kow lo kí ndógi-ti al rəm; ɛ à bəl panè, lo à ndógi dɔ kullə ra-n'è-je-ti kí maji al kin kadi dow-je d'oo. ²¹ Ngà dow kí njəra né kí tɔgrɔ-ti lé, ɛ à kɔ lo kí ndógi-ti, kɔɔ kadi lo ndógi dɔ kullə ra-é-je-ti kí maji lé kadi dow-je d'oo, kɔɔ to kullə-je kí nəl Lubə.»

²² Go-ti, Jeju dɛ kə njéndó né-je liə d'ɔw nati dɔnangi Jude-ti; ɛ isi sə-dé nɔɔ rəm, bá ra dow-je batəm rəm tɔ. ²³ Ja kàrè ra dow-je batəm Enɔ kí tɔ ngəsi kə lo kí Salim-ti tɔ; kɔɔtalə to lo kí man nɔ-ti; dow-je nɔ d'ɔw rɔ-é-ti adi ra-dé batəm. ²⁴ †Kɔɔ kaglo-é-ti kinlé, d'ilə Ja dangay-ti al bəy.

²⁵ Ngà njéndó né-je lə Ja, dɛ kə jipi káre 'naji-nɔ ta kí sobi dɔ kəm rəbi togɔ rɔ kɔɔ kaa rɔ dɔ majal-ti. ²⁶ Go-ti, njéndó né-je lə Ja d'ɔw rɔ Ja-ti d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'oo, dow kí ndɔki ɔ rɔ-i-ti gidi ba jurdɛ-ti kí i 'pa ta kí dɔ-é-ti adi-ji lé, ɛ kàrè ɔ ra dow-je batəm tɔ; adi dow-je lay ya d'ɔw rɔ-é-ti. ²⁷ Bəba Ja idə-dé panè: Kinə Lubə adi né dow al lé, né kí dow à kingə kə dɔ rɔ-é ya goto. ²⁸ †«Mɔ bá m'to Kristi† lé al, ngà Lubə ulə-m kete nɔ dowbɛ-ti.» Ta kinlé, m'pa m'adi səi ya ooi kə mbi-si. ²⁹ Njətaa dené lé, ɛ ya to ngow dené; ngà nam ngow dené lé, ɛ ɔ mbɔ-é-ti nè, ɔ oo ndi-é; loki oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é nɔ; mɔ kàrè rɔ-m nəl-m bə ya tɔ ə to rɔnəl kí nɔ. ³⁰ Jeju lé bá tɔ kadi ɔw kə kete-kete ə mɔ tá jè m'təl kə gogi. ³¹ Njèkɔ dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ɔ bə dɔ né-je-ti lay. Dow kí dɔnangi-ti nè lé, ɛ to 'lə dɔnangi adi ɛ pa ta titi kí ɛ to-né dow kí dɔnangi-ti nè tɔ. Njèkɔ dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ɔ bə dɔ né-je-ti

† **3:13** 3:13 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kə ji-dé kə ta greki. † **3:24** 3:24 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 † **3:28** 3:28 Ja 1:20 † **3:28** 3:28 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

lay, ³² e pa ta do né-je-ti kí oo kà kəm-é rəm, ta-je-ti kí oo kà mbi-é rəm, ngà dow kí oo ta liə adi to ta kí togrɔ-ti ya goto. ³³ Beba dow kí oo ta liə kí ta kí togrɔ-ti rəmə, dowbé gə kí Lubə to njəpata kí togrɔ-ti; ³⁴ kdɔtalə dow kí Lubə ulə-é lé, e pa ta-je kí ta Lubə-ti, kdɔ Lubə adi Ndil-é rusi mee-é. ³⁵ †Lubə kí Bɔbi ndigi Ngon-é adi inə né-je lay mee ji-é-ti. ³⁶ Dow kí adi mee-é Ngon lə Lubə lé, isi kəm ya sartagangi. Dow kí təl rɔ-é go ta-ti lə Ngon al lé, à kisi kəm ndə al, ngà wɔngi à ra Lubə do-é-ti bè-bè ya.

4

Jeju kà dené kí Samari

¹ Jeju gə kí dow-je d'idə Parisi-je 'panə n'ow kà njéndó né-je n̄a n'itə Ja rəm, bá n'ra-dé batəm n̄a n'itə-é rəm to. ² Kí togrɔ-ti lé, Jeju ya kà do-é ra dow-je batəm al; ngà to njéndó né-je liə bá 'ra dow-je batəm. ³ Loki Jeju oo ta kin bè lé, e inə dɔnangi Jude təl isi ɔw dɔnangi Galile-ti gogi. ⁴ Ə tò kadi à kində dɔnangi Samari gangi bá à kɔw. ⁵ Beba e ree tɛe mee bebo-ti káre kí 'ba-é Sikar, dɔnangi Samari-ti; Sikar lé tò ngosi kà londɔr kí ndokí Jakobi adi ngon-é Jojepi. ⁶ Lo-é kin bá bole man lə Jakobi tɔ-ti. Kɔ rəbi ra Jeju adi isi nangi ta bole man-ti lé ə à to ta kí kàdì à k̄a jam do be-ti-je bè.

⁷ Dené káre kí dɔnangi Samari-ti ree kdɔ kodi man ə Jeju d̄əji-é panə: «'Adi-m man m'ay sə-i.» ⁸ Ə njéndó né-je liə rəmə d'ow mee bebo-ti kdɔ sangi nékuso. ⁹ Dené kí Samari lé idə Jeju panə: «Ban bá i kí 'to jipi ya 'd̄əji-m man k̄ay m̄a kí m'to dené kí Samari bè wa?» E pa bè kdɔ jipi-je lé 'ndigi kadi d̄e kà dow-je kà Samari d'uwə-n̄a noji al.

¹⁰ Jeju ilə-é-ti panə: «Kinə 'gə kadjare lə Lubə rəm, 'gə dow kí a pa sə-i ta panə: 'Adi-m man m'ay kinlé rəm, rəmə lé i bá 'a d̄əji-é man k̄ay ə e à kadi-m man kiskəm.» ¹¹ Beba dené lé idə-é panə: «'Babe, bole lé uu n̄a rəm, bá i 'ow kà kuləman al rəm, ngà 'a k̄i kà man kiskəm lé rá wá? ¹² Se i 'oo rɔ-i k̄i dow kí boy itə ka-ji Jakobi wá? E bá adi-ji bole man kin ə e ya kà do-é ay man-é rəm, bá ngan-é-je kà nékul-je liə kàre d'ay rəm to.» ¹³ Jeju ilə-é-ti panə: «Dow kí rá-rá kí ay man kinlé kundə à ra-é gogi b̄əy; ¹⁴ ngà dow kí ay man kí m'a kadi-é lé, kundə à ra-é gogi ndə al ə man kí m'a kadi-é lé à təl man k̄en̄en̄e kí à k̄ay mee-é-ti bul-bul kdɔ kiskəm kí sartagangi.» ¹⁵ Beba dené lé idə-é panə: «'Babe, 'adi-m man-é kinlé, kdɔ kadi kundə ra-m gogi al ya sar rəm, bá kadi m'təl m'ree lo kin-ti m'od̄i man gogi al ya sar rəm to.» ¹⁶ Jeju idə-é panə: «'Ow 'ba ngɔbi-i ə 'təl 'ree.» ¹⁷ Dené lé ilə-é-ti panə: M'to njəngɔw al. Jeju idə-é panə: To tó-é kadi 'panə: «M'to njəngɔw al.» ¹⁸ Kdɔ 'taa ngɔw gin m̄i ə e kí isi siə bone bè kinlé to ngɔbi-i al. Adi ta kí 'pa lé to tó-é ya. ¹⁹ Dené lé idə-é panə: «'Babe, m̄a m'gə kí i lé 'to njəpata kí ta Lubə-ti. ²⁰ Ka-ji-je d'osi do-dé nangi n̄ə Lubə-ti do mbal-ti kin, rəmə səi 'painé dow-je d'a kosi do-dé nangi n̄ə Lubə-ti mee bebo Jorijaləm-ti.» ²¹ Jeju ilə-é-ti panə: «Dené, ta kí m'ow kà kidə-i kinlé, 'oo k̄i ta kí togrɔ-ti. Ndo madi à ree n̄ɔɔ lé, à to do mbal-ti kin bá a kosi do-si nangi n̄ə Bɔbi-ji Lubə-ti al rəm, bá à to mee bebo Jorijaləm-ti al rəm to. ²² Səi osi do-si nangi n̄ə né-ti kí səi 'gəi al, ngà j̄e lé, j̄e j'osi do-ji nangi n̄ə né-ti kí j'gə, kdɔ kaji i rɔ jipi-je-ti. ²³ Ngà dɔkaglo-é à ree

– ə ree rəm ngá – adi njékosi do-dé nangi-je kí tɔgrɔ-ti d'a kosi do-dé nangi nɔ Bɔbi-ji-ti mee ndil-ti,* kì mee ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ do njékosi do-dé nangi-je kí bè kin bá Bɔbi-m ge-dé. ²⁴ Lubə to ndil, adi njékosi do-dé nangi nɔ-é-ti-je d'a kosi do-dé nangi mee ndil-ti, kì mee ta kí tɔgrɔ-ti bane.» ²⁵ Beba dené lé idə Jeju panè: «M'gə kí tò kadi Mesi à ree ə ɛ bá 'ba-é Kristi† lé. Loki à ree lé, à kor-ji mee né-je lay.» ²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Mesi lé to mə kí mə m'pa sə-i ta kin ya.» ²⁷ Dɔkaglo-é-ti kin ya njéndó né-je liə lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tɛɛ say kɔ Jeju a pa ta kì dené. Bè ya kàrè, dow kàre ya kàrè dɔji-é panè: «To ri bá i a 'dɔji-é əse ta ri bá i a 'pa siə wa al rəm.» ²⁸ Beba dené lé inə gùm liə lo-é-ti ya ə osi təl əw mee bebo-ti idə dow-je panè: ²⁹ «Reei ooi dingəm kí idə-m né-je lay kí m'ra kin; dɔmajì à to Kristi lé je bè al wa?» ³⁰ Beba dow-je d'i mee bebo-ti d'əw kí rɔ Jeju-ti. ³¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, uso né bane.» ³² Ngà ɛ idə-dé panè: «Nékuso kí sɔi 'gəi al ya tò nè kadi m'uso.» ³³ Beba njéndó né-je 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Dow madi à kadi-é né uso je bè.» ³⁴ Jeju idə-dé panè: «Ra ndigi lə njèkulə-m rəm, təl ta kullə liə rəm kin ya bá to nékuso-m.» ³⁵ Sɔi kì do-si 'painè: «Nay sɔ bəy bá ko à to kijə.» Ngà mə m'idə-si m'panè: «Uni kəm-si kì taá ə ooi ko-je kí mee ndɔr-ti kí ɔr adi tò kijə kin. ³⁶ Njèkijə ko ingə nékugə dɔji-é rəm, bá ɛ mbɔ kandi né kɔ kiskəm kí sartagangi rəm to. Bè kɔ kadi njədubi ko dɛ kì njèkijə ko 'ra rənəl nati. ³⁷ Gin-é kin bá gosta kí panè: «Njədubi ko dubi ə dow kí rangi bá ijə lé to ta kí tɔgrɔ-ti.» ³⁸ Lo kí sɔi 'rai kullə-ti al ya, mə m'ulə-si m'adi ijəi ko-ti. Dow-je kí rangi 'ra kullə rəmə, sɔi bá ubəi maji-é.»

³⁹ Mee bebo-é-ti kinlé, dow-je kí dɔnangi Samari-ti nɔ ya d'adi mee-dé Jeju, kɔ ta kí dené pa rəsi panè: «E idə-m né-je lay kí m'ra.» ⁴⁰ Loki dow-je kí Samari lé 'ree rɔ Jeju-ti rəmə, 'ra ndoo ta-é-ti kadi isi sə-dé, adi ɛ isi nɔɔ ndo joo. ⁴¹ Ə dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi-é mee-dé kɔ ta-je liə, ⁴² rəmə d'idə dené lé 'panè: «Jɛ j'adi mee-ji kɔ ta-je lə-i al ngá; kdɔtalə jɛ ya j'oo ta-je liə kì mbi-ji ə j'gə kí tɔgrɔ-ti ɛ to njəkajì dow-je kí dɔnangi-ti ya.»

Jeju adi lapiya ngon lə dow kí boy

Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

⁴³ Go ndo-ti kí joo lé Jeju inə lo kí tin kin ə əw dɔnangi Galile-ti lé. ⁴⁴ †Kɔ ɛ ya pa rəsi panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti d'a kun ta-é al.» † ⁴⁵ †Loki Jeju ree tɛɛ dɔnangi Galile-ti lé, dow-je kí dɔnangi Galile-ti d'uwə-é kì rɔ-dé-ti, kdɔtalə né-je lay kí ɛ ra bebo Jorijaləm-ti dɔkaglo ra nay-ti lé dɛ d'oo kì kəm-dé. Kɔ dɛ kàrè d'a lo ra nay-ti lé nɔɔ to. ⁴⁶ †Beba ɛ təl əw mee be-ti kí Kanə, dɔnangi Galile-ti kí ndokì ɛ ra man adi təl yibi nduu titi lé. Dow kí boy kàre kí njèrakullə kì ngar isi mee bebo Kapernayim-ti é rɔ ngon-é kí dingəm to-é. ⁴⁷ Loki dingəm kinlé oo kí Jeju i dɔnangi Jude-ti ree dɔnangi Galile-ti nɔɔ rəmə, ɛ əw ingə-é ə ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree adi lapiya ngon-é kí tò ta koy-ti. ⁴⁸ Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékoji-je,

* 4:23 4:23 Kosi do nangi mee ndil-ti lé, kor mee-é to kosi dɔnangi nɔ Lubə-ti mee-ji-ti kəy.

† 4:25 4:25 Kristi lé kor mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 4:44 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † 4:44 4:44 Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 † 4:45 4:45 Ja 2:23 † 4:46 4:46 Ja 2:1-11

kì né-je kí tò bəl-bəl kin al lé a kadi mee-si nda al.»⁴⁹ Rəmə dow kí boy kí njèrakullə kí ngar lé idə-é panè: «'Babe, 'ree kalangi nè ngon-m lé à koy.»⁵⁰ Beba Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá ə 'təl 'ow bee gogi.» Ə dingəm lé ndigi do ta-ti kí Jeju idə-é lé, adi ɔsi təl ɔw kí bee gogi ya to.⁵¹ Loki ɛ nɔy rebəə bəy ya rəmə, ngannjékullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.»⁵² Rəmə ɛ dəji-dé sé ro ngon lé tò soti kí kàdì kí ban wa? Beba de d'ilə-é-ti 'panè: «'Ningé inə ngon lé tagnè kí kàdì kí káre kí kada.»⁵³ Ə bobì ngon lé gə kí to dəkàdì-é-ti kinlé ya to bá Jeju pa-né sə-n'è ta panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» Beba dingəm-é kinlé adi mee-é rəm, bá dow-je kí mee kəy-ti liə kàrè d'adi mee-dé rəm to.⁵⁴ Jeju i donangi Jude-ti təl ree donangi Galile-ti gogi bəy bá ra nékəji kí njèkungi-ti joo kinlé.

5

Njèrəkoy kí Betesda ingə lapiya

Ja 7:19-24; 9:1-17

¹ Go né-je-ti kinlé, ndo ra nɔy madi lə jipi-je asi, adi Jeju ɔw bebo Jorijaləm-ti.

² Ə mee bebo Jorijaləm-ti, ngosi kí tarəbi kí bati-je d'andi-né mee bebo-ti lé, dangi madi tò-ti nɔɔ, 'ba-é kí ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-ti mɪ. ³ Gin pal-je-ti kinlé njəmɔy-je 'tò-ti nduy-nduy, adi to njəkəmtə-je, njəməti-je, njèrəkoy-je [njèrəkoy mburuki-je 'tò 'ngəbi kadi man lé ləngi. ⁴ Kdo taá-taá ya malayka káre ree usi kəm man-ti lé ə ra adi ləngi-ləngi. Ə dow kí man ləngi bá i usi kəm-ti kete lé, lé mɔy liə to mɔy kí ban-ban ya kàrè dowbé ingə lapiya.]*

⁵ Dingəm káre kí mɔy ra-é bal kərmutə gidi-é jinɔy joo tò ta man-ti lé nɔɔ to. ⁶ Jeju oo-é kí tò nangi ə gə kí ɛ tò lo kin-ti low nɔ. Beba dəji-é panè: 'Ndigi kingə lapiya wa? ⁷ Rəmə njəmɔy lé ilə-é-ti panè: 'Babe, loki man ləngi lé, dow kí à kun-m kilə-m kəm-ti ya goto ə loki mɔ ya m'isi m'ndor jan-jan kadi m'ow m'usi-ti kàrè, dow kí rangi i usi-ti kete nɔ-m-ti rəm. ⁸ Beba Jeju idə-é panè: 'I taá, 'un né tò-i ə 'njiyə. ⁹ Ə tajinatì nè ya dingəm lé ingə lapiya adi un né tò-é ə njiyə.

Ndo-é-ti kinlé to ndo taakoo lə jipi-je, ¹⁰ adi 'boy-je lə jipi-je 'pa kí njèkingə lapiya lé 'panè: To ndo taakoo adi kuti kí uti né tò-i kinlé to tò-é al! ¹¹ Ɛ ilə-dé-ti panè: Njèkadi-m lapiya lé ya bá idə-m panè: 'Un né to-i ə njiyə. ¹² De 'təl dəji-é 'panè: Nɔ bá idə-i kadi 'un né tò-i ə 'njiyə wa? ¹³ Ngá njèkingə lapiya lé, gə dowbé al. Kdotalə Jeju lé, ur dan kosi dow-je-ti kí d'ə lo-é-ti kinlé.

Jipi-je 'tilə ta do Jeju-ti ə Jeju ilə-dé-ti

¹⁴ Go-ti, Jeju ingə dingəm lé takəy-ti lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingə lapiya ngá ə 'ra majal al nè né kí ngá itə ɛ kin ə kí tɛɛ do-i-ti. ¹⁵ Dingəm lé ɔsi təl ɔw idə 'boy-je lə jipi-je lé panè: Dow kí adi-m lapiya lé to Jeju. ¹⁶ Gin-é kin bá jipi-je d'ilə-né ta do Jeju-ti, kdotalə ɛ adi lapiya dingəm lé ndo taakoo-ti.

¹⁷ Ngá Jeju ilə-dé-ti panè: Bobi-m ra kullə sar bone. Mɔ kàrè m'isi m'ra kullə to. ¹⁸ Loki ɛ pa ta kin bè bəy lé, jipi-je 'sangi kəm lo təl-é kí ro tungə-dé itə kí kete-je ya bəy; kdotalə ndo taakoo kí ɛ ilə kujì do-ti

* 5:4 5:4 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki.

al kin par al, ngà kɔ pa kí ɛ panè Lubə fá to Bɔbi-n'è kí oji-n'è, adi ɛ ya kɔ dɔ-é oo rɔ-é kí njèkasi kɔ Lubə tɔ.

Tógi læ Jeju

¹⁹ Beba Jeju tæl un ta idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; Ngon lé né kí à kasi ra kɔ dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kí Bɔbi-é ra adi-é oo fá ɛ ra. Ə né lay kí Bɔbi Ngon ra lé, Ngon kàrè à ra ya tɔ. ²⁰ Kdɔtalə Bɔbi Ngon lé ndigi ngon-é adi né-je lay kí ɛ isi ra ya oji-é. Né-je kí tò bəl-bəl itə né-je kin kàrè Bɔbi Ngon à kɔji-é, kɔ kadi ɔr ndil-si. ²¹ M'pa bè kɔ, titi kí Bɔbi Ngon isi adi dow-je 'tɔsi-né 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ d'isi kəm kinlé, gangi-é kin ya dow kí Ngon ndigi kadi-é isi kəm lé à kadi-é isi kəm ya tɔ. ²² Rəm fá Bɔbi Ngon gangta dɔ dow-ti al. Ngà ɛ tæl kɔ ta kí gangi lay ya adi Ngon-é, ²³ kɔ kadi dow-je lay d'un ta Ngon-é titi kí d'un-né ta Bɔbi ngon kin bè tɔ. Adi dow kí un ta Ngon al rəmə to Bɔbi-é kí njèkulə-é kin ya dowbé un ta-é al tɔ. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí taa ta læ-m ə adi mɛɛ-é njèkulə-m lé isi kəm ya sartagangi, adi ta kí gangi goto dɔ-é-ti; dowbé lé, isi kəm bi oy al ngá. ²⁵ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kaglo madi à ree nɔɔ – ə ree ngá rəm – adi to kaglo kí dɛ kí d'oy d'a koo ndi Ngon læ Lubə ə loki d'oo ndi-é rəmə d'a kisi kəm. ²⁶ Kdɔtalə titi kí Bɔbi Ngon to-né njèkadi dow-je d'isi kəm lé, gangi-é kin ya ɛ adi-né tógi Ngon-é kadi-é to njèkadi dow-je d'isi kəm rəm, ²⁷ ɛ adi-é tógi kadi-é gangta dɔ dow-je-ti, kɔ ɛ to Ngon læ dow. ²⁸ Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kɔ dɔkadi kí kadi dɛ kí 'to bə nin-ti d'a koo-né ndi-é asi ngá. ²⁹ Beba dɛ kí 'ra né kí maji lé, d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɔ kisi kəm ə dɛ kí 'ra né kí maji al lé, d'a tɛɛ kɔ ta kí gangi tɔ. ³⁰ Mə lé, né kí m'a ra kɔ dɔ rɔ-m ya goto. Adi m'gangi ta kɔ gangi-é kí Bɔbi-m idə-m-né ya. Ə ta kí gangi læ-m tò njururu, kɔ né kí mɛɛ njèkulə-m ndigi fá m'sangi bi m'sangi né kí mɛɛ-m mə fá ndigi al.

³¹ Kinə to mə fá m'idə dow-je ta kí dɔ-m-ti rəmə, à to ta kí d'a ndigi al kare. ³² Ngà to dow kí rangi fá idə dow-je ta kí dɔ-m-ti ə m'gə kí ta kí dɔ-m-ti kí ɛ idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya. ³³ †Səi ya uləi dow-je rɔ Ja-ti ə ɛ idə-si ta sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti. ³⁴ Kí sobi dɔ-m mə lé, dow fá à kidə dow-je ta kí dɔ-m-ti al. Ngà ta kinlé, m'pa bè kɔ kadi aji-né. ³⁵ Ja lé toki lampi kí d'ində pər-ti adi ndógi ə səi 'ndigi ra-i rɔnəl-é asi dɔkaglo madi. ³⁶ Mə lé, ta kí toki pa dɔ-m-ti adi uwə dingəm nɔ itə 'lə Ja kin ya tò nè. Kdɔtalə kullə-je kí Bɔbi-m adi-m kadi m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya toji ndaa-ti rəsi-rəsi adi dow-je 'gə kí Bɔbi-m ya ulə-m. ³⁷ †Ə Bɔbi-m kí ulə-m lé, ɛ ya idə dow-je ta kí dɔ-m-ti. Səi ooi ndi-é nja káre al rəm, fá ooi-é nja káre al rəm tɔ. ³⁸ Ta liə kí ra bə mɛɛ-si-ti al kinlé fá səi adi-mi-né mɛɛ-si mə kí ɛ ulə-m lé al tin. ³⁹ Səi isi 'ndəri gin ta-je kí mɛɛ mbete-je-ti kí aa njay, kɔ səi 'giri kí a kingəi ta kí sobi dɔ kiskəm kí sartagangi mɛɛ mbete-é-je-ti. Mbete-é-je kinlé fá isi pa ta kí dɔ-m-ti adi dow-je. ⁴⁰ Rəmə kadi 'reei rɔ-m-ti kɔ kadi isi kəm lé, səi 'ndigi al!

⁴¹ Mə lé m'sangi kadi dow-je fá 'piti-m al. ⁴² Ngà m'gə-si kí səi lé 'ndigi Lubə al. ⁴³ Mə m'ree kɔ ri Bɔbi-m é səi uwəi-mi kɔ rɔ-si-ti al; kin ya dow kí rangi ree kɔ ri-é ɛ ya rəmə, ɛ fá a kuwəi-é kɔ rɔ-si-ti. ⁴⁴ Səi kí səi ya 'piti-nɔ bi 'sangi kadi Lubə ya káre-rè fá piti-si al kinlé, a

rai ban bá a kadi meɛ-si wa? ⁴⁵ Ooi nè a giri kí m'a kilø ta dɔ-si-ti nõ Bøbi-m-ti. Dow kí à kilø ta dɔ-si-ti to Moiyiji kí sɛi indøi meɛ-si dɔ-é-ti kin. ⁴⁶ Kdɔtalø kinø ooi ta læ Moiyiji kí ta kí tɔgrɔ-ti lé, ma kàrè a kooi ta læ-m kí ta kí tɔgrɔ-ti ya tɔ; kdɔ to ta-je kí sɔbi dɔ-m bá ndøki Moiyiji ndàngi. ⁴⁷ Ngà kinø ta-je kí Moiyiji ndàngi kin ya ooi kí ta kí tɔgrɔ-ti al lé, a rai ban ngá bá a kooi ta-je læ-m kí ta kí tɔgrɔ-ti wa?

6

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo mi

Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Go-ti, Jeju ɔw gidi babo Galile-ti kí 'ba-é babo Tiberiadi tɔ. ² Rømə kosi dow-je nɔ ya d'un go-é, kdɔ kow koo né-je kí tɔ bəl-bəl kí ɛ ra adi-né lapiya njémɔy-je. ³ Jeju ɔw isi dɔ mbal-ti nati kí njéndó né-je liø.

⁴ Gangi-é-ti kinlé, ndɔ Paki kí to ndɔ ra nɔy læ jipi-je nɔy ngosi.

⁵ Loki Jeju un kəm-é oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'ɔw 'ree kí rɔ-é-ti kin bè rømə, dɔji Pilipi panè: «J'a ndogi mbè rá bá j'a kadi dow-je kan d'uso wa?» ⁶ Jeju dɔji-é bè kdɔ nɔ-né meɛ-é koo, kdɔtalø ɛ gø né kí n'a ra bəti. ⁷ Pilipi idə-é panè: «Lé dow un là kullø kí ndɔ bujoo ya ndogi-né mbè kàrè, à kasi kadi ɔdi rɔ ta dow-je kin sɛ-sɛ lay al.» ⁸ Befa kàre dan njéndó né-je-ti liø kí ri-é læ Andre, kí to ngonkɔ Simɔ Piyər idə Jeju panè: ⁹ «Ngon kí dingəm kàre a kí mbè «ɔrji» mi, kí kanji joo nè; ngà bay ra-é kinlé à kasi dow-je kí nɔ kin rá wa?» ¹⁰ Jeju idə njéndó né-je liø panè: «Adi dow-je lé d'isi nangi.» Lo-é kinlé, to lo kí wale kí mbəl nɔ-ti. Befa dow-je d'isi nangi. Ə dan dow-je-ti kí d'isi nangi lé, dingəm-je d'a ra budɔgi lo mi je bè. ¹¹ Go-ti, Jeju ɔy mbè lé, ra oiyo Lubə ə ləbi dow-je kí d'isi nangi lé; ɛ ra oiyo Lubə bè ya tɔ bá ləbi-dé kanji lé adi d'uso kí meɛ-dé ndigi. ¹² Loki dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liø panè: «Oyi dɔdum-é-je kí nɔy, kdɔ kadi né kàre ya kàrè nɔy kɔgi al.» ¹³ Befa mbè kí mi lé, dow-je d'uso asi-dé adi njéndó né-je d'oy dɔdum-é-je kí nɔy kàrè dɔgi gidi-é joo. ¹⁴ Loki dow-je d'oo nékɔji kí Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, ɛ kanlé, to njèpata kí ta Lubə-ti kí tɔ kadi à ree dɔnangi-ti nè lé ya.» ¹⁵ Jeju gø kí d'a ree kuwə-é kow siə kdɔ kində-é ngar; befa ɛ təl ɔr rɔ-é kí kár-é ɔw dɔ mbal-ti gogi bøy.

Jeju njiyø dɔ man babo-ti

Mat 14:22-34; Mar 6:45-52

¹⁶ Ta ji losol-ti lé, njéndó né-je liø d'ɔw njal ta babo-ti, ¹⁷ ə d'ɔw d'al meɛ tɔ-ti kdɔ kow bebo Kapernayim-ti gidi babo-ti. Ndɔ il ya ngá kàrè Jeju ingə-dé al ya bøy. ¹⁸ Rømə, yálbo ulø dɔ babo-ti adi man tal bum-bum. ¹⁹ Loki njéndó né-je 'nəl tɔ d'ɔw à kasi kilometrə mi əse mekɛ-je bè rømə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kí ɔw njiyø dɔ man babo-ti isi ree kí ta tɔ-ti adi bəl ində bandi-dé gangi. ²⁰ Ngà Jeju idə-dé panè: «To ma bøy é 'bøli al!» ²¹ Dɛ 'ndigi kadi Jeju al meɛ tɔ-ti, rømə tajinatì nè ya, tɔ ɔsi nangi lo kí d'isi d'ɔw-ti lé.

Jeju to nékuso kiskəm

Ja 3:14-16; 1Ja 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

²² Lo aa go-ti rəmə, kosi dow-je kí 'này gogi gidi babo-ti d'oo kí lo-é-ti kinlé tò ra káre-rè rəm, bá d'oo kí Jeju al mee tò-ti nati kà njéndó né-je liə al rəm, adi njéndó né-je ya bá d'ow kà kar-dé. ²³ Ngà dow-je 'ree kà tò-je kí rangi kí d'ì-né babo Tiberiadi-ti kí tò ngosi kà lo kí ndoki 'Babe ra oiyo dɔ mbə-ti bá adi dow-je d'uso lé. ²⁴ Loki kosi dow-je 'gə kí Jeju goto rəm, bá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, de ya d'al mee tò-je-ti kinlé d'ow bebo Kapernayim-ti kɔ ndole Jeju. ²⁵ Loki d'ingə Jeju gidi babo-ti lé, 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'ree 'teɟ nè kàdì ban wa? ²⁶ Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; səi lé, 'sangi-mi kdɔtalə né kí usoi 'ndani bi 'sangi-mi kdɔtalə nékoji-je kí m'ra m'adi ooi kin al. ²⁷ 'Rai kullə kdɔtalə nékuso kí à ndum kin al, ngà 'rai kullə kɔ nékuso kí tò kà dɔ bal-bal kɔ kiskəm kí sartagangi kí to nékuso kí Ngon lə dow à kadi-si. Kdɔtalə Ngon lə dow lé, ɛ bá Bɔbi-é Lubə ɔsi-é kà pɔ. ²⁸ Kosi dow-je lé, 'dəji Jeju 'panè: J'a ra ri bá j'a ra kullə-je kí mee Lubə ndigi wa? ²⁹ Beba Jeju idə-dé panè: Né kí Lubə sangi rɔ-si-ti lé, ɛ ndigi kadi adi-mi mee-si mə Ngon-é kí ɛ ulə-m lé. ³⁰ De 'təl 'dəji-é 'panè: «Ngà i lé, ri bá to nékoji kí 'a ra kɔ kadi j'oo ə j'adi-i-né mee-ji wa? Kullə lə-i to ri wa? ³¹ Ndoki kaji-je d'uso né kí 'ba-é maan diləlo-ti titi kí 'ndangi-né mee mbete-ti kí aa njay 'panè: Adi-dé nékuso kí i dɔrɔ-ti d'uso.» ³² Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; nékuso kí i dɔrɔ-ti lé, ndoki to Moiyiji bá adi-si al, ngà Bɔbi-m bá adi-si nékuso kí tɔgrɔ-ti kí i dɔrɔ-ti. ³³ Kdɔtalə nékuso lə Lubə lé, to njèkɔ dɔrɔ-ti ree kí adi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi kəm.»

³⁴ Beba de d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi-ji nékuso kinlé kà ndɔ-é ndɔ-é ya.»

³⁵ Jeju idə-dé panè: «Mə ya m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm. Dow kí ree rɔ-m-ti lé ɔə à ra-é al ya sar rəm, bá dow kí adi-m mee-é kàrè kundə à ra-é al ya sar rəm tɔ. ³⁶ Ngà lé m'idə-si m'panè: "Səi ooi-mi ya, ngà səi adi-mi mee-si al." ³⁷ Dow-je lay kí Bɔbi-m adi-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-ti ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a tubə-é al; ³⁸ Kdɔtalə mə lé m'ì dɔrɔ-ti m'ree kɔ ra né kí mee-m mə bá ndigi al, ngà Lubə kí ulə-m lé bá m'ree kɔ ra né kí mee-é ndigi. ³⁹ Ə Lubə kí ulə-m lé, ndigi kadi dow-je lay kí n'adi-m-dé kinlé, m'adi dow káre dan-dé-ti này kogi al, ngà kadi m'adi-dé 'tɔsi 'ndəl d'ində lo 'teɟ dɔbəy ndɔ-ti.»

⁴⁰ «Né kí Bɔbi-m ndigi ɔn: Kadi dow kí oo Ngon ə adi-é mee-é rəmə, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo teɟ dɔbəy ndɔ-ti.» ⁴¹ Jipi-je 'yun ta dɔ-é-ti, kɔ pa kí ɛ panè: «Mə ya m'to nékuso kí i dɔrɔ-ti lé, ⁴² adi de 'panè: "E kanlé, ɛ ya to Jeju kí ngon lə Jojepi, kí j'gəi kɔ-é-je kà bɔbi-é-je maji lé ya al wa? Ngà ra ban bá ɛ panè n'ì dɔrɔ-ti wa?"»

⁴³ Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-ti al. ⁴⁴ Dow kí Bɔbi-m kí njèkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kà dɔ rɔ-é al; ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo teɟ dɔbəy ndɔ-ti. ⁴⁵ Mee mbete-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti lé, 'ndangi 'panè: «Dow-je lay ya Lubə à ndó-dé né.» Dow kí rá-rá kí oo ta kí ta Bɔbi-m Lubə-ti ə təl rɔ-é go-ti lé, à ree rɔ-m-ti. ⁴⁶ Dow kí oo Bɔbi-m ya goto; njèkɔ rɔ Lubə-ti ya káre-rè ə oo Bɔbi-m. ⁴⁷ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mee-é lé, isi kəm ya sartagangi. ⁴⁸ Mə lé, m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm. ⁴⁹ Né kí 'ba-é maan lé, ka-si-je d'uso diləlo-ti ya, ngà

d'oy. ⁵⁰ Nékuso kí ì dora-ti kadi dow uso ə à koy al lé ɔn: ⁵¹ Mə bá m'to nékuso kiskəm kí ì dora-ti ree. Dow kí uso né-é kinlé rəmə, à kisi kəm ya sartagangi. Ə nékuso kí m'a kadi lé, to da-m ya bá m'a kadi, kdo kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi-né kəm.

⁵² Ta kinlé ra adi jipi-je 'naji-na ta dan-dé-ti 'panè: Dow kanlé à ra ban bá à kadi-ji da-é j'uso wa? ⁵³ Beba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə usoi da Ngon læ dow al rəm, bá kinə ayi məsi-é al rəm lé, à kisi kəm nda al. ⁵⁴ Dow kí uso da-m rəm bá ay məsi-m rəm lé, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndo-ti rəm tɔ. ⁵⁵ Kdɔtalə da-m to nékuso kí togrɔ-ti rəm, bá məsi-m to nékay kí togrɔ-ti rəm tɔ. ⁵⁶ Dow kí uso da-m rəm, bá ay məsi-m rəm lé, dowbé isi mɛɛ-m-ti rəm, bá mə kàrè m'isi mɛɛ-é-ti rəm tɔ. ⁵⁷ «Bobi-m kí ulə-m lé to njəkisi kəm, adi mə m'isi kəm kɪ takul-é; bè ya tɔ, dow kí uso da-m lé, à kisi kəm kɪ takul-m tɔ.» ⁵⁸ E bá to nékuso kí ì dora-ti lé. To gɔ nékuso kí ndɔki ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy kin al. Nékuso-é kinlé, dow kí uso rəmə, à kisi kəm ya sartagangi.

⁵⁹ E bá to ta-je kí Jeju pa ndó-né dow-je né mɛɛ kəykəwna-ti læ jipi-je bebo Kapernayim-ti.

⁶⁰ Njéndó né-je liə nɔ ya, loki d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé ngɔ nɔ! Nɔ bá à ndigi dɔ-ti siə wa?» ⁶¹ Jeju gə mɛɛ-é-ti kí njéndó né-je 'yun ta dɔ ta-ti liə lé, adi dəji-dé panè: «Ta kí m'pa lé tugə-si jigi-ti wa? ⁶² Ə kinə lé ooi Ngon læ dow kí ì isi ɔw kɪ lo-ti kí ndɔki isi-ti kete lé ə a painè ri ngá wa?» ⁶³ Ndil kí aa njay bá to njəkadi dow isi kəm. To né kí dow à kasi ra nda al. Ta-je kí m'idə-si kinlé bá à kadi dow Ndil kí aa njay rəm, à kadi dow isi kəm rəm. ⁶⁴ Ngà dow-je madi d'a dan-si-ti nè ya d'adi mɛɛ-dé al. Jeju pa bè kdɔtalə dow-je kí dan-ti-je kí d'adi mɛɛ-dé al lé, ɛ gə-dé lo kulə gin-é-ti ya rəm, bá dow kí à kun dɔ-é kàrè, ɛ gə-é lo kulə gin-é-ti ya rəm tɔ. ⁶⁵ Jeju ilə dɔ-ti panè: «Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè: Dow kí Bobi-m inə tarəbi adi-é kadi ree rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kɪ dɔ rɔ-é al.»

⁶⁶ Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə nɔ d'ɔr rɔ-dé kɔgi rɔ-é-ti 'mbati kun go-é. ⁶⁷ Beba Jeju dəji njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo panè: «Ə sɔi ə 'ndigi kɔwi sə-dé al wa?» ⁶⁸ †Simɔ Piyər ilə-é-ti panè: «'Babe, je j'a kɔw go nɔ-ti bɔy wa? I ya bá ta-je kí dow à kisi-né kəm sartagangi lé tɔ rɔ-i-ti. ⁶⁹ Beba je j'adi mɛɛ-ji rəm, je j'gə kí i bá 'to njəkaa njay kí Lubə mbəti-i rəm.» ⁷⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Sɔi kí dɔgi gidi-é joo lé, to mə ya m'mbəti-si lay ya al wa? Ngà dow kàre dan-si-ti bá to dow læ Sú!» ⁷¹ Jeju pa ta kinlé sɔbi-né dɔ Judasi ngon læ Simɔ Iskariyoti. Kdɔtalə Judasi kí to kí dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé ya bá à kun dɔ Jeju.

7

Mɛɛngɔ læ ngankɔ Jeju
Ja 5:44; 15:18-19; Mat 10:16

¹ Go-ti, Jeju njiyə gəki lo kí dɔnangi Galile-ti gəki-gəki. E ndigi kɔw dɔnangi Jude-ti al, kdɔtalə 'boy-je læ jipi-je 'sangi tɔl-é.

† 6:68 6:68 Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20

² Ndo kí kadi jipi-je 'ra-né n̄ay k̄aykam-je† l̄ə-dé n̄ay nḡosi. ³ Beba ngank̄o Jeju d'id̄ə-é 'panè: 'In̄ə lo kí nè kin ə 'ow d̄onangi Jude-ti k̄do kadi nj̄éndó né-je l̄ə-i d'oo né-je kí isi 'ra ra lé to bane. ⁴ Dow kí ndigi t̄oji r̄o-é kadi dow-je 'ḡə-é lé, b̄oyo r̄o-é ra né al. Titi kí 'isi 'ra-né né-je kinlé, 't̄oji r̄o-i adi dow-je lay 'ḡə-i. ⁵ Ngank̄o-é-je lé 'pa bè kd̄otalə d̄ə ya k̄àrè d'adi-é m̄ēḡ-dé al r̄əm t̄o. ⁶ E id̄ə-dé panè: M̄a lé d̄okaglo-é l̄ə-m n̄ay b̄əy; nḡà s̄əi r̄əmə, d̄okaglo l̄ə-si to k̄i ndo-je lay. ⁷ S̄əi lé, dow-je kí d̄onangi-ti nè d'a k̄osi-si k̄i ta al; nḡà m̄a r̄əmə d'a k̄osi-m k̄i ta. Kd̄otalə kullə ra-dé-je kí maji al maji al lé m'pa ta d̄o-ti m'adi dow-je d'oo. ⁸ S̄əi ə owi lo ra n̄ay-ti lé. Nḡà m̄a b̄a m'a k̄ow al, kd̄otalə kaglo k̄ow-é l̄ə-m asi al b̄əy. ⁹ Loki id̄ə-dé ta-je kin bè lé, ɛ t̄əl isi-né d̄onangi Galile-ti n̄ɔɔ ya.

K̄a Jeju bebo Jorijalēm lo ra n̄ay k̄aykam-je-ti

¹⁰ Loki ngank̄o Jeju-je d'ot̄i d'ow lo ra n̄ay-ti lé r̄əmə, ɛ k̄àrè ot̄i nj̄ɔɔ ya ow-ti t̄o.

¹¹ Ndo-je-ti kí d'isi 'ra-né n̄ay kinlé, jipi-je 'sangi-é ə 'd̄əji 'panè: E lé a rá wa? ¹² Kosi dow-je 'yun ta dan-dé-ti n̄a 's̄obi-né d̄o-é. D̄ə kí n̄a-je 'panè: E to dow kí maji ə d̄ə kí dan-ti-je 'panè: Kay! E to nj̄ekur kosi dow-je wale. ¹³ Bè ya k̄àrè, ta kí s̄obi d̄o-é lé, dow kí pa r̄əsi ya goto, k̄do 'b̄əl 'boy-je l̄ə jipi-je.

¹⁴ 'Ra n̄ay lé d'a dan̄a nḡà b̄a Jeju ot̄i ow tak̄əy-ti l̄ə Lubə ə ndó dow-je né. ¹⁵ Néndó liə ɔr ndil jipi-je adi 'panè: Dow kanlé, inḡə néndó al r̄əm, nḡà ra ban b̄a ɛ ḡə mbete l̄ə Lubə bè wa? ¹⁶ Jeju il̄ə-dé-ti panè: Né kí m'ndó dow-je lé, to né kí m̄a b̄a m'un k̄i d̄o-m al. Nḡà to Lubə kí nj̄ekulə-m b̄a adi m'ndó-dé. ¹⁷ Dow kí ge ra né kí m̄ēḡ Lubə ndigi lé, kinə to Lubə b̄a adi-m m'ndó né kinlé dow-je k̄àrè dowbé à ḡə r̄əm əse to né kí m̄a ya m'un k̄i d̄o-m b̄a m'ndó-dé k̄àrè dowbé à ḡə r̄əm t̄o. ¹⁸ Dow kí un ta k̄i d̄o-é ya pa pa lé, to dow kí isi sangi r̄iba kí s̄obi d̄o-é ɛ ya. Nḡà dow kí isi sangi r̄iba l̄ə nj̄ekulə-é lé, ɛ b̄a to nj̄era né kí t̄oḡro-ti ə né ra kí njururu al goto r̄o-é-ti. ¹⁹ Moiyiji adi-si ndukun ya al wa? Nḡà dow k̄àre-rè kí kadi t̄əl r̄o-é go-ti ya goto. R̄əmə k̄do ri b̄a 'sangi kadi 't̄oli-mi wa? ²⁰ Beba kosi dow-je d'il̄ə-é-ti 'panè: I lé 'ow k̄i ndil kí maji al m̄ēḡ-i-ti n̄ɔɔ. N̄a b̄a sangi k̄do t̄ol-i wa? ²¹ Jeju t̄əl il̄ə-dé-ti panè: M'ra né k̄àre-rè b̄əy ya ɔ s̄əi lay ya ndil-si t̄ēḡ s̄əy. ²² Moiyiji un ndu adi-si kadi ij̄əi ngan-si-je ganjangi ə to né kí d'ulə gin-é d̄o Moiyiji-ti nè al, nḡà to ka-ji-je kí low b̄a d'ulə gin-é. Ə ndo taakoo ya s̄əi ij̄əi dow ganjangi. ²³ †S̄əi ij̄əi dow ganjangi ndo taakoo-ti bè, k̄do kadi ali-né d̄o ndukun l̄ə Moiyiji al. Nḡà k̄do ri b̄əy b̄a daji r̄o dow b̄ikti ya m'adi-é lapiya ndo taakoo-ti r̄əmə, s̄əi adi w̄onḡi ra-si d̄o-m-ti b̄əy wa? ²⁴ Ooi r̄o dow kí ndaa-ti nè b̄a 'gangi-né ta al; nḡà 'gangi ta gangi kí njururu bane.

²⁵ Dow-je kí dan-ti-je kí bebo Jorijalēm-ti 'panè: Dow kí 'boy-je l̄ə jipi-je d'isi 'sangi-é k̄do t̄ol-é lé ya ban al wa? ²⁶ Ooi, ɛ a pa ta ndaa-ti r̄əsi tak̄əm dow-je-ti ə ta k̄àre ya k̄àrè dow pa siə d̄o-ti al r̄əm. Adi 'boy-je l̄ə-ji 'ndigi d̄o-ti kí ɛ kan b̄a to Kristi* lé ya t̄oḡro-ti wa? ²⁷ Loki Kristi à ree lé, dow kí à ḡə lo kí i-ti ya goto. Nḡà dow kanlé, j̄əi j'ḡəi lo kí i-ti. ²⁸ Jeju a ndó dow-je né tak̄əy-ti l̄ə Lubə ya r̄əmə ɛ pa ta k̄i ndi-é

† 7:2 7:2 Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19 † 7:23 7:23 Ja 5:9 * 7:26 7:26 Kristi lé kor m̄ēḡ-é to dow kí Lubə mb̄əti-é.

kí boy panè: Adì 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kí m'i-ti rəm al ban! Mə lé, m'ree kì dɔ rɔ-m al. Njèkulə-m lé to njèra né kí tɔgrɔ-ti, ngà gə b́a sɔi 'gəi-é al. ²⁹ Mə m'gə-é kɔɔ m'i rɔ-é-ti b́a m'ree mə tin rəm, b́a to ɛ b́a ulə-m rəm tɔ. ³⁰ Bəbá dɛ 'sangi kadi d'uwə-é, ngà dow kí asi kadi uwə-é goto, kdɔtalə dɔ gangi lo kuwə-é nɔy bəy.

³¹ Dow-je nɔ dan kosi dow-je-ti d'adì mɛɛ-dé Jeju lé ə 'panè: Loki Kristi lé, à ree rəmə, ɛ à ra nékoji-je nɔ kitə dow kanlé bəy ban wa? ³² Ta-je kí dow-je 'pa nɔm-nɔm 'sɔbi-né dɔ Jeju lé, usi mbi Parisi-je-ti. Bəbá njékun dɔ njégugnə-je, kì Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə kadi d'ɔw d'uwə-é.

³³ Bəbá Jeju panè: «M'a kisi sə-si ndɛ bəy b́a m'a təl kɔw rɔ njèkulə-m-ti. ³⁴ Loki m'a kow lé, a sangi-mi ngà a kingəi-mi al rəm, b́a lo kí m'a kow-ti lé kàrè a kasi kowi-ti al rəm tɔ.» ³⁵ Rəmə jipi-je 'pa-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Kɔw ə ɛ à kow rá ya b́a j'a kingəi-é-né al lé wa? ɛ à kow rɔ ngankɔ-ji-je-ti kí 'sane-nɔ d'isi bə lə greki-je, kɔɔ kadi n'ndó né greki-je wa? ³⁶ ɛ panè: “A sangi-mi, ngà a kingəi-mi al. Lo kí m'a kow-ti lé kàrè a kasi kowi-ti al. Ta kinlé kɔr mɛɛ-é tɔ ban wa?”»

³⁷ Sɔy ndɔ ra nɔy kəykam-je, adì to ndɔ kí boy nɔ kin b́a Jeju i ɔ taá, pa ta kì ndi-é kí boy panè: Dow kí kundə man ra-é rəmə, kadi-é ree rɔ-m-ti ɔy man. ³⁸ Dow kí adì-m mɛɛ-é lé, man ba-je kì à kadi dow-je kiskəm ya à kì mɛɛ-é-ti lo bul-bul titi kí mbete kí aa njay pa-né bə. ³⁹ Ta kinlé, Jeju pa sɔbi-né dɔ Ndil kí aa njay kí dɛ kí d'adì-n'è mɛɛ-dé d'a kingə. Dɔkaglo-é-ti kinlé Lubə adì Ndil kí aa njay al bəy, kɔɔ Lubə tɔji riba lə Jeju ndaa-ti rəsi al bəy.

⁴⁰ Loki dow-je kí dan-ti-je dan kosi dow-je-ti d'oo ta-je kinlé rəmə 'panè: Dow kanlé to njèpata kí ta Lubə-ti ya tɔgrɔ-ti. ⁴¹ Dɛ kí nɔ-je 'panè: Dow kanlé to Kristi. Rəmə dɛ kí rangi 'panè: Kristi lé à kì dɔnangi Galile-ti ban wa? ⁴² Mbete kí aa njay panè: Kristi lé, à tɛɛ gin koji-ti lə Dabidi mɛɛ bə-ti kí Bətlekəm kí to bə lə Dabidi. ⁴³ Bəbá ta kí sɔbi dɔ Jeju lé, ta dow-je asi-nɔ dɔ-ti al adì 'gàngi-né-nɔ. ⁴⁴ Dow-je kí dan-ti-je dan-dé-ti 'ndigi kuwə Jeju ya, ngà dow kí asi kadi uwə-é goto. ⁴⁵ Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ɔw rɔ njékun dɔ njégugnə-je-ti, kì Parisi-je lé rəmə, 'dɔji-dé 'panè: Kɔɔ ri b́a uwəi-é 'reei siə al wa? ⁴⁶ Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-dé-ti 'panè: Ta-je kí dingəm kin pa lé to ta kí dow pa nja káre al ya bəy! ⁴⁷ Rəmə Parisi-je lé d'i sə-dé dɔ-ti 'panè: Səi lé ya kàrè adì-é ur-si wale bəy tɔ al ban! ⁴⁸ Dow káre-rè kí dan 'boy-je-ti əse dan Parisi-je-ti adì-é mɛɛ-é adì ooi nɔɔ ban wa? ⁴⁹ Ngà kosi dow-je kanlé, to gə b́a 'gə ndukun lə Lubə al. Dɛ 'to dow-je kí ndɔl uwə dɔ-dé. ⁵⁰ †Nikodəm kí to káre dan 'boy-je-ti kí ndɔki ree ingə Jeju lé idə-dé panè: ⁵¹ Kí go ndukun-ti lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-ti al rəm, 'a gə né kí dowb́e lé ra al rəm ya 'a gangta dɔ-é-ti wa? ⁵² Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: I 'ɔw kì to dow kí dɔnangi Galile-ti tɔ ngá wa? 'Ndó ndukun maji 'oo ə 'a gə kí njèpata kí ta Lubə-ti à kì dɔnangi Galile-ti al. ⁵³ [Go-ti, nɔ-nɔ ya ɔti ɔw bə liə-liə.

8

Ta kí sɔbi dɔ dené kí d'uwə-é dɔ kaya-ti

¹ Jeju ow do mbal ka kagi Olibiye-je-ti. ² Nga ki ndoge rati ya e tol ree takoy-ti le Lubo gogi e dow-je lay 'ree ro-e-ti. Beba e isi nangi isi ndo-de ne. ³ Remo njendo dow-je ndukun-je, ki Parisi-je d'uwə dené kare do kaya-ti 'ree siə ro Jeju-ti d'adi-e a dan dow-je-ti dana. ⁴ Nga ba d'idə Jeju 'panè: «Njendo dow-je ne, dené kanlé j'uwə-e do kaya-ti. ⁵ Ə meə ndukun-ti lé, Moiyiji un ndu adi-ji, kdo kadi ko dené-je ki bè kinlé j'tilə-dé ki ər j'tol-dé kogi. Nga i ə 'a pa ta do-ti panè ri wa?» ⁶ De 'dəji-é ta kinlé bè kdo kingə-né ta madi ta-e-ti, kdo kadi d'ilə-né ta do-e-ti. Nga Jeju ulə do-e nangi ə isi tijə né nangi ki ngon ji-é. ⁷ Loki 'dəji-é ta kəm-dé kete-kete lé, e or do-e taá idə-dé panè: «Dow ki dan-si-ti ki ra majal nja kare al bəy ya ə un ər ilə-né dené lé dosay.» ⁸ Ə Jeju tol ulə do-e nangi gogi ə isi tijə né nangi ya bəy. ⁹ Loki d'oo ta-je kin bè lé [meə-dé uwə-dé ki taj]* adi d'i kare-kare, i do de-ti ki 'togi na-ti ya [sar do say-dé-je-ti.] Beba Jeju ki dené lé ya par 'nəy dana dan kosi-je-ti. ¹⁰ Remo Jeju or do-e taá ə dəji dené lé panè: Dené, njekilə ta do-i-ti-je lé d'ow rá wa? Dow kare ya kare gangta do-i-ti al wa? ¹¹ Ə dené lé ilə-e-ti panè: 'Babe, dow gangta do-m-ti al. Beba Jeju idə-e panè: «Ma kare m'gangi ta do-i-ti al ya to ə ow, nga majal ba gogi rangi 'ra al nga.»†

Jeju pa ta rəsi do kullə-ti liə adi dow-je

¹² †Jeju pa ta ki rangi ya bəy adi dow-je panè: Ma lé, m'to londogi le donangi. Dow ki un go-m lé a njiyə lo ki ndul-ti al, nga a kingə lo ki ndogi ki to kiskəm. ¹³ †Remo Parisi-je pa siə 'panè: Ta ki sobi do-i ba i ya 'a 'pa adi dow-je kin ya remo toji ki to ta ki togro-ti al. ¹⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: Lé ma ya m'pa ta ki sobi do-m m'adi dow-je kare, ta ki m'pa lé to ta ki togro-ti ya. Kdo ma m'gə lo ki m'i-ti rəm, m'gə lo ki m'isi m'ow-ti rəm to. Nga səi rəm, 'gəi lo ki m'i-ti al rəm, ba 'gəi lo ki m'a kow-ti al rəm to. ¹⁵ Səi 'gangi ta ki go lo koo-ti le dow. Nga ma, m'gangi ta do dow-ti al. ¹⁶ Ə kinə ma m'gangi ta kare, ta ki gangi le-m ow nati ki ta ki togro-ti. Kdo ma m'a ki kər-m al. Bəbi-m ki njekulə-m lé a sə-m nati. ¹⁷ Meə ndukun-ti lə-si lé, 'ndangi 'panè né ki dow-je joo 'pa ta do-ti kinlé, né-é to to-é. ¹⁸ Ma m'pa ta ki sobi do-m ma ya m'adi dow-je rəm, ba Bəbi-m ki ulə-m lé kare pa ta ki sobi do-m adi dow-je rəm to. ¹⁹ Remo 'dəji-é 'panè: Bəbi-i lé a rá wa? Ə Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'gəi-mi al rəm, ba 'gəi Bəbi-m al rəm. Kinə 'gəi-mi rəm ə gəi Bəbi-m to. ²⁰ Jeju a takoy-ti le Lubo ngosi ki lo kilə kadmə kadi Lubo a ndo né dow-je ba pa-né ta-je kinlé. Dow ya kare uwə-e al, kdotalə dokadi liə asi al bəy. ²¹ Jeju tol idə-dé bəy panè: M'a kow, səi a sangi-mi ə səi a koyi dan majal-je-ti lə-si. Lo ki m'a kow-ti lé, səi a kasi kowi-ti al. ²² Jipi-je 'panè e ow ki tol ro-e əbi. Kdo e panè: Lo ki m'a kow-ti lé səi a kasi kowi-ti al. ²³ Jeju ilə-dé-ti panè: Səi 'toi ki donangi-ti nē, nga ma m'to ki taá dora-ti. Səi 'toi ki 'lə donangi, nga ma m'to ki 'lə donangi al. ²⁴ Gin-é kin ba m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-ti lə-si. Kdo kinə adi meə-si ki ma m'to njekisi† lé al rəm,

* **8:9** 8:9 Ta-je ki to mbunə né-ti kinlé [...] goto meə mbete-je-ti ki dosay ki dan-ti-je ki 'ndangi ki ji-dé ki ta greki. † **8:11** 8:11 Ta-je ki to mbunə né-ti kinlé [...] goto meə mbete-je-ti ki dosay ki dan-ti-je ki 'ndangi ki ji-dé ki ta greki. † **8:12** 8:12 Mat 5:14; Ja 9:5 † **8:13** 8:13 Ja 5:31 † **8:24** 8:24 Jipi-je 'gir ki Lubo ya kər-é a panè: Ma m'to njekisi (Tet 3:14).

a koyi dan majal-je-ti læ-si ya. ²⁵ Æ de 'døji-é 'panè: I 'to ná? Rømø Jeju ilø-dé-ti panè: Ta kinlé lo kulø gin-é-ti nu ya m'idø-si! ²⁶ M'ow kà ta-je nã kí sobi dø-si kadi m'pa røm, kadi m'gangta dø-ti røm. Ngà njèkulø-m lé to njèpata kí tögro-ti ø ta kí m'oo ta-é-ti bá m'pa m'adi dow-je kí dønangi-ti nè. ²⁷ Ta kí Jeju idø-dé lé de 'gø kí to ta kí sobi dø Bøbi-é Lubø al. ²⁸ Beba Jeju idø-dé panè: «Løki a kuni Ngon læ dow kí taá bá a gøi kí mǎ lé m'to njèkisi røm, m'ra né kí dø rø-m al røm. Ngà né kí Bøbi-m ndó-m bá m'idø dow-je. ²⁹ Njèkulø-m lé ǎ sø-m nati. E inø-m kí kár-m al. Kdotalø mǎ m'ra né-je kí nøl-é kí ndø-je lay.»

³⁰ Løki Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je nǎ d'adi-é meę-dé. ³¹ Beba e idø jipi-je kí d'adi-é meę-dé lé panè: «Kinø ǎi dø ta-ti læ-m njángi rømø, sǎi 'toi njéndó né-je læ-m kí tögro-ti. ³² Sǎi a gøi ta kí tögro-ti ø ta kí tögro-ti à taa-si kilø-si taá.» ³³ †De d'ilø-é-ti panè: «Je j'to nganka Abrakam ø je j'to bø-je læ dow nja káre al, ngà ban bá i 'panè ta kí tögro-ti à taa-ji kilø-ji taá bøy wa?» ³⁴ Jeju ilø-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidø-si røsi; dow kí rá-rá kí ra majal lé to bø læ majal. ³⁵ Æ bø lé e à kisi meę køy-ti læ 'ba-é sar al, ngà ngon læ njékøy bá à kisi-ti sartagangi. ³⁶ Beba kinø mǎ Ngon læ Lubø ya m'taa-si m'ilø-si taá rømø, a toi bø-je al ya tögro-ti. ³⁷ M'gø kí sǎi 'toi nganka Abrakam ya ngà sǎi 'sangi kðo toli-mi, kdotalø 'mbati ta læ-m. ³⁸ Mǎ m'pa ta dø né-ti kí m'oo rø Bøbi-m-ti ø sǎi kàre ta kí ooi ta bøbi-si-ti bá 'rai-né né to.» ³⁹ De d'ilø-é-ti 'panè: «Je j'to kí gin ka-ti læ Abrakam.» Æ Jeju idø-dé panè: Kinø 'toi kí gin ka-ti læ Abrakam rømø, 'rai kullø ra Abrakam to baneŠ. ⁴⁰ Ngà kí ngøsnè kinlé sǎi 'ndigi 'toli-mi, mǎ kí m'idø-si ta kí tögro-ti kí m'oo ta Lubø-ti. Né-é kin to né kí Abrakam ra al. ⁴¹ Ngà sǎi lé 'rai kullø ra bøbi-si. De d'idø-é panè: «Je 'to ngan-je kí bøbi-ji goto al. Bøbi-ji ra káre-rø ø to Lubø.» ⁴² Jeju idø-dé panè: «Kinø Lubø ya to Bøbi-si rømø lé a ndigi-mi, kðo m'i rø Lubø-ti bá m'ree; m'ree kí dø rø-m al, ngà to e bá ulø-m. ⁴³ Kðo ri bá sǎi 'gøi meę ta læ-m al wa? Kðo sǎi asi ndigi dø ta-ti læ-m al. ⁴⁴ Sǎi lé, bøbi-si to Sú, adi sǎi 'ndigi rai né-je kí meę bøbi-si ndigi. E to njétøl dow-je lo kulø gin-é-ti nu ø e ǎ dø ta kí tögro-ti al, kðo ta kí tögro-ti goto ta-é-ti. Løki e ødi ta lé, to ta-je liø kí meę-é-ti ya bá e teę-né tin; kðo e to njèkødta røm, bá to bøbi njèkødta-je røm to. ⁴⁵ Ngà mǎ lé, sǎi adi-mi meę-si al kðo m'pa ta kí tögro-ti. ⁴⁶ Ná dan-si-ti asi toji kí m'ra majal wa? Kinø m'pa ta kí tögro-ti lé, kðo ri bá sǎi adi-mi meę-si al wa? ⁴⁷ Dow kí to kí læ Lubø lé oo ta læ Lubø. Sǎi ooi ta læ Lubø al, kðo sǎi 'toi kí liø al.»

⁴⁸ Jipi-je d'ilø Jeju-ti 'panè: «Pa kí j'panè i 'to dow kí dønangi Samari-ti røm, 'ow kí ndil kí maji al meę-i-ti røm kinlé to tó-é ya al wa?» ⁴⁹ Beba Jeju ilø-dé-ti panè: «M'ow kí ndil kí maji al meę-m-ti al. Ngà mǎ m'to dow kí m'un ta Bøbi-m, ngà sǎi bá uni ta-m al. ⁵⁰ Mǎ m'sangi riða læ-m al; dow káre kí njèsangi riða læ-m kí njèkadi naji ya isi nçç. ⁵¹ Ooi maji, m'a kidø-si røsi; kinø dow tøl rø-é go ta-ti læ-m lé, à koy ndǎ al.» ⁵² Beba jipi-je d'ilø-é 'panè: «Kí nè kinlé, j'gø kí øw kí ndil kí maji al meę-i-ti nçç. Abrakam oy, njèpata-je kí ta Lubø-ti kàre d'oy to ø i panè: “Kinø dow tøl rø-é go ta-ti læ-m lé, à koy ndǎ al.” ⁵³ Sé i 'boy itø

† 8:33 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8 § 8:39 8:39 Ta kinlé, meę mbete-je-ti kí dosǎy kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kí ta greki lé 'panè: Kinø 'toi kí gin ka-ti læ Abrakam rømø lé, a rai kullø ra Abrakam to bane.

ka-ji Abrakam kí oy lé wa? Njé-pata-je kí ta Lubə-ti kàrè d'oy rəm, ngà i oo rɔ-i kí ná ya wa?» ⁵⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kinə mə ya m'osi gajj rɔ-m rəmə, kosi gajj rɔ lə-m to né kí kogi kare. To Bəbi-m bá ɔsi gajj-m ə ɛ bá səi 'painè to Lubə lə-si! ⁵⁵ Ə səi 'gəi-é al; ngà mə m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to njəkəɗta madi-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, bá m'təl rɔ-m go ta-ti liə rəm. ⁵⁶ Ka-si Abrakam ra rənəl n̄a, loki ɛ gir kí n'a koo ndo ree lə-m. Ǝ oo ndo ree lə-m ə ra-né rənəl.» ⁵⁷ Rəmə jipi-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra bal kormj al bəy ya rəmə i 'ba rɔ-i njəkoo Abrakam al ban wa!» ⁵⁸ Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kete bá kadi Abrakam isi lé, mə m'isi n̄ɔɔ ngá.» ⁵⁹ Rəmə dɛ 'kote ər-je kɔo tilə-é-né, ngà Jeju ɔti bɔyɔ rɔ-é ə ɔti rangi takəy-ti lə Lubə.

9

Jeju adi dingəm kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti oo lo

Mar 8:22-25; 10:46-52

¹ Jeju isi dəə rəmə, oo dingəm kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti. ² Beba njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, dingəm kanlé, njékoji-é-je bá 'ra majal əse to daji rɔ-é ya bá ra majal bá kəm-é tɔɔ-né lo koji-é-ti bè wa? ³ Jeju idə-dé panè: To ta lə majal liə əse majal lə njékoji-é-je bá kəm-é tɔɔ-né tin al; ngà tɔ bè kɔo kadi Lubə ɔji-né tógi-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti kí takul-é. ⁴ Kada n̄ə kin ya adi j'rai kullə-je lə njəkulə-m; kɔo kinə ndo i rəmə, dow à kasi ra kullə al ngá. ⁵ †Loki m'isi dɔnangi-ti n̄ə bəy lé, m'to londógi lə dɔnangi.

⁶ Jeju pa ta kin bè ngá bá tubə man ta-é nangi lɔy-né nangi, ɔr kəm njəkəmto-ti lé ⁷ ə idə-é panè: 'Ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe kí kər mɛɛ-é to: Ngonnjəkullə. Beba njəkəmto lé ɔw dangi Silowe-ti lé ɔw togi kəm-é; ə loki isi təl rəmə, oo lo. ⁸ Beba njétakəy-je liə kí dow-je kí kete d'oo-é kí to njəkisi kɔy né lé 'panè: Ǝ kan ya bá to njəkisi kɔy né lé al wa? ⁹ Dɛ kí n̄a-je 'panè: To ɛ ya. Dɛ kí dan-ti-je 'panè: To dow kí tan̄ siə bi to ɛ al. Ə ɛ ya panè: To mə ya. ¹⁰ Beba dɛ 'dəji-é 'panè: Ra ban bá kəm-i lé oo lo wa? ¹¹ Njəkəmto lé ilə-dé-ti panè: Dingəm kí 'ba-é Jeju bá lɔy nangi ɔr kəm-m-ti ə idə-m panè: 'Ɔw 'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe. Beba m'ɔw m'togi kəm-m ya rəmə kəm-m oo lo. ¹² Dɛ 'dəji-é 'panè: Dingəm lé a rá wa? Ǝ kí kete to njəkəmto lé panè: M'oo lo kí ɔw-ti al. ¹³ Rəmə dɛ d'ɔr ɛ kí kete to njəkəmto lé d'ɔw siə rɔ Parisi-je-ti. ¹⁴ Ə to ndo taakoo-ti lə jipi-je bá Jeju lɔy-né nangi ɔr kəm-é-ti adi-é oo-né lo tin. ¹⁵ Beba Parisi-je lé kàrè 'dəji ɛ kí kete to njəkəmto lé se ra ban bá kəm-é lé oo lo wa? Ǝ idə-dé panè: Ǝ lɔy nangi ɔr kəm-m-ti ə m'ɔw m'togi rəmə m'oo lo. ¹⁶ Loki ɛ pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí n̄a-je 'panè: To dow kí j rɔ Lubə-ti al, kɔɔtal̄ ilə kuji dɔ ndo taakoo-ti al. Ngà dɛ kí dan-ti-je 'panè: Dow kí to njərəmajal lé, à ra ban bá à ra nékɔji-je kí titi-n̄a bè kin wa? ¹⁷ Ra adi gángi-n̄a tɔ dan-dé-ti. Beba dɛ 'təl 'dəji-é bəy 'panè: I ya bè lé, ta ri bá i pa dɔ dow-ti kí adi kəm-i oo lo lé wa? Njəkəmto lé ilə-dé-ti panè: Ǝ to njé-pata kí ta Lubə-ti. ¹⁸ 'Boy-je lə jipi-je lé 'mbati ndigi dɔ-ti kí dingəm kinlé kete to njəkəmto bá ngɔsn̄ə təl oo lo, adi dɛ 'ba njékoji-é-je d'adi 'ree. ¹⁹ Beba 'dəji-dé 'panè: Ǝ kanlé to ngon-si kí səi 'painè kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti lé ya ban wa? Ngà ra ban bá kí n̄ə kin oo lo wa? ²⁰ Njékoji-é-je

lé 'panè: Jε j'gə kí to ngon-ji ə kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti nɯ ya. ²¹ Ngà kəm rəbi kí ε oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, bá dow kí adi kəm-é oo lo kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Səi ya 'dəji-é ooi. Tɔgi gangi asi pa ta do rɔ-é-ti. ²² Njékoji-é-je lé 'pa bè kɔɔ də 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Kɔɔtalə ta-dé asi-nə kadi kinə dow kí rá-rá ya panè Jeju to Kristi* rəmə, kadi 'tubə-é kɔgi kəykəwnə-ti lə-dé. ²³ Gin-é kin bá njékoji-é-je 'pa-né 'panè: To dow kí tɔgi gangi ən ə 'dəji-é ooi. ²⁴ Bəfa dingəm kí kete to njəkəmtɔ lé, Parisi-je 'təl 'ba-é ba kí nja joo ə d'idə-é 'panè: 'Pa ta kí tɔgro-ti 'osi-né gaji Lubə. Jε j'gə kí dingəm kinlé to njəramajal. ²⁵ E ilə-dé-ti panè: Lé ε to njəramajal ya kàrè, mə m'gə al. Ngà né káre kí m'gə ən: Kete m'to njəkəmtɔ ə ngosnè m'oo lo. ²⁶ Dε 'dəji-é 'panè: Ri bá ε ra sə-i wa? E ra ban bá adi kəm-i lé oo lo wa? ²⁷ E idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya səi ooi al; ngà kɔɔ ri bá səi 'ndigi kadi m'təl m'idə-si ya bəy wa? Səi kàrè 'ndigi təli njéndó né-je liə tɔ wa? ²⁸ Dε 'taji-é ə 'panè: I bá 'to njéndó né liə; jε j'to njéndó né-je lə Moiyiji. ²⁹ Moiyiji lé, jε j'gə kí Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, jε j'gə lo kí tεε-ti al. ³⁰ E ilə-dé-ti panè: Ooi, né kí tɔ bəl ən: Jeju lé, səi 'gəi lo kí i-ti al ə ε bá adi kəm-m oo lo tin. ³¹ Jəi j'gəi kí Lubə oo ta lə njəramajal-je al. Ngà dow kí rá-rá kí ilə kuji do Lubə-ti ə ra né kí mεε Lubə ndigi lé, dowbé kin bá Lubə oo ta liə. ³² Dow kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti ya dow adi kəm-é oo lo adi j'oo ta-é nja káre al ya bəy. ³³ Dingəm kí adi kəm-m oo lo kinlé, kinə i rɔ Lubə-ti al lé, né káre ya kàrè à kasi ra al. ³⁴ 'Boy-je lə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: I kí 'to njəramajal kí koji kəy kin ya bá 'ba rɔ-i njéndó-ji né al bən! Bəfa 'tubə-é lo kəwnə-ti lə-dé kɔgi. ³⁵ Jeju oo ta tubə kí 'tubə-é lé ə loki ingə-é rəmə dəji-é panè: 'Adi mεε-i Ngon lə dow wa? ³⁶ E dəji Jeju panè: 'Bəfe, Ngon lə dow ə to nə bá kadi m'adi-é mεε-m wa? ³⁷ Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to mə kí mə m'pa sə-i ta nè kin ya. ³⁸ Bəfa ε panè: M'adi-i mεε-m, 'Bəfe, ə osi do-é nangi nɔ-é-ti. ³⁹ Go-ti, Jeju panè: M'ree dɔnangi-ti nè kɔɔ gangta. Kɔɔ kadi njəkəmtɔ-je d'oo lo ə njəkoo lo-je 'təl njəkəmtɔ-je tɔ. ⁴⁰ Loki Parisi-je kí dan-ti-je kí d'ə siə nati d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə 'panè: Jε kàrè j'to njəkəmtɔ-je tɔ wa? ⁴¹ Jeju ilə-dé-ti panè: Kinə 'toi njəkəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto. Ngà kí ngosnè-ti kin səi 'painè: Jε j'to njəkoo lo-je. Bəfa majal lə-si tɔ lo tɔ-é-ti tɔ.

10

Njəkul bati-je kí maji

¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow andi go bati-je-ti kə tarəbi gali al, ngà al kí do gali kəl-é-ti kí rangi lé dowbé to njəbogi, to bəkaya. ² Ngà dow kí andi kə tarəbi gali lé to njəkul bati-je. ³ Njəngəm takəy tεε tarəbi adi-é ə bati-je d'oo ndi-é. Rəmə bati-je kí 'to 'liə lé, ε ba-dé kə ri-dé ri-dé, ə ɔr nɔ-dé tεε sə-dé ndaa-ti. ⁴ Loki ε adi bati-je liə 'tεε ndaa-ti lay rəmə, ε njiyə nɔ-dé-ti, ə bati-je lé 'ndole go-é kɔɔ də 'gə ndi-é. ⁵ Dow kí to mba lé, bati-je d'a kəy-é kə ngərəngi bi d'a ndole go-é al; kɔɔ də 'gə ndi mba-je al.» ⁶ Dow-je 'gə mεε gosta kí Jeju pa sə-dé kinlé al. ⁷ Bəfa Jeju təl pa bəy panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; mə m'to tarəbi kəy lə bati-je. ⁸ Dε lay kí 'ree nɔ-m-ti kete lé, 'to

* 9:22 9:22 Kristi lé kor mεε-é to dow kí Lubə mbəti-é.

njêbogi-je kî bokaya-je, adi bati-je d'oo ta læ-dé al. ⁹ M̄ m'to tarəbi, adi kinə dow andi kî tarəbi kî rɔ-m-ti rəmə, à kaji; ɛ à kandi rəm, à tɛɛ rəm, bá à kingə nékuso rəm tɔ. ¹⁰ Ngà njêbogi lé, ɛ ree kɔ bogi né rəm, tɔl né rəm, bá tuji né rəm. Ngà m̄ m'ree kɔ kadi dow-je d'isi kəm ə kadi kiskəm læ-dé kinlé maji-é al dɔ lo rəm tɔ. ¹¹ M̄ m'to njêkul bati-je kî maji. Njêkul bati-je kî maji lé, ilə rɔ-é kogi kɔ bati-je liə. ¹² Ngà njêrakullə là kî to njêkul bati-je kî tɔgrɔ-ti al, adi 'to bati-je liə al rəm lé, loki ɛ oo jagim isi ree rəmə, tusi bati-je inə-dé ay adi jagim ree tuwə-dé ə sane ndəgi-é-je kati-kati. ¹³ Dow kinlé ra bè kɔ ɛ to njêrakullə là adi usi-é dɔ bati-je-ti al. M̄ m'to njêkul bati-je kî maji. ¹⁴ †M'gə bati-je læ-m rəm, bati-je læ-m kàrè 'gə-m rəm tɔ. ¹⁵ Titi kî Bɔbi-m gə-m-né lé, m̄ kàrè m'gə Bɔbi-m tɔ ə m'ilə rɔ-m kogi kɔ bati-je læ-m. ¹⁶ M'ow kî bati-je kî rangi nɔɔ, ngà goto bá 'goto mɛɛ gali-ti nè bəy. Dɛ kinlé tɔ kadi m'ree sə-dé; dɛ d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kî kàrè-rè rəm, njêkul-dé à 'ra kàrè-rè rəm tɔ. ¹⁷ Bɔbi-m ndigi-m kɔ kilə kî m'ilə rɔ-m kogi kɔ kadi m'təl m'isi kəm gogi. ¹⁸ M̄ ya m'ilə rɔ-m kogi kî mɛɛ ndigi læ-m bi dow à tɔl-m kî dɔ rɔ-é al. M'ow kî tɔgi kadi m'ilə rɔ-m kogi rəm, bá m'ow kî tɔgi kadi m'təl m'isi kəm gogi rəm; ɛ bá to ndu kî m'ingə rɔ Bɔbi-m-ti.»

¹⁹ Ta-je kinlé ra adi gángi-nə tɔ dan jipi-je-ti rangi ya bəy. ²⁰ Dow-je n̄ dan-dé-ti ya 'panè: «E ow kî ndil kî maji al mɛɛ-é-ti rəm, to mbé rəm. Ngà kɔ ri bá ooi ta liə wa?» ²¹ Dɛ kî madi-je 'panè: «Ta-je liə to ta læ dow kî ow kî ndil kî maji al mɛɛ-é-ti al. Sé dow kî ow kî ndil kî maji al mɛɛ-é-ti lé à kasi kadi njêkəmtɔ oo lo tɔ wa?»

Jipi-je 'mbati ta læ Jeju

²² Ndɔ kàrè bè 'ra n̄y kəy læ Lubə mɛɛ bebo Jorijaləm-ti n̄y kul-ti. ²³ Jeju n̄iyə ndó rɔ-é takəy-ti læ Lubə gin pal-ti læ Salomɔ. ²⁴ Rəmə 'boy-je læ jipi-je d'ilə-n̄ 'gəə dɔ-é ə dəji-é 'panè: «Kàdì ban bá i a kadi mɛɛ-ji usi nangi wa? Kinə i ya 'to Kristi* lé rəmə 'idə-ji rəsi.» ²⁵ Jeju ilə-dé-ti 'panè: «M̄ m'idə-si ya ngà s̄i ooi kî ta kî tɔgrɔ-ti al. Kullə-je kî m'ra kî ri Bɔbi-m kin ya asi kadi 'gəi-mi-né. ²⁶ Ngà s̄i adi mɛɛ-si al kɔ s̄i 'toi kî dan bati-je-ti læ-m al. ²⁷ Bati-je læ-m d'oo ndi-m 'gə; m̄ m'gə-dé ə dɛ 'ndole go-m. ²⁸ M̄ m'adi-dé kiskəm kî sartagangi; dɛ d'a koy nd̄ al rəm, bá dow à kasi taa-dé ji-m-ti al rəm tɔ. ²⁹ Bɔbi-m kî adi-m-dé lé, tɔgi-é itə tɔgi-je lay ə dow kî asi taa-dé ji Bɔbi-m-ti ya goto. ³⁰ M̄ lé, jɛ kî Bɔbi-m j'to dow-je kî kàrè-rè.»

³¹ Nja kàrə ya bəy, jipi-je d'oy ər-je kɔ tilə-é-né tɔl-é. ³² Bəfa ɛ idə-dé panè: «M'ra kullə-je kî maji-maji n̄ kî i rɔ Bɔbi-m-ti m'adi ooi. Dan kullə-je-ti kî m'ra kinlé ɛ kî rá bá 'ndigi 'tiləi-mi kî ər kɔ wa?» ³³ Ə 'boy-je læ jipi-je lé d'ilə-é-ti 'panè: «Jɛ j'ndigi tɔl-i kɔ kullə-je kî maji-maji kin al; ngà kɔ i kî 'to dow ya rəmə 'fa rɔ-i Lubə, adi ta kin to takəbi!» ³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Mɛɛ ndukun-je-ti læ-si lé 'ndangi panè: “M̄ Lubə m'panè s̄i 'toi lubə-je.” ³⁵ Dow-je kî Lubə pa sə-dé ta ya bá ndukun fa-dé lubə-je lé al wa! Ə ta kî mbete kî aa njay pa lé dow à kɔr kogi al rəm tɔ! ³⁶ M̄ lé, Bɔbi-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m dɔnangi-ti nè, rəmə s̄i 'painè: “M'pa ta kəbi dɔ Lubə-ti.” Kɔ pa kî m'panè: “M'to Ngon læ Lubə.” ³⁷ Kinə m'ra kullə-je læ Bɔbi-m al rəmə,

† 10:14 10:14 Mat 11:27; Luk 10:22 * 10:24 10:24 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kî Lubə mbəti-é.

adi-mi mǣǣ-si al! ³⁸ Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bəbi-m ya, é kinə mǎ bá lé adi-mi mǣǣ-si al kàrè rəmə, adi mǣǣ-si kullə ram-je kinlé bəl bane. Beba a gəi maji yórró kí Bəbi-m to kí lə-m ə mǎ m'to kí lə Bəbi-m tɔ.» ³⁹ Dǣ 'təl 'sangí kadi d'uwə-é, ngà ǣ tǣǣ ji-dé-ti. ⁴⁰ †Beba Jeju təl ɔw gidi ba Jurde-ti gogi, lo-ti kí Jǎ ulə gin ra dow-je batəm-ti ə ǣ isi-ti. ⁴¹ Dow-je nǎ ya 'ree rɔ-é-ti ə 'panè: «Nékoji káre ya kàrè Jǎ ra al, ngà ta-je lay kí Jǎ pa dɔ dow-ti kinlé to ta kí tǔgrɔ-ti. ⁴² Lo-é-ti kinlé dow-je nǎ ya d'adi mǣǣ-dé Jeju.»

11

Koy lə Lajar

¹ †Dingəm káre bè kí ri-é lə Lajar bá rɔ-é to-é. ǣ to dow kí mǣǣ bɛ-ti kí Betani kí to bəkoji Mari dǣ kì ngonkɔ-é Marti. ² †Mari kinlé bá ndɔki ur ubi dɔ 'Babe-ti ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né nja-é lé. ǣ to kɔnan Lajar kí rɔ-é to-é lé. ³ Ngankɔ-nǎ-je kí dené kí joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Babe, ǣ kí i 'ndigi-é lé, rɔ-é to-é.» ⁴ Loki Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔy kinlé à tǣǣ koy al. To mɔy kí à ra kadi ri Lubə ba-né rəm, bá kì takul mɔy kinlé ya dow-je d'a kəsi-né gaji Ngon lə Lubə rəm tɔ. ⁵ Marti kì ngonkɔ-é Mari, kì kɔnan-dé Lajar lé 'to dow-je kí Jeju ndigi-dé. ⁶ Loki Jeju oo ta rɔto lə Lajar lé, ǣ isi lo kí isi-ti lé ya ra ndɔ joo go-ti bəy; ⁷ ngà bá idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'owí dɔnangi Jude-ti gogi.» ⁸ Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, i kí ngɔsnè bəy é jipi-je 'sangí kɔɔ tilə-i kì ər tɔl-i lé ya 'ge təl kɔw dɔnangi Jude-ti gogi bəy wa! ⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: Lo kí kada lé, kàdì ra-ti dɔgi gidi-é joo ya al wa? Kinə dow ɔw njiyə kada lé, à dar né al, kɔɔ lo ndógi dɔnangi-ti adi dowbé oo lo. ¹⁰ Ngà kinə dow njiyə ndɔɔ rəmə, à dar né, kɔɔ lo ndógi nɔ-é-ti al. ¹¹ Jeju pa ta-je kinlé bè ngà bá idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar lé tò bi é m'a kɔw ndəl-é bane. ¹² Ə njéndó né-je 'panè: 'Babe, kinə tò bi lé à kingə lapiya. ¹³ Jeju lé pa ta koy lə Lajar, ngà njéndó né-je 'gir kí ǣ pa ta lə bi kí to kare. ¹⁴ Beba Jeju idə-dé rəsi panè: Lajar lé oy. ¹⁵ Ə kí sobi dɔ-si səi rəmə rɔ-m nəl-m kɔɔ goto kí m'goto siə nɔ. Né kin à ra kadi adi-mi-né mǣǣ-si. Ngà adi j'owí kì rɔ-é-ti nɔɔ. ¹⁶ Rəmə Tomasi kí 'ba-é Ndungə lé, idə ndəgi njéndó né-je panè: Jǣi kàrè j'owí, kɔɔ kadi j'oyi kì Jeju lé tɔ. ¹⁷ Loki Jeju ɔw tǣǣ rəmə, ǣ oo kí 'dubi Lajar ra ndɔ sɔ ngà. ¹⁸ Ə kì Betani kɔw Jorijaləm lé, à kasi kulə mətər mutə je bè. ¹⁹ Jipi-je nǎ ya 'ree rɔ Marti-ti kì Mari 'ree 'sɔl mǣǣ-dé kɔɔ koy lə kɔnan-dé lé. ²⁰ Loki Marti oo kí Jeju ɔw ree nɔɔ rəmə, ǣ j ɔw tilə kəm-é, ngà Mari bá isi nangí mǣǣ kəy-ti. ²¹ Marti idə Jeju panè: 'Babe, kinə ndɔ-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ²² Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya kàrè m'gə kí né lay kí i 'dəji Lubə lé, Lubə à ra kadi-i. ²³ Jeju idə-é panè: Kɔnan-i lé, à tɔsi ndəl kində lo tǣǣ. ²⁴ Ə Marti ilə-é-ti panè: M'gə kí dɔbəy ndɔ-ti kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tǣǣ lé, ǣ à tɔsi ndəl kində lo tǣǣ tɔ. ²⁵ Jeju ilə-é-ti panè: Mǎ lé m'to njəkadi dow-je 'tɔsi ndəl d'ində lo 'tǣǣ rəm, bá m'to njəkadi dow-je d'isi kəm rəm tɔ. Dow kí adi-m mǣǣ-é lé, lé oy ya kàrè dowbé à kisi kəm rəm, ²⁶ nǎ-nǎ kí isi kì dɔ-é taá ə adi-m mǣǣ-é lé, à koy ndǎ al. Ta kinlé 'oo kí ta kí tǔgrɔ-ti wa?

Marti ilə-é-ti panè: ²⁷ Oiyó, 'Babe, m'adi mee-m kí í 'to Ngon lə Lubə, 'to Kristi kí tò kadi à ree donangi-ti. ²⁸ Loki e pa ta kinlé rəmə, e osi təl ow ba ngonkɔ-é Mari kí kár-é bá idə-é ta nɔm-nɔm panè: Njéndó dow-je né ree a nɔɔ é ba-i. ²⁹ Loki Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, e osi nangi rati í taá ow kí rɔ Jeju-ti. ³⁰ Ə Jeju lé ya kàrè ree tee mee be-ti al bəy. Ngà e a lo-ti kí kete Marti tilə kəm-é ingə-é-ti lé. ³¹ Loki jipi-je kí d'isi kí Mari mee kəy-ti d'isi 'səl mee-é lé d'oo kí e ubi nangi rati í taá tee ndaa-ti rəmə, 'gir kí isi ow doɓadi-ti kɔ kow nɔ, adi d'í d'un go-é. ³² Loki Mari ree tee lo-ti kí Jeju a-ti bá oo-é rəmə usi nangi nja-é-ti ə panè: 'Babe, kinə ndo-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al. ³³ Loki Jeju oo kí Mari a nɔ rəm, bá jipi-je kí 'ree siə kàrè d'a 'nɔ rəm lé mee-é í puu adi do-é təl wəksə. ³⁴ Beba e dəji-dé panè: Iləi-é lo kí rá-ti wa? Ə de d'ilə-é-ti panè: 'Babe, 'ree ə 'a koo. ³⁵ Jeju nɔ. ³⁶ Rəmə jipi-je lé panè: Ooi ndigi kí e ndigi Lajar tanə kin! ³⁷ Ngà de kí nɔ-je dan-dé-ti panè: «E kí ndoki adi njəkəmtɔ oo lo lé, ra ban bá adi dingəm kin isi kəm tɔ al wa?» ³⁸ Mee Jeju təl í puu rangi ya bəy ə e ɔti ow doɓadi-ti. Badi lé to bole mbal bá d'uti ta-é kə ə. ³⁹ Jeju panè: 'Ndubri ər lé kí rangi. Rəmə Marti kí kɔnan njəgoto lé idə-é panè: 'Babe, nin lé ra ndo sɔ adi əti ngá. ⁴⁰ Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adi-m mee-i lé 'a koo tógi lə Lubə ya al wa? ⁴¹ Beba dow-je 'ndubru ər lé kí rangi ə Jeju itə kəm-é kí taá bá panè: Bɔbi-m, m'ra-i oiyó, kɔ ta kí m'pa sə-i lé oo ndi-m. ⁴² Mə rəmə, m'gə kí ndo-je lay ya í oo ta kí m'pa sə-i ya, ngà to ta lə kosi dow-je kí 'gəə do-m kin bá m'pa ta kin bə, kɔ kadi 'gə kí togrɔ-ti, mə lé, to í ya bá ulə-m. ⁴³ Loki Jeju pa ta-je kin bə lé, e ilə bɔbi ndi-é nangi panè: Lajar, 'tee ndaa-ti. ⁴⁴ Beba njəgoto lé ində lo tee ə nja-é-je kí ji-é-je tò kí gangi-é kí 'bindi-né rəm, bá ta kəm-é to kí kubi kí 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè: 'Tuti né-je kí rɔ-é-ti ə inəi-é adi-é ow.

'Boy-je lə jipi-je 'sangi təl Jeju

Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Jipi-je nɔ kí ree rɔ Mari-ti bá d'oo né kí Jeju ra lé bə rəmə, d'adi-é mee-dé. ⁴⁶ Ngà de kí nɔ-je kí dan-dé-ti 'təl d'ow d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kí Jeju ra lé d'adi-dé. ⁴⁷ Beba njəkun do njégugnə-je, kí Parisi-je kí 'to 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé d'ingə-nɔ ə panè: Ri bá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékɔji-je nɔ. ⁴⁸ Kinə j'inəi-é j'adi-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadi-é mee-dé ə dow-je kí Rəm d'a ree tuji lo lə-ji kí aa njay kin rəm, bá d'a tuji gin dow-je lə-ji rəm tɔ. ⁴⁹ Dow káre dan 'boy-je-ti kí ri-é lə Kayipi kí to burə do njégugnə-je bal-é-ti kinlé, idə-dé panè: Səi lé, né káre ya kàrè 'gəi-ti al! ⁵⁰ Dow káre-ré kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al rəm, bá be lə-si kí ta tati-é lay tuji-né al rəm kinlé to né kí maji nɔ kɔ-si. Səi 'gəi kí bə kin al wa? ⁵¹ Ta kinlé, to Kayipi ya kí do-é bá oji mee-é-ti pa al. Ngà to kí e to burə do njégugnə-je bal-é-ti kinlé bá Lubə ində-né ta kí sɔbi do Jeju ta-é-ti adi-é pa-né ta lə koy kí Jeju à koy gangi-né do jipi-je tin. ⁵² Ə e à koy kɔ jipi-je par al, ngà à koy kɔ kəw-né ngan lə Lubə kí 'sane-nɔ kin kí nati, təl-dé-né daji rɔ kí káre-ré. ⁵³ Ndo-é-ti kí d'ingə-né-nɔ kinlé, d'un ndu-dé kadi 'təl Jeju. ⁵⁴ Ə gangi-é-ti kin ya Jeju njiyə-né ndaa-ti dan jipi-je-ti al, adi e ow kí njéndó né-je liə adi d'isi mee bebo-ti kí 'ba-é Eprayim, donangi-ti kí tò ngosi kí diləlo. ⁵⁵ Ndo ra nɔy Paki lə jipi-je

này ngosi, adi dow-je nã d'i mee be-je-ti læ-dé tin 'ree bebo Jorijalem-ti kete nõ ndo Paki-ti, kdo kaa rɔ-dé do majal-je-ti. ⁵⁶ De 'sangì Jeju, adi 'døji-nã ta takøy-ti læ Lubø 'panè: E lé, søi 'giri kí à ree lo ra nøy-ti lé øse à ree al wa? ⁵⁷ Ø njékun do njégugnè-je, kà Parisi-je d'un ndu kadi kinø dow madi gø lo kí Jeju lé isi-ti rømø, nane do-é kadi d'uwø-é.

12

Kow Jeju mee be-ti kí Betani

Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

¹ Loki này ndo meke bøy bá ndo ra nøy Paki à kasi lé, Jeju ow mee be-ti kí Betani kí to be læ Lajar kí ndøki oy adi 'dubi-é bá Jeju adi-é tosi ndøl indø lo tøy lé. ² Lo-é-ti nõõ lé, 'ra nékuso d'adi-é 'ra-é-né mba. Marti bá to njékoo go-dé ø Lajar isi kì mba-je nati ta nékuso-ti. ³ †Beba Mari un ubi wale kí 'ba-é nár kí yórérø adi øti maji røm, là-é nã røm ya ree ur nja Jeju-ti bá bør kì bøl do-é; ø bøy ubi lé taa mee køy pøl-pøl. ⁴ Ngà Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti læ Jeju kí ø bá à to njékun do-é lé panè: ⁵ Ubi kinlé kdo ri bá toki taa-né là kí à kasi køm kullø kí ndo bumutø ø ree læbi njéndoo-je al wa? ⁶ E pa bè lé, to ta bá ð mee-é kdo njéndoo-je al, ngà kdøtalø ø lé to njøbogi; adi mbu là kí tò ji-é-ti lé, taá-taá isi bogi là mee-é-ti uso. ⁷ Beba Jeju panè: 'Inø dené lé jeke; ø ra né kin bè ngøbi-né ndo dubi-m. ⁸ Njéndoo-je lé d'a kisi sø-si kí ndo-je lay, ngà mã lé, m'a kisi sø-si kí ndo-je lay al. ⁹ Loki kosi jipi-je kí 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kí isi mee be-ti kí Betani nõõ lé, de 'ree kdo kadi d'oo Jeju røm, kdo kadi d'oo-né Lajar kí ndøki oy bá ø adi-é tosi ndøl indø lo tøy lé røm to. ¹⁰ Beba njékun do njégugnè-je d'un ndu-dé kadi 'tøl Lajar to. ¹¹ Kdo ta liø bá jipi-je nã ya d'inø-dé-né ø d'adi-né mee-dé Jeju.

Kow Jeju bebo Jorijalem-ti

Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

¹² Lo aa go-ti lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree lo ra nøy Paki-ti, d'oo poy Jeju kí isi ow kí mee bebo Jorijalem-ti. ¹³ Beba 'tèti balkøm tan-je ji-dé-ti 'tilø-né køm-é ø 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: «Køsgaji kí do-i-ti!

Kadi Lubø tør ndi-é do dow-ti

kí njèree kì ri 'Babe kí to ngar læ Israyel-je.»

¹⁴ Jeju ingø ngon koro, ø al isi do-é-ti titi kí 'ndàngi-né mee mbete-ti kí aa njay 'panè:

¹⁵ Ngonmandi kí bebo Siyø-ti,* 'bøl al.

'Oo, ngar læ-i isi do ngon koro-ti isi ree.

¹⁶ Dokaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liø 'gø mee né-je kí ra né kinlé al bøy; ngà loki Lubø ulø riba do-é-ti bøy bá mee-dé ole do-ti titi kí né-je kinlé, 'ndàngi ta-é mee mbete-ti 'søbi-né do-é adi né-je kinlé, 'ra kdo ta liø.

¹⁷ Kosi dow-je kí ndøki d'ã kì Jeju nati bá ba-né Lajar be nin-ti adi-é tosi ndøl indø lo tøy lé, d'ør poy-é d'adi dow-je. ¹⁸ Gin-é kin bá kosi dow-je 'tilø-né køm Jeju; kdøtalø koo kí d'oo poy nékøji kí ndøki ø ra

† 12:3 12:3 Luk 7:37,38 * 12:15 12:15 Ngonmandi kí bebo Siyø-ti lé toji dow-je kí bebo Jorijalem-ti (Jkr 9:9).

lé. ¹⁹ Beba Parisi-je d'idə-nə 'panè: Ooi, səi ɔi kare ngá ban al! Dow-je lay ya d'un go-é.

Jeju pa ta kí sobi do koy-é

²⁰ Grəki-je madi d'ow dan dow-je-ti kí d'ow Jorijaleḡ ndo ra nəy Paki-ti kdo kosi do-dé nangi nɔ Lubə-ti. ²¹ Beba d'ow ro Pilipi-ti kí to dow kí Betsayda, donangi Galile-ti 'dəji-é 'panè: «'Ba-ji, j'ndigi koo Jeju.» ²² Beba Pilipi ow idə Andre, adi de joo lay d'ow d'idə Jeju.

²³ Jeju idə-dé panè: Dəkaglo asi kadi Lubə ulə rifa do Ngon lə dow-ti ngá. ²⁴ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow un kaḡ ko dubi nangi adi oy al lé, à ra kare-rè; ngá kinə 'dubi nangi d'adi oy rəmə, à kubə kdo kandi nḡ. ²⁵ †Dow kí ta ro-é to-é nḡ rəmə à tuji ro-é, ngá dow kí ta ro-é to-é al donangi-ti nè lé, à kaji ro-é kaji kí sartagangi to. ²⁶ Kinə dow ndigi ra kullə kadi-m rəmə, kadi dowbé un go-m ə loki ma m'isi-ti lé, lo-é ya ngonnjəkullə lə-m à kisi-ti to. Kinə dow ra kullə adi-m lé, Bobi-m à kulə rifa do-é-ti to. ²⁷ Kí nè kinlé, do-m təl wəksə. Əjə m'panè ri ngá wa? Kadi m'panè Bobi-m, 'aji-m dəkaglo-ti kin wa? Ngá kɔ kin ya bá ma m'ree kdo bá m'teɛ-né sar dəkaglo-ti kin tin. ²⁸ Bobi-m, 'adi ri-i ba!

Rəmə ndi dow ba meɛ doɾa-ti panè: M'adi ri-m ba ə m'a təl kadi ri-m ba ya bəy.

²⁹ Kosi dow-je kí d'a lo-é-ti kí d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi bá ndangi. De kí dan-ti-je 'panè: To malayka bá pa siə ta. ³⁰ Beba Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ba kdo ta lə-m al ngá ba kdo ta lə-si. ³¹ Kí ngosnè-ti kinlé, to dəkaglo gangta do dow-je-ti kí donangi-ti nè ngá; kí nè kinlé to dəkaglo tubə njəkɔbe† kí donangi-ti nè kɔgi ngá. ³² Ngá ma rəmə, loki d'a kun-m donangi-ti nè ki taá lé, m'a kor dow-je lay go-m-ti. ³³ Jeju pa bè kdo toji-né kəm rəbi koy kí ɛ à koy. ³⁴ Beba kosi dow-je 'panè: Ndukun lə-ji ndó-ji kí Kristi† lé à kisi kəm sartagangi; ngá ban bá i 'panè: Tò kadi d'a kun Ngon lə dow ki taá bəy wa? Nḡ bá to Ngon lə dow lé wa? ³⁵ Jeju idə-dé panè: Lo kí ndógi tò dan-si-ti nè ki mbor se bəy. Lo kí ndógi kí ingəi kinlé, 'njiyəi-ti kdo kadi londul ubə-si nangi busi al. Kdotalə dow kí njiyə londul-ti lé, ɛ gə lo kí isi ow-ti al. ³⁶ Loki lo kí ndógi tò dan-si-ti nè bəy lé, adi-é meɛ-si kdo kadi 'təli-né ngan-je lə lo kí ndógi.

Jeju pa ta kin bè rəmə ɔti ow bəyɔ ro-é ngərəngi sə-dé.

Ta kí sobi do meɛngə lə kosi dow-je

³⁷ Jeju ra nékɔji-je nḡ takəm-dé-ti ya ngá, de d'adi-é meɛ-dé al, ³⁸ bè kdo kadi ta kí Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né; ndoki Ejay panè: 'Babe, ta-je kí j'idə-dé kinlé, nḡ bá oo adi to ta kí togro-ti wa? Ə nḡ bá 'Babe toji-é tógi liə adi-é oo wa? ³⁹ Lo kadi d'adi meɛ-dé goto, titi kí ndoki Ejay pa-né bəy panè: ⁴⁰ Lubə uti kəm-dé kdo kadi d'oo lo al rəm, bá Lubə adi meɛ-dé ngá kdo kadi lé d'oo ta kàrè 'gə meɛ-é al rəm; nè d'a ki kinə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kdo kadi n'i n'aji-dé. ⁴¹ Ejay lé oo né rifa lə Jeju kete bá ɛ pa ta kin bè sobi-né do-é. ⁴² Bə ya kàrè, dan 'boy-je-ti lə jipi-je lé, dow-je nḡ ya d'adi meɛ-dé Jeju to; ngá

† 12:25 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33 † 12:31 12:31 Njəkɔbe kí donangi-ti nè kinlé to Sú. † 12:34 12:34 Kristi lé kor meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

bəl b́a 'bəl kidə dow-je, kdɔtalə Parisi-je kí d'a tubə-dé kɔgi kəykəwnə-ti lə-dé. ⁴³ Kdɔtalə Parisi-je lé, nəl-dé n̄a kadi dow-je 'piti-dé tɔy kadi Lubə b́a piti-dé. ⁴⁴ Jeju ilə bɔbi ndi-é nangi pané: Dow kí adi-m meɛ-é lé, to mə b́a dowbɛ adi-m meɛ-é al, ngà to njèkulə-m b́a ɛ adi-é meɛ-é tin. ⁴⁵ Ə dow kí oo-m rəmə, oo njèkulə-m tɔ. ⁴⁶ M̄a lé, m'to lo kí ndógi kí m'ree dɔnangi-ti nè, kdɔ kadi dow kí adi-m meɛ-é ə isi londul-ti al ngá. ⁴⁷ Kinə dow kí oo ta lə-m b́a təl rɔ-é go-ti al lé, mə b́a m'a gangta dɔ-é-ti al; kdɔtalə mə m'ree kdɔ gangta dɔ dow-je kí dɔnangi-ti al, ngà m'ree kdɔ kaji-dé. ⁴⁸ Dow kí mbati-m rəm, təl rɔ-é go ta-ti lə-m al rəm lé, njègangta dɔ-é-ti ya isi nɔɔ. Ta-je kí m'pa kin ya à gangta dɔ-é-ti dɔbɔy ndɔ-ti. ⁴⁹ Kdɔtalə ta-je kí m'pa lé, m'un k̄i dɔ-m b́a m'pa al, ngà to ta-je kí Bɔbi-m kí njèkulə-m b́a un ndu adi-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm. ⁵⁰ M̄a m'gə kí ndukun lə Bɔbi-m lé, adi dow-je kiskəm kí sartagangi. Bɛfa ta kí mə m'pa lé, m'pa titi kí Bɔbi-m idə-m-né ya.

Sɔy ta-je kí Jeju ɔji kí njéndó né-je liə

13

Jeju togi nja njéndó né-je liə

Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-27

¹ Ndo ra n̄ay Paki n̄ay ngɔsi ə Jeju gə kí dɔkadi asi kadi n'a kinə dɔnangi kdɔ təl kɔw rɔ Bɔbi-nè-ti gogi. Jeju kí to njèndigi dow-je liə kí dɔnangi-ti nè lé, ndigi-dé ndigi kí ɔr njuti. ² Kete b́a kadi d'isi ta nékuso-ti ya rəmə Sú ulə ta meɛ Judasi-ti kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti kadi un dɔ Jeju. ³ Jeju gə kí Bɔbi-n'è inə né-je lay ji-n'è-ti ə n'è n'í rɔ Bɔbi-n'è Lubə-ti adi n'a təl kɔw rɔ-é-ti gogi. ⁴ Jeju i ta nékuso-ti, tɔr kubi-je kí rɔ-é-ti ə un takubi dɔ-né bədi-é. ⁵ Go-ti, ungi man meɛ bay-ti ə togi-né nja njéndó né-je liə, rəmə bɔr k̄i takubi kí dɔ-né bədi-é lé. ⁶ Loki ree tɛɛ dɔ Simɔ Piyər-ti rəmə Simɔ idə-é pané: «Dé! 'Babe, kadi i b́a 'togi nja-m?» ⁷ Jeju ilə-é-ti pané: «Né kí m'isi m'ra kinlé, i a gə gin-é kí ngɔsnè-ti kin al, ngà 'a ree gə bɔy.» ⁸ Piyər ilə-é-ti pané: «Bè al, 'a togi nja-m nd̄a al.» Jeju ilə-é-ti pané: «Kinə m'togi nja-i al lé, i a to 'lə-m al.» ⁹ Simɔ Piyər idə-é pané: «'Babe, kinə tò bè rəmə, 'togi nja-m par al, ngà 'togi ji-m rəm, b́a dɔ-m rəm tɔ!» ¹⁰ Jeju ilə-é-ti pané: «Dow kí ndógi man lé, rɔ-é lay ya aa njay ngá, adi [ɔw ndoo kadi togi nja-é ya par.] Səi kàrè rɔ-si aa njay tɔ; ngà to səi lay al.» ¹¹ Kdɔtalə Jeju gə dow kí à kun dɔ-é bəti. Gin-é kin b́a ɛ pa-né pané: «To səi lay b́a aai njay al.» ¹² †Ngà loki Jeju togi nja njéndó né-je liə lay ə təl tulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi lé, ɛ təl isi ta tablə-ti ə idə-dé pané: «Né kí m'ra sə-si kinlé 'gəi meɛ-é ban wa?» ¹³ Ba kí səi 'bai-mi “Njéndó dow-je né” rəm, “'Babe” rəm lé, to tó-é ya kdɔ m'to njéndó dow-je né rəm, b́a m'to 'Babe rəm. ¹⁴ Bɛfa kinə mə kí m'to 'Babe rəm, m'to Njéndó dow-je né rəm ya m'togi nja-si lé, səi ya kàrè tò kadi a togi nja-n̄a tɔ. ¹⁵ Kdɔtalə m'ra néndaji kin bè kdɔ kadi səi kàrè 'rai titi kí m'ra-né sə-i kin bè tɔ. ¹⁶ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ngonnjèkullə à to 'boy kitə 'ba-é al rəm, b́a njèkɔwkulə à kitə njèkulə-é al rəm tɔ. ¹⁷ Kinə 'gəi meɛ né kin ə 'təli rɔ-si go-ti rəmə, 'toi njénékumə-je. ¹⁸ M'pa ta kin kdɔ ta lə-si lay al; dɛ kí m'mbəti-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay

† 13:12 13:12 Luk 22:27 † 13:16 13:16 Mat 10:24; Luk 6:40; Ja 15:20

lé, tò kadi né-é à ra né ya. Mbeté kí aa njay panè: «Njèkuso sə-m né ya à təl gidi-é kadi-m.»¹⁹ Ngà kí nè-ti kin ya m'idə-si kete bá kadi né-é ra né bəy. Beba loki né-é à ra né rəmə, səi a kadi-mi meɛ-si kí M'to njèkisi ya.²⁰ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí uwə dow kí m'ulə-é kí rə-é-ti lé, ɛ uwə-m kí rə-é-ti tə ə dow kí uwə-m kí rə-é-ti kin rəmə, to njèkulə-m bá dowbé uwə-é kí rə-é-ti tə.»

Ta lə kun kí Judasi à kun dɔ Jeju

Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23

²¹ Go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, meɛ-é i puu adi panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow káre dan-si-ti à kun dɔ-m.»²² Rəmə njéndó né-je 'gɔ-nə ə 'dɔji-nə ta, se to nə bá Jeju pa ta kin sɔbi-né dɔ-é wa? ²³ Káre dan njéndó né-je-ti kí Jeju ndigi-é, isi mbó Jeju-ti ngosi ta nékuso-ti.²⁴ Simɔ Piyər pa siə kà dɔ kəm-é panè: «'Dɔji Jeju adi j'oo sé ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ nə wa?»²⁵ Beba njéndó né kinlé tò kadi Jeju-ti ə dɔji-é panè: «'Babe, dowbé lé to nə wa?»²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí m'a gangi mbə danə kulə dan nəy-ti kadi-é kin bá à to njèkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbə kí gangi danə lé dan nəy-ti ə adi Judasi kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti.²⁷ Loki Judasi taa mbə lé rəmə, tajinati nè ya Sata ur meɛ-é-ti. Ngá bá Jeju idə Judasi lé panè: «Né kí ɔw kà ra lé 'ra kalangi.»²⁸ Ngà njéndó né-je kí d'isi ta nékuso-ti kà Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al.²⁹ Ə Judasi lé bá to njəngəm là, adi dɛ kí madi-je dan-dé-ti 'gir kí Jeju à kidə-é panè: «'ɔw 'ndogi né kí j'a rai-né nəy», al rəmə à kidə-é panè: «'ɔw adi né njəndoo-je.»³⁰ Judasi taa mbə kí gangi danə lé rəmə, tajinati nè ya ɛ tɛɛ ndaa-ti. Ə to ta kí ndɔɔ ngá.

Ndukun kí sigi

³¹ Loki Judasi tɛɛ ndaa-ti rəmə Jeju panè: «Kí ngosnè-ti kin ya Ngon lə dow ingə rifa ə Lubə toji rifa liə kà takul Ngon lə dow tɔ.³² Kinə ri Lubə ba kà takul Ngon lə dow rəmə, Lubə à kadi ri Ngon lə dow ba kà takul-é tə ə à kadi ba kí tajinati nè ya.³³ †Ngan-m-je, m'a kisi sə-si dɔkaglo sɛ bè par ə go-ti rəmə a sangi-mi. Ngà titi kí ndəki m'idə-né jipi-je m'panè: Lo kí m'isi m'ɔw-ti lé dɛ d'a kasi kɔw-ti al kinlé, səi kàre, m'idə-si bè ya tɔ.³⁴ †M'adi-si ndukun kí sigi: 'Ndigi-nə. Titi kí mɔ m'ndigi-si-né lé, 'ndigi-nə bè tɔ.³⁵ Kinə 'ndigi-nə rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí səi 'toi njéndó né-je lə-m ya.»

Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al

Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34

³⁶ Simɔ Piyər dɔji Jeju panè: «'Babe, i a kɔw rá wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Loki m'a kɔw-ti lé, i a kasi kun go-m kí ngosnè-ti kin al, ngà ndɔ madi bá 'a kun go-m bəy.»³⁷ Rəmə Piyər idə-é panè: «'Babe, m'a kun go-i kí ngosnè-ti kin al kdɔ ri wa? M'a kilə rɔ-m kɔgi kdɔ ta lə-i!»³⁸ Beba Jeju ilə-é-ti panè: «Adi 'a kilə rɔ-i kɔgi kdɔ ta lə-m wa! 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a naji panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə bá kunjə à nɔ bəy.»

14

¹ Adi mee-si gangi man al. Adi mee-si Lubə ə adi-mi mee-si to. ² Lokisi tō n̄a mee kəy-ti lə Bəbi-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a kow ra lo kete kdo ta lə-si. ³ Bəba loki m'ow m'ra lo lé, m'a təl ree koy-si kow sə-si, kdo kadi lo kí m'isi-ti ya səi a kisi-ti to. ⁴ Ə lo kí m'isi m'ow-ti lé səi 'gəi rəbi kí ow-ti gow. ⁵ Rəmə Tomasi idə-é panè: 'Babe, lo kí isi ow-ti lé kàrè j'gə al rəm, ngà j'a ra ban bá j'a gə rəbi-é wa? ⁶ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Mə ya m'to rəbi, m'to ta kí togrə-ti, m'to kiskəm. Rəbi kí rə-m-ti ya par bi rəbi kí rangi kí dow à kun kow-né rə Bəbi-m-ti goto. ⁷ Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bəbi-m to. Ə kí ngəsnè-ti kin ya 'gəi-é rəm, ooi-é rəm. ⁸ Rəmə Pilipi idə-é panè: 'Babe, Bəbi-i lé ya oji-ji ə e kin ya asi-ji. ⁹ Bəba Jeju ilə-é-ti panè: Pilipi, adi kisi kí m'isi sə-si low nū kin ya, 'gə-m al bəy! Dow kí oo-m rəmə, oo Bəbi-m to ən. Ngà ra ban bəy bá i 'panè m'oji-si Bəbi-m wa? ¹⁰ Adi kisi-m mee Bəbi-m-ti ə kisi Bəbi-m mee-m-ti kinlé i 'oo kí ta kí kare wa? Ta-je kí m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-je kí m'un kə do rə-m bə bá m'idə-si al. Ngà to Bəbi-m kí njəkisi mee-m-ti lé ya bá isi ra kullə-je liə tin. ¹¹ Adi-mi mee-si kí mə lé m'isi mee Bəbi-m-ti ə Bəbi-m isi mee-m-ti to. Lé gangi-é-ti kin al kàrè, né-je kí m'ra ra kin ya adi-mi-né mee-si bəl bane. ¹² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mee-é lé, e kàrè à ra né-je kí m'ra ra kinlé rəm, bá à ra e kí tō bəl itə kin bəy, kdo m'isi m'ow ki rə Bəbi-m-ti. ¹³ Ə né lay kí 'dəji kə ri-m lé, m'a ra, kdo kadi ri Bəbi-m ba-né kə takul-m mə Ngon-é. ¹⁴ Kinə 'dəji-mi* né kə ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindí kí sobi do Ndil kí aa njay

1Ja 5:3; 2:3-5; Ja 16:5-15,33

¹⁵ Kinə 'ndigi-mi lé, a təli rə-si go ndukun-je-ti lə-m. ¹⁶ Ə m'a pa ta kə Bəbi-m rəmə, à kadi-si njəsolmeə kí rangi kí à kisi sə-si ya sartagangi. ¹⁷ Adi to Ndil kí aa njay kí to njəkadi dow-je 'gə ta kí togrə-ti†. Dow-je kí donangi-ti nè d'a kasi ndigi kadi-é isi mee-dé-ti al, kdo de d'oo-é al rəm, bá 'gə-é al rəm; ngà səi lé, 'gəi-é kdo isi sə-si ngosi rəm, à kisi mee-si-ti rəm. ¹⁸ M'a kiŋə-si titi ngan al-je bə al; m'a təl ree rə-si-ti gogi. ¹⁹ Dəkaglo sə bəy ə dow-je kí donangi-ti nè d'a koo-m al ya sar ngà; ngà səi bá a kooi-mi kdo mə m'isi kəm ə səi kàrè a kisi kəm to. ²⁰ Mee ndə-é-ti kinlé bá a gəi kí mə m'isi mee Bəbi-m-ti rəm, səi 'nami kàdì-m-ti rəm, bá mə kàrè m'isi mee-si-ti rəm to. ²¹ Dow kí ow kə ndukun-je lə-m ə təl rə-é go-ti lé, e bá to dow kí ndigi-m. Ə dow kí ndigi-m lé, Bəbi-m à ndigi-é rəm, mə ya kàrè m'a ndigi-é rəm, bá m'a kadi-é gə-m maji rəm to. ²² Rəmə Judi (bi Judasi Iskariyoti al) dəji-é panè: «'Babe, kdo ri bá 'a kadi ndəgi dow-je 'gə-i al, rəmə je bá 'a kadi j'gə-i wa?» ²³ Ə Jeju ilə-é-ti panè: Kinə dow ndigi-m lé, à təl rə-é go ta-ti lə-m ə Bəbi-m à ndigi-é. Je j'a kow rə dowbé-ti rəm, j'a ra bə mee-é-ti rəm to. ²⁴ Ngà dow kí ndigi-m al lé, à təl rə-é go ta-je-ti lə-m al. Ta kí səi ooi ta-m-ti kinlé to ta lə-m al, ngà to ta kí i rə Bəbi-m-ti kí njəkulə-m lé ya. ²⁵ Kí m'isi-né sə-si nè bəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bə. ²⁶ Ngà njəsolmeə, kí to Ndil kí aa njay kí Bəbi-m à kullə-é kə ri-m lé, e bá à

* **14:14** 14:14 Mee mbete-je kí dan-ti-je kí 'ndangi kə ji-dé dosay kə ta grəki lé kí madi-je 'panè: Kinə 'dəji né kə ri-m lé, m'a ra né-é. † **14:17** 14:17 To ta kí togrə-ti kí sobi do ta lə Lubə.

ree ndó-si né-je lay rəm, bá à kole mee-si do né-je-ti lay kí m'idə-si ta do-ti lé rəm to. ²⁷ M'ingə lapiya m'adi-si rəm, m'adi-si lapiya lə-m rəm. Mə m'adi-si lapiya titi kí dow-je kí donangi-ti d'adi-né kin bə al. Adi mee-si gangi man al rəm, 'bəli al rəm. ²⁸ Kdo lé m'idə-si m'pané: M'a kow ə m'a təl ree ro-si-ti nɔɔ. Kinə 'ndigi-mi rəmə, kow-m ki ro Bobi-m-ti kinlé à nəl-si. Kdo Bobi-m lé, to dow kí boy itə-m. ²⁹ 'Ngosnè-ti kin ya m'idə-si ta do né-je-ti kinlé kete bə, kdo kadi loki né-é-je ra né rəmə adi-né mee-si. ³⁰ M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kdo njəkɔbe† kí donangi-ti ow ree nɔɔ. Tógi kí nde bə ya kàrè ow-né do-m-ti al. ³¹ Ngà kadi dow-je kí donangi-ti nè 'gə kí mə m'ndigi Bobi-m, adi né kí ɛ un ndu kadi m'ra lé, m'a ra. Ii taá adi j'oti kí rangi lo kin-ti.

15

Kagi nduu-je kà balkəm-é-je

¹ Mə m'to kagi nduu kí togro-ti ə Bobi-m bá to 'ba njənduu to. ² Balkəm nduu kí rá-rá kí ubə do-m-ti ə andi al lé, Bobi-m à tugə-é kilə-é kogi ə balkəm-é kí andi bá ɛ à tər ngan balkəm-é-je kogi kdo kadi andi nɔɔ bəy. ³ Ta-je kí m'ilə mbi-si-ti kin ya ra adi ngan balkəm-si-je toki tər ngá. ⁴ 'Tinjəi kadi-m-ti titi kí m'tinjə-né kadi-si-ti to. Balkəm nduu lé, à kandi kà do ro-é al. À kə do kagi-é-ti bá à kandi. Bə ya to, səi kàrè kinə 'tinjəi kadi-m-ti al lé, a kandi al to. ⁵ Mə m'to kagi nduu ə səi 'toi balkəm-é-je. Dow kí tinjə kadi-m-ti ə m'tinjə kadi-é-ti to lé, à kandi nɔɔ. Kdo kà takul-m al lé, a kasi rai né madi al. ⁶ Kinə dow tinjə kadi-m-ti al lé, d'a kilə-é kogi titi balkəm nduu bə ə à tuti. Balkəm nduu-je kí tuti lé, d'a saa kungi pərəə kadi pər ɔ. ⁷ Ngà kinə 'tinjəi kadi-m-ti ə ta lə-m tò mee-si-ti rəmə, 'dəji né lay kí mee-si ndigi ya ə a kingəi. ⁸ Né kí ri Bobi-m à ba-né ɔn: Kadi andi nɔɔ, beba a 'toji kí 'toi njəndó né-je lə-m. ⁹ Titi kí Bobi-m ndigi-m-né lé, mə ya kàrè m'ndigi-si to. Aɪ mee ndigi-ti kí m'ndigi-si kin ya. ¹⁰ Kinə 'təli ro-si go ndukun-je-ti lə-m rəmə, a kəi mee ndigi-ti kí m'ndigi-si, titi kí m'təl-né ro-m go ndukun-je-ti lə Bobi-m ó m'a-né mee ndigi-ti kí ɛ ndigi-m kin to. ¹¹ M'pa ta-je kin bə kdo kadi gə rənəl lə-m kin ya tò mee-si-ti ə kadi rənəl lə-si ɔr njuti. ¹² †Ndukun lə-m ɔn: 'Ndigi-nɔɔ titi kí mə m'ndigi-si-né kin bə to. ¹³ Dow ilə ro-é kogi kdo nam-é-je lé, ndignɔ kí rangi kí à kitə-é ya goto ngá. ¹⁴ Kinə 'rai né-je kí m'un ndu kadi 'rai kinlé rəmə, səi 'toi nam-m-je. ¹⁵ M'ba-si ngannjəkullə-je al, kdo ngonnjəkullə lé 'gə né kí 'ba-é isi ra al. M'ba-si nam-m-je, kdo né-je kí m'ndó ro Bobi-m-ti ya m'adi-si 'gəi. ¹⁶ Səi bá 'mbəti-mi al, ngà to mə bá m'mbəti-si ə m'ində-si kdo kadi ɔwi ə kadi andi, rəmə kadi kandi-si tò sartagangi, kdo kadi né-je lay kí a dəji Bobi-m kà ri-m ə adi-si. ¹⁷ Né kí m'ndəji-si do-ti ɔn: 'Ndigi-nɔɔ.

Dow-je kí donangi-ti d'osi ta Jeju kà njəndó né-je liə

¹⁸ Kinə dow-je kí donangi-ti d'osi-si kà ta rəmə, kadi 'gəi maji kí mə ya d'osi-m kà ta kete nɔ-si-ti. ¹⁹ Kinə 'toi kí lə dow-je kí donangi-ti nè rəmə, lé d'a ndigi-si kdo de lé dow-je lə-dé bá ndigi-dé. Ngà mə m'mbəti-si dan dow-je-ti kí donangi-ti nè adi səi 'toi kí lə-dé al, gin-é kin bá d'osi-si-né kà ta tin. ²⁰ †Adi mee-si ole do ta-ti kí ndokɪ m'idə-si

† 14:30 14:30 Njəkɔbe kinlé to Sú. † 15:12 15:12 Ja 13:34; 15:17; 1Ja 3:23; 2Ja 1:5 † 15:20 15:20 Mat 10:24; Luk 6:40; Ja 13:16

'panè: «Ngonnjèkullə à to kí 'boy kitə 'ba-é al.» Mə ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo ya tɔ. Mə ya 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-m rəm, d'a təl rɔ-dé go ta-ti lə-si ya tɔ. ²¹ Ngà d'a ra sə-si né-je kin lay bè kɔɔ ta lə-m, kɔɔ də 'gə dow kí njèkulə-m al. ²² Kinə lé m'ree al əse m'pa ta m'adi-dé al rəm lé d'a to njéramajal-je al. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, ta lə majal ɔr dɔ-dé-ti al. ²³ Dow kí ɔsi-m kɔ ta lé, ɔsi Bobi-m kɔ ta ya tɔ. ²⁴ Né-je kí dow kí rangi ra al ya m'ra dan-dé-ti kinlé, lé m'ra al rəmə majal lə-dé à goto. Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, də d'oo né-é-je lé ya, ngà d'ɔsi-m kɔ ta rəm, d'ɔsi Bobi-m kɔ ta rəm tɔ. ²⁵ Ngà tò bè kɔɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-je-ti lə-dé lé né-é ra né. Kɔɔ 'ndàngi 'panè: «Də d'ɔsi-m ta kɔ ndàngi kare.» ²⁶ «Loki m'a kullə Njèsolmɛɛ, Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti kí à kɔ rɔ Bobi-m-ti ree lé, ɛ bá à pa ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je. ²⁷ Ə səi kàrè a pai ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je tɔ. Kɔɔ səi ɔi sə-m nati lo kulə gin-é-ti nɔ.»

16

¹ M'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi né madi tugə-si jigi-ti al. ² D'a tubə-si kɔgi mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔɔ kí dow-je d'a tɔl-si rəm, d'a gir kí to pole bá d'isi 'pole Lubə tin. ³ D'a ra né-je kinlé bè, kɔɔtələ də 'gə Bobi-m al rəm, bá 'gə-m al rəm tɔ. ⁴ Ngà m'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi, loki ndɔ-é ree rəmə jè mɛɛ-si ole-né dɔ-ti kí ndɔki m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-ti al, kɔɔtələ m'isi sə-si nati nè bəy.

Kullə ra Ndil kí aa njay

⁵ Kí ngɔsnè-ti kinlé, m'isi m'ow kɔ rɔ Njèkulə-m-ti ə dow kàrè dan-si-ti kí kadi dɔji-m panè: 'Isi 'ow kɔ rá wa ya kàrè goto. ⁶ Ngà səi adi rɔ-si ati-si kanəɲə kɔɔtələ ta-je kí m'idə-si kinlé. ⁷ Bè ya kàrè, to ta kí tɔgrɔ-ti é m'ow kɔ kidə-si tin: M'ow bá à maji sə-si, kɔɔtələ kinə m'ow al lé, Njèsolmɛɛ à ree kɔɔ ta lə-si al; ngà kinə m'ow rəmə m'a kulə siə kadi-si. ⁸ Ə loki ɛ à ree lé, à kuwə dow-je kí dɔnangi-ti nè kɔ ta sɔbi dɔ majal rəm, sɔbi dɔ né ra kí njururu rəm, à tɔji-dé kadi 'gə ta kí gangi lə Lubə rəm tɔ. ⁹ À kuwə-dé kɔ ta sɔbi dɔ majal, kɔɔtələ də d'adi-m mɛɛ-dé al rəm; ¹⁰ sɔbi dɔ né ra kí njururu, kɔɔtələ m'a kɔw rɔ Bobi-m-ti adi səi a kooi-mi gogi al rəm; ¹¹ sɔbi dɔ ta kí gangi, kɔɔtələ njèkɔbɛ* kí dɔnangi-ti nè lé, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá. ¹² M'ow kɔ ta-je nɔ kadi m'idə-si ya ngà, to ta-je kí asi dɔ tɔgi-si-ti kí nè-ti kin al bəy. ¹³ Loki Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti à ree lé, à kɔr nɔ-si kadi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti lay; kɔɔtələ ɛ à kun ta madi kɔ dɔ-é kɔɔ pa al, ngà ta-je kí ɛ à koo ya bá à pa ə né-je kí à ra né lé, ɛ à kidə-si kete tɔ. ¹⁴ ɛ à tɔji rifa lə-m, kɔɔtələ ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si. ¹⁵ Né-je lə Bobi-m lay to kí lə-m tɔ. Gin-é kinlé bá m'pa-né m'panè: Ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si.

Ta kí sɔbi dɔ kinə-nə ə təl kingə-nə gogi

¹⁶ Jeju panè: «Dɔkaglo sə bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangi sə bəy ə a tɔli kooi-mi gogi.» [Kɔɔtələ m'isi m'ow rɔ Bobi-m-ti.][†] ¹⁷ Bəba njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'dɔji-nə ta 'panè: Ta ri bá ɛ ndigi kidə-ji

* **16:11** 16:11 Njèkɔbɛ kinlé to Sú. † **16:16** 16:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɔ ji-dé kɔ ta grɛki.

wa? E panè: «Dokaglo se bøy ə a kooi-mi al, rəmə dokaglo kí rangi se bøy ə a təli kooi-mi gogi.» Rəm panè: M'isi m'ow ro Bobi-m-ti. ¹⁸ De 'panè: Ta kí Jeju panè: «Dokaglo se bøy» kinlé, kor meɛ-é to ri wa? Ta kí e pa lé, j'gəi meɛ-é al.

¹⁹ Loki Jeju gə kí njéndó né-je 'ndigi dəji-é ta lé, idə-dé panè: Ta kí m'panè: «Dokaglo se bøy ə a kooi-mi al, rəmə dokaglo kí rangi se bøy ə a təli kooi-mi gogi» lé bá isi 'dəji-nə kor meɛ-é wa? ²⁰ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a nɔi rəm, a ndingəi ro-si rəm, ngə dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a ra rɔnəl; a kisi kɪ rɔkati kanəŋə ya, ngə rɔkati lə-si bá à təl rɔnəl. ²¹ Loki dené ow kɪ koji ngon lé, ro-é ati-é kanəŋə, kɔ to kaglo rɔkati liə ya bá ree; ngə loki oji ngon rəmə, meɛ-é oy dɔ rɔkati-ti; ro-é nəl-é nɔ, kɔtalə ngon kí oji-é dɔnangi-ti. ²² Səi kàrè, kí ngɔsnè-ti kinlé, ro-si ati-si kanəŋə; ngə loki m'a təl ree koo-si gogi lé, ro-si à nəl-si ə dow kí à kɔgi rɔnəl-é kin à goto. ²³ Ə meɛ ndo-é-ti kinlé, né kí a dəji-mi ta dɔ-ti à goto ngə. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; né kí 'dəji Bobi-m kɪ ri-m lé, à ra kadi-si. ²⁴ Sar bone kàrè, səi 'dəji né kɪ ri-m al ya bøy. 'Dəji ə a kingəi kɔ kadi rɔnəl lə-si ɔr-né njuti.

²⁵ Beba mə m'un gosta bá m'idə-si-né ta ta. Ndo-je ow ree nɔɔ kí m'a pa sə-si ta kɪ gosta al, ngə né kí sɔbi dɔ Bobi-m lé, m'a kidə-si rəsi-rəsi ya. ²⁶ Meɛ ndo-é-ti kinlé, səi a dəji né kɪ ri-m ə m'a kidə-si panè mə bá m'a pa ta kɪ Bobi-m kɔ to lə-si al. ²⁷ Kɔ Bobi-m ya kɪ dɔ-é ndigi-si, kɔ səi 'ndigi-mi rəm, bá səi adi meɛ-si kí mə m'i ro Lubə-ti rəm tɔ. ²⁸ Mə lé, m'i ro Bobi-m-ti bá m'adi ree dɔnangi-ti nè; ngə kí ngɔsnè-ti kinlé, m'a kiŋə lo kí dɔnangi-ti ə m'a kow ro Bobi-m-ti gogi.

²⁹ Beba njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kí nè kinlé i idə-ji ta rəsi-rəsi bi i 'pa ta kɪ gosta al ngə. ³⁰ Kí ngɔsnè-ti kinlé, je j'gə kí i 'gə né-je lay, adi i 'ow ndoo kadi dow bá dəji-i ta al. Gin-é kin bá je j'adi-né meɛ-ji kí i lé i ro Lubə-ti ya. ³¹ Beba Jeju dəji-dé panè: Adi səi adi meɛ-si ngə ban...? ³² Ooi, ndo ow ree nɔɔ ə ndo-é lé ree rəm ngə; ndo-é-ti kinlé, a kəyi-nə lay dɔ-m-ti, nɔ-nə ya à kow lo liə ə a kiŋəi-mi kɪ kár-m; ngə m'a kə kɪ kár-m al, kɔtalə Bobi-m ə sə-m natí. ³³ M'idə-si ta-je kin bè, kɔ kadi isi-né kɪ lapiya kɪ takul-m. A kingəi kɔ dɔnangi-ti nè, ngə uwəi meɛ-si ngə; mə lé, m'təti ro né-je kí dɔnangi-ti nè.

17

*Ta kí Jeju pa kɪ Lubə
Əbr 7:24-28; 4:14-16*

¹ Loki Jeju pa bè lé, un kəm-é kí taá dɔrə-ti ə panè: Bobi-m, dɔkàdɪ lé ree ngə. 'Adi ri Ngon-i ba kɔ kadi Ngon-i kàrè adi ri-i ba tɔ. ² I 'adi-é tɔgi dɔ dow-je-ti lay, kɔ kadi de lay kí i adi-é lé, e adi-dé d'isi kəm sartagangi. ³ Ə kiskəm kí sartagangi lé, to ta kadi 'gə-i kí i ya kɪ kár-i 'to Lubə kí tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi 'gə Jeju Kristi kí i ulə-é rəm tɔ. ⁴ M'adi ri-i ba dɔnangi-ti nè; kullə kí 'adi-m kadi m'ra lé, m'ra m'tol ta-é. ⁵ Bobi-m, kí ngɔsnè-ti kin ya 'adi ri-m ba ro-i-ti, gangi-é-ti kí ndoki ba-né ro-i-ti kete nɔ kində gin dɔnangi-ti kin ya. ⁶ Dow-je kí 'adi-m-dé dan dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè lé, m'adi 'gə-i. De 'to dow-je lə-i bá 'adi-m-dé ə de 'təl ro-dé go ta-ti lə-i. ⁷ Bone bè kinlé, de 'gə kí né-je lay kí 'adi-m kinlé to né kí i ro-i-ti ya. ⁸ Kɔ ta-je kí i 'idə-m lé ya bá m'idə-dé ə de 'ndigi dɔ-ti ə 'gə maji kí m'i ro-i-ti rəm, bá d'adi-m meɛ-dé kí to i ya bá ulə-m rəm

tɔ. ⁹ Dɛ b́a m'pa sɛ-i ta kɔɔ-dé. M'pa sɛ-i ta kɔɔ dow-je kí ðɔnangi-ti nè al, ngà m'pa sɛ-i ta kɔɔ dɛ kí 'adi-m-dé, kɔɔtalə 'to dow-je lə-i ¹⁰ – ə né lə-m lay to né lə-i; b́a né lə-i kàrè to né lə-m tɔ – dɛ lé, 'to dow-je kí d'adi ri-m b́a. ¹¹ M̄a m'to kí ðɔnangi-ti nè al ngá; kɔɔ m'isi m'ow ki rɔ-i-ti nɔɔ; ngà dɛ b́a d'isi ðɔnangi-ti nè b̄əy. Bɔbi-m kí njèkaa njay, ri-i kí 'adi-m kin ya 'ngəm-dé-né, kɔɔ kadi 'to dow-je kí káre-rè toki jɛ sɛ-i bè. ¹² †Loki m'isi-né sɛ-dé b̄əy lé, ri-i kí 'adi-m kin ya b́a m'ngəm-dé-né; ə m'ay ngang-dé kər-kər, adi dow káre ya kàrè tuji dan-dé-ti al. Ngà ɛ kí tɔ kadi tuji lé ya par ə tuji; bè kɔɔ kadi ta kí mbete kí aa njay pa lé, né-é ra né. ¹³ Bone bè kinlé, m'isi m'ow ki rɔ-i-ti ə ta-je kinlé m'pa ðɔnangi-ti nè bè, kɔɔ kadi rɔnəl lə-m kí to rɔnəl kí ɔr njuti kin tɔ-né mɛɛ-dé-ti. ¹⁴ M'adi-dé ta lə-i ə dow-je kí ðɔnangi-ti d'osi-dé kɔ ta, kɔɔtalə dɛ 'to 'lə dow-je kí ðɔnangi-ti al titi kí m̄a m'to-né 'lə dow-je kí ðɔnangi-ti al kin bè tɔ. ¹⁵ M'dəji-i kadi 'ɔy-dé kí rangi ðɔnangi-ti al, ngà ngəm b́a kadi 'ngəm-dé kadi Njèmɛɛndul tuji-dé al. ¹⁶ Dɛ 'to kí ðɔnangi-ti nè al, titi kí m̄a kàrè m'to-né kí ðɔnangi-ti nè al kin bè tɔ. ¹⁷ I ya kadi 'ində-dé tagay kɔ takul ta kí tɔgrɔ-ti. Ə Ta lə-i to ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁸ M̄a kàrè m'ulə-dé ðɔnangi-ti titi kí i 'ulə-m-né ðɔnangi-ti kin bè tɔ. ¹⁹ M̄a ya m'ɔr rɔ-m m'ində tagay kɔ ta lə-dé, kɔɔ kadi dɛ kàrè tɔ tagay kɔ takul ta kí tɔgrɔ-ti tɔ. ²⁰ M'pa sɛ-i ta kɔɔ ta lə-dé dɛ kan ya par al, ngà kɔɔtalə dɛ kí d'a koo ta-je lə-dé ə d'a kadi-m-né mɛɛ-dé rəm tɔ. ²¹ M'dəji-i bè kɔɔ kadi dɛ lay ya 'to dow-je kí káre-rè. Bɔbi-m, titi kí i 'isi-né mɛɛ-m-ti rəm, m̄a m'isi-né mɛɛ-i-ti rəm kinlé, kadi dɛ kàrè ['to dow-je kí káre-rè]* ə d'isi mɛɛ-ji-ti tɔ; kɔɔ kadi dow-je kí ðɔnangi-ti nè 'gə-né kí to i b́a 'ulə-m. ²² Ə riba kí 'adi-m kin ya, m̄a m'adi-dé tɔ; kɔɔ kadi 'to-né dow-je kí káre toki jɛ sɛ-i bè. ²³ – M̄a m'isi mɛɛ-dé-ti ə i 'isi mɛɛ-m-ti tɔ – kɔɔ kadi 'to dow-je kí mɛɛ kasi-n̄a lə-dé ɔr njuti, bè kɔɔ kadi dow-je kí ðɔnangi-ti 'gə-né kí to i b́a 'ulə-m rəm, b́a kadi 'gə-né kí i 'ndigi-dé titi kí i 'ndigi-m-né kin bè rəm tɔ. ²⁴ Bɔbi-m, dɛ kí 'adi-m-dé lé, lo kí m'a kisi-ti ya m'ndigi kadi d'isi-ti sɛ-m tɔ; kɔɔ kadi d'oo riba kí i 'ulə dɔ-m-ti kinlé kɔ kəm-dé. Kɔɔ kete n̄ɔ kində gin ðɔnangi-ti n̄u ya i 'ndigi-m. ²⁵ Bɔbi-m kí njèra né kí njururu, dow-je kí ðɔnangi-ti nè 'gə-i al; ngà m̄a m'gə-i rəm, b́a dɛ kan kàrè 'gə kí to i b́a 'ulə-m rəm tɔ. ²⁶ M̄a m'adi 'gə ri-i rəm, m'a kadi 'gə ya b̄əy, kɔɔ kadi ḡa ndigi kí i 'ndigi-m kinlé tɔ mɛɛ-dé-ti rəm, b́a kadi m'isi mɛɛ-dé-ti rəm tɔ.

Koy kɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

18

Ta kí sobi dɔ kuwə Jeju

Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

¹ Loki Jeju pa ta-je kin bè ngá b́a, dɛ kɔ njéndó né-je liə 'tɛɛ d'ow d'ində wol man kí 'b́a-é Sedrɔ 'gangi d'ow kəl-é kí n̄u-ti. Lo-é kinlé, lo ndɔr tɔ-ti nɔɔ b́a dɛ kɔ njéndó né-je liə d'ow-ti. ² Ə Judasi kí to njèkun dɔ Jeju lé, gə lo ndɔr kinlé tɔ. Kɔɔtalə to lo kí Jeju dɛ kɔ njéndó né-je liə d'ow-ti low-low. ³ Njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɔ Parisi-je d'ɔr kosi asgar-je, kɔ njéngəm takəy lə Lubə d'adi Judasi. Bɛfa ɛ ɔr n̄ɔ-dé

† 17:12 17:12 Ja 13:18 * 17:21 17:21 Ta-je kí tɔ mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

ow sə-dé lo ndor-ti lé. Dɛ d'ow kɪ lampi-je, kɪ pər ngəl-je, kɪ néro-je ji-dé-ti.

⁴ Jeju gə né-je lay kɪ à tɛɛ do-é-ti; beba ɛ ree ro-dé-ti dəji-dé panè: 'Sangi ná wa? ⁵ Ə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: J'sangi Jeju kɪ Najareti-ti. Jeju idə-dé panè: Mə ya m'a nə tin. Rəmə Judasi kɪ njəkun do-é lé ɔ sə-dé nati. ⁶ Lokɪ Jeju idə-dé panè: Mə ya m'a nə tin rəmə, asgar-je, kɪ njəngəm takəy lə Lubə lé, 'təl 'gir kɪ go-dé ə 'tusi nangi. ⁷ Beba Jeju təl dəji-dé ya bəy panè: Ná bá 'sangi-é wa? Dɛ 'panè: J'sangi Jeju kɪ Najareti-ti. ⁸ Jeju idə-dé panè: M'idə-si m'panè: Mə ya m'a nə tin. Kinə to mə bá 'sangi-mi rəmə, iŋəi njéndó né-je lə-m kin adi d'ow. ⁹ Jeju pa ta kin bè kɔ kadi ta kɪ ndɔki ɛ pa lé, né-é ra-né né; ndɔki ɛ panè: «Bobi-m, dow-je kɪ 'adi-m-dé kinlé, kɪ káre ya kàrè m'iŋə-é m'adi tuji kɔgi al.»

¹⁰ Simɔ Piyər ulə kiyəro ro-é-ti nɔɔ ə ɔr tugə-né mbi ngonnjékullə lə burə do njégugnə-je lə Lubə. Rəmə tugə mbi-é kɪ do jikol ndəti ya gangi. Ngonnjékullə kinlé ri-é lə Malkusi. ¹¹ †Rəmə Jeju idə Piyər lé panè: 'Ulə kiyəro lə-i saba-é-ti gogi. Kɔ kɪ Bobi-m ində do-m-ti kadi m'ingə lé, m'a kingə ya al wa?

*Jeju ɔ nɔ An-je-ti kɪ Kayipi, Piyər naji panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Luk 22:54-65*

¹² Beba njəkun do asgar-je, kɪ kosi asgar-je, kɪ njégəm né-je lə jipi-je d'uwə Jeju 'tɔ-é. ¹³ Rəmə dɛ d'ow siə be lə An ya kete. An lé to məm Kayipi*. Mɛɛ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə do njégugnə-je lə Lubə. ¹⁴ †Ə Kayipi kinlé bá ndɔki oji ta jipi-je panè: «Dow káre-rè kɪ kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al lé to né kɪ maji nɔ.»

¹⁵ Ngə Simɔ Piyər dɛ kɪ njéndó né lə Jeju káre d'un go Jeju. Njéndó né lə Jeju kinlé, burə do njégugnə-je lə Lubə gə-é kete ə ɛ bá ow kɪ Jeju nati mɛɛ ndɔgi-ti lə burə do njégugnə-je lé. ¹⁶ Ngə Piyər bá ɔ ndaa-ti tarəbi-ti ngosi. Rəmə njéndó né lə Jeju kɪ burə do njégugnə-je lə Lubə gə-é lé, tɛɛ pa ta kɪ dené kɪ njəkə takəy-ti ə adi Piyər ree kəy. ¹⁷ Rəmə ngonnjékullə kɪ dené kɪ njəkə takəy-ti lé, pa kɪ Piyər panè: I ya kàrè 'to kɪ dan njéndó né-je-ti lə dingəm kanlé tɔ al wa? Ə Piyər panè: Kuy! Mə m'to kɪ dan-dé-ti al. ¹⁸ Ngannjékullə-je lə burə do njégugnə-je lə Lubə dɛ kɪ njəngəm takəy lə Lubə 'ra pər d'a ta-ti d'a 'ndibi kdotalə kul ɔ; Piyər kàrè ɔ sə-dé ta pər-ti lé ɔ ndibi tɔ.

¹⁹ Burə† do njégugnə-je lə Lubə dəji Jeju ta kɪ do njéndó né-je-ti liə rəm, bá dəji-é ta kɪ do néndó-ti liə rəm tɔ. ²⁰ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mə m'pa ta rəsi-rəsi m'idə dow-je. M'ndó né dow-je mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je, kɪ takəy-ti lə Lubə kɪ to lo-je kɪ jipi-je 'kəw-nə-ti; ə ta kɪ m'pa kɪ gidi ngəy ya goto. ²¹ Mə ə i 'dəji-m ta kɔ ri wa? 'Dəji dɛ kɪ m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri bá m'ndó-dé wa? Né-je kɪ m'ndó-dé lé, dɛ 'gə maji. ²² Lokɪ Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kɪ káre dan njəngəm takəy lə Lubə ində mbó-é ə panè: Burə do njégugnə-je lə Lubə lé ya bá i 'pa siə ta bè wa? ²³ Jeju ilə-é-ti panè: Kinə ta kɪ m'pa lé maji al ə 'idə-m adi m'oo; ə kinə ta kɪ m'pa lé maji ə 'ində-m kɔ ri wa?

† **18:11** 18:11 Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42 * **18:13** 18:13 Kayipi lé bá taa ngon lə An kɪ dené. † **18:14** 18:14 Ja 11:49,50 † **18:19** 18:19 Njédəji Jeju ta nə kinlé to An kɪ ndɔki to burə do njégugnə-je kete.

²⁴ Beba An ulə kɪ Jeju kɪ ji-é kí dɔɔ lé bè ya rɔ Kayipi-ti† kí to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə. ²⁵ Ə Simɔ Piyər lé rəmə ə ta pər-ti nɔɔ ə ndibi. Beba 'pa siə 'panè: I ya kàrè 'to kí dan njéndó né-je-ti liə tɔ al wa? Piyər naji panè: Kuy! Mə m'to kí dan-dé-ti al. ²⁶ Rəmə dow káre dan ngannjékullə-je-ti lə burə dɔ njégugnə-je lə Lubə kí to noji dingəm kí Piyər tugə mbi-é gangi lé panè: «I kan, m'oo-i siə meɛ ndɔr-ti tɔ al wa?» ²⁷ Piyər təl naji ya bəy rəmə, tajinati nè ya kunjə nɔ.

Kə Jeju nɔ Pilati-ti, Piyər təl naji kí n'gə Jeju al

Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25

²⁸ Go-ti, 'boy-je lə jipi-je d'i kɪ Jeju bəe lə Kayipi kɪ ndoge rati d'ow siə meɛ ndògi-ti lə Gubərnər. Ngà də b́a d'andi meɛ ndògi-ti al, kɔɔ kadi 'ngəm rɔ-dé kadi d'aa njay kɔɔ kow-né lo nékuso Paki-ti. ²⁹ Beba Pilati ɔw ingə-dé ndaa-ti dəji-dé panè: Ta ri b́a səi iləi dɔ dingəm-ti kan wa? ³⁰ Də d'ilə-é-ti 'panè: Kinə ɛ ra né kí maji al al lé, j'a ree siə rɔ-i-ti nè al. ³¹ Beba Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é owi 'gangi ta dɔ-é-ti kɪ ndukun lə-si. Də jipi-je lé, d'idə-é 'panè: Jə lé, j'ow kɪ tógi kí kadi j'tol-né dow al. ³² †Bè kɔɔ kadi ta kí Jeju pa sobi dɔ kəm rəbi koy-é lé, né-é ra-né né.

³³ Pilati təl ɔw meɛ ndògi-ti gogi ə ba Jeju dəji-é panè: «Se i ya b́a 'to ngar lə jipi-je lé wa?» ³⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta kinlé, i ya ɔji meɛ-i-ti b́a 'pa, əse to dow-je kí rangi b́a d'idə-i ta kí dɔ-m-ti wa?» ³⁵ Pilati ilə-é-ti panè: «Mə m'to jipi tɔ wa? Dow-je lə-i ya də kɪ njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə b́a 'ree sə-i rɔ-m-ti nè; ə to ri b́a i 'ra wa?» ³⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kɔɔbe lə-m to kí dɔnangi-ti nè al. Kinə kɔɔbe lə-m to kí dɔnangi-ti nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kɔɔ ta lə-m, kɔɔ kadi dow ilə-m ji jipi-je-ti al; ngà kí nè kinlé kɔɔbe lə-m goto dɔnangi-ti nè.» ³⁷ Beba Pilati pa kɪ Jeju panè: «'Adi i 'to ngar ɔn nə?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya 'pa ta-i-ti tin, m'to ngar ya. Gin koji kí d'oji-m, kɪ ree kí m'ree dɔnangi-ti nè lé, to ta lə kadi m'pa ta kí tɔgrɔ-ti m'adi dow-je. Dow kí rá-rá kí to dow lə ta kí tɔgrɔ-ti rəmə ə koo ta lə-m.» ³⁸ Pilati dəji-é panè: «Ri b́a to ta kí tɔgrɔ-ti wa?» Go ta-ti kinlé, Pilati təl ɔw rɔ jipi-je-ti ndaa-ti idə-dé panè: «Né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.» ³⁹ Ngà to nékobe lə-si kadi bal-é bal-é ya kaglo ra nəy Paki rəmə, m'ilə dangay káre taá m'adi-si lé, se 'ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa? ⁴⁰ Beba də 'təl d'ur kɔɔl boy-boy 'panè: «Barabasi b́a ilə-é taá, bi dow kan al!» Ə Barabasi lé, to bɔkaya dow.

19

¹ Beba Pilati adi d'uwə Jeju d'ində-é kɪ ndəy marɔw.

² Asgar-je d'oji kɔn d'adi to jɔgi ngar d'ulə dɔ-é-ti, b́a d'ulə kubɪ kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ rɔ-é-ti; ³ ə d'ɔti kɪ rɔ-é-ti 'panè: Lapiya ɔoo, ngar lə jipi-je! Lapiya ɔoo, ngar lə jipi-je! Ə 'tində mbó-é tɔ.

⁴ Go-ti, Pilati təl tɛɛ ndaa-ti idə jipi-je panè: Ooi, m'a təl ree siə ndaa-ti gogi kadi-si, kɔɔ kadi 'gəi kí né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.

† **18:24** 18:24 An ulə kɪ Jeju rɔ Kayipi-ti kɔɔ bal-é-ti kinlé, Kayipi b́a to burə dɔ njégugnə-je.

§ **18:28** 18:28 Jipi-je 'mbati kow meɛ kəy-ti lə gubərnər kɔɔ ɛ to jipi al. Jipi kí ɔw meɛ kəy-ti lə dow kí to jipi al lé, ə kuso né lo ra nəy Paki-ti al. † **18:32** 18:32 Ja 3:14; 12:32

⁵ Beba Jeju tɛɛ ndaa-ti kɪ jɔgi kun lé dɔ-é-ti rəm, bá kɪ kubi kɪ kər yəl-yəl kɪ là-é nɔ lé rɔ-é-ti rəm tɔ. Ə Pilati idə-dé panè: Ooi dingəm lé é ɔ tin!

⁶ Loki njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ njéngəm takəy lə Lubə d'oo Jeju rəmə, 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti! Beba Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é 'bəi-é kagdəsi-ti; kdɔtalə né kɪ m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al. ⁷ Rəmə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: Je j'ow kɪ ndukun lə-ji káre nɔɔ ə kɪ go ndukun-ti lə-ji kinlé, tɔ kadi Jeju oy, kdɔtalə ɛ ɓa rɔ-é Ngon lə Lubə.

⁸ Loki Pilati oo ta kin bè lé, ɓəl nɔ ya ɓəy. ⁹ Beba ɛ təl ɔw mɛɛ ndògi-ti gogɪ ə dɔji Jeju panè: I lé 'to dow kɪ rá wa? Ngà Jeju ilə-é-ti al. Beba Pilati idə-é panè: ¹⁰ Mɔ bá ilə-m ta-ti al wa? I 'gə kɪ m'ow kɪ tɔgi kadi m'ilə-i taá rəm, m'ow kɪ tɔgi kadi m'ɓə-i kagdəsi-ti rəm al wa? ¹¹ Jeju ilə-é-ti panè: Kinə Lubə adi-i tɔgi al rəmə, tɔgi káre ya kàrè 'a kow-né dɔ-m-ti al. Gin-é kin bá, dow kɪ njèkilə-m ji-i-ti kinlé, ra majal kɪ al dɔ lo.

¹² Gangi-é-ti kinlé, Pilati sangi rəbi kadi n'ilə Jeju taá. Ngà jipi-je 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: Kinə 'ilə-é taá rəmə, i 'to nam Sejar al. Kdɔtalə dow kɪ rá-rá kɪ ɓa rɔ-é ngar lé, to njɛta lə Sejar. ¹³ Loki Pilati oo ta-je kin bè lé, adi d'ow kɪ Jeju ndaa-ti ə isi dɔ kali gangta-ti, lo-ti kɪ 'ɓa-é gajɪ ər-je kɪ d'osi nangɪ kɪ ɓa-é kɪ ta əbrə Gabata. ¹⁴ Ə to ndɔ ra go né-je kdɔ ra nɔy Paki. To ta kɪ kadi à kɔ jam dɔ ɓe-ti je bè ngá. Pilati idə jipi-je panè: Ooi ngar lə-si! ¹⁵ Ngà dɛ 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Tɔl-é! 'Tɔl-é! 'Bə-é kagdəsi-ti! Pilati idə-dé panè: Kadi m'ɓə ngar lə-si kagdəsi-ti wa? Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ilə-é-ti 'panè: «Je lé, Sejar ya kár-é to ngar lə-ji.» ¹⁶ Beba Pilati inə-é ji-dé-ti, kdɔ kadi 'ɓə-é kagdəsi-ti. Beba d'uwə Jeju [d'ow siə.]*

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Jeju uti kagdəsi liə tɛɛ-né gidɪ ɓe-ti ɔw-né lo-ti kɪ 'ɓa-é: Ka dɔ dow ə 'ɓa-é Golgota kɪ ta Əbrə. ¹⁸ Ə 'ɓə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti kinlé; ə 'ɓə dow-je joo kagdəsi-ti nati siə tɔ; dow káre kagdəsi-ti kɪ dɔ jikol-é-ti ə dow káre dɔ jigəl-é-ti, adi Jeju ɔ dan-dé-ti danɔ.

¹⁹ Pilati adi 'ndàngɪ ta ɓəgrə-ti 'ɓə dɔ kagdəsi-ti lé 'panè: Jeju kɪ Najareti-ti, ngar lə jipi-je. ²⁰ Jipi-je nɔ ya 'ndó ta kɪ 'ndàngɪ ɓəgrə-ti lé, kdɔ lo kɪ 'ɓə Jeju titi lé, tɔ ngosi kɪ ɓebo ə ta kɪ 'ndàngɪ mɛɛ ɓəgrə-ti lé, tɔ kɪ ta əbrə rəm, kɪ ta latɛ rəm, bá kɪ ta greki rəm tɔ. ²¹ Beba njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'pa kɪ Pilati 'panè: I 'Ndàngɪ Ngar lə jipi-je al; ngà kadi 'ndàngɪ 'panè: ɛ panè n'to ngar lə jipi-je. ²² Ngà Pilati ilə-dé-ti panè: Né kɪ m'ndàngɪ ə m'ndàngɪ ya ngá.

²³ Loki asgar-je 'ɓə Jeju kagdəsi-ti lé, dɛ 'kay kubi-je liə lo sɔ ə 'ləbi-nɔ káre-káre; bá d'un kubi kul liə kɪ to takubi kɪ káre-rè ya d'oji d'adi i taá ree njal nangɪ kin tɔ; bá d'idə-nɔ 'panè: ²⁴ Kubi kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngà adi j'osi-nɔ mbare dɔ-ti j'ooi se nɔ bá à to kɪ liə wa? Né kinlé tɔ bè kdɔ kadi ta kɪ tɔ mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay lé, né-é rané né. 'Ndàngɪ mɛɛ mbete-ti kɪ aa njay 'panè: «'Ləbi-nɔ kubi-je lə-m ə d'osi-nɔ mbare dɔ kubi kul-ti lə-m.» Né-é bá asgar-je 'ra tin.

* **19:16** 19:16 Ta-je kɪ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndàngɪ kɪ ji-dé kɪ ta greki.

²⁵ Kɔ Jeju de kɔ ngonkɔ kɔ-é rəm, Mari kí ne Klopasi rəm, bá Mari kí Magdala rəm, d'a taá ngosi kɔ kagdəsi lé. ²⁶ Loki Jeju oo kɔ-é a mbó njéndó né-ti kí e ndigi-é nɔa lé rəmə, idə kɔ-é panè: «Dené, 'oo ngon-i ə a tin.» ²⁷ Go-ti, idə njéndó né lé panè: «'Oo, kɔ-i ə a tin.» Rəmə dokàdì-é-ti kin ya njéndó né lé ɔw kɔ Mari bee rɔ-é-ti.

Koy Jeju

Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja 19:28-30

²⁸ Go né-je-ti kinlé, Jeju gə kí né-je lay asi ngá adi panè: «Kundə ra-m», bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mee mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. ²⁹ Lo-é-ti kinlé man nduu kí masi tò mee bay-ti rusi nɔɔ. Beba asgar-je d'un kagi kí 'ba-é ijopi ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-ti bá d'ulə kəm man nduu-ti kí masi lé d'ulə ta Jeju-ti. ³⁰ Loki Jeju njibi man nduu kí masi lé rəmə panè: «Né-je lay asi ngá.» Go-ti, Jeju ulə dɔ-é nangi rəmə inə ndil-é adi tɛɛ. ³¹ Ndɔ-é-ti kinlé, to ndɔ ra go né-je kɔ ndɔ taakoo lə jipi-je. Adi jipi-je 'bəl kadi nin dow-je tò kagdəsi-ti ndɔ taakoo-ti lə-dé, kdɔtalə to ndɔ kí boy nɔa; gin-é kin bá de 'dɔɔji Pilati kadi adi 'təti nja-dé ə d'ɔr-dé nangi.† ³² Beba dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti kɔ Jeju lé, asgar-je 'təti nja e kí dɔsɔy rəm, 'təti nja e kí njəkungi-ti joo rəm tɔ. ³³ Loki 'ree 'tɛɛ dɔ Jeju-ti rəmə, d'oo kí Jeju oy ngá, adi 'təti nja-é al; ³⁴ ngá dow káre dan asgar-je-ti bá ɔsi kàdì-é kɔ ningə mbuti adi tajinati nè ya məsi-je kɔ man ay-ti. ³⁵ Né-je kinlé, dow kí oo kɔ kəm-é bá pa ta kí dɔ-ti tin; ə ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti; e gə kí n'pa ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ kadi sɔi kàrè adi-né mee-si tɔ. ³⁶ Né kinlé ra né bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mee mbete-ti kí aa njay 'panè: «Singə-é káre ya kàrè dow à tətì al†» kinlé né-é ra né. ³⁷ †Mbeté kí aa njay pa lo kí rangi-ti bəy panè: D'a koo e kí d'ɔsi kàdì-é kɔ ningə 'mbuti lé kɔ kəm-déŠ.

'Dubì Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Go né-je-ti kinlé, Jojepi kí be liə to Arimate, kí to njéndó né lə Jeju ya, ngá tɔji bá tɔji rɔ-é ndaa-ti al kɔ bəl kí e bəl 'boy-je lə jipi-je lé, ɔw dɔɔji Pilati kadi n'ɔr nin Jeju lé. Beba Pilati inə tarəbi adi-é, ngá bá e ɔr nin Jeju lé ɔw-né. ³⁹ †Nikodem* kí ndɔki ɔw rɔ Jeju-ti ndɔɔ lé, ree kɔ ubi kí 'ba-é mir kí 'pote nati kɔ ubi kí 'ba-é aloé kí à kasi litir bu je bè. ⁴⁰ Ə de joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubi kí 'ra kɔ puti kagi kí əti maji bá 'bir-é kɔ kubi, titi kí jipi-je 'ra-né low-low. ⁴¹ Rəmə, loki 'bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, lo ndɔr tò-ti nɔɔ; ə be nin kí 'ra sigi, kí 'dubi dow-ti al bəy ya tò lo ndɔr-ti lé nɔɔ tɔ. ⁴² Be-é kinlé bá tò ngosi adi d'ilə nin Jeju-ti, kdɔtalə to ndɔ kí jipi-je d'isi 'ra-né go né-je kɔ ndɔ taakoo.

20

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju Kristi

Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Ndɔ Dimasi kɔ ndɔge rati kí lo aa lay al ya bəy, Mari kí Magdala ɔw dɔbadi-ti. E oo kí ər kí boy kí d'uti-né ta be nin lé toki nduburu kilə rangi. ² Beba e ay ngodi ɔw ingə Simɔ Piyər-je kɔ njéndó né káre

† **19:31** 19:31 Dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti lé, 'təti nja-dé kɔ kadi d'oy kalangi. † **19:36** 19:36 Tɛt 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21 † **19:37** 19:37 Ntd 1:7 § **19:37** 19:37 Jkr 12:10 † **19:39** 19:39 Ja 3:1,2 * **19:39** 19:39 Ja 3:1-2

kí Jeju ndigi-é ɲa, ə idə-dé panè: «D'or 'Babe be nin-ti adi j'gə lo kí d'ilə-é-ti al.» ³ Piyər-je kɪ njəndó né kí káre lé, 'tɛɛ d'ow kɪ doɓadi-ti. ⁴ Dɛ joo lay ya d'ay ngodi; ngà njəndó né kí káre lé ay itə Piyər, adi ɛ tɛɛ ta be nin-ti lé kete. ⁵ Ɛ ɖugi nangi rəmə, takubi-je kí tò nangi bá ɛ oo; ngà kandi bá ɛ andi be nin-ti al. ⁶ Rəmə Simɔ Piyər kí ore go-é lé bá ree andi be nin-ti ə oo takubi-je kí tò nangi lé. ⁷ Takubi kí 'bir-né do Jeju lé tò nati kɪ takubi-je kí 'bir-é-né lé al, ngà toki bir kilə gay. ⁸ Go-ti, njəndó né* kí káre kí tɛɛ ta be nin-ti kete lé, andi be nin-ti lé tɔ. Ɛ oo né-je kinlé ə adi mɛɛ-é. ⁹ Kdo ta kí mbete kí aa njay pa panè Jeju à tosi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy lé, njəndó né-je 'gə mɛɛ-é al bəy. ¹⁰ Go-ti, njəndó né-je 'təl d'ow be lə-dé.

Jeju tɛɛ kɔy kɪ Mari kí Magdala

Mar 16:9-11

¹¹ Dogangi-é-ti kinlé, Mari a ta be nin-ti ndaa-ti a ɲɔ ə ɖugi nangi kdo kadi n'oo be nin rəmə, ¹² oo malayka-je joo d'ulə kubi kí nda rɔ-dé-ti d'isi-né lo-ti kí d'ilə nin Jeju-ti lé. Malayka kí káre isi lo-ti kí do-é-ti, ə ɛ kí káre isi lo-ti kí nja-é-ti tɔ. ¹³ Dɛ 'dəji Mari lé 'panè: «Dené, i 'ɲɔ kdo ri wa?» Ɛ ilə-dé-ti panè: «D'or 'Babe lə-m adi m'oo lo kí d'ilə-é-ti al.» ¹⁴ Loki ɛ a pa ta kin bə ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju a taá nɛ. Ngà gə bá ɛ gə kí to Jeju al. ¹⁵ Jeju lé dəji-é panè: «Dené, i 'ɲɔ kdo ri wa? Nə bá i 'sangi-é wa?» Ɛ gir kí to njəndɔr lé, adi ɛ idə-é panè: «'Ba-m, kinə to i bá ɔr-é rəmə, 'idə-m lo kí ilə-é-ti ə m'a kɔw kun-é.» ¹⁶ Jeju panè: «Mari!» Beba Mari təl kəm-é rəmə, pa siə ta kɪ ta Əbrə panè: «*Rabuni*», adi kɔr mɛɛ-é to Njəndó dow-je né! ¹⁷ Jeju idə-é panè: «'Ɔdi rɔ-m al, kdo m'ow rɔ Bɔbi-m-ti al bəy. Ngà kɔw bá 'ow rɔ ngankɔ-m-je-ti, ə 'idə-dé kí m'isi m'ow kɪ rɔ Bɔbi-m-ti kí to Bɔbi-si tɔ, m'isi m'ow kɪ rɔ Lubə-ti lə-m kí to Lubə lə-si tɔ.» ¹⁸ Mari kí Magdala lé ow idə njəndó né-je kí n'oo 'Babe ə idə-dé ta-je kí ɛ pa adi-é.

Jeju tɛɛ busi rɔ njəndó né-je-ti liə

Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ndo Dimasi-é-ti kin ya, loki ndo isi il rəmə, njəndó né-je kí 'kəw-ɲa mɛɛ kəy-ti lé, d'uti takəy-je ta-dé-ti, kdo dɛ 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Ə Jeju ree a taá dan-dé-ti bá idə-dé panè: «Kadi lapiya ɲay sə-si!» ²⁰ Go ta-ti kí ɛ pa kinlé, ɛ toji-dé ji-é-je kɪ kàdi-é-je. Loki njəndó né-je d'oo 'Babe rəmə, rɔ-dé nəl-dé ɲa. ²¹ Jeju təl pa sə-dé ta nja káre ya bəy panè: «Kadi lapiya ɲay sə-si. Titi kí Bɔbi-m ulə-m-né lé, mɔ kàrè m'ulə-si tɔ.» ²² Go ta-je-ti kinlé, ɛ tó koo puu kɪ do-dé-ti ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kí aa njay. ²³ †Dow-je kí a kiɲəi go majal-je lə-dé kɔgi lé, majal-je lə-dé à toki kiɲə go-é kɔgi tɔ. Ə dow-je kí a kiɲəi go majal-je lə-dé kɔgi al lé, majal-je lə-dé à toki kiɲə go-é kɔgi al ya tɔ.»

Jeju toji rɔ-é Tomasi

²⁴ Loki Jeju tɛɛ do njəndó né-je-ti liə lé, Tomasi kí 'ba-é Ndungə kí ɛ to kí káre dan njəndó né-je-ti kí doɲi gidi-é joo lé goto. ²⁵ Beba ndəgi njəndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Babe!» Ngà Tomasi idə-dé panè: «Kinə m'oo tó dò pɔiti-je kí ji-é-ti al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò pɔiti-ti al rəm, bá kinə m'ulə ji-m kàdi-é-ti al rəm lé, m'a kadi mɛɛ-m nda

* **20:8** 20:8 Loki njəndó né kinlé oo kí Jeju goto be nin rəmə, ɛ adi-é mɛɛ-é ə gə kí togrɔ-ti Jeju lé tosi ndəl ində lo tɛɛ ya † **20:23** 20:23 Mat 16:19; 18:18

bè al.» ²⁶ Ndo jinày joo go-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti, ə Tomasí isí sə-dé nati. Dɛ d'uti takəy-je ya rəmə, Jeju tɛɛ ɔ taá dan-dé-ti ə idə-dé panè: «Kadi lapiya nà yə-sí!» ²⁷ Go-ti, ɛ idə Tomasí lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i ki kete, ə 'ulə kàdì-m-ti lé. 'Inə mɛɛngə lə-i, ə 'adi mɛɛ-i!» ²⁸ Bəbə Tomasí ilə-é-ti panè: «'Babe lə-m, Lubə lə-m!» ²⁹ Ə Jeju idə-é panè: «Kdɔ koo kí i 'oo-m bá i adi-né mɛɛ-i. Dow-je kí d'oo-m al ya d'adi mɛɛ-dé kin bá 'to njénékumə-je.» ³⁰ Jeju ra nékɔji-je kí rangi nɔ́ ya bəy takəm njéndó né-je-ti liə, ngà ta-é bá to kí ndàngi mɛɛ mbete-ti kinlé al. ³¹ Ngà nékɔji-je kí 'ndàngi ta-é mɛɛ mbete-ti kinlé, tò bè kdɔ kadi adi-né mɛɛ-si kí Jeju to Kristi†, to Ngon lə Lubə, adi kinə adi-é mɛɛ-si rəmə, a kisi kəm kà ri-é.

21

Jeju toji rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti

Mat 28:16; Luk 5:1-11

¹ Ndo-je kí rangi go-ti, Jeju təl toji rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti. Ooi, kəm rəbi kí toji-né rɔ-é ɛn: ² Simɔ́ Piyər-je kì Tomasí kí 'bá-é ndungə rəm, Nataniyel kí to dow kí Kanɔ́ kí dɔnangi Galile-ti rəm, ngan lə Jebede rəm, bá njéndó né-je lə Jeju kí rangi joo bəy rəm, d'ɔ́ kəm-nə-ti lay. ³ †Simɔ́ Piyər idə-dé panè: M'a kow mbow-ti. Rəmə dɛ 'panè: Jɛ kàrè j'a kow sə-i tɔ. Ə dɛ 'tɛɛ d'ow d'al mɛɛ tò-ti, ngà ndɔɔ nɔɔ lé d'uwə kanji al. ⁴ Loki lo aa yərərə rəmə, Jeju ree ɔ ngangí ba-ti; ngà njéndó né-je 'gə kí to Jeju al. ⁵ Bəbə ɛ dəji-dé panè: Ngan-je, uwəi kanji nɔɔ wa? Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Kanji káre ya kàrè j'uwə al. ⁶ †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kì dɔ jikɔl tò-ti bè ə a kuwəi kanji. Loki d'ilə burə lé rəmə, burə saa kanji mbing ya adi d'asi kər tɛɛ-né ndaa-ti al. ⁷ Bəbə njéndó né lə Jeju kí Jeju ndigi-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Babe! Loki Piyər oo kí to 'Babe rəmə, ɛ un kubi liə ulə; kdɔ kete ɔ kà rɔ-é kare ə ur mani. ⁸ Ngà ndəgi njéndó né-je 'ndɔr burə kí kanji rusi lé, 'nəl-né tò kdɔ ree-né ngangí ba-ti; kdɔ lo kí ngangí ba-ti tò ngɔsi sə-dé, à kasi mətər bu je bè.

⁹ Loki d'ur nangi ngangí ba-ti rəmə, d'oo yalpər kí kanji tò dɔ-ti bá d'oo mbə tɔ. ¹⁰ Bəbə Jeju idə-dé panè: Kanji kí uwəi lé, ɔyi kí dan-ti-je 'reei-né. ¹¹ Bəbə Simɔ́ Piyər təl al mɛɛ tò-ti ɔr burə lé nangi ə kanji-je kí boy-boy ya 'rusi burə lé ə dɛ bu kì kɔrmj gidì-é mutə; bè ya kàrè burə gangi al. ¹² Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-ti kí kadi dəji-é panè i 'to nɔ́ wa ya goto, kdɔtalə dɛ 'gə kí to 'Babe. ¹³ Bəbə Jeju ree rɔ-dé-ti, un mbə lé adi-dé bá adi-dé kanji lé dɔ-ti tɔ.

¹⁴ To nja mutə ngá kí Jeju toji-né rɔ-é njéndó né-je liə loki tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.

Jeju adi kullə Simɔ́ Piyər

¹⁵ Go né kuso-ti, Jeju dəji Simɔ́ Piyər panè: Simɔ́, ngon lə Jonasi 'ndigi-m itə ndəgi-é-je kin wa? Simɔ́ panè: Oiyə, 'Babe 'gə kí m'ndigi-i. Jeju panè: 'Ul ngan bati-je lə-m! ¹⁶ Jeju təl dəji-é dəji kí nja joo panè: Simɔ́, ngon lə Jonasi 'ndigi-m wa? Piyər idə-é panè: Oiyə 'Babe, 'gə

† 20:31 20:31 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 21:3 21:3 Luk 5:5 † 21:6 21:6 Luk 5:6

kí m'ndigi-i. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁷ Jeju təl dəji-é dəji kí nja mutə panè: Simɔ, ngon lə Jonasi, 'ndigi-m wa? Rəmə rɔ Piyər ati-é kanəna kɔ dəji kí Jeju dəji-é nja mutə panè: 'Ndigi-m wa? Bá ilə-é-ti panè: 'Babe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigi-i ya. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m. ¹⁸ 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; loki i 'to basa bəy lé, i ya 'dɔɔ ndaa dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi ya ə i 'ow-ti, ngà loki i 'a bɔgə lé, i 'a koy ji-i ki taá kadi dow kí rangi bá à dɔɔ ndaa dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi al ya ɛ à kow sə-i-ti. ¹⁹ Jeju pa ta kin bè kɔɔ tɔji-né kəm rəbi koy kí Piyər à koy kɔɔ kɔsi-né gaji Lubə; go ta-ti kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju de kà njèndó né kí ɛ ndigi-é

²⁰ †Loki Piyər təl kəm-é ki gogi rəmə, oo njèndó né kí Jeju ndigi-é ɔw ree go-dé-ti; njèndó né kinlé bá ndoki tò kadi Jeju-ti ta nékuso-ti bá dəji-é panè: «'Babe, ná bá à kun dɔ-i wa?» lé. ²¹ Loki Piyər oo-é lé, dəji Jeju panè: «'Babe, ngà ɛ kan ri bá à tɛɛ dɔ-é-ti wa?» ²² Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa? I, 'un go-m.» ²³ Bəba njékadmɛɛ-je 'tilə ta kinlé mbi-ɲa-ti ki kete-kete 'panè: «Njèndó né kinlé à koy al.» Ngà kí tɔgrɔ-ti bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà ɛ panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa?»

²⁴ Njèndó né kinlé ya bá pa ta kí dɔ né-je-ti kin adi dow-je rəm, ɛ ya ndàngi ta-je kin rəm. Ə j'gə kí ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti.

²⁵ Jeju ra né-je kí rangi ɲa ya bəy; ngà kinə kadi 'ndàngi beti-beti lay lé, m'oo kí tati dɔnangi kin lay ya kàrè, mbete-je kí d'a ndàngi lé à kubə.

Kullə-je lə Njékowkulə-je Ta-je kí dɔ mbete kullə-je-ti lə njékowkulə-je

Mbete kinlé to mbete poyta kí sobi dɔ kullə lə Ndil kí aa njay kí ndó né njékəwnə-je. Njékəwnə-je lé, 'to dow-je lay kí d'isi kà lo-lo adi 'to dow-je lə Lubə, kdotalə Jeju Kristi kí aji-dé. Lubə ndó né njékəwnə-je ə adi-dé 'tɔgi kà takul kullə-je lə njékowkulə-je kí 'to dow-je kí Jeju ulə-dé, adi 'to njépata-je liə kadi dow-je.

Mbete kinlé to tagaji mbete kí Luki ndàngi mee mbete Poyta kí Maji-ti lé. Ɛ ulə gin-é dɔ lo tol ta mbete-ti liə kí dɔsɔy, adi to lo-je kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə go tosi ndəl kində lo tɛɛ-ti liə. Ndɔki Jeju idə-dé panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-dé-ti ngɔsnè ə à kadi-dé tɔgi kadi 'to-né njépa ta-je lə-n'è kadi dow-je (1:8).

Luki ɔr poy təl kí njéndó né-je 'təl rɔ-dé go ta-je-ti kí Jeju idə-dé, adi loki Ndil kí aa njay ree lé, dɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji bebo Jorijalɛm-ti rəm ('Ndó 2–7), dɔnangi Jude-ti kà Samari-ti rəm ('Ndó 8–12), sar tasɔy dɔnangi-ti ('Ndó 13–28).

Lo tum gin-é-ti lé, dɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji dan jipi-je-ti ya par. Ngà lo kɔr-é-ti kí 10 bá 'ndàngi kí Lubə toji Piyər kí kaji lé tò kɔɔ dow-je lay. Gangi ndɔ-é-ti kinlé, jipi-je kà jipi-je al 'kəwnə nati mee noji-ti lə Lubə.

Dingəm káre, kí ri-é lə Sol ɔsi ta njékowkulə-je dɔ kullə-ti lə-dé, ngà ɛ kí to njəba lə Jeju Kristi lé, Lubə təl-é adi to njéndó né lə Jeju Kristi! Lubə ində ri-é kí sigi lə Pol ə ulə-é adi-é ɔw ilə mbɛ Poyta kí Maji ə kí boy nɔ lé, dow-je kí 'to jipi-je al bá adi-é ilə mbɛ dan-dé-ti. Luki təl to madkullə lə Pol mee kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti. Lo-je madi kí Luki ndàngi panè «jɛ» kinlé, toji kí Luki ɔ nati kà Pol.

Njékəwnə-je kí bebo Jorijalɛm

Kunmindi kulə kà Ndil kí aa njay

¹ †I nam-m Teopil, mee mbete-ti kí dɔsɔy kí m'ndàngi lé, m'ɔr poy né-je lay kí Jeju ra, kà né-je kí ɛ ndó dow-je lo kulə gin-é-ti nɔ ya sar tɛɛ-né ² ndɔ-ti kí Lubə un-é ɔw-né siə dɔrɔ-ti. Kete bá kadi Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti lé, ɛ mbəti njékowkulə-je liə ə un ndu adi-dé kà tɔgi lə Ndil kí aa njay.

³ Beba go koy-é-ti, dɛ ya tɔ bá ɛ tɛɛ sə-dé koy ə adi-dé 'gə né-je kí gay-gay kí toji kí to n'è lé ya bá n'təl n'isi kəm. Jeju tɛɛ sə-dé koy bè-bè ya asi ndɔ kɔrsɔ, ə pa sə-dé ta kí dɔ kɔbɛ-ti lə Lubə.

⁴ †Beba ndɔ káre bè, ɛ isi uso sə-dé né, bá idə-dé panè: «'Tɛɛi bebo Jorijalɛm-ti ɔwi rangi al. Ngà 'ngəbi né kí Bɔbi-m un mindi-é kadi n'adi-si, bá ndɔki m'pa ta-é m'adi-si lé. ⁵ †Jɔ lé, ra dow-je batɛm mani. Ngà sɔi rəmə, nɔy ndɔ nɔ al ya kadi 'rai batɛm lə Ndil kí aa njay.*»

† 1:1 1:1 Luk 1:1-4 † 1:4 1:4 Luk 24:49 † 1:5 1:5 Mat 3:11; Mar 1:8; Luk 3:16; Jɔ 1:33

* 1:5 1:5 Mat 3:11

Ta kow dora-ti la Jeju

⁶ Njékowkulə-je kí 'kəw-nə lé, 'dəji Jeju 'panè: «'Babə, dokaglo-é-ti kin bá i 'a təl-né kì kəbe la Israyel-je kadi-dé gogi lé wa†?»

⁷ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «Dokadi-je əse ndo-je kí Bəbi-m ya kì kár-é oji kí go tógi-ti liə kí sobi do-é lé, to ta lə-si kadi 'gəi al. ⁸ †Ngà səi lé, a kingəi tógi, loki Ndil kí aa njay à ree do-si-ti. Beba səi a toi-né njəkər poy né ra-m-je kí ooi kì kəm-si, kì ta pa-m-je kí ooi kì mbi-si kadi dow-je kí bebo Jorijaləm-ti rəm, donangi Jude-ti rəm, bá donangi Samari-ti lay sar ya ta sɔy donangi-ti.»

⁹ †Beba go ta-je-ti kinlé, kəm-dé tò kì do Jeju-ti adi d'ə d'oo-é ya rəmə, Lubə un-é isi ɔw siə dora-ti, ə kilndi ree uti go-é adi d'oo-é al. ¹⁰ Loki d'ə d'oo go Jeju lo kow-é dora-ti ya bəy rəmə, dingəm-je joo kí 'tulə kubi kí nda ro-dé-ti 'tɛɛ† ¹¹ d'idə-dé 'panè: «Ooi bə, səi dingəm-je kí donangi Galile-ti! Kdo ri bá əi ká koo lo-ti kì dora-ti bə wa? Jeju kin, kí Lubə un-é dan-si-ti ɔw siə dora-ti kinlé, à təl ree gə-é kí ooi-é-né lo kow-é dora-ti kin ya bə to.»

Njékowkulə-je 'təl d'ow Jorijaləm gogi

¹² Beba njékowkulə-je d'ɪ do mbal-ti kí 'ba-é mbal kə kagi Olibiye-je 'təl d'ow bebo Jorijaləm-ti gogi. Mbal kinlé, tò mbó bebo Jorijaləm-ti, adi dow à njiyə asi ngan kadi kərmutə-je bə bá à tɛɛ-ti.

¹³ †Loki 'ree 'tɛɛ bebo Jorijaləm-ti lé, dɛ d'ow mɛɛ kəy-ti kí do madi-é-ti taá kí d'isi-ti kete-kete. Dɛ kí d'isi nɔɔ lé to: Piyər-je, kì Jə-je, kì Jaki-je, kì Andre-je, kì Pilipi-je, kì Tomasi-je, kì Batlemi-je, kì Matiye-je, kì Jaki kí ngon lə Alpe-je, kì Judi kí ngon lə Jaki, kì Simɔ kí to dow kí ta bə liə to-é. ¹⁴ Dɛ lay ya ta-dé asi-nə adi 'kəw-nə taá-taá kdo pa ta kì Lubə, nati kì dené-je kí dan-ti-je, kì Mari kí kɔ Jeju, bá ngankɔ Jeju-je to.

Njəkər tó Judasi

¹⁵ Ndo káre, mɛɛ ndo-é-je-ti kinlé, njékadmɛɛ-je 'kəw-nə adi kər-dé à kasi bu kí kərjoo-je bə, rəmə Piyər ɪ taá dan-dé-ti panè: ¹⁶ «Ngankɔ-m-je, Ndil kí aa njay adi Dabidi pa ta kete mɛɛ mbete-ti kí aa njay sobi-né do Judasi kí to njəkər nɔ njékuwə Jeju. Ta kinlé, kadi né-é ra né bane. ¹⁷ Judasi lé, to kí káre dan-ji-ti, bá ɔw kì kullə liə dan-ji-ti rəm to. ¹⁸ †Dingəm kinlé, ɔw ndogi lo ndər kì là kí 'ndogi-né siə dow 'təl-é lé. ɛ usi ur do-é nangi lo-é-ti lé. Beba mɛɛ-é ribə adi ngan tɪ-é kujə lay. ¹⁹ Dow-je kí bebo Jorijaləm-ti lay ya d'oo ta-é adi dɛ 'ba lo ndər kinlé kì ta bə lə-dé 'panè: “Akeldama”, kər mɛɛ-é to “lo ndər kí 'ndogi kì là məsi.”§ ²⁰ Kdo 'ndangi mɛɛ Pa-je-ti 'panè:

“Kadi kəy liə tò kare pɛti-pɛti, ə kadi dow isi-ti al.”»

«Ba 'təl 'pa mɛɛ mbete-ti bəy 'panè:

“Kadi dow kí rangi un ta kullə liə.*”»

21-22 †«Beba kadi dingəm káre ree ore kadi-ji, kdo kadi pa ta kí do tɔsi-ti kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, kí ɛ oo kì kəm-é lé sə-ji. Dowbé lé, à

† **1:6** 1:6 Amo 9:11; Luk 19:11 † **1:8** 1:8 Mat 28:19; Mar 16:15; Luk 24:47,48 † **1:9** 1:9 Mar 16:19; Luk 24:50,51 † **1:10** 1:10 Luk 24:4 † **1:13** 1:13 Mat 10:2-4; Mar 3:16-19; Luk 6:14-16 † **1:18** 1:18 Mat 27:3-8 § **1:19** 1:19 Mat 27:3 * **1:20** 1:20 Pa 69:26 † **1:21-22** 1:21-22 a Mat 3:16; Mar 1:9; Luk 3:21; b Mar 16:19; Luk 24:51

to dow káre dan dow-je-ti kí njédan-ji kà kaglo-je lay kí 'n'nyiyəi-né kà Jeju kà lo-lo, adi à to kɪ dɔ ndo-ti kí Jə ra-é-né batəm sar tɛɛ-né ndo-ti kí Lubə un-é ɔw-né siə dɔrɔ-ti†.»

²³ Beba dɛ d'ɔr dow-je joo adi to: Matiyasi dɛ kà Jojepi kí 'ba-é Barsabasi ə ri gajɪ-é to Justusi. ²⁴ Go-ti, 'pa ta kà Lubə 'panè: «'Babe i kí 'gə mɛɛ dow-je lay, 'toji-ji dow káre kí i mbəti-é dan dɛ-ti kí joo kin, ²⁵ kɔ kadi to njékowkulə lə Jeju, tó lo-ti kí Judasi inə kɔgi ɔw lo-ti kí tuwə kullə ra-é kin.» ²⁶ Dɛ 'ba ri-dé d'osi-né kagi dɔ-dé-ti, rəmə kagi usi dɔ Matiyasi-ti, adi ɛ ore kadi njékowkulə-je kí dɔgi gidi-é káre lé.

2

Ree lə Ndil kí aa njay

¹ Loki ndo ra nɔy lə jipi-je kí 'ba-é Pantekoti asi lé, njékadmɛɛ-je 'kəw-nə lay lo káre-rè*. ² Titi kəm kí kində jipi bè ya rəmə, ká né ba dɔrɔ-ti titi-nə kà ká yəlbo bè. Ká né lé taa mɛɛ kəy kí d'isi-ti lé pəl-pəl. ³ Rəmə d'oo ndɔ né titi-nə kà ndɔ pər bè, sane, risi dɔ-dé-ti káre-káre lay. ⁴ Dɛ lay ya Ndil kí aa njay taa mɛɛ-dé pəl-pəl adi nɔ-nɔ ya kàrè ulə gin pa ndɔ ta lə dow-je kí rangi, kà go gangi-é kí Ndil kí aa njay adi-é kadi pa-né.

⁵ Ndo-é-ti kinlé, jipi-je kí njékilə kuji dɔ Lubə-ti kí d'i kà be-je kí dɔnangi-ti nè lay ya 'ree mba, adi d'isi mɛɛ bebo Jorijaləm-ti nɔɔ to. ⁶ Loki ká né ba nɔ bè lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya tətɪ-nə yipi d'ay kí lo-é-ti. Rəmə ndil-dé tɛɛ sɔy, kdotalə nɔ-nɔ ya kàrè, oo ta kí ta njékadmɛɛ-je-ti kà ta koji-é koji-é. ⁷ Ɔr ndil-dé, lo ta igi-dé səl, rəmə 'panè: «Kay! Dow-je kí d'ə 'pa ta kinlé, se 'to dow-je kí Galile ya lay al wa? ⁸ Ngà ra ban bá nɔ-nɔ dan-ji-ti nè ya oo ndi-dé kà ta koji-é koji-é bè wa?» ⁹ Dow-je kí d'i kí dɔnangi Partesi-ti, kà dɔnangi Mediti, kà dɔnangi Elam-ti, kà dɔnangi Mejopotami-ti, kà dɔnangi Jude-ti, kà dɔnangi Kapadosi-ti, kà dɔnangi Pɔ-ti, kà dɔnangi Aji-ti, ¹⁰ kà dɔnangi Priji-ti, kà dɔnangi Pampili-ti, kà dɔnangi Ejipti, kà dɔnangi kí tò mbó bebo Siren kí Libi-ti, kà dow-je kí d'i bebo Rəm-ti, ¹¹ kà jipi-je, kà jipi təl-je, kà dow-je kí Kreti, kà Arapi-je lay kin ya, njékadmɛɛ-je d'ɔr gin né-je kí ɔr ndil dow-je kí Lubə ra, adi nɔ-nɔ dan-ji-ti ya oo ndi-dé kà ta koji-é koji-é. ¹² Beba dow-je lay ya, ndil-dé tɛɛ sɔy, lo ta igi-dé səl adi 'dɔji-nɔ ta dan-dé-ti 'panè: «Né kinlé kɔr mɛɛ-é to ri wa?» ¹³ Rəmə dɛ kí nɔ-je 'soki njékadmɛɛ-je 'panè: «To yibi ya njay ə ra-dé ɔn ngà!»

Piyər ɔr gin ta adi dow-je

¹⁴ Njékowkulə-je kí dɔgi gidi-é káre lé, d'i d'ə taá nati kà Piyər, ngá bá Piyər un ta dan-dé-ti pa adi kosi dow-je kà ndi-é kí boy panè: «Səi jipi-je, kà səi dow-je lay kí isi mɛɛ bebo Jorijaləm-ti nè lé, 'yəli mbi-si maji ooi-né ta-je lə-m kɔ kadi 'gəi gin né kí ra né kin maji. ¹⁵ Dow-je kí ooi-dé kinlé, to yibi bá ra-dé titi kí səi 'pai-né kinlé al, kdotalə to kadi jinɔy káre kí ndɔge bəy ɔn. ¹⁶ Ngà to ta kí ndɔki Juwel njəpata kí ta Lubə-ti pa lé bá bone né-é ra né ngá tin. Ndɔki Juwel panè:

¹⁷ “Lubə panè:

Ta sɔy ndo-je-ti lé,
m'a kungi Ndil-m dɔ dow-je-ti lay,

† 1:21-22 1:21-22 Mat 3:16; Mar 1:9 * 2:1 2:1 Mbl 23:21; Det 16:9.

ngan-si-je kí dingəm, kì de kí dené
 d'a pa ta-je kí ta-m ma
 Lubə-ti kadi dow-je,
 Né à ra basa-je lə-si toki ni bè,
 ə bugə-je lə-si kàrè d'a koo né-je
 mee ni-ti rəm tɔ.

¹⁸ Tɔgro-ti ya, mee ndo-é-je-ti
 kinlé, m'a kungi ndil-m do
 ngannjékullə-je-ti lə-m kí dingəm,
 kì de kí dené, rəmə d'a pa ta-je kí
 ta-m ma Lubə-ti kadi dow-je.

¹⁹ M'a ra né-je kí tò bəl-bəl
 mee dora-ti taá rəm,
 m'a ra nékoji-je donangi-ti nè
 kadi à toji tógi-m.
 Dow-je d'a koo sapər à suu luki-luki,
 d'a koo məsi kì pər.

²⁰ Kàdì à təl ndul ndi-ndi,
 bá n̄ay à təl kər titi məsi bè rəm.
 Ngá bá ndo lə 'Babe à ree b̄əy.
 Ndo-é kinlé, à to ndo kí boy;
 à to ndo riba.

²¹ Beba dow kí rá-rá ya n̄ə fa
 "Babe lé, à kaji."

²² «Səi Israyel-je! Ooi ta-je kin maji: Nékoji-je, kì né-je kí to bəl-bəl kí
 Lubə ra takəm-si-ti kì rəbi kí ro Jeju-ti kí to dingəm kí Najareti, adi səi
 ya 'gəi maji kinlé, toji kí Lubə umə-é ya. ²³ †Dingəm kinlé, d'ilə-é ji-si-ti
 kdo ta lə to né-je kí Lubə oji kete adi uwə do gangi-é lay. Beba səi 'bəi-é
 kagdəsi-ti, ə adi dow-je kí njékilə kuji do Lubə-ti al 'təl-é kogi. ²⁴ †Ngà
 Lubə ɔr-é kogi gin tógi-ti lə koy, adi-é tosi ndəl ində lo t̄e; kdotalə koy
 asi kɔbe do-é-ti al†. ²⁵ Kdo Dabidi pa ta liə panè:

"M'oo 'Babe Lubə takəm-m-ti kì ndo-é-ndo-é.
 Kdotalə ɛ ɔ kadi-m-ti nè,
 kdo kadi né kàrè kàrè yəki-m al.

²⁶ Gin-é kin bá rənəl rusi-né mee-m rəm,
 m'usi pa m'tilə-né kole rəm tin;
 rəm bá daji rɔ-m kàrè à kuwə rɔ-é lo taakoo-ti,
 kì mee kí tò səl do nékində mee do-ti-ti rəm tɔ.

²⁷ Kdo i 'Babe Lubə 'a kiŋə-m kadi m'n̄ay kogi lo kí koó-ti al,
 bá i 'a kiŋə-m ma dow lə-i kí m'aa njay kadi m'ndum al rəm tɔ.

²⁸ I 'adi-m m'gə rəbi kí 'a t̄e sə-m lo kiskəm-ti,
 I 'a kadi rənəl rusi mee-m loki 'a sə-m."»†

²⁹ Piyər pa sə-dé b̄əy panè: «Ngankɔ-m-je, adi m'idə-si ta kí ta kò-m-ti
 ya do ka-ji Dabidi-ti m'adi ooi: Dabidi lé ndoki oy adi dubi-é; do badi-é
 kàrè tò dan-ji-ti nè sar bone b̄əy. ³⁰ Titi kí Dabidi to-né njèpata kí
 ta Lubə-ti lé, ɛ gə kí Lubə un mindi-é ubi rɔ-é do-ti kadi n'a kində

† 2:23 2:23 Mat 27:35; Mar 15:24; Luk 23:33; Jə 19:18 † 2:24 2:24 Mat 28:5,6; Mar 16:6; Luk
 24:5 † 2:24 2:24 Mat 28:5; Mar 16:6 † 2:28 2:28 Pa-je 16:8-11 § 2:29 2:29 1Ng 2:10

ngonka-é káre ngar-ti.* ³¹ To ta lə Kristi† kí à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé b́a Dabidi gə kete adi panè:

“Lubə à kiñə-n'è kɔgi lo kí koó-ti al,
b́a nin-n'è kàrè à ndum al rəm tɔ.”»

³² «Jeju kinlé, Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi jɛ lay ya j'oo-é kɪ kəm-ji. ³³ Lubə un-é ində-é taá dɔ jikɔl-é-ti, Bobi-é adi-é Ndil kí aa njay kí ɛ un mindi-é kɔ kadi-é lé; Ndil kí aa njay lé b́a Lubə ree sane dɔ-ji-ti adi ooi kɪ kəm-si, b́a ooi ká-é kɪ mbi-si rəm tin. ³⁴ Kɔ ta lə Dabidi lé, ɛ ɔw dɔrɔ-ti al ya, ngà ɛ ya panè:

“Babe Lubə idə 'Babe lə-m panè:

'Isi dɔ jikɔl-m-ti nè,

³⁵ ya sar kadi m'adi njéba-je lə-i 'təl-né lo kungi nja-i.”»

³⁶ «Beba kadi səi Israyel-je lay ya 'gəi maji kí Jeju kin, kí səi 'bəi-é kagdəsi-ti lé, ɛ b́a Lubə adi-é to 'Babe rəm, adi-é to Kristi rəm.»

³⁷ Loki dow-je d'oo ta-je kin bè lé, ta lé usi rɔ-dé-ti ndəki-ndəki adi 'dəji Piyər-je kɪ ndəgi njékowkulə-je 'panè: «Ngankɔ-ji-je, jɛ lé j'a ra ban ngá wa?»

³⁸ Ə Piyər idə-dé panè: «Inəi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi ə kadi nɔ-nɔ dan-si-ti ya ra batəm kɪ ri Jeju Kristi, kɔ kadi Lubə inə-né go majal liə kɔgi. Beba a kingəi kadkare kí to Ndil kí aa njay. ³⁹ Kɔotalə kun mindi lə Lubə lé, to kɔ ta lə-si səi rəm, kɔ ta lə ngan-si-je rəm, b́a kɔ ta lə dow-je lay kí njékisi say, kí 'to kosi dow-je kí kɔr-dé to nduy-nduy, kí Lubə lə-ji à ba-dé kɪ rɔ-é-ti kin rəm tɔ.»

⁴⁰ Piyər pa sə-dé ta-je kí rangi nɔ-nɔ uwə-dé-né kɪ ta rəm, ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti panè: «Ori rɔ-si kɔgi dan dow-je-ti kí njétuji kɔgi kin, kɔ kadi Lubə aji-si.» ⁴¹ Beba dow-je kí 'ndigi dɔ ta-ti lə Piyər lé, 'ra-dé batəm. Nɔ-é-ti kinlé, kɔr njékadmɛɛ-je usi dɔ madi-é-ti asi budɔgi lo mutə je bè.

Panjiyə njékadmɛɛ-je

⁴² Dɛ d'adi rɔ-dé lo néndó-ti lə njékowkulə-je rəm, d'uwə-nɔ lubi-lubi titi ngankɔ-nɔ-je rəm, d'uso mbə nati-nati rəm, b́a d'adi rɔ-dé mɛɛ pa ta-ti kɪ Lubə rəm tɔ. ⁴³ Lubə ra né-je kí tɔ bəl-bəl, kɪ nékɔji-je kɪ takul njékowkulə-je adi dow-je lay ya bəl ində bandi-dé gangi.

⁴⁴ †Njékadmɛɛ-je lay ya d'ində rɔ-dé nati maji rəm, né-je lə-dé lay ya d'ore-nɔ dɔ-ti rəm tɔ. ⁴⁵ D'ɔy lo-je lə-dé, kɪ nékingə-dé-je 'ndogi, ə 'ləbi-nɔ là-é là-é, adi nɔ-nɔ ingə kí asi ra ndigi-je liə. ⁴⁶ Njékadmɛɛ-je lé, ta-dé asi-nɔ adi ndɔ-je lay ya d'isi nati mɛɛ kəy-ti lə Lubə, 'gángi-nɔ mbə nam lə 'Babe mɛɛ kəy-je-ti lə-dé rəm, d'uso né nati-nati kɪ rɔnəl, b́a kɪ mɛɛ kí usi nangi pɔ-pɔ rəm tɔ. ⁴⁷ 'Piti Lubə taá-taá rəm, b́a dow-je lay ya 'ndigi ta lə-dé rəm tɔ. Nɔ-é ndɔ-é ya 'Babe adi kɔr dɛ kí ɛ aji-dé usi dɔ madi-é-ti.

3

Dingəm kí nja-é oy mburuki

¹ Nɔ káre bè, ta ji losol-ti, Piyər kɪ Jɔ d'isi d'ɔw mɛɛ kəy-ti lə Lubə kɔ pa ta kɪ Lubə. ² Loki 'tɛɛ ngosi kɪ ta rəbi kəy lə Lubə, kí 'ba-é: «Ta rəbi kí kurə nɔ lé», dow-je d'un dingəm káre kí nja-é oy mburuki lo

* 2:30 2:30 Pa-je 132:11 † 2:31 2:31 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 2:44 2:44 Knj 4:32-35

koji-é-ti nɔ d'isi d'ow siə titi. Ndo-je lay ya d'ində-é mɛɛ kəy-ti lə Lubə kadi kəy né dow-je kí d'isi d'ow takəy-ti lə Lubə. ³ Beba loki dingəm lé, oo Piyər-je kà Jà kí d'isi d'ow mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəmə, ɛ kəy-dé né. ⁴ Rəmə Piyər dɛ kà Jà d'oo-é gərəró, ə Piyər idə-é panè: «'Oo-ji nè bè!» ⁵ Rəmə dingəm lé kàrè, oo-dé gərəró ya tɔ, kdɔtalə ɛ gir mɛɛ-é-ti kí n'a kingə né madì ji-dé-ti. ⁶ Beba Piyər idə-é panè: «Là əsə lɔr goto ji-m-ti. Ngà né kí tò kadi madì-i bá tò tin: Kì ri Jeju Kristi kí Najaretì-ti, ì taá 'nɔjyè!» ⁷ Ngà bá Piyər lé, uwə jikol-é ra siə kadi-é ì-né taá, ya rəmə tajinati nè ya nja-é-je kà gul nja-é-je ndaji rəngi-rəngi gogi. ⁸ Adì ɛ ubə nangì rati ɔ dɔ nja-é-ti, ə ɔti nɔjyè. ɛ nɔjyè rəm, tal jakra-jakra rəm, bá tóy Lubə andi-né mɛɛ kəy-ti lə Lubə nati kà njékowkulə-je lé. ⁹ Dow-je lay ya d'oo-é ow nɔjyè rəm, ow tóy Lubə rəm. ¹⁰ Loki dow-je 'gə-é kí to dingəm kí njékisi ta rəbi kəy-ti lə Lubə kí 'ba-é «ta rəbi kí kuré nɔ» kɔ kəy né lé, dɛ lay ya ndil-dé tɛɛ sɔy, bá lo ta igi-dé səl rəm, kdɔtalə né kí tɛɛ dɔ dingəm-ti kinlé. ¹¹ Dingəm lé inə go Piyər-je kà Jà al. Beba dow-je lay ya d'ay-nə kí rɔ-dé-ti «gin pal-ti lə Salomɔ» kí tò takəy-ti lə Lubə, kɔ ndil-dé tɛɛ sɔy.

Piyər ɔr gin ta takəy-ti lə Lubə

¹² Loki Piyər oo né kin bè rəmə, ɛ idə kosi dow-je lé panè: «Səi dow-je kí dɔnangì Israyel-ti! Kɔ ri bá lapiya kí dingəm kin ingə lé, ɔr ndil-si bè wa? Kɔ ri ə səi ooi-ji titi-nə né kí to tógi-ji əsə to takul kuji kí j'ilə dɔ Lubə-ti bá j'ra-né dingəm kinlé j'adi-é nɔjyè bè wa? ¹³ To Lubə lə Abrakam, kà Lubə lə Isaki, kà Lubə lə Jakobi, kí to Lubə lə ka-ji-je bá ulə riba dɔ ngonnjékullə-ti liə Jeju. Səi ya iləi-é ji 'boy-je-ti lə jipi-je rəm, bá səi mbati-é nɔ Pilati-ti, loki ɛ oji kilə-é taá. ¹⁴ †Səi lé, 'mbati dow kí aa njay, njèra né kí njururu, rəmə njètɔl dow-je bá 'dəji kadi kɔgri ya d'ilə-é taá d'adi-si*». ¹⁵ Səi adi 'tɔl njékadi kiskəm dow-je. Ngà Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ adi j'oo-é kà kəm-ji. ¹⁶ Dingəm kan, kí səi ooi-é rəm, 'gəi-é maji rəm kinlé, to takul mɛɛ-ji kí j'adi Jeju, bá Jeju ya adi rɔ-é təl ngə-né gəw-gəw tin. Kadmɛɛ Jeju bá dingəm kanlé ingə-né lapiya kí ɔr njuti adi səi lay ya ooi-é tin.»

¹⁷ «Bəba bone bè kinlé, ngankɔ-m-je, m'gə kí né kí ndɔki səi kà 'boy-je lə-si 'rai kí Jeju lé, 'rai dɔ mbə-ti. ¹⁸ Ngà Lubə adi né kinlé ra né bè, kɔ kadi ta kí njépata-je kí ta-é-ti lay ya 'pa kete kinlé né-é ra-né né. Lubə panè: Kristi† à kingə kɔ‡. ¹⁹ Beba inəi panɔjyè-si-je kí maji al, ə 'təli kí rɔ Lubə-ti kadi-é bɔr majal-je lə-si kɔgi. ²⁰ Beba 'Bəbə à kadi-si dɔkaglo mɛɛ kusi nangì rəm, bá à kulə Jeju, kí to Kristi, dow kí ɛ mbəti-é kete kɔ ta lə-si lé kadi-si. Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé to Jeju. ²¹ Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, tò kadi Jeju Kristi lé à kisi dɔrɔ-ti sar dɔkaglo-ti kí Lubə à kadi né-je lay təl kí sigi, titi kí Lubə pa-né kete low nɔ adi njépata-je kí ta-é-ti, kí 'to dow-je kí d'aa njay. ²² Beba ndɔki Moiyiji panè: “'Bəbə Lubə lə-si à kadi-si njépata kí ta-é-ti kí titi-nə səm mə Moiyiji bè, ɛ à to ngonkɔ-si kí dan-si-ti ya; səi a təl rɔ-si go ta-ti liə mɛɛ né-je-ti lay. ²³ Dow kí rá-rá kí təl rɔ-é go ta-ti lə njépata kí ta Lubə-ti kin al lé, d'a tubə-é kɔgi dan dow-je-ti lə Lubə rəm, d'a təl-é kɔgi rəm tɔ.» ²⁴ Njépata-je kí ta Lubə-ti lay kí un kuti-é dɔ Samiyel-ti

† 3:14 3:14 Mat 27:15-23; Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Jə 19:12-15 * 3:14 3:14 Mat 27:15-23; Mar 15:6 † 3:18 3:18 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ 3:18 3:18 Luk 24:26

nɔ sar dɔ dɛ kɪ d'ore go-é lé, 'pa ta kete dɔ ndo-je-ti kɪ ji-si-ti kinlé to. ²⁵ Səi lé, kunmindɪ lə Lubə kɪ njépata-je kɪ ta-é-ti 'pa ta-é lé, tɔ kɔ ta lə-si rəm, bá noji kɪ Lubə ulə nati kɪ ka-ji-je lé kàrè, səi ubəi maji-é rəm to. Lubə ulə noji nati kɪ ka-ji-je loki ɛ idə-né Abrakam panè: “Gin dow-je kɪ dɔnangi-ti nè lay ya d'a kingə tɔrɔndi kɪ takul nganka-i.Š” ²⁶ Beba, Lubə adi ngonnjékullə liə tɛɛ kɔ ta lə-si səi ya dɔsəy. ɛ ulə-é kɔ kadi ree tɔrɔndi-é dɔ-si-ti kɪ go rəbi ra kɪ à ra kadi nɔ-nɔ dan-si-ti təl gidi-é adi majal-je liə.»

4

Piyər-je kɪ Jə d'a nɔ 'boy-je-ti kɪ njégangta-je lə jipi-je

¹ Loki Piyər-je kɪ Jə d'a 'pa ta-je kin d'adi dow-je ya rəmə njégugnə-je lə Lubə, kɪ njəkun dɔ njəngəm kəy lə Lubə, kɪ Sadusi-je 'ree rɔ-dé-ti. ² Dɛ 'ree kɪ rɔ kati kanəna, kɔ dɛ kɪ joo kinlé d'a 'ndó né dow-je rəm, d'a d'ilə mbɛ 'panè: Dow-je kɪ d'oy d'a tosi ndəl kində lo tɛɛ, kdɔtalə Jeju lé tosi ndəl ində lo tɛɛ to. ³ Rəmə d'uwə-dé d'ow d'ungi-dé dangay-ti sar lo aa dɔ-dé-ti, kɔ to ta kɪ kàdɪ ow dɔ kur-ti rəm ngá. ⁴ Bè ya kàrè, dɛ kɪ d'oo ta lə njékowkulə-je kinlé, dow-je nɔ dan-dé-ti d'adi mɛɛ-dé Jeju. Adi dow-je kɪ 'to njékadmɛɛ-je d'a kasi budɔgi lo mi je bè.

⁵ Loki lo aa ngá rəmə, 'boy-je lə jipi-je, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, d'uwə dɔ-nɔ bebo Jorijalɛm-ti. ⁶ An kɪ to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə, bá Kayipi rəm, Jə rəm, Alegjandrə rəm, bá dow-je lay kɪ gin koji-ti lə njəkun dɔ njégugnə-je d'a dan dow-je-ti kɪ d'uwə dɔ-nɔ lé nɔɔ to. ⁷ Beba dɛ d'adi 'ree kɪ Piyər-je kɪ Jə lé nɔ-dé-ti, ngá bá 'dəji-dé ta 'panè: «Nɔ bá adi-si tɔgi əse kɪ ri nɔ bá səi adi-né lapiya dingəm kɪ njənjakoy mburuki kinlé wa?»

⁸ Beba Ndil kɪ aa njay rusi mɛɛ Piyər adi idə-dé panè: ⁹ «Səi 'boy-je lə jipi-je, kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je: Jɛ j'ra maji kɪ dingəm kɪ njənjakoy mburuki kin rəmə, bone səi 'təli 'dəji kadi j'idə-si se kəm rəbi kɪ ban bá ɛ ingə-né lapiya tɔ bəy wa? ¹⁰ Beba kadi səi lay ya 'gəi maji rəm, bá dow-je lay kɪ 'to Israyel-je kàrè kadi 'gə maji to: Kɪ ri Jeju Kristi kɪ to dow kɪ Najaretɪ, ɛ kɪ ndɔki 'bəi-é kagdəsi-ti, bá Lubə adi-é tosi ndəl ində lo tɛɛ lé, to takul-é bá dingəm kan ə-né taá nɔ-si-ti kɪ rɔ kɪ ngə gəw-gəw tin. ¹¹ Jeju lé:

“To ər kɪ səi njékində kəy-je ilə-é piringi kɔgi lé, rəmə ɛ bá təl to ər kɪ maji kɪ sul kəy-ti.”*

¹² «Kaji tɔ rɔ dow-ti kɪ rangi al; kdɔtalə dan dow-je-ti kɪ dɔnangi-ti nè lay kin ya, dow kɪ rangi kɪ Lubə adi-é to dow kɪ j'a kingəi kaji kɪ takul ri-é ya goto.»

¹³ Loki 'boy-je kɪ njégangta-je lə jipi-je d'oo kɪ Piyər-je kɪ Jə 'pa ta kɪ mɛɛ-dé kɪ nda kay bè lé rəmə, ndil-dé tɛɛ say, kɔ 'gə kɪ Piyər-je kɪ Jə lé 'to dow-je kɪ kare, bi to dow-je kɪ d'ingə néndó al. Dɛ 'gə-dé kɪ ndɔki 'njiyə kɪ Jeju to. ¹⁴ Ngá loki dɛ d'oo dingəm kɪ ingə lapiya lé ə taá mbó-dé-ti nè tɔ rəmə, dɛ d'oo ta kɪ d'a kilə Piyər-ti kɪ Jə lé al. ¹⁵ Beba dɛ d'un ndu-dé kadi Piyər-je lé 'tɛɛ mɛɛ kəy gangta-ti lé d'ow ndaa-ti. Go-ti, 'boy-je lé d'ɔji-nɔ ta 'panè: «Ri bá j'a rai kɪ dingəm-je kinlé wa?»

¹⁶ Kdo dow-je kí Jorijalem lay ya 'gə maji kí dingəm-je kinlé, 'ra nékoji kí tò ndaa-ti rəsi rəm, bá jəi ya kàrè to né kí dum kadi j'naji rəm to. ¹⁷ Lé bè ya kàrè, kdo kadi poy né kí ra né kin ow ki kete-kete dan kosi dow-je-ti al lé, adi j'ogi-dé kogi kí ngə n̄a, kadi 'pa ta kì ri dingəm kinlé d'adi dow kí rangi al ya sar ngá.»

¹⁸ Go-ti, 'ba Piyər de kì Jə d'adi 'təl 'ree gogi, ngá bá 'ndor mbi-dé kete ki gogi kadi 'pa ta kì ri dingəm kinlé al rəm, bá kadi 'ndó dow-je né kì ri-é al rəm to. ¹⁹ Piyər-je kì Jə d'ilə-dé-ti 'panè: «Səi ya 'pai adi j'oo: Kadi to né ki njururu n̄ə Lubə-ti ya lé, dow à təl rə-é go ta-ti lə-si əse à təl rə-é go ta-ti lə Lubə wa? ²⁰ Jə lé, né kí jə ya j'oo ta-é kì mbi-ji, bá j'oo kì kəm-ji rəm lé, j'a ndəm ta-ji do-ti ban wa.» ²¹ 'Boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé, 'təl d'ogi-dé kogi kí ngə n̄a lé ya bəy, bá d'ingə-dé d'adi d'ow. De d'ingə kəm rəbi madi kí kadi 'gangi-né ta do-dé-ti al, kdətalə kosi dow-je. Kdo né kí ra né kinlé, dow-je lay ya d'osi-né gajì Lubə. ²² Dingəm kí ingə lapiya kì kəm rəbi nékoji kinlé, bal-é dəə bal korsə.

Njékadmeje 'pa ta kì Lubə

²³ Loki d'ingə Piyər-je kì Jə taá lé, de d'ow rə dow-je-ti lə-dé, ə d'or poy ta-je lay kí njékun do njégugnə-je lə Lubə, kì 'ngatogi-je lə jipi-je, 'pa sə-dé lé d'adi d'oo. ²⁴ Go ta-je-ti kí d'oo kinlé, d'adi ta-dé asi-nə adi d'un ndi-dé kí taá 'pa ta kì Lubə 'panè: «'Babe, i ya 'ra dorə kì donangi, i ya 'ra babo kì né-je lay kí tò-ti.† ²⁵ I ya 'pa ta kì takul Ndil kí aa njay, kì rəbi kí rə ka-ji Dabidi-ti kí to ngonnjékullə lə-i 'panè: “Kdo ri bá gin dow-je kí gay-gay d'ow-né do-nə-ti wúr-wùr bè wa? Kdo ri bá dow-je d'ow kì kojra-je kí kogi kare bè kin meje-dé-ti wa?

²⁶ Ngar-je kí donangi-ti 'ra go rə-dé kdo rə rəm, 'boy-je d'ində rə-dé nati kdo kilə rə 'Babe Lubə rəm, kdo kilə rə Kristi‡, dow liə kí e mbəti-é rəm to.”»§

²⁷ †«Təgrə-ti, Erodi-je, kì Pəsi Pilati-je, kì gin dow-je kí 'to jipi-je al, kì dow-je kí 'to Israyel-je, 'mbə-nə meje bebo-ti kin ya d'osi ta ngonnjékullə lə-i Jeju kí to dow kí aa njay, kí i bá 'mbəti-é. ²⁸ Né-je kinlé, 'ra bè d'adi né-je lay kí i oji kete low nu kí go tógi-ti rəm, kì go meje ndigi-ti lə-i rəm kinlé, né-é ra-né né. ²⁹ Beba 'Babe, kí ngosnə-ti kinlé, oo kogi kí d'ogi-ji pa ta lə-i kin ə 'ra kì ngonnjékullə-je lə-i kadi d'ilə mbə ta lə-i kì meenda kay-kay. ³⁰ Oji tógi-i adi njémoy-je d'ingə lapiya rəm, adi nékoji-je, kì né-je kí tò bəl-bəl ra né, kì ri ngonnjékullə lə-i Jeju, kí to dow kí aa njay.»

³¹ Loki de təl ta pa ta kì Lubə rəmə, lo kí 'kəw-nə-ti lé yəy yəki-yəki rəm, de lay ya Ndil kí aa njay rusi meje-dé rəmə 'pa ta lə Lubə kì meenda kay.

Kində rə nati lə njékadmeje

³² †Njékadmeje-je lay ya d'ində rə-dé nati kì meje-dé kí kare-rè rəm, kì tagir kí kare-rè rəm. Dow kare kí dan-dé-ti kí panè, né lə-n'è kin sobi do-n'è n'è ya kì kár-n'è ya goto. Nékingə-dé-je lay ya d'ore-nə do-ti. ³³ Njékwokulə-je 'pa ta kì tógi kí n̄a do tosi-ti kí 'Babe Jeju tosi

† 4:24 4:24 Tət 20:11; Eja 37:16-20 ‡ 4:26 4:26 Kristi lé kor meje-é to dow kí Lubə mbəti-é.

§ 4:26 4:26 Pa 2:1-2 † 4:27 4:27 a Luk 23:7-11; b Mat 27:1,2; Mar 15:1; Luk 23:1; Jə 18:28,29

† 4:32 4:32 Knj 2:44,45

ndəl ində lo tɛɛ. Bɛba dɛ lay ya ramaji lə Lubə nəy sə-dé. ³⁴ Dow káre dan-dé-ti kí né nal-é ya goto, kdo dɛ lay kí d'ow kɪ lo ndor-je əse kəy-je lé, d'oy 'ndogɪ d'adi là-é ³⁵ njékowkulə-je, ngá bá 'təl 'ləbi kí go ndigi-je-ti lə nǎ-nǎ dan-dé-ti.

³⁶ Jojepi kí njékowkulə-je lə Jeju d'ində ri gajɪ-é lə Barnabasi, adi kər mɛɛ-é to: «Ngon kí njékulə dingəm mɛɛ-dé-ti» lé, to dow kí gin koji-ti lə Lebi, donangi Sitrə-ti kí tò dan ba-ti, ow kɪ lo ndor liə nɔɔ. ³⁷ Ɛ un lo liə lé ndogɪ rəmə ree kɪ là-é adi njékowkulə-je.

5

Poy ta lə Ananiasi-je kɪ Sapira

¹ Ngà dingəm káre kí ri-é lə Ananiasi ə ri ne-é lə Sapira, un lo ndor lə-dé ndogɪ to. ² Ta Ananiasi-je kɪ ne-é asi-nǎ adi Ananiasi ɔr kəl là lo ndor lə-dé lé, ngá bá ow kɪ ndogɪ-é adi njékowkulə-je ə panè lay lə là ndor lé ya ɛn. ³ Rəmə Piyər idə-é panè: «Ananiasi, ra ban bá 'ɔr kəl là lo ndor lə-i lé adi to kí lə-i rəmə 'panè lay lə là lé ya ɛ tò tin wa? I adi Satǎ taa mɛɛ-i pəl-pəl adi 'ow mbing ya 'ədi Ndil kí aa njay wa? * ⁴ Lo ndor lə-i lé, lé i 'ndogɪ al kàrè to 'lə-i ya rəm al wa? Rəm bá kí i un 'ndogɪ ngá kin kàrè, là-é to 'lə-i ya to al wa? Ngà ra ban bá i ɔji mɛɛ-i-ti adi 'ra-né né kí tanǎ bè kin wa? To dow-je bá i ədi-dé al, ngà to Lubə bá i ədi-é.» ⁵ Loki Ananiasi oo ta-je kinlé, ɛ usi nangɪ rəmə oy. Adi dow-je lay kí ta-é usi mbi-dé-ti lé, bəl ində bandi-dé gangɪ. ⁶ Loki ɛ oy lé, basa-je 'ree bɪr-é kɪ kubi d'ow 'dubi-é.†

⁷ Loki à kasi kàdɪ mutə-je bè go-ti rəmə, ne-é Sapira lé ow kəy go-dé-ti. Ə né kí tɛɛ dɔ ngɔbi-é-ti lé, ɛ gə al. ⁸ Bɛba Piyər dɔji-é panè: «'Idə-m adi m'oo. Lo ndor lə-si kí 'ndogɪ lé, lay lə là-é ya bá tò tin wa?» Rəmə Sapira panè: «Oiyoy, là-é lé ya ɛ tò tin.» ⁹ Ə Piyər idə-é panè: «Kdo ri bá sɛi kɪ ngɔbi-i adi ta-si asi-nǎ adi 'nǎi Ndil 'Babe wa? Yən, dɛ kí d'un ngɔbi-i d'ow 'dubi-é lé bá ká nja-dé ba takəy-ti ngá tin. D'a kun-i kow sə-i to.» ¹⁰ Rəmə tajinatɪ nè ya, ɛ usi nangɪ nja Piyər-ti oy to. Loki basa-je lé d'ow kəy rəmə, d'oo-é kí ɛ oy. Bɛba dɛ d'un-é d'ow 'dubi-é mbó ngɔbi-é-ti. ¹¹ Bəl ində bandi njékəwnǎ-je gangɪ rəm, bá dow-je lay ya kí d'oo poy né-je kinlé kàrè, bəl ində bandi-dé gangɪ rəm to.

Njékowkulə-je 'ra nékɔji-je nǎ

¹² Njékowkulə-je 'ra né-je kí tò bəl-bəl, kɪ né-je kí toji tɔgi Lubə nǎ-nǎ takəm dow-je-ti. Njékadmɛɛ-je lay ya 'kəwnǎ gin pal-ti lə Salomɔɔ. ¹³ Dow kí rangɪ kí bo ree dan-dé-ti ra-é goto. Bè ya kàrè, dow-je 'piti-dé nǎ. ¹⁴ Bɛba dingəm-je kɪ dené-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi mɛɛ-dé 'Babe, adi kər-dé usi dɔ madi-é-ti par-par. ¹⁵ Rəmə dow-je d'oy njémɔy-je dɔ tirə-ti-je, kɪ mɛɛ tuwə-ti-je 'ree d'ungi-dé kɪ ngangɪ rəbi-rəbi, kdo kadi kinə Piyər dəə rəmə, ndil-é je kin ya kàrè ungi dɔ njémɔy-ti káre je bè bəl dan-dé-ti. ¹⁶ Dow-je nǎ ya kí mɛɛ bebo-je-ti kí tò mbó Jorijaləm-ti d'oy njémɔy-je, kɪ dow-je kí ndil-je kí majɪ al 'ra-dé, d'ay sə-dé kí rə-dé-ti, adi dɛ lay ya d'ingə lapiya.

D'uwə njékowkulə-je dangay-ti ya bəy

* 5:3 5:3 Jǎ 13:2 † 5:6 5:6 Be lə jipi-je lé dow-je 'dubi-nǎ bole mbal-je-ti. ‡ 5:12 5:12 Knj 3:11.

¹⁷ Ngá bá burə do njégugné-je lə Lubə, kì dow-je lay kí d'isi siə nati, adi to kuti dow-je kí 'ba-dé Sadusi-je lé jangi ra-dé n̄a do njékowkulə-je-ti adi d'ì gim ¹⁸ d'ow d'uwə-dé 'ree d'ungi-dé dangay-ti kí to dangay lə dow-je lay. ¹⁹ Ngá ndoo rəmə, malayka lə 'Babe ree t̄eə ta rəbi-je kí kəy dangay-ti, adi njékowkulə-je 't̄eə ndaa-ti, bá idə-dé panè: ²⁰ «Ōwi, ʔi m̄eə kəy-ti lə Lubə, ə ta-je lay kí sobi do ta kaji kinlé, iləi-né m̄eə adi dow-je.» ²¹ Loki d'oo ta kin bè lé, d'ow takəy-ti lə Lubə kí ndoɣe rati ya d'ow 'ndó dow-je né.

Beba burə do njégugné-je lə Lubə, kì dow-je kí d'isi siə nati ya lay d'ulə kulə 'ba 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je rəm, bá 'ba 'ngatogi-je lə Israyel-je lay rəm. Ngá bá d'ulə kulə dangay-ti kadi 'ree kì njékowkulə-je lé to. ²² Ngá loki ngannjékullə-je lé d'ow rəmə, d'ingə-dé kəy dangay-ti al. Beba 'təl d'ow gogi 'panè: ²³ «Loki j'ow lé, tarəbi tō kì kuti-é maji rəm, bá njéngəm tarəbi-je kí kəy dangay-ti kàrè d'ə lo k̄a-dé-ti n̄oɣ rəm; ya rəmə loki j't̄eə tarəbi lé, dow ya kàrè j'ingə-é m̄eə kəy-ti al.» ²⁴ Loki njəkun do njéngəm takəy lə Lubə, kì njəkun do njégugné-je lə Lubə, d'oo ta kin bè lé, lo ta igi-dé səl kdo ta lə njékowkulə-je lé, adi 'dəji-n̄a ta 'panè: To ri dan̄a bá ra né bè wa? ²⁵ Ngá dow káre ree idə-dé panè: «Yən! Dow-je kí ungi-dé dangay-ti lé, d'ə 'ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə n̄oɣ.»

²⁶ Ngá bá njəkun do njéngəm takəy lə Lubə, d̄e kì dow-je liə d'ow 'ree kì njékowkulə-je lə Jeju lé. Ngá ree bá 'ree sə-dé kí go lə njétogi-ti al, kdotalə d̄e 'bəl kí kosi dow-je d'a tilə-dé kì ər.

²⁷ Loki 'ree sə-dé lé, d'adi d'ə n̄ə 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je, ngá bá, burə do njégugné-je lə Lubə dəji-dé ta panè: ²⁸ †«J̄e j'ogi-si kí ta k̄ə-ji-ti kadi 'ndói né dow-je kì ri dingəm kinlé ya al wa? Ngá ooi bè, néndó lə-si ya taa m̄eə bebo Jorijaləm pəl-pəl rəm, bá 'ndigi rai bè kadi ta məsi dingəm kinlé usi do-ji je-ti b̄əy al fan̄S.»

²⁹ Ngá bá Piyər-je, kì ndəgi njékowkulə-je d'ilə-dé-ti 'panè: «Dow à təl rə-é go ta-ti lə Lubə, bi à təl rə-é go ta-ti lə dow-je al. ³⁰ Jeju kí səi 'b̄əi-é kagdəsi-ti 'toli-é lé, Lubə lə ka-ji-je adi-é t̄osi ndəl ində lo t̄eə. ³¹ ̄E bá Lubə un-é ində-é do jikol-é-ti taá, adi-é to ngar rəm, adi-é to njəkaji dow-je rəm. Kdo kadi ngan Israyel-je d'in̄ə panjiyə-dé-je kí maji al kogi kì takul-é rəm, kadi Lubə in̄ə-né go majal-je lə-dé kogi rəm. ³² Né-je kí ra né kinlé, j̄e j'oo kì kəm-ji rəm, j'oo ta-é kì mbi-ji rəm, bá Ndil kí aa njay kí Lubə adi isi m̄eə dow-je-ti kí njétəl rə-dé go ta-ti liə lé kàrè oo né-je kinlé rəm to.»

³³ Loki d̄e d'oo ta-je lə njékowkulə-je lé bè rəmə, wəngi ra-dé n̄a adi d'oji kadi d'adi 'tol-dé kogi. ³⁴ Ngá Parisi káre kí ri-é lə Gamaliyel kí to njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə kí dow-je lay ya d'un ta-é, ̄i taá dan 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je lé kdo kidə-dé tagi liə. ̄E un ndu kadi d'adi njékowkulə-je lé 't̄eə ndaa-ti m̄oki. ³⁵ Ngá bá idə 'boy-je kí njégangta-je lé panè: «Səi Israyel-je lé! Né kí səi oji kadi 'rai kì dow-je kanlé ooi maji bane! ³⁶ Kdotalə ngosnə ya b̄əy Tedasi, oo rə-é kì dow kí ngay; beba dingəm-je d'a kasi buso je bè d'un go-é. Ngá 'tol-é rəm, dow-je lay kí go-é-ti lé kàrè, 'sane-dé káre-káre, adi kində rə nati lə-dé lé goto. ³⁷ Go-é-ti, Judasi kí to dow kí Galile, ər kosi dow-je go-é-ti, dokaglo kində ri dow-je m̄eə mbete tidə kər dow-je-ti. ̄E kàrè

'tol-é rəm, bá dow-je kí go-é-ti kàrè 'sane-dé káre-káre rəm tɔ. ³⁸ Beba kí ngɔsnè-ti kinlé, m'idə-si kadi indəi kəm-si go dingəm-je-ti kinlé al. Inəi-dé adi d'ow. Kdɔtalə kinə, kɔjra lə-dé əse kullə lə-dé kin to né kí j̄ rɔ dow-je-ti lé, né-é à kində nangi kí kár-é bè ya. ³⁹ Ngà kinə to kɔjra lə Lubə əse to kullə liə ya tɔgrɔ-ti tɔ rəmə, tógi-si à kasi ra kadi ində nangi al. Ooi maji, nè a k̄j rɔ-i k̄i Lubə!» Beba 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé, 'ndigi k̄i Gamaliyél dɔ ta-ti liə lé. ⁴⁰ Go-ti, 'təl 'ba njékowkulə-je lé 'ree sə-dé rəmə, d'adi d'ində-dé rəm, bá d'ɔgi-dé 'panè: «A pai ta k̄i ri Jeju gogi rangi al ngá.» Bè ngá bá d'inə-dé d'adi d'ow.

⁴¹ Njékowkulə-je d'inə 'boy-je kí njégangta-je lé 'teɛ ndaa-ti k̄i rɔnəl, kdɔtalə koo kí Lubə oo-dé adi n'toi dow-je kí n'asi kadi rɔsɔl teɛ dɔ-dé-ti kɔɔ ta lə ri Jeju. ⁴² K̄i ndɔ-é ndɔ-é ya njékowkulə-je d'ilə mbɛ Poyta kí Maji lə Jeju kí to Kristi* rəm, 'ndó né dow-je mɛɛ kəy-ti lə Lubə rəm, bá mɛɛ kəy-je-ti lə-dé ə d'inə ta-é al.

6

Mbəti njékore kàd̄i njékowkulə-je

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, kɔr njéndó né-je usi dɔ madi-é-ti k̄i kete-kete rəmə, jipi-je kí njépata greki 'yun ta dɔ jipi-je-ti kí 'pa ta Əbrə, kdɔtalə, ndɔ-é ndɔ-é ya kí d'isi 'ləbi né lé, dow ilə ká njéngowkoy-je-ti kí njépata greki lé al. ² Beba njékowkulə-je kí dɔgi gidi-é joo lé, 'ba njéndó né-je lay ya rɔ-dé-ti ə d'idə-dé 'panè: «Kadi j̄ bá j'inə ta pa ta lə Lubə, kɔɔ təl k̄a ká ləbi nékuso-ti bəy lé, to né kí tuwə ra al. ³ Beba ngankɔ-ji-je, kadi 'mbəti dingəm-je siri dan-si-ti, kɔɔ kadi j'ulə kullə kin mɛɛ ji-dé-ti kadi 'ra. Ə à to dingəm-je kí dow-je 'pa ta lə-dé maji rəm, Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-dé rəm, bá à to dingəm-je kí d'ow k̄i gosi rəm bane tɔ. ⁴ Ngà j̄ rəmə, j'a kuwə rɔ-ji ngá mɛɛ pa ta-ti k̄i Lubə, bá mɛɛ ndó dow-je ta-ti liə rəm tɔ.» ⁵ Ta kinlé, njékəwnə-je lay ya 'ndigi dɔ-ti. Beba 'mbəti-né Etiyən, kí to dow k̄i kadmeɛ liə asi gaki, bá Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é rəm tɔ, bá 'mbəti Pilipi, k̄i Prokore, k̄i Nikanɔr, k̄i Timɔ, k̄i Parmenasi, k̄i Nikola kí to dow k̄i bebo Antiosi-ti kí to jipi təl. ⁶ Ə 'ree sə-dé rɔ njékowkulə-je-ti. Dɛ 'pa ta k̄i Lubə kɔɔ ta lə-dé, bá d'ində ji-dé dɔ-dé-ti.

⁷ Ta lə Lubə sane k̄i lo-lo, bá kɔr njéndó né-je kí Jorijaləm ɔw k̄i kete ya par-par rəm, bá njégugnə-je lə Lubə n̄a ya d'adi mɛɛ-dé Jeju rəm tɔ.

Ta kí dɔ kuwə Etiyən-ti

⁸ Lubə ra maji k̄i Etiyən n̄a rəm, adi-é tógi adi ra-né nékɔji-je, k̄i né-je kí tɔ bəl-bəl dan dow-je-ti. ⁹ Beba ndɔ káre bè jipi-je kí n̄a-je kí d'i bebo Sireɛ-ti, k̄i bebo Alegjandri-ti rəm, bá dɛ kí madi-je 'to jipi-je kí bebo Silisi-ti, k̄i dɛ kí mɛɛ bə-je-ti kí dɔnangi Aji-ti 'ree 'naji ta k̄i Etiyən. Dɛ kinlé, kəykəwnə lə jipi-je kí d'isi d'uwə dɔ-n̄a-ti lé, 'ba-é «kəykəwnə lə bə-je kí d'inə-dé taá ngá.» ¹⁰ Ngà dɛ d'asi kuwə-é k̄i ta al, kdɔtalə to Ndil kí aa njay bá adi-é gosi pa-né ta. ¹¹ Beba dɛ d'adi là dingəm-je madi, adi ree 'təti-né ta ta-é-ti 'panè: «Etiyən lé, pa takɔbi dɔ Moiyiji-ti rəm, bá dɔ Lubə-ti adi j̄ ya j'oo k̄i mbi-ji.» ¹² Dɛ 'sulə kosi dow-je, k̄i 'ngatógi-je, k̄i njéndó dow-je ndukun-je, adi teɛ k̄i Etiyən busi d'uwə-é

* 5:42 5:42 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow k̄i Lubə mbəti-é.

d'ow siə nɔ̄ 'boy-je-ti kɪ njégangta-je lə jipi-je. ¹³ Bəy bá d'ow ree kɪ dow-je kɪ njétəti ta-je adi 'panè: «Dingəm kinlé, ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ pa ta kɪ maji al dɔ kəy-ti lə Lubə kɪ to lo kɪ aa njay kin rəm, bá ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ pa ta kɪ maji al dɔ ndukun-ti lə Moiyiji rəm tɔ. ¹⁴ J'pa bè kɔ̄ j'oo ta-é-ti panè: Jeju kɪ Najarəti kinlé, à tɔɔ kəy lə Lubə kin kɔ̄gi, bá à mbəl nékɔbɛ-je kɪ Moiyiji adi-ji kin rəm tɔ.» ¹⁵ Dow-je lay kɪ d'isi lo gangta-ti kinlé, d'oo Etiyən géróró, rəmə d'oo kɪ takəm-é titi-nə kɪ takəm malayka bè.

7

Ta kər lə Etiyən

¹ Burə dɔ njégugnə-je lə Lubə dəji Etiyən panè: «Se to bè ya tɔgrɔ-ti wa?» ² Etiyən ilə-ti panè: «Ngankɔ-m-je kɪ bɔbi-m-je, 'yɛli mbi-si ooi ta lə-m. Ka-ji Abrakam lé, ndɔki isi dɔnangi Mejopotami-ti. Loki ɛ ɔw isi dɔnangi Karə-ti al ya bəy bá Lubə kɪ njəriɓa tɛɛ siə kɔy, ³ idə-é panè: “Inə dɔnangi kɔji-i, kɪ noji-i-je burə lay kɔ̄ kadi ɔw dɔnangi-ti kɪ m'a kɔji-i kin.” ⁴ Bəba Abrakam inə-né dɔnangi lə Kalde-je ɔw isi-né dɔnangi Karə-ti. Go koy bɔbi-é-ti, ngá bá Lubə adi-é ɔw isi dɔnangi-ti kɪ bone isi-ti kin. ⁵ Né káre ya kàrè Lubə adi-é dɔnangi-ti kinlé al. Lo kɪ tati-é asi kɪ da nja dow bè ya kàrè Lubə adi-é titi al. Dɔkaglo-é-ti kinlé Abrakam oji ngon al bəy ya rəmə, Lubə un mindi-é panè n'a kadi-é dɔnangi kinlé rəm, bá dɔnangi-é lé à tɔl to néndubə lə nganka-é-je go-é-ti gogɪ rəm tɔ. ⁶ Ta kɪ Lubə pa adi Abrakam ɔn: “Nganka-i-je d'a kɔw dɔ bə mba-ti dɔnangi-ti kɪ rangi, d'a ra-dé bə-ti rəm, d'a kulə kəm-dé ndoo bal busɔ*.” ⁷ Ngá bá mɔ Lubə ya m'a gangta dɔ gin dow-je-ti kɪ njéra-dé bə-ti lé. Go-ti, d'a tɛɛ kɔ̄ kadi d'ow 'pol-m dɔnangi Karə-ti kinlé†.” ⁸ Bəba Lubə adi Abrakam ganjangi kɪ kijə adi to né kɪ tɔji kulənoji kɪ tɔ dan-dé-ti dɛ siə. Gin-é kin bá loki Abrakam oji Isaki adi ra ndɔ jinəy joo rəmə, ɛ ijə-é ganjangi; bè ya tɔ, Isaki ijə-né Jakobi ganjangi, bá Jakobi kàrè ijə-né ngan-é-je kɪ dɔgi gidɪ-é joo kɪ 'to ka-ji-je kɪ njékində gin Israyel-je lé ganjangi tɔ.‡»

⁹ «Ndəgi ka-ji-je lé, jangi ra-dé dɔ Jojepi-ti adi 'ndogi-é kɔgi, ə njéndogi-é-je d'ow siə dɔnangi Ejipti-ti. Ngá Lubə isi siə nati. ¹⁰ Jojepi lé, Lubə ɔr-é kɔgi dan kɔ̄-je-ti lay kɪ tɛɛ dɔ-é-ti, bá adi-é gosi rəm, adi-é maji takəm Paraɔ-ti kɪ to ngar kɪ dɔnangi Ejipti-ti rəm. Bəba Paraɔ adi-é to gubərnər dɔnangi Ejipti-ti rəm, adi-é ɔ̄ bə mɛɛ ndɔgi ngar-ti liə rəm tɔ. ¹¹ Bo ree usi dɔnangi Ejipti-ti ya lay rəm, bá usi dɔnangi Kana-ti lay rəm tɔ. Adi dow-je d'ingə kɔ̄ nɔ̄ rəm, bá ka-ji-je kàrè d'ingə nékuso al rəm tɔ. ¹² Loki Jakobi oo kɪ gemɛ tɔ dɔnangi Ejipti-ti lé, ɛ ulə ka-ji-je Ejipti-ti, kulə kɪ dɔsɔy. ¹³ Kulə kɪ njékungi-ti joo ngá bá Jojepi tɔji rɔ-é adi ngankɔ-é-je 'gə-é rəm, go-ti, Jojepi ɔw tɔji ngankɔ-é-je Paraɔ adi Paraɔ kàrè gə-né kɪ dɛ 'to ngankɔ Jojepi-je bəy tɔ. ¹⁴ Bè ngá bá Jojepi ulə kulə bə bɔbi-é Jakobi, kɪ ndəgi noji-é-je lay adi 'ree rɔ-é-ti. Dɛ lay 'to dow-je kɔrsiri gidɪ-é mɪ. ¹⁵ Bəba Jakobi ɔw isi dɔnangi Ejipti-ti sar oy-né ə ka-ji-je kàrè d'oy-né dɔnangi Ejipti-ti nɔ̄ɔ ya lay tɔ. ¹⁶ Ngá bá d'ɔy nin-dé d'ow 'dubi mɛɛ bə-ti kɪ Sisem, lo dɔbadi-ti kɪ ndɔki Abrakam ndogi kɪ là ji ngan lə Amɔr-ti kɪ to bɔbi Sisem§.»

* 7:6 7:6 Kgn 15:13-14 † 7:7 7:7 Tɛt 3:12 ‡ 7:8 7:8 Kgn 17:10,14. § 7:16 7:16 Kgn 37:11-28; 41:39-57

17 «Kunmindi læ Lubə kí ndəki un adi Abrakam lé, loki nàyy ngəsi kadi né-é ra-né rəmə, gin dow-je læ-ji d'o-ji-nà nà mee ðe-ti kí Ejipti-ti, adi kər-dé usi dɔ madi-é-ti par-par. 18 Rəmə ngar kí rangi kí gə Jojepi al ree ɔ be dɔnangi Ejipti-ti. 19 Ə ngar-é kinlé ədi dow-je læ-ji, ra kəm ka-ji-je ndoo, ra-dé kí læ njətógi-ti adi d'inə ngan-dé-je kí bər kadi d'oy kogi* . 20 Dɔkaglo-é-ti kin bá d'o-ji-né Moiyiji kí to ngon kí kuré takəm Lubə-ti. 'Boyo Moiyiji nàyy mutə mee kəy-ti læ bobi-é. 21 Loki d'inə-é kogi ngá bá ngon læ Paraɔ kí dené un-é uti-é titi ngon mee-é bè†. 22 Beba Moiyiji ndó-né né-je lay, kí négə-je kí dɔnangi Ejipti-ti adi təl to dow kí ɔw kí tógi mee ta pa-é-ti rəm, mee kullə ra-é-ti rəm.»

23 «Ngà loki Moiyiji ra bal kɔrsɔ lé, tagir kɔw koo ngankɔ-é israyel-je ree dɔ-é-ti. 24 Beba ɛ ɔw rəmə, da dɔ dow-ti kí Ejipti-ti kí a mbɔy ngon Israyel káre ə Moiyiji təl dow kí Ejipti-ti lé dal-né ba dingəm kí madi-é ra-é maji al lé. 25 Moiyiji gir kí ngankɔ-é Israyel-je d'a gə kí Lubə à taa-dé kilə-dé taá kí takul n'è, ya ngà dɛ 'gə kí bè kin al. 26 Lo aa go-ti lé, Moiyiji oo ngan Israyel-je joo d'a 'rɔ-nə, beba ɛ sangi kadi n'gɔr-dé kadi lapiya tɔ dan-dé-ti adi ɛ panè: “Nam-je kí maji, səi 'toi ngankɔ-nə-je, ngà 'rai-nə maji al bè kɔo ri?” 27 Ngà ɛ kí njera madi-é maji al lé surə Moiyiji kí gogi ə panè: “Ná bá ində-i 'boy læ-ji rəm, njəgangta læ-ji rəm wa? 28 I 'ndigi təl-m titi kí tagné 'təl-né dow kí Ejipti-ti lé bè to wa?” 29 Loki Moiyiji oo ta-je kin bè lé, ɛ ay ɔw isi dɔ be mba-ti dɔnangi-ti læ Madiə-je‡. E o-ji ngan-je kí dingəm joo lo-é-ti nɔɔ§. 30 Bal kɔrsɔ go-ti ngá bá malayka káre tee kí Moiyiji diləlo-ti kɔy, dan ndɔ pər-ti kí ɔ dan kam-ti bilim-bilim kàdì mbal Sinəy-ti* . 31 Loki Moiyiji oo né kin bè lé, ndil-é tee say. Beba loki ɔti kí kete kɔo koo né lé maji bəy rəmə, ɛ oo ndi 'Babe idə-é panè: 32 “To mə Lubə læ ka-i-je, Lubə læ Abrakam, kí Isaki, kí Jakobi.” Rəmə Moiyiji bəl dadi par-par, adi ɛ ndigi koo né-é al ngá. 33 Ngá bá 'Babe təl idə-é panè: “Tɔr saba nja-i-ti, kɔtələ lo kí i 'a-ti kinlé to dɔnangi kí aa njay. 34 M'oo kɔ kí dow-je læ-m d'isi d'ingə dɔnangi Ejipti-ti rəm, m'oo ká tumə-je læ-dé, bá m'ree kɔo taa-dé kilə-dé taá. Kí ngɔsnè-ti kin ya, m'ulə-i é 'ɔti 'ɔw dɔnangi Ejipti-ti.†”»

35 «Moiyiji kí ndəki ngan Israyel-je mbati-é 'panè: “Ná bá ində-i 'boy læ-ji kí njəgangta læ-ji” rəm wa lé, ɛ ya Lubə ulə-é rɔ-dé-ti kɔo kadi to 'boy læ-dé rəm, njətaa-dé kilə-dé taá kí tógi læ malayka, kí ndəki tee siə kɔy dan kam-ti lé. 36 To Moiyiji kinlé bá ɔr ngan Israyel-je dɔnangi Ejipti-ti tee sə-dé. E ra né-je kí tɔ bəl-bəl kí né-je kí to-ji tógi Lubə dɔnangi Ejipti-ti rəm, dan babo kasi-ti rəm, diləlo-ti rəm, bè-bè ya bal kɔrsɔ‡. 37 To Moiyiji kinlé bá idə ngan Israyel-je panè: “Lubə à kadi-si njəpata kí ta-é-ti kí titi-nə sə-m mə Moiyiji bè, ɛ à to ngonkɔ-si kí dan-si-ti ya.S” 38 Moiyiji kinlé bá ndəki a kí ngan Israyel-je nati loki 'kəw-né-nə diləlo-ti. E isi nati kí ka-ji-je rəm, ɛ a kí malayka nati loki malayka 'pa-né siə ta dɔ mbal Sinəy-ti ə ɛ taa ta kí j'a kisi-né kí dɔ-ji taá ji Lubə-ti adi-ji* . 39 Ngà ka-ji-je 'ndigi təl rɔ-dé go ta-ti liə al, adi

* 7:19 7:19 Tɛt 1:8-22 † 7:21 7:21 Tɛt 2:1-10. ‡ 7:29 7:29 Dɔnangi Madiə lé tɔ dɔnangi Arabi-ti. § 7:29 7:29 Tɛt 2:11-22 * 7:30 7:30 Mbal Sinəy lé, 'ba-é mbal Orebi tɔ. † 7:34 7:34 Tɛt 3:1-10 ‡ 7:36 7:36 Tɛt 2:14; 7:3; 14:21. § 7:37 7:37 Det 18:15. * 7:38 7:38 Tɛt 19:1-20:17; Det 5:1-33

dɛ mbati-é rəm, bá mɛɛ-dé to géréré dɔ təl kɔw dɔnangi Ejipti-ti gogi rəm. ⁴⁰ Beba dɛ d'idə Arɔ 'panè: "Ra magi-je adi 'nɔjyə nɔ-ji-ti, kdotalə Moiyiji kí njètɛɛ sə-ji kɔgi Ejipti kinlé, j'gə né kí tɛɛ dɔ-é-ti al." ⁴¹ Ngá bá mɛɛ ndɔ-je-ti kinlé, dɛ 'ra ngon mangi, d'ilə məsi nangi d'adi-é, bá 'ra rɔnəl dɔ kullə ra ji-dé-ti kinlé†. ⁴² Ngà Lubə təl gidi-é adi-dé, iŋə-dé adi 'pole kàdì-je, kì nɔy-je, kì kərwəj-je, titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'panè:

"Səi Israyel-je, bal kɔrsɔ kí səi 'rai diləlo-ti lé,

Səi iləi məsi dɔ-je nangi adi-mi wa?

Səi 'reei kì né-je adi-mi wa?

⁴³ Kəykubi lə magi kí 'ba-é Moloki rəm,

né kí səi adi to takəm magi kərwəj lə-si kí ri-é lə Repa bá səi uti dɔ-si-ti. Magi-je kinlé bá səi 'rai-dé kɔsi dɔ-si nangi nɔ-dé-ti.

Beba m'a kɔw sə-si kadi 'rai bə gidi Babilɔn-ti nɔ.†"

⁴⁴ «Diləlo-ti ndoki lé, ka-ji-je d'ɔw kì kəy kí 'ra kì kubi kí to lo kingə-nə kì Lubə. Lubə pa ta kì Moiyiji ə un ndu adi-é kadi ra kəykubi lé adi titi-nə kí gɔ-é kí oo lé ya bə tɔ. ⁴⁵ Ka-ji-je d'iŋə kəy kubi kinlé d'adi ka-ji-je kí njərəe go-dé-ti tɔ. Dɛ kərə lokì Jojuwe ɔr nɔ-dé adi 'taa dɔnangi lə gin dow-je kí Lubə tubə-dé nɔ-dé-ti lé, dɛ d'ɔw kì kəykubi lé kəm-dé-ti. Beba kəykubi lé tò dan-dé-ti sar kaglo-ti lə Dabidi.Š ⁴⁶ Dabidi to dow kí Lubə ra siə maji, ɛ dəji kadi n'ra kəy kisi Lubə lə Jakobi.*

⁴⁷ Ngà to Salomɔ bá ra kəy-é lé adi Lubə†. ⁴⁸ Ngà Lubə kí njəkisi taá dɔrɔ-ti nɔ lé, ɛ isi mɛɛ kəy-ti kí dow-je 'ra kí ji-dé al. Ta kí njépata kí ta Lubə-ti pa ɔn:

⁴⁹ "Babe Lubə ya panè dɔrɔ to kalikɔbɛ lə-m,

ə dɔnangi to lo kungi nja-m,

Ngà se kəy kí titi-nə ban bá səi a rai kadi-mi wa?

Əse lo kí rá bá to lo taakoo lə-m wa?

⁵⁰ Né-je kin ya lay lé, mə ya m'to njərə-dé kì ji-m ya al wa†?"

⁵¹ «Səi dow-je kí 'toi njédɔngɔ-je, kì njémɛɛndə-je, kì njəmbibəy-je kan! Səi kí njəkosi ta Ndil kí aa njay sar bone! Səi 'titi-nə kì ka-si-je lé bə tɔ! ⁵² Ngà dan njépata-je kí ta Lubə-ti bá ka-si-je d'ulə kəm-é ndoo al wa? Ta ree lə dow kí njururu lé, dɛ kí 'to njépa ta-é kadi dow-je d'oo kete-kete lé, ka-si-je 'tɔl-dé. Ngà bone bə kinlé, dow kí njururu lé, ɛ ya bá səi uni dɔ-é rəm, 'tɔli-é rəm tinŠ. ⁵³ Səi lé, ndukun kí Lubə adi-si kì kəm rəbi kí rɔ malayka-je-ti lé, səi 'təli rɔ-si go-ti al rəm.*»

Ta koy lə Etiyən

⁵⁴ Loki 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'oo ta-je kin bə lé, wəngi ra-dé nɔ adi 'tɔ gangi-dé mɛgəgə-mɛgəgə dɔ Etiyən-ti. ⁵⁵ Ngà Etiyən lé Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é, adi un kəm-é kì dɔrɔ-ti taá oo lo géréré rəm, oo né riba lə Lubə rəm, oo Jeju ɔ taá dɔ jikɔl Lubə-ti rəm tɔ. ⁵⁶ Ngá bá ɛ panè: «Yən, m'oo dɔrɔ tò tagra rəm, m'oo Ngon lə dow ɔ taá dɔ jikɔl Lubə-ti rəm tɔ.» ⁵⁷ Ngà loki ɛ pa ta kin bə lé, kosi dow-je 'tur kɔɔl boy-boy rəm, d'uti mbi-dé jigi-jigi ə 'ndàngi-nə giw kàdì kare kì dɔ-é-ti, ⁵⁸ 'ndɔr-é d'ɔw siə gidi bebo-ti ə 'tilə-é kì ər 'tɔl-é. Dow-je

† 7:41 7:41 Tɛt 32:1 † 7:43 7:43 Amo 5:25 Š 7:45 7:45 Tɛt 25:9; 40 * 7:46 7:46 2Sa 7:1

† 7:47 7:47 1Ng 6:1; 2Pi 3:1 † 7:50 7:50 Eja 66:1 Š 7:52 7:52 Eja 63:10; 32:16; Mat 23:31

* 7:53 7:53 Gal 3:19; Əbr 2:2

kí d'a lo-é-ti lé, 'tɔr kubi-je lə-dé d'ungi nangi nja basa-ti kí ri-é lə Sol, d'adi-é ngəm. ⁵⁹ Loki d'a 'tilə Etiyən kí ər lé, ɛ pa ta kì Lubə panè: «'Babe Jeju, 'taa ndil-m kí rɔ-i-ti!» ⁶⁰ Go-ti ngá bá Etiyən tɔsi məkəji-é nangi nɔ boy panè: «'Babe, 'tidə majal kin dɔ-dé-ti al.†» Loki ɛ pa ta-je kin bè rəmə, ɛ uwə ta-é.

8

Sol ulə kəm njékəwnə-je ndoo

¹ Sol ndigi kì dow-je dɔ tɔl-ti kí 'tɔl Etiyən.*

Dɔ ndo-é-ti kinlé, dow-je d'un kuti kulə kəm njékəwnə-je ndoo nɔ mɛɛ bɛ-ti kí Jorijalɛm, adi njékəwnə-je lay ya 'sane-nɔ kí dɔnangi Jude-ti, kì dɔnangi Samari-ti. Ngà njékowkulə-je ya par bá 'nɔy Jorijalɛm. ² Loki Etiyən oy lé, dow-je kí njékilə kuji dɔ Lubə-ti, 'nɔ-é nɔ bá d'un-é d'ow 'dubi-é.

³ †Sol uwə rɔ-é ngá kadi n'tɔɔ ko njékəwnə-je, ɛ ɔw kì mɛɛ kəy mɛɛ kəy ya tuwə dingəm-je kì dené-je ungi-dé dangay-ti†. ⁴ Ə dɛ kí 'sane-nɔ lé, d'ow d'ilə mbɛ Poyta kí Maji kì lo-lo.

Mbɛ kilə lə Pilipi dɔnangi Samari-ti

⁵ Pilipi ɔw dɔnangi Samari-ti, mɛɛ bebo-ti káre bè, ilə mbɛ ta lə Kristi† adi dow-je. ⁶ Nékoji-je kí Pilipi ra ra lé, kosi dow-je lay ya d'oo poy-é rəm, bá d'oo kì kəm-dé rəm. Bɛba ta-dé asi-nɔ adi 'yəl mbi-dé maji d'oo-né ta-je lə Pilipi. ⁷ Kdɔ dow-je nɔ ya ndil-je kí maji al 'tɛɛ mɛɛ-dé-ti kɔgi kì nɔ ta-dé-ti boy-boy, bá njérɔkoy mburuki-je, kì njéməti-je nɔ ya d'ingə lapiya rəm tɔ. ⁸ Bɛba rɔ dow-je nəl-dé nɔ mɛɛ bebo-ti kinlé.

⁹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, dingəm káre bè kí 'ba-é Simɔ isi mɛɛ bebo-ti lé nɔɔ, isi ra mbəli adi ində dow-je kí Samari bəl-ti. Ǝ oo rɔ-é kì dow kí ngay. ¹⁰ Adi ngan-je kí sɛ rəm, dow-je kí tɔgi lay ya tagir lə-dé tɔ kì dɔ-é-ti ya sɛɛ. Ə 'panè: Dingəm kinlé ɔw kì tɔgi lə Lubə kí 'ba-é tɔgi kí al dɔ lo. ¹¹ Ǝ ya bá tagir lə-dé tɔ kì dɔ-é-ti ya sɛɛ, kdɔtalə i low nɔ ya isi ra né mbəli-je liə kì né-je kí ində-né dow-je bəl-ti. ¹² Ngà loki Pilipi ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ kɔbɛ lə Lubə rəm, kí sɔbi dɔ ri Jeju Kristi rəm lé, dɛ 'ndigi dɔ ta-ti liə. Dingəm-je kì dené-je kí 'ndigi dɔ ta-ti liə lé 'ra-dé batɛm. ¹³ Simɔ lé ya kì dɔ-é kàrè adi mɛɛ-é ta lə Pilipi adi 'ra-é batɛm tɔ. Ǝ inɔ go Pilipi al. Loki ɛ oo né-je kí tɔji tɔgi Lubə kì nékoji-je kí ra né lé, lo ta igi-é səl.

¹⁴ Bɛba loki njékowkulə-je lə Jeju kí d'isi Jorijalɛm d'oo poy dow-je kí dɔnangi Samari-ti kí d'adi mɛɛ-dé ta lə Lubə lé, dɛ d'ulə Jə kì Piyər rɔ-dé-ti. ¹⁵ Loki Piyər-je kì Jə d'ow 'tɛɛ Samari-ti rəmə, dɛ 'pa ta kì Lubə kdɔtalə njékadmɛɛ-je kdɔ kadi d'ingə Ndil kí aa njay. ¹⁶ Kdɔ dan-dé-ti lé dow káre ya kàrè, Ndil kí aa njay ree dɔ-é-ti al bəy, ngà batɛm ya par bá 'ra-dé kì ri 'Babe Jeju. ¹⁷ Bɛba Piyər kì Jə d'ində ji-dé dɔ-dé-ti rəmə, d'ingə Ndil kí aa njay.

¹⁸ Loki Simɔ oo kí njékowkulə-je lə Jeju d'ində ji-dé dɔ njékadmɛɛ-je-ti adi d'ingə Ndil kí aa njay lé, ɛ adi-dé là, ¹⁹ dəji-dé-né panè: «Adi-mi tɔgi kin tɔ, kdɔ kadi kinə m'ində ji-m dɔ dow-je-ti rəmə, d'ingə Ndil

† 7:60 7:60 Luk 23:34 * 8:1 8:1 Knj 22:20 † 8:3 8:3 Knj 22:4,5; 26:9-11 † 8:3 8:3 Knj 22:4; 26:9 † 8:5 8:5 Kristi lé kɔr mɛɛ-é tɔ dow kí Lubə mbəti-é.

kí aa njay tɔ.» ²⁰ Ngà Piyər ilə-é-ti panè: «Kadi là lə-i tuji sə-i nati. Kdɔtalə i gir kí kadkare lə Lubə lé, 'a ndogi kà là! ²¹ I lé, né lə-i káre ya kàrè goto mee né-ti kinlé rəm, bá né kí usi-i-ti nè ya kàrè goto rəm tɔ, kɔɔ mee-i maji takəm Lubə-ti al. ²² 'Inə tagir lə-i kí maji al kin kɔgi, ə 'pa ta kà 'Babe ə kinə lo-é tɔ rəmə-je inə go kɔjra lə-i kɔgi adi-i. ²³ Kdɔtalə m'oo kí mee katɪ bangɪ rusi mee-i rəm, bá né ra kí njururu al bindi-i bindi-bindi rəm tɔ.» ²⁴ Beba Simɔ lé idə Piyər-je kà Jə panè: «Səi ya 'pai ta kà 'Babe kɔɔ ta lə-m, kɔɔ kadi né kí 'pai ta-é kinlé tɛɛ dɔ-m-ti al.» ²⁵ Loki Piyər-je kà Jə 'pa ta kí dɔ 'Babe-ti rəm, d'ilə mbɛ ta liə rəm lé, 'təl d'ow bebo Jorijaləm-ti gogi. Ta kɔw-dé kí bebo Jorijaləm-ti lé, dɛ d'ilə mbɛ Poyta kí Maji lə Jeju taá-taá mee be-je-ti nɔ kí dɔnangi Samari-ti.

Pilipi kà njèrakullə lə ngar kí Etiyopi

²⁶ Malayka lə 'Babe idə Pilipi panè: «J taá 'ow kəl lo-ti kí bəə bə; dɔ rəbi-ti kí j bebo Jorijaləm-ti ow kí Gaja kí to rəbi kí diləlo-ti.» ²⁷ Pilipi j tajinati nè ya ow tɔ. Dɔ rəbi-ti lé, ɛ ingə dingəm káre kí to dow kí Etiyopi. To dingəm kí 'tɔɔ gəm-é, to dow kí boy nɔ, njèrakullə kí boy lo ngəm né-ti lə ngar kí dené kí Etiyopi kí ri-é lə Kandasi, ɛ ow Jorijaləm ow ɔsi dɔ-é nangɪ nɔ Lubə-ti. ²⁸ Loki isi mee pusi-ti isi təl kí beə liə lé, ɛ isi ndó mbete lə Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti taá-taá. ²⁹ Ndil Lubə idə Pilipi panè: «Ow mbó pusi-ti kin.» ³⁰ Ə Pilipi ay ngɔdi ow rəmə, oo dɔ ta kí dingəm kí Etiyopi kin isi ndó mee mbete-ti lə Ejay njèpata kí ta Lubə-ti lé. Ə dəji-é panè: «Se i gə mee ta kí isi ndó kinlé maji wa?» ³¹ Beba dingəm lé ilə-é-ti panè: «Dow ɔr-m mee-é al ngà, m'a ra ban bá m'a gə mee-é wa?» Ə dəji Pilipi adi-é al isi mee pusi-ti mbó-é-ti. ³² Ta kí mee mbete-ti kí aa njay kí ɛ ndó lé ən:

«D'ow siə titi-nɔ kà bati kí d'isi d'ow siə lo təl dɔ-je-ti bə rəm,
 ɛ pa ta al titi-nɔ kà ngonbati kí ɔ ta-é
 mbə mbó dow-ti kí ɔ tijə bəl-é bə.

³³ D'ulə rɔsɔl dɔ-é-ti kàrè dow ilə ká nàji-ti liə al

Dow à pa ta kí sobi dɔ nganka-é al,

kdɔtalə d'ində ngangɪ ndɔ liə dɔnangi-ti nèS.»

³⁴ Njèrakullə kí boy kinlé, dəji Pilipi panè: «M'ra-i kɔgri ya, kadi 'idə-m se to nɔ bá njèpata kí ta Lubə-ti kinlé pa ta liə bə wa? Ə pa ta kí dɔ-é ɛ-ti ya əse pa ta kí dɔ dow kí rangi-ti wa?» ³⁵ Beba Pilipi un ta ə ulə gin-é dɔ ta-ti kí mee mbete-ti kí ɛ isi ndó lé bá idə-é-né Poyta kí Maji lə Jeju. ³⁶ Dɛ d'un rəbi sar 'tɛɛ lo-ti madi kí man tɔ-ti. Beba njèrakullə kí boy lé panè: «'Oo bə, man ə tɔ tin, ngà se ri bá ɔgi kadi m'ra batəm wa?» ³⁷ [Pilipi idə-é panè: «Kinə i adi mee-i lay Jeju lé, 'a ra batəm ya.» Beba dingəm lé təl panè: «M'adi mee-m kí Jeju Kristi to Ngon lə Lubə.»] ³⁸ Beba ɛ un ndu adi pusi ɔ nangɪ. Rəmə Pilipi ow siə dan man-ti ow ra-é batəm. ³⁹ Ngà loki dɛ 'tɛɛ kəm man-ti rəmə, Ndil 'Babe un Pilipi ow siə adi njèrakullə kí boy lé oo-é al, ngà ɛ un ta rəbi liə ow kà rɔnəl. ⁴⁰ Pilipi ubə rəmə ubə bebo Ajoti-ti nɔ, ngá bá ilə mbɛ Poyta kí Maji taá-taá mee bebo-je-ti lay ow njal tɛɛ-né bebo Sejare-ti.

9

*Sol adi mɛɛ-é Jeju Kristi**Knj 22:3-16; 26:9-20; Gal 1:1-16*

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, mɛɛ Sol tò səl dɔ kò-ti kí kadi n'adi njéndó né-je lə 'Babe rəm, dɔ tɔl-ti kí kadi n'tɔl-dé rəm, adi ɔw rɔ burə dɔ njégugné-je-ti lə Lubə ² dəji-é mbete kɔɔ kɔw-né mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je kí mɛɛ be-ti kí Damasi kadi kinə n'ingə dingəm-je əse dené-je kí d'un rəbi néndó kí sigi kin rəmə n'uwə-dé, n'tó-dé njim-njim, n'ree sə-dé bebo Jorijaləm-ti.* ³ Loki ɛ un rəbi ɔw tɛɛ ngɔsi kɔ bebo Damasi rəmə, tajinati nè ya, lo i dɔrə-ti ndógi ree gəə dɔ-é sipi. ⁴ Ɛ tɛɛ usi nangi ə oo ndi dow pa siə ta panè: «Sol, Sol, kɔɔ ri bá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?» ⁵ Ɛ ilə-é-ti panè: «I to nà wa, 'Babe?» Ngá bá 'Babe panè: «To mɛɛ Jeju kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya. [Nékati kí 'tɔsi-né kuti-i lé, to kí 'njirə kuti-i kí gogi-gogi ə à kusi rɔ-i-ti palangi ya tɔ. Sol dadi par-par ə lo ta igi-é səl adi panè: 'Babe, ri bá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? Beba 'Babe idə-é panè]†: ⁶ Kí nè-ti kin ya, i taá 'ɔw mɛɛ bebo-ti kin rəmə, d'a kidə-i né kí tò kadi 'a ra.» ⁷ Dow-je kí 'dan Sol lé, lo ta igi-dé səl adi 'təl d'ə dɔ-nə-ti ndingi; dɛ d'oo ndi dow, ngà daji rɔ-é bá d'oo al. ⁸ Sol ubə nangi i taá lé, kəm-é tɛɛ maji ya, ngà koo bá oo-né lo al. Beba d'uwə ji-é 'ndɔr-é d'ɔw siə mɛɛ bebo Damasi-ti. ⁹ Ɛ oo lo al rəm, uso né al rəm, bá ɔy man al rəm ndɔ mutə.

Lubə ulə Ananiasi rɔ Sol-ti

¹⁰ Njéndó né káre bè ri-é lə Ananiasi, isi mɛɛ bebo Damasi-ti nɔɔ. Né ra-é toki ni bè bá 'Babe ba-é panè: «Ananiasi!» Ə ɛ ilə-é-ti panè: «'Babe, m'ə nè.» ¹¹ Beba 'Babe idə-é panè: «Yən, 'i taá kalangi 'ɔw dɔ rəbi-ti kí 'ba-é rəbi kí ɔ njururu kin, rəmə 'ɔw mɛɛ kəy-ti lə Judasi ə 'dəji-é dow kí Tarsi‡ kí 'ba-é Sol; kɔɔ Sol lé loki isi pa ta kɔ Lubə ¹² ə né ra-é to kí ni bè rəmə oo dingəm káre bè kí ri-é lə Ananiasi tɛɛ kəm-é-ti adi oo-é. Ɛ oo kí Ananiasi lé ɔw kəy ə ində ji-é dɔ-é-ti, kɔɔ kadi kəm-é təl oo lo gogi.» ¹³ Ngà Ananiasi idə 'Babe panè: «'Babe, dow-je nɔɔ ya d'ɔr poy né-je kí maji al lay kí dingəm kin ra kɔ njékaa njay lə-i kí d'isi mɛɛ bebo Jorijaləm-ti d'adi m'oo. ¹⁴ Ə dingəm kinlé, njékun dɔ njégugné-je ya d'adi-é tógi kadi ree nè uwə dow-je lay kí 'to njéba ri-i-je.» ¹⁵ Ngá 'Babe idə-é panè: «'ɔti 'ɔw. Kɔɔ dingəm kinlé to dow kí m'mbəti-é kɔɔ kadi ɔw pa ta lə-m adi gin dow-je kí 'to jipi-je al rəm, adi ngar-je rəm, bá adi Israyel-je rəm tɔ. ¹⁶ Mɛɛ ya m'a tɔji-é kɔ-je lay kí à kingə kɔɔ ta lə-m.» ¹⁷ Bè ngá bá Ananiasi ɔti ɔw. Ə loki ɔw mɛɛ kəy-ti rəmə, ində ji-é dɔ Sol-ti bá panè: «Ngonkɔ-m Sol, 'Babe Jeju kí tɛɛ sə-i busi dɔ rəbi-ti loki isi ree lé, bá ulə-m, kɔɔ kadi kəm-i oo lo rəm, bá kɔɔ kadi Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-i rəm tɔ.» ¹⁸ Rəmə tajinati nè ya né kí titi-nɔ kɔ ngɔy kanji bè tɛɛ kəm Sol-ti tusi nangi, adi kəm-é oo lo maji gogi. Beba ɛ i taá ə 'ra-é batəm ¹⁹ bá go-ti uso né ə tógi-é təl ree rɔ-é-ti gogi.

Sol ndó ta lə Lubə mɛɛ be-ti kí Damasi

* 9:2 9:2 Eja 30:21; Pa 27:11 † 9:5 9:5 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki. ‡ 9:11 9:11 Tarsi to bebo lə dɔnangi Silisi kí dɔnangi Aji-ti, kí bɔne to Turki kin.

Sol ra ndo sɛ nati kà njéndó né-je kí mee be-ti kí Damasi, ²⁰ ya rəmə, ɛ un kuti pa ta la Lubə mee kəykəwnə-je-ti la jipi-je panè: «Jeju lé, to Ngon la Lubə.» ²¹ Dow-je lay kí d'oo ta-je liə lé, lo ta igi-dé səl adi 'panè: «Dingəm kan ya bá to njékulə kəm dow-je kí 'ba ri Jeju ndoo nà mee be-ti kí Jorijalem lé al wa? Ɛ ra gosi ree nè kdo kuwə-dé tó-dé njim-njim kow sə-dé kadi njékun do njégugnə-je la Lubə lé, al ya wa?» ²² Ngà Sol uwə rə-é ngà mee kadmee-ti ki kete-kete, adi lo-é ndo-ji jipi-je kí njékisi Damasi, adi de d'oo ta kí d'a pa siə al, kdotalə ɛ to-ji-dé adi 'gə kí Jeju lé ya to KristiŠ lé.

²³ †Asi ndo nà go-ti lé, jipi-je d'o-ji-nà ta kdo kadi 'təl Sol, ²⁴ ngà ta-é usi mbi-é-ti. De d'ow mbing ya 'ngəm-é ndoo-je kà kada-je tarəbi-je-ti kí ow mee bebo-ti kdo kadi n'toli-é. ²⁵ Ya ngà ndoo ya njéndó né-je d'adi-é isi mee jangá-ti bá d'ulə-é kà do bər d'adi-é ur nangi gidi be-ti ndaa-ti.*

Sol ow mee bebo Jorijalem-ti

²⁶ Loki Sol ow mee bebo Jorijalem-ti lé, ɛ sangi kdo kində rə-é nati kà njéndó né-je la Jeju, ngà de lay ya 'bəl-é, kdotalə de 'gir 'panè ɛ to njéndó né la Jeju kí togrɔ-ti al. ²⁷ Ngà Barnabasi ow siə rə njékowkulə-je-ti la Jeju, ə ɔr-dé poy koo kí Sol oo 'Babe do rəbi-ti, kà poy ta-je kí 'Babe idə-é, bá ɔr-dé poy mbɛ kí Sol ilə kà ri Jeju kà mee-é kí nda kay mee bebo Damasi-ti rəm tɔ. ²⁸ Dɔkaglo-é-ti kinlé, Sol ində rə-é nati sə-dé ə lo lay kí d'ow-ti mee bebo Jorijalem-ti lé, Pol ow sə-dé rəm, təl sə-dé rəm, bá ɛ pa ta kà ri 'Babe kà mee kí nda kay-kay rəm tɔ. ²⁹ Ɛ pa ta kà jipi-je kí njépata greki rəm, ɛ naji-dé ta-ti rəm, rəmə de 'sangi kadi 'təl-é kogi. ³⁰ Loki njékadmee-je d'oo poy-é lé, d'ɔr Sol d'ow siə mee bebo Sejarə-ti, ngà bá d'adi-é ow mee bebo Tarsi-ti.

³¹ Njékəwnə-je lay kí donangi Jude-ti, kà donangi Galile-ti, kà donangi Samari-ti, d'isi kà lapiya rəm, bá 'ngà mee kadmee-ti lə-dé; de d'ow kà kete-kete mee bəl 'Babe-ti rəm, bá Ndil kí aa njay ra sə-dé adi kər njékəwnə-je ɪ do madi-é-ti kà kete-kete rəm tɔ.

Ene ingə lapiya

³² Piyər ow kà dɔbe-dɔbe, beba ndo káre bè ow rə dow-je-ti kí 'to njékaa njay-je kí d'isi mee bebo Lida-ti. ³³ Lo-é-ti kinlé, d'ingə dingəm káre kí ri-é la Ene, to njərɔkoy mburuki adi tɔ nangi bal jinày joo. ³⁴ Piyər idə-é panè: «Ene, Jeju Kristi adi-i lapiya! 'I taá ə 'un né tɔ-i.» Rəmə tajinati nè ya Ene ubə nangi ɪ taá. ³⁵ Dow-je lay kí mee bebo Lida-ti, kà diləmbo-ti kí Sarɔ kí d'oo Ene lé, d'adi mee-dé 'Babe.

Dɔrkasi tɔsi ndəl

³⁶ Njéndó né kí dené káre bè isi bebo Jope-ti nɔɔ; ri-é la Tabita (kà ta greki lé 'panè Dɔrkasi) ə kər mee-é to «kal.» Ɛ to dené kí njəra maji nà rəm, to njəra kà njəndoo-je rəm tɔ. ³⁷ Mee ndo-je-ti kinlé, moy ra-é adi-é oy. Loki 'ndogi-é man rəmə, d'un-né d'ow d'ilə-é mee kəy-ti kí taá do madi-é-ti†. ³⁸ Be kí Lida lé tɔ ngosi kà be kí Jope, beba loki njéndó né-je d'oo poy Piyər kí isi Lida rəmə, d'ulə dow-je joo rə-é-ti 'panè: «Kogri ya, 'ree kalangi 'ingə-ji.» ³⁹ Beba Piyər ɪ taá kalangi ya

ow sə-dé. Loki ɛ ree tɛɛ lé, d'or nɔ́-é d'ow siə mee kəy-ti kí tò dɔ madi-é-ti taá lé rəmə, njéngowkoy-je lay ya 'ree rɔ́-é-ti kɪ nɔ́ ta-dé-ti, ə 'toji-é kubi kul-je kɪ kubi-je kí rangi kí Dorkasi oji adi-dé taá-taá, loki ɛ isi-né kɪ dɔ-é taá bəy. ⁴⁰ Piyər adi dow-je lay 'tɛɛ ndaa-ti bá ɛ osi məkəji-é nangɪ pa ta kɪ Lubə, bəy ngá bá ɛ təl kəm-é kí rɔ́ nin-ti lé ə panè: «Tabita, ɪ taá!» Rəmə Tabita tɛɛ kəm-é yərərə, ə loki oo Piyər lé, ɛ ɪ isi taá. ⁴¹ Bəba Piyər uwə ji-é adi-é ɪ ɔ́ taá. Ngá bá ɛ ba njékaa njay-je kɪ njéngowkoy-je ə toji-dé Tabita lé kəm. ⁴² Dow-je lay kí bebo Jope-ti ya ta-é usi mbi-dé-ti, adi dow-je nɔ́ d'adi mee-dé 'Babe. ⁴³ Piyər ra ndo nɔ́ Jope, mee kəy-ti lə Simɔ́ kí to njəkɔ́l ndaá.

10

Ta lə Piyər-je kɪ Kɔrnəy *Knj 11:5-17*

¹ Dingəm káre bə isi bebo Sejare-ti, ri-é lə Kɔrnəy, ɛ to njəkun dɔ kuti asgar-je bu kí 'ba-dé «asgar-je kí Itali.» ² Kɔrnəy lé, to dow kí njəkɪlə kuji dɔ Lubə-ti rəm, to njəbəl Lubə rəm, bá dow-je lay kí mee kəy-ti liə kàrè bə ya tɔ. Njéndoo-je kí dan jipi-je-ti lé, taá-taá ya ɛ ra sə-dé maji nɔ́ rəm, to njəpata kɪ Lubə taá-taá rəm tɔ. ³ Loki kàdɪ təl rɔ́-é adi à to kàdɪ mutə je bə lé, né ra-é toki nɪ bə, adi ɛ oo malayka lə Lubə yərərə kəm-é-ti, ree rɔ́-é-ti ə ba-é panè: «Kɔrnəy!» ⁴ Kɔrnəy oo malayka lé gérérə rəmə, ɛ bəl nɔ́ adi dəji-é panè: «Ri ra né wa, 'Babe?» Malayka lé, idə-é panè: «Ta-je kí 'isi 'pa kɪ Lubə rəm, maji-je kí 'isi 'ra kɪ njéndoo-je lé, ow tɛɛ rɔ́ Lubə-ti ə mee-é ole dɔ-i-ti. ⁵ Bəba kí ngɔsnè-ti kin ya, 'ulə dingəm-je mee be-ti kí Jope, kɔ́ kadi d'ow 'ba Simɔ́ kí ri gajɪ-é lə Piyər d'adi-é ree. ⁶ Piyər lé, tò be lə Simɔ́ kí to njəkɔ́l ndaá, kí kəy liə tò kàdɪ babo-ti ngosi kin.» ⁷ Loki malayka kí pa siə ta lé, ɔ́ti ow bə ya rəmə, Kɔrnəy ba ngannjékullə-je liə joo rəm, ba asgar káre kí to njəkɪlə kuji dɔ Lubə-ti nɔ́ dan dɛ-ti kí d'isi gin tógi-ti liə, ⁸ adi 'ree ə ɔ́r-dé poy né-je kí ra né lé lay, ngá bá ulə-dé bebo Jope-ti.

⁹ Lo aa go-ti, loki ngannjékullə-je, d'usi rəbəə d'ow sar 'tɛɛ ngosi kɪ bebo Jope rəmə, Piyər al taá dɔ kəy dur dur-ti kɔ́ pa ta kɪ Lubə kɪ kàdɪ kí ɔ́ jam dɔ be-ti. ¹⁰ Bo ra-é adi ndigi kuso né. Ngà loki d'isi 'ra nékuso kɔ́ kadi-é ya bəy rəmə, né ra-é toki nɪ bə. ¹¹ ɛ oo lo kí dɔrɔ́-ti tò tagra, rəmə né kí titi-nɔ́ kɪ takubi kí tati pəl-pəl, ə 'tɔ kulə sul-é-je-ti sɔ́ lay, ɪ taá isi risi kɪ dɔnangi-ti. ¹² Dɔ́-je lay kí nja-dé ra sɔ́-sɔ́, dɛ́ kí d'agɪ nangɪ, kɪ yəl-je kí 'nar taá 'tò mee takubi-ti lé, kɪ kuti-dé kuti-dé. ¹³ Rəmə Piyər oo ndi dow pa siə ta panè: «Piyər, ɪ taá 'tol-dé 'uso!» ¹⁴ Ngà Piyər panè: «Kuy! 'Babe, né kí maji al əse né kí tò nɛ́ bə kinlé mɔ́ m'uso nja káre al*.» ¹⁵ Piyər oo ndi dow lé təl pa siə bəy panè: «Né kí Lubə təl-é adi aa njay ngá lé, i 'a koo kɪ né kí tò nɛ́ al ngá.†» ¹⁶ Né-é kinlé ree bə-bə nja mutə rəmə, lo-é-ti nɔ́ɔ́ ya təl ow dɔrɔ́-ti gogɪ, ¹⁷ adi Piyər dəji rɔ́-é ta panè: «Né kí ra-m tokɪ nɪ bə kinlé, kɔ́r mee-é to ri wa?» Ngà loki ɛ isi gir ta-é kɪ gir ya bəy rəmə, dingəm-je kí Kɔrnəy ulə-dé lé, d'ɔ́ 'dəji 'panè se kəy lə Simɔ́ tò rá wa, ə 'ree d'ɔ́ takəy-ti ngosi ngá. ¹⁸ Dɛ́ 'ba ba kɪ ndi-dé kí boy 'dəji 'panè: «Lo kin ya bá Simɔ́ kí ri gajɪ-é lə Piyər tò-ti lé al wa?» ¹⁹ Loki Piyər isi gir ta kí dɔ kɔ́r mee

* 10:14 10:14 Mbl 11:1-47 † 10:15 10:15 Mar 7:15

né-ti kí ra-é toki n̄i bè kinlé ya b̄əy rəmə, Ndil kí aa njay idə-é panè: «'Oo bè, dingəm-je mutə d'ǎ 'dəji-i. ²⁰ I taá, 'risi nangi ə 'ow sə-dé, b̄i 'tadi ti-ti al, k̄dɔ to m̄ə ya bá m'ulə-dé.» ²¹ Ngá bá Piyər risi nangi ɔw rɔ-dé-ti idə-dé panè: «Yən, m̄ə kí 'sangi-mi lé, ya ə m'ǎ tin. Ngá se səi 'reei ban wa?» ²² D̄e d'ilə-é-ti 'panè: «To Kørnøy njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu bá ulə-ji. Ē to dow kí njururu, to njəbəl Lubə, jipi-je lay ya 'pa ta k̄i dɔ-é-ti maji. Lubə adi malayka kí aa njay ree t̄ē k̄i dɔ ta adi-é kadi ulə kulə ba-i k̄dɔ kadi ɔw idə-é ta.» ²³ Beba Piyər adi-dé 'tò kəy rɔ-é-ti n̄ɔɔ ya.

Lo aa k̄i ndōge ngá bá Piyər usi rəbəə ɔw sə-dé. Njékadm̄ē-je kí n̄á-je m̄ēe bebo Jope-ti 'dan-é.

²⁴ Lo aa go-ti, 't̄ēe m̄ēe bebo Sejure-ti. Loki Kørnøy isi ngəbi-dé lé, ɛ ulə kulə ba noji-é-je, k̄i nam-é-je kí ɛ ndigi-dé n̄ə. ²⁵ Loki Piyər ɔw k̄dɔ kandi kəy go-dé-ti rəmə, Kørnøy tilə kəm-é, usi nangi nja-é-ti, ɔsi dɔ-é nangi n̄ɔ-é-ti. ²⁶ Ngá Piyər uwə-é ki taá ə panè: «I taá! M̄ə kàrè m'to dow madi-i tɔ.» ²⁷ Piyər pa siə ta taá-taá andi-né m̄ēe kəy-ti rəmə, ingə dow-je kí 'kəw-n̄ə n̄ə. ²⁸ Ə ɛ pa sə-dé panè: «S̄əi 'gəi maji, ndukun lə-ji lé, ɔgi dow kí to jipi kadi ində rɔ-é nati k̄i dow kí to jipi al əse kadi ɔw m̄ēe kəy-ti liə. Ngá m̄ə lé, Lubə idə-m panè: “M'a koo dow kadi to dow kí maji al əse to dow kí t̄ò n̄ē takəm-n'ə-ti al.” ²⁹ Gin-é kin bá loki səi 'bai-mi lé, m'tadi ti-ti al ya m'ot̄i par m'ree-né tin. M'dəji-si se ri bá uləi-né kulə go-m-ti wa?»

³⁰ Ngá bá Kørnøy idə-é panè: «'Oo bè, bone, asi ndō so ngá, m'isi m'pa ta k̄i Lubə m̄ēe kəy-ti lə-m k̄i kadi kí mutə kí losolɔ, rəmə tajinati nè ya dingəm káre kí ulə kubi kí ndóle k̄óy-k̄əy ǎ n̄ɔ-m-ti, ³¹ idə-m panè: “Kørnøy, Lubə oo ndi-i, bá m̄ēe-é ole dɔ maji-je-ti kí isi ra k̄i njéndoo-je kin rəm tɔ. ³² 'Ulə dow-je b̄e-ti kí Jope, k̄dɔ kadi d'ow 'ba Simɔ kí ri gaji-é lə Piyər d'adi-é ree. Ē t̄ò m̄ēe kəy-ti lə Simɔ kí to njəkɔl ndaá kí isi kadi babo-ti ngosi kin.” ³³ Beba kalangi bè ya m'ulə-né dow-je go-i-ti tin. Adi ree lə-i kinlé, maji n̄ə. Kí ngosnè-ti kinlé, j̄e lay ya j'isi n̄ɔ Lubə-ti nè, k̄dɔ koo ta-je lay kí 'Babe un ndu kadi 'pa adi-ji.»

Piyər ɔr ta m̄ēe kəy-ti lə Kørnøy

³⁴ Piyər un ta panè: «Ooi maji, m'gə kí Lubə ɔr kəm dow al. ³⁵ Gin dow-je kí rá-rá ya lé, dow kí bəl Lubə rəm, ra né kí njururu lé, à nəl Lubə ya. ³⁶ S̄əi 'gəi maji, Lubə adi ta liə kí to Poyta kí Maji kí sobi dɔ lapiya ɔw rɔ Israyel-je-ti k̄i takul Jeju Kristi. Ē ya to 'Ba dow-je lay†. ³⁷ Né kí un kuti ra né d̄ɔnangi Galile-ti, sar t̄ēe-né d̄ɔnangi Jude-ti go mb̄e-ti kí J̄ə ilə sobi dɔ bat̄em lé, səi 'gəi maji. ³⁸ Kəm rəbi kí Lubə adi-né Ndil kí aa njay rəm, adi-né t̄ógi Jeju kí Najaret̄i-ti lé, kàrè səi 'gəi maji tɔ. Jeju kí ɔw k̄i b̄e-b̄e ra maji k̄i dow-je, aji d̄ē kí d'isi gin t̄ógi-ti lə Sú lé, kàrè səi 'gəi maji rəm tɔ, k̄dɔtalə Lubə n̄əy siə. ³⁹ Né-je lay kí Jeju ra m̄ēe b̄e-je-ti lə jipi-je, k̄i né-je kí ɛ ra m̄ēe bebo Jorijaləm-ti lé, j̄e joo k̄i kəm-ji, bá j'oo ta-é k̄i mbi-ji rəm tɔ. Ngá d̄ē 'b̄ə-é kagd̄əsi-ti 'tɔl-é. ⁴⁰ Rəmə Lubə adi-é t̄osi ndəl ində lo t̄ēe m̄ēe ndō kí njəkunḡi-ti mutə ə Lubə adi-é t̄oji rɔ-é. ⁴¹ Rɔ dow-je-ti lay al, ngá rɔ-ji j̄e-ti kí Lubə mb̄əti-ji kete k̄dɔ kadi j'to njəkɔr poy ta-je liə lé bá ɛ t̄oji rɔ-é rɔ-ji-ti. Loki ɛ t̄osi ndəl ində lo t̄ēe kàrè, j̄e j'uso siə né nati rəm, bá j'ay siə nati rəm tɔ. ⁴² Beba ɛ un ndu adi-ji, k̄dɔ kadi j'ilə mb̄ē j'adi dow-je 'gə

kí Lubə ində-n'è kí njègangta do dow-je-ti kí d'isi kəm rəm, do dɛ-ti kí d'oy rəm. ⁴³ Njépata-je kí ta Lubə-ti lay ya 'pa ta kí do-é-ti 'panè: “Dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é lé, Lubə à kiŋə go majal-je liə kogi kadi-é kà takul ri-é.”»

Dow-je kí 'to jipi-je al kàrè d'ingə Ndil aa njay

⁴⁴ Loki Piyər isi pa ta bè-bè ya bəy rəmə, Ndil kí aa njay risi ree do dow-je-ti lay kí d'isi d'oo ta liə lé. ⁴⁵ Beba njékadmɛɛ-je kí 'to jipi-je kí 'dan Piyər ree siə nati lé, ndil-dé tɛɛ sɔy, kdotalə Lubə adi Ndil kí aa njay kadmɛɛ-ti, dow-je kí 'to jipi-je al tɔ. ⁴⁶ Kdo dɛ d'oo ndi-dé kí d'isi 'pa ta kí ndɔ ta be lə dow-je kí rangi, bá 'tɔy Lubə rəm, ngá bá Piyər panè: ⁴⁷ «Dow-je kí d'ingə Ndil kí aa njay titi-nə sə-ji bè tɔ lé se dow à kogi-dé ra batəm kəm man-ti wa?» ⁴⁸ Ə Piyər lé, un ndu kadi 'ra-dé batəm kà ri Jeju Kristi. Go-ti, dɛ dəji-é kadi isi sə-dé kí mbər moki tá.

11

Piyər ɔr gin panjiy-é adi njékəwnə-je kí bebo Jorijaləm-ti
Knj 10:1-33

¹ Njékowkulə-je, kà njékadmɛɛ kí d'isi dɔnangi Jude-ti, d'oo poy-é kí dɛ kí 'to jipi-je al ya kàrè 'taa ta lə Lubə tɔ. ² Ngá loki Piyər təl ree bebo Jorijaləm-ti lé, njékadmɛɛ-je kí 'to jipi-je 'kol siə 'panè: ³ «I 'ow mɛɛ kəy-ti lə dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al ə 'uso sə-dé né!» ⁴ Beba Piyər ɔr-dé go né-je kí ra né lé berere-berere panè: ⁵ «Mə m'isi mɛɛ bebo Jope-ti, ə loki m'isi m'pa ta kà Lubə rəmə, m'tɛɛ m'usi ə né ra-m toki nɪ bè, adi m'oo né kí titi-nə kà takubi kí tati pəl-pəl kí 'tɔ kulə sul-é-je-ti sɔ lay, i dɔrə-ti risi ree njal rɔ-m-ti. ⁶ M'oo takubi lé gérérə rəmə, m'oo dɔ-je kí nja-dé ra sɔ-sɔ, dɔ-je kí wale rəm, dɛ kí d'agi nangi rəm, bá yəl-je kí 'nar taá rəm tɔ. ⁷ Beba m'oo ndi dow idə-m panè: “Piyər 'i taá 'tɔl-dé 'uso!” ⁸ Ngá bá mə m'ilə-ti m'panè: “Kuy! 'Babe, né kí maji al əse né kí tɔ nɛ bə kin ɔdi ta-m nja káre al.” ⁹ M'oo ndi dow ba dɔrə-ti ya bəy panè: “Né kí Lubə təl-é adi aa njay ngá lé, i 'a koo kí né kí tɔ nɛ al ngá.” ¹⁰ Né kinlé tɛɛ bè-bè nja mutə, bá təl lay ɔw dɔrə-ti gogi. ¹¹ Rəmə lo-é-ti nè ya, dingəm-je kí mutə kí d'ulə-dé bebo Sejare-ti kadi 'ree rɔ-m-ti lé, 'ree d'a takəy-ti kí m'isi-ti. ¹² Ə Ndil kí aa njay idə-m kadi m'ow sə-dé, bi kadi m'tadi ti-ti al. Beba ngankɔ-m-je kí mekɛ kan, 'dan-m d'adi j'ow mɛɛ kəy-ti lə Kɔrnəy.» ¹³ Beba njəkəy lé ɔr-ji poy né kí ra né lé panè: «M'oo malayka ree mɛɛ kəy-ti lə-m, idə-m panè: “‘Ulə kulə mɛɛ be-ti kí Jope kadi d'idə Simɔ kí ri gaj-é lə Piyər kadi ree. ¹⁴ E bá à kidə-i ta kí à kaji-né kà dɛ kí mɛɛ kəy-ti lə-i lay.” ¹⁵ Loki m'un gin pa ta lé, Ndil kí aa njay ree do-dé-ti titi-nə kí ndɔki ree-né do-ji jəi-ti lo kulə gin-é-ti nɪ kinlé bè tɔ.* ¹⁶ †Beba mɛɛ-m ole-né do ta-ti kí 'Babe pa panè: “Ja ra dow-je batəm mani, ngá səi lé batəm lə Ndil kí aa njay bá a rai.†” ¹⁷ Kinə Lubə adi-dé Ndil kí aa njay kadmɛɛ-ti titi kí ɛ adi-ji-né jəi kí j'adi mɛɛ-ji 'Babe Jeju Kristi bè tɔ lé, mə m'to nə bá kadi m'mbatì go Lubə-ti wa?» ¹⁸ Loki d'oo ta-je kin bè lé, dɛ lay ya d'ilə mɛɛ-dé nangi pɔɔ, adi d'osi gaj-é Lubə 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, dow-je kí 'to jipi-je al ya kàrè, Lubə adi-dé tarəbi adi d'inə panjiy-é-dé kí maji al kogi d'isi-né kəm sartagangi.»

* 11:15 11:15 Knj 2:1-4. † 11:16 11:16 Knj 1:5 † 11:16 11:16 Knj 1:5

Njékəwnə-je kí bebo Antiosi

¹⁹ †Kulə kəm-nə ndoo kí ulə gin-é dɔ koy Etiyen-ti lé, ra adi njékadmɛɛ-je 'sane-nə. Dɛ kí madi-je d'ow njal 'tɛɛ bebo Penisiti-ti, kí dɔnangi Siprə kí tɔ dan ba-ti rəm, bá bebo Antiosi-ti tɔ; ə 'pa ta lə Lubə d'adi jipi-je ya par.† ²⁰ Rəmə njékadmɛɛ-je kí 'nə-je kí dan dɛ-ti kí 'to dow-je kí dɔnangi Siprə, kí bebo Sirɛn-ti d'ow bebo Antiosi-ti d'ilə mbe Poyta kí Maji lə 'Babe Jeju d'adi dow-je kí 'to grɛki-je tɔ. ²¹ Beba tógi 'Babe nəy sə-dé adi dow-je nə ya d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi ə d'adi mɛɛ-dé 'Babe. ²² Ə ta-é usi mbi njékəwnə-je-ti kí bebo Jorijalɛm-ti, adi d'ulə Barnabasi d'adi-é ɔw njal bebo Antiosi-ti rɔ-dé-ti. ²³ Loki Barnabasi ɔw tɛɛ, bá oo ramaji lə Lubə bè lé, rɔ-é nəl-é nə adi ulə dingəm mɛɛ-dé-ti lay kadi 'nam kàdì 'Babe-ti kí mɛɛ-dé kí káre-rè. ²⁴ Barnabasi lé to dow kí maji rəm, Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-é rəm, bá to njékadmɛɛ kí nə rəm tɔ. Beba kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree rɔ 'Babe-ti.

²⁵ Go-ti lé Barnabasi i ɔw bebo Tarsi-ti kɔ sangi Sol. ²⁶ Ngà loki ingə-é lé, adi-é ree siə bebo Antiosi-ti. Ə dɛ joo lay ya 'ra bal káre nati kí njékəwnə-je lo kingə-nə-je-ti lə-dé ə kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya dɛ 'ndó-dé né. Mɛɛ bebo Antiosi-ti lé bá to loki dɔsəy saki-saki kí 'ba njéndó né-je lə Jeju «njékun go Kristi.» ²⁷ Dɔgangi ndo-é-je-ti kinlé, njépata-je kí ta Lubə-ti d'i bebo Jorijalɛm-ti d'ow bebo Antiosi-ti. ²⁸ †Ndil kí aa njay tɛɛ kí dɔ ta adi dow káre dan-dé-ti kí ri-é lə Agabusi adi panè: 'Bobo à kusi dɔnangi-ti nè lay. Rəmə, bo lé usi bal kɔbe-ti lə ngar Klodi ya tɔŠ. ²⁹ Beba njéndó né-je d'un ndu-dé kadi nə-nə ya adi né kí go nékingə-é-ti kadi d'ulə-né kí kadkare-ti kadi ra kí njékadmɛɛ-je kí d'isi dɔnangi Jude-ti. ³⁰ Dɛ 'mbɔ kadkare-je lé, d'ulə-né Barnabasi-je kà Sol rɔ 'ngatógi-je-ti kí dɔnangi Jude-ti.

12

Koy Jaki, kí kuwə Piyər dangay-ti

¹ Dɔkaglo-é-ti kinlé, ngar Erodì un kuti kulə kəm dow-je madi dan njékəwnə-je-ti ndoo. ² Beba ɛ adi 'tol Jaki* kí ngonkɔ Ja kí kiyəro. ³ Loki oo kadi né kí n'ra kin nəl jipi-je nə lé, ɛ adi d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-ti tɔ. Ndo-é-ti kinlé, to ndo ra nəy kí 'ra kí mbə kí əm goto-ti†. ⁴ Loki Erodì adi d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-ti lé, ɛ ɔy asgar-je so-so kuti so adi 'ngəm ta-é, kdɔtalə ɛ gir kadi n'gangi ta dɔ-é-ti ndaa-ti takəm kosi dow-je-ti go ra nəy Paki-ti. ⁵ Loki Piyər a kəy dangay-ti lé, njékəwnə-je 'pa ta kí Lubə kí rɔ tungə-dé ya par-par kɔ ta liə.

Tɛɛ dangay-ti lə Piyər

⁶ Ndoɔ bè, kadi lo aa ə Erodì à tɛɛ siə dan dow-je-ti kɔ gangta dɔ-é-ti lé, Piyər tɔ bi mbunə asgar-je-ti joo. D'ilə Piyər sil rəm, bá njéngəm takəy dangay-je 'ngəm rəm tɔ. ⁷ Rəmə kəm kí kində jipi bè ya malayka lə 'Babe tɛɛ koy ə loki Piyər tɔ-ti lé ndógi doo, ngá bá Malayka lé ində kàdì Piyər dɛ-dɛ ndəl-é-né panè: «I taá kalangi!» Rəmə sil kí ji-é-ti lé gəy wəgrɔ-wəgrɔ. ⁸ Ngá bá malayka lé idə-é panè: «'Un ndaa dɔɔ bədi lə-i 'dɔ-né bədi-i ə 'ulə saba lə-i nja-i-ti.» Piyər ra titi kí ɛ idə-é-né, ngá

† 11:19 11:19 Knj 8:1-4 ‡ 11:19 11:19 Knj 8:1 † 11:28 11:28 Knj 21:10 § 11:28 11:28 Knj 21:10 * 12:2 12:2 ɛ kinlé, to Jaki kí ngon lə Jəbede. † 12:3 12:3 Tɛt 12:1

bá malayka lé təl idə-é panè: «'Ulə kubi kul lə-i ə 'un go-m.»⁹ Piyər tɛɛ kəy dangay-ti njiyə go malayka-ti. Né kí malayka ra kinlé, Piyər oo kí to né kí tɔgrɔ-ti al. Ǝ gir panè to ni.¹⁰ Loki d'ində ta njéngəm takəy dangay-je kí dɔsəy 'gangi, 'ree d'ində kí njékungi-ti joo 'gangi, 'ree 'tɛɛ tarəbi-ti kí 'ra kɪ ngow là kí to tarəbi kí ow kɪ mɛɛ ɓebo-ti rəmə, tarəbi-é lé tɛɛ nɔ-dé-ti kɪ dɔ rɔ-é ya, adi 'tɛɛ ndaa-ti d'un rəbi káre bè d'isi d'ow rəmə, malayka lé, igi yom go Piyər-ti.

¹¹ Ngá bá kəm Piyər ijə yərərəə adi panè: «Kí nè kin ɓəy bá m'gə maji kí to 'Babe ya ulə malayka liə adi ree ɔr-m ji ngar Erodɪ-ti rəm, ɔr-m mɛɛ né-je-ti kí maji al lay kí jipi-je 'ndigi ra sə-m rəm tɔ.»

¹² Loki kəm Piyər ijə dɔ rɔ-é-ti maji lé, ɛ ow be lə Mari kí kɔ Jə. Jə lé, ri gajɪ-é lə Marki. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nə be lə Mari lé, d'isi 'pa ta kɪ Lubə. ¹³ Loki Piyər ree tɛɛ takəy-ti ɔ ində takəy rəmə, ngonnjékullə kí dené kí 'ba-é Rodi ree kdɔ koo. ¹⁴ Ngá loki ɛ ree bá oo ndi Piyər gə rəmə, rɔ-é nəl-é nɔ adi ɔr takəy al, ngá təl kɪ ngɔdi ow idə-dé panè Piyər ɔ ndaa-ti takəy-ti nɔɔ. ¹⁵ Rəmə d'ilə-é-ti 'panè: «Dɔ-i ində-i wa!» Ngá ɛ təl idə-dé panè: «To Piyər ya lé.» Ngá bá dɛ 'panè: «À to malayka liə je bè.» ¹⁶ Ngá Piyər ində takəy par-par. Bəba loki 'ree 'tɛɛ takəy bá d'oo-é rəmə, lo ta igi-dé səl. ¹⁷ Piyər ra ji-é kəngi-dé-né kadi 'pa ta al, ngá bá ɛ ɔr-dé poy né kí 'Babe ra bá ɔr-é-né kəy dangay-ti tɛɛ-né siə ndaa-ti lé. Ǝ təl idə-dé panè: «Idə-i ta-é Jaki-je† kɪ ndəgi njékadmɛɛ-je.» Ngá bá ɛ tɛɛ ow lo kí rangi-ti ɓəy. ¹⁸ Loki lo aa lé, asgar-je d'ow dɔ-nɔ-ti wúr-wúr adi 'dəji-nɔ 'panè se ri bá tɛɛ dɔ Piyər-ti lé wa? ¹⁹ Bəba Erodɪ adi d'ow 'ndole-é, ngá d'ingə-é al. Ǝ ba asgar-je kí njéngəm takəy-je lé dəji-dé ta ə un ndu kadi 'tɔl-dé. Go-ti, Erodɪ i donangi Jude-ti ow isi ɓebo Sejare-ti asi dɔkaglo sɛ ɓəy.

Koy lə ngar Erodɪ

²⁰ Ta tò dan Erodɪ-ti dɛ kɪ dow-je kí donangi Tir-ti, kɪ dow-je kí donangi Sidɔ-ti. Bəba dɛ d'adi ta-dé asi-nɔ kadi 'ree d'ingə Erodɪ. Loki dɛ 'ndogi mɛɛ Blastusi kí to gɔrɔ kí njékində kəm-é go né-je-ti lə ngar Erodɪ lé, dɛ d'ow 'dəji ngar kadi d'ulə siə noji nati, kdɔtalə ɓekɔ liə bá to lo kingə nékuso lə-dé. ²¹ Erodɪ ɔr ndo ulə-né kubi ngar liə rɔ-é-ti, ə isi dɔ kalikɔɓe-ti liə, bá pa ta-je kí ngə-ngə kɪ kosi dow-je. ²² Rəmə dow-je 'tɔy-é mbiti-mbiti 'panè: «Kay! Kin to ndi magi ɔn ɓi, to ndi dow al!§» ²³ Ngá bá lo-é-ti nɔɔ ya malayka lə 'Babe ində Erodɪ ɔji-é, kdɔtalə Erodɪ nàji riba kɪ Lubə, bəba tajinati nè ya kode-je d'ində-é d'adi-é oy.*

²⁴ Ngá ta lə Lubə sane ow ki kete-kete. ²⁵ Loki Barnabasi-je kɪ Sol 'tɔl ta kullə lə-dé kí mɛɛ ɓebo Jorijaləm-ti lé, dɛ d'adi Jə kí ri gajɪ-é lə Marki lé, təl sə-dé nati.†

Mba kí dɔsəy kí Pol ɔw kdɔ mbɛ Poyta kí Maji

13

Njékəwnɔ-je d'ində Barnabasi kɪ Sol tagay kdɔ kullə lə Lubə

¹ Dan njékəwnɔ-je-ti kí ɓebo Antiosi-ti lé, njépata-je kí ta Lubə-ti, kɪ njéndó dow-je ndukun-je kí d'isi mbunə-dé-ti ɔn: Barnabasi

† 12:17 12:17 Jaki kinlé, to ngonkɔ Jeju. Gal 1:19 § 12:22 12:22 Ejk 28:2 * 12:23 12:23

Dan 5:20 † 12:25 12:25 Knj 11:30

rəm, Simiyɔ kɪ 'ba-é dow kɪ ndul rəm, Lusiyusi kɪ bebo Siren-ti rəm, Manayən kɪ d'uti-é nati kɪ Erodi kɪ njékɔbe rəm, bá Sol rəm tɔ*. ² Beba ndɔ káre bè kɪ d'isi 'pole 'Babe bá d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔy d'isi 'pa ta kɪ Lubə lé, Ndil kɪ aa njay idə-dé panè: «Ōri Barnabasi-je kɪ Sol indəi-dé tagay adi-mi, kdɔ kullə kɪ m'ba-dé kdɔ lé.» ³ Loki d'ɔgi rɔ-dé nékuso kɪ man kɔy 'pa ta kɪ Lubə lé, de d'ində ji-dé dɔ-dé-ti bá d'ɪnə-dé kadi d'ɔw.

Barnabasi-je kɪ Sol dɔnangi Sivrə-ti

⁴ Ndil kɪ aa njay ulə Barnabasi-je kɪ Sol adi d'ɔw Selesi-ti ngá bá d'al bato d'ɔw dɔnangi Sivrə-ti. ⁵ Ngá loki 'teɛ bebo Salamin-ti lé, de 'pa ta lə Lubə meɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je. Ngonnjékullə lə-dé Jə Marki ɔw sə-dé nati. ⁶ Loki d'ində dɔnangi Sivrə kɪ tɔ dan ba-ti 'gangi lé, d'ɔw njal bebo Paposi-ti. Lo kin-ti lé, d'ingə mbəli káre kɪ 'ba-é Bar Jēju. E to jipi ə oo rɔ-é kɪ njəpata kɪ ta Lubə-ti rəm, ⁷ bá to njəkisi dɔ ji Gubərnər-ti kɪ ri-é lə Səriyusi Polusi kɪ to dingəm kɪ njənégə rəm. Gubərnər lé, adi 'ba Barnabasi-je kɪ Sol kdɔ e ndigi koo ta lə Lubə. ⁸ Ngá dow káre bè kɪ to mbəli, ri-é lə Elimasi kɪ ta greki, bá ndigi al, adi e sangi kadi n'təl dɔ gubərnər dɔ kadmeɛ-ti liə. ⁹ Beba Sol kɪ 'ba-é Pol kɪ Ndil kɪ aa njay rusi meɛ-é lé oo-é ngəti-ngəti†, ¹⁰ bá idə-é panè: «I dingəm kɪ kədi ta kɪ né ra kɪ go rəbi-é-ti al ya rusi meɛ-i, i ngon lə Sú, njəkosi ta né-je lay kɪ to né kɪ njururu. I lé, ndɔ kɪ rá-ti bá 'a taakoo ta tuji kɔjra-je-ti lə 'Babe kɪ to kɔjra-je kɪ njururu kinlé wa? ¹¹ Yən, kɪ ngɔsnə-ti kin ya, 'Babe à kində-i kɔji-i ə kəm-i à tɔɔ, adi 'a koo ndógi kàdi al ya dɔkaglo asi tati.» Beba tajinati nè ya lo ndul kəm Elimasi-ti ndi-ndi, adi mam lo ba-ba sangi-né dow kadi ndɔr-é. ¹² Loki Gubərnər oo né kɪ ra-né kinlé rəmə, adi meɛ-é, kdɔtalə néndó kɪ sɔbi dɔ 'Babe lé, ɔr ndil-é.

Pol ndó ta lə Lubə bebo Antiosi kɪ tɔ dɔnangi Pisidi-ti

¹³ Pol kɪ madkullə-je liə d'al meɛ bato-ti kɪ bebo Paposi-ti, d'ɔw bebo Pərje-ti kɪ tɔ dɔnangi-ti kɪ Pampili. Jə tusi-dé ɪnə-dé lo-é-ti kin, ə təl ɔw bebo Jorijaləm-ti gogi‡. ¹⁴ De d'ɪ bebo Pərje-ti, d'ɔw bebo Antiosi-ti kɪ tɔ dɔnangi Pisidi-ti. Rəmə d'ɔw kəykəwnɔ-ti lə jipi-je ndɔ taakoo-ti lə jipi-je ə d'isi lo-é-ti nɔɔ. ¹⁵ Loki 'ndó mbete ndukun lə Moiyiji rəm, bá 'ndó mbete lə njəpata kɪ ta Lubə-ti rəm lé, njəkun dɔ kəykəwnɔ lə jipi-je d'ulə kulə d'idə Pol-je 'panè: «Ngankɔ-ji-je, kinə ɔwi kɪ ta madi kdɔ kadi uləi-né dingəm meɛ njəkəwnɔ-je-ti rəmə, tarəbi tɔ tagi kadi 'pai.» ¹⁶ Beba Pol ɪ taá yəki ji-é adi d'isi selele bá panè: «Səi Israyel-je rəm, səi kɪ 'bəli Lubə rəm, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m! ¹⁷ Lubə lə gin dow-je lə-ji kɪ 'to Israyel-je mbəti ka-ji-je. E adi kɔr-dé usi dɔ madi-é-ti, loki d'isi-né be mba-ti dɔnangi Ejipti-ti, bá adi-dé 'teɛ kɔgi dɔnangi-ti kinlé kɪ takul tɔgi-é kɪ nɔ. ¹⁸ E ul-dé asi bal kɔrsɔ diləlo-ti§. ¹⁹ Bəy bá e tɔɔ ko gin dow-je siri dɔnangi Kanɔ-ti ə təl kɪ dɔnangi lə-dé adi dow-je liə néndubə-ti*. ²⁰ Né-je kin lay lé, ra né asi bal busɔ kɪ kɔrmɪ je bè.»

«Go-ti gogi bá, e ində njégangta-je adi ka-ji-je sar teɛ-né kaglo-ti lə Samiyel kɪ to njəpata kɪ ta-é-ti.† ²¹ Ngá bá de 'dəji ngar, bá Lubə adi-dé

* **13:1** 13:1 Luk 3:1 † **13:9** 13:9 Knj 22:27 ‡ **13:13** 13:13 Knj 12:12 § **13:18** 13:18 Tɛt 1:7; 12:51; Det 1:31. * **13:19** 13:19 Det 7:1; Joj 14:1 † **13:20** 13:20 Njg 2:16; 1Sa 3:20

Saul kí ngon lə Kisi kí to kí gin koji-ti lə Benjame adi ò be do-dé-ti bal kɔrsɔ. ²² Ngà go-ti gogi, loki Lubə mbati Saul lé, e adi Dabidi to ngar lə-dé. Ta kí Lubə pa do Dabidi-ti ón: “Mà m'ingə Dabidi, ngon lə Jese, kí dow kí mee-m ndigi, e à ra né-je lay kí mee-m ndigi.†” ²³ Gin ka-ti lə Dabidi lé, bá Lubə adi d'oji Jeju kí to njékaji Israyel-je, titi kí e un-né mindi-é kete lé. ²⁴ †Kete nò ree Jeju-ti lé, Jà ilə mbe adi gin Israyel-je lay kadi 'ra batəm kdo kadi toji kiñə kí d'ingə panjiyə-dé-je kí maji al kogi. ²⁵ †Ngà dokaglo-ti kí Jà tol ta kullə liə lé, e panè: “M'to dow kí sɔi 'ngəbi-é kinlé al. Ooi bè, e kí à ree go-m-ti lé, kulə saba kí nja-é-ti ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.‡”»

²⁶ «Ngankɔ-m-je, sɔi kí 'toi nganka Abrakam rəm, de kí dan-si-ti nè kí 'bəl Lubə rəm lé, jɔi ya bá ta kaji kinlé sɔbi do-ji. ²⁷ Kdo dow-je kí bebo Jorijalem-ti kə 'boy-je lə-dé lé, 'gə Jeju al rəm, bá ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti kí dow-je 'ndó kə ndo taakoo-je lə jipi-je lay-lay kinlé kàrè 'gə mee-é al rəm to. Ta kí de 'gangi do Jeju-ti kin, de 'ra d'adi ta-je lay kinlé né-é ra-né né to. ²⁸ †De d'ingə ta kí asi koy-é al, ya 'dɔji Pilati kadi adi 'tol-é. ²⁹ †Ngà loki de 'ra siə né-je lay kí 'ndangi mee mbete-ti kí aa njay sɔbi-né do-é lé, de d'or-é kagdəsi-ti d'ow 'dubi-é.* ³⁰ Ngà Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. ³¹ †De kí d'ɔi siə donangi Galile-ti 'dan-é d'ow siə bebo Jorijalem-ti lé, e tɛɛ sə-dé busi-busi ya asi ndo nɔ. De lé bá bone bè 'təl 'to njépata-je liə kadi dow-je kí to Israyel-je.»

³² «Jɛ kàrè, j'ree j'ilə mbe Poyta kí Maji kinlé j'adi-si j'panè: Kunminda kí Lubə un adi ka-ji-je lé, ³³ e adi né-é ra né do-ji-ti, jɔi nganka-dé-je, kə takul tɔsi kí e adi Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, titi kí 'ndangi-né ta-é mee mbete Pa-je-ti lo kɔr-é-ti kí joo 'panè:

“I 'to Ngon-m, bone Mə ya m'to Bɔbi-i.”»

³⁴ «Tɔsi kí Lubə adi Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, e adi-é tɛɛ kdo kadi ndum gogi al ngá lé bá pa-né panè:

“M'a kadi-si né-je kí aa njay
kí m'un mindi-m do-ti, m'adi Dabidi.
To kun mindi kí m'a do-ti njangi.”»

³⁵ «Gin-é kin bá Lubə pa-né mee mbete-ti kí rangi bəy panè:

“I 'a kiñə-m mə dow lə-i kí m'aa njay kadi m'ndum al†.”

³⁶ «Dabidi lé, loki e ra kullə kaglo-ti liə tol-né ta kɔjra-je lə Lubə lé, oy adi 'dubi-é mbó ka-é-je-ti ə e ndum‡. ³⁷ Ngà e kí Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, ndum al. ³⁸ Beba ngankɔ-m-je, kadi 'gəi maji, to takul Jeju lé bá j'ilə-né mbe kiñə go majal-je lə-si kogi ³⁹ rəm, bá né-je lay kí ndukun lə Moiyiji asi kor ta-é do-si-ti al lé, nɔ-nɔ kí adi mee-é Jeju lé, ta-é or do-é-ti kogi lay rəm to. ⁴⁰ Beba ooi go rɔ-si maji, kadi né-je kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa d'adi-si kinlé tɛɛ do-si-ti al. De 'panè:

⁴¹ “Ooi maji, sɔi njənədi dow-je, adi ndil-si tɛɛ say ə igi yom.

Kdotalə m'a ra né kàrə dokaglo-ti lə-si nè ya.

† **13:22** 13:22 1Sa 8:5; 8:19; 10:21; 13:14; Pa 89:21. † **13:24** 13:24 Mar 1:4; Luk 3:3 † **13:25** 13:25 a Jà 1:20; b Mat 3:11; Mar 1:7; Luk 3:16; Jà 1:27 § **13:25** 13:25 Jà 1:20,27; Mat 3:11; Luk 3:16 † **13:28** 13:28 Mat 27:22,23; Mar 15:13,14; Luk 23:21-23; Jà 19:15 † **13:29** 13:29 Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Jà 19:38-42 * **13:29** 13:29 Mat 27:22; Mar 15:13,42; Luk 23:21,50; Jà 19:15. † **13:31** 13:31 Knj 1:3 † **13:35** 13:35 Pa 16:10; Eja 55:3 ‡ **13:36** 13:36 1Ng 2:10

Né kí m'a ra lé, lé dow ɔr-si poy-é ya kàrè a kooi kí ta kí tɔgrɔ-ti alſ!»

⁴² Ngà loki Pol-je kɪ Barnabasi 'tɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, 'dəji-dé kadi 'təl 'ree kɪ ndo taakoo kí gogi rangi kadi 'pa gə ta kinlé, d'adi-dé bəy. ⁴³ Ngà go kəw-nə-ti lé, jipi-je kɪ jipi təl-je kí 'to njékilə kuji dɔ Lubə-ti nɔ ya d'un go Pol-je kɪ Barnabasi. Pol-je lé, d'ɔji sə-dé ta rəm, bá d'ulə dingəm mɛɛ-dé-ti, kɔ kadi ramaji lə Lubə lé, d'oy go-ti rigi-rigi ya.

⁴⁴ Ndo taakoo-ti kí gogi rangi lé, dow-je kí mɛɛ bebo-ti 'kəw-nə nɔ ya kɔ koo ta lə Lubə, adi ndəgi dow-je nɔy nɔ al. ⁴⁵ Ngà loki jipi-je d'oo kosi dow-je kin bə lé, jangi ra-dé nɔ adi 'pa takɔbi kɪ Pol 'mbati-né ta liə. ⁴⁶ Beba Pol-je kɪ Barnabasi d'idə-dé ta kɪ mɛɛnda kəy 'panè: «Ooi bə, səi bá lé, tɔ kɔ kadi toki pa ta lə Lubə kadi-si kete mɔki. Ngà kɔsi kí səi ɔsi ta lé ngərəngi ə səi ya ooi rɔ-si kɪ dow-je kí 'tuwə kiskəm kí sartagangi kin al ngá lé, bá jɛ j'təl-né kəm-ji rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al tin. ⁴⁷ Beba né kí 'Babe un ndu dɔ-ti kadi j'ra ɛn:

“Mɔ m'ində-i kadi 'to londógi lə gin dow-je kí 'to jipi-je al.

Kɔ kadi ɔw kɪ ta kaji njal 'tɛɛ-né ngangɪ dɔnangi-ti*.”

⁴⁸ Ngà loki dɛ kí 'to jipi-je al, d'oo ta kinlé, rɔ-dé nəl-dé adi 'piti ta lə 'Babe Lubə. Dɛ kí kiskəm kí sartagangi tɔ kɔ ta lə-dé lé, 'təl njékadmɛɛ-je. ⁴⁹ Beba ta lə 'Babe sane kɪ go dɔnangi lə-dé kin lay. ⁵⁰ Ngà jipi-je 'sulə dené-je kí 'to jipi təl-je kí 'to dow-je kí boy-boy rəm, 'sulə dow-je kí boy-boy kí mɛɛ bebo-ti adi d'ulə kəm Pol-je kɪ Barnabasi ndoo, bá 'tubə-dé kɔgi dɔnangi-ti lə-dé rəm tɔ. ⁵¹ †Beba Pol-je kɪ Barnabasi 'tində kodi kí nja-dé-ti kɪ dɔ-dé-ti ə d'ɔti d'ɔw bebo Ikoniyɔm-ti. ⁵² Ngà njéndó né-je kí mɛɛ bebo Antiosi-ti lé, rɔ-dé nəl-dé nɔ rəm, bá Ndil kí aa njay rusi mɛɛ-dé rəm tɔ.

14

Pol kɪ Barnabasi d'ɔw bebo Ikoniyɔm-ti

¹ Pol-je kɪ Barnabasi d'ɔw kəykəwnə-ti lə jipi-je kí mɛɛ bebo Ikoniyɔm-ti tɔ. Dɛ 'ndó dow-je né sar ya adi jipi-je kɪ grɛki-je kí 'to nduy-nduy ya d'adi mɛɛ-dé Jeju. ² Ngà dow-je kí nɔ-je dan jipi-je-ti kí 'to njémɛɛndə-je lé, 'sulə dow-je kí 'to jipi-je al kadi 'ra njékadmɛɛ-je maji al. ³ Pol-je kɪ Barnabasi d'isi mɛɛ bebo Ikoniyɔm-ti ndo asi ta-ti bəy. Dɛ d'ində mɛɛ-dé dɔ 'Babe-ti adi 'pa ta kɪ mɛɛnda kəy. Beba 'Babe adi-dé tógi adi 'ra-né né-je kí tɔ bəl-bəl, kɪ né-je kí toji adi dow-je 'gə kí ramaji lə Lubə kí Pol-je kɪ Barnabasi d'ilə mbɛ-é lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya. ⁴ Beba kosi dow-je kí mɛɛ bebo-ti 'gángi-nɔ lo joo: Dɛ kí nɔ-je d'ə go jipi-je-ti, ngà dɛ kí dan-ti-je d'ə go njékowkulə-je-ti tɔ. ⁵ Jipi-je kɪ dow-je kí 'to jipi-je al, d'ində ndi-dé nati kɪ 'boy-je lə-dé, kɔ kadi d'adi kɔ Pol-je kɪ Barnabasi rəm, kɔ kadi 'tilə-dé kɪ ər 'tol-dé rəm tɔ. ⁶ Rəmə ta-é usi mbi Pol-je-ti, adi d'ay d'ɔw 'bɔyɔ rɔ-dé bebo Listrə-ti, kɪ bebo Dərbi-ti kí to bebo-je kí dɔnangi Likaoni-ti, kɪ nganbɛ-je kí gə dɔ-dé. ⁷ D'ilə mbɛ Poyta kí Maji lo-je-ti kinlé tɔ.

Pol-je kɪ Barnabasi d'ɔw bebo Listrə-ti

§ 13:41 13:41 Aba 1:5 * 13:47 13:47 Eja 49:6 † 13:51 13:51 Mat 10:14; Mar 6:11; Luk 9:5; 10:11

⁸ Dingəm káre kí njènjakoy isi mee bebo Listrə-ti nɔɔ. Ə to dingəm kí nja-é oy lo koji-é-ti nu adi njiyə nja káre al. ⁹ E isi oo ta kí Pol isi pa. Loki Pol oo-é góráré lé, oo kí kadmee liə lé, asi kadi adi-é lapiya. ¹⁰ Ngá bá pa siə ta kí ndi-é kí boy panè: «'I taá, 'a do nja-i-ti njururu!» Rəmə dingəm lé ubə nangi rati ya i taá njiyə. ¹¹ Loki kosi dow-je d'oo né kí Pol ra kinlé rəmə, 'pa ta kí ndi-dé kí boy kà ta Likaoni 'panè: «Magi-je 'təl rɔ-dé dow-je-ti, d'ur nangi dan-ji-ti!» ¹² De 'ba Barnabasi «Jəsi» ə 'ba Pol «Erməsi» kdɔ Pol bá to njèpata. ¹³ Njégugné lə magi «Jəsi» kí to magi kí kəy liə tò tarəbi kow mee bebo-ti lé, ree kà bəbi mangi-je, kà puti kagi-je takəy pole magi-ti lé. Beba de kà kosi dow-je 'ndigi kilə məsi nangi kun-né ta Pol-je kà Barnabasi lé. ¹⁴ Ngá loki njékowkulə-je kí joo kin d'oo ta-é lé, 'gàngi kubi-je kí rɔ-dé-ti ə d'ay d'ur dan kosi dow-je-ti kà kəə ta-dé-ti 'panè: ¹⁵ «Kamə-je! 'Rai né kin bə kdɔ ri? Je lé, j'to dow madi-si-je ya tɔ! Poyta kí Maji kí j'ilə mbə-é j'adi-si lé, to ta lə kadi inəi magi-je kí kare bə kin kəgi, ə 'reei kà rɔ Lubə-ti kí Njəkisi kəm, Njəra dorə kà donangi, kà babo kà né-je lay kí tò-ti†. ¹⁶ Dəgangi bal-je-ti kí dəə kete lé, e inə gin dow-je lay adi nă-nă ya un rəbi liə-liə. ¹⁷ Bə ya kərə, Lubə lé, inə ta tɔji-si rɔ-é mee ramaji-je-ti liə al: E adi ndi i dorə-ti ədi donangi-ti nè, ə adi kandi né-je tɛɛ kí nəy-é nəy-é, e adi-si nékuso rəm, bá adi rɔnəl rusi mee-si rəm tɔ.‡» ¹⁸ Lé njékowkulə-je 'pa-né ta-je kin bə ya kərə, lo kadi d'ogɔ dow-je lo kilə məsi nangi kun-né ta-dé lé, ngə nă.

¹⁹ Go-ti gogɔ rəmə, jipi-je kí d'i bebo Ikoniyom-ti rəm, bá bebo Antiosi-ti kí donangi Pisidi-ti 'ree 'sulə dow-je, adi 'tilə Pol kà ə, ə 'ndor-é d'ow d'ilə-é gidi bebo-ti, adi de 'gir toki e oy ngá. ²⁰ Ngá loki njéndó né-je 'kəw-nă kí dɔ-é-ti lé, e ubə nangi i taá təl əw mee bebo-ti gogɔ. Lo aa go-ti lé, de kà Barnabasi d'ow bebo Derbi-ti.

Pol kà Barnabasi 'təl d'ow bebo Antiosi-ti kí donangi Siri-ti gogɔ

²¹ Pol-je kà Barnabasi d'ilə mbə Poyta kí Maji mee bebo Derbi-ti, adi dow-je nă ya 'təl njéndó né-je. Beba de 'təl 'ree bebo Antiosi kí donangi Pisidi-ti, kà bebo Listrə-ti, kà bebo Ikoniyom-ti gogɔ. ²² De d'ulə dingəm mee njéndó né-je-ti kadi d'uwə rɔ-dé ngə ə d'a do nja-dé-ti mee kadmee-ti lə-dé rəm 'panè: «J'a kindəi dan kɔ kí nă gangi bəy bá, j'a tɛɛi kɔbɛ-ti lə Lubə.» ²³ Dan njékəwnə-je-ti kí rá-rá kí d'ow-ti lé, de mbəti 'ngatogɔ-je d'adi-dé ə 'pa ta kà Lubə kà kəgi rɔ nékuso kà man kay d'ulə-dé-né mee ji 'Babe-ti kí d'adi-é mee-dé lé.

²⁴ Beba de d'ində donangi Pisidi 'gangi 'ree donangi Pampili-ti. § ²⁵ De d'ilə mbə Poyta kí Maji lə Lubə mee bebo Perje-ti, ngá bá d'ow mee be-ti kí Atali. ²⁶ Lo-é-ti kinlé, de d'al mee bato-ti 'təl d'ow bebo Antiosi-ti gogɔ, lo-ti kí ndəki d'ulə-dé mee ji Lubə-ti adi ramaji liə ra sə-dé adi 'təl-né ta kullə lə-dé lé. ²⁷ Loki 'ree 'tɛɛ mee bebo Antiosi-ti lé, de mbə njékəwnə-je ə d'or-dé poy né-je lay kí Lubə ra kà takul-dé rəm, bá d'or-dé poy tarəbi kí Lubə tɛɛ adi dow-je kí 'to jipi-je al kərə d'adi mee-dé lé tɔ. ²⁸ Pol kà Barnabasi d'isi nu dəkaglo asi tati kà njéndó né-je.

* 14:11 14:11 Knj 28:6 † 14:15 14:15 Pa 146:6 ‡ 14:17 14:17 Pa 147:8 § 14:24 14:24 Knj 13:14

15

*Kingə-nə kí boy kí mee bebo Jorijalem-ti**Gal 2:1-9*

¹ Dingəm-je kí dan-ti-je d'í donangi Jude-ti 'ree mee bebo Antiosi-ti, 'ndó né njékadmee-je 'panè: «Kinə d'ijə-si ganjangi kí go nékobe-ti lə Moiyiji al lé, a kaji ndə al.» ² Ngə Pol-je kí Barnabasi ndigi sə-dé al, adi naji-nə ta do-ti nə bè. Beba d'adi Pol-je kí Barnabasi rəm, dow-je kí nə-je kí dan-dé-ti kí mee be-ti kí Antiosi d'ow bebo Jorijalem-ti kdo kində ta-é nò njékowkulə-je-ti, kí nò 'ngatogi-je-ti. ³ Njékəwnə-je kí bebo Antiosi-ti d'osi kuti-dé lo kow mba-ti lə-dé kinlé. Ta lə dow-je kí 'to jipi-je al, kí d'adi mee-dé lé, de d'or poy-é taá-taá d'ində-né dan be-je kí donangi Penisi-ti kí donangi Samari-ti 'gangi adi njékadmee-je lay kí d'oo ta-é lé, rə-dé nəl-dé nə. ⁴ Loki 'ree tee bebo Jorijalem-ti lé, njékəwnə-je, kí njékowkulə-je, kí 'ngatogi-je d'uwə-dé kí rə-dé-ti adi d'or-dé poy né-je lay kí Lubə ra sə-dé lé. ⁵ Ngə rəmə dow-je kí dan-ti-je kí 'to njékun go né ndó lə Parisi-je kí d'adi mee-dé Jeju lé 'panè: «Dow-je kí 'to jipi-je al, kí d'adi mee-dé lé, d'a kijə-dé ganjangi rəm, d'a kində do-dé-ti kadi 'təl rə-dé go ndukun-je-ti lə Moiyiji rəm bane.» ⁶ Beba njékowkulə-je, kí 'ngatogi-je d'uwə do-nə kdo koo ta-é.

⁷ †Loki dow-je 'naji-nə ta do-ti nə lé, Piyər i taá panè: «Ngankə-m-je, səi 'gəi maji kí mə lé Lubə mbəti-m dan-si-ti kete low kdo kadi m'ilə mbə rə dow-je-ti kí 'to jipi-je al, kdo kadi d'oo Poyta kí Maji ta-m-ti ə d'adi-né mee-dé Jeju tə. ⁸ †Beba Lubə kí to njəgə mee dow-je lé, ndigi sə-dé do-ti adi e adi-dé Ndil kí aa njay titi-nə kí e adi-ji-né lé bè tə.* ⁹ Jəi sə-dé-je lé, Lubə or kəm dow al; beba loki de d'adi mee-dé lé, e togə mee-dé adi aa njay. ¹⁰ Kdo ri é səi 'nəi Lubə wa? Nékuti kí oy kí ka-ji-je kàrè d'asi kuti al rəm, jəi kàrè j'asi kuti al rəm, ya 'ndigi kindəi do njéndó né-je-ti kdo ri wa? ¹¹ Jəi lé, j'gəi maji kí togrə-ti ya j'aji kí takul ramaji lə 'Babe Jeju. De kàrè, bè ya tə é d'aji-né tə.»

¹² Loki e pa bè rəmə, dow-je lay ya d'isi do-nə-ti ndingi. 'Yəl mbi-dé d'oo-né ta-je kí Pol-je kí Barnabasi d'isi d'idə-dé sobi do né-je kí toji tógi Lubə, kí né-je kí to bəl-bəl kí Lubə ra kí takul-dé dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé. ¹³ Loki Pol-je kí Barnabasi 'pa ta lay rəmə, Jaki un ta ə panè: ¹⁴ «Ngankə-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m! Kəm rəbi kí Lubə ra-né né lo kulə gin-é-ti rə dow-je-ti kí 'to jipi-je al, bá e mbəti-né dow-je dan-dé-ti kdo kadi 'to dow-je liə lé, Simə un kuti-é or berere-berere lay†. ¹⁵ Ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti ow nati kí ta kinlé, kdo 'ndangi mee mbete-ti kí aa njay 'panè:

¹⁶ “Go né-je-ti kinlé, mə Lubə ya
m'a təl ree ra kəykubi lə Dabidi kí joré nangi kin gogi,
Lo-é-je kí tuji lé m'a təl ra gogi,
Rəm m'a təl tosi taá gogi.

¹⁷ Kdo kadi ndəgi dow-je 'sangi nja 'Babe rəm,
bá gin dow-je lay kí 'to jipi-je al
kí m'ba-dé kadi 'to dow-je lə-m lé, d'a sangi nja-m tə.

¹⁸ †Babe Lubə kí njəgə né-je liə

low lə low-je nɔ̃ ya sartagangi lé, bá pa bè.†»

19 «Gin-é kin bá, dow-je kí dan dow-je-ti kí to jipi-je al, kí d'ĩnə panjiyə-dé-je kí maji al kɔ̃gi ə 'ree rɔ Lubə-ti lé, mə m'ndigi kadi dow ində né kí ɔy kí rangi dɔ-dé-ti al ngá. 20 Ngà kadi toki ndangi mbete kidə-dé-né kadi d'uso dɔ-je kí dow-je 'tɔl 'pole-né magi-je al rəm, dɔ-je kí d'oy yo kuburu kàrè kadi d'uso al rəm, kadi d'uso məsi dɔ al rəm, bá kadi d'ɔr rɔ-dé kɔ̃gi mɛɛ kaya-ti rəm tɔ̃. 21 Kdɔ Ndukun lə Moiyiji kinlé, low nɔ̃ ya njéndó dow-je ndukun-je, d'isi mɛɛ bebo-ti kí rá-rá, adi 'ndó dow-je kí ndɔ taakoo-je lə jipi-je lay, mɛɛ kəykwəɲə-je-ti lə-dé.»

Mbete kí d'ulə-né d'adi njékadmɛɛ-je kí 'to jipi-je al

22 Njékowkulə-je, kà 'ngatɔ̃gi-je, kà njékəwɲə-je lay ya d'un ndu-dé kdɔ kadi 'mbəti dow-je dan-dé-ti kadi d'ulə-dé nati kà Pol-je kà Barnabasi mɛɛ bebo Antiosi-ti. Beba 'mbəti Judi kí 'ba-é Barsabasi, kà Silasi kí 'to dow-je kí njékadmɛɛ-je d'un ta-dé ya joo lay. 23 Ta kí 'ndangi mɛɛ mbete-ti d'adi-dé ji-dé-ti lé ɛn:

«Jɛ njékowkulə-je, kà 'ngatɔ̃gi-je, kà njékadmɛɛ-je lay ya j'ndangi mbete kin j'adi-si sɛi kí 'toi jipi-je al kí 'təli njékadmɛɛ-je kí isi mɛɛ bebo Antiosi-ti, kí dɔnangi Siri-ti, kà dɔnangi Silisi-ti, j'ra-si-né lapiya. 24 Jɛ j'oo poy dow-je kí d'ĩ dan-ji-ti nè d'ɔw 'pa ta 'təl-né dɔ-si, bá d'ulə-né bəl mɛɛ-si-ti rəm tɔ. Dowbé-je kinlé, to jɛ bá j'un ndu j'ulə-dé-né al ya sar. 25 Beba jɛ j'ində ndi-ji nati lay, j'mbəti dingəm-je j'ulə-dé-né rɔ-si-ti nati kà Pol-je kà Barnabasi kí 'to dow-je kí j'ində-dé dan kəm-ji-ti. 26 Dɛ lé 'to dow-je kí d'ilə rɔ-dé kɔ̃gi kdɔ ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi. 27 J'adi Judi-je kà Silasi d'ɔw sə-dé nati, kdɔ kadi dɛ ya d'idə-si ta-je kí j'ndangi mɛɛ mbete-ti kinlé kà ta-dé tɔ. 28 Kdotalə Ndil kí aa njay rəm, jɛ ya rəm lé, j'ndigi kində né kí ɔy kí rangi dɔ-si-ti kore-né dɔ né-je kí tɔ kadi 'rai ya tá kin al ngá. Né-je kí tɔ kadi 'rai ya tá lé ɛn: 29 Sɛi a kusoi dɔ-je kí 'pole-né magi-je al rəm, a kusoi məsi dɔ al rəm, dɔ kí ɔy yo kubru kàrè a kusoi al rəm, bá sɛi a rai kaya al rəm tɔ. Né-je kin bá, sɛi a kɔri rɔ-si mɛɛ-é-ti kɔ̃gi. Lapiya lə-si ə ndɔ kí rangi-ti.»

30 Dow-je kí 'mbəti-dé d'ulə-dé lé, d'ɔti d'ɔw. Loki d'ɔw 'tɛɛ mɛɛ bebo Antiosi-ti lé, bá kosi njékadmɛɛ-je d'adi-dé mbete lé. 31 Loki 'ndó mbete-é d'adi kosi njékəwɲə-je lé, rɔ-dé nəl-dé nɔ̃ kdɔ ta dingəm kí d'ulə mɛɛ-dé-ti mɛɛ mbete-ti kinlé. 32 Judi-je kà Silasi kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti tɔ lé, 'pa ta-je nɔ̃-nɔ̃ d'ulə-né dingəm mɛɛ njékadmɛɛ-je-ti rəm, bá 'mbusi-né nja-dé rəm tɔ. 33 Dɛ 'ra ndɔ asi tati lo-é-ti nɔ̃ɔ̃, ngá bá njékadmɛɛ-je d'ĩnə-dé kadi 'təl kà lapiya d'ɔw rɔ njékulə-dé-je-ti lé gogi 34 [Bè ya kàrè, Silasi panè n'a kisi, adi təl isi nɔ̃.]* 35 Ngà Pol-je kà Barnabasi d'isi mɛɛ bebo Antiosi-ti. D'ində rɔ-dé nati kà dow-je kí rangi nɔ̃, 'ndó dow-je ta lə 'Babe rəm, bá d'ilə mbe Poyta kí Maji lə rəm tɔ.

Mba kí njékungɪ joo kí Pol ɔw kdɔ mbe Poyta kí Maji

*Ta lə gáŋgi-nɔ̃ lə Pol-je kà Barnabasi
Gal 4:13-15*

† 15:18 15:18 Amo 9:11 § 15:20 15:20 Tɛt 34:15; Mbl 17:10; 18:6 * 15:34 15:34 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kà ta grɛki.

³⁶ Ndo-je kí rangi go-ti ngá bá Pol idə Barnabasi panè: «Adi j'təl j'ow gogi j'gɔ njékadmɛɛ-je kí mɛɛ bebo-je-ti lay kí ndɔki j'ilə mbɛ ta lə 'Babe-ti lé j'oo se d'isi ban ngá wa.» ³⁷ Barnabasi ndigi kadi J̄a kí ri gaji-é lə Marki ɔw sə-dé nati, ³⁸ †ngá Pol ndigi kadi ɔw sə-dé al, kɔ ndɔki kete ɔsi təl go-dé-ti dɔnangi Pampili-ti, adi dan-dé lo kullə-ti lə-dé al†. ³⁹ Beba ndi-dé al-n̄a n̄a, adi 'gángi-n̄a lo joo. Barnabasi un Marki kəm-é-ti ə d'al mɛɛ bato-ti d'ow kí dɔnangi Siprə-ti kí tò dan ba-ti. ⁴⁰ Rəmə Pol mbəti Silasi ə njékadmɛɛ-je 'dɔji kadi ramaji lə 'Babe n̄ay sə-dé, ngá bá d'un rəbi d'ow tɔ. ⁴¹ Dɛ d'ow dɔnangi Siri-ti, kí dɔnangi Silisi-ti 'mbusi nja njékəwn̄a-je dɔ kadmɛɛ-ti lə-dé.

16

Timote dan Pol-je k̄i Silasi

¹ Pol ɔw tɛɛ mɛɛ bebo Dərbi-ti k̄i bebo Listrə-ti. Mɛɛ bebo Listrə-ti lé, njəndó né káre kí ri-é lə Timote isi titi n̄ɔɔ. Ǝ to ngon lə jipi madi kí dené kí təl njékadmɛɛ, ngá bəbi-é bá to greki†. ² Njékadmɛɛ-je kí d'isi bebo Listrə-ti k̄i bebo Ikoniyom-ti 'pa ta liə maji n̄a. ³ Pol ndigi kadi Timote ɔw siə nati. Beba ɛ ijə-é ganjangi, kɔɔtalə jipi-je d'isi dɔnangi-é-je-ti kinlé n̄ɔɔ. Dɛ lay ya 'gə kí bəbi Timote lé, to greki*. ⁴ Mɛɛ bebo-je kí Pol-je k̄i Silasi d'ow-ti lé, dɛ 'pa tó ndu njékowkulə-je k̄i 'ngatógi-je kí bebo Jorijaləm-ti lé, d'adi dow-je d'oo, kɔɔ kadi 'təl rɔ-dé go-ti.† ⁵ Njékəwn̄a-je d'uwə rɔ-dé ngá mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-dé rəm, bá kɔr-dé usi dɔ madi-é-ti k̄i ndɔ-é ndɔ-é rəm tɔ.

Kow Pol dɔnangi Maseduwan-ti

⁶ Loki Ndil kí aa njay ɔgi-dé kadi 'pa ta lə Lubə dɔnangi Aji-ti lé, dɛ d'ində dɔnangi Priji k̄i dɔnangi Galati 'gangi. ⁷ Ngá loki 'ree 'tɛɛ ngɔsi k̄i dɔnangi Misi lé, dɛ 'n̄a kadi d'ow dɔnangi Bitini-ti, ngá Ndil Jeju adi-dé tarəbi al. ⁸ Beba dɛ d'ində dɔnangi Misi 'gangi d'ow bebo Troasi-ti. ⁹ Lo-é-ti kin bá, ndɔɔ rəmə, né ra Pol toki n̄i bə, adi oo dow káre kí to dow kí dɔnangi Maseduwan-ti ɔ k̄i nja-é taá ə n̄ɔ ta-é-ti panè: «'Ree dɔnangi Maseduwan-ti, 'ree ra sə-ji!» ¹⁰ Go né-ti kí ra Pol toki n̄i bə lé, tajinati nè ya, jɛ j'sangi kɔɔ kow dɔnangi Maseduwan-ti, kɔɔ j'gə maji kí Lubə ba-ji, kadi j'ow j'ilə mbɛ Poyta kí Maji j'adi dow-je kí dɔnangi-é-ti kinlé.

Dené káre kí ri-é lə Lidi adi mɛɛ-é Jeju

Plp 1:1-11,27-30

¹¹ Jɛ j'al mɛɛ bato-ti mɛɛ bebo Troasi-ti, j'un njururu dɔ-ji k̄i Samotrasi kí to dɔnangi kí tò dan babo-ti, ə lo aa go-ti lé, j'ow j'tɛɛ bebo Neapolis-ti. ¹² J'i tin, j'ow mɛɛ bebo Pilipi-ti kí to bebo kí dɔsɔy kí dɔnangi Maseduwan-ti kí to bɛkɔ lə dow-je kí Rɔm. Jɛ j'ra ndɔ-je mɛɛ bebo-ti kinlé.

¹³ Beba ndɔ taakoo-ti lə jipi-je lé, j'tɛɛ mɛɛ bebo-ti j'ow ta ba-ti, kɔɔ j'gir j'panè lo-é-ti kinlé, j'a kingə lo kí jipi-je d'isi 'pa ta k̄i Lubə titi-titi.

† **15:38** 15:38 Knj 13:13 † **15:38** 15:38 Knj 13:13 † **16:1** 16:1 Knj 14:8-21 * **16:3** 16:3 Timote lé, kɔ-é to jipi adi jipi-je d'oo-é k̄i jipi tɔ. Gin-é kin bá Pol ijə-é-né ganjangi, nè jipi-je d'a k̄i mbati ta liə. Ngá dow-je kí 'to jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé Jeju lé, Pol ndigi kadi d'ijə-dé ganjangi al. † **16:4** 16:4 Ta kí sɔbi dɔ ndu kí njékowkulə-je k̄i 'ngatógi-je kí bebo Jorijaləm-ti, d'un lé 'oo Knj 15:20-29.

Loki j'ow j'teɛ lé, je j'isi nangi ə j'pa ta kɪ dené-je kí 'kəw-nə lo-é-ti lé. ¹⁴ Kí káre dan dené-je-ti lé ri-é lə Lidi. Ə ɛ to njəbəl Lubə. Ʒ to dené kí meɛ bebo Tiyatir-ti rəm, bá to njəra gati kubi-je kí kər yəl-yəl kí là-é n̄a rəm. Dené kinlé, isi oo ta kí Pol isi pa, ə 'Babe adi kəm-é ijə dɔ-ti, adi ɛ yəl mbi-é maji oo-né ta kí Pol isi pa lé. ¹⁵ Beba 'ra-é batəm kɪ de kí meɛ kəy-ti liə†. Ngá bá ɛ ba-ji panè: «Kí ngosné səi 'gəi kí m̄a m'adi meɛ-m 'Babe ngá kinlé, 'reei isi meɛ kəy-ti lə-m.» Ʒ ra sar adi j'ow siə.

D'uwə Pol-je kɪ Silasi dangay-ti bebo Pilipi-ti

¹⁶ Ndo káre bè, loki j'isi j'ow lo pa ta-ti kɪ Lubə rəmə, ngonnjékullə kí dené káre bè tilə kəm-ji. Ʒ lé ndil kí maji al isi meɛ-é-ti; ndil kí maji al lé, adi-é ndɔ né, adi néndɔ liə kinlé, ingə-né né n̄a adi 'ba-é-je. ¹⁷ Ʒ ndole go-ji, je kɪ Pol-je, ə tur kə go-ji-ti taá-taá panè: «Dingəm-je kinlé, 'to ngonnjékullə-je lə Lubə kí njəkisi taá dɔrə-ti n̄u! De d'ilə mbɛ ta kí sobi dɔ rəbi kaji d'adi-si!» ¹⁸ Ngonnjékullə kí dené lé, ra né kinlé bè-bè ya ndo n̄a. Beba ta təl ta-é-ti rəmə, wɔngi ra Pol adi təl ndángi ndil kí maji al lé panè: «Kɪ ri Jeju Kristi, m'idə-i kadi 'teɛ meɛ-é-ti kogi!» Rəmə tajinati nè ya, ndil kí maji al lé teɛ meɛ-é-ti kogi ya to. ¹⁹ Ngá loki dow-je kí 'to 'ba ngonnjékullə kí dené kinlé, d'oo kí nékingə né lə-dé goto ngá lé, de d'uwə Pol-je kɪ Silasi 'ndɔr-dé d'ow sə-dé pandangi lo-ti, n̄ɔ njékɔbe-je-ti. ²⁰ De d'ow sə-dé n̄ɔ njégangta-je-ti ə d'idə-dé 'panè: «Dingəm-je kinlé, 'junglu meɛ bebo lə-ji n̄a. ²¹ De 'to jipi-je rəmə, 'ndó-ji je dow-je kí Rəm, nékobe-je, kí tɔ kadi je j'a ndigi dɔ-ti al, bá j'a təl rɔ-ji go-ti al rəm tɔ.»

²² Beba kosi dow-je 'buki-n̄a dɔ-dé-ti d'uwə-dé, ə njégangta-je d'adi dow-je 'tɔr kubi kí rɔ Pol-je-ti kɪ Silasi ngá bá, d'un ndu adi 'tində-dé. ²³ Loki 'tində-dé mbuki-mbuki lé, d'ungi-dé dangay-ti ə d'idə njəngəm dangay-je kadi ngəm-dé maji. ²⁴ Beba loki njəngəm dangay-je ingə ndu kin bè lé, ɛ ungi-dé meɛ kəy dangay-ti kí duni n̄u ə ilə-dé kagi.

²⁵ Beba dan lo bapi rəmə Pol-je kɪ Silasi 'pa ta kɪ Lubə rəm, d'usi pa 'tɔy-é-né adi dangay-je d'oo ndi-dé ndi-dé. ²⁶ Tajinati nè ya, dɔnangi yəy sar adi gin kəy dangay yəy buki-buki. Rəmə lo-é-ti nè ya takəy dangay-je teɛ lay, bá dangay-je lay ya sil-je kí 'tilə-dé lé, gay wɔgro-wɔgro rəm tɔ. ²⁷ Loki njəngəm ta dangay-je i taá dɔ bi-ti rəmə, ɛ oo takəy-je tɔ tagra lé, ɔr kiyəɔ meɛ saba-é-ti kɔɔ tɔl rɔ-é, kɔɔ ɛ gir kí dangay-je d'ay-n̄a. ²⁸ Ngá Pol ilə bɔbi ndi-é nangi panè: «'Tuji rɔ-i al! Je lay ya j'isi nè!» ²⁹ Beba njəngəm dangay-je lé, dəji pər, ay ngodi ur kəy dangay-ti ə usi nangi nja Pol-je-ti kɪ Silasi kɪ rɔ dadi. ³⁰ Go-ti, adi-dé 'teɛ ndaa-ti ə dəji-dé panè: «'Ba-m-je, ri bá m'a ra kɔɔ kingə-né kaji wa?» ³¹ De d'ilə-é-ti 'panè: «'Adi meɛ-i 'Babe Jeju ə a kaji, i kɪ de kí meɛ kəy-ti lə-i.» ³² Beba de 'pa ta lə 'Babe d'adi-é rəm, d'adi dow-je kí meɛ kəy-ti liə lay tɔ. ³³ Dɔkàdɪ-é-ti, ndɔɔ dan lo-ti n̄ɔɔ ya, njəngəm dangay-je lé, ɔr-dé ɔw togi ta dɔ-je lə-dé, ə tajinati nè ya 'ra-é batəm nati kɪ dow-je lay kí meɛ kəy-ti liə. ³⁴ Go-ti, ɛ ɔw kɪ Pol-je kɪ Silasi meɛ kəy-ti liə, ə adi-dé nékuso. Dingəm kinlé, de kɪ njənoji-je liə lay ya 'ra rɔnəl n̄a, kdotalə kadi kí d'adi meɛ-dé Lubə.

³⁵ Ngá loki lo aa rəmə, njégangta-je lé, d'ulə ngannjékullə-je lə-dé rɔ njəngəm dangay-je-ti 'panè: «'Inə dingəm-je kinlé taá.» ³⁶ Njəngəm

dangay-je lé, idə Pol panè: «Njégangta-je lé, d'idə-m kadi m'ĩnə-si taá é 'tɛɛi, ə owi kà lapiya.»³⁷ Ngà Pol idə ngannjékullə-je lé panè: «Dɛ d'adi 'tində-ji mbuki-mbuki takəm kosi dow-je-ti rəm, 'gangi ta al ya d'ungi-ji dangay-ti, je kí j'to ngan njébe-je kí Rəm, rəmə kí nè kin 'ndigi kinə-ji taá kí go ngəy wa? A tò bè ndə al. Owi idəi-dé, adi dɛ ya 'ree d'ĩnə-ji taá.*»³⁸ Bɛba ngannjékullə-je lə njégangta-je lé, 'təl d'ow gogi d'idə-dé ta-je kinlé. Ngà loki dɛ 'gə kí Pol-je kí Silasi 'to ngan njébe-je kí Rəm lé, bəl təl-dé.³⁹ Bɛba dɛ 'təl 'ree nɔ-dé-ti, 'ree 'dəji-dé mɛɛ səl, ngá bá d'adi-dé 'tɛɛ dangay-ti, ə 'dəji-dé kadi 'tɛɛ mɛɛ bɛbo-ti lé kogi.⁴⁰ Ngà loki 'tɛɛ dangay-ti lé, d'ow kəy lə Lidi, d'oo njékadmɛɛ-je, ə d'ulə dingəm mɛɛ-dé-ti ngá bá d'ĩ d'ow lo lə-dé bəy.

17

Pol kí Silasi mɛɛ bɛbo Tesaloniki-ti

1Te 1; 2:1-16

¹ Pol-je kí Silasi d'ində dɔnangi Ampipolisi kí dɔnangi Apoloni 'gangi ə 'tɛɛ mɛɛ bɛbo Tesaloniki-ti. Jipi-je d'ow kí kəykəwnə lə-dé lo-é-ti kinlé nɔɔ. ² Pol ow mɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, titi kí ɛ ow-né kete-kete. Ndɔ taakoo-je kí ɔsi go-nə go-nə mutə lé, ɛ ow naji sə-dé ta dɔ ta-je-ti kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay. ³ Ɛ ɔr-dé mɛɛ ta kí tò mɛɛ mbete-ti kí aa njay toji-dé-né kí Kristi lé, à kingə kɔ sar koy-né, ə à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. Ɛ idə-dé panè: «Jeju kí m'pa ta liə m'adi-si lé, ɛ ya to Kristi* lé.»⁴ Jipi-je kí dan-ti-je kí mbunə-dé-ti 'ree 'gə kí to ta kí tɔgrɔ-ti, adi d'ində rɔ-dé nati kí Pol-je kí Silasi rəm, bá kosi greki-je nɔ kí 'to njébəl Lubə, bá dené-je kí 'to dow-je kí boy-boy kərə d'ində rɔ-dé nati sə-dé rəm to. ⁵ Rəmə jangi ra jipi-je nɔ. Bɛba dɛ 'kəw dow-je kí dan-ti-je kí njékilə kí kagi rəbi 'sulə-dé 'junglu-né tagir lə dow mɛɛ bɛ-je. Dɛ d'ow mɛɛ kəy-ti lə Jasɔ, 'sangi kadi d'uwə Pol-je kí Silasi d'ow sə-dé ndaa-ti nɔ dow-je-ti. ⁶ Ngà loki dɛ d'ingə-dé al lé, 'ndər Jasɔ kí njékadmɛɛ-je kí dan-ti-je d'ow sə-dé nɔ njégangta-je-ti kí kəə ta-dé-ti taá-taá 'panè: «Dingəm-je kin kí 'to njéjunglu kisi maji lə dow-je lo lay kí dɔnangi-ti nè lé, dɛ 'ree tɛɛ nè ngá tin! ⁷ Rəmə Jasɔ, uwə-dé kí rɔ-é-ti lé ya! Dow-je kin lay ya 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə ngar Sejar al, kdɔtalə dɛ 'panè ngar kí rangi isi nɔɔ, ri-é lə Jeju.»⁸ Loki kosi dow-je, kí njégangta-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngi ra-dé nɔ. ⁹ Bɛba d'adi Jasɔ kí njékadmɛɛ-je lé, d'ugə, ngá bá d'ĩnə-dé d'adi d'ow.

Pol kí Silasi mɛɛ bɛbo Bere-ti

¹⁰ Loki kàdì ur jipi ya rəmə, njékadmɛɛ-je d'adi Pol-je kí Silasi d'ow mɛɛ bɛbo Bere-ti. Loki 'ree 'tɛɛ bɛbo Bere-ti lé, dɛ d'ow mɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je. ¹¹ Bɛba d'ingə dow-je kí tagir lə-dé maji, tɔy tagir lə jipi-je kí bɛbo Tesaloniki-ti. Dɛ 'yəl mbi-dé d'oo-né ta lə Lubə kí rɔnəl nɔ rəm, ndɔ-je lay-lay ya 'ndər gin ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay, kdɔ koo se ta-je kí d'idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya wa? ¹² Jipi-je nɔ dan-dé-ti d'adi mɛɛ-dé Jeju; bá dené greki-je kí 'to dow-je kí boy-boy, bá dingəm-je nɔ ya d'adi mɛɛ-dé rəm to. ¹³ Ngà loki jipi-je kí bɛbo Tesaloniki-ti, d'oo ta-é kí Pol isi ilə mbɛ ta lə Lubə mɛɛ bɛbo Bere-ti to lé, dɛ d'ow 'sulə kosi dow-je kí mɛɛ bɛbo-ti 'buki-dé dɔ-é-ti.

* 16:37 16:37 Knj 22:25-29; 23:27 * 17:3 17:3 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

14 Ngà njékadmee-je d'adi Pol i kalangi ow ki ta babo-ti. Ngà Silasi-je kà Timote bá 'təl d'isi mee bebo Bere-ti. 15 Dow-je kí d'adi-dé 'dan Pol lé, d'ow siə njal 'teɛ siə mee bebo Ateŋ-ti. Loki d'ow kà təl ki gogi lé, Pol un ndu kadi d'adi Silasi-je-ti kà Timote, 'ree kalangi d'ingə-n'è.

Pol mee bebo Ateŋ-ti

16 Loki Pol isi ngəbi Silasi-je kà Timote mee bebo Ateŋ-ti bəy lé, mee-é i puu kdətələ koo kí e oo magi-je pələ-pələ mee bebo-ti kinlé. 17 E ow mee kəykəwnə-ti lə jipi-je oji ta kà jipi-je rəm, kà dow-je kí njébəl Lubə rəm, bá ndo-é ndo-é ya e ow pandangi lo-ti oji ta kà dow-je lay kí d'isi d'ingə-nə titi rəm tɔ. 18 Njénégə-je kí dan-ti-je kí 'to njékun go néndó lə Epikur†, kà njénégə-je kí 'ba-dé Istoisi-je‡ kàré naji siə ta tɔ. Də kí dan-ti-je 'panè: «Njètídə ta kanlé, a panè ri ban wa?» Də kí madi-je 'panè: «E ra rɔ-é ki njékilə mbe kí sobi do magi-je kí 'mba bè ban! Də 'pa ta-je kin bè, kdo Pol a ilə mbe Poyta kí Maji lə Jeju, bá a ilə mbe tosi kí dow-je d'a tosi ndəl kində lo teɛ rəm tɔ.» 19 Beba d'or Pol d'ow siə lo-ti kí ba-é Areopaji kí to lo gangta kí boy rəmə 'panè: «Néndó kí sigi kí 'a 'ndó dow-je kinlé, j'ndigi gə se to ta kí do ri-ti wa? 20 Kdətələ ta-je lə-i kí a 'pa lé ba mbi-ji-ti gay. Beba je j'ndigi kadi or-ji mee-é adi j'oo.» 21 Dow-je kí bebo Ateŋ-ti lay, kà mba-je kí d'isi dan-dé-ti lé, dow ra né kí rangi al. Də d'isi ká pa ta-ti, kà ká koo ta-je-ti kí mba kí gogi nè kin ya ngá. 22 Pol i a taá dan dow-je-ti lo-ti kí 'ba-é Areopaji lé ə panè: «Səi dow-je kí bebo Ateŋ-ti, m'oo kí səi lé, mee né-je-ti lay ya, pole magi-je uwə mee-si nā. 23 M'pa bè kdo loki m'njiyə mee be-ti lə-si lé, m'oo né-je lay kí səi 'poli-dé rəm, bá m'ow sar m'oo logugi né káre kí 'ndangi ta-ti 'panè: «To 'lə magi kí dow gə-é al.» Magi kí səi 'gəi-é al ya 'poli-é kinlé, e bá m'a m'pa ta liə m'adi-si tin. 24 †Lubə kí njəra dɔnangi kà né-je lay kí tɔ-ti, e kí to 'Ba dɔrə kà dɔnangi lé, isi mee kəy-ti kí dow ra kà ji-é al. 25 Lubə lé, ow ndoo kadi dow ra kullə adi-é al, kdətələ né kí nal-é goto. E bá to njəkadi kiskəm né-je lay rəm, to njəkadi-dé koo rəm, bá to njəkadi né-je lay rəm tɔS. 26 E adi gin dow-je lay kí d'isi dɔnangi-ti nè lay kinlé njirə-dé i rɔ dow-ti kí káre-rè. E oji dɔkaglo-je lə-dé, kà rəbi nin lo kisi-je lə-dé kete low nū.* 27 Lubə ra né-je kinlé bè, kdo kadi dow-je 'sangi-né nja-é, ə kadi dɔmaji ə d'ingə-é lo mam-ti kí d'isi 'mam-é. Kdo nā-nā dan-ji-ti ya Lubə isi ngosi siə. 28 Kdo takul-é bá je j'isi-né kà do-ji taá rəm, j'odi-né rɔ-ji rəm, j'to-né dow-je rəm tin.» «Ta kinlé njənɔ pa-je kí nā-je kí dan-si-ti kàré 'pa tɔ 'panè: «Je kàré j'to ngan-é tɔ.»»

29 «Kdətələ to kí jəi j'toi ngan lə Lubə lé, je j'a gir kí Lubə lə-ji à titi-nə kà magi lɔr əse magi là, əse magi ər kí kodi tól né-je 'ra kà tagir lə-dé əse kà gosi ra né lə-dé kin al. 30 Ngà Lubə kí ndoki dow-je 'gə né al ə un kəm-é say kogi do kullə ra-dé-je-ti kí maji al lé, bone e isi ba dow-je lay, kà lo-je lay kadi d'ingə panjiyə-dé-je kí maji al kogi. 31 Kdo e or ndo káre kí à gangi-né ta kí njururu do dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè

† 17:18 17:18 Njénégə kí ri-é lə Epikur lé panè: Dow ya à sangi kisi maji liə, bi to Lubə bá à sangi kadi-é al. ‡ 17:18 17:18 Dow-je kí 'ba-dé Stoisi-je'to njénégə-je kí 'panè i dow lé kadi 'adi né tɔy do-i al, kadi ore mee-i mee né-je-ti lay. † 17:24 17:24 Knj 7:48 § 17:25 17:25 Knj 7:48; 1Ng 8:27 * 17:26 17:26 Kgn 1:28; Det 32:8.

kì takul dingəm kí ɛ mbəti-é. Tosi kí adi-é tosi ndəl ində lo tɛɛ lé, toji adi dow-je lay 'gə maji kí Lubə à gangta kì takul-é.»

³² Loki dɛ d'oo ta lə tosi ndəl kində lo tɛɛ lə dow-je kí Pol pa lé, dɛ kí dan-ti-je 'soki-é, ə dɛ kí nɔ́-je 'panè: «Jɛ j'a koo ta kinlé, ta-i-ti ndo kí rangi-ti bəy.» ³³ Bəfa Pol inə-dé ɔw. ³⁴ Bè ya kàrè, dɛ kí nɔ́-je d'ində rɔ-dé nati kì Pol, ə dɛ d'adi mɛɛ-dé Jeju rəm tɔ. Dan dɛ-ti kí d'adi mɛɛ-dé lé, kí kàrè to Denisi kí to dow kàrè dan njégangta-je-ti kí lo-ti kí 'fa-é Areopaji lé rəm, bá dené kàrè kí ri-é lə Damarisi rəm, bá ndəgi dow-je kí rangi rəm tɔ.

18

Pol ɔw mɛɛ bebo Kərənti-ti

1Kɔ 1:1-9; 2:1-5; 2Kɔ 11:5-12; 12:12-13

¹ Go-ti, Pol i mɛɛ bebo Aten-ti ɔw mɛɛ bebo Kərənti-ti. ² Lo-é-ti kinlé, ɛ ingə dingəm kàrè kí to jipi kí 'fa-é Akilasi. Ə to dow kí dɔnangi Pɔ-ti. Dɛ kí ne-é Prisil d'i dɔnangi Itali-ti 'ree Kərənti ngosnè ya bəy, kdɔtalə dɔkaglo-é-ti kinlé ngar Klodi un ndu adi 'tubə jipi-je kí d'isi bebo Rəm-ti kɔgi. Bəfa Pol ɔw ingə-dé ində rɔ-é nati sə-dé.* ³ Dɛ 'to kodi-je kí njéra kəykubi-je titi-nɔ́ kì Pol bè tɔ. Bəfa Pol ɔw isi mɛɛ kəy-ti rɔ-dé-ti adi 'ra kullə nati. ⁴ Ndo taakoo-je-ti lə jipi-je lay ya Pol ɔji sə-dé ta mɛɛ kəykəwnɔ́-ti lə-dé. ɛ sangi kadi n'uwə jipi-je, kì greki-je kì ta.

⁵ Loki Silasi-je kì Timote d'i dɔnangi Maseduwan-ti 'ree lé, Pol un rɔ-é bikti ində ta kullə ndó dow-je ta-ti lə Lubə, toji-né jipi-je kadi 'gə kí Jeju lé, to Kristi† lé ya.‡ ⁶ Ngà loki jipi-je 'pa siə takɔbi-je d'osi-é-né ngərəngi-ngərəngi lé, ɛ gəki kodi kí kubi-je-ti kí rɔ-é-ti ə idə-dé panè: «Kinə 'tuji, rəmə ta məsi-si tò dɔ-si sɔ́-ti ya! Mə m'ɔr ta dɔ-m-ti ngá. Kì nɛ kɔw kì kete kinlé, m'a təl kəm-m kí rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al yó ngá.Š» ⁷ Go-ti, Pol i lo-é-ti tin, ɔw isi bɛ lə dingəm kàrè kí ri-é lə Titiyusi Justusi. ɛ to dow kí njɛbəl Lubə ə kəy liə tò mbó kəykəwnɔ́-ti lə jipi-je. ⁸ Ə Krispusi kí to njékun dɔ kəykəwnɔ́ lə jipi-je kì dow-je kí mɛɛ kəy-ti liə lay, d'adi mɛɛ-dé 'Babe. Dow-je kí bebo Kərənti-ti nɔ́ kí d'oo ta lə Pol lé, d'adi mɛɛ-dé 'Babe tɔ, adi 'ra-dé batəm*.

⁹ Ndo kàrè bè, ndɔɔ bá né ra Pol toki nɔ́ bè rəmə, 'Babe pa siə ta panè: «'Bəl al, 'pa ta par-par, bɛ 'oo rɔ-i al. ¹⁰ Kdɔtalə mə 'Babe ya m'ə sə-i nati. Dow kí à kasi kuwə-i kɔ ra-i maji al ya goto. Kɔ m'ɔw kì dow-je nɔ́ mɛɛ bebo-ti kin.» ¹¹ Pol isi mɛɛ bɛ-ti kí Kərənti, ndó dow-je ta lə Lubə bəl kàrè kì nɔ́y mɛkɛ.

D'ɔw kì Pol logangta-ti

¹² Dɔkaglo-ti kí Galiz to-né gubərnər dɔnangi Akay-ti lé, ta jipi-je asinɔ́ adi d'uwə Pol d'ɔw siə logangta-ti ¹³ bá 'panè: «Dingəm kanlé sangi kadi dow-je 'təl d'osi dɔ-dé nangi nɔ́ Lubə-ti kì go rəbi kí rangi kí ɔw go-nɔ́-ti kì ndukun al.» ¹⁴ Ngà loki Pol ɔw kɔ kun ta pa lé, Galiz idə jipi-je panè: «Kinə to ta təl dow əsɛ ta lə né ra kí njururu al rəmə, m'a yəl mbi-m kɔ koo-né ta lə-si sɔ́ jipi-je lé berere-berere, titi kí tò kadi m'ra-né ya. ¹⁵ Ngà kinə to tanaji kí dɔ ta-je-ti madi, kì dɔ ri-je-ti, kì dɔ ndukun-je-ti lə-si kí sɔbi dɔ-si rəmə, to ta lə-si sɔ́ ya. Mə m'ndigi

* 18:2 18:2 Knj 11:28 † 18:5 18:5 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. ‡ 18:5 18:5

Knj 17:15 Š 18:6 18:6 Mar 6:11 * 18:8 18:8 Knj 16:15

gangta dɔ-ti al.»¹⁶ Beba ɛ tubə-dé logangta-ti lé. ¹⁷ Rəmə də lay 'buki-
nə dɔ Sostən-ti kí njékun dɔ kəykəwnə læ jipi-je lé, d'uwə-é 'tində-é
logangta-ti lé ya, ngà Galio lé adi usi-é-ti al.

Pol təl ɔw bebo Antiosi-ti gogi

¹⁸ Go né-je-ti kinlé, Pol isi bebo Korənti-ti ndɔ-je asi tati ya bəy, bá
ɛ inə njékadmɛɛ-je ə adi Prisil-je kɪ Akilasi d'al siə mɛɛ bato-ti kɔ
kadi d'ɔw dɔnangi Siri-ti. Loki 'tɛɛ Sankré-ti rəmə, Pol ndisə dɔ-é,
kɔtələ ɛ un mindi-é adi Lubə dɔ né-ti madi. ¹⁹ Loki d'ɔw 'tɛɛ bebo
Epeji-ti lé, Pol inə madkullə-je liə, ɔw kəykəwnə-ti læ jipi-je ɔji sə-dé
ta. ²⁰ Dɛ dəji-é kadi isi sə-dé ndɔ nə bəy. Ngà ɛ ndigi al. ²¹ Loki ɔw
kɪ kinə-dé lé, idə-dé panè: «[Ra nəy kí gogi rangi-ti lé, lé ri-ri kàrè
m'a ra bebo Jorijaləm-ti.]† Kinə Lubə ndigi rəmə, m'a təl ree rɔ-si-ti.»
²² Beba ɛ i mɛɛ bebo Epeji-ti ɔw Sejare kɪ bato. Loki Pol ur nangi mɛɛ
bebo Sejare-ti lé, ɛ ɔw ra lapiya njékəwnə-je, ngà bá ɔti ɔw mɛɛ bebo
Antiosi-ti.

**Mba kí njèkungi mutə kí Pol ɔw kɔ mbe Poyta
kí Maji**

²³ Pol ra ndɔ asi tati nu bəy bá ɛ təl ɔw gogi. ɛ ɔw dɔnangi Galati-ti,
kɪ dɔnangi Priji-ti mbusi nja njéndó né-je lay.

Ta læ Apolosi mɛɛ bebo Epeji-ti kɪ mɛɛ bebo Korənti-ti

²⁴ Jipi kàrè bè ri-é læ Apolosi ə to dow kí mɛɛ bebo Alegjandri-ti bá
ree mɛɛ bebo Epeji-ti. ɛ to dow kí ɔw kɪ gosi pa ta rəm, gə mbete kí
aa njay maji nə rəm tɔ. ²⁵ Ə to dow kí 'ndó-é rəbi læ 'Babə maji, ɛ ilə
mbe Poyta kí Maji rəm, ɛ ndó dow-je ta læ Jeju kɪ gangi-é berere-berere
kɪ rɔ tungə-é pilingi rəm, ya ngà batəm læ Jə ya par bá ɛ gə.† ²⁶ ɛ ulə
gin pa ta læ Lubə kɪ mɛɛ kí ndakay mɛɛ kəykəwnə-ti læ jipi-je. Loki
Prisil-je kɪ Akilasi d'oo ta liə kɪ mbi-dé lé, də 'ba-é kɪ rɔ-dé-ti d'ɔr-é
gin ta læ Lubə maji berere-berere. ²⁷ Loki ɛ ndigi kow dɔnangi Akay-ti
lé, njékadmɛɛ-je d'ulə dingəm mɛɛ-é-ti kadi-é ɔw, bá 'ndangi mbete
d'ulə-né d'adi njéndó né-je kí dɔnangi Akay-ti lé, kɔ kadi d'uwə-é kɪ
rɔ-dé-ti maji. Loki ɛ ree tɛɛ lé, ɛ təl njéra kullə kí maji rɔ njékadmɛɛ-
je-ti, kɪ takul ramaji læ Lubə. ²⁸ Beba ɛ pa ta kɪ jipi-je ndaa-ti rəsi kɪ
ta-je kí dum naji. ɛ toji-dé mɛɛ mbete-ti kí aa njay adi 'gə kí Jeju lé, to
Kristi.

19

Pol ɔw mɛɛ bebo Epeji-ti

¹ Loki Apolosi nəy mɛɛ bebo Korənti-ti lé, Pol ində dan be-je kí dɔ
mbal-ti kí dɔnangi Aji-ti* gangi ree mɛɛ bebo Epeji-ti. ɛ ree bá ingə
njéndó né-je kí dan-ti-je nɔɔ ² rəmə, dəji-dé panè: «Loki səi adi mɛɛ-si
Jeju lé, se səi ingəi Ndil kí aa njay ya wa?» Dɛ d'idə-é panè: «Ta læ
Ndil kí aa njay ya kàrè dow pa adi j'oo nja kàrə al.» ³ Ngà bá Pol təl
dəji-dé panè: «Ngà se batəm kí ban bá səi 'rai wa?» Dɛ 'panè: «Batəm
lə Jə bá jɛ j'ra.» ⁴ †Beba Pol idə-dé panè: «Batəm kí Jə ra dow-je lé, to

† **18:21** 18:21 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí
'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki. † **18:25** 18:25 Knj 19:3 * **19:1** 19:1 Dɔnangi Aji kí ta-é tò nè
kinlé, to be kí bone bè 'ba-é Turki kin. † **19:4** 19:4 Mat 3:11; Mar 1:4,7,8; Luk 3:4,16; Jə
1:26,27

batəm kí toji kíñə panjiyə-je kí maji al kogi. Jā idə dow-je kadi d'adi mɛɛ-dé dow kí à ree go-n'è-ti, adi to Jeju†.»⁵ Loki d'oo ta-je kí Pol pa kin bè rəmə, d'adi 'ra-dé batəm kɪ ri 'Babe Jeju. ⁶ Ngá bá Pol lé ində ji-é dɔ-dé-ti ə Ndil kí aa njay ree dɔ-dé-ti adi 'pa ta kɪ ndɔ ta lə dow-je kí rangi rəm, 'pa ta-je kí ta Lubə-ti rəm tɔ. ⁷ Dɛ lay d'a kasi dingəm-je dɔgi gidi-é joo je bè.

⁸ Go-ti, Pol ɔw mɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je lé, ɛ pa ta kɪ mɛɛnda kay. Pol ɔji sə-dé ta nɔy mutə, dɔ kɔɔbɛ-ti lə Lubə. ɛ sangi kɪ rɔ tungə-é kɔɔ kadi dow-je 'taa ta liə. ⁹ Ngá dɛ kí dan-ti-je kí 'to njémɛngə-je, kɪ njémɛndə-je lé, 'pa ta kí maji al dɔ ta-ti «lə 'Babe» dan kosi dow-je-ti. Beba Pol inə-dé, ə ɔr njéndó né-je ɔw sə-dé ngərəngi, ɔw ndó-dé né kɪ ndɔ-é ndɔ-é mɛɛ kəy ndó né-ti lə Tiranusi. ¹⁰ Pol ra bal joo lo-é-ti nɔɔ. ɛ ndó dow-je né mbing, adi dow-je kí d'isi dɔnangi Aji-ti, kí 'to jipi-je kɪ greki-je lay ya d'oo ta lə 'Babe.

Ta lə ngan lə Seba

¹¹ Lubə un Pol ra-né nékɔji-je kí tɔ bəl-bəl, ¹² ya adi takubi-je əse mindil-je kí ɔdi rɔ-é kàrè, dow-je d'ɔw 'labi dɔ njémɔy-je-ti, rəmə njémɔy-je d'ingə lapiya rəm, bá ndil-je kí maji al 'tɛɛ mɛɛ-dé-ti kɔgi rəm. ¹³ Jipi-je madi d'ɔw kɪ bɛ-bɛ kɔɔ tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti. Dɛ 'nə kadi 'tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti kɪ ri 'Babe Jeju tɔ. Dɛ 'panè: «Kɪ ri Jeju kí Pol ilə mbɛ ta liə kinlé, m'panè 'tɛɛi kɔgi!» ¹⁴ Dingəm-je kí njéra né kinlé dɛ siri ə 'to ngan lə Seba kí to jipi rəm, to kí káre dan njékun dɔ njégugnɛ-je-ti lə Lubə rəm. ¹⁵ Ndɔ káre bè, ndil kí maji al idə-dé panè: «Mə m'gə Jeju rəm, bá né kí Pol 'to kàrè m'gə rəm; ngá səi, 'toi nɔ-je wa?» ¹⁶ Ngá bá dingəm kí ndil kí maji al isi mɛɛ-é-ti lé, al ur dɔ-dé-ti taa tɔgi-dé lay ə ra-dé maji al mbing adi 'tɛɛ mɛɛ kəy-ti kɪ dɔ-je rɔ-dé-ti pələ-pələ, d'ay-nə kɪ kuti-dé dum. ¹⁷ Né kí ra né kinlé, dow-je kí mɛɛ bebo Epeji-ti, jipi-je kɪ greki-je lay ya d'oo ta-é. Dɛ lay ya bəl ində bandi-dé gangi rəm, dow-je d'osi gajɪ 'Babe Jeju rəm tɔ. ¹⁸ Dow-je nɔ kí dan-dé-ti kí d'adi mɛɛ-dé lé, 'ree 'pa ta rəsi-rəsi d'ɔr-né man dɔ kullə ra-dé-je-ti. ¹⁹ Beba mbəli-je nɔ 'ree kɪ mbete ra mbəli-je lə-dé d'ulə dɔ-nə-ti ə 'rɔ pər kɔgi takəm dow-je-ti lay. Dow-je 'tidə kor lə mbete-je lé, ə à kasi lə kullə kí dɔw ra bal nɔ. ²⁰ Beba tɔgi lə 'Babe ra adi ta liə ngá njim ɔw-né kɪ kete-kete.

²¹ Go né-je-ti kí ra né kinlé, Pol ɔji kadi n'ində dɔnangi Maseduwan kɪ dɔnangi Akay n'gangi n'ɔw mɛɛ bebo Jorijaləm-ti. ɛ panè: «Loki m'ɔw m'tɛɛ mɛɛ bebo Jorijaləm-ti lé, m'a kɔw koo mɛɛ bebo Rɔm tɔ bane.» ²² ɛ ulə njéra siə kullə-je joo adi to Timote-je kɪ Erasti, adi d'ɔw dɔnangi Maseduwan-ti, ngá ɛ bá təl isi dɔnangi Aji-ti mbɔr bəy.

Ta usi mɛɛ bebo Epeji-ti

²³ Dɔkaglo-é-ti kinlé, ta kí boy nɔ ya usi mɛɛ bebo Epeji-ti sobi dɔ ta lə 'Babe. ²⁴ Kɔɔ dingəm káre isi nɔɔ ri-é lə Demetriyusi. ɛ to njələ 'ningə-je kɪ ngamə-je. ɛ lɛ ngan kəy-je adi titi-nə kɪ kəy pole magi kí dené kí ri-é lə Artemisi‡, adi kodi-je liə d'ingə-né né nɔ. ²⁵ Beba Demetriyusi ba kodi-je liə rəm, ba kodi-je kí rangi kí njéra gə kullə liə lé idə-dé panè: «Səi lé, lay lə-si ya 'gəi maji kí jəi lé, kullə lə-ji kin

† 19:4 19:4 Mat 3:11; Mar 1:7 ‡ 19:24 19:24 Magi Artemisi lé, 'ba-é Dian tɔ. ɛ bá 'pol-é kɔɔ kadi ɛ adi néndɔr-je lə-dé maji rəm, adi dɔ-je kɪ dow-je d'oji-nə rəm.

ya bá j'isi j'ingəi-né né ya al wa? ²⁶ Ə né-je kí isi ra né lé, ooi ta-é kì mbi-si rəm, ooi kì kəm-si rəm. Pol kí dowbé kinlé, panè: Magi-je kí dow-je 'ra kì ji-dé lé, to magi-je kí tɔgrɔ-ti al. Ɛ pa ta təl-né dɔ dow-je, adi kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'taa ta liə. Né kinlé ɛ ra meɛ bebo Epeji-ti nè par al, ngà nɔy ndɛ bè kadi un dɔnangi Aji ya lay. ²⁷ To né kí à tuji kullə lə-ji jəi ya par al, ngà à ra kadi kəy magi Artemisi kí to magi kí dené kí boy kinlé à təl né kí kɔgi kare rəm, bá à tuji riɓa liə ɛ kí to magi kí dow-je lay kí dɔnangi Aji-ti, kì dow-je lay kí dɔnangi-ti nè d'isi pole-é lé!» ²⁸ Loki dow-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngi ra-dé nɔ adi 'tur kəə mbiti-mbiti 'panè: «Artemisi, magi lə dow-je kí bebo Epeji-ti ya to magi kí boy!» ²⁹ Meɛ bebo-ti lay ya dow-je d'ow dɔ-nɔ-ti wúr-wúr ə d'ung-i-nɔ dɔ Gayusi-je-ti kì Aristarki kí 'to dow-je kí dɔnangi Maseduwan-ti, 'ndɔr-dé d'ow sə-dé ki meɛ kəy ra ndam-je-ti. Gayusi-je kì Aristarki lé 'to madkullə-je lə Pol. ³⁰ Pol lé, ndigi kadi n'ow dan kosi dow-je-ti ya tá, ngà njéndó né-je bá d'ɔgi-é. ³¹ Nam Pol-je madi kí 'to dow-je kí boy-boy kàrè d'ulə kulə d'idə-é, 'ra-é kɔgri kadi ɔw kəy ra ndam-ti lé al. ³² Kosi dow-je lay ya d'ilə dɔ-nɔ-ti rututu. Dow-je kí dan-ti-je 'tur kɔɔl kɔɔ né kí bè kin, ngà dɛ kí nɔ-je rəmə 'tur kɔɔl kɔɔ né kí bè kin tɔ. Ə dow-je nɔ dan-dé-ti tɔ rəmə, né kí 'kəw-né-nɔ lé ya kàrè dɛ 'gə al rəm. ³³ Dow-je madi kí dan kosi dow-je-ti d'ɔr gin ta lé d'adi Alegjandrə oo. Alegjandrə lé, jipi-je d'osi-é kì kete nɔ dow-je-ti. Ɛ yəki ji-é ta-dé-ti ə ndigi kadi n'pa ta n'ɔr-né ta dɔ-n'ɛ-ti nɔ kosi dow-je-ti. ³⁴ Ngà loki dow-je 'gə kí Alegjandrə to jipi lé, dɛ lay ya 'tur kɔɔl boy-boy kì ndi-dé kí káre ya à kasi né kí kadi joo je bè 'panè: «Artemisi, magi lə dow-je kí Epeji ya to magi kí boy!»

³⁵ Ngà njëndangi mbete lə dow meɛ ɓe-je ɔr dow-je, adi lo tò ndingi ngá bá ɛ panè: «Səi dow-je kí bebo Epeji-ti, dow-je lay ya 'gə kí bebo Epeji bá to lo ngəm kəy pole magi kí dené kí boy kí 'ba-é Artemisi rəm, ɛ ya to lo ngəm né kí to takəm-é kí j dɔrɔ-ti ree nangi nè rəm tɔ. ³⁶ Dow kí à naji ya bè goto. Beba kadi ori meɛ-si, ɓi 'rai né kì nɔɔ bè al. ³⁷ Dingəm-je kí səi uwəi-dé 'reei sə-dé nè kinlé, né káre ya kàrè dɛ 'tuji meɛ kəy pole magi-ti al rəm, bá 'pa ta kɔbi dɔ magi-ti lə-ji kí dené lé al rəm. ³⁸ Kinə Demetriyusi kì kodi-je kí d'ore kadi-é lé, 'ndigi ra ta kì dow madi rəmə, ndɔ gangta to nɔɔ rəm, bá njégangta-je kàrè d'isi nɔɔ rəm; kadi 'ra mbete səki d'ow 'səki-né dowbé! ³⁹ Ngà kinə ta lə-si kí rangi ya tò nɔɔ rəmə, d'a ra ta-é ndɔ gangi ta-ti nɔ kosi dow-je-ti. ⁴⁰ Bè al rəmə, né kí ra né ɓone kinlé, dow-je kí Rɔm d'a kɔ kilə-né ta dɔ-ji-ti kɔɔ ɓa-ji njédɔngɔ-je, rəmə ta kí j'a pai dɔ kəwnɔ-ti lə-ji kin, kɔɔ kɔri-né ta dɔ-ji-ti ya goto.» Go ta-je-ti kinlé, ɛ tubə kosi dow-je adi d'ow.

20

Pol ɔw dɔnangi Maseduwan-ti kì dɔnangi Greki-ti
1Kɔ 16:1-7; Rɔm 15:25-27

¹ Loki gin kɔw dɔ-nɔ-ti wúr-wúr kin gangi lé, Pol kəw njéndó né-je ulə dingəm meɛ-dé-ti, bá ra-dé lapiya ə ɔti ɔw dɔnangi Maseduwan-ti. ² Ɛ ɔw kì lo-lo dɔnangi Maseduwan-ti pa ta-je nɔ-nɔ adi njékadmeɛ-je ulə-né dingəm meɛ-dé-ti, ɓəy bá ɛ ɔw dɔnangi Greki-ti ³ isi-ti nɔy mutə. Loki isi ɔw kɔɔ kal meɛ bato-ti kɔw dɔnangi Siri-ti rəmə, oo

ta lə jipi-je kí d'oji-nə ta kí maji al do-é-ti. Beba ɛ panè: N'a təl kow dɔnangi Maseduwan-ti gogi. ⁴ De kí 'dan-é ón: Sopater kí ngon lə Pirusi kí to dow kí bebo Bere-ti, Aristarki kɪ Sekundusi kí 'to dow-je kí bebo Tesaloniki-ti, Gayusi kí to dow kí bebo Derbi-ti, bá Timote-je, kɪ Tisiki-je, kɪ Tropim-je kí 'to dow-je kí dɔnangi Aji-ti tɔ. ⁵ De kinlé, d'ow kete nɔ-ji-ti ə 'ngəbi-ji mee bebo Troasi-ti. ⁶ Ngà je rəmə, go ra nɔy-ti kí 'ra kɪ mbè kí əm goto-ti lé, je j'al mee bato-ti kare kí bebo Pilipi-ti, ə j'ra ndɔ mɪ go-ti bəy bá j'ingə-dé bebo Troasi-ti ə j'isi lo-é-ti ndɔ siri.

Kisi Pol bebo Troasi-ti kɪ tɔsi ndəl lə Etikusi

⁷ Ndɔ Dimasi lé, je j'kəw-nə kɔ kuso mbè nam-nə. Beba tɔ kadi bore ə Pol à kow ngà rəmə, ɛ oji ta kɪ dow-je kí 'kəw-nə lé, ə pa ta sar ya dan lo bapi. ⁸ Mee kəy kí dɔ madi-é-ti taá kí j'kəw-nə-ti lé, pər lampi nɔ-ti. ⁹ Basa kare bè kí ri-é lə Etikusi isi taá, kəm bole kəy-ti lé. Loki Pol a pa ta adi dow-je ya bəy rəmə, ɛ tɔ bi adi dan-é oy. Beba bi ləngi-é adi j kəy-ti kí taá kí njəkungi-ti mutə lé ya usi nangi baraki. Ngà loki d'un-é rəmə, ɛ oy. ¹⁰ Beba Pol risi nangi ree dugi nangi do-é-ti un-é kadi-é-ti bá panè: «Adi mee-si usi nangi, kɔ ndil-é tee al!» ¹¹ Beba loki Pol təl ɔw mee kəy-ti taá gogi lé, ɛ gangi mbè nam-nə uso rəm, bá uso né kí kare rəm tɔ. Go-ti gogi lé, ɛ təl pa ta adi tó-é uu nɔ sar ya adi kadi ubə, bá ɛ ɔti ɔw bəy. ¹² Rəmə ngon basa lé isi kəm bá 'təl d'ow siə be gogi, adi mee dow-je təl usi nangi pɔ-pɔ gogi.

Pol j bebo Troasi-ti ɔw bebo Mile-ti

¹³ Je j'ow kete, ə j'al mee bato-ti ə j'mbuti bebo Asosi-ti, lo kí tɔ kadi j'un Pol titi. To né kí ɛ ya ndigi bè, kɔ tɔ kadi ɛ à kun rəbi kow kɪ nja-é. ¹⁴ Loki ɛ ingə-ji Asosi lé, je j'un-é mee bato-ti, j'ow bebo Mitilən-ti. ¹⁵ J'i Mitilən-ti tin, j'ow kəm-ji kɪ kete. Ə lo aa go-ti bá j'tee ta lo-ti kí Sio kí to dɔnangi kí tɔ dan ba-ti. Ndɔ kí gogi go-ti bá j'tee Samosi-ti, ngà lo kaa rəmə, j'tee bebo Mile-ti. ¹⁶ Beba Pol oji kadi n'dəə kadi bebo Epeji-ti taá, kɔ kadi j'isi dɔnangi Ajiti nɔ al. ɛ nagi low-low kɔ kadi, lé né rəmə, n'tee bebo Jorijalem-ti ndɔ ra nɔy-ti lə jipi-je kí 'ba-é Pantekoti.

Kingə-nə lə Pol kɪ 'ngatogi-je kí bebo Epeji-ti

¹⁷ Pol isi mee bebo Mile-ti, ə ulə kulə ba 'ngatogi-je lə njékəwnə-je kí bebo Epeji-ti. ¹⁸ Loki de 'ree tee rɔ-é-ti lé, ɛ idə-dé panè: «Panjiyə-m kí rɔ-si-ti dɔkaglo-je lay, un kuti-é ndɔ-ti kí dɔsɔy loki m'ilə-né nja-m dɔnangi Aji-ti lé, səi 'gəi maji. ¹⁹ M'ra kullə m'adi 'Babe kɪ dɔ kí sɔl lom-lom, kɪ man nɔ kəm-m-ti, kɪ kɔ-je kí m'ingə kɪ go rəbi ta-je kí maji al maji al kí jipi-je d'oji-nə do-m-ti rəm tɔ. ²⁰ Né kí à maji sə-si lé, né kare ya kare m'ɔɔɔ do-é sə-si al. M'ilə mbɛ m'adi-si rəm, m'ndó-si né pandangi lo-je-ti rəm, bá mee kəy-je-ti lə-si rəm tɔ. ²¹ Taá-taá ya m'ba jipi-je kɪ dow-je kí 'to greki-je kadi d'inə panjiyə-dé-je kí maji al d'osi batim 'təl kɪ rɔ Lubə-ti ə d'adi mee-dé 'Babe lə-ji Jeju. ²² Ngà, ooi bè, kí ngɔsné kinlé, kow-m kɪ bebo Jorijalem-ti ə m'ow mɔngi. Ndil ɔsi-m kadi m'ow, ngà né kí à tee do-m-ti bebo Jorijalem-ti lé, mɔ m'asi gə al. ²³ Né kí m'gə lé, mee bebo-je lay kí m'tee-ti ya, Ndil kí aa nɔy adi-m m'gə maji kí dangay-je kɪ kɔ-je tɔ ngəbi-m-ti nɔɔ. * ²⁴ †Ngà kisi-m kɪ do-m taá lé, mɔ m'oo kɪ né madi takəm-m-ti al ə né kí kəm-m tɔ go-ti

* 20:23 20:23 Knj 21:4; 21:11. † 20:24 20:24 2Ti 4:7

lé, to ta lə kadi m'ay ngodi lə-m kin rətóté ngangí kagi-ti [kì rónəl] rəm, to ta lə kadi m'tol ta kullə kí 'Babe Jeju adi-m lé to: Adi to ta lə kilə mbə Poyta kí Maji kí sobi do ramaji lə Lubə†.»

²⁵ «Ngà, ooi bè, kí ngosnè-ti kinlé, səi lay kí m'dəə dan-si-ti m'ndó-si ta kí do kɔbe-ti [lə Lubə] kinlé, a koo-i takəm-m gogi rangi al ngá. ²⁶ Gin-é kin bá bone m'idə-si-né ta rəsi m'panè: Səi lay kin ya ta məsi-si goto do-m-ti. ²⁷ Kdo ta lə kɔjra-je lə Lubə lé mə m'idə-si lay tingə, ɛ kí m'boyo sə-si do-é ya goto. ²⁸ 'Tosi kəm-si do ro-si səi-ti ya rəm, bá do kosi bati-je-ti lay kí Ndil kí aa njay ində-si dan-dé-ti kadi indəi kəm-si go-dé-ti lé rəm to. Kadi 'toi njékul njékownə-je lə Lubə kí ɛ ya ndogi-dé kɔ takul məsi-é ɛ ya. ²⁹ M'gə maji kí loki m'a kow lé, jagim-je kí maji al d'a kandi mbunə-si-ti, d'a koo kəmtondoo lə kosi bati-je kinlé al. ³⁰ Rəm bá dan-si səi-ti ya kàrè, dow-je kí dan-ti-je d'a kɔ kdo pa ta-je kí maji al maji al kədi-né njéndó né-je kɔr-dé-né kungi-dé go-dé-ti. ³¹ Indəi kəmkaa do ro-si-ti, adi mɛɛ-si ole do-ti toki asi bal mutə bè, ó kada al rəm ndo al rəm ya, m'ndəji nɔ-nɔ dan-si-ti taá-taá kɔ man nɔ kəm-m-ti.»

³² «Ngà kí nè kinlé, m'ungí-si mɛɛ ji Lubə-ti rəm, m'inə-si mɛɛ ta-ti liə kí to ta ramaji, kí ow kɔ tógi kadi ow sə-si kɔ kete-kete mɛɛ kadmee-ti lə-si, bá à kadi nédoji dow-je kí d'aa njay rəm to. ³³ 'Bo là, əse lɔr əse bo kubi-je lə dow madi ra-m al. ³⁴ Səi ya kàrè, 'gəi kí to ji-m kí tò kin bá adi-m né-je kí mɛɛ-m ge rəm, adi m'adi madkullə-je lə-m né-je kí mɛɛ-dé ge rəm to.† ³⁵ Ndo-é ndo-é ya m'idə-si m'panè: Tò kadi a rai kullə bè to bá a rai-né kɔ njéndoo-je, ə kadi mɛɛ-si ole do ta-je-ti lə 'Babe Jeju, kí ɛ ya kɔ do-é pa panè: “Kadi né dow lé majkur-é itə kində ji taa-né né!”» ³⁶ Loki Pol pa ta bè adi-dé lé, ɛ osi məkəji-é nangi bá pa ta kɔ Lubə kdo ta lə-dé lay. ³⁷ Rəmə də lay 'nɔ ə d'ungí-nə mindi Pol-ti d'uwə-é kí kadi-dé-ti 'ra-é lapiya. ³⁸ Né ya kí mɛɛkɔ ra-dé-né nɔ lé, to ta lə kidə kí Pol idə-dé panè d'a koo takəm-n'ɛ gogi rangi al ngá kin. Go-ti, də 'dan-é d'ow siə njal ta bato-ti.

21

Kow Pol bebo Jorijalem-ti

¹ Loki j'inə-nə sə-dé ngá rəmə, je j'al mɛɛ bato-ti, j'ow njururu mɛɛ bebo Kosi-ti. Lo aa go-ti, j'ow Rodəsi kí to donangi kí tò dan ba-ti, ngá bá j'i tin j'ow mɛɛ bebo Patara-ti. ² Loki j'ingə bato madi kí isi ow mɛɛ bebo Penisi-ti lé, je j'al mɛɛ-é-ti j'ow. ³ Beba loki j'ow j'tɛɛ ngosi kɔ donangi Sivrə-ti kí tò dan ba-ti rəmə, j'inə be lé doji gəl, ə j'ow do-ji kɔ donangi Siri-ti bè. Ə j'ow j'ur nangi bebo Tir-ti, kí to lo kí tò kadi d'a kɔr né-je kí mɛɛ bato-ti nangi titi. ⁴ Loki j'ingə njéndó né-je lo-é-ti kinlé, je j'isi sə-dé ndo siri. Ndil kí aa njay osi-dé, adi d'idə Pol kadi ow mɛɛ bebo Jorijalem-ti al. ⁵ Bè ya kàrè loki ndo kisi-ji ro-dé-ti tingə ngá lé, je j'usi dorəbi-ti. Rəmə də kɔ ne-dé-je kɔ ngan-dé-je lay ya 'dan-ji 'ree sə-ji njal gidi bebo-ti. Je j'osi məkəji-ji nangi ngangí ba-ti, j'pa ta kɔ Lubə. ⁶ Go-ti, j'ra-nə lapiya bəy ngá bá, je j'al mɛɛ bato-ti lé, ə njédan-ji-je lé kàrè 'təl kɔ bee-je lə-dé gogi to. ⁷ Loki j'inə rəbi kí mani lé, j'i bebo Tir-ti j'ow bebo Tolemaysi-ti. J'ra lapiya njékadmɛɛ-je kí

d'isi mee bebo-ti kinlé, ə j'isi sə-dé ndo káre. ⁸ †Lo aa go-ti lé, j'ow bebo Sejare-ti. Loki j'tee Sejare lé, j'ow be la Pilipi kí to njèkilə mbe Poyta kí Maji, ə j'tò rɔ-é-ti. Pilipi lé, to kí káre dan dow-je-ti kí siri kí ndoki 'mbəti-dé mee bebo Jorijaləm-ti*. ⁹ †E ow kə ngan-je kí dené so kí 'taa ngow al ə 'to njépata-je kí ta Lubə-ti. ¹⁰ †Loki j'isi tin asi ndo nɔ lé, dow káre kí ri-é la Agabusi kí to njépata kí ta Lubə-ti, i donangi Jude-ti ree ingə-ji nɔɔ. ¹¹ Rəmə e un ndaa dɔɔ bədi la Pol, dɔ-né ji-é kə nja-é e ya ə panè: «Yən, ta kí Ndil kí aa njay pa ən: Dingəm kí ndaa dɔɔ bədi kin to kí 'liə lé, jipi-je d'a kuwə-é, tɔ-é njim-njim bebo Jorijaləm-ti tanə bə tɔ, ngá bá d'a kilə-é ji dow-je-ti kí 'to jipi-je al.» ¹² Go ta-je-ti kinlé, je kə njékadmee-je kí Sejare j'nɔ ta Pol-ti kadi ow mee bebo Jorijaləm-ti al. ¹³ Ngá Pol ilə-ti panè: «Kdɔ ri é 'nɔi ɔri-né tógi-m gogi bə wa? Mə lé, m'isi dɔ nja-m-ti kdɔ kadi 'tɔ-m njim-njim par al, ngá m'isi dɔ nja-m-ti kadi m'ow m'oy bebo Jorijaləm-ti kdɔ ta la 'Babe Jeju.» ¹⁴ Loki e adi ta-je lə-ji kin ra kullə rɔ-é-ti al lé, je j'a dɔ-ti njangi al ya tɔ. Ngá j'panè: «Kadi 'Babe ɔji ndigi liə!»

¹⁵ Go ndo-je-ti kinlé, loki j'ra go né-je lə-ji rəmə, je j'ow mee bebo Jorijaləm-ti. ¹⁶ Njéndó né-je kí dan-ti-je kí bebo Sejare-ti kí d'isi d'ow bebo Jorijaləm-ti, d'ow sə-ji tɔ. Dɛ d'ow sə-ji adi j'tò rɔ Minasɔ-ti kí to njéndó né kí kete low nɔ. E to dow kí donangi Siprə-ti kí tɔ dan ba-ti.

Kingə-nɔ la Pol-je kə Jaki bebo Jorijaləm-ti

¹⁷ Loki j'tee bebo Jorijaləm-ti lé, njékadmee-je d'uwə-ji kí rɔ-dé-ti kə rɔnəl. ¹⁸ Lo aa go-ti, Pol ow sə-ji nati rɔ Jaki-ti, † lo kí 'ngatógi-je lay ya 'kəw-nɔ titi tɔ. † ¹⁹ Loki Pol ra-dé lapiya ngá rəmə, né-je kí Lubə ra dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al kə takul kullə liə lé, e ɔr-dé poy-é kə bar-é bar-é. ²⁰ Loki d'oo ta-je liə kin bə lé, dɛ d'osi gajj Lubə, bá go-ti d'idə Pol 'panè: «Ngonkɔ-ji kí maji, 'oo jipi-je budɔgi dɔgi lo nɔ ya d'adi mee-dé Jeju rəm, lay lə-dé ya d'a dɔ ndukun-ti la Moiyiji kə rɔ-dé kí tungə pilingi rəm. ²¹ Ya rəmə, dow-je d'idə-dé ta kí dɔ-i-ti 'panè: Néndó lə-i ɔsi jipi-je lay kí d'isi dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al kadi 'təl gidi-dé d'adi ndukun la Moiyiji rəm, kadi d'ijə ganjangi ngan-dé-je al rəm, bá kadi 'təl rɔ-dé go nékobe-ti la jipi-je lé al rəm tɔ. ²² Ngá j'a rai ban wa? Kdɔ ta kí rá-ti ya kàre [loki kosi dow-je d'a kəw-nɔ lé] d'a koo kí i 'ree nə ya ən. ²³ Bəba 'ra nə kí j'a kidə-i kin. Dingəm-je so kí d'un mindi-dé dɔ né madi-ti d'adi Lubə d'isi dan-ji-ti nə. § ²⁴ ɔr-dé go-i-ti, ə 'ra nékobe kí sobi dɔ kaa rɔ njay lə-i rəm, kí sobi dɔ kaa rɔ njay lə-dé rəm, bá ugə dɔ-dé adi 'ndisə dɔ-dé rəm tɔ. Bə kdɔ kadi dow-je lay 'gə kí ta-je kí dɔ-i-ti kí ow mbuu kinlé, to ta-je kí kare rəm, bá kadi 'gə kí i lé, ya kàre 'təl rɔ-i go ndukun-ti la Moiyiji maji rəm tɔ. ²⁵ †Ngá kí sobi dɔ jipi-je al kí d'adi mee-dé Jeju lé, j'ndangi mbete j'adi-dé j'idə-dé-né kadi dɔ-je kí dow-je 'təl 'pole-né magi-je lé, d'a kuso al rəm, kadi d'a kuso məsi dɔ al rəm, d'a kuso dɔ kí oy yo kuburu al rəm, bá kadi d'ogɔ rɔ-dé ra kaya rəm tɔ.*»

† **21:8** 21:8 Knj 6:5; 8:5 * **21:8** 21:8 Knj 6:5; 8:5 † **21:10** 21:10 Knj 11:28 † **21:18** 21:18 Jaki kinlé, to ngonkɔ Jeju † **21:18** 21:18 Knj 12:17; 15:13 § **21:23** 21:23 Ta la kaa rɔ la Pol-je kí to nə kinlé, to ta la kaa rɔ kí sobi dɔ majal al. Ngá jipi-je lé, kinə dow un mindi-é adi Lubə dɔ né madi-ti rəmə, à ra bə bane. Bəba Pol kí to jipi lé ra-né tɔ. † **21:25** 21:25 Knj 15:29 * **21:25** 21:25 Knj 15:20

²⁶ Lo aa go-ti, Pol ɔr dingəm-je kí sɔ lé ɔw sə-dé, adi ɛ rəm, dɛ rəm ya d'aa rɔ-dé ngá bá, ɛ ɔw takəy-ti lə Lubə, kɔɔ kidə njégugnə-je, ndɔ kí gin kaa rɔ lə-dé à gangi-né, kadi ná-ná dan-dé-ti ree kɔ kɔkare liə adi Lubə.

D'uwə Pol

²⁷ Loki náy náy al kadi ndɔ kí siri lé goto rəmə, jipi-je kí dan-ti-je kí d'ij dɔnangi Aji-ti d'oo Pol mɛɛ kəy-ti lə Lubə lé, dɛ 'sulə kosi dow-je adi d'uwə-é. ²⁸ Ə 'tur kəə 'panè: «Səi Israyel-je, reei ori kàdì-ji boo! Yən, dingəm kí njèndó né dow-je lay ya kɔ lo-lo, pa-né ta kí maji al maji al dɔ Israyel-je-ti rəm, dɔ ndukun-ti lə Moiyiji rəm, bá dɔ kəy-ti lə Lubə kin rəm lé, ɛ ə ɔ an. Ɛ ɔw mbing ya ree kɔ dow-je kí 'to greki-je mɛɛ kəy-ti lə Lubə. Ɛ ra lo kí aa njay kin kɔ lo kí kɔgi kare.» ²⁹ †Dɛ pa ta kin bè kdɔtalə Tropim kí to dow kí bebo Epeji-ti lé, d'oo-é kɔ Pol mɛɛ bebo-ti. Beba 'gir kí Pol ɔw siə mɛɛ kəy-ti lə Lubə. ³⁰ Dow-je kí bebo Jorijaləm-ti lay ya d'ow dɔ-nɔ-ti wúr wúr ə dow-je d'ij kɔ lo-lo ya tətì-nɔ yipi d'ay kɔ lo-é-ti. Dɛ d'uwə Pol mɛɛ kəy-ti lə Lubə, 'ndɔr-é d'ow siə ndaa-ti rəmə, tajinati nè ya d'uti tarəbi-je. ³¹ Loki 'sangi kadi 'tɔl Pol lé, dow-je kí mɛɛ bebo Jorijaləm-ti lay ya d'ow dɔ-nɔ-ti wúr wúr adi ta-é usi mbi njèkun dɔ kuti asgar-je-ti kí budɔgi. ³² Rəmə lo-é-ti nè ya, ɛ rəm, asgar-je rəm, bá njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu bu, d'ubə nangi d'ij d'ay d'ow kɔ rɔ dow-je-ti lé. Loki dow-je kinlé, d'oo njèkun dɔ asgar-je kí budɔgi kin rəm, d'oo asgar-je rəm lé, 'taa koo ta tində-ti kí d'ə 'tində Pol lé ngá. ³³ Beba njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ɔti kɔ rɔ Pol-ti uwə-é ə un ndu kadi d'ilə-é sil gidi joo. Go-ti, ɛ dəji ta panè: Dingəm kinlé to ná wa? Ə ri bá ɛ ra wa? ³⁴ Ngá dan kosi dow-je-ti lé, dow-je kí ná-je 'tur kool 'panè: Ɛ ra né kí bè kin. Rəmə dɛ kí dan-ti-je 'panè: Ɛ ra né kí bè kin tɔ. Ta-je kí 'pa yó-je kí nè-je kinlé, ra adi ta kí njururu bè ya njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ingə al. Beba ɛ un ndu kadi d'ow kɔ Pol mɛɛ ndògi bɔr-ti lə-dé. ³⁵ Loki Pol ree tɛɛ d'igi lo njiyə-je-ti lé, asgar-je d'un-né nɔngi taá, kdɔtalə kosi dow-je d'ow siə pɔr-pɔr pɔr-pɔr. ³⁶ Kosi dow-je ya d'ul-nɔ go-é-ti mbuu, kɔ kəə ta-dé-ti taá-taá 'panè: «Adi j'toli-é kɔ tɔl ya!»

Pol pa ta dɔ rɔ-é-ti

Knj 9:1-19; 26:9-20; Gal 1:11-16; 1Ti 1:12-17

³⁷ Loki d'ow kadi Pol andi lo-ti lə asgar-je lé rəmə, ɛ dəji njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé panè: «Se i a kadi-m tarəbi kadi m'pa ta káre wa?» Beba ɛ dəji-é panè: «I 'gə ta Greki wa? ³⁸ I lé 'to dow kí dɔnangi Ejipti-ti, kí ngɔsnè ya bəy ə ɔy bəkaya-je budɔgi lo sɔ ɔw sə-dé diləlo-ti, sulə-dé kadi 'ra dɔngá lé al wa?» ³⁹ Pol panè: «Mɔ m'to jipi kí d'oji-m bebo Tarsi-ti, dɔnangi Silisi-ti, m'to ngon njèbe kí bebo-ti kí ri-é ba nɔ. Kɔgri ya, adi-m tarəbi m'pa ta m'adi kosi dow-je.» ⁴⁰ Njèkun dɔ asgar-je kí budɔgi lé, inə tarəbi adi-é. Beba Pol al dɔ d'igi lo njiyə-je-ti yəki ji-é ta dow-je-ti, adi lo tò ndingi, ngá bá pa sə-dé ta kɔ ta əbrə panè:

22

¹ «Ngankɔ-m-je kɔ bobì-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta kí ngɔsnè m'ow kɔ pa kɔ pa-né ta dɔ rɔ-m-ti kin.» ² Loki d'oo kí Pol pa ta kɔ ta Əbrə rəmə, lo təl pa doy ta madi-é-ti ya bəy, ngá bá Pol panè: ³ †«Mɔ lé m'to jipi,

d'oji-m bebo Tarsi, donangi Silisi-ti, ngà d'oti-m bebo Jorijalem-ti nè ya rəm, Gamaliyel ndó-m né-je kí ow go-na-ti berere-berere kì ndukun lə ka-ji-je rəm, bá kullə lə Lubə kàrè rɔ-m tungə-ti pilingi titi kí sɔi lay ɔi-né bone kin bè ya tɔ. * 4 †Dow-je kí njékun go néndó lə Jeju lé, m'ulə kəm-dé ndoo nɔ. M'adi 'tɔ dingəm-je kì dené-je njim-njim d'ungi-dé dangay-ti. 5 Burə dɔ njégugné-je lə Lubə kì 'ngatógi-je lə jipi-je lay ya 'gə sə-m go-é maji. Kdɔ loki m'isi m'ow Damasi lé, dɛ 'ndangi mbete-je d'adi m'ow-né madi ngankɔ-ji-je kí d'isi nɔ. M'ow kdɔ kadi m'tuwə njékadi mɛɛ-dé Jeju kí d'isi mɛɛ bebo Damasi-ti, m'tó-dé njim-njim m'ree sə-dé bebo Jorijalem-ti, kdɔ kadi d'adi-dé kɔ.†»

Pol ɔr poy kadi kí adi mɛɛ-é Jeju

Knj 9:1-19; 26:12-18

6 «Ta kí kàdì ɔ jam dɔ be-ti, loki m'a dɔ rəbi-ti, m'tɛɛ ngɔsi kì bebo Damasi rəmə, tajinati nè ya, londógi kí nɔ ya ndógi i dɔrɔ-ti ree gə dɔ-m sipi. 7 Adì m'tɛɛ m'usi nangi rəmə, m'oo ndi dow pa sə-m ta panè: “Sol, Sol, kdɔ ri bá 'ulə kəm-m ndoo bə wa?” 8 Mɔ m'ilə-é-ti m'panè: “I to nɔ wa, 'Babe?” M'oo ndi dow lé, təl ilə-m-ti panè: “To mɔ Jeju, dow kí Najareti-ti kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya.” 9 Dow-je kí d'ow sə-m, d'oo lo kí ndógi lé maji ya, ngà ndi dow kí 'pa sə-m ta lé bá d'oo al. 10 Mɔ m'dəji-é m'panè: “'Babe, ri bá tɔ kadi m'ra wa?” Beba 'Babe ilə-m-ti panè: “I taá 'ow bebo Damasi-ti ə tin ya d'a kidə-i né lay kí tɔ kadi 'ra.” 11 Ngà lo kí ndógi lé ya, ra adì kəm-m oo lo al, adì dɛ kí d'a sə-m lé, ngà bá d'uwə ji-m 'ndɔr-m d'ow sə-m bebo Damasi-ti.»

12 «Dingəm káre bè kí ri-é lə Ananiasì ə to dow kí njékilə kuji dɔ ndukun-ti lə Lubə rəm, bá to dow kí jipi-je lay kí d'isi bebo Damasi-ti 'pa ta kí dɔ-é-ti maji nɔ rəm, 13 bá ree rɔ-m-ti ə idə-m panè: “Ngonkɔ-m Sol, 'tɛɛ kəm-i 'oo lo.” Rəmə tajinati nè ya, kəm-m oo lo adì m'oo-é. 14 E təl pa bəy panè: “Lubə lə ka-ji-je uwə dɔ-i kete kdɔ kadi 'gə ndigi liə, kdɔ kadi 'oo njəra né kí njururu rəm, bá kdɔ kadi 'oo ta-je kí ta-é-ti kì mbi-i rəm tɔ. 15 Né-je kí 'oo kì kəm-i rəm, ta-je kí 'oo ta-é-ti kì mbi-i rəm kinlé, i bá 'a to njəkɔr go-é kadi dow-je lay d'oo. 16 Kí ngɔsnè-ti kinlé, ri bá 'ɔ 'ngəbi bəy wa? I taá 'nɔ ba 'Babe, kadi-é togi majal-je lə-i kogi adì-i ə kadi 'ra-i batəm.”»

Pol ɔr go kulə kí Lubə ulə-é rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al

17 Loki m'təl m'ree bebo Jorijalem-ti gogi, bá m'isi m'pa ta kì Lubə mɛɛ kəy-ti liə rəmə, né ra-m toki ni bè, 18 ə m'oo 'Babe idə-m panè: «'Ddi rɔ-i, 'tɛɛ lɔw kogi bebo Jorijalem-ti, kdɔtalə ta kí dɔ-m-ti kí 'a pa lé, dow-je kí mɛɛ be-ti kin d'a taa al.» 19 Beba m'təl m'ilə-é-ti m'panè: «'Babe, dɛ ya kàrè 'gə maji kí mɔ lé, ndɔki m'ow mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je, m'adi 'tuwə dow-je kí d'adi-i mɛɛ-dé d'ungi-dé dangay-ti rəm, bá m'adi 'tində-dé kì ndəy rəm tɔ. 20 †Rəm loki ndɔki d'a 'təl Etiyen kí to njəpata lə-i lé, m'a lo-é-ti nɔɔ rəm, m'ndigi sə-dé dɔ-ti rəm, bá m'ngəm kubi-je lə njétɔl-é-je rəm tɔ.» 21 Ngà 'Babe idə-m panè: «'Ow, m'a kulə-i sɔy nɔ rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al!»

Pol tɔji rɔ-é kí n'to ngon njèbe kí Rəm

* 22:3 22:3 Knj 5:34 † 22:4 22:4 Knj 8:3; 26:9-11 † 22:5 22:5 Knj 8:3; 9:1 † 22:20 22:20 Knj 7:58

22 Loki jipi-je d'oo ta lə Pol sar 'tɛɛ do ta-ti kin rəmə, d'un ndi-dé ki taá 'panè: «Kadi dow kí taná bè kinlé, goto dɔnangi-ti nè! Tuwə kadi-é isi kà dɔ-é taá al!» 23 'Tur kɔɔl rəm, 'tɔr kubi-je kí rɔ-dé-ti d'ungi kɔgi rəm, bá d'ɔy nangi 'sane kí taá-taá rəm tɔ. 24 Ngá bá njèkun do kuti asgar-je budɔgi lé, un ndu kadi d'ow siə lo-ti lə asgar-je, ə kadi d'ində-é 'dɔji-é-né ta, kdɔ kadi 'gə-né gin ta kí 'tur-né kəə dɔ-é-ti lé. 25 Loki d'á 'tɔ Pol kdɔ kində-é lé, ɛ idə njèkun do kuti asgar-je kí bu kí á nɔɔ panè: «Ngon njèbe kí Rɔm kí 'gangi ta dɔ-é-ti al bɔy lé, se to tó-é kadi indəi-é wa†?» 26 Loki njèkun do kuti asgar-je kí bu oo ta kinlé, ɛ ɔw rɔ njèkun do asgar-je-ti kí budɔgi lé, idə-é panè: «'A ra ban ngá wa? Dingəm kinlé, to ngon njèbe kí Rɔm lé 'oo ya!» 27 Beba njèkun do asgar-je budɔgi lé, ree rɔ Pol-ti dɔji-é panè: «Idə-m, i lé 'to ngon njèbe kí Rɔm tɔ wa?» Pol ilə-é-ti panè: «Oiyoy, m'to ngon njèbe kí Rɔm.» 28 Rəmə njèkun do asgar-je kí budɔgi lé, təl panè: «Má lé, m'un là nɔ madi bá m'to-né ngon njèbe kí Rɔm.» Ngá Pol panè: «Má lé, m'to ngon njèbe kí Rɔm kí koji-ti!» 29 Beba tajinati nè ya, dɛ kí d'ow kí kində Pol lé 'tɔr bədi-dé, bá njèkun do asgar-je kí budɔgi lé kàrè, loki ɛ gə kí to ngon njèbe kí Rɔm ya bá n'adi 'tɔ-é lé, ɛ bəl nɔ tɔ.

Pol á nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je

30 Lo aa go-ti, njèkun do asgar-je budɔgi lé, ndigi kadi n'ndər gin ta lə Pol maji n'oo se ri bá jipi-je d'ilə-né ta dɔ-é-ti wa. Beba ɛ adi 'tuti Pol, ngá bá un ndu adi 'ba njèkun do njégugnə-je lə Lubə, kí 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je kadi d'ingə-nə. Go-ti, ɛ adi 'ree kí Pol d'ində-é dan-dé-ti.

23

1 Pol adi kəm-é tò kí do 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je géréró, bá idə-dé panè: «Ngankɔ-m-je, panjiyə-m kí rɔ Lubə-ti lé, mɛɛ-m kí ndɛ bè ya kàrè uwə-m kí ta dɔ-ti al ya sar bone.» 2 Rəmə Ananiasi kí burə do njégugnə-je lə Lubə un ndu adi dow-je kí d'á mbó-é-ti ngosi kadi d'ində ta-é. 3 Beba Pol idə-é panè: «I kí 'titi-nɔ kí ndogi bɔr kí 'ra kí pɔ d'adi nda kin bè kinlé, i bá Lubə à kində-i*†! I isi lo kin-ti kdɔ gangta dɔ-m-ti kí go ndukun-ti lə Lubə rəmə, i 'nədi ndukun ə 'un ndu kadi d'ində-m!» 4 Ngá dɛ kí d'á lo-é-ti lé, d'idə-é 'panè: «I 'taji burə do njégugnə-je lə Lubə!» 5 Beba Pol ilə-dé-ti panè: «Ngankɔ-m-je, m'gə to kí ɛ to burə do njégugnə-je lə Lubə al. Kdɔ mbete kí aa njay panè: «'A pa ta kí maji al do 'boy-ti kí do gin dow-je-ti lə-i al†!»»

6 †Pol gə kí dan 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je lé, Sadusi-je d'isi nɔɔ rəm, bá Parisi-je kàrè d'isi nɔɔ rəm tɔ. Beba ɛ ur kəə nɔ-dé-ti panè: «Ngankɔ-m-je, má lé, m'to Parisi rəm, bá m'to ngon koji Parisi-je rəm tɔ. To ta lə nékində mɛɛ dɔ-ti lə-ji kí sobi do tɔsi kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, bá 'gangi-né ta dɔ-m-ti kin.» 7 ɛ pa ta kinlé ilə nangi al ya bɔy rəmə, Parisi-je kí Sadusi-je 'gaki-nə adi 'gangi-nə lo joo. 8 †Sadusi-je lé dɛ 'panè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto rəm, malayka-je 'goto rəm, bá ndil kàrè goto rəm tɔ; ngá Parisi-je rəmə d'ində mɛɛ-dé

† 22:25 22:25 Knj 16:37 * 23:3 23:3 Kí go lo-ti jipi-je bè lé, ra ndɔgi bɔr kí pɔ kadi nda lé, toji dow kí mɛɛ maji al ya ngá ra rɔ-é kí dow kí njururu bè. † 23:3 23:3 Mat 23:27-28 † 23:5 23:5 Tɛt 22:27 † 23:6 23:6 Knj 26:5; Plp 3:5 † 23:8 23:8 Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27

dɔ né-je-ti kin lay tɔ. § 9 Né kin ra adi 'singə dɔ-nɔ-ti sokro. Njéndó dow-je ndukun-je kí ná-je kí dan Parisi-je-ti d'ɪ taá 'naji ta kɪ tógi-dé ə 'panè: «Né madi kí maji al káre ya kàrè jɛ j'ingə rɔ dingəm-ti kanlé al. Dɔmaji ə to ndil, al rəmə malayka bá idə-é ta wa ən!» 10 Tanaji lé, ngə nɔ adi njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, bəl panè d'a kí gángi Pol danɔ bɛti-bɛti. Bɛba ɛ un ndu adi asgar-je kadi d'ur dan kosi dow-je-ti d'ɔr Pol ji-dé-ti d'ow siə lo-ti lə-dé dɛ asgar-je lé. 11 Ndo-é-ti kinlé ndɔ rəmə, 'Babe tɛɛ dɔ Pol-ti idə-é panè: «'Uwə rɔ-i ngə! Gangi-é kí i 'pa-né ta lə-m Jorijalɛm-ti kinlé, 'ow bɛbo Rɔm-ti kàrè 'pa bè ya tɔ bane.»

Jipi-je d'oji-nɔ ta kí maji al dɔ Pol-ti

12 Lo aa kí ndɔge lé, jipi-je d'oji-nɔ ta kí maji al ndil Pol-ti ə d'ubi rɔ-dé dɔ-ti 'panè, n'a kɔyi man al rəm, n'a kusoi né al rəm ya kadi n'toli Pol moki tá. 13 Dow-je kí d'oji-nɔ ta kí maji al dɔ Pol-ti lé, kɔr-dé tɔy kɔrsɔ. 14 Dɛ d'ow d'ingə njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə kɪ 'ngatógi-je lə jipi-je d'idə-dé 'panè: «Jɛ lé, j'adi rɔ-ji, ə j'ubi rɔ-ji dɔ-ti, kadi né à kɔdi ta-ji al ya sar kadi j'tol Pol moki tá. 15 Bɛba kí ngɔsnè-ti kinlé, 'adi ta-si asi-nɔ kɪ 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je ə indəi nɔɔ njèkun dɔ kuti asgar-je-ti kí budɔgi kadi-é ree kɪ Pol nɔ-si-ti, rəmə 'rai titi-nɔ né kí 'ndigi ndəri gin ta lə Pol lé maji kɔo koo bè. Ngə jɛ tɔ rəmə, j'isi pèrèrè kɔo kadi, loki Pol isi ree lé, j'gangi-é j'tol-é kɔgi.»

16 Ngə loki, ngon lə kɔnan Pol-je oo ta lə gangi kí d'oji kɔo gangi-é lé rəmə, ɔti ɔw lo-ti lə asgar-je, ilə ta lé mbi Pol-ti. 17 Loki Pol oo ta kin bè lé, ɛ ba kí káre dan njèkun dɔ kuti asgar-je-ti bu idə-é panè: «Basa kin, ɔw kɪ ta madi kɔo kidə njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi, ən ə ɔw siə rɔ-é-ti.» 18 Bɛba njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu adi basa lé, ɔti ɔw siə rɔ njèkun dɔ kuti asgar-je-ti kí budɔgi lé, ə idə-é panè: «Pol kí tɔ dangay lé, ba-m ə dɔji-m kadi m'ree kɪ basa kin rɔ-i-ti, kɔo ɔw kɪ ta madi kadi ilə mbi-i-ti.» 19 Bɛba njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi, uwə ji basa lé, ɔr-é adi d'ə kɪ kár-dé bá dɔji-é panè: «Ta ri bá ɔw-né kɔo kilə mbi-m-ti wa?» 20 Basa lé idə-é panè: «Jipi-je d'adi ta-dé asi-nɔ kadi 'dɔji-i kadi bore ə adi 'ree kɪ Pol nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je-ti lə-dé, toki né kí d'ow kɪ sangi kɔo koo ta kí njururu dɔ ta-ti liə lé bè. 21 Ngə i rəmə, kadi 'ndigi sə-dé dɔ-ti al, kɔo dow-je kí kɔr-dé à tɔy kɔrsɔ ya d'oji kɔo gangi-é. Dowbɛ-je kinlé, d'adi rɔ-dé ə d'ubi rɔ-dé dɔ-ti kadi n'usoi né al rəm, n'əyi man al ya sar kadi n'toli Pol moki tá. Dɛ d'isi pèrèrè ngə, rəmə né kí 'ngəbi lé, 'ngəbi kadi 'ilə mindi-i adi-dé ya par.» 22 Njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi, ndɔr mbi basa lé panè: Né-je kí i 'ree 'ɔr-m poy-é kinlé, 'pa adi dow kí rangi oo al. Go-ti, ɛ tubə basa lé, adi-é ɔw.

D'ulə kɪ Pol d'adi Gubərnər Pelisi

23 Go-ti bəy ngə bá, njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ba dow-je joo kí 'to njèkun dɔ asgar-je kí bu bu idə-dé panè: «Adi asgar-je bujoo rəm, asgar-je kí njésində-je kɔrsiri rəm, bá dɛ kí njémandangi-je bujoo d'isi pèrèrè, kɔo kadi loki kàdɪ kí siri kí ndɔo asi rəmə d'ow bɛbo Sejare-ti. 24 Kadi né kal lə Pol kàrè tɔ tɔ; kɔo kadi ɔw siə kɪ maji-é ya rɔ Gubərnər Pelisi-ti.» 25 Bɛba njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi lé, ndàngi mbete adi Gubərnər panè:

²⁶ «Mə Klodī Lisiyasi m'ra-i lapiya i Pelisi kī 'to dow kī boy. ²⁷ Jipi-je d'uwə dingəm kī m'ulə siə madi-i kinlé, ə d'ow kɔɔ tɔl-é b́á loki m'oo ta-é kī ɛ to ngon njəbe kī Rəm lé, m'j rati kī asgar-je m'or-é-né ji-dé-ti. ²⁸ Loki m'ndigi gə gin né kī d'ilə-né ta dɔ-é-ti lé, m'ow siə nɔ 'boy-je-ti kī njəgangta-je lə jipi-je. ²⁹ Rəmə m'oo kī d'ilə ta dɔ-é-ti kɔɔ tanaji-je kī sɔbi dɔ ndukun lə-dé, b́i ɛ ra né madi kī tuwə koy əse tuwə dangay al. ³⁰ Loki jipi-je d'isi d'ində dɔ-é kadi 'tɔl-é b́á m'oo ta-é rəmə, tajinati nè ya m'ulə siə madi-i, ə m'adi njékilə ta dɔ-é-ti-je lé 'gə toki dow kī d'a səki Pol ta-é-ti lé to i. [Oiyo n̄a.]»

Pol meɟ bebo Sejare-ti

³¹ Asgar-je 'təl rɔ-dé go ndukun-ti kī d'adi-dé lé, adi ndɔɔ-ndɔɔ nɔɔ ya d'ow kī Pol njal lo-ti lə asgar-je kī bebo Antipatrisi-ti. ³² Loki lo aa lé, dɛ 'təl kī lo kisi-dé-ti bebo Jorijaləm-ti gogi, ə d'inə asgar-je kī njəsində-je kadi d'un ta gaji rəbi lé kī Pol. ³³ Beba loki 'ree tɛɛ bebo Sejare-ti lé, asgar-je kī njəsində-je d'adi mbete lé Gubərnər rəm, b́á 'tɔji-é Pol lé rəm tɔ. ³⁴ Ɛ ndó mbete lé oo rəmə, dəji panə se Pol lé to dow kī dɔnangi-ti kī rá wa? Loki oo kī Pol to dow kī d'oji-é dɔnangi Silisi-ti rəmə panə: ³⁵ Njékilə ta dɔ-i-ti-je d'a ree b́á m'a koo ta kī ta-i-ti bəy. Go-ti, un ndu kadi d'ow kī Pol panata lə Erodi, ə d'ində kəm-dé go-é-ti.

24

Pol q logangta-ti nɔ Gubərnər Pelisi-ti

¹ Ndo m̄j go-ti b́á, Ananiasi kī to burə dɔ njégugnə-je lə Lubə, j̄ bebo Jorijaləm-ti ree bebo Sejare-ti nati kī dow-je kī 'n̄a-je kī dan 'ngatɔgi-je-ti lə jipi-je rəm, kī njəgə pa ta gangi-né dɔ dow-je káre bə, kī ri-é lə Tertulusi. Dɛ 'səki Pol nɔ gubərnər Pelisi-ti*. ² Loki 'ba Pol d'adi-é ree lé, Tertulusi un kuti kɔr ta kɔɔ kilə-né ta dɔ Pol-ti panə: «K̄i takul-i i Pelisi rəm, kī takul gosi lə-i kī 'təl-né gin né-je kɔɔ ta lə maji lə gin dow-je kinlé, b́á j'isi-né kī lapiya kī ɔr njuti-njuti tin. ³ I Pelisi, dow kī boy n̄a, maji-je lay kī i ra lé, lo-je lay ya j'ndigi sə-i dɔ-ti rəm, j'ra-i oiyo dɔ-ti n̄a rəm tɔ. ⁴ Kɔɔ kadi j'uwə-i nangi n̄a al lé, m'ra-i kɔgri, kadi kī go meɟmaji-ti lə-i lé ya, 'yəl mbi-i 'oo-né ta-je kī j'a pa goji dɛkse bə ya kadi-i kin. ⁵ J'gə kī dingəm kinlé, toki mɔy kosi kī usi meɟ be-ti bə. Ɛ sulə jipi-je kī dɔnangi-ti nè lay adi 'gángi-n̄a rəm, ɛ to njəkun dɔ kuti dow-je kī to njékɔr rɔ-dé-je kī 'ba-dé dow-je kī Najareti-ti lé rəm, ⁶ bəy b́á ɔw mbing ya sangi kadi n'təl kəy lə Lubə né kī kɔgi kare rəm tɔ. Né kin b́á jɛ j'uwə-é-né tin. [Jɛ j'ndigi gangta dɔ-é-ti kī go ndukun-ti lə-ji ya, ⁷ ngà Lisiyasi kī to njəkun dɔ kuti asgar-je kī budɔgi b́á ree tɛɛ rəmə, ta-é ji-ji-ti kī lə njətɔgi-ti kī n̄a. ⁸ Go-ti, ɛ un ndu adi njékilə ta dɔ Pol-ti kadi 'ree siə nɔ-i-ti nè.]† Né-je lay kī j'tilə ta-é dɔ-é-ti kinlé, i ya kī dɔ-i loki 'a kulə kuti dəji-é ta-je rəmə 'a gə maji.» ⁹ Jipi-je kàrè d'usi kuti Tertulusi-ti 'panə: Oiyo, gangi-é ya ɔn.

Pol pa ta dɔ rɔ-é-ti nɔ gubərnər Pelisi-ti

* **24:1** 24:1 Knj 23:24. † **24:8** 24:8 Ta-je kī tò mbonɔ né-ti kinlé [...] goto meɟ mbete-je-ti kī dosay kī dan-ti-je kī 'ndangi kī ji-dé kī ta greki.

¹⁰ Loki gubərnər ra kəm-é idə-né Pol kadi pa ta lé, Pol un ta panè: «M'gə maji kí i lé, 'to njègangta lə gin dow-je kinlé, asi bal-je n̄a ngá, beba m'un-né ta kí rə ngá kɔɔ pa dɔ rə-m-ti tin. ¹¹ Kɔw kí m'ow bebo Jorijalem-ti m'osi dɔ-m nangi n̄ə Lubə-ti lé, tɔy ndɔ dɔgi gidi-dé joo al bəy. To né kí i ya kàrè, 'a dəji koo rəm. ¹² Dow káre ya kàrè oo-m meɛ kəy-ti lə Lubə əse meɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je əse meɛ bebo-ti m'ə m'naji ta kɔ dow madi əse m'ə m'sulə dow-je al rəm. ¹³ Dow-je kinlé, né kí d'a ra kadi toji kí ta-je kí 'tilə dɔ-m-ti kin, to ta kí togrɔ-ti ya goto. ¹⁴ Né kí m'gə kí ra né ɛn: Mə lé m'pole Lubə lə ka-ji-je kɔ rəbi Poyta kí Maji kí dɛ 'panè to rəbi néndó kí ngom. Mə m'adi meɛ-m né-je lay kí tɔ meɛ mbete ndukun-ti lə Lubə rəm, meɛ mbete-je-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti lé rəm tɔ. ¹⁵ M'ində meɛ-m dɔ Lubə-ti, toki njéra né kí njururu, kɔ njéra né kí njururu al d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ titi kí njékilə ta dɔ-m-ti-je lé kàrè, d'ində-né meɛ-dé dɔ-ti kin bè ya tɔ.† ¹⁶ Gin-é kin bá ndɔ-je lay ya m'nagi-né rə-m kɔɔ kadi meɛ-m uwə-m kí ta n̄ə Lubə-ti al rəm, bá n̄ə dow-je-ti al rəm tɔ.»

¹⁷ †«M'ra bal-je n̄a rangi bá m'təl m'ree, kɔɔ kadi m'adi né njéndoo-je kí dan gin dow-je-ti lə-m rəm, bá kɔɔ kadi m'adi kadjare Lubə rəm tɔ. ¹⁸ Gangi-é-ti kin bá loki m'təl ta nékɔbe, kɔɔ kadi m'aa-né rə-m lé, ngá bá jipi-je d'oo-m-né meɛ kəy-ti lə Lubə, bi kosi dow-je d'ilə-nə 'gəə dɔ-m, bá m'sulə-dé-né al§. ¹⁹ Jipi-je kí dan-ti-je kí dɔnangi Aji-ti kí d'oo-m lo ra né-ti kin, bá lé d'a kə n̄ə-i-ti kɔɔ kilə ta dɔ-m-ti, toki d'ow sə-m kí ta madi n̄ɔɔ. ²⁰ Lé bè ya kàrè, dɛ kí d'ə nè kin ya kadi 'pa se loki m'ə n̄ə 'boy-je-ti kí njègangta-je lə jipi-je lé, se ri kí maji al ə ta-é usi dɔ-m-ti adi d'oo wa? ²¹ †Kadi ta lə kəə kí m'ə dan-dé-ti m'ur kinlé ya je bè tá ɔbi. M'ur kəə lé m'panè: “To ta lə tɔsi kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ, bá 'gangi-né ta dɔ-m-ti n̄ə-si-ti tin.*”»

²² Ta kí sobi dɔ néndó lə Jeju kinlé, Pelisi gə maji yórérə. Beba ɛ ɔr ndɔ ra ta lé, ɔw-né ndɔ kí rangi-ti ə panè: «Loki Lisiyasi kí njèkun dɔ kuti asgar-je kí budɔgi à ree, bá m'a ndər gin ta lə-si maji koo bəy» ²³ Go-ti, ɛ un ndu adi njèkun dɔ kuti asgar-je kí bu kadi ində kəm-é go Pol-ti rəm, kadi in̄ə-é adi ra ndigi-je liə kí 'nə-je sɛ-sɛ rəm, bá kadi in̄ə dow-je liə kadi 'ree 'ra siə-siə rəm tɔ.

Pelisi ɔji ta kɔ Pol

²⁴ Asi ndɔ sɛ go-ti, Pelisi ree nati kɔ ne-é Drusil kí to jipi, ə ulə kulə ba Pol. Beba loki Pol ree lé, ɛ pa ta kí sobi dɔ kadmɛ Jeju Kristi adi Pelisi†. ²⁵ Ngà loki Pol un ta pa ɔdi-né rə né ra kí njururu rəm, ɔdi-né rə kore meɛ rəm, bá ɔdi-né rə ta kí gangi kí à ree rəm lé, Pelisi bəl n̄a adi panè: «Kí ngɔsnè-ti kinlé, ɔw lo lə-i ngá. Loki m'ingə dɔkaglo bá m'a ba-i bəy.» ²⁶ Pelisi ində meɛ-é dɔ-ti kí Pol à kadi-n'è là. Né kin bá taá-taá ya adi-é ree adi d'ɔji-né-nə ta ta tin. ²⁷ Bè-bè ya bal joo tɔy rəmə Porkiyusi Pestusi ree ɔr-né tó Pelisi. Pelisi in̄ə Pol dangay-ti kɔɔ nəl-né jipi-je.

† **24:15** 24:15 Dan 12:2 † **24:17** 24:17 Knj 21:17-28 § **24:18** 24:18 Knj 21:17-28. † **24:21** 24:21 Knj 23:6 * **24:21** 24:21 Knj 23:6 † **24:24** 24:24 Knj 23:24

25

Pol ndigi kadi Sejar bá gangta lə-n'è

¹ Loki Pestusi ree ra ndo mutə donangi-ti kɪ à kò be do-ti lé, e i bebo Sejare-ti ow bebo Jorijaləm-ti. ² Rəmə njékun do njégugnə-je lə Lubə kɪ 'boy-je lə jipi-je 'ree 'səki Pol rɔ-é-ti. ³ Də 'dəji-é kɪ nɔ kəm-dé-ti, kadi ra sə-dé maji ə adi 'təl 'ree kɪ Pol bebo Jorijaləm-ti gogi. Dowbé-je kinlé, 'ra go rɔ-dé kadi 'gangi Pol rəbəə 'təl-é. ⁴ Beba Pestusi ilə-dé-ti panə: Pol lé, isi dangay-ti bebo Sejare-ti rəm, bá mə ya kɪ do-m kərə nəy nə al, kadi m'təl m'ow nɔ tɔ ngá. ⁵ E ilə do-ti bəy panə: «Kadi dow-je kɪ 'ná-je kɪ dan-si-ti kɪ d'asi gaki d'ow sə-m bebo Sejare-ti, ə kinə dingəm kinlé, ra né madi kɪ go rəbi-é-ti al nɔ rəmə jè 'səki-é.» ⁶ Pestusi isi bebo Jorijaləm-ti nɔ adi toy ndo jinəy joo əse ndo dɔgi al ya təl ow bebo Sejare-ti gogi. Loki e ree tɛ Sejare-ti lé, lo aa go-ti ya ow isi logangta-ti ə un ndu adi d'ow 'ree kɪ Pol. ⁷ Loki Pol ree ya rəmə, jipi-je kɪ d'i bebo Jorijaləm-ti lé, d'ilə-nə 'gəə do-é sipi, ə 'tilə ta-je kɪ tɔ bəl-bəl nə do-é-ti, ya ngá né kɪ à tɔji kɪ ta-je lə-dé kin, to ta kɪ tɔgrɔ-ti lé goto. ⁸ Beba Pol un ta pa do rɔ-é-ti panə: «Mə m'ra né kɪ maji al m'osi-né ndukun lə jipi-je kɪ ta al rəm, m'ra né kɪ maji al m'osi-né kəy lə Lubə kɪ ta al rəm, m'ra né kɪ maji al m'osi-né ngar Sejar kɪ ta al rəm tɔ.»

⁹ Pestusi ge kadi n'nəl jipi-je adi ilə Pol-ti panə: «Se i 'ndigi kadi 'təl ow bebo Jorijaləm-ti gogi, kɔo kadi ta kinlé, toki gangi nɔ takəm-m-ti wa?» ¹⁰ Pol ilə-é-ti panə: «A tɔ bè al! Mə m'a logangta-ti lə ngar Sejar nè, adi lo kin-ti ya d'a gangta lə-m titi. Ngá kɪ sobi do jipi-je lé, i ya kɪ do-i kərə 'gə maji kɪ né kɪ maji al kɪ m'ra sə-dé bè ya goto. ¹¹ Kinə, m'ra né madi kɪ njururu al nɔ əse m'ra né kɪ asi koy lé, m'a mbati koy al. Ngá kinə ta-je kɪ dow-je 'tilə do-m-ti kinlé to ta-je kɪ kare rəmə, dow kɪ ow kɪ tɔgi kadi ilə-m ji-dé-ti goto. Mə lé, m'ge kadi ngar Sejar ya gangta lə-m.» ¹² Beba Pestusi oji ta kɪ njera siə kullə-je ə ree idə-é panə: «I ge kadi ngar Sejar bá gangta lə-i lé, 'a kow nɔ ngar Sejar-ti nɔ ya tɔ.»

Pol a nɔ Agripa-ti kɪ Berenisi

¹³ Asi ndo sɛ go-ti, ngar Agripa-je kɪ Berenisi 'ree bebo Sejare-ti kɔo ra lapiya Pestusi*. ¹⁴ D'isi tin 'ra ndo nə bəy. Beba Pestusi ɔr go ta-je kɪ sobi do Pol idə ngar panə: «Pelisi inə dingəm kərə dangay-ti nɔ. ¹⁵ Ə dingəm-é lé, loki m'ow bebo Jorijaləm-ti rəmə, njékun do njégugnə-je lə Lubə kɪ 'ngatɔgi-je lə jipi-je 'səki-é, ə 'dəji kadi toki gangi ta do-é-ti. ¹⁶ Ngá mə m'ilə-dé-ti m'panə: Kúji ra-é lə dow-je kɪ Rəm lé, tɔ bè al. Də lé, 'a kadi dow kɪ d'ilə ta do-é-ti də kɪ njékilə ta do-é-ti-je d'isi takəm-nə-ti, kɔo kadi dow kɪ d'ilə ta do-é-ti lé, ingə kəm lo pa-né ta do rɔ-é-ti mɔki bane. ¹⁷ Beba də 'ree sə-m nè nati, ə mə m'or ndo al, ngá lo aa ya rəmə m'ow m'isi logangta-ti ə m'un ndu m'adi 'ree kɪ dingəm lé. ¹⁸ Loki njékilə ta do-é-ti-je 'ree lé, ta kɪ 'tilə do-é-ti lé, tɔ bəl nə ngay titi kɪ m'isi m'gir né lé al. ¹⁹ Ngá tanaji-je kɪ sobi do pole Lubə lə-dé də ya rəm, ta-je kɪ sobi do Jeju bəo nə bəo kɪ oy bá Pol panə, e isi kəm kin ya par. ²⁰ Mə m'gə né kɪ m'a ra njururu dan tanaji-je-ti kɪ tanə bè kinlé al. Beba m'dəji Pol m'panə se e ndigi kow bebo Jorijaləm-ti kadi ta liə toki gangi nɔ wa? ²¹ Ngá Pol ndigi kadi ta lə-n'è lé, toki kow-né

* 25:13 25:13 Knj 24:24-27

nò ngar-ti kí boy. Beba m'a m'un ndu kadi 'ngəm-é sar kadi m'ulə siə m'adi Sejar.» ²² Go-ti, Agripa idə Pestusi panè: «Dingəm kinlé, ma ya kà dɔ-m kàrè m'ge koo ta kí ta-é-ti kà mbi-m tɔ.» Pestusi ilə Agripa-ti panè: «Bore nè ya 'a koo ta kí ta-é-ti.»

Pestusi ɔr go ta lə Pol idə Agripa

²³ Beba lokì lo aa lé, Agripa dɛ kà Berenisi 'mɔne mɔne kí tò bəl ya, d'andi-né mɛɛ kəy gangi ta-ti nati kà njèkun dɔ kuti asgar-je budɔgi, bá kà 'boy-je kí mɛɛ bebo Sejar-ti rəm tɔ. Go-ti, Pestusi un ndu adi d'ow 'ree kà Pol. ²⁴ Ngá bá Pestusi un ta panè: «I ngar Agripa rəm, sɔi lay kí isi sə-ji nè kinlé, ooi dingəm kan, kí kosi jipi-je bəktə lay d'ow d'ingə-m bebo Jorijaləm-ti rəm, bá 'ree d'ingə-m lo-ti kin nè rəm, ya 'tur kɔl 'panè kadi-é isi kà dɔ-é taá al. ²⁵ Ə kí sobi dɔ-m ma lé, né káre kí ɛ ra kí asi koy-é ya, ma m'oo al. Bè ya ngà, ɛ ya dɔji kadi ta lə-n'è toki kow-né nò Ngar-ti kí boy. Beba ma m'ɔji kadi m'ulə siə madi-é. ²⁶ Ngà né kí njururu kí sobi dɔ-é, kí kadi m'ndàngi mbete-ti m'ulə-né madi ngar kí boy ya m'ingə al. Gin-é kin bá m'adi-é ree-né nò-si-ti rəm, nò-i i ngar Agripa-ti ya kà tagay bè, kɔ kadi go ta-je-ti kí 'a dɔji-é rəmə jè m'ingə ta madi m'ndàngi. ²⁷ Kdɔtalə kosi kagi dɔ né-je-ti kí 'tilə ta-é dɔ dangay-ti al ya rəmə kulə siə bebo Rəm-ti lé, ma m'oo kí né mbó bè.»

26

Pol ɔr ta liə nò ngar Agripa-ti

¹ Agripa idə Pol panè: «Tarəbi tò tagi kadi 'pa ta dɔ rɔ-i-ti.» Beba Pol ɔy ji-é kí taá ə pa ta dɔ rɔ-é-ti panè: ² «I ngar Agripa, m'ow kà rɔnəl nɔ, kadi bone m'a nò-i-ti m'pa ta dɔ rɔ-m-ti, dɔ né-je-ti kí jipi-je 'tilə ta-é dɔ-m-ti kin. ³ Jipi-je lé, nékobe-je lə-dé lay rəm, né-je lay kí 'naji-nɔ ta dɔ-ti dɔ-ti kàrè, i gə maji nɔ rəm tɔ. Beba kɔgri ya, m'dɔji-i kadi 'yəl mbi-i oo-né ta lə-m, kí mɛɛ kí kilə dɔ madi-é-ti pɔ ya. ⁴ Basa-m-ti nɔ ya, panjiyə-m kí dan gin dow-je-ti lə-m lé, jipi-je lay ya 'gə maji; ɓa kisi-m mɛɛ bebo Jorijaləm-ti, lo kulə gin-é-ti nɔ ya sar bone kin kàrè 'gə maji rəm tɔ. ⁵ †To kí m'to kí káre dan kuti dow-je-ti kí 'ɓa-dé Parisi-je kí 'to njéra ta lə pole Lubə lə-ji kadi ngə nɔ kinlé, jipi-je lay ya 'gə maji low nɔ rəm, dɛ ya kàrè toki 'ndigi lé, d'a pa kadi-si ooi rəm tɔ*. ⁶ Kunmindi kí Lubə un adi ka-ji-je, ə m'ində mɛɛ-m dɔ-ti m'panè né-é à ra né lé, ɛ bá təl gin kə-m logangta-ti ngɔsnè tin. ⁷ Kunmindi kinlé, gin koji lə-ji kí dɔgi gidi-é joo kí 'pole Lubə d'ingə ta-é al, ya ndɔɔ-je kà kada-je kinlé, d'ində mɛɛ-dé dɔ-ti tɔ. I ngar, to ta lə nékində mɛɛ dɔ-ti kinlé, bá jipi-je 'tilə-né ta-je dɔ-m-ti tin. ⁸ Kɔbi ɓo! Sɔi lé, ta lə tɔsi kí Lubə à kadi dow-je kí d'oy 'tɔsi ndəl d'ində lo tɛɛ lé, kɔ ri bá adi to ta kí kare wa? ⁹ †Kí sobi dɔ-m lé, ma ya kà dɔ-m kàrè ndɔki m'ro kà Jeju kí Najaret-ti lé kà tógi-m lay ya tɔ. ¹⁰ ɛ bá to né kí m'ra mɛɛ bebo Jorijaləm-ti, adi dow-je nɔ dan dɛ-ti kí 'to njékaa njay-je lé, ma ya m'ungi-dé dangay-ti. To njèkun dɔ njégugnə-je lə Lubə ya, bá d'adi-m tógi m'ra-né né-je kinlé rəm, lokì tò kadi 'tɔl njékadmɛɛ-je kàrè, m'ilə ta-m titi rəm tɔ. ¹¹ Dɛ lé, taá-taá ya m'ow mɛɛ kəykəwnɔ-je-ti lə jipi-je m'adi-dé kɔ rəm, m'ində tógi dɔ-dé-ti kadi 'pa takɔbi dɔ ta-ti lə Jeju,

bá meɛ wɔngi-ti lə-m kí ra-m dɔ-dé-ti al dɔ maji kinlé, m'ow njal meɛ bebo-je-ti kí dɔ be mba-ti ya m'ulə kəm-dé ndoo bəy.»

Pol ɔr poy kadmeɛ liə

Knj 9:1-30; 22:1-21

¹² Kdɔ né-je kinlé ya njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə d'adi-m tarəbi, ə d'adi-m tógi rəm, adi m'ow dɔ-m kí bebo Damasi-ti. ¹³ I ngar Agripa, à to ta kí kàdì à kə jam dɔ be-ti je bè ngá, loki m'ow dɔ rəbi-ti ya bəy rəmə, m'oo londógi kí ndógi tɔy kàdì ya i dɔrə-ti ree gəə dɔ-ji sipi kí dow-je kí d'ow sə-m. ¹⁴ Je lay ya j'tusi nangi ə m'oo ndi dow pa sə-m ta kí ta Əbrə panè: «Sol, Sol, kdɔ ri bá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?» Nékatì kí 'tosi-né kuti-i lé, toki i 'njirə kuti-i kí gogi-gogi ə à kusi rɔ-i-ti palangi ya tɔ. ¹⁵ Beba m'ilə-é-ti m'panè: I 'to nà wa, 'Babe? 'Babe ilə-m-ti panè: «To mə Jeju kí 'isi 'ulə kəm-m ndoo lé ya. ¹⁶ Ngà 'ubə nangi i 'ə dɔ nja-i-ti taá. Yən, m'tɛɛ sə-i kɔy kdɔ kində-i kadi 'to ngonnjəkullə lə-m. Né-je kí 'oo kí kəm-i ngá kin rəm, ɛ kí m'a tɛɛ sə-i kɔy kdɔ kadi 'oo bəy kinlé, i bá 'a to njəkɔr go-é kadi dow-je d'oo. ¹⁷ M'a taa-i kilə-i taá ji gin dow-je-ti kin rəm, ji gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al kí m'a kulə-i rɔ-dé-ti kin, ¹⁸ kdɔ kadi 'ow 'tɛɛ kəm-dé kadi 'tɛɛ kɔgi londul-ti ə d'ow lo-ti kí ndógi rəm, kadi 'tɛɛ kɔgi gin tógi-ti lə Satə ə d'ow gin tógi-ti lə Lubə rəm, kdɔ kadi loki d'adi-m meɛ-dé rəmə, Lubə inə go majal-je lə-dé kɔgi adi-dé rəm, bá kdɔ kadi d'ingə-né nékugə doji natì kà dow-je kí Lubə ɔr-dé ində-dé tagay kin rəm tɔ.»

¹⁹ «I ngar Agripa, né kin bá, m'təl-né rɔ-m go né-ti kí dɔrə-ti kí ra-m toki nɪ bè kin tin.» ²⁰ †Ngà mə lé, m'ilə mbɛ Poyta kí Maji m'adi dow-je kí bebo Damasi-ti ya kete, bá dɛ kí bebo Jorijaləm-ti, kà dɛ kí dɔnangi Jude-ti rəm, bá m'adi dɛ kí 'to jipi-je al m'panè: Kadi d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi ə 'ree rɔ Lubə-ti rəm, kadi kullə ra-dé tuwə kullə ra dow-je kí d'inə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi bane.† ²¹ Né kin bá jipi-je 'təti-m-né d'uwə-m meɛ kəy-ti lə Lubə ya ə 'sangi kadi 'təl-m-né lé tin. ²² Ngà Lubə ngəm-m sar meɛ ndɔ-ti kin, adi mə m'pa ta liə madi ngan dow-je kà dow-je kí boy tin. M'pa ta m'adi tɔɔ ur rangi al, ngà to né-je kí Moiyiji-je kà njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa 'panè à ra né lé, ya bá m'pa, ²³ †adi to ta lə Kristi kí à kingə kɔ rəm, bá ɛ ya à to dow kí dɔsəy kí à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ə à kilə mbɛ londógi kí sɔbi dɔ kaji kadi jipi-je rəm, kadi gin dow-je kí 'to jipi-je al rəm lé†.

Pol idə Agripa kadi adi meɛ-é Jeju

²⁴ Pol ə ɔr go né-je kinlé bè, pa-né ta dɔ rɔ-é-ti ya rəmə Pestusi pa ta kà ndi-é kí boy panè: «Pol, i lé dɔ-i maji al wa! Négə lə-i kí nà lé, ra-i adi dɔ-i tɔ danə al wa!» ²⁵ Ngà Pol ilə-é-ti panè: «Kəy! Pestusi dow kí boy! Dɔ-m maji al al! To ta-je kí tɔgrɔ-ti rəm, ta-je kí kəm kaa njay-njay ya bá m'pa tin. ²⁶ Ngar Agripa dəji ta dɔ né-je-ti kinlé, oo maji. Né kin bá m'pa-né m'adi-é kà meɛ-m kí nda kəy tin. M'gə maji, kí né-je kí ra né kinlé, ɛ kare kí lo-é à kiyə Agripa ya goto, kdɔtalə to né-je kí ra né lo bɔyɔrɔ-ti al. ²⁷ Ngar Agripa, i adi meɛ-i ta-je kí njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa lé ya al wa? M'gə toki i adi meɛ-i ta-je lə-dé ya!» ²⁸ Agripa idə Pol panè: «Nəy ndɛ bè kadi uwə-m kà ta kadi m'təl njékun go Kristi

† 26:20 26:20 Knj 9:20,28,29 † 26:20 26:20 Knj 9:20,29; Mat 3:8; Luk 3:8 † 26:23 26:23

1Kɔ 15:20 † 26:23 26:23 1Kɔ 15:20; Eja 42:6

lé ya!» ²⁹ Beba Pol ilə-é-ti panè: «Lé nà y nde bè əse nà y nà kàrè, mə m'isi m'pa ta kà Lubə kadi i par al, ngà kadi dow-je lay kí d'isi d'oo ta lə-m bone kin ya 'təl titi-nà kí mə m'isi-né kin bè. Ngà sil-je kin ya par ə kadi labi mbó-si al!»

³⁰ Ngar Agripa rəm, gubərnər Pestusi rəm, Berenisi rəm, bá de kí d'isi sə-dé lé d'i taá. ³¹ Beba loki d'isi d'or rə-dé kí rangi lé, 'pa-nà ta 'panè: «Dingəm kinlé, né káre ya kí e ra kí asi koy əse asi dangay ya goto.» ³² Go-ti, Agripa idə Pestusi panè: «Dingəm kinlé, to dəji kí e ya dəji kadi ta lə-n'è ow nù Sejar-ti ngá kin al lé, lé à toki kilə-é taá kí kilə ya bè.»

27

D'ulə kà Pol mee bebo Rəm-ti 2Kɔ 11:25-26

¹ Loki d'un ndu kadi j'al mee bato-ti j'ow dɔnangi Itali-ti lé, d'ulə Pol kà dangay-je kí dan-ti-je ji dingəm-ti kí 'ba-é Juliyusi kí to njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu, kí 'to «asgar-je lə Ogusti.» ² Bato káre kí mee bebo Adramiti kí tɔ kadi à kun kà kàdì kɔngi-kɔngi kí dɔnangi Aji-ti, bá j'al mee-é-ti j'ow. Aristarki kí to dow kí mee bebo Tesaloniki-ti, dɔnangi Maseduwan-ti ow sə-ji nati. ³ Lo aa go-ti, loki j'uwə nangi nde bebo Sidɔ-ti lé, Juliyusi kí to njera maji kí Pol Pol lé, inə tarəbi adi-é ow rɔ nam-é-je-ti kadi 'ra siə. ⁴ Loki j'i lo-é-ti nɔɔ lé, j'un kà kàdì kɔngi kí dɔnangi Siprə-ti kí tɔ dan ba-ti, kɔ yól ulə tilə kəm-ji. ⁵ Loki j'ində babo kí tɔ ngosi kà dɔnangi Silisi kà dɔnangi Pampili j'gangi lé, j'ree tɛ tɛ bebo Mira, dɔnangi Lisi-ti. ⁶ Lo-é-ti nɔɔ, njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu lé, ingə bato káre kí bebo Alegjandri-ti kí isi ow dɔnangi Itali-ti rəmə, adi j'al mee-é-ti. ⁷ Ndo nà ya bato lé, ay ngɔdi low al, adi j'ingə kɔ nà, bá j'tɛ ngosi kà bebo Nidi. Ngà yól ɔgi-ji kow kəm-ji kí kete, beba je j'al kà kàdì kɔngi dɔnangi Kreti-ti, j'ow kí Salmone. ⁸ Ngə sə-ji nà, bá j'ree kà kàdì kɔngi sar j'ree j'tɛ lo-ti kí 'ba-é «lo kə bato-je kí to lo kí kurə» kí tɔ ngosi kà bebo Laje.

⁹ Dɔkaglo dəə dɔ-ji-ti tin asi ta-ti rəm, bá ndo kɔgi rɔ nékuso kà man kay lə jipi-je, kɔ kadi Lubə inə-né go majal lə-dé kɔgi lé tɔy rəm, adi lo kadi bato ay dan ba-ti kàrè təl ndɔji ta nà rəm tɔ. ¹⁰ Né kin bá Pol ndəji-dé-né kete panè: «Kama-je, mə m'oo kí kow mba lə-ji kinlé, à to bato kin par bá à tuji al rəm, à to né-je kí mee-é-ti par al rəm, ngà jəi dow-je ya kàrè j'a kɔ kingəi tuji titi.» ¹¹ Ngà njəkun dɔ asgar-je kí bu lé, ta lə njək uwə ngow bato lé rəm, ta lə 'ba njəbato bá uwə mee-é nà, tɔy ta-je lə Pol. ¹² Rəm ta lə maji kí lo kə bato-je kin maji kisi-ti nà kul-ti al lé, dow-je kí nà 'ndigi kadi toki kow kete, ə kinə lo-é tɔ rəmə, toki kow tɛ Penisi, lo kə bato-je-ti, dɔnangi Kreti-ti ngá tá-je toki kuwə lo kisi-ti kadi nà y kul dəə-né. Lo kə bato-je kinlé, tɔ mbunə lo-ti kí bəə kà lo kur kàdì.

Yólbo ulə dɔ ba-ti

¹³ Loki yól kà tɔgi-é nà al, j kà bəə bè ulə dan pèèè rəmə, de 'gir kí kɔjra lə-dé à kusi kɔdi. Beba d'un ngow là kuwə bato nangi dan man-ti, d'ilə mee bato-ti, ə d'un kà kàdì kɔngi dɔnangi Kreti-ti ngosi-ngosi d'ow. ¹⁴ Ngə sə go-ti ya rəmə, yólbo kí 'ba-é Ərakilɔ, j kà dɔnangi Kreti-ti kí tɔ dan ba-ti ulə mbi-mbi ree dɔ-ji-ti. ¹⁵ Yól kinlé, un bato dɔ-é-ti, adi lo

kadi bato t̄a dan-ti lé goto, rəmə j̄e j'ɪnə rɔ-ji yaki j'adi ɔw sə-ji ki n̄ɔɔ bin ya par ngá. ¹⁶ Beba j'ow j't̄eɛ kəl lo-ti kɪ bəə kàdì ngon dɔnangi-ti kɪ 'bá-é Koda kɪ to lo kɪ dan ba-ti. Lo kinlé, bá taá yəl dɔ-ji-ti, ngà rəmə j'ra lo ra-é-ti bè bá j'uwə ngon t̄o kɪ 't̄ó-é kuti bato-ti lé*. ¹⁷ Loki d'un ngon t̄o kɪ kuti bato-ti lé d'ində m̄eɛ-é-ti rəmə, d'oy kulə-je 'bindi-né bato lé bindi-bindi. D̄e 'bəl kadi bato i ɔw ɔsi-ji dɔ nangra-ti, lo-ti kɪ 'bá-é Sirti, adi 'tuti takubi kɪ taá kɪ njəkadi bato ay ngodi n̄a lé, d'ilə m̄eɛ bato-ti. Beba bato lé ɔw sə-ji ki n̄ɔɔ bè ya par ngá. ¹⁸ Yəl lé, ulə dɔ-ji-ti kɪ t̄ógi-é bè-bè ya sar lo aa-né rəmə, d̄e d'oy né-je kɪ 'n̄á-je kɪ t̄o m̄eɛ bato-ti lé, d'ungi k̄ogi dan babo-ti, ¹⁹ rəm ndɔ kɪ njəkungi-ti mutə lé, d̄e ya d'oy né-je kɪ bato-ti kɪ ji-dé 'tilə mani. ²⁰ Ndɔ n̄a ya kəm-ji oo kàdì al rəm, oo kərwei-je al rəm. Yəl lé, ulə kɪ t̄ógi-é n̄a ya par-par, adi dow kɪ gir m̄eɛ-é-ti pané j'a kaji ya goto.

²¹ Dow-je kɪ m̄eɛ bato-ti lé, d'uso né al ya ndɔ n̄a. Beba Pol i ɔ taá dan-dé-ti idə-dé pané: «Kama-je, lé toki 'təli rɔ-si go takoji-ti lə-m, adi j'isi Kreti-ti, rəmə lé ko-ji à t̄o bè al rəm, bá a kungi né-je k̄ogi bè al rəm t̄o. ²² Ngà kɪ ngɔsnè-ti kinlé, m'ulə dingəm m̄eɛ-si-ti kadi uwəi rɔ-si ngá. Kdotalə dow káre ya kàrè à koy dan-si-ti al. Ngà bato lé ya kɪ kár-é bá à tuji. ²³ Lubə lə-m kɪ m'isi m'pole lé, malayka liə káre ree rɔ-m-ti ndɔɔ nè, ²⁴ idə-m pané: “Pol, 'oo bè, né káre ya kàrè 'bəl al, 'a kow t̄eɛ lo gangta-ti n̄ɔ ngar Sejar-ti ya, rəm bá Lubə à ngəm dow-je lay kɪ d'isi sə-i m̄eɛ bato-ti lé rəm t̄o.” ²⁵ Beba kama-je, uwəi rɔ-si ngá. M̄a m'adi m̄eɛ-m Lubə, Lubə à t̄eɛ sə-ji titi kɪ malayka pa-né adi-m lé ya. ²⁶ Ngà kosi bá j'a kowi kosi dɔ-ji dɔnangi-ti madi kɪ t̄o dan ba-ti.»

²⁷ To ndɔ d̄ogi gidi-é sɔ bone ngá é yəl ɔsi-ji yó-je kɪ nè-je par-par dan babo-ti kɪ 'bá-é Adiriyatiki, rəmə dan lo bapi lé, njérakullə-je kɪ m̄eɛ bato-ti lé, 'gir kɪ j'ɔ ngosi kɪ dɔnangi madi. ²⁸ Loki d'un né mbɔji ku lə man d'ilə mani kdɔ koo rəmə, ɔw nangi asi njiyə kɪ dow à njiyə nja-é kormutə gidi-é siri. D'ow kete əbi nd̄e lé, 'təl d'ilə né lé ya bəy rəmə, ɔw nangi asi njiyə kɪ dow à njiyə nja-é kərjoo gidi-é jin̄ay joo. ²⁹ 'Bəl kadi bato ɔw dar rɔ-é ər-ti kɪ boy n̄a kɪ dan ba-ti, beba ngowla kuwə bato nangi dan man-ti lé, d'ungi sɔ kuti-é-ti gogi dan man-ti, ə 'ndingə kadi lo aa kalangi. ³⁰ Ngà njérakullə m̄eɛ bato-ti lé, 'sangi rəbi kay-n̄a kin̄ə bato lé, adi d'un ngon t̄o kɪ m̄eɛ bato-ti lé, d'ilə dan babo-ti, rəmə 'ra rɔ-dé titi-n̄a né kɪ d'ow kɪ koy ngowla kuwə bato nangi kɪ t̄o kete n̄ɔ-é-ti, kdɔ kungi mani bè. ³¹ Beba Pol idə njəkun dɔ kuti asgar-je kɪ bu kɪ ndəgi asgar-je pané: «Kinə dow-je kin d'isi sə-si m̄eɛ bato-ti kin al lé, dow káre kɪ dan-si-ti kɪ à kaji ya goto.» ³² Beba asgar-je 'tijə kulə ngon t̄o lé 'gangi ə d'ɪnə d'adi ɔw.

³³ Kete bá kadi lo aa lé, Pol ulə dingəm m̄eɛ dow-je-ti lay ya kadi d'uso né. ̄E pané: «Bone to ndɔ d̄ogi gidi-é sɔ ngá kɪ m̄eɛ-si ɔ kəkəkə rəm, usoi né al rəm. ³⁴ Beba kɪ ngɔsnè-ti kinlé, m'd̄oji-si kɪ ta k̄ɔ-m-ti kadi usoi né. Nékuso lé, à ra kadi isi kɪ dɔ-si taá. Dow kɪ dan-si-ti kɪ bəl dɔ-é káre à kər kusi k̄ogi ya goto. ³⁵ Loki Pol pa ta-je kin bè lay rəmə, un mbə ra oiyo Lubə dɔ-ti takəm-dé-ti lay, ə uwə gangi uso. ³⁶ Bè ngá bá, d̄e lay ya d'uwə rɔ-dé ngá d'uso né t̄o. ³⁷ J̄e lay kɪ j'isi

* **27:16** 27:16 'T̄ó t̄o-je kuti bato-je-ti kdɔ kadi kinə né ra bato rəmə-je d'al m̄eɛ-é-ti d'aji rɔ-dé.

mee bato-ti lé, je bujoo kɪ kɔrsiri gidi-é meke. ³⁸ Loki d'uso né asi-dé lé, d'oy gemé kɪ mee bato-ti lé, d'ungi dan babo-ti adi bato lé, ɔle pɛl.

Pungum man ində Bato tóti njuki-njuki

³⁹ Loki lo aa rəmə, njérakullə mee bato-ti lé, 'gə lo al. Ngà tɔɔ man kɪ ɔw tɛɛ ngangɪ ba-ti par ə d'oo, ə 'ndigi kadi kinə lo-é à tò rəmə, toki kow kɪ bato lé, jan-jan titi. ⁴⁰ Befə də 'tuti ngowla-je kɪ d'uwə-né bato nangɪ lé d'inə dan babo-ti ə 'tuti kulə tó ngow bato lé, bəy ngá bá d'un takubi kɪ njətaa yél dɔ bato-ti kɪ tò kuti-é-ti gogi lé 'tó taá ə d'ow kɪ dɔ nangra-ti lé. ⁴¹ Ngà bato lé, ree dar nangra kɪ lo kingə-nə-ti lə man-je joo adi nɔ bato lé dubi-ti jigi-jigi, adi lo kɔti kete goto. Rəmə tógi pungum man ya ində kuti bato lé adi tóti njuki-njuki. ⁴² Asgar-je d'adi ta-dé asi-nə kadi n'toli dangay-je lay nɛ dow káre dan-dé-ti à kɪ kusi mani kale kay kow. ⁴³ Ngà njəkun dɔ kuti asgar-je kɪ bu ndigi kaji Pol, adi ɔgi-dé ra nɛ kɪ d'oji kinlé. E un ndu kadi də lay kɪ 'gə kale man, d'ungi-nə mani kete, ə d'ale 'tɛɛ ndaa-ti dɔ nangi-ti. ⁴⁴ Ə kadi ndəgi-dé-je 'tiɲə kàdɪ kagi-je-ti kɪ tati-je, kɪ kàdɪ gaji bato-ti lé, kdɔ tɛɛ-né ndaa-ti tɔ. Gangi-é kin ya dow-je lay 'tɛɛ-né ndaa-ti bi né madi ra-dé al.

28

Pol isi donangi Malti-ti kɪ tò dan ba-ti

¹ Loki j'tɛɛ ta yo-ti ngá rəmə, dow-je d'idə-ji kɪ donangi kɪ tò dan man-ti lo kɪ j'a-ti kinlé ri-é lə Malti. ² Dow-je kɪ donangi-é-ti kinlé, 'ra sə-ji maji ra kɪ gə-é goto. Dɛ 'ra pər diki-diki ə 'ba-ji ta-ti d'adi j'ndibi, kdɔ ndi isi ədi rəm, bá kul kàrè ɔ nɔ rəm tɔ. ³ Loki Pol saa ngəngrə ungi dan pər-ti rəmə, kunji pər ra adi li pi tɛɛ-ti tiɲə ji-é-ti. ⁴ Loki dow mee be-je kɪ donangi-ti kin, d'oo kɪ li lé, tiɲə ji Pol-ti rəmə, 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Tɔgrɔ-ti, dingəm kinlé, to njətɔl dow-je. Né kin é tɛɛ-né ta yo-ti dan babo-ti ya kàrè, Lubə kɪ njəra né kɪ njururu ndigi kadi-é isi-né kɪ dɔ-é taá al tin.» ⁵ Ngà Pol tusi li lé ilə-é dan pər-ti, ə rɔ-é kàrè dɔ-é njam al rəm. ⁶ Dow-je lé, d'a 'ngəbi kadi rɔ Pol tii əse kadi usi briki ya oy tajinati nɛ. Ngà loki 'ngəbi tó-dé uu nɔ ya d'oo kɪ né madi tò gay rɔ Pol-ti al lé, 'təl 'pa ta kɪ rangɪ 'panè: Dingəm kan to magi.*

⁷ Dow kɪ boy kɪ donangi-ti kɪ tò dan ba-ti kinlé, kəy liə tò mbó lo-ti kinlé nɔɔ ə ri-é lə Publiyusi. E uwə-ji kɪ rɔ-é-ti maji nɔ rəm, bá adi-ji kəy j'tò-né ndɔ mutə rəm tɔ. ⁸ Bɔbi Publiyusi tò mɔy nangɪ. 'Ningə ində-é adi rɔ-é tungə pil-pil rəm, bá ndəngɪ məsi rəm tɔ. Pol ɔw kəy go-é-ti, pa ta kɪ Lubə kdɔ ta liə, ində ji-é dɔ-é-ti adi ingə lapiya. ⁹ Go-ti, njémɔy-je kɪ rangɪ kɪ d'isi donangi-ti kin kɪ tò dan ba-ti lé, kàrè 'ree d'ingə Pol, ə d'ingə lapiya ya tɔ. ¹⁰ Dow-je d'un ta-ji nɔ lo-é-ti nɔɔ rəm, bá loki ndɔ asi kadi j'ow ngá kàrè, də d'adi-ji né-je kɪ j'ow ndoo-é rəm tɔ.

Pol ree mee be-ti kɪ Rɔm

Rɔm 1:9-15

¹¹ Go nɔy-ti kɪ mutə lé, je j'al mee bato-ti madi kɪ Alegjandri-ti kɪ ri-é lə «Magi ndungə-je» kɪ nɔy kul gangɪ dɔ-é-ti donangi Malti-ti kɪ tò donangi kɪ tò dan ba-ti lé. ¹² Je j'ow j'tɛɛ mee bebo Sirakusi-ti bá j'uwə

* 28:6 28:6 Knj 14:11

nangi titi asi ndo mutə bè. ¹³ J'un rəbi kà kàdì kóngi-kóngi j'ree mee bebo Regio-ti. Lo aa go-ti, yólbo ulə asi ndo joo rəmə, j'tee mee bebo Pujol-ti. ¹⁴ Mee bebo-ti kinlé, je j'ingə njékadmee-je ə d'uwə-ji mba ə 'ra kəgri kadi j'isi rə-dé-ti ndo siri. Beba je j'ilə də-ji j'ow-né ki mee bebo Róm-ti. ¹⁵ Loki njékadmee-je kí bebo Róm-ti d'oo poy-ji lé, 'tilə kəm-ji sar 'tee lo suki-ti kí bebo Apiyusi-ti rəm, bá kəy tò mba-je-ti kí tò ta-nə-ti mutə kin rəm tɔ. Loki Pol oo-dé lé, ɛ ra oiyo Lubə rəm, bá rə-é ngə rəm tɔ. ¹⁶ Loki j'ree tee mee bebo Róm-ti lé, njəkun dɔ kuti asgar-je kí bu inə dangay-je kí lay ji gɔrɔ-ti káre, ngə Pol bá d'inə-é d'adi tò kəy liə gay ə d'adi asgar káre ində kəm-é go-é-ti tɔ.

Pol ndó ta lə Lubə mee bebo Róm-ti

¹⁷ Ndo mutə go-ti, Pol ba 'boy-je lə jipi-je rə-é-ti mee bebo Róm-ti. Loki dɛ 'kəw-nə lé, Pol idə-dé panè: «Ngankɔ-m-je, m'oo né káre kí m'ra m'osi-né ta gin dow-je lə-m al rəm, bá m'osi-né ta nékobe-je lə ka-ji-je al rəm, ya rəmə d'uwə-m dangay-ti mee bebo Jorijaləm-ti, ə d'ilə-m ji dow-je-ti kí Róm. ¹⁸ Beba loki 'ndər gin ta lə-m lé, 'ndigi kilə-m taá, kdotalə d'ingə ta madi kí asi kadi 'gangi-né ta koy dɔ-m-ti al. ¹⁹ †Ngə loki jipi-je 'ndigi al lé, mə m'dəji kadi Sejar bá gangta lə-m, bi m'gir mee-m-ti kdɔ kilə ta dɔ gin dow-je-ti lə-m al†. ²⁰ Gin-é kin bá m'dəji kadi m'oo-si-né rəm, bá kadi m'pa-né sə-si ta rəm tin. Mə lé, to ta lə nékində mee dɔ-ti lə-ji jəi Israyel-je bá d'ilə-m-né sil tin.» ²¹ Dɛ d'ilə-é-ti panè: «Jɛ j'ingə mbete kí dɔ-i-ti káre kí j dɔnangi Jude-ti al rəm, bá ngonkɔ-ji káre ya kàrè ree ɔr-ji poyta lə-i adi j'oo al rəm tɔ. ²² Ngə je j'ndigi kadi i ya 'pa ta kí mee-i-ti adi j'oo. Kdotalə néndó kí i un go-é lé, lo-je lay ya dow-je d'osi ngerəngi.»

²³ Dɛ d'ɔr ndo d'adi Pol, adi dow-je nɔ ya 'ree d'ingə-é lo kisi-é-ti. Beba ɛ ɔr-dé gin ta-je kí sobi dɔ kɔbe lə Lubə. Pol sangi kadi n'uwə-dé kà ta sobi dɔ Jeju, adi ulə gin-é dɔ ndukun-je-ti lə Moiyiji rəm, dɔ mbete-je-ti lə njəpata-je kí ta Lubə-ti bá pa-né sə-dé ta. Pol ɔr gin ta lé, kí ndoge ya sar losolɔ pee. ²⁴ Dɛ kí nɔ-je d'adi mee-dé ta-je lə Pol, ngə dɛ kí dan-ti-je 'mbati kadi mee-dé tɔ. ²⁵ Loki ta-dé asi-nə al bá d'isi 'sane-nə lé, Pol idə-dé ta kin ya par panè: «Ta kí Ndil kí aa njay adi Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti pa adi ka-ji-je lé, to ta kí tɔgroti ya. Ndil kí aa njay panè:

²⁶ “‘Ŭw idə gin dow-je kin:

D'a koo ta maji ya ngə d'a 'gə mee-é al,

D'a koo lo maji ya ngə d'a koo né al,

²⁷ Ooi, gin dow-je kanlé, 'to njémeeŋgə-je,

'Tɔsi mbi-dé kə-kə 'tɔɔ, nè mbi-dé à kɔ koo ta rəm, nè d'a kɔ gə né;

'Nibi kəm-dé jibi-jibi, nè kəm-dé à kɔ koo lo rəm,

Nè mbi-dé à kɔ koo ta rəm, nè d'a kɔ gə né,

Rəmə d'a kɔ kiŋə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kadi m'j m'aji-dé†.»

²⁸ Pol təl panè, kadi 'gəi maji, Lubə ulə kà ta kaji kinlé kí rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al, ə dɛ 'taa kalangi.

²⁹ [Loki Pol pa ta kin bè lé, jipi-je d'j 'naji-nə ta nɔ taá-taá d'ow-né.]§

³⁰ Pol uwə kəy nɔy isi-ti bal joo. Dow-je lay kí 'ree d'oo-é lé, ɛ uwə-dé

† 28:19 28:19 Knj 25:11 † 28:19 28:19 Knj 25:11 ‡ 28:27 28:27 Eja 6:9 § 28:29 28:29
Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kí ji-dé kà ta greki.

kí rɔ-é-ti. ³¹ Pol ndó dow-je ta kí sobi do kɔbe lə Lubə rəm, ndó dow-je ta lə 'Babe Jeju Kristi kì meɛ nda kəy, bi né madi kí ɔgi-é lo-é goto.

Mbete kí Pol ndàngì adi Ròm-je Ta-je kí dɔ mbete-tì kí Pol ndàngì adi Ròm-je

Njèkɔwkuɔlɔ Pol ndàngì mbete kin adi njèkadì mɛɛ-dé Jeju Kristì kí d'isi bebo Ròm-tì. Ɛ pa sɛ-dé ta kí sɔbì dɔ néndó-je-tì kí boy n̄a-n̄a titi ta kí sɔbì dɔ kadmɛɛ je bè kin ya kete mɔkì rəm, néndó kí sɔbì dɔ dow-je lay kí d'a koy kdotalɔ ra kí 'ra majal d'osi-né ta Lubɔ rəm, néndó kí sɔbì dɔ tɔjì kí Lubɔ tɔjì ramaji liɔ mɛɛ kɔr-tì kí ɔr ta dɔ dow-je-tì kí d'adi mɛɛ-dé Jeju Kristì kí ingɔ kɔ tó-dé-tì dɔ kagdɛsi-tì rəm, néndó kí sɔbì dɔ ndukun lɔ jipì-je kí tɔjì dow-je majal lɔ-dé rəm, néndó kí sɔbì dɔ néra kí njururu lɔ Lubɔ rəm, néndó kí sɔbì dɔ kadmɛɛ kí ɛ bá aji-dé bi tɔl rɔ go ndukun-tì al rəm, néndó kí sɔbì dɔ Lubɔ kí adi Ndil-é kí aa njay isi mɛɛ njèkadmɛɛ-tì kí rá-rá kin rəm; Ndil kí aa njay kinlé ra sɛ-dé kaglo kisi kì dɔ taá-tì lɔ-dé adi panjiyɔ-dé titi-n̄a kì panjiyɔ Jeju ya kí kete par-par ('Ndó 1–11). Go-tì, Pol pa ta kí sɔbì dɔ kəm rɔbì kí njururu kí njèkadmɛɛ-je d'a njiyɔ-né kɔɔ majì kí Lubɔ ra sɛ-dé ('Ndó 12–16).

Mɛɛ mbete Kullɔ-je-tì lɔ njèkɔwkuɔlɔ-je lé, dow à kingɔ ta kí sɔbì dɔ Pol kí to njɛba lɔ Poyta kí Majì kì tɔl-é kí tɔl to njèkɔwkuɔlɔ kɔɔ kilɔ mbe-é kì lo-je lay kí dɔnangi-tì. Dokaglo-tì kí Pol ndàngì-né mbete kin bebo Kɔrɛnti-tì lé, ɛ oo lo kí bebo Ròm-tì al ya bɔy; kaglo-tì liɔ kinlé, Ròm to bebo kí boy itɔ bebo-je lay kí dɔnangi-tì rəm, to bebo kí boy kí kɔɔbe-tì kí dɔnangi-je lay kí gɛɔ dɔ babo Mediterane. Ɛ ɔjì mɛɛ-é-tì kadì n'ɔw-tì n'ɔw n'ingɔ kutì njèkadmɛɛ-je kí ɛ ndàngì mbete kin adi-dé. Ɛ gɛ dow-je madì kí nɔɔ kete ngá, adi ɛ ra-dé lapiya ta tɔl ta mbete-tì kinlé.

Tɔjì rɔ kì lapiya kí ra

¹ M̄a Pol, ngonnjèkullɔ lɔ Jeju Kristì kí Lubɔ ba-m adi-m m'to njèkɔwkuɔlɔ, bá indɔ-m tagay kadì m'ilɔ mbe Poyta kí Majì liɔ lé bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si; ² – Poyta kí Majì kinlé, low n̄y ya ɛ un mindi-é kɔɔ ɔ un kì kəm rɔbì kí rɔ njɛpata-je kí ta-é-tì, adi ta-é tɔ mɛɛ mbete-tì kí aa njay nɔɔ; ³ to ta kí sɔbì dɔ Ngon-é, kí to-é dow-tì rəmɔ, to kí ginka-tì lɔ Dabidi; ⁴ ɔ kí sɔbì dɔ Ndil kí aa njay rəmɔ, tosi ndɔl tɛɛ liɔ dan dow-je-tì kí d'oy ra adi tokì tɔjì-é ndaa-tì rɔsi kì tógì kí ɛ lé to Ngon lɔ Lubɔ. ⁵ Jeju Kristì lé to 'Babe lɔ-ji. Kì takul-é bá Lubɔ ra-né sɛ-ji majì rəm, adi j'to-né njèkɔwkuɔlɔ-je kɔɔ kadì kì ri-é rəmɔ, j'adi gin dow-je lay d'adi-é-né mɛɛ-dé ɔ 'tɔl rɔ-dé go ta-tì liɔ, ⁶ adi sɔjì kàrè 'toi dow-je kí Jeju Kristì ba-si tɔ. – ⁷ Mbete kinlé m'ndàngì m'adi-si, sɔjì lay kí Lubɔ indɔ-si dan kəm-é-tì, ba-si adi 'toi dow-je kí aai njay, kí isi bebo Ròm-tì. Kadì ramaji, kì lapiya lɔ Bɔbi-ji Lubɔ, kì 'lɔ 'Babe Jeju Kristì n̄y sɛ-si.

*Bo kɔw koo njèkadmɛɛ-je kí Ròm ra Pol n̄a
Ròm 15:23-32*

⁸ Kete n̄ nè-je-ti lay lé, m'ra oiyo Lubə lə-m kɔɔ ta lə-si lay k̄i takul Jeju Kristi, kɔɔtalə poy kadmeɛ lə-si ɔɔ lo k̄i dɔnangi-ti nè lay. ⁹ Lubə k̄i m'isi m'ra kullə liə k̄i meɛ-m k̄i káre-rè k̄i kəm rəbi kilə mbɛ Poyta k̄i Maji lə Ngon-é lé gə maji k̄i meɛ ta-je-ti k̄i m'isi m'pa siə lé m'nal kilə ri-si dan-ti al rəm, ¹⁰ bá taá-táa ya m'dəji-é, kadi kinə to ndigi liə rəmə, k̄i nè kin m'ingə tarəbi m'ow m'oo-si. ¹¹ Kɔɔ ɔo koo-si ra-m n̄a, kadi m'ow m'adi ubəi maji kadkare-je madi lə Ndil k̄i aa njay kɔɔ kadi adi-si tógi, ¹² əse kɔɔ kadi j'uləi dingəm meɛ-n̄a-ti k̄i takul kadmeɛ k̄i s̄əi rəm, m̄a rəm lay j'ori-n̄a dɔ-ti.

¹³ †Ngankɔ-m-je k̄i njékadmɛ, m'ndigi kadi m'adi-si 'gəi k̄i taá-táa ya m'oji kɔɔ koo-si, kɔɔ kadi m'oo-né kandi kullə lə-m dan-si-ti titi k̄i m'oo-né dan gin dow-je-ti k̄i rangi kin bə tɔ; ngà m'ingə tarəbi al ya sar bone. ¹⁴ To kurə dɔ-m-ti kadi m'ow rɔ njékəmtɛɛ-je-ti rəm, njékəmtɛɛ al-je-ti rəm, kadi m'ow rɔ njénégə-je-ti rəm, njénégə al-je-ti rəm. ¹⁵ Gin-é kin ya bá s̄əi k̄i isi bebo Ròm-ti lé, ɔo kilə mbɛ Poyta k̄i Maji dan-si-ti ra-m-né tɔ.

¹⁶ †Kɔɔtalə rɔ-m sol-m dɔ Poyta k̄i Maji-ti al. Poyta k̄i Maji lé, to tógi lə Lubə k̄i tɔ kɔɔ kaji lə dow k̄i rá-rá k̄i adi meɛ-é, adi to jipi-je ya kete b̄əy bá dow-je k̄i 'to jipi-je al b̄əy. ¹⁷ Poyta k̄i Maji lé bá toji ndaa-ti rəsi k̄i Lubə ɔɔ ta dɔ dow-ti k̄i takul kadmeɛ rəm, kɔɔ kadmeɛ rəm, titi k̄i 'ndàngi-né meɛ mbete-ti k̄i aa njay 'panè: Dow k̄i njururu à kisi kəm k̄i takul kadmeɛ.*

Ta k̄i s̄əbi dɔ majal

Ta k̄i s̄əbi dɔ kulə dɔ ta k̄i tɔgrɔ-ti nangi

¹⁸ Lubə k̄i isi dɔrɔ-ti toji wɔngi liə dɔ dow-je-ti lay k̄i njékilə kuji dɔ-é-ti al, k̄i njera né k̄i njururu al, k̄i 'to njékuti dɔ ta k̄i tɔgrɔ-ti nangi meɛ né ra-ti k̄i njururu al lə-dé; ¹⁹ kɔɔtalə né k̄i dow-je d'a gə rɔ Lubə-ti lé, tɔ ndaa-ti rəsi takəm-dé-ti, kɔɔ Lubə ya tɛɛ k̄i dɔ-é adi-dé. ²⁰ Kɔɔtalə lo kində gin dɔnangi-ti n̄u ya né-je k̄i tɔ rɔ Lubə-ti k̄i to né-je k̄i dum koo k̄i kəm, adi to tógi-é k̄i tɔ sartagangi, k̄i to-é k̄i to Lubə kinlé toji rɔ-é k̄i takul kullə ra-é-je adi tɔ ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti. ²¹ †Adi ta à kɔɔ dɔ-dé-ti al, kɔɔ dɛ 'gə-é ya, ngà kɔsi bá d'osi gaji-é titi k̄i dow à kɔsi-né gaji Lubə al rəm, 'ra-é oiyo al rəm; ngà tagir-je lə-dé k̄i meɛ wəy kare bá d'adi ur-dé wale, ə négə lə-dé kàre lo ndul dɔ-ti ndi-ndi. ²² Dɛ d'oo rɔ-dé k̄i njékəmkaa-je, ngà 'to mbə-je, ²³ ə dɛ 'mbati kulə riba dɔ Lubə-ti k̄i njəkoy al, rəmə né-je k̄i to takəm dow k̄i to njəkoy, k̄i yəl-je, k̄i d̄a-je k̄i nja-dé ra sɔ, k̄i d̄a-je k̄i njékagi nangi kin bá dɛ d'ulə riba dɔ-dé-ti. ²⁴ Gin-é kin bá Lubə in̄ə-dé-né yaki adi 'ra-né né-je k̄i tɔ n̄e-n̄e k̄i ɔo-é tɔ meɛ-dé-ti d'ulə-né rɔsol dɔ rɔ-dé dɛ-ti ya; ²⁵ dɛ 'mbati ta k̄i tɔgrɔ-ti lə Lubə kɔɔ takədi; né k̄i Lubə ra bá dɛ d'osi dɔ-dé nangi n̄ə-é-ti, 'pole-é, rəmə ɛ k̄i Njera né-je lé bá dɛ 'mbati kɔsi dɔ-dé nangi n̄ə-é-ti; ɛ bá kɔsgaji to 'liə sartagangi. Amən! ²⁶ Gin-é kin bá Lubə in̄ə-dé-né yaki adi 'ra né kɔbi-je k̄i ɔo-é ra-dé, adi dené-je d'in̄ə ngow-dé-je ə 'təl dɔ-n̄a-ti 'tɔ k̄i n̄a; ²⁷ bə ya tɔ ə dingəm-je kàre, d'in̄ə dené-je ə dɛ ya ɔo-dé ra-n̄a adi 'təl dɔ-n̄a-ti 'tɔ k̄i n̄a; ɛ bá to kində kɔji k̄i dɛ d'ingə asi gangi kur wale lə-dé. ²⁸ Ndigi k̄i 'ndigi gə Lubə

kí ra-dé al lé bá Lubə inə-dé-né yaki meɛ tagir-je-ti læ-dé kí majal, kɔɔ kadi 'ra né-je kí tuwə ra al. ²⁹ Né-je kí njururu al lay ya rusi meɛ-dé nji-nji, meɛndul-je, kɔ kəmnda-je, kɔ né ra kí majal-je, kɔ kim-nə kí nga nɔ, kɔ tɔl dow-je, kɔ gaki-nə-je, kɔ meɛmajal-je, kɔ kədi dow-je; ³⁰ de 'to njékində nané-je, kɔ njékulə ta ndil dow-je-ti, kɔ njéba-je læ Lubə, kɔ njétanga-je, njékində kadi-dé-je, kɔ njékun ta rɔ-dé-je, kɔ njéteɛ kɔ gosi ra né-je kí maji al, kɔ njémbati tɔl rɔ-dé go ta-ti læ njékoji-dé-je, kɔ mbé dow-je, ³¹ kɔ njépata mindi-dé joo-je rəm, 'to dow-je kí ta ɔ meɛ-dé kɔ dow-je al, [njékiŋə go ta kɔgi al-je†], kɔ njékoo kəmtondoo læ dow-je al. ³² De 'gə gow kí Lubə à gangta koy dɔ dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kin; bè ya kàrè ra-é ya par bá de 'ra al, ngà d'ə dɔ-ti 'ndigi kɔ njéra-é-je bəy rəm tɔ.

2

Ta kí gangi kí dɔ njégangta dɔ madi-dé-je-ti
Mat 7:1-5; Jak 2:12-13

¹ † Kí njégangta ta dɔ dow-je-ti lé, i 'to nɔ-nɔ ya kàrè, ta à kɔr dɔ-i-ti al; kɔ ta kí 'isi 'gangi dɔ dow-je-ti lé, to i ya tɔ bá 'isi 'gangta dɔ rɔ-i-ti; kɔ tɔlæ i kí njégangta lé, i ya kàrè isi ra né-é-je lé sə-dé tɔ. ² Ə jəi j'gəi kí ta kí Lubə gangi dɔ dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kinlé, to ta kí gangi kí njururu ya. ³ I kí isi 'gangi ta dɔ dow-je-ti kí njéra né-je kí bè kin, rəmə i ya kàrè isi 'ra sə-dé tɔ kinlé, i 'gir kí ta kí gangi læ Lubə lé, i 'a teɛ kəm-ti wa? ⁴ Əse ramaji læ Lubə kí nɔ, kɔ kisi dɔ-ti liə, kɔ meɛ kí kilə dɔ madi-é-ti liə kinlé, i 'nədi adi i 'gə kí ramaji liə kinlé isi ɔsi-i kadi inə panjiyə-i kí majal kɔgi al wa? ⁵ Ngà kɔ kəm rəbi meɛndə læ-i kɔ mbatí kí i 'mbati kiŋə panjiyə-i kí majal kɔgi lé, i ya 'kəw wɔngi læ Lubə kí nɔ kɔ dɔ-i-ti, kɔ ngəbi-né ndɔ wɔngi liə kí to ndɔ kí ta kí gangi liə kí njururu à tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ⁶ Ə ndɔ-é-ti kinlé bá, Lubə à kugə nɔ-nɔ kɔ go kullə ra-é ra-é*; ⁷ adi de kí d'uwə rɔ-dé ngə 'ra maji rəm, 'sangi kɔsgaji, kɔ riɔa, kɔ kiskəm kí sartagangi lé, Lubə à kadi-dé d'isi kəm sartagangi; ⁸ ngà njénajta-je, kí 'to njémbati ta kí tɔgrɔ-ti, ə 'tɔl rɔ-dé go néra-ti kí njururu al lé, wɔngi kí nɔ læ Lubə à kusi dɔ-dé-ti. ⁹ Dow-je lay kí d'isi ká ra né kí maji al-ti lé kɔ kí nɔ, kɔ meɛkɔ à ra-dé; à ra jipi-je ya dɔsɔy bá à ra dow-je kí 'to jipi-je al bəy! ¹⁰ Kɔsgaji, kɔ riɔa, kɔ lapiya à tɔ kɔ dow-je lay kí njékisi ká ra né kí maji-ti; à tɔ kɔ jipi-je ya dɔsɔy bá à tɔ kɔ dow-je kí 'to jipi-je al bəy! ¹¹ Kɔ tɔlæ rɔ Lubə-ti lé, kɔr kəm dow goto.

Ta kí sobi dɔ dow-je kí 'gə ndukun bá 'ra majal

¹² Dow-je lay kí 'gə ndukun al bá 'ra majal lé, d'a koy koy gə ndukun al ya tɔ; ə dow-je lay kí 'gə ndukun bá 'ra majal lé, d'a gangta dɔ-dé-ti kɔ ndukun ya tɔ. ¹³ Kɔ tɔlæ dow-je kí njékində mbi-dé koo-né ndukun kɔ koo kin bá ta à kɔr dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti al; ngà njétəl rɔ-dé go ndukun-ti bá ta à kɔr dɔ-dé-ti. ¹⁴ Kɔ kinə dow-je kí 'to jipi-je al, adi d'ow kɔ ndukun al, ya ngà kɔ dɔ rɔ-dé bè ya 'ra né kí ndukun ɔji lé – de njékow kɔ ndukun al-je kinlé – de ya 'to ndukun dɔ rɔ-dé-ti. ¹⁵ Bəba de 'tɔji kí

† **1:31** 1:31 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɔ ji-dé kɔ ta greki. † **2:1** 2:1 Mat 7:1; Luk 6:37 * **2:6** 2:6 Pa 62:13

né-je kí ndukun ndigi lé, toki ndàngi mɛɛ-dé-ti; tagir kí mɛɛ-dé-ti ya toji kí ndukun tò mɛɛ-dé-ti nɔɔ, adi de ya mɛɛ-dé uwə-dé kà ta əse ɔr ta dɔ-dé-ti. ¹⁶ E bá to né kí à ra né ndɔ-ti kí Lubə à gangi-né ta kà takul Jeju Kristi dɔ né-je-ti kí dow-je d'isi 'ra kà gidi ngəy titi kí m'ilə-né mbe Poyta kí Maji lé.

¹⁷ Ngà i kí 'ba rɔ-i jipi, ubə kul ndukun, 'tɔy rɔ-i 'panè 'to dow lə Lubə, ¹⁸ i kí 'gə né kí Lubə ndigi rəm, ndukun tɛɛ kəm-i rəm, 'gə kər nin né kí maji kà né kí maji al rəm, ¹⁹ i kí 'ba rɔ-i njəndɔr njəkəmtɔ-je, 'panè 'to londógi lə dow-je kí d'isi londul-ti, ²⁰ njəkɔji né dow-je kí njégə né al-je, kà njəndó né ngan-je, kdɔtalə i 'gə maji kí ndukun toji-i négə lay rəm, toji-i ta kí tɔgrɔ-ti rəm. ²¹ I kí 'isi 'ndó né dow-je kí rangi kanlé, kdɔ ri bá i 'ndó né rɔ-i tɔ al wa? ²² I 'isi 'ndó dow-je kadi 'bogi al, rəmə i bá 'bogi! I kí 'panè: Kadi dow ra kaya al, rəmə i bá 'isi 'ra kaya! I 'osi ta magi-je, rəmə i 'ɔy né-je kí mɛɛ kəy pole magi-je-ti lay! ²³ I 'osi gaji rɔ-i kà ndukun, rəmə i 'ulə rɔsɔl dɔ Lubə-ti kà kəm rəbi kal dɔ ndukun! ²⁴ Kdɔtalə 'ndàngi 'panè: «Ta lə-si bá dow-je kí 'to jipi-je al 'pa-né ta kəbi dɔ Lubə-ti†.»

Ta kí sɔbi dɔ ganjangi kí tɔgrɔ-ti

²⁵ Tɔgrɔ-ti ya, kinə 'təl rɔ-i go ndukun-ti rəmə, ganjangi‡ kí kijə lé, maji-é tò ya; ngà kinə i 'al dɔ ndukun rəmə, ganjangi kí d'ijə-i lé, təl to ganjangi al ngá. ²⁶ Ə kinə dow kí d'ijə-é ganjangi al təl rɔ-é go né-je-ti kí ndukun ɔji lé, Lubə à koo-é ki dow kí d'ijə-é ganjangi ya al wa? ²⁷ Dow kí d'ijə-é ganjangi kí daji rɔ-ti al, kí təl rɔ-é go ndukun-ti lé, se à gangta dɔ-i-ti i kí d'ijə-i ganjangi rəm, ɔw kà ndukun kí 'ndàngi rəm ya é i 'al dɔ-é kin al wa? ²⁸ Kdɔ né-je kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè bá dow to-né jipi al rəm, ganjangi kərə to kí rɔ dow-ti ndaa-ti nè kin al rəm tɔ. ²⁹ Ngà jipi kí tɔgrɔ-ti lé, dow to mɛɛ-é-ti kəy; ganjangi kí tɔgrɔ-ti to kí mɛɛ dow-ti ə to ganjangi kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay bi to ganjangi kí tò kà kəm rəbi ndukun kí 'ndàngi kin al. Jipi kí bè kinlé, dow-je d'osi gaji-é al, ngà Lubə ɔsi gaji-é.

3

Né kí to nékumə lə jipi-je

¹ Ə kadi dow to jipi lé, ri bá tò-ti ngay wa? Əse ganjangi lé, maji-é to ri wa? ² Maji-é tò nɔ mɛɛ né-je-ti lay. Kdɔ jipi-je bá Lubə adi-dé ta liə dɔsəy. ³ Ngà se j'a painè ri wa? Kinə de kí dan-ti-je d'ə njàngi dɔ ndi-dé-ti al lé, se kə kí d'ə dɔ ndi-dé-ti al kinlé à ra kadi Lubə ə njàngi dɔ ndi-é-ti al tɔ wa? ⁴ Ndə bè al! Kadi dow-je 'gə kí Lubə lé, to njəpa ta kí tɔgrɔ-ti, ə dow-je lay 'to njəkətda-je titi kí 'ndàngi-né 'panè: I Lubə, kadi dow-je 'gə kí ta-je lə-i to ta-je kí njururu rəm, kinə dow ɔw sə-i logangta-ti kərə, ta lə-i à to tó-é rəm*. ⁵ Ngà kinə néra kí njururu al lə-ji toji kí Lubə to njəra né kí njururu lé, j'a painè ri wa? Loki Lubə adi wongɔ liə ree dɔ-ji-ti lé, rəmə ɛ to dow kí njururu al ban al wa? M'pa kí dow-ti. – ⁶ Ndə bè al! Kinə Lubə to njəra né kí njururu al lé, à gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè ban wa? ⁷ Ngà kinə kədi ta lə-m ra adi ta kí tɔgrɔ-ti lə Lubə tò-né ndaa-ti rəsi-rəsi kadi dow-je d'osi-né

† 2:24 2:24 Eja 52:5 ‡ 2:25 2:25 Jipi-je bá 'to dow-je kí d'ijə-dé ganjangi, ngà dow-je kí 'to jipi-je al bá 'ba-dé dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al. * 3:4 3:4 Pa 51:6

gaji-é lé, Lubə gangta do-m-ti titi dow kí njèramajal bè kdo ri bəy wa? ⁸ Dow-je kí dan-ti-je kí 'to njékulə ta ndil-ji-ti 'panè: Jəi j'painè: «J'rai né kí maji al kdo kadi né kí maji ree-né.» Ngà kdo ri bá j'rai né kí maji al lé kadi né ra kí maji ree-né lé al wa? Dowbé-je kinlé, tuwə kadi 'gangi ta do-dé-ti ya.

Dow-je lay ya 'to njera majal-je

⁹ Se j'a painè ri wa? Jəi jipi-je lé, j'itəi dow-je kí 'to jipi-je al wa? Ndə bè al. Kdotalə lé j'toji kete kí jipi-je, kə jipi al-je lay ya majal ɔ̀ be do-dé-ti, ¹⁰ titi kí 'ndangi-né 'panè:

Dow kí njururu goto, kí kare-rè ya kare goto.

¹¹ Dow kí gə né goto. Dow kí sangi Lubə goto.

Dow-je lay ya 'ndəm, de lay ya 'təl dow-je kí maji al.

¹² Dow kare kí ra maji goto, kí kare-rè ya kare goto.

¹³ Rəbi mindi-dé toki badi kí ta-é tò tagra bè, ə d'ədi dow-je kə ta-dé. Kəngi li pii tò ta-dé-ti.

¹⁴ Ndəl-je, kə ta-je kí to-to bá rusi ta-dé,

¹⁵ nja-dé oyo pele-pele lo kow kungi məsi kogi-ti,

¹⁶ rəbi kun-dé-je lay ya 'ree kə məkə titi,

¹⁷ de 'gə rəbi lapiya al.

¹⁸ Bəl Lubə goto ro-dé-ti.

¹⁹ Jə j'gə kí ta-je lay kí ndukun pa kinlé, pa kdo dow-je lay kí d'isi gin tɔ̀gi-ti lə ndukun, kdo kadi uwə ta dow-je lay, ə kadi dow-je lay ya 'gə kí ta tò do-dé-ti nɔ̀ Lubə-ti. ²⁰ †Kdotalə dow kare ya kare Lubə à kor ta do-é-ti kdo təl kí dowbé təl ro-é go ndukun-ti al; kdotalə ndukun lé toji bá toji dow-je adi 'gə kí de 'ra majal.

Ta kí sɔ̀bi do kortado-ti

Kortado-ti kə takul kadmeɛ Jeju Kristi

Gal 2:15-16; 3:8-14,22-29; Epe 2:7-9

²¹ Ngà bone bè lé, kor kí Lubə or ta do dow-je-ti kə takul ndukun al kinlé toji ro-é ndaa-ti rəsi ngá. Ndukun-je kə ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti kare 'pa ta kí do-ti rəm. ²² †Kor kí Lubə or ta do dow-je-ti kə takul kadmeɛ Jeju Kristi kinlé tò kdo dow-je lay ya kí d'adi meɛ-dé. ²³ Kdotalə kor kəm dow goto: Dow-je lay ya 'ra majal adi 'nal rifa lə Lubə; ²⁴ ngà Lubə or ta do-dé-ti kare kə takul ramaji liə, kə kəm rəbi taa kí Jeju Kristi taa-dé ilə-dé taá, kdo nam kí 'nam kadi-é-ti. ²⁵ E bá Lubə adi-é to kadkare kí oy, kdo majal-je lə dow-je kí d'adi meɛ-dé kí məsi-é ay kdo-dé; bè kdo kadi Lubə toji-né néra kí njururu liə. Kdotalə Lubə un kəm-é kogi do majal-je-ti kí dow-je 'ra low nɔ̀, dokaglo-ti kí e ilə-né meɛ-é do madi-é-ti, ²⁶ ngà dokaglo-ti kí nə kinlé, e ndigi toji néra kí njururu liə, kdo kadi dow-je 'gə-né kí e to njera né kí njururu, kə takul kor kí or ta do dow-ti kí adi meɛ-é Jeju.

²⁷ Kinə tò bè rəmə, né kí dow à kosi-né gaji ro-é tò fan wa? Né-é goto. Kdo ri wa? Kdo kortado-ti tò kə takul kadmeɛ, bi tò kə takul təl ro go ndukun-ti al. ²⁸ Kdotalə je j'gə kí Lubə or ta do dow-ti kə takul kadmeɛ, bi kə takul təl ro go ndukun-ti al. ²⁹ Əse Lubə lé, to Lubə lə jipi-je ya par wa? To Lubə lə gin dow-je kí rangi ya to al wa? Oiyo, e

to Lubə lə gin dow-je kí rangi tɔ. ³⁰ †Kdotalə Lubə ra káre-rè; ɛ ya à kɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kɪ takul kadmɛɛ rəm, à kɔr ta dɔ dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi al kɪ takul kadmɛɛ rəm.

³¹ Tò bè kinlé, jɛ j'ɔjuru ndukun kɔgi kɪ takul kadmɛɛ wa? Nɔɔ bè al. Kadɪ bá jɛ j'adi-é tógi dɔ madi-é-ti.

4

Kəm rəbi kí ta ɔr-né dɔ Abrakam-ti
Gal 3:6-9,29; Pa 32; Əbr 11:8-19

¹ Ə Abrakam kí to ka-ji lé, ta ri bá j'a pai dɔ-é-ti wa? Ri bá ɛ ingə kí go tógi dow-ti wa? ² Kdotalə kinə, Lubə ɔr ta dɔ Abrakam-ti kɪ takul kullə ra-é-je rəmə lé, ɛ à kɔsi-né gajɪ rɔ-é. Ngà né kí à kɔsi-né gajɪ rɔ-é nɔ Lubə-ti ya goto. ³ †Kdɔ mbete kí aa njay panè: «Abrakam adi mɛɛ-é Lubə, bá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti.» ⁴ Kinə dow ra kullə bá ingə-né né lé, né-é kinlé, to nédɔji kullə liə, bi to maji bá 'ra siə al. ⁵ Ngà dow kí ra kullə al ya, bá adi mɛɛ Lubə kí to njəkɔr ta dɔ njéramajal-je-ti lé, ta ɔr dɔ dowbé-ti kɪ takul kadmɛɛ liə.

⁶ Bè ya tɔ é Dabidi pa-né ta kí sɔbi dɔ rɔnəl lə dow kí Lubə ɔr ta dɔ-é-ti kdɔ kullə ra-é-je al. ɛ panè:

⁷ «Dow-je kí Lubə iɲə go majal-je lə-dé kɔgi

ə un kəm-é ki rangi dɔ majal-je-ti lə-dé bá 'to njénékumə-je.

⁸ Dow kí 'Babe tidə majal-je liə dɔ-é-ti al bá to njénékumə!»

⁹ Rɔnəl-é kinlé, tò kdotalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangi ya par əse tò kdotalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al tɔ wa? Kdotalə j'painè: Abrakam lé, kɪ takul kadmɛɛ bá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti. ¹⁰ Ə kaglo-ti kí rá bá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti wa? To kí d'ijə-é-né ganjangi ngá, əse d'ijə-é-né al bəy wa? Lubə ɔr ta dɔ-é-ti kete bəy bá d'ijə-é ganjangi bi to go ganjangi-ti al. ¹¹ Ə ganjangi kí kijə lé Lubə adi-é, adi toki pɔ kí ɔsi-é-né toji-né ta kí ɔr dɔ-é-ti kɪ takul kadmɛɛ loki d'ijə-é-né ganjangi al bəy. Gangi-é kin bá ɛ to-né bɔbi dow-je lay kí d'ijə-dé ganjangi al ya d'adi mɛɛ-dé adi ta ɔr-né dɔ-dé-ti. ¹² Rəm bá ɛ to bɔbi dɛ kí d'ijə-dé ganjangi ə d'ɔ dɔ ganjangi-ti kí d'ijə-dé ya par kin al, ngà kí 'ndaji kadmɛɛ lə bɔbi-ji Abrakam loki d'ijə-é-né ganjangi al bəy.

¹³ †Kdɔ to takul təl rɔ go ndukun-ti bá Lubə un-né mindi-é kadɪ dɔnangi təl-né néndubə lə Abrakam əse lə nganka-é-je al, ngà to takul kɔr kí ɛ ɔr ta dɔ-é-ti kdɔ kadmɛɛ liə. ¹⁴ †Kinə kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti bá dow to-né njénéndubə rəmə, kadmɛɛ to né kí kɔgi kare rəm, bá kunmindɪ ra kullə al rəm. ¹⁵ Kdotalə ndukun bá ree kɪ wɔngi lə Lubə dɔ dow-je-ti, ə lo kí ndukun goto-ti lé, kaldota kàrè goto-ti tɔ. ¹⁶ †Adi néndubə kí Lubə adi lé tò kɪ takul kadmɛɛ, ə to ramaji liə kdɔ kadɪ kunmindɪ liə lé, tò-né lo tò-é-ti kdɔ ta lə nganka Abrakam lay ya; kadɪ tò kdɔ ta lə-dé dɛ kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-ti ya par al, ngà kadɪ tò kdɔ ta lə-dé dɛ lay kí d'ɔw kɪ kadmɛɛ lə Abrakam kí to bɔbi-ji lay tɔ, titi kí 'ndangi-né 'panè: ¹⁷ «I lé, m'adi-i 'to bɔbi gin dow-je kí gay-gay kí 'tò nduy-nduy.» ɛ ya to bɔbi-ji lay nɔ Lubə-ti kí ɛ adi-é mɛɛ-é kí to njəkadɪ dow-je kí d'oy 'təl d'isi kəm rəm, njəkadɪ né kí goto tò rəm kin. ¹⁸ Lé né kí tuwə kində mɛɛ dɔ-ti goto kàrè, Abrakam ɔw kɪ

nékində meɛ do-ti liə, ɛ adi meɛ-é Lubə; beba ɛ təl-né bobɪ gin dow-je kí gay-gay kí 'tò nduy-nduy titi kí 'ndangi-né 'panè: «Nganka-i d'a tò nduy-nduy.»¹⁹ Bal Abrakam ɔw ngosi kɪ bal bu, adi ɛ oo rɔ-é kɪ dow kí oy rəm, bá Sara kàrè asi koji ngon al ngá rəm, ya ngá kadmɛɛ lə Abrakam yay al.²⁰ Mɛɛ Abrakam ngá adi tadi do kunmindɪ-ti lə Lubə al, ngá kadmɛɛ liə adi-é tógi adi ulə rɪbá do Lubə-ti;²¹ kɔɔ ɛ gə maji kí né kí Lubə un mindi-é kɔɔ ra lé, tógi-é asi kadi-é ra tɔ.²² Gin-é kin bá Lubə ɔr-né ta do-é-ti.

²³ Ngá ta kí 'ndangi 'panè: Lubə ɔr ta do-é-ti kinlé, sɔbi do Abrakam kɪ kár-é al;²⁴ ta kinlé sɔbi do-ji jɔi kí Lubə à kɔr ta do-ji-ti kin tɔ, adi to jɔi kí j'adi meɛ-ji Lubə kí adi 'Babe lə-ji Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.²⁵ Lubə ilə-é ji dow-je-ti adi 'tol-é kɔɔ majal-je lə-ji, bá adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ kɔɔ kadi ta ɔr-né do-ji-ti.

5

Né kí ree go kortado-ti

1Pi 1:3-9; 1Ja 4:9,10

¹ Ə ta kí ɔr do-ji-ti kɪ takul kadmɛɛ kinlé, ra adi lapiya tò dan-ji-ti kɪ Lubə, kɪ kəm rəbi kí rɔ 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi.² Jeju kí j'adi-é meɛ-ji kinlé bá to kəm rəbi kí Lubə ra-né sə-ji maji; ramaji lə Lubə kinlé jɔi j'ai meɛ-é-ti njangi rəm, bá jɔi j'osi-né gajɪ rɔ-ji kɔɔ rɪbá lə Lubə kí to nékində meɛ do-ti lə-ji kin rəm tɔ.³ Kí boy nɔ́ lé, dan kɔ-je-ti kí dum nati kàrè, jɔi j'osi gajɪ rɔ-ji, kdɔtalə jɔi j'gəi kí kɔ-je kin bá à ree kɪ kuwə rɔ ngá,⁴ ə kuwə rɔ ngá à ree kɪ kɔ́ gərərə meɛ nɔ́meɛ-ti, ə kɔ́ gərərə meɛ nɔ́meɛ-ti à ree kɪ meɛ kí kində do-ti;⁵ ə nékində meɛ do-ti lə-ji à tò rɔsɔl do-ji-ti al, kdɔtalə ndigi kí Lubə ndigi-ji kinlé, taa meɛ-ji pəl-pəl kɪ takul Ndil kí aa njay kí ɛ adi-ji.⁶ Kɔɔ, ndɔki tógi-ji goto bəy ya, loki dɔkaglo kí Lubə ɔr asi rəmə, Kristi oy kɔɔ njékilə kuji do Lubə-ti al-je.⁷ Ngá nɔ́ kadi dow oy kɔɔ ta lə dow kí njururu; njəramaji je bè bá dɔmaji ə dow à kuwə meɛ-é ngá koy kɔɔ ta liə.⁸ Ngá né kí tɔji kí Lubə ndigi-ji lé bá to koy kí Kristi oy kɔɔ ta lə-ji loki j'toi-né njəramajal-je ya bəy.⁹ Ə bone bè kí ta ɔr do-ji-ti kɪ takul məsi-é ngá kinlé bá à kaji-ji ta wɔngi-ti kí à ree lé al tɔ bəy wa?¹⁰ Kdɔtalə, kí ndɔki j'toi-né njəba-je lə Lubə bəy kàrè, ɛ ulə noji nati sə-ji kɪ takul koy lə Ngon-é rəm, ngá bone bè kí ɛ ulə noji nati sə-ji ngá kinlé, bá à kaji-ji kɪ takul kiskəm lə Ngon-é lé al bəy wa?¹¹ Kí boy nɔ́ bəy lé, jɔi j'osi gajɪ rɔ-ji kɪ ri Lubə kɪ takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí bone bè ulə-ji noji nati kɪ Lubə.

Ta kí sɔbi do Adam-je kɪ Jeju

1Kɔ 15:21-22,45-49,56-57

¹² Gangi-é kí majal ree-né dɔnangi-ti kɪ takul dow káre-rè, ə koy ree-né kɪ takul majal kinlé, gangi-é kin ya koy ree-né do dow-je-ti lay, kdɔtalə dow-je lay ya 'ra majal ...¹³ Kɔɔ, kete bəy bá kadi ndukun tò lé, majal tò dɔnangi-ti ngá; ngá loki ndukun goto-né bəy lé, tidə majal do dow-ti goto bəy.¹⁴ Ya ngá ulə gin-é do Adam-ti nɔ́ sar tɛɛ-né do Moiyiji-ti kin ya koy ɔ́ be do dow-je-ti; dɛ́ kí 'ra majal kí tanɔ́ kɪ kaldɔta lə Adam kin al kàrè, koy ɔ́ be do-dé-ti. Adam lé to takəm dow kí tò kadi à ree.¹⁵ Ngá kɔ́kɔre tɔ́ gay kɪ majal; kɔɔ, ta lə majal lə dow káre-rè ya bəy é dow-je nɔ́ d'oy-né rəm ngá, ramaji lə Lubə, kɪ kɔ́kɔre liə

kí ree kì takul ramaji læ dow káre-rè kí to Jeju Kristi lé bá, maji-é à tò mburuki-mburuki kɔɔ dow-je ɲa al wa? ¹⁶ Kadkare kinlé, kandi-é tò gay kì majal læ dow káre-rè. Kɔɔtalə ta kí gangi kí sobi ɔɔ majal kí káre-rè lé, ree kì kindəkoji. Ngà kadkare kí ree go majal-je-ti kí ɲa lé, ree kì ta kí kɔɔ ɔɔ-ti tɔ. ¹⁷ Kɔɔ ta læ majal læ dow káre-rè, dow kí káre ɔɔngi bè ya bəy é koy ɔɔ-né be ɔɔ dow-je-ti lay rəm ngà, dow-je kí d'ingə kadkare kí sobi ɔɔ kɔɔtəɔ-ti, kì ramaji kí tò mburuki-mburuki kí ban bá d'a kisi kəm kɔɔ kɔɔ be kì takul Jeju Kristi kì káre-rè al wa? ¹⁸ Adi gangi-é kí ta læ dow kí káre-rè kí ra majal ya ta kí gangi ree-né ɔɔ dow-je-ti lay kinlé, bè ya tɔ é kì takul néra kí njururu læ dow kí káre-rè ya, ta ɔɔ-né ɔɔ dow-je-ti lay adi d'isi-né kəm tɔ. ¹⁹ Kɔɔtalə, titi kí, takul təl rɔ go ta-ti al læ dow káre-rè ya dow-je ɲa ya 'təl-né njəramajal-je kinlé, bè ya tɔ é, kì takul təl rɔ go ta-ti læ dow káre-rè ya ta à kɔɔ-né ɔɔ dow-je-ti ɲa tɔ. ²⁰ Ə ndukun ree kɔɔ kadi majal oji-ɲa kì kete-kete, ngà lo kí majal oji-ɲa-ti kì kete-kete lé, ramaji læ Lubə tò-ti mburuki-mburuki tɔ. ²¹ Adi gangi-é kí majal ɔɔ-né be kì kəm rəbi koy kinlé, gangi-é kin ya tɔ é ramaji ɔɔ-né be kì kəm rəbi ta kí kɔɔ ɔɔ-ti kì takul 'Babe læ-ji Jeju Kristi kɔɔ kiskəm kí sartagangi tɔ.

Kisi kì ɔɔ taá læ dow kí ta ɔɔ ɔɔ-é-ti

6

Ramaji læ Lubə ɔɔ dow kɔɔgi gin tɔgi-ti læ majal

Kol 3:1-10

¹ Ə kadi j'painè ri wa? J'a kisi ká ra majal-ti, kɔɔ kadi ramaji tò-né mburuki-mburuki wa? ² Ndə bè al! Ndəki jəi j'oyi koy kí gangi-ji nati kì majal ngá, ngà j'a təli kisi dan majal-ti ban bəy wa? ³ Səi 'gəi kí jəi lay kí 'ra-ji batəm kɔɔ kində rɔ nati læ-ji kì Jeju Kristi lé, to nam bá j'nami siə ɔɔ koy-é-ti mɛɛ batəm-ti al wa? ⁴ †Ə batəm kí 'ra-ji lé, to koy kí j'oyi nati kì Kristi adi 'dubi-ji nati siə, kɔɔ kadi titi kí ɛ tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kì takul tɔgi læ Bobi-é kí ɲa kinlé, jəi kàrè, kisi-ji kì ɔɔ-ji taá kin to kisi kí sigi tɔ. ⁵ Kɔɔtalə kində kí j'indəi rɔ-ji nati siə j'oyi gə koy liə kinlé, j'a tɔsi ndəli kindəi lo tɛɛi titi-ɲa siə bè ya tɔ; ⁶ jəi j'gəi kí daji rɔ-ji kí kete lé, 'bə-é kagdəsi-ti nati siə, kɔɔ kadi daji rɔ-ji kí njəramajal kinlé, toki tuji-é kɔɔgi; bè kɔɔ kadi jəi j'rai bə læ majal gogi al ngá. ⁷ Kɔɔtalə dow kí oy lé, majal ɔɔ be ɔɔ-é-ti al ngá.

⁸ Ə kinə j'oyi nati kì Kristi rəmə, jəi j'adi mɛɛ-ji kí j'a kisi kəm nati siə tɔ. ⁹ Kɔɔtalə jəi j'gəi kí Kristi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, à təl koy ndə al ngá; koy ɔɔ be ɔɔ-é-ti al ya sar ngá. ¹⁰ Koy kí Kristi oy lé, oy koy kí sobi ɔɔ majal*, ə oy nja káre-rè ya tagangi; kisi-é kí isi kəm bone bè kinlé, ɛ isi kəm kɔɔ ta læ Lubə. ¹¹ Bəba səi ya kì ɔɔ-si kàrè, kadi ooi rɔ-si kì dow-je kí d'oy koy kí gangi-dé nati kì majal bè rəm, bá kadi ooi rɔ-si kì dow-je kí d'isi kəm kɔɔ ta læ Lubə kì takul nam kí 'nam kadi Jeju Kristi-ti bè rəm tɔ. ¹² Ən é daji rɔ-si kí à koy kinlé, adi majal ɔɔ be ɔɔ-ti al rəm, bá 'təli rɔ-si go bo né-je-ti liə al rəm tɔ. ¹³ Inəi ngan rɔ-si adi majal kadi toki nékatə ra né kí njururu al, bè al ngá; ngà inəi rɔ-si adi Lubə titi dow-je kí d'oy bá 'təl d'isi kəm bè, ə adi ngan rɔ-si

† 6:4 6:4 Kol 2:12 * 6:10 6:10 Ta kí 'panè Kristi oy koy kí sobi ɔɔ majal kinlé, to ta læ majal liə al, ngà to ta læ majal læ dow-je.

Lubə kadi toki nékati læ néra kí njururu bè. ¹⁴ Majal à kò be do-si-ti al, kdotalə səi isi gin tógi ndukun-ti al, ngà isi gin tógi ramaji-ti.

¹⁵ Ə kadi j'painè ri wa? J'a rai majal, kdo kisi kí j'isi gin tógi ramaji-ti, bi gin tógi ndukun-ti al wa? Nda bè al! ¹⁶ Səi 'gəi maji kí kinə adi ro-si dow adi 'toi bə-je liə, kdo kadi 'təli ro-si go ta-ti liə rəmə, 'toi bə-je læ dow kí isi 'təli ro-si go ta-ti liə kinlé; adi kinə 'toi bə-je læ majal rəmə, à tɛɛ koy; ngà kinə 'toi bə-je kí sobi do təl ro go ta-ti rəmə, à tɛɛ ta kí kər do-ti to. ¹⁷ Ngà oiyo ki do Lubə-ti kdotalə səi kí ndoki 'toi bə-je læ majal, ya bone səi 'təli ro-si go néndó-ti kə mɛɛ-si kí káre-rè, kə gangi-é kí 'ndó-si-né. ¹⁸ Səi lé, toki taa-si ji majal-ti kilə-si taá, adi səi 'təli bə-je læ néra kí njururu ngá. ¹⁹ M'pa ta kí dow-ti, kdo ta læ yay kí tò daji ro-si-ti. Gangi-é kí ndoki inəi-né ngan ro-si-je yaki 'rai-né bə læ né-je kí tò nɛ, kə néra-je kí majal, kdo kadi 'təli-né ro-si go ta-ti al kinlé, gangi-é kin ya inəi ngan ro-si yaki 'rai-né bə læ néra kí njururu, kdo kadi 'təli-né dow-je kí 'to tagay to. ²⁰ Kdotalə kí ndoki 'toi-né bə-je læ majal lé, néra kí njururu ɔ be do-si-ti al. ²¹ Ə ndoki lé ri bá to kandi-si wa? Kandi-si kí ndoki lé bone bè tò-si rosəl ngá, kdotalə to né-je kí ta təl ta-é to koy. ²² Ngà bone bè kí Lubə taa-si ji majal-ti ilə-si taá adi 'toi bə-je liə ngá kinlé, kandi-si to tò kí 'təi tagay, ə ta təl ta-é to kiskəm kí sartagangi. ²³ Kdotalə nékugə doji majal to koy; ngà kadkare læ Lubə to kiskəm sartagangi kə takul nam kadi 'Babe-ti læ-ji Jeju Kristi.

7

Ndukun ɔw kə tógi do njékadmɛɛ-ti al
Epe 5:25-31; Gal 2:19-20

¹ M'ɔw kə pa sə-si ta səi kí 'gəi ndukun. Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, səi 'gəi kí to dokaglo kí dow isi-né kə do-é taá kin ya par bá ndukun ɔw kə tógi do-é-ti ya al wa? ² Beba dené kí taa ngow bá ngobi-é isi kə do-é taá bəy lé, ndukun tó-dé nati; ngà kinə ngobi-é oy rəmə, ndukun kí tó-dé nati lé, ɔw kə tógi do-é-ti al ngá. ³ Ə kinə ngobi-é isi kə do-é taá bəy ya ɔw taa dingəm kí rangi rəmə, d'a ba-é dené kí njəra kaya; ngà kinə ngobi-é oy rəmə, ndukun ɔw kə tógi do-é-ti al, adi lé ɛ taa dingəm kí rangi kərə ɛ ra kaya al. ⁴ Bè ya to, ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, səi ya kərə, kí sobi do ndukun lé, səi oyi nati kə Kristi, kdo kadi 'toi dow-je læ dow kí rangi, adi 'toi dow-je læ Kristi kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy, kdo kadi kandi-ji tò kdo Lubə. ⁵ Kdotalə kí ndoki j'isi j'rai-né bə læ daji ro-ji bəy kinlé, ndukun adi bo né-je kí maji al ra ngan ro-ji-je rəm, bá ra-ji adi j'rai né-je kə kandi-é to koy rəm to. ⁶ Ngà bone bè kinlé, j'tɛɛi mɛɛ ndukun-ti kɔgi, kdotalə né kí ndoki ra-ji bə-ti lé, jəi j'oyi koy kí gangi-ji nati siə adi j'isi j'rai kullə gin tógi-ti kí sigi, kí to tógi læ Ndil kí aa njay, bi j'rai kullə gin tógi-ti kí low kí to tógi læ ndukun kí 'ndangi kin al ngá.

Ndukun ɔr majal do dow-ti al

⁷ Ə kadi j'painè ri wa? J'a painè ndukun to majal wa? Nda bè al! Ngà kə takul ndukun bá m'gə-né majal. Kdotalə lé m'a gə kí kəmnda to né kí maji al al. Ngà pa kí ndukun panè: «'A ra kəmnda al», kin bá m'gə-né. ⁸ Ə majal ingə kəm rəbi kə takul ndukun, bá adi kəmnda né-je kí gay-gay oji-né-nə ro-m-ti; kdotalə kinə ndukun goto rəmə, majal to né

kí oy. ⁹ Mǎ lé, kí ndǎki ndukun goto-né bǎy kinlé, m'isi kǎm; ngǎ loki ndukun ree ngǎ rǎmǎ, majal bá isi kǎm, ǎ mǎ m'oy. ¹⁰ Beba ndukun kí adi dow isi kǎm lé, mǎ rǎmǎ, adi-m m'oy ki koy. ¹¹ Kdǎtalǎ majal ingǎ kǎm rǎbi kǎ takul ndukun bá ǎdi-m-né rǎm, adi m'oy-né rǎm. ¹² Beba ndukun aa njay, ǎ tǎmindǎ Lubǎ aa njay rǎm, tǎ njururu rǎm, bá majǎ rǎm. ¹³ ǎ né kí majǎ lé, à tǎl to gin koy-m bǎy wa? Ndǎ bè al! Ngǎ majal lé kadi tǎji rǎ-é ndaa-tǎ rǎsi kí n'to majal rǎmǎ, ingǎ kǎm rǎbi kǎ takul né kí majǎ bá adi-m m'oy-né, kdǎ kadi kǎ takul ndukun lé, majal tǎji-né tǎgi-é kadi 'gǎ-é-né titi kí to majal.

¹⁴ Ndukun lé, jǎi j'gǎi kí to né kí jǎ rǎ Ndil-tǎ kí aa njay; ngǎ mǎ m'to njǎra né kí daji rǎ-m bá ndigi kí majal ndogi-m adi m'to bǎ liǎ. ¹⁵ †Kdǎtalǎ né kí m'isi m'ra lé, to né kí m'gǎ al. Né kí m'ndigi kadi m'ra rǎmǎ m'ra al, ngǎ né kí m'mbatǎ rǎmǎ, né-é bá m'isi m'ra. ¹⁶ Kinǎ né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra kin rǎmǎ, m'ndigi dǎ-tǎ kí ndukun lé majǎ. ¹⁷ Bone bè kinlé, né-é kinlé, to mǎ bá m'isi m'ra al, ngǎ to majal kí tǎ mǎe-m-tǎ bá isi ra. ¹⁸ Kdǎtalǎ m'gǎ kí né kí majǎ goto mǎe-m-tǎ, adi goto daji rǎ-m-tǎ. Kdǎ bǎ ra né kí majǎ ra-m ya, ngǎ kasi bá m'asi ra al. ¹⁹ Né kí majǎ kí m'ndigi ra lé m'ra al, rǎmǎ né kí majǎ al kí m'ndigi al kin bá m'isi m'ra. ²⁰ Kinǎ né kí m'ndigi al ya bá m'isi m'ra rǎmǎ, to mǎ bá m'isi m'ra al, ngǎ to majal kí tǎ mǎe-m-tǎ lé bá isi ra. ²¹ Adi loki m'ndigi ra né kí majǎ rǎmǎ, m'ree m'oo kí ndukun kí rangǎ panǎ: To majal bá ǎ sǎ-m nè ngǎsi. ²² Kdǎtalǎ mǎe-m-tǎ kǎy lé, rǎ-m nǎl-m dǎ ndukun-tǎ lǎ Lubǎ, ²³ ngǎ daji rǎ-m-tǎ rǎmǎ, m'oo ndukun kí rangǎ kí isi rǎ kǎ ndukun kí tǎ tagir-tǎ lǎ-m, bá uwǎ-m bǎ-tǎ adi-m m'tǎl rǎ-m go ndukun-tǎ lǎ majal kí tǎ daji rǎ-m-tǎ. ²⁴ Dangǎ-tǎ kí ban ǎ ra-m bè! Daji rǎ-m kí isi ǎw sǎ-m kadi m'oy kinlé, nǎ bá à taa-m ji-é-tǎ kilǎ-m taá ǎn wa? ²⁵ Oiyǎ ki dǎ Lubǎ-tǎ kǎ takul 'Babǎ lǎ-ji Jeju Kristi...! Beba tagir-tǎ lǎ-m rǎmǎ, m'to bǎ lǎ ndukun lǎ Lubǎ, ngǎ daji rǎ-m-tǎ rǎmǎ, m'to bǎ lǎ ndukun lǎ majal.

8

*Ta kí gangǎ goto dǎ dow-tǎ kí nam kǎdǎ Jeju-tǎ
Gal 3:13-14; 5:16-25*

¹ ǎ bone bè kinlé dow-je kí 'nam kǎdǎ Jeju Kristi-tǎ [kǎ panjiyǎ-dé to panjiyǎ kí go ndigi-tǎ lǎ daji rǎ-dé al, ngǎ to panjiyǎ kí go ndigi-tǎ lǎ Ndil kí aa njay*] lé, ta kí gangǎ goto dǎ-dé-tǎ ngǎ. ² Kdǎ ndukun lǎ Ndil kí aa njay kí adi-ji kiskǎm kǎ takul nam kǎdǎ Jeju Kristi-tǎ lé, taa-m ji ndukun-tǎ lǎ majal, kǎ ji koy-tǎ ilǎ-m taá ngǎ. ³ ǎ né kinlé, yay kí tǎ daji rǎ-ji-tǎ ya ra adi tǎgi ndukun asi ra al – Ngǎ Lubǎ ulǎ Ngon-é ya adi-é ree un rǎ kí titi-nǎ kǎ rǎ kí njǎra majal kin bè bá gangǎ-né ta dǎ majal-tǎ kí tǎ rǎ dow-tǎ. ⁴ Lubǎ ra bè kdǎ kadi kǎm rǎbi kǎrtadǎ-tǎ kí ndukun ǎji kinlé, né-é ra né dǎ-ji jǎi-tǎ kí panjiyǎ-ji to panjiyǎ kí go ndigi-tǎ lǎ Ndil kí aa njay bǎ to panjiyǎ kí go ndigi-tǎ lǎ daji rǎ-ji kin al. ⁵ Kdǎtalǎ dǎ kí d'isi kǎ dǎ-dé taá kí go mǎendigi-tǎ lǎ daji rǎ-dé lé, mǎe-dé tǎ ki dǎ né-je-tǎ lǎ daji rǎ-dé, ngǎ dǎ kí d'isi kǎ dǎ-dé taá kí go mǎendigi-tǎ lǎ Ndil kí aa njay rǎmǎ, mǎe-dé tǎ ki dǎ né-je-tǎ lǎ Ndil tǎ. ⁶ Ra go ndigi-tǎ lǎ daji rǎ dow kinlé, tǎe koy; ngǎ ra go ndigi-tǎ lǎ Ndil bá to kiskǎm

† 7:15 7:15 Gal 5:17 * 8:1 8:1 Ta-je kí tǎ mbunǎ né-tǎ kinlé [...] goto mǎe mbete-je-tǎ kí dǎsǎy kí dan-tǎ-je kí 'ndangǎ kǎ ji-dé kǎ ta greki.

rəm, to lapiya rəm. ⁷ Kdotalə né-je kí daji rɔ dow ndigi lé ɔsi ta Lubə, kɔ daji rɔ dow ulə ɔ-é gin tógi ndukun-ti læ Lubə al, bá to né kí à kasi ra al ya sar rəm. ⁸ Ə dow-je kí d'isi gin tógi-ti læ daji rɔ-dé lé, d'a nəl Lubə ndə bè al. ⁹ Ngə səi rəmə, isi gin tógi-ti læ daji rɔ-si al ngá; ngə isi gin tógi-ti læ Ndil, kɔ Ndil Lubə isi meɛ-si-ti; kinə Ndil Kristi isi meɛ dow-ti al lé, dowbé to dow læ Kristi al. ¹⁰ Kinə Kristi isi meɛ-si-ti lé, tɔgrɔ-ti, daji rɔ-si rəmə, oy koy majal ya, ngə Ndil kí aa njay bá to kiskəm læ-si kɔ kɔr kí ta ɔr ɔ-si-ti. ¹¹ †Ə kinə Ndil Lubə kí adi Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kin isi meɛ-si-ti rəmə, Lubə kí adi Jeju Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kinlé, à kadi daji rɔ-si kí to njəkoy kinlé, isi kəm kə takul Ndil-é kí isi meɛ-si-ti kin tɔ. ¹² Bəba ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, kurə tò ɔ-ji-ti ya, ngə kɛ bá to kurə læ daji rɔ-ji bá j'a təli rai-né né-je kí ɛ ndigi kin al ngá. ¹³ Kinə isi kə ɔ-si taá kə go meɛndigi-ti læ daji rɔ-si rəmə, a koyi; ngə kinə ɔri né-je kí rɔ-si ndigi kin kɔgi kə takul Ndil kí aa njay rəmə, a kisi kəm tɔ. ¹⁴ Kɔ dow-je lay kí Ndil Lubə ɔr nɔ-dé lé, 'to ngan læ Lubə. ¹⁵ ††Ndil kí səi 'taai meɛ-si-ti lé, to Ndil kí à ra-si bə-ti kɔ kadi 'təli 'bəli al, ngə to Ndil kí təl-si ngan læ Lubə-ti ə kə takul-é bá j'isi j'painə ta kə ndi-ji kí boy j'painə: Aba! Bobi-m! ¹⁶ Ndil kí aa njay ya kə ɔ-é pa ta kí ɔ-ti adi ndil-ji panə j'toi ngan læ Lubə ya.† ¹⁷ Ə kinə j'toi ngan-é rəmə, j'toi njénéndubə-je, adi j'toi njénéndubə-je læ Lubə; ə j'toi njénéndubə-je nati kə Kristi tɔ; kdotalə j'ingəi kɔ nati siə adi j'a kingəi rifa nati siə tɔ.

Riɓa kí à ree
Jə 10:27-30

¹⁸ Mə m'oo kí kɔ-je kí j'isi j'ingəi ɔkaglo-ti kí nè kinlé, à kasi-nə kə rifa kí tò kadi ndo-é j'ubəi maji-é kin al ya sar. ¹⁹ Ə nékində-je læ Lubə lay ya d'isi 'ngəbi pèrèrè kɔ koo tɔji kí Lubə à tɔji ngan-é ndaa-ti rəsi. ²⁰ Kdotalə nékində-je lé, né-je kí meɛ wəy kare ya ɔ be ɔ-dé-ti – ə to meɛndigi læ-dé al, ngə to Lubə ya bá ndigi bè – ²¹ ngə kɛ bá ɛ adi-dé nékində meɛ ɔ-ti tɔ. Adi nékində-é-je kí káre kinlé ya, Lubə à kɔr-dé kɔgi bə-ti læ tógi kí ɔw kə tuji-dé, kɔ kadi d'isi kə meɛnda kəy dan rifa-ti nati kə ngan-é. ²² Ə jəi j'gəi kí sar bone bè kàrè, nékində-je lay ya d'ingə kɔ, adi d'isi 'tumə toki dené kí ndo ra-é kin bè. ²³ †Ə to nékində-je kin kə kár-dé al, jəi kí j'ingəi Ndil kí aa njay kí toki né kí ɔsəy kí Lubə adi-ji kə taá moki kin kàrè, j'isi j'tuməi meɛ-ji-ti, j'isi pèrèrè j'ngəbi-né təl-ji ngan læ Lubə, kə taa kilə taá kí ɔbi ɔ rɔ-ji. ²⁴ Kdotalə kaji rəmə j'aji, ngə to bá to nékində meɛ ɔ-ti bəy. Ə nékində meɛ ɔ-ti kí dow oo kə kəm-é lé, to nékində meɛ ɔ-ti al ngá; né kí dow oo kə kəm-é lé, se à kində meɛ-é ɔ-ti bəy wa? ²⁵ Ngə kinə né kí j'ooi kə kəm-ji al ya j'indəi meɛ-ji ɔ-ti lé, j'a kuwəi rɔ-ji ngə kɔ ngəbi-né né-é. ²⁶ Bə ya tɔ ə Ndil kí aa njay ree ra sə-ji ɔ yay-ti læ-ji, kdotalə jəi j'gəi né kí tuwə kadi j'dəji Lubə meɛ ta-je-ti kí j'isi j'pai siə al. Ngə Ndil kí aa njay ya kə ɔ-é pa ta kə Lubə kɔ ta læ-ji kə ta-je kí ɛ ilə-né meɛ-é kə kilə puɔ; ²⁷ rəmə Lubə kí njətən meɛ dow-je lé gə né kí Ndil kí aa njay ndigi, ə né kí meɛ Lubə ndigi bá Ndil kí aa njay dəji kɔ ta læ njəkəa njay-je. ²⁸ Adi jəi j'gəi kí né-je lay ya ra-né kɔ maji

lə dow-je kí 'ndigi Lubə, kí ɛ ɓa-dé kí go kojra-ti liə. ²⁹ Kdotalə də kí ɛ gə-dé kete lé bá, ɛ uwə dɔ-dé, kdɔ kadi 'titi-na kɪ Ngon-é bè tɔ; bè kdɔ kadi Ngon-é lé bá to dɔdər kosi ngankɔ-é-je kí njékadmeɛ-je. ³⁰ Ə də kí ɛ uwə dɔ-dé kete lé bá, ɛ ɓa-dé tɔ; ə də kí ɛ ɓa-dé lé bá, ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti tɔ; ə də kí ɛ ɔr ta dɔ-dé-ti lé bá, ɛ ulə rifa dɔ-dé-ti tɔ.

Né kí à gangi-ji nati kɪ ndigi kí Lubə ndigi-ji kin goto

³¹ Ta ri ɓəy bá j'a pai dɔ ta-je-ti kinlé wa? Kinə Lubə nəy sə-ji lé, ná à kilə kati kəm-ji-ti wa? ³² Lubə kí taa dɔ Ngon-é al, ngà iŋə-é adi 'tɔl-é kdɔ ta lə-ji lay lé, à kadi-ji né-je lay nati kɪ Ngon-é kɪ takul ramaji liə al kdɔ ri wa? ³³ Dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, ná à kilə ta dɔ-dé-ti wa? Lubə ya ɔr ta dɔ-dé-ti! ³⁴ Ná à gangta dɔ-dé-ti wa? Jeju Kristi oy; kí boy nə ɓəy lé, ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, ɔw isi dɔ jikɔl Lubə-ti, isi pa siə ta kdɔ ta lə-ji! ³⁵ Ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé, ná à kasi gangi-ji nati siə wa? Se kɔ kɪ dum nati wa? Əse meɛ gangi man, əse kulə kəm-na ndoo, əse ɓo, əse kow kuti dum, əse tuji, əse kiyəɔ wa? ³⁶ Kdɔ 'ndangi 'panè:

Ta lə-i bá d'a-né ká tɔl-ji-ti kɪ ndɔ-je lay.

Dow-je 'ra-ji toki bati-je kí d'isi d'ow sə-dé lo tɔl-dé-ti kin bè.

³⁷ Ngà meɛ né-je-ti lay kinlé, jəi j'toi njétəti rɔ tətɪ kí ngà nə kɪ takul-é ɛ kí to njəndigi-ji lé. ³⁸ Kdɔ mə m'gə maji kí né kí à gangi-ji nati siə goto, adi to koy, əse kiskəm, əse malayka-je, əse ndil-je kí maji al, əse né kí ɓone, əse né kí ɔw ree kɪ ree ɓəy, ³⁹ əse tɔgi-je, əse nékində-je kí taá, əse nékində-je kí nangi, əse né-je lay ya kí Lubə ra kinlé, né kí à kasi gangi-ji nati kɪ ndigi kí Lubə ndigi-ji kdɔ nam kí j'nami kadi 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi kin ya goto.

Israyel-je kɪ gin dow-je kí rangi

9

Lubə mbəti Israyel-je kɪ meɛndigi liə

¹ M'ow kɪ pa ta kí tɔgrɔ-ti kdɔ nam kí m'nam kadi Kristi-ti, adi m'ədi ta al ə Ndil kí aa njay kàrè adi meɛ-m usi nangi dɔ-ti pɔ rəm. ² Rɔ-m ati-m kanana ə meɛkɔ lə-m ɔw kɪ kete-kete. ³ Kdotalə m'ndingə kadi mə bá ndɔl tɔ dɔ-m-ti ə gangi-m nati kɪ Kristi, kdɔ ta lə ngankɔ-m-je kí koji-ti, ⁴ kí 'to israyel-je. Də lé né-je kí tɔ kdɔ-dé to təl kí Lubə təl-dé ngan-é-ti rəm, to rifa rəm, kulənoji-je rəm, ndukun rəm, pole Lubə rəm, bá to kunmindi-je liə rəm, ⁵ bá ka-dé-je rəm; ə to kí Kristi* to dow kinlé, gin koji kin bá d'oji-é-ti, ə ɛ isi dɔ né-je-ti lay, ɛ to Lubə kí kɔsgaji tɔ dɔ-é-ti sartagangi. Amen!

⁶ Se ta lə Lubə təl né kí kɔgi kare wa? Nda bè al! Kdɔ də lay kí 'to gin Israyel lé, 'to Israyel-je lay al. ⁷ Kdɔ ngan lə Abrakam lay bá 'to ngan-é-je al; ngà Lubə panè: «Kɪ takul Isaki bá i 'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tɔ dɔ-dé-ti.» ⁸ Meɛ ta lé ɓan: Ngan-je kí koji-dé kɪ koji bè kin bá 'to ngan lə Lubə al, ngà ngan-je kí d'oji-dé kí go kunmindi-ti bá d'oo-dé kɪ ngan-é. ⁹ Kdotalə ta kí to kunmindi lé ɓan: «Kal kadi bè ya m'a ree ə Sara à koji ngon kí dingəm.»† ¹⁰ ɛ kin par al, go-ti, Rebeka kàrè ndan ndungə-je lə ka-ji Isaki tɔ; ¹¹ ə ngan-je lé kàrè d'oji-dé al ya ɓəy, bá də

* 9:5 9:5 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:9 9:9 Kgn 18:10

'ra né kí maji-je, né kí majal-je al bəy; bè ya kàrè, kadi kɔjra lə Lubə tò-né lo tò-é-ti kɔ go mbəti-ti kí ɛ mbəti dow-je kɔ mɛɛndigi liə bɔ kɔo kullə ra dow al kinlé –¹² ɛ idə Rebeka panè: «Njètɛɛ kete à ra bə lə njètɛɛ gogi;¹³ gangi-é kí ndangi-né 'panè: “M'ndigi Jakobi ə m'osi ta Esuwa.”»

Lubə mbəti dow-je kí 'to jipi-je al

¹⁴ Ə kadi j'painè ri wa? Lubə to njèra né kí njururu al wa? Nda bè al! ¹⁵ Kɔɔtalə ɛ idə Moiyiji panè: M'a koo kəmtondoo lə dow kí m'ndigi koo kəmtondoo liə ə ta à kɔ mɛɛ-m kɔo dow kí m'ndigi kadi ta ɔ mɛɛ-m kɔo ta liə. ¹⁶ Adɔ to ta lə mɛɛndigi lə dow al rəm, to ta lə tógi-é al rəm, ngà to ta lə Lubə kí njəkoo kəmtondoo. ¹⁷ Kɔo mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, Lubə idə Paraɔ panè: I ya m'ində-i ngar bè kɔo kadi m'ɔji-né tógi-m rɔ-i-ti ə kadi ri-m bá-né kɔ dɔnangi lay. ¹⁸ Adɔ Lubə lé, oo kəmtondoo lə dow kɔ mɛɛ ndigi liə rəm, bá mɛɛ ndigi liə ya adi mɛɛ dow ndə-né rəm to.

¹⁹ Ə i 'a dəji-m panè: Lubə gangta dɔ dow-ti kɔo ri bəy wa? Kɔɔtalə ná bá à kɔgi Lubə ra mɛɛndigi liə wa? ²⁰ Ə i dow ya bè lé, i to ná bá kadi 'naji Lubə ta-ti wa? Bəy kí kubə à dəji njəkubə-é panè: «Kɔo ri bá i 'ubi-m bè wa» al. ²¹ Njəkubə né ɔw kɔ tógi dɔ anji-ti, adi anji kí mbəy kí káre-rè kin ya à kubə-né bəy kɔmolé rəm, bá à kubə-né bəy ra kullə-je kí kare rəm to al wa? ²² Ə Lubə lé, ndigi tɔji wɔngi liə rəm, ndigi kadi 'gə tógi-é rəm, ya ngà ɛ ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti kilə kí tɔgrɔ-ti isi dɔ-ti kɔ dow-je kí wɔngi ra-é dɔ-dé-ti ə to dɛ kí tɔ kadi 'tuji kɔgi. ²³ Ɛ ra bè kɔo tɔji-né rɔba liə kí nɔ ndaa-ti rəsi kɔ rɔ dow-je-ti kí ɛ oo kəmtondoo lə-dé ə uwə dɔ-dé kete kadi d'ubə maji rɔba liə lé. ²⁴ Ə ta kinlé, to ta lə-ji jəi kí ɛ ba-ji dan jipi-je-ti par al, ngà dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al rəm to, ²⁵ titi kí ɛ pa-né mɛɛ mbete-ti lə Oje panè:

«Dɛ kí 'to gin dow-je lə-m al ya, m'a ba-dé gin dow-je lə-m ə dɛ kí m'ində-dé dan kəm-m-ti al ya, m'a ba-dé dow-je kí m'ində-dé dan kəm-m-ti.»

²⁶ «Ə lo kí ɛ bá d'idə-dé-ti 'panè:

“Səi 'toi gin dow-je lə-m al kin kàrè

d'a ba-dé ngan lə Lubə kí njəkisi kəm titi ngá rəm.”

²⁷ Ejay kàrè pa ta kí dɔ Israyel-ti panè:

“Lé kɔr ngan lə Israyel à tɔ titi nangra kí babo-ti bè ya kàrè, dɛ kí madi-je ya par bá d'a kaji.”

²⁸ Kɔɔtalə né kí 'Babe pa ta-é lé,

kalangi bè ya ɛ à ra né-é kɔr njuti dɔnangi-ti.

²⁹ Ə Ejay lé ya ndɔki pa bəy panè:

“Kinə 'Babe kí njəkosi njérɔ-je inə ndəgi ka-ji-je al lé,

j'a tɔli titi-nə kɔ bebo Sɔdɔm kɔ bebo Gɔmɔr bè.”»

Israyel-je, kɔ néra kí njururu kí à ree kɔ takul kadmɛɛ

Ròm 3:19-29; Gal 3:8-14,21-29

³⁰ Ə kadi j'painè ri wa? Dow-je kí 'to jipi-je al kí ndɔki 'sangɔ ta kí kɔr dɔ-ti al ya, ə d'ingə ta kí kɔr dɔ-ti – ə to ta kí kɔr dɔ-ti kí ree kɔ kəm rəbi kadmɛɛ – ³¹ ngà Israyel-je kí 'sangɔ ta kí kɔr dɔ-ti kɔ kəm rəbi təl rɔ go ndukun-ti lé, d'ingə al. ³² Kɔɔtalə ri wa? Kɔo dɛ 'sangɔ kɔ kəm

ræbi kadmɛɛ al, ngà kî kəm ræbi kullə ra-dé-je. Dɛ 'tugə nja-dé ər-ti kî njëtugə dow-je jigì-ti, ³³ titi kî 'ndàngi-né 'panè: Yən, ər kî njëtugə nja dow-je, ər kî njèkadi dow-je d'usi lé m'ində bebo Siyɔ-ti nɔɔ. Ə dow kî adi-é mɛɛ-é lé, rɔsɔl à tɛɛ dɔ-é-ti al.

10

¹ Ngankɔ-m-je kî njèkadmɛɛ, ndingə rɔ lə-m kî nɔ, kî ta kî m'pa kî Lubə kɔ ta lə Israyel-je lé, to ta kadi d'aji. ² Kɔ m'pa ta lə-dé maji kî dɛ lé rɔ-dé tungə pilingi kɔ Lubə, ngà rɔtungə lə-dé lé bá négə goto-ti. ³ Kɔ dɛ 'gə kəm ræbi kî Lubə ɔr-né ta dɔ dow-ti al ə dɛ ya 'sangì kadi d'oji kəm ræbi kortadɔ-ti kî sobi dɔ-dé, adi 'təl rɔ-dé go kəm ræbi kortadɔ-ti lə Lubə al; ⁴ kdɔtalə Kristi ya to tɔl ta ndukun, kɔ kadi Lubə ɔr-né ta dɔ dow-ti kî rá-rá kî adi mɛɛ-é. ⁵ Beba Moiyiji ndàngi ta sobi dɔ kortadɔ-ti kî ree kî takul ndukun panè: «Dow kî təl rɔ-é go ndukun-ti rəmə, à kisi kəm kî takul ndukun.» ⁶ Ngà ooi, kəm ræbi kî kortadɔ-ti ree-né kî takul kadmɛɛ lé 'pa ta kî dɔ-ti 'panè: «'Pa mɛɛ-i-ti 'panè: “Ná bá à kɔw dɔrɔ-ti wa” al. Kɔ Kristi i dɔrɔ-ti ree nangì nè ngá. ⁷ Əse: “Ná bá à kur nangì bolebe-ti kî sɔy-é goto wa” al? Kɔ Kristi ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kî d'oy ngá.» ⁸ Ə 'pa ta kî dɔ-ti 'panè ri wa? Ta tò ngɔsi sə-i, tò ta-i-ti, tò mɛɛ-i-ti. Ə to ta kî sobi dɔ kadmɛɛ kinlé bá je j'ilə mbe-é. ⁹ Kinə 'pa ta-i-ti rəsi 'panè Jeju to 'Babe ə kinə 'adi mɛɛ-i adi 'gə maji kî Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kî d'oy rəmə, 'a kaji. ¹⁰ Kdɔtalə kadmɛɛ bá ta ɔr-né dɔ dow-ti ə ta kî dow pa ta-é-ti rəsi bá à kaji-né, titi kî 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kî aa njay 'panè: ¹¹ «Dow kî rá-rá kî adi-é mɛɛ-é lé, rɔsɔl à tɛɛ dɔ-é-ti al.» ¹² Adi kɔr kəm dow goto dan jipi-je-ti kî dow-je kî 'to jipi-je al: Dɛ lay ya 'Babe lə-dé toki káre-rè, ɛ ya to njèkadi maji ur dow-je kî njénɔ ba-é. ¹³ Kɔ dow kî rá-rá ya nɔ ba 'Babe lé, à kaji. ¹⁴ Dow kî dɛ d'adi-é mɛɛ-dé al lé, d'a nɔ ba-é ban wa? Ə dow kî dow pa ta kî dɔ-é-ti adi d'oo al lé, d'a kadi-é mɛɛ-dé ban wa? Ə dow kî njèkilə mbe ta liə goto lé, d'a koo ta liə ban wa? ¹⁵ Ə d'ulə dow-je al lé, d'a kilə mbe-é ban wa? Beba 'ndàngi 'panè: «Njiyə lə njèkilə mbe Poyta-je kî Maji lé to né kî maji koo nɔ†.»

¹⁶ Ngà dɛ lay bá 'təl rɔ-dé go Poyta kî Maji-ti lé al. Gangi-é kin bá Ejay pa-né panè: «'Babe, ta-je kî j'idə-dé kinlé ná bá oo adi to ta kî tɔgrɔ-ti wa?»

¹⁷ Adi kadmɛɛ lé ree kî kəm ræbi ta kî koo ə ta kî koo ree kî kəm ræbi ta lə Kristi.

¹⁸ Ə m'dəji rɔ-m ta m'panè: Se d'oo ndi-dé al wa? Tɔgrɔ-ti, d'oo ya. Ndi-dé lé ɔw kî lo lay

ə ta-je lə-dé ɔw sar tɛɛ sɔy dɔnangi-ti.‡

¹⁹ Ngà m'dəji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je 'gə al wa? Moiyiji ya to dow kî dɔsɔy kî panè:

M'a kadi jangi ra-si dɔ gin dow-je-ti kî d'asi né al;

kəm ræbi kî rɔ gin dow-je-ti kî rangi kî 'gə né al,

bá m'a kadi wɔngi ra-si-né.

²⁰ Ə Ejay rəmə ɔw sar ya panè:

* 10:5 10:5 Mbl 18:5 † 10:15 10:15 Eja 52:7 ‡ 10:18 10:18 Pa 19:5

Dow-je kí ndòkí 'sangì-m mà Lubə al bá m'adi d'ingə-m rəm,
dow-je kí usi-dé dɔ-m-ti al ya m'adi-dé 'gə-m rəm.

²¹ Ngà kí sɔbi dɔ Israyel-je lé, Lubə panè:
Ndɔ-je lay ya m'ulə ji-m kí rɔ gin dow-je-ti
kí njétəl rɔ-dé go ta-ti al kí 'to njédɔngə-je kin.

11

Lubə mbati gin dow-je liə al

¹ †M'dəji rɔ-m ta m'panè: Se Lubə mbati gin dow-je liə wa? Ndə
bè al! Kdɔtalə mà kàrè m'to Israyel, ngonka Abrakam, kí ginkoji-ti lə
Benjamə. ² Lubə mbati gin dow-je liə kí ɛ mbəti-dé kete kin al. Ta kí
mɛɛ mbete-ti kí aa njay, lo-ti kí Eli pa ta-ti səki-né Israyel-je ta Lubə-ti
lé 'gəi ya al wa? ɛ panè: ³ 'Babe, dɛ 'tɔl njépata-je kí ta-i-ti, 'tɔɔ logugi
né-je lə-i nangi rum-rum; mà ya kì kar-m é m'nəy, é 'sangì kadi 'tɔl-m.
⁴ Ə ta ri é Lubə ilə-é-ti wa? M'ngəm dow-je lə-m bɔdɔgi lo siri kí d'ɔsi
məkəji-dé nangi nɔ magi Baal-ti al. ⁵ Bè ya tɔ, mɛɛ ndɔ-je-ti kí bone
kàrè, ndəgi dow-je kí Lubə mbəti-dé kí go ramaji-ti liə d'isi nɔɔ. ⁶ Ngà
kinə ɛ mbəti-dé kì takul ramaji liə rəmə, tò kì takul kullə ra-dé-je al
ngá. Bè al rəmə, ramaji lé à to ramaji bəy ban wa? [Ə kinə ɛ mbəti-dé
kì takul kullə ra-dé-je rəmə, sé to ramaji bəy ban wa? Ngà kinə tò
kì takul ramaji rəmə, kullə ra dow to né madi al ngá.*] ⁷ Ri bá ra né
wa? Né kí Israyel sangì lé, ɛ ingə al, ngà dɛ kí 'mbəti-dé bá d'ingə;
ndəgi-dé-je rəmə mɛɛ-dé ndəə, ⁸ titi kí 'ndəngi-né 'panè:

Lubə adi-dé tagir kí ɔy diriri rəm,
adi kəm-dé oo lo al rəm,
adi mbi-dé oo ta al rəm,
sar tɛɛ-né ndɔ-ti kí bone.

Ə Dabidi panè:

⁹ Kadi nékuso rɔnəl lə-dé ya
təl gum kuwə-dé rəm,
bandi kuwə-dé rəm,
kəm rəbi kusi lə-dé rəm,
kɔ kadi to kindəkɔji lə-dé!

¹⁰ Kadi lo ndul kəm-dé-ti ndi-ndi kadi d'oo lo al!
Lubə, 'ra-dé adi 'mą kɔngi-kɔngi ya par-par!

*Kaji lə dɛ kí 'to jipi-je al kì kinə panjiyə kí majal lə Israyel-je ndɔ kí
dɔbəy-ti*

Mat 21:40-43; Epe 2:7-13

¹¹ M'ndəji rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je lé 'tugə nja-dé né-ti kɔ kusi
riw wa? Ndə bè al! Ngà, kì takul kaldɔta lə-dé bá dow-je kí 'to jipi-je
al d'ingə-né kaji, kɔ kadi jangi ra-né jipi-je. ¹² Ə kinə kaldɔta lə jipi-je
təl gin maji lə dow-je kí dɔnangi-ti, ə kusi lə-dé təl gin maji lə dow-je kí
'to jipi-je al lé, kɔ taá lə-dé bikti lay ə à maji ban ən wa? ¹³ Adi m'idə-si,
səi ká 'toi jipi-je al: Mą lé m'to njəkɔwkulə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al
ə mà m'ilə kuji dɔ kullə-ti lə-m. ¹⁴ Bè kɔ kadi, dɔmaji ə m'adi jangi ra
dow-je kí gin koji-ti lə-m ə kadi dɛ kí madi-je d'aji-né. ¹⁵ Ə kinə kɔr kí
d'ɔr-dé kí rangi kin bá to gin kulə kí Lubə ulə-né noji nati kì dow-je kí

† 11:1 11:1 Plp 3:5 * 11:6 11:6 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí
dosəy kí dan-ti-je kí 'ndəngi kì ji-dé kì ta grəki.

dɔnangi-ti lé, təl ree sə-dé gogi à tò ban ón wa? À to tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy! ¹⁶ Ə kinə mbə̀ kí dɔsɔy ya toki kadi Lubə lé, ndəgi nduji lay kí 'lɔy lé kàrè to 'liə tɔ; ə kinə njirəkagi toki kadi Lubə lé, balkəm-é kàrè to 'liə tɔ. ¹⁷ Ngà kinə 'tɔr balkəmkagi-je kí madi, ə i kí to kagi Olibiye kí wale†, bá 'tiŋə-i tó-dé-ti, adi ɔ do njirəkagi Olibiye-ti kí mə́ kí mə́ rəm, ingə man-é rəm lé, ¹⁸ 'ində kàdì-i kɪ balkəmkagi-é-je al. Ə lé i ində kàdì-i kàrè, kadi 'gə́ kí to i bá njirəkagi ɔ do-i-ti al, ngà to i bá 'ɔ do-é-ti. ¹⁹ I rəmə́ 'a panè: 'Tɔr balkəmkagi-je bá 'tiŋə-m tó-dé-ti. ²⁰ To tó-é ya; 'tɔr-dé kɔgi kɔɔ kadmeɛ al lə-dé, ə i rəmə́ 'ɔ do kagi-é-ti kɪ takul kadmeɛ. 'Ində kàdì-i al, ngà bəl bá kadi i 'bəl. ²¹ Kɔɔtələ kinə balkəmkagi-je kí lo mə́-dé-ti nɔ́ ya, Lubə ngəm-dé al kin rəmə́, i kàrè à ngəm-i ndɔ́ al ya tɔ. ²² Kadi 'gə́ meɛmaji, kɪ ngà lə Lubə: ɛ́ ngà kɪ dow-je kí d'usi, ə kinə 'ɔ njáŋgi do meɛmaji-ti liə kin rəmə́, ɛ́ à ra sə-i maji; bin al rəmə́, i kàrè d'a kɔr-i kɔgi tɔ. ²³ Dɛ́ ya kàrè kinə d'isi dan meɛndə-ti lə-dé al lé, d'a təl tiŋə-dé kàdì kagi-ti lé gogi tɔ; kɔɔtələ Lubə ɔw kɪ tɔgi kɔɔ kadi təl tiŋə-dé sigi gogi. ²⁴ Ə i kí 'tugə-i do kagi olibiye-ti kí ubə wale bəy ə́ 'tiŋə-i kàdì kagi olibiye-ti kí mə́-é kí mə́, lo-ti kí lé 'a kɔ-ti al, ngà dɛ́ kí 'tə́ balkəmkagi-je kí mə́-dé kí mə́ ya kete kinlé bá d'a təl tiŋə-dé do kagi-dé-ti gogi al kɔɔ ri wa? ²⁵ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'ndigi kadi m'adi-si 'gə́i né kí tò lo bɔyɔ-é-ti kinlé, kɔɔ kadi ooi rɔ-si kɪ njégosi-je al: Kəl Israyel-je kí madi meɛ-dé ndə sar kadi dow-je kí 'to jipi-je al bɪkti lay d'andi-né dan-dé-ti. ²⁶ Bəba Israyel-je lay ya d'a kaji, titi kí 'ndàngi-né 'panè: Njəta dow-je kilə-dé taá à kɪ bebo Siyɔ-ti.

ɛ́ à kinə kaldota-je lə dow-je kí ginkoji-ti lə Jakobi kɔgi.

²⁷ Ə loki m'ɔr majal-je lə-dé kɔgi lé, ɛ́ bá à to noji kí m'ulə nati sə-dé.

²⁸ Kí sobi do Poyta kí Maji rəmə́, dɛ́ 'to njéba-je lə Lubə kɔɔ ta lə-si, ngà kí sobi do mbəti rəmə́, ɛ́ ində-dé dan kəm-é-ti kɪ takul bəbi-dé-je.

²⁹ Kɔɔ kadkare lə Lubə, kɪ ba liə lé, tò lo tò-é-ti. ³⁰ Titi kí sɔ́i ya kàrè ndɔki 'təli rɔ-si go ta-ti lə Lubə al ə takul təl rɔ go ta-ti al lə-dé bá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si lé, ³¹ bə́ ya tɔ, dɛ́ ya kàrè, kí ngɔsnè-ti kinlé təl rɔ go ta-ti al lə-dé bá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si, bəba dɛ́ ya kàrè [ngɔsnè]‡ Lubə oo kəmtondoo lə-dé tɔ. ³² Kɔɔ Lubə adi dow-je lay ya 'təl rɔ-dé go ta-ti al, kɔɔ koo-né kəmtondoo lə dow-je lay. ³³ Lubə to Lubə kí boy nɔ́, to njégosi, kɪ njènégə! Ta kí gangi liə dum ndər gin-é, kɔɔ dow kí asɪ gə́ kɔjra-je liə ya goto! ³⁴ Nɔ́ ə́ gə́ tagir lə 'Bəbə əse nɔ́ bá to njékɔji-é ta wa? ³⁵ Nɔ́ bá to njékadi-é né dɔsɔy kadi təl ingə́ kí rangi tó-ti wa? ³⁶ †Né-je lay ya i rɔ-é-ti rəm, tò kɪ takul-é rəm, bá to kí 'liə rəm. Kɔsgaji to kí liə ya sartangani. Amɛ́n!

Kulə dingəm meɛ-nə-ti

12

Panjiyə kí nəl Lubə

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, Lubə lé oo kəmtondoo lə-ji. Bəba m'ulə dingəm meɛ-si-ti kadi adi rɔ-si kɪ kadkare kí tò kəm rəm, aa njay rəm,

† **11:17** 11:17 Kagi Olibiye kí wale lé toji dow-je kí 'to jipi-je al, ngà ɛ́ kí 'mə́ kí mə́ lé toji jipi-je tɔ. ‡ **11:31** 11:31 Ta-je kí tò mbunə́ né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta greki.

† **11:36** 11:36 1Kɔ 8:6

nəl Lubə rəm; ə ɛ kin bá to pole kí tɔgrɔ-ti kí kadi a 'poli Lubə. ² Adì kullə ra-si ɔw go-nə-ti kì 'lə dow-je kí donangi-ti nè kin al, ngà adi təl kí nэгə lə-si təl kí sigi kinlé mbəl panjiyə-si, kɔ kadi ɔri-né nin né kí Lubə ndigi, adi to né kí maji rəm, nəl-é rəm, bá maji ɔr njuti rəm to. ³ Kì takul maji kí Lubə ra sə-m lé, m'ndigi kidə dow kí rá-rá dan-si-ti kadi gir kí n'è n'to dow kí ngay al, ngà kadi gir kí n'to dow kí n'asi lo-é-ti bè, kí go gangi kadmee-ti kí Lubə adi nà-nà dan-si-ti. ⁴ †Kɔtalə titi kí rɔ dow kí káre-rè ya ɔw kí ngan rɔ-é-je kí gay-gay ə ngan rɔ-é-je kin kàrè, nà-nà ya ɔw-né kí kullə liə-liə kinlé, ⁵ gangi-é kin ya tɔ é jɔi kí j'ɲai bá j'təli rɔ kí káre-rè kì takul nam kàdì Kristi-ti lé, jɔi lay ya j'toi ngan rɔ-nə to. ⁶ †Ngà j'owi kì kadkare-je kí gay-gay kí go ramaji-ti lə Lubə: Adì kinə dow ɔw kì kadkare pa ta kí ta Lubə-ti rəmə, kadi dowbé ra kullə-é adi ɔw go-nə-ti kì kadmee; ⁷ ə kinə dow ɔw kì kadkare koo go né lə njékəwnə-je rəmə, kadi dowbé ra kullə-é; dow kí ɔw kì kadkare ndó dow-je né rəmə, kadi ində rɔ-é ta néndó-ti; ⁸ dow kí ɔw kadkare kulə dingəm mee dow-je-ti rəmə, kadi ində rɔ-é ta kulə dingəm mee-dé-ti; dow kí ɔw kì kadkare kadi né dow-je rəmə, kadi ra kì meemaji; dow kí ɔw kì kadkare kɔr nɔ dow-je rəmə, kadi adi rɔ-é tungə mee kullə-é-ti; dow kí ɔw kì kadkare koo kəmtondoo lə dow-je rəmə, kadi ra kullə-é kì rɔnəl. ⁹ Kadì ndignə lə-si rəmə, kədkəm-nə goto-ti. ɔsi né kí maji al ngərangi; indəi rɔ-si ta né kí maji-ti kində kí tɔgrɔ-ti. ¹⁰ Uwəi-nə noji titi kí tɔ kadi ngankɔ-nə-je 'ndigi-nə-nə; kadi nà-nà ya un ta madi-é. ¹¹ Adì rɔ-si tungə pilingi ta kullə-ti bi adi dabi ra-si al. 'Rai kullə adi 'Babe kì mee-si kí káre-rè. ¹² 'Rai rɔnəl kɔ nékində mee dɔ-ti lə-si. Iləi mee-si dɔ madi-é-ti dan kɔ-je-ti, uwəi rɔ-si ngə mee ta-ti kí pa kì Lubə. ¹³ 'Rai kì njékaa njay-je mee né-je-ti kí to rɔ-dé. Isi dɔ nja-si-ti kɔ kuwə mba-je kí rɔ-si-ti. ¹⁴ †Tɔri ndi-si dɔ dow-je-ti kí d'isi d'ulə kəm-si ndoo; Ndi-si bá 'tɔri dɔ-dé-ti bi indəi ndɔl dɔ-dé-ti al. ¹⁵ 'Rai rɔnəl kì dow-je kí d'isi 'ra rɔnəl, ə 'nɔi kì dow-je kí d'isi 'nɔ. ¹⁶ Adì ta-si asi-nə. Adì bo né-je kí kadi 'toi-né kí ngay-je bá ra-si al, ngà adi bo sɔldɔ bá ra-si. Ooi rɔ-si kì njégosi-je al. ¹⁷ Ugai kurə majal kì majal al; 'sangi kadi 'rai né kí maji takəm dow-je-ti lay. ¹⁸ Ta kí rá-ti ya, kinə à to ta lə-si bá lapiya à tò-né lé, kadi isi kì lapiya kì dow-je lay. ¹⁹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, 'dali ba kì dɔrɔ-si al, ngà inəi adi Lubə bá toji wɔngi liə. Kɔ 'ndàngi 'panè: 'Babe ya pa panè: Dalba to 'lə-m ə mə bá m'a kadi nà-nà nékugə dɔji-é! ²⁰ Ngà kinə bo ra njéba lə-i rəmə, 'adi-é né uso; kinə kundə man ra-é ə 'adi-é man ay; kɔ ra-é kí 'ra bè kinlé, to yalpər bá i ugə ungi dɔ-é-ti. ²¹ 'Inə né kí maji al adi tət-i rɔ al. Ngà kadi i bá 'to njètəti rɔ né kí maji al kì takul né ra kí maji.

13

Kulə dɔ gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je

¹ Kadì dow kí rá-rá ulə dɔ-é gin tɔgi-ti lə njékɔbe-je kí d'isi dɔ-é-ti, kɔ kɔbe kí i rɔ Lubə-ti al ya goto; ə njékɔbe-je kí d'isi kinlé to Lubə

ya bá ində-dé. ² Gin-é kin bá dow kí ra dɔngɔ̀ k̀i njèkɔ̀be rəmə, ɛ ɔ̀si ta né-je kí Lubə ində kadì tò k̀i gangi-é gangi-é; ə dow-je kí 'mbati təl rɔ̀-dé go ta-ti lé, de ya d'a ree k̀i ta kí gangi dɔ̀-dé-ti. ³ Njèkɔ̀be-je lé, dow kí ra né kí maji rəmə, à bəl-dé al, ngà dow kí ra né kí maji al bá à bəl-dé. I 'ndigi kadì bəl njèkɔ̀be al wa? 'Ra né kí maji rəmə ɛ à kɔ̀si gajì-i; ⁴ kdɔtalə njèkɔ̀be lé, isi 'ra kullə lə Lubə kɔ̀ maji lə-i. Ngà kinə 'ra né kí maji al rəmə 'bəl; kdɔtalə kiyəro kí ɛ uti lé, ɛ uti k̀i ndàngi kare al, ɛ isi ra kullə lə Lubə kɔ̀ kadì toji-né kində kɔ̀ji k̀i wɔngi lə Lubə dɔ dow-ti kí njéra né kí maji al. ⁵ Gin-é kin bá tò kadì dow ulə-né dɔ̀-é gin tógi-ti lə njèkɔ̀be, kɔ̀ ta lə bəl wɔngi kin par al, ngà kɔ̀ ta lə tagir kí maji kí tò meɛ dow-ti. ⁶ †Gin-é kin ya tɔ bá səi ugəi-né lambo tɔ. Kdɔtalə njèkɔ̀be-je lé 'to njérakullə-je lə Lubə, adi kullə-é kin ya bá to kullə lə-dé. ⁷ Nɔ̀-ɔ̀ ya adi-é né kí to tó-é kadì adi-é; né kí tò kadì ugəi mbete-é rəmə ugəi; dow kí tò kadì adi-é lambo rəmə, adi-é; dow kí tò kadì 'bəlì-é rəmə, 'bəlì-é; dow kí tò kadì uni ta-é rəmə, uni ta-é.

Ta lə ndignə

Mat 22:35-40; 1Jə 3:11-23

⁸ Adi kurə lə dow tò dɔ̀-ɔ̀-ti al, ngà kadì kurə ndignə bá tò dɔ̀-ɔ̀-ti. Kdɔtalə dow kí ndigi madi-é lé, ɛ ra né kí ndukun ndigi adi ɔ̀r njuti. ⁹ Kɔ̀ ndukun-je kí panè: «'A ra kaya al, 'a təl dow al, 'a bogi al, ['a pa ta kí ndàngi al]*, 'a ra kəmnda al», k̀i ndəgi ndukun-je lay kinlé, toki kəw-dé lay meɛ ta-ti kin: «'A ndigi dow madi-i titi-nə k̀i rɔ̀-ɔ̀ bè.» ¹⁰ Dow kí ndigi dow-je lé à ra né kí maji al kí dow madi-é al. Adi ndigi dow bá to ra né kí ndukun ndigi kɔ̀r njuti.

¹¹ 'Rai bè kdɔtalə səi 'gəi dɔ̀kaglo kí j'isi-ti kin gow. To dɔ̀kadì kí kadì jì-né dɔ̀ bi-ti, kdɔtalə k̀i bone bè kinlé kajì ɔ̀ ngosi sə-ji itə kí ndəki jəi j'adi-né meɛ-ji kin bəy. ¹² Lo kí ndɔ̀ ɔ̀si goto, lo kí kada ɔ̀si ree. Ən é j'tori kullə-je kí londul-ti rɔ̀-ji-ti kɔ̀gi ə j'tuləi nérɔ̀-je kí londógi-ti rɔ̀-ji-ti. ¹³ J'adi panjiyə-ji ɔ̀ njururu, titi kí dow njiyə-né kada kin bè; j'rai babore nékuso k̀i gɔ̀yibi kí kəy al rəm, j'rai bə lə kaya k̀i néra kí jugi-jugi al rəm, kadì gaki-nə k̀i kím-nə goto rɔ̀-ji-ti rəm. ¹⁴ Ngà adi panjiyə 'Babe Jeju Kristi bá tò rɔ̀-ɔ̀-ti ə né-je kí dajì rɔ̀-ɔ̀ ra adi kəmnda-é isi ra-ɔ̀ kinlé, ɔ̀wi go-ti al.

14

Njétógi-je k̀i njéyay-je

¹ †Dow kí yay meɛ kadmeɛ-ti lé, uwəi-é k̀i rɔ̀-ɔ̀-ti maji, bi gangi ta dɔ̀ tagir-je-ti liə al. ² Kdɔtalə dow madi gə kí n'a kuso né-je lay kare; ə dow kí rangi kí yay uso mbikamɔ̀y-je ya par. ³ Kadì dow kí njékuso né-je lay nədi njəmbati né-je madi al; bá kadì njəmbati kuso né-je madi gangta dɔ̀ njékuso-é-ti al rəm, kdɔtalə Lubə uwə-é k̀i rɔ̀-é-ti maji. ⁴ I ə, i to nɔ̀ bá 'gangi ta dɔ̀ ngonnjəkullə-ti lə madi-i wa? Lé ɛ ɔ̀ taá əse usi kàrè to ta lə 'Ba-é ya. Ngà ɛ à kə taá, kdɔtalə 'Babe ɔ̀w k̀i tógi kɔ̀ gəti-é-né. ⁵ Dow madi oo adi ndɔ̀ kí bè kin itə ndɔ̀ kí bè kin; ə ɛ kí madi oo adi ndɔ̀-je d'asi-nə lay. Kadì nɔ̀-ɔ̀ ya meɛ-é usi nangi pɔ̀ dɔ̀ tagir-ti liə kí sɔ̀bi dɔ̀-é. ⁶ Dow kí ɔ̀r kəm ndɔ̀-je kàrè, ɔ̀r kəm-é

† **13:6** 13:6 Mat 22:21; Mar 12:17; Luk 20:25 * **13:9** 13:9 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔ̀səy kí dan-ti-je kí 'ndàngi k̀i jì-dé k̀i ta greki. † **14:1** 14:1 Kol 2:16

kdo 'Babe. Dow kí uso né-je lay kàrè, uso kdo 'Babe, kdotalè e ra oiyo Lubə kdo; ə dow kí uso né-je madi al kàrè rəmə, uso al kdo 'Babe; ə e ya kàrè ra oiyo Lubə kdo tɔ. ⁷ Kdotalə dow madi kí dan-ji-ti kí isi kɪ dɔ-é taá ta kí liə-ti ya goto rəm; dow kí oy ta kí liə-ti kàrè goto rəm tɔ. ⁸ Kdotalə kinə j'isi kɪ dɔ-ji taá rəmə, j'isi kdo 'Babe; ə kinə j'oyi rəmə, j'oyi kdo 'Babe. Lé j'isi-né kɪ dɔ-ji taá əse j'oyi-né kàrè, j'toi kí lə 'Babe. ⁹ Kdo Kristi oy bá təl isi kəm, kdo kadi to 'Babe lə dow-je kí d'oy kɪ dɛ kí d'isi kəm. ¹⁰ †Ngà i ə, 'gangi ta dɔ ngonkɔ-i-ti kdo ri wa? Əse 'nədi ngonkɔ-i kdo ri wa? Jəi lay ya j'a kəi nɔ Lubə-ti logangta-ti liə. ¹¹ Kdotalə 'ndàngi 'panè: 'Babe panè, m'isi kəm, dow-je lay ya d'a kosi məkəji-dé nangi nɔ-m-ti, ə ndɔ dow-je lay à kosi gəji-m mə Lubə. ¹² Bəba nɔ-nɔ ya dan-ji-ti à kɔr go kullə ra-é kí sobi dɔ-é nɔ Lubə-ti. ¹³ Ən ə adi j'gangi ta dɔ-nɔ-ti al. Né kí tɔ kadi un ndi-i dɔ-ti lé, to təl kí kadi 'təl jigi 'tugə ngonkɔ-i kí njəkadmɛɛ əse 'təl kəm rəbi kusi liə mɛɛ majal-ti al. ¹⁴ M'gə maji, ə mɛɛ-m usi nangi pɔɔ kɪ takul nam kadi 'Babe Jeju-ti kí né kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti ya goto; ngà kinə dow madi oo adi né kí bə kin tɔ nɛ takəm Lubə-ti lé, kɪ rɔ dowb-é-ti kin rəmə né-é tɔ nɛ ya. ¹⁵ Kinə ta lə nékuso bá i 'tuji-né mɛɛ ngonkɔ-i rəmə, i njiyə kí go ndigi dow-je-ti al. Dow kí Kristi oy kdo ta liə lé, 'təl gin tuji liə kdo nékuso-i al. ¹⁶ Né kí maji kɪ rɔ-si-ti lé, adi təl né kí kadi dow-je 'pa-né ta kí maji al dɔ-si-ti al. ¹⁷ Kdotalə kɔbe lə Lubə lé, to ta lə nékuso kɪ nékəy al, ngà to né ra kí njururu, to lapiya, ə to rɔnəl kɪ takul Ndil kí aa njay. ¹⁸ Dow kí ra kullə adi Kristi kɪ kəm rəbi kí bə kinlé rəmə, dowb-é nəl Lubə rəm, bá dow-je 'ndigi ta liə rəm. ¹⁹ Ən ə adi j'sangi né kí à ree kɪ lapiya kɪ né kí à kow kɪ dow-je kete-kete. ²⁰ 'Tuji kullə lə Lubə kdo nékuso al! Tɔgrɔ-ti, né-je lay ya aa njay; ngà kɛ bá to né kí maji al kadi dow uso né ə təl-né jigi tugə madi-é-je. ²¹ Maji kadi usoi dɔ al rəm, əyi yibi nduu al rəm, əse né-je lay kí à to jigi nɔ ngonkɔ-si-ti kí njəkadmɛɛ [kadi usi əse yay*] lé ɔgi rɔ-si dɔ-ti. ²² Kadmɛɛ lə-i kí ɔw-né dɔ né-je-ti kinlé, 'ngəm ta kí lə-i-ti nɔ Lubə-ti. Dow kí ra né kɪ mɛɛnda kəy ə mɛɛ-é uwə-é kɪ ta dɔ-ti al bá to njènékumə! ²³ Ngà dow kí mɛɛ-é ə sobi dɔ né kí e uso rəmə ta tɔ dɔ-é-ti, kdotalə né kí e ra lé ɔw go-nɔ-ti kɪ kadmɛɛ liə al. Ə né lay kí dow ra kɪ kadmɛɛ al lé to majal.

15

¹ Jəi kí tógi-ji tɔ lé, tɔ kadi j'gəti dɛ kí 'yay ə kadi j'sangi né kí nəl-ji jəi ya par al. ² Kadi dow kí rá-rá dan-ji-ti ra né kí nəl madi-é kdo maji liə rəm, bá kow kɪ kete-kete liə rəm tɔ. ³ Kdotalə Kristi sangi né kí nəl-é al, ngà 'ndàngi 'panè: «Tajsul lə njétaji-i-je nɔy dɔ-m-ti.» ⁴ Ə ta-je lay kí ndɔki 'ndàngi lé, tɔ kdo kadi ndó-ji né, bə kdo kadi kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti kɪ solmɛɛ kí Mbete kí aa njay ndó-ji lé, ra adi j'owi kɪ kində mɛɛ dɔ-ti. ⁵ Kadi Lubə kí njəkadi dow-je mɛɛ kí kilə dɔ madi-é-ti, kɪ njèsol mɛɛ dow-je lé, ra adi tagir kí káre-rè kin ya ɔwi-né dɔ-nɔ-ti titi kí mɛɛ Jeju Kristi ndigi-né, ⁶ bə kdo Kadi indəi ndi-si nati kɪ mɛɛ-si kí káre-rè ɔsi-né gəji Lubə kí to Bobi 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ⁷ Uwəi-nɔ kɪ rɔ-nɔ-ti, titi kí Kristi uwə-si-né kɪ rɔ-é-ti, kdo kadi ri Lubə ɔa-né.

† **14:10** 14:10 2Kɔ 5:10 * **14:21** 14:21 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ jɪ-dé kɪ ta greki.

Kristi to ngonnjèkullə lə dow-je lay

⁸ Adi m'ndigi kidə-si kɪ Kristi təl ngonnjèkullə lə jipi-je kɔ toji-né kɪ Lubə to njèra né kɪ tɔgrɔ-ti, kɔ kadi kunmind-je kɪ sɔbi dɔ ka-ji-je lé né-é ra-né né, ⁹ ə dow-je kɪ 'to jipi-je al lé, d'osi gaji Lubə kɔ koo kəmtondoo liə, titi kɪ 'ndàngi-né 'panè: Gin-é kin bá m'a tóy-i-né nɔ gin dow-je-ti kɪ 'to jipi-je al, ə m'a kusi pa kɔsi-né gaji-i. ¹⁰ 'Pa bəy 'panè: Səi gin dow-je kɪ 'toi jipi-je al, 'rai rɔnəl kɪ dow-je lə Lubə. ¹¹ Ə 'pa ya bəy 'panè: ɔsi gaji 'Babe, səi gin dow-je lay kɪ 'toi jipi-je al, ə kadi gin dow-je lay d'ulə riba dɔ-é-ti! ¹² Ejay njèpata kɪ ta Lubə-ti pa to panè: Dow káre à tɛɛ ginkoji-ti lə Jese, ɛ bá à kɪ kɔ kɔbe dɔ ndəgi gin dow-je-ti, ə gin dow-je kɪ 'to jipi-je al d'a kində mɛɛ-dé dɔ-é-ti. ¹³ Kadi Lubə kɪ to nékində mɛɛ dɔ-ti adi rɔnəl kɪ lapiya rusi mɛɛ-si mɛɛ kadmɛɛ-ti, kɔ kadi kində mɛɛ dɔ-ti lə-si tɔ kɪ dɔ madi-é-ti madi-é-ti, kɪ takul tógi lə Ndil kɪ aa njay!

Kullə lə Pol kɪ kɔji kow mba liə

2Kɔ 10:13-18

¹⁴ Ngankɔ-m-je kɪ njékadmɛɛ, kɪ sɔbi dɔ-si lé, mə kɪ dɔ-m m'gə maji kɪ ramaji rusi mɛɛ-si nji-nji, négə rusi dɔ-si rəm, asi gaki kadi səi ya 'ndəji-na rəm tɔ. ¹⁵ Bə ya kàrè, lo madi-je-ti lé, m'ndàngi ta-je kɪ nà-je kɪ rɔtungə pilingi, kɔ kole-né mɛɛ-si dɔ né-je-ti madi. Kɔ Lubə ra sə-m maji ¹⁶ bá adi-m m'to njèrakullə lə Jeju Kristi, kɔ dow-je kɪ 'to jipi-je al; m'adi rɔ-m kɔ kullə kɪ tɔ tagay kɪ to kullə kilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Lubə, kɔ kadi dow-je kɪ 'to jipi-je al 'to-né kadkare kɪ nəl Lubə rəm, Ndil kɪ aa njay ində tagay rəm. ¹⁷ Adi kɪ sɔbi dɔ kullə lə Lubə lé, m'a kɔsi gaji rɔ-m kɔ nam kɪ m'nam kàdɪ Jeju Kristi-ti. ¹⁸ Kɔ né kɪ rangi kɪ bɔ kɔsi kagi dɔ-ti ra-m ya goto; ɛ kɪ Kristi ra kɪ kəm rəbi kɪ rɔ-m-ti ree-né kɪ dow-je kɪ 'to jipi-je al adi 'təl rɔ-dé go ta-ti kin ya par. ɛ ra kɪ kəm rəbi ta-je lə-m kɪ kullə ra-m-je, ¹⁹ kɪ takul tógi kɪ toji rɔ-é mɛɛ nékɔji-je-ti kɪ né-je kɪ tɔ bəl-bəl rəm, kɪ takul tógi lə Ndil kɪ aa njay rəm tɔ. Bəba kɪ bebo Jorijaləm-ti nɔ ya sar tɛɛ-né dɔnangi Iliri-ti kinlé, m'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Kristi titi, m'gəki lo gəki-gəki. ²⁰ Ə mə m'ndigi kilə mbɛ Poyta kɪ Maji lo-ti kɪ ri Kristi bə-ti al bəy, bə kɔ kadi m'ində gin-é dɔ 'lə dow madi-ti al, titi kɪ 'ndàngi-né 'panè:

²¹ Dɛ kɪ mbɛ ta liə usi mbi-dé-ti al ya, d'a koo-é;

ə dɛ kɪ d'oo ta kɪ dɔ-é-ti al, d'a gə mɛɛ ta liə.

²² †Né kin ya taá-taá ɔgi-m kow rɔ-si-ti. ²³ Ngà kɪ bone bə kinlé, kullə lə-m goto dɔnangi-é-je-ti kin ngá, ə low nɔ asi bal-je nɔ ya m'ndingə kadi loki m'isi m'ow kɪ dɔnangi Espay-ti rəmə, m'ow rɔ-si-ti; ²⁴ m'ində mɛɛ-m dɔ-ti kadi loki m'isi m'ow rəmə, m'dəə nɔɔ m'oo-si; ə loki kisi-m rɔ-si-ti usi rɔ-m-ti sɛ ngá rəmə, səi a kindəi-mi rəbəə kadi m'ow. ²⁵ †Kɪ bone bə kinlé, m'isi m'ow kɪ Jorijaləm, kɔ ra kullə kɔ njékaa njay-je. ²⁶ Kɔdɔtalə njékəwnə-je kɪ dɔnangi Maseduwan-ti, kɪ dɔnangi Akay-ti 'ndigi mbɔ né kɔ njéndoo-je kɪ dan njékaa njay-je-ti kɪ d'isi bebo Jorijaləm-ti. ²⁷ †Dɛ 'ndigi maji nɔ kadi 'ra sə-dé, ə to kurə dɔ-dé-ti kadi 'ra; kɔdɔtalə kinə dow-je kɪ to jipi-je al d'ubə maji né-je kɪ sɔbi dɔ Ndil kɪ aa njay kɪ kəm rəbi kɪ rɔ jipi-je-ti lé, to tó-é kadi dɛ kàrè d'a ra kɪ jipi-je kɪ né-je kɪ kadi 'ra-né kɪ rɔ-dé tɔ. ²⁸ Go né-je

kin à gangi ə m'a kadi-dé né-je kí 'mbɔ kinlé ngá bá loki m'isi m'ow donangi Espay-ti rəmə, m'a dəə rɔ-si-ti nɔɔ kɔo koo-si. ²⁹ M'gə kí kɔw-m rɔ-si-ti kinlé, m'a kɔw kà tɔrɔndi lə Kristi kí n̄a. ³⁰ [Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ]*, m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kà takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kà takul ndign̄a kí i rɔ Ndil kí aa njay-ti, kadi ori kàdì-m lo rɔ-ti kà kəm rəbi ta-je kí pa kà Lubə kɔɔ-m, ³¹ kɔo kadi m'tɛɛ mɛɛ ji njémɛɛngə-je-ti kí donangi Jude-ti, ə kadi kadjare kí m'isi m'ow-né kí Jorijalɛm kinlé njékaa njay-je 'taa kà rɔnəl; ³² beba m'a tɛɛ rɔ-si-ti kà rɔnəl, ə kinə Lubə ndigi rəmə, m'a kuwə rɔ-m rɔ-si-ti nɔɔ ndɛ. ³³ Kadi Lubə kí njəlapiya n̄ay sə-si lay! Amen!

16

Ndəji-je, kà lapiya kà ndigi ra lə Pol

¹ M'ingə kɔnan-ji Pobe kí to njèkində kəm-é go né-ti lə njékəwn̄a-je kí bebo Sankré-ti mɛɛ ji-si-ti, ² kɔo kadi uwəi-é kí rɔ-si-ti kɔo nam kí ɛ nam kàdì 'Babe-ti gangi-é kí tuwə kuwə-né njékaa njay-je kí rɔ-si-ti. 'Rai siə mɛɛ né-je-ti lay kí à kɔw ndoo-é rɔ-si-ti; kɔo ɛ ra kà dow-je n̄a rəm, bá m̄a ya kàrè ɛ ra sə-m rəm tɔ.

³ †'Rai lapiya Priska-je kà Akilasi kí 'to madkullə-je lə-m mɛɛ kullə-ti lə Jeju Kristi; ⁴ dɛ d'ilə rɔ-dé kɔgi bá d'aji-m-né ta yo-ti; to m̄a kà kár-m bá m'ra-dé oiyo al, njékəwn̄a-je kí gay-gay lay kí 'to jipi-je al kàrè 'ra-dé oiyo tɔ. ⁵ 'Rai lapiya njékəwn̄a-je kí d'isi 'kəw-n̄a mɛɛ kəy-ti lə-dé. 'Rai lapiya Epayneti kí m'ində-é dan kəm-m-ti. ɛ ya to dow kí dɔs̄ay kí adi mɛɛ Kristi donangi Aji-ti. ⁶ 'Rai lapiya Mari kí ra kullə ɔɔ rɔgi-rɔgi kɔo ta lə-si kin. ⁷ 'Rai lapiya Andronikusi-je kà Jiniyasi, kí 'to noji-m-je rəm, madi dangay-je lə-m rəm, bá 'to njékəwkulə-je kí d'un ta-dé dan madi-dé-je-ti, bá dɛ d'adi mɛɛ-dé Kristi kete n̄ɔ-m-ti rəm tɔ. ⁸ 'Rai lapiya Ampliyatusi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti mɛɛ nam-ti kí j'nam kàdì 'Babe-ti. ⁹ 'Rai lapiya Urbə kí to madi kullə lə-m mɛɛ kullə-ti lə Kristi rəm, 'rai lapiya Istakisi kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-ti kin rəm tɔ. ¹⁰ 'Rai lapiya Apelesi kí toji ndaji nam kí ɛ nam kàdì Kristi-ti. 'Rai lapiya dow-je kí mɛɛ kəy-ti lə Aristobul. ¹¹ 'Rai lapiya noji-m Erodiɔn. 'Rai lapiya dow-je kí mɛɛ kəy-ti lə Narsisi kí 'nam kàdì 'Babe-ti. ¹² 'Rai lapiya Tripen-je kà Tripojì kí 'to dené-je kí d'ɔɔ rɔgi-rɔgi kɔo kullə lə 'Babe. 'Rai lapiya Persidi kí m'ində-é dan kəm-m-ti, ɛ ɔɔ rɔgi-rɔgi kɔo kullə lə 'Babe. ¹³ †'Rai lapiya Rupusi kí to dow kí 'Babe mbəti-é kin rəm, 'rai lapiya kɔ-é kí to kɔ-m kin rəm tɔ. ¹⁴ 'Rai lapiya Aseṅkriti, Plegɔ, Ermesi, Patrobasi, Ermasi, kà ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ-je kí d'isi sə-dé. ¹⁵ 'Rai lapiya Pilologi-je kà Juli, Nere-je kà kɔnan-é, Olɛmpasi kà njékaa njay-je kí d'isi sə-dé. ¹⁶ 'Rai-n̄a lapiya kuwə-n̄a kàdì-n̄a-ti kà mɛɛ kí aa njay. Njékəwn̄a-je lə Kristi lay ya 'ra-si lapiya.

¹⁷ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, dow-je kí njékɔsi néndó kí ingəi kin ngərəngi kà kəm rəbi sulə dow-je kadi 'gangi-n̄a rəm, kà kəm rəbi ra-dé kadi d'usi mɛɛ majal-ti rəm kinlé, m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kadi ooi go rɔ-si rɔ-dé-ti. Ɔri rɔ-si ngərəngi kɔgi rɔ-dé-ti. ¹⁸ Kɔo ko dow-je kí

* **15:30** 15:30 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔs̄ay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kà ji-dé kà ta greki. † **16:3** 16:3 Knj 18:2 † **16:13** 16:13 Mar 15:21

bè kinlé 'ra kullə lə 'Babe lə-ji Kristi al, ngà 'ra kullə kɔ məɛ-dé ya par; ta-je kí maji-maji kà ta piti-nə-je fá d'ədi-né dow-je kí njékəmkɔr al. ¹⁹ Ə səi rəmə, dow-je lay ya 'gə təl rɔ go ta-ti lə-si; adi m'ra rɔnəl kɔ ta lə-si, ngà kí sɔbi dɔ néra kí maji lé, kadi 'toi njégosi-je ə kí sɔbi dɔ néra kí majal rəmə, kadi aai njay tɔ. ²⁰ Nəy nə al kadi Lubə kí njələpiya lər Satə gin nja-si-ti lər-lər. Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju nəy sə-si! ²¹ †Timote kí madkullə lə-m ra-si lapiya, fá Lisiyusi, Jasɔ kí Sojipater kí 'to noji-m-je 'ra-si lapiya tɔ. ²² Mə Tertusi kí njëndangi mbete lé kàrè, m'ra-si lapiya kà takul nam kí m'nam kàdì 'Babe-ti tɔ. ²³ †Gayusi kí njèkuwə-m mə Pol mba kí rɔ-é-ti rəm, njəkadi njékəwnə-je 'kəw-nə rɔ-é-ti kinlé, ra-si lapiya tɔ. Erasti kí to njəkoo go né-je lə bebo ra-si lapiya rəm, fá ngonkɔ-ji Kartusi kàrè ra-si lapiya tɔ. ²⁴ [Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nəy sə-si lay! Amen!]* ²⁵ Lubə ɔw kà tógi kí asi mbusi nja-si kà kəm rəbi Poyta kí Maji kí sɔbi dɔ Jeju Kristi kí m'isi m'ilə mbɛ-é. Poyta kí Maji kinlé fá to kəm rəbi kí ɛ toji-né né-je kí tò lo ɔɔɔ-é-ti low lə low-je nɔ, ²⁶ fá ɔone bè ɛ tɛɛ kà dɔ-é kà takul mbete-je lə njépata-je kí ta-é-ti kí 'ndangi kí go ndu-ti kí ɛ kí to Lubə kí njəkisi sartagangi un adi-dé ə inə kadi gin dow-je lay kí 'to jipi-je al 'gə, kɔ kadi d'adi-é-né məɛ-dé ə 'təl-né rɔ-dé go ta-ti liə. ²⁷ Kadi Lubə kí ɛ ya kà kár-é to njégosi lé, ríba to 'liə kà dɔ ɔal-ɔal kà kəm rəbi kí rɔ Jeju Kristi-ti! Amen!

† **16:21** 16:21 Knj 16:1 † **16:23** 16:23 a Knj 19:29; 1Kɔ 1:14; b 2Ti 4:20 * **16:24** 16:24 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto məɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé kà ta grɛki.

Mbete kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Kɔrɛnti-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Kɔrɛnti-je

Kɔrɛnti to bebo kí dɔnangi Akay-ti. Pol ilə mbe Poyta kí Maji mee bebo-ti kinlé ə ində gin njékəwna-je titi bá ɛ i ɔw bebo Epeji-ti. Ə Kɔrɛnti lé to be kí kəm be-je kí gay-gay kí 'gəə dɔ-é tɔ ki dɔ-ti, adi gin dow-je kí gay-gay 'nɔ-ti. To lo ra gati kí boy nɔ rəm, lo pole magi-je, kí lo ra néginka-je kí gay-gay rəm, bá to be kí kaya kí titi al dɔ lo rəm. Ə né-je kin ra adi né ndɔji njékəwna-je kí d'isi Kɔrɛnti. Gin-é kin bá d'ulə-né mbete 'dɔji-né Pol ta kí dɔ né-je-ti kí nɔ-je. Beba ɛ isi Epeji nɔɔ ya ndàngi mbete kin ulə-né adi-dé. Ə mbete kinlé to ɛ kí njékungí joo ngá; ɛ kí adi-dé dɔsɔy lé bone bè dow oo ta nja-é al.

Pol ndɔji-dé kadi d'inə gangi-nɔ kí dan-dé-ti rəm ('Ndó 1:10–4:21), kadi d'ɔr kaya kí ra dan-dé-ti kɔgi rəm ('Ndó 5), bá kadi d'inə ta səki-nɔ nɔ njégangta-je-ti kí 'to njékadmee al-je rəm (6:1-11).

Go ta-je-ti kin bá Pol ree dɔ ta-je-ti kí Kɔrɛnti-je 'dɔji-é sobi dɔ taana-je ('Ndó 7), kuso dɔ-je kí kində nɔ magi-ti-je ('Ndó 8:1–11:1), nékɔɔ lə njékadmee kí nékuso kí tɔji daji rɔ 'Babe ('Ndó 11:2-34), kí kadkare-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay adi njékadmee-je ('Ndó 12–14), kí tɔsi ndəl kində lo tee lə dow-je kí d'oy ('Ndó 15), kí némbɔ-je, kí kojra-je lə Pol kí lapiya-je kí ra-nɔ ('Ndó 16) rəm tɔ. Ngá né-je lay kinlé ndignɔ ya kaire-rè é à ra kadi maji ('Ndó 13).

Tɔji rɔ kí lapiya kí ra

¹ Mɔ Pol, kí Lubə ba-m kí meendigi liə adi m'to njékɔwkuələ lə Jeju Kristi je kí Sostən kí to ngonkɔ-ji kí njékadmee, j'isi nati bá ² m'ndàngi mbete kin m'adi-si səi njékəwna-je lə Lubə kí isi bebo Kɔrɛnti-ti, səi kí Lubə ba-si adi aai njay, ində-si tagay kɔɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti rəm, m'adi-si səi lay kí isi kí lo-je kí rá-rá isi 'bai ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí to 'Babe lə-si rəm, to 'Babe lə-ji rəm kin. ³ Kadi ramaji kí lapiya lə Bobi-ji Lubə kí 'lə 'Babe Jeju Kristi nɔy sə-si!

⁴ M'ra oiyo Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ ramaji liə kí nɔy sə-si kɔɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti rəm, ⁵ kɔɔ kingə kí ɛ adi-si ingəi né-je lay mburuki-mburuki kí kəm rəbi kí rɔ-é-ti, adi to né kí sobi dɔ ta, kí négə ya lay. ⁶ Kɔɔ ta kí sobi dɔ Kristi kí toki pa lé, tɔ mee-si-ti tɔ kí tɔgrɔ-ti. ⁷ Adi səi kí isi 'ngəbi təl lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi lé, kadkare madi nal-si al. ⁸ Lubə ya à mbusi nja-si sar dɔbɔy ndɔ-ti, kɔɔ kadi ndɔ ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəm, ta goto dɔ-si-ti. ⁹ Ə Lubə kí njəba-si kadi uwəi-nɔ lubi-lubi kí Ngon-é Jeju Kristi kí to 'Babe lə-ji lé, to njéka dɔ ndi-é-ti.

Gangi-nɔ kí né-je kí à ra dow kadi ra majal

Gangi-nɔ kí dan njékəwna-je-ti kí Kɔrɛnti

¹⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'ulə dingəm meɛ-si-ti, kà ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi kadi sɛi lay ya adi ta lə-si ɔw go-ɲa-ti, kadi gáŋgi-ɲa goto dan-si-ti, ngà kadi indəi rɔ-si nati maji, kɪ meɛ-si kí káre-rè rəm, kɪ tagir kí káre-rè rəm. ¹¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, m'pa bè kdotalə dow-je kí meɛ kəy-ti lə Klowe d'idə-m ta lə gáŋgi-ɲa kí tò dan-si-ti. ¹² †Mɔ m'oo kí ɲá-ɲá dan-si-ti panè: Mɔ m'to dow lə Pol! Mɔ m'to dow lə Apolosi – Mɔ m'to dow lə Sepasi – Mɔ m'to dow lə Kristi! ¹³ Se Kristi lé gáŋgi rɔ-é dana wa? Se Pol bá 'bə-é kagdəsi-ti kɔ ta lə-si wa? Ə se kɪ ri Pol bá 'ra-si-né batəm wa? ¹⁴ †M'ra oiyo Lubə kɔ ra kí dow káre ya kàre m'ra-é batəm dan-si-ti al, Krispusi-je kɪ Gayusi ya par é m'ra-dé batəm. ¹⁵ Adi dow kí à panè 'ra-si batəm kɪ ri-m ya goto. ¹⁶ †M'ra batəm dow-je kí meɛ kəy-ti lə Istepanasi tɔ, dɔmaji ya bè bá m'ra batəm dow madi kí rangi.

1Kɔ 3:18-20; Mat 11:25-27

¹⁷ Kdotalə Kristi ulə-m kɔ kadi m'ra dow-je batəm al, ngà kadi m'ilə mbɛ Poyta kí Maji, kí go tagə-ti lə dow al, nè kagdəsi lə Kristi à təl né kí kɔgi kare. ¹⁸ Kdotalə mbɛ kí sɔbi dɔ koy Kristi dɔ kagdəsi lé, to ta mbé kí rɔ dɛ-ti kí d'ow ki ta koy-ti, ngà kɪ rɔ-ji jɛi-ti kí j'uni rəbi kaji rəmə, to tógi lə Lubə. ¹⁹ Kɔ 'ndàngi 'panè: M'a tuji gosi lə njégosi-je ə m'a kadi négə lə njénégə-je təl né kí kare. ²⁰ Gosi lə dow-je kí dɔnangi-ti nè tò rá wa? Njéndó dow-je ndukun ɔ rá wa? Njənaji ta kí meɛ ndɔ-je-ti kí bone ɔ rá wa? Gosi kí dɔnangi-ti nè lé Lubə təl-é kɪ né mbé-ti ya al wa? ²¹ Kɔ gosi lə dow-je kí dɔnangi-ti nè lé, asi kadi 'gə-né Lubə meɛ gosi-ti liə al; beba Lubə oo maji kadi n'aji njékadmeɛ-je kɪ takul mbɛ Poyta kí Maji kí dɛ d'oo kɪ ta mbé lé. ²² Jipi-je d'isi ta 'dɛji nékɔji-ti ə grɛki-je d'isi ká 'sangi gosi-ti. ²³ Ngà jɛ rəmə, jɛ j'ilə mbɛ ta lə Kristi kí 'bə-é kagdəsi-ti, rəmə tugə jipi-je jigi-ti, ə to ta mbé kí rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al, ²⁴ ngà kɪ rɔ dow-je-ti kí Lubə ba-dé kí 'to jipi-je kɪ grɛki-je lé, Kristi to tógi lə Lubə rəm, to gosi lə Lubə rəm. ²⁵ Kdotalə né lə Lubə kí dow-je d'adi to né mbé lé, to gosi kí itə gosi lə dow-je nja ɲa, ə né kí dow-je d'adi to yay lə Lubə lé, itə tógi dow-je nja ɲa. ²⁶ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, 'gɔi ba kí Lubə ba-si kin maji ooi: Njégosi-je kí go lo koo-ti lə dow 'ɲa dan-si-ti al rəm, njétógi-je 'ɲa al rəm, dow-je kí boy-boy 'ɲa al rəm. ²⁷ Ngà Lubə mbəti mbé né-je kí dɔnangi-ti, kɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njégosi-je-ti; Lubə mbəti njéyay-je kí dɔnangi-ti, kɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njétógi-je-ti tɔ. ²⁸ Lubə mbəti né-je kí dɔnangi-ti kí dow-je d'oo kɪ né al, kí dow-je 'nədi, kɪ né-je kí goto, kɔ təl-né né-je kí tò, né kí kare-ti. ²⁹ Lubə ra bè kɔ kadi dow madi ində kàdì-é ɲɔ-é-ti al. ³⁰ Ə kɪ takul-é bá sɛi 'toi-né njénam kàdì Jeju Kristi-ti kí ɛ bá to gosi lə-ji kí i rɔ Lubə-ti rəm, ɔr ta dɔ-ji-ti rəm, ɔr-ji ində-ji tagay rəm, bá taa-ji ilə-ji taá ji majal-ti rəm tɔ. ³¹ Kɔ kadi, kinə dow ɔsi gaji rɔ-é rəmə, ɔsi gaji rɔ-é kɔ nam kí nam kàdì 'Babe-ti titi kí 'ndàngi-né meɛ mbete-ti kí aa njay.

2

Né kí uwə meɛ Pol

1 Ngankɔ-m-je kɪ njɛkadmɛɛ, mɔ lɛ, lokɪ m'ɔw rɔ-si-ti lɛ, tagɔ kɪ nɔ ɔsɛ gosi kɪ nɔ bɔ m'ɔw m'idə-si-nɛ ta kɪ sɔbi dɔ nɛ kɪ tɔ lo bɔyɔ-ɛ-ti kɪ Lubɔ ɔji kɔɔ ra lɛ al. 2 Kɔɔtalɔ m'sangi kadi m'gɔ nɛ madi kɪ rangi dan-si-ti al, ngɔ Jɛju Kristi, ɔ Jɛju Kristi kɪ 'bɔ-ɛ kagdɔsi-ti ya par. 3 †Mɔ ya kɪ dɔ-m kɔrɛ, kɪ ndɔki m'ɔw-nɛ rɔ-si-ti kinlɛ, m'yay rɛm, m'bɛl rɛm, m'dadi nɔ rɛm; 4 ɔ nɛndɔ lɔ-m kɪ mbɛ kilɔ lɔ-m lɛ ulɔ njirɔ dɔ ta-je-ti kɪ pa kɪ gosi, kɔɔ kadi dow-je d'oo kɪ ta kɪ tɔgrɔ-ti kin al, ngɔ tɔ ndaa-ti rɛsi kɪ tɔ kullɔ ra tɔgi Ndil kɪ aa njay. 5 Bɛ kɔɔ kadi kadmɛɛ lɔ-si ulɔ njirɔ dɔ gosi-ti lɔ dow al, ngɔ dɔ tɔgi-ti lɔ Lubɔ.

Gosi lɔ Lubɔ

6 ɔ to gosi ya bɔ jɛ j'ilɔ mbɛ-ɛ dan njɛkadmɛɛ-je-ti kɪ d'asi gaki, ngɔ kɛ bɔ to gosi kɪ dɔnangi-ti nɛ kin al rɛm, bɔ to gosi lɔ njɛkɔbɛ-je kɪ dɔnangi-ti nɛ kɪ d'a gudɪ-dɛ ruki-ruki kin al rɛm. 7 Jɛ j'ilɔ mbɛ gosi lɔ Lubɔ, kɪ ɛ adi tɔ kɪ lo ndɛm-ɛ ɔ bɔyɔ; to gosi kɪ ɛ ra go-ɛ kete low lɔ low-je nɔ kɔɔ riba lɔ-ji. 8 Gosi kinlɛ, njɛkɔbɛ-je kɪ dɔnangi-ti nɛ kinlɛ, dow kɔrɛ ya kɔrɛ gɔ al; kɔɔ, lɛ ngar-je 'gɔ ta kinlɛ rɛmɔ, lɛ d'a bɔ 'Babɛ kɪ njɛribɔ kagdɔsi-ti al. 9 Ngɔ titi kɪ 'ndangi-nɛ 'panɛ: Nɛ kɪ kɛm dow oo al rɛm, mbi dow oo al rɛm, nɛ kɪ dow gir mɛɛ-ɛ-ti al rɛm ya Lubɔ ra kete lay kɔɔ dow-je kɪ 'ndigi-ɛ. 10 Kɔɔtalɔ jɛ bɔ Lubɔ tɛɛ kɪ dɔ-ɛ adi-ji kɪ takul Ndil kɪ aa njay. Kɔɔ Ndil kɪ aa njay lɛ, tɛn nɛ-je lay, sar tɛn ta-je kɪ tɔ mɛɛ Lubɔ-ti karangi nɔ. 11 Nɔ dan dow-je-ti, ɔ gɔ ta kɪ mɛɛ madi-ɛ-ti wa? To ndil dowbɛ ya par. Bɛ ya tɔ, ta kɪ mɛɛ Lubɔ-ti lɛ, dow kɪ gɔ goto, to Ndil Lubɔ ya par. 12 ɔ jɛ rɛmɔ, to ndil kɪ dɔnangi-ti nɛ bɔ j'ingɔ al, ngɔ to Ndil kɪ i rɔ Lubɔ-ti bɔ j'ingɔ, kɔɔ kadi j'gɔ-nɛ nɛ kɪ Lubɔ adi-ji kɪ takul ramaji liɔ. 13 Jɛ j'pa ta kɪ dɔ-ti kɪ gosi pa ta kɪ dow-je 'ndɔ kin al, ngɔ j'pa kɪ gosi ndɔ nɛ lɔ Ndil kɪ aa njay, j'ɔr-nɛ mɛɛ nɛ-je kɪ tɔgrɔ-ti lɔ Ndil j'adi dow-je kɪ Ndil kɪ aa njay ɔr nɔ-dɛ. 14 Ngɔ dow kɪ kɔbɛ lɛ, ndigi dɔ nɛ-je-ti lɔ Ndil Lubɔ al, kɔɔ ɛ oo kɪ nɛ mbɔ kare, ɔ ɔ gɔ nɛ-je kinlɛ al kɔɔ kɪ takul Ndil kɪ aa njay bɔ dow gɔ-nɛ gin nɛ-je kinlɛ. 15 Dow kɪ Ndil Lubɔ ɔr nɔ-ɛ lɛ, ɔ gangta dɔ nɛ-je-ti lay, ngɔ ɛ ya kɪ dɔ-ɛ rɛmɔ, dow kɪ ɔ gangta dɔ-ɛ-ti goto. 16 Kɔɔ 'ndangi 'panɛ: «Nɔ ɔ gɔ tagir lɔ 'Babɛ kɔɔ kadi ndɔ-ɛ-nɛ nɛ wa? ɔ jɛ rɛmɔ, jɛ j'ɔw kɪ tagir lɔ Kristi.»

3

Ta kɪ sɔbi dɔ kullɔ lɔ ngannjɛkullɔ-je lɔ Lubɔ

2Kɔ 6:4-13

1 Ngankɔ-m-je kɪ njɛkadmɛɛ, mɔ rɛmɔ, m'pa sɔ-si ta titi dow-je kɪ Ndil kɪ aa njay ɔr nɔ-dɛ al, ngɔ m'pa sɔ-si ta titi dow-je kɪ d'isi 'ra nɛ-je kɪ nɛl daji rɔ-dɛ rɛm, titi dow-je kɪ 'to ngan-je mɛɛ nam-ti kɪ 'nam kɪ Kristi bɛ rɛm. 2 †Mɔ m'adi-si mbɔ bɪ nɛkuso kɪ ngɔ al. Kɔɔtalɔ nɛkuso kɪ ngɔ lɛ, ɔ kasi dɔ tɔgi-si-ti al. ɔ sar bɔnɛ bɛ kɔrɛ asi kusoi nɛ kɪ ngɔ al ya bɔy, kɔɔtalɔ sɔi isi 'rai nɛ-je kɪ nɛl daji rɔ-si ya bɔy. 3 Kɔɔ lokɪ kim-nɔ kɪ gaki-nɔ tɔ dan-si-ti bɛ lɛ, 'toi dow-je kɪ isi 'rai nɛ-je kɪ nɛl daji rɔ-si rɛm, bɔ panjiyɔ-si kɔrɛ to panjiyɔ kɪ nɛl daji rɔ-si rɛm ya al wa?

Mbunɔ Pol kɪ Kōrēnti-je

4 †Kdo loki dow káre panè: Mə m'to dow lə Pol! Ə ɛ kí madi panè: M'to dow lə Apolosi! 5 Bè kinlé səi isi rai né-je kí nəl daji rɔ-si ya al wa? Apolosi to nə́, ə Pol to nə́ wa? De 'to ngannjékullə-je kí kɪ takul-dé b́a səi adi-né mɛɛ-si, kí go kadmə-ti kí 'Babe adi dow kí rá-rá. 6 †Mə m'mə kagi, ə Apolosi ungi man dɔ-ti, ngà Lubə b́a adi-é tógi. 7 Beba njəmə-é to dow kí 'ngay al rəm, b́a njəkungi man dɔ-ti kàrè to dow kí 'ngay al rəm, ngà Lubə kí njəkadi-é tógi ya par b́a to kí 'ngay. 8 Njəmə-é de kí njəkungi man dɔ-ti lé, d'asi-nə́, ə nə́-nə́ ya à kingə nédɔ-ji kí asi ta kullə liə. 9 Kdotalə je j'to njérakullə natɪ kɪ Lubə. Səi 'toi londɔr lə Lubə rəm, 'toi kəykində lə Lubə rəm. 10 Kɪ takul maji kí Lubə ra səm adi-m m'toki njəgosi kində kəy b̀è lé, b́a m'ində-né gin kəy nangi ə dow kí rangi ində dɔ-ti. Ngà kadi nə́-nə́ oo kəm rəbi kí isi ində-né dɔ-ti lé maji. 11 Kdotalə Jeju Kristi ya to gin kəy lé ngá, b́i dow à kində gin-é kí rangi al. 12 Kinə dow ində dɔ gin kəy-ti kinlé, kɪ lɔr, əse kɪ là, əse kɪ ər-je kí maji-maji, əse kɪ kagi, əse kɪ wale, əse kɪ kádi né kàrè, kullə ra dowbé à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi. 13 Kdo ndɔ gangta-ti lé, kullə lə nə́-nə́ à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi dan pər-ti, adi pər à nə́ ndaji kullə lə nə́-nə́ kdo kɔr man dɔ-ti. 14 Kinə dow ində kəy dɔ (gin kəy-ti) kinlé b́a ɔ gərərə rəmə, dowbé à kingə nékugə dɔji. 15 Kinə pər ɔ́ kullə ra dow rəmə, ɛ à nal nékugə dɔji; kaji rəmə dowbé à kaji, ngà à titi-nə́ kɪ dow kí tɛɛ dan pər-ti b̀è. 16 †Səi gəi kí 'toi kəy lə Lubə ə Ndil Lubə isi mɛɛ-si-ti ya al wa? 17 Kinə dow tuji kəy lə Lubə lé, Lubə à tuji-é tɔ; kdotalə kəy lə Lubə lé, to kəy kí aa njay, ə səi b́a 'toi kəy liə. 18 Kadi dow ədi rɔ-é al. Kinə dow madi dan-si-ti oo rɔ-é kɪ njəgosi dɔkaglo-ti kí bone kin rəmə, kadi-é təl mbə́, b́a à təl njəgosi. 19 Kdotalə gosi kí dɔnangi-ti nè lé, to né mbə́ kí rɔ Lubə-ti. Kdo 'ndangi 'panè: ɛ uwə njəgosi-je dɔ kəda-ti lə-dé. 20 'Ndangi bəy 'panè: 'Babe gə tagir lə njəgosi-je, ə (ɛ gə) kí to tagir-je kí mɛɛ wəy kare. 21 Kadi dow adi dow-je madi 'to nékində kàdɪ liə al; kdotalə né-je lay to 'lə-si: 22 Adi Pol, əse Apolosi, əse Sepasi, əse dɔnangi kɪ né-je kí mɛɛ-é-ti, əse kiskəm, əse koy, əse né-je kí bone, əse né-je kí à ree, lay kin ya to 'lə-si; 23 ə səi 'toi kí lə Kristi, ə Kristi to kí lə Lubə.

4

1 Beba kadi d'oo-ji kɪ njérakullə-je lə Kristi b̀è rəm, kɪ njəkındə kəm-dé go né-je-ti lə Lubə kí to né-je kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti kin rəm. 2 Ə né kí 'dəji rɔ njəkındə kəm-dé go né-je-ti lé, to ta lə kadi nə́-nə́ ya ra né kí tɔgrɔ-ti. 3 Ngà mə́ rəmə, kadi səi b́a gangi ta dɔ-m-ti əse kadi dow-je kí 'to njəgangta-je b́a 'gangi ta dɔ-m-ti kàrè usi-m né madi al. Mə ya kɪ dɔ-m kàrè m'gangi ta dɔ rɔ-m-ti al, kdo mɛɛ-m uwə-m kɪ ta dɔ né-ti madi al. 4 Ə ɛ kin b́a ta ɔr-né dɔ-m-ti al. Njəgangta dɔ-m-ti to 'Babe. 5 Gin-é kin b́a kadi 'gangi-né ta kete nɔ́ kaglo ree 'Babe-ti al; ɛ b́a à kadi lo ndógi dɔ né-je-ti kí 'bɔyɔ londul-ti, ə à tɔji kɔjra-je kí mɛɛ dow-je-ti ndaa-ti rəsi. Ə nə́-nə́ ya à kingə piti kí sobi dɔ-é rɔ Lubə-ti.

6 Ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, m'un nétoji kí sobi dɔ-ji je kɪ Apolosi kdo ta lə-si. Kadi 'ndói né rɔ-ji-ti, kdo kadi 'rai né ali-né dɔ ta kí 'ndangi kin al, kadi dow káre dan-si-ti un dow ində-né kàdɪ-é ə ɔsi-né ta kɪ

madi-é al. ⁷ I lé nǎ adi-i 'tò gay wa? Ə ri bá to né kí 'ingə kì dɔrɔ-i wa? Ə kinə 'ingə né kì dɔrɔ-i al, ngà kɔ ri bá 'ində kàdì-i tokì né kí 'ingə né kì dɔrɔ-i bè wa?

⁸ Səi 'ndani ngà rəm! Səi 'toi njénékingə-je ngà rəm! Jə j'goto ya səi 'tumi gin kɔbe ngà rəm! Kinə ɔi be ya tɔgrɔ-ti ngà, jə kàrè j'a kɔ be sə-si to nǎ! ⁹ Kɔ mǎ m'oo tokì né kí jə kí j'to njékɔwkułə-je lé, Lubə adi-ji j'to sɔy dow-je rəm, j'titi-nǎ kì dow-je kí 'gangi ta koy dɔ-dé-ti bè rəm, kɔ j'to né koo lə dow-je kí dɔnangi-ti rəm, né koo lə malayka-je rəm, né koo lə dow-je rəm. ¹⁰ Jə j'təl mbó-je kɔtələ lə Kristi, ngà səi rəmə 'təli njégosi-je kì takul nam kí 'nami kàdì Kristi-ti; jə j'təl njéyay-je, ngà səi rəmə səi 'təli njétógi-je. Səi lé, d'un ta-si, ngà jə rəmə 'nədi-ji! ¹¹ Sar kàdì bè kin ya kàrè, ɔ ra-ji rəm, kundə man ra-ji rəm, ndoo kubì ra-ji rəm, 'tində-ji rəm, j'ilə mbir-mbir rəm; ¹² †jə ya j'ra kullə kì ji-ji j'ɔ rɔgi-rɔgi; 'taji-ji kàrè, jə j'tor ndi-ji dɔ-dé-ti; d'ulə kəm-ji ndoo kàrè, jə j'ore mɛɛ-ji; ¹³ 'pa sə-ji ta kí maji al kàrè, jə j'sol mɛɛ-dé; jə j'təl dɔ bɪrbiti kí dɔnangi-ti nè, j'təl né-je kí maji al kí dow-je lay 'mbati sar ɔne.

¹⁴ M'ndàngi mbete kin bè kɔ kulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti al; ngà kɔ ndəji-si-né titi kí 'toi-né ngan-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti. ¹⁵ Kɔtələ, lé njéndó-si né-je kí sɔbi dɔ nam kàdì Kristi-ti 'ra budɔgi nja dɔgi ya kàrè, bɔbi-si-je 'nǎ al, kɔ kí sɔbi dɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti lé, mǎ ya m'to bɔbi-si kì takul Poyta kí Maji. ¹⁶ †Beba m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, 'ndaji kullə ra-m. ¹⁷ Gin-é kin ya bá m'ulə-né Timote rɔ-si-ti; ɛ to ngon-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti, njèkǎ dɔ ndi-é-ti mɛɛ nam kàdì 'Babe-ti; ɛ à kole mɛɛ-si dɔ dɔ nja-m-je-ti kí sɔbi dɔ nam kàdì Kristi-ti, gangi-é kí m'ndó-né dow-je kì lo lay dan njékəwnǎ-je-ti kí gay-gay lay. ¹⁸ Dow-je madi d'ində kàdì-dé, 'ra titi né kí m'a kɔw koo-si al ngà bè. ¹⁹ Ngà kí ngɔsnè-ti kin ya, kinə 'Babe ndigi rəmə, m'a kɔw rɔ-si-ti nɔɔ, ə m'a kɔw kɔ koo ta-je lə njékində kàdì-dé-je kin al, ngà m'a kɔw kɔ koo tógi-dé. ²⁰ Kɔtələ kɔbe lə Lubə lé, to ta-je al, ngà to tógi. ²¹ Ri bá səi 'ndigi wa? Kadi m'ɔw rɔ-si-ti kì salangi, əse kì ndigi dow-je, kì panjiyə kí sɔl ləm-ləm wa?

5

Ta kí gangi dɔ kaya-ti

¹ Kaya kí ra tò dan-si-ti adi dow-je d'oo ta-é kì lo-lo, ə to kaya kí njékadmɛɛ al-je ya kàrè tò dan-dé-ti nja kàre al ɔy; 'panè dow kàre dan-si-ti taá ne bɔbi-é! ² Ya rəmə səi indəi-né kàdì-si ɔy al ɔan! Lé ndingə bá a ndingəi ndoo, kɔ kadi dow kí njèra né kí bè kinlé, kadi tokì tubə-é dan-si-ti kɔgi! ³ Mǎ lé, daji rɔ-m goto sə-si, ngà mɛɛ ndil-ti ə m'ǎ sə-si nati, adi dow kí njèra né kí bè kinlé, mǎ m'gangi ta dɔ-é-ti ngà, titi né kí m'ǎ lo-é-ti nɔɔ bè. ⁴ Loki 'kəwi-nǎ kì ri 'Babe Jeju lé, mɛɛ ndil-ti rəmə, m'isi sə-si nati kì takul tógi lə 'Babe lə-ji Jeju: ⁵ Dow kí titi-nǎ bè kinlé, kadi tokì kiŋə-é ji Satǎ-ti kadi Satǎ tuji daji rɔ-é, ə kadi ndil-é aji ndɔ ree 'Babe Jeju-ti.

⁶ †Kində kàdì lə-si lé, maji-é goto! Əm kí ndɛ bè ya adi nduji kí lɔy mɛɛ né-ti lay i lé, səi 'gəi al wa? ⁷ Ɔri əm kí low rɔ-si-ti kɔgi, adi rɔ-si kɔ kadi 'toi nduji kí lɔy kí sigi, kɔtələ səi lé, əm goto rɔ-si-ti; kɔ

Kristi kɪ to ngon bati Paki lə-ji lé, d'ilə məsi-é nangɪ*. ⁸ Ən ó, adi j'rai nɔy Paki kɪ əm kɪ low al rəm, kɪ əm kɪ to néra kɪ maji al al rəm, kɪ meɛndal al rəm, ngà kadi j'rai kɪ mbə kɪ əm goto-ti, kɪ meɛ kɪ aa njay, kɪ néra kɪ togrɔ-ti.

⁹ M'ndangi meɛ mbete-ti lə-m kɪ madi-si lé m'panè: Uwəi nam kɪ njérakaya-je al. ¹⁰ Mɔ m'pa ta m'osi-né kagi do dow-je-ti lay kɪ donangi-ti nè kɪ 'to njérakaya-je, kɪ njérakəmnda-je, kɪ bəkaya-je, kɪ njépole magi-je kin al; kɔ sɔi a kasi tɛɛi donangi-ti kɔgi al. ¹¹ Adi mbete kɪ ndɔki m'ndangi m'adi-si kinlé, m'ndangi kɔ kadi dow kɪ ba rɔ-é njékadmɛɛ bá to njérakaya, əse njérakəmnda, əse njépole magi, əse njétajsul, əse ɔyibi, əse bəkaya lé, uwəi siə nam al rəm, bá kuso ya kàrè kadi usoi né kɪ dow kɪ bè kin al rəm. ¹² Se to ta lə-m kadi mɔ bá m'gangi ta do njékadmɛɛ al-je-ti wa? Njékadmɛɛ-je bá sɔi a gangi ta do-dé-ti ya al wa? ¹³ Njékadmɛɛ al-je lé, Lubə bá à gangta do-dé-ti. Tubəi njémɛndul dan-si-ti kɔgi.

6

Səki-nɔ lə njékadmɛɛ-je

Mat 5:38-41

¹ Loki dow káre dan-si-ti ɔw kɪ ta kɪ madi-é lé, à səki-é nɔ njékadmɛɛ al-je-ti bɪ nɔ njékaa njay-je-ti al wa? ² Sɔi 'gəi kɪ njékaa njay-je d'a gangta do dow-je kɪ donangi-ti ya al wa? Ə kinə sɔi bá a gangi ta do dow-je kɪ donangi-ti rəmə, ta-je kɪ ndɛ-ndɛ kin bá a kasi gangi al to bəy wa? ³ Sɔi 'gəi kɪ j'a gangi ta do malayka-je-ti ya al wa? Ngà ta kɪ sobi do né-je kɪ donangi-ti nè kɪ ban bá j'a kasi gangi al wa? ⁴ Ə loki ta kɪ sobi do né-je kɪ donangi-ti nè tɔ dan-si-ti rəmə jè, dow-je kɪ njékəwnɔ-je 'nədi-dé kin bá d'a to njégangta-é wa? ⁵ M'ɔw kɪ pa ta kin kulə-né rɔsɔl do-si-ti; adi dow káre-rè kɪ dan-si-ti kɪ to njəgosi kɪ asi kadi gangta kɪ dan ngankɔ-é-je-ti kɪ njékadmɛɛ ya goto wa? ⁶ Ə njékadmɛɛ ya səki njékadmɛɛ madi-é, ə to nɔ njékadmɛɛ al-je-ti bəy ən! ⁷ Sɔi rəmə, səki kɪ 'səki-nɔ kin ya, to kusi ya usi ngà tin. Kɔ ri ó 'ra-si maji al kàrè kisi ya isi do-ti al wa? Kɔ ri ó kiɲə ya iɲəi adi 'taa né-je lə-si al wa? ⁸ Rəmə sɔi bəy bá 'rai né kɪ njururu al, adi uwəi dow-je 'taai né-je lə-dé, ə to ngankɔ-si-je kɪ njékadmɛɛ bəy ən! ⁹ Kɔw kɪ njéra né kɪ njururu al-je d'a kɔw kɔbɛ-ti lə Lubə al kinlé, sɔi 'gəi ya al wa? Ədi rɔ-si al: Njérakaya-je, kɪ njépole magi-je, kɪ njékiɲə ne-dé-je əse ngɔw-dé-je ə sangi dow-je kɪ rangi, ¹⁰ njétəl rɔ-dé dené-je-ti, kɪ dingəm-je kɪ njəsangɪ dingəm madi-dé-je, kɪ dené-je kɪ njəsangɪ dené madi-dé-je, kɪ njəbogi-je, kɪ njéra kəmnda-je, kɪ ɔyibi-je, kɪ njétajsul-je, kɪ bəkaya-je d'a kandi kɔbɛ-ti lə Lubə al. ¹¹ Né-je kin bá ndɔki to kullə ra dow-je madi kɪ dan-si-ti. Ngà togi bá 'togi-si rəm, d'ində-si tagay rəm, d'ɔr ta do-si-ti kɪ ri 'Babe Jeju Kristi rəm, kɪ takul Ndil Lubə lə-ji rəm.

Koo go rɔ do kaya-ti

* 5:7 5:7 Əm kɪ low lé toji panjiyə kɪ maji al kɪ kete. Ndɔ ra nɔy Paki lé, meɛ kəy kɪ rá-rá ya 'tol ngonbati-ti. Ngà kete bá kadi ndɔ ra nɔy Paki asi lé Israyel-je d'ɔr əm kɪ meɛ kəy-je-ti lə-dé kɔgi kadi toji kaa rɔ do majal-ti (Tɛt 12:8,20).

12 †Né-je lay ya tò kadi m'ra, ngà né-je lay maji dorɔ al. Né-je lay ya tò kadi m'ra, ngà m'a kiŋə rɔ-m kadi né madi ra-m bə-ti al. 13 Nékuso tò kɔɔ meɛ dow, ə meɛ dow tò kɔɔ nékuso, ə Lubə à tuji-dé joo lay. Ngà rɔ dow tò kɔɔ kaya al. Rɔ dow tò kɔɔ 'Babe, ə 'Babe tò kɔɔ rɔ dow. 14 Ə Lubə kí adi 'Babe tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, tógi-é à kadi j'tɔsi 'ndəli j'indəi lo j'tɛɛi tɔ. 15 Səi 'gəi kí rɔ-si to ngan rɔ Kristi ya al wa? Adi m'a kɔy ngan rɔ Kristi kɔɔ kadi m'təl-dé ngan rɔ kaya dené-ti wa? 16 Ndə bè al! Səi 'gəi kí dow kí ində rɔ-é nati kɔ kaya dené lé, dɛ siə 'to kubru rɔ kí káre-rè ya al wa? Kɔɔtalə 'ndangi 'panè: Dɛ joo lay 'təl kubru rɔ kí káre-rè. 17 Ngà dow kí ində rɔ-é nati kɔ 'Babe lé, dɛ siə nati meɛ ndil-ti kí káre-rè. 18 Ayi kaya kí ra. Ndəgi majal-je lay kí dow ra lé, tò gidi daji rɔ-é-ti ndaa-ti nè. Ngà dow kí ra kaya rəmə, ɛ ra majal kɔ daji rɔ-é ɛ ya. 19 †Səi 'gəi né kin al wa? Daji rɔ-si lé, to kəy kisi Ndil kí aa Njay, kí tò meɛ-si-ti, kí səi ingəi rɔ Lubə-ti, ə səi 'toi dow-je dɔ rɔ-si al. 20 Kɔɔtalə Lubə gangi dɔ-si kɔ né kí gati-é nɔ. Ən ə adi daji rɔ-si ulə rifa dɔ Lubə-ti [ə kadi tagir lə-si kí to 'lə Lubə kinlé ulə rifa dɔ-é-ti*.]

Kilə tadəji-je-ti

7

Ta kí sobi dɔ taa-nə

Mat 19:3-12

1 J'reei dɔ ta-ti kí 'ndangi meɛ mbete-ti adi-mi 'painè: Kadi dingəm tò kɔ dené al lé, to né kí maji. 2 Ngà kɔɔ kadi dow usi dan kaya-ti al lé bá kadi dingəm kí rá-rá ya ɔw kɔ ne-é ne-é, ə kadi dené kí rá-rá ya ɔw kɔ ngobi-é ngobi-é tɔ. 3 Kadi dingəm adi né lə ne-é kí sobi dɔ-é, bè ya to ə kadi dené adi né lə ngobi-é kí sobi dɔ-é tɔ. 4 Dené ɔw kɔ tógi dɔ rɔ-é-ti al, ngà ngobi-é bá ɔw kɔ tógi dɔ-ti; bè ya to ə dingəm ɔw kɔ tógi dɔ rɔ-é-ti al, ngà ne-é bá ɔw kɔ tógi dɔ-ti. 5 Ɔgi-nə rɔ-si al, kinə ta-si asi-nə dɔ-ti, kɔɔ kadi uni kaglo madi 'pai-né ta kɔ Lubə je bè bane; ə go-ti 'təli kɔ rɔ-nə-ti gogi, né kinə asi kori meɛ-si al rəmə, Satə à kingə lo kɔɔ nə-si-né. 6 Ta kí m'pa kinlé, to ndukun al, ngà to takoji. 7 M'ndigi nə kadi dow-je lay ya 'titi-nə sə-m bè; ngà nə-nə ya Lubə adi-é kadkare kí sobi dɔ-é; adi ɛ kí káre kadkare kí bè kin ə ɛ kí káre kadkare kí bè kin tɔ.

8 'Ngabo-je, kɔ njəngɔwkoy-je rəmə, m'idə-dé m'panè kadi d'isi titi-nə sə-m bè bá maji. 9 Ngà kinə d'a kasi kore meɛ-dé al rəmə, kadi 'taa dené əse 'taa ngɔw; kɔɔ taa dow kisi siə tò soti itə kadi rɔ kɔ.

10 †Ngà kí sobi dɔ dɛ kí 'taa-nə lé, to mə bá m'un ndu kɔ dɔ-m al, ngà 'Babe bá panè: Kadi dené mbati ngobi-é al; 11 kinə ɛ mbati ngobi-é rəmə, kadi-é taa ngɔw al, bè al rəmə kadi təl ulə noji nati kɔ ngobi-é gogi, ə kadi dingəm tubə ne-é al tɔ.

12 Ə kí sobi dɔ ndəgi dow-je rəmə, to 'Babe al, ngà mə bá m'panè: Kinə ngonkɔ-ji kí njəkadmɛɛ isi kɔ dené kí njəkadmɛɛ al, bá dené-é ndigi kisi siə rəmə, kadi tubə-é al; 13 ə dené kí ngobi-é to njəkadmɛɛ al, bá kinə ngobi-é lé ndigi kadi isi siə rəmə, kadi mbati-é al tɔ. 14 Kɔɔtalə

† 6:12 6:12 1Kɔ 10:23 † 6:19 6:19 1Kɔ 3:16; 2Kɔ 6:16 * 6:20 6:20 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto meɛ mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki. † 7:10 7:10 Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18

dingəm kɪ njəkadmɛɛ al lé tò tagay kɪ takul ne-é, ə dené kɪ njəkadmɛɛ-é al lé tò tagay kɪ takul ngɔbi-é kɪ to njəkadmɛɛ tɔ, bè al rəmə ngan-si-je d'a kaa njay al, ngà kɪ tɔgrɔ-ti lé, 'to tagay ya. ¹⁵ Ngà kinə to njəkadmɛɛ al bá ndigi kinə njəkadmɛɛ rəmə, kadi inə-é; lo kin-ti lé, ngonkɔ-ji əse kɔnan-ji kɪ njəkadmɛɛ lé, né kɪ dɔɔ-é nati siə goto. Kdɔtalə Lubə ɓa-ji kadi j'isi kɪ lapiya.* ¹⁶ I kɪ dené lé, dɔmaji ə i bá 'a kaji ngɔbi-i ə i 'gə wa? Ə i kɪ dingəm lé, dɔmaji ə i bá 'a kaji ne-i ə i 'gə wa?

Kadi nɔ-nɔ ngəm gangi kisi-é kɪ isi-né bá Lubə ɓa-é-né

¹⁷ Tò bá tò kadi nɔ-nɔ ya isi gangi kisi-é-ti kɪ 'Babe adi-é, kɪ go ɓa-ti kɪ Lubə ɓa-é-né. Ǝ kin bá to ndu kɪ m'un m'adi njékəwnɔ-je kɪ gay-gay lay. ¹⁸ Dow kɪ d'ijə-é ganjangi ngà bá Lubə ɓa-é rəmə, gangi-é kin ya isi-né; ə dow kɪ d'ijə-é ganjangi al ɓəy bá Lubə ɓa-é rəmə, adi d'ijə-é ganjangi al ngà. ¹⁹ Kijə ganjangi to né madi al rəm, bá kijə ganjangi al kàrè to né madi al rəm, ngà né kɪ maji lé, to təl rɔ go ndukun-ti lə Lubə. ²⁰ Kadi nɔ-nɔ ya isi gangi kisi-é-ti kɪ ɛ isi-né bá Lubə ɓa-é-né kin ya. ²¹ Lé 'to ɓə bá Lubə ɓa-i kàrè 'ndingə rɔ-i al; ngà kinə kəm lo tò kadi 'tɛɛ mɛɛ ɓə-ti rəmə, maji kɪ maji ɔn ɔ 'tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi. ²² Kdɔtalə ɓə kɪ 'Babe ɓa-é lé, to dow kɪ 'Babe taa-é ilə-é taá; bè ya tɔ, dow kɪ to ɓə al kɪ 'Babe ɓa-é lé, ɛ to ɓə lə Kristi tɔ. ²³ Lubə gangi dɔ-si kɪ né kɪ gati-é nɔ ɓi 'təli ɓə lə dow-je gogi al. ²⁴ Ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, kadi nɔ-nɔ ya isi nɔ Lubə-ti gangi kisi-é-ti kɪ ɛ isi-né bá Lubə ɓa-é-né kin ya.

Ta kɪ sobi dɔ dow-je kɪ 'gə dené əse 'gə dingəm al

²⁵ Ta kɪ sobi dɔ dow-je kɪ 'gə dené əse 'gə dingəm al lé, 'Babe adi-m ndu dɔ-ti al; ngà m'pa kɪ go koo-é-ti lə-m, mɔ kɪ 'Babe adi-m m'to dow kɪ njəkɔ dɔ ndi-m-ti kɪ takul koo kəmtondoo liə.

²⁶ Kdɔ ta lə kɔ-je kɪ mɛɛ ndɔ-je-ti kɪ ɓone bè kinlé, né kɪ mɔ m'oo kɪ à maji ɔn: Dow kɪ rá-rá isi gangi-é-ti kɪ ɛ isi-né kin ya bá maji. ²⁷ Kinə i 'taa dené rəmə, 'sangi kadi 'mbati-é al; ə kinə i 'taa dené al ɓəy rəmə, 'sangi taa dené al. ²⁸ Ngà kɛ bá kinə i 'ndigi taa dené kàrè, to majal al rəm, ə kinə ngonmandi kɪ gə dingəm al ɓəy ndigi taa ngow kàrè to majal al rəm; ngà njétaa-nɔ-je kinlé kisi-dé kɪ dɔ-dé taá rəmə, d'a kingə kɔ; ə mɔ m'ndigi kɔr-si mɛɛ-é-ti kɔgi.

²⁹ Ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, ta kɪ m'ndigi pa ɔn: Nɔ nɔy goji; kɪ nè kow kɪ kete kinlé, dɛ kɪ d'isi kɪ dené-je kàrè, kadi d'isi toki né kɪ d'isi kɪ dené-je al bè; ³⁰ dɛ kɪ d'isi 'nɔ kàrè, kadi 'toki dow-je kɪ d'isi 'nɔ al bè; dɛ kɪ d'isi 'ra rɔnəl kàrè, kadi 'toki dow-je kɪ d'isi 'ra rɔnəl al bè; dɛ kɪ d'ində néndogɪ kàrè, kadi 'toki dow-je kɪ né lə-dé goto bè; ³¹ dɛ kɪ d'isi d'ubə maji né-je kɪ dɔnangi-ti né kàrè, kadi d'isi toki dow-je kɪ d'ubi maji né-je kɪ dɔnangi-ti nè al bè; kdɔtalə né-je kɪ dɔnangi-ti nè lé, à dəw kɔgi. ³² Ə m'ndigi kadi mɛɛ-si ɔ kəkəkə al. Dow kɪ taa dené al lé, né-je lə 'Babe, kɪ kəm rəbi-je kɪ à nəl-é-né bá mɛɛ-é tò dɔ-ti góráré. ³³ Ngà dow kɪ taa dené lé, mɛɛ-é ɔ kəkəkə kdɔ né-je kɪ dɔnangi-ti nè rəm, kdɔ kəm rəbi-je kɪ à nəl-né ne-é rəm, ³⁴ adi mɛɛ-é ra joo. Bè ya tɔ ɔ, dené kɪ taa ngow al əse ngonmandi kɪ gə dingəm al ɓəy lé, mɛɛ-é tò góráré dɔ né-je-ti lə 'Babe, kdɔ kadi daji rɔ-é kɪ tagir liə aa njay; ə

* 7:15 7:15 Ta kɪ 'panə Lubə ɓa-ji kinlé mɛɛ mbete-je-ti kɪ nɔ-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki lé to Lubə ɓa-si.

njētaa ngow lé, mēē-é ɔ kókókó kɔo né-je kí dɔnangi-ti nè rəm, kɔo kəm rəbi-je kí à nəl-né ngɔbi-é rəm.

³⁵ M'pa ta kin bè kɔo maji lə-si, bi to gum bá m'iyə kɔo kuwə-si-né al, ngà kɔo kadi 'rai né kí maji rəm, kadi 'nami-né kàdì 'Babe-ti kì mēē-si kí joo al rəm.

³⁶ Kinə dow madi uwə dɔ ngonmandi bá oo kí bal-é ɔw kì dəə é oo kí né-je à kow go-nə-ti maji rəmə, kadi-é ra né kí mēē-é ndigi; kadi 'taa-nə; to majal al. ³⁷ Ngà dow kí ɛ ya ɔji mēē-é-ti bá un ndu ə ɔ dɔ-ti njangi kadi n'ow suwə bá asi kore mēē-é, ə kinə to mēē ndigi liə ya bi to mēēndigi lə dow kí rangi al rəmə ra-é liə kin maji. ³⁸ Beba dow kí taa dené kí ɛ uwə dɔ-é lé, ra né kí maji, ə dow kí uwə dɔ dené bá taa-é al rəmə, to né kí maji nɔ ya bəy. ³⁹ Dené kí ngɔbi-é isi kì dɔ-é taá bəy lé, ɛ à kisi kɔo ngɔbi-é ya; ngà kinə ngɔbi-é oy rəmə, ta ɔr dɔ-é-ti, adi kinə ɛ ndigi taa ngow kí rangi rəmə à taa, ngà kɛ bá kadi taa dow kí adi mēē-é 'Babe bane. ⁴⁰ Bè ya kàrè koo-é-ti lə-m lé, kinə dené lé, təl taa ngow al rəmə, à kisi kì rənəl nɔ. Ə mɔ ya kàrè, m'gə kí Ndil Lubə isi mēē-m-ti to.

8

Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí 'pole-né magi-je

¹ Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí 'pole-né magi-je lé, j'gəi kí jəi lay ya j'toi njégə-é-je. Ngà négə lé, ree kì kində kàdì, ə ndigi dow-je bá adi dow ɔw kì kete-kete mēē kadmēē-ti.† ² Kinə dow madi gir kí n'gə né madi rəmə, ɛ gə titi kí lé à gə-né al ya bəy. ³ Ngà kinə dow madi ndigi Lubə rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é to. ⁴ Ə ta kí sɔbi dɔ kuso dɔ kí 'pole-né magi-je lé, jəi j'gəi kí magi goto dɔnangi-ti nè, Lubə ya kì kàre-rè. ⁵ Tɔgro-ti ya, né-je kí dɔrɔ-ti əse kí dɔnangi-ti kí dow-je 'ba-dé lubə-je tò nɔɔ ya, adi lubə-je 'nɔ rəm, bá 'babe-je 'nɔ rəm. ⁶ Ngà jəi rəmə, Lubə kí Bɔbi ra kàre-rè, ɛ bá né-je lay i rɔ-é-ti, ə kì takul-é bá jəi j'isi-né; ə 'Babe ra kàre-rè, to Jeju Kristi, kí takul-é bá né-je lay tò-né rəm, bá jəi j'isi-né rəm to.

⁷ Ngà dow-je lay bá 'gə né kin al. Kɔo dɛ kí dan-ti-je kí d'inə ta 'pole magi-je ngɔsnè bəy lé, d'isi d'uso dɔ-je kinlé rəmə, 'gir kí to dɔ-je kí i nɔ magi-je-ti ya bəy adi tagir lə-dé kí gɔji kinlé, təl-né né kí tò nɛ takəm Lubə-ti. ⁸ To nékuso bá à kow sə-ji ngɔsi rɔ Lubə-ti al; lé j'usoi dɔ-je kinlé al kàrè, j'usi kəm-ti al rəm, bá lé j'usoi kàrè, j'ingəi né kəm-ti al rəm. ⁹ Ngà koo bá ooi maji, nè ra kí kadi 'rai né kí mēē-si ndigi kinlé, à kì təl to gin kusi lə njéyay-je. ¹⁰ Kdɔtalə kinə, i kí 'to njégə né-je kinlé bá dow madi oo-i kí isi uso né kəy pole magi-je-ti lé, à ra kadi dow kí tagir liə gɔji kinlé i uso-né dɔ kí 'pole-né magi-je al wa? ¹¹ Ə négə lə-i bá isi təl gin koy njéyay kin, kí to ngonkɔ-ji njəkadmēē kí Kristi oy kɔo ta liə kin ban al wa? ¹² Ra kí 'rai majal kí titi-nɔ bè kin kì ngankɔ-si-je kí njəkadmēē adi ɔri-né tógi-dé kɔo tagir lə-dé kí gɔji kinlé, to Kristi ya to bá səi 'rai siə majal. ¹³ Gin-é kin bá, kinə ta lə nékuso bá ngonkɔ-m kí njəkadmēē à kusi-né mēē majal-ti rəmə, m'a kuso dɔ kɔo kadi to gin kusi mēē majal-ti lə ngonkɔ-m kí njəkadmēē kin ndɔ al.

† 8:1 8:1 Róm 14:13-23

9

Pol inə né-je kí to tó-é kadi ingə

2Kɔ 11:7-12; 12:13-15

¹ Mə lé m'to bə al ya al wa? M'to njəkɔwkulə ya al wa? M'oo 'Babe lə-ji Jeju ya al wa? Səi 'toi kandi kullə lə-m kí m'ra m'adi 'Babe ya al wa? ² Kinə dow-je kí rangi bá d'oo-m kí njəkɔwkulə al kàrè, səi rəmə 'gəi kí m'to njəkɔwkulə ya; kɔɔ səi ya 'toi ndaji kullə lə njəkɔwkulə kí m'ra m'adi 'Babe. ³ Né kí m'ɔr-né ta dɔ-m-ti nɔ njékilə ta dɔ-m-ti-je ɛn: ⁴ Jə lé, to tó-é kadi j'uso rəm, j'ay rəm ya al wa? ⁵ To tó-é kadi j'adi kɔnan-ji kàrè kí njəkadmɛɛ kí to ne-ji ɔw sə-ji titi kí njəkɔwkulə-je kí rangi 'ra-né, əse titi kí ngankɔ 'Babe dɛ kɔ Sepasi 'ra-né kin ya to al wa? ⁶ Ə se jɛ kɔ Barnabasi ya kɔ kár-ji bá tɔ kadi j'ra kullə ya tá wa? ⁷ Nə ra kullə asgar é un là liə ya bá ugə-né rɔ-é wa? Nə mə nduu ya uso kandi-é al wa? Nə ul dɔ-je ya ay mbà-dé al wa? ⁸ Se ta kinlé m'pa kí dow-ti wa? Ndukun kàrè pa bè ya to al wa? ⁹ †Kɔɔ 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-ti lə Moiyiji 'panè: *Mangi kí d'adi-é q njiyə dɔ ko-ti kɔɔ kadi kaq-é tal lé, 'a dɔ ta-é al.* † Lubə pa bè lé, mangi-je bá ta lə-dé to rɔ-é, ¹⁰ əse jɛ ya par bá ɛ pa ta kin sɔbi-né dɔ-ji wa? Oiyoy, ta kinlé, 'ndàngi sɔbi dɔ-ji ya; dow kí q ndɔr lé, tɔ kadi ndɔr ində-né mɛɛ-é dɔ ko-ti, ə dow kí q ində ko kàrè, kadi ində mɛɛ-é dɔ kingə nédɔ-ji-é-ti tɔ. ¹¹ †Né-je kí maji-maji kí to né-je lə Ndil kí aa njay bəy é j'dubi mɛɛ-si-ti, ngà nékingə-si-je bá j'ubə maji-é rəmə, to né kí à tɔ bəl nɔ wa? ¹² Dow-je kí rangi bəy é d'ubə maji né-je lə-si é to tó-é, ngà jɛ kí ban bá j'a kubə maji né lə-si é à to tó-é al wa? To tó-é kadi j'ubə maji né lə-si ya, ngà kɛ bá jɛ j'dəji né ji-si-ti al; kore bá jɛ j'ore mɛɛ-ji mɛɛ né-je-ti lay, kɔɔ kadi j'ilə kagi Poyta kí Maji lə Kristi al.

¹³ Səi 'gəi ya al wa? Dow-je kí d'a 'ra kullə mɛɛ kəy-ti lə Lubə lé, né kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə ya to nékuso-dé; ə dɛ kí d'a 'ra kullə logugi né-ti lə Lubə lé, d'ubə maji né kí dow-je d'adi logugi né-ti lé ya to al wa? ¹⁴ †Bə ya tɔ é 'Babe ində ndu kadi, dow-je kí d'isi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji lé, d'a kingə nékuso kɔ kəm rəbi Poyta-ti kí Maji ya tɔ.

¹⁵ Ngà mə Pol lé, né-je kí to tó-é kadi m'ubə maji-é kinlé, né kàrə ya kàrè m'dəji al, bá m'ndàngi mbete kin bè kɔɔ kadi dow adi-m-né né al rəm; kɔɔ m'ndigi kadi koy tá m'oy ə tɔ soti ...! Né kí m'ɔsi-né gagi rɔ-m kinlé, dow kí à kɔr dɔ-m-ti goto. ¹⁶ Kilə mbɛ Poyta kí Maji lé, to né kɔsi gagi rɔ lə-m al; kɔɔtalə to kullə kí tɔ dɔ-m-ti kadi m'ra ya tá; kinə m'ilə mbɛ Poyta kí Maji kin al lé, to tuji bá usi dɔ-m-ti tin! ¹⁷ Kinə m'ilə mbɛ-é kɔ mɛɛndigi lə-m rəmə, m'a kingə nédɔ-ji-m; ngà kinə m'ra kullə-é kɔ nɔɔ bè par rəmə, to né kí d'ində kullə-é dɔ-m-ti kí kində tɔ. ¹⁸ Ə nékugə dɔ-ji-m lé to ri wa? To mbɛ Poyta kí Maji kí m'ilə kare, ə né kí to tó-é kadi m'ingə kɔ kəm rəbi Poyta kí Maji kin kàrè m'dəji al.

¹⁹ Tɔgrɔ-ti, rɔ dow-je-ti lay ə m'to bə al ya, ngà m'təl rɔ-m ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay, kɔɔ kadi m'ingə-né dow-je kí 'nɔ kí 'tɔ nduy-nduy. ²⁰ Loki m'a rɔ jipi-je-ti, ə m'ra rɔ-m jipi-ti, kɔɔ kadi m'ingə-né jipi-je; loki m'a rɔ njékisi gin tógi ndukun-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kí

njėkisi gin tógi ndukun-ti tɔ – ma m'isi gin tógi ndukun-ti al – ya ngà m'ra bè kɔ kingə-né dow-je kí d'isi gin tógi ndukun-ti; ²¹ loki m'a rɔ dow-je-ti kí d'isi gin tógi ndukun-ti al ə m'ra rɔ-m dow-ti kí isi gin tógi ndukun-ti al. Ə ma ya bè lé, ma m'or rɔ-m kɔgi mee ndukun-ti lə Lubə al, ngà kí tɔgrɔ-ti lé, m'isi gin tógi ndukun-ti lə Kristi – ²² Loki ma rɔ dow-je-ti kí 'yay mee kadmeɛ-ti ə m'ra rɔ-m dow-ti kí yay, kɔ kadi m'ingə-né dow-je kí 'yay mee kadmeɛ-ti. M'təl rɔ-m né-je-ti lay kɔ kadi lé ri-ri kàrè m'adi dɛ kí nɔ-je d'aji ya tá. ²³ Né-je lay kinlé, m'ra kɔ ta lə Poyta kí Maji, kɔ kadi m'ingə-né nédoji-m mee-é-ti.

²⁴ Dow-je kí d'ay ngodi lo kində dirə-ti lé, d'ay nati lay ya, ngà dow káre-rè bá ingə nédoji lé, sɔi 'gəi ya al wa? Ayi ngodi kɔ gangi-é kí a kingəi-né nédoji bane. ²⁵ Dow-je lay kí 'to njėkində-nɔ dirə mulə kí kuwə lé, d'ɔgi rɔ-dé dɔ né-je-ti kí gay-gay lay; dɛ lé, 'ra bè kɔ kingə-né jɔgi kí à tuji, ngà jəi rəmə j'rai kɔ kingəi-né jɔgi kí à tuji al. ²⁶ Adi ma m'ay ngodi m'ilə-né birikɔyɔ kare al; m'bir ji-m kɔ kɔsi-né né, bi m'bir ji-m kɔ kɔsi-né ndaa lo kare al. ²⁷ Kində bá m'ində dɔ rɔ-m-ti ngə, ə m'təl rɔ-m gin tógi-m-ti, nè ma kí m'ilə mbɛ Poyta kí Maji m'adi dow-je kí rangi kinlé bá d'a kɔ kor-m mee kullə-é-ti kɔgi.

10

Kun néndaji dɔ poyta-ti lə Israyel-je

Əbr 3:7-19

¹ Ngankɔ-m-je kí njėkadmeɛ, m'ndigi kole mee-si dɔ ka-ji-je-ti kí, loki dɛ lay ya 'nɔiyə gin kilndi-ti* rəm, dɛ lay ya d'ində dan babo 'gangi rəm, ² dɛ lay ya toki ra-dé batɛm dan kilndi-ti rəm, dan babo-ti rəm, kɔ takul nam kí 'nam kàdɔ Moiyiji-ti; ³ dɛ lay ya d'uso né kí káre-rè kí to nékuso kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay rəm, ⁴ bá dɛ lay ya d'ay man kí káre-rè kí to man kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay, kɔdɔtalə dɛ d'ay man kí tɛɛ kàdɔ mbal-ti kí i rɔ Ndil-ti kí aa njay, kí to mbal kí njėdan-dé, ə mbal-é kinlé to Kristi. ⁵ Ngà dow-je nɔ dan-dé-ti ya kullə ra-dé nəl Lubə al, gin-é kin bá d'oy-né diləlo-ti. ⁶ Ə né-je kinlé ra né bè kɔ kadi təl to néndó adi-ji, kɔ kadi jəi j'adi bo né-je kí maji al ra-ji titi kí ra-dé-né kin al ngá. ⁷ 'Təli njépole magi-je titi kí ndɔki dɛ kí nɔ-je kí dan-dé-ti 'ra-né bá 'ndàngi-né ta-é mee mbete-ti kí aa njay kin al ngá; 'ndàngi 'panè: Kosi dow-je d'isi nangi d'uso rəm, d'ay rəm, ə go-ti d'i 'la-nə. ⁸ Adi j'toi njera kaya-je titi kí ndɔki dɛ kí nɔ-je kí dan-dé-ti 'ra-né, adi dow-je budɔgi lo kɔrjoo gidi-é mutə d'oy-né mee ndɔ-ti kí káre-rè kin al ngá. ⁹ Adi j'nai 'Babe titi kí ndɔki dɛ kí nɔ-je kí dan-dé-ti 'nə-é-né adi li-je 'tɔ-dé-né tɔl-dé kin al ngá. ¹⁰ Adi j'yuni ta titi kí ndɔki dɛ kí nɔ-je kí dan-dé-ti 'yun-né ta adi malayka kɔ njətɔ ko dow-je tɔɔ-né ko-dé kin al ngá. ¹¹ Né-je kinlé tɛɛ dɔ-dé-ti bè kɔ kadi təl néndó adi-ji rəm, bá 'ndàngi kɔ ndəji-ji-né jəi kí j'isi dɔbəy ndɔ-ti kin rəm. ¹² Ən ə, dow kí gir kí n'a taá rəmə, kàdɔ oo maji nè à kɔ kusi! ¹³ Nénə kí tɛɛ dɔ-si-ti kí to nənə kí asi ta tɔgi dow-ti al ya goto. Lubə to njəkə dɔ ndi-é-ti, à kiɔ-si kadi né nə-si al dɔ tɔgi-si al; loki nənə tɛɛ dɔ-si-ti lé,

* **10:1** 10:1 Israyel-je lé, loki 'tɛɛ bə bə-ti Ejipti d'isi d'ow kɔ Kanə lé, Lubə adi kilndi bá ɔr nɔ-dé (Tɛt 13:21-22).

ɛ à kilə kəm rəbi kadi 'tɛɛi-né kəm-ti rəm, à kadi-si tógi kadi ori-né mɛɛ-si rəm tɔ.

Ndɔji kí sɔbi dɔ magi kí pole

2Kɔ 6:14-18; Rɔm 14:13-23

¹⁴ Gin-é kin bá, sɛi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, ayi magi kí pole. ¹⁵ M'pa sə-si ta kəm dow-je kí njégə né-je; sɛi ya 'gɔi ta kin ooi. ¹⁶ †Kobi man nduu kí tərndi tò dɔ-ti ə j'isi j'rai oiyo Lubə kɔ kinlé, to kuwə-nɔ lubi-lubi kɔ məsi Kristi ya al wa? Mbə kí j'isi j'gáŋgi-nɔ kinlé, to kuwə-nɔ lubi-lubi kɔ daji rɔ Kristi ya al wa? ¹⁷ Titi kí mbə ra-né káre-ré lé, jɔi kí j'ɲai kin ya, j'təli kubru rɔ kí káre-ré tɔ; kdɔtalə mbə kí káre-ré kin ya j'ori-nɔ dɔ-ti lay. ¹⁸ Ooi Israyel-je kí koji kəy kin al wa? Dɛ kí d'uso dɔ-je kí d'ilə məsi-dé nangi logugi né-ti lə Lubə lé, to kuwə bá d'uwə-nɔ lubi-lubi kɔ logugi né ya al wa? ¹⁹ Se m'ndigi panè dɔ kí 'pole-né magi to né kí ngay wa? Əse magi to né kí ngay wa? (Ndɔ bè al). ²⁰ Ngà m'panè: Né kí 'pole-né magi lé, d'adi ndil-je kɔ majal bi d'adi Lubə al; ə mɔ m'ndigi kadi uwəi-nɔ lubi-lubi kɔ ndil-je kí maji al al. ²¹ Sɛi a kɔyi né kí mɛɛ kɔbi-ti lə 'Babe rəm, né kí mɛɛ kɔbi-ti lə ndil-je kí maji al rəm al; bá à kisi ta nékuso-ti lə 'Babe rəm, ta nékuso-ti lə ndil-je kí maji al rəm al. ²² Se j'ndigi ndúi jangi lə 'Babe wa? Se tógi-ji ɲɔ itə-é wa? ²³ †Né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay bá maji dɔrɔ al; né-je lay ya to tó-é kadi dow à ra, ngà né-je lay bá à kadi dow ɔw kí kete-kete al. ²⁴ Kadi dow sangi maji liə kí sɔbi dɔ-é ya par al, ngà kadi sangi maji lə dow-je kí rangi tɔ. ²⁵ Né-je lay kí d'ində suki-ti lé, usoi kɔ kuso ya bi 'dɔji ta dɔ-ti al, kɔ kadi mɛɛ-si usi nangi. ²⁶ Kdɔtalə dɔnangi, kɔ né-je kí mɛɛ-é-ti lay ya to 'lə 'Babe. ²⁷ Kinə njəkadmɛɛ al ba-si lo nékuso-ti bá sɛi 'ndigi kɔwi lé, né-je lay kí ində ɲɔ-si-ti ya usoi, bi 'dɔji ta dɔ-ti al nɛ mɛɛ-si à kɔ kusi nangi dɔ-ti al. ²⁸ Ngà kinə dow idə-si panè: Né kin to né kí 'pole-né magi rəmə, usoi al, kdɔtalə [dow kí njəkidə-si kete kinlé rəm, kdɔtalə]† mɛɛ kusi nangi al kí à tò rəm. ²⁹ Ta kinlé, m'pa kɔ mɛɛ kusi nangi al lə-si sɛi al, ngà kɔ mɛɛ kusi nangi al lə dowbé kinlé. Kdɔtalə ri ə né kí mɔ m'ra kɔ mɛɛ kusi nangi lé, mɛɛ kusi nangi al lə dow kí rangi à kɔw siə kadi gangta dɔ-ti wa? ³⁰ Kinə m'ra oiyo Lubə dɔ né-ti kí m'isi m'uso lé, né kí m'ra oiyo Lubə dɔ-ti kinlé, dow à pa sə-m ta kí maji al dɔ-ti kɔ ri bɔy wa? ³¹ Adi lé to né bá usoi, əse to né bá ayi, əse to ri-ri bá 'rai kàrè, 'rai kɔ riba lə Lubə. ³² Adi kullə ra-si təl jigi tugə grɛki-je al rəm, tugə jipi-je al rəm, bá tugə njəkəwnɔ-je lə Lubə al rəm, ³³ titi kí mɔ kàrè m'sangi kadi m'nəl-né dow-je lay mɛɛ né-je-ti lay kin bè; beba m'sangi né kí kadi maji sə-m par al, ngà né kí à maji kɔ kosi dow-je ɲɔ kɔ kadi d'aji-né.

11

¹ †Ndaji kullə ra-m titi kí mɔ ya kɔ dɔ-m m'isi m'ndaji-né kullə ra Kristi kin bè tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ nékɔ lə dené-je kí 'to njəkadmɛɛ-je

ɛpɛ 5:22-24; 1Ti 2:8-14

† **10:16** 10:16 Mat 26:26-28; Mar 14:22-24; Luk 22:19,20 † **10:23** 10:23 1Kɔ 6:12 † **10:28** 10:28 Ta-je kí tò mbunɔ né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta grɛki † **11:1** 11:1 1Kɔ 4:16; Plp 3:17

² M'piti-si kɔɔ mɛɛ-si kɪ ole dɔ-m-ti mɛɛ nɛ-je-ti lay rɛm, kɔɔ nɛ-je kɪ m'ndɔ-si kɪ sɛi uwɛi dɔ-si-ti titi kɪ m'ndɔ-si-nɛ lɛ ya bɛ kin rɛm. ³ Ngà nɛ kɪ m'ndigi kadi 'gɛi ɔn: Dingɛm kɪ rá-rá kàrè, Kristi to kɪ boy dɔ-é-ti, ɔ dingɛm to kɪ boy dɔ dené-ti, ɔ Lubɛ to kɪ boy dɔ Kristi-ti. ⁴ Dingɛm kɪ rá-rá kɪ dɔɔ dɔ-é bɔ pa-nɛ ta kɪ Lubɛ ɔse pa-nɛ ta kɪ ta Lubɛ-ti lɛ, ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ*. ⁵ ɔ dené kɪ rá-rá kɪ dɔɔ dɔ-é al ya pa-nɛ ta kɪ Lubɛ ɔse pa-nɛ ta kɪ ta Lubɛ-ti lɛ, ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ†; toki kɪ nɛ kɪ ɛ ndisɛ dɔ-é bɛ. ⁶ Kɔɔtalɛ kinɛ dené dɔɔ dɔ-é al rɛm, kadi ijɛ dɔ-é to bane. ɔ kinɛ dené ijɛ dɔ-é ɔse ndisɛ dɔ-é ɔ tɔ rɔsɔl rɛm, kadi dɔɔ dɔ-é to bane. ⁷ Dingɛm à dɔɔ dɔ-é al, kɔɔtalɛ ɛ to takɛm Lubɛ rɛm, to riba lɛ Lubɛ rɛm, ɔ dené to riba lɛ dingɛm. ⁸ Kɔɔtalɛ Lubɛ ɔr dingɛm rɔ dené-ti al, ngà dené bɔ Lubɛ ɔr-é rɔ dingɛm-ti; ⁹ ɔ Lubɛ ra dingɛm kɔɔ ta lɛ dené al, ngà dené bɔ Lubɛ ra-é kɔɔ ta lɛ dingɛm. ¹⁰ Gin-é kin bɔ, kɔɔtalɛ malayka-je lɛ, dené à kɔw kɪ nɛ dɔ-é-ti kadi toji kisi kɪ ɛ isi gin tɔgi-ti lɛ 'boy liɛ. ¹¹ Bɛ ya kàrè, kɪ takul nam kadi 'Babɛ-ti lɛ, dingɛm ɔw ndoo dené rɛm, bɔ dené kàrè ɔw ndoo dingɛm rɛm tɔ. ¹² Kɔɔtalɛ titi kɪ Lubɛ ɔr-nɛ dené rɔ dingɛm-ti lɛ, bɛ ya tɔ ɔ dené oji-nɛ dingɛm tɔ; ɔ nɛ-je lay i rɔ Lubɛ-ti. ¹³ Sɛi ya 'gɛi nɛ kin ooi: Kadi dené dɔɔ dɔ-é al ya pa-nɛ ta kɪ Lubɛ lɛ, to nɛ kɪ tuwɛ ra ban wa? ¹⁴ Kadi dingɛm ijɛ dɔ-é adi ngal puu-puu lɛ tɔ rɔsɔl, kɪ kɔbɛ-ti ya kàrè 'gɛi kɪ tɔ bɛ ya al wa? ¹⁵ Ngà dené bɔ dɔ kɪ ngal puu-puu to riba liɛ. Kɔɔtalɛ dené lɛ, d'adi-é bɛl dɔ kadi to nɛ kɔn dɔ-é. ¹⁶ Kinɛ dow madi ndigi naji ta kin rɛm, kadi dowbɛ gɛ kɪ to kullɛ ra-ji al rɛm, bɔ to kullɛ ra njɛkɔwnɔ-je kɪ gay-gay lɛ Lubɛ al rɛm.

Ta kɪ sɔbi dɔ nɛkuso nam lɛ 'Babɛ

Mat 26:26-28; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20

¹⁷ Ta-je kɪ m'ɔw kɪ pa kinlé, m'ɔw kɪ ndɔr-nɛ mbi-si kɪ ndɔr bi m'a piti-si al; kɔɔtalɛ loki 'kɔwi-nɔ rɛm, 'kɔwi-nɔ kɔɔ ra nɛ kɪ tɔ soti al, ngà kɔɔ ra nɛ kɪ maji al itɛ kɪ ketɛ bɔy. ¹⁸ Kɪ dɔsɔy ya lɛ, m'oo kɪ loki sɛi kɪ 'toi njɛkɔwnɔ-je ingɛi-nɔ rɛm, gáangi-nɔ tɔ dan-si-ti, ɔ ta-je kɪ m'oo lɛ, m'gɛ kɪ dan-ti-je to ta kɪ tɔgrɔ-ti. ¹⁹ ɔ gáangi-nɔ lɛ, kadi tɔ dan-si-ti bɛ ya tɔ bane, kɔɔ kadi dɛ kɪ dan-si-ti kɪ dow-je d'oo-dé kɪ d'asi gaki lɛ, 'toji-nɛ rɔ-dé ndaa-ti rɛsi. ²⁰ Adi loki sɛi 'kɔwi-nɔ rɛm, 'kɔwi-nɔ kɔɔ nɛkuso lɛ 'Babɛ al; ²¹ kɔɔ loki isi usoi nɛ rɛm, nɔ-nɔ ya indɛ kungɛsa uso nɛ liɛ, adi dɛ kɪ nɔ-je bɔ ra-dé, ɔ dɛ kɪ dan-ti-je yibi ra-dé tɔ. ²² Kɔy-je lɛ-si goto bɔ usoi nɛ-ti ɔse ɔyi nɛ-ti al wa? Se 'nɛdi njɛkɔwnɔ-je lɛ Lubɛ rɛm, ulɛi rɔsɔl dɔ dɛ-ti kɪ nɛ lɛ-dé goto rɛm ban al wa? ɔjɛ m'idɛ-si m'panɛ ri wa? Se m'a piti-si wa? Ra-é kɪ bɛ kinlé, m'a piti-si-nɛ ndɔ bɛ al. ²³ Kɔɔtalɛ mɔ lɛ, nɛ kɪ m'ingɛ rɔ 'Babɛ-ti bɔ m'ndɔ-si tin. 'Babɛ Jeju lɛ, ndɔɔ, ndɔ-é-ti kɪ d'a kilɛ-é-nɛ ji dow-je-ti lɛ, un mbɛ ²⁴ ɔ loki ra oiyo Lubɛ lɛ, uwɛ gangɛ danɔ ɔ panɛ: Kin to daji rɔ-m, kɪ tɔ kɔɔ ta lɛ-si; 'rai nɛ kin bɛ kɔɔ kadi mɛɛ-si ole-nɛ dɔ-m-ti. ²⁵ Bɛ ya tɔ, go nɛkuso-ti, (un) kɔbi kɪ man nduu tɔ-ti ɔ panɛ: Man nduu kinlé to kulɛnoji kɪ sigi kɪ tɔ kɪ takul mɛsi-m; 'rai nɛ kin bɛ kɔɔ

* **11:4** 11:4 Ta kɪ 'panɛ: Ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛ kinlé, ɛ kɪ tɔ kɪ ta greki lɛ 'ndangi ulɛ rɔsɔl dɔ «dɔ-ti» ya par. Gin-é kin bɔ dow-je kɪ nɔ-je 'panɛ «dowbɛ ulɛ rɔsɔl «dɔ» 'boy-ti liɛ» ɔ dɛ dan-ti-je 'panɛ «dowbɛ ulɛ rɔsɔl dɔ rɔ-é ɛ-ti ya.» † **11:5** 11:5 Ta kɪ 'panɛ: Ulɛ rɔsɔl dɔ 'boy-ti liɛkinlé, toki pa ta dɔ-ti lo ndɔ-é-ti kɪ sɔ nɔɔ.

kadi meë-si ole-né do-m-ti kaglo-je lay kí a kayi-né. ²⁶ Kdotalə kaglo-je lay kí isi usoi mbə kin rəm, isi ayi man nduu kin rəm lé, to mbe koy lə 'Babe bá isi iləi sar kadi-é ree-né. ²⁷ Gin-é kin bá dow kí uso mbə, əse ay man nduu lə 'Babe kí nɔɔ bə par lé, ta kí gangi kí sobi do daji rə 'Babe kí məsi-é à kusi do-é-ti. ²⁸ Ən é kadi nɔ-nɔ ya tən meë-é maji oo, bəy tá kadi uso mbə rəm, ay man nduu rəm; ²⁹ kdo dow kí uso ə ay bə ya par bi oo adi to daji rə 'Babe al lé, dowbé uso rəm, ay rəm ilə-né ta do rə-é-ti ya. ³⁰ Gin-é kin bá njémɔy-je, kí njétógi goto-je 'nɔ-né dan-si-ti rəm, bá dow-je nɔ dan-si-ti d'oy-né rəm. ³¹ Kinə jəi ya j'təni meë-ji maji lé, ta kí gangi à kusi do-ji-ti al. ³² Ngà 'Babe gangi ta do-ji-ti, ində-ji oji-ji kdo kadi ta kí gangi usi do-ji-ti nati kí njékadmee al-je al. ³³ Beba ngankɔ-m-je kí njékadmee, loki 'kəwi-nɔ ta nékuso-ti lə 'Babe rəmə, 'ngəbi-nɔ. ³⁴ Dow kí bo ra-é rəmə, kadi uso né bee, bi kadi kəw-nɔ lə-si ree kí ta kí gangi do-si-ti al. Ndo kí m'a tɛɛ rə-si-ti bá m'a gəl ndəgi ta-je kí rangi bəy.

12

Kadkare-je lə Ndil kí aa njay

Epe 4:4-16; Rəm 12:3-8

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmee, ta kí sobi do kadkare-je lə Ndil kí aa njay lé, m'ndigi kadi 'gəi gin-é maji. ² Səi 'gəi kí loki ndoki 'toi-né njékadmee-je al bəy lé, dow-je d'or-si go-dé-ti titi njékəmtə-je bə d'ow sə-si nɔ magi-je-ti kí 'pa ta al. ³ Gin-é kin bá m'a kidə-si rəsi kí dow kí pa ta kí takul Ndil Lubə kí à panè: «Kadi ndol tò do Jeju-ti» ya goto! Rəm bá dow kí Ndil kí aa njay isi meë-é-ti al lé, à panè: «Jeju to 'Babe» al rəm to.

⁴ †Kadkare-je tò gay-gay, ngà to Ndil kí aa njay kí káre-rè bá adi; ⁵ kullə-je tò gay-gay, ngà to 'Babe kí káre-rè; ⁶ kullə ra dow-je tò gay-gay, ngà to Lubə kí káre-rè ya isi ra né-je lay meë dow-je-ti lay. ⁷ Ə nɔ-nɔ ya Ndil kí aa njay toji rə-é meë kullə ra-é-ti kdo maji lə dow-je lay. ⁸ Kdotalə, dow káre Ndil kí aa njay adi-é to njəpata kí gosi ə Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi to njəpata kí négə; ⁹ Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow káre kadmeë, Ndil kí aa njay kí káre-rè kin ya adi dow kí rangi kadkare-je kdo kadi-né lapiya njémɔy-je; ¹⁰ adi dow káre kadkare ra nékəji-je; adi dow kí rangi kadkare pa ta kí ta Lubə-ti; adi dow káre kadkare kər gangi né-je lə Ndil kí aa njay kí né-je lə ndil-je kí maji al; adi dow káre kadkare pa ndɔta-je kí gay-gay; adi dow kí rangi kadkare kər meë ndɔta-je kí rangi. ¹¹ Ndil kí aa njay ra káre-rè, ə ɛ ya kí kár-é é ra né-je kin lay ə adi nɔ-nɔ ya kí gangi-é kí ɛ ndigi kadi-é.

¹² †Kdo, titi kí kubru rə dow ra káre-rè ya ngan rə-é nɔ-né kin rəm, titi kí ngan rə-je lay kí kubru rə dow-ti 'nɔ ya kàrè 'to kubru rə dow kí káre-rè kinlé, kí sobi do nam kàdi Kristi-ti kàrè tò bə ya to. ¹³ Kdotalə jəi lay ya 'ra-ji batəm lə Ndil kí káre-rè bá j'təli-né kubru rə dow kí káre-rè adi jipi-je, kí greki-je, kí bə-je, kí dow-je kí 'to bə-je al rəm, jəi lay ya j'ayi man kí i rə Ndil kí aa njay-ti kí káre-rè kin ya; ¹⁴ beba kubru rə dow lé, ngon rə-é ra káre-rè al, ngà ngan rə-é-je 'nɔ. ¹⁵ Kinə

nja panè: M̄a m'to ji al, adi m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ɛ à to-né 'lə kubru rɔ al tɔ wa? ¹⁶ Ə kinə mbi panè: M̄a m'to kəm al, adi m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya ɛ à to-né 'lə kubru rɔ al tɔ wa? ¹⁷ Kinə kubru rɔ dow lay ya to kəm lé, lo koo ta à tò rá wa? Ə kinə to lo koo ta ya lay, ə lo taa bay né à tò rá wa? ¹⁸ Ngà ngan rɔ-je lé, ɛ kí rá-rá ya Lubə adi-é tò kubru rɔ-ti, lo-ti kí m̄e-é ndigi. ¹⁹ Kinə d̄e lay ya 'to ngon rɔ kí káre-rè lé, kubru rɔ à tò rá wa? ²⁰ Yən, ngan rɔ-je 'n̄a, ngà kubru rɔ ra káre-rè. ²¹ Kəm à kidə ji panè: «Usi-m ri dɔ-i-ti» wa al, bá dɔ à kidə nja panè: «Usi-m ri dɔ-i-ti» wa al rəm. ²² Ngà kí tɔgrɔ-ti bè lé, ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-ti kí 'toki né kí tógi-dé goto n̄a bè kinlé, d̄e bá 'to ngan rɔ-je kí d'a tò ya tá. ²³ Ə ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-ti kí j̄oi ya j'ooi-dé ki né kí riba-é n̄a al kinlé bá j'təli j'uləi riba dɔ-dé-ti n̄a. Ngan rɔ-ji-je kí tuwə kiñə ndaa-ti al kinlé, d̄e bá j'tosi kəm-ji go-dé-ti n̄a, ²⁴ rəmə d̄e kí 'tuwə kiñə ndaa-ti lé bá d'ow ndoo t̄osi kəm go-ti kí bè kin al. Lubə tulə ngan rɔ-je kubru rɔ dow-ti, k̄i gangi-é kí à kulə-né riba kí n̄a dɔ d̄e-ti kí riba nal-dé. ²⁵ Bè k̄dɔ kadi ḡangi-n̄a goto-né kubru rɔ-ti, ngà kadi ngan rɔ-je 't̄osi-né kəm-dé go-n̄a-ti. ²⁶ Ə kinə ngon rɔ káre ingə k̄ɔ rəmə, ngan rɔ-je lay d'ingə k̄ɔ siə nati; kinə ngon rɔ káre ingə riba rəmə, ngan rɔ-je lay 'ra r̄onəl siə nati. ²⁷ S̄əi 'toi kubru rɔ Kristi, ə 'toi ngan rɔ-é-je; n̄a-n̄a ya to ngon rɔ-é káre-káre. ²⁸ †Dan njékəwn̄a-je-ti lé, d̄ɔs̄ay Lubə ində njékəwkulə-je, njəkungi-ti joo ində njépata-je kí ta-é-ti, njəkungi-ti mutə ində njéndó dow-je né; go-ti, kadkare ra nék̄oji-je tò n̄ɔɔ, bá kadkare kadi lapiya njém̄ɔy-je rəm, kadkare ra k̄i dow-je rəm, kadkare k̄ɔr n̄ɔ njékəwn̄a-je rəm, bá kadkare pa nd̄ɔta-je kí gay-gay rəm. ²⁹ Dow-je lay ya 'to njékəwkulə-je wa? Dow-je lay ya 'to njépata-je kí ta Lubə-ti wa? Dow-je lay ya 'to njéndó dow-je né wa? Dow-je lay ya 'to njéra nék̄oji-je wa? ³⁰ Dow-je lay ya d'ow k̄i kadkare kadi lapiya njém̄ɔy-je wa? Dow-je lay ya 'pa nd̄ɔta-je kí gay-gay wa? Dow-je lay ya 'to njék̄ɔr m̄e nd̄ɔta-je kí gay-gay wa? ³¹ Adi kadkare-je kí maji itə ndəgi-é-je bá ɔ-é ra-si. Ə m'a k̄oji-si rəbi kí maji rəti-rəti ya ɔəy.

13

Ta kí sobi dɔ ndigi dow-je

Mat 22:36-40; Rɔm 13:8-10; J̄a 3:16-19; 1J̄a 4:7-21

¹ Lé m'pa nd̄ɔta-je lə dow-je kí gay-gay, k̄i 'lə malayka-je ya kàrè bá, kinə ndigi dow-je goto m̄e-m-ti rəmə, m'toki ngɔwla kí ɓa k̄eng-k̄eng əse m'toki mbare kí ɓa s̄əki-s̄əki kare kin bè. ² †Ə lé m'ow k̄i kadkare pa ta kí ta Lubə-ti, k̄i kadkare gə gin né-je lay kí tò lo ɔəyɔ-ti rəm, m'gə né-je lay rəm, bá lé m'ow k̄i kadm̄e kí asi gaki sar adi m'adi mbal-je d'ɔti-né lo k̄a-dé-ti kí rangi ya kàrè bá kinə ndigi dow-je goto m̄e-m-ti rəmə, m'to né kí kare. ³ Lé m'ləbi nékingə-m lay njéndoo-je, bá lé m'un rɔ-m ya m'adi 'ró p̄ər k̄dɔ ta lə dow-je ya kàrè bá kinə ndigi dow-je goto m̄e-m-ti rəmə, né kí m'ingə-ti goto. ⁴ Njëndigi dow-je lé, to njékilə m̄e-é dɔ madi-é-ti rəm, to njéra k̄i dow-je rəm, to njéra kəmnda al rəm; njëndigi dow-je lé, ɔji rɔ-é al rəm, ində kadi-é al rəm, ⁵ njëndigi dow-je lé, ra né kí tò r̄ɔsɔl al rəm, sangi né k̄dɔ rɔ-é ya par

al rəm, ra wongɪ al rəm, uwə ta mɛɛ-é-ti al rəm, ⁶ né kí njururu al lé, ɛ ra rɔnəl dɔ-ti al, ngà ta kí tɔgrɔ-ti bá ɛ ra rɔnəl dɔ-ti; ⁷ njèndigi dow-je lé, to njèkinə go majal-je lay kɔgi rəm, adi mɛɛ-é né-je lay rəm, ində mɛɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm, ore mɛɛ-é dɔ né-je-ti lay rəm. ⁸ Ndigɪ dow-je à goto ndá al. Pa ta-je kí ta Lubə-ti à goto; ndɔta-je kí gay-gay à goto; négə à goto. ⁹ Kdɔtalə né kí j'gəi lé, to man dɔ-é kare bəy, bá ta kí ta Lubə-ti kí j'isi j'pai kàrè j'isi j'pai man dɔ-é bəy rəm tɔ; ¹⁰ ngà lokɪ né kí ɔr njuti à ree lé, man dɔ né à goto. ¹¹ Ndɔki m'nəy-né ngon bəy lé, tapa-m to tapa ngon rəm, tagir lə-m to tagir lə ngon rəm, bá takɔr lə-m to takɔr lə ngon rəm; lokɪ m'tɔgi ngá rəm, m'ra néra ngon al ngá. ¹² Bone bè lé, j'isi j'ooi ndil né titi kí dow oo-né rɔ-é sɔɔbɔ-ti bè, adi j'ooi piti-piti, ngà ndɔ-é bá j'a kooi kɪ kəm-ji ndə-ndə bəy; né kí bone bè m'gə lé to man dɔ-é kare bəy, ngà ndɔ-é bá m'a gə titi kí Lubə gə-m-né kin bè. ¹³ Bone bè né-je kí mutə kin tò lo tò-é-ti adi to: Kadmɛɛ rəm, kində mɛɛ dɔ-ti rəm, bá ndigi dow-je rəm; ngà ɛ kí boy itə-dé lay lé, to ndigi dow-je.

14

Ta kí sɔbi dɔ pata kí ta Lubə-ti kɪ pa ndɔta-je kí dow gə al

¹ 'Sangi kadi 'ndigi dow-je. Adi bo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si, ngà kí boy nɔ́ lé, kadkare pa ta kí ta Lubə-ti bá kadi bo-é ra-si. ² Kdɔtalə dow kí njəpa ta kɪ ndɔta kí dow gə al lé, pa ta kɪ dow-je al, ngà ɛ pa ta kɪ Lubə; kɔɔ dow gə mɛɛ ta liə al; kɪ takul Ndil kí aa njay bá ɛ pa-né ta dɔ né-je-ti kí tò lo bɔyɔ-ti. ³ Ngà dow kí njəpata kí ta Lubə-ti lé, ɛ pa ta kɪ dow-je ra-né sə-dé adi d'ɔw kɪ kete-kete rəm, ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti rəm, bá sol-né mɛɛ-dé rəm tɔ. ⁴ Dow kí njəpata kɪ ndɔta kí dow gə al lé, ɛ ya par ə ta lé ra siə adi ɔw kɪ kete-kete; ngà dow kí njəpata kí ta Lubə-ti lé, ra kɪ njékəwnɔ́-je adi d'ɔw kɪ kete-kete. ⁵ M'ge kadi sɔi lay ya 'pai ta kɪ ndɔta-je kí dow gə al ya, ngà m'ge nɔ́ ya bəy kadi 'pai ta kí ta Lubə-ti. Dow kí pa ta kí ta Lubə-ti lé, itə njəpata kɪ ndɔta kí dow gə al nja nɔ́; bè al rəm, kadi njəpata kɪ ndɔta-je kí dow gə al kinlé, ɔr mɛɛ-é adi njékəwnɔ́-je adi d'ɔw-né kɪ kete-kete bane.

⁶ Ngankɔ́-m-je kí njékadmɛɛ, kí ngɔsnè-ti kinlé, kinə m'ree rɔ-si-ti, ə m'pa ta kɪ ndɔta-je kí dow gə al, bi m'tɛɛ kɪ dɔ né kí tò lo bɔyɔ-ti m'adi-si ooi al rəm, m'adi-si négə al rəm, m'pa ta kí ta Lubə-ti m'adi-si al rəm, bá m'ndó-si né al rəm lé, ri bá to maji kí m'ra sə-si wa? ⁷ Bè ya tɔ ə né-je kí 'taa koo al kí 'to né-je kí ká-dé ba kí toki nəl-je, kɪ kunduməngrə-je bè kinlé, kinə 'ra d'adi ba kɪ gangi-é gangi-é al lé, dow à gə mindi pa nəl ban, əsə à gə mindi pa kunduməngrə ban wa? ⁸ Ə kinə ká tɛbi mbanga ba aa yéréré al lé, nɔ́ à ra rɔ-é kɔw kow rɔ-ti wa? ⁹ Sɔi kàrè, bè ya tɔ, kinə 'pai ta kɪ ndɔta kí rangi bá toki kɔr mɛɛ-é al lé, dow à gə mɛɛ ta lə-si lé ban wa? Sɔi 'pai ta dan yəl-ti kɔgi kare. ¹⁰ Ndɔta-je kí gay-gay kí 'nɔ́ dɔnangi-ti nè kinlé, kí káre kí mɛɛ-é tò al ya goto. ¹¹ Adi kinə dow pa ta kɪ ndɔta kí m'gə al lé, mɔ́ m'to mba rɔ dowbé-ti rəm, bá dowbé kàrè to mba rɔ-m-ti rəm tɔ. ¹² Sɔi kàrè bè ya tɔ, titi kí bo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si-né lé, kadkare ra kɪ njékəwnɔ́-je kadi d'ɔw kɪ kete-kete kinlé bá 'sangi kadi ingai mburuki-mburuki.

¹³ Gin-é kin bá, dow kí njèpata kì ndɔta-je kí dow gə al lé, kadi pa ta kì Lubə kadi adi-é ɔr mɛɛ-é adi dow-je. ¹⁴ Kdɔtalə kinə m'pa ta kì Lubə kì ndɔta-je kí dow gə al lé, m'isi m'pa ta kì Lubə tagir-ti lə-m, ngà nɛgə lə-m rəmə tò kɔgi kare. ¹⁵ Bè ngà se ri bá m'a ra wa? M'a pa ta kì Lubə tagir-ti lə-m ya, ngà m'a pa ta kì Lubə kì nɛgə lə-m tɔ; m'a kusi pa tagir-ti lə-m ya, ngà m'a kusi pa kì nɛgə lə-m tɔ. ¹⁶ Ə kinə i 'ra oiyo Lubə tagir-ti lə-i lé, dow kí isi dan dow-je-ti ki kisi bè ya par kí gə mɛɛ ta kí i 'pa lé al lé, à ra Amɛn dɔ oiyo-ti lə-i ban wa? ¹⁷ Tɔgrɔ-ti, oiyo lə-i kí i 'ra Lubə lé, maji nɔ́ ya, ngà ra bá ra kì dowbé kinlé adi ɔw kì kete-kete al. ¹⁸ M'ra oiyo Lubə kɔ́ kadi kí adi-m m'pa ta kì ndɔta-je kí dow-je 'gə al m'itə-si lay; ¹⁹ ngà dan njékəwnɔ́-je-ti lé, mɔ́ m'ndigi nɔ́ kadi m'pa ta m̀i kì nɛgə lə-m kɔ́ ndó-né né dow-je itə kadi m'pa ta budɔgi lo dɔgi kì ndɔta-je kí dow gə al.

²⁰ Ngankɔ́-m-je kí njékadmɛɛ, kí sɔbi dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadi 'toi ngan-je mɛɛ-é-ti al, ngà kí sɔbi dɔ néra kí maji al bá, kadi 'toi ngan-je kí ndɛ̀ bè mɛɛ-é-ti, ə kí sɔbi dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadi 'toi dow-je kí tɔgi gangi mɛɛ-é-ti. ²¹ 'Ndàngi mɛɛ mbete ndukun-ti 'panè: M'a kadi dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay 'pa ta kì gin dow-je kan, m'a ndumə ta mba-je kɔ́ pa-né sə-dé ta, ə bè ya kàrè, d'a koo ta lə-m al, 'Babe bá pa bè.

²² Bè rəmə, ndɔta-je kí dow gə al lé, to nékoji kɔ́ njékadmɛɛ-je al, ngà to nékoji kɔ́ njékadmɛɛ al-je; ə ta kí ta Lubə-ti rəmə, to nékoji kɔ́ njékadmɛɛ al-je al, ngà to nékoji kɔ́ njékadmɛɛ-je. ²³ Kinə sɔi njékəwnɔ́-je dikti lay 'kəwi-nɔ́, bá sɔi lay ya isi 'pai ta kì ndɔta-je kí dow gə al lé, loki dow-je kí 'ree rɔ-si-ti kì ree bè ya par əse njékadmɛɛ al-je 'ree dan-si-ti lé, d'a panè 'toi mbə-je al ya wa? ²⁴ Ngà kinə sɔi lay ya isi 'pai ta kí ta Lubə-ti, bá njékadmɛɛ al káre əse dow kí ree rɔ-si-ti kì ree bè ya par isi dan-si-ti lé, ta-je lə-si lay ya à kuwə-é kì ta rəm, à gangta dɔ-é-ti rəm ²⁵ ə né-je kí ɛ ɔɔyɔ mɛɛ-é-ti lay ya gin-é à tɛɛ ndaa-ti rəsi ə ɛ à tɔɔ burmba nangi ə à kɔsi dɔ-é nangi nɔ́ Lubə-ti bá à pa ta-é kì lo-lo panè: Lubə isi dan-si-ti ya tɔgrɔ-ti.

²⁶ Ngankɔ́-m-je kí njékadmɛɛ, bè ngà se ri bá j'a rai wa? Loki 'kəwi-nɔ́ lé, dow káre à kusi pa, dow káre à ndó né dow-je, dow káre à tɛɛ kì dɔ né kí tò lo ɔɔyɔ-é-ti, dow káre à pa ta kì ndɔta-je kí dow gə al, dow káre à kɔr mɛɛ-é; kadi né-je lay ya toki ra kɔ́ kadi njékəwnɔ́-je d'ɔw-né kì kete-kete. ²⁷ Kinə kadi toki pa ndɔta-je kí dow gə al rəmə, kadi to dow-je joo, al ə mutə ɓi kadi dəə dɔ lo kin al, ə kadi 'pa ta lé d'ɔsi go-nɔ́ go-nɔ́ ə kadi njèkɔr mɛɛ-é isi tɔ ɓane. ²⁸ Kinə dow kí njèkɔr mɛɛ-é goto rəmə, kadi d'isi dan njékəwnɔ́-je-ti ta-dé mbə, ə kadi nɔ́-nɔ́ ya pa ta kì rɔ-é rəm, pa ta kì Lubə rəm. ²⁹ Kí sɔbi dɔ njèpata-je kí ta Lubə-ti rəmə, kadi dow-je joo əse mutə 'pa ta ə kadi dɛ́ kí rangi 'ndər gin-é d'oo. ³⁰ Kinə Lubə tɛɛ kì dɔ né adi dow káre kí rangi kí isi nɔ́ rəmə, kadi njèkisi pa ta dɔsɔy lé uti ta-é. ³¹ Kdɔtalə sɔi lay ya a 'pai ta kí ta Lubə-ti kɔsi go-nɔ́ go-nɔ́, kɔ́ kadi sɔi lay ya 'ndói-né-nɔ́ né rəm, uləi-né dingəm mɛɛ-nɔ́-ti rəm. ³² Njèpata-je kí ta Lubə-ti lé, dɛ́ ya d'ɔw kì tɔgi dɔ kadmə-ti lə-dé; ³³ kɔ́ Lubə lé to Lubə kí njèree kì néra kí jugi-jugi al, ngà ɛ to njèree kì lapiya.

Titi kí 'ra-né dan njékəwnɔ́-je-ti kí gay-gay lay kí d'aa njay lé, ³⁴ kadi dené-je d'isi ta-dé mbə dan njékəwnɔ́-je-ti kí gay-gay, kɔ́ tarəbi tò kadi

'pa ta dan njékəwnə-je-ti al; ngà kadi d'ulə dɔ-dé gin tógi dingəm-je-ti titi kí ndukun pa-né tɔ*. ³⁵ Kinə 'ndigi 'gə gin né madi rəmə, kadi 'dəji ngəbi-dé-je mɛɛ kəy-ti; kɔɔ tuwə kadi dené pa ta dan njékəwnə-je-ti al. ³⁶ Səi bá ta lə Lubə i rɔ-si-ti wa? Əse səi kɪ kár-si bá ta lə Lubə ɔw dan-si-ti wa? ³⁷ Kinə dow madi oo rɔ-é kɪ njəpata kí ta Lubə-ti, əse oo rɔ-é kɪ dow kí Ndil kí aa njay bá ɔsi-é kadi ra né madi rəmə, kadi dowbé gə kí ta kí m'ndangi m'adi-si kinlé to ndukun lə 'Babe. ³⁸ Ə kinə dow madi gə kí ta kin to ndukun lə 'Babe al rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é al tɔ.†

³⁹ Beba, ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, adi bo pa ta kí ta Lubə-ti ra-si, ə ɔgi dow lo pa ta kí ndɔta-je kí dow gə al al. ⁴⁰ Ngà ra bá kadi 'rai né-je lay kɪ gangi-é kí tuwə ra-né rəm, kadi ɔw go-nə-ti mbelengi-mbelengi rəm.

Ta kí sobi dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ

15

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'ole mɛɛ-si dɔ Poyta kí Maji-ti kí m'ilə mbɛ-é m'adi-si ə 'ndigi dɔ-ti rəm, ɔi dɔ-ti njangi rəm kinlé, ² kinə oyi rigi-rigi dɔ gangi-é-ti kí m'ilə-né mbɛ-é m'adi-si kinlé rəmə, ɛ bá səi aji-né; ə kinə bè al tɔ rəmə, səi adi mɛɛ-si kɪ ndangi kare. ³ Néndó kí m'ingə lé ya tɔ bá m'ndó-si kete nɔ né-je-ti lay. Adi to ta kí sobi dɔ Kristi kí oy kɔɔ majal-je lə-ji, titi kí ta-é tɔ-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay; ⁴ †'dubi-é ə tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ndɔ-ti kí njékungɪ-ti mutə titi kí ta-é tɔ-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay. ⁵ †Sepasi* oo-é rəm, bá dɛ kí dɔgi gidɪ-é joo d'oo-é rəm. ⁶ Go-ti, njékadmɛɛ-je kí kor-dé tɔy fumi ya d'oo-é nati; ə dan-dé-ti lé, dɛ kí d'isi kɪ dɔ-dé taá nè bəy bá 'nə, ngà dɛ kí madi-je bá d'oy ngá. ⁷ Go-ti, Jaki oo-é rəm, bá njékɔwkulə-je lay ya d'oo-é rəm tɔ. ⁸ †Go dɛ-je-ti kin lay lé, Jeju tɔji rɔ-é adi mɔ kí m'toki ngon kí d'ɔr-é kɪ kor bè kin kàrè m'oo-é tɔ. ⁹ †Kɔɔ mɔ m'to kí ndɛ bè dan njékɔwkulə-je-ti, bá m'tuwə kadi dow ba-m njékɔwkulə al rəm, kɔɔtalə ndɔki m'ulə kəm njékəwnə-je lə Lubə ndoo. ¹⁰ Takul ramaji lə Lubə bá m'to-né né kí m'to kin, ə maji liə kí ɛ ra sə-m kinlé tɔ kɔgi kare al; tɔgrɔ-ti, tɔ kɔgi kare al ya, kɔɔ m'ra kullə m'itə-dé lay. To mɔ ya kɪ dɔ-m al, ngà to ramaji lə Lubə bá nəy sə-m. ¹¹ Ə lé to mɔ əse to dɛ kàrè, né kí j'ilə mbɛ-é lé, ɛ ya səi adi-é mɛɛ-si tin.

Tɔsi ndəl tɛɛ lə dow-je kí d'oy

¹² Kinə j'ilə mbɛ tɔsi kí Kristi tɔsi ndəl tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy lé, ban bəy bá dow-je madi dan-si-ti 'panə dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al wa? ¹³ Kinə dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, Kristi ya kàrè tɔsi ndəl ində lo tɛɛ al tɔ. ¹⁴ Ə kinə Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ al rəmə, mbɛ kilə lə-ji to né kí kɔgi kare rəm, bá kadmɛɛ

* **14:34** 14:34 Kgn 3:16; 1Kɔ 11:3; Epe 5:22; 1Ti 2:12; Tit 2:5 † **14:38** 14:38 Ta kí 'panə: [Lubə] gə-é al kinlé, ɛ kí tɔ kɪ ta greki lé 'ndangi 'panə ['gə-é al] ya par. Beba dow-je kí nɔ-je 'panə to Lubə bá gə-é al ə dɛ kí dan-ti-je 'panə to dow-je bá 'gə-é al. † **15:4** 15:4 Mat 12:40; Knj 2:24-32 † **15:5** 15:5 a Luk 24:34; b Mat 28:16,17; Mar 16:14; Luk 24:36; Jə 20:19 * **15:5** 15:5 Sepasi lé to Piyər ə dɛ kí dɔgi gidɪ-é joo lé to njéndó né-je lə Jeju. † **15:8** 15:8 Knj 9:3-6 † **15:9** 15:9 Knj 8:3

lə-si kàrè to né kí kɔgi kare rəm tɔ. ¹⁵ Kinə tɔgrɔ-ti ya dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, jəi j'tóti ta kí ndangi kare ta Lubə-ti. Kdɔtalə Lubə adi Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy al ya, jəi j'painə Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. ¹⁶ Kdɔ kinə dow-je kí d'oy 'tɔsi ndəl 'tɛɛ al rəmə, Kristi ya kàrè tɔsi ndəl tɛɛ al ya tɔ. ¹⁷ Ə kinə Kristi tɔsi ndəl tɛɛ al rəmə, kadmɛɛ lə-si to né kí kɔgi kare rəm, isi dan majal-je-ti lə-si ya bəy rəm, ¹⁸ bá dɛ kí 'nam kàdì Kristi-ti bá d'oy kinlé kàrè ta-dé tji rəm tɔ. ¹⁹ Kinə j'indəi mɛɛ-ji dɔ Kristi-ti kdɔ kisi kɔ dɔ taá kí bɔne kin ya par rəmə, jəi ya kəm-ji tɔ ndoo itə dow-je lay.

Jeju Kristi ya to kí dɔsɔy kí njètɔsi ndəl tɛɛ

²⁰ Ngà kí tɔgrɔ-ti lé, Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy; ɛ ya to kí dɔsɔy kí tɔsi ndəl ində lo 'tɛɛ adi toji kí dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ tɔ. ²¹ Kdɔ koy ree kɔ takul dow kàre-rè, rəmə takul dow kàre-rè ya tɔ é tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy tò-né tɔ. ²² Gangi-é kí koy ree-né dɔ dow-je-ti lay kɔ kəm rəbi kí rɔ Adam-ti kinlé, gangi-é kin ya tɔ é dow-je lay kí 'nam kàdì Kristi-ti lé, d'a təl kisi-né kəm tɔ, ²³ ngà tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, tɔ kɔ gangi-é gangi-é. Kristi ya to kí dɔsɔy kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, ə dɛ lay kí 'to dow-je liə d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ndɔ ree-é-ti tɔ. ²⁴ Loki ɛ à tuji tógi ndil-je kí maji al lay, kɔ kɔbɛ-je lay, kɔ tógi-je lay lé, ɛ à təl kɔ kɔbɛ kadi Bɔbi-ji Lubə rəmə, go-ti à to sɔy né-je tɔ. ²⁵ Kdɔ tɔ kadi-é ɔ bɛ sar kadi Lubə təl njəba-je liə lay gin tógi-é-ti. ²⁶ Sɔy njəba kí à tuji-é lé to koy. ²⁷ Kdɔ Lubə adi né-je lay tɔ gin tógi Kristi-ti. Ngà pa kí Kristi panè né-je lay tɔ gin tógi-n'è-ti kinlé, toji ndaa-ti rəsi kí njəkadi né-je lay tɔ gin tógi-é-ti lé, ɛ rəmə isi gin tógi-é-ti lé al. ²⁸ Ə loki né-je lay à tɔ gin tógi-é-ti lé, ɛ kɔ dɔ-é kí tɔ Ngon lə Lubə lé, à kulə dɔ-é gin tógi-ti liə ɛ kí njəkadi né-je lay tɔ gin tógi-é-ti, kdɔ kadi daji rɔ Lubə bikti lay ya tɔ mɛɛ né-je-ti lay tɔ.

²⁹ Ngà kinə tɔ bɛ al rəmə, njəkadi 'ra-dé batɛm tɔ dow-je-ti kí d'oy kinlé, 'ra bɛ kdɔ ri wa? Kinə dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al ya riw lé, kdɔ ri bá d'adi 'ra-dé batɛm tɔ-dé-ti bəy wa? ³⁰ Ə jəi ya kàrè kdɔ ri bá kaglo-je lay ya j'ilə-né rɔ-ji kɔgi bɛ wa? ³¹ Ndɔ-je lay ya m'a ta yo-ti; ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, m'pa rəsi bɛ kdɔ nam kí 'nami kàdì 'Babɛ-ti lə-ji Jeju Kristi kinlé to né rifa lə-m. ³² Kinə rɔ kí m'ɔ kɔ dow-je kí bɛbo Epeji-ti kí 'toki dɔ-je kí wale bɛ kinlé, to rɔ kdɔ né kí go daji rɔ-ti ya par lé, se ri é m'a kingə mɛɛ-é-ti wa? Kinə dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ al rəmə, adi j'usoi ə j'ayi kdɔtalə bore ə j'a koyi! ³³ Ədi rɔ-si al: Nam kí maji al à tuji panjiyɔ kí maji. ³⁴ Adi kəm-si ijə dɔ rɔ-si-ti kijə kí tɔgrɔ-ti, ə 'rai majal al. Kdɔ dow-je madi dan-si-ti 'gə Lubə al. M'pa bɛ m'ulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti.

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɔ daji rɔ kí ban wa?

³⁵ Ngà dow madi à dɔji panè: Dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ ban-ban wa? Ə d'a tɛɛ kɔ rɔ-dé kí rá wa? ³⁶ Mbə dow! Né kí i 'dubi lé, à koy ya bá à tɛɛ bəy al wa? ³⁷ Ə né kí i 'dubi kí à to kɔɔ gemɛ je bɛ əse kɔɔ né madi kí rangi kàrè, à tɔ daji rɔ-é kinlé bá à kubə al; ³⁸ ə Lubə bá adi daji rɔ né-é tɛɛ kɔ gangi-é kí mɛɛ-é ndigi, ə kɔɔ né kí rá-rá ya Lubə adi tɛɛ daji rɔ né-é né-é. ³⁹ Rɔ né-je lay ya titi-nə al. Ngà rɔ dow-je tɔ gay rəm, rɔ dɔ-je tɔ gay rəm, rɔ yəl-je tɔ gay rəm,

bá rō kanji-je kàrè tò gay rəm tō. ⁴⁰ Rō né-je kí dōrā-ti tò nōō rəm, bá rō né-je kí dōnangi-ti tò nōō rəm tō; ngà ndógi læ rō né-je kí dōrā-ti tò gay kí ndógi læ rō né-je kí dōnangi-ti. ⁴¹ Ndógi læ kàdì tò gay rəm, ndógi læ nāy tò gay rəm, bá ndógi læ kərwəi-je tò gay rəm tō. Ə ndógi læ kərwəi kàrè tò gay kí 'læ kərwəi kí madi. ⁴² Adì kí sōbi dō tōsi ndəl tēē lé kàrè tò bè ya tō. 'Dubì dow kì rō-é kí à ndum ə à tōsi ndəl tēē kì rō-é kí à ndum al ngá. ⁴³ 'Dubì dow kì rō kí to né madi al ə à tōsi ndəl tēē kì rō kí ndóle; 'dubì dow kì rō kí yay ə à tōsi ndəl tēē kì rō kí tógi-é nā. ⁴⁴ 'Dubì dow kì rō kí d'oji-é-né ə à tōsi ndəl tēē kì rō kí Ndil kí aa njay adi-é. Kinə rō dow kí d'oji-é-né tò rəmə, rō-é kí Ndil adi-é tò ya tō. ⁴⁵ Gin-é kin bá 'ndàngi-né 'panè: Adam kí to dow kí dōsəy lé təl dow kí isi kəm. Adam kí gogi nè təl Ndil kí njəkadi dow-je d'isi kəm. ⁴⁶ Né læ Ndil bá to kí dōsəy al, ngà rō dow kí d'oji-é-né bá to kí dōsəy; né læ Ndil ree go-ti gogi. ⁴⁷ Dow kí dōsəy lé to nangi bá dubə, adi dow to kí nangi nè. Ə ɛ kí njəkungi-ti joo i dōrā-ti. ⁴⁸ Dow-je kí dōnangi-ti nè lé, 'titi-nā kì dow kí ndoki to nangi bá dubə lé ya tō; ə dow-je kí dōrā-ti lé, 'titi-nā kì njèkì dōrā-ti lé ya tō. ⁴⁹ Gangi-é kí jəi j'titi-né-nā kì dow kí ndoki Lubə ubə-é kì nangi lé, bè ya tō ə j'a titi-né-nā kì dow kí njèkì dōrā-ti lé tō.

Mbəl rō, kì tətroc kí dōbəy-ti

1Te 4:13-18

⁵⁰ Ngankō-m-je kí njəkadmēē, m'gə kí rō dow, kì məsi d'a kisi kōbē-ti læ Lubə al, né kí ndum à ra bē nati kì né kí ndum al al.

⁵¹ †Yən, m'a kidə-si ta kí tò lo bōyo-é-ti: J'a koyi lay al, ngà jəi lay ya rō-ji à toki mbəl ⁵² tajinati nè ya, titi kəm kí kində jipi bè, loki ká təbi mbanga kí dōbəy-ti à ba. Kdō loki ká təbi mbanga à bá lé, dow-je kí d'oy d'a tōsi ndəl kində lo tēē kì rō kí dum ndum, ə jəi rəmə, rō-ji à toki mbəl. ⁵³ Kdotalə rō kí à ndum kinlé tò kadi à kun rō kí dum ndum ə rō kí à koy kinlé tò kadi à kun rō kí à koy al tō.

⁵⁴ Loki rō kí à ndum kin à kun rō kí dum ndum, ə rō kí à koy kin à kun rō kí à koy al rəmə, ta kí 'ndàngi mēē mbete-ti kí aa njay lé, né-é à ra né. 'Ndàngi mēē mbete-ti kí aa njay 'panè: Rō tətì koy tətì kí sartagangi. ⁵⁵ Koy, tətroc lə-i tò rá ngá wa? Koy, nékati lə-i tò rá ngá wa?

⁵⁶ Nékati læ koy, to majal; ə tógi majal, to ndukun. ⁵⁷ Ngà oiyo to kí læ Lubə kí njəkadi j'tətroc kì takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi.

⁵⁸ Gin-é kin bá, ngankō-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti, əi dingəm, əi lo kə-si-ti gərərə, əwi kì kete-kete kì ndo-je lay mēē kullə-ti læ 'Babe, kdō səi 'gəi kí kullə lə-si tò kōgi kare rō 'Babe-ti al.

16

Ta kí sōbi dō némbō, kì sōy ta-je

Rōm 15:25-27

¹ †Kí sōbi dō némbō kdō ra-né kì njəkāa njay-je lé, səi kàrè kadi 'rai titi kí m'un-né ndu m'adi njəkəwnā-je kí gay-gay kí dōnangi Galati-ti kin bè tō. ² Ndo kí dōsəy mēē Dimasi-ti lé, kadi nā-nā ya uwə gal né mēē kəy-ti liə kì gangi-é kí asi dō tógi-é-ti ində gay, bi kadi toki ngəbi ndo kōw-m rō-si-ti bá mbō-né né al. ³ Ə loki m'a kow rō-si-ti rəmə, dow-je

kí a mbəti-dé kadi d'ow kì némbɔ lə-si Jorijaləm lé, m'a ndàngi mbete kadi-dé ji-dé-ti bá d'a kow-né. ⁴ Ə kinə tuwə kadi mə ya kì dɔ-m m'ow bane kàrè, dɛ d'a kow sə-m nati. ⁵ †M'a kal donangi Maseduwan-ti bə bá m'a kow rɔ-si-ti, kdotalə m'a kində donangi Maseduwan gangi bá m'a kow. ⁶ Domaji ə m'a kisi rɔ-si-ti nɔɔ mbɔr sɛ, ban al ə nɔy kul kàrè à dəə dɔ-m-ti rɔ-si-ti, kdɔ kadi 'rai sə-m kadi m'ow lo kí m'a kow-ti. ⁷ Kí nè kinlé, mə m'ndigi kow koo-si ə kində gangi taá al, ngà kinə 'Babe inə tarəbi adi-m rəmə, mə m'oji mɛɛ-m-ti kadi m'ow ə m'isi rɔ-si-ti asi kaglo sɛ. ⁸ †Ngà kɛ bá m'a kisi bəbo Epeji-ti sar kadi ndɔ ra nɔy Pantekoti asi-né. ⁹ Kdotalə mɛɛ bəbo Epeji-ti lé, tarəbi ra kullə lə-m tɛɛ tati nɔ-m-ti doo rəm, bá njéba-je kàrè 'nɔ rəm.

¹⁰ †Kinə Timote ow tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, 'rai-é adi mɛɛ-é usi nangi dan-si-ti, kdotalə ɛ kàrè ra kullə lə 'Babe titi mə bə tɔ.

¹¹ Kadi dow nədi-é al. Adi-é né-je kadi təl ree-né rɔ-m-ti gogi kì lapiya, kdotalə m'isi m'ngəbi-é nati kì ngankɔ-é-je kí njékadmɛɛ. ¹² Kí sɔbi dɔ Apolosi kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ lé, mə m'ulə dingəm mɛɛ-é-ti nɔ kadi ow rɔ-si-ti nati kì ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kin ya, ngà mɛɛ-é ndigi kow kí ngosnè-ti kin al; loki ɛ ingə tarəbi rəmə à kow bəy.

¹³ Isi kəm, ɔi gərərə dɔ kadmɛɛ-ti, ɔi dingəm, uwəi rɔ-si ngə.

¹⁴ Adi ndignɔ tɔ dan-si-ti mɛɛ né-je-ti lay.

¹⁵ †Səi 'gəi kí Istepanasi, kì dɛ kí mɛɛ kəy-ti liə bá 'to dow-je kí dɔsɔy kí d'adi mɛɛ-dé donangi Akay-ti rəm, 'to dow-je kí d'adi rɔ-dé 'ra kullə d'adi njékaa njay-je rəm.

Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'təl m'dəji-si ya bəy m'panè: ¹⁶ Dow-je kí bə kinlé, uləi dɔ-si gin tógi-dé-ti rəm, bá dow-je lay kí d'ində rɔ-dé nati sə-dé 'ra kullə kàrè, uləi dɔ-si gin tógi-dé-ti tɔ. ¹⁷ Ree kí Istepanasi-je kì Portinatusi-je kì Akayikusi-je 'ree d'oo-m lé, adi-m rɔnəl nɔ; dɛ 'ree 'ra sə-m tó-si-ti; ¹⁸ kdotalə dɛ 'ra d'adi mɛɛ-m usi nangi rəm, səi kàrè mɛɛ-si usi nangi rəm. Ə dow-je kí bə kinlé 'gəi kadi 'piti-dé bane.

¹⁹ †Njékəwnɔ-je kí gay-gay kí donangi Aji-ti 'ra-si lapiya. Akilasi-je kì Prisiil, kì njékəwnɔ-je kí mɛɛ kəy-ti lə-dé 'ra-si lapiya nɔ kì ri 'Babe.

²⁰ Ngankɔ-si-je kí njékadmɛɛ lay ya 'ra-si lapiya. 'Rai-nɔ lapiya ə uwəi-né-nɔ kàdɔ-nɔ-ti kì mɛɛ kí aa njay. ²¹ Mə Pol ya m'ndàngi kì ji-m m'panè: Lapiya lə-si. ²² Kinə dow ndigi 'Babe al rəmə, kadi ndɔl tɔ dɔ-é-ti! Maranata ('Babe lə-ji, 'ree). ²³ Kadi ramaji lə 'Babe Jeju nɔy sə-si! ²⁴ M'ndigi-si lay ya kdɔ nam kí 'nami kàdɔ Jeju Kristi-ti.

Mbete kí njèkungi joo kí Pol ndàngì adi Kɔrɛnti-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungi joo kí Pol ndàngì adi Kɔrɛnti-je

Mbete kinlé Pol ndàngì adi njékəwnə-je kí Kɔrɛnti bal káre go mbete-ti kí dɔsɔy kí ndàngì adi-dé. Go mbete-ti kí dɔsɔy lé, Pol ɔw Kɔrɛnti kɔɔ koo njékəwnə-je rəmə oo kí kulənoji liə kà njékəwnə-je kí Kɔrɛnti maji al. Kulənoji kí dan-dé-ti majal kɔɔ dow-je madi kí 'ba rɔ-dé njékəwkulə-je lə Jeju d'ɔw 'ndó né-je kí ngəm njékəwnə-je kí Kɔrɛnti 'təl-né dɔ-dé. Loki né-je kin tò bè lé, Pol ndàngì mbete madi kol-né sə-dé ə to Titi bá ɔw-né adi-dé. Mbete-é kinlé bá pa ta-é mɛɛ mbete-ti kin tɔ (2Kɔ 2:3-4; 7:8). Mbete kí ɛ ndàngì kol-né sə-dé kinlé goto bone bè. Loki Titi təl ree bá ingə Pol dɔnangi Maseduwan-ti lé, idə-é toki go mbete-ti kinlé tagir lə njékəwnə-je kí Kɔrɛnti təl maji kí rɔ-é-ti gogi. Kɔɔ dow-je nɔɔ dan-dé-ti 'tusi kullə ra-dé-je kí majal lé d'ingə. Beba dɔnangi Maseduwan-ti nɔɔ ya Pol ndàngì mbete kí njèkungi-ti joo kin adi njékəwnə-je kí Kɔrɛnti kɔɔ ra-dé-né oiyo rəm, kɔɔ kulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti go kaglo-ti kí ngə kin rəm (2Kɔ 1-7).

Ki lo kɔr-é-ti kí 8 tɛɛ 9 lé Pol oji-dé ta kí dɔ némbɔ-ti kí kadi d'osi-né kuti njékadmɛɛ-je kí Jorijalɛm kí 'to njéndoo-je (1Kɔ 16). Né-je kin tò bè ya, ngə dan njékəwnə-je-ti kí Kɔrɛnti lé, dow-je kí dan-dé-ti kí 'to njéra ta kà Pol 'ra siə ta kəm-dé kí kete-kete. Gin-é kin bá mɛɛ mbete-ti kinlé Pol pa-né ta dɔ né-je-ti kí toji kí n'to njékəwkulə kí tɔgrɔ-ti (2Kɔ 10-13). Ta kí Pol pa dɔ to-ti kí n'to njékəwkulə kí tɔgrɔ-ti lə Jeju kinlé, to kɔji bá oji rɔ-é al, ngə ɛ ge kadi 'gə bè bá d'a kə-né njàngi dɔ Poyta kí Maji-ti kí n'ilə mbe-é n'adi-dé kin rəm, d'a 'gə-né kí Kristi kí n'pa ta liə n'adi-dé kinlé ɛ ya to 'Babe rəm. Adi Poyta kí Maji kí rangi goto rəm, Kristi kí rangi kàre goto rəm tɔ.

Mbete kinlé ta rɔnəl-je kà kol-je nɔɔ-ti rəm, bá ta-je kí sobi dɔ Pol kà kɔ-je liə, kà né-je kí dɔrɔ-ti kí Lubə tɛɛ kəm-é adi-é oo loki né ra-é-né toki ni bè kin tò-ti rəm.

Tɔji rɔ kà lapiya kí ra

¹ †Mɔ Pol kí m'to njékəwkulə lə Jeju Kristi kà takul mɛɛndigi lə Lubə, j'isi nati kà Timote kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ, bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si səi njékəwnə-je lə Lubə kí isi bebo Kɔrɛnti-ti rəm, m'adi-si səi ndəgi njékaa njay-je lay kí isi dɔnangi Akay-ti lay rəm tɔ. ² Kadi ramaji kà lapiya lə Bɔbi-ji Lubə, kà 'lə 'Babe Jeju Kristi nəy sə-si! ³ Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti kí to Bɔbi 'Babe lə-ji Jeju Kristi rəm, to Bɔbi-ji kí njékoo kəmtondoo rəm, to Lubə kí njəsɔl mɛɛ dow-je mɛɛ né-je-ti lay rəm. ⁴ ɛ bá to njəsɔl mɛɛ-ji dan kɔ-je-ti lə-ji lay, kɔɔ kadi jɛ ya kà dɔ-ji kàre sɔl kí ɛ sɔl mɛɛ-ji kinlé j'asi sɔl-né mɛɛ dɛ kí d'isi dan kɔ-je-ti kí gay-gay tɔ. ⁵ Kɔɔ gangi-é kí kɔ-je kí kingə kà ri Kristi ədi-né dɔ-ji-ti kí ndi bè kinlé, gangi-é kin ya sɔlmɛɛ kí i rɔ Kristi-ti ree-né dɔ-ji-ti titi

mum bè tɔ. ⁶ Kinə j'ingə kɔ rəmə, j'ingə kɔ kadi mɛɛ-si sol-né rəm, kɔ kadi aji-né rəm; ə kinə mɛɛ-ji sol rəmə, tɔ kɔ kadi mɛɛ-si sol-né ə kadi to mɛɛsol kɔ ra adi asi kadi uwəi tɔgi-si ngə mɛɛ kɔ-je-ti kɔ káre-rè kɔ je kàrè j'isi j'ingə kin tɔ. ⁷ Ə mɛɛ-ji kɔ je j'ində dɔ-si-ti lé, tɔ lo tɔ-é-ti njàngi; kdɔtalə né kɔ je j'gə ɔn: Gangi-é kɔ sɔi ingəi-né kɔ nati sɔ-ji lé, gangi-é kin ya sɔi ingəi-né mɛɛsol nati sɔ-ji tɔ.

Mbunə Pol-je kɔ Kōrēnti-je

Kɔ-je lə Pol kɔ madkullə-je liə

⁸ †Kdɔtalə, ngankɔ-m-je kɔ njəkadmɛɛ, kɔ kɔ al dɔ tɔgi-ji galim, kɔ j'ingə dɔnangi Aji-ti, adi mɛɛ-ji gangi man sar adi je j'ɔr-né mɛɛ-ji mir dɔ rɔ-ji-ti kinlé, j'ndigi kadi 'gəi ta kɔ dɔ-ti maji. ⁹ Ngə je ya j'gə dɔ-ji-ti maji kɔ 'gangi ta koy dɔ-ji-ti, kɔ kadi j'ində-né mɛɛ-ji dɔ rɔ-ji-ti al, ngə kadi j'ində mɛɛ-ji dɔ Lubə-ti kɔ njəkadi dow-je kɔ d'oy 'tɔsi ndəl. ¹⁰ Lubə bá taa-ji ji koy-ti ilə-ji taá ə à taa-ji ji koy-ti kɔ bè kin ya bəy. Tɔgrɔ-ti, je j'ində mɛɛ-ji dɔ-ti kɔ à taa-ji ji koy-ti ya bəy ¹¹ kɔ takul ta-je kɔ sɔi ya kàrè isi pai siə kɔ ta lə-ji; adi maji kɔ Lubə ra sɔ-ji kɔ takul ta-je kɔ dow-je nɔ d'isi 'pa siə kɔ ta lə-ji kinlé, dow-je nɔ ya d'a ra-é-né oiyo tɔ. ¹² Kdɔtalə né kɔ to né riba lə-ji lé, to mɛɛ-ji kɔ usi nangi dɔ panjiyə-ji-ti kɔ rɔ dow-je-ti lay rəm, bá kɔ boy nɔ lé, to panjiyə-ji kɔ dan-si-ti kɔ to panjiyə kɔ aa njay rəm, to panjiyə kɔ njururu rəm, to panjiyə kɔ i rɔ Lubə-ti bi to kɔ go gosi-ti lə dow al, ngə tɔ kɔ takul ramaji lə Lubə. ¹³ Je j'ndàngi ta kɔ rangi j'adi-si al, ngə ta kɔ sɔi 'ndói ə 'gəi mɛɛ-é kin ya. Mə m'ində mɛɛ-m-ti kɔ sɔi a gəi mɛɛ-é maji ɔr njuti, ¹⁴ titi kɔ sɔi 'gəi-né sɛ kɔ je j'to né riba lə-si ə sɔi a 'toi-né né riba lə-ji ndo ree 'Babə-ti lə-ji Jeju. ¹⁵ Mɛɛ-m kɔ usi nangi dɔ-si-ti kinlé bá mə m'ndigi kɔw-né rɔ-si-ti sɔi ya mɔkɔ, kɔ kadi Lubə ra-né sɔ-si maji ra kɔ nja joo; ¹⁶ †m'a kɔ rɔ-si-ti kɔw dɔnangi Maseduwan-ti, ə m'a kɔ dɔnangi Maseduwan-ti* təl ree rɔ-si-ti gogi, kɔ kadi 'rai sə-m adi m'ow dɔnangi Jude-ti. ¹⁷ Kɔji kɔ m'ɔji bè lé, se m'pa kɔ ta ndam kare wa? Əse kɔji kɔ m'ɔji mɛɛ-m-ti lé, m'ɔji kɔ dow-ti kɔ kadi m'təl m'pa ta mindi-m joo m'panè: Oiyo rəm, ɔ-ɔ rəm wa? ¹⁸ Lubə kɔ njəkə dɔ ndi-é-ti ya kàrè gə maji kɔ ta kɔ j'idə-si lé, to oiyo rəm, ɔ-ɔ rəm al. ¹⁹ †Kdɔtalə Jeju Kristi kɔ to Ngon lə Lubə, kɔ je kɔ Silbɛ-je†, kɔ Timote-je, j'ilə mbɛ ta liə dan-si-ti lé, pa ta mindi-é joo panè: Oiyo rəm, ɔ-ɔ rəm al; ngə ɛ lé, oiyo ya tɔ ta-é-ti go káre-rè bè. ²⁰ Kdɔtalə kunmindi-je lə Lubə lay ya toki panè «oiyo» kinlé dɔ-ti kɔ takul Jeju. Rəm bá kɔ takul-é ya je kàrè j'pa-né ta rəsi j'adi Lubə j'panè: «Amɛn»‡ kinlé j'ɔsi-né gaji Lubə tɔ. ²¹ Lubə bá mbusi nja-ji rəm, mbusi nja-si rəm adi ngə kɔ takul nam kàdɔ Kristi-ti, ə ində-ji tagay. ²² Ɛ ɔsi-ji kɔ pɔ liə ə adi Ndil kɔ aa njay isi mɛɛ-ji-ti kɔ né kɔ dɔsɔy kɔ toji né-je kɔ maji-maji kɔ ndo-é ə à kadi-ji.

²³ Ə kɔ sɔbi dɔ-m mə lé, m'pa ta kɔ nɔ Lubə-ti kadi kinə m'ədi ta rəmə, m'oy. Mə lé, m'təl m'ow bəbo Kōrēnti-ti gogi al, kɔ m'ndigi kində-si kɔɔ-ti al. ²⁴ To kɔ bá j'ɔ bə dɔ kadmɛɛ-ti lə-si al, ngə je j'ndigi kində rɔ-ji nati sɔ-si dɔ rɔnəl-ti lə-si, kdɔtalə kɔ kɔ ɔi njàngi dɔ kadmɛɛ-ti.

† 1:8 1:8 1Kɔ 15:32 † 1:16 1:16 Knj 19:21 * 1:16 1:16 1Kɔ 16:5-6 † 1:19 1:19 Knj 18:5

† 1:19 1:19 Silbɛ lé ya to Silasi. 'Ndó Knj 15:22 ‡ 1:20 1:20 «Amɛn» lé kɔr mɛɛ-é to «oiyo, kadi tɔ bè ya.»

2

¹ Beba ma ya m'un ndu-m kadi m'təl m'ow ro-si-ti gogi dan meekò-ti al ngá. ² Kdotalə kinə ma ya m'adi-si meekò lé, nà bá à kadi-m rənəl wa? À to səi kí m'a kadi-si meekò kin ya al wa? ³ Beba ndoki m'ndàngi mbete m'adi-si titi kí m'ndàngi-né kete kdo kadi m'teə ro-si-ti rəmə, dow-je kí de bá tò kadi d'adi-m rənəl kinlé, d'adi-m meekò al ngá. Mee-m nda kay do-si-ti lay kí rənəl lə-m, to rənəl lə-si lay to. ⁴ Róm ati-m kanana, mee-m tungə pil-pil, bá ndoki m'ndàngi-né mbete kin kà man nò kəm-m-ti yaw-yaw m'adi-si, kdo kadi m'adi-si-né meekò al, ngà kdo kadi 'gəi-né ndigi kí nà kí m'ndigi-si kinlé. ⁵ Kinə dow madi to gin né kí meekò tò-né rəmə, to ma bá dowbé adi-m meekò al, ngà to səi lay ya adi-si meekò, ə kinə kadi j'pa j'oo-né lo-é rəmə, j'a panə dowbé adi meekò dow-je nà dan-si-ti. ⁶ Dowbé kinlé, ta kí kosi dow-je nà ya 'gangi do-é-ti kin ya asi ngá, ⁷ ən é kinə ngá bá inəi go kogi adi-é, ə 'soli mee-é; nè meekò kí al do lo à kí kor tógi-é. ⁸ Beba ma m'ulə dingəm mee-si-ti kdo kadi 'toji ndigi kí 'ndigi-é. ⁹ Kdo mbete ndoki lé m'ndàngi m'adi-si kdo nà-si-né koo, se səi 'təli ro-si go ta-ti mee né-je-ti lay ya wa? ¹⁰ Ə dow kí səi inəi go kogi adi-é lé, ma kərə m'inə go kogi m'adi-é ya to; kí sobi do-m ma lé, kinə m'inə go kogi rəmə, to ta lə kinə kí səi inəi go kogi to, ə m'ra nò Kristi-ti, ¹¹ kdo kadi j'inəi lo j'adi Satə taa lo ji-ji-ti al, kdo jəi j'gəi kojra-je liə gow. ¹² †Lok m'ow m'teə bebo Troasi-ti kdo kilə mbe Poyta kí Maji lə Kristi lé, 'Babe or tarəbi nò-m-ti ya, ngà mee-m usi nangi al, kdotalə m'ingə Titi kí to ngonkò-m kí njekadmee lé al. ¹³ Beba m'inə njekadmee-je kí bebo Troasi-ti ə m'ow donangi Maseduwan-ti.

Kullə kí sobi do kulənoji kí sigi

Róm 15:17-19; 1Kó 1:17-24; 2Kó 4:1-7

¹⁴ Oiyó kí do Lubə-ti kí adi j'təti ro kà ndo-je lay kdo nam kí j'nam kàdi Kristi-ti rəm, oiyó kí do-é-ti kdo takul-ji bá adi dow-je 'gə-é-né kà lo-je lay toki ubi kí bay-é əti taa lo lay kin bè. ¹⁵ Kdotalə dan dow-je-ti kí d'un rəbi kaji rəm, dan dow-je-ti kí d'ow ki ta koy-ti rəm lé, j'toki ubi kí əti maji kí Kristi adi Lubə bè; ¹⁶ de kí nà-je lé, j'əti-dé bay yo adi isi ow sə-dé lo koy-ti, ə de kí dan-ti-je rəmə, j'əti-dé bay kiskəm adi isi ow sə-dé lo kiskəm-ti to. Ə né-je kinlé, nà bá asi ra wa? ¹⁷ Kdotalə je lé, j'titi-nà kà dow-je nà ya kí 'to njətəl ta lə Lubə né ra gati-ti kin al; je lé, Lubə adi j'pa ta liə kà tagir kí aa njay nò-é-ti, kdo nam kí j'nam kàdi Kristi-ti.

3

¹ Se je ya j'a təl pa ta toji-né ro-ji bəy wa? Əse j'ow ndoo kadi j'adi-si mbete bá j'toji-né ro-ji ro-si-ti titi kí dow-je kí dan-ti-je d'isi 'ra-né kin bè bəy wa? Əse kadi j'taa mbete toji ro ji-si-ti bəy wa? ² Səi ya 'toi mbete lə-ji kí 'ndàngi mee-ji-ti, kí dow-je lay ya 'gə rəm, d'isi 'ndó rəm. ³ Səi ya 'toi mbete lə Kristi kí toji ro-é ndaa-ti rəsi, kí 'ndàngi kà takul kullə lə-ji; Kristi ndàngi kà man né ndàngi mbete al, ngà ndàngi kà Ndil Lubə kí njəkisi kəm; e ndàngi bəgrə-je-ti kí to ər-je al, ngà bəgrə-je-ti kí to tal ro dow adi e ndàngi mee-si-ti. ⁴ E kin bá mee-ji nda-né kay ro Lubə-ti kdo nam kí j'nam kàdi Kristi-ti. ⁵ Je j'asi ra né madi kà doro-ji

al, ngà tógi-ji i ro Lubə-ti. ⁶ E ya təl-ji njérakullə-je-ti kí j'asi gaki mee kulənoji-ti kí sigi kə takul ndukun kí 'ndàngi al, ngà kə takul Ndil kí aa njay; kdətalə ndukun kí 'ndàngi lé, adi dow oy, ngà Ndil kí aa njay adi dow isi kəm.

⁷ Ə kinə kullə lə ndukun kí adi dow oy, kí to kullə kí ndəki 'ndàngi ta-é kə ndaji mbete-je gaji ər-je-ti kin ya, Lubə adi ndógi sar ngan Israyel-je d'asi koo takəm Moiyiji al, ə to ndógi kí à tò sartagangi al kinlé, ⁸ kullə lə Ndil Lubə rəmə, ndógi liə à tanə ban ngá ɛn wa? ⁹ Kullə gangta də dow-ti bəy ɛ rifa-é asi bə kinlé, kullə kər ta də dow-ti ə rifa-é à tò ban ɛn wa? ¹⁰ Kinə j'un rifa kí kete j'ɔji nati kə rifa kí gogi nè kin rəmə, rifa kí kete to né kí kare kdə rifa kí gogi nè itə-é nə. ¹¹ Kdətalə kinə né kí à tò sartagangi al ya rifa-é tò bə lé, né kí à tò sartagangi lé, rifa-é à nə ban ɛn wa?

¹² Adi nékində mee də-ti lə-ji kinlé ra adi mee-ji nda kay-kay. ¹³ Je j'ra titi kí Moiyiji ra-né kin al; Moiyiji lé, ilə takubi takəm-é-ti kdə kadi ngan Israyel-je d'oo dəbəy rifa kí à tò sartagangi al kinlé al. ¹⁴ Ngan Israyel-je lé, ndəki 'sangi gə né al adi də-dé oy mburuki. Kdətalə sar bone bə kərə, loki də 'ndó mbete Kunmindí kí Low rəmə, takubi kən takəm kí kərə-rə kinlé tò lo tò-é-ti ya bəy; dow ər al, kdətalə à goto kə takul nam kí dow nam kadi Kristi-ti ya də. ¹⁵ Bəfa sar bone bə ya kərə, kinə ngan Israyel-je 'ndó mbete ndukun-je lə Moiyiji rəmə, takubi kən takəm lé uti tagir kí mee-dé-ti ya bəy. ¹⁶ Ngə loki dow ree ro 'Bəfə-ti rəmə, takubi kən takəm lé ər kogi.* ¹⁷ Kdətalə 'Bəfə to Ndil; ə loki Ndil 'Bəfə tò-ti lé, ra bə goto-ti tə. ¹⁸ Bəfa jəi lay kí takubi goto takəm-ji-ti lé, j'toji rifa lə 'Bəfə takəm-ji-ti titi né kí dow oo səbət-ti bə. 'Bəfə kí to Ndil lé, təl-ji adi j'titi-nə siə, ə adi rifa liə ndógi də-ji-ti kí kete-kete.

4

Ta kí sɔbi də kə kí kingə kə ri Kristi

1Te 2:1-6; 2Ko 2:14-17

¹ Lubə ulə kullə kinlé ji-ji-ti kə takul koo kəmtondoo liə; gin-é kin bá je j'adi né madi ər-né tógi-ji al. ² Né-je kí ra kə gidi ngəy kí to né-je kí tò rəsəl lé, je j'mbati; je j'ra né j'ədi-né kəm dow al rəm, bá j'təl də ta lə Lubə nangi al rəm. Ngə ta kí təgrə-ti bá j'toji ndaa-ti rəsi adi mee dow-je lay usi nangi pə-pə də-ji-ti nə Lubə-ti. ³ Poyta kí Maji kí j'isi j'ilə mbə-é kinlé, kinə tò aa yérərə al bəy rəmə, to dow-je kí d'isi d'ow ki ta koy-ti bá aa yérərə rə-dé-ti al tin; ⁴ adi to njəmeəngə-je kí Sú kí to lubə kí dəkaglo-ti kí nè kin ra-dé adi də-dé oy mburuki, adi d'oo ndógi lə Poyta kí Maji lə Kristi, njəriɔba kí to takəm Lubə kin al. ⁵ Je j'ilə mbə ta kí sɔbi də-ji je al; Jeju Kristi kí to 'Bəfə bá j'ilə mbə ta liə, ə ta liə bá je j'pa-né j'panè: J'to ngannjékulə-je lə-si. ⁶ Kdətalə Lubə kí panè: Kadi lo ndógi lo kí ndul-ti lé, bá ndógi mee-ji-ti kdə kadi j'gə-né rifa liə kí ndógi takəm Kristi-ti.

⁷ Né kí maji kí toki kində ngəngəm kinlé, je j'oti rə-ji-ti kí to jo anji kin, kdə kadi tò ndaa-ti rəsi kí tógi kí nə kinlé i ro Lubə-ti bi i rə-ji je-ti al. ⁸ Kə-je kí gay-gay tə də-ji-ti ya, ngə taa tógi-ji al; j'ində mee-ji də rə-ji-ti al ya, ngə mee-ji gangi man al; ⁹ d'ulə kəm-ji ndoo ya, ngə Lubə inə-ji kogi al; d'oti-ji nangi rum ya, ngə 'təl-ji al. ¹⁰ Koy kí kadi j'oy kdə

* 3:16 3:16 Tə 34:34

ta lə Jeju lé, je j'otí rɔ-ji-ti kà ndɔ-je lay kɔɔ kadi kiskəm liə tɔ-ji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi rɔ-ji-ti. ¹¹ Kɔɔtalə je kí j'isi kəm lé, j'isi ta koy-ti kà ndɔ-je lay kɔɔ ta lə Jeju, kɔɔ kadi kiskəm lə Jeju kàrè tɔ-ji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi daji rɔ-ji-ti kí njəkoy kin tɔ. ¹² Adí koy ra kullə rɔ-ji-ti, ngà kiskəm ra kullə rɔ-si-ti tɔ.

¹³ 'Ndàngi 'panè: M'adi mɛɛ-m, gin-é kin bá m'pa-né ta*! Kadmɛɛ kí káre-rè kin ya ra kullə mɛɛ-ji-ti. Je kàrè j'adi mɛɛ-ji tɔ, gin-é kin bá j'isi j'pa-né ta tɔ. ¹⁴ Ə j'gə kí Lubə kí adi 'Babe Jeju tɔsi ndəl lé, à kadi je kàrè j'tɔsi ndəl natí kà Jeju rəm, bá à kadi jəi sə-si-je j'aj natí takəm-é-ti rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ lokisi kí sartagangi

1Pi 1:6-9; Ròm 8:23-25

¹⁵ Kɔɔ né-je lay kí tɛɛ dɔ-ji-ti kinlé, tɛɛ kɔɔ maji lə-si, bè kɔɔ kadi ramaji lə Lubə kí isi ree dɔ dow-je-ti dɔ madi-é-ti kí kete-kete kinlé ra adi dow-je nɔ ya 'ra-é-né oiyo giti-giti d'osi-né gají-é. ¹⁶ Gin-é kin bá tɔgi-ji goto-né al. Ə kinə lé, daji rɔ-ji kí ndaa-ti nè kin tuji kàrè, mɛɛ-ji kí kəy təl kí sigi kà ndɔ-je lay. ¹⁷ Kɔɔtalə kɔ-je kí à tɛɛ rangi ngáy al kí dɔkaglo-ti kí sɛ bè kinlé, isi ow sə-ji kí lo ríba-ti kí al dɔ lo, kí à tò sartagangi. ¹⁸ Bəfa je lé, kəm-ji tò go né-je-ti kí dow oo kà kəm-é kin al, ngà tò go né-je-ti kí dow oo kà kəm-é al; kɔɔtalə né-je kí dow oo kà kəm-é lé, to né-je kí à dəə, ngà né-je kí dow oo kà kəm-é al bá to né-je kí tò sartagangi.

5

¹ Kɔɔtalə je j'gə kí, daji rɔ-ji kí to lokisi-ji kí dɔnangi-ti nè, kí toki kəykubi bè par kinlé, kinə tuji kàrè, lo kisi-ji kí tò sartagangi kí to kəy kí Lubə bá ra bi dow bá ra al ya tò dɔrɔ-ti nɔɔ. ² Ə daji rɔ-ji kí nè kinlé, j'isi j'tumə-ti dusi-dusi, adi j'ndigi kun daji rɔ-ji kí to lokisi kí dɔrɔ-ti kin kulə dɔ-ti titi kí dow ulə-né kubi dɔ madi-é-ti kin bè. ³ Kɔɔ j'a kisi kà kubi rɔ-ji-ti bi j'a kisi kà rɔ-ji kare al. ⁴ Kɔɔtalə kisi-ji mɛɛ kəykubi-ti kinlé, j'ɔɔ rɔgi-rɔgi, j'tumə dusi-dusi, ə to ndigi bá j'ndigi kɔr kubi lé rɔ-ji-ti al, ngà j'ndigi kulə kí rangi dɔ-ti, kɔɔ kadi daji rɔ-ji kí à koy kinlé, kiskəm taa lo ji-é-ti. ⁵ Lubə ya to njəkuwə dɔ-ji kete kɔɔ kiskəm kinlé rəm, ɛ ya adi Ndil kí aa njay isi mɛɛ-ji-ti kí nè kí dɔsɔy kí tɔ-ji né-je kí maji-maji kí ndɔ-é ə à kadi-ji.

⁶ Je j'gə kí kisi-ji mɛɛ daji rɔ-ti kin bəy lé, j'isi sɔy kà 'Babe ya, ngà mɛɛ-ji nda kɔy kà ndɔ-je lay. ⁷ – Kɔɔtalə je j'isi kà takul kadmɛɛ bi kí takul nè kí koo kí kəm al – ⁸ Mɛɛ-ji nda kɔy kà ndɔ-je lay ə j'ndigi nɔ kadi j'ɪnə daji rɔ kin j'ow j'isi rɔ 'Babe-ti. ⁹ Gin-é kin bá, lé j'isi-né mɛɛ daji rɔ-ji-ti kin, əse j'ɪnə-né daji rɔ-ji kin kàrè, nè kí uwə mɛɛ-ji lé, to kadi j'nəl-é. ¹⁰ †Kɔɔtalə jəi lay ya tò kadi j'a kəi logangta-ti nɔ Kristi-ti, kɔɔ kadi nɔ-nɔ taa nédɔ-ji kullə liə kí maji əse kí maji al, kí ɛ ra, loki isi-né mɛɛ daji rɔ-é-ti kinlé.

Ta kí sɔbi dɔ kulə noji natí kà Lubə kà takul Kristi

Ròm 5:1-11; Epɛ 4:20-24

¹¹ Ə je lé, gə kí j'gə né kí to bəl 'Babe kinlé bá je j'sangi kadi j'uwə-né dow-je kà ta sɔbi dɔ né-je kin; Lubə gə-ji rəm, bá m'gə mɛɛ-m-ti kí mɛɛ

* 4:13 4:13 Pa 116:10 † 5:10 5:10 Ròm 14:10

tagir-ti lə-si lé, səi kàrè 'gəi-ji tɔ. ¹² Jɛ ya j'a təl pa ta tɔji-né rɔ-ji rɔ-si-ti rangi al ngá. Ngá to kəm lo bá j'adi-si kadi ɔsi-né gajɪ rɔ-si kɔɔ ta lə-ji, kɔɔ kadi dow-je kí njékɔsi gajɪ rɔ-dé kɪ né kí rɔ dow-ti ndaa-ti nɛ, ɓi kɪ né kí mɛɛ dow-ti al kinlé, 'gəi lo kilə-dé-né ta-ti. ¹³ Kinə j'to mbə-je rəmə, j'to mbə-je kɔɔ Lubə; ə kinə kəm-ji aa rəmə, aa kɔɔ-si. ¹⁴ Kɔɔ loki j'gɪr dɔ koy-ti kí dow káre-rè ya oy kɔɔ dow-je lay, ə dow-je lay d'oy siə tɔ kin rəmə, ndigɪ kí Kristi ndigɪ-ji kinlé al dɔ-ji galim. ¹⁵ Kristi oy kɔɔ dow-je lay, kɔɔ kadi dow-je kí d'isi kɪ dɔ-dé taá lé, d'isi kɔɔ ta lə-dé dɛ al, ngá kadi d'isi kɔɔ Kristi kí oy bá tɔsi ndəl tɛɛ kɔɔ ta lə-dé kinlé.

¹⁶ Beba kɪ nɛ kow kɪ kete kinlé, jɛ j'gə dow kí go koo-é-ti lə dow al ngá; lé ndɔkɪ j'gə Kristi kí go koo-é-ti lə dow kàrè, fone bè kinlé j'gə-é bin al ngá. ¹⁷ Kinə dow nam kàdɪ Kristi-ti rəmə, dowbé to dow kində kí sigi. Né-je kí low dəə ngá: Yən, né-je lay təl kí sigi. ¹⁸ Ə né-je lay kin ya ɪ rɔ Lubə-ti kí ulə noji nati sə-ji kɪ takul Kristi rəm, adi-ji kullə kulə dow-je noji nati siə rəm. ¹⁹ Kdɔtalə Lubə ya kɪ dɔ-é ulə noji nati kɪ dow-je kí dɔnangi-ti, kɔɔ nam kí 'nam kàdɪ Kristi-ti, ɓi tidə majal-je lə dow-je dɔ-dé-ti al, ə ɛ adi-ji ta kí sɔbi dɔ kulənoji nati. ²⁰ Adɪ jɛ lé, j'to njétaa tó Kristi, adɪ ta kí j'pa sə-si kinlé, tò titi kí Lubə ya bá pa sə-si bè; beba j'nɔ ta-si-ti kɪ ri Kristi kadi uləi noji nati kɪ Lubə! ²¹ Kristi kí ra majal al ya, Lubə adi-é oy majal-je lə-ji dɔ-é-ti, kɔɔ kadi kɪ takul-é bá jəi j'təli-né dow-je kí njururu takəm Lubə-ti.

6

¹ To kí j'to njérakullə nati kɪ Lubə lé bá j'dəji-si-né kadi maji kí Lubə ra sə-si kinlé, adi tò kɔɔgi kare al. ² Kdɔtalə Lubə panè: Dɔkaglo-ti kí maji lé, m'oo ndi-i; ndɔ kaji-ti ə m'ra sə-i. Yən, kaglo kí maji nɔ lé ya ngá ən; yən ndɔ kaji lé ya ngá ən. ³ Jɛ j'ndigɪ ra né madi kí kadi tugə dow jigi-ti al, nɛ dow-je d'a pa ta kí maji al dɔ kullə-ti [lə-ji.]* ⁴ Ngá mɛɛ né-je-ti lay lé, jɛ j'tɔji rɔ-ji kɪ ngannjékullə-je lə Lubə bá j'uwə-né rɔ-ji ngá nɔ dan kɔ-je-ti, kɪ dan ndoo-ti, kɪ dan mɛɛ gangɪ man-ti, ⁵ †ta kində-je-ti, kɪ ra dangay-je-ti, kɪ mɛɛ sulə-ti kí 'sulə kosi dow-je dɔ-ji-ti, mɛɛ kɔɔ-ti kí rɔgi-rɔgi ta kullə-ti, mɛɛ ɓi-ti kí tɔ al, kɪ mɛɛ kɔɔgi rɔ nékuso-ti kɪ mankay; ⁶ mɛɛ panjiy-ə-ti kí aa njay, kɪ mɛɛ négə-ti, kɪ mɛɛ kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti, kɪ mɛɛ maji kí ra-ti, kɪ takul Ndil kí aa njay, kɪ takul ndigɪ dow-je kí kədkəm goto-ti, ⁷ kɪ takul ta kí tɔgro-ti, kɪ takul tɔgi lə Lubə, kɪ takul néra kí njururu kí to nékatɪ kí j'a rɔ-né rəm, to né kí j'a taa-né nékatɪ dɔ-ji-ti rəm; ⁸ dow-je 'piti-ji rəm, d'ulə rɔsɔl dɔ-ji-ti rəm; 'pa ta kí maji al dɔ-ji-ti rəm, 'pa ta kí maji dɔ-ji-ti rəm; d'oo-ji kɪ njékədi dow-je bè, rəmə jɛ lé bá j'pa ta kí tɔgro-ti; ⁹ d'oo-ji titi dow-je kí 'gə-dé al bè, ngá 'gə-ji maji; d'oo-ji titi dow-je kí 'tò ta koy-ti bè, ngá kɪ rá j'isi kɪ dɔ-ji taá tin; d'oo-ji titi dow-je kí 'gangɪ ta koy dɔ-dé-ti bè, ya ngá 'tɔl-ji al; ¹⁰ d'oo-ji titi dow-je kí rɔ-dé ati-dé bè, ngá rɔ-ji nəl-ji kɪ ndɔ-je lay; d'oo-ji titi njéndoo-je bè, ngá j'ində dow-je nɔ maji-ti; d'oo-ji titi dow-je kí né lə-dé goto bè, ngá jɛ j'ingə né-je lay.

*Ta kí sɔbi dɔ kɔr rɔ kɔɔgi mɛɛ majal-ti
1Kɔ 10:14-22; Epe 5:5-11; 1Pi 2:9-12*

* **6:3** 6:3 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **6:5** 6:5 Knj 16:23

¹¹ Səi dow-je kí bebo Kòrènti-ti, jẹ lé, j'nda mee-ji kay, j'idə-si ta rəsi-rəsi, j'teə mee-ji j'adi-si; ¹² jẹ lé, mee-ji tò gay sə-si al, ngà səi ya bá mee-si tò gay. ¹³ 'Rai sə-ji titi kí jẹ j'ra-né sə-si kin bè! M'pa sə-si ta titi ngan-m-je bè, səi kàré, kadi 'teəi mee-si adi-ji tó.

¹⁴ Njèkadmee al-je lé, iləi jugi kí kàré-rè mindi-si-ti sə-dé al. Néra kí njururu kà néra kí maji al lé, d'a kində rə-dé nati ban wa? Londógi kà londul lé, d'a kuwə-nə lubi-lubi ban wa? ¹⁵ Kristi kà Belial† lé, ta-dé à kasi-nə dɔ ri-ti wa? Njèkadmee de kà njèkadmee al lé, d'a kore-nə dɔ ri-ti wa? ¹⁶ †Kəy lə Lubə kà magi-je lé, kulənoji ri bá à tó-dé nati wa? Kdɔtalə jəi j'toi kəy lə Lubə kí Njèkisi kəm, titi kí Lubə pa-né panè: Mə Lubə m'a kisi dan-dé-ti, ə m'a njiyə dan-dé-ti; m'a to Lubə lə-dé, ə de d'a to dow-je lə-m. ¹⁷ Gin-é kin bá 'Babe panè: 'Teəi kəgi dan-dé-ti, ə ɔri rɔ-si kəgi rɔ-dé-ti; né kí tò nɛ ya, ɔdi rɔ al, ə m'a kuwə-si ki rɔ-m-ti. ¹⁸ 'Babe kí njètógi-je lay panè: «M'a to Bəbi-si, ə səi a toi ngan-m-je kí dingəm, kà ngan-m-je kí dené.»

7

¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, tò kí kunmindi-je kí bè kin tò kɔ-ji kinlé bá kadi j'tɔri-né né-je kí tò nɛ kí tò rɔ-ji-ti, kà tagir-ti lə-ji, ə j'sangi kadi j'təli dow-je kí j'aai njay kà ndɔ-je lay mee bəl Lubə-ti.

Ronəl lə Pol kɔ lapiya kí tò mbunə-dé-ti kà Kòrènti-je

² Indəi-ji dan kəm-si-ti! Jẹ j'ra né kí maji al kà dow al rəm, j'tuji né lə dow al rəm, bá j'ədi dow j'taa né liə al rəm. ³ M'pa ta kin bè kɔ kilə-né ta dɔ-si-ti al, kdɔtalə lé m'pa kete m'panè: Kisi-ji kəm əse koy-ji kàré, səi 'toi kí dan kəm-ji-ti. ⁴ Mee-m nda kay dɔ-si-ti rəm, m'osi gajj rɔ-m nɔ kɔ ta lə-si rəm, mee-m usi nangi pɔ-pɔ rəm, dan kɔ-je-ti lay kí j'ingə kin ya kàré, rɔ-m nəl-m nɔ rəm.

⁵ †Kɔ loki j'ree j'teə dɔnangi Maseduwan-ti lé, kəm lo ya kàré j'ingə taa-né koo sɛ al; kɔ-je teə dɔ-ji-ti kà kəm rəbi-je kí gay-gay; rɔ i ki ndaa-ti ree kà dɔ-ji-ti ə mee-ji isi bəl tɔ. ⁶ Ngà Lubə kí to njəsɔl mee dow-je kí né ɔr tógi-dé lé bá sɔl mee-ji kà takul ree lə Titi; ⁷ ree liə kin par bá sɔl mee-ji al, ngà sɔl kí səi 'soli mee-é kin kàré sɔl mee-ji tɔ; Titi lé, ree ɔr-ji poy bo koo-m kí ra-si nɔ kin rəm, nɔ-je lə-si rəm, bá ta kí ɔ mee-si kɔ ta lə-m rəm, adi ronəl lə-m al dɔ lo.

⁸ Kinə mbete kí ndəki m'ndangi m'adi-si kinlé, ra adi mee-kɔ ra-si kàré, m'a ndingə rɔ-m dɔ-ti al. Ə lé m'ndingə rɔ-m dɔ-ti kàré – Mə m'oo kí mbete kinlé ra adi mee-kɔ ra-si dɔkaglo kí sɛ bè – ⁹ kí nè kinlé, rɔ-m nəl-m, kɔ mee-kɔ lə-si kin al, ngà kdɔtalə mee-kɔ lə-si lé, ra adi inəi panjiyə-si-je kí maji al kəgi; kɔ to mee-kɔ kí Lubə ndigi, bi né kí maji al kàré ya kàré jẹ j'ra sə-si al. ¹⁰ Kdɔtalə mee-kɔ kí Lubə ndigi lé, to mee-kɔ kí ɔw kà dow adi inə panjiyə-é kí majal kəgi ə aji-né, adi to mee-kɔ kí dow ndingə rɔ-é dɔ-ti al, ngà mee-kɔ lə dow-je kí dɔnangi-ti nè bá to mee-kɔ kí teə koy. ¹¹ Yən, mee-kɔ kí Lubə ndigi kinlé ya bá ra adi ji-né rati ya 'pai-né ta ɔri-né ta dɔ-si-ti rəm, wəngi ra-si-né dɔ né-ti kí maji al kinlé rəm, 'bəli-né rəm, bo kadi ooi-mi ra-si-né rəm, rɔ-si ngə-né njim rəm, səi 'gangi-né ta dɔ né-ti giti maji al kinlé rəm! Mee né-je-ti lay ya səi 'toji ndaa-ti rəsi kí səi 'goti mee ta-ti kinlé.

† 6:15 6:15 Belial lé to Sú ə kɔr mee-é to njèmɛndul. † 6:16 6:16 1Kɔ 3:16; 6:19 † 7:5 7:5 2Kɔ 2:13

¹² Adì mbete kí ndòkì m'ndàngì m'adi-si kinlé, m'ndàngì kđo njèrandàngì kì madi-é kin al rəm, kđo ɛ kí madi-é ra siə ndangì kin al rəm, ngà m'ndàngì kđo kadi kì rati lə-si kđo ta lə-ji kinlé tò-né ndaa-ti rəsi dan-si-ti takəm Lubə-ti. ¹³ Gin-é kin bá mɛɛ-ji usi-né nangì pɔ-pɔ. Ə mɛɛ-ji usi nangì pɔ kì kusi par al, ngà rɔ-ji nəl-ji nɔ bəy, kđotalə Titi kí sɔi lay ya rai-é adì mɛɛ-é usi nangì pɔ adì rɔ-é nəl-é kinlé tɔ. ¹⁴ Kinə m'osi gajì rɔ-m sɛ kđo ta lə-si rɔ Titi-ti kàrè rɔ-m sol-m al; ngà ta-je lay kí j'pa sə-si lé, to ta-je kí tɔgrɔ-ti ya, adì né kí j'osi-né gajì-si rɔ Titi-ti lé, toji rɔ-é ndaa-ti rəsi kí to ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁵ Sɔi lay ya 'təli rɔ-si go ta-ti, adì loki mɛɛ-é ole dɔ-ti lé, rɔ-é nəl-é dɔ-si-ti nɔ rəm, rɔ-é nəl-é kđo kuwə kí sɔi uwəi-é kí rɔ-si-ti kì bəl, kì rɔ kí ba kati-kati dɔ-é-ti kin rəm. ¹⁶ Rɔ-m nəl-m nɔ, kđotalə kində kí m'ində mɛɛ-m dɔ-si-ti mɛɛ né-je-ti lay.

Némbɔ kđo njékadmɛɛ-je kí Jorijaləm

8

Némbɔ lə njékəwnɔ-je kí dɔnangì Maseduwan-ti
Rɔm 15:25-27; 1Kɔ 16:1-4

¹ †Sɔi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ, je j'ndigì kadi j'adi-si 'gəi ramajì lə Lubə kí toji rɔ-é rɔ njékəwnɔ-je-ti kí gay-gay kí dɔnangì Maseduwan-ti. ² Dan kɔ-je-ti kí nɔ kí tɛɛ dɔ-dé-ti nɔ mɛɛ-dé kin ya kàrè, rɔnəl lə-dé al dɔ lo. Ə dan ndoo-ti lə-dé kí nɔ kin ya, dɛ 'toji mɛɛmajì lə-dé d'adi al dɔ lo, ³ adì d'adi né kí go tɔgì-dé-ti, ə kí m'oo kì kəm-m lé, d'adi al dɔ tɔgì-dé ya bəy rəm, kì mɛɛndigì kí nɔ rəm. ⁴ Dɛ dɔji-ji 'to ta-ji-ti pəkə-pəkə kadi j'adi-dé tarəbi kadi n'uləi ji-dé n'ɔdi-né kullə ramajì kì njékaa njay-je kin. ⁵ Dɛ d'adi rɔ-dé ya 'Babe pa bəy, bá d'adi-ji rɔ-dé titi kí Lubə ndigì-né. Ra-é lə-dé kinlé al dɔ gangi-é kí je j'ində mɛɛ-ji dɔ-ti.

Ta dingəm kí sɔbi dɔ némbɔ lə njékəwnɔ-je kí Korēnti

⁶ Beba j'ulə dingəm mɛɛ Titi-ti kadi tɔl ta kullə ramajì kin rɔ-si-ti, titi kí ɛ tum-né gin-é. ⁷ Gangi-é kí sɔi asi-né gaki mɛɛ né-je-ti lay adì to mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, mɛɛ tapa-si-ti rəm, mɛɛ nɛgə-ti rəm, mɛɛ kì rati-ti mɛɛ né-je-ti lay rəm, mɛɛ ndigì-ti kí 'ndigì-ji rəm lé, gangi-é kin ya 'toji-né kasi gaki lə-si mɛɛ kullə ramajì-ti kin tɔ. ⁸ To ndukun bá m'un madi-si al, ngà kì rati lə ndəgi-é-je bá m'idə-si, kđo kadi 'toji-né kí ndigì kí ndigì dow-je lé, to ndigì kí tɔgrɔ-ti ya. ⁹ Kđotalə sɔi 'gəi majì kí 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí to njénékingə ya təl njèndoo kđo ta lə-si, kđo kadi kì takul ndoo liə lé, sɔi 'təli-né njénékingə-je. ¹⁰ To lo koo lə-m dɔ ta-ti kin: Né kinlé to né kí tuwə-si, kđo sɔi ya 'toi dow-je kí dɔsɔy kí 'mbɔi né kin kal nè nɔ; ə to mbɔ-é par al, ngà 'toi dow-je kí dɔsɔy kí 'ndigì némbɔ kinlé. ¹¹ Ən é kí ngɔsnè-ti kinlé, 'rai tɔli ta-é kí go tɔgì-si-ti, kđo kadi asi gangi tagir-ti kí majì kí tò mɛɛ-si-ti kinlé. ¹² Kinə tagir kí majì tò mɛɛ dow-ti lé, gangi né kí tò ji-é-ti kadi adì kin ya nəl Lubə bi ɛ dɔji né kí goto ji dow-ti al. ¹³ Adì to ta lə kadi sɔi 'sani rɔ-si kati-kati, kđo kadi 'lə dow-je kí rangi bá tò-dé-né soti al, ngà to ta lə kadi asi-nɔ kì kasi bane; né kí tɛɛ dɔ-dé-ti kí ngɔsnè-ti kinlé, né-je kí tò ji-si-ti mburukì-mburukì kinlé à ra sə-dé dan ndoo-ti lə-dé, ¹⁴ beba

ndo kí 'lè-dé tò mburuki-mburuki rəmə, à ra sə-si dan ndoo-ti lə-si to; gangi-é kin bá à to kasi-ŋa, ¹⁵ titi kí 'ndàngi-né 'panè: Dow kí ɔy né ŋa lé, né ŋa ji-é-ti ngay al, ə dow kí ɔy nde bè kàrè, né nal ji-é al rəm*.

Kində kəm go némbɔ-ti

¹⁶ M'ra oiyo Lubə kɔ kadi kí adi gə kɔ rati lə-m kɔ ta lə-si kin ya tò mee Titi-ti to. ¹⁷ Kɔ e ɔ kalangi ya taa takɔji lə-ji adi e ya kɔ dɔ-é ndigi ŋa kadi n'ɔ n'ow rɔ-si-ti. ¹⁸ Je j'ulə ngonkɔ-ji kí njəkadmee káre nati siə ə to ngonkɔ-ji kí njəkəwnə-je kí gay-gay lay d'osi gaji-é ŋa, kɔ né kí e ra kɔ Poyta kí Maji. ¹⁹ Bəy bá njəkəwnə-je lé ya 'mbəti-é kadi to njəkəw sə-ji mba, kɔ kullə ramaji kin kí d'inə ji-ji-ti, kɔ riba lə 'Babe ya kɔ dɔ-é rəm, kɔ kadi j'tɔji-né tagir kí maji kí tò mee-ji-ti rəm. ²⁰ Je j'ndigi ra kadi dow ilə ta dɔ-ji-ti sobi-né dɔ némbɔ kí ŋa kí d'inə kullə-é ji-ji-ti kinlé al. ²¹ Kɔ je j'sangi ra né kí maji takəm 'Babe-ti par al, ngə takəm dow-je-ti to. ²² Je j'ulə ngonkɔ-ji kí njəkadmee káre sə-dé, ə to ngonkɔ-ji kí j'oo kɔ rati liə mee kullə-je-ti ŋa, bá kí ngəsnè-ti kin kàrè kɔ rati liə usi dɔ madi-é-ti ya bəy, kɔ mee-é nda sə-si kay-kay. ²³ Ə Titi lé, e to nam-m rəm, bá to madkullə lə-m kí j'isi j'ra kullə dan-si-ti rəm. Ə ngankɔ-ji-je kí njəkadmee kin rəmə, to njəkəwnə-je kí gay-gay bá d'ulə-dé, kɔ kadi 'ra kullə kɔ riba lə Kristi. ²⁴ Ən é 'tɔji ndigi dow-je kí tò mee-si-ti takəm-dé-ti, rəmə njəkəwnə-je kí gay-gay d'a gə kí ta kí j'pa dɔ-si-ti j'osi-né gaji rɔ-ji lé, to tó-é ya.

9

¹ Ta kí sobi dɔ ra kɔ njékaa njay-je lé, tuwə kadi m'ndàngi-né mbete m'adi-si al ngá. ² Kɔ m'gə bo ra maji kí tò mee-si-ti adi m'osi-né gaji rɔ-m rɔ dow-je-ti kí dɔnangi Maseduwan-ti m'panè: «Səi kí dɔnangi Akay-ti isi dɔ nja-si-ti kal-nə nɔ» ə rɔ tungə pilingi lə-si lé, ra adi dow-je ŋa ya d'odi rɔ-dé. ³ Bè ya kàrè, m'ulə ngankɔ-ji-je kí njəkadmee rɔ-si-ti nɔ, kɔ kadi piti kí j'piti-si sobi dɔ lo kinlé təl to kɔgi kare al, é kadi isi dɔ nja-si-ti titi kí m'pa-né lé bane. ⁴ Kɔ kinə dow-je kí dɔnangi Maseduwan-ti 'dan-m bá səi isi dɔ nja-si-ti al rəmə, mee-ji kí j'ində dɔ-si-ti kinlé à təl to rɔsol dɔ-ji-ti rəm, bá à to rɔsol dɔ-si-ti rəm. ⁵ Adi mə m'oo kí tuwə kadi m'dəji ngankɔ-ji-je kí njəkadmee kadi d'ow rɔ-si-ti kete nɔ-m-ti kadi d'oo go né-je lə-si kí səi uni mindi-si kɔ kadi kɔ meɛndigi lé, kɔ kadi tò pèrèrè bá à tɔji kí to nékadi kɔ meɛndigi bi kɔ baa ta al.

Kunmindi kí sobi dɔ njəkadi né-je

1Ti 6:17-19; Plp 4:15-19; 1Ja 3:16-18

⁶ Né kí kadi 'gəi ən: Dow kí dubi né nde bè rəmə, à kijə nde bè ya to, ə dow kí dubi né ŋa rəmə, à kijə ŋa ya to. ⁷ Kadi dow kí rá-rá adi titi kí e ɔji-né mee-é-ti, bi kadi adi kɔ rokati al rəm, bá kadi dow ɔsi-é bá adi al rəm. Kɔ Lubə ndigi dow kí njəkadi né kɔ rənəl. ⁸ Ə Lubə ɔw kɔ tɔgi kadi adi maji-je kí gay-gay ree dɔ-si-ti tuki-tuki, kɔ kadi ndɔ-je lay ya né tò mee ji-si-ti mee né-je-ti lay, kɔ kadi 'rai-né ndigi ra-je lə-si lay rəm, bá ndəgi-é à nɔy ji-si-ti mburuki-mburuki kadi uni 'rai-né kullə-je lay kí to kullə kí maji-maji, ⁹ titi kí 'ndàngi-né panè: E tee ji-é adi njéndoo-je; néra kí njururu liə tò sartagangi*. ¹⁰ E kí njəkadi kɔ

* 8:15 8:15 Tət 16:18 * 9:9 9:9 Pa 112:9

né njèdubi né rəm, njèkadì-é nékuso rəm lé, à kadì-si ko né rəm, à kadì dɔ-é tɛɛ kɪ kete-kete rəm, bá à kadì kandi néra kí njururu lə-si ree kɪ dɔ madi-é-ti madi-é-ti rəm. ¹¹ Bɛba Lubə à kadì 'toi njénékingə-je mɛɛ né-je-ti lay, kɔ kadi kɪ kəm rəbi kí rɔ-ji-ti rəmə, né-je kí gay-gay lay kí à tokɪ kadì kɪ mɛɛndigi kinlé, à ra kadì dow-je nɔ 'ra-é-né oiyo. ¹² Kɔ némbɔ kinlé ra ya par bá à ra kɪ njékaa njay-je al, ngà à ra kadì dow-je nɔ 'ra-né oiyo Lubə giti-giti tɔ. ¹³ Kullə kí à rai kinlé, loki d'a koo maji-é rəmə, d'a kɔsi-né gajɪ Lubə, kɔ təl kɪ 'təli rɔ-si go ta-ti 'pai ta rəsi dɔ Poyta-ti kí Maji lə Kristi rəm, d'a kɔsi gajɪ-é kɔ nékadì kɪ mɛɛndigi lə-si kí à toji kuwə-nɔ lubi-lubi sə-dé rəm, kɪ dow-je lay rəm. ¹⁴ Maji kí al dɔ lo kí Lubə ra sə-si kinlé à ra kadì dɛ 'pa siə ta kɔ ta lə-si, kɔ ndigi kí 'ndigi-si. ¹⁵ Oiyo kɪ dɔ Lubə-ti, kɔ ramaji liə kí dum mboji!

Pol pa ta gangi-né dɔ rɔ-é

10

Tógi lə njèkɔwkulə

1Kɔ 2:1-5; Rɔm 15:17-21; 2Kɔ 6:4-7; 13:2-4

¹ Mɔ Pol, m'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kɪ ta kí sol, kɪ mɛɛmaji kí i rɔ Kristi-ti. Mɔ lé, dow-je 'panə takəm-si-ti bá m'to dow kí njəsɔl dɔ-m, ə kinə m'a sɔy sə-si rəmə, m'to dow kí njətanga. ² M'dəji-si kadì ndɔ kí m'tɛɛ rɔ-si-ti rəmə 'rai-mi adi m'təl dow kí njətanga al. Ngà dow-je madi d'oo-ji kɪ njéra né-je kí nəl dajɪ rɔ-dé. Bɛba to tó-é kadì m'ɔji dowbé-je kinlé kí m'to dow kí m'ngə. ³ Tɔgrɔ-ti, to rəmə j'to dow-je ya, ngà rɔ bá jɛ j'ro titi kí dow rɔ-né al. ⁴ Kɔ nékati-je kí j'isi j'ro-né lé, to nékati-je lə dow-je al, ngà to nékati-je kí i rɔ Lubə-ti ə tógi-é asi tɔɔ lo ngəm rɔ-je kí ngə-ngə nangɪ lirɪm-lirɪm. ⁵ Tagə-je kí kɔgi kare, kɪ kɔjrɔ-je kí isi ilə kagi ɔgi dow-je gə Lubə lé, jɛ j'bujuuru kɔgi ə j'uwə tagir lə dow-je lay j'adi 'təl rɔ-dé go ta-ti lə Kristi. ⁶ Lokɪ səi ya 'təli rɔ-si go ta-ti maji rəmə, dow-je kí njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti lé, jɛ j'isi pèrèrè kɔ kində-dé kɔji-dé tɔ.

⁷ Uni kəm-si ooi-né né-je maji! Kinə dow gir kí n'to kí lə Kristi rəmə, kadì-é gə né kin dɔ-é-ti maji tɔ; kinə ɛ to kí lə Kristi lé, jɛ kàrè j'to kí lə Kristi ya tɔ. ⁸ Tógi kí 'Babe adi-m kadì m'adi-si ɔwi-né kɪ kete-kete kinlé, kinə m'ɔsi-né gajɪ rɔ-m nɔ kàrè rɔ-m à sol-m al. Kɔ 'Babe adi-m kɔ kadì m'ra-né sə-si bi kadì m'tuji-si-né al. ⁹ Mɔ lé, m'ndigi ra rɔ-m kɪ dow kí njèdàngɪ mbete kɔ kulə-né bəl mɛɛ-si-ti al. ¹⁰ Kɔ 'panə Pol lé, mɛɛ mbete-je-ti liə bá pa ta-je kí ngə-ngə, kɪ ta-je kí to-to; ngà kinə dajɪ rɔ-é ya ɔ dan-ji-ti rəmə, ɛ to dow kí yay rəm, ta pa-é to ta kí dow ilə ká-ti al rəm. ¹¹ Kadì dow kí njəpa ta kinlé gə né kin dɔ-é-ti maji: Ta-je kí jɛ j'goto ya j'ndàngɪ j'adi-si ə to ta-je kí ngə kinlé, lé j'a nɔɔ ya kàrè j'a pa kadì ngə bè ya tɔ.

¹² Jɛ lé j'a kɔji rɔ-ji kɪ dow-je madi əse mboji rɔ-ji kɪ dow-je madi kí dɛ d'a 'pa ta bá toji-né rɔ-dé kin al. Mboji kí dɛ ya kɪ dɔ-dé 'mboji rɔ-dé kɪ némbɔji rɔ lə-dé rəm, bá kun kí dɛ ya d'un rɔ-dé 'mboji-né rɔ-dé rəm kinlé, toji kí négə nal-dé. ¹³ Jɛ lé, jɛ j'ndigi kɔsi gajɪ rɔ-ji kadì al dɔ lo al. Ngà né kí j'a kun kɔ mboji-né rɔ-ji lé, to gangɪ lo kullə kí Lubə ulə ji-ji-ti bá adi j'ɔw-né sar j'tɛɛ-né rɔ-si-ti. ¹⁴ Jɛ lé, ndɔki j'ɔw sar j'tɛɛ rɔ-si-ti nɔ adi jɛ j'al dɔ rəbnin lə-ji al; kɔ to jɛ ya bá j'ow kɪ Poyta kí

Maji lə Kristi dɔsɔy bɛ lə-si. ¹⁵ Jɛ lé, jɛ j'osi gajɪ rɔ-ji kɪ kullə-je lə dow kɪ rangi j'adi al dɔ lo al. Ngà jɛ j'ində mɛɛ-ji dɔ-ti kɪ loki kadmɛɛ lə-si ɔw kɪ kete-kete rəmə, jɛ j'a təl dow-je kɪ boy takəm-si-ti ta madi-é-ti ya bəy mɛɛ rəbnin kullə-ti lə-ji, ¹⁶ kɪ kəm rəbi kilə mbɛ Poyta kɪ Maji dɔnangi-je-ti kɪ tɔ sɔy kɪ bɛ lə-si, bɪ jɛ j'ndigi kosi gajɪ rɔ-ji kɪ kullə kɪ dow-je kɪ rangi 'ra rəbnin-ti lə-dé kin al. ¹⁷ Dow kɪ ndigi kosi gajɪ rɔ-é rəmə, kadi ɔsi gajɪ rɔ-é kɔɔ nam kɪ nam kàdɪ 'Babɛ-ti. ¹⁸ Kɔɔ dow kɪ ɛ ya pa ta tɔji-né rɔ-é kin bá to dow kɪ maji al, ngà dow kɪ 'Babɛ ya piti-é kin bane.

11

*Ta lə Pol kɪ njéndó dow-je né-je kɪ ngɔm
Gal 1:6-9; 4:9-20; 2Kɔ 12:11-15*

¹ Kama-je! Isi sə-m dɔ-ti adi-mi m'pa ta kɪ mbə-ti sɛ! Tɔgrɔ-ti, isi sə-m dɔ-ti! ² Kɔɔ m'ra jangi dɔ-si-ti, ə to jangi kɪ ɪ rɔ Lubə-ti, kdotalə m'uwə dɔ-si m'adi dingəm kɪ kərə-rè, kadi m'ow sə-si m'tɔji Kristi titi ngonmandi kɪ aa njay kɪ gə dingəm al bəy bɛ. ³ Ngà titi kɪ ndɔki li ədi-né Kawa susu kinlé, mɔ m'ɓəl kɪ tagir lə-si à kɪ kur-si wale kadi ɪi 'nami kàdɪ Kristi-ti nam kɪ tɔgrɔ-ti al rəm, kadi [aai njay]* takəm-é-ti titi kɪ kete al rəm. ⁴ Kɔɔ loki dow ree ilə mbɛ ta lə Jeju kɪ tɔ gay kɪ ɛ kɪ j'ilə mbɛ-é j'adi-si, kərə sɔi isi siə dɔ-ti rəm, bá ndil kɪ tɔ gay kɪ ɛ kɪ sɔi ingəi kete kərə sɔi 'taai rəm, bá loki dow ilə mbɛ Poyta kɪ Maji kɪ tɔ gay kɪ ɛ kɪ j'ilə mbɛ-é j'adi-si kərə sɔi 'ndigi rəm. ⁵ Ə njéba rɔ-dé njékɔwkulə-je kɪ ngay kin kərə, mɔ m'oo né kərə kɪ d'itə-m-né al. ⁶ To ə m'to njəgosɪ pa ta al ya, ngà né kɪ m'pa ta dɔ-ti lé m'gə maji ə mɛɛ né-je-ti lay, kɪ nɔ dow-je-ti lay ya jɛ j'tɔji gə-é j'adi tɔ ndaa-ti rəsi takəm-si-ti.

⁷ Əsɛ kilə kɪ m'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Lubə kare ya m'adi-si ə m'oo-né rɔ-m kɪ né al kadi sɔi bá 'toi-né dow-je kɪ boy kinlé, to majal tɔ bəy bá m'ra wa? ⁸ M'ində njékəwnɔ-je kɪ gay-gay kɪ rangi ndoo-ti nɔ, adi dɛ bá d'ugə-m bá m'ra-né kullə m'adi-si. Ə loki m'isi rɔ-si-ti bá m'ow ndoo né kərə, m'oy dow madi dan-si-ti al, ⁹ †kdotalə ngankɔ-ji-je kɪ njékadmɛɛ kɪ d'ɪ dɔnangi Maseduwan-ti bá 'ree 'ra sə-m kɪ né-je kɪ ndoo-é ra-m. Mɛɛ né-je-ti lay lé, mɔ m'uwə rɔ-m ngɔ kadi m'oy-si al, ə m'a kɔy-si al kɪ kɔy al ya bɛ. ¹⁰ Kɪ takul ta kɪ tɔgrɔ-ti lə Kristi kɪ tɔ mɛɛ-m-ti kinlé, m'pa rəsi kɪ né kɪ m'isi m'osi-né gajɪ rɔ-m dɔnangi Akay-ti kinlé, dow kɪ à kɔr dɔ-m-ti ya goto. ¹¹ Kɔɔ ri wa? Kdotalə ndigi bá m'ndigi-si al wa? Lubə gə lay kɪ m'ndigi-si! ¹² Gangi-é kɪ m'isi m'ra kinlé, ɛ ya m'a ra, kɔɔ kadi dɛ kɪ 'sangi kəm lo madi kɔɔ kadi d'osi-né gajɪ rɔ-dé titi né kɪ d'asi-nɔ sɔ-ji bɛ kinlé, d'ingə al kɪ kingə al ya bɛ. ¹³ Dowbɛ-je kinlé, 'to njékɔwkulə-je kɪ ngɔm, 'to ngannjékulə-je kɪ njékəɔta-je kɪ 'təl rɔ-dé njékɔwkulə-je-ti lə Kristi. ¹⁴ Ə to né kɪ ra bəl al, kɔɔ Satɔ ya kɪ dɔ-é kərə təl rɔ-é malayka kɪ lo kɪ ndógi-ti tɔ. ¹⁵ Adi ngannjékullə-je lə Satɔ kɪ kadi 'təl rɔ-dé ngannjékullə-je kɪ sɔbi dɔ néra kɪ njururu kinlé kərə, to né kɪ mba al tɔ. Dɔbɔy-dé à kow nati kɪ kullə ra-dé.

* **11:3** 11:3 Ta-je kɪ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsɔy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki. † **11:9** 11:9 Plp 4:15-18

*Kò-je kì kullə lə Pol**2Kò 4:9-13; 6:3-10; 1Kò 4:8-13; Knj 20:18-27*

¹⁶ M'təl m'pa ya bəy, kadi dow oo-m ki mbó bè al; al kàrè, adi-mi m'toki mbó bè, kdo kadi mą kàrè m'osi gaji rɔ-m nde tɔ. ¹⁷ Ta kɨ m'ow kɨ pa kinlé, m'ow kɨ pa titi kɨ 'Babe ndigi-né al, ngà m'ow kɨ pa kɨ mbó-ti kɨ mɛɛ-m kɨ m'nda kay, kdo m'gə né kɨ m'a kosi-né gaji rɔ-m. ¹⁸ Kosi kɨ dow-je ɲa ya d'osi gaji rɔ-dé titi kɨ dow osi-né gaji rɔ-é kinlé, mą ya kàrè m'a kosi gaji rɔ-m tɔ. ¹⁹ Səi kɨ kəm-si aa lé ya isi dɔ-ti kɨ mbó-je kɨ mɛɛndigi lə-si al ban! ²⁰ Kdo səi lé, dow-je kɨ 'ra-si bə-ti, d'ubə maji dɔ-si-ti, 'taa né-je lə-si ngər-ngər, d'oo-si kɨ né al, 'tində mbo-si kin bá səi isi dɔ-ti sə-dé! ²¹ To rɔsɔl kadi m'pa, kdo toki né kɨ j'toji yay lə-ji bè ya, ngà kɛ bá né lay kɨ dow à kosi-né gaji rɔ-é lé, mą ya kàrè m'a kosi-né gaji rɔ-m tɔ; m'pa kɨ mbó-ti. ²² Dɛ 'to Əbrə-je, ə mą m'to əbrə ya tɔ. Dɛ 'to Israyel-je, ə mą m'to Israyel ya tɔ. Dɛ 'to nganka Abrakam, ə mą m'to ngonka Abrakam ya tɔ. ²³ †M'a pa ta titi dow kɨ dɔ-é ɲay-ti bè. 'To njérakullə-je lə Kristi rəmə, mą m'to njérakullə lə Kristi m'itə-dé, kdo kɨ kullə-ti kàrè, m'itə-dé ɲa rəm; kɨ dangay kɨ ra-ti kàrè m'itə-dé ɲa rəm; kɨ tində-ti kàrè d'oo né go-m-ti al rəm. Né-je kɨ asi koy ya tɛɛ dɔ-m-ti nja nati-nati rəm. ²⁴ Jipi-je 'tində-m tandəy korsɔ kor ta-é káre†, bè-bè ya asi nja mɨ, ²⁵ †'tində-m kɨ salangi nja mutə, 'tilə-m kɨ ər nja káre adi m'to ta koy-ti, bato nduy sə-m nja mutə, m'to dan babo-ti ndo káre bikti! ²⁶ †Taá-taá ya m'ow mba kɨ nja-m rəm, né-je kɨ ngə-ɲa ya tɛɛ dɔ-m-ti dan ba-ti rəm, ji bokaya-je-ti rəm, ji ngankɔ-m-je-ti kɨ 'to jipi-je rəm, ji dow-je-ti kɨ 'to jipi-je al rəm, mɛɛ bebo-je-ti rəm, diləlo-je-ti rəm, dan babo-ti rəm, bá ji ngankɔ-ji-je-ti kɨ njéba rɔ-dé njékadmɛɛ-je rəm tɔ. ²⁷ M'ra kullə m'ow rɔgi-rɔgi, m'ingə kɔ, taá-taá ya m'to bi al rəm, bo kɨ kundə man ra-m rəm, m'ogi rɔ-m nékuso kɨ man kay rəm, m'ow kɨ rɔ-m kare rəm, kul ɔ-m rəm. ²⁸ Ə ndəgi kò-je rəmə, mą m'pa al ngá, né kɨ ɔy-m kɨ ndo-je lay lé, to mɛɛ-m kɨ a kəkəkə kdo njékəwnə-je kɨ gay-gay lay kin. ²⁹ Ną é tógi-é goto é tógi-m goto siə al wa? Ną é usi dan majal-ti é ta-é to rɔ-m siə al wa? ³⁰ Kinə kadi m'osi gaji rɔ-m rəmə, m'a kosi gaji rɔ-m kɨ yay lə-m. ³¹ Lubə kɨ Bobi 'Babe Jeju kɨ kosgaji toki liə ya sartagangi kinlé, gə kɨ m'ədi ta al. ³² †Loki m'isi bebo Damasi-ti lé, gubərnər lə ngar Aretasi adi 'ngəm tarəbi-je kɨ bebo-ti kadi d'uwə-m, ³³ ngà dow-je d'adi-m m'isi mɛɛ jangá-ti bá d'ulə-m kɨ kəmbolə ndəgi bər adi m'ree njal nangi bá m'tɛɛ-né ji-é-ti.

12*Né-je kɨ ra Pol toki ɲi bè kɨ né-je kɨ toki tɛɛ dɔ-é kadi-é oo**1Kò 2:3-5; 2Kò 4:7-10*

¹ Se kadi m'osi gaji rɔ-m wa? Kosi gaji rɔ maji al. Lé bè ya kàrè m'a təl ree dɔ né-je-ti kɨ 'Babe tɛɛ kɨ dɔ-é kɨ né-je kɨ adi-é ra dow kɨ ɲi bè.

² M'gə dow káre kɨ to njənam kàdi Kristi-ti kɨ Lubə un-é ɔw siə dorə-ti kɨ njəkungɨ-ti mutə; to ta kɨ ra bal dɔgi gidi-é sɔ ngá. ɔw siə kɨ daji rɔ-é burə kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kɨ rɔ-é burə al kàrè m'gə al rəm; Lubə bá gə. ³⁻⁴ Ə m'gə kɨ dowbé kinlé Lubə un-é ɔw siə be kisi maji-ti

† 11:23 11:23 Knj 16:23 † 11:24 11:24 Det 25:3. † 11:25 11:25 a Knj 16:22; b Knj 14:19

† 11:26 11:26 a Knj 9:23; b Knj 14:5 † 11:32 11:32 Knj 9:23-25

ə adi-é oo ta-je kí dum pa rəm, bá to tó-é al kadi dow təl pa rəm. Ɔw siə kì daji rɔ-é buré kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kì daji rɔ-é buré al kàrè m'gə al rəm; Lubə bá gə. ⁵ Dow kí bè kin bá m'a kɔsi-né gaji rɔ-m, ya ngà kí sɔbi dɔ-m mə rəmə, né kí m'a kɔsi-né gaji rɔ-m lé to yay-je lə-m ya par. ⁶ Lé m'ndigi kɔsi gaji rɔ-m ya kàrè, m'a to mbó al; kɔ m'a pa ta kí tɔgrɔ-ti; ngà kɔsi bá m'a kɔsi gaji rɔ-m al, nè dow madi à kɔ koo-m kɔ dow kí boy nɔ ngà dəə-né ta gangi-é kí oo rɔ-m-ti əse oo-né ta-je lə-m. ⁷ Rəm bá kadi né-je kí maji rəti-rəti kí toki tɛɛ kɔ dɔ-é kadi m'oo kin ra-m adi m'ində kàdɪ-m al lé, Lubə adi kun ya tò rɔ-m-ti, ə tò rɔ-m-ti kɔ malayka lə Satə bè, kɔ kadi rɔ-m ndir njiki-njiki, nè m'a kɔ kində kàdɪ-m. ⁸ M'nɔ ta 'Babe-ti nja mutə bè kadi ɔr né-é kin kɔ rangi rɔ-m-ti ya, ⁹ ngà ɛ idə-m panè: «Ramaji lə-m ya asi-i, kɔ lo kí yay tò-ti kin bá tógi-m ra kullə-ti.» Adi kí nɔ rəmə yay-je lə-m bá m'a kɔsi-né gaji rɔ-m, kɔ kadi tógi Kristi nɔy-né sə-m. ¹⁰ Gin-é kin bá mə m'ra-né rɔnəl dɔ yay-je-ti lə-m, kɔ dɔ taji-je-ti kí dow-je 'taji-m, kɔ dɔ né-je-ti kí nal-m, kɔ dɔ kəm-m-je-ti kí dow-je d'ulə ndoo, kɔ dɔ né-je-ti kí ra-m adi mɛɛ-m gangi man kɔ ta lə Kristi; kɔ loki m'yay kin bá tógi-m tò.

Né-je kí Pol ilə ká-ti al kɔ né-je kí uwə mɛɛ-é

¹¹ Mə m'təl mbé. Ə to səi bá 'rai-mi bá m'təl mbé. Ə lé a to səi bá lé a pai ta kí dɔ-m-ti; kɔ njéba rɔ-dé njəkɔwkulə-je kí ngay kinlé, to ə m'to né al ya, ngà né káre kí d'itə-m-né ya goto. ¹² Né-je kí toji kí dow to njəkɔwkulə lé, səi ooi rɔ-m-ti, adi to: Kílə mɛɛ dɔ madi-é-ti dan kɔ-je-ti lay, kɔ né-je kí toji tógi Lubə, kɔ né-je kí tò bəl-bəl, kɔ nékɔji-je. ¹³ Ri bá ndəgi njəkəwnə-je kí gay-gay d'ingə rɔ-m-ti d'itə-si wa? Dəmajɪ ə à to kɔy kí m'ɔy-si al kin wa tá. Inəi go kɔgi adi-mi dɔ né ra-ti kí njururu al kin!

¹⁴ Ooi, m'isi dɔ nja-m-ti kadi m'ɔw rɔ-si-ti kɔw kí nja mutə, ə m'a kɔy-si al; kɔ to nékingə-si bá m'isi m'sangi al, ngà to daji rɔ-si ya bá m'isi m'sangi. Kɔtələŋŋan-je bá d'a mbó né kadi njəkɔji-dé-je al, ngà njəkɔjiŋŋan-je bá d'a mbɔ né kadiŋŋan-dé-je. ¹⁵ Mə lé, kɔ mɛɛndigi lə-m ya m'a tində-né né-je lə-m m'sane kɔgi kɔ ta lə-si rəm, mə ya kɔ dɔ-m m'a kilə rɔ-m kɔgi kɔ ta lə-si rəm. Se mə m'ndigi-si nɔ ə səi a ndigi-mi nɔ al ngà wa?

¹⁶ Tɔgrɔ-ti ya, mə m'ɔy-si al; ngà dow-je madi d'a panè to kí m'to njətulə rɔ-m nati lé bá m'ədi-si-né. ¹⁷ Dow-je kí m'ulə-dé rɔ-si-ti kinlé, ɛ kí m'adi-é ədi-si taa né ji-si-ti adi-m isɪ nɔɔ wa? ¹⁸ M'ulə dingəm mɛɛ Titi-ti (kadi-é ɔw rɔ-si-ti), ə m'ulə ngonkɔ-ji kí njəkadmɛɛ káre siə to: Se Titi ədi-si taa né ji-si-ti wa? Jɛ kí Titi lé j'njiyə kɔ tagir kí káre-rə ya al wa? Ə j'un rəbi kí káre-rə ya al wa?

¹⁹ Low nɔ ya səi giri kí jɛ j'isi j'pa ta kɔ kɔr-né ta dɔ-ji-ti nɔ-si-ti. Kí nɔ Lubə-ti rəm, kɔ takul nam kí j'nam kàdɪ Kristi-ti rəm bá jɛ j'pa-né ta; səi lé, m'ində-si dan kəm-m-ti! Né-je lay kinlé, tò kɔ kɔw kɔ kete-kete lə-si. ²⁰ M'bəl kɔ kadi m'ɔw m'tɛɛ rəmə m'ingə-si titi kí mɛɛ-m ndigi-né lé al rəm, bá səi kàrè kadi ingəi-mi titi kí mɛɛ-si ndigi-né lé al tɔ. (M'bəl) kɔ kadi gaki-nə-je, kɔ kim-nə-je, kɔ mɛɛkati-je, kɔ jangi kɔ nɔ-je, kɔ kulə ta ndil-nə-ti-je, kɔ kində nane-je, kɔ kində kàdɪ-je, kɔ né ra jugi-jugi-je tò dan-si-ti. ²¹ (M'bəl) kadi kinə m'tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, Lubə lə-m təl ulə rɔsɔl dɔ-m-ti kɔ ta lə-si bəy, ə kadi m'ɔ m'nɔ-né kɔ dow-je nɔ ya kí 'ra majal kete adi to kinə kí d'inə rɔ-dé yakɪ mɛɛ né-je-ti

kí tò n̄ takəm Lubə-ti, kì néra kí jugi-jugi-je, kì gɔkaya-je ya ngà 'tusi d'ingə al kin.

13

Ndəji-je kì lapiya-je kí ra

¹ To kow kí njékungɔ-ti mutə ngá bá m'ow kì kow rɔ-si-ti tin. Ta lay kí à toki gɔl lé, à to ta kí dow-je joo əse mutə 'pa ta kí dɔ-ti bane. ² Kow-m rɔ-si-ti kí njékungɔ-ti joo lé, ndɔki m'pa ta kin kete, ə bone bè kí m'goto rɔ-si-ti kin ya kàrè, m'a təl kidə dow-je kí ndɔki 'ra majal kete lé ya bəy rəm, bá m'a təl kidə ndəgi-é-je lay rəm kí kinə m'təl m'ow rɔ-si-ti rəm, m'a kɔr kəm dow al. ³ Kdɔ s̄i 'sangi kadi 'gəi né kí toji kí Kristi pa ta kì takul-m; kì rɔ-si-ti lé, ɛ to njəyay al, ngà ɛ oji tógi-é dan-si-ti. ⁴ Tɔgrɔ-ti ya, 'bə-é kagdəsi-ti kdɔ yay (liə), ngà ɛ isi kəm kì takul tógi lə Lubə; jə kàrè, j'yay siə tɔ, ngà kì rɔ-si-ti rəm, j'a kisi siə kəm kì takul tógi lə Lubə.

⁵ S̄i ya 'təni m̄ɛ-si ooi, se ɔi m̄ɛ kadm̄ɛ-ti wa? S̄i ya 'dəji rɔ-si ta ooi. Se s̄i 'gəi kí Jeju Kristi isi m̄ɛ-si-ti ya al wa? Bin al tɔ rəm tən kí 'təni m̄ɛ-si lé, ilə ta dɔ-si-ti. ⁶ Ngà kí sobi dɔ-ji jə rəm, m'gə m̄ɛ-m-ti kí s̄i a gəi kí tən m̄ɛ lə-ji, ilə ta dɔ-ji-ti al. ⁷ Jə j'pa ta kì Lubə kadi né kí maji al káre ya kàrè 'rai al; m'pa bè kdɔ toji kí tən m̄ɛ lə-ji ɔr ta dɔ-ji-ti al, ngà m'pa bè kdɔ kadi lé jə bá tən m̄ɛ lə-ji ilə ta dɔ-ji-ti kàrè, s̄i ə 'rai-né né kí maji. ⁸ J'ow kì tógi kdɔ kɔsi-né ta ta kí tɔgrɔ-ti al, ngà j'ow kì tógi kdɔ ta kí tɔgrɔ-ti. ⁹ Loki s̄i tógi-si tò, ə jə bá j'yay rəm, jə j'ra rɔnəl, ə né kí uwə m̄ɛ-ji m̄ɛ pa ta-ti kì Lubə lé, to ta lə kow kì kete-kete lə-si. ¹⁰ Gin-é kin bá, m'goto sə-si ya kàrè, m'ndàngi-né ta kin bè, kdɔ kadi lé m'isi sə-si nati kàrè kadi m'gaki-si al, ngà kadi m'ra kí go tógi-ti lə 'Babe kí adi-m kadi m'adi ɔwi-né kì kete-kete bi kadi m'tuji-si-né al.

¹¹ Kadi m'tol-né ta-é lé, s̄i ngankɔ-m-je kí njékadm̄ɛ, isi kì rɔnəl, ɔwi kì kete-kete, uləi dingəm m̄ɛ-n̄-ti, adi tagir lə-si toki káre-rè, isi-n̄ kì lapiya, ə Lubə kí njëndigi dow-je, kì njəlapiya à ra sə-si. ¹² 'Rai-n̄ lapiya kuwə-n̄ kàd̄i-n̄-ti kì m̄ɛ kí aa njay. Njékaa njay-je lay 'ra-si lapiya.

¹³ Kadi ramaji lə 'Babe Jeju Kristi, kì ndigi dow-je lə Lubə, bá kuwə-n̄ lubi-lubi kì takul Ndil kí aa njay kí tó-ji nati kin n̄y sə-si lay.

Mbete kí Pol ndàngì adi Galati-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngì adi Galati-je

Pol ndàngì mbete kin adi njékəwnə-je kí gay-gay kí 'to njékadmɛɛ-je kí dɔnangi Galati-ti. Dow gə al é se to kəl dɔnangi-é kí ɛ ɔw-ti oo ngá kin ('Ndó Knj 16:6; 18:23) əse to kəl-é kí taá-ti wa? Ɛ ndàngì mbete kin kɔɔ rɔ-né kà néndó-je kí ngom kí gin joo kí ɔsi ta néndó liə: Adi to ta lə kadi dow təl rɔ-é go ndukun-ti, kà nékobe-je-ti lə jipi-je əse kadi dow isi kà dow dɔ rɔ-é ra né kí mɛɛ-é ndigi.

Njéndó dow-je né kí dan-ti-je kí 'to jipi-je kí koji kəy 'panè: Dow-je kí dɔnangi Galati-ti kí 'to jipi-je kí koji kəy al lé, kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-ti lə jipi-je ə kadi d'ijə-dé ganjangi kɔɔ kadi 'nəl-né Lubə. Lo kɔr-é kí 1-2 lé, Pol a dɔ tógi-ti liə kí ɛ to-né njəkəwkulə kɔɔ kɔsi-né néndó kí ngom kinlé ngərangi. Go-ti, kɪ lo kɔr-é kí 3-4 lé, ɛ ndó-dé né kí tɔgrɔ-ti kí to təl kí dow à təl dow kí njururu kà takul kadmɛɛ Jeju Kristi bi kà takul kullə ra-é kí sobi dɔ-é al. To ramaji lə Lubə bi to təl rɔ go ndukun-ti al. Təl ta-é-ti, kɪ lo kɔr-é kí 5-6 lé, ɛ pa ta kí sobi dɔ taa kí Lubə taa njékadmɛɛ-je ilə-dé taá kà takul Jeju Kristi. Taa bá ɛ taa-dé ilə-dé taá kɔɔ kadi 'ra-né né-je kí maji al kí daji rɔ-dé ndigi al, ngà mɛɛ kisi kà dɔ taá-ti lə-dé lé, kadi 'ndigi-nə kà takul tógi lə Ndil kí aa njay. Pol toji adi aa yérérɔ kí né-je kí maji al kí to kandì kullə ra daji rɔ dow lé, ɔsi ta né-je kí to kandì kullə ra Ndil kí aa njay mɛɛ kisi kà dɔ taá-ti lə njékadmɛɛ.

Tɔji rɔ kà lapiya kí ra

Ròm 1:1-7

¹ Mə Pol, njəkəwkulə lə Jeju Kristi, ə to dow-je bá d'adi-m m'to njəkəwkulə lé al rəm, bá to takul dow madi al rəm; ngà m'to njəkəwkulə kà takul Jeju Kristi rəm, kà takul Bəbi-ji Lubə kí adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy rəm. ² J'isi nati kà ngankɔ-m-je lay kí njékadmɛɛ bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si səi njékəwnə-je kí gay-gay kí dɔnangi Galati-ti. ³ Kadi Bəbi-ji Lubə dɛ kà 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kà lapiya lə-dé nəy sə-si. ⁴ Jeju Kristi lé, ɛ ya ree oy kɔɔ majal-je lə-ji, kɔɔ kɔr-ji-né kɔgi mɛɛ né-je-ti kí majal kí dokaglo-ti kí ngɔsné kin, ə to né kí mɛɛ Bəbi-ji Lubə ndigi. ⁵ Kɔsgaji tò ki dɔ Lubə-ti kà dɔ bal-bal! Amɛn!

Yay lə dow-je kí Galati

Gal 3:1-5; 4:9-20; 5:1-12

⁶ Lubə kí njəba-si kà takul ramaji lə Kristi bá kalangi bè ya isi 'tusi-é inəi-é ə isi uni go Poyta kí Maji kí rangi kinlé to né kí ra-m bəl nɔ. ⁷ Tɔgrɔ-ti, Poyta kí Maji kí rangi ya kàrè goto, ngà dow-je kí njétəl dɔ-si bá d'ɔw nɔɔ; dɛ 'ndigi təl dɔ Poyta kí Maji lə Kristi kà nangì.

⁸ Ngà kinə, lé to jɛ ya əse to malayka madi kí dɔrɔ-ti bá ilə mbɛ Poyta kí Maji kí tò gay kà ɛ kí jɛ j'ilə mbɛ-é j'adi-si kete kin rəmə, kadi ndɔl tò

dɔ dowbé-ti! ⁹ Ndɔki j'idə-si kete ya, ngà kí ngɔsnè-ti kin m'təl m'idə-si ya bəy m'panè: Kinə dow ilə mbe Poyta kí Maji adi-si bá tò gay kì ɛ kí ooi kete kin rəmə, kadi ndɔl tò dɔ dowbé-ti!

¹⁰ Ə kí bɔne bè kinlé se to dow-je bá m'sangi kadi 'piti-m əse Lubə bá m'sangi kadi-é piti-m wa? Se m'sangi kadi m'nəl dow-je wa? Kinə m'isi m'sangi kadi m'nəl dow-je bəy lé, m'a to ngonnjəkullə lə Kristi al.

Kəm rəbi kí Pol ingə-né Poyta kí Maji

¹¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, adi m'idə-si rəsi m'adi ooi, Poyta kí Maji kí ndɔki m'ilə mbe-é lé, to ta lə dow al. ¹² Kdɔ m'oo ta dow-ti al rəm, m'ndó rɔ dow-ti al rəm, ngà to Jeju Kristi bá tɛɛ kì dɔ-é adi-m m'gə.

¹³ †Panjiy-m kí kete kí ndɔki m'isi m'pole-né Lubə kì jipi-je bəy lé, səi ooi ta-é maji. Ndɔki m'ulə kəm njékəwnɔ-je lə Lubə ndoo nɔ rəm, bá m'sangi kadi m'too ko-dé rəm. ¹⁴ †Mɛɛ kúji ra Lubə-ti lə-ji jɛ jipi-je lé, dow-je nɔ ya dan gin dow-je-ti lə-m kí 'to dɔkasi-nɔ-je lə-m lé, mɔ ya m'itə-dé lay; kdɔtalə nékobe lə bɔbi-m-je lé, m'ra kullə-é kì rɔ tungə-m nɔ. ¹⁵⁻¹⁶ †Ngà kɛ bá loki m'nəy mɛɛ kɔ-m-ti bəy ya Lubə ində-m tagay ə bə-m kì takul ramaji liə; loki oo maji kadi n'adi kəm-m ijə dɔ Ngon-é-ti kadi m'gə-é, kdɔ kadi m'ilə mbe ta liə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé, m'ində ta-é nɔ dow-ti al rəm, ¹⁷ bá m'ow bəbo Jorijalɛm-ti rɔ dow-je-ti kí 'to njékəwkulə-je kete nɔ-m-ti kin al rəm, ngà tajinati nè ya m'ow dɔnangi Arabi-ti. Go-ti, m'təl m'ree bəbo Damasi-ti gogi.

¹⁸ †Bal mutə go-ti bá m'ow bəbo Jorijalɛm-ti rɔ Sepasi-ti* kadi m'gə-é. Loki m'ow rəmə, m'isi bə liə ndɔ dɔgi gidi-é mɔ. ¹⁹ Dow kí rangi kí dan njékəwkulə-je-ti kí m'oo-é goto, ngà Jaki kí ngonkɔ 'Babe ya kì kár-é m'oo-é. ²⁰ Ta kí m'ndangi m'adi-si kinlé, kí nɔ Lubə-ti, m'ədi ta al.

²¹ Go-ti, m'ow go lo-je-ti kí dɔnangi Siri-ti rəm, bá dɔnangi Silisi-ti rəm tɔ. ²² Ngà kí sobi dɔ njékəwnɔ-je kí gay-gay kí 'nam kàdi Kristi-ti kí d'isi dɔnangi Jude-ti lé, dɛ d'oo-m kəm-dé-ti al. ²³ Ngà koo ya par bá d'oo ta-é 'panè: ɛ kí ndɔki ulə kəm-ji ndoo lé, bɔne bè isi ilə mbe Poyta kí Maji kí sobi dɔ kadmɛɛ kí ndɔki ɛ ndigi ruti dɔ-é lé. ²⁴ Loki d'oo ta kí sobi dɔ-m kin bè rəmə, d'osi gaji Lubə.

2

Kingə-nɔ lə njékəwkulə-je bəbo Jorijalɛm-ti
Knj 15:1-29

¹ †Loki ra bal dɔgi gidi-é sɔ go-ti lé, jɛ kì Barnabasi j'təl j'ow Jorijalɛm gogi ə m'adi Titi ɔw sə-m tɔ. ² Ə kɔw-m Jorijalɛm lé, to Lubə ya tɛɛ kì dɔ-é adi m'gə. Poyta kí Maji kí m'ilə mbe-é dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al lé, ɛ bá m'ow m'or go-é m'adi 'boy-je, nè kullə kí m'a ra əse ɛ kí m'ra kete ngà kinlé à kì to kullə kí kɔgi kare. M'or-dé gay bá m'or go-é m'adi-dé. ³ Ngà Titi kí to grɛki kí ɔw sə-m lé ya kàrè, dow uwə-é ijə-é ganjangi al. ⁴ Bè ya kàrè, dow-je madi 'ndigi kijə-é ganjangi. Dowbé-je lé, 'ra rɔ-dé kì ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ-je ə 'ree njɔy d'isi dan-ji-ti

† **1:13** 1:13 Knj 8:3; 22:4,5; 26:9-11 † **1:14** 1:14 Knj 22:3 † **1:15-16** 1:15-16 Knj 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 † **1:18** 1:18 Knj 9:26-30 * **1:18** 1:18 Piyər bá 'bə-é Sepasi tin. † **2:1** 2:1 Knj 11:30; 15:2

kdo kində manji ta kí sobi do taa kí Jeju Kristi taa-ji ilə-ji taá, kdo nam kí j'nam kadi-é-ti kin ə ra-ji-né bə-ti lə ndukun. ⁵ Də kinlé, je j'ulə do-ji gin tógi-ti lə-dé al rəm, bá tarəbi kí sɛ bə ya kàrè j'inə j'adi-dé nja kàrè al rəm, kdo kadi ta kí togrə-ti kí tò mɛɛ Poyta kí Maji-ti lé tò-né lo tò-é-ti dan-si-ti. ⁶ Ə ta lə də kí ndəki dow-je d'oo-dé kí 'boy-je lə-dé kin kàrè, to-dé 'boy-je kinlé usi-m né kàre al. Kdo Lubə ɔr kəm dow al. Né kí rangi kàre ya kàrè d'uwə-m d'adi m'ra al. ⁷ Ngà, koo bá d'oo kí Lubə adi-m kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi* al, titi kí adi-né Piyər kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kinlé bə tɔ; ⁸ kdotalə Lubə kí ra kullə mɛɛ Piyər-ti adi-é to njəkəwkulə dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kinlé, ɛ ya tɔ bá ra kullə mɛɛ-m-ti adi-m m'to njəkəwkulə dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi al tɔ. ⁹ Loki Jaki-je, kɪ Sepasi-je, kɪ Jə-je kí dow-je d'oo-dé kí tógi njəkəwnə-je titi gajɪ kí ngəwdan kəy-ti bə lé, 'ree 'gə kí ramajɪ lə Lubə nəy sə-m rəmə, d'ulə jikol-dé d'adi-ji jɛ kɪ Barnabasi kadi tɔji kində kí d'ində rɔ-dé nati sə-ji. Bəba ndi-ji usi go-nə-ti kadi jɛ j'a kow dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi al ə də d'a kow dan dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi tɔ. ¹⁰ Dəji ya par ə 'dəji-ji kadi j'adi mɛɛ-ji ole do njéndoo-je-ti ə to né kí uwə mɛɛ-m adi m'ra tɔ. †

Pol kɔl kɪ Piyər

¹¹ Ngà loki Sepasi ree bəbo Antiosi-ti lé, ra né kí maji al adi m'idə-é kəm-é-ti rəsi. ¹² Kdotalə kete bəy bá kadi dow-je madi d'ɪ rɔ Jaki-ti 'ree lé, Piyər uso né nati kɪ dow-je kí 'to jipi-je al; ngà loki də 'ree rəmə, ɛ bəl jipi-je adi ra gosi ɔr rɔ-é ɔ ngərəngi. ¹³ Jipi-je madi 'ndajɪ kəm Piyər adi d'isi 'tulə rɔ-dé nati tɔ; sar ya Barnabasi kàrè 'ra-é d'adi isi tulə rɔ-é nati tɔ. ¹⁴ Loki m'oo kí panjiyə-dé kin tò njururu al, adi ɔw nati kɪ ta kí togrə-ti kí tò mɛɛ Poyta kí Maji-ti al lé, m'idə Sepasi takəm dow-je-ti lay m'panè: «I kí 'to jipi ya mbati panjiyə jipi-je ə un panjiyə dow-je kí 'to jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé lé, ra ban bá 'ndigi kadi də kí 'to jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé lé, 'təl d'un panjiyə jipi-je bəy wa?»

¹⁵ «Jɛ lé, j'to jipi-je kí koji kəy bi j'to kí dan gin dow-je-ti kí jipi-je d'oo-dé kí njəramajal-je kin al. ¹⁶ †Ngà gə kí j'gə kí to təl rɔ go ndukun-ti bá ta ɔr-né do dow-ti al, ngà ta ɔr do dow-ti kɪ takul kadmɛɛ Jeju Kristi kinlé, jɛ kàrè j'adi mɛɛ-ji Jeju Kristi tɔ; kdo kadi ta ɔr-né do-ji-ti kɪ takul kadmɛɛ Kristi, bi kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti al; kdotalə dow kí ta à kɔr do-é-ti kɪ takul təl rɔ go ndukun-ti ya goto‡. ¹⁷ Ngà kinə sangi kí j'sangi kadi ta ɔr do-ji-ti kɪ takul nam kadi Kristi-ti kinlé, tɔji kí jɛ j'to njəramajal-je tɔ lé, se kadi Kristi to njəkəsi kuti majal wa? Ndə bə al! ¹⁸ Kdotalə né-je kí m'tusi m'inə kinlé, kinə m'təl m'isi m'ra gogɪ bəy rəmə, mə ya m'təl njəkəl do ta. ¹⁹ Kdotalə mə ya m'toki dow kí oy kɪ kəm rəbi lə ndukun bə, adi kí sobi do ndukun rəmə, mə m'oy kdo kadi m'isi kəm kdo Lubə. ²⁰ Mə lé, m'bə-m kagdəsi-ti nati kɪ Kristi, adi to mə bá m'isi kɪ do-m taá al ngá, ngà to Kristi bá isi kəm mɛɛ-m-ti; kisi-m kɪ do-m taá kí bəne bə kinlé, m'isi kɪ takul kadmɛɛ Ngon lə Lubə. ‡ lé ndigi-m, ə oy gangi-né do-m. ²¹ M'mbati ramajɪ lə Lubə al;

* 2:7 2:7 Dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al to də kí 'to jipi-je al. Ngà də kí d'ijə-dé ganjangi lé bá 'to jipi-je tɔ. † 2:10 2:10 'Ndó Knj 11:29-30 † 2:16 2:16 a Ròm 3:20; b Ròm 3:22 ‡ 2:16 2:16 Pa 143:2

kdotalə kinə kortado-ti tò kì takul təl rə go ndukun-je-ti rəmə, Kristi oy kì ndangi kare.»

3

Ndukun-je kì kadmeę

Ròm 4; 8:14-17

¹ Kòbi! Kòbi! Səi dow-je kì dɔnangi Galati-ti lé 'mbəi bè! Nə bá təl do-si wa? Səi kì ta lə Jeju Kristi kì 'bə-é kagdəsi-ti kin kì d'or gin-é ngéréré-ngéréré d'adi 'gəi lé ya ban wa? ² M'a dəji-si ta káre-rè kadi iləi-mi-ti: Ndil kì aa njay kì Lubə adi-si lé, adi-si kdo təl kì 'təli rə-si go ndukun-je-ti əse kdo kadi kì adi Poyta kì Maji to ta kì tɔgrɔ-ti wa? ³ Kin to mbə kì ban ə 'mbəi nə bè wa? Ndəki uləi gin-é kì Ndil kì aa njay lé ngəsnè 'ndigi tɔli ta-é kì go tɔgi dow-ti ngá wa? ⁴ Né-je kì tɛę do-si-ti asi bè kinlé, kadi tò kɔgi kare wa? 'Dé! Ə kadi tò kɔgi kare mə! – Lubə kì adi-si Ndil kì aa njay rəm, ⁵ bá ra nékɔji-je dan-si-ti rəm lé, ra kdo təl kì 'təli rə-si go ndukun-je-ti əse kdo kadi kì adi Poyta kì Maji to ta kì tɔgrɔ-ti wa?

⁶ †Abrakam kàrè, ndəki adi meę-é Lubə, bá Lubə ɔr-né ta do-é-ti.* ⁷ †Ən ə kadi 'gəi maji kì dow-je kì d'adi meę-dé bá 'to ngan lə Abrakam. ⁸ Rəm bá, mbete kì aa njay ɔji kete kì Lubə à kɔr ta do dow-je-ti kì 'to jipi-je al kì takul kadmeę, adi pa ta lə Poyta kì Maji kinlé adi Abrakam kete panè: Gin dow-je kì dɔnangi-ti nè lay ya d'a kingə tɔrɔndi do-ti kì takul-i†. ⁹ Bəba dɛ kì d'adi meę-dé lé, d'ingə tɔrɔndi do-ti nati kì Abrakam kì to njəkadmeę tɔ. ¹⁰ Ə dow-je lay kì d'ubə kul təl rə go ndukun-ti lé, ndɔl tò do-dé-ti. Kdotalə 'ndangi meę mbete-ti kì aa njay 'panè: Ta-je lay kì 'ndangi meę mbete ndukun-je-ti lé, dow kì rá-rá kì təl rə-é go-ti lay uwə njarara al lé, ndɔl tò do-é-ti. ¹¹ Adi tò ndaa-ti rəsi kì Lubə ɔr ta do dow-ti kì takul təl rə go ndukun-je-ti al, kdo 'ndangi meę mbete-ti kì aa njay 'panè: Dow kì njururu à kisi kəm kì takul kadmeę.‡ ¹² Kdotalə kadmeę-je kì ndukun ɔw nati al; ngə ndukun panè: Dow kì təl rə-é go ndukun-je-ti rəmə, à kisi kəm kì takul ndukun.§

¹³ Kristi gangi do-ji ɔr ndɔl lə ndukun do-ji-ti ə ę bá adi ndɔl kì tò kdo-ji nəy do-é-ti – kdotalə 'ndangi meę mbete-ti kì aa njay 'panè: Dow kì rá-rá kì 'bə-é kagi-ti lé, to dow kì ndɔl tò do-é-ti* – ¹⁴ Gin-é kin bá tɔrɔndi kì sobi do Abrakam lé, dow-je kì 'to jipi-je al d'ingə-né kì takul Jeju Kristi rəm, bá jəi kàrè Ndil kì aa njay kì Lubə un mindi-é kdo kadi n'adi-ji lé j'ingəi-né kì takul kadmeę tɔ.

¹⁵ Ngankɔ-m-je kì njəkadmeę, m'a kun né kì dow-je d'isi 'ra kdo pané ta kadi-si ooi: Dow bəy ə, kinə ndangi mbete néndubə kì gangi-é kì tuwə ra-né lé, dow kì rangi à bujuru kɔgi al rəm, bá dow à təl ra rangi al rəm. ¹⁶ Ə Lubə un mindi-é adi Abrakam-je kì ngonka-é. Adi to ta kì sobi do dow káre-rə ə ngonka-é lé to Kristi. 'Ndangi meę mbete-ti kì aa njay lé, 'panè: Nganka-é-je al, adi to ta kì sobi do dow-je nə al.† ¹⁷ Ooi ta kì m'ndigi pa ban: Mbete néndubə kì Lubə ra kì gangi-é kì tuwə ra-né kinlé, ndukun kì bal busɔ kì kɔrmutə go-ti bəy bá ree

† 3:6 3:6 Ròm 4:3 * 3:6 3:6 Kgn 15:6 † 3:7 3:7 Ròm 4:16 † 3:8 3:8 Kgn 12:3 ‡ 3:11 3:11 Aba 2:4 § 3:12 3:12 Mbl 18:5 * 3:13 3:13 Det 21:23 † 3:16 3:16 Kgn 12:7

lé, à kasi bujuru kɔgi kɔɔ kadi kunmindi læ Lubə təl tò kɔgi kare al. – ¹⁸ †Kɔɔtalə, kinə dow à kingə néndubə kɔ takul təl rɔ go ndukun-ti rəmə, lé à tò kɔ takul kunmindi al ngá. Ə to takul kunmindi lé bá Lubə ra-né maji kɔ Abrakam tin.

¹⁹ Ə kinə tò bè rəmə ndukun tò kɔ ri wa? Ndukun ree go-ti, kɔ kadi kaldɔta-je tò-né ndaa-ti rəsi, sar ya kadi ngonka Abrakam kí Lubə un mindi-é adi-é lé ree-né; malayka-je d'adi dow-je 'gə ndukun lé, kɔ takul njətaa ta kadi dow-je. ²⁰ Ə dow-je joo bá dow à taa ta ta ɛ kɔ káre-ti kadi madi-é, ngá kunmindi lé, Lubə ya kɔ kár-é dɔ-ti.

²¹ Ndukun lé, se ɔsi ta kunmindi læ Lubə wa? Bè al! Kinə ndukun to kí kadi kɔ kadi dow-je d'isi-né kəm rəmə, lé ta kí kɔr dɔ-ti à ree kɔ takul ndukun ya tɔgrɔ-ti. ²² Ngá mbete kí aa njay panè: Dow-je lay ya majal ɔ bə dɔ-dé-ti, kɔ kadi né kí Lubə un mindi-é kadi n'adi njékadmɛɛ-je lé, ɛ adi kɔ takul kadmɛɛ Jeju Kristi.

²³ Kete bəy bá kadi kadmɛɛ ree lé, ndukun uwə-ji dangay-ti ngəbi-né dɔkaglo kí kadmɛɛ à tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ²⁴ Bè ya tɔ é ndukun lé, to njèkində kəm-é go-ji-ti kɔ kɔr nɔ-ji sar kadi Kristi ree-né, kɔ kadi ta ɔr-né dɔ-ji-ti kɔ takul kadmɛɛ. ²⁵ Loki dɔkaglo kadmɛɛ ree lé, jəi j'isi gin tɔgi-ti læ njèkində kəm-é go-ji-ti kinlé al ngá. ²⁶ Kɔɔtalə səi lay ya 'toi ngan læ Lubə kɔ takul kadi kí adi mɛɛ-si Jeju Kristi; ²⁷ adi səi lay kí 'ra-si batəm kɔ nam kí 'nami kàdɔ Kristi-ti lé, panjiyə Kristi ya bɔkti tò rɔ-si-ti. ²⁸ Səi lay ya 'toi dow-je kí káre-rè kɔ takul nam kàdɔ Jeju Kristi-ti, adi to jipi əse to jipi al kàrè to né kí ngay al rəm, bá to bə əse to bə al kàrè to né kí ngay al rəm, bá to dené əse to dingəm kàrè to né kí ngay al rəm. ²⁹ †Ə to kí 'toi dow-je læ Kristi ya kin rəmə, 'toi nganka Abrakam tɔ, adi néndubə kí Lubə un mindi-é kɔ kadi n'adi-é lé, səi a kingəi tɔ.

4

¹ Ə ta kí m'ow pa ban: Ngon kí à to njènéndubə lé, ɛ ya to 'ba né-je lay, ngá loki dɔ-é nɔy bəy lé, né kí tò gay rɔ-é-ti kɔ bə goto. ² Ngá ɛ isi gin tɔgi-ti læ njèkində kəm-dé go-é-ti, kɔ njékoo go né-je-ti liə sar kadi dɔkaglo kí bobɔ-é oji lé asi-né. ³ Jəi kàrè, loki ndɔki j'toi kɔ ngan-je bè bəy lé, j'rai bə læ né-je kí kɔgi kare bè kí dɔnangi-ti; ⁴ ngá loki dɔkaglo asi lé, Lubə ulə Ngon-é, adi dené oji-é, ə ɛ kàrè ulə dɔ-é gin tɔgi-ti læ ndukun. ⁵ †Bè kadi taa-né dow-je kí d'isi gin tɔgi-ti læ ndukun ilə-dé taá, kɔ kadi j'təli ngan læ Lubə. ⁶ Kɔɔtalə to kí j'toi ngan læ Lubə lé bá, ɛ ulə-né Ndil Ngon-é adi isi mɛɛ-ji-ti, adi isi ndàngi dɔ-é panè: Aba! Bobɔ-m! ⁷ Bəba i 'to bə al ngá, ngá i 'to ngon kí koji kəy; ə kinə i 'to ngon kí koji kəy rəmə, i 'to njènéndubə kɔ takul Lubə tɔ.

Ta ɔ mɛɛ Pol kɔ njékəwnə-je kí dɔnangi Galati

⁸ Low ndɔki lé, səi 'gəi Lubə al, 'rai bə læ magi-je kí 'to lubə-je kí tɔgrɔ-ti al. ⁹ Ngá bone bè kí səi 'gəi Lubə, əse kí Lubə gə-si maji ngá kinlé, ra ban bəy bá 'ndigi kɔsi naki-naki təli kuləi rɔ-si mɛɛ né-je-ti kí tɔgi-dé goto, kí to ngan né-je kí mɛɛ wəy kare kin, kɔ kadi 'rai bə læ-dé gogɔ bəy wa? ¹⁰ Isi indəi kəm-si go ndɔ-je-ti, kɔ go nɔy-je-ti, kɔ

dokaglo-je-ti, kà bal-je-ti al òan! ¹¹ 'Rai adi m'òel m'panè kò kí m'ingè kdo ta lə-si kinlé à kí tò kogi kare.

¹² Ngankò-m-je kí njèkadmèe, kògri ya, 'titi-nà sə-m titi kí ma m'titi-né-nà sə-si kin bè. ¹³ Né kí maji al káre ya kàré səi 'rai sə-m al. 'Gəi maji kí ndòki mɔy fá to kəm rəbi kí dɔsɔy kí m'ilə-né mbe Poyta kí Maji dan-si-ti. ¹⁴ Məti kí rɔ-m-ti kí ingəi kò-é kin kàré, səi 'nədi-mi al rəm, fá m'to nɛ kəm-si-ti al rəm; ngà kuwə fá səi uwəi-mi rɔ-si-ti toki malayka lə Lubə bè, toki Jeju Kristi bè. ¹⁵ Ə rənəl kí ndòki 'rai nà lé tò rá ngá wa? Kdotalə m'pa ta lə-si m'panè: Kinə lé to né kí a kasi rai rəmə lé, kəm-si ya kàré ndòki a tɔri kadi-mi. ¹⁶ Ngà m'təl njəba lə-si kdo ta kí tɔgrɔ-ti kí m'idə-si lé to bəy wa? ¹⁷ Njèkadi rɔ-dé ngà njim rɔ-si-ti kinlé, to rɔ ngà njim kí maji al; de 'ndigi kɔr-si rɔ-ji-ti kogi, kdo kadi rɔ-si təl ngà njim rɔ-dé de-ti. ¹⁸ To né kí maji kadi rɔ dow ngà njim lo ra maji-ti kà dokaglo-je lay, bi kadi m'isi dan-si-ti ya par tá al. ¹⁹ Ngan-m-je, m'təl m'isi m'ingə kò gogi kdo ta lə-si titi ndo kí ra dené kin bè, sar kadi ta lə Kristi rusi-né mɛe-si. ²⁰ Kí ngosnè-ti kinlé, m'ndigi kadi ma ya m'a rɔ-si-ti nɔɔ fá m'a koo gangi ndi-m kí m'a pa-né sə-si ta bəy, kdotalə ta kí dɔ-si-ti lé ubə ta-m gusus. ²¹ Səi kí 'ndigi kuləi dɔ-si gin ndukun-ti lé, idəi-mi adi m'oo. Ta kí mbete ndukun pa lé, ooi al wa? ²² Kdo 'ndàngi 'panè: Abrakam oji ngan-je kí dingəm joo; e kí káre kò-é to bə, ə e kí káre kò-é to bə al tɔ. ²³ Ngà ngon kí kò-é to bə lé, d'oji-é titi kí dow-je d'oji-né-nà kin ya, ngà ngon kí kò-é to bə al lé, d'oji-é koji kí go kunmindi-ti. ²⁴ Ta kinlé to mɛe ta: Dené-je kinlé, 'tɔji kulənoji kí gin joo. E kí dɔsɔy tɔji kulənoji kí 'dɔɔ nati dɔ mbal Sinay-ti; e fá to Agar kí oji bə; ²⁵ Agar lé, tɔji mbal Sinay kí dɔnangi Arabi-ti – ə e toki bebo Jorijaləm kí bone bè, kdotalə Jorijaləm kà dow-je kí mɛe-é-ti 'to bə-je. ²⁶ Ngà Jorijaləm kí taá lé, to bə al, ə e fá toki kò-ji bè. ²⁷ Kdotalə 'ndàngi 'panè:

I kí ndòki 'to kuji dené,

I kí ndòki oji ngon al lé,

'Ra rənəl! 'Tilə kole,

'Ilə 'ndil rənəl, i kí ndòki 'gə to ndo al.

Kdotalə ngan lə dené kí d'inqə-é kogi lé,

d'a nà kitə ngan lə dené kí njəngow.*

²⁸ Ngankò-m-je, səi lé, 'toi ngan-je kí d'oji-si kí go kunmindi-ti, gangi-é kí d'oji-né Isaki† kí go kunmindi-ti kin bè. ²⁹ Ngà titi kí ndòki ngon kí d'oji-é kà gangi-é kí d'oji-né ngan-je ulə-né kəm e kí d'oji-é kà tógi lə Ndil kí aa njay ndoo kinlé, bone bè kàré tò bè ya tɔ. ³⁰ Ə 'ndàngi mɛe mbete-ti kí aa njay 'panè ri wa? 'Ndàngi 'panè: 'Tubə bə kin kà ngon-é burə, kdotalə ngon bə à to njənəndubə nati kà ngon lə dené kí to bə al al.‡ ³¹ Bəba ngankò-m-je, jɔi j'toi ngan lə dené kí to bə kin al, ngà j'toi ngan lə dené kí to bə al.

5

Taa kilə taá lə njèkadmèe

* **4:27** 4:27 Eja 54:1 † **4:28** 4:28 Isaki to ngon kí Abrakam oji-é kí go kunmindi-ti lə Lubə (Kgn 21:1-3). ‡ **4:30** 4:30 Kgn 21:9-10

¹ Kristi taa-ji ilø-ji taá kdo kadi j'toi bə-je al ngá. Ən é ai lo ka-si-ti njangi bi 'təli iləi jugi ra bə mindi-si-ti gogi al ngá. ² Ooi! Ma Pol m'a kidə-si rəsi; kinə adi d'ijə-si ganjangi rəmə, Kristi to né kí kogi káre rə-si-ti. ³ M'təl m'osi kagi də-ti rangi ya bəy m'panə: Dow kí rá-rá kí sangi kadi d'ijə-é ganjangi rəmə, tō kadi təl rə-é go ndukun-je-ti lay to bane. ⁴ Səi kí 'sangi kadi ta ər də-si-ti kə takul təl rə go ndukun-ti lé, səi ya ər rə-si kogi rə Kristi-ti, adi 'goti meɟ ramaji-ti liə. ⁵ Kí sobi də-ji je rəmə, j'isi 'ngəbi kadi ta ər də-ji-ti kə takul kadmɛɟ; ɛ bá to né kí je j'ində meɟ-ji də-ti kadi Ndil kí aa njay ra adi-ji. ⁶ Kdo kí sobi də nam kədì Jeju Kristi-ti lé, kijə ganjangi-je, kə kijə ganjangi al-je kin, to né kí 'ngay al. Ngà kadmɛɟ kí ra kullə kadi ndignə tō-né kin ya par to né kí tɔgrə-ti. ⁷ Ndəki ɔwi maji-maji ngà to nə bá ree ilə-si kagi ɔgi-si təl rə-si go ta-ti kí tɔgrə-ti lé to bəy wa? ⁸ Takoji kinlé, to takoji kí j rə njəba-si-ti lé al. ⁹ †Əm kí sɛ bə ya à ra kadi nduji kí lɔy lay ya j. ¹⁰ Ma rəmə, nam kí m'nam kədì 'Babe-ti lé, ra adi meɟ-m nda kay də-si-ti, to kí a tɔci kuri rangi al. Ngà dow kí təl də-si kinlé, lé to nə-nə ya kàre ta-é à kusi də-é-ti. ¹¹ Ə kí sobi də-m ma lé, ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɟ, kinə m'isi m'ilə mbɛ kijə ganjangi bəy ngà d'ulə kəm-m ndoo kdo ri wa? Kinə m'ilə mbɛ kijə ganjangi bəy lé, koy Kristi kagdəsi-ti à to jigi tugə dow bəy wa? ¹² Ə dɛ njétəl də-si-je kinlé, kijə ya d'ijə rə-dé lé girim 'gangi ə ri ra!

Ra ndigi lə-ji al, ngà ra ndigi lə Ndil kí aa njay

Rom 8:1-14; 13:12-14

¹³ Ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɟ, səi lé, 'ba-si 'taa-si d'ilə-si taá. Ngà ke bá kadi iləi jirə də taa kilə taá-ti lə-si kin kadi 'rai-né né kí nəl daji rə-si kin al, ngà kə takul ndignə rəmə, kadi 'təli ngannjékullə-je lə-nə. ¹⁴ Kdotalə ndukun bikti lay ya to kí 'kəw də-é meɟ ta-ti kí káre-rə kin: 'A ndigi dow madi-i toki rə-i bə*. ¹⁵ Ə kinə isi 'tɔj-nə, 'gangi-nə bati-bati rəmə, kadi ooi maji; səi a tuji-nə.

¹⁶ Bəba m'a kidə-si rəsi; adi Ndil kí aa njay ər nɔ-si rəmə, né-je kí daji rə-si ndigi kinlé a rai al. ¹⁷ †Kdotalə né-je kí daji rə dow ndigi lé, ɔsi ta né-je kí Ndil kí aa njay ndigi; ə né-je kí Ndil kí aa njay ndigi kàre, ɔsi ta né-je kí daji rə dow ndigi tɔ. Né-je lé d'osi-nə ta ya dɔrɔ; bə kdo kadi səi 'rai né kí meɟ-si ndigi al. ¹⁸ Ngà kinə to Ndil kí aa njay bá ər nɔ-si rəmə, səi isi gin tógi-ti lə ndukun al. ¹⁹ Né-je kí daji rə dow ndigi lé tō ndaa-ti rəsi. Né-é-je lé to kaya kí ra, kə ra né-je kí tō nɛ-nɛ, kə néra kí jugi-jugi, ²⁰ kə pole magi, kə ra kugə, kə koo kəm-nə al, kə gaki-nə, kə kim-nə, kə kəm kí tidi tir-tir də-nə-ti, kə jangi kə nɔ, kə kumə-nə də-nə-ti, kə gangi-nə, ²¹ kə kəmnɔda, kə ra gɔyibi, kə ra gɔnékuso, kə ra né-je kí titi-nə kə né-je kí bə kin. Titi kí ndəki m'pa-né kete lé, m'təl m'pa ya bəy m'panə: Dow-je kí njəkisi ká ra né-je-ti kí bə kinlé, d'a to dow-je kí kɔbe-ti lə Lubə al. ²² Ngà kandi kullə lə Ndil kí aa njay kí meɟ dow-ti lé to ndigi dow-je, rɔnəl, lapiya, kilə meɟ də madi-é-ti, ramaji, meɟmaji, kədondi-ti, səl lom-lom, koremeɟ; ²³ ndukun ɔsi ta né-je kí bə kinlé al. ²⁴ Dow-je kí 'to 'lə Jeju Kristi lé, 'bə daji rə-dé kagdəsi-ti nati kə bo né-je kí uwə-é bə-ti kə ndəgi bo né-je liə kí majal. ²⁵ J'isi kə də-ji taá kə takul Ndil kí aa njay, ən é j'adi Ndil kí aa njay lé ya tō bá

or nõ-ji. ²⁶ Adi j'osi gaji ro-ji j'sangi-né ta-na al rəm, bá j'imi-né-na al rəm to.

6

Ta kí sobi do gəti-na rəm, ra maji rəm

Ròm 2:3-11; Əbr 6:10-12

¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kinə dow madi usi mɛɛ majal-ti bá ooi rəmə, səi kí Ndil kí aa njay isi or nõ-si lé, 'goli-é kɪ ta kí səl ləm-ləm iləi-é rəbəə gogi. Ə i ya kàrè, 'oo go rɔ-i maji, nè 'a kɪ kusi mɛɛ nənə-ti to. ² 'Gəti sə-na nəkotɪ-je kí ɔy, rəmə to təl ya bá 'təli rɔ-si go ndukun-ti lə Kristi tin. ³ Ə dow kí to né al ya bá oo rɔ-é kɪ dow kí ngay rəmə, dowbé ya kɪ dɔ-é isi ədi rɔ-é. ⁴ Kadi nə-nə ya tən kullə ra-é kí sobi dɔ-é oo, é kinə maji rəmə, kadi-é ɔsi-né gaji rɔ-é ta kí 'liə-ti ya, bi kadi ɔji-né rɔ-é rɔ dow-je-ti kí rangi al. ⁵ Kdɔtalə nə-nə ya à kotɪ né liə kí ɔy kí sobi dɔ-é.

⁶ Dow kí 'ndó-é né rəmə, kadi adi njəndó-é né kinlé, ubə siə maji né-je liə lay.

⁷ Ədi rɔ-si al, kdɔ dow sɔki Lubə al. Né kí dow dubi lé, né-é ya dowbé à kijə to. ⁸ Dow kí dubi né kí maji al kí nəl daji rɔ-é rəmə, né kí dowbé à kijə mɛɛ né-ti kí nəl daji rɔ-é kinlé, to tuji kí à tuji; ngà dow kí dubi né kí nəl Ndil kí aa njay rəmə, né kí dowbé à kijə rɔ Ndil kí aa njay-ti lé, to kiskəm kí sartagangi. ⁹ J'adi dabi ra-ji dɔ maji kí ra-ti al; kdɔtalə maji kí ra lé kinə j'ingəi ta-é al rəmə, ndɔ kijə ko-ti ə j'a kijəi né-é. ¹⁰ Ən é kəm rəbi ya j'ingəi rəmə, adi j'rai-né maji kɪ dow-je lay, ə kí boy nə lé, adi j'rai maji kɪ ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ.

Lə təl dɔ ta

Plp 3:2-11

¹¹ Yən, mə ya ngá é m'ndangi né kin kɪ ji-m boy gururu-gururu m'adi-si tin. ¹² Njəndigɪ ra né kadi d'oo-dé-né kɪ 'ngay-je kí sobi dɔ né kí tɔ rɔ-dé-ti lé, 'ndigɪ kuwə-si kadi ijəi ganjangi. 'Ra bə kdɔ kadi ta kí sobi dɔ koy Kristi dɔ kagdəsi-ti lé dow-je d'ulə-né kəm-dé ndoo kdɔ al ya dɔ bə. ¹³ Kdɔtalə dɛ kí d'ijə-dé ganjangi kinlé, dɛ ya kàrè 'təl rɔ-dé go ndukun-ti al, ngà dɛ 'ndigɪ kadi ijəi ganjangi kadi né kí tɔ rɔ-si-ti bá to né kɔsi gaji rɔ lə-dé. ¹⁴ Kí sobi dɔ-m mə lé, m'a kɔsi gaji rɔ-m kɪ né kí rangi ndə al; koy lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi dɔ kagdəsi ya par é m'a kɔsi-né gaji rɔ-m. Kɪ takul Kristi lé m'oo né-je kí dɔnangi-ti kɪ né-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti kɔgi bə ə kɪ rɔ né-je kí dɔnangi-ti kàrè, m'nəy kɪ dow kí 'bə-é kagdəsi-ti kɔgi bə to. ¹⁵ Kijə ganjangi to né kí 'ngay al rəm, bá kijə ganjangi al kàrè to né kí 'ngay al rəm; ngà kadi dow to nékində kí sigɪ bá to né kí boy. ¹⁶ Kadi lapiya, kɪ koo kəmtondoo nəy kɪ dow-je lay kí 'təl rɔ-dé go ta-je-ti kí m'pa kin rəm, kadi nəy kɪ Israyel-je* kí 'to dow-je lə Lubə rəm to.

¹⁷ Kɪ nè kɔw kɪ kete kinlé, kadi dow adi-m kɔ al ngá, kdɔ ndunə dɔ-je kí m'ingə kdɔ ta kí sobi dɔ Jeju lé, tɔ rɔ-m-ti ngá. ¹⁸ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nəy sə-si! Amən!

* **6:16** 6:16 Israyel-je kí 'to dow-je lə Lubə kí ta lə-dé tɔ nè kinlé dow-je kí nə-je 'panə to Israyel-je kí ngan lə Jakobi ya par, ngà dow-je kí dan-ti-je 'panə to dow-je lay kí d'adi mɛɛ-dé Jeju Kristi to.

Mbete kí Pol ndàngì adi Epeji-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngì adi Epeji-je

Pol à kɔ dangay-ti bebo Ròm-ti je bè bá ndàngì-né mbete kin. Dɔkaglo-ti kí káre-rè kin ya ɛ ndàngì-né mbete adi njékəwnɔ-je kí Kolosi-ti rəm, adi Pilemɔ rəm. Pol ndàngì mbete adi Epeji-je kɔ kadi-dé 'gə kí dɛ lé, 'nam kàdì Kristi-ti rəm, kadi 'gə né-je kí d'ingə kɔ takul ramaji lə Lubə, ə kadi d'adi panjiyə-dé nəl Lubə.

Kɔ ta-je kí boy-boy ra joo mee mbete-ti kin. Kun lo kɔr-é-ti kí 1-3 lé, Pol pa ta kí dɔ né-je-ti kí dow à koo rɔ njékadmee-ti, kí né-je kí ɛ à kubə maji-é. Kun lo kɔr-é-ti kí 4-6 lé, Pol ulə dingəm mee njékadmee-je-ti kadi kisi kɔ dɔ taá lə-dé ɔw nati kɔ maji kí Lubə ra sə-dé kin.

Pol isi bebo Epeji-ti kaglo-je nɔ, ilə mbe Poyta kí Maji-je, ra né-je kí tɔ bəl-bəl-je, ndɔ né njékadmee-je (Knj 19). Mbete kinlé, 'panə Pol ulə-né adi njékadmee-je kí gay-gay nɔ kí dɔnangi Epeji-ti bi adi dɛ kí bebo Epeji-ti ya par al. Mbete kinlé sɔbi dɔ kuti njékəwnɔ-je kí gin káre-rè par al, ngà pa ta kí sɔbi dɔ panjiyə njékadmee-je kí Lubə ndigi sar ndɔ-je-ti kí bone.

Tɔji rɔ kɔ Lapiya kí ra

¹ †Mɔ Pol, njékəwkulə lə Jeju Kristi kí go mee ndigi-ti lə Lubə, bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si səi njékaa njay-je, njékɔ dɔ ndi-si-ti mee nam-ti kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti kí isi [Epeji-ti.]* ² Kadi Bɔbi-ji Lubə dɛ kɔ 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kɔ lapiya lə-dé nɔy sə-si.

³ Kɔsgaji kɔ dɔ Lubə-ti kí to Bɔbi 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí adi-ji né-je lay kí maji kí dɔrɔ-ti kí à ra kɔ ndil-ji, kɔ nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti.† ⁴ Lubə mbəti-ji kɔ takul-é kete nɔ kində gin dɔnangi-ti, kɔ kadi j'toi dow-je kí j'aai njay rəm, bá kadi ta goto dɔ-ji-ti takəm-é-ti rəm tɔ. ⁵ Ndigi kí ɛ ndigi-ji lé bá ɛ uwə-né dɔ-ji kete low nɔ, kadi j'təliné ngan-é kɔ takul Jeju Kristi. Nəl-é nɔ kadi né kinlé tɔ bè, kɔ to mee ndigi liə, ⁶ kadi j'osi-né gajì-é kɔ ramaji liə kí to ramaji kí riba-é tɔ; maji kinlé ɛ ra sə-ji kɔ takul ngon-é kí to dow kí ɛ ində-é dan kəm-é-ti. ⁷ †Məsi-é bá to kəm rəbi kí Lubə taa-ji-né ilə-ji taá rəm, inə-né go majal-je lə-ji kɔgɔ kí go ramaji-ti liə kí nɔ kin rəm tɔ. ⁸ Maji lé, Lubə ra sə-ji mbing ya adi-ji gosi lay rəm, bá adi-ji négə lay rəm tɔ. ⁹ Ɛ adi j'gə ndigi liə kí ndɔki tɔ lo bɔyɔ-é-ti, adi to kɔjra kí maji kí ɛ oji mee-é-ti kɔ ra kɔ takul Kristi ¹⁰ ə kadi n'ra né-é dɔkaglo-ti kí ta mɔngɔ lo-ti, adi to ta lə kəw né-je lay kí dɔrɔ-ti kɔ dɔnangi-ti kadi tɔ gin tɔgi-ti lə dow kí 'boy káre-rè kí to Kristi kí Lubə mbəti-é. ¹¹ Kɔ takul-é lé ya to bá Lubə uwə-né dɔ-ji kete low ə ində-ji-né tagay bá adi-ji-né né-je lay kí go kɔjra-ti liə, ɛ kí to Njɛra né-je lay kɔ meɛndigi liə; ¹² kadi jəi kí

† 1:1 1:1 Knj 18:19-21; 19:1 * 1:1 1:1 Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngì kɔ ji-dé kí ta greki. † 1:3 1:3 Ròm 8:15-17,28-30 † 1:7 1:7 Kol 1:14

j'indəi mee-ji do Kristi-ti kete lé, j'osi gaji-é kdo riba liə. ¹³ Loki ooi ta kí togro-ti kí to Poyta kí Maji kí à kaji-si lé, səi kàrè 'nami kàdì-é-ti ya to. Səi adi-é mee-si ə Lubə adi Ndil kí aa njay kí un mindi-é kdo kadi-si lé, isi mee-si-ti titi pɔ kí osi-si-né bè. ¹⁴ Ə ɛ kin ya to né kí taá moki kí toji néndubə lə-ji, ndo taa kilə taá-ti lə dow-je kí Lubə adi 'to 'liə kadi d'osi gaji-é kdo riba liə.

Ta kí Pol pa kɪ Lubə kdo njékəwnə-je

¹⁵ Gin-é kin bá, mə kàrè loki m'oo ta lə kadi kí səi adi mee-si 'Babe Jeju rəm, m'oo ta lə ndigi kí səi 'ndigi njékaa njay-je kí rangi lay rəm lé, ¹⁶ m'ra oiyo Lubə taá-taá kdo-si rəm, bá mee ta-je-ti kí m'isi m'pa siə kàrè m'ilə ri-si dan-ti rəm to. ¹⁷ Kadi Lubə lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kí to Bəbi-ji kí njəriəba lé adi Ndil-é adi-si gosi rəm, adi kəm-si ijə do-é-ti adi 'gəi-é maji rəm, ¹⁸ kadi adi kəm-si ijə do nékində mee do-ti kí ɛ ba-si kdo kin rəm, kadi adi kəm-si ijə do néndubə-ti liə kí to né riba kí nɔ kí à kadi-si nati kí njékaa njay-je kí rangi kin rəm, ¹⁹ bá kadi adi kəm-si ijə do tógi-ti kí al do lo kí ɛ ra-né sə-ji jəi njékadmee-je kin rəm to. Tógi kí nɔ kí itə tógi-je lay kinlé, ²⁰ ɛ toji loki adi Kristi tɔsi-né ndəl ində lo tee rəm, un-é-né adi-é isi do jikol-é-ti dora-ti rəm, ²¹ adi Kristi isi-né do ndil-je-ti kí maji al lay, kɪ do malayka-je-ti lay, kɪ do tógi-je-ti lay, kɪ do kɔbe-je-ti lay rəm, adi ri-é ba itə dow-je lay kí ri-dé ba kaglo-ti kɪ nɛ kin rəm; ngà de kin par al, ɛ adi ri-é ba itə dow-je lay kí ri-dé à ba kaglo-ti kí à ree gogi kin rəm to. ²² †Né-je lay kinlé Kristi ya Lubə adi tò gin tógi-é-ti rəm, bá adi-é to burə do njékəwnə-je lay ²³ kí 'to daji rɔ-é kin rəm to. Kristi lé taa lo dan njékəwnə-je-ti pəl-pəl rəm, bá taa lo kí dora-ti kɪ dɔnangi-ti nɛ pəl-pəl rəm to.

2

Kaji kɪ takul ramajɪ

Kol 2:12-13; 3:1-3; Tit 3:3-8

¹ †Ə səi lé, ndoki oyi koy kaldota-je, kɪ koy majal-je lə-si, ² ndoki isi 'rai bə lə né-je kí dɔnangi-ti nɛ kin kí to kullə ra 'boy kí njəkow kɪ tógi dan yəl-ti, kí to ndil kí maji al kí njəra kullə mee njémbatɪ təl rɔ-dé go ta-ti. ³ Jəi lay ya ndoki j'toi kí dan-dé-ti to, adi ndoki j'ɪnəi rɔ-ji yaki mee né-je-ti kí maji al maji al kí bo-é ra-ji, j'rai né-je kí nəl daji rɔ-ji, kɪ né-je kí mee-ji ndigi, adi j'toi dow-je kí koji-ji-ti nɔ ya wɔngi ra Lubə do-ji-ti titi kí wɔngi ra-é-né do ndəgi dow-je-ti kin bè to.

⁴ Ngà Lubə lé to njəkoo kəmtondoo kí nɔ; ndigi kí ɛ ndigi-ji nɔ kinlé bá ra adi, ⁵ loki jəi j'oyi koy kaldota-je lə-ji ya kàrè, ɛ adi j'təli j'isi kəm kdo nam kí j'nami kàdì Kristi-ti – Səi lé, aji kɪ takul ramajɪ – ⁶ ɛ adi j'tosi j'ndəli nati kɪ Kristi rəm, bá adi j'isi dora-ti nati kɪ Jeju Kristi, kdo nam kí j'nami kàdì-é-ti kin rəm to. ⁷ Bè kdo kadi kaglo-ti kí à ree kinlé, ɛ toji dow-je maji kí al do lo kí ɛ ra sə-ji kɪ takul meemajɪ liə, kdo nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti. ⁸ Kdotalə səi aji kɪ takul ramajɪ kɪ kəm rəbi kadmeə. Né kinlé i rɔ-si səi-ti al, ngà to kadkare lə Lubə. ⁹ Né-é kinlé ree kɪ takul kullə ra-si-je al, adi dow à kində-né kàdì-é al. ¹⁰ Kdotalə j'toi kullə ra ji Lubə; ɛ ra-ji kɪ takul nam kí j'nami kàdì Jeju Kristi-ti,

kdo kadi j'rai né-je kí maji-maji kí e uwə dɔ-é kete kdo kadi to kullə ra-ji.

Təl kí káre kí takul Kristi
Əbr 10:19-22

¹¹ Befa adi meɣ-si ole dɔ né-ti kin: Ndɔki lé né kí tò rɔ-si-ti ya toji kí 'toi jipi-je al, adi jipi-je kí 'to dow-je kí d'ijə-dé ganjangi 'ba-si dow-je kí d'ijə-dé ganjangi al. Dɛ lé to rɔ-dé bá dow-je d'ijə. ¹² Dɔgangi-é-ti kinlé, Kristi, dow kí Lubə mbəti-é lé, ndɔki səi 'gəi-é al rəm, bá né kí sobi dɔ Israyel-je kərə 'goti meɣ-é-ti rəm, kulənoji-je kí Lubə dɔɔ nati kí Israyel-je ə un-né mindi-é adi-dé lé kərə 'goti meɣ-é-ti rəm, kisi-si dɔnangi-ti né kin kərə ndɔki nékində meɣ dɔ-ti lə-si goto rəm, bá 'gəi Lubə al rəm tɔ. ¹³ Ngə bone bè kinlé, səi kí ndɔki əi ngərəngi kí Lubə lé, məsi Kristi ra adi 'reei wur-wur rɔ Lubə-ti kí takul nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti. ¹⁴ Kdɔtalə e bá to gin lapiya kí mbunə-ji-ti; ndògi bɔr kí gangi-ji danə təl-ji njéba-je-ti lə-nə lé, Kristi lé bá ree tuji kɔgi kí takul koy-é ə ra adi gin dow-je kí joo kinlé 'təl-né dow-je kí káre. ¹⁵ †E bujuru ndukun-je kí kúji ra-é-je lay kdo kadi gin dow-je kí joo kinlé 'təl-né kubru rɔ kí káre kí to gin dow-je kí sigi kí lapiya tò dan-dé-ti kí takul nam kí 'nam kàdì-é-ti. ¹⁶ †Adi to takul koy-é kagdəsi-ti kinlé bá, e bujuru-né ba kí tò dan-dé-ti rəm, ulə-dé-né noji nati kí Lubə adi dɛ kí gin joo lay kin ya 'təl-né dow-je kí káre-rè. ¹⁷ Kristi ree ilə mbɛ Poyta kí Maji kí sobi dɔ lapiya adi-si səi kí ndɔki əi ngərəngi kí Lubə rəm, bá adi-ji je kí ndɔki j'ə ngosi kí Lubə rəm tɔ. ¹⁸ Kì takul Kristi lé bá Ndil kí aa njay ra adi jəi kí gin joo lay kin ya j'ingəi kəm rəbi j'reei-né ngosi rɔ Bəbi-ji-ti.

¹⁹ Gin-é kin bá səi 'toi-né mba-je al rəm, bá 'toi-né njəndumə be-je al rəm ngá, ngə 'toi ngan njébe-je nati kí njékaa njay-je, adi 'toi dow-je lə Lubə. ²⁰ Səi lé, 'tò ki kəy kí d'ində gin-é dɔ njékɔwkulə-je-ti, kí dɔ njépata-je kí ta Lubə-ti ə Jeju Kristi ya to ər kí sul-é-ti. ²¹ Kì takul Kristi lé bá ər isi-né dɔ-nə-ti kí gangi-é berere-berere kdo təl kəy kí aa njay kí to kəy lə 'Babə. ²² Səi kərə, kí takul-é lé, 'tò ki kəy kí d'ində kadi to kəy kisi Lubə kí takul Ndil-é tɔ.

3

Lubə adi Pol kullə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al
Kol 1:24-29; 2:1-3; 1Pi 1:10-12

¹ Gin-é kin bá, mə Pol kí d'uwə-m dangay-ti kdo ta kí sobi dɔ Jeju Kristi lé, m'pa-né ta kí Lubə kdo ta lə-si səi kí 'toi jipi-je al. ² Kdo maji kí Lubə ra sə-m bá adi-m-né kullə kadi m'ra dan-si-ti lé, koo ə səi a kooi ta-é ya. ³ Lubə tɛɛ kí dɔ né kí tò lo bɔyɔ-é-ti adi m'gə bá m'ndangi-né ta-é sɛ tin. ⁴ †Loki 'ndói mbete kinlé rəmə, a kasi 'gəi kí né kí sobi dɔ Kristi kí tò lo bɔyɔ-é-ti lé, kəm-m ijə dɔ-ti ya. ⁵ Né kí tò lo bɔyɔ-é-ti kí bone bè Lubə adi Ndil kí aa njay tɛɛ kí dɔ-é adi njékɔwkulə-je kí njépata-je kí ta-é-ti kí d'aa njay 'gə kinlé, ndɔki e adi dow-je kí kete 'gə al. ⁶ Né kí ndɔki tò lo bɔyɔ-é-ti lé ən: Kì kəm rəbi Poyta kí Maji lé, dow-je kí 'to jipi-je al kí 'nam kàdì Jeju Kristi-ti lé, Lubə adi-dé né-je

kí maji-maji nati kà jipi-je rəm, adi 'təl dow-je kí káre-rè kà jipi-je rəm, bá adi de kà jipi-je d'ore-ṅa do kunmindi-ti liə rəm to.

⁷ Poyta kí Maji kinlé, bá Lubə ra sə-m maji, adi-m m'təl ngonnjəkullə-é kà takul tógi liə. ⁸ Mə kí m'to né al dan njékaa njay-je-ti lay kinlé, Lubə ra sə-m maji adi m'to njékilə mbe né-je lə Kristi kí maji-é al do lo kin kadi dow-je kí 'to jipi-je al rəm, ⁹ bá adi m'to njəkər man do né-je-ti kí e kí to Njèra dora kà donangi boyo low lə low-je kin rəm to. ¹⁰ Gin-é kin bá kí nè kin rəm, kà takul njékəwnə-je lé, njékəbe-je, kà njétógi-je kí dora-ti 'gə-né gosi lə Lubə kí tò kà kəy-é kəy-é lo ṅa kin, ¹¹ kí go kojra-ti kí à tò sartagangi kí e oji kete low bá e ra né-é kà takul nam kí j'nam kadi 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi ¹² ə nam-ji kadi-é-ti kà kəm rəbi me-ji kí j'adi-é kinlé ra adi me-ji nda kay-kay kadi j'ree-né ngosi ki ro Lubə-ti. ¹³ Beba m'idə-si kadi kə-je kí m'isi m'ingə kə do ta lə-si kinlé, adi or tógi-si al. Kə-je kinlé, to né riḃa lə-si.

Ndigi kí Kristi ndigi dow-je

¹⁴ Gin-é kin bá m'osi-né məkəji-m nangi nə Bobi-ji-ti, ¹⁵ kí e ya gin dow-je lay kí dora-ti kà kí donangi-ti 'te-je me-é-ti, ¹⁶ m'dəji-é kadi ra sə-si kí go riḃa-ti liə kí ṅa kin rəm, kà takul Ndil-é kə do kadi me-ji idi-né njiki-njiki rəm, ¹⁷ m'dəji-é kadi adi Kristi ra be me-ji-ti kà takul kadme-je rəm, kadi adi uləi njirə-si nangi ṅa me-ji ndigi-ti kí e ndigi-ji, ¹⁸ kə do kadi sə-ji kà ndəgi njékaa njay-je lay ya asi gəi tati-é, kà ngal-é, kà kù-é kí nangi, kà ngal-é kí taá, ¹⁹ ə a 'gəi-né kí ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé itə négə-je lay; kə do kadi né-je lay kí ro Lubə-ti taa me-ji pəl-pəl.

²⁰ Ə Lubə kí njèra kullə me-ji-ti kà takul tógi-é lé, asi ra né-je kí al do né-je kí j'dəji-é rəm, j'giri rəm. ²¹ Kadi kosgaji tò ki do-é-ti dan njékəwnə-je-ti kà takul Jeju Kristi rəm, dan dow-je-ti kí low kà kí ngosnə ya lay rəm, bá kà do bal-bal rəm to. Amen!

4

Kində ro nati me-je kadme-je-ti

Kol 3:12-14; Ròm 12:4-8; 1Kò 12:4-31

¹ Beba mə Pol kí d'uwə-m dangay-ti kə do ta kí səbi do ta lə 'Babe lé, m'ulə dingəm me-ji-ti kadi adi panjiyə-si ow nati kà ba kí Lubə ba-si. ² †Kadi 'toi njəsəl do-si səl kí or njuti rəm, kadi 'səli ləm-ləm rəm, kadi 'toi njékilə me-ji do madi-é-ti rəm. Isi do-ti kà ṅa ə 'ndigi-né-ṅa rəm to. ³ Ra kí Ndil kí aa njay ra adi 'toi dow-je kí káre kinlé, e ya uwəi ṅa kà kəm rəbi lapiya kí tò dan-si-ti.

⁴ Kəotalə j'toi kubru ro kí káre-rè,

Ndil kí aa njay ra káre-rè,

bə ya to Lubə ba-si kə do nékində me-je do-ti kí ra káre-rè;

⁵ 'Babe ra káre-rè,

kadme-je ra káre-rè,

batəm ra káre-rè,

⁶ Lubə ra káre-rè

ə e ya to Bobi dow-je lay rəm,

ə be do nékində-je-ti lay rəm,

ra kullə dan dow-je-ti lay rəm,

bá isi me-je dow-je-ti lay rəm to.

† 4:2 4:2 Kol 3:12,13

⁷ Ngà Lubə ra sə-ji maji adi nǎ-nǎ dan-ji-ti ya Kristi adi-é kadmee kà gangi-é gangi-é. ⁸ Gin-é kin bá 'ndàngi-né mee mbete-ti kí aa njay 'panè:

Ẹ ɔw lo-je-ti kí taá nu, kì dow-je kí uwə-dé ta rɔ-ti;

Ẹ ləbi dow-je kadmee-je.

⁹ «Ẹ ɔw lo-je-ti kí taá nu» lé kɔr mee-é to ri wa?

Kɔr mee-é to, kete bá kadi ɔw taá lé,

ndɔki ɛ risi ɔw njal gin nangi-ti.

¹⁰ Ẹ kí risi nangi lé, to ɛ ya ó ɔw sam dɔrɔ-ti nu,

kɔ kadi taa lo pəl-pəl mee né-je-ti lay.

¹¹ Kadmee kí ɛ adi lé ón:

Ẹ adi dɛ kí dan-ti-je 'to njékɔwkwulə-je,

Ẹ adi dɛ kí nǎ-je 'to njépata-je kí ta Lubə-ti,

Ẹ adi dɛ kí madi-je 'to njékilə mbɛ Poyta kí Maji,

Ə adi dɛ kí nǎ-je 'to njékɔrnɔ-je kì njéndó dow-je né.

¹² Ẹ ra bè kɔ kadi njékaa njay-je d'asi gaki kadi 'ra kullə kadi dɛ kí 'to kubru rɔ Kristi lé d'ɔw-né kì kete-kete, ¹³ sar kadi jəi lay ya j'təli-né dow-je kí kare-rè mee kadmee-ti rəm, mee gə Ngon lə Lubə-ti rəm, kadi j'toi dow-je kí j'togi gangi, sar kadi j'asi-né-nǎ kì Kristi berere mee panjiyə-é-je-ti, ¹⁴ kɔ kadi j'toi ngan-je kí pungum man ɔw sə-dé yó-je kì nè-je kin al, nè néndó-je lay à kulə-ji yəl yó-je kì nè-je, bá kadi j'toi né kədi lə njera né kədi-né dow-je kur-dé-né wale kin al rəm, ¹⁵ ngà kadi j'pai ta kí tɔgrɔ-ti kì ndignə rəmə, j'a tɔgi mee né-je-ti lay kadi j'titi-né-nǎ kì Kristi kí to dɔ kin bè. ¹⁶ †Kì takul-é bá kubru rɔ lay tò-né ta-nǎ-ti kì gangi-é gangi-é maji kì takul njirə-je kì gul-je lay kí uwə-é nati ngə ə ngon rɔ kí rá-rá ra kullə liə adi kubru rɔ tɔgi-né rəm, bá ɔw-né kì kete-kete kì takul ndignə rəm tɔ.

Panjiyə kí low kì panjiyə kí sigi

Kol 3:1-16; Gal 5:10-25

¹⁷ Gin-é kin bá m'idə-si-né ə m'a-né dɔ-ti njàngi kì ri 'Babe m'panè: Adi panjiyə-si titi-nǎ kì panjiyə njékadmee al-je kí tagir lə-dé to tagir kí mee wəy kare kin al. ¹⁸ Tagir lə-dé to tagir kí dɔ mbé-ti, adi 'goto mee kiskəm-ti lə Lubə, kɔtələ négə al kì meɛngə lə-dé. ¹⁹ Dɛ lé 'gə rɔsɔl al, adi kaya ya to kullə ra-dé sar adi d'ɪnə rɔ-dé yaki mee né-je-ti kí tɔ nɛ ya kàrè mee-dé uwə-dé kì ta al.

²⁰ Ngà səi lé, gangi-é kin bá to ta kí sɔbi dɔ Kristi kí 'ndó-si lé al.

²¹ Jeju Kristi lé 'pa ta kí dɔ-é-ti d'adi ooi rəm, bá néndó kí sɔbi dɔ-é kí ɔw go-nǎ-ti kì ta kí tɔgrɔ-ti liə kàrè 'ndó-si, kadi ²² †tusi panjiyə-si kí kete ndɔki lé ɪnəi kɔgi. Ndɔki lé, bo né-je kí maji al maji al tɔ mee-si-ti, ədi-si kɔ tuji-si. ²³ Adi Ndil kí aa njay təl-si adi 'toi dow-je kí sigi mee tagir-je-ti lə-si ²⁴ †ə 'təli dow-je kí sigi kí Lubə ra-dé kí go meɛndigi-ti liə kɔ kadi 'ra né kí njururu kì né kí aa njay kì takul ta kí tɔgrɔ-ti.

²⁵ Gin-é kin bá 'tusi takədi ɪnəi kɔgi ə kadi nǎ-nǎ idə madi-é ta kí tɔgrɔ-ti, kɔtələ jəi j'toi ngan rɔ-nǎ. ²⁶ Kinə wɔngi ra-si kàrè, 'rai majal al; adi kadi ur dɔ wɔngi-ti lə-si al; ²⁷ kəm lo kí ndɛ bè ya kàrè ɪnəi adi Sú ilə nja-é-ti al. ²⁸ Dow kí to njəbogi kàrè, kadi bɔgi al ngá. Ngà kadi ur rɔ-é biri ya ra kullə kì ji-é kɔ kadi ra-né kì dow-je kí d'ɔw ndoo né

tɔ. ²⁹ Adi ta kí tò ñe káre ya kàrè tɛɛ ta-si-ti al; ngà kinè tò kadi 'pai ta rəmə, kadi to ta kí maji kí à kullə dingəm meɛ dow-je-ti rəm, bá à ra maji kɪ dow-je kí d'oo rəm tɔ. ³⁰ Ndil kí aa njay lə Lubə lé, 'tuji meɛ-é al; ɛ bá isi meɛ-si-ti titi pɔ kí Lubə ɔsi-si-né kɔɔ ndo kí à taa-si-né kilə-si taá kí tagangi-je-ti. ³¹ Né lay kí to meɛkati, kɪ rɔkati kanana, kɪ wɔngi, kɪ kilə kɔl, kɪ kulə ta ndil-na-ti, kɪ né lay kí to meɛndul ya adi goto dan-si-ti.* ³² †Adi meɛ-si maji kɪ na rəm, adi ta ð meɛ-si kɔɔ-na rəm, ñəi go majal lə-na kɔgi titi kɪ Lubə ñə-né go majal lə-si kɔgi kɪ takul nam kí 'nami kàdɪ Kristi-ti kin bè tɔ.

5

Panjiyə kí lo kí ndógi-ti

1Te 4:1-8; 1Kɔ 6:9-11

¹ Səi lé, 'toi ngan lə Lubə, adi ɛ ində-si dan kəm-é-ti ɔn ɔ 'ndaji kullə ra-é; ² adi ndigi dow-je bá uwə meɛ-si, titi kí Kristi ndigi-ji-né bá ɛ ya adi-né rɔ-é Lubə kadkare-ti adi d'ilə məsi-é nangi kɔɔ ta lə-ji kin bè. Adi to kadkare kí nəl Lubə titi ubi kí ɔti maji.

³ Kaya-je, kɪ né-je lay kí tò ñe, əse kəmkəi lé, to né-je kí kadi ta-é ya kàrè uwə ɔ-si al. Gangi-é kin bá tuwə njékaa njay-je. ⁴ Ta-je kí tò ñe, kɪ ta mbə-je, kɪ sokɪ-na-je lé, to né-je kí tuwə-si al. Ngà né kí tuwə-si lé, to oiyo kí kadi 'rai Lubə. ⁵ Kɔɔ né kí kadi 'gəi maji ɔn: Njərakaya rəm, njəra né-je kí tò ñe əse njəkəmkəi adi to njəpole magi rəm lé, d'a goto meɛ kɔɔbe-ti lə Lubə de kɪ Kristi. ⁶ Adi dow pa ta-je kí meɛ wəy kare ədi-si-né al. Kɔɔ to ta lə né-je kí maji al kinlé bá wɔngi ra-né Lubə ɔ njəmbati təl rɔ-dé go ta-ti liə. ⁷ ɔn ɔ kində ya indəi rɔ-si nati sə-dé al.

⁸ Kɔɔtalə, ndəki isi lo kí ndul-ti, ngà bone bè 'nami kàdɪ 'Babe-ti adi 'toi dow-je kí isi lo kí ndógi-ti ngá. Bəba adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí d'isi lo kí ndógi-ti. ⁹ Kɔɔ panjiyə kí lo kí ndógi-ti lé to meɛmaji, kɪ né ra kí njururu, kɪ ta kí tɔgrɔ-ti. ¹⁰ ɔri kəm né-je kadi 'gəi né kí nəl 'Babe, ¹¹ ə né-je kí lo kí ndul-ti kí to né-je kí kɔgi kare kinlé uləi rɔ-si dan-ti al, ngà uni kam ɔ-ti. ¹² Kɔɔtalə né-je kí dow-je kin d'isi 'ra lo ɔyɔrɔ-ti lé, tò rɔsɔl mbing ya maji pa ta-é al. ¹³ Ngà né-je lay kinlé loki dow un kam ɔ-ti rəmə, lo ndógi ɔ-ti. ¹⁴ Kɔɔtalə, né kí lo ndógi ɔ-ti lé, né-é təl to londógi ngá. Gin-é kin bá 'pa-né 'panè:

I njətofi, i taá ɔɔ bi-ti,

I taá dan dow-je-ti kí d'oy

ə Kristi à kadi lo ndógi ɔ-i-ti doo.

¹⁵ Bəba ooi go panjiyə-si maji. 'Rai né tokɪ mbə-je bè al, ngà 'rai né ra lə dow-je kí kəm-dé aa njay. ¹⁶ †Inəi kaglo adi dəə kɔgi kare al, kɔɔtalə j'isi meɛ ndo-je-ti kí maji al*. ¹⁷ Gin-é kin bá kadi 'toi mbə dow-je al, ngà kadi 'gəi né kí meɛ 'Babe ndigi. ¹⁸ Adi yibi ra-si al, nè à ra kadi kullə ra-si tò jugi-jugi; ngà adi Ndil kí aa njay bá taa lo meɛ-si-ti ¹⁹ †rəmə, oji-na ta kɪ pa-je, kɪ pa kɔsgaji-je, kɪ pa-je kí gay-gay kí Ndil kí aa njay ində ta-si-ti rəm, bá usi pa-je 'tɔyi-né 'Babe kɪ meɛ-si kí

* 4:31 4:31 Kol 3:8 † 4:32 4:32 Kol 3:13 † 5:16 5:16 Kol 4:5 * 5:16 5:16 Kol 4:5 † 5:19 5:19 Kol 3:16,17

káre-rè rəm tɔ. ²⁰ Dɔkaglo-je lay ya, 'rai oiyo Bɔbi-ji Lubə k̀̀ ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi k̀̀do né-je lay.

Ta k̀̀ sobi do kisi-n̄a lə dené k̀̀ dingəm

Kol 3:18–4:1; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

²¹ Səi k̀̀ 'b̀əli Kristi lé, uləi do-si gin tógi-ti lə-n̄a. ²² †Səi dené-je, kadi n̄a-n̄a dan-si-ti ulə do-é gin tógi-ti lə ngɔbi-é titi k̀̀ isi uləi-né do-si gin tógi-ti lə 'Babe kin bè. ²³ Kdɔtalə dingəm to do dené titi k̀̀ Kristi to-né do njékəwn̄a-je k̀̀ 'to kubru rɔ-é ə ɛ to Njəkaji-dé kin bè. ²⁴ Titi k̀̀ njékəwn̄a-je d'ulə-né do-dé gin tógi-ti lə Kristi kinlé, kadi n̄a-n̄a dan dené-je-ti ulə do-é gin tógi-ti lə ngɔbi-é m̄eɛ né-je-ti lay tɔ. ²⁵ †Ə səi dingəm-je, 'ndigi ne-si-je titi k̀̀ Kristi ndigi-né njékəwn̄a-je sar oy-né k̀̀do ta lə-dé kinlé bè. ²⁶ Ɛ ra bè togi-dé-né k̀̀ man rəm, k̀̀ ta lə Lubə rəm, adi d'aa njay ə ində-dé-né tagay adi Lubə; ²⁷ Kdo kadi njékəwn̄a-je kinlé d'ə n̄ə-n̄ə-ti titi dené k̀̀ ɔw k̀̀ ta ngɔw ə ra rɔ-é adi ndóle rəm, yoro goto rɔ-é-ti rəm, rɔ-é ungi kulə al rəm, bá né k̀̀ maji al ya goto rɔ-é-ti rəm kin bè tɔ. Ə kadi 'to tagay rəm, bá kadi ta madi goto do-dé-ti rəm tɔ. ²⁸ Gangi-é kin ya dingəm ə ndigi-né ne-é titi k̀̀ ɛ ndigi-né daji rɔ-é kin bè tɔ. Dow k̀̀ ndigi ne-é lé, dowbé ndigi daji rɔ-é ya tɔ. ²⁹ Kdɔtalə dow k̀̀ ɔsi rɔ-é k̀̀ ta ya goto, ngà dow lé ul rɔ-é, ə tɔsi kəm-é do-ti titi k̀̀ Kristi ra-né k̀̀ njékəwn̄a-je kin bè. ³⁰ Kdɔtalə jəi j'toi ngan rɔ Kristi. ³¹ Beba 'ndàngi 'panè: Gin-é kin bá dingəm ə kiɲə-né kɔ-é k̀̀ bɔbi-é k̀̀do tiɲə rɔ ne-é-ti ə dɛ joo lay d'a təl to kubru rɔ k̀̀ káre-rè. ³² Ta k̀̀ tɔ lo bɔyɔ-é-ti kinlé to ta k̀̀ boy ə m̄a m'idə-si rəsi m'panè: To ta k̀̀ sobi do Kristi k̀̀ njékəwn̄a-je. ³³ Ngà k̀̀ sobi do-si lé, kadi n̄a-n̄a ya ndigi ne-é titi k̀̀ ndigi-né daji rɔ-é bè ə kadi dené k̀̀ rá-rá kàrè ilə kuji do ngɔbi-é-ti tɔ.

6

Ta k̀̀ sobi do ngan-je k̀̀ njékoji-dé-je

¹ †Səi ngan-je, uləi do-si gin tógi-ti lə njékoji-si-je [k̀̀ gangi-é k̀̀ 'Babe ndigi]*, kdɔtalə ɛ kin bá to né k̀̀ njururu. ² «'Təti kagi bɔbi-i k̀̀ kɔ-i» – ɛ kin bá to k̀̀ dɔsay dan ndukun-je-ti k̀̀ kunmindɪ dan go-é – ³ beba 'a kisi maji ə bəl-i ə n̄a-né dɔnangi-ti. ⁴ †Səi bɔbi ngan-je, 'tuji m̄eɛ ngan-si-je al, ngà ooi go-dé ə 'ndoi-dé né, 'rai-dé kadi iləi-dé rəbəə k̀̀ gangi-é k̀̀ 'Babe ndigi.

Ta k̀̀ sobi do bə-je k̀̀ 'ba-dé-je

⁵ †Səi bə-je, 'təli rɔ-si go ta-ti lə dow-je k̀̀ 'to 'ba-si-je k̀̀ bəl, k̀̀ kuji k̀̀ kilə, k̀̀ m̄eɛ k̀̀ nda kay titi k̀̀ isi 'təli-né rɔ-si go ta-ti lə Kristi kin bè; ⁶ 'rai bè takəm-dé-ti par al rəm, bá k̀̀do nəl-né dow-je al rəm, ngà 'rai k̀̀do to k̀̀ 'toi ngannjékullə-je lə Kristi k̀̀ isi 'rai né k̀̀ Lubə ndigi k̀̀ m̄eɛ-si k̀̀ káre. ⁷ 'Rai kullə adi-dé k̀̀ rɔnəl titi-n̄a né k̀̀ to kullə lə 'Babe bè, bɪ titi to kullə lə dow al. ⁸ Səi 'gəi k̀̀ dow k̀̀ to bə əse to bə al kàrè, 'Babe ə kugə do ji-é sobi do maji k̀̀ ɛ ra. ⁹ †Səi 'ba bə-je kàrè,

† 5:22 5:22 Kol 3:18; 1Pi 3:1 † 5:25 5:25 Kol 3:19; 1Pi 3:7 † 6:1 6:1 Kol 3:20 * 6:1 6:1 Ta-je k̀̀ tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto m̄eɛ mbete-je-ti k̀̀ dɔsay k̀̀ dan-ti-je k̀̀ 'ndàngi k̀̀ ji-dé k̀̀ ta greki. † 6:4 6:4 Kol 3:21 † 6:5 6:5 Kol 3:22-25 † 6:9 6:9 a Kol 4:1; b Kol 3:25

'rai sə-dé bə ya tɔ; adi-dé kò al; sɛi 'gəi kí ɛ kí to 'Ba-si rəm, to 'Ba-dé rəm lé, isi dɔrɔ-ti ə ɛ ɔr kəm dow al.

Néro-je lə njèkadmeɛ

¹⁰ Kadi m'tol-né ta-é lé, uləi njirə-si dɔ 'Babe-ti ə ubəi kul tógi-é kí al dɔ tógi-je lay kin. ¹¹ 'Tuləi néro-je lə Lubə lay rɔ-si-ti, kɔ kadi ɔi-né gərərə nò Sú-ti kí njètulə-si nati. ¹² Kɔtalə j'isi 'roi kà dow-je al, ngà j'isi j'roi kà ndil-je kí maji al, kà tógi-je, kà njékɔbɛ kí londul-ti kí dɔnangi-ti nè rəm, bá j'isi j'roi kà ndil-je kí maji al kí dɔrɔ-ti rəm tɔ. ¹³ Gin-é kin bá kadi ɔyi néro-je lə Lubə lay, kɔ kadi ɔi-né gərərə meɛ ndɔ-je-ti kí maji al rəm, bá kadi loki go-é gangi lay kàrè ɔi-né dingəm rəm tɔ. ¹⁴ Beba ɔi dingəm. Adi ta kí tɔgrɔ-ti nɔy kí ndaa dɔbɛdi-si bə; adi né ra kí njururu nɔy kí né kɔn kadi asgar-je ta né kati-ti bə; ¹⁵ rɔ tungə pilingi kɔ kilə mbɛ Poyta kí Maji kí sobi dɔ lapiya lé bá adi toki saba nja-si-ti bə; ¹⁶ meɛ né-je-ti lay ya adi kadmeɛ toki dɔ lə-si bə. Ningə-je lə Njèmeɛndul kí ta-é ɔ pər kinlé, dɔ lé bá à taa dɔ-si-ti. ¹⁷ Adi kaji toki jɔgi ngəm dɔ-si bə ə adi Ta lə Lubə kí to kiyərɔ kí Ndil kí aa njay adi-si lé tò ji-si-ti tɔ. ¹⁸ Nɔ-je lay ya adi Ndil kí aa njay ɔsi-si adi 'pai ta kà Lubə kà kəm rəbi-je lay ə 'nɔi ta-é-ti 'dɔji-é-né né. Beba uwəi rɔ-si ngà, isi kəm dɔ rɔ-si-ti kadi 'pai ta kà Lubə. 'Pai ta kà Lubə kɔ njékaa njay-je lay. ¹⁹ 'Pai ta kà Lubə kɔ ta lə-m tɔ; kɔ kadi Ndil-é ində ta ta-m-ti adi m'nda meɛ-m kɔy m'ilə mbɛ né kí tò lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ kà dɔ-é kà takul Poyta kí Maji kin. ²⁰ Poyta kí Maji kinlé bá mɔ m'to takəm Kristi adi m'ilə mbɛ-é bá m'ɔ-né dangay-ti tin. 'Dɔji Lubə kadi m'nda meɛ-m kɔy m'pa ta-é titi kí tò kadi m'pa-né.

Ta-je kí sobi Pol kà lapiya-je kí ra

²¹ †Kɔ kadi sɛi kàrè 'gəi-né ta kí dɔ kisi-m-ti kà né-ti kí m'isi m'ra lé, Tisiki kí to ngonkɔ-m kí njèkadmeɛ kí m'ində-é dan kəm-m-ti kí to ngonnjékullə kí njékɔ dɔ ndi-é-ti meɛ kullə-ti lə 'Babe ya à kow kɔr lay kidə-si.† ²² Gin-é kin bá m'ulə-é-né rɔ-si-ti bə, kɔ kadi 'gəi-né ta kí sobi dɔ kisi-ji nè kin rəm, bá kadi ɔw sol meɛ-si rəm tɔ. ²³ Kadi Bɔbi-ji Lubə kà 'Babe Jeju Kristi d'adi lapiya kà ndigi dow-je, kà kadmeɛ nɔy kà njèkadmeɛ-je. ²⁴ Kadi ramaji lə Lubə nɔy kà dow-je lay kí 'ndigi 'Babe lə-ji Jeju Kristi ndigi kí sɔy-é goto.

Mbete kí Pol ndàngí adi Pilipi-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngí adi Pilipi-je

Pol ɔ dangay-ti ɔ to bebo Rɔm-ti je bè, bá ɛ ndàngí-né mbete kin. ɔ ɛ ɔ mee ji njékɔbe-je-ti kadi d'a tɔl-é. Bè ya kàrè to mbete kí pa ta kí sobi dɔ rɔnəl liə, kà oiyo kí ɛ ra njékadmee-je kí bebo Pilipi-ti.

Pol ilə mbe Poyta kí Maji bebo Pilipi-ti, dɔnangi Maseduwan-ti dɔnangi Greki-ti kəl-é kí taá-ti ɔ ində gin njékəwnə-je káre lo-é-ti (Knj 16). Ganglo-é-ti kin ya mbunə-dé kà njékadmee-je kí Pilipi-ti gangi al; adi de d'ulə kà là d'adi-é 'ra-né siə nja nɔ-nɔ mee kullə-ti liə kí isi ra adi Lubə. Mee mbete-ti kinlé, ɛ ra-dé oiyo kɔ kadkare kí d'ulə-né Eproditi d'adi ree-né adi-é ngosné bəy kinlé rəm, bá ɛ pa ta kí sobi dɔ ndigi kí ɛ ndigi-dé mee mbete-ti kinlé rəm tɔ. Lo kɔr-é-ti kí 1 lé ɛ ra oiyo 'Babe rəm, bá pa ta kí sobi dɔ gangi kisi-é rəm tɔ. Lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ɛ tɔji nɛndaji-je kí sobi dɔ soldɔ ɔ kí boy nɔ lé to soldɔ lə Jeju Kristi. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ɛ pa ta kí sobi dɔ maji lə mee kí kində dɔ Kristi-ti bi dɔ dow-ti al, ɔ lo kɔr-é-ti kí 4 lé, ɛ ulə dingəm mee njékadmee-je-ti kadi 'to dow-je kí káre rəm, kadi 'ra rɔnəl rəm, bá pa ta kí sobi dɔ lapiya lə Lubə rəm tɔ.

Tɔji rɔ kà Lapiya kí ra

¹ †Mɔ Pol, je kà Timote kí j'to ngannjékullə-je lə Jeju Kristi j'isi nati bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si səi njékaa njay kí 'toi njénam kàdì Jeju Kristi-ti rəm, m'adi-si səi njékində kəm-si go njékəwnə-je-ti rəm, bá madi-si səi njékində kəm-si go né-ti lə njékəwnə-je kí isi mee bebo Pilipi-ti rəm tɔ. ² Kadi Bɔbi-ji Lubə de kà 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji kà lapiya lə-dé nɔy sə-si.

³ Nɔ-je lay kí mee-m ole dɔ-si-ti taá ya rəmə m'ra oiyo Lubə lə-m. ⁴ Ta-je lay kí m'pa kà Lubə kɔ-si lay kinlé, ndɔ-é ndɔ-é ya m'pa kà rɔnəl, ⁵ kɔ kində kí indəi rɔ-si ta Poyta-ti kí Maji ndɔ-ti kí dɔsɔy sar tɛɛ-né bone. ⁶ M'gə maji kí njékulə gin kullə kí maji nɔ mee-si-ti kinlé, à ra bè-bè ya tɔl ta-é ndɔ təl-ti lə Jeju Kristi.

⁷ Səi lé, to tó-é kadi m'ɔw kà tagir-je kí bè kin dɔ-si-ti lay, kɔtələ m'ində-si dan kəm-m-ti. Kɔ maji kí Lubə ra sə-m dangay-ti rəm, lo pa ta gangi-né dɔ Poyta kí Maji-ti rəm, lo kilə mbe-é-ti kà tɔgi rəm kinlé, səi lay ya ɔi sə-m mee-é-ti. ⁸ Lubə gə kí səi lay ya m'ndigi-si ko ndigi lə Jeju Kristi.

⁹ ɔ né kí m'dəji mee ta-je-ti kí m'isi m'pa kà Lubə lé, m'dəji kadi ndignə lə-si ɔw kí kete-kete ɔ kadi to ndignə kí 'gəi gin-é maji rəm, 'gəi kɔri-né mbunə né-je kadi aa njay rəm tɔ. ¹⁰ Bè kɔ kadi asi kadi ooi né kí maji ɔ 'gəi rəm, kadi 'toi njéra né kí tɔgrɔ-ti rəm, kadi 'toi dow-je kí ta goto dɔ-si-ti ndɔ təl-ti lə Kristi rəm, ¹¹ kadi kà takul Jeju

Kristi rəmə 'rai-né né kí njururu, kɔ kadi dow-je d'osi-né gaji Lubə rəm, 'tɔy-é-né rəm tɔ.

Ka Pol dangay-ti

¹² Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, né kí m'ndigi kadi 'gəi ɔn: Né kí tɛɛ dɔ-m-ti lé, ra adi Poyta kí Maji ɔw-né ki kete. ¹³ †Beba meɛ ndɔgi-ti lə ngar lay rəm, kɔ lo-je lay ya dow-je 'gə maji kí to ta kí sobi dɔ ta lə Kristi bá m'a-né dangay-ti. ¹⁴ Ə njékadmeɛ-je nɔ ya, ka-m dangay-ti lé, ra adi d'ubə kul 'Babe rəm, adi-dé tɔgi dɔ madi-é-ti bəy rəm, bá ɔr bəl meɛ-dé-ti kɔgi kadi d'ilə mbɛ ta lə Lubə kɔ rɔ tungə-dé rəm tɔ. ¹⁵ Tɔgro-ti ya, ta lə Kristi lé, dɛ kí dan-ti-je 'ndó dow-je kɔ kim-nɔ, kɔ jangi, ngà dɛ kɔ nɔ-je 'ra kɔ tagir kí maji tɔ. ¹⁶ Dɛ kinlé 'ra kɔ tagir ndignɔ ə 'gə kí kisi-m nè kinlé tɔ kɔ kadi m'pa ta m'gangi-né dɔ Poyta kí Maji. ¹⁷ Ngà dɛ kí dan-ti-je lé, d'ilə mbɛ ta lə Kristi kɔ tagir kim-nɔ kɔ jangi meɛ-dé-ti. Tagir-je lə-dé lé aa njay al. Dɛ 'gir kí to kɔ kí rangi bá n'isi n'adi-mi dɔ madi-é-ti dɔ ka-m dangay-ti.

¹⁸ Ngà bè kàrè, lé to ndangi bá 'ra əse 'ra né kí tɔgro-ti kàrè, mbɛ ta lə Kristi ba-né adi rɔ-m nəl-m ə à nəl-m ya bəy rəm tɔ. ¹⁹ Takul ta-je kí isi 'pai kɔ Lubə rəm, kɔ takul Ndil Jeju Kristi kí isi gəti-m kin ya, m'gə-né kí né-je kinlé à kɔw sə-m ki kaji-ti. ²⁰ Gangi-é kí m'isi m'ngəbi-né kɔ rɔ ngɔ rəm, kɔ meɛ kí kində dɔ-ti rəm kinlé, né kí rɔ-m à sɔl-m dɔ-ti ya goto. Ngà bone bè kinlé, meɛ-m nda kay titi kí kete low, adi lé to koy-m əse to kisi-m kɔ dɔ-m taá kàrè, Kristi lé dow-je d'a kɔsi gaji-é kɔ takul-m ya.

²¹ Kɔɔtalə mɔ lé, Kristi bá to kisi kɔ dɔ taá lə-m, adi m'oo koy ki nékugə dɔji. ²² Ngà kinə kisi-m kɔ dɔ-m taá nè kinlé, maji-é tɔ kɔ kullə lə-m bəy rəmə, m'gə né kí m'a mbəti al. ²³ Meɛ-m ra joo: 'Bo kadi m'ɔw m'isi kɔ Kristi bá ra-m kɔ to né kí maji bore ngay. ²⁴ Ngà kɔ ta lə-si lé, kisi-m kɔ dɔ-m taá nè kin maji nɔ bəy rəm tɔ. ²⁵ M'gə maji mbiri-mbiri kí m'a kisi kɔ dɔ-m taá ə səi lay ya m'a kisi sə-si kɔ kɔw ki kete lə-si rəm, bá kɔ rɔnəl lə-si meɛ kadmɛɛ-ti rəm tɔ. ²⁶ Beba loki m'a təl kɔw dan-si-ti gogi lé, m'a təl gin né kində kadi lə-si kí nɔ kɔ nam kí 'nami kadi Jeju Kristi-ti.

Ka dingəm ta rɔ-ti

²⁷ Kɛ bá adi panjiyə-si ɔw nati kɔ Poyta kí Maji lə Kristi, kɔ kadi lé, m'ɔw m'oo-si əse m'isi rangi kàrè rəmə, m'oo poy-si kí ɔi gərərə kɔ tagir kí kàre-rè rəm, ɔi dɔ-ji-nɔ-ti lay 'roi kɔ meɛ kí kàre-rè dɔ kadmɛɛ-ti kí ɔw nati kɔ Poyta kí Maji rəm tɔ. ²⁸ Adi njéba-je d'ində-si bəl-ti ndɔ al. Gangi-é kin bá tɔji tɔji lə-dé ndaa-ti rəsi, ngà səi rəmə tɔji kaji lə-si tɔ; to né kí j rɔ Lubə-ti. ²⁹ Kɔɔtalə kí sobi dɔ Kristi lé, Lubə ra sə-si maji kadi adi-é meɛ-si kí kadi ya par al, ngà kadi ingəi kɔ kɔ ta liə dɔ-ti tɔ. ³⁰ †Bone bè kin səi isi roi kɔ rɔ kí m'ro m'adi ooi kɔ kəm-si rəm, bá m'isi ta-ti bəy adi ooi ta-é rəm tɔ.

2

Kində rɔ nati kɔ sɔldɔ

¹ Kinə sɔlmeɛ tɔ kɔ takul nam kadi Kristi-ti rəm, kadi-nɔ ta dingəm tɔ kɔ takul ndignɔ rəm, kuwə-nɔ lubi-lubi tɔ kɔ takul Ndil kí aa njay rəm,

ta kí ò mee kɔɔ-nà tò rəm, bá koo kəmtondoo tò rəm lé, ² adi tagir lə-si ɔw nati; ko ndigi kí káre ya 'ndigi-nà; adi mee-si tò nati káre; indəi rɔ-si nati; 'rai bè kadi rɔnəl lə-m ɔr-né njuti. ³ 'Rai né madi kà jangi əse kɔɔ ríba kí ndangi kare al rəm; ngà kà takul sɔldo lé, dow-je kí rangi bá kadi ooi-dé kà dow-je kí 'boy d'itə-si. ⁴ Né-je kí à maji sə-si səi ya par bá kadi kəm-si tò go-ti al, ngà kadi ná-ná dan-si-ti adi kəm-é to go né-je-ti kí à maji kà ndəgi dow-je to bane.

⁵ Tagir kí tò mee Jeju Kristi-ti kin ya, adi tò mee-si-ti to.

⁶ E kí né kí rɔ-é-ti lay ya toji kadi to Lubə, ngà koo bá e oo kasi-nà lə-dé de kà Lubə kinlé kí né kəw rɔ do-ti al.

⁷ E mbati ríba liə kà meəndigi liə ya, təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti, təl rɔ-é adi tanà kà dow-je rəm, dow-je 'gə-é kí e to dow rəm to.

⁸ Kristi sɔl do-é kà meəndigi liə, təl-né rɔ-é go ta-ti sar ya oy-né, ɔw mbing ya oy do kagdəsi-ti.

⁹ Gin-é kin bá Lubə ɔr-né jikol-é kí taá ə adi-é ri kí itə ri-je lay,

¹⁰ kɔɔ kadi dɔrɔ-ti kà dɔnangi-ti, kà gin nangi-ti kin ya, né-je lay 'tosi məkəji-dé nangi kà ri Jeju rəm,

¹¹ bá kadi ndɔ dow kí rá-rá ya pa ta rəsi ɔsi-né gaji Bɔbi-ji Lubə panè: Jeju Kristi to 'Babe.

Njəkadmee to londógi kí dɔnangi-ti

¹² Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, səi lé 'toi njətəl rɔ-si go ta-ti kà ndo-je lay, 'rai kullə do kaji-ti lə-si kà bəl rəm, kà dadi rəm; 'rai kɔɔ takəm-m al, ngà bone bè kí m'goto sə-si kin ya kàre, kadi 'rai kí do madi-é-ti ya bəy. ¹³ Kɔɔ Lubə ya bá ində ndigi ra né mee-si-ti rəm, bá ɔsi-si adi 'rai né kí ɔw nati kà kɔjra liə kí to kɔjra meemaji.

¹⁴ Né-je lay ya kadi 'rai kà yunta al rəm, kà najta al rəm, ¹⁵ kɔɔ kadi ta goto do-si-ti rəm, kadi aai njay rəm, kadi 'toi ngan lə Lubə kí ta goto do-si-ti dan dow-je-ti kí njéndəm majal mbul-mbul kí 'to njemeəndul-je. Dan-dé-ti lé, səi 'ndógi titi pər ngəl-je kí dɔnangi-ti nə, ¹⁶ kà takul ta kí sɔbi do kiskəm kí 'pai. Ndo təl Kristi-ti rəmə, e kin ya bá à to né ríba lə-m ə à toji kí ngodi lə-m lé, m'ay kəgi kare al rəm, bá koo lə-m kàre tò kəgi al rəm to. ¹⁷ Ə kinə lé kadi m'toki man nduu kí 'mbəl logugi né-ti, do kadkare-ti kí adi Lubə kà takul kadmee lə-si ya kàre adi-m rɔnəl rəm, bá m'ra rɔnəl-é nati sə-si lay rəm to*. ¹⁸ Bè ya to, səi kàre adi rɔ-si nəl-si do-ti rəm, bá 'rai rɔnəl-é nati sə-m rəm to.

Kɔw mba lə Timote rəm, lə Epaproditi rəm

¹⁹ M'ində mee-m do 'Babe Jeju-ti, kí m'a kullə Timote rɔ-si-ti ngəsnə, kɔɔ kadi təl ree idə-m poy-si kadi mə kàre mee-m usi-né nangi to. ²⁰ Kɔɔtalə gangi kisi-si kinlé, Timote lé ya par ə to rɔ-é kí tɔgrɔ-ti, bə m'ɔw kà dow kí rangi kí à kore kadi-m mee tagir-je-ti kí sɔbi do-si kin al. ²¹ Kɔɔtalə ndəgi dow-je lay d'ɔw kà sangi né-je-ti kí sɔbi do-dé de

* **2:17** 2:17 Pol un rɔ-é oji-né man nduu kí 'mbəl do né-ti kí d'adi kɔɔ gugi-né né bá pa-né ta kí do koy-é-ti (Tɛt 29:38-42; Kni 15:1-10; 2Ti 4:6).

ya bi 'sangi 'lə Jeju Kristi al. ²² Ngà Timote lé toji kadi rə liə adi 'gəi maji. E isi mbó-m-ti titi kí ngon isi-né mbó bəbi-é-ti ə un rə-é ində ta kullə-ti nati sə-m kđo Poyta kí Maji. ²³ Adi kinə ta kí də-m-ti aa njay rəm, e bə m'oji kullə-é rə-si-ti nɔɔ rəm, ²⁴ mə ya kàrè m'adi mɛɛ-m 'Babe kí mə kì də-m 'a kow nɔɔ ngəsnè tɔ.

²⁵ Ngà m'oo maji nɔ kadi m'təl m'ulə Epaproditi kí to ngonkɔ-m kí njəkadmɛɛ rəm, madkullə lə-m kì madi rə lə-m kí uləi-é rə-m-ti kì né-je kí m'ow ndoo-é. ²⁶ Səi lay ya bə koo-si ra-é ləti-ləti rəm, bə ta mɔy liə kí usi mbi-si-ti kin kàrè adi-é kɔ nɔ rəm tɔ. ²⁷ Rə-é lé to-é nɔ adi tɔ ta koy-ti ya, ngà Lubə oo kəmtondoo liə, to kəmtondoo liə e par bə oo tin al, ngà to kəmtondoo lə-m mə tɔ, bə kđo kadi mɛɛkɔ lə-m ree-né kì də madi-é-ti də madi-é-ti al. ²⁸ M'ulə-é gogi kalangi kđo kadi ooi-é rəmə rə-si nəl-si-né rəm, bə kadi mə kàrè mɛɛkɔ lə-m sol-né kɔy rəm tɔ. ²⁹ Uwəi-é kì rə-si-ti kì rənəl kuwə dow lə 'Babe. Dow-je kí bə kinlé, uni ta-dé. ³⁰ Kđo to ta lə kullə lə Kristi bə kete e tɔ-né ta koy-ti rəm, ilə-né rə-é kɔgi taa-né tó-si ta kullə-ti kí tɔ kadi 'rai adi-mi rəm tin.

3

¹ Kí rangi bəy, səi ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, 'rai rənəl kđo nam kí 'nami kadi 'Babe-ti. Ko ta-je kí kàrè kinlé ya kadi m'ndangi m'adi-si bəy kàrè mə m'oo né kàrè kí ndɔji-m-ti al ə kí sobi də-si rəmə, ra-é kí bə kinlé bə à kəy ngangsi kər-kər maji.

Ta kí sobi də njéndó dow-je né-je kí ngəm

Gal 5:1-6; Rəm 6:3-13; 1Kɔ 9:24-27; 2Pi 1:5-11

² Ooi go rə-si rə dɛ-ti kí 'toki bisi-je bə kin! Ooi go rə-si rə njérakullə-je-ti kí 'ra kì mɛɛ kí maji al kin! Ooi go rə-si rə njəba rə-dé dow-je-ti kí d'ijə-dé ganjangi kin! ³ Kđo dow-je kí d'ijə-dé ganjangi kí tɔgrɔ-ti lé, to jəi kí j'poli Lubə kì takul Ndil-é, to jəi kí riba lə-ji to nam kadi Jeju Kristi-ti, adi j'indəi mɛɛ-ji də né-ti kí tɔ rə-ji-ti kin al. ⁴ Mə kì də-m kàrè, lé m'a kində mɛɛ-m də né-ti kí tɔ rə-m-ti tɔ.

Kinə dow-je madi d'oo d'adi 'lə-dé to tó-é kadi d'ində mɛɛ-dé də né-ti kí tɔ rə-dé-ti lé, mə rəmə 'lə-m mə itə-dé bəy. ⁵ †Kđo d'oji-m m'ra ndo jinəy joo ya d'ijə-m ganjangi, m'to gin ka Israyel, gin koji-ti lə Benjamə, m'to Əbrə kí koji kəy; ⁶ †kí sobi də ndukun ə m'to Parisi, kí sobi də rə tungə mɛɛ kullə-ti ə ndɔki m'to njəkulə kəm njəkəwnə-je ndoo, bə kí sobi də né ra kí njururu kàrè ta goto də-m-ti rəm tɔ.

⁷ Ngà né-je kí ndɔki m'oo kì né kí 'ngay kinlé, m'təl m'oo kì né kí kɔgi kare kđotalə Kristi. ⁸ Rəm bə gə kí m'gə Jeju Kristi maji kì 'Babe lə-m lé, to né kí maji mbing adi né-je lay ya m'oo kì né kí kɔgi kare. M'ingə né-je lay kɔgi kđo Kristi ə né-je lay ya m'oo kì də firbiti bə, kđo kadi Kristi bə to nékingə-m rəm, ⁹ kadi nam kí m'nam kadi-é-ti kinlé m'nam kì takul né ra kí njururu lə-m kí to təl rə go ndukun-ti kin al, ngà kì takul né ra kí njururu kí tɔ kì takul kadmɛɛ Kristi, adi to né ra kí njururu kí i rə Lubə-ti, ə ulə njirə də kadmɛɛ-ti. ¹⁰ Né lay kí uwə mɛɛ-m to kadi m'gə Kristi; kadi m'gə tógi kí e tɔsi-né ndəl ində-né lo tɛɛ rəm, kadi m'ingə-né siə kɔ-je liə rəm, bə kadi m'tanə siə sar kadi

m'oy-né gā koy liə, kɔ kadi ¹¹ ta kí rá-ti ya kàrè rəmə, m'tosi ndəl m'ində lo m'teɛ tɔ.

Kay ngodi kəm ki kete

¹² To kingə bá m'ingə nédoji lé ngá al rəm, to maji bá m'maji m'or njuti ngá al rəm, ngá m'isi m'ay ngodi lə-m kin kəm-m ki kete, kɔ kadi m'ingə-né nédoji lé, kɔ mə kàrè Jeju Kristi ingə-m adi m'to liə tɔ. ¹³ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, mə kà dɔ-m ya kàrè m'ingə nédoji lé al ya bəy. Ngá m'adi mɛɛ-m oy dɔ né-ti kí go-m-ti gogi ə m'adi kəm-m tɔ ki kete kɔ né kí nɔ-m-ti. Né káre kí m'ra ɔn: ¹⁴ M'ay ngodi kí lo-ti kí né kí m'ində nɔ-m-ti tɔ-ti lé, kɔ kadi m'ingə-né nédoji kí sobi dɔ ba kí dɔrɔ-ti kí Lubə ba-m kɔ nam kí m'nam kàdì Jeju Kristi-ti. ¹⁵ Jəi lay ya kí j'toi dow-je kí j'togi gangi lé, adi j'owi kà tagir kí bè kin bane; ə kinə né madi tɔ nɔɔ bá tagir lə-si kí dɔ-ti ɔw nati al kàrè rəmə, né-é kinlé Lubə à teɛ kà dɔ-é kadi-si rəm tɔ. ¹⁶ Ngá kɛ bá lo kí j'reei 'teɛ-ti ngá kin lé, ri-ri bá ra né kàrè, adi j'owi nati kəm-ji ki kete.

¹⁷ †Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'ndaji kullə ra-m ə adi kəm-si tɔ ki go dɛ-ti kí panjiyə-dé to gā panjiyə kí ingəi rɔ-ji-ti kin ya. ¹⁸ Kɔtələ dow-je nā ya panjiyə-dé ɔsi ta kagdəsi lə Kristi. Ta kinlé, taá-taá ya m'idə-si ə bone kin ya kàrè m'təl m'pa kà nɔ kəm-m-ti bəy. ¹⁹ Dɛ lé ta təl ta-dé to tuji kogi ya dɔ; nékuso kí mɛɛ-dé-ti ya to lubə lə-dé; né kí ulə rɔsɔl dɔ-dé-ti kin ya bá dɛ d'adi to né riba lə-dé; tagir-je lə-dé tɔ ki dɔ né-je-ti kí dɔnangi-ti nɛ ya par. ²⁰ Ngá jəi lé, bɛ lə-ji to dɔrɔ-ti adi j'isi j'ngəbi Njékaj-ji kí 'to 'Babe Jeju Kristi kí à kɔ-ti kɔ ree ²¹ ə tógi kí ɛ ɔw-né kɔ təl-né né-je lay gin tógi-é-ti kin ya à mbəl-né rɔ-ji kí dangi-ti kin kadi tanɔ kà rɔ-é kí to rɔ njəriɓa kin tɔ.

4

¹ Gin-é kin bá səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, səi kí bo təl koo-si ra-m, səi kí 'toi gin rɔnəl lə-m kà nédoji lə-m, ɔi-né gərərə bè ya kàdì 'Babe-ti, səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti.

Ndəji-je kà ta dingəm-je kí gay-gay

² M'ra ndoo ta Ebodi-ti kà ta Sentsi-ti kadi d'ow kà tagir kí káre kɔ nam kí 'nam kàdì 'Babe-ti. ³ Ə i, madkullə lə-m kí njèra né kí tɔgrɔ-ti, kogri ya, m'dəji-i kadi 'ra sə-dé adi mindi-dé usi go-nə-ti. Kɔ 'to dené-je kí njékɔ dɔ-ji-m-ti ta rɔ-ti kí sobi dɔ Poyta kí Maji, nati kà Klemə kà ndəgi madkullə-je lə-m kí ri-dé tɔ mɛɛ mbete* kiskəm-ti tɔ.

⁴ Ndɔ-je lay ya adi rɔ-si nəl-si kɔ nam kí 'nami kàdì 'Babe-ti kin. M'təl m'pa ya bəy, adi rɔ-si nəl-si. ⁵ Kadi dow-je lay ya 'gə sɔl ləm lə-si. 'Babe ɔ ngosi. ⁶ Adi mɛɛ-si ɔ kəkəkə kɔ né madi al. Ngá mɛɛ né-je-ti lay ya 'pai ta kà Lubə, 'nɔi ta-é-ti, 'rai-é oiyo, bá indəi nédəji-je lə-si nɔ-é-ti. ⁷ Rəmə lapiya lə Lubə kí to lapiya kí itə négə-je lay kinlé à kay ngangí né-je kí mɛɛ-si ndigi, kà tagir-je lə-si kɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti.

⁸ Bəba səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi né lay kí to né kí tɔgrɔ-ti, kà né kí asi piti, kà né kí njururu, kà né kí aa njay, kà né kí dow à pa ta kí maji dɔ-ti, kà né kí tuwə ndigi dɔ-ti, kà né kí maji rəti-rəti, kà né

† 3:17 3:17 1Kɔ 4:16; 11:1 * 4:3 4:3 Mbete kiskəm lé to mbete kí rɔ Lubə-ti kí ri dow-je kí d'adi mɛɛ-dé Lubə tɔ-ti (Ntd 3:5).

kí asi gaki kadi dow piti kinlé bá to né-je kí tò tagir-je-ti læ-si. ⁹ Né kí m'ndó-si, né kí ingøi rɔ-m-ti, kì ta kí ooi ta-m-ti, né kí m'ra m'adi ooi lé, 'rai-né kullø. Rømə lapiya læ Lubø à nøy sə-si.

Ta kí sobi do oiyo kí Pol ra

¹⁰ Loki m'oo kandi kilø kí iløi ká-m-ti bøy kinlé, m'ingø rønøl n̄a m̄eɛ nam-ti kí m'nam kàdì 'Babe-ti. Søy lé ɓo kilø ká-m-ti ra-si ya, ngà lo-é bá ingøi al. ¹¹ To ndoo né bá ra-m bá m'pa-né ta kinlé bè tin al. Kdɔ m̄a m'ndó kisi k̄i m̄eɛ kusi nangi m̄eɛ né-je-ti lay. ¹² M'gø kisi dan ndoo-ti røm, m'gø kisi dan maji-ti mburuki-mburuki røm. M̄eɛ né-je-ti lay, k̄i lo-je lay ya m'ndó adi lé m'ndan kàrè m̄a kisi røm, ɓo ra-m kàrè m'a kisi røm, dan maji-ti kí mburuki-mburuki kàrè m'a kisi røm, bá dan ndoo-ti kàrè m'a kisi røm tɔ. ¹³ Né lay ya m'asi ra k̄i takul njékadi-m tógi.

¹⁴ Bè ya kàrè, maji kí maji kdɔ k̄ɔ-je læ-m lé søy ɗi sə-m m̄eɛ-é-ti. ¹⁵ Loki m'inø dɔnangi Maseduwan, dɔkaglo-ti kí kilø m̄bɛ Poyta kí Maji tum-né gin-é dan-si-ti kinlé, søy kí ɓebo Pilipi-ti rømø 'gøi kí njékəwn̄a-je kí rangi kí j̄e sə-dé-je j'ulø ji-ji j'adi-n̄a m̄eɛ né-ti kí kadi røm, m̄eɛ né-ti kí kingø røm ya 'goto. To søy ya k̄i kár-si é 'rai né-é kinlé. ¹⁶ ††Loki m'isi m̄eɛ ɓebo Tesaloniki-ti bøy ya søy uløi k̄i né adi-mi nja joo, kdɔ kadi m'ra-né né-je kí ndoo-é ra-m. ¹⁷ To kadkare kí ji-si-ti bá m'isi m'sangi bá m'pa-né ta kinlé bè kdɔ al. Kullø-je kí 'rai 'rai lé bá m'isi m'sangi kadi ingøi man-é dɔ-ti mburuki-mburuki. ¹⁸ Né-je lay ya m'ingø adi m'isi dan maji-ti mburuki-mburuki. Loki m'ingø né-je kí uløi-né Epaproditi lé, m'isi d̄irè-ti kí mbaa sɔ. Né-je kinlé titi ubi kí øti maji kí to négugi né kí Lubø ndigi røm, nøl-é røm kin bè. ¹⁹ Ø né-je lay kí ɔwi ndoo-é lé, Lubø læ-m kí to njènékingø kí rifa-é tò kin ya à kadi-si kdɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti. ²⁰ Rifa to 'lø ɓɔbi-ji Lubø ya k̄i dɔ ɓal-ɓal. Am̄en!

Lapiya kí ra

²¹ 'Rai lapiya njénam kàdì Jeju Kristi-ti kí 'to njékaa njay-je lay adi-mi. ²² Ngankɔ-m-je kí njékadm̄eɛ kí d'isi sə-m nè 'ra-si lapiya tɔ. Njékaa njay-je lay ya 'ra-si lapiya ø kí boy n̄a to d̄e kí m̄eɛ k̄øy-ti læ Sejar, ngar kí boy. ²³ Kadi ramaji læ 'Babe Jeju Kristi n̄øy sə-si.

Mbete kí Pol ndàngì adi Kolosi-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Pol ndàngì adi Kolosi-je

Pol a dangay-ti, ə à to bebo Ròm-ti je bè, bá ɛ ndàngì-né mbete kin. Ɛ ndàngì mbete kinlé adi njékadmɛɛ-je kí bebo Kolosi-ti ə idə-dé kadi d'ulə-né d'adi njékadmɛɛ-je kí bebo Laodise-ti kí to bebo kí tò mbó-dé-ti kin tɔ. Pol ndàngì mbete kinlé kɔ rɔ-né kɔ néndó kí ngom kí isi ɔ be dɔ njékadmɛɛ-je-ti kinlé, adi to néndó kí njirə-é tò dɔ nékobe-je-ti læ jipi-je, kɔ dɔ tagir-je-ti læ grɛki-je. Jɛ j'gə né-je kí mɛɛ néndó-ti kinlé káre-káre lay al, ngà né kí boy nɔ lé, loki Pol isi rɔ kɔ néndó kinlé, ɛ ndàngì mbete kin tóy-né Jeju Kristi rəm, toji-né kí kulə dɔ gin tógi Kristi-ti to né kí maji.

Ki lo kɔr-é-ti kí 1-2 lé, Pol toji kí Kristi itə né-je lay rəm, taa njékadmɛɛ-je ilə-dé taá rəm. Beba Pol toji njéndó mbete-je liə né kí to tó-é al kí tò mɛɛ néndó-ti kí isi ɔ be dɔ-dé kinlé. Ki lo kɔr-é-ti kí 3-4 lé, Pol ulə dingəm mɛɛ njéndó mbete-je-ti liə kadi panjiyə-dé ɔw nati kɔ ta-je kí togrɔ-ti kí sobi dɔ Kristi, dow kí Lubə mbəti-é. Kɔ Kristi oy kɔ ta læ-dé, adi dɛ d'a kiŋə panjiyə-dé kí low kɔgi; ə Kristi tosi ndəl ində lo tɛɛ, adi dɛ d'a kisi kəm kɔ takul-é rəm, kɔ kɔ ta liə rəm.

Pol lé, ɛ ya kɔ dɔ-é ɔw oo bebo Kolosi al. Dɔmaji ə à to Epaprasì kí ində gin njékəwnɔ-je kí Kolosi kin bá ɔr poy gangi kisi-dé adi Pol. Toki né kí Pol ndàngì mbete kin dɔkaglo-ti kí káre-ré kí ɛ ndàngì-né mbete læ Epeji-je, kɔ 'lə Pilemɔ bá ulə-né Tisiki bá Onejim dan-é-né kin bè (4:7-9).

*Lapiya kɔ oiyo kí ra-nɔ
Epe 1:15-19; Plp 1:3-6; 1Te 1:2-4*

¹ Mɔ Pol kí m'to njékəwkwulə læ Jeju Kristi kɔ mɛɛndigi læ Lubə, je kɔ Timote kí to ngonkɔ-ji kí njékadmɛɛ j'isi nati bá m'ndàngì mbete kin, ² m'adi-si səi ngankɔ-ji-je kí isi bebo Kolosi-ti kí 'toi njékaa njay-je, kɔ njékə dɔ ndi-si-ti mɛɛ nam-ti kí 'nami kàdì Kristi-ti. Kadi ramaji kɔ lapiya læ Bɔbi-ji Lubə nɔy sə-si. ³ Nɔ-je lay ya j'pa ta kɔ Lubə kí Bɔbi 'Babe læ-ji Jeju Kristi kɔ ta læ-si ə j'ra-é-né oiyo. ⁴ Kɔ j'oo poy kadi kí adi mɛɛ-si Jeju Kristi rəm, ndigi kí 'ndigi njékaa njay-je lay rəm. ⁵ Səi 'rai bè kɔ nékində mɛɛ dɔ-ti kí tò ngəbi-si dɔrɔ-ti, kí səi 'gəi kete kɔ takul ta kí togrɔ-ti kí to Poyta kí Maji kin. ⁶ Poyta kí Maji kí tɛɛ rɔ-si-ti kinlé, lo lay kí dɔnangi-ti nè kí tɛɛ-ti lé kandi-é tò rəm, ɔw kɔ kete-kete rəm; bè ya tɔ ə tò-né rɔ-si-ti ndɔ-é-ti nɔ kí səi 'taai-né ta-é rəm, 'gəi-né ramaji læ Lubə gə kí togrɔ-ti, ⁷ †kɔ takul néndó-je kí ingəi rɔ madkullə-ti læ-ji Epaprasì kí j'ində-é dan kəm-ji-ti; ɛ to ngonnjékullə læ Kristi ə to njékə dɔ ndi-é-ti kí isi ra kullə dan-si-ti; ⁸ ɛ bá idə-ji ta læ ndigi dow-je kí Ndil kí aa njay adi tò mɛɛ-si-ti.

† 1:7 1:7 Kol 4:12; Plm 1:23

*Kasi gaki læ Kristi**Plp 1:9-11*

⁹ Gin-é kin bá je kàrè, mee ndo-é-ti nu kí j'oo-né ta læ-si lé, j'ingø ta pa ta kí Lubø kdo ta læ-si al. Je 'døji-é kadi adi Ndil kí aa njay adi-si gosi kí négø kí asi gaki kadi 'gøi-né meendigi liø gø kí togrø-ti. ¹⁰ Kadi panjiyø-si tuwø panjiyø dow-je læ 'Baðe ø kadi næl-é mee né-je-ti lay røm, kadi kullø-je lay kí maji-maji bá to kandi-si røm, bá kadi øwi kí kete-kete mee gø Lubø-ti røm to. ¹¹ Kadi 'tøli dow-je kí tógi-si tò mee né-je-ti lay kí takul tógi-é kí riba-é nã kin, kdo kadi mee né-je-ti lay ya uwøi rø-si ngø røm, iløi mee-si do madi-é-ti røm. ¹² Bøbi-ji Lubø kí adi asi gaki kadi ingøi nékugø doji kí lo kí ndógi-ti nati kí njékaa njay-je lé, kadi 'rai-é oiyo kí rønøl. ¹³ E or-ji gin tógi-ti læ londul* ø øw sø-ji kòbe-ti læ Ngon-é kí indø-é dan køm-é-ti. ¹⁴ †Ngon-é lé bá to njøtaa-ji kilø-ji taá røm, njèkiñø go majal-je læ-ji kogi røm. ¹⁵ E to takøm Lubø kí dow øø-é kí køm-é al røm, to ngon dødø dan nékindø-je-ti lay røm. ¹⁶ Kdo køm røbi kí rø-é-ti bá Lubø indø-né né-je lay kí dørø-ti kí dønangi-ti, né-je kí j'oo kí køm-ji kí né-je kí j'oo kí køm-ji al, kalikòbe-je, kí kòbe-je, kí njékòbe-je, kí njétógi-je. Né-je lay ya Lubø indø kí køm røbi kí rø-é-ti ø e indø adi-é. ¹⁷ E isi kete nõ né-je-ti lay ø né-je lay tò kí takul-é. ¹⁸ †E to do ø njékøwnø-je 'to kubru rø-é. To kulø gin né røm, to kí døsøy kí tøsi ndøl indø lo tõe dan dow-je-ti kí d'oy røm, kdo kadi e ya to kí døsøy mee né-je-ti lay. ¹⁹ Kdøtalø næl Lubø kadi n'isi mee-é-ti n'taa mee-é pøl-pøl ²⁰ †ø kadi kí takul-é bá n'è Lubø n'ulø-né noji nati kí né-je kí dønangi-ti røm, kí né-je kí dørø-ti røm, kdo kadi lapiya tò kí takul-é røm, kí takul mæsi-é kí øy do kagdøsi-ti røm. ²¹ Ø søi kí kete tagir-je læ-si kí kullø ra-si-je kí majal ra adi 'toi mba-je røm, 'toi njøba-je læ Lubø røm lé, ²² ngøsnè e ulø noji nati sø-si kí takul Ngon-é kí tøl rø-é dow-ti ree oy, kdo kadi 'tøgi-né nõ-é-ti kí rø-si kí aa njay kí né kí maji al goto-ti røm, bá kadi ta goto-né do-si-ti røm to. ²³ Ngø kã bá øi njångi do kadmeø-ti ø adi njirø-si ngø nangi, øi lo kã-si-ti gøøøø kadi dow ør-si øw sø-si søy kí nékindø mee do-ti kí ta-é tò mee Poyta kí Maji-ti kí ooi kin al. Poyta kí Maji kí d'ilø mbe-é d'adi dow-je lay dønangi-ti nè kinlé bá, mã Pol m'tøl ngonnjøkullø-é.

*Kullø-je kí rø-je læ Pol**Epe 3:1-13; 1Kø 2:7-13*

²⁴ Kí bone bè kinlé, m'ra rønøl kdo kò-je kí m'ingø kdo ta læ-si ø kò-je kí kingø kdo Kristi lé, mã m'tøl ta e kí søbi do-m kdo ta læ njékøwnø-je kí 'to kubru rø Kristi. ²⁵ Njékøwnø-je lé bá mã m'tøl ngonnjøkullø læ-dé. Lubø indø-m kdo kadi m'idø-si ta liø lay tingø. ²⁶ Beða né kí tò lo bøyo-é-ti kaglo-je-ti lay kí kete, adi dow-je lay kí kete 'gø al lé, ngøsnè kin Lubø tõe kí do-é adi njékaa njay-je liø, ²⁷ kí e ndigi kadi 'gø kí né kí tò lo bøyo-é-ti bá n'tõe kí do-é dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al kinlé, to né kí riba-é nã; né-é kinlé to kisi kí Kristi isi mee-si-ti, adi to riba kí to nékindø mee do-ti. ²⁸ E bá je j'ilø mbe ta liø j'ndøji-né dow-je lay røm, j'ndø-né né dow-je lay røm kí gosi ya lay, kdo kadi j'adi dow-je lay 'maji d'ør njuti mee nam-ti kí 'nam kadi Kristi-ti. ²⁹ Gin-é kin bá

* **1:13** 1:13 Ta kinlé kor mee-é to: E or-ji kogi gin tógi-ti læ Sú kí njékòbe lo kí ndul-ti. † **1:14**

1:14 Epe 1:7 † **1:18** 1:18 Epe 1:22,23 † **1:20** 1:20 Epe 2:16

m'ra-né kullə m'ɔɔ rɔgi-rɔgi ə m'ro-né kɪ takul tɔgi-é kɪ isi ra kullə mɛɛ-m-ti ɲa.

2

Ta ɔ mɛɛ Pol kɔɔ kadmɛɛ lə njɛkəwna-je kɪ Kolosi

¹ Kɔɔ, m'ndigi kadi 'gəi rɔ kɪ ngə kɪ m'isi m'ro kɔɔ ta lə-si rəm, kɔɔ ta lə dɛ kɪ bəbo Laodise-ti rəm, b́a kɔɔ ta lə dɛ lay kɪ d'oo daji rɔ-m nja káre al rəm, ² kɔɔ kadi mɛɛ-dé sɔl, kadi d'ində rɔ-dé nati kɪ takul ndignə ə kadi négə kɪ tɔgrɔ-ti asi-dé naki-naki kadi mɛɛ-dé ndakay, kɔɔ kadi 'gə-né né kɪ Lubə bɔyɔ b́a tɛɛ kɪ dɔ-é, adi to Kristi, ³ kɪ gosi kɪ négə kɪ to né-je kɪ gati-é ɲa kinlé lay ya toki bɔyɔ rɔ-é-ti*.

Ndəji kɪ sɔbi dɔ njéndó dow-je né-je kɪ ngɔm

⁴ M'idə-si ta-je kin bə kɔɔ kadi dow ədi-si kɪ ta-je kɪ nəl-nəl al. ⁵ Kɔɔ lé daji rɔ-m goto sə-si kàrè, mɛɛ-m tò dɔ-si-ti. Lokɪ m'oo né-je kɪ isi njiyə kɪ gangi-é gangi-é dan-si-ti rəm, m'oo poy kuwə rɔ ngə lə-si mɛɛ kadmɛɛ Kristi-ti rəm lé, rɔ-m nəl-m. ⁶ Ən ó, titi kɪ adi-né mɛɛ-si 'Babe Jeju Kristi lé, adi panjiyə-si ɔw nati kɪ panjiyə-é; ⁷ uləi njirə-si rɔ-é-ti ə 'tɔgi-né kɪ kete-kete rəm, ɟi lo kə-si-ti gərərə dɔ nam-ti kɪ 'nami kàdi-é-ti ə ɟi dɔ kadmɛɛ-ti gangi-é-ti kɪ 'ndó-si-né ə 'rai Lubə oiyɔ ɲa. ⁸ Ooi go rɔ-si maji kadi dow ədi-si kɪ négə lə dow-je al rəm, b́a takədi-je kɪ mɛɛ wəy kare kɪ go néndó-je-ti lə dow-je, kɪ to ngan néndó-je kɪ dɔnangi-ti b́i to néndó-je lə Kristi al kinlé, adi dow ədi-si-né al rəm tɔ. ⁹ Kɔɔtalə Kristi lé, né kɪ rɔ Lubə-ti ya tò rɔ-é-ti bikti lay. ¹⁰ Ə sɟi lé, nam kɪ 'nami kàdi Kristi-ti kɪ to kɪ 'boy dɔ kɔbɛ-je-ti lay rəm, dɔ tɔgi-je-ti lay rəm lé, né-je kɪ rɔ-é-ti lay ya tò rɔ-si-ti tɔ. ¹¹ Nam kɪ 'nami kàdi-é-ti lé, d'ijə-si ganjangi kɪ to ganjangi kɪ dow ijə kɪ ji-é al; adi to kɔr né-je lay kɪ daji rɔ dow ndigi kin kɔgi; ɛ b́a to ganjangi lə Kristi lé. ¹² †Dubi-si nati kɪ Kristi kɪ takul batɛm, ə nam kɪ 'nami kàdi-é-ti lé, sɟi 'tɔsi ndəli nati siə kɪ takul kadi kɪ adi mɛɛ-si kɪ tɔgi lə Lubə b́a adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kɪ d'oy kin. ¹³ †Sɟi lé, ndɔki oyi koy kullə ra-si-je kɪ maji al rəm, koy kijə kɪ d'ijə-si ganjangi al rəm, ya Lubə təl-si adi isi kəm nati kɪ Kristi kɪ kəm rəbɪ kinə kɪ inə go majal-je lə-ji lay kɔgi; ¹⁴ †mbete kɪ 'ndangi 'gangi-né ta dɔ-ji-ti lé, Lubə bujuru kɔgi; ɛ b́a to mbete kɪ njəkɔr gin kaldɔta-je lə-ji; mbete-é kinlé b́a Lubə bə-é kagdəsi-ti bujuru-é kɔgi; ¹⁵ Lubə taa tɔgi ndil-je kɪ maji al kɪ njétɔgi-je, tətɪ-dé rɔ kɪ takul koy Ngon-é kagdəsi-ti, ulə rɔsɔl dɔ-dé-ti takəm kosi dow-je-ti. ¹⁶ †Ən ó, adi dow gangta dɔ-si-ti kɔɔtalə né kɪ usoi əse né kɪ ɟi al rəm, b́a kɔɔtalə ra ɲay əse ɲay kɪ ubə sigi al rəm, b́a kɔɔtalə ndɔ taakoo lə jipi-je al rəm. ¹⁷ Né-je lay kinlé to ndil né-je kɪ à ree kɪ ree bəy, ngə ɛ kɪ tɔgrɔ-ti lé, to kɪ 'lə Kristi. ¹⁸ Adi dow kɪ njəpole malayka-je ə ra rɔ-é kɪ njəsɔl dɔ-é taa nédɔji ngɔdi kɪ ɟi kin al. Dow kɪ bə kinlé, to dow kɪ njəkɪndə kəm-é go nɪ-je-ti; tagir-je liə kɪ to tagir lə dow adi-é ində kàdi-é kində kɪ go tagir-ti lə dow-je. ¹⁹ †Dowbɛ-je lé, 'nam kàdi Kristi-ti al. Kristi lé to dɔ, ə njɛkəwna-je 'to kuburu rɔ-é; kɪ takul-é b́a singə-je 'tur-né ta-nə-ti ə njirə-je 'tɔ-dé-né

* 2:3 2:3 1Kɔ 1:24-31 † 2:12 2:12 Rɔm 6:4 † 2:13 2:13 Epe 2:1-5 † 2:14 2:14 Epe 2:15
† 2:16 2:16 Rɔm 14:1-6 † 2:19 2:19 Epe 4:16

nati maji kin, ə 'tɔgi tɔgi kɪ ɪ rɔ Lubə-ti. ²⁰ Kinə səi oyi kà Kristi nati meeŋ ngan néndó-je-ti kɪ donangi-ti nè rəmə, kɔɔ ri bá səi rai titi né kɪ isi donangi-ti nè bè bəy, adi adi d'ində ndukun-je dɔ-si-ti 'pane: ²¹ 'Un al! 'Nə al! Ɔdi rɔ ji-i-ti al! ²² Né-je lay kinlé tò kɔɔ kadi kullə ya toki ra-né ə tuji kɔgi ya al wa? To ta kɪ sɔbi dɔ ndukun-je, kɪ néndó lə dow-je. ²³ Tɔgrɔ ya, néndó-je kinlé, kinə 'oo maji rəmə, ra rɔ-é kɪ gosi bè; kɔɔ tɔji pole Lubə kɪ meŋdigɪ rəm, kɪ sol dɔ rəm, kɪ kində dɔ rɔ-ti rəm, ngà néndó-je kinlé rɪbá-é goto, tò kɔɔ rɔnəl lə dow ya par.

3

Kiskəm kɪ sigi kɪ Kristi

Plp 3:18-21; 1Jq 3:1-3; Epε 5:3-20; 4:17-21

¹ Beba kinə səi 'tɔsi 'ndəli nati kɪ Kristi rəmə, 'sangi né-je kɪ taá, lo-ti kɪ Kristi isi-ti dɔ jikɔl Lubə-ti. ² 'Giri ta dɔ né-je-ti kɪ taá bi giri ta dɔ né-je-ti kɪ donangi-ti nè al. ³ Kɔɔtalə səi 'toi kɪ dow-je kɪ d'oy bè ə kiskəm lə-si toki bɔyɔ nati kɪ Kristi rɔ Lubə-ti. ⁴ Loki Kristi kɪ to kiskəm lə-si à tɛɛ kɔy lé, səi kàrè a tɛɛi siə nati dan rɪbá-ti tɔ. ⁵ Ən ə né-je kɪ donangi-ti nè kɪ to kaya-je, kɪ né ra kɪ tò nɛ-je, kɪ bo né-je kɪ maji al-je kɪ kay ngɔdi go-ti-je, kɪ kəmnda kɪ to pole magi-je kinlé, 'tɔri kɔgi rɔ-si-ti. ⁶ Né-é-je kinlé bá wɔngi lə Lubə isi ree-né dɔ njédɔngə-je-ti. ⁷ Né kin bá to panjiyə-si kɪ kete, loki isi-né dan majal-ti. ⁸ Ngà kɪ ngɔsnè-ti kinlé, səi kàrè, ɔri né-je kinlé kɔgi rɔ-si-ti: adi to wɔngi, kɪ rɔkati kanəŋə, kɪ meŋdul, kɪ kulə ta ndil dow-ti, kɪ ta-je kɪ tò rɔsol kɪ tɛɛ ta-si-ti.* ⁹ †Səi kɪ 'tɔri panjiyə kɪ low kɪ kullə ra-é-je kɔgi rɔ-si-ti lé, ədi-nə al. ¹⁰ †Səi 'təli dow-je kɪ sigi kɪ Lubə isi mbəl-si ndɔ-é ndɔ-é kadi 'toi takəm-é ɛ kɪ Njèra-si kɔɔ kadi 'gəi-é-né maji. ¹¹ Grəki kɪ Jipi goto, dow kɪ d'ijə-é ganjangi kɪ dow kɪ d'ijə-é ganjangi al goto, mba kɪ njəkəmteɛ al goto, dow kɪ to bə kɪ bə al goto; ngà Kristi ya to né-je lay rəm, ə meeŋ né-je-ti lay rəm. ¹² †Beba titi kɪ Lubə mbəti-si-né adi-si aai njay rəm, ində-si-né dan kəm-é-ti rəm kinlé, adi ta ɔ meeŋ-si kɔɔ dow-je rəm, adi ramaji, kɪ soldɔ, kɪ sol ləm-ləm, kɪ meeŋ kɪ kilə dɔ madi-é-ti tò rɔ-si-ti tɔ. ¹³ †Isi dɔ-ti kɪ nə, 'rai maji kɪ nə; kinə dow ɔw kɪ ta kɪ madi-é rəmə, inɔi go kɔgi adi-nə, titi kɪ Kristi ra sə-si maji bá inə-né go kɔgi adi-si kin bè tɔ. ¹⁴ Ngà né kɪ boy nə lé, adi ndigi dow-je uwə meeŋ-si. Ndigi dow-je kinlé bá to kulə kɪ à tɔ-si nati kadi 'maji ɔri njuti. ¹⁵ Lapiya lə Kristi, kɪ Lubə ba-si-né kɔɔ kadi 'təli-né daji rɔ kɪ káre-rè kinlé, kadi ɔ bə meeŋ-si-ti. 'Rai oiyo Lubə. ¹⁶ †Kadi ta lə Kristi ra bə meeŋ-si-ti kɪ né-je kɪ maji-maji kɪ titi lay, 'ndói-nə né ə ndəji-nə kɪ gosi-é gosi-é, kɪ pa-je, kɪ pa kɔsgaji-je, kɪ pa-je kɪ gay-gay kɪ Ndil kɪ aa njay ində ta-si-ti; 'tɔyi Lubə kɪ meeŋ-si kɪ káre-rè kɪ pa-je kɪ Ndil kɪ aa njay ində ta-si-ti 'rai-é-né oiyo. ¹⁷ Né-je lay ya kɪ a rai, adi tò ta əse kullə kàrè rəmə, 'rai kɪ ri 'Bəfə Jəju ə 'rai-né oiyo Bəbi-ji Lubə kɪ takul-é.

Kisi-nə lə njəkadmee-je meeŋ kəy-ti

Epε 5:22-33; 6:1-9; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

* **3:8** 3:8 Epε 4:31 † **3:9** 3:9 Epε 4:22 † **3:10** 3:10 Epε 4:24 † **3:12** 3:12 Epε 4:2 † **3:13** 3:13 Epε 4:32 † **3:16** 3:16 Epε 5:19,20

18 †Səi dené-je, uləi do-si gin tógi-ti læ ngəbi-si-je; ɛ bá to né kí tuwə ra n̄ɔ 'Babe-ti. 19 †Səi dingəm-je, 'ndigi ne-si-je, ɓi adi rɔ-si ati-si do-dé-ti al. 20 †Səi ngan-je, 'təli rɔ-si go ta-ti læ njékoji-si-je mɛɛ né-je-ti lay, kdo ɛ bá to né kí nəl 'Babe. 21 †Səi ɓɓi ngan-je, 'rai ngan-si-je adi wɔngi ra-dé al, nè mɛɛ-dé à tuji. 22 †Səi ɓə-je, mɛɛ né-je-ti lay ya 'təli rɔ-si go ta-ti læ dow-je kí 'to 'ɓa-si-je. 'Rai bə takəm-dé-ti par al rəm, bá kdo nəl-né dow-je par al rəm, ngà kadi 'rai kɪ mɛɛnda kay mɛɛ ɓəl 'Babe-ti. 23 Kullə-je lay kí isi 'rai lé, 'rai kɪ mɛɛnda kay titi kullə læ 'Babe bə ɓi titi kullə læ dow-je al 24 ə kadi 'gəi kí 'Babe à kadi-si nékugə doji kí ɛ uwə do-é kdo-si. 'Rai kullə adi Kristi kí to 'Babe. 25 †Kdo njəra né kí njururu al lé, à tətɪ kandi né ra kí njururu al liə lé ya to, kdo Lubə lé kɔrkəm dow goto rɔ-é-ti.

4

1 †Səi 'ɓa ɓə-je, ɓə-je lə-si lé, 'rai sə-dé né kí njururu rəm, 'rai kɪ kɔrkəm-nə al rəm, ə kadi 'gəi kí səi ya kàrè 'Ba-si isi dɔrə-ti n̄ɔɔ to.

Ndəji-je kɪ lapiya-je
Epe 6:18-20; 5:14-17

2 Uwəi rɔ-si ngə mɛɛ ta-ti kí pa kɪ Lubə, isi kəm mɛɛ-é-ti ə 'rai-né oiyo Lubə. 3 'Pai ta kɪ Lubə kdo ta lə-ji to; kadi Lubə tɛɛ tarəbi kilə mɓɛ Poyta kí Maji n̄ɔ-ji-ti, kdo kadi m'pa ta lə Kristi kí to ta kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti, kí ta-é bá d'ilə-m-né sil kinlé 4 ə kadi m'pa ta-é aa yóréré titi kí tò kadi m'pa-né lé ya. 5 †Indəi kəmkəa do panjiyə-si-ti kɪ rɔ njékadmɛɛ al-je-ti. In̄əi dɔkaglo adi dəə kɔgi kare al. 6 Kadi ta-je lə-si lay ya to ta-je kí maji-maji toki né kí kati tò-ti bə, kdo kadi dow kí rá-rá kí dəji-si ta rəmə, 'gəi lo kiləi-é-ti. 7 ††Tisiki kí to ngonkɔ-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, to ngonnjəkullə kí tɔgrɔ-ti læ 'Babe rəm, bá to madkullə læ-m mɛɛ kullə-ti læ 'Babe rəm kin ya à kɔr-si poy né-je lay kí ɓɓi do-m. 8 Gin-é kin bá m'ulə-é-né rɔ-si-ti bə, kdo kadi 'gəi-né ta kí ɓɓi do kisi-ji nè kin rəm, bá kadi ɔw sol mɛɛ-si rəm to. 9 †M'ulə-é nati kɪ Onejim kí to njəkə do ndi-é-ti kí to ngonkɔ-m kí m'ində-é dan kəm-m-ti, ɛ to kí dan-si-ti. Dɛ d'a kɔr-si poy né-je lay kí dəə nè. 10 †Aristarki kí to madi dangay læ-m ra-si lapiya, bá Marki kí to noji Barnabasi ra-si lapiya to. ɛ lé m'un ndu m'adi-si kdo ta liə ngá; kinə tɛɛ rɔ-si-ti rəmə, uwəi-é rɔ-si-ti maji. 11 Jeju kí 'ɓa-é Justusi kin ra-si lapiya to. Dan jipi-je-ti kí nè lé, dɛ kin ya par bá 'ra sə-m kullə kí ɓɓi do kɔɓe læ Lubə, dɛ bá 'to njəsəl mɛɛ-m-je. 12 †Eapراسي kí to kí dan-si-ti, ra-si lapiya. ɛ to ngonnjəkullə læ Jeju Kristi, kí in̄ə ta rɔ kdo ta lə-si al, mɛɛ ta-ti kí pa kɪ Lubə, kdo kadi asi gaki rəm, kadi 'gəi-né né kí mɛɛ Lubə ndigi maji ə ɔi-né gərərə. 13 M'pa ta kí do-é-ti bə kdo ɛ adi rɔ-é kɔ n̄ə kdo ta lə-si rəm, kdo dɛ kí Laodise rəm, bá kdo dɛ kí Iyerapolisi-ti rəm to. 14 †Doktor Luki kí m'ində-é dan kəm-m-ti ra-si lapiya, bá Demasi

† 3:18 3:18 Epe 5:22; 1Pi 3:1 † 3:19 3:19 Epe 5:25; 1Pi 3:7 † 3:20 3:20 Epe 6:1 † 3:21 3:21 Epe 6:4 † 3:22 3:22 Epe 6:5-8 † 3:25 3:25 Epe 6:9 † 4:1 4:1 Epe 6:9 † 4:5 4:5 Epe 5:16 † 4:7 4:7 Knj 20:4; 2Ti 4:12 † 4:7 4:7 Epe 6:21,22 † 4:9 4:9 Plm 1:10-12 † 4:10 4:10 a Knj 19:29; 27:2; Plm 1:24; b Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39 † 4:12 4:12 Kol 1:7; Plm 1:23 † 4:14 4:14 a 2Ti 4:11; Plm 1:24; b 2Ti 4:10; Plm 1:24

kàrè ra-si lapiya rəm tɔ. ¹⁵ 'Rai lapiya ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ-je kí d'isi Laodise rəm, bá 'rai lapiya Nimpa k̀i njékəwnɔ-je kí mɛɛ kəy-ti liə rəm tɔ. ¹⁶ Loki səi 'ndói mbete kin dan-si-ti rəmə, 'rai lay kadi toki ndó dan njékəwnɔ-je-ti kí Laodise tɔ, ə səi kàrè kadi 'ndói mbete kí à k̀i Laodise ree rɔ-si-ti tɔ. ¹⁷ †Idəi Arsipi kadi tosi kəm-é dɔ kullə-ti kí ingə rɔ 'Babe-ti kin, kɔɔ kadi ra kullə-é maji. ¹⁸ Mɔ Pol ya m'ndangi k̀i ji-m m'panè lapiya lə-si. Adi mɛɛ-si ole dɔ sil-ti lə-m. Kadi ramaji lə Lubə nɔy sə-si!

Mbete kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngí adi Tesaloniki-je

Pol ndàngí mbete kin kɔɔ kulə-né dingəm mee njékadmee-je-ti kí Tesaloniki rəm, kɔɔ mbusi-né nja-dé rəm. Bebo Tesaloniki lé to bebo kí dɔnangi Maseduwan-ti, kɔɔbe-ti lə dow-je kí Róm, kəl lo kí taá-ti lə greki-je. Mee Mbete kullə-ti lə njékɔwkułə-je kí 17:1-10 lé, 'ndàngi-ti kí Pol-je kɔ madkullə-je liə d'ilə mbɛ Poyta kí Maji bebo Tesaloniki-ti, 'ndàngi-ti kí jipi-je, kɔ jipi al-je d'adi mee-dé Jeju Kristi rəm. Go-ti, jipi-je kí d'adi mee-dé Jeju al d'osi ta Pol kɔɔ kullə liə kí ɛ ra kinlé, adi dɛ kɔ madkullə-je liə 'tɛɛ mee bebo-ti ndɔɔ d'ay-nɔ. Ə go-ti, loki 'ree 'tɛɛ bebo Kɔrenti-ti rəmə, mee Pol ɔ kəkəkə kɔɔ njékadi mee-dé sigi kí bebo Tesaloniki-ti, adi ulə Timote rɔ-dé-ti. Lokɔ Timote təl ɔw rɔ Pol-ti gogi lé, idə Pol kí Tesaloniki-je lé, dan kulə-ti kí d'ulə kəm-dé ndoo kin ya kàrè, dɛ d'ɔ gərərə dɔ kadmee-ti lə-dé rəm, bá mee ndigi dow-je-ti rəm. Mee Pol usi nangi adi ɛ ndàngi mbete kin adi-dé ra-dé-né oiyo rəm, tɔji-dé-né ndigi kí ɛ ndigi-dé rəm, bá kɔɔ ndó-dé-né né kí dɔ madi-é-ti rəm.

Kɔ lo kɔr-é-ti kí 1-3 lé, Pol gir dɔ kisi-dé-ti kí ndɔki dɛ kɔ Tesaloniki-je d'isi nati kin rəmə, ɛ ra-dé oiyo. Kɔ lo kɔr-é-ti kí 4-5 lé, Pol ndó-dé né kí sobi dɔ təl ree lə 'Babe rəm, bá ndó-dé panjiyə kí d'a nəl-né 'Babe rəm.

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ †Mɔ Pol, j'isi nati kɔ Silbɛ-je* kɔ Timote bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sɔi njékəwnɔ-je kí bebo Tesaloniki-ti kí 'nami kadi Bobi-ji Lubə-ti rəm, 'nami kadi 'Babe Jeju Kristi-ti rəm. Kadi ramaji kɔ lapiya nɔy sə-si.

*Panjiyə njékəwnɔ-je kí Tesaloniki-ti kɔ kadmee lə-dé
Plp 1:3-6; Kol 1:3-8*

² Jɛ j'ra oiyo Lubə kɔ ndɔ-je lay kɔɔ ta lə-si lay rəm, bá mee ta-je-ti kí j'isi j'pa siə kàrè j'ilə ri-si dan-ti-dan-ti rəm tɔ. ³ Kullə kadmee lə-si, kɔ kullə ndigi kí 'ndigi dow-je, kɔ kində kí indəi mee-si dɔ 'Babe-ti lə-ji Jeju Kristi ya ɔi dɔ-ti njàngi kinlé, mee-ji ole dɔ-ti nɔ Bobi-ji Lubə-ti taá-taá. ⁴ Sɔi ngankɔ-m-je kí njékadmee lé, 'toi dow-je kí Lubə ində-si dan kəm-é-ti; jɛ j'gə kí ɛ mbəti-si. ⁵ Kɔɔ Poyta kí Maji kí j'ilə mbɛ-é j'adi-si lé, j'ilə kɔ ta kí ta-ji-ti par al, ngə j'ilə kɔ tɔgi rəm, Ndil kí aa njay ra sə-ji dɔ-ti rəm, bá jɛ j'ilə kɔ meeɛnda kay rəm tɔ. Panjiyə-ji kí dan-si-ti kí ndɔki ooi kinlé, sɔi ya kàrè 'gəi kí to bè kɔɔ maji lə-si.

⁶ †Sɔi lé, sɔi 'ndaji kullə ra-ji rəm, 'ndaji kullə ra 'Babe rəm, kdotalə dan kɔ-je-ti kí nɔ ya kàrè Ndil kí aa njay adi-si 'taai ta lə Lubə kɔ rɔnəl. ⁷ Beba sɔi 'təli-né néndaji lə njékadmee-je lay kí dɔnangi Maseduwan-ti kɔ dɔnangi Akay-ti. ⁸ Kdotalə ta lə 'Babe kí ra kullə dan-si-ti lé, poy-é

† **1:1** 1:1 Knj 17:1 * **1:1** 1:1 Silbɛ lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19; 2Te 1:1) † **1:6** 1:6 Knj 17:5-9

ow dɔnangi Maseduwan-ti kɪ dɔnangi Akay-ti; ngà to ɛ kin par al, mɛɛ-si kɪ adi Lubə lé kàrè dow-je d'oo poy-é kɪ lo lay sar adi jɛ j'ow ndoo pa ta-é al rəm ngá. ⁹ Kdɔtalə dow-je d'ɔr poy kuwə kɪ uwəi-ji kɪ rɔ-si-ti rəm, d'ɔr poy kiŋə kɪ iŋəi magi-je kɔgi ə 'təli kɪ rɔ Lubə-ti kɔɔ kadi 'raɪ kullə adi Lubə kɪ tɔgrɔ-ti kɪ to njəkiskəm rəm, ¹⁰ kɔɔ kadi 'ngəbi Ngon-é kɪ ndɔki adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, kɪ à kɪ dɔrɔ-ti kɔɔ ree, adi to Jeju kɪ taa-ji ta wɔngi-ti kɪ à ree lé.

2

Panjiyə Pol dan njəkəwnə-je-ti kɪ Tesaloniki-ti
Knj 20:18-21,31-35; 2Kɔ 6:3-10; 12:12-15

¹ Ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, səi ya kàrè 'gəi kɪ kow-ji rɔ-si-ti lé, tò kɔgi kare al. ² †Titi kɪ səi 'gəi-né lé, d'adi-ji kɔɔ kete mɛɛ bebo Pilipi-ti bá 'taji-ji rəm; ya ngà jɛ j'ingə tɔgi rɔ Lubə-ti lə-ji bá j'ilə-né mbɛ Poyta kɪ Maji liə j'adi-si dan rɔ-je-ti kɪ nɔ kin. ³ Kdɔtalə ta lə Lubə kɪ jɛ j'isi j'ndó dow-je lé, to néndó kɪ takədi tò-ti al rəm, j'ndó kɪ tagir kɪ tò nɛ al rəm, bá j'ədi-né dow al rəm tɔ. ⁴ Ngà Lubə nɔ-ji oo bá ulə kullə kilə mbɛ Poyta kɪ Maji ji-ji-ti, adi jɛ j'pa ta kɔɔ nəl-né dow-je al, ngà j'pa ta kɔɔ nəl-né Lubə kɪ njɛgə mɛɛ-ji. ⁵ Titi kɪ səi gəi-né lé, jɛ j'pa ta j'ədi-né kəm dow nja káre al rəm, bá nja káre ya kàrè j'pa ta kɔɔ kingə-né né ji dow-ti al rəm; Lubə gə mɛɛ-ji bəti. ⁶ Jɛ j'sangi rifa rɔ dow-je-ti al rəm, j'sangi rifa rɔ-si-ti al rəm, bá rɔ dow-je-ti kɪ rangi al rəm tɔ. Lé j'a ra-si kɪ lə njətɔgi-ti, kɔɔ to kɪ j'to njəkəwkulə-je lə Kristi, ⁷ ya ngà jɛ j'sol ləm-ləm dan-si-ti. Titi kɪ kɔɔ ngan-je tɔsi-né kəm-é dɔ ngan-é-je-ti lé, ⁸ jɛ kàrè ndigi kɪ j'ndigi-si nɔ kinlé, j'ndigi kadi Poyta kɪ Maji lə Lubə ya par bá j'ilə mbɛ-é j'adi-si al, ngà j'ndigi kadi daji rɔ-ji ya kàrè j'ilə kɔgi kɔɔ ta lə-si, kɔɔ səi 'təli dow-je kɪ j'ində-si dan kəm-ji-ti.

⁹ Ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, kullə-je kɪ j'ra, kɪ kɔ-je kɪ j'ingə lé, adi mɛɛ-si ole dɔ-ti. Loki j'isi j'ilə mbɛ Poyta kɪ Maji lə Lubə j'adi-si lé, j'ra kullə ndɔɔ-je kɪ kada-je kɔɔ kadi j'oy dow dan-si-ti al. ¹⁰ Səi njəkadmɛɛ-je, panjiyə-ji kɪ dan-si-ti lé, aa njay rəm, to njururu rəm, ta kɪ dow à kilə dɔ-ji-ti goto rəm adi səi ooi bəti rəm, bá Lubə kàrè oo bəti rəm tɔ. ¹¹ Né kɪ j'ra kɪ nɔ-nɔ dan-si-ti titi kɪ Bɔbi ngan-je ra-né kɪ ngan-é bə kin kàrè, səi 'gəi rəm. ¹² Jɛ j'ulə dingəm mɛɛ-si-ti, j'sol mɛɛ-si, bá j'ndəji-si kadi adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kɪ Lubə ba-dé kɔɔ kɔbɛ liə rəm, kɔɔ rifa liə rəm tɔ.

¹³ Loki jɛ j'ilə ta lə Lubə mbi-si-ti lé, səi 'ndigi dɔ-ti titi ta lə dow al, ngà 'ndigi dɔ-ti kɪ tɔgrɔ-ti ya to ta lə Lubə kɪ isi ra kullə mɛɛ-si səi-ti kɪ adi mɛɛ-si. Né kin bá jɛ j'ra-né oiyo Lubə taá-taá kɔɔ. ¹⁴ †Kdɔtalə səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ lé, səi 'ndaji kullə ra njəkəwnə-je kɪ gay-gay kɪ 'to njəkəwnə-je lə Lubə kɪ 'to njénam kàdi Jeju Kristi-ti kɪ d'isi dɔnangi Jude-ti, kdɔtalə səi ya kàrè ingəi kɔɔ ji dow-je-ti kɪ bɛe lə-si ya, titi kɪ dɛ kàrè d'ingə-né gɔ kɔ-je kɪ káre kin ji jipi-je-ti tɔ. ¹⁵ †Jipi-je lé, dɛ ya 'tɔl njépata-je kɪ ta Lubə-ti rəm, 'tɔl 'Babɛ Jeju rəm, bá d'ulə kəm-ji ndoo rəm tɔ. Dɛ 'nəl Lubə al rəm, bá 'to njéba-je lə dow-je lay rəm tɔ. ¹⁶ Dɛ d'ɔgi-ji kilə mbɛ Poyta kɪ Maji kadi dow-je kɪ 'to jipi-je

† 2:2 2:2 a Knj 16:19-24; b Knj 17:1-9 † 2:14 2:14 Knj 17:5 † 2:15 2:15 Knj 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12

al, kɔ kadi d'aji al; beba ɔ jipi-je lé 'ra-né majal kí ɔ-ti par-par adi wɔngi ra Lubə ɔ-ɔ-ti.

Pol ndigi təl kow koo njékəwnə-je kí Tesaloniki-ti
Knj 17:14-16

¹⁷ Ngá je rəmə, səi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ, ɔkaglo kí sɛ kí j'ɪŋəi-né-nə lé, kəm-ji oo-si al, ngà mɛɛ-ji rəmə tɔ ɔ-si-ti géréré. Beba ɔ kadi j'təl j'ow j'oo-si ra-ji nɔ adi j'ndur ɔ rɔ-ji-ti nɔ kadi j'ow j'oo-si. ¹⁸ Gin-é kin bá j'ndigi kow njal rɔ-si-ti. Mɔ Pol ya m'nɔ asi nja joo bè kadi m'ow rɔ-si-ti ya, ngà Satɔ ɔgi-ji lo-é. ¹⁹ Nɔ kí 'Babe lə-ji Jeju à təl ree lé, nɔ kí rangi bá à to nékində mɛɛ ɔ-ti lə-ji, kɪ rɔnəl lə-ji, kɪ ɔgi rifa lə-ji takəm-é-ti bəy wa? ²⁰ Oiyoy! Səi ya a toi rifa lə-ji, kɪ rɔnəl lə-ji.

3

D'ulə Timote Tesaloniki-ti

¹ †Né kin bá je j'oo-né lo ngəbi al, adi j'panè tɔ maji kadi j'isi kɪ kár-ji mɛɛ bebo Atɛn-ti nè. ² Beba j'ulə ngonkɔ-ji Timote kí to ngonnjékullə lə Lubə mɛɛ kullə kilə mbɛ Poyta kí Maji-ti lə Kristi kadi ɔw ulə dingəm mɛɛ-si-ti ə mbusi-né nja-si mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-si. ³ Kɔ kadi kɔ-je kí isi ingəi kinlé ra dow káre dan-si-ti adi səbi ngin-ngin al; kɔtələ səi ya kàré 'gəi bəti kí jəi lé j'isi kɔ kadi kɔ-je kí bè kin ree ɔ-ji-ti ya. ⁴ Loki ndɔki j'isi sə-si nati bəy ya j'idə-si kete j'panè j'a kingəi kɔ nɔ lé, səi 'gəi bəti né-é bá ree ngá tin. ⁵ Gin-é kin bá mɔ m'oo lo ngəbi al, adi m'ulə-né Timote kadi ɔw oo ta kí səbi ɔ kadmɛɛ lə-si, kɔtələ m'ɔl kí njənɔ dow-je à kɪ nɔ-si sar kadi kullə kí j'ra dan-si-ti təl tɔ kɔgi kare.

⁶ †Ngà Timote kí j rɔ-si-ti ree rɔ-ji-ti ngosné bəy lé, idə-ji poyta kí maji ɔ kadmɛɛ-ti lə-si, kɪ ɔ ndigi-ti kí 'ndigi dow-je, bá idə-ji panè mɛɛ-si oy ɔ-ji-ti al adi ɔ koo-ji ra-si titi kí je kàré ɔ koo-si ra-ji-né kin bè tɔ. ⁷ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, né kin bá dan nékəmtondoo-je-ti kí lay kí tɛɛ ɔ-ji-ti, kɪ dan kɔ-je-ti ya kàré kadmɛɛ lə-si ra adi mɛɛ-ji sol. ⁸ Bone bè kinlé, mɛɛ-ji usi nangi, kɔtələ kɔ kí ɔ njangi mɛɛ kində rɔ nati kɪ 'Babe. ⁹ Ra kí 'rai-ji adi rɔ-ji nəl-ji nɔ nɔ Lubə-ti kinlé, j'a ra-é oiyoy kɔ ta lə-si ban bá à kusi rɔ-ji-ti ɔn wa? ¹⁰ Beba, ndɔ-je kɪ kada-je lay ya j'pa ta kɪ Lubə j'to ta-é-ti pəkə-pəkə, kɔ kadi adi-ji tarəbi kadi j'ow j'oo-si rəm, kɔ kadi j'təl ta né kí nal-si mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-si. ¹¹ Kadi Lubə ya kɪ ɔ-é kí to Bɔbi-ji ɔ kɪ 'Babe lə-ji Jeju d'adi-ji tarəbi kadi j'ow rɔ-si-ti. ¹² Ndignɔ kí tɔ dan-si-ti, kɪ ndigi kí 'ndigi dow-je kí rangi kinlé, kadi 'Babe ra adi usi ɔ madi-é-ti par-par rəm, kadi al ɔ kí kete, titi kí je j'ndigi-si-né kin bè tɔ. ¹³ Beba 'Babe ya à kadi-si kuwə mɛɛ ngɔ kɔ kadi 'toi dow-je kí aai njay kí ta goto ɔ-si-ti nɔ Bɔbi-ji Lubə-ti ndɔ-é kí 'Babe lə-ji Jeju Kristi à ree nati kɪ njékadmɛɛ-je liə lay.

4

Panjiyə kí nəl Lubə

1Pi 1:14-16; 4:1-5; Epɛ 5:3-8; 1Kɔ 6:13-20

¹ Beba səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, né kí a rai bá a nəli-né Lubə lé, səi 'ndóí rɔ-ji-ti ngá, ə né-é-je lé ya səi isi 'rai rəm ngá tin. Ngá je j'dəji-si ə j'ulə dingəm mɛɛ-si-ti kà ri 'Babe Jeju kɔ kadi panjiyə-si kinlé, ɔwi-né kəm-si kɪ kete-kete. ² Kdɔtalə ndu kí j'ingə rɔ 'Babe Jeju-ti bá j'adi-si lé, səi 'gəi bəti.

³ Né kí Lubə ndigɪ ɔn: Kadi isi tagay kɔ Lubə ə kadi 'rai kaya al. ⁴ Kadi nə-nə dan-si-ti ngəm rɔ-é kadi aa njay rəm, kadi un rɔ-é ra-né né kí tɔgrɔ-ti, ⁵ bɪ adi bɔ né-je kí maji al ra-si lɔy-lɔy titi kí njékadmɛɛ al-je kí 'to njégə Lubə al d'isi 'ra-né kin bə al; ⁶ kadi dow káre dan-si-ti ndɔn njékadmɛɛ madi-é ra siə majal kí titi-nə bə kin al, kɔ dow-je kí njéra né-je kí bə kinlé, Lubə à gangta dɔ-dé-ti. Ndɔkɪ j'idə-si j'ndəji-si-né kete ngá. ⁷ Kdɔtalə Lubə kí ba-ji lé, ba-ji kɔ kadi j'rai né-je kí tɔ nɛ-nɛ al, ngá ba-ji kɔ kadi j'təli dow-je kí j'toi tagay. ⁸ Dow kí mbati néndó kin rəmə, to dow bá ɛ mbati-é al, ngá to Lubə kí njékadi-si Ndil-é kí aa njay kin bá dowbə mbati-é tin.

⁹ Ta kí sobi dɔ ndignə kí kadi tɔ dan-si-ti səi njékadmɛɛ-je lé, səi ɔwi ndoo kadi dow ndàngi ta-é adi-si al ngá, kɔ Lubə ya ndó-si kadi 'ndigɪ-nə. ¹⁰ Ndignə lé, bá səi 'toji kɪ rɔ njékadmɛɛ-je-ti lay kí dɔnangi Maseduwan-ti bikti tin; ya ngá, səi njékadmɛɛ-je, j'dəji-si kadi ndignə kinlé, ɔwi-né kəm-si kɪ kete-kete ya bəy. ¹¹ Titi kí j'un-né ndu j'adi-si lé, adi ta kisi-nə kɪ lapiya bá to rɔ-si rəm, kadi ori kəm-si dɔ kullə-je-ti lə-si kí sobi dɔ-si ə 'rai kullə kɪ ji-si kɔ rɔ-si; ¹² bə kɔ kadi panjiyə-si maji takəm njékadmɛɛ al-je-ti rəm, bá kadi ɔyi dow al rəm to.

Ta kí dɔ koy njékadmɛɛ-ti kɪ təl Jeju

1Kɔ 15:19-58

¹³ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, ta kí sobi dɔ dow-je kí d'oy lé, j'ndigɪ kadi isi-né dɔ mbé-ti al, nə a rai wɔngi yo tanə kɪ dow-je kí rangi kí nékində mɛɛ dɔ-ti lə-dé goto kin bə. ¹⁴ Kdɔtalə titi kí j'adi-né mɛɛ-ji kí Jeju oy ə tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, bə ya to j'adi mɛɛ-ji kí dow-je kí d'adi mɛɛ-dé Jeju bá d'oy lé, Lubə à kadi 'tɔsi ndəl d'ində lo 'tɛɛ d'isi nati kɪ Jeju tɔ. ¹⁵ †Ooi, ta kí 'Babe pa bá j'ɔw kidə-si rəsi tin: Ndɔ kí 'Babe à təl lé, jəi kí j'isi kəm bá j'a kɔwi kete nɔ dɛ kí d'oy-ti lé al. ¹⁶ Kdɔtalə loki ká né à ba rəm, ndi burə dɔ malayka-je à ba rəm, bá təbi mbanga lə Lubə à ba rəm lé, 'Babe ya kɪ dɔ-é à kɪ dɔrə-ti kɔ ree rəmə dɛ kí d'adi mɛɛ-dé Kristi bá d'oy lé, dɛ bá d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dɔsəy. ¹⁷ Go-ti ngá bá jəi kí j'isi kəm kí j'a nəyi lé, Lubə à kɔy-ji lay kadi káre nati sə-dé dan kilndi-ti kɔ kadi j'ingəi 'Babe dan yól-ti, beba j'a kisi kɪ 'Babe nati ya sartagangi. ¹⁸ † 'soli mɛɛ-nə kɪ ta-je kinlé.

5

Kində kəmkaa dɔ rɔ-ti ngəbi-né təl Jeju

Mat 24:36-51; Luk 12:35-40; Rɔm 13:11-14

¹ Səi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, ta kí sobi dɔ dɔkàdɪ əse dɔkaglo kí né-je kin à ra-né né lé, səi ɔwi ndoo kadi dow ndàngi adi-si al ngá. ² †Kdɔtalə, səi ya kàrè 'gəi maji yéréré kí ndɔ lə 'Babe lé, à kubə dow-je nangi busi titi kɪ njəbogi ubi-né dow-je nangi ndɔɔ busi kin bə. ³ Loki dow-je d'a panè: «Lapiya tɔ ngá! Né à ra-ji al!» Ngá bá tuji à kubə-dé

nangi busi titi ndo kí tɛɛ kɪ njɛsəm pati kin bè ə d'a tɛɛ kəm-ti al. ⁴ Ngà sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, sɛi isi londul-ti bá ndo lə 'Babe à kubə-si nangi busi titi njɛbogi bè al. ⁵ Sɛi lay ya 'toi ngan-je lə lo kí ndógi rəm, 'toi ngan-je lə lo kí kada rəm. Jɛi j'toi ngan-je lə londul al rəm, j'toi ngan-je lə lo kí ndoo al rəm. ⁶ Ən ə adi j'toi bi tanɔ kɪ ndɔgi dow-je al, ngà adi j'isi kəm do rɔ-ji-ti rəm, j'indəi kəmkaa do rɔ-ji-ti rəm to. ⁷ Kɔotalə njétobi-je lé, ndoo bá 'to bi ə njéyibi ra-je kàrè, ndoo bá yibi ra-dé. ⁸ †Ngà jɛi kí j'toi dow-je lə lo kí kada lé, tò kadi j'indəi kəmkaa do rɔ-ji-ti, kɔo kadi j'adi kadmɛɛ kɪ ndigi dow-je tò mɛɛ-ji-ti titi ngowla kɔn kàdɪ asgar-je bè ə j'adi mɛɛ kí kində do kaji-ti tò titi jɔgi kɔn do asgar-je bè. ⁹ Kɔotalə Lubə mbəti-ji kɔo kadi wɔngi liə ree do-ji-ti al, ngà mbəti-ji kɔo kadi j'aji kɪ takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ¹⁰ Kristi lé oy kɔo ta lə-ji, kɔo kadi lé, j'isi kəm əsə j'oyi kàrè, kadi j'isi kəm nati siə. ¹¹ Gin-é kin bá, kadi uləi dingəm mɛɛ-nɔ-ti 'rai kɪ nɔ kadi ɔwi kɪ kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti titi kí rai-né kete-kete kin bè.

Sɔy ndəji-je kɪ tɔrndi-je

Rɔm 12:17-20

¹² Sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, j'dəji-si kadi uni ta dow-je kí d'isi 'ra kullə dan-si-ti rəm, d'isi d'ɔr nɔ-si rəm, bá d'isi ndəji-si do né-je-ti kɪ ri 'Babe rəm to. ¹³ Dɛ lé, kadi 'ndigi ta lə-dé nɔ ə kadi indəi-dé dan kəm-si-ti, kɔo kullə lə-dé. Isi-nɔ kɪ lapiya.

¹⁴ Sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, j'dəji-si bəy kadi 'ndáŋgi dow-je kí panjiyə-dé to jugi-jugi ə 'soli mɛɛ dow-je kí mɛɛ-dé gangi man, isi do-ti kɪ dow-je kí tógi-dé asi al, ə iləi mɛɛ-si do madi-é-ti pɔ kɪ dow-je lay. ¹⁵ Dow ra sə-si né kí maji al kàrè ooi nè a 'rai siə né kí maji al tó-ti; ngà 'sangi kadi 'rai maji ya kɪ ndo-je lay dan-si-ti əsə kɪ dow-je lay.

¹⁶ Adɪ rɔ-si nəl-si kɪ ndo-je lay.

¹⁷ Inɔi ta pa ta kɪ Lubə al. ¹⁸ Mɛɛ né-je-ti lay ya 'rai oiyo Lubə. Né-je kin bá Lubə ndigi kadi sɛi kí 'nami kàdɪ Jeju Kristi-ti 'rai.

¹⁹ ɔgi Ndil kí aa njay lo ra kullə al.

²⁰ 'Nədi ta-je lə njépata-je kɪ ta Lubə-ti al.

²¹ Ngà 'ndəri gin né-je lay ə uni kí maji dan-ti.

²² Né-je kí maji al lay ya itəi rɔ-si ngərəngi kàdɪ-ti.

²³ Kadi Lubə kí njékadi lapiya ya adi 'təli dow-je kí aai njay bikti lay ə kadi ɛ ya ngəm daji rɔ-si bikti, adi to tagir lə-si, kɪ ndil-si, kɪ daji rɔ-si kɔo kadi ta goto do-si-ti ndo ree-ti lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ²⁴ Lubə kí njəba-si ya à ra né-je kinlé, kɔo ɛ to njəkɔ do ndi-é-ti.

²⁵ Sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'pai ta kɪ Lubə kɔo ta lə-ji.

²⁶ Sɛi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ 'rai-nɔ lapiya kuwə-nɔ kàdɪ-nɔ-ti kɪ mɛɛ kí aa njay.

²⁷ M'dəji-si kɪ ri 'Babe kadi mbete kinlé toki ndó kadi njékadmɛɛ-je lay ya.

²⁸ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nɔy sə-si.

Mbete kí njèkungi joo kí Pol ndàngì adi Tesaloniki-je Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungi joo kí Pol ndàngì adi Tesaloniki-je

Kaglo dæə n̄a go mbete-ti liə kí dɔsɔy kin al ya Pol ndàngì mbete kí njèkungi joo kin adi njékadmɛɛ-je kí Tesaloniki. Ɛ isi bebo Kɔrɛnti-ti ya b̄əy, bá njékadmɛɛ-je kí Tesaloniki lé kàrè, d'isi d'ulə kəm-dé ndoo kdɔtalə kadmɛɛ lə-dé ya b̄əy rəm. Beba ɛ ndàngì mbete adi-dé kɔɔ toji-dé-né-je kí to tó-é al kí tò tagir-ti, k̄i panjiyə dow-je madi-je-ti kí dan-dé-ti.

Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol ra oiyo kɔɔ Tesaloniki-je lé, dan kulə kəm ndoo-ti ya kàrè, dɛ d'ow ki kete-kete mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-dé rəm, mɛɛ ndigì dow-je-ti rəm. Ngà ɛ ree oo kí dow-je madi 'tulə-dé nati mɛɛ néndó-je-ti kí ngòm kí sɔbi dɔ təl ree lə 'Babe. Gin-é kin bá, lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ɛ ndó-dé ta kí tɔgrɔ-ti panè: 'Babe təl ree al b̄əy, rəm bá tò kadi né-je madi à ra né kete n̄ə ndɔ ree-é-ti. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ɛ ndó-dé kí njékadmɛɛ-je kí panjiyə-dé tò jugi-jugi lé, kadi d'oo kəmtondoo lə-dé al. Mbete kin toji ndigì kí ɛ ndigì Tesaloniki-je titi kí tò-né mɛɛ mbete-ti liə kí dɔsɔy kí adi-dé kin ya tɔ.

Tɔji rɔ k̄i lapiya kí ra

1 †M̄a Pol, j'isi nati k̄i Silbɛ-je* k̄i Timote bá m'ndàngì mbete kin m'adi-si s̄əi njékəwn̄a-je kí bebo Tesaloniki-ti kí 'nami k̄adi Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, 'nami k̄adi 'Babe Jeju Kristi-ti rəm. 2 Kadi Bɔbi-ji Lubə dɛ k̄i 'Babe Jeju Kristi d'adi ramaji k̄i lapiya lə-dé n̄əy s̄ə-si.

Ta kí gangi kí ndɔ təl Jeju-ti

1Te 1:2-7; Plp 1:3-6,27-30; Mat 13:40-43; 25:31-46

3 S̄əi ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, ə to tó-é kadi j'ra bè, kdɔtalə kadmɛɛ lə-si kí ow ki kete-kete n̄a rəm, bá ndign̄a kí dan-si-ti lay kàrè ɪ dɔ madi-é-ti kí kete-kete rəm tɔ. 4 B̄əy bá dan njékəwn̄a-je-ti kí gay-gay kí 'to njékəwn̄a-je lə Lubə lé, s̄əi ya bá jɛ j'osi-né gajì rɔ-ji, kɔɔ kuwə rɔ nḡa lə-si, k̄i kadmɛɛ lə-si dan né-je-ti lay ya kí to kulə kəm-n̄a ndoo-je, k̄i kɔ-je kí tɛɛ dɔ-si-ti. 5 Né kin bá toji ta kí gangi kí njururu lə Lubə, kɔɔ kadi asi gaki kadi ooi kɔbɛ liə kí inḡəi-né kɔ lé ya. 6 Kdɔtalə Lubə oo adi to né kí njururu kadi n'adi kɔ dow-je kí njékadi-si kɔ kin tɔ. 7 Ə s̄əi kí d'adi-si kɔ lé, loki 'Babe Jeju à k̄i dɔr̄a-ti kɔ ree nati k̄i malayka-je liə kí njétɔgi-je lé, Lubə à kadi 'taai koo nati s̄ə-ji. 8 Jeju à ree dan ndɔ p̄ər-ti kí ɔ̀ bilim-bilim, kɔɔ kadi kɔ dow-je kí njégə Lubə al, k̄i dow-je kí njémbati təl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lə 'Babe lə-ji Jeju. 9 Dowbé-je kinlé né kí to kí à ra-dé lé, to tuji kí sartagangì kí à tɛɛ dɔ-dé-ti ngərəngì takəm 'Babe-ti, k̄i riba liə kí n̄a. 10 Ndɔ-é-ti kinlé, loki ɛ à ree kɔɔ kadi njékaa njay-je liə d'osi gajì-é ə kadi dow-je lay kí d'a kadi-é mɛɛ-dé d'oo kurə-é lé, s̄əi kàrè a k̄ai dan-dé-ti tɔ; kdɔtalə s̄əi 'ndigì dɔ ta-je-ti kí sɔbi dɔ-é kí j'idə-si lé.

† 1:1 1:1 Knj 17:1 * 1:1 1:1 Silbɛ lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19)

¹¹ Gin-é kin bá j'isi j'pa-né ta kî Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ kadi Lubə lə-ji adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kî 'ndigi ta ba-ti liə rəm, kadi adi tógi-é ra sə-si do kɔjra-je-ti kî maji-maji lay kî tò mɛɛ-si-ti rəm, bá do kullə kadmɛɛ-ti lə-si rəm tɔ. ¹² Bè kɔɔ kadi kî takul ramaji lə Lubə lə-ji kî lə 'Babe Jeju Kristi lé, ri 'Babe lə-ji Jeju ingə-né kɔsgaji dan-si-ti rəm, bá kadi sɔj kàrè ingəi-né kɔsgaji rɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Né kî à ra né kete nɔ̄ ndɔ təl Jeju-ti

¹ †Sɔj ngankɔ-m-je kî njékadmɛɛ, ta kî sɔbi do ree lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi kî à ree, kî kəw kî j'a kəwi-nɔ̄ rɔ-é-ti lé, j'dəji-si ² kadi kinə dow idə-si panè ndɔ lə 'Babe lé ree ngá kàrè adi ta kin təl dɔ-si kalangi bè al rəm, adi gangi singə-si al rəm tɔ. Kɔɔ dow à kî panè ndil tɛɛ kî do ta kî tò lo bɔyɔrɔ-ti adi n'oo, əse n'oo ta madi əse n'ingə mbete madi kî j rɔ-ji-ti. ³ Adi dow ədi-si al kî kədi al ya bè; kɔɔtalə dow-je d'a mbati Lubə rəm, nɔ̄majal kî njèkilə kuji do Lubə-ti al, à tɛɛ kɔy kadi d'oo-é bəy bá ndɔ kin à ree bəy. ⁴ † lé to njəba, njəba rɔ-é dow kî boy ngay do né-je-ti lay kî dow-je d'oo d'adi to Lubə, kî né-je lay kî dow-je 'pole; † à kɔw mbing kisi mɛɛ kəy-ti lə Lubə kɔɔ panè n'ɛ ya n'to Lubə.

⁵ Ndɔki m'isi-né sə-si nati, bá m'idə-si ta-je kinlé, mɛɛ-si ole dɔ-ti ya al wa?

⁶ Ngá kî ngɔsnè kinlé, né kî uwə-é kî gogi kɔɔ kadi ngəbi dɔkaglo liə ta ree lé, sɔj 'gəi gɔw. ⁷ Kɔɔtalə njəmbati Lubə lé, tógi-é kî tò lo bɔyɔ-é-ti rəmə isi ra kullə ngá; ngá nɔy kadi né kî uwə-é kî gogi lé ya goto bá † à toji rɔ-é ndaa-ti rəsi bəy. ⁸ Njəmbati Lubə lé à ree ə 'Babe Jeju à tɔl-é kî koo kî ta-é-ti, à tuji-é puku-puku ndɔ ree-é-ti kî à tò ndaa-ti rəsi.

⁹ †Ndɔ ree lə njəmbati Lubə lé, Satɔ̄ à ra né mbəli-je, kî nékɔji-je, kî né-je kî tò bəl-bəl kî to né kədi dow-je, ¹⁰ à ra né-je kî maji al kî gay-gay lay kɔɔ kədi-né dɛ kî d'a tuji; kɔɔtalə ta kî tɔgrɔ-ti kî à kaji-dé lé ya nəl-dé al adi 'mbati. ¹¹ Gin-é kin bá, Lubə ulə kî né kî à kur-dé, wale kɔɔ kadi ra-dé adi d'oo takədi kî ta kî tɔgrɔ-ti. ¹² Bè kɔɔ kadi dow-je lay kî 'mbati ta kî tɔgrɔ-ti ə né ra kî njururu al bá nəl-dé kinlé, 'gangi-né ta dɔ-dé-ti.

Ta kî dɔ kɔ̄ dingəm mɛɛ kadmɛɛ-ti

1Pi 1:2-9

¹³ Sɔj ngankɔ-m-je kî njékadmɛɛ, kî 'toi dow-je kî 'Babe ində-si dan kəm-é-ti kinlé, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kɔɔ ta lə-si, kɔɔ † mbəti-si lo kində gin né-je-ti kadi aji kî takul Ndil kî aa njay kî təl-si dow-je-ti kî d'aa njay rəm, bá kî takul ndigi kî sɔj 'ndigi do ta-ti kî tɔgrɔ-ti kin rəm tɔ. ¹⁴ Né kin bá Lubə ba-si-né kî kəm rəbi Poyta kî Maji kî j'ilə mbɛ-é j'adi-si, kɔɔ kadi ingəi-né riba lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi. ¹⁵ Gin-é kin bá sɔj ngankɔ-m-je kî njékadmɛɛ lé, † do nja-si-ti njangɔ ə né-je kî j'ndó-si kî ta-ji əse † kî j'ndangɔ mbete-ti bá j'adi-si kinlé uwəi njarara. ¹⁶ Kadi 'Babe lə-ji Jeju Kristi ya kî dɔ-é dɛ kî Bəbi-ji Lubə kî njəndigi-ji, njəkadi-ji nékində mɛɛ dɔ-ti kî maji rəm, njəsɔl mɛɛ-ji sɔl kî sartagangɔ kî go ramaji-ti liə lé, ¹⁷ dɛ ya 'sɔl mɛɛ-si ə 'mbusi nja-si mɛɛ kullə-je-ti lay əse mɛɛ ta-je-ti kî maji-maji lay rəm tɔ.

3

Kullə dingəm mee-nə-ti kɔ pa ta kɪ Lubə

Rɔm 15:30-32

¹ Beba səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmee, 'pai ta kɪ Lubə kɔ ta lə-ji, kɔ kadi ta lə 'Babe ɔw-né kəm-é kɪ kete-kete rəm, fá kadi dow-je 'piti titi kɪ 'piti-né dan-si-ti kin bè; ² rəm 'pai ta kɪ Lubə kɔ kadi taa-ji ji dow-je-ti kɪ maji al kɪ to njèmeɛndul-je, kɔ dow-je lay fá 'to njəkadmee-je al. ³ Ngá 'Babe kɪ to njəká dɔ ndi-é-ti lé, à mbusi nja-si rəm, fá à ngəm-si ta Njèmeɛndul-ti rəm tɔ. ⁴ 'Babe adi j'gə maji kɪ né-je kɪ j'un ndu dɔ-ti j'adi-si kinlé, isi 'rai rəm, fá a rai par-par rəm tɔ. ⁵ Kadi 'Babe ra kullə mee-si-ti adi 'ndigi Lubə rəm, kadi uwəi rɔ-si ngá titi Kristi bè rəm tɔ.

Ta kɪ dɔ ra kullə-ti

⁶ Səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmee, j'un ndu j'adi-si kɪ ri 'Babe lə-ji Jeju Kristi, kadi njəkadmee kɪ panjiyə-é tɔ jugi-jugi, bi uwə ta-nə kɪ néndó kɪ ingəi rɔ-ji-ti kin al lé, ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti. ⁷ Né kɪ a rai kɔ ndaji-né kullə ra-ji lé, səi 'gəi maji. Je lé panjiyə-ji kɪ dan-si-ti tɔ jugi-jugi al. ⁸ Je j'uso né lə dow kare al, ngá j'ra kullə j'ɔɔ rɔgi-rɔgi, j'a ta-ti ndɔɔ-je kɪ kada-je, kɔ kadi j'ɔy dow dan-si-ti al. ⁹ To tó-é kadi ooi go-ji ya, ngá je j'ra bè kɔ j'ndigi kadi je ya j'təl néndaji kadi 'ndaji. ¹⁰ Kɔ loki j'isi rɔ-si-ti lé, ndɔki j'un ndu j'adi-si j'panè: Kinə dow ndigi ra kullə al lé, kadi-é uso né al tɔ bane! ¹¹ Ngá je j'oo poy dow-je madi dan-si-ti kɪ panjiyə-dé tɔ jugi-jugi, de 'ra kullə al kɔ kɔw kilə go né-je-ti kɪ kare. ¹² Dow-je kɪ tanə bè kinlé, kɪ ri 'Babe Jeju Kristi j'dəji-dé rəm, j'un ndu j'adi-dé kadi d'ore kəm-dé go kullə-ti ya 'ra kɪ mee kusi nangi kɔ kadi d'ingə-né nékuso-dé kɪ sɔbi dɔ-dé. ¹³ Ngá səi ngankɔ-m-je kɪ njəkadmee rəm, adi dabi ra-si dɔ ramaji-ti al.

¹⁴ Kinə dow madi mbati koo ta-je kɪ j'ndangi j'adi-si kin rəm ooi-é maji ə ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti kadi rɔ-é sol-é. ¹⁵ Ngá koo fá ooi-é kɪ njəba lə-si al, ngá 'ndangi-é titi ngonkɔ-si bè.

Tɔrndi dɔ-ti kɪ lapiya kɪ ra

¹⁶ Kadi 'Babe kɪ njəlapiya ya adi-si lapiya kɪ kəm rəbi-je lay rəm, fá kɪ dɔkaglo-je lay rəm tɔ! Kadi 'Babe nəy sə-si lay.

¹⁷ Ta-je kɪ mə Pol ya m'ndangi kɪ ji-m ban: M'ra-si lapiya. Ji-m kɪ m'ində mbete-je-ti lə-m lay ban; néndangi lə-m ya tɔ ə tɔ tin. ¹⁸ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nəy sə-si lay.

Mbeta kí dɔsɔy kí Pol ndàngì adi Timote Ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsɔy kí Pol ndàngì adi Timote

Pol ingə Timote bebo Listrə-ti (Knj 16:1-3) bá adi-é ɔw siə nati kadi-é to njèkore kàdi-é mee kullə kilə mbe Poyta kí Maji-ti. Go kaglo-ti kí de 'ra-né kullə nati se lé, Pol inə kullə kər nɔ njékəwnə-je kí bebo Epeji-ti mee ji-é-ti. Go-ti bəy ngá bá Pol ndàngì mbete kin ulə-né adi-é kɔ kulə-né dingəm mee-é-ti rəm, kɔ ndó-é-né né dɔ madi-é-ti rəm to.

Pol tee dangay-ti bebo Ròm-ti bá ndàngì mbete kí dɔsɔy kí adi Timote kin rəm, bá ndàngì-né mbete kí adi Titi kin rəm, kɔ kadi d'or-né nɔ njékəwnə-je. Loki 'təl d'uwə Pol dangay-ti kí à to-né sɔy-é bá e ndàngì mbete kí njékungi-ti joo adi Timote. Mbete-je kí mutə kinlé, sar bone bè ya kàrè maji kɔ kər-né nɔ njékəwnə-je rəm, bá maji kɔ ndó-né né njékadmee-je rəm to.

Mee mbete-je-ti kí joo kí Pol ndàngì adi Timote kinlé, e ba-é ngon-é kí mee kadmee-ti adi à to Pol ya je bè bá ra siə adi-é adi mee-é Jeju Kristi rəm, e ya ndó-é né adi-é to njéndó né lə Kristi rəm to. Mee mbete-ti kí nè kinlé, Pol ole mee Timote dɔ-ti kɔ kadi ɔsi ta njéndó dow-je né-je kí ngòm. E adi-é ndu-je kɔ kadi un-né dɔ kullə-je lə njékəwnə-je, ə ta kí sobi dɔ kəm rəbi mbəti njékər nɔ njékəwnə-je, kə njékində kəm-dé go né-je-ti lə njékəwnə-je, kə kəm rəbi kində kəm go kuti dow-je-ti kí gay-gay kí dan njékəwnə-je-ti tɔ dan ndu-je-ti kinlé to.

Tɔji rɔ kə lapiya kí ra

Tit 1:1-4

¹ Mə Pol kí Lubə kí to Njəkaji-ji, kə Jeju Kristi kí to nékində mee dɔ-ti lə-ji ya d'un ndu-dé d'adi-m m'to njékəwkulə lə Jeju Kristi, ² †bá m'ndàngì mbete kin m'ulə-né m'adi-i i Timote kí m'oo-i kí ngon mee-m bè mee kadmee-ti. Kadi ramaji, kə koo kəmtondoo, kə lapiya lə Bobi-ji Lubə rəm, kə 'lə Jeju Kristi kí to 'Babe lə-ji nɔy sə-i.

Ta kí sobi dɔ njéndó dow-je né-je kí ngòm

1Ti 6:3-5; Gal 3:10-12,19-24; 2Ti 2:10-18; Knj 26:9-20

³ 'Oo bè, ta kí ndɔki m'idə-i loki m'isi m'ow kí donangi Maseduwan-ti lé, m'təl m'ole mee-i dɔ-ti bəy. Ndɔki m'panè: 'Isi bebo Epeji-ti nè, kɔ kadi dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je né-je kí rangi lé, 'ɔgi-dé dɔ-ti rəm, ⁴ 'idə-dé kadi d'or rɔ-dé kɔgi mee kər tasu-je-ti rəm, bá mee kər ginka-je-ti kí sɔy-é goto kin rəm to. Né-je kí bè kinlé, oji gaki-nə-je, bi ra kullə lə Lubə kí to kullə kadmee kin adi ɔw ki kete al.

⁵ 'Un ndu adi-dé bè, kadi dow-je 'ndigi-nə kə mee-dé kí nda kay rəm, kə tagir kí maji rəm, bá kə kadmee kí kədkəm goto-ti rəm to. ⁶ De kí dan-ti-je 'tusi né-je kinlé d'inə, adi d'ur wale mee tatidə-je-ti kí mee wəy kare. ⁷ De 'ba rɔ-dé dow-je kí 'ngay kí njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə ya rəmə, ta kí de ya 'pa kàrè 'təl 'gə mee-é al rəm, bá né kí 'pa ta-é kə mee-dé kí kàrə ya kàrè 'təl 'gə mee-é al rəm to. ⁸ Jəi j'gəi

† 1:2 1:2 Knj 16:1

kí ndukun læ Lubə lé, maji ya, ngà ra bá kadi dow ra-né kullə kì rəbi-é tá. ⁹ Jəi j'gəi maji kí dow-je kí njéra né kí njururu bá ndukun tò kdo-dé al. Ngà dow-je kí ndukun tò kdo ta læ-dé lé, to njémeəndul-je, njəmbati təl rə-dé go ta-ti læ Lubə, njəkilə kuji do ndu Lubə-ti al-je, njəramajal-je, kì njənədi Lubə, kì njəsəkì Lubə, kì njétol bəbi-dé-je əse njétol kə-dé-je, njétol dow-je, ¹⁰ kì njérakaya-je, kì dingəm-je kí njəsangì dingəm madi-dé-je əse dené-je kí njəsangì dené madi-dé-je, kì njékuwə dow-je ndogi-dé bə-ti, kì njəkədtə-je, kì njəkubi rə-dé do kədtə-je-ti, kì dow-je kí njéra né-je lay kí əsi ta néndó kí təgrə-ti, ¹¹ kí to néndó kí əw nati kì Poyta kí Maji læ Lubə kí njəriβa, Njəkisi dan maji-ti kí dum, poyta kí Lubə ulə ji-m-ti.

Pol gə ramaji læ Lubə

¹² M'ra oiyo 'Babe læ-ji Jeju Kristi kí to njəkadi-m tógi, kdotalə gə kí e gə-m adi m'to njéra né kí təgrə-ti bá ində-m adi m'ra kullə liə, ¹³ †ə mə kí ndəkì m'to njəpata kəbi kì Jeju rəm, m'to njəkulə kəm njəkadməe-je ndoo rəm, bá m'to njəkadi-dé kə nə rəm ya, ngà Lubə oo kəmtondoo læ-m, kdotalə to né kí m'ra do mbə-ti loki m'adi-né məe-m Jeju Kristi al bəy. ¹⁴ Bəba ramaji læ 'Babe læ-ji tuu do-m pitim, ra sə-m adi m'adi-é məe-m rəm, ində ndigi dow-je məe-m-ti rəm, kdo nam kí m'nam kadi Jeju Kristi-ti. ¹⁵ Jeju Kristi lé, ree dənangì-ti nè kdo kaji njəramajal-je. Ta kinlé, to ta kí təgrə-ti rəm, to ta kí əsi gaki kadi tokì ndigi do-ti digim ya rəm tə. Mə Pol lé, m'oo rə-m kì njəramajal təy dow-je lay. ¹⁶ Bə ya kərə, Lubə oo kəmtondoo læ-m, adi Jeju Kristi un-m mə kí m'to njəramajal kitə dow-je lay lé, təji-né kilə məe do madi-é-ti liə kí nə, dow-je kí d'a kadi-é məe-dé kdo kingə-né kiskəm kí sartagangì lé tə. ¹⁷ Lubə kí to ngar kì do bal-bal, njəkoy al, Lubə kí dum koo kì kəm, Lubə kí i ya kí kár-i-rè, riba kì tógi to 'lə-i ya kì do bal-bal. Amen!

Ta dingəm kí Pol adi Timote

¹⁸ Timote, i kí m'oo-i kì ngon məe-m bə lé, m'ulə kullə kin ji-i-ti titi kí njəpata-je kí ta Lubə-ti 'pa-né ta do-i-ti. Ta-je læ-dé, à kadi-ti tógi kdo kadi 'rə-né rə kí maji. ¹⁹ 'Ngəm kadməe læ-i rəm, 'ngəm tagir læ-i kí maji kin rəm tə. 'Oo, tagir kí maji kinlé, dow-je kí nə-je 'tusi d'inqə adi 'tuji-né kadməe læ-dé kəgi. ²⁰ Dan dowbə-je-ti kinlé, to Imene-je kì Alegjandrə kí m'inqə-dé yakì ji Sata-ti, kadi kəm-dé gəngi do-dé-ti bá d'a pa ta kobi kì Lubə gogi al ngá.

2

Pa ta kì Lubə kdo dow-je lay

¹ Kete nə né-je-ti lay lé, m'ulə dingəm məe-si-ti kadi 'pai ta kì Lubə rəm, 'nəi ta-é-ti rəm, 'dəji-é né rəm, bá 'rai-é oiyo rəm, kdo ta læ dow-je lay ya. ² 'Rai bə, kdotalə ngar-je rəm, kdotalə dow-je kí boy-boy lay rəm, bə kadi j'isi-né selélé kì lapiya məe kuji-ti kí kilə do Lubə-ti rəm, bá məe panjiyə-ti kí maji rəm tə. ³ Né kinlé to né kí maji rəm, bá nəl Lubə kí to Njəkaji-ji, ⁴ kí ndigi kadi dow-je lay ya d'ingə kaji rəm, bá kadi 'gə ta kí təgrə-ti* maji rəm lé tə. ⁵ Kdotalə Lubə ra kərə-rè rəm, njəkulə dow-je noji nati kì Lubə kərə, ra kərə-rè tə, adi to Jeju Kristi

† 1:13 1:13 Knj 8:3; 9:4,5 * 2:4 2:4 Ta kí təgrə-ti kí ta-é tò nè kinlé, səbi do ta læ Lubə.

kí to dow. ⁶ Ɛ ya adi rɔ-é gangi-né dɔ dow-je lay: Tɔji-né ta kí Lubə pa sɔbi-né dɔ kaglo kí ɛ ya ɔji. ⁷ †Ta kinlé bá, Lubə ində-m adi m'to njëndó dow-je rəm, adi m'to njəkɔwkulə-é rəm, kdɔ kadi dow-je kí 'to jipi-je al lé, m'ndó-dé né kí sɔbi dɔ kadmeɛ rəm, kí sɔbi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. To ta kí tɔgrɔ-ti, ɓi m'ədi ta al.

⁸ M'ndigi kadi lo lay ya dingəm-je 'pa ta kɪ Lubə kɪ ji-dé kí aa njay kí kɔy kɪ taá†, nal wɔngi rəm, bá nal kɔsi-nɔ ta rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ dené-je kí njəkadmɛɛ-je

1Pi 3:1-6; Tit 2:3-5

⁹ †Bè ya tɔ, kadi dené-je 'mɔne kɪ kubi-je kí tuwə kɔɔ-dé rəm, kí ɔn dɔ rɔ-dé maji rəm, kí ulə rɔsɔl dɔ-dé-ti al rəm, kadi d'uwə dɔ-dé kuwə dɔ kí gati-é nɔ əse kí 'ra kɪ lɔr-je əse kɪ mædkɔsi-je al rəm əse d'ɔɔ kubi-je kɪ là-é tɔ ɓay-ɓay al rəm tɔ. ¹⁰ Ngà kadi 'tɔji mandi lə-dé mɛɛ kullə ra-je-ti kí maji-maji kí tuwə kullə ra dené-je kí 'to njékilə kuji dɔ Lubə-ti ɓane. ¹¹ Kadi dené isi selélé ɔɔ néndó kɪ dɔ kí sɔl lɔm. ¹² Mɔ m'adi tarəbi dené kadi ɔ nɔ dingəm-je-ti ndó-dé né al rəm, kadi ɔw kɪ tɔgi dɔ dingəm-ti al rəm, ngà kadi isi selélé.‡ ¹³ Kdɔtalə Lubə ra Adam ya kete, bá ra Kawa ɓəy. ¹⁴ † to Adam bá Sú ədi-é al. Ngà to dené bá Sú ədi-é adi al dɔ ndu Lubə. ¹⁵ Bè ya kàrè, dené à kaji kɪ takul təl kí ɛ təl kɔ ngan-je, kinə uwə rɔ-é ngɔ mɛɛ kadmeɛ-ti, kɪ mɛɛ ndigi dow-je-ti, kɪ mɛɛ kaa njay-ti kɪ panjiyə kí maji.

3

Ta kí sɔbi dɔ njèkində kəm-dé go njəkəwnɔ-je-ti

Tit 1:5-9; 1Pi 5:1-4

¹ Kinə dow madi ndigi kadi n'to njèkində kəm-n'è go njəkəwnɔ-je-ti rəmə, to kullə kí maji nɔ ya é ɓo-é ra-é tin. Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti. ² †Bɛɓa njèkində kəm-é go njəkəwnɔ-je-ti lé, à to dow kí ta goto dɔ-é-ti, à to njèdené kí kàre-rè, à to njèkində kəmkaa dɔ rɔ-é-ti, à to njèkore rɔ-é ndəngi dɔ né-je-ti, à to dow kí panjiyə-é tɔ jugi-jugi al, à to njèkuwə mba-je kɪ rɔ-é-ti wur-wur, à to dow kí asi ndó dow-je né, ³ à to gɔyibi al, à to njèrɔ kɪ dow-je al, ngà à to dow kí sɔl lɔm-lɔm, à to dow noji, bá à to njèrakəmnda là al rəm tɔ. ⁴ Njèkində kəm-é go njəkəwnɔ-je-ti lé, à to dow kí njèkində kəm-é go dɛ kí mɛɛ kəy-ti liə maji rəm, à to dow kí asi gaki kadi adi ngan-é-je 'to njétəl rɔ-dé go ta-ti rəm tɔ. ⁵ Kdɔ kinə dow gə kində kəm-é go dɛ kí mɛɛ kəy-ti liə al lé, à ra ban bá à kasi kində kəm-é go njəkəwnɔ-je-ti lə Lubə wa? ⁶ Njèkində kəm-é go njəkəwnɔ-je-ti lé, à to njəkadmɛɛ sigi al, nè kɔji rɔ à kɪ ra-é kadi ta kí Lubə gangi dɔ Sú-ti kinlé usi dɔ-é-ti tɔ. ⁷ Rəm à to dow kí njəkadmɛɛ al-je kàrè, 'pa ta kí dɔ-é-ti maji nɔ tɔ, kdɔ kadi dow nədi-é al rəm, bá kdɔ kadi usi mɛɛ gum-je-ti lə Sú al rəm tɔ.

Ta kí sɔbi dɔ njèkində kəm-dé go né-ti lə njəkəwnɔ-je

Knj 6:1-6

† 2:7 2:7 2Ti 1:11 † 2:8 2:8 Jipi-je lé, ndɔ-je madi d'ɔy ji-dé kí taá bá 'pa ta kɪ Lubə ('Ndó Pa 134:2; Nje 2:19). Ji kí aa njay tɔji mɛɛ kí aa njay ɓi to ta lə togi ji kɪ man kadi aa kin al.

† 2:9 2:9 1Pi 3:3 ‡ 2:12 2:12 'Ndó Tit 2:3-5 † 3:2 3:2 Tit 1:6-9

⁸ Bè ya tɔ, njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, d'a to dow-je kí dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti, d'a to njépata mindi-dé joo al, d'a to gɔyibi-je al, bá d'a to njékəy ngɔdi kí go rəbi-é-ti al go nékingə-ti al rəm tɔ. ⁹ Ta kí sobi dɔ kadmɛɛ kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ kɪ dɔ-é lé, kadi njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, 'təl rɔ-dé go-ti kɪ tagir kí maji. ¹⁰ Kadi toki nɔ-dé koo mɔki, é kinə ta goto dɔ-dé-ti rəm, d'a ra kullə-é.

¹¹ Dené-je kàrè, d'a to dɛ kí dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti rəm, d'a to njékulə ta ndil dow-je-ti al rəm, njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti rəm, bá njéra né kí tɔgrɔ-ti mɛɛ né-je-ti lay rəm tɔ.

¹² Njékində kəm-dé go né-ti lə njékəwnə-je lé, d'a to njédené-je kí kàrè-rè rəm, d'a to dow-je kí njékində kəm-dé go ngan-dé-je-ti, kɪ dɛ kí mɛɛ kəy-je-ti lə-dé dɛ ya maji rəm tɔ bane. ¹³ Kdotalə dɛ kí 'ra kullə lə-dé maji lé, dow-je d'a kun ta-dé nɔ rəm, bá mɛɛ-dé à nda kəy-kəy dɔ kadmɛɛ-ti kí d'adi Jəju Kristi lé rəm tɔ.

Lubə tɛɛ dɔ né kí boy kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti

¹⁴ M'ndàngi ta-je kin m'adi-i kɪ kində mɛɛ dɔ-ti kadi m'ow rɔ-i-ti ngɔsnè nɔɔ. ¹⁵ Ngà kinə lé, nja-m nɔy bəy kàrè, 'a gə kəm rəbi kí a mbɔji-né rɔ-si dan dow-je-ti lə Lubə, kí 'to njékəwnə-je lə Lubə kí njèkisi kəm. Njékəwnə-je kinlé bá 'to njégəti ta kí tɔgrɔ-ti taá titi kí gajɪ kí ngow dan kəy-ti gəti-né kəy taá kin bè tɔ.

¹⁶ Jəju Kristi, un rɔ dow ree-né dɔnangi-ti nè,

Ndil kí aa njay panè: Ɛ to dow kí njururu.

Malayka-je d'oo-é,

Njékadmɛɛ-je d'ilə mbɛ ta liə d'adi gin dow-je kí gay-gay.

Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'adi mɛɛ-dé Jəju Kristi,

Lubə un-é ow siə mɛɛ riba-ti.

Ta kí sobi dɔ kadmɛɛ kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti bá Lubə tɛɛ dɔ-é kinlé, to né kí maji nɔ. To ta kí tɔgrɔ-ti ya.

4

Ta kí dɔ njéndó dow-je né-je-ti kí ngɔm

1Jq 4:1-3; Kol 2:16-23; 2Ti 2:4-6

¹ Ngà Ndil kí aa njay pa adi aa yóróró ya panè: Kaglo-je-ti kí dɔbəy-ti lé, dow-je kí dan-ti-je d'a tusi kadmɛɛ lə-dé kiɲə kɔɔ tiɲə go ndil-je-ti kí njékədi dow-je kur-dé wale rəm, kɔɔ kun go néndó-je kí i rɔ ndil-je-ti kí maji al rəm tɔ. ² Dowbé-je kinlé, d'a kadi njéndó dow-je né-je kí ngɔm kí 'to njékədi kəm dow-je kin d'ədi-dé d'ur-dé wale. Njékədkəm dow-je kinlé, dɔ-dé təl adi mɛɛ-dé uwə-dé kɪ ta dɔ majal-ti al, toki nin kí dow ɔr ngowla pərəə ində rɔ-é-ti ya kàrè gə al ngá kin bè. ³ Dɛ d'ɔgi dow-je kadi 'taa-nɔ rəm, d'ɔgi-dé kuso né-je kí dan-ti-je rəm tɔ. Ngà né-je kin lay lé, Lubə ya ra kɔɔ kadi njékadmɛɛ-je kí 'to njégə ta kí tɔgrɔ-ti lé, d'oo maji-é 'ra-é-né oiyo. ⁴ Né-je lay kí Lubə ra lé maji, adi né kí dow à mbati ya goto. Ngà kuso bá kadi dow uso ra-é-né oiyo tá†. ⁵ Kdotalə né-je lay lé, ta lə Lubə, kɪ ta kí pa siə təl-dé adi aa njay ngá.

⁶ Timote, né-je kinlé, kinə i 'ndó njékadmɛɛ-je rəm, 'a to ngonnjəkullə kí maji lə Jəju Kristi, kí ta kí dɔ kadmɛɛ-ti kɪ néndó kí

togro-ti kɪ i ingə-ingə lé asi-i maji. ⁷ Ngà ta tóti-je, kɪ tasu-je kɪ tò nɛ takəm Lubə-ti lé, ɔsi nɔgərəngi kɪ rangi.

Ta dingəm-je kɪ Pol adi Timote

I 'ndó kadi 'ilə kuji dɔ Lubə-ti. ⁸ Kdɔtalə ndó ndaji njirə rɔ to né kɪ maji, ngà maji kɔ né-je nɔ al. Ngà kuji kɪ kilə dɔ Lubə-ti lé, maji kɔ né-je lay. Dow-je kɪ njékilə kuji dɔ Lubə-ti lé, Lubə un mindi-é kɔ kadi n'adi-dé kiskəm kɪ ngɔsnè-ti kin rəm, bá kiskəm kɪ sartagangi kɪ à ree lé rəm tɔ. ⁹ Ta kinlé, to ta kɪ togro-ti rəm, to ta kɪ asi gaki kadi toki ndigi dɔ-ti dɪgim ya rəm tɔ. ¹⁰ Beba jəi j'rai kullə rəm, j'iləi rɔ-ji dɔ rəm, kdɔtalə j'indəi mɛɛ-ji dɔ Lubə-ti kɪ njékisi kəm, kɪ to njékaji dow-je lay. Ngà kɪ boy nɔ lé, ɛ to njékaji njékadmɛɛ-je. ¹¹ Ta-je kinlé, 'ndəji njékadmɛɛ-je dɔ-ti rəm, bá 'ndó-dé rəm tɔ.

¹² 'Adi dow nədi-i kdɔtalə to kɪ i 'to basa kinlé al. Ngà kadi i 'to né ndaji lə njékadmɛɛ-je, mɛɛ ta pa-i-ti rəm, mɛɛ panjiyə-i-ti rəm, mɛɛ ndigi dow-je-ti rəm, mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, bá mɛɛ kaa njay-ti rəm tɔ. ¹³ 'Ində rɔ-i ta ndó mbete-ti kɪ aa njay dan njékadmɛɛ-je-ti rəm, 'ində rɔ-i ta kulə dingəm mɛɛ-dé-ti rəm, bá 'ində rɔ-i ta ndó-dé né-ti rəm tɔ. 'Ra bə-bə ya sar kadi m'ɔw m'ingə-i-né. ¹⁴ Kadkare kɪ Ndil Lubə adi-i kɪ kəm rəbi kɪ rɔ njépata-je kɪ ta Lubə-ti rəm, kɪ kəm rəbi kɪ rɔ 'ngatɔgi-je-ti kɪ d'ində ji-dé dɔ-i-ti rəm lé, 'ra 'ndam-né al. ¹⁵ 'Ində rɔ-i ta né-je-ti kinlé rəm, un rɔ-i fikti ya ində ta-ti, kɔ kadi kɔw kɪ kete lə-i tò ndata rəsi takəm dow-je-ti lay rəm tɔ. ¹⁶ 'Oo go rɔ-i i ya maji rəm, 'oo go néndó kɪ 'isi 'ndó dow-je lé maji rəm, 'uwə rɔ-i ngə titi. Kdɔtalə ra-é kɪ bə kinlé bá, 'a kaji-né rɔ-i i ya rəm, dow-je kɪ d'oo ta lə-i kàrè, d'a kaji-né rəm tɔ.

5

Gosi ra kullə kɪ dow kɪ ra majal

¹ Dingəm kɪ 'bugə lé, 'ndangi-é rəy-rəy al, ngà 'ɔji-é ta titi bəbi-i bə, 'ɔji ta basa-je titi ngankɔ-i-je bə, ² 'ɔji ta dené-je kɪ 'bugə titi kɔ-i-je bə, bá 'ɔji ta nganmandi-je titi kɔnan-i-je bə, kɪ tagir kɪ aa njay.

Ta kɪ dɔ njəngɔwkoy-je-ti

³ 'Oo go njəngɔwkoy-je kɪ dow dɔ-dé goto. ⁴ Ngà kinə njəngɔwkoy kɪ ngan-é-je əse nganka-é-je d'isi nɔɔ rəmə, né kɪ dɔsɔy kɪ d'a ra kɔ kilə-né kuji dɔ Lubə-ti ɔn: Dɛ d'a koo go dɛ kɪ mɛɛ kəy-ti lə-dé dɛ ya rəm, d'a koo go njékoji-dé-je kɔ kuti kɪ ndɔki d'uti-dé lé tɔ. ɛ kin bá to né kɪ nəl Lubə. ⁵ Njəngɔwkoy kɪ isi kɪ kár-é, kɪ dow dɔ-é goto lé, ɛ ində mɛɛ-é dɔ Lubə-ti ə uwə rɔ-é ngə pa siə ta rəm, bá dəji-é né ndɔɔ-je kɪ kada-je rəm tɔ. ⁶ Ngà njəngɔwkoy kɪ isi ɔy ngɔdi go né-je-ti kɪ dɔnangi-ti nè lé, lé isi kɪ dɔ-é taá ya kàrè, ɛ oy ngá. ⁷ ɛ kin bá to né-je kɪ 'a ndəji-dé dɔ-ti, kɔ kadi dow ilə-né ta dɔ-dé-ti al. ⁸ Kinə dow madi oo go noji-é-je al, ə kɪ boy nɔ lé, kinə oo go dow-je kɪ mɛɛ kəy-ti liə al rəmə, to dow kɪ ilə kadmɛɛ liə kɔgi, ɛ maji al nɔ itə njékadmɛɛ al bəy. ⁹ Njəngɔwkoy kɪ njékəwnə-je d'a kində ri-é kɔ koo go-é lé, bal-é à ra kɔrməkə kɔw kɪ taá bane, à to dené kɪ ndɔki ore kəm-é go ngɔbi-é-ti ya kàre-rè ¹⁰ rəm, à to dené kɪ d'a gə-é kadi kullə ra-é maji-maji, adi à to njəngəm ngan-é-je maji rəm, njəkuwə mba-je kɪ rɔ-é-ti wur-wur

rəm, njətogi nja* njékaa njay-je rəm, njera kì dangi-ti-je rəm, bá né-je kí gay-gay lay kí maji bá to kullə ra-é rəm tɔ. ¹¹ Ngà njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare bəy lé, ində ri-dé mɛɛ mbete koo go njéngowkoy-je-ti lé al. Kdɔtalə loki bə dingəm ra-dé lé, d'ubə Kristi, dow kí Lubə mbəti-é d'inqə-é ə 'ndigi taa ngow gogi, ¹² adi d'usi-né mɛɛ ta kí gangi-ti, kdɔtalə kun mindi lə-dé kí d'un d'adi Kristi kete lé, 'tusi d'inqə kogi. ¹³ Bəy bá njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare lé, 'ndigi ra kullə al, bá 'ndó kilə kì takəy-takəy rəm, d'a dɔ-ti nɔɔ 'təl njékində nané-je rəm, njépata-je kí usi-dé-ti al rəm, bá njépata-je kí tuwə pa al rəm tɔ. ¹⁴ Gin-é kin bá, m'ndigi kadi njéngowkoy-je kí rɔ-dé tò kare bəy lé, 'təl 'taa ngow d'oji-né ngan-je, d'oo go mɛɛ kəy-je lə-dé maji, kdɔ kadi njéba-je lə-ji d'ingə rəbi 'pa-né ta kí maji al dɔ-ji-ti al. ¹⁵ Kdɔtalə njéngowkoy-je kí dan-ti-je d'ilə kadmɛɛ lə-dé kogi ngá, adi d'un go Satə. ¹⁶ Ngà kinə dené kí to njékadmɛɛ ɔw kì njéngowkoy-je mɛɛ kəy-ti liə nɔɔ rəmə, kadi oo go-dé, kdɔ kadi njékəwnə-je d'inqə ji-dé d'oo-né go dɛ kí dow dɔ-dé goto.

Ta kí sɔbi dɔ 'ngatógi-je

1Kɔ 9:9-10

¹⁷ 'Ngatógi-je kí d'ɔr nɔ njékəwnə-je maji lé, tò kadi toki kilə kuji dɔ-dé-ti, bá tò kadi toki ra sə-dé rəm tɔ. Ə kí boy nɔ lé, to ta kí sɔbi dɔ dɛ kí d'ində rɔ-dé ta ndó dow-je ta-ti lə Lubə rəm, bá ta ndó dow-je né-ti rəm tɔ. ¹⁸ †Kdɔ mbete kí aa njay panə: *Mangi kí d'adi-é q njiyə dɔ ko-ti kdɔ kadi kaq-é tal lé, 'a dɔ ta-é al*, bá pa bəy panə: *Dow kí ra kullə lé, to tó-é kadi à kingə né dɔji-é tɔ.*

¹⁹ 'I kalangi 'ndigi dɔ ta-ti kí dow-je d'ilə dɔ 'ngatógi-ti al, ngà kadi oo ta-é ta dow-je-ti joo əse mutə kí d'oo kì mbi-dé əse kì kəm-dé tá-je 'ra-né kullə bəy. ²⁰ Dɛ kí 'ra majal lé, 'ndangi-dé takəm dow-je-ti lay, kdɔ kadi ndəgi-é-je kàrè 'bəl-né tɔ. ²¹ M'un ndu m'adi-i nɔ Lubə-ti, kì nɔ Jeju Kristi-ti, bá nɔ malayka-je-ti kí Lubə mbəti-dé kadi 'təl rɔ-i go ndukun-je-ti kinlé, ə kadi i kalangi 'gangi ta dɔ dow-ti al rəm, bá kadi 'ra né madi ɔr-né kəm dow al rəm tɔ.

Ta-je kí gay-gay kí Pol oji Timote

²² 'I kalangi ində ji-i dɔ dow-ti al rəm, bá 'ində rɔ-i nati kì dow dɔ majal-je-ti liə al rəm tɔ. I ya 'itə rɔ-i ngərəngi kàdì majal-ti.

²³ 'Isi ta kəy man-ti ya par-par al, ngà kadi əy man nduu sɛ-sɛ kdɔ mɛɛ-i kí isi to-i to-i kin rəm, kdɔ mɔy-je kí nɔ-je kí isi ra-i taá-taá kin rəm tɔ.

²⁴ Majal-je lə dow-je kí dan-ti-je lé, to ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti pá bəy bá 'gangi ta dɔ-ti. Ngà 'lə dɛ kí nɔ-je rəmə, kujə rɔ-é go ta kí gangi-ti tɔ. ²⁵ Gangi-é kí kullə ra-je kí maji toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi kinlé, bə ya tɔ ə kullə ra-je kí majal kàrè dow à kasi bəyɔ-né al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbi dɔ bə-je

Epe 6:5-8; 1Pi 2:18-20

¹ Kadi njékadmɛɛ-je lay kí 'to bə-je lé, d'oo 'ba-dé-je kì dow-je kí d'asi gaki kadi d'un ta-dé kun kí tɔgrɔ-ti, kdɔ kadi dow-je 'pa-né ta

* **5:10** 5:10 Togi nja lé toji səl dɔ kì ndigi dow-je titi kí Jeju ra-né kì njéndó né-je lé tɔ (Ja 13:1-17). † **5:18** 5:18 Mat 10:10; Luk 10:7

kɔbi kɪ Lubə al rəm, 'pa-né ta kí maji al dɔ Poyta kí Maji-ti al rəm tɔ. ² Dɛ kí 'ba-dé-je 'to njékadmɛɛ-je lé, kadi d'ilə jirə dɔ to kí dɛ 'to ngankɔ-dé-je kɪ takul Jeju Kristi kin bá kadi 'nədi-dé-né al. Ngà kadi 'ra kullə d'adi-dé maji n̄a kɪ kete ya bəy, kɔ kullə-je kí maji-maji kí d'isi 'ra lé, 'ra d'adi njékadmɛɛ-je, adi to ngankɔ-dé-je kí dɛ d'ində-dé dan kəm-dé-ti.

Ta kí dɔ néndó-je-ti kí ngɔm kɪ kay ngɔdi go nékingə-ti

Mat 6:19-34

Né kí tɔ kadi i 'a ndó dow-je ə 'a ndəji-dé dɔ-ti ɔn: ³ Kinə dow ndó né kí rangi, bɪ ɔ njángi dɔ ta-je-ti kí tɔgrɔ-ti lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi al rəm, ɔ njángi dɔ néndó-ti kí ɔw go-n̄a-ti kɪ kuji kí kilə dɔ Lubə-ti kin al rəmə, ⁴ to njəngɔm kare ya, gə né al, to dow kí tanaji kí dɔ ngan ta-je-ti kí bɛti-bɛti bá to kullə ra-é. Né-je kinlé, bá isi ree kí kəmnda-je, kɪ gaki-n̄a-je, kɪ kulə ta ndil-n̄a-ti-je, kɪ ta kí gángi rim-rim dɔ-n̄a-ti-je, ⁵ kɪ tii-n̄a-je kí sɔy-é goto kí to kullə ra dow-je kí dɔ-dé goto. Dɛ 'gə ta kí tɔgrɔ-ti al rəm, 'gir kí kadmɛɛ Lubə lé, to kəm rəbi kingə né.

⁶ Tɔgrɔ-ti ya, kinə dow ore kəm-é dɔ né-ti kí tɔ ji-é-ti ya rəmə, kadmɛɛ lé, to kəm rəbi kingə né kí n̄a ya. ⁷ Kɔotalə j'reei dɔnangi-ti kɪ ji-ji kare, ə j'a tɛli kɪ ji-ji kare ya tɔ. ⁸ Kinə j'owi kɪ nékuso, kɪ kubi rəmə, ɛ kin ya asi. ⁹ Ngà dɛ kí 'ndigi kingə né ya tá lé, d'usi mɛɛ nən̄a-ti, kɪ mɛɛ gum-ti lə Sú, d'usi mɛɛ bo né-je-ti kí gay-gay kí maji al maji al, kɪ né-je kí ndɔjta, kí to né-je kí isi ungi dow-je dan kɔ-je-ti, bá dan tuji-ti rəm tɔ. ¹⁰ Kɔ kəmnda là lé, to njirə né-je lay kí majal, ə dɛ kí dan-ti-je kí d'ay ngɔdi go-ti 'tusi-né kadmɛɛ lə-dé d'in̄ə kɔgi lé, dɛ ya d'un rɔ-dé d'ilə dan babo kɔ-ti.

Dow lə Lubə: Panjiyə-é kɪ né kí à kuwə mɛɛ-é

¹¹ Ngà i, dow lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i ngərəngi mɛɛ né-je-ti kinlé, ə 'sangi kadi 'ra né kí njururu, kadi 'ilə kuji dɔ Lubə-ti, kadi 'ində mɛɛ-i dɔ Lubə-ti, kadi 'ndigi dow-je, kadi 'ilə mɛɛ-i dɔ madi-é-ti pɔ rəm, bá kadi 'sɔl ləm-ləm rəm tɔ. ¹² Rɔ rɔ kí maji kí sɔbi dɔ kadmɛɛ, ə kiskəm kí sartagangi kí Lubə ba-i-né bá i 'pa ta-é maji n̄a takəm kosi dow-je-ti lé, 'uwə njarara. ¹³ †N̄ɔ Lubə-ti kí to njékadi kiskəm né-je lay, bá n̄ɔ Jeju Kristi-ti kí pa ta kí maji n̄a rəsi n̄ɔ Pɔsi Pilati-ti lé, m'ndəji-i, ¹⁴ kadi 'tɛl rɔ-i go ndukun-ti lə Lubə ə 'adi rɔ-i aa njay, kadi dow ilə ta dɔ-i-ti al, sar ya kadi 'Babe lə-ji Jeju Kristi tɛɛ-né kɔy ¹⁵ dɔkaglo-ti kí Lubə ya ɔji. Lubə lé, to Njèkisi dan maji-ti kí dum, ɛ ya kɪ káre-rè to Njètɔgi dɔ né-je-ti lay, ɛ kí to Ngar lə ngar-je, 'Babe lə 'babe-je, ¹⁶ kí ɛ ya kí káre-rè bá to njèkoy al, njèkisi lo kí ndógi-ti kí dow asi kow-ti al, ɛ kí dow oo-é al rəm, bá dow à kasi koo-é al rəm lé, riba, kɪ tógi kí tɔ sartagangi to 'liə! Amɛn!

Ta kí sɔbi dɔ njénékingə-je

¹⁷ I 'ndəji njénékingə-je kí dɔkaglo-ti kí bone, kɔ kadi 'to njékində kàdi-dé-je al rəm, kadi d'ində mɛɛ-dé dɔ nékingə-ti kí to né kí à kɪ tuji kàdi káre-rè kin al rəm, ngà kadi d'ində mɛɛ-dé dɔ Lubə-ti, njékadi-ji né-je lay mburuki-mburuki adi j'isi j'rai rɔnəl-é kin tá. ¹⁸ Kadi njénékingə-je lé, 'ra maji rəm, kadi kullə ra-je kí maji-maji bá to nékingə-dé, kadi ji-dé tɛɛ rəm, bá kadi 'to njéra kɪ dow-je rəm tɔ.

¹⁹ Kəm rəbi kin bá kadi 'mbɔ́-né nékingə-dé kɔɔ ndɔ́ kí bore, lo-ti kí tò gərərə, kadi 'tɛɛ́-né kiskəm-ti kí tɔgrɔ́-ti.

Ta læ ngəm néndó kí tɔgrɔ́-ti

²⁰ I Timote, 'tɔsi kəm-i go kullə-ti kí Lubə adi-i lé maji. Tatidə-je kí mɛɛ́ wəy kare kí to ta-je kí tò n̄ takəm Lubə-ti, k̄i né-je kí ɔsi ta Lubə ya rəmə 'panè to négə bód ri b̄o kinlé, 'ɔr rɔ́-i ngərəngi mɛɛ́-é-ti kɔgi.
²¹ Dɛ́ kí n̄-je kí d'oy go-ti rigi-rigi lé, 'tusi rəbi kí sobi dɔ́ kadmɛɛ́ læ-dé d'ɪn̄ə d'ur wale.

Kadi ramaji læ Lubə n̄y sə-si!

Mbete kí njèkungì joo kí Pol ndàngì adi Timote Ta-je kí dɔ mbete-tì kí njèkungì joo kí Pol ndàngì adi Timote

Mbete kí njèkungì joo kí njèkɔwkuɔlɔ Pol adi Timote kinlé to dɔbɔy ta kí idɔ Timote kete bá kadi 'tol-é bɔy. E isi dangay-ti mee bebo Rɔm-ti isi ngɔbi kadi 'tol-é. E ndàngì mbete lé kɔɔ kulɔ-né dingɔm mee Timote-ti kadi-é uwɔ rɔ-é ngɔ mee kadmee-ti rɔm, bá mee kullɔ-ti lɔ 'Babe rɔm. Kaglo-é-ti kinlé, Timote isi ɔr nɔ njèkɔwnɔ-je kí bebo Epeji-ti ya bɔy. Mbete-je kí rangì nɔ kí Pol ndàngì lé, e pa ta lɔ ra kí Timote ra siɔ mee-é-ti. Dɛ kí joo kinlé, 'ra kullɔ nati kɔɔ ta lɔ 'Babe. Pol ba Timote ngon-é kí mee kadmee-ti titi kí ba-é-né mee mbete-ti kí dɔsɔy kí ndàngì adi-é lé. Tò ndaa-ti rəsi kí Pol indɔ Timote kí to ngon basa kí njɛra siɔ kullɔ kin dan kɔm-é-ti ɔ ndigì kadi-é ra kullɔ maji kí kete-kete. Ta kí lo kɔr-é-ti kí 1-2 lé, tò kadi lé dan kɔ-je-ti kí dɔkaglo-ti kí bone, kì né-je kí to rɔ ya kàrè to kuwɔ rɔ ngɔ ya. Pol un nétoji-je nɔ bá pa-né ta kí dɔ kuwɔ rɔ ngɔ-ti: Asgar, njèkɔyngɔdi lokindɔ dírɔ-ti, njèndɔr, njèrakullɔ, bá e pa ta kí dɔ rɔ-é-ti ya tɔ, kɔɔ ngɔdi kí e ay kaglo kisi-é kì dɔ-é taá. Ta kí lo kɔr-é-ti kí 3-4 lé to ta-je kí sobi dɔ kɔ-je kí à ree kí ree bɔy, bá maji lɔ kɔ dɔ ndi-ti rɔm, bá kilɔ kuji dɔ ta-ti lɔ Lubɔ rɔm. Pol pa ta lɔ kiɔnɔ-nɔ ta tɔl ta mbete-ti liɔ, ngɔ e indɔ mee-é-ti kí Timote à kɔw koo-n'è bebo Rɔm-ti ɔ e idɔ-é ta-je nɔ dɔ kɔw-ti kí à kɔw koo-n'è lé. To mbete kí e ndàngì adi dow káre-rɛ ya ngɔ tɔl to mbete kí ulɔ dingɔm mee njèkadmee-je-ti kí bone bè ya lay.

Lapiya kí Pol ra

¹ Mɔ Pol, njèkɔwkuɔlɔ lɔ Jeju Kristi, kí go ndigì-ti lɔ Lubɔ kadi m'ilɔ mbɛ kunmindi lɔ Lubɔ kí sobi dɔ kiskɔm kì takul nam kadi Jeju Kristi-ti, ² †Bá m'ndàngì mbete kin m'adi-i i Timote kí m'oo-i ki ngon-m bè, kí m'indɔ-i dan kɔm-m-ti. Kadi Lubɔ kí Bɔbi-ji dɛ kì 'Babe lɔ-ji Jeju Kristi d'adi ramaji, kì koo kɔmtondoo, kì lapiya lɔ-dé nɔy sɔ-i.

Oiyɔ kí Pol ra Lubɔ

2Tì 2:1-12; Epe 1:3-7; 2Te 2:13-15

³ Lubɔ kí ka-m-je 'pole-é bá m'un dɔ nja-dé kì tagir kí maji lé, m'ra-é oiyɔ kɔɔ ta lɔ-i. Lokì m'isi m'pa siɔ ta ndɔɔ-je kì kada-je lé, m'nal kilɔ ri-i dan-ti al. ⁴ Lokì mee-m ole dɔ man nɔ-ti lɔ-i rɔmɔ, bɔ koo-i ya ra-m loti-loti kɔɔ kadi rɔnɔl rusi-né mee-m. ⁵ †Mee-m tò gɔrɔrɔ dɔ kadmee-ti lɔ-i kí to kadmee kí kɔdkɔm goto-ti, kí tò mee ka-i kí dené Loiyisi-ti ya kete rɔm, bá tò mee kɔ-i Enisi-ti rɔm tɔ. Kadmee kinlé, m'gɔ maji kí tò mee-i-ti tɔ.

Ta dingɔm kí Pol adi Timote

⁶ Gin-é kin bá m'ulɔ dingɔm mee-i-ti, kadi ulɔ pɔr kuti kadkare-ti kí Lubɔ adi-i lokì m'indɔ-né ji-m dɔ-i-ti lé. ⁷ Kɔɔtalɔ ndil kí Lubɔ adi-ji

lé, to ndil bəl al, ngà to ndil tógi rəm, ndil ndignə rəm, bá ndil gosi rəm tɔ. ⁸ 'Adi rɔ-i sol-i do pa ta-ti lə 'Babe kadi dow-je al rəm, 'adi rɔ-i sol-i dɔ-m ma-ti kɪ d'uwə-m dangay-ti kɔ do ta kɪ sɔbi dɔ-é kin al rəm tɔ. Ngà kadi 'ingə kɔ sə-m kɔ Poyta kɪ Maji, kɪ takul tógi lə Lubə. ⁹ Ǝ bá aji-ji rəm, ɓa-ji kadi j'təli dow-je kɪ j'aaɪ njay, kɪ takul kullə ra-ji-je al, ngà kɪ go kɔjra-ti liə ɛ ya rəm, kɪ go maji-ti kɪ ɛ ra sə-ji kɪ takul nam kàdɪ Jeju Kristi-ti low lə low-je nu†. ¹⁰ Ramaji kinlé, Lubə adi tɔji rɔ-é kɪ ngɔsnè-ti kin kɪ takul ree lə Njəkaji-ji Jeju Kristi kɪ tətɪ rɔ koy ə tɔji kiskəm kɪ sartagangi kɪ takul Poyta kɪ Maji. ¹¹ †To ta lə Poyta kɪ Maji kinlé bá Lubə ində-m-né kɪ njəndó dow-je ta liə rəm, njəkɔwkulə rəm, bá njəndó né dow-je rəm tin. ¹² Adɪ to né kin bá, m'ingə-né kɔ tin. Ngà rɔ-m bá sol-m dɔ-ti al, kɔ m'gə ɛ kɪ m'adi-é mɛɛ-m rəm, bá m'gə maji kɪ ɛ ɔw kɪ tógi kadi ngəm-né né kɪ maji kɪ ɛ inə ji-m-ti sar ndɔ təl Jeju-ti rəm tɔ.

¹³ Gə ta kɪ tɔgrɔ-ti kɪ 'oo ta-m-ti lé, ɛ ya 'uwə ngə kɪ takul kadmɛɛ rəm, kɪ takul ndigi dow-je kɔ do nam kɪ i 'nam kàdɪ Jeju Kristi-ti. ¹⁴ Né kɪ maji kɪ tɔ ji-i-ti lé, 'ngəm kɪ takul Ndil kɪ aa njay kɪ isi mɛɛ-ji-ti lé.

Kuwə rɔ ngə lə Onejipɔr

¹⁵ I 'gə maji kɪ dɛ lay kɪ d'isi dɔnangi Aji-ti 'tusi-m d'inə-m, adi dan-dé-ti lé to Pijəl dɛ kɪ Ermojən. ¹⁶ Kadi 'Babe adi koo kəmtondoo liə nɔy kɪ dow-je kɪ mɛɛ kəy-ti lə Onejipɔr. Kdɔtalə taá-taá ya isi sol mɛɛ-m rəm, bá rɔ-é sol-é kɔ sil kɪ d'ilə-m kin al rəm tɔ. ¹⁷ Ngà loki ɛ ree bebo Rəm-ti lé, ɛ sangi-m kɪ rɔ tungə-é ya sar ingə-m. ¹⁸ Né-je lay kɪ Onejipɔr ra adi-m bebo Epeji-ti lé, i 'gə maji itə dow-je lay. Kadi 'Babe adi koo kəmtondoo liə nɔy siə ndɔ gangta-ti liə.

2

Né-je kɪ tuwə kadi njəkadmɛɛ ndaji

¹ I Timote kɪ m'oo-i kɪ ngon-m bè lé, 'uwə rɔ-i ngə mɛɛ maji-ti kɪ Lubə ra sə-ji kɪ takul nam kɪ j'nami kàdɪ Jeju Kristi-ti kin. ² Néndó kɪ 'oo ta-m-ti kɪ mbi-i takəm kosi dow-je-ti lé, 'ndó dow-je kɪ njéra né kɪ tɔgrɔ-ti kɪ d'a kasi ndó dow-je kɪ rangi tɔ. ³ 'Ingə kɔ sə-m tanə asgar kɪ maji lə Jeju Kristi bè. ⁴ Dow kɪ andɪ asgar-ti lé, à kɔr rɔ-é kɔgi mɛɛ kullə-je-ti lə dow-je kɪ kare, kdɔtalə ɛ à ndigi kadi n'ra né kɪ nəl njəkun-n'ɛ asgar-ti. ⁵ Bè ya tɔ, dow kɪ ində dirə ngɔdɪ lé, à kəy kɪ gangi-é kɪ d'ɔji kadi toki kəy-né lé ɓane, al rəmə à nal nékugə dɔji-é. ⁶ Rəm bá njəndɔr kɪ njəkɔɔ rɔgi-rɔgi ta ndɔr-ti lé, tɔ kadi ɛ ya ijə kandi né ndɔr liə dɔsəy. ⁷ I Timote, ta-je kɪ m'idə-i kinlé, 'laji dɔ-ti maji 'oo, ə 'Babe à ra sə-i kadi 'gə mɛɛ né-je kin lay.

⁸ 'Adi mɛɛ-i ole dɔ Jeju Kristi-ti kɪ to ngonka Dabidi. Jeju lé, Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, titi kɪ Poyta kɪ Maji kɪ m'isi m'ilə mbe-é pané ta-é lé. ⁹ To ta lə Poyta kɪ Maji kinlé bá m'ingə-né kɔ sar d'ilə-m-né sil tanə kɪ dow kɪ tɔl dow bè tin. Ngà ta lə Lubə lé, dow ilə-é sil al. ¹⁰ Gin-é kin bá m'ore-né mɛɛ-m ngə dɔ né-je-ti lay, kdɔtalə dow-je kɪ Lubə mbəti-dé, kɔ kadi dɛ kàrè d'ingə kaji kɪ tɔ rɔ Jeju Kristi-ti, kɪ rifa kɪ sartagangi tɔ.

¹¹ Ta-je kɪ m'ow kɪ pa kinlé, to ta-je kɪ tɔgrɔ-ti ya:

Kinə j'oyi nati kà Kristi lé,

¹² †j'a kisi kəm nati siə tɔ.

Ə kinə j'uwəi rɔ-ji ngə rəmə, j'a kɔi bə nati siə tɔ,

Ngə kinə j'naji j'painə j'gəi-é al rəmə,

ɛ kàrè à naji panè n'gə-ji al tɔ.

¹³ Kinə j'ai dɔ kunmindi-ti lə-ji al kàrè

ɛ ɔ gərərə dɔ kunmindi-ti liə.

Kdɔtalə ɛ, à pa ta mindi-é joo al.

Njèra kullə kí 'nə-é 'gə-é maji

1Ti 1:3-7,18-20; Tit 1:10-16; 2:11-15; 2Pi 2:1-22

¹⁴ 'Oo maji, né-je kí kadi 'ole mɛɛ dow-je dɔ-ti, 'ndəji-dé-né nɔ Lubə-ti ən: Kadi d'isi ta 'gaki-nə dɔ ngan ta-je-ti al, kdɔ maji-é goto, ngə isi tuji dow-je kí d'isi 'yəl mbi-dé d'oo-né. ¹⁵ 'Uwə rɔ-i ngə kadi 'ɔ nɔ Lubə-ti titi dow kí 'nə-é d'oo adi to dow kí asi rəm, titi njèra kullə kí rɔ-é sɔl-é dɔ kullə-ti liə al, adi ɛ ndó dow-je ta kí togrɔ-ti lə Lubə kɔ gangi-é berere-berere. ¹⁶ 'Or rɔ-i ngərəngi kɔgi mɛɛ tatidə-je-ti kí mɛɛ wəy kare kí to ta-je kí tɔ nɛ takəm Lubə-ti, kdɔtalə dow-je kí d'ində rɔ-dé ta-ti lé, d'ow kɔ kete par-par mɛɛ né ra-je-ti kí ilə kuji dɔ Lubə-ti al. ¹⁷ Dowbé-je kinlé, néndó lə-dé ɔw kɔ kete-kete tanə kɔ dɔ basrangɔ kin ya bè. Imene-je kɔ Piletɔ 'to dow-je kí dan-dé-ti. ¹⁸ Imene-je kɔ Piletɔ lé, 'ndəm rəbi ta kí togrɔ-ti adi d'ur wale. Dɛ 'pa titi kí Lubə adi dow-je 'tɔsi ndəl d'ində lo tɛɛ ngə bè. Bəba 'təl dɔ dow-je nɔ adi d'ilə kadmɛɛ lə-dé kɔgi. ¹⁹ Bè ya kàrè, gin kəy kí Lubə ində adi ngə kəng-kəng lé, ɔ gərərə. Gin kəy kinlé 'ndəngɔ ta-ti 'panè:

«'Babe gə dow-je liə ɔw»

ə «Dow kí rá-rá kí panè n'to dow lə 'Babe rəmə,

kadi dowbé mbati né ra kí njururu al.»

Bay-je lə dené kɔmolé

²⁰ 'Oo bè, mɛɛ kəy kí boy lé, bay-je kí d'ubə kɔ lɔr, kɔ bay-je kí d'ubə kɔ là ya par bá tɔ-ti al, ngə bay-je kí to kagi bá 'tɔl, kɔ bay kí d'ubə kɔ anji-je kàrè tɔ-ti tɔ. Bay-je kí dan-ti-je lé, to bay kɔmolé, ngə bay-je kí nɔ-je to bay ra kullə-je kí kare tɔ. ²¹ Bəba kinə dow aa rɔ-é dɔ né-je-ti kí maji al kin rəmə, dowbé toki bay kɔmolé kí d'or d'ində tagay d'adi Lubə, ɛ toki bay kí maji ra kullə kí bə-é ngəm pèrèrè kdɔ ra-né kullə kí rá-rá ya kí maji kin bè.

Ta kí sobi dɔ ngonnjəkullə lə 'Babe

²² Timote, 'or rɔ-i ngərəngi kɔgi mɛɛ bo né-je-ti kí maji al kí isi ra basa-je kɔ mandɔ-je ə i 'sangɔ kadi 'ra né kí njururu, kadi 'ində mɛɛ-i dɔ Lubə-ti, kadi 'ndigɔ dow-je rəm, kadi 'isi kɔ lapiya kɔ dow-je kí 'nɔ bə 'Babe kɔ mɛɛ-dé kí kàrè-rè rəm tɔ. ²³ Tanaji-je kí kɔgi kare kɔ tanaji-je kí dɔ mbé-ti lé, 'ɔsi ngərəngi kɔgi, kdɔ à ree kɔ kol-nə.

²⁴ Ə dow kí to ngonnjəkullə lə 'Babe lé, to dow kí à ndigɔ kɔl-nə al. Ngə ɛ à to dow noji rɔ dow-je-ti lay rəm, à to dow kí asi ndó dow-je né rəm, bá à to dow kí njəkilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti pɔ rəm tɔ. ²⁵ Ɛ à kɔl kɔ njəmbati ta-je kɔ ta kí sɔl ləm-ləm; kdɔtalə dɔmaji ə Lubə à ra sə-dé kadi d'inə panjiyə-dé kí maji al kɔgi ə 'təl 'ree dɔ ta-ti kí togrɔ-ti gogi,

26 kadi loki kəm-dé ijə do né ra-dé-je-ti kí do mbó-ti lé rəmə, 'teɛ kɔgi mee gum-ti lə Sú kí uwə-dé gin tɔgi-é-ti adi d'isi 'ra ndigi liə.

3

Ta kí do kaglo-je-ti kí do bəy-ti

1 Timote, kadi i 'gə kí mee ndo-je-ti kí do bəy-ti lé, lo à nga n̄a.
 2 Kdotalə dow-je d'a to njéyər-je, d'a to m'oy yo là-je, njékun ta rɔ-dé-je, njékində kàdì-dé-je, njépa takɔbi kì Lubə, njékosi ta njékoji-dé-je, njéra oiyo al-je, njénədi Lubə, 3 d'a to dow-je kí kù lə dow usi-dé al, njékoo kəmtondoo lə madi-dé-je al, njékulə ta ndil dow-je-ti, njékore mee-dé al-je, njémee-kati-je, njéba lə njéramaji-je, 4 njékun do dow-je, njékində kungəsa-je, njéngom-je, dow-je d'a ge né kí adi-dé rɔnəl tɔy ndigi Lubə. 5 Dow-je d'a ba rɔ-dé njékilə kuji do Lubə-ti ya, ngə d'a mbati né kí njékadi tɔgi kuji kí kilə do Lubə-ti. 'Ōr rɔ-i ngərəngi kɔgi rɔ dowb-je-ti kinlé. 6 Kdotalə de kí n̄a-je dan-dé-ti 'tandi mee kəy-je-ti rəmə, dené-je kí njétɔgi kasi al, kí majal ɔ be do-dé-ti rəm, kí 'to dené-je kí bo né-je kí gay-gay ra-dé loti-loti kinlé, d'usi mee gum-je-ti lə-dé. 7 Dené-je kinlé, d'ingə néndó kì ndo-é ndo-é ya, ngə nja káre ya kàrè 'gə ta kí tɔgrɔ-ti lé yəréré al. 8 Titi kí ndəki Janesi-je kì Jambresi d'osi-né Moiyiji kì ta lé, bè ya tɔ, dowb-je kinlé d'osi-né ta kí tɔgrɔ-ti ngərəngi tɔ. De 'to dow-je kí do-dé goto rəm, kí sɔbi do kadmee rəmə, 'to dow-je kí kare kɔgi ya bè. 9 Adi d'a kow kì kete-kete ndə al. Kdotalə mbó lə-dé lé, à tò ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti lay, tanə kì 'lə dow-je kí joo kinlé bè tɔ.

Ka gərərə do néndó-ti kí tɔgrɔ-ti

2Kɔ 6:3-10

10-11 †Ngà i lé, né kí m'ndó dow-je rəm, panjiyə-m, kì kojra-je lə-m, kì kadmee lə-m, kì kilə mee do madi-é-ti lə-m, kì ndigi kí m'ndigi dow-je rəm, kuwə rɔ ngə lə-m, kì kəm-m kí dow-je d'ulə ndoo, bá kù-je lə-m lé, to né-je kí i 'ində kəm-i go-ti berere-berere 'oo maji. Mee bebo Antiosi-ti, kì Ikoniyom, kì Listrə lé, kù kí rá bá m'ingə al wa? Kulə kəm ndoo kí rá bá teɛ do-m-ti al wa? Bè ya kàrè, 'Babe ɔr-m-ti lay ya ilə-m taá. 12 Bè ya tɔ, dow-je lay kí 'ndigi kadi kisi do taá lə-dé ilə kuji do Lubə-ti kì takul nam kàdì Jeju Kristi-ti lé, dow-je d'a kulə kəm-dé ndoo. 13 Ngə dow-je kí njéməndul-je, kì njékətda-je lé, d'a kow kì kete n̄a mee né ra-ti kí maji al par-par, kur-né dow-je kí rangi wale rəm, bá de ya kàrè dow-je d'a kur-dé wale rəm tɔ†.

14 Ngə i lé, néndó-je kí i 'ingə ə i 'gə kí to néndó kí tɔgrɔ-ti, bá dow-je kí i 'ingə rɔ-dé-ti kàrè i 'gə-dé maji kinlé, e ya 'a do-ti. 15 Ngon-i-ti n̄u ya, mbete kí aa njay kí à kadi-i kəmkaa kí à teɛ sə-i kaji-ti kì takul kadmee Jeju Kristi lé, i 'gə maji. 16 Mbete kí aa njay fikti lay ya Lubə adi Ndil-é osi dow-je bá 'ndàngi ə maji asi gaki kdo ndó dow né rəm, kadi uwə dow kì ta rəm, ilə dow rəbəə rəm, ɔji dow né ra kí njururu, 17 kdo kadi dow lə Lubə ɔr-né mir-mir rəm, bá kadi asi ra-né kullə-je lay kí maji rəm tɔ†.

† 3:10-11 3:10-11 a Knj 13:14-52; b Knj 14:1-7; d Knj 14:8-20 † 3:13 3:13 Knj 20:28-31 † 3:17 3:17 2Pí 1:19-21

4

Ta kí sobi do ndó dow-je ta læ Lubə

¹ Kdotalə təl læ Jeju Kristi kí à təl rəm, kdotalə kɔbe liə kí à ree rəm lé, m'un ndu m'adi-i nɔ Lubə-ti, kɔ nɔ Jeju Kristi kí tò kadi à gangta do dow-je-ti kí d'isi kəm, kɔ do de-ti kí d'oy lé, ² kadi 'ingə kəm lo-je lay kí maji əse kí maji al kàrè, 'ndo dow-je ta læ Lubə par-par ya. I 'ndó dow-je né kɔ mɛɛ kí kilə do madi-é-ti pɔ uwə-dé-né kɔ ta, 'ndangi-dé-né do majal-ti, bá 'ulə-né dingəm mɛɛ-dé-ti rəm tɔ. ³ Kdotalə kaglo madi à ree nɔɔ kí dow-je d'a mbatì néndó kí tɔgrɔ-ti. Ngà d'a mbəti dow-je nɔ kí go mɛɛ ndigi-ti læ-dé de ya kadi 'to njéndó-dé né-je kɔ kadi 'bɔr gidi-dé kɔ ta-je kí nəl-dé nəl-dé bane. ⁴ Ta kí tɔgrɔ-ti lé, d'a kun mbi-dé kində rangi kɔ koo al, rəmə tasu-je bá d'a yəl mbi-dé kɔ koo-né. ⁵ Ngà i lé, mɛɛ né-je-ti lay ya, 'ində kəmkaa do rɔ-i-ti, 'a dingəm dan kɔ-je-ti, 'ra kullə kí njèkilə mbɛ Poyta kí Maji à ra, bá 'ra kullə læ-i adi idi maji rəm tɔ.

*Ta læ ngodi læ Pol**Plp 1:20-23*

⁶ Ngà mə rəmə m'adi rɔ-m toki man nduu kí 'mbəl do né gugi né-ti bè, adi ndó læ-m nɔy ngosi ngá*. ⁷ Mə m'ɔ rɔ kí maji, m'təl ta ngodi læ-m, m'ngəm kadmɛɛ læ-m. ⁸ Un kuti-é nè kinlé, nɔy kadi ndó gangi ta-ti ə 'Babe kí to njègangta kí njururu adi-m nédoji-m kí to nédoji kullə ra kí njururu. Mə kɔ kár-m bá à kadi-m al, ngà à kadi dow-je lay kí mɛɛ-dé tò səl do ndó ree-é-ti lé tɔ.

Ndəgi ta-je kí Pol idə Timote

⁹ 'Uwə rɔ-i ngá kadi 'ree kalangi 'ingə-m; ¹⁰ †Kdotalə Demasi† tusi-m iɲə-m kɔgi, kəmnda né-je kí dɔnangi-ti nè ra-é nɔ adi ɔw bebo Tesaloniki-ti; Kresasi ɔw Galati; Titi‡ ɔw Dalmati; ¹¹ †Luki ya kɔ kár-é bá isi sə-m nè. Loki 'ɔw kɔ ree rəmə, 'adi Marki ree sə-i. Kɔ ɛ to njèra sə-m do kullə-ti. ¹² †M'ulə Tisiki bebo Epeji-ti. ¹³ †Loki 'ɔw kɔ ree rəmə, 'ree kɔ kubi kul læ-m kí m'iɲə bebo Troasi-ti kəy læ Karpusi, bá 'ree kɔ mbete-je læ-m tɔ; ə né kí boy nɔ lé, 'adi mɛɛ-i oy do mbete ndaá-je-ti læ-m al. §

¹⁴ †Alegjandrə kí to kodi kuwə né lé, ra sə-m majal nɔ. 'Babe à ra siə né kí go kullə ra-é-je-ti ya tɔ. ¹⁵ I ya kàrè, 'oo go rɔ-i rɔ-é-ti, kdotalə ɛ ɔsi ta néndó læ-ji kosi kí ngá nɔ.

¹⁶ Kí dɔsɔy kí m'a m'pa-né ta do rɔ-m-ti nɔ njègangta-je-ti lé, dow káre ya kàrè a go-m-ti al. Ngà de lay ya 'tusi-m d'iɲə-m kɔgi. Kadi Lubə tidə kɔr majal-é do-dé-ti al. ¹⁷ To 'Babe ya bá a go-m-ti, adi-m tógi kɔ kadi m'pa ta liə lay kɔ kadi dow-je kí 'to jipi-je al d'oo. 'Babe taa-m ta bɔl-ti* ilə-m taá. ¹⁸ 'Babe à taa-m kilə-m taá ta né-je-ti kí maji

* **4:6** 4:6 Pol un rɔ-é ɔji-né man nduu kí 'mbəl do né-ti kí d'adi kɔ gugi-né né bá pa-né ta kí do koy-é-ti (Tɛt 29:38-42; Kni 15:1-10; Plp 2:17). † **4:10** 4:10 a Kol 4:14; Plm 1:24; b 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4 † **4:10** 4:10 Demasi (Kol 4:14; Plm 24) Tit (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) ‡ **4:10** 4:10 Titi (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) † **4:11** 4:11 a Kol 4:14; Plm 1:24; b Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24 † **4:12** 4:12 Knj 20:4; Epe 6:21,22; Kol 4:7,8 † **4:13** 4:13 Knj 20:6 § **4:13** 4:13 Go lo-ti læ jipi-je lé, dow-je 'ra ndaá biɲə-je kɔ ndaá bati-je adi təl mbete adi 'ndangi né-ti. † **4:14** 4:14 a 1Ti 1:20; b Rɔm 2:6 * **4:17** 4:17 Pol pa ta læ bɔl kí dɔ al, ngà pa ta kinlé sobi-né do ngar-je kí 'sangi kadi 'ra-é maji al.

al lay ya rəm, bá à kaji-m kɔ kɔbe liə kí dɔrɔ-ti rəm tɔ. Kadi riɓa to 'liə ya kì dɔ ɓal-ɓal! Amen!†

Lapiya-je kí ra

¹⁹ †'Ra lapiya Priska-je kì Akilasi adi-m rəm, bá 'ra lapiya dow-je kí mɛɛ kəy-ti lə Onejipɔr rəm tɔ. ²⁰ †Erasti nɔy ɓebo Kɔrɛnti-ti, ə Tropim bá m'iŋə-é ɓebo Mile-ti kdotalə rɔ-é to-é.

²¹ 'Uwə rɔ-i ngə kadi 'ree kete nɔ nɔy kul-ti. Ebulusi-je, kì Pudasi-je, kì Linusi-je, Klodiya-je, kì njékadmɛɛ-je lay ya 'ra-i lapiya tɔ.

²² Kadi 'Babe adi mɛɛ-i usi nangi. Kadi ramaji liə nɔy sə-si.

† **4:18** 4:18 Mat 10:18-20 † **4:19** 4:19 a Knj 18:2; b 2Ti 1:16,17 † **4:20** 4:20 a Knj 19:22; Rɔm 16:23; b Knj 20:4; 21:29

Mbete kí Pol ndàngì adi Titi Ta-je kí dɔ mbete-ti Pol ndàngì adi Titi

Titi kàrè ra kì Pol kɔ kilɔ mbe Poyta kí Maji rəm bá to ngonnjèkulɔ liə rɔ njèkəwna-je-ti kí gay-gay titi Timote bè to. Này nà al kadi d'uwə Pol dangay-ti kí gogi nè-ti kinlé, de kí Titi d'ow mee bebo Listra-ti donangi Kreti-ti. 'Ra kullə nati kaglo madi bá, go-ti Pol inə Titi lo-é-ti kin kadi-é gol ta-je kí dan njèkəwna-je-ti; ə Pol bá ow mba bebo Kɔrenti-ti əse donangi Maseduwan-ti. Lo-é-ti kin bá e ndàngi-né mbete kin adi Titi kɔ kulə-né dingəm mee-é-ti rəm, bá oji-é-né ta dɔ kullə-ti kí kadi-é ra tol ta-é rəm to. Titi lé to jipi al (Gal 2:3). Mee mbete-ti kinlé, Pol ba-é: Ngon-m kí tɔgro-ti mee kadmee-ti (Tit 1:4), ta kin toji toki Pol bá ra siə adi-é adi mee Jeju Kristi. Mbete kullə-je lə njèkəwkulə-je pa ta lə Titi al, ngà Pol pa ta liə mee mbete-je-ti liə nà. Lo kɔr-é-ti kí 1: 5 bá Pol ole mee Titi dɔ né-je-ti kí n'inə-é-né donangi Kreti-ti lé: Kadi gol ta-je kí này lé kà go-é-goé tol ta-é ə ində njèkɔrnɔ-je dan njèkəwna-je-ti kí gay-gay mee bebo-je-ti. Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol pa ta kí sobi dɔ kəm rəbi kí d'a mbəti-né njèkɔrnɔ-je kí maji, e bá to né kí maji kadi d'a rɔ-né kì njéndó dow-je né-je kí ngom kí isi tulə njèkəwna-je kí donangi Kreti-ti nati. Lo kɔr-é-ti 2-3 lé, e pa ta lə néndó kí tɔgro-ti kí à kadi né-je tò maji dan kuti njèkadmee-je-ti kí gay-gay kadi panjiyə nà-nà tò-né maji.

Lapiya kí ra

¹ Mə Pol kí ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkəwkulə lə Jeju Kristi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi i Titi. M'to ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkəwkulə lə Jeju Kristi kɔ kadi dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, m'adi d'adi mee-dé rəm, m'adi 'gə ta kí tɔgro-ti kí ow nati kì kuji kí kilə dɔ Lubə rəm to. ² Kɔ kadi d'ində mee-dé dɔ kiskəm-ti kí sartagangi kí low lə low-je nɔ ya Lubə kí to njèkəɔdta al, un mindi-é kɔ kadi-dé lé. ³ Loki kaglo-é asi lé, e adi dow-je 'gə ta liə kì takul ta kí Jeju Kristi ulə kullə-é ji-m-ti adi m'ndó dow-je kí go ndu-ti lə Lubə kí to Njèkaji-ji. ⁴ †Titi kí m'oo-i kì ngon mee-m bè, mee kadmee-ti lə-ji kí j'ore-nə dɔ-ti kinlé, kadi ramaji kà lapiya lə Bobi-ji Lubə, kà 'lə Njèkaji-ji Jeju Kristi này sə-i.

Ta kí sobi dɔ njèkində kəm-dé go njèkəwna-je-ti

1Ti 3:1-7; 1Pi 5:1-4

⁵ I Titi, m'inə-i donangi Kreti-ti, kɔ kadi 'gol né-je kí này lé, kadi usi nati maji rəm, kɔ kadi ində 'ngatogi-je mee bebo-je-ti kí rá-rá kí go ta-je-ti kí m'idə-i lé.

⁶ †Kadi nà-nà dan-dé-ti to dow kí ta goto dɔ-é-ti rəm, njèdené kí káre-rè rəm, to dow kí ngan-é-je 'to njèkadmee-je kí ta kaya uwə dɔ-dé al əse 'to njèkal dɔ ta-je al rəm to bane. ⁷ Kadi njèkində kəm-é go njèkəwna-je-ti to dow kí ta goto dɔ-é-ti, kɔtalə e to njèkində kəm-é

go dow-je-ti læ Lubə, adi à to njèkində kàdì-é al rəm, njèwəngi al rəm, gɔyibi al rəm, njərə kì dow-je al rəm, njèkəy ngədi go nékingə-ti al rəm, ⁸ ngà kadi to njèkuwə mba-je kì rə-é-ti wur-wur rəm, to dow kì né ra kì maji-maji bá uwə mɛɛ-é rəm, njèkore rə-é ndəngi do né-je-ti rəm, à to njera né kì njururu rəm, dow kì kullə ra-é aa njay rəm, bá à to njekore mɛɛ-é rəm tɔ. ⁹ Kadi njèkində kəm-é go njékəwnə-je-ti to njèkoy rigi-rigi go ta-ti kì tɔgrɔ-ti kì 'ndó-é lé, kɔ kadi asi kulə dingəm mɛɛ njékadmɛɛ-je-ti kì néndó kì tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi asi kuwə ta njékosi ta ngərəngi-je rəm tɔ.

Kuwə ta njéndó dow-je né-je kì ngəm

¹⁰ Kɔtələ dow-je nɔ ya 'to njəmbati təl rə-dé go ta-ti, njétidə ta-je kì mɛɛ wəy kare, njékədi dow-je kur-dé wale. Dan dow-je-ti kinlé, jipi-je kì njékadmɛɛ-je bá 'nɔ. ¹¹ Dɛ lé, kadi toki kuti ta-dé ká-ká bane. Kɔ dɛ 'təl do dow-je lay kì mɛɛ kəy-je-ti kì d'ow-ti kì néndó-je kì tɔ kadi toki ndó al, ya 'ndó dow-je kɔ kingə-né né kì kəm rəbi kì go rəbi-é-ti al. ¹² Dow kare dan-dé-ti kì ɛ ya d'oo-é kì njékər kəm ta lə-dé kì dɔnangi Krɛti-ti ya panè:

Dow-je kì Krɛti lé 'to njékədtə-je kì ndə-é ndə-é,

'To dɔ-je kì wale kì njémɛɛndul-je,

'To njédabi-je kì njékisi kɔ nékuso kì mɛɛ-dé-ti ya par.

¹³ Ta kì ɛ pa kinlé, to ta kì tɔgrɔ-ti. Gin-é kin bá kadi i 'ndəngi-dé kì tɔgi-i, kɔ kadi kadmɛɛ lə-dé to kadmɛɛ kì tɔgrɔ-ti, ¹⁴ kɔ kadi d'oy rigi-rigi go tasu-je-ti læ jipi-je al rəm, kadi d'oy rigi-rigi go ndukun-je-ti kì njétəl gidi-dé kadi ta kì tɔgrɔ-ti d'un kinlé al rəm tɔ. ¹⁵ Dow-je kì d'aa njay lé, né lay ya d'oo d'adi aa njay. Ngà njera né kì tɔ nɛ takəm Lubə-ti, kì njémɛɛndə-je lé, né kì d'oo d'adi aa njay ya goto; négə, kì tagir lə-dé tɔ nɛ takəm Lubə-ti. ¹⁶ Dɛ 'ba rə-dé njégə Lubə ya, ngà né ra-dé-je tɔji kì 'gə-é al. Dɛ lé, 'to dow-je kì né ra-dé tɔ nɛ takəm Lubə-ti, 'to njékəl dɔ ta-je, né kì maji kare ya kàrè d'asi ra al.

2

Ta kì sɔbi dɔ kuti dow-je kì gay-gay dan njékəwnə-je-ti

¹ Ngà i rəmə, 'ndó dow-je né kì ɔw nati kì néndó kì tɔgrɔ-ti. ² Idə dingəm-je kì tɔgi kadi 'to dow-je kì njèkində kəmkaa dɔ rə-dé-ti, kadi 'to dow-je kì dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti, kadi 'to njèkore rə-dé ndəngi dɔ né-je-ti, kadi 'to dow-je kì d'aa njay mɛɛ kadmɛɛ-ti, kadi 'ndigi dow-je kì mɛɛ-dé kì aa njay, kadi d'ilə mɛɛ-dé dɔ madi-é-ti kilə kì tɔgrɔ-ti tɔ.

³ Dené-je kì 'bɔgə kàrè, 'ndó-dé bè ya tɔ. Idə-dé kadi 'to dow-je kì panjiyə-dé kàrè tɔ tagay kɔ Lubə, kadi 'to njékulə ta ndil dow-je-ti al rəm, kadi 'to gɔyibi-je al, ngà kadi 'ndó dow-je né-je kì maji-maji; ⁴ bè kɔ kadi dɛ 'ndó dené-je kì rə-dé nɔy ngon, kadi 'ndigi ngəw-dé-je kì ngan-dé-je, ⁵ kadi d'ore rə-dé ndəngi dɔ né-je-ti rəm, 'ngəm rə-dé d'adi ngəw-dé-je rəm, d'ində kəm-dé go mɛɛ kəy-je-ti lə-dé maji rəm, kadi 'to dené-je kì maji rəm, kadi nɔ-nɔ ya kàrè ulə dɔ-é gin tɔgi ngəbi-é-ti, kɔ kadi dow-je 'pa-né ta kì maji al dɔ ta-ti læ Lubə al.

⁶ Bè ya tɔ, 'ulə dingəm mɛɛ basa-je-ti kadi 'to dow-je kì njèkore rə-dé ndəngi mɛɛ né-je-ti lay tɔ. ⁷ I ya kì dɔ-i kadi 'to néndaji mɛɛ kullə ra-i-je-ti kì maji-maji rəm, bá néndó kì i a ndó dow-je kàrè, kadi to

néndó kí tɔgrɔ-ti kí asi kadi dow-je 'piti rəm tɔ. ⁸ Adi ta pa-i to ta kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi dow pa ta kí maji al dɔ-ti al. Bè kɔɔ kadi rɔ njéba-je lə-ji sɔl-dé, rəmə d'a koo né kí d'a pa-né ta kí maji al dɔ-ji-ti al.

⁹ 'Idə bə-je kadi d'ulə dɔ-dé gin tógi 'ba-dé-je-ti meɛ né-je-ti lay, kadi 'ra né-je kí nəl-dé, kadi 'to njénaji-dé ta-ti al rəm, ¹⁰ bá kadi 'bogi né lə-dé madi al rəm tɔ. Ngà kadi 'to njéra né kí tɔgrɔ-ti ya kɔ ndo-je lay. Bè kɔɔ kadi meɛ né-je-ti lay ya dow-je 'piti-né néndó kí sɔbi dɔ Lubə kí to Njəkaji-ji lé.

Kaji kɔ takul ramaji lə Lubə

Ep̄e 2:8-10; 1Pi 1:10-21; 2:13-16; 1Ja 3:1-3

¹¹ Kɔdotalə ramaji lə Lubə kí to njirə kaji lə dow-je lay lé, ndubə rɔ-é ndaa-ti rəsi ngá. ¹² Ramaji liə lé, isi ndó-ji kadi j'mbati né-je kí ilə kuji dɔ Lubə-ti al rəm, j'mbati bo né-je kí dɔnangi-ti nè, kɔɔ kadi kisi-ji dɔnangi-ti nè kinlé, kəmkaa, kɔ né ra kí njururu, kɔ né-je kí ilə kuji dɔ Lubə-ti bá to panjiyə-ji. ¹³ J'rai bə, j'ngəbi-né ndo rɔnəl lə-ji kí n̄a kí j'indəi meɛ-ji dɔ-ti lé; ndo-é kin bá à to ndo kí riba lə Jeju Kristi kí to Lubə kí boy rəm, to Njəkaji-ji rəm kinlé, à ndubə-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹⁴ J'jeju Kristi lé, ɛ ya ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ ta lə-ji, kɔɔ kadi taa-ji-né ji majal-je-ti lay ilə-ji taá rəm, təl-ji-né dow-je kí j'aaɪ njay adi j'toi dow-je liə, kɔɔ kadi j'rai kullə-je kí maji-maji kɔ rɔ tungə-ji rəm tɔ. ¹⁵ I Titi, né-je kinlé, 'a ndó dow-je kulə-né dingəm meɛ-dé-ti rəm, 'a ndangi-dé-né rəm tɔ. 'Ra né-je kin kɔ tógi-i lay. 'Adi dow nədi-i al.

3

Kullə ra njəkadmɛɛ-je dan njəkadmɛɛ al-je-ti

¹ 'Ole meɛ njəkadmɛɛ-je, kadi d'ulə dɔ-dé gin tógi njəkɔbe-je-ti, kɔ gin tógi ngar-je-ti, kadi 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-dé rəm, bá kadi d'isi dɔ njadé-ti kɔɔ ra kullə-je lay kí to kullə kí maji-maji†. ² Kadi d'ulə ta ndil dow-ti al rəm, kadi 'to njésangta-je al, ngà kadi 'to dow noji-je rəm, bá kadi 'to dow-je kí 'sɔl ləm-ləm kɔ rɔ dow-je-ti lay rəm tɔ. ³ Kɔdotalə jəi ya kàrè, kete lé j'owi kɔ mbə-je bə, j'toi njétəl rɔ-ji go ta-ti al-je, njéndəm-je, kəmkəi kɔ bo né kí gay-gay bá uwə-ji bə-ti, j'toi njémɛɛndul-je kɔ njəkəmda-je, j'toi dow-je kí j'tuwəi kadi dow-je d'ɔsi-ji kɔ ta rəm, bá j'toi njəkɔsi-n̄a ta-je rəm tɔ.

⁴ Ngà loki ramaji lə Lubə kí to Njəkaji-ji, kɔ ndigi kí ɛ ndigi dow-je toji rɔ-é lé, ⁵ ɛ aji-ji kɔ takul né ra kí njururu lə-ji al, ngà kɔ takul koo kəmtondoo liə, bəba ɛ adi Ndil kí aa njay togi-ji adi j'toi dow-je kí kɔji sigi ə adi-ji panjiyə kí sigi rəm tɔ. ⁶ Lubə ungi Ndil kí aa njay n̄a ya dɔ-ji-ti kɔ takul Jeju Kristi kí to Njəkaji-ji, ⁷ kɔɔ kadi loki ɛ ɔr ta dɔ-ji-ti kɔ takul ramaji liə lé, j'təli j'toi-né njénəndubə kiskəm kí sartagangi kí to né kində meɛ dɔ-ti lə-ji kin bə. ⁸ Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti ə m'ndigi kadi 'a dɔ-ti, kɔɔ kadi dow-je lay kí d'adi meɛ-dé Lubə lé, d'ində-né rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji. Né kin bá to né kí maji ə to né kí à ra kɔ dow-je.

Né-je kí tuwə kitə rɔ ngərangi meɛ-é-ti kɔgi

⁹ Ngà tanaji-je kí dɔ mbó-ti, kɔ kor ginka-je, kɔ gaki-na-je, kɔ gaki-na-je kí dɔ ndukun-ti lə Lubə lé, 'or rɔ-i mɛɛ-é-ti kɔgi. Kdɔtalə to ta-je kí kɔgi kare kí à ra né al. ¹⁰ Dow kí njèra dow-je kadi 'gángi-na lé, kinə 'ndəji-é nja káre ə nja joo liə bá oo al rəmə, ɔsi-é ngərəngi kí rɔ-i-ti. ¹¹ Kadi i 'gə kí dow kí bè kinlé, to njèdɔngə, ɛ ra majal adi ɛ ya ree kɔ ta kí gangi dɔ-é-ti.

Ndəji-je kí dɔbəy-ti

¹² †Loki m'a kulə Artemasi əse Tisiki† rɔ-i-ti lé, i kalangi ya 'ree 'ingə-m bebo Nikopolisi-ti nè. Kdɔtalə m'ɔji mɛɛ-m-ti, kadi lo kin bá m'a kisi-ti nəy kul-ti. ¹³ †'Ra lay ya kadi 'oo go Jenasi kí to njèndó dow-je ndukun-je, kɔ Apolosi†, kdɔ kow mba lə-dé, bi kadi né madi nal-dé al. ¹⁴ Kadi dow-je lə-ji kàrè, 'ndó kində rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji to, kdɔ kadi 'ra-né né-je kí tò kadi toki 'ra kí ngɔsnè-ti kin. Bè kdɔ kadi 'to dow-je kí d'isi kɔgi kare al.

¹⁵ Dɛ lay kí d'isi sə-m nati nè, 'ra-i lapiya. I 'ra lapiya njèndigi-ji-je kí 'to njékadmɛɛ-je to.

Kadi ramaji lə Lubə nəy sə-si lay.

† 3:12 3:12 Knj 20:4; Epe 6:21,22; Kol 4:7,8; 2Ti 4:12 † 3:12 3:12 Knj 20:4 † 3:13 3:13 Knj 18:24; 1Kɔ 16:12 † 3:13 3:13 Knj 18:24

Mbete kí Pol ndàngi adi Pilemɔ Ta-je kí do mbete-ti kí Pol ndàngi adi Pilemɔ

Dɔmaji ə à to kisi Pol dangay-ti mee bebo Ròm-ti kin bá e ndàngi-né mbete kin. E ndàngi mbete lé nati kɔ mbete lə de kí bebo Kolosi-ti to ə tò titi né kí mbete-je kí joo kinlé Tisiki bá ulə-é-né bè (Kol 4:7-9). Pol pa ta kɔ nam-é Pilemɔ kí isi mee bebo Kolosi-ti rəm, bá e pa ta kɔ njénoji-je liə, bá pa ta kɔ njékadmee-je kí d'isi 'kəwnə mee kəy-ti liə rəm tɔ. E ndàngi mbete kin dəji-né Pilemɔ kadi inə go kɔgi adi bə liə Onejim kí ndokɔ ay lé ə kadi uwə-é ki rɔ-é-ti gogi. «Onejim» lé kɔr mee-é to «né kí à ra kɔ dow.» Kete e to dow kí kɔgi kare peti-peti rɔ 'ba-é-ti.

Onejim lé toki né kí ndokɔ e bogi né lə ba-é bá ay ɔw-né mee bebo-ti kí d'uwə Pol dangay-ti titi lé bè. Pol adi-é adi mee Jeju Kristi, rəmə panjiyə Onejim təl maji. Beba Pol ndigi kulə siə kadi 'ba-é Pilemɔ gogi, ə e ndigi kadi-é uwə-é ki rɔ-é-ti ki ngonkɔ-é kí njékadmee Kristi. Dan mbete-je-ti lay kí Pol ndàngi lé, e kin to gay, kɔ e to mbete kí toji kulənoji kí tuwə kadi tɔ mbunə njékadmee-je-ti bi kɔta-je kí rangi goto-ti. Kí go ndukun-ti lə dow-je kí Ròm lé, Onejim lé asi kadi d'ində-é d'ɔji-é rəm, bá asi kadi 'tol-é rəm, ngà Pol bá ra siə maji, titi kí Jeju ra-né kí njéramajal-je kin bè tɔ. Kadi Pol pa ta kí maji al sobi do ra dow bə-ti rəmə, e toji Pilemɔ kɔ njékəwnə-je, né kí tɔ kadi dow-je 'ra kí rɔ madi-dé-je-ti əse ki rɔ bə-je kɔ ri Kristi.

Toji rɔ kɔ lapiya kí ra

2Ti 1:1-5

¹ Mə Pol kí d'uwə-m dangay-ti kɔ ta kí sobi do Jeju Kristi, j'isi nati kɔ ngonkɔ-ji Timote, bá m'ndàngi mbete kin m'adi-i i Pilemɔ kí 'to madkullə lə-ji kí j'ində-i dan kəm-ji-ti, ² †m'adi kɔnan-ji Apiya, kɔ Arsipi kí to madi rɔ lə-ji, bá m'adi njékəwnə-je kí d'isi 'kəw-nə mee kəy-ti lə-i lé rəm tɔ. ³ Kadi ramaji kɔ lapiya lə Bəbi-ji Lubə, kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi nəy sə-si.

Kadmee lə Pilemɔ kɔ ndigi kí e ndigi dow-je

⁴ Taá-taá ya loki m'isi m'pa ta kɔ Lubə lə-m m'ra-é-né oiyo lé, m'ilə ri-i dan-ti dan-ti. ⁵ Kɔdotalə m'oo poy kadmee lə-i kí i 'adi 'Babe Jeju, bá m'oo poy ndigi kí i 'ndigi njékaa njay-je lay kin rəm tɔ. ⁶ Beba m'pa ta kɔ Lubə kadi kində kí 'ində rɔ-i nati sə-ji kɔ takul kadmee lə-i kinlé ra kullə, adi dow-je 'gə kí maji-je lay kí j'isi j'rai lé, j'rai kɔdotalə Kristi. ⁷ Pilemɔ, ndigi kí i 'ndigi dow-je lé, adi-m rɔnəl nɔ, bá ra adi mee-m sol rəm tɔ. Ngonkɔ-m, kɔ takul-i lé, mee njékaa njay-je usi nangi pɔ-pɔ ya.

Pol ra ndoo ta Pilemɔ-ti kɔdotalə Onejim

1Kɔ 13:4-7

⁸ Beba ma lé m'ow kɛ tɔgi, mee noji-ti kɛ tɔ kɛ takul Kristi, kadi né kɛ tuwə ra lé, m'un ndu do-ti m'adi-i ya, ⁹ ngà kɔtalə ndignə lə-ji lé, né kɛ uwə mee-m nɔ to kɔgri kɛ kadi m'ra-i, ma Pol kɛ m'to buɔə, bəy bá kɛ ngɔsnè-ti kin m'a dangay-ti kɔ ta kɛ sobi do Jeju Kristi. ¹⁰ †M'ra-i kɔgri kɔtalə ngon-m Onejim kɛ m'oji-é kəy dangay-ti nè*. ¹¹ Onejim kɛ kete to dow kɛ kare kɔgi ro-i-ti lé, ngɔsnè kin, ɛ to dow kɛ à ra sə-i rəm, bá à ra sə-m rəm tɔ. ¹² Beba m'ulə siə gogi m'adi-i, ɛ toki daji ro-m ma ya bè†.

¹³ Lokɛ m'a-né dangay-ti nè bəy kɔtalə Poyta kɛ Maji lé, lé m'a ndigi kadi Onejim a ro-m-ti nè, kɔ kadi ra kullə adi-m tó-i-ti, ¹⁴ ngà ma m'ndigi kiŋə-í gogi ra né madi kɛ do-m al. Kɔ kadi kinə i 'ra sə-m maji rəmə, i 'ra sə-m kɛ lə njètɔgi-ti al, ngà kadi i 'ra sə-m kɛ mee ndigi lə-i ya tá. ¹⁵ Domaji ə to bè kadi Onejim inə-i dɔkaglo sɛ, kɔ kadi 'təl 'ingə-é gogi kadi isi nati sartagangi. ¹⁶ I 'a kingə-é gogi titi bə bè al ngà, ngà titi dow kɛ itə bə, titi ngonkɔ-ji kɛ j'ində-é dan kəm-ji-ti. Ma m'ində-é dan kəm-m-ti ya, ngà i rəmə, 'a kində-é dan kəm-i-ti tɔy-m bəy, kɔtalə ɛ to ngonkɔ-i kɔ to kɛ ɛ to dow madi-i kete bəy bá bone to ngonkɔ-i mee noji-ti lə 'Babe bəy.

¹⁷ Kɔtalə gə kɛ i 'gə kɛ m'to nam-i kinlé, uwə-é kɛ ro-i-ti titi-nə né kɛ to ma ya bè tɔ.

¹⁸ Ngà kinə ndɔki Onejim lé, ra sə-i né kɛ maji al nɔɔ əse kurə lə-i bá tɔ do-é-ti nɔɔ kàrè, inə do-m ma-ti ngà.

¹⁹ Ma Pol, m'ndangi ta kin kɛ ji-m ma ya m'panè: «Ma ya m'a kugə-i kurə liə.» Ngà kurə lə-m ma kɛ tɔ do-i-ti kɛ to kurə kaji kɛ i 'aji kɛ rəbi kɛ ro-m-ti kinlé, m'ndigi kole mee-i do-ti al ngà. ²⁰ Oiyə ngonkɔ-m, 'ra sə-m maji kin kɔtalə 'Babe; i 'ra adi mee-m usi nangi pɔ-pɔ ya mee ndigi-nə-ti lə-ji kɛ takul Kristi. ²¹ M'gə mee-m-ti maji kɛ mbete kɛ m'ndangi madi-i kinlé, i 'a ra-né kullə rəm, bá m'gə kɛ i 'a ra kadi al do dəji-é lə-m kɛ m'dəji-i kin bəy rəm tɔ.

²² M'təl ma do-ti m'dəji-i kadi 'ra mee kəy tɔ káre 'adi-m, kɔtalə m'ində mee-m do kiŋə-ti kɛ d'a kiŋə-m taá kadi-si kɛ takul ta-je kɛ isi 'pai kɛ Lubə lé.

Lapiya-je kɛ ra

²³ †Eparasi kɛ to madi dangay lə-m kɔ ta kɛ sobi do Jeju Kristi, ra-i lapiya, ²⁴ †bá Marki-je, kɛ Aristarki-je, kɛ Demasi-je, kɛ Luki-je kɛ 'to madkullə-je lə-m kàrè 'ra-i lapiya tɔ.

²⁵ Kadi ramaji lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi nɔy sə-si.

† **1:10** 1:10 Kol 4:9 * **1:10** 1:10 Onejim to ngon koji Pol kɛ məsi-ti al. Pol ba-é ngon-é kɔ ɛ adi mee-é Jeju Kristi kɛ kəm rəbi kɛ ro Pol-ti. † **1:12** 1:12 Plp 4:7-9 † **1:23** 1:23 Kol 1:7; 4:12 † **1:24** 1:24 a Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; b Knj 19:29; 27:2; Kol 4:10; d Kol 4:14; 2Ti 4:10; e Kol 4:14; 2Ti 4:11

Mbetə kǐ 'ndàngi d'adi Əbrə-je Ta-je kǐ dɔ mbete-ti kǐ 'ndàngi d'adi Əbrə-je

Mbetə lə Əbrə-je toji kǐ Jeju Kristi itə ndukun rəm, itə nɛgugi-je kǐ mɛɛ Kunmindi-ti kǐ Low bǎ adi-né rɔ-é nja kǎre ya tagangi aji-né dow-je. Kristi ində ngangi nékobe-je kǐ mɛɛ Kunmindi-ti kǐ Low nangi. Kdo né-é-je lay kinlé tɔ bə kadi dow-je 'ra-né go rɔ-dé kete kdo ree lə Kristi.

Néndó kǐ sobi dɔ kitə kǐ Kristi itə né-je lay kinlé, tɔ kdo kulə-né dingəm mɛɛ njéndó mbete-je-ti kin kdo kadi 'togi-né mɛɛ kadmɛɛ-ti lə-dé bǐ kadi 'tusi Kristi d'inə-é ə 'təl kǐ ta nékobe-je-ti al. Mbetə kinlé nǎ bǎ ndàngi kǎrə j'gə al. Tɔgrɔ-ti ya, njəndangi-é to jipi kǐ adi mɛɛ Kristi, adi ɛ gə ta lə Lubə maji dɔkaglo-ti liə, kǐ bone je ba-é Kunmindi kǐ Low. Dow-je kǐ ɛ ndàngi mbete adi-dé lé 'to jipi-je kǐ koji kəy to, adi 'gə Kunmindi kǐ Low. Tɔgrɔ-ti, dɛ d'isi dɔnangi-ti lə Israyel-je al, dɔmaji ə d'isi dɔnangi Rɔm-ti. Əbrə-je lo kɔr-é 1-4 toji kitə kǐ Kristi itə njəpata-je kǐ ta Lubə-ti rəm, malayka-je rəm, bǎ Moyiji rəm. Əbrə-je lo kɔr-é 5:1-10:18 lé, njəndàngi mbete kin toji Kristi kǐ njəgugnə rəm, bǎ kǐ nɛgugi kǐ maji ɔr njuti rəm. Əbrə-je 10:19 sar təl ta-é lé, njəndàngi mbete kin toji panjiyə njəkadmɛɛ Kristi. Əbrə-je 11 pa ta lə dow-je nǎ kǐ kaglo Kunmindi-ti kǐ Low kǐ 'toji panjiyə-dé kǐ maji kǐ takul kadmɛɛ.

Kulənoji kǐ sigi itə kulənoji kǐ low

Kulə gin ta

Ja 1:1-3; Kol 1:15-17; Əbr 10:12-14; Plp 2:6-11

¹ Kete ndəki Lubə pa ta kǐ ka-ji-je kǐ nja natı-natı kǐ kəm rəbi-je kǐ gay-gay kǐ takul njəpata-je kǐ ta-é-ti ² ə mɛɛ ndɔ-je-ti kǐ nɛ kǐ to ndɔ-je kǐ dɔbəy-ti kinlé, ɛ pa sə-ji ta kǐ takul Ngon-é kǐ ɛ bǎ ində-é dɔ né-je-ti lay rəm ə kəm rəbi kǐ rɔ-é-ti bǎ ɛ ra-né né-je lay rəm tɔ. ³ Ngon kinlé, toji riba lə Bɔbi-é takəm dow-je-ti rəsi rəm, ɛ ya to daji rɔ Lubə rəm, to njəgəti né-je lay taá kǐ takul tɔgi ta kǐ ta-é-ti. Loki ɛ bɔr majal-je lə dow-je kɔgi lé, ɛ isi dɔ jikol Lubə-ti mɛɛ lo-je-ti kǐ taá ny. ⁴ Ǝ təl to kǐ boy itə malayka-je adi ingə ri kǐ itə ri-dé.

Jeju Kristi to kǐ boy itə malayka-je

⁵ Dan malayka-je-ti lé, ɛ kǐ rá ə Lubə idə-é panə: 'To Ngon-m, bone Mǎ ya m'to Bɔbi-i* wa? Bǎ təl panə: Mǎ m'a to Bɔbi-é, ə ɛ à to Ngon-m† wa? ⁶ Ə loki Lubə ɔw kadi Ngon dər-é ree dɔnangi-ti lé təl pa bəy panə: «Kadi malayka-je lə-m lay ya d'osi dɔ-dé nangi nɔ-é-ti‡.» ⁷ Ə təl pa ta sobi dɔ malayka-je panə: Lubə adi malayka-je liə 'to kǐ yəl bə; tɔgrɔ-ti, ɛ adi ngannjékullə-je liə 'to kǐ ndɔ pər bə§. ⁸ Ngà kǐ sobi dɔ Ngon-é rəmə ɛ panə: Lubə, kalikɔbe lə-i tɔ kǐ dɔ bal-bal ə gɔl ngar lə-i to gɔl ra né kǐ njururu*. ⁹ I 'ndigi né ra kǐ njururu ə osi ta né ra

* 1:5 1:5 Pa 2:7 † 1:5 1:5 2Sa 7:14; 1Poy 17:13 ‡ 1:6 1:6 Det 32:43; Pa 97:7 § 1:7 1:7 Pa 104:4 * 1:8 1:8 Pa 45:7

kí maji al. Gin-é kin bá i Lubə lé, Lubə lə-i mbəti-i dan madkullə-je-ti lə-i ur-né ubi rənəl də-i-ti.† 10 Lubə təl pa bəy panè: I 'Babe, lo kulə gin né-je-ti lé, i 'ra donangi ə dərə to kullə ra ji-i‡; 11 dərə kə donangi à goto, ngà i 'isi lo kisi-i-ti. Né-je kin à ndisi toki kubi bəŞ; 12 i 'a bīr-dé toki kubi kul bə, ə d'a mbəl rə-dé toki kubi bə, ngà i rəmə, gangi kisi-i kin ya à kisi-né rəm, bá bal kisi-i kə də-i taá à goto al rəm tə*. 13 Dan malayka-je-ti lé, ɛ kí rá é Lubə idə-é panè: 'Isi də jikol-m-ti nè ya sar kadi m'adi njéba-je lə-i 'təl-né lo kungi nja-i wa‡? 14 Malayka-je lé, də lay ya 'to ndil-je kí d'isi 'ra kullə d'adi Lubə; də bá Lubə ulə-dé adi 'ra kullə kdə maji lə də kí tò kadi d'ingə kaji lé al wa?

2

Kulə dingəm meɣ-nə-ti

1 Gin-é kin bá, ta-je kí j'ooi kinlé, kadi j'ooi maji itə koo-é ki kete-je ya bəy nè j'a kə 'ndəmi kuri wale. 2 Kinə ta-je kí ndəki malayka-je 'pa lé, né-é ra né ə kinə dow kí al də ta əse təl rə-é go-ti al ə Lubə gangta də-é-ti asi ta kullə ra-é-ti lé, 3 jəi kərə kinə j'rai kaji kí boy kin j'ndami-né lé, j'a tɛɛi kəm-ti ban wa? Kaji kinlé, 'Babe ya pa ta-é lo kulə gin-é-ti nū, bəy bá dow-je kí d'oo ta-é ta-é-ti 'ree d'idə-ji kí ta kaji kinlé to ta kí təgrə-ti ya. 4 Né-je kí təji tógi Lubə, kə né-je kí tə bəl-bəl, kə nékəji-je kí gay-gay, kə ta-je kí Ndil kí aa njay pa lé bá Lubə dan-né go ta-je lə-dé kinlé kə meɣndigi liə. 5 Kdotalə dow-je kí dəkaglo-ti kí à ree kí j'pa ta lə-dé kinlé, to malayka-je bá Lubə ində-dé kadi d'ə be də-dé-ti al. 6 Ngà dow madi pa ta-é lo madi-ti meɣ mbete-ti kí aa njay panè: Dow ə to ri ngay é kadi i Lubə 'adi meɣ-i ole də-é-ti wa? Əse ngon lə dow ə to ri ngay é kadi 'ində kəm-i go-é-ti wa*? 7 I adi-é to kí ndə bə go malayka-je-ti kaglo sɛ, bəy bá i 'ulə jəgi kosi gaji kə jəgi riba də-é-ti rəm, bá 'adi-é isi də kullə ra ji-i-je-ti†. 8 I adi-é ɔ be də né-je-ti lay. Loki Lubə adi-é ɔ be də né-je-ti lay bə lé, né kí Lubə inə adi tə gin tógi-é-ti al ya goto. Ngà kí bone bə kinlé, jə j'oo kí ɛ ɔ be də né-je-ti lay al bəy‡. 9 Ngà Jeju kí ɛ bá Lubə adi-é to kí ndə bə go malayka-je-ti kaglo sɛ lé, jəi j'ooi-é kə jəgi kosi gaji kə jəgi riba də-é-ti, kdə kə kí ɛ ingə sar oy-né. Bəba kə takul ramaji lə Lubə lé, ɛ oy-né kdə dow-je lay. 10 Kdotalə Lubə kí to njəra né-je lay rəm, né-je lay to kí 'liə rəm, kí adi ngan-é-je nə d'ingə kəsgaji rəm lé, tuwə kadi ɛ ra kə Jeju kí to njirə kaji lə-dé lé, adi-é maji ɔr njuti kə takul kə-je. 11 Ə Jeju kí njəkər dow-je kində-dé tagay lé, də kə dow-je kí ɛ ɔr-dé ində-dé tagay kin lay ya Bobi-dé ra kərə-rə. Gin-é kin bá rə-é səl-é-né lo ba-dé ngankə-é-je-ti al, 12 loki ɛ pa-né panè: M'a kilə mbə ta lə-i dan ngankə-m-je-ti. M'a tóy-i dan kosi-je-tiŞ. 13 Bá təl panè: M'a kində meɣ-m də-é-ti. Pa bəy panè: M'a nè, nati kə ngan-je kí Lubə adi-m-dé*. 14 Bəba titi kí ngan-je lé, məsi-dé tə rəm, tal rə-dé tə rəm, bə ya tə é Jeju kərə məsi-é tə rəm, tal rə-é tə rəm tə; kdə kadi kə takul koy-é lé, ɛ taa-né tógi Sú kí ɛ bá tógi koy tə ji-é-ti, 15 ə də lay kí 'bəl koy adi 'ra bə liə kə bal kisi

† 1:9 1:9 Pa 45:8 ‡ 1:10 1:10 Pa 102:26 § 1:11 1:11 Pa 102:27 * 1:12 1:12 Pa 102:28

† 1:13 1:13 Pa 110:1 * 2:6 2:6 Pa 8:5 † 2:7 2:7 Pa-je 8:6 ‡ 2:8 2:8 Pa-je 8:7 § 2:12

2:12 Pa-je 22:23 * 2:13 2:13 Eja 8:17-18 ('Ndó 2Sa 22:3; Eja 12:2)

kì dɔ taá lə-dé lay kinlé, kadi ɔr-dé-né bə bə-ti kɔgi. ¹⁶ Kdotalə tɔgrɔ-ti ya, malayka-je bá Jeju ree kdɔ ra sə-dé al, ngà ɛ ree kdɔ ra kɪ nganka Abrakam. ¹⁷ Bəba tò kadi ɛ təl titi-nə kɪ ngankɔ-é-je lé mɛɛ né-je-ti lay, kdɔ kadi to burə dɔ njégugnə-je kí to njəkoo kəmtondoo, kí njəkə dɔ ndi-é-ti mɛɛ kullə-ti lə Lubə, kdɔ kadi Lubə inə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. ¹⁸ Jeju lé asi ra kɪ dow-je kí nənə tɛɛ dɔ-dé-ti kdɔ ɛ ya kàrè né nə-é adi ingə kɔ to.

3

Jeju Kristi itə Moiyiji-je kɪ Jojuwe
Mat 21:33-38

¹ Gin-é kin bá, səi ngankɔ-m-je kí njékaa njay, kí Lubə kí dɔrə-ti ba-si lé, adi kəm-si tò go Jeju-ti kí to njəkɔwkulə rəm, to Burə dɔ njégugnə-je kí sobi dɔ kadmɛɛ lə-ji rəm. ² Ɛ ɔ dɔ ndi-é-ti njángi go njəkındə-é dɔ kullə-ti titi kí ndɔki Moiyiji isi-né dɔ kullə-je-ti lay kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə kin bə*. ³ Kdɔ d'oo-é d'adi asi gaki kadi ingə rifa kí itə 'lə Moiyiji, titi kí njəkındə kəy ingə-né rifa itə daji rɔ kəy kin bə tɔ. ⁴ Kdotalə kəy-je lay kin ya to dow bá ində, ə dow kí njəkındə né-je lay lé, to Lubə tɔ. ⁵ Ə Moiyiji lé, to njəkə dɔ ndi-é-ti njángi mɛɛ né-je-ti lay kí mɛɛ kəy-ti lə Lubə, kdɔ to kí ɛ to ngonnjəkullə; bə kdɔ kadi kinə ta kí tò kadi d'idə-dé tò rəmə, ɛ pa ta kí dɔ-ti adi-dé. ⁶ Ngà Kristi rəmə, ɛ isi dɔ kullə-ti kí mɛɛ kəy-ti liə, kdɔ to kí ɛ to Ngon-é kí kəy. Mɛɛnda kay kɪ nékində mɛɛ dɔ-ti kí j'isi j'osi-né gajɪ rɔ-ji kin ya kinə, j'uwəi njarara j'tɛɛi-né dɔbəy-é-ti rəmə, j'toi kəy lə Lubə. ⁷ Gin-é kin bá Ndil kí aa njay pané pané: Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə†, ⁸ adi mɛɛ-si ndəə titi kí ndɔki mɛɛ ka-si-je ndəə-né adi 'ra dɔngə, 'nə-né Lubə dilələ-ti kin bə al‡. ⁹ Ka-si-je d'oo kullə ra-m-je kɪ kəm-dé bal kɔrsɔ ya ndɔki d'ində kàdɪ-dé sə-m adi 'nə mɛɛ-m dilələ-ti§. ¹⁰ Gin-é kin bá wɔngi ra-m-né nɔ dɔ dowbə-je-ti adi m'pané: Mɛɛ-dé tò rangi ya kɪ ndɔ-je lay, adi 'gə rəbi-je lə-m al*. ¹¹ Ə wɔngi ra-m adi m'ubi rɔ-m m'pané: D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bə al†. ¹² Bəba səi ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, ooi go rɔ-si maji, kadi dow madi dan-si-ti to njəmɛɛndul, kɪ njəmɛɛngə sar kadi təl gidi-é adi Lubə kí njəkisi kəm kin al. ¹³ Ta lə «bone-é» kinlé tò lo tò-é-ti ɔn ɔ dingəm ya uləi mɛɛ-nə-ti kɪ ndɔ-je lay, kdɔ kadi dow madi dan-si-ti adi né kí maji al ədi-é adi tò njəmɛɛndəə al ngà. ¹⁴ Kdɔ kinə j'uwəi kadmɛɛ lə-ji kí dɔsəy kin njarara dɔbəy-é-ti rəmə, j'toi njəkındə rɔ-ji nati kɪ Kristi. ¹⁵ Kdɔ 'ndàngi 'pané: Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mɛɛ-si ndəə titi kí ndɔki mɛɛ ka-si-je ndəə adi 'ra-né dɔngə kin bə al. ¹⁶ Ə nɔ-je bá ndɔki d'oo ndi Lubə bá 'ra dɔngə lé wa? To dɛ lay kí ndɔki Moiyiji ɔr nɔ-dé tɛɛ sə-dé dɔnangi Ejipti-ti kɔgi lé ya al wa? ¹⁷ Ə nɔ-je bá ndɔki wɔngi ra Lubə dɔ-dé-ti sar bal kɔrsɔ lé wa? To dɛ kí ndɔki 'ra majal bá nin-dé tò dilələ-ti lé ya al wa‡? ¹⁸ Ə nɔ-je bá Lubə ubi rɔ-é pané: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-n'è ndə bə al» lé wa? To dɛ kí ndɔki d'al dɔ ta lé ya al wa? ¹⁹ Ə jəi j'ooi kí dɛ d'asi kandi lo taakoo-ti al, kdotalə mɛɛngə lə-dé.

* 3:2 3:2 Kni 12:7 † 3:7 3:7 Pa-je 95:7 ‡ 3:8 3:8 Pa-je 95:8 § 3:9 3:9 Pa-je 95:9 * 3:10 3:10 Pa-je 95:10 † 3:11 3:11 Pa-je 95:11 ‡ 3:17 3:17 Kni 14:29,32

4

¹ Tò ya kí kunmindí kí sɔbi dɔ kandi lo taakoo-ti liə tò lo tò-é-ti bəy kinlé, adi j'bəli, kɔɔ kadi dow madi dan-si-ti ra rɔ-é kí njènəy gogi al. ² Kdɔtalə, jəi kàrè d'ilə mbə Poyta kí Maji d'adi-ji titi kí ndɔki d'ilə-né d'adi-dé kin bè ya tɔ. Ngà ta kí ndɔki d'oo lé bá ra kullə rɔ-dé-ti al, kɔɔ njékoo-é-je lé 'taa kà kadmə al. ³ Ə jəi kí j'adi mɛ-ji lé, j'isi j'andi lo taakoo-ti titi kí 'ndàngi-né 'panè: «Wɔngi ra-m adi m'ubi rɔ-m m'panè: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bè al.» Ə kullə-je lə Lubə rəmə, ində ngang-i-é lo kində gin dɔnangi-ti nɔ. ⁴ Kdɔtalə ɛ pa ta lo madi-ti nɔɔ sɔbi-né dɔ ndɔ kí njəkungi-ti siri panè: «Ə ndɔ kí njəkungi-ti siri lé, Lubə taakoo ta kullə-je-ti liə lay.» ⁵ Rəmə təl pa lo-é-ti ya bəy panè: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndə bè al.» ⁶ Bəba tò kadi dow-je madi d'andi lo taakoo-ti, ya rəmə dɛ kí ndɔki d'oo mbə Poyta kí Maji kin dɔsəy lé, d'andi lo taakoo-ti lé al, kɔɔ mɛngə lə-dé. ⁷ Bəba Lubə təl ɔr ndɔ kí rangi kí ba-é: «Bone» ə pa ta go-ti low nɔ kà takul Dabidi titi kí ta-é tò-né taá nɔ panè: Bone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mɛ-ji ndə al. ⁸ Kdɔtalə, kinə ndɔki Jojuwe adi ka-ji-je d'andi lo taakoo-ti lé ngá rəmə, lé Lubə à pa ta lə ndɔ kí rangi go-ti al ngá. ⁹ Adi ndɔ madi kí à to ndɔ taakoo lə dow-je lə Lubə ya tò nɔɔ. ¹⁰ Kdɔ dow kí andi lo taakoo-ti lə Lubə lé, taa koo ta kullə-je-ti liə lay titi kí Lubə taa-né koo ta kullə-je-ti liə kin bè tɔ. ¹¹ Ən ə adi j'uwəi rɔ-ji ngá j'andi lo taakoo-ti kinlé, bəi kadi dow madi ndaji gə kaldɔta kin usi-né al ngá. ¹² Kdɔ, ta lə Lubə lé, to ta kí tò kəm rəm, tɔgi-é tò rəm, ati itə kiyəɔ kí ta kati-é ra joo ə andi rɔ dow-ti sar tɛɛ dɔ ndil-é-ti kà dɔ tagir-ti liə rəm, ɔw tɛɛ dɔ gul-je-ti kà dɔ ubi-je-ti kí mɛ-ji singə-je-ti rəm, bá ɛ gangta dɔ né-je-ti kà dɔ tagir-je-ti kí mɛ-ji dow-ti rəm tɔ. ¹³ Ə nékində kí à dum-é koo ya goto: Né-je lay tò ndaa-ti rəsi ə to kí nàji nangi ta kəm-é ɛ Lubə-ti kí j'a kori go né-je nɔ-é-ti.

Jeju Kristi itə burə dɔ njégugnə-je kí mɛ kulənoji-ti kí low

¹⁴ Jəi lé, Jeju kí Ngon lə Lubə kí ɔw dɔrə-ti kin bá to burə dɔ njégugnə-je lə-ji, ən ə adi j'uwəi kadmə lə-ji njarara. ¹⁵ Kdɔ j'owi kà burə dɔ njégugnə-je kí ta ɔ mɛ-ji kɔ tɔgi kasi al-je lə-ji; né nɔ-é mɛ-ji né-je-ti lay tanə sə-ji bè ya tɔ, ngà majal bá ɛ ra al. ¹⁶ Ən ə adi j'ɔti kà mɛ-ji kəy ki kadi kalikɔbe-ti lə Lubə kí njərəmaji, kadi j'ingəi koo kəmtondoo kà ramaji kɔ kadi ndɔ kí tò kadi ra sə-ji əjə ra sə-ji.

5

Négugi lə Kristi

¹ Kdɔtalə burə dɔ njégugnə-je kí rá-rá ya 'mbəti-é dan dow-je-ti bá d'ində-é ta kullə-ti lə Lubə kɔɔ ta lə-dé; kɔɔ kadi ɛ bá ra kullə dɔ kadkare-je-ti, kà dɔ-je-ti kí kəm kilə məsi-dé nangi kadi toki kiŋə-né go majal-je kɔgi. ² Ə à kasi koo kəmtondoo lə dow-je kí 'njégə né al-je, kà njéndəm kur wale-je, kɔɔ ɛ ya kà dɔ-é kàrè to njétɔgi goto tɔ. ³ Ə kɔ tɔgi goto liə kinlé ya tɔ bá ɛ ya kà dɔ-é à kilə-né məsi dɔ nangi, kadi majal-je liə toki kiŋə-né go-é kɔgi rəm, bá kadi majal-je lə dow-je toki kiŋə-né go-é kɔgi rəm tɔ. ⁴ Dow kí à kasi mbəti rɔ-é kɔ kullə kí riɔa-é tò kin ya goto; ngà Lubə bá à ba dow lo-é-ti titi kí ndɔki ba-né Arɔ kin bè tɔ. ⁵ Bə ya tɔ, Kristi lé to ɛ ya j kà dɔrɔ-é ilə riɔa dɔ rɔ-é-ti kadi n'təl-né burə dɔ njégugnə-je al, ngà to Lubə ya bá idə-é panè:

'To Ngon-m, bone ma ya m'to Bəbi-i* ; 6 bá təl pa lo madi-ti bəy panè: I 'to njègugné ya sartagangi titi Melsisedeki bè†. 7 †E bá, loki isi-né dɔnangi-ti nè bəy lé, ilə bəbi ndi-é nangi kɪ man nɔ kəm-é-ti bá pa-né ta kɪ Lubə ə nɔ-né ta-é-ti ɛ kɪ à kasi kaji-é ta yo-ti; ə ɛ oo ndi-é kɔ to kɪ ɛ to njèkilə kuji dɔ-é-ti; 8 ɛ to Ngon-é rəm, ya ngà ɛ ndó təl rɔ go ta-ti kɪ takul kɔ kɪ ingə. 9 Loki Lubə adi mɛɛ-é idi ɔr njuti-njuti lé, ɛ bá təl to njèkadi kaji kɪ sartagangi dow-je lay kɪ njétəl rɔ-dé go ta-ti liə. 10 Ə Lubə pa ta rəsi dɔ-é-ti ində-é-né burə dɔ njègugné-je titi Melsisedeki bè. 11 Kɪ sobi dɔ ta kinlé, ta-je kɪ kadi j'pa lé nɔ ə to né-je kɪ kɔr mɛɛ-é ngə, kɔ səi lé, 'gəi né kalangi al. 12 †Kɔ səi lé, lé a toi njéndó dow-je né ngá, rəm sar bone bè ya kàrè 'təli ɔwi ndoo kadi 'təl ndó-si né-je kɪ dɔsəy kɪ mɛɛ ta-ti lə Lubə kin bəy, adi səi ɔwi ndoo kil mbà bɪ asi kusoi né kɪ ngə al bəy. 13 Kɔ dow kɪ rá-rá kɪ isi il mbà lé, to dow kɪ néndó kɪ sobi dɔ néra kɪ njururu asi mɛɛ-é al, adi dowbé to ngon. 14 Ngà nékuso kɪ ngə lé, to 'lə dow-je kɪ 'tɔgi gangi ə dɛ lé né-je kɪ tɛɛ dɔ-dé-ti ra adi tagir lə-dé asi kɔr rəbi nin né kɪ maji kɪ né kɪ maji al.

6

1 Gin-é kin bá, néndó kɪ sobi dɔ Kristi kɪ to néndó kɪ dɔsəy kinlé, adi j'ɪnəi go-ji-ti ngá, ə j'ɔwi kɪ kete mɛɛ néndó-ti lə dow-je kɪ 'tɔgi gangi, bɪ kadi j'ai lo káre dɔ néndó-je-ti kɪ dɔsəy kɪ to kinə panjiyə kɪ à tɛɛ koy, 2 kɪ ta kɪ sobi dɔ kadmɛɛ Lubə, kɪ néndó kɪ dɔ batəm-je-ti, kɪ kində ji dɔ dow-ti-je, kɪ ta kɪ sobi dɔ dow-je kɪ d'oy kɪ d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-je, kɪ ta kɪ gangi kɪ sartagangi-je kin al ngá. 3 Kinə Lubə ndigi sə-ji dɔ-ti rəmə, ɛ bá to né-je kɪ j'a rai. 4 Ə dɛ kɪ londógi lə Lubə ndógi dɔ-dé-ti nja káre ngá, kɪ 'nɔ kadkare kɪ dɔrɔ-ti d'oo maji-é rəm, 'taa Ndil kɪ aa njay mɛɛ-dé-ti rəm, 5 'nɔ ta kɪ maji lə Lubə d'oo maji-é rəm, 'nɔ tɔgi-je kɪ kaglo-ti kɪ à ree d'oo maji-é rəm, 6 ya bá 'təl d'usi lé, lo kadi dow təl ree sə-dé adi d'ɪnə panjiyə-dé kɪ maji al kɔgi goto. Kdɔtalə dɛ ya 'təl 'bə Ngon lə Lubə kagdəsi-ti ta kɪ lə-dé-ti rəm, d'ulə rɔsəl dɔ-é-ti takəm kosi dow-je-ti rəm. 7 Kdɔtalə ndɔr kɪ man ndi asi-é maji adi né ubə-ti ə andi adi ra kɪ 'ba-é-je kɪ njéndɔr-é-je lé, Lubə tɔr ndi-é dɔ-ti. 8 Ngà kinə ɛ ubə kun-je kɪ ngəɔ-je rəmə, d'a kinə kɔgi, nəy ngosi kadi Lubə ində ndəl dɔ-ti, d'a kulə pər kɔgi. 9 Lé j'pa bè ya kàrè, səi kɪ j'ində-si dan kəm-ji-ti lé, jɛ j'gə maji kɪ səi ɔi dɔ rəbi-ti kɪ maji, kɪ to rəbi kaji. 10 Kdɔtalə Lubə kɪ to njéra né kɪ njururu lé, mɛɛ-é à koy dɔ kullə ra-si-ti al rəm, ndigi kɪ 'ndigi-é bá 'rai kɪ njékaa njay-je kɪ ri-é ə isi 'rai sə-dé bəy kinlé, mɛɛ-é à koy dɔ-ti al. 11 Ngà jɛ lé, j'ndigi kadi nɔ-nɔ dan-si-ti uwə rɔ-é ngə bè ya sar kadi mɛɛ-si kɪ indəi dɔ Lubə-ti kinlé ɔw-né kɪ kete-kete sar təl-né ta-é; 12 bè kɔ kadi 'toi njédabi-je al, ngà kadi 'ndaji dɛ kɪ d'ingə né kɪ Lubə un-né mindi-é adi-dé kɪ takul kadi kɪ d'adi mɛɛ-dé, kɪ ngəbi kɪ 'ngəbi pèrèrè kinlé. 13 Kdɔtalə, loki Lubə un mindi-é adi Abrakam lé, dow kɪ rangi kɪ boy itə Lubə kɪ Lubə à kubi rɔ-é kɪ ri-é goto, adi Lubə ubi rɔ-é kɪ ri-é ɛ ya*, 14 panè: «Tɔgɔ-ti ya, m'a kadi maji ur-i kɪ dɔ madi-é-ti madi-é-ti, ə m'a kadi kɔr nganka-i ree kɪ dɔ madi-é-ti madi-é-ti†.» 15 Bəba Abrakam ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti pɔ ngəbi rəmə, go-ti ɛ ingə né kɪ Lubə un-né mindi-é adi-é lé ya to.

* 5:5 5:5 Pa 2:7 † 5:6 5:6 Pa 110:4 † 5:7 5:7 Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Luk 22:39-46
 † 5:12 5:12 1Kɔ 3:2 * 6:13 6:13 Kgn 22:16 † 6:14 6:14 Kgn 22:17

¹⁶ Kdotalə dow-je kí d'ow kì kubi rə-dé lé, né kí boy itə-dé bá d'un ri-é d'ubi-né rə-dé ə kubi rə lé ində ngangı ta kí najı. ¹⁷ Bə ya tə, dow-je kí Lubə un mindi-é kdə kadi-dé nəmaji-je lé, ę pa ta-é ə ubi rə-é də-ti kdə kadi 'gə kí ndi-n'ę kí n'un kinlé dum kadi dow bujuru. ¹⁸ Ə né-je kí joo, adi to kunmindı rəm, kubi rə rəm lé, to né-je kí dum bujuru; ę bá toji kí lo kadi Lubə ədi ta goto, adi ra-é kin bá ulə dingəm meę-ji-ti nı, jəi kí lo bəyoro lə-ji ya kərə-rə é to meę-ji kí j'indəi də né-ti kí Lubə oji kdə ra kadi-ji kinlé. ¹⁹ Nékində meę də-ti kinlé uwə tagır lə-ji nangi nı, toki ngowla kuwə bato nangi kí nı rəm, ı lo kə-é-ti gərərə rəm kin bə; nékində meę də-ti kinlé ow njal tę gidi kubi gangı meę kəy-ti, lo-ti kí aa njay-njay, ²⁰ kí to lo kí Jeju bá andi-ti kete nə-ji-ti kdə ta lə-ji; Jeju təl to burə də njəgugnə-je lə Lubə kí sartagangi titi Melsisedeki bə.

7

¹ Melsisedeki kinlé to ngar kí bebo Salem-ti rəm, to njəgugnə lə Lubə kí taá nı rəm; loki Abrakam tətı rə ngar-je ə isi təl kì beé lé, Melsisedeki tilə kəm-é ə tər ndi-é də-é-ti*²; ę bá Abrakam adi-é kí kərə dan kí dəgi-ti meę né-je-ti lay kí taa lo rə-ti ə kər meę ri-é to ngar kí njəra né kí njururu, bəy bá to ngar kí bebo-ti kí Salem tə ə kər meę-é to «ngar kí njəlapiya†.» ³ Bəbi-é goto rəm, kə-é goto rəm, ginkoji liə goto rəm; ndə kəji-é goto rəm, bá ndə koy-é goto rəm. ę titi-nı kì Ngon lə Lubə bə, ę to njəgugnə lə Lubə ya sartagangi. ⁴ Ooi, Melsisedeki lé to dow kí boy sar adi Abrakam kí ę ya to ka-ji kin kərə, adi-é kí kərə dan kí dəgi-ti meę né-je-ti kí taa lo rə-ti. ⁵ Ə nganka Lebi kí dan-ti-je kí 'to njəgugnə-je lə Lubə lé, ndukun adi-dé tarəbi kadi 'taa kí kərə dan kí dəgi-ti ji dow-je-ti kí 'to ngankə-dé-je kí dę kərə 'to nganka Abrakam tə. ⁶ Nı Melsisedeki lé to kí gin ka-ti lə-dé al ya taa kí kərə dan kí dəgi-ti ji Abrakam-ti! ę tər ndi-é də dow-ti kí Lubə un mindi-é adi-é! ⁷ Dow kí boy bá tər ndi-é də ngon dow-ti. Ta kinlé to ta kí dow ə najı al. ⁸ Nganka Lebi kí 'taa kí kərə dan kí dəgi-ti lé, 'to dow-je kí njəkoy, nı Melsisedeki lé mbete kí aa njay panə to dow kí isi kəm. ⁹ Ta təl ta-é-ti lé, j'a panə: Loki Abrakam adi kí kərə dan kì dəgi-ti lé, Lebi kərə adi tə; ə Lebi bá nganka-é 'to njətaa kí kərə dan kí dəgi-ti meę né-je-ti lay. ¹⁰ Kdotalə, loki Melsisedeki tilə-né kəm Abrakam lé, Lebi tə meę ka-é Abrakam-ti nı nı. ¹¹ Takul kullə gugi né lə nganka Lebi kin ya bá Lubə adi-né ndukun jipi-je. Adi kinə lé nganka Lebi kí 'to njəgugnə-je lə Lubə kinlé, kullə lə-dé ra dow adi majı ər njuti rəmə, dow ə kəw ndoo njəgugnə lə Lubə kí rangı al nı; nı njəgugnə lə Lubə kí rangı kí titi-nı kì Melsisedeki bə bá ree bi to ę kí titi-nı kì Arə bə al kdə ri bəy wa? ¹² Kdotalə loki 'mbəl kullə gugnə lé, d'a mbəl ndukun ya tə bane. ¹³ Kdə dow kí ta-je kin səbi də-é lé, to kí ginkoji-ti kí rangı; ə dow kí dan ginkoji-ti liə kí ra kullə logugi né-ti ya goto. ¹⁴ Kdə dow-je lay 'gə majı kí 'Bəbe lə-ji to kí ginkoji-ti lə Juda, kí to ginkoji kí Moiyı pa ta kí də-ti bə-né ri njəgugnə-je lə Lubə al ya sar. ¹⁵ Né kí ree toji bəy kí ta kin to ta kí təgrə-ti lé ən: Njəgugnə kí rangı kí titi-nı kì Melsisedeki bə ree, ¹⁶ ə ę təl njəgugnə lə Lubə kì kəm rəbi kí ndukun adi dow-je 'təl-né njəgugnə-je kin al, nı ę to njəgugnə

* 7:1 7:1 Kgn 14:17-18 † 7:2 7:2 Kgn 14:20

lə Lubə kî takul tógi kiskəm kî sartagangi. ¹⁷ Kdotalə ta kinlé, mbete kî aa njay pa ta do-ti panè: I 'to njègugné lə Lubə ya sartagangi titi Melsisedeki bè†. ¹⁸ Beba ndukun kî kete lé, Lubə bujuru kəgi kdo tógi-é goto rəm, kullə liə goto rəm; ¹⁹ kdo ndukun lé, né kî ɛ ra adi maji ɔr njuti ya goto, ə ngəsnè lé, nékində meɛ do-ti kî maji n̄a itə kî kete kî à kow sə-ji rə Lubə-ti tò nè. ²⁰ Ə né kinlé Lubə ubi rə-é bá ra-né, bi to né kî ra né bè par al. ²¹ De kî rangi lé, 'to njègugné-je lə Lubə kî Lubə ubi rə-é bá ində-dé-né al; ngə Jeju rəmə, təl njègugné kî Lubə ubi rə-é bá ində-é-né panè: «'Babe ubi rə-é ə à təl naji ndi-é al.» Ubi rə-é panè: «I 'to njègugné lə Lubə ya sartagangi.» ²² Gin-é kin bá Jeju ya to-né gin meɛnda kay lə-ji sobi do kulənoji kî maji n̄a itə kî kete. ²³ Rəm bá njègugné-je kî ginkoji-ti lə Lebi kinlé kor-dé n̄a, kdotalə de d'ɔr tó-n̄a tó-n̄a kdo koy ɔgi-dé lo ra kullə kî do bal-bal; ²⁴ ngə Jeju lé, isi kəm sartagangi, adi à kinə kullə gugné kadi dow al. ²⁵ Gin-é kin to bá dow-je kî njéree rə Lubə-ti kî takul-é lé, ɛ asi kaji-dé kaji kî sartagangi; ɛ isi kəm kî do bal-bal kdo pa ta kî Lubə kdo ta lə-dé. ²⁶ Adi Jeju bá to burə do njègugné-je lə Lubə kî j'owi ndoo-é; kdo ɛ aa njay, ta goto do-é-ti, majal liə goto, ɛ a ngərəngi kî njéramajal-je, toki boy do né-je-ti lay. ²⁷ De lay kî 'to burə do njègugné-je lə Lubə lé, ndo-é ndo-é ya d'ilə məsi d̄a kadkare-ti kadi Lubə inə-né go majal-je lə-dé kî sobi do-dé kəgi, bəy bá d'ilə məsi kdo majal-je lə ndəgi jipi-je bəy; ngə Jeju rəmə, ɔw ndoo ra titi kî de 'ra-né kin al; ɛ ra nja kərə-rə ə adi-né rə-é koy. ²⁸ Ndukun lə Moiyiji lé, ində burə do njékun do njègugné-je lə Lubə kî 'to njétógi kasi al-je tə; ngə ɛ kî Lubə pa ta rəsi ubi rə-é bá ində-é-né burə do njègugné-je, go ndukun-ti lé, to Ngon-é kî ra né kî maji ɔr njuti sartagangi.

Kəykubi kî sigi lə Lubə kî kulənoji kî sigi

8

¹ Ta kî boy n̄a kî j'a pa ən: Ko burə do njègugné-je lə Lubə kî bè kin bá jəi j'owi-né; ɛ isi dora-ti, do jikol kalikəbe-ti lə Lubə kî njétógi kî n̄a. ² E to njèrakullə lo-ti kî aa njay, adi to meɛ kəykubi-ti kî təgro-ti kî to kəy lə Lubə kî to 'Babe ya bá ra bi to dow al. ³ Kdotalə burə do njègugné-je lə Lubə kî rá-rá kî d'ində-é lé, d'ində-é kadi adi kadkare-je Lubə rəm, kadi ilə məsi d̄a-je nangi adi-é rəm; adi Jeju kərə tò kadi ingə né adi to bane. ⁴ Kinə ndəki isi nangi nè lé, to ya kərə à to njègugné lə Lubə al, kdo njègugné-je kî go ndukun-ti d'isi n̄oɔ ngá. ⁵ Kullə kî njègugné-je kin d'isi 'ra lé, to takəm né-je, kî ndil né-je kî təgro-ti kî dora-ti; gangi-é kin ya, loki Lubə pa ta kî Moiyiji, kadi ra kəykubi liə lé, ɛ panè: «'Oo, 'a ra gə-é kî m'toji-i do mbal-ti kin ya.» ⁶ Ngə kî ngəsnè-ti kinlé, Kristi ingə kullə kî boy n̄a, kdo ɛ to njèkulə dow-je noji nati kî Lubə sobi do kulənoji kî maji n̄a itə kî kete, kdo Lubə ində gin-é do kunmindi-je-ti kî maji n̄a itə kî kete-je. ⁷ Kdo kinə kulənoji kî dəsəy lé, ta goto do-ti rəmə, d'a sangi ɛ kî njèkungi-ti joo al ngá. ⁸ Ngə to kol bá Lubə kol panè: «Ooi, 'Babe panè: Ndo-je à ree n̄oɔ, kî m'a ddo kulənoji kî sigi nati kî gin Israyel, kî gin Juda*.

† 7:17 7:17 Pa 110:4 * 8:8 8:8 Jer 31:31

⁹ A tò titi-nə kə kulənoji kə ndəkə m'doɔ nati kə ka-dé-je, ndo-é-ti kə m'uwə ji-dé m'ndor-dé-né m'teɛ sə-dé kəgi donangi Ejipti-ti kin al.

'Babe panè:

Titi kə de ya kə do-dé d'a-né njangi do kulənoji-ti lə-m al kinlé,

Mə kàrè, m'adi usi-m do-dé-ti al tɔ†.

¹⁰ 'Babe panè:

Ooi, kulənoji kə m'a doɔ kə gin Israyel, go ndo-je-ti kinlé ban:

M'a kadi 'gə ndukun-je lə-m, m'a ndangi meɛ-dé-ti.

M'a to Lubə lə-dé ə de d'a to dow-je lə-m‡.

¹¹ Dow kə à ndó madi-é əse à ndó ngonkɔ-é panè:

“Gə 'Babe bane” à goto.

Kdo kə do ngan-je-ti kə nde sar teɛ-né do dow-je-ti kə togi kə dan-dé-ti lé,

dow-je lay d'a gə-m§.

¹² Kdo m'a kiɲə go né ra-dé kə njururu al kəgi rəm,

bá meɛ-m à kole do majal-je-ti lə-dé al ya sar rəm to*.»

¹³ Ba kə Lubə ba kulənoji kin né kə sigi lé, ɛ adi kulənoji kə doɔɔy təl né kə low; ə né kə to né kə low rəm, bugə rəm kinlé nəy ngosi kadi goto ngá.

9

Tet 25; 26; 40:17-33

¹ Kulənoji kə doɔɔy lé, ɛ kàrè ndəkə ow kə kúji pole Lubə liə, kə lo pole Lubə kə tò nangi nə to. ² Kdotalə 'ra kəykubi; meɛ-é kə doɔɔy 'ba-é lo kə aa njay; ɛ bá kəgi nəɔ lampi, kə tablə, kə mbə kadkare-je tò-ti. ³ Ə gidi kubi-ti kə njəkungi-ti joo kə 'gangi-né meɛ kəy lé, lo kə 'ba-é lo kə aa njay-njay tò-ti. ⁴ Lo-é kin bá logugi né kə bəy kə 'ra kə lər 'ró-né nɔkəgi kə əti maji tò-ti, bá sanduki kulənoji kə 'ra gidi-é lay ya kə lər tò-ti rəm, meɛ sanduki-ti lé, bəgrə kə 'ndangi ta-je kə sobi do kulənoji titi kàrè tò-ti rəm, kəgtosi lə Arɔ kə ndəkə puti lé tò-ti rəm, bá mbul kə 'ra kə lər tò-ti ə meɛ mbul lé bá nékuso kə 'ba-é maan tò-ti to. ⁵ Do sanduki-ti lé né kə d'adi to takəm malayka-je kə njəriba kə 'ba-dé seribe-je tò-ti ə ndil bagi-dé uti do lo kə məsi ungi-ti kadi toki kiɲə-né go majal-je kəgi. Kə ngosnè-ti kin lé, lo pa ta do né-je-ti kin kə bar-é bar-é lay goto. ⁶ Né-je lay kinlé 'tində kə gangi-é gangi-é kete, adi loki njégugnə-je d'ow kə ra kullə kə sobi do pole Lubə rəmə, d'andi kəykubi-ti lə Lubə meɛ-é-ti kə doɔɔy kə dokaglo-je lay. ⁷ Ngə meɛ-é kə njəkungi-ti joo lé, burə do njégugnə-je lə Lubə ya par bá andi-ti nja kəre bal kəre, ə à kow kə məsi də ji-é-ti kdo majal-je liə rəm, bá kdo majal-je kə dow-je 'ra kə go lo gə-é al-ti rəm to. ⁸ Gangi-é kin bá Ndil kə aa njay toji-né, kə loki kəykubi kə doɔɔy tò-né bəy kin rəmə, tarəbi kə kow lo-ti kə aa njay-njay lé toki teɛ al bəy. ⁹ Né kinlé to takəm né kə kəglo-ti kə bone; ə toji kə kadkare-je kə məsi də kə kilə kadi Lubə kinlé, à kasi ra kadi tagir lə njəpole Lubə maji-né ɔr njuti al. ¹⁰ Ndukun-je kə sobi do rɔ dow, adi ta lə nékuso-je, kə nékəy-je, kə togi rɔ-je kə gay-gay kin ya par, ə d'ində do dow-je-ti sar teɛ meɛ ndo-je-ti kə né-je mbəl-né rɔ-é.

Kristi to burə do njégugnə-je lə Lubə

¹¹ Ngà Kristi lé ɛ ree titi burə do njégugnə-je lə Lubə bè kɔ né-je kí maji-maji kí à ree*; ɛ andi meɛ kəykubi-ti lə Lubə kí to kəykubi kí gati-é n̄a itə kí nangi nè rəm, maji ɔr njuti rəm. Ə kəy-é kinlé to dow b́a ra k̄i ji-é al, adi toki dan nékində-je-ti kí dɔnangi-ti nè al; ¹² ɛ andi lo kí aa njay-njay-ti lé nja káre-rè ə andi k̄i məsi bal biñə-je k̄i məsi lum mangi-je al, ngà k̄i məsi-é ɛ ya. Beba ɛ gangi-né do-ji gangi kí sartagangi. ¹³ Kɔ kinə məsi bal biñə-je k̄i məsi bɔbi mangi-je k̄i bu mandi mangi-je kí 'ró b̄əy ə 'tusi do dow-je-ti kí 'ra né kí t̄o n̄e ə aa rɔ-dé, ¹⁴ ngà məsi Kristi kí ban b́a à kasi kaa tagir-je lə-ji sɔbi do kullə ra-ji-je kí maji al kí à t̄eɛ koy kin, kɔ kadi j'rai kullə lə Lubə kí Njəkisi kəm al wa? Kɔ k̄i takul Ndil kí aa njay kí njəkisi sartagangi lé, ɛ ya k̄i do-é un rɔ-é kí majal goto-ti adi Lubə. ¹⁵ Gin-é kin b́a Kristi to-né njəkulə dow-je noji nati k̄i Lubə meɛ kulənoji-ti kí sigi, ɛ oy kɔ taa-né dow-je kí d'isi dan majal-ti kilə-dé taá loki d'isi-né gin t̄ogi kulənoji-ti kí dɔsɔy. Bè kɔ kadi de kí Lubə b̄a-dé lé, d'ingə nɛmaji-je kí à t̄o sartagangi kí ɛ un-né mindi-é adi-dé. ¹⁶ Kɔdotalə kinə dow ndangi mbete pa-né ta kí sɔbi do néndubə rəmə, t̄o kadi dowbé à koy b́a mbete-é à ra kullə b̄əy. ¹⁷ Mbete kí sɔbi do néndubə lé, à ra kullə go koy dow-ti, kɔ kinə njëndangi-é isi kəm b̄əy rəmə, mbete-é à ra kullə al. ¹⁸ Gin-é kin b́a kulənoji kí dɔsɔy lé ya kàre ulə-né gin-é kí məsi kí kilə nangi. ¹⁹ Kɔdotalə, loki Moiyiji ndó ndukun adi kosi dow-je lay, titi kí 'ndangi-né meɛ mbete ndukun-je-ti lé, ɛ un məsi lum mangi-je, k̄i məsi bal biñə-je, k̄i man, b́a un takubi len kí kər njir-njir k̄i kam ijopi ulə dan məsi-ti tusi do mbete ndukun-je-ti ya kete b̄əy b́a tusi do kosi dow-je-ti, ə panè: ²⁰ Ǝ kin to məsi kulənoji kí Lubə un ndu do-ti kɔ ta lə-si†. ²¹ Bè ya t̄o ə ɛ tusi-né məsi do kəykubi-ti lə Lubə rəm, do né ra kullə-je-ti kí 'pole-né Lubə rəm t̄o. ²² Kí go ndukun-ti lé, né-je n̄a ya məsi b́a ra adi aa; ə kinə məsi usi nangi al lé, kiñə go majal k̄ogi goto t̄o. ²³ Kinə takəm né-je kí dɔrɔ-ti kàre d'aa-dé njay k̄i kəm rəbi-je kí bè kin rəmə, t̄o kadi né-je kí tɔgrɔ-ti kí dɔrɔ-ti k̄i do-dé ya kàre toki kaa-dé k̄i kəm rəbi məsi kí kilə kí maji ɔr njuti t̄o. ²⁴ Kɔ lo kí aa njay kí dow b́a ra k̄i ji-é ndaji-né né-je kí tɔgrɔ-ti kin b́a Kristi andi-ti tin al, ngà ɛ ɔw dɔrɔ-ti, kɔ kadi kí ngɔsnè-ti kin ya ɔ takəm Lubə-ti kɔ ta lə-ji. ²⁵ Ǝ andi kɔ kadi adi rɔ-é kí nja nati-nati titi kí burə do njégugnə-je lə Lubə andi-né k̄i bal-bal lo-ti kí aa njay-njay k̄i məsi d̄a-je kin al; ²⁶ kinə bè al rəmə lé Kristi à kingə k̄i k̄i nja nati-nati low n̄u lo kində gin dɔnangi-ti. Ngà ngɔsnè, tasɔy ndo-je-ti b́a ɛ ree nja káre-rè ya kɔ b̄ər-né majal k̄i takul kadi kí ɛ ya k̄i do-é adi rɔ-é adi d'ilə məsi-é nangi. ²⁷ Ə titi kí t̄o kadi dow oy nja káre-rè ya ə go-ti to ta kí gangi kinlé, ²⁸ bè ya t̄o ə Kristi lé, go k̄i-ti kí ingə nja káre-rè ɔr-né majal-je lə kosi dow-je kí n̄a k̄ogi lé, ɛ à t̄eɛ busi, t̄eɛ kí njəkungi-ti joo, kɔdotalə majal-je al ngá, ngà kɔ kaji dow-je kí d'isi ngəbi-é kɔ kadi aji-dé.

* **9:11** 9:11 Né-je kí maji-maji kí ta-é t̄o nè kinlé meɛ mbete-je-ti kí n̄a-je lé 'panè to né-je kí t̄o meɛ ndo-je-ti kí bone, ngà meɛ ɛ kí dan-ti-je rəmə 'panè to né-je kí à ree k̄i ree b̄əy to.

† **9:20** 9:20 T̄eɛ 24:8

10

¹ Kdotalə ndukun lé, ɔw kɪ takəm nɛmaji-je kɪ à ree ya, ngà to bá to takəm né-é-je kɪ tɔgrɔ-ti al; gin-é kin bá gə məsi kɪ kilə kɪ káre-rè ya kɪ d'ilə kɪ nja nati-nati kɪ dɔ bal-bal kinlé, à kadi dow-je kɪ 'ree rɔ Lubə-ti 'maji-né d'ɔr njuti al. ² Bè al rəmə lé, dow-je kɪ 'pole Lubə kɪ gangi-é kinlé, d'a taakoo, kdɔ lé d'a kaa njay nja káre-rè ya tagangi bi lé mɛɛ-dé à kuwə-dé kɪ ta dɔ majal-je-ti lə-dé al ngá. ³ Ngà məsi kɪ kilə kinlé, ole mɛɛ dow-je dɔ majal-je-ti kɪ dɔ bal-bal. ⁴ Kdotalə məsi lum mangi-je, kɪ məsi bal biɲə-je lé, à kasi bɔr majal-je ndə bè al. ⁵ Gin-é kin bá, loki Kristi ɔw kɪ ree-né dɔnangi-ti lé, ɛ pa kɪ Lubə panè: I ndigi məsi kɪ kilə-je kɪ kadkare-je al, ngà to i ya bá 'ra daji rɔ-m*. ⁶ I ndigi dɔ-je kɪ 'ró pər kɪ dɔ-je kɪ kilə məsi-dé nangɪ kdɔ majal-je kin al†. ⁷ Bəba m'panè: 'Oo, m'a kɔw, kdɔ mɛɛ mbete-ti kɪ 'bir lé, 'ndangi ta kɪ dɔ-m-ti titi nɔɔ, kdɔ kadi m'ra ndigi lə-i, i Lubə ya‡. ⁸ Ɛ pa dɔsəy panè: «Négugi-je, kɪ kadkare-je, kɪ dɔ-je kɪ ró pər-je, kɪ dɔ-je kɪ kilə məsi-dé nangɪ kdɔ majal-je kinlé, nəl-i al rəm, i ndigi al rəm.» Ngà ndukun lé, ndigi kadi 'ra négugi-je kin lay. ⁹ Bəba ɛ təl panè: «'Oo, m'a kɔw kdɔ ra ndigi lə-i i Lubə ya.» Kristi bujuru népole kɪ kete kɔɟi ə ində népole kɪ njəkungi-ti joo. ¹⁰ Jeju Kristi ra né kɪ mɛɛ Lubə ndigi. Ɛ adi rɔ-é koy nja káre-rè, ya ɔr-ji-né ində-ji tagay. ¹¹ Njègugnə kɪ rá-rá lé, ɔ lo kullə-ti liə kɪ ndɔ-é ndɔ-é, ə ilə məsi kilə kɪ to gə-é kɪ káre-rè ya; məsi kɪ kilə kinlé asi bɔr majal-je al ya sar. ¹² Ngà ɛ lé, loki ɛ adi rɔ-é kɪ né kilə məsi nja káre-rè kdɔ majal-je rəmə, ɛ isi dɔjikol Lubə-ti ya sartagangi§, ¹³ ə ɛ isi ngəbi kadi Lubə təl njəba-je liə lo kungi nja-é*. ¹⁴ Kɪ takul kadkare kɪ nja káre-rè ya dow-je kɪ ɛ aa-dé lé, ɛ adi 'maji d'ɔr-né njuti ya sartagangi. ¹⁵ Ta kinlé Ndil kɪ aa njay pa adi-ji tɔ. Kdɔ ɛ pa kete panè: ¹⁶ 'Bəbe panè: Ooi, kulənoji kɪ m'a dɔɔ nati sə-dé go ndɔ-je-ti kinlé ban: M'a kində ndukun-je lə-m mɛɛ-dé-ti, m'a ndangi tagir-ti lə-dé†, bá təl ilə dɔ-ti panè: ¹⁷ Mɛɛ-m à kole dɔ majal-je-ti lə-dé al rəm, bá mɛɛ-m à kole dɔ kaldɔta-je-ti lə-dé al ya sar rəm tɔ‡. ¹⁸ Ngà loki majal-je toki kiɲə go-é kɔɟi lé, məsi kɪ kilə kdɔ majal à goto ngá.

Ndəji-je kɪ gay-gay

Ndəji kɪ sɔbi dɔ kɔ gərərə dɔ kadmɛɛ-ti

Əbr 6:1-20

¹⁹ Bəba ngankɔ-m-je kɪ njəkadmɛɛ, kɪ takul məsi Jeju lé, mɛɛ-ji nda kəy kadi j'andi lo-ti kɪ aa njay-njay. ²⁰ Jeju ɔr tarəbi kɪ sigi, kɪ to rəbi kiskəm adi-ji kɪ takul kində kɪ ində kubi gangɪ mɛɛ kəy gangɪ ə kubi kinlé to daji rɔ-é ɛ ya, ²¹ adi jəi j'owi kɪ burə dɔ njègugnə-je lə Lubə kɪ isi dɔ kullə-je-ti kɪ mɛɛ kəy-ti lə Lubə. ²² Tagir kɪ maji al kɪ mɛɛ-ji-ti toki togi adi aa njay rəm, bá daji rɔ-ji kàrè toki togi kɪ man kɪ aa njay rəm, ən ə adi j'owi kɪ rɔ Lubə-ti kɪ mɛɛ-ji kɪ káre-rè rəm, kɪ kadmɛɛ kɪ adi mɛɛ-ji ndakəy rəm. ²³ Adi j'əi njangi dɔ nékində mɛɛ dɔ-ti lə-ji kɪ j'pai ta dɔ-ti lé, kdotalə njəkunmindɪ-é lé, to njəkə dɔ ndi-é-ti. ²⁴ J'indəi kəm-ji go-nə-ti kadi j'osi gin-nə mɛɛ ndigi dow-je-ti rəm, mɛɛ kullə-je-ti kɪ maji-maji rəm. ²⁵ Adi j'tusi kəwnə lə-ji j'ɲəi titi kɪ dow-je madi d'isi

* 10:5 10:5 Pa 40:7 † 10:6 10:6 Pa 40:7 ‡ 10:7 10:7 Pa 40:8-9 § 10:12 10:12 Pa 110:1

* 10:13 10:13 Pa 110:1 † 10:16 10:16 Jer 31:33 ‡ 10:17 10:17 Jer 31:34

'ra-né kin al. Ngà kadi j'uləi dingəm meɣ-nə-ti, titi kɨ ooi-né kɨ ndo ree lə 'Babe nàɣ ngəsi. ²⁶ Kdotalə kinə kəm-ji tɛɛ do ta kɨ tɔgrɔ-ti maji bá go-ti j'təli j'rai majal kɨ meɛndigi lə-ji rəmə, məsi kɨ kilə kɨ rangi kdo majal-je ya goto ngá, ²⁷ adi to ngəbi ta kɨ gangi kɨ tɔ bəl, kɨ pər kɨ ɔ mbil-mbil kɨ tɔ pərərə kdo kɔ njédɔngə-je kin ya ngá! ²⁸ Kinə dow al do ndukun lə Moiyiji bá dow-je joo əse mutə d'oo-é lo-é-ti bá 'pa ta do-ti rəmə, 'tɔl dowbé tɔl kɨ koo kəmtondoo goto-ti. ²⁹ Ngà dow kɨ nədi Ngon lə Lubə rəm, oo məsi kulənoji kɨ Kristi təl-é-né dow kɨ aa-ti kin kɨ né kɨ kare rəm, bá pa ta kɔbi do Ndil-ti kɨ aa njay kɨ njəra sə-ji maji kin rəm lé, səi 'giri kɨ kində kɔji kɨ sobi do-é à ngə nɔ ya al wa? ³⁰ Kdo j'gəi dow kɨ panè: Dalba toki lə-m, Mə bá m'a kadi nɔ-nɔ nékugə doji-é. Ɛ pa bəy panè: 'Babe à gangta do dow-je-ti liə*. ³¹ To né kɨ tɔ bəl nɔ kadi dow usi meɣ-ji Lubə-ti kɨ njəkisi kəm! ³² Ngà adi meɣ-si ole do ndo-je-ti kɨ dɔsɔy kɨ kəm-si ijə-né do Lubə-ti ə go-ti gogi rəmə ingəi kɔ nɔ dan rɔ-ti kɨ ngə, ³³ adi kɨ madi-je dan kosi dow-je-ti ya d'ulə rɔsɔl do-si-ti rəm, d'adi-si kɔ-je kɨ gay-gay rəm, kɨ nɔ-je ingəi kɔ nati kɨ de kɨ d'ingə gə kɔ-je kɨ bə kin tɔ. ³⁴ Kdotalə səi ingəi kɔ nati kɨ dangay-je, ə ndigi kɨ rɔnəl kadi 'taa nékingə-si-je, kdo səi 'gəi kɨ owi kɨ nékingə-je kɨ maji itə né-je lay rəm, tɔ sartagangɨ rəm. ³⁵ Ən ə kadmeɣ lə-si kɨ nékugə doji kɨ sobi do-é to né kɨ boy nɔ kinlé, 'tusi 'inɔi al. ³⁶ Kdotalə səi rəmə owi ndoo kadi uwəi rɔ-si ngə, kdo kadi 'rai meɛndigi lə Lubə ə ingəi-né né kɨ ɛ un mindi-é kdo kadi-si. ³⁷ Kdotalə kaglo nàɣ nɔ al, nàɣ ndɛ bə ya ə ɛ kɨ tɔ kadi à ree lé, à ree; isi do nja-é-ti rəm ngá†. ³⁸ Ə dow lə-m kɨ njəra né kɨ njururu à kisi kəm kɨ takul kadmeɣ. Ngà kinə təl ɔr rɔ-é kɨ gogi rəmə, meɣ-m à nəl-m do-é-ti al‡. ³⁹ Ə jəi rəmə, j'toi dow-je kɨ dan de-ti kɨ d'ɔr rɔ-dé kɨ gogi kdo tuji kin al, ngə jəi j'toi dow-je kɨ j'adi meɣ-ji kdo kadi j'aji.

11

Kadmeɣ lə dow-je kɨ meɣ kulənoji-ti kɨ low

Jə 8:56; 1Pi 1:8; Pa 33:6; 9:1

¹ Kadmeɣ lé to nda meɣ kəy do né-ti kɨ dow ində meɣ-é do-ti; to né kɨ dow oo kɨ kəm-é al bəy ya gə kɨ né-é tɔ nɔɔ tɔgrɔ-ti.

² Dow-je kɨ kete low lé, takul kadmeɣ lə-dé bá ta kɨ do-dé-ti maji-né.

³ †Kɨ takul kadmeɣ bá j'gəi-né kɨ Lubə ində né-je lay kɨ gangi-é gangi-é kɨ ta kɨ ta-é-ti, adi né kɨ dow oo kɨ kəm-é kinlé tɛɛ meɣ né-ti kɨ dow oo kɨ kəm-é al.

⁴ Kɨ takul kadmeɣ bá Abel ilə-né məsi dɔ nangi adi Lubə kadkare-ti ə to kadkare kɨ maji nɔ itə 'lə Kayin; kɨ takul kadmeɣ liə bá Lubə ɔr-né ta do-é-ti, ə pa ta kɨ maji do kadkare-je-ti liə; lé ɛ oy ya kərə kadmeɣ liə ra adi ɛ isi pa ta ya bəy-bəy.

⁵ Kɨ takul kadmeɣ lə Enəki bá Lubə un-é ɔw-né siə dɔrɔ-ti adi-é oy al ə dow oo-é gogi al, kdo Lubə un-é ɔw siə. Kete bá kadi un-é ɔw siə lé, 'pa ta kɨ maji do-é-ti 'panè ɛ to dow kɨ nəl Lubə*. ⁶ Ə kinə kadmeɣ goto lé, dow à nəl Lubə ndə al; dow kɨ isi ɔw kɨ rɔ Lubə-ti lé, tɔ kadi adi meɣ-é kɨ Lubə isi nɔɔ ə isi ugə do-ji de kɨ d'isi 'sangi-é.

§ 10:28 10:28 Det 17:6 * 10:30 10:30 Det 32:35-36 † 10:37 10:37 Aba 2:3; Eja 26:20

‡ 10:38 10:38 Aba 2:4 † 11:3 11:3 Jə 1:3 * 11:5 11:5 Kgn 5:24

⁷ Loki Lubə pa ta kî Nuwe sobi do né kî dow oo nja káre al bəy ya Nuwe bəl-bəl kî maji, adi kî takul kadməe bá e ra-né bato kî boy aji-né dow-je kî mēe kəy-ti liə; kî takul kadməe bá Nuwe gangi-né ta do dow-je-ti kî donangi-ti ə e təl-né njəkingə nédə-ji kî sobi do néra kî njururu kî dow à kingə kî takul kadməe.

⁸ Kî takul kadməe bá Abrakam ilə-né kuji do ba-ti kî Lubə ba-é kadi-é ow donangi-ti kî à təl néndubə liə; e gə lo kî isi ow-ti al ya i par ow. ⁹ Kî takul kadməe bá, e ow isi-né kî mba bə donangi-ti kî Lubə un mindi-é kdo kadi-é; e isi kəykubi-ti ə gangi-é kin ya Isaki-je kî Jakobi kî d'ore-nə siə do kunmindi-ti kî káre kinlé d'isi-né kəykubi-je-ti to. ¹⁰ Kdo e isi ngəbi bebo kî gin-é ngə maji kî Lubə ya to njəkoji gosi ra-é rəm, to njəkındə-é rəm.

¹¹ Kî takul kadməe ya to bá Sara kî bugə gurə-gurə ya, Lubə adi-é oji ngon, kdo e gə kî Lubə kî un mindi-é adi-n'ə lé, to njəkə njangi do ndi-é-ti. ¹² Gin-é kin bá dow káre-rə kî isi ngəbi koy ya, oji ngon ində-né gin dow-je adi 'nə titi kərwəi-je kî dərə-ti əse yangra kî ta babo-ti kî dow asi tidə al kin bə†.

¹³ Də lay kin ya d'oy mēe kadməe-ti ə né-je kî Lubə un mindi-é kdo kadi-dé lé də d'ingə al; ngə də d'a say bá d'oo ə 'ra rənəl-é, ə 'pa rəsi kî 'to mba-je rəm, njédəə kî nja-dé taá donangi-ti nə rəm. ¹⁴ Dow-je kî 'pa ta bə kinlé, 'təji ndaa-ti rəsi kî d'isi 'sangi be lə-dé kî sobi do-dé. ¹⁵ Ə kinə lé mēe-dé to gərərə do be-ti kî d'i-ti lé rəmə, lé d'a təl kow-ti gogi.

¹⁶ Ngə kî togrə-ti lé, də 'sangi be kî maji nə itə e kî d'i-ti, adi to be kî dərə-ti. Gin-é kin bá 'ba Lubə Lubə lə-dé kərə rə-é sol-é-né al; kdo e ra go bebo lə-dé nə.

¹⁷ Loki Lubə nə mēe Abrakam lé, Abrakam ow kî təl Isaki kadi-é kadməe-ti kî takul kadməe. E kî Lubə un mindi-é adi-é lé ya bá ow kî kadi ngon kal liə kadməe-ti‡ ¹⁸ ə e ya bá ndəki Lubə idə-é 'panə: «Kî takul Isaki bá i 'a kingə-né nganka-i-je kî ri-i à tò do-dé-ti.» ¹⁹ E gir kî Lubə asi kadi adi dow təsi ndəl ində lo tēe dan njəkoy-je-ti. Gin-é kin bá Lubə təl-né kî ngon-é lé adi-é gogi; ə né-é kinlé təji koy ə təsi ndəl. ²⁰ Kî takul kadməe bá Isaki tər-né ndi-é do Jakobi-je-ti kî Esuwa kdo ndə-je kî à ree. ²¹ Kî takul kadməe bá loki nəy ngəsi kadi Jakobi oy lé e tər-né ndi-é do ngan lə Jojepi-ti rəm, dugi nangi do kagtəsi-ti liə ngə bá osi-né gəji Lubə rəm. ²² Kî takul kadməe bá, say ndə-je-ti lə Jojepi lé, e pa-né ta kî sobi do tēe ndaa-ti lə ngan Israyel-je, ə un-né ndu adi-dé sobi do né kî d'a ra kî singə-é. ²³ Kî takul kadməe bá lo koji Moiyiji-ti ya, njəkoji-é-je 'boyo-é-né nəy mutə; kdətələ də d'oo kî ngon lé kurə nə adi 'bəl ndukun lə ngar al. ²⁴ Kî takul kadməe bá loki Moiyiji təgi lé, e mbatı kadi 'ba-é-né ngon koji ngon lə Paraç kî dené; ²⁵ e ndigi kingə kə nati kî dow-je lə Lubə bi kadi n'ra rənəl dəkaglo-ti kî se bə dan majal-ti al. ²⁶ Kdətələ e oo adi rəsəl kî ndə-é à tēe do Kristi-ti lé, to né kî maji nə itə nékingə-je kî Ejipti; kdo e oo nékugə doji-je kî tò say nı kî à ree. ²⁷ Kî takul kadməe bá, Moiyiji bəl-né wəngi lə ngar al, adi tēe-né kəgi donangi Ejipti-ti; e a dingəm titi dow kî oo Lubə kî dow oo-é kî kəm-é al kin bə. ²⁸ Kî takul kadməe bá Moiyiji ra-né nəy Paki ə səki-né məsi takəy-je-ti, kdo kadi malayka kî njətə ko dow-je təl ngan dər-je

† 11:12 11:12 Kgn 22:17 ‡ 11:17 11:17 Kgn 21:12

lə İsrayel-je al. ²⁹ Kì takul kadmeə b́a, İsrayel-je d'ində-né babo kasi 'gangi titi nangi tuti b̀e. Ngà loki dow-je kí Ejipti 'nə kadì d'ində 'gangi tɔ rəmə, man tuú ta-dé lay. ³⁰ Kì takul kadmeə b́a loki İsrayel-je 'njiyə 'gəə dɔ be Jeriko ndo siri rəmə, ndogbɔr kí dɔ-ti t́eti nangi rum-rum. ³¹ Kì takul kadmeə b́a Rakabì kí to kaya dené oy-né nati k̀i njémbati təl rɔ-dé go ta-ti al-je al, kdotalə ɛ uwə njékində manji lo-je k̀i rɔ-é-ti maji. ³² Ə ta ri é m'a pa b̀əy? Kdɔ kinə kadì m'ɔr-si poy Jedeɔ-jeŋ, k̀i Barakì-je*, k̀i Samsɔ-je†, k̀i Jепte-je‡, k̀i Dabidi-jeŋ, k̀i Samiyel-je*, k̀i njépata-je kí ta Lubə-ti lé kaglo à kasi-m al. ³³ Kì takul kadmeə b́a de 'təti-né rɔ kɔbe-je rəm, 'ra-né né kí njururu rəm, d'ingə-né né kí Lubə un mindi-é kdɔ kadì-dé rəm, d'uti-né ta bɔl-je rəm, ³⁴ 'təl-né pər kí ɔ̀ k̀i tógi-é lingim-lingim rəm, 'tɛɛ-né ta kiyəɔ-ti rəm, njémɔy-je k̀arè tógi-dé ree-né dɔ madi-é-ti gogi rəm, 'təti-né rɔ adi asgar-je kí mba d'ay-né nɔ-dé-ti rəm tɔ. ³⁵ Dené-je 'təl d'ingə dow-je lə-dé kí d'oy b́a 'tosi ndəl 'tɛɛ.

Dow-je kí nə-je lé, d'adi-dé k̀ɔ nə ya, ngà de 'ndigi kadì dow taa-dé ilə-dé taá al; b̀e kdɔ kadì d'ingə-né né kí maji nə kí to tɔsi ndəl kində lo tɛɛ. ³⁶ De kí madi-je 'sɔki-dé rəm, d'ində-dé k̀i ndəy marɔw rəm, d'ilə-dé sil rəm, b́a d'ungi-dé dangay-ti rəm ³⁷ 'tilə-dé k̀i ər 'təl-dé rəm, 'nə meə-dé rəm†, 'tijə-dé k̀i sii rəm, 'təl-dé k̀i kiyəɔ rəm. De kí nə-je d'ilə taá yó-je k̀i nè-je, ndaá biɔə-je k̀i ndaá bati-je b́a to nékɔɔ-dé, né-je lay ya nal-dé, d'adi-dé k̀ɔ, d'ulə kəm-dé ndoo ³⁸ ə de kinlé kisi-dé dan dow-je-ti kí dɔnangi-ti tuwə-dé al! D'ilə k̀i diləlo-je, k̀i dɔ mbal-je, k̀i bole mbal-je, k̀i bolebe-je. ³⁹ Ə de lay kinlé ta kí dɔ-dé-ti maji k̀i takul kadmeə lə-dé ya, ngà d'ingə né kí Lubə un mindi-é kdɔ kadì-dé lé al. ⁴⁰ Kdotalə Lubə uwə dɔ né kí maji nə itə kí kete kdɔ ta lə-ji, adi to maji kí de d'a maji kɔr njuti nati sə-ji.

12

¹ Ə jəi k̀arè, dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'tɔji kadmeə lə-dé kinlé 'gəə dɔ-ji sipi tɔ ɔ́n é adi j'mbati né kuti lay kí oy, k̀i majal kí lo kadì bindi-ji ɔ̀ al ə j'uwəi rɔ-ji ngə j'ayi ngɔdi kí toki dəji kadì j'ayi. ² J'adi kəm-ji tɔ k̀i dɔ Jeju-ti, kí ɛ b́a to 'Ba kadmeə rəm, to njəra kadmeə kadì maji ɔr njuti rəm kin. Ǝ uwə rɔ-é ngə ingə k̀ɔ dɔ kagdəsi-ti, oo rɔsɔl k̀i né al, kdotalə rɔnəl kí sɔbi dɔ-é tɔ ngəbi-é, adi kí nè kin ɛ isi dɔ jikɔl kalikɔbe-ti lə Lubə ngá.

Kuwə rɔ ngə

³ 'Giri dɔ Jeju-ti kí njéramajal-je d'osi-é k̀i ta kɔsi kí ngə ya uwə rɔ-é ngə kin; b̀e al rəmə, meə-si à tuji kadì tógi-si ɔr wuti. ⁴ Səi 'roi k̀i majal sar 'tɛɛi k̀i məsi mbu al b̀əy. ⁵ Ə səi meə-si oy dɔ ndəji-ti kí 'ndəji-si titi kí dow ndəji-né ngan-é lé wa?

Ngon-m, 'oo kindəkɔji lə 'Babe k̀i né ndam al, ə kinə kindəkɔji tɛɛ dɔ-i-ti rəmə 'adi ɔr tógi-i al*.

⁶ Kdotalə dow kí 'Babe ndigi-é b́a ində-é ɔji-é, ə dow-je lay kí 'to ngan-é-je b́a ɛ ində-dé k̀i ndəy†. ⁷ Ori meə-si loki kindəkɔji tɛɛ dɔ-si-ti.

Ŧ 11:32 11:32 Njg 6-8 * 11:32 11:32 Njg 4 † 11:32 11:32 Njg 13-16 ‡ 11:32 11:32 Njg 10-12 § 11:32 11:32 1Sa 6-30; 2Sa 1-24; 1Ng 1-2 * 11:32 11:32 1Sa 1-31 † 11:37 11:37 Ta lə nə meə-dé kinlé, goto meə mbete-je-ti kí nə-je kí 'ndangi k̀i ji-dé k̀i ta greki. * 12:5 12:5 Gos 3:11 † 12:6 12:6 Gos 3:12

Lubə ində-si oji-si titi ngan-é-je bè. Kdotalə ngon kí rá bá bobí-é ində-é oji-é al wa? ⁸ Ngà kinə dow-je lay d'ingə kindəkəoji bá səi ingəi al rəmə, səi 'toi kí ngan-je kí bobí goto bè, bəi ngan-je kí koji kəy al. ⁹ Kdo bobí-ji-je kí nangí nè bəy ə d'ində-ji d'oji-ji ə j'iləi kuji də-dé-ti, ngà Bobí-ji kí dərə-ti kí ban bá j'a kuləi də-ji gin tógi-ti liə kdo kadi j'isi-né kəm al wa? ¹⁰ Kdo, bobí-ji-je d'ində-ji d'oji-ji kaglo sə bè par, kdo d'oo d'adi to né kí maji, ngà Lubə lé ɛ ində-ji oji-ji kdo maji lə-ji kí təgro-ti, kdo kadi j'ori-nə siə də kaa njay-ti liə. ¹¹ Təgro-ti ya, kindəkəoji lay ya lé, dəsəy bəy ə to məkə bəi to né rənəl al; ngà go-ti gogi rəmə, kí rə dow-je-ti kí d'ingə néndó məkə-é-ti lé, kandi-é to lapiya kəi né ra kí njururu. ¹² Gin-é kin bá kadi 'surəi ji-si kí oy njururu, kəi nja-si-je kí təo naki-naki kin†. ¹³ Kadi nja-si un rəbi-je kí tə njururu-njururu, kdo kadi nja kí mətəi ər ta-nə-ti al, ngà kadi lapiya bá təš. ¹⁴ 'Sangi lapiya kí rə dow-je-ti lay ə 'sangi kaa njay kí ɛ ya goto rəmə, dow à koo 'Babe al kin tə. ¹⁵ Ooi go rə-si maji kadi dow madi uwə rə-é ər kəgi nal-né ramaji lə Lubə al rəm; kadi dow madi toki kagi kí ati kí təl isi tubə dəjigi-é-ti kin bè al, nè à junglu-si ə à kun məkəti liə kində-né dow-je nə. ¹⁶ Ooi go rə-si maji kadi dow madi to njərakaya al rəm, njəkoo né kí aa njay kí né kí kəgi kare, titi Esuwa kí ta lə nəkuso kí nja kəre ya un-né dər liə ndəgi kin al rəm. ¹⁷ Səi gəi kí səy go-ti, ləki ɛ ndigi tərndi kí səbi də dər lé, d'osi-é ta-ti ngərəngi; ɛ təl sangi kəi nə kəm-é-ti ya, ngà ɛ asi kadi adi bobí-é təl naji ndi-é al ngà. ¹⁸ Kdotalə səi lé owi ngəsi kədi mbal-ti kí dow à kədi kəi ji-é kin al rəm, kí mbó pər-ti kí ɔ mbil-mbil kin al rəm, mbó tillisi-ti al rəm, mbó lo-ti kí ndul ndi-ndi al, bá mbó yəlbo-ti kí ulə mbi-mbi al rəm, ¹⁹ mbó lo-ti kí təbi mbanga ba-ti kin al rəm, bá lo kí ndi dow ba-ti boy mbing adi də kí d'oo 'dəji kadi n'ooi ta kinlé gogi rangi al ngà kin kəre səi owi mbó-ti al rəm. ²⁰ Kdo ta lə ndukun kí panə: «Də ya bá ɔdi rə mbal kinlé kərə, d'a tilə-é kəi ər təl-é» kinlé dum də-dé*. ²¹ Ə né kí Moiyiji oo lé, tə bəl nə adi ɛ panə: M'bəl rəm, m'dadi rəm†. ²² Ngà səi rəmə owi mbó mbal Siyɔ-ti kí bebo-ti lə Lubə kí njəkisi kəm, Jorijaləm kí dərə-ti, kí mbó malayka-je-ti kí budəgi nja nə-nə rəm; ²³ səi owi mbó kosi dow-je-ti kí 'toki ngan dər-je kí ri-dé toki ndəngi dərə-ti kí d'ə 'ra rənəl rəm; mbó Lubə-ti kí njəgangta lə dow-je lay rəm; bá mbó ndil dow-je-ti kí njururu kí 'təl-dé d'adi 'maji d'ər njutəi rəm; ²⁴ səi owi mbó Jeju-ti, kí njəkulə dow-je noji nati məkə kulənoji-ti kí sigi; kəi mbó məsi-ti kí səki kí pa ta maji nə itə 'lə Abəl rəm. ²⁵ Ooi go rə-si maji, dow kí njəkidə-si ta lé, ɔsi-é ngərəngi al. Kdotalə kinə də kí ndəki d'osi dow kí njəkidə-dé ta kí dənangi-ti nè ngərəngi, 'təɛ ta tuji-ti al lé, ban bá jəi bá j'a təɛi ta tuji-ti, ləki j'mbati kooi də ta ndəji kí dərə-ti wa? ²⁶ Ɛ lé, ndəki ndi-é yəki dənangi, ə ngəsnə un mindi-é adi-ji panə: Gidi gogi rangi lé, m'a yəki dənangi ya par al ngà, ngà m'a yəki dərə tə†. ²⁷ Ta kí 'pa panə gidi gogi rangi kinlé, təji kí né-je kí tə kadi 'yəki ə 'yəki ngà kinlé, d'a kər kəgi, kdo kadi né-je kí dum yəki bá à nəy. ²⁸ Gin-é kin bá jəi kí j'ingəi kəbe kí dum yəki lé adi j'ra oiyo Lubə rəm, j'poli-é pole kí nəl-é, kəi kuji kí kilə də-é-ti nati kəi bəl. ²⁹ Kdo Lubə lə-ji to pər kí njəkə lo təš.

† 12:12 12:12 Eja 35:3 § 12:13 12:13 Gos 4:26 * 12:20 12:20 Tət 19:12-13 † 12:21 12:21 Det 9:19 † 12:26 12:26 Aje 2:6 § 12:29 12:29 Det 4:24

13

Ndəji kî sɔbi dɔ né-je kî gay-gay

¹ Ngankɔ-m-je kî njékadmɛɛ, uwəi rɔ-si ngə mɛɛ ndigi-na-ti. ² Adi mɛɛ-si oy dɔ ra mba-ti al, kɔɔ takul mba kî ra lé bá dow-je madi 'gə lo-é al ya d'uwə-né malayka-je kî rɔ-dé-ti.

³ Adi mɛɛ-si ole dɔ dangay-je-ti, titi né kî sɔi kàrè ɟi sə-dé nati dangay-ti bə rəm, dow-je kî d'adi-dé kɔ kàrè adi mɛɛ-si ole dɔ-dé-ti, titi né kî ingəi kɔ daji rɔ-si-ti nati sə-dé bə rəm tɔ.

⁴ Kadi taana to né kî dow-je lay d'ilə kuji dɔ-ti, ə kadi dené-je kî dingəm 'ngəm rɔ-dé d'adi-na. Kɔɔ Lubə à gangta dɔ njérakaya-je-ti kî njésangi-na-je-ti.

⁵ Adi kəmnda là bá ɔr nɔ-si mɛɛ panjiyə-si-ti al; adi mɛɛ-si usi nangi dɔ né-je-ti kî ji-si-ti nə kin ya, kɔɔ Lubə ya kî dɔ-é panè: «M'a kinə-i kɔgi al, m'a tusi-i kinə-i kɔgi nda bə al*.» ⁶ Gin-é kin bá j'a kasi pai-né ta kî mɛɛnda kay painè: 'Babe ya to njèra sə-m; m'a bəl al. Ri bá dow à kasi ra sə-m wa†?

⁷ Adi mɛɛ-si ole dɔ njékɔr nɔ-si-je-ti, kî 'pa ta lə Lubə d'adi-si; ooi tɔl ta kisi kî dɔ taá lə-dé ə 'ndaji kadmɛɛ lə-dé. ⁸ Jeju Kristi lé gangi kisi-é kin ya isi-né tagnə rəm, bone rəm, bá à kisi-né sartagangi rəm tɔ. ⁹ Inəi rɔ-si adi néndó-je kî mba kî gay-gay lay kin ya ɔr-si go-é-ti al. Kɔɔtalə tɔ maji kadi ramaji lə Lubə bá ulə dingəm mɛɛ-ji-ti, bi kadi ndu-je kî sɔbi dɔ nékuso-je kin bá uwə mɛɛ-si al; ndu-je kinlé njénjiyə go-ti-je kin ya kàrè ra sə-dé al. ¹⁰ Jəi j'owi kî logugi né kî njérakullə mɛɛ kəykubi-ti lə Lubə ya kàrè d'ow kî tɔgi kadi d'uso né titi al. ¹¹ Kɔɔ dɔ-je kî burə dɔ njégugnə-je lə Lubə ɔw kî məsi-dé lo-ti kî aa njay kɔɔtalə majal-je lé, 'rɔ-dé pər gidi be-ti ndaa-ti‡. ¹² Gin-é kin bá, Jeju ya kàrè, kadi aa dow-je kî məsi-é lé, ɟ ingə kɔ gidi be-ti ndaa-ti tɔ. ¹³ Ən ə adi j'tɛɟi kî gidi be-ti ndaa-ti kadi j'owi kî rɔ-é-ti ə kadi j'ndigi dɔ-ti kadi rɔsol liə kin tɛɟ dɔ-ji-ti tɔ. ¹⁴ Kɔɔ jəi j'owi kî bebo kî à tɔ sartagangi nangi nə al, ngə j'isi j'sangi ɟ kî à ree. ¹⁵ Kî takul Jeju rəmə, kadi ndɔ-je lay ya j'adi patɔy-je bá to négugi§ kî kadi j'adi Lubə, adi to ta-je kî kadi tɛɟ ta-je-ti rəsi sɔbi dɔ ri-é. ¹⁶ Ngə kɟ bá maji kî ra, kî ra kî nɟ lé, adi mɛɛ-si oy dɔ-ti al, kɔɔ négugi-je kî bə kin bá nəl Lubə. ¹⁷ 'Təli rɔ-si go ta-ti lə njékɔr nɔ-si-je ə uləi dɔ-si gin tɔgi-ti lə-dé. Kɔɔ dɟ lé d'isi d'ində kəm-dé go-si-ti, kɔɔ dɟ d'a kor go kullə-é. 'Rai bə kɔɔ kadi 'ra kullə lə-dé kî rɔnəl bi kadi 'ra kî mɛɛkɔ al; bə al rəmə né kî à maji sə-si goto.

Ndəji-je kî lapiya kî ra

¹⁸ 'Pai ta kî Lubə kɔɔ ta lə-ji; kɔɔ j'gə mɛɛ-ji-ti maji kî mɛɛ-ji uwə-ji kî ta dɔ né-ti madi al ə j'ɔji mɛɛ-ji-ti kadi j'adi panjiyə-ji maji mɛɛ né-je-ti lay. ¹⁹ M'dəji-si kî rɔ tungə-m ya kadi 'rai, kɔɔ kadi m'ingə tarəbi m'ow-né rɔ-si-ti kalangi. ²⁰ Kadi Lubə kî njəlapiya, kî njəkadi 'Babe lə-ji Jeju kî to njékul bati-je kî boy tɔsi ndəl ində lo tɛɟ dan njékoy-je-ti kî takul məsi kulənoji kî sartagangi kinlé, ²¹ adi asi rai né-je lay kî maji, kɔɔ kadi 'rai-né mɛɛndigi liə; kadi ra kullə mɛɛ-ji-ti adi j'rai né-je kî nəl-é kî takul Jeju Kristi, kî riɓa to 'liə ya kî dɔ bal-bal! Amɛn!

* 13:5 13:5 Joj 1:5 † 13:6 13:6 Pa 118:6 ‡ 13:11 13:11 Mbl 16:27 § 13:15 13:15 Pa 50:14,23

²² Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, m'dəji-si kadi taai ta dingəm-je kinlé kì mɛɛ kí kilə do madi-é-ti; kɔɔ ɛ kin ya to ta-je kí m'ndàngi goji dɛkse bè ya m'adi-si. ²³ Kadi 'gəi kí ngonkɔ-ji Timote kí njékadmɛɛ lé, d'ɪŋə-é taá ngá. Kinə ree kalangi rəmə, jɛ siə j'a kɔw nati koo-si. ²⁴ 'Rai lapiya njékɔrnɔ-si-je kì njékaa njay-je lay ya. Dɛ kí dɔnangi Itali-ti 'ra-si lapiya. ²⁵ Kadi ramajì lə Lubə này sə-si lay!

Mbete kí Jaki ndàngi Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Jaki ndàngi

Jaki ndàngi mbete kin kadi ra kɔ njéndó-é-je kadi 'gə-né né kí toji kadmɛɛ kí tɔgrɔ-ti rəm, bá kadi ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi 'ra kullə kadmɛɛ lə-dé rəm tɔ. Jaki 1:1 toji kí dow-je kí dɔsɔy kí Jaki ndàngi mbete kin adi-dé lé, 'to jipi-je kí d'adi mɛɛ-dé Jeju Kristi, kí d'isi dɔnangi Israyel-ti al. Ngà to mbete kí à ra kɔ dow-je lay kí d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ. Jaki toji rɔ-é kɔ njèrakullə lə Lubə kɔ 'lə 'Babe Jeju Kristi (Jak 1:1). Dan dow-je-ti kí sɔ kí ri-dé lə Jaki mɛɛ Kunmind-ti kí Sigi kinlé, à to ɛ kí 'panè to kí káre dan ngankɔ Jeju-je-ti kin bá ndàngi mbete kinlé (Mat 13:55; Mar 6:3). Pol pa ta liə mɛɛ mbete-ti kí adi Galati-je 1:19 tɔ. Go tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti lə Jeju bəy bá Jaki lé adi mɛɛ kí Kristi to dow kí Lubə un mindi-é kɔ kadi-é ree lé (1Kɔ 15:7). Go-ti, Jaki təl to njəkɔrnɔ njəkəwnə-je kí Jorijaləm. Mbete kullə-je lə njəkɔwkulə-je 15 pa ta lə kullə liə. Ɛ tum gin mbete liə kí ta kí sobi dɔ nɔmɛɛ dow kí à kadi njəkadmɛɛ tɔgi mɛɛ kadmɛɛ-ti. Bá go-ti, ɛ pa ta kí sobi dɔ panjiy-je kí gay-gay mɛɛ kadmɛɛ-ti rəm, bá pa ta kí sobi dɔ ra kullə kɔ ta lə Lubə rəm, ra kɔ njéndoo-je rəm, bá toji kullə ra lə kadmɛɛ rəm, pa kí dɔ koo-ti kí kadi dow oo go ta-é dɔ ta-ti kí ɛ pa rəm, bá pa ta kɔw-ti kí kadi dow ɔw kɔ gosi lə Lubə rəm tɔ. Ɛ ndɔr mbi njénékingə-je, ə ulə dingəm mɛɛ njəkadmɛɛ-je-ti kí d'isi 'ngəbi təl lə 'Babe, bá mbusi nja-dé kadi 'ra né kí tɔgrɔ-ti rəm, kadi 'pa ta kɔ Lubə rəm, bá kadi 'təl kɔ dɛ kí 'ndəm kadi d'ingə kaji rəm tɔ.

Tɔji rɔ kɔ Lapiya kí ra

¹ †Mɔ Jaki kí ngonnjəkullə lə Lubə, kɔ ngonnjəkullə lə 'Babe Jeju Kristi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si sɔi gin kɔji kí dɔgi gidi-é* joo kí 'sanəi-nə dɔ bɛ-je-ti kí rangi ə m'ra-si lapiya.

Kadmɛɛ kɔ gosi

² Ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, né-je kí gay-gay kí tɛɛ dɔ-si-ti nɔ mɛɛ-si kɔ koo kinlé, kadi ooi kɔ né rɔnəl kí ɔr njuti. ³ Kɔ sɔi 'gəi kí nɔ kadmɛɛ lə-si kɔ koo kinlé, à kɔji kuwə rɔ ngə. ⁴ Ngà kadi kuwə rɔ ngə lə-si ɔ lo kɔ-é-ti gərərə, kɔ kadi 'toi dow-je kí asi gaki rəm, mɛɛ-si idi njiki-njiki, ə kadi 'toi dow-je kí né madi nal-si al rəm tɔ. ⁵ Kinə dow káre dan-si-ti nal gosi rəmə, kadi dɔji Lubə ə à kadi-é; kɔ Lubə to njəkadi né dow-je lay kare kɔ ndinoji. ⁶ Ngà kadi dowbé dɔji kɔ kadmɛɛ rəm, bá kadi-é tadi ta dɔ-ti al rəm tɔ. Kɔdɔtalə dow kí tadi ta dɔ né-ti lé titi-nə kɔ pungum man babo kí yəl ɔsi-é yó-je kɔ nè-je kin bè. ⁷ Kadi dow kí titi-nə bè kinlé, gə kí à kingə né ji 'Babe-ti al. ⁸ To dow kí mɛɛ-é ra joo rəm, kɔjra-je liə lay ya ɛ ɔ dɔ-ti al.†

† 1:1 1:1 Mat 13:55; Mar 6:3; Knj 15:13; Gal 1:19 * 1:1 1:1 Dow-je kí Jaki ba-dé gin kɔji kí dɔgi gidi-é joo kinlé, to gin kɔji Israyel-je kí məsi-ti kí d'adi mɛɛ-dé Jeju. Ngà ta kinlé à sobi dɔ dow-je lay kí 'to jipi-je al kí d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ. † 1:8 1:8 1Jɔ 5:14-15; Mat 7:7-11; 15:22-28; Luk 18:1-8

Ta kí sobi do njèndoo de kí njènékingø

⁹ Kadi ngonkɔ-ji kí njèkadmeɛ kí to njèndoo ra rɔnəl kɔɔ do-é tò kí taá. ¹⁰ Ə njènékingø rəmə, kadi-é ra rɔnəl kɔɔ do-é tò kí nangi tɔ. Kɔɔ ɛ à goto titi kí puti wale ur-né kin bè. ¹¹ Loki kàdi ubə bá ɔsi nɔ lé, wale ndole ə puti-é ur adi kurə-é kí kete goto. Bè ya tɔ ə njènékingø à goto-né ta kullə-je-ti liə.

Ta kí sobi do nɔmeɛ koo rəm, néna rəm

¹² Dow kí ɔ gərərə meɛ néna-ti lé, to njènékumə; kɔɔ go kɔ gərərə-ti liə lé ɛ à kingø nédoji kí sobi do kiskəm kí 'Babe un mindi-é kɔɔ kadi dow-je kí njèndigi-é. ¹³ Kinə néna tɛɛ do dow-ti rəmə kadi-é pané «to Lubə bá nɔ n'è» al, kɔɔ Lubə lé né kí maji al à nɔ-é al rəm, bá ɛ ya kí do-é kàrè nɔ dow al rəm tɔ. ¹⁴ Ngà nɔ-nɔ kí né nɔ-é lé to kəmnda né kí tò meɛ-é-ti ya ədi-é ɛ ndɔr-é kí ta-ti. ¹⁵ Go-ti, loki kəmnda ra be meɛ-é-ti rəmə oji majal, ə loki majal ɔw kí kete-kete lé oji koy tɔ.

¹⁶ Ngankɔ-m-je kí njèkadmeɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, ədi rɔ-si al: ¹⁷ Kadkare lay kí maji nɔ kɔ kí maji ɔr njuti lé, to né-je kí taá kí i rɔ Lubə-ti kí to Bɔbi né-je kí ndógi. Lubə lé ɛ mbəl rɔ-é tò gay al rəm, bá ndil né kí njèmbəl rɔ-é goto rɔ-é-ti rəm tɔ.

¹⁸ Lubə ya oji-ji kí meɛndigi liə kí takul ta liə kí to ta kí tɔgrɔ-ti, kɔɔ kadi j'toi titi dɔdər né-je lay kí ɛ ra-dé kin bè.

Koo ta lə Lubə ə təl rɔ go-ti

¹⁹ Ngankɔ-m-je kí njèkadmeɛ kí m'ində-si dan kəm-m-ti, né kí kadi 'gəi ɔn: Kadi nɔ-nɔ ya i kalangi oo ta, ngà kadi i kalangi pa ta al rəm, bá kadi i kalangi ra wɔngi al rəm tɔ. ²⁰ Kɔɔ wɔngi lə dow à ra né kí njururu lə Lubə al. ²¹ Gin-é kin bá kadi 'mbati-né né-je lay kí tò nɛ kɔ né-je lay kí to kullə meɛndul kí nɔy meɛ-si-ti, rəmə ta kí 'dubi meɛ-si-ti kí to ta kí à kasi kaji ndil-si kinlé bá kadi 'ndigi do-ti kɔ do kí sol ləm-ləm. ²² Ooi ta kí koo par al, ngà ooi ta ə 'təli rɔ-si go-ti bane, bi ədi rɔ-si kɔ ta-je kí kuy kí nati al. ²³ Kɔɔ dow kí oo ta bá təl rɔ-é go-ti al lé, titi-nɔ kɔ dow kí oo ta kəm-é ɔɔɔɔ-ti, ²⁴ bá ɔti ɔw rəmə tajinati nè ya meɛ-é oy do ta kəm-é-ti lé səl kin bè. ²⁵ Ngà dow kí ndər gin ndukun kí maji kí njətaa-ji kilə-ji taá kin ə təl rɔ-é go-ti bá ɔ do-ti njángi, bi adi meɛ-é oy do-ti al, ngà ɛ ra-né kullə kɔ rɔ tungə-é rəmə, dowbé kinlé to njènékumə meɛ kullə ra-é-ti. ²⁶ Kinə dow ba rɔ-é njèpole né bá ngəm ndɔ-é al lé, ɛ ədi rɔ-é kí kədi, népole lə dowbé kinlé to né kí kɔgi kare. ²⁷ Yən, népole kí Lubə kí Bɔbi-ji oo adi to népole kí aa njay kí né kí maji al goto-ti ta kəm-é-ti lé, to koo go ngan al-je kɔ njéngɔwkoy-je dan nékəmtondoo-je-ti lə-dé, ə kitə rɔ ngərəngi kàdi né-je-ti kí donangi-ti kí tò nɛ.

2

Ta kí sobi do kɔrkəm-nɔ

¹ Ngankɔ-m-je kí njèkadmeɛ, kadmeɛ 'Babe lə-ji Jeju Kristi kí njèriɓa lé, ori nati kɔ kɔrkəm-nɔ al. ² Kinə dow madi ulə 'ningó lɔr ji-é-ti kɔ kubi-je kí maji-maji rɔ-é-ti ɔw-né lo kəwnɔ-ti lə-si je bè ə njèndoo madi ulə kubi-je kí ndisi rɔ-é-ti ɔw-né kəykəwnɔ-ti lé tɔ, ³ rəmə kəm-si tò sikim do dow-ti kí ulə kubi-je kí maji-maji rɔ-é-ti lé adi idəi-é 'painè: «I, 'isi nè, lo-ti kí maji kin.» Ngà njèndoo lé bá idəi-é 'painè: «I, 'ɔ taá

tin» al rəmə «'isi nangi lo kungi nja-m-ti tin.» ⁴ Loki səi 'rai né kí bè kin dan-si-ti lé to kər kəm-ŋə ban al wa? Ə səi 'təli njékər gangi né-je kà tagir-je kí maji al kí meɛ-si-ti ban al wa?

⁵ Ooi, ngankɔ-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-ti: 'Gəi toki Lubə mbəti dow-je kí dow-je kí dɔnangi-ti nè d'oo-dé kí njéndoo-je lé, kadi 'təl njénékingə-je kí meɛ kadmɛɛ-ti rəm, kadi kɔbe kí ɛ un mindi-é kɔ kadi njéndigi-é-je lé, təl nédɔji lə-dé rəm ya al wa? ⁶ Ngà səi ngá bá 'nədi njéndoo-je! Njénékingə-je ya bá 'to njékadi-si kɔ-je kí njékow sə-si nɔ njégangta-je-ti lé al wa? ⁷ Dɛ ya bá 'to njəsɔki ri kí maji kí toki kində dɔ-si-ti lé al wa?

⁸ Tɔgrɔ-ti ya, kinə 'təli rɔ-si go ndukun-ti kí ɔ madi-é-je lay kí to ndukun lə Lubə kí to ngar lə-ji, kí 'ndangi meɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: «'A ndigi dow madi-i titi-ŋə kà rɔ-i bè tɔ†» kin rəmə to né kí maji. ⁹ Ngà kinə səi ɔri kəm dow-je rəmə səi 'rai majal ə ndukun gangta dɔ-si-ti kɔ səi ali dɔ ta. ¹⁰ Kɔɔtalə kinə dow təl rɔ-é go ndukun-ti bikti lay ya bá ɛ al dɔ ndukun kərə rəmə, dowbé al dɔ ndukun-je lay ya. ¹¹ Kɔ dow kí njəpanè: «'A ra kaya al» lé, ya panè: «'A təl dow al» tɔ. Adi kinə i 'ra kaya al kərə bá kinə i 'təl dow rəmə, i 'al dɔ ndukun bikti lay. ¹² 'Pai ta rəm, 'rai né rəm, kəm dow-je kí d'a gangta dɔ-dé-ti kí ndukun kí njətaa dow-je kilə-dé taá kin bane. ¹³ Kɔ, dow kí njəkoo kəmtondoo lə madi-é al lé, ta kí gangi kí dɔ-é-ti kərə koo kəmtondoo à goto-ti tɔ. Ngà koo kəmtondoo bá dow à dum-né dɔ ta kí gangi.

Kadmɛɛ kà kullə kadmɛɛ

¹⁴ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kadi dow panè: «M'ow kà kadmɛɛ», ya ngà ɛ ra né kí tɔji kadmɛɛ lé al lé, se maji-é to ri wa? Se kadmɛɛ kinlé à kaji-é ya ban wa? ¹⁵ Kinə ngankɔ-si-je əse kɔnan-si-je madi d'ow kuti-dé dum əse nékuso-dé kà ndɔ-je lay goto ¹⁶ ya rəmə dow kərə dan-si-ti idə-dé panè: «Owi kà lapiya, adi rɔ-si tungə jürürü ə adi meɛ-si ndan!» Loki səi 'pai bè ya bi adi-dé né kí d'a ra-né kà rɔ-dé al lé, sé maji-é to ri wa? ¹⁷ Kí sɔbi dɔ kadmɛɛ kərə tɔ bè ya tɔ. Kadmɛɛ lé, kinə kullə-é goto rəmə, to kadmɛɛ kí oy sui.

¹⁸ Ngà dow madi à panè: «I 'ow kà kadmɛɛ, ngà mə rəmə m'ow kà kullə kadmɛɛ», ɔn ɔ «'ɔji-m kadmɛɛ lə-i kí kullə-é goto lé adi m'oo ə mə m'a kɔji-i kullə kadmɛɛ lə-m kadi oo-né kadmɛɛ lə-m tɔ.» ¹⁹ I 'adi meɛ-i kí Lubə ra kərə-rè, 'lə-i to tó-é ya. Ndil-je kí maji al kərə, d'adi meɛ-dé kí Lubə ra kərə-rè tɔ, ə 'dadi ngin-ngin. ²⁰ Mbə dow, se i ndigi gə né kí tɔji kí kadmɛɛ kí kullə-é goto to kadmɛɛ kí meɛ wəy kərə lé wa? ²¹ Ka-ji Abrakam ilə ngon-é Isaki logugi né-ti kɔ kadi Lubə kadkare-ti, adi to takul kullə ra-é-je bá ta ɔr-né dɔ-é-ti ya al wa? ²² I gə maji kí kadmɛɛ liə ɔw nati kà kullə ra-é-je ə kà takul kullə ra kadmɛɛ bá kadmɛɛ liə maji ɔr-né njuti. ²³ Beβa ta kí mbete kí aa njay pa lé né-é ra né. Mbete kí aa njay lé panè: «Abrakam adi meɛ-é Lubə, beβa Lubə ɔr-né ta dɔ-é-ti ə βa-é-né nam-é.» ²⁴ Səi 'gəi kí to kullə ra dow bá ta ɔr-né dɔ-é-ti bi kà takul kadmɛɛ liə ya par al. ²⁵ Bè ya tɔ ɔ Rakabi* kí to dené kí njəkaya ya, uwə njétən lo-je kí 'to Israyel-je kí rɔ-é-ti, ə

adi-dé 'təl k̀i rə̀bi k̀i rangi, adi to takul kullə ra-é bá Lubə ɔr-né ta do-é-ti. ²⁶ Titi k̀i dow k̀i koo goto mɛɛ-é-ti to-né dow k̀i oy kinlé, gangi-é kin ya tɔ é kadmɛɛ k̀i kullə-é goto to-né kadmɛɛ k̀i oy tɔ.

3

Ta k̀i do ndɔ dow-ti

Mat 12:33-37

¹ Ngankɔ-m-je k̀i njékadmɛɛ, kadi səi njéndó dow-je né 'n̩ai al! Kdo səi 'gəi maji k̀i jɛ njéndó dow-je né-je lé ta k̀i gangi k̀i do-ji-ti à ng̩a ng̩a. ² Jəi lay ya j'rai né k̀i maji al k̀i kəm rə̀bi-je k̀i gay-gay. Kinə dow ra majal mɛɛ ta pa-é-ti al rəmə, dowbé to dow k̀i maji ɔr njuti ə asi kuwə rɔ-é lay gin tógi-é-ti. ³ Loki j'uləi jim ta sində-je-ti kadi 'təl rɔ-dé go-ji-ti lé, j'ow̩i k̀i tógi do rɔ-dé-ti lay. ⁴ Ooi ta k̀i do bato-je-ti tɔ: Bato-je lé to né-je k̀i boy ng̩a ya, ng̩a loki yál k̀i ulə k̀i tógi-é ɔsi-dé k̀i kete-kete lé, ngon gow-é k̀i ndɛ̀ bə ya njəkuwə-é ɔw-né sə-dé lo-ti k̀i mɛɛ-é ndigi. ⁵ Bə ya tɔ, ndɔ dow to ngon rɔ k̀i ndɛ̀ bə, ya ɛ pa ta-je k̀i al do-é do-é ɔsi-né gajɪ rɔ-é. Ooi bə! Ngon kɔpər k̀i ndɛ̀ bə ya asi k̀ɔ mɛɛ mbo lay! ⁶ Ndɔ dow lé titi-n̩a k̀i kɔpər bə tɔ. ɛ bá to lo k̀i né ra k̀i njururu al tɔ-ti; ndɔ dow lé to ngon rɔ-ji k̀i tɔ dan ngan rɔ-ji-je-ti. ɛ ya to njəndəm rɔ-ji lay k̀i né k̀i maji al, bá un pər k̀i tɔ sartagangi do-é-ti ree ində-né kisi k̀i do taá lə-ji! ⁷ Dow asi təl d̩a-je k̀i gay-gay lay, k̀i yəl-je, k̀i né-je k̀i njékagi nangi, k̀i né-je k̀i mani gin tógi-é-ti, ə təl-dé gin tógi-é-ti ya tɔ. ⁸ Ng̩a ndɔ dow lé, dow k̀i asi kuwə-é gin tógi-é-ti goto. To né k̀i maji al k̀i dow à kasi kuwə ta-é al, ə kəngi né k̀i à tɔl dow rusi n̩i-n̩i. ⁹ ɛ ya j'osi-né gajɪ Bə̀bi-ji k̀i to 'Babe rəm, bá j'indəi-né ndəl do dow-je-ti k̀i Lubə ra-dé adi 'titi-n̩a siə rəm tɔ. ¹⁰ Ta-ji k̀i káre-rè kin ya tɔr̩ndi tɛɛ-ti rəm, bá ndɔl tɛɛ-ti rəm. Ngankɔ-m-je k̀i njékadmɛɛ, to né k̀i à tɔ bə al. ¹¹ Kəm kə̀nɛ̀nɛ̀ k̀i káre-rè lé, man k̀i sol k̀i man k̀i ati à tɛɛ-ti wa? ¹² Ngankɔ-m-je k̀i njékadmɛɛ, kote à kandi olibiye wa? Əse nduu à kandi kote wa? Kəm kə̀nɛ̀nɛ̀ k̀i káre-rè lé man-é à d̩ɔ kati rəm, à sol rəm al.

Gosi k̀i j̩ dɔra-ti

¹³ N̩á dan-si-ti bá to njəgosi k̀i njənégə wa? Kadi-é toji kullə ra-é mɛɛ panjiyə-ti k̀i maji k̀i toji kullə ra dow k̀i njəsɔl do-é k̀i njəgosi. ¹⁴ Ng̩a kinə kim-n̩a k̀i jangi rusi mɛɛ-si n̩i-n̩i rəmə, ɔsi gajɪ rɔ-si al rəm, bá ədi ta ɔsi-né ta k̀i tɔgrɔ-ti ngərəngi al rəm tɔ. ¹⁵ Gosi k̀i bə kinlé j̩ dɔra-ti al, ng̩a to gosi k̀i dɔnangi-ti nè, to gosi lə dow, k̀i gosi lə ndil-je k̀i maji al. ¹⁶ Kdo lo k̀i jangi k̀i kim-n̩a tɔ-ti lé, né-je k̀i tulə nati k̀i majal-je k̀i gay-gay tɔ-ti tɔ. ¹⁷ Ng̩a gosi k̀i j̩ dɔra-ti to gosi k̀i aa njay ya kete, go-ti to lapiya, to sɔl ləm-ləm, to kuwə noji, to koo kəmtondoo k̀i ng̩a, to kullə ra-je k̀i maji-maji ə kɔr kəm-n̩a goto-ti rəm, bá kədkəm-n̩a goto-ti rəm tɔ. ¹⁸ Dow-je k̀i njəkulə dow-je noji nati lé, 'to njəsangi lapiya lo kisi-dé-je-ti ə kandi-é to né ra k̀i njururu.

4

Rɔ k̀i bo né-je k̀i maji al

1Pi 5:5-9

¹ Ta-je k̀i kɔl-n̩a-je k̀i tɔ dan-si-ti lé j̩ rá wa? To bo né-je k̀i maji al k̀i mɛɛ-si-ti ya bá ɔsi-si bɔy-bɔy b̩uki-si do-n̩a-ti tin al wa? ² Səi 'rai

kəmnda né ə ingəi al; rəmə 'toi njətəl dow-je kɪ njéra-nə jangi-je; né kí ingəi mɛɛ-é-ti goto. Səi 'toi njéra-nə ta-je kɪ njékəl-nə-je. Né kí 'ndigi lé, səi ingəi al, kɔ 'gəi dəji né Lubə al. ³ 'Dəji né ə ingəi al, kɔ 'dəji kɪ tagir kí maji al, 'dəji kɔ tində sane kɔgi dɔ bo né-je-ti kí maji al kí mɛɛ-si-ti. ⁴ Səi njérakaya-je kan! Səi 'gəi kí ra kəmnda né-je kí dɔnangi-ti lé, to kɔsi ta kɪ Lubə ya al wa? Adi dow kí ra kəmnda né-je kí dɔnangi-ti nè lé to njəba lə Lubə. ⁵ Ta kí mbete kí aa njay pa lé, səi adi to ta kí kare wa? Mbete kí aa njay panè: Ndil* kí Lubə adi-é isi mɛɛ-ji-ti lé jangi ra-é dɔ-ti. ⁶ Ngà ramaji lə Lubə lé al dɔ lo; kɔ mbete kí aa njay panè: Lubə ɔsi ta njékində kàdi-dé-je, ngà ɛ ramaji kɪ njésəl dɔ-dé-je. ⁷ Ən é uləi dɔ-si gin tógi-ti lə Lubə; ɛi gərərə nɔ Sú-ti ə à kəy-si kə say nɔ. ⁸ 'Ree ngɔsi kɪ rɔ Lubə-ti ə à ree ngɔsi kɪ rɔ-si-ti tɔ. Səi njéramajal-je, 'tɔri ji-si né kí maji al-ti; səi kí mɛɛ-si ra joo, adi mɛɛ-si aa njay. ⁹ Kadi 'gəi kí 'toi dangi-ti-je, 'ndingəi ndoo, 'nɔi, adi kɔgi lə-si təl nɔ ə adi rɔnəl lə-si təl mɛɛkɔ. ¹⁰ 'Solɪ dɔ-si nɔ 'Babə-ti ə à kitə dɔ-si taá.

Ta kí sobi dɔ gangta dɔ-nə-ti

¹¹ Ngankɔ-m-je kí njékadmeɛ, 'pai ta kí maji al dɔ-nə-ti al. Dow kí pa ta kí maji al dɔ ngonkɔ-é-ti əsə gangta dɔ-é-ti lé, ɛ pa ta kí maji al dɔ ndukun-ti lə Lubə rəm, bá gangta dɔ ndukun-ti lé rəm tɔ. Ngà kinə i 'to njəgangta dɔ ndukun-ti rəmə, i 'to njəgangta bɪ 'to njətəl rɔ-i go ndukun-ti al. ¹² Kɔ Lubə ya kɪ kár-é é to njékadi ndukun rəm, bá to njəgangta rəm; ɛ ya asi kaji dow rəm, asi təl dow rəm tɔ. Ngà i ə 'to ná bá 'gangta dɔ dow madi-i-ti wa?

Ta kí sobi dɔ kində kàdi

¹³ Ooi maji! Səi kí isi 'painè: Bone əsə bore ə j'a kɔw bebo-ti kí bə kin, j'a ra bal káre, j'a ra gati ə j'a kingə là. ¹⁴ Səi 'gəi né kí à tɛɛ dɔ-si-ti ndɔ-ti kí bore al! Kɔ səi lé 'titi-nə kɪ mum kí usi sɛ bə ya ə sane kin bə. ¹⁵ Ngà ta kí lé a pai ən: Kinə 'Babə ndigi rəmə, j'a kisi kɪ dɔ-ji taá ə j'a ra né kí bə əsə né kí bə kin. ¹⁶ Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, səi isi ɔsi gaji rɔ-si kɪ ta-je kí al dɔ-si. Ko kɔsi gaji rɔ kí bə kinlé maji al. ¹⁷ Kinə dow gə ra maji ya bá ra al lé, dowbə kin ra majal.

5

Ta kí sobi dɔ njénékingə-je

¹ Səi njénékingə-je, ooi maji! 'Nɔi, 'tuməi rusi-rusi, kɔdotalə tuji-je kí à ree dɔ-si-ti! ² †Nékingə-je lə-si ndum luti ə nɔ-je d'ɔ kubi-je lə-si lay. ³ Lɔr-je kɪ là-je lə-si nɔ; ə nɔ-é kinlé à kilə ta dɔ-si-ti, ə à kɔ daji rɔ-si titi-nə kɪ pər bə. Səi isi mbɔi né-je lə-si indəi ngangəm mɛɛ ndɔ-je-ti kí dɔbəy-ti bəy al fan! ⁴ Ooi bə! Səi 'mbati kugəi nédɔji njérakullə mɛɛ ndr-je-ti lə-si adi 'nɔ ə ndi nɔ-dé ɔw sar usi mbi 'Babə-ti kí njékosi njéro-je. ⁵ Səi isi dan maji-ti bagja dɔnangi-ti nè ə inɔi rɔ-si yaki 'rai né-je kí dɔnangi-ti nè. Səi usoi né əi-né mbul-mbul toki dɔ-je kí d'ɔw kɪ təl-dé kin bə. ⁶ Njéra né kí njururu ya səi 'gangi ta dɔ-é-ti ə 'toli-é dɔ-ti. ɛ ijə-si rɔ al.

Kuwə rɔ ngə mɛɛ néngə-je-ti

* 4:5 4:5 Ndilkí ta-é tò nè kinlé dow-je kí 'nə-je 'panè to Ndil kí aa njayə dɛ kí dan-ti-je 'panè to ndil dow. † 5:2 5:2 Mat 6:19

⁷ Beba ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, iləi mɛɛ-si do madi-é-ti sar ndo təl 'Babe-ti. Ooi, njëndɔr lé, ilə mɛɛ-é do madi-é-ti sar kadi ingə-né man ndi kí dɔsɔy kɔ sɔy man ndi ngəbi-né kandi né kí maji kí nangi à kadi-é. ⁸ Səi ya kàrè, iləi mɛɛ-si do madi-é-ti, uwəi mɛɛ-si nga, kdo ndo ree lə 'Babe nɔy ngosi. ⁹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, 'yuni ta do-na-ti al, nè ta kí gangi à kusi do-si-ti. Ooi, Njègangta ɔ tarəbi-ti ngá.

¹⁰ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, njépata-je kí ta Lubə-ti kí ndɔki 'pa ta kɔ ri 'Babe lé, d'ingə kò rəm, d'ilə mɛɛ-dé do madi-é pɔ rəm ən é adi 'to néndaji lə-si. ¹¹ Ooi bè! Dow-je kí d'a do nja-dé-ti njángi lé bá j'painè 'to njénékumə-je. Səi ooi poyta kí sɔbi do kɔ do nja-ti njángi lə Jobi rəm, bá né kí 'Babe ra siə ta sɔy-é-ti kàrè ooi rəm tɔ. Kdo 'Babe lé to njékoo kəmtondoo rəm, bá ta ɔ mɛɛ-é kdo dow-je rəm tɔ.

Ta kí do kubi rɔ-ti

¹² †Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kete nò né-je-ti lay lé, ubi rɔ-si kɔ dɔrɔ al rəm, ubi rɔ-si kɔ dɔnangi al rəm, bá ubi rɔ-si kɔ né madi kí rangi al rəm. Ngà kinə ta lə-si to oiyo rəmə, ɔi do oiyo-ti ə kinə ta lə-si to ɔ-ɔ rəmə, ɔi do ɔ-ɔ-ti; bè kdo kadi usi mɛɛ ta kí gangi-ti al.

Pa ta kɔ Lubə kdo njémɔy-je

¹³ Kinə dow madi dan-si-ti isi dan kò-ti rəmə, kadi-é pa ta kɔ Lubə. Kinə dow madi dan-si-ti isi dan rɔnəl-ti rəmə, kadi-é usi patóy-je.

¹⁴ †Ba kinə dow madi dan-si-ti mɔy ra-é rəmə, kadi-é ba 'ngatógi-je lə njékəwnə-je kadi 'pa ta kɔ Lubə kdo ta liə d'ur-né ubi do-é-ti kɔ ri 'Babe. ¹⁵ Ta kí pa kɔ Lubə kɔ kadmɛɛ lé à kadi lapiya njémɔy ə 'Babe à kadi-é ubə nangi i taá; ə kinə ɛ ra majal-je nɔɔ rəmə, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é.

¹⁶ Ən é 'pai ta rəsi do majal-je-ti lə-si adi-nə ə 'pai ta kɔ Lubə kdo ta lə-nə, kdo kadi ingəi lapiya. Ta kí njəra né kí njururu pa kɔ Lubə ə ɔ do-ti njángi lé, ɔw kɔ tógi nɔ. ¹⁷ Eli kí to dow madi-ji ya ndɔki pa ta kɔ Lubə ɔ do-ti njángi kadi ndi ədi al é ndi ədi dɔnangi-ti al ya bal mutə kɔ nɔy mɛkɛ. ¹⁸ Bəy bá təl pa ta kɔ Lubə gogɔ rəmə, ndi ədi adi né-je kí dɔnangi-ti andi.

¹⁹ Ngankɔ-m-je kí njékadmɛɛ, kinə dow madi dan-si-ti ndəm, adi ɔ sɔy kɔ ta kí tɔgrɔ-ti bá dow kí rangi təl ree siə ²⁰ †rəmə, kadi 'gəi maji kí dow kí njètəl kɔ njèramajal do rəbi ndəm-ti lé, to njékaji-é ta yo-ti. Ə né kí ɛ ra kinlé to kəm rəbi kuti* do majal-je nɔ.

† 5:12 5:12 Mat 5:34-37 † 5:14 5:14 Mar 6:13 † 5:20 5:20 1Pi 4:8 * 5:20 5:20 Kutɔ do majal-je kí ta-é tɔ nè kinlé to ta kí sɔbi do kutɔ do majal-je kadi dow oo al al, ngà sɔbi kinə go majal-je kɔgi (Gos 10:12; Pa 32:1; 1Pi 4:8).

Mbetə kɨ dɔsaj kɨ Piyər ndàngi Ta-je kɨ dɔ mbete-ti kɨ dɔsaj kɨ Piyər ndàngi

Njèkɔwkulə Piyər ndàngi mbete kin adi njèkadmeɛ-je kɨ 'sane-na dɔnangi-ti lə dow-je kɨ Ròm, dɔnangi Aji-ti kɨ ngon-é (kɨ bone bè 'fa-é Turki). Ɛ ndigi kulə dingəm meɛ-dé-ti dan kɔ-je-ti kɨ d'isi d'ingə ngá kin rəm, bá ndigi kadi-dé tɔgi kɔ kɔ-je kɨ d'ow kɨ kingə kɨ kingə bəy kin rəm.

Piyər lé, to dow káre dan dow-je-ti kɨ boy kɨ ri-é tò meɛ mbete-je-ti lə Matiye, kɨ Marki, kɨ Luki, kɨ Ja, rəm tò meɛ Mbetə kullə-ti lə Njèkɔwkulə-je kɨ kɨ lo kɔr-é-je-ti 1-10 rəm tɔ. 'Gə-é kɨ ri-é kɨ Simɔ. Jeju mbəti-é adi-é to kɨ káre dan njéndó né-je-ti liə kɨ dɔgi gidí-é joo, ə ində ri-é lə Piyər (Mark 3:16-17). Go-ti, loki Jeju təl ɔw dɔrɔ-ti gogi lé, Piyər ingə tɔgi ilə-né mbe Poyta kɨ Maji kɨ sobi dɔ kaji dan jipi-je-ti rəm, dan jipi al-je-ti rəm. Lo kɔr-é-ti kɨ 5:13 lé, Piyər tɔji kɨ n'ndàngi mbete kinlé dɔnangi Babilon-ti kɨ d'un d'ɔji-né bebo Ròm.

Kɔ ta-je kɨ boy-boy ra mutə meɛ mbete-ti kin adi to ta kɨ sobi dɔ: Kaji rəm, kulə dɔ gin tɔgi-ti rəm, bá kɔ rəm. Kulə gin-é-ti lé, Piyər ra oiyə Lubə kɔ kaji kɨ tò kɨ takul Jeju Kristi ə ole-né meɛ njèkadmeɛ-je kɨ dɛ lé Lubə ɔji-dé kɔji kɨ sigi, kɔ nékində meɛ dɔ-ti kɨ tò kəm. Ɛ ulə dingəm meɛ-dé-ti kadi panjiyə-dé aa njay, kɔ kadi kaji kinlé tɔji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi. Tò kadi dɛ d'a tɔji kullə ra-dé kɨ maji kɨ kəm rəbi kulə dɔ gin tɔgi-ti adi dɛ lay ya kadi d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti lə njèkɔbɛ-je; kadi bə-je d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti lə 'fa-dé-je; kadi dené-je d'ulə dɔ-dé gin tɔgi-ti ngɔw-dé-je ə kadi dingəm-je d'un ta ne-dé-je. Kɨ sobi dɔ kɔ rəm, njèkadmeɛ-je lé, lé dow-je d'ulə kəm-dé ndoo titi kɨ ndɔki d'ulə-né kəm Jeju ndoo kin bè kàre, kadi d'adi to rɔ-dé al. To kəm rəbi kɨ tò kɔ kadi d'ingə-né kɔ kɔ ta liə.

Tɔji rɔ kɨ lapiya kɨ ra

¹ Ma Piyər, njèkɔwkulə lə Jeju Kristi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi-si səi kɨ Lubə mbəti-si kɨ ayi isi bembə-je-ti dɔnangi Pɔ-ti, kɨ dɔnangi Galati-ti, kɨ dɔnangi Kapadosi-ti, kɨ dɔnangi Aji-ti, kɨ dɔnangi Bitini-ti. ² Mbəti kɨ Bəbi-ji Lubə mbəti-si kinlé, to kɔjra liə kɨ ɔji kete low nɔ bá adi Ndil kɨ aa njay ində-si tagay kadi 'təli-né rɔ-si go ta-ti lə Jeju Kristi rəm, kadi məsi-é bɔr-né majal-je lə-si kɔgi rəm. Kadi ramaji kɨ lapiya lə Lubə nəy sə-si dɔ madi-é-ti kɨ dɔ madi-é-ti.

Kaji to nékində meɛ dɔ-ti kɨ maji nɔ

³ Kɔsgaji to 'lə Lubə kɨ to Bəbi 'Baɓe lə-ji Jeju Kristi. To kɨ Lubə to njèkoo kəmtndoo kɨ nɔ lé bá ɔji-ji-né kɔji kɨ sigi kɨ takul tɔsi kɨ Jeju Kristi tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kɨ d'oy, adi j'ɔwi kɨ nékində meɛ dɔ-ti lə-ji kɨ tò sartagangi rəm, ⁴ nékugə dɔji kɨ à ndum al rəm, à tò nɛ al rəm, bá ndole-é à tò lo tò-é-ti rəm ya tò dɔrɔ-ti nɔɔ tò ngəbi-ji,

⁵ ʒəi kɨ tɔ́gi lə Lubə ngəm-ji kɨ takul kadmɛɛ kɔɔ kaji kɨ tɔ̀ pɛ̀rɛ̀rɛ̀ kadi toʒi rɔ-é ndaa-ti rəsi mɛɛ ndo-je-ti kɨ dɔbɔy-ti.

⁶ Gin-é kin bá, lé isi ingəi kɔ-je kɨ gay-gay kaglo-je-ti kɨ sɛ kɨ ngɔsnè kin kàrè, sɔi 'rai-né rɔnəl; kɔ-je lé tɔ̀ kadi à ree dɔ-si-ti kɔɔ nɔ-si koo ya. ⁷ Kɔɔtalə lɔr kɨ à tuji bɔy kin kàrè d'ulə pə̀rəə bá d'ɔr njar-é; beba kadmɛɛ lə-si kɨ to né kɨ maji nɔ itə lɔr kinlé kàrè d'a nɔ-é dan kɔ-je-ti koo, kɔɔ kadi go-ti rəmə ingəi tɔy, kɨ kɔsgaji, kɨ riba ndo-ti kɨ Jeju Kristi à toʒi-né rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti.

⁸ Kristi lé, sɔi ooi-é al ya 'ndigi-é rəm, sɔi ooi-é al bɔy ya adi-é mɛɛ-si rəm ə 'rai rɔnəl kɨ to rɔnəl kɨ dum pa rəm, to rɔnəl kɨ riba-é nɔ rəm, ⁹ kɔɔ kaji kɨ aji kinlé to nékugə doʒi kadmɛɛ lə-si.

Ta kɨ sobi dɔ njɛpata-je kɨ ta Lubə-ti, kɨ kaji

¹⁰ Njɛpata-je kɨ ta Lubə-ti kɨ 'pa ta kɨ sobi dɔ ramaji lə Lubə kɨ tɔ̀ kɔɔ ta lə-si kinlé, 'ndər gin ta kɨ sobi dɔ kaji kinlé nɔ rəm, bá 'dɔʒi ta kɨ dɔ-ti kete kɨ gogi rəm tɔ. ¹¹ Kɔ-je kɨ Kristi* à kingə, kɨ riba kɨ à kingə go-ti bá Ndil-é kɨ isi mɛɛ-dé-ti toʒi-dé kete kinlé, dɛ 'ndər gin-é nɔ kɔɔ koo se à to dɔkaglo kɨ rá-ti, ə à ra né kɨ kəm rəbi kɨ ban wa?

¹² Lubə toʒi-dé adi 'gə kɨ né-je kɨ dɛ 'pa ta-é kinlé, sobi dɔ-dé dɛ al, ngə sobi dɔ-si sɔi. Beba bone bè njékilə mbɛ Poyta kɨ Maji 'pa d'adi-si kɨ tɔ́gi lə Ndil kɨ aa njay kɨ Lubə adi-é i dɔrɔ-ti ree rɔ-dé-ti lé ə malayka-je kàrè 'ndigi kadi 'gə mɛɛ Poyta kɨ Maji kinlé tɔ.

Panjiyə ngan lə Lubə

1Te 5:8-9; Tit 2:11-14

¹³ Gin-é kin bá, isi kəm dɔ rɔ-si-ti, indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti ə adi mɛɛ-si bikti lay ya tɔ̀ ki dɔ maji-ti kɨ à toki ra sə-si ndo-ti kɨ Jeju Kristi à toʒi-né rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti. ¹⁴ Sɔi lé, 'toi ngan-je kɨ njétəl rɔ-si go ta-ti, ə́n ə́ bɔ né-je kɨ ndɔki ra-si loki isi-né dɔ mbə-ti bɔy kinlé, adi ra-si gogi al ngá; ¹⁵ ngə adi panjiyə-si lay ya aa njay titi kɨ Lubə kɨ njɛba-si aa-né njay kin bè tɔ. ¹⁶ Kɔɔtalə 'ndangi 'panè: Aai njay, kɔɔ mɔ lé m'aa njay. ¹⁷ Lubə kɨ isi 'pai siə ta ə 'bai-é Bɔbi-si lé, ɛ to njəkɔr kəm dow al, adi ɛ gangta dɔ nɔ-nɔ-ti kɨ go kullə ra-é; ə́n ə́ bal kisi kɨ dɔ taá lə-si dɔnangi-ti nè lé, adi panjiyə-si ilə kuji dɔ-é-ti.

¹⁸ Sɔi 'gəi maji kɨ to là-je, kɨ lɔr-je

kɨ à tuji kin bá Lubə gangi-né dɔ-si

lo né ra-ti kɨ dɔ mbə-ti kɨ bɔbi-si-je d'oʒi-si-né kin al;

¹⁹ ngə to məsi Kristi kɨ gati-é al dɔ lo,

kɨ toki məsi ngonbati kɨ məti goto rɔ-é-ti rəm,

né kɨ maji al goto rɔ-é-ti rəm kin bá Lubə taa-si-né ilə-si taá.

²⁰ Kristi lé, Lubə mbəti-é kete nɔ kində gin dɔnangi-ti nɔ,

ya ngə ɛ adi-é toʒi rɔ-é mɛɛ ndo-je-ti kɨ dɔbɔy-ti kɔɔ maji lə-si.

²¹ Kɨ takul-é bá sɔi adi-né mɛɛ-si Lubə

kɨ adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kɨ d'oy rəm,

ulə riba dɔ-é-ti rəm;

bə kɔɔ kadi adi-né mɛɛ-si Lubə rəm,

indəi-né mɛɛ-si dɔ-é-ti rəm.

* **1:11** 1:11 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kɨ Lubə mbəti-é.

²² Səi 'təli rə-si go ta-ti kɪ tɔgrɔ-ti adi 'toi dow-je kɪ aai njay, kɔ kadi 'ndigi-nə ndigi kɪ tɔgrɔ-ti titi kɪ 'toi-né ngankɔ-nə-je, ɔn ɔ 'ndigi-nə ndigi kɪ kɔrkəm-nə, kɪ kədkəm goto-ti. ²³ Səi lé, to ta lə Lubə kɪ tɔ kəm rəm, tɔ lo tɔ-é-ti sartagangi rəm kin bá oji-si koji kɪ sigi; ɔi to koji lə ɔɔbi-si-je kɪ d'a koy ndo madi kin al; ²⁴ kɔɔtalə 'ndangi meɛ mbete-ti kɪ aa njay 'panè:

Dow-je lay ya 'toki wale bè;
ə riba lə-dé toki puti wale bè;
wale lé tuti ə puti-é ur,

²⁵ ngà ta lə 'Babe tɔ lo tɔ-é-ti sartagangi.

Ə ta kinlé, ɛ bá to Poyta kɪ Maji kɪ d'ilə mbe-é d'adi-si lé.

2

¹ Beba né lay kɪ to kullə meɛndul, kɪ né lay kɪ to kullə kədi dow-je, kɪ kədkəm dow-je, kɪ jangi-je, kɪ né lay kɪ to kulə ta ndil-nə-ti-je kinlé, 'tusi inəi kɔgi. ² Adi ɔo ta lə Lubə kɪ to mba kɪ aa yórórɔ kin bá ra-si titi kɪ ɔo mba ra-né ngan-je kɪ bər kin bè, kɔ kadi 'tɔgi-né ə 'teɛi-né kaji-ti, ³ kɔɔtalə səi 'nəi ooi adi 'gəi kɪ 'Babe maji. ⁴ Reei rɔ 'Babe-ti kɪ toki ər kɪ tɔ kəm, kɪ dow-je 'mbati, ngà Lubə mbəti adi to né kɪ gati-é nə ta kəm-é-ti†. ⁵ Səi ya kàrè 'toi kɪ ər-je kɪ tɔ kəm bè, ɔ indəi rə-si nati kadi 'təli kəy kisi Ndil kɪ aa njay rəm, kadi 'toi njégugnə-je kɪ aai njay, kɔ kadi Ndil kɪ aa njay ra adi adi kadkare kɪ nəl Lubə kɪ takul Jeju Kristi. ⁶ Kɔɔtalə 'ndangi meɛ mbete-ti kɪ aa njay 'panè: Ooi, mə Lubə m'mbəti ər kɪ gati-é nə, bá m'ində sul kəy-ti meɛ bebo Siyɔ-ti*. Dow kɪ adi-é meɛ-é ə rɔ-é à sol-é al. ⁷ Adi səi njékadmɛɛ-je lé, səi bá riba tɔ dɔ-si-ti. Ngà rɔ njémɛngə-je-ti rəmə, ər kɪ njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, bá təl to ər kɪ maji kɪ sul kəy-ti† rəm, to ər kɪ tugə dow-je jigi-ti rəm, to ər kɪ à ra dow-je kadi 'tusi† rəm. ⁸ De, 'tugə nja-dé ər-ti lé 'teɛ d'usi, kɔ 'mbati təl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə; gin-é kin bá kusi kinlé tɔ ngəbi-dé-né. ⁹ †Ngà səi njékadmɛɛ-je rəmə, səi 'toi gin dow-je kɪ Lubə mbəti-si rəm, 'toi njégugnə-je lə Lubə kɪ to ngar rəm, 'toi gin dow-je kɪ aai njay rəm, 'toi gin dow-je kɪ Lubə gangi dɔ-si, kɔ kadi iləi mbe néra-je kɪ maji-maji liə ɛ kɪ njəba-si kadi iɪ londul-ti 'reei londógi-ti liə kɪ maji nə. ¹⁰ Səi lé ndəki 'toi gin dow-je madi al, ngà ɔone bè 'toi gin dow-je liə; ndəki Lubə oo kəmtondoo lə-si al, ngà ɔone bè Lubə oo kəmtondoo lə-si.

Panjiyə njékadmɛɛ-je kɪ rɔ njékadmɛɛ al-je-ti rəm, kɪ rɔ njékɔbe-je-ti Rəm 13:1-8; Epe 6:5-8

¹¹ Səi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti lé, 'toi mba-je, njékow kɪ nja-si taá bá m'ulə-né dingəm meɛ-si-ti kadi 'mbati ɔo né-je kɪ maji al kɪ tɔ daji rɔ-si-ti isi rɔ kɪ ndil-si. ¹² Adi panjiyə-si maji dan njékadmɛɛ al-je-ti, kɔ kadi lé d'isi d'ilə ta dɔ-si-ti 'panè 'toi dow-je kɪ njəra né kɪ maji al ya kàrè, d'oo kullə ra-si-je kɪ maji-maji kin rəmə, d'osi-né gajɪ Lubə ndo kɪ à teɛ-né dɔ-dé-ti. ¹³ Kɔ ta lə 'Babe lé, uləi dɔ-si gin tógi-ti lə ngar kɔ to kɪ ɛ to 'boy dɔ né-je-ti lay, ¹⁴ rəm uləi dɔ-si gin tógi-ti lə gubərnər-je, kɔ to kɪ de 'to dow-je kɪ ngar ulə-dé kadi 'gangi ta

† 2:4 2:4 Epe 2:20-22; Mat 21:42-44; Rəm 9:24-33 * 2:6 2:6 Eja 28:16 † 2:7 2:7 Pa 118:22

‡ 2:7 2:7 Eja 8:14 † 2:9 2:9 Tit 2:14

də dow-je-ti kɪ njera né-je kɪ maji al ə 'piti dow-je kɪ njera né-je kɪ maji. ¹⁵ Kdotalə Lubə ndigi kadi 'rai maji kɔ kadi uwəi-né ta mbə-je kɪ njégə né al. ¹⁶ Adi panjiyə-si to panjiyə dow-je kɪ Lubə taa-dé ilə-dé taá; kə b́a adi taa kilə taá lə-si təl to né kən dɔ mɛndul al; ngà kadi panjiyə-si to panjiyə ngannjékullə-je lə Lubə. ¹⁷ Uni ta dow-je lay; 'ndigi ngankɔ-si-je kɪ 'to njékadmɛɛ-je, 'bəlɪ Lubə, uni ta ngar.

Ta kɪ sɔbi dɔ njékadmɛɛ-je kɪ 'to bə-je

¹⁸ Səi ngannjékullə-je, uləi dɔ-si gin tógi-ti lə 'ba-si-je kɪ bəl kɪ tɔgrɔ-ti; də kɪ 'maji rəm, 'sɔl lom-lom par b́a kadi uləi dɔ-si gin tógi-ti lə-dé al; ngà də kɪ 'ngà kàrè, uləi dɔ-si gin tógi-ti lə-dé tɔ. ¹⁹ Kdotalə kɔ kɪ dow ingə kɪ ndangi kare ya ə ore mɛɛ-é kɔ to kɪ ɛ to njèbəl Lubə lé to né kɪ maji.

²⁰ Kdotalə kinə dow ingə kɔ kɔ né kɪ maji al kɪ ɛ ra b́a ore mɛɛ-é kàrè, piti ri b́a d'a piti-é wa? Ngà kinə dow ingə kɔ kɔ né kɪ maji kɪ ɛ ra b́a ore mɛɛ-é rəmə, to né kɪ maji takəm Lubə-ti.

²¹ To né kin b́a Lubə ba-si kɔ;

kdotalə Kristi lé, ɛ ya kàrè ingə kɔ kɔ ta lə-si tɔ;

ɛ ra b̀è kɔ kadi təl néndaji kadi uni-né dɔ nja-é tɔ.

²² Kristi lé ra majal nja káre al rəm,

ədi dow nja káre al rəm;

²³ b́a 'taji-é kàrè, ɛ taji-dé tó-ti al rəm,

d'adi-é kɔ kàrè, ɛ əy rɔ dɔ-dé-ti al rəm,

ngà ɛ inə rɔ-é ji Lubə-ti kɪ to njègangta kɪ njururu.

²⁴ Kristi lé, ɛ ya ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-ti ɔy-né dɔ kagdəsi-ti,

kɔ kadi j'oyi koy majal-je lə-ji lé

ə j'isi kɪ dɔ-ji taá kɔ néra kɪ njururu;

ɛ b́a ndunə dɔ-je liə aji-si.

²⁵ Kdotalə, ndɔki ɔwi toki bati-je kɪ 'ndəm b̀è,

ngà b̀one b̀è səi 'təli 'reei rɔ njèkul-si-ti kɪ to njèngəm-si.

3

Ta kɪ sɔbi dɔ njétaa-nə-je

1Ti 2:9-15; Epe 5:22-33

¹⁻² †Səi dené-je kàrè, uləi dɔ-si gin tógi-ti lə ngɔbi-si-je, kɔ kadi lé də kɪ dan-ti-je 'mbati təl rɔ-dé go ta-ti lə Lubə kàrè, kadi 'təl njékadmɛɛ-je kɪ takul panjiyə-si səi ne-dé-je, kɔ koo kɪ d'oo kɪ panjiyə-si maji rəm, kɔ kuji kɪ iləi dɔ-dé-ti rəm b́i kɪ takul ta kɪ ta dow-ti al. ³ †'Mɔnəi kɪ né-je kɪ rɔ-si-ti ndaa-ti ǹè kɪ to dɔ kɪ kuwə-je, kɪ 'ningə lər-je, kɪ kubi-je kɪ là-é n̄a-n̄a kin al, ⁴ ngà 'mɔnəi kɪ né-je kɪ b̄ɔyɔ rɔ-é mɛɛ-si-ti, kɪ to né-je kɪ à tujɪ al, kɪ to panjiyə kɪ sɔl lom-lom rəm, kisi selele rəm; né-je kinlé b́a, to né-je kɪ gati-é n̄a takəm Lubə-ti. ⁵ Gangi-é kin b́a dené-je kɪ ndɔki 'to dené-je kɪ d'aa njay, kɪ 'to njèkində mɛɛ-dé dɔ Lubə-ti 'mɔne-né ə d'ulə-né dɔ-dé gin tógi-ti lə ngɔbi-dé-je; ⁶ titi Sara kɪ təl rɔ-é go ta-ti lə Abrakam adi ba-é: 'Ba-m kin b̀è. Kinə adi bəl gangi mɛɛ-si al, adi 'rai maji kɪ mɛɛ-si kɪ nda kay rəmə, 'toi nganka Sara tɔ.

7 †Səi dingəm-je kàrè, isi kà ne-si-je ə 'gəi kí dɛ 'to dow-je kí tógi-dé asi al n̄a. Uni ta-dé kɔɔ dɛ kàrè d'ingə kaji kà takul ramaji lə Lubə nati sə-si tɔ; 'rai bə kɔɔ kadi né madi ilə-si kagi lo pa ta-ti kà Lubə al.

Ta-je kí sɔbi dɔ ndignə

Ròm 12:14-21; Mat 10:24-31

8 Kí kadi m'tɔl-né ta ta kin rəmə, səi lay ya kadi ɔwi kà tagir kí káre-rə rəm, adi mɛɛ-si asi-nə rəm. 'Ndigi-nə titi kí tuwə kadi ngankɔ-nə-je 'ndigi-né-nə, adi ta ɔ mɛɛ-si kɔɔ ta lə-nə ə 'sɔli dɔ-si n̄ɔ-nə-ti. 9 Dow ra sə-si né kí maji al kàrè, 'rai siə né kí maji al tó-ti al rəm, bá lé dow taji-si kàrè 'taji-é dɔ-si-ti al rəm; ngə 'tɔri ndi-si dɔ-é-ti; kɔɔtalə né kin bá to né kí Lubə ɔa-si kadi 'rai kɔɔ kadi ingəi-né tɔrndi tɔ.

10 Dow kí ndigi kadi n'isi kà dɔ-n'ɛ taá

ə n'isi dan maji-ti ki low-low rəmə,

kadi dowbé ngəm ndɔ-é lo pa ta-ti kí maji al

ə ngəm ta-é dɔ kədi ta-ti,

11 kadi ɔr rɔ-é kɔgi mɛɛ néra-ti kí maji al ə ra maji,

kadi sangi lapiya ə sangi kəm-é ki kete-kete.

12 Kɔɔtalə 'Babe ində kəm-é go dow-je-ti kí njéra né kí njururu

ə yəl mbi-é oo-né ta-je kí 'pa siə;

ngə 'Babe ɔsi ta njéra né-je kí maji al.

Kisi dɔ nja-ti kɔɔ pa ta kí dɔ nékində mɛɛ dɔ-ti

13 Kinə indəi rɔ-si ta ra né-ti kí maji lé, n̄a à ra-si maji al wa? 14 †ə kinə ingəi kɔ kɔɔtalə néra kí njururu rəmə, səi 'toi njénékumə-je! Njéra né-je kí maji al lé, 'bəli-dé al rəm, adi mɛɛ-si gangi man al rəm.

15 Ngə Kristi kí to 'Babe lé, kadi 'gəi mɛɛ-si-ti kí ɛ aa njay ə isi pèrèrè kà ndɔ-je lay, kɔɔ kadi kinə dow ndur gin kində mɛɛ dɔ-ti lə-si rəmə idəi-é; ngə kidə bá idəi-é kà ta kí sɔl ləm-ləm rəm, kà kuji kí kilə rəm.

16 Adi tagir kí maji tɔ mɛɛ-si-ti, kɔɔ kadi lé d'ilə ta dɔ-si-ti kàrè, dɛ njépata kí maji al dɔ panjiyə-si-ti kí maji kí to panjiyə Kristi lé, rɔ-dé sɔl-dé. 17 Kɔɔtalə kingə kɔ kɔɔ néra kí maji lé, kinə to ndigi lə Lubə rəmə, to soti itə kingə kɔ kɔɔ né ra kí maji al.

Ta kí sɔbi dɔ koy kà tɔsi ndəl lə Kristi

18 Kɔɔtalə Kristi kà dɔ-é oy nja káre-rə kɔɔ majal-je;

ɛ kí to njéra né kí njururu ya oy kɔɔ njéra né-je kí njururu al,

kɔɔ kadi ree sə-si rɔ Lubə-ti.

'Tɔl-é kɔɔ to kí to dow, ngə Ndil kí aa njay adi-é tɔsi ndəl tɛɛ.

19 Kà takul Ndil kinlé bá ndəki, ɛ ɔw ilə-né mbɛ Poyta kí Maji

adi ndil dow-je kí d'ə dangay-ti koo tɔ.

20 Dɛ bá ndəki 'ra dɔngə, ya ngə Lubə ilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti ki kete-kete mɛɛ ndɔ-je-ti kí Nuwe isi ra-né bato lé. Bato kinlé dow-je kí d'isi mɛɛ-é-ti d'aji rɔ-dé ta man-ti lé, dɛ jinəy joo-rə ya par ɔi 'n̄a al. 21 Né-je kin bá tɔji batəm kí aji-si ngɔsnə ə to batəm kí à kɔr né kí maji al rɔ dow-ti al, ngə to kun rɔ kadi Lubə kà tagir kí maji kà takul tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jezu Kristi. 22 Jezu Kristi lé, ɔw dɔrə-ti, isi dɔ jikɔl Lubə-ti; adi ɛ bá malayka-je, kà njékɔbɛ-je, kà njétɔgi-je d'ulə dɔ-dé gin tógi-ti liə.

4

Ta kǐ sobi do tusi panjiyə kǐ kete kiñə

¹ Beba titi kǐ Kristi ingə-né kǔ daji rə-é-ti lé, səi kàrè adi tagır kǐ bə kin tò meɣ-si-ti maji tɔ; kdɔtalə dow kǐ ingə kǔ daji rə-é-ti lé, to dow kǐ ɔr rə-é kɔgi meɣ majal-ti, ² kɔ kadi ndɔgi ndɔ-je kǐ ɛ à kisi-né kǐ dɔ-é taá lé, isi kɔ ra né-je kǐ maji al kǐ bo-é ra dow-je kin al, ngà isi kɔ ra né kǐ Lubə ndigi. ³ Kɔtalə ndɔki lé isi ká ra né-je-ti kǐ nəl njəkadmɛɣ al-je, adi to kisi ká ra kaya-ti, kǐ kəmnda, kǐ ɣɔyibi kǐ kay, kǐ ɣɔnəkuso, kǐ kində-nə dirə nékay, kǐ pole magi-je kǐ to né rɔsɔl. ⁴ Ngà bone bə səi ɣyi sə-dé ngɔdi go kaya-ti kǐ al dɔ maji kin al ngà rəmə, d'oo kǐ né kǐ mba bə rɔ-dé-ti, adi 'pa ta-je kǐ maji al maji al dɔ-si-ti. ⁵ Né-je kinlé, d'a kɔr go-é nɔ Kristi-ti kǐ a pèrèrè kɔ gangta dɔ dow-je-ti kǐ d'oy rəm, dɔ dow-je-ti kǐ d'isi kəm rəm. ⁶ Gin-é kin bǎ dow-je kǐ d'oy kàrè d'ilə mbe Poyta kǐ Maji mbi-dé-ti kɔ kadi lé 'gangi ta dɔ-dé-ti titi kǐ 'gangi-né ta dɔ dow-je-ti lay bə kàrè, Ndil kǐ aa njay adi d'isi kəm kǐ Lubə.

Né-je kǐ gay-gay kǐ njəkadmɛɣ à ra

⁷ Né-je lay ya ta tɔl ta-é nəy ngɔsi, ən é indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti ə isi kəm dɔ rɔ-si-ti kɔ kadi 'pai ta kǐ Lubə. ⁸ Kete nɔ né-je-ti lay lé, 'ndigina ndigi kǐ tɔgrɔ-ti, kdɔtalə ndignə lé uti dɔ majal-je nɔ*. ⁹ Uwəi-nə kǐ rɔ nɔ-ti, ə 'yuni-né ta go-ti al. ¹⁰ Nə-nə ya Lubə adi-é kadjare kǐ sobi dɔ-é é 'rai-né kullə adi-nə, beba à toi dow-je kǐ njəkındə kəm-dé maji go ramaji-ti lə Lubə kǐ tò gay-gay kin. ¹¹ Kinə dow à pa ta rəmə, kadi to ta-je kǐ ta Lubə-ti ya bane; ə kinə dow isi oo go dow-je rəmə, kadi oo go-dé kǐ tɔgi kǐ Lubə adi-é tɔ. Bə kɔ kadi né-je lay ya Lubə ingə kɔsgaji meɣ-é-ti kǐ takul Jeju Kristi. Lubə lé, riɓa kǐ tɔgi to 'liə kǐ dɔ bal-bal. Amən!

Njènékumə bǎ ingə kǔ kɔ Kristi

¹² Səi kǐ m'ində-si dan kəm-m-ti, kɔpər kǐ isi dan-ti kinlé to néna meɣ-si koo ən é adi ra-si bəl al, nə à kǐ kooi kǐ to né kǐ mba bǎ tɛɛ dɔ-si-ti. ¹³ Kǔ-je kǐ ndɔki Kristi ingə lé, səi isi ingəi to ən é 'rai rɔnəl; kɔ kadi ndɔ kǐ ɛ à tɔji riɓa liə ndaa-ti rəsi lé, səi a rai rɔnəl ə a tiləi kole. ¹⁴ Kinə dow-je 'taji-si kɔ Kristi lé, 'toi njènékumə-je, kdɔtalə ndil kǐ njəriɓa kǐ to ndil Lubə isi meɣ-si-ti. ¹⁵ Kadi dow madi dan-si-ti ingə kǔ kɔ to kǐ to njètɔl dow-je al rəm, kɔ to kǐ to njəbogi al rəm, kɔ to kǐ to njəra né kǐ maji al al rəm, bǎ kɔ to kǐ to njəkındə rə-é ta-ti lə dow-je al rəm. ¹⁶ Ngà kinə dow ingə kǔ kɔ to kǐ ɛ to njəkun go Kristi rəmə, kadi rə-é sɔl-é al; ngà kadi dowbɛ ɔsi gaji Lubə kɔ ri njəkun go Kristi kǐ tò dɔ-é-ti kin. ¹⁷ Kɔ kaglo asi kadi ta kǐ gangi à kulə gin-é meɣ kəy-ti lə Lubə. Ngà kinə jəi bǎ ta kǐ gangi ulə gin-é dɔ-ji-ti lé, dow-je kǐ njəmbati kadi meɣ-dé Poyta kǐ Maji lə Lubə kin ta tɔl ta-dé à tò ban ngà ən wa? ¹⁸ Ə kinə njəra né kǐ njururu ya lo kaji liə ngà nɔ bə lé, njəkilə kuji dɔ Lubə-ti al kǐ to njəra majal əjə 'liə à tò ban ngà wa? ¹⁹ Beba dow-je kǐ d'ingə kǔ kɔ meɣ ndigi lə Lubə lé, kadi d'inə rə-dé ji njəkə dɔ ndi-é-ti kǐ to njəkındə né-je lay ə kadi 'ra maji.

* **4:8** 4:8 Kutǐ dɔ majal-je kǐ ta-é tò nə kinlé to ta kǐ sobi dɔ kutǐ majal-je kadi oo al al, ngà sobi kiñə go majal-je kɔgi (Gos 10:12; Pa 32:1)

5

Takəji kǐ sobi do 'ngatógi-je, kǐ njékadmee-je

1Tǐ 3:1-7

¹ Bəba 'ngatógi-je kǐ d'isi dan-si-ti lé, mə kǐ m'to 'ngatógi madi-dé m'ulə dingəm mee-dé-ti. Mə lé, kǔ-je kǐ Kristi ingə kərə m'a lo-é-ti m'oo kǐ kəm-m rəm, bǎ rǐba liə kǐ Lubə à toji ndaa-ti rəsi lé kərə m'a kǔ lo-é-ti rəm to. ² †M'ulə dingəm mee-dé-ti m'panè: Uli bati-je lə Lubə kǐ ində-si ta-dé-ti; uli-dé kǐ mee ndigi lə-si kǐ gangi-é kǐ nəl Lubə ya bi titi né kǐ dow uwə-si kǐ lə njétógi-ti bə al rəm, 'rai kǐ kullə là al rəm, ngə uli-dé kǐ meenda kay. ³ Bati-je kǐ Lubə ində-si ta-dé-ti kinlé, 'rai ngar do-dé-ti al, ngə 'təli néndaji kadi 'ndaji. ⁴ Bəba loki njəkul bati-je kǐ boy à ree lé, səi a kingəi jǔgi rǐba kǐ ndole-é à goto al.

⁵ Bə ya to, səi basa-je kərə uləi do-si gin tǔgi-ti lə 'ngatógi-je to. Səi lay ya 'soli do-si lom-lom nǔ-nǔ-ti. Kdo Lubə əsi ta njəkındə kǎdǐ-dé-je, ngə ɛ ramaji kǐ njəsol do-dé-je.*

⁶ †Ən ó 'soli do-si nǔ Lubə-ti kǐ tǔgi-é asi gaki kin, kdo kadi kaglo kǐ mee-é ndigi ə itə do-si kǐ taá. ⁷ Né-je lay kǐ mee-si ə kəkəkə kdo lé, ingəi mee ji-é-ti, kdotalə ɛ to njəkoo go-si.†

Kǔ-je kǐ rǐba lə njékadmee-je

⁸ Indəi kəmkaa do rǔ-si-ti. Isi kəm do rǔ-si-ti. Njəba lə-si kǐ to Sú isi ijə rǔ toki bəl bə, ilə gəə do-si, isi sangi dow kǐ n'a tuji-é. ⁹ 'Ndangi-é ə ǟi gərərə do kadmee-ti lə-si, ə kadi 'gəi kǐ kǔ-je kǐ isi ingəi kinlé, ngankǔ-si-je kǐ njékadmee d'isi d'ingə kəl lo-je-ti kǐ rangi donangi-ti nə bə ya to. ¹⁰ Go kǔ-je-ti kǐ tǔ kadi à kingəi kaglo sə bəy kinlé, Lubə kǐ to njəramaji mee né-je-ti lay kǐ ba-si kǐ takul Kristi, kdo kadi ingəi rǐba liə kǐ à to sartagangi lé, à təl kində-si dǐrə-ti kǐ mbaa sǔ rəm, à mbusi nja-si rəm, à kadi-si tǔgi rəm, bǎ à ra sə-si kadi ǟi lo kǔ-si-ti gərərə rəm to. ¹¹ Ɛ ya tǔgi to 'liə kǐ do bəl-bəl! Amen!

Səy ta-je kǐ lapiya kǐ ra

1Te 5:23-28

¹² †Kǐ takul ngonkǔ-m Silbǔ† kǐ to njəkǔ do ndi-é-ti, bǎ m'ndangi-né ta-je kǐ sə kin m'adi-si, kdo kulə-né dingəm mee-si-ti rəm, kdo kidə-si né rəsi kǐ ramaji lə Lubə kǐ ǟi do-ti kinlé ɛ ya to ramaji kǐ tǔgrǔ-ti.

¹³ †Njəkəwnǔ-je kǐ Lubə mbəti-dé kǐ d'isi bebo Babilǔn-ti 'ra-si lapiya rəm, bǎ Markǐ kǐ m'oo-é kǐ ngon mee-m bə kin kərə ra-si lapiya to. ¹⁴ 'Rai-nǔ lapiya kuwə-nǔ kǎdǐ-nǔ-ti kdo ndigi kǐ 'ndigi-nǔ. Səi lay kǐ 'nami kǎdǐ Kristi-ti lé, kadi lapiya nǔy sə-si!

† 5:2 5:2 Jǎ 21:15-17 * 5:5 5:5 Gos 3:34; Jak 4:6 † 5:6 5:6 Mat 23:12; Luk 14:11; 18:14
 † 5:7 5:7 Pa 55:23 † 5:12 5:12 Knj 15:22,40 † 5:12 5:12 Silbǔ lé ya to Silasi. Knj 15:22;
 2Kǔ 1:19 † 5:13 5:13 Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24

Mbete kí njèkungì joo kí Piyər ndàngì Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungì joo kí Piyər ndàngì

Mɛɛ mbete-ti liə kí dɔsɔy lé, njèkɔwkulə Piyər pa ta kí sobi dɔ dow-je kí ndaa-ti kí 'to njékəwnə-je al kí 'rɔ kɪ njékadmɛɛ-je ə 'ra-dé adi d'ingə kɔ. Mɛɛ mbete-ti kí njèkungì-ti joo kinlé, ɛ pa ta kí sobi dɔ dɛ kí 'to njékəwnə-je kí mɛɛ kəy-ti kí d'ɔsi ta néndó kí tɔgrɔ-ti kí to néndó lə dow-je lə Kristi Lo kər-é kí 3:1 lé, toji kí ɛ ndàngì mbete kinlé adi kuti njékadmɛɛ-je kí káre-rè kí ndɔkɪ d'ingə mbete liə kí dɔsɔy ngá kin bè. Ɛ ndàngì mbete adi-dé, kɔ kadi d'ində-né kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti kɔ dow-je kí njékɔsi ta ta kí tɔgrɔ-ti.

Mɛɛ ɓal-je-ti kí ɓu ɓu nɔ lé, dow-je nɔ ya 'pa ta-je kadi 'gə kí à to Piyər ɓá ndàngì mbete kin al. Ngà titi kí tò-né lo kər-é kí 1:1 rəm, titi kí tò-né mɛɛ mbete-ti lo-je-ti kí rangi kí pa ta kí sobi dɔ né-je kí ra né kí Piyər ɔ lo-é-ti lé, j'ndigi dɔ-ti kí to ɛ ya ndàngì mbete kin. Ɛ ndàngì mbete kinlé, ta tɔl ta ndɔ-je-ti liə ya tɔgrɔ-ti. Piyər toji kí gə ta kí tɔgrɔ-ti ɓá à taa dɔ-ji ta néndó-ti kí ngɔm. Lo kər-é-ti kí 1 lé, ɛ pa ta kí sobi dɔ maji lə gə Lubə, kɪ gə 'Babe Jeju Kristi. Ɛ pa ta kí sobi dɔ Ndil kí aa njay kí ɛ ɓá to njètɛɛ kɪ dɔ ta lə Lubə kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti kadi dow-je. Lo kər-é-ti kí 2 lé, ɛ pa ta ɔsi-né ta njéndó dow-je né-je kí ngɔm. Lo kər-é-ti kí 3 lé, ɛ ulə dingəm mɛɛ njéndó mbete-je-ti liə kadi mɛɛ-dé ole dɔ ta-ti kí ta lə Lubə pa rəm, Lubə kí ra kullə mɛɛ kullə ra-je-ti lə dow-je rəm. Ɛ idə njéndó mbete-je liə kí 'Babe à ree titi kí un-né mindi-é, ə ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi d'isi pèrèrè kɔ ndɔ təl-é.

Tɔji rɔ kɪ lapiya kí ra

¹ Mɔ Simɔ Piyər kí ngonnjèkullə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristi rəm, ɓá m'ndàngì mbete kin m'adi-si sɛi kí ɔwi kɪ kadmɛɛ kí gati-é nɔ asi-nɔ kɪ 'lə-ji kɪ takul né ra kí njururu lə Lubə lə-ji Jeju Kristi kí to Njékajɪ-ji. ² Kadi ramajɪ kɪ lapiya nɔy sə-si kí dɔ madi-é-ti kɪ dɔ madi-é-ti kɔ gə kɪ 'gəi Lubə rəm, 'gəi 'Babe lə-ji Jeju kin rəm.

Panjiyə njékadmɛɛ-je

Tit 2:11-14; Plp 1:9-11; 3:8-14

³ Tɔgi Lubə adi-ji né-je lay kí à ra sə-ji dɔ kiskəm-ti rəm, dɔ nam-ti kí j'nami kàdɪ Lubə-ti ə adi j'gəi njəɓa-ji kɪ takul riɓa liə kí sobi dɔ-é rəm, ɓá kɪ takul mɛɛmajɪ liə rəm tɔ. ⁴ Beɓa né-je kí gati-é nɔ kɪ né-je kí tò ɓəl nɔ kí Lubə un mindi-é kɔ kadi-ji lé, ɛ adi-ji kɪ takul riɓa liə rəm, kɪ takul mɛɛmajɪ liə rəm. Né-é-je kinlé ɛ adi-ji bè kɔ kadi j'təli-né dow-je kí j'titi-nɔ siə kɪ takul kɔy majal kí to kəmnda kí tuji dow-je dɔnangi-ti nè.

⁵ Gin-é kinlé ya ɓá kadi uri-né rɔ-si biri kadi iləi mɛɛmajɪ dɔ kadmɛɛ-ti lə-si rəm, iləi négə dɔ mɛɛmajɪ-ti rəm, ⁶ iləi koremɛɛ dɔ négə-ti rəm, iləi kuwə rɔ ngɔ dɔ koremɛɛ-ti rəm, iləi kuji kí kilə dɔ Lubə-ti dɔ kuwə

rɔŋa-ti rəm, ⁷ iləi kuwə noji dɔ kilə kuji dɔ Lubə-ti rəm, b́a iləi ndignə dɔ kuwə noji-ti rəm tɔ. ⁸ Kdɔtalə kinə né-je kinlé tɔ rɔ-si-ti ə oji-nə rɔ-si-ti rəmə à ra kadi a rai kullə rəm, kandi-si à tɔ rəm, mɛɛ gə-ti kí 'gəi 'Babə lə-ji Jeju Kristi rəm tɔ. ⁹ Ngà dow kí ɔw kə né-je kin rɔ-é-ti al lé, to njəkəmtɔ, kəm-é libri libri-libri rəm, b́a mɛɛ-é oy səl dɔ bɔr-ti kí 'bɔr majal-je liə kí low kin rəm tɔ. ¹⁰ Gin-é kin b́a səi ngankɔ-m-je kí njəkadmɛɛ, uri rɔ-si biri kadi ba kí Lubə ba-si, kə mbəti kí ɛ mbəti-si kinlé, 'rai kullə-é adi idi njiki-njiki. Kinə 'rai bə rəmə, a kusi mɛɛ majal-ti ndə al. ¹¹ Bə kin b́a tarəbi kow kɔbɛ-ti kí sartagangi kí to kɔbɛ lə 'Babə lə-ji rəm, Njəkaji-ji Jeju Kristi lé à tɔ ki tɛɛ kadi to doo nɔ-si-ti.

Kə gərərə dɔ néndó-je-ti kí maji

¹² Gin-é kin b́a m'ndigi kole-né mɛɛ-si dɔ né-je-ti kin kə ndɔ-je lay. Ə to né-je kí səi 'gəi rəm, b́a ta kí tɔgrɔ-ti kí ngɔsnə kinlé kərə kadi nja-si uwə nangi mɛɛ-é-ti maji rəm tɔ. ¹³ Kinə m'isi kə dɔ-m taá nə bəy lé, m'oo m'adi tɔ tó-é kadi m'ole mɛɛ-si dɔ-ti kadi isi-né kəm dɔ rɔ-si-ti. ¹⁴ Kdɔ titi kí 'Babə lə-ji Jeju Kristi adi-m m'gə-né lé, mə ya kərə m'gə maji kí ndɔ kisi-m kə dɔ-m taá nəy goji ngá. ¹⁵ Ngà m'a ra né-je kər-kər lay kdɔ kadi lé m'inə-si kərə rəmə mɛɛ-si ole dɔ néndó-je-ti kinlé. ¹⁶ Kdɔtalə jə j'un go tasu-je kí kəy ngangi-é kər-kər kin b́a j'adi-si 'gəi-né tógi, kə ree lə 'Babə lə-ji Jeju Kristi lé al. Ngà jə j'oo ndógi kí ɛ ndógi toji-né riɓa liə kə kəm-ji. ¹⁷ †Kdɔtalə Bɔbi-é Lubə b́a adi-é riɓa, kə kɔsgaji, loki ɛ kí to njəriɓa kí nɔ lé ya pa panè: ɛ kinlé to ngon-m ə m'ində-é dan kəm-m-ti rəm, b́a rɔ-m nəl-m dɔ-é-ti nɔ rəm tɔ. ¹⁸ Ndi dow kinlé ba dɔrɔ-ti adi j'oo, loki j'a-né kə Jeju dɔ mbal-ti kí aa njay. ¹⁹ Ə ta lə njəpata-je kí ta Lubə-ti kí j'gə maji kí to ta kí tɔgrɔ-ti kí səi 'rai maji adi isi indəi mbi-si ooi-né kinlé, to titi lampi kí ndógi londul-ti sar kadi lo tijə-né yərərə ə kadi londógi lə Kristi ndógi mɛɛ-si-ti titi kí ngòrongi ndógi-né dɔnangi-ti kin bə. ²⁰ Kete nɔ né-je-ti lay lé, kadi 'gəi kí ta kí ta Lubə-ti kí tɔ mɛɛ mbete-ti kí aa njay kinlé, kərə ya kərə dow à kun kdɔ kər mɛɛ-é kə dɔrɔ-é al. ²¹ Kdɔtalə ta kí ta Lubə-ti tɛɛ kə mɛɛndigi lə dow al, ngà to Ndil kí aa njay b́a ɔsi dow-je adi 'pa ta kí ta Lubə-ti.

2

Njéndó dow-je né-je kí ngəm

Jud 3:16; 2Ti 3:1-9

¹ Kete low dan Israyel-je-ti ya kərə njəkəɔta-je kí 'ba rɔ-dé njəpata-je kí ta Lubə-ti d'isi nɔɔ. Gangi-é kin ya njéndó dow-je né-je kí ngəm d'a kə-né dan-si-ti nɔɔ tɔ. Dɛ d'a ree kə néndó-je kí ngəm kullə dan néndó-je-ti lə-dé kur-né dow-je wale kadi 'tuji. 'Babə kí to njətaa-dé kilə-dé taá lé, mɛɛ néndó-je-ti lə-dé rəmə, 'naji 'panə n'gəi-é al, adi dɛ ya d'a kun tuji kí à kubə-dé nangi busi kdɔ kilə dɔ-dé-ti. ² Dow-je nɔ ya d'a kun go-dé mɛɛ panjiyə-dé-ti kí jugi-jugi ə ta lə-dé ya dow-je d'a pa-né ta kí maji al dɔ ta-ti kí tɔgrɔ-ti. ³ Kəmnɔdà là ra-dé, adi d'a kədi-si kə ta-je kí ta-dé-ti kdɔ kuso-si kare-kare bə ya. Ngà low nɔ ya ta kí gangi kí sɔbi dɔ-dé isi njiyə jan-jan nɔɔ rəm, b́a tuji isi ngəbi-dé pèrèrə rəm tɔ.

† 1:17 1:17 Mat 17:1-5; Mar 9:2-7; Luk 9:28-35

4 Kdo malayka-je kí ndóki 'ra majal lé, Lubə inə-dé al, ngə uwə-dé ungi-dé bolebe-ti kí sɔy-é goto lo kí ndul-ti, lo kin bá 'tó-dé titi kdo ngəbi-né ta kí gangi; 5 dow-je kí donangi-ti kí low ndóki lé, loki Lubə adi man bəlim ree un njəra né kí tò nɛ takəm-é-ti lé, ɛ inə-dé al bə ya tɔ. Dow-je jinəy joo bá ɛ aji-dé ə Nuwe to kí dan-dé-ti tɔ. Nuwe lé bá to njékilə mbɛ né ra kí njururu. 6 Lubə gangta do bebo Sodom-ti kɪ bebo Gomor-ti, ró-dé kɪ pər ruki-ruki kadi to né toji kdo njəra né-je kí to nɛ kí mɛɛ ndo-je-ti kí à ree. 7 Ngə Lubə aji Loti kí to njəra né kí njururu. Loti lé, kullə kaya lə bokaya-je kinlé adi-é mɛɛkɔ nɔ. 8 Njəra né kí njururu kinlé, isi dan-dé-ti nɔɔ ə ndo-je lay ya rɔ-é ati-é kanana, kdo ɛ oo né-je kí maji al maji al kɪ kəm-é rəm, bá ta-é usi mbi-é-ti mbi-é-ti rəm tɔ. 9 Né kin toji toki dow-je kí njékilə kuji do 'Babe-ti lé, 'Babe gə kaji-dé ta kɔ-ti, ngə njəra né-je kí njururu al bá à kində-dé kɔji-dé ndo gangta-ti tɔ. 10 Kí boy nɔ rəmə, to ta lə dɛ kí bo ra né-je kí tò nɛ ra-dé loti-loti, adi 'sangi kadi 'ra né-je kí maji al kí nəl daji rɔ-dé kin ə 'nədi-né tɔgi lə 'Babe.

Dɛ d'oo rɔ-dé kɪ dow-je kí 'ngay rəm, 'to njékində kàdi-dé-je rəm, adi 'bəl pa ta kí maji al do njériɓa-je-ti* al. 11 Malayka-je kí tɔgi-dé itə-dé rəm, 'ngə d'itə-dé rəm kin ya kàrè 'gangi ta do njériɓa-je-ti kinlé al rəm, bá 'pa ta kí maji al do-dé-ti nɔ 'Babe-ti al rəm tɔ. 12 Dow-je kí njəra né-je kí njururu al kinlé, kuu do-dé oy mburuki tanɔ kí dɔ-je kí d'ɔ kdo kadi dow uwə-dé ə tɔl-dé ya par kin bə. Adi né kí dɛ 'gə al kàrè, dɛ 'pa ta kí maji al do-ti rəm. D'a tɔl-dé titi kí dow-je 'tɔl-né dɔ-je kin bə. 13 Né ra kí njururu al lə-dé lé ya à to nékugə doji-dé. Nəl-dé nɔ kadi 'ra kaya kada rəsi takəm dow-je-ti. Dowbɛ-je kinlé, loki d'isi sə-si ta nékuso-je-ti kí lo ra nɔy-je-ti rəmə, 'ra né rɔsɔl-je kɪ né-je kí tuwə ra al rəm, bá rɔ-dé nəl-dé lo kədi dow-je-ti rəm tɔ. 14 Lo koo lə-dé to lo koo kaya ya bə; 'ra majal pi kàrè usi rɔ-dé-ti al rəm, d'ədi dow-je kí kadmɛ lə-dé yay; kəmnda là ya rusi mɛɛ-dé nji-nji; 'to dow-je kí ndɔl tò do-dé-ti. 15 Loki 'tusi rəbi kí njururu d'inə lé, 'ndəm d'un rəbi kí go Balam-ti kí to ngon lə Béɔr. Balam† lé nékugə doji kí njururu al bá ɛ ndigi. 16 Adi 'ndangi-é kdo kaldota liə. Kɔ koro kí to dɔ kí lé à pa ta al ya ə pa ta adi ndi-é bá ndi dow ə gangi njəɓa rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti do kullə mbə-ti liə.

17 Njéndó dow-je né-je kí ngəm kinlé, 'tanɔ kɪ kəm kənɛnɛ kí man goto-ti kin bə rəm, 'tanɔ kɪ kilndi kí yəlbo tində sane kin bə rəm; lo kí ndul ndi-ndi ya bá toki kuwə do-é ngəbi-dé-né. 18 Ta-je kí mɛɛ wəy kare ya 'tidə d'adi ngə njim rəm, bo né-je kí maji al maji al ya d'ədi-né dɛ kí ngosnə bəy ə 'tɛɛ ji dow-je-ti kí 'ndəm d'ur wale. 19 Dɛ d'un mindi-dé d'adi-dé toki d'a to bə lə né madi al ngə. Rəmə dɛ njəpa-é-je lé ya 'to bə-je lə majal. Kdotalə nɔ-nɔ ya to bə lə né kí njəkɔbe do-é-ti. 20 Kdo kinə gə kí dow-je 'gə Jeju Kristi kí to 'Babe lə-ji rəm. Njəkaji-ji rəm kin ra adi 'tɛɛ kɔgi mɛɛ né-je-ti kí donangi-ti nɛ kí tò nɛ takəm Lubə-ti, bá 'təl 'ndəm majal-é-je mbul-mbul gogi rəm, ə d'adi majal ɔ be do-dé-ti rəm lé, kisi-dé kí gogi nɛ kin təl majal nɔ itə kí kete bəy. 21 Kdotalə, kinə lé 'gə rəbi ra né kí njururu lé al rəmə à tò soti kitə kadi

* 2:10 2:10 Njériɓa-je kinlé dow-je madi 'panə to ndil-je, dɛ kí nɔ-je 'panə to Malayka-je ə dɛ kí rangi 'panə to ta kí səbi do dow-je kí ri-dé ɓa nɔ tɔ. † 2:15 2:15 Balam to dow kí kete low nɔ ɓi to dow kí gangi ɓal-je-ti kí Piyər ndangi-né mbete kin al (Kni 22-24; 31:16).

'gə ya b́a 'təl gidi-dé d'adi ndukun kí aa njay kí toki 'ndó-dé. ²² Gosta kí njururu pa ta sɔbi-né dɔ-dé panè: «Bisi təl ɔ̄ tɔmɔ̄ liə ə kɔsɔngi ndogi man ində lo tɛɛ bə ya kàrè təl ɔw rogi rɔ-é bɔr-ti gogi.»

3

Ta kí sɔbi dɔ təl ree lə 'Babe Jeju

Mat 24:37-38; 2Te 1:7-10; Jud 17-23

¹ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, mbete kí nè kinlé to kí njəkung-ti joo ngá b́a m'ndàngi madi-si tin. Mbete-je kí joo lay kin ya m'pa ta-ti m'ole-né mɛɛ-si dɔ né-je-ti madi kadi 'gəi maji yéróró. ² Bè kɔɔ kadi mɛɛ-si ole-né dɔ né-je-ti kí ndɔki njépata-je kí ta Lubə-ti kí d'aa njay 'pa ta-é kete lé rəm, kadi mɛɛ-si ole-né dɔ ndukun-ti lə Njəkaj-i jí kí 'to 'Babe kí njəkɔwkulə-je lə-si 'ndó-si kin rəm. ³ †Né kí kadi 'gəi maji é:n: Mɛɛ ndɔ-je-ti kí dɔbəy-ti lé, njésɔklo-je kí sɔklo rusi mɛɛ-dé nji-nji d'a ree kɔɔ sɔki dow-je ə panjiyə-dé ɔw go-nə-ti kɔ̄ kəmnda lə-dé. ⁴ Dɛ d'a sɔki dow-je panè: «É é un mindi-é panè n'a təl ree lé, à təl ndɔ kí rá-ti wa? Kɔɔ low nɔ̄ kí ka-ji-je d'oy kinlé, né-je lay ya tò gangi-é-ti kí ndɔki tò-né low nɔ̄ lo kində gin né-je-ti kinlé ya bəy.»

⁵ Kɔɔ né-je kí d'oo géróró ya 'ra toki né kí mɛɛ-dé oy dɔ-ti bè lé é:n: Ndɔki Lubə pa ta ya dɔrə tɛɛ rəm, b́a ta kí ta-é-ti lé ya dɔnangi ubə-né dan man-ti mɔ̄n ə man ra-é adi umə nati maji rəm tɔ. ⁶ Rəmə gangi-é kin ya tɔ b́a dɔnangi kí ndɔki kete tuji-né kɔ̄ kəm rəbi man kí tuú dɔ-é ləti-ləti. ⁷ Ngà ko ta kí káre-rè kinlé ya ində dɔrə kɔ̄ dɔnangi kí ngɔsnə kin ngangəm ngəbi-né pər, kɔɔ ndɔ gangta rəm, ndɔ tuji dow-je kí njəkilə kuji dɔ Lubə-ti al rəm.

⁸ Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, né káre kí kadi mɛɛ-si oy dɔ-ti al é:n: Nɔ̄ 'Babe-ti lé ndɔ káre toki b́al bɔdɔgi bè ə b́al bɔdɔgi toki ndɔ káre bè tɔ. ⁹ Kinə 'Babe un mindi-é kɔɔ ra né lé, à ra ya b́i à kilə kisi dɔ-ti mbay titi kí dow-je madi 'gir-né kinlé al. É to njəkilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti kɔɔ-si; ɛ ndigi kadi dow káre ya kàrè oy kɔgi al, ngà ndigi kadi dow-je lay 'tusi panjiyə-dé kí maji al d'inə kɔgi.

¹⁰ †Ndɔ lə 'Babe à kubə dow-je nangi busi tanə kɔ̄ ree njəbogi bè. Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé, ká dɔrə à b́a kɔr lo loy-loy rəmə dɔrə à goto, pər à ró né-je kí titi ə à sane kati-kati, pər à kɔ̄ dɔnangi kɔ̄ né-je kí titi lay.

¹¹ Kinə né-je lay kin ya tò kadi tuji tanə bè lé, a kadi panjiyə-si kɔ̄ nam kadi Lubə-ti lə-si aa njay tanə ban b́a à kusi lo-é-ti é:n wa! ¹² 'Ngəbi ndɔ lə Lubə ə 'rai kadi ndɔ kinlé ree kalangi. Ndɔ-é-ti kinlé, pər à kɔ̄ dɔrə kɔɔ ró-é ruki-ruki rəm, b́a né-je kí titi kàrè à lɛ lóróró rəm tɔ. ¹³ †Ngà gangi-é kí ɛ un-né mindi-é adi-ji kin ya, jəi j'isi j'ngəbi dɔrə kí sigi kɔ̄ dɔnangi kí sigi kí né ra kí njururu tò-ti.

Lubə to njəkilə mɛɛ-é dɔ madi-é-ti

¹⁴ Gin-é kin b́a səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, kaglo kí j'isi 'ngəbi-né kinlé, 'nduri dɔ rɔ-si-ti kɔɔ kadi Lubə ree ingə-ji rəmə j'aai njay rəm, ta goto dɔ-ji-ti rəm, j'isi kɔ̄ lapiya rəm tɔ. ¹⁵ Kadi 'gəi maji kí kilə mɛɛ dɔ madi-é-ti lə 'Babe lə-ji kinlé to kaji lə-si, titi kí ngonkɔ-ji Pol kí j'ində-é dan kəm-ji-ti kàrè ndàngi-né mbete adi-si kɔ̄ gosi-é kí Lubə

adi-é kadi ra-né kin ya to. ¹⁶ To ta kin ya to fá Pol pa mee mbete-je-ti liə lay lo-je-ti kí ɛ pa ta sobi-né do ta-je kinlé ə lo-é-je-ti kinlé ta-je kí lo gə mee-é ngə tò-ti nɔɔ, adi njégə né al-je kɪ dow-je kí tógi-dé asi al, d'or mee ta-é-je lé kɪ lo-é al, titi kí d'or-né mee ndəgi ta-je kí mee mbete-ti kí aa njay kɔ tuji lə-dé kin bè to.

¹⁷ Beba səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti lé, ta-je kin usi mbi-si-ti kete ngá, ən é ooi go rɔ-si maji, nè njékilə kuji do Lubə-ti al, kí 'ndəm kin d'a kɪ kor-si go-dé-ti kadi 'tusi kə gərərə lə-si inəi kɔgi. ¹⁸ Ngà kadi owi kí kete-kete mee ramaji-ti kɪ mee gə 'Babe-ti lə-ji kí to Njékaji-ji Jeju Kristi. Kadi riɓa tò kɪ liə kí ngɔsnè-ti kin rəm, fá sartagangi rəm to! Amen!

Mbete kí d̄os̄ay kí

J̄a ndàngi

Ta-je kí d̄o mbete-ti kí d̄os̄ay kí J̄a ndàngi

Njèk̄owkul̄o J̄a ndàngi mbete kin k̄d̄o ra-né k̄i njèkadmēe-je mēe kuw̄ə-ti kí d'uw̄ə-n̄a lubi-lubi k̄i Lub̄ə r̄əm, d'uw̄ə-n̄a lubi-lubi k̄i ngank̄ɔ-dé-je, k̄i k̄ɔnan-dé-je mēe kadmēe-ti r̄əm. Mbete kinlé, k̄úji ndàngi-é t̄o gay k̄i nd̄oḡi mbete-je, ngà ta kí njèndàngi-é panè: «S̄əi» kin r̄əm, ta kí ɛ panè: «Ngan-m-je kí nd̄e» kinlé toji kí njèndàngi mbete kinlé ndàngi adi dow-je madi ya tagay. Mbete kinlé, ri njèndàngi-é goto mēe-é-ti, ngà ɛ toji r̄o-é lo k̄or-é-ti kí 1:1 kí dow kí oo Jeju kaglo-ti kí Jeju isi-né d̄onangi-ti nè. Mbete kinlé k̄úji ndàngi-é r̄əm, mbete Poyta-je kí k̄áre r̄əm, ya toji kí njèndàngi-é to J̄a kí to kí k̄áre dan njéndó né-je-ti l̄ə Jeju kí d̄oḡi gidi-é joo kí njèndàngi mbete Poyta kí Maji kí ri J̄a t̄o d̄o-ti. Dow-je kí J̄a ndàngi mbete adi-dé bá ɓa-dé «ngan-je kí nd̄e» kinlé, to njèkadmēe-je kí ɛ ndigi-dé n̄a. D̄e 'to njèk̄own̄a-je kí gay-gay kí d'isi k̄ɔbe-ti l̄ə dow-je kí R̄əm, d̄onangi Aji-ti kí ngon-é kí ɓone bè 'ɓa-é Turki. J̄a to njèk̄or n̄ɔ-dé kaglo-ti kí n̄ay n̄a al kadi oy-né. J̄a panè: Lub̄ə to londógi ('Ndó 1:5) r̄əm, to njèndigi dow-je r̄əm (4:8,16). Londógi toji ta k̄i t̄ogro-ti. Mēe k̄əy mbete-ti kí d̄os̄ay kí J̄a ndàngi lé, ɛ osi kagi d̄o maji-ti kí maji kadi dow ḡə ndógi l̄ə ta kí t̄ogro-ti, ɛ kadi panjiȳə-é ɔw nati sīə k̄d̄o kadi dowbé ɔ mēe kuw̄ə-n̄a lubi-lubi-ti k̄i Lub̄ə r̄əm, k̄i njèkadmēe-je kí rangi r̄əm. Beɓa à ra kadi d̄e kí 'to njèkadmēe-je d'usi-né mēe majal-ti k̄d̄o néndó-je kí ngom l̄ə njék̄osi ta Kristi kin al ('Ndó 2:18-23). Mēe k̄əy mbete-ti kí njèkunḡi-ti joo kí J̄a ndàngi lé, ɛ osi kagi d̄o ndigi dow-je-ti kí ɛ bá to gin kuw̄ə-n̄a lubi-lubi kinlé.

Kul̄ə gin ta

J̄a 1:1-14

¹ †Né kí t̄o lo kul̄ə gin-é-ti nu, né kí j'oo ta-é k̄i mbi-ji, né kí j'oo k̄i k̄əm-ji, né kí j't̄ən joo maji-é bá j'od̄i r̄o k̄i ji-ji r̄əm lé, to né kí sobi d̄o ta kí njèkad̄i dow-je d'isi k̄əm; ² †ə kisk̄əm lé, toji r̄o-é ndaa-ti r̄əsi adi j'oo k̄i k̄əm-ji, j'pa ta-é j'adi dow-je; kisk̄əm kí sartaganḡi kí isi nati k̄i B̄obi-ji bá toji r̄o-é ndaa-ti r̄əsi ta k̄əm-ji-ti lé bá, j'il̄ə mb̄e-é j'adi-si. ³ Né kí j'oo ta-é k̄i mbi-ji ɛ k̄əm-ji oo r̄əm lé, bá j'il̄ə mb̄e-é j'adi-si, k̄d̄o kadi s̄əi k̄àrè adi j'uw̄əi-né-n̄a lubi-lubi t̄o. ɛ kuw̄ə-n̄a lubi-lubi l̄ə-ji lé, to kuw̄ə-n̄a lubi-lubi k̄i B̄obi-ji r̄əm, bá to kuw̄ə-n̄a lubi-lubi k̄i Ngon-é Jeju Kristi r̄əm t̄o. ⁴ Ta kinlé, j'ndangi j'adi-si k̄d̄o kadi r̄on̄əl l̄ə-ji ɔr-né njuti.

Njiȳə lo kí ndógi-ti

⁵ Ta kí j'oo ta Jeju Kristi-ti bá j'ow k̄i kid̄ə-si tin: Lub̄ə to londógi, lo kí ndul goto r̄o-é-ti.

⁶ Kinə j'painè j'uwəi-nə lubi-lubi siə ya bá j'njiyəi lo kí ndul-ti bəy rəmə, j'ədi ta kí kədi bi j'rai né kí ɔw nati kə ta kí tɔgrɔ-ti al. ⁷ Ngà kinə j'njiyəi lo kí ndógi-ti titi kí Lubə ya kə dɔ-é isi-né lo kí ndógi-ti kin bə rəmə, j'toi dow-je kí j'uwəi-nə lubi-lubi rəm, bá məsi Ngon-é Jeju bɔr majal-je lə-ji kɔgi lay rəm tɔ.

⁸ Kinə j'painè j'rai majal al rəmə, jəi ya j'ədi rɔ-ji ə ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-ji-ti. ⁹ Ə kinə j'ɔri man dɔ majal-je-ti lə-ji rəsi tɔ rəmə, ɛ to njəkə dɔ ndi-é-ti rəm, njəra né kí njururu rəm, adi à kiŋə go majal-je lə-ji lé kɔgi rəm, bá né-je kí njururu al kí j'rai kàrè à bɔr kɔgi lay rəm tɔ. ¹⁰ Ngà kinə j'painè j'rai majal al rəmə, j'bai-é njəkəɗta rəm, bá ta liə kàrè goto mɛɛ-ji-ti rəm tɔ.

2

¹ Ngan-m-je, m'ndàngi ta kin m'adi-si kɔ kadi 'rai majal al. Ngà kinə dow madi ra majal rəmə, njəpata gangi-né dɔ-ji rɔ Bobi-ji-ti isi nɔɔ, to Jeju Kristi kí to dow kí njururu. ² Jeju Kristi lé, ɛ ya kə dɔ-é ilə rɔ-é kɔkare-ti oy kɔ majal-je lə-ji; ɛ oy kɔ majal-je lə-ji jəi ya par al, ngà kɔ majal-je lə dow-je lay kí dɔnangi-ti nɛ tɔ.

Təl rɔ go ta-ti lə Lubə kə ndignə

Mat 7:21-23; Jā 13:34,35; 14:21-24

³ Né kí j'gəi-né kí j'gəi Lubə lé, to təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə. ⁴ Dow kí panè n'gə-é ya bá təl rɔ-é go ndukun-je-ti liə al lé, to njəkəɗta ə ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-é-ti. ⁵ Ngà dow kí təl rɔ-é go ta-ti lə Lubə lé, dowbé ndigi-é adi ɔr njuti. Né kí j'gəi-né kí j'toi dow-je kí j'nami kàdi-é-ti ɛn: ⁶ Dow kí pa rəsi panè n'nam kàdi-é-ti lé, dowbé à kadi panjiyè-é tanə kə panjiyè 'Babe ya bə tɔ.

⁷ †Səi kí m'ində-si dan kəm-m-ti, to ndukun kí sigi bá m'ndàngi m'adi-si al, ngà to ndukun kí low kí ingəi lo kulə gin-é-ti* kin ya; ndukun kí low kinlé, to ta kí ooi kete kin ya. ⁸ Rəm bá to ndukun kí sigi kí m'ndàngi m'adi-si ya rəm; ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ tɔji rɔ-é rɔ Kristi-ti rəm, tɔji rɔ-é rɔ-si-ti rəm; kɔɗtalə londul goto ə londógi kí tɔgrɔ-ti bá isi ndógi ngà.

⁹ Dow kí ɔsi ngonkɔ-é kə ta ya rəmə ba rɔ-é njəkisi lo kí ndógi-ti lé, to dow kí isi lo kí ndul-ti ya bəy. ¹⁰ Dow kí ndigi ngonkɔ-é lé, to dow kí isi lo kí ndógi-ti ə né kí à ra-é kadi usi ya goto. ¹¹ Ngà dow kí ɔsi ngonkɔ-é kə ta lé, to dow kí isi lo kí ndul-ti; dowbé njiyə lo kí ndul-ti ə gə lo kí isi ɔw-ti al, kɔɗtalə londul kəm-é-ti ndi-ndi.

¹² M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-m-je, kɔɗtalə majal-je lə-si toki kiŋə go-é kɔgi kə takul Jeju Kristi.

¹³ M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi bobi ngan-je, kɔɗtalə njəkisi lo kulə gin-é-ti lé, səi 'gəi-é.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-je kí rɔ-si tɔ kəm, kɔɗtalə səi 'təti rɔ Njəmɛɛndul.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi ngan-je, kɔɗtalə səi 'gəi Bobi-si.

¹⁴ M'ndàngi ta-je kin m'adi-si səi bobi ngan-je, kɔɗtalə səi 'gəi njəkisi lo kulə gin-é-ti nɔ.

† 2:7 2:7 Jā 13:34 * 2:7 2:7 Ta kinlé sɔbi dɔ kulə gin kadmɛɛ lə-dé.

M'ndàngi ta-je kin m'adi-si sɔi ngan-je kí rɔ-si tò kəm,
kɔtɔlɛ sɔi lé tɔgi-si tò rəm, ta lə Lubə uwə lo kisi mɛɛ-si-ti rəm,
bá sɔi 'təti rɔ Njɛmɛɛndul rəm tɔ.

¹⁵ Adi bo duniŋa ra-si al rəm, bá adi bo né-je kí duniŋa-ti ra-si al rəm tɔ. Kinə bo ra duniŋa ra dow rəmə, dowbé ndigi Bɔbi-ji Lubə al. ¹⁶ Kɔtɔlɛ né-je lay kí duniŋa-ti kí to, kəmnda né kí ra dow-je, kɔ né-je kí nəl kəm dow-je, kɔ kində kàdɔ kɔ nékingə-je kinlé, to né-je kí i rɔ Bɔbi-ji Lubə-ti al, ngà i duniŋa-ti nè. ¹⁷ Ə duniŋa à goto rəm, bá kəmnda né-je kí titi kàrè à goto rəm tɔ; ngà dow kí njèra né kí mɛɛ Lubə ndigi lé isi kəm ya sartagangi.

Ta kí sɔbi do njèkɔsi ta Kristi

Jà 16:13-15

¹⁸ Ngan-je, to kaglo kí dɔbɔy ndɔ-je-ti ngá; titi kí ooi-né 'panè njèkɔsi ta Kristi à ree lé, ooi, bone bè kin njèkɔsi ta Kristi 'nɔ ngá, ə gangi-é kin ya j'gəi-né kí to kaglo kí dɔbɔy ndɔ-ti lé ngá. ¹⁹ Njèkɔsi ta Kristi lé, 'tɛɛ dan-ji-ti nè ya d'ɔw, ngà to bá 'to 'lə-ji al; kɔtɔlɛ kinə 'to 'lə-ji rəmə lé d'a kisi sə-ji; ngà kinə kí d'inə-ji d'ɔw kinlé ya toji ndaa-ti rəsi kí dow-je lay kin ya 'to 'lə-ji dɔrɔ al. ²⁰ Sɔi rəmə, njèkaa njay adi-si Ndil-é† adi sɔi lay ya 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti. ²¹ Gə bá sɔi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti al bá m'ndàngi-né ta-je kin m'adi-si kɔ al; ngà m'ndàngi m'adi-si kɔtɔlɛ sɔi 'gəi ta kí tɔgrɔ-ti rəm, bá 'gəi kí takədi káre ya kàrè à kɔ rɔ ta kí tɔgrɔ-ti-ti al rəm tɔ.

²² Nɔ bá to njèkəɔta ta wa? Dow kí njənaji panè Jeju to Kristi‡ al lé, bá to njèkəɔta ya al wa? Dowbé kinlé to njèkɔsi ta Kristi, kɔ ə naji panè n'gə Bɔbi-ji al rəm, n'gə Ngon-é al rəm. ²³ Dow kí rá-rá kí naji panè n'gə Ngon lə Lubə al rəmə, dowbé gə Bɔbi-é al ya tɔ; dow kí pa ta rəsi panè: Jeju to Ngon lə Lubə rəmə, dowbé gə Bɔbi-é tɔ.

²⁴ Sɔi rəmə, ta kí ooi lo kulə gin-é-ti nɔ lé, adi ta-é ra bə mɛɛ-si-ti. Kinə ta kí ooi lo kulə gin-é-ti nɔ§ kin ra bə mɛɛ-si-ti rəmə, sɔi kàrè a nami kàdɔ Ngon lə Lubə-ti rəm, a nami kàdɔ Bɔbi-é-ti rəm. ²⁵ Ə kunmindi kí Lubə un adi-ji lé, to kunmindi kí sɔbi do kiskəm kí sartagangi.

²⁶ Ta lə dow-je kí 'ndigi kədi-si kur-si wale lé bá m'ndàngi m'adi-si tin. ²⁷ Sɔi rəmə, Ndil* Lubə kí Kristi adi-si lé, tò mɛɛ-si-ti adi ɔwi ndoo kadi dow ndó-si né al†; ngà titi kí Ndil kí ə adi-si ndó-si-né né-je lay, ə ə to njəta kí tɔgrɔ-ti bi to njèkəɔta al lé, ɔi mɛɛ ta-ti liə titi kí ə ndó-si-né‡.

Ta kí sɔbi do ngan lə Lubə

Ròm 8:14-19

²⁸ Ngan-m-je kí ndɛ, beba, 'nami kàdɔ Kristi-ti kɔ kadi ndɔ kí à tɛɛ toji-né rɔ-é ndaa-ti rəsi lé, mɛɛ-ji nda kay rəm, bá kadi ndɔ ree-é-ti kàrè rɔ-ji sol-ji takəm-é-ti al rəm tɔ. ²⁹ Kinə 'gəi kí Kristi to dow kí njururu rəmə, kadi 'gəi kí dow kí rá-rá kí to njèra né kí njururu lé, to dow kí Kristi oji-é.

† 2:20 2:20 Ubi kin toji Ndil kí aa njay kí Jeju adi dow-je kí d'adi-é mɛɛ-dé. ‡ 2:22 2:22 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. § 2:24 2:24 Ta kinlé sɔbi do kulə gin kadmɛɛ lə-dé. * 2:27 2:27 Ndil kinlé, to ta kí káre-rè kɔ ta lə ubi kí ta-é tò lo ndó-é-ti kí mɛɛ 1Jà 2:20

† 2:27 2:27 Ta kinlé to ta lə mbati néndó-je lay al, ngà to ta kí sɔbi do njéndó dow-je né-je kí ngom. ‡ 2:27 2:27 Jà 16:13-15

3

¹ †Ooi ndigi kɨ Bɔbi-ji Lubə ndigi-ji mbing ya adi 'ɓa-ji ngan lə Lubə kin! Ə j'toi ngan lə Lubə lé ya rəm tɔ. Dow-je kɨ dɔnangi-ti nè lé, 'gə-ji al, kɔɔ gə kɨ dɛ 'gə Lubə al tɔ.

² Səi kɨ m'ində-si dan kəm-m-ti, ɓone bè kinlé j'toi ngan lə Lubə ə né kɨ j'a toi lé, tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti al ɓəy; ngà j'gəi kɨ ndɔ-é kɨ Kristi à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti lé, j'a titi-nə siə bè, kɔɔ j'a kooi daji rɔ-é kɨ kəm-ji. ³ Dow kɨ rá-rá kɨ ɔw kɨ nékində mɛɛ dɔ-ti kɨ bè kin rəmə, dowbé adi panjiyə-é aa njay titi kɨ 'Babe aa-né njay kin bè tɔ.

⁴ Dow kɨ rá-rá kɨ ra majal lé, al dɔ ndukun tɔ; kdɔtalə majal kɨ ra lé to kal dɔ ndukun. ⁵ †Səi 'gəi kɨ 'Babe ree kɔɔ bɔr majal-je lə dow-je kɔgi ə ɛ ra majal nja káre al. ⁶ Dow kɨ rá-rá kɨ nam kàdi-é-ti lé, à kisi ká ra majal-ti al; ə dow kɨ rá-rá kɨ isi ká ra majal-ti rəmə, to dow kɨ oo-é al rəm, ɓá gə-é al rəm.

⁷ Ngan-je, adi dow ədi-si al. Dow kɨ njəra né kɨ njururu lé, to dow kɨ njururu titi kɨ 'Babe to-né dow kɨ njururu kin bè. ⁸ Dow kɨ isi ká ra majal-ti lé, to dow lə Sú, kdɔtalə Sú ra majal lo kulə gin-é-ti nɔ. Ngon lə Lubə ree kɔɔ tuji kullə-je lə Sú kɔgi. ⁹ Dow kɨ rá-rá kɨ Lubə oji-é lé, à kisi ká ra majal-ti al ngá, kdɔtalə ko né lə Lubə tɔ mɛɛ-é-ti adi ɛ à kisi ká ra majal-ti al, kdɔtalə Lubə oji-é ngá. ¹⁰ Né kɨ tɔji kɨ ngan lə Lubə 'to gay kɨ ngan lə Sú ɛn: Dow kɨ rá-rá kɨ isi ká ra né-ti kɨ njururu al lé, to dow lə Lubə al rəm, ɓá dow kɨ ndigi ngonkɔ-é al kàrè to dow lə Lubə al rəm tɔ.

Ta kɨ dɔ ndigi-nə-ti

¹¹ †Ta kɨ ooi lo kulə gin-é-ti nɔ* lé ɛn: J'ndigi-nə. ¹² Adi j'ndaji kullə ra Kayin kɨ to dow lə Njɛmɛndul kin al; ndɔki Kayin lé tɔl ngonkɔ-é. Ə kɔɔ ri ɓá tɔl-é-né wa? Tɔl-é kdɔtalə kullə ra-é majal ə 'lə ngonkɔ-é lé ɓá tɔ njururu†.

¹³ Ngankɔ-m-je kɨ njékadmɛɛ, kinə dow-je kɨ dɔnangi-ti nè d'ɔsi-si kɨ ta rəmə, adi ra-si ɓəl al. ¹⁴ †Jəi lé, ndigi kɨ j'ndigi ngankɔ-ji-je kɨ njékadmɛɛ-je kinlé ɓá tɔji adi j'gəi kɨ j'indəi dan koy j'gangi j'tɛɛi kiskəm-ti. Dow kɨ ndigi dow-je al lé, to dow kɨ oy. ¹⁵ Dow kɨ rá-rá kɨ ɔsi ta ngonkɔ-é lé, to njètɔl dow-je ə səi 'gəi kɨ dow kɨ njètɔl dow-je lé, kiskəm kɨ sartagangi goto rɔ-é-ti. ¹⁶ Ndigi dow-je lé, né kɨ j'gəi-né ɛn: Kristi adi rɔ-é koy kɔɔ ta lə-ji. Jəi kàrè tɔ kadi j'adi rɔ-ji koy kɔɔ ngankɔ-ji-je tɔ. ¹⁷ Kinə dow ɔw kɨ nékingə kɨ dɔnangi-ti nè, ə oo ngonkɔ-é kɨ ndoo né ra-é ya rəmə oo kəmtondoo liə al lé, dowbé à panə Lubə ində ndigi dow-je mɛɛ-n'ɛ-ti tɔ ɓan wa? ¹⁸ Ngan-m-je, adi j'ndigi-nə kɨ ta kɨ ta-ji-ti əse kɨ ndaa ta-ji par al, ngà j'rai kɨ nə kɨ né kɨ ji-ji-ti kɨ kəm rəbi ta kɨ tɔgrɔ-ti.

Ta kɨ dɔ mɛɛ kɨ nda kay nɔ Lubə-ti

¹⁹ Bəba j'a gəi-né kɨ j'toi dow-je kɨ njékun go ta kɨ tɔgrɔ-ti rəm, ɓá mɛɛ-ji à kusi-né nangi pɔ nɔ-é-ti rəm tɔ. ²⁰ Ə lé mɛɛ-ji uwə-ji kɨ ta kɨ

† 3:1 3:1 Jə 1:12 † 3:5 3:5 Jə 1:29 † 3:11 3:11 Jə 13:34 * 3:11 3:11 Ta kinlé ɔɓi dɔ kulə gin kadmɛɛ lə-dé. † 3:12 3:12 Kgn 4:1-8 † 3:14 3:14 Jə 5:24

kəm rəbi kì ban-ban ya kàrè, Lubə to 'boy itə mɛɛ-ji rəm, ɛ gə né-je lay rəm.

²¹ Sɛi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti lé, kinə mɛɛ-ji uwə-ji kì ta al rəmə, mɛɛ-ji nda kay nɔ̄ Lubə-ti. ²² Ri-ri ya bá j'dəji-é kàrè, à kadi-ji, kɔ̄ j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə rəm, j'rai né kì nəl-é rəm.

²³ †Ooi, ndukun liə ɛn: Kadi j'adi mɛɛ-ji Ngon-é Jeju Kristi rəm, kadi j'ndigi-nə titi kɪ un-né ndu adi-ji lé rəm tɔ. ²⁴ Dow kɪ təl rɔ-é go ndukun-je-ti lə Lubə lé, to dow kɪ nam kàdì Lubə-ti rəm, Lubə isi mɛɛ-é-ti rəm. Ə kì takul Ndil kɪ aa njay kɪ Lubə adi-é isi mɛɛ-ji-ti bá j'gəi-né kɪ Lubə isi mɛɛ-ji-ti tɔ.

4

Ta kɪ sobi do njéndó dow-je né-je kì ngom

¹ Sɛi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti, dow-je lay kɪ 'pa ta 'ba-né ri Ndil kɪ aa njay lé adi-dé mɛɛ-si dɔrɔ al; ngà 'nəi-dé ooi, kɔ̄ kadi 'gəi dɛ kɪ 'to 'lə Lubə. Kɔ̄tələ njəkəɔta-je kɪ njéba rɔ-dé njépata-je kɪ ta Lubə-ti 'nə dɔnangi-ti nè. ² Né kɪ a gəi-né Ndil kɪ to Ndil lə Lubə ɛn: Dow kɪ pa ta rəsi panè: Jeju Kristi lé ree təl rɔ-é dow-ti rəmə, to dow lə Lubə; ³ ə dow kɪ pa ta lə Jeju ndaa-ti rəsi al lé, to dow lə Lubə al; dowbé kinlé to dow lə njəkɔsi ta Kristi kɪ ooi ta ree-é lé; ə bone bè ya kàrè ɛ ɔ̄ dɔnangi-ti nè ngà rəm.

⁴ Sɛi ngan-m-je, sɛi lé, 'toi dow-je lə Lubə ə njəkəɔta-je kɪ njéba rɔ-dé njépata-je kɪ ta Lubə-ti lé, sɛi 'təti-dé rɔ, kɔ̄tələ njəkisi mɛɛ-si-ti to kɪ boy nɔ̄ itə njəkisi mɛɛ dow-je-ti kɪ dɔnangi-ti nè. ⁵ Dɛ lé, 'to dow-je kɪ dɔnangi-ti nè; gin-é kin bá tapa-dé to-né tapa dow-je kɪ dɔnangi-ti nè, ə dow-je kɪ dɔnangi-ti d'oo ta lə-dé. ⁶ Ngà jəi j'toi dow-je lə Lubə; dow kɪ gə Lubə ə oo ta lə-ji; dow kɪ to dow lə Lubə al rəmə oo ta lə-ji al tɔ; Gangi-é kin bá j'gəi kəri-né rəbi nin Ndil kɪ njəta kɪ togrɔ-ti kɪ ndil kɪ ngom.

Lubə to njèndigi dow-je

⁷ Sɛi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti, adi j'ndigi-nə;

kɔ̄tələ ndignə lé to né kɪ j rɔ Lubə-ti,

ə dow kɪ rá-rá kɪ ndigi dow-je lé, to dow kɪ Lubə oji-é rəm, bá gə Lubə rəm.

⁸ Lubə lé, to njèndigi dow-je,

adi dow kɪ ndigi dow-je al lé, gə Lubə al.

⁹ Ooi, kəm rəbi kɪ Lubə toji-né ndaa-ti rəsi kɪ n'ndigi-ji ɛn:

Lubə ulə Ngon kəl liə dɔnangi-ti nè kɔ̄ kadi j'isi kəm kɪ takul-é.

¹⁰ Ə ndigi kɪ Lubə ndigi-ji kinlé né kɪ toji ɛn:

To jəi bá j'ndigi-é kete al,

ngà to Lubə ya ndigi-ji bá ulə Ngon-é kɪ kadkare

adi ree oy kɔ̄ majal-je lə-ji.

¹¹ Sɛi kɪ m'ində-si dan kəm-m-ti, kinə Lubə ndigi-ji bore bè lé, jəi kàrè j'a ndigi-nə tɔ. ¹² †Dow kɪ oo Lubə ya goto; kinə j'ndigi-nə rəmə, Lubə isi mɛɛ-ji-ti ə ndigi kɪ ɛ ndigi-ji lé toji rɔ-é ndaa-ti rəsi. ¹³ Ə né kɪ j'gəi-né kɪ j'nami kàdì Lubə-ti rəm, Lubə isi-né mɛɛ-ji-ti rəm lé, to ta lə Ndil-é kɪ adi-é isi mɛɛ-ji-ti. ¹⁴ Bobi-ji Lubə ulə Ngon-é kadi to Njəkaji

dow-je kí ðonangi-ti nè, adi j'oo-é kì kəm-ji rəm, bá j'pa ta kí ðo-é-ti j'adi dow-je rəm to.

¹⁵ Dow kí pa ta rəsi panè: Jeju to Ngon læ Lubə lé, Lubə isi mee dowbé-ti rəm, bá ɛ nam kàdì Lubə-ti rəm to. ¹⁶ Jǎi lé, j'gəi ndigi kí Lubə ndigi-ji, ə j'gəi kí ɛ ndigi-ji ya tɔgrɔ-ti.

Lubə to njëndigi dow-je; dow kí ndigi dow-je tò mee-é-ti lé, to dow kí nam kàdì Lubə-ti ə Lubə isi mee-é-ti to.

¹⁷ Ooi, né kí mee-ji à nda-né kəy ndo gangta-ti lé, to ndignə kí dan-ji-ti kí ɔr njuti; kdɔtalə gangi-é kí ndoki Kristi isi-né ðonangi-ti nè lé ya je j'isi-né to. ¹⁸ Ndignə lé, bəl goto-ti; kdo ndignə kí ɔr njuti ɔr bəl mee dow-ti kɔgi. Kdɔtalə bəl toji kində kɔji kí à ree, ə dow kí bəl lé, ndigi dow-je kí tò mee-é-ti ɔr njuti al. ¹⁹ Jǎi rəmə, jǎi j'ndigi dow-je, kdɔtalə Lubə ya ndigi-ji ðosay. ²⁰ Kinə dow panè n'ndigi Lubə ya rəmə ɔsi ta ngonkɔ-é lé, to njəkəɔta. Kdɔtalə ngonkɔ-é kí ɛ oo-é bəy é ndigi-é al lé, à ndigi Lubə kí ɛ oo-é al kin ban wa? ²¹ Ə Kristi ya adi-ji ndukun panè: Dow kí ndigi Lubə rəmə, à ndigi ngonkɔ-é to.

5

Ta kí sɔbi ðo kadmee, kì kullə ra kadmee

¹ Dow kí rá-rá kí adi mee-é kí Jeju to Kristi* lé, to dow kí Lubə oji-é, ə dow kí ndigi bɔbi ngon rəmə, ndigi ngon-é to. ² Né kí j'a gəi-né kí j'ndigi ngan læ Lubə lé, to ndigi kí j'ndigi Lubə rəm, təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-ti liə rəm. ³ †Kdɔtalə ndigi Lubə lé, to təl rɔ go ndukun-je-ti liə. Ə ndukun-je liə lé, ɔy al, ⁴ kdɔtalə dow-je lay kí Lubə oji-dé lé, 'təti rɔ duniŋa ə né kí njètətrɔ duniŋa lé to kadmee læ-ji. ⁵ Dow kí njètəti rɔ duniŋa lé to nə wa? To dow kí adi mee-é kí Jeju to Ngon læ Lubə ya al wa? ⁶ To Jeju Kristi kí ree kì man rəm, kì məsi rəm; ɛ ree kì man par al, ngà ree kì man† rəm, kì məsi rəm; ə Ndil kí aa njay ya pa ta kí ðo-ti, kdɔtalə Ndil kí aa njay ya kì ðo-é to ta kí tɔgrɔ-ti. ⁷ Beba né-je mutə [ðɔrɔ-ti 'pa ta ðo-ti adi to: Lubə kí Bɔbi rəm, Ta rəm, bá Ndil kí aa njay rəm. Ə né-je kí mutə kinlé 'to né kí käre-rè. ⁸ Né-je mutə ðonangi-ti nè 'pa ta ðo-ti tɔ] adi to: Ndil kí aa njay rəm, man rəm, bá məsi rəm]‡, ə de mutə lay ta-dé asi-nə. ⁹ Kinə j'ooi ta læ dow-je j'adi to ta kí tɔgrɔ-ti rəmə, ta læ Lubə to kí boy nǎ itə ta læ dow-je. Kdɔtalə to Lubə ya é pa ta kí sɔbi ðo Ngon-é adi dow-je. ¹⁰ Dow kí adi mee-é Ngon læ Lubə lé, ta læ Lubə kinlé tò mee-é-ti; ə dow kí adi mee-é Lubə al lé, ɛ ba Lubə njəkəɔta, kdɔtalə ta kí Lubə pa ðo Ngon-é-ti lé, dowbé oo ki ta kí tɔgrɔ-ti al. ¹¹ †Ooi, ta kí 'pa sɔbi ðo Ngon lé ban: Lubə adi-ji kiskəm kí sartagangi ə kiskəm kinlé j rɔ Ngon-é-ti. ¹² Dow kí adi mee-é Ngon læ Lubə rəmə isi kəm; ngà dow kí adi mee-é Ngon læ Lubə al lé, isi kəm al. ¹³ M'ndàngi ta-je kinlé m'adi-si, kdo kadi 'gəi kí, səi kí adi mee-si Ngon læ Lubə lé, isi kəm sartagangi.

¹⁴ Ooi, né kí mee-ji nda-né kəy rɔ Lubə-ti ón: Kinə j'dəji-é né kí ɔw nati kì meeëndigi liə lé, ɛ oo ndi-ji. ¹⁵ Ə kinə j'gəi kí ɛ oo ndi-ji rəmə,

* **5:1** 5:1 Kristi lé kɔr mee-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **5:3** 5:3 Jǎ 14:15 † **5:6** 5:6 Ta læ man kinlé toji batəm kí Jeju ra ə ta læ məsi toji koy-é to. ‡ **5:8** 5:8 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí ðosay kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta greki. † **5:11** 5:11 Jǎ 3:36

lé to ri-ri ya bá j'dəji-é kàrè, j'gəi kí j'ingəi né-é ngá.† 16 Kinə dow oo kí ngonkɔ-é ra majal kí à tɛɛ koy al rəmə, kadi dowbé pa ta kì Lubə kɔɔ ngonkɔ-é lé, ə Lubə à kaji-é; to ta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ra majal kí à tɛɛ koy al. Majal kí à tɛɛ koy tɔ nɔɔ; ə to majal-é kin bá m'pané 'pai ta kì Lubə kɔɔ al. 17 Néra kí njururu al lay ya to majal, ngà majal-je madi bá tɛɛ koy al. 18 Jəi j'gəi kí dow kí rá-rá kí Lubə oji-é lé à kisi ká ra majal-ti al; kɔɔ Ngon lə Lubə isi ngəm-é adi Njèmeɛndul à kɔɔi rɔ-é al. 19 Jəi j'gəi kí j'toi dow-je lə Lubə rəm, bá j'gəi kí dɔnangi lay tɔ gin tɔgi-ti lə njèmeɛndul rəm tɔ. 20 Jəi j'gəi bəy kí Ngon lə Lubə ree ə adi-ji négə kɔɔ kadi j'gəi-né Lubə kí tɔgrɔ-ti; ə jəi j'toi dow-je lə Lubə kí tɔgrɔ-ti kɔɔ nam kí j'nami kàdi Ngon-é Jeju Kristi-ti. Ngon lə Lubə kinlé to Lubə kí tɔgrɔ-ti rəm, bá to kiskəm kí sartangani rəm tɔ.

21 Səi ngan-m-je, ooi go rɔ-si maji dɔ magi-je-ti.

Mbete kí njèkungi joo kí J̄a ndàngi Ta-je kí do mbete-ti kí njèkungi-ti joo kí J̄a ndàngi

Njèkɔwkułə J̄a ndàngi mbete kí goji kin adi «Dené kí Lubə mbəti-é rəm, adi ngan-é rəm» kɔ kulo-éné dingəm meɛ-dé-ti kadi panjiyə-dé ɔw nati k̄i ta kí tɔgrɔ-ti rəm, kadi ɔw nati k̄i ndigi dow-je rəm, bá ɛ ndàngi mbete kin kɔ ndəji-dé-né kete sobi-né do njéndó dow-je né kí ngom. Dow-je kí J̄a ndàngi mbete adi-dé kinlé, j̄e j'gə al é sé to Dené d̄e k̄i ngan-é ya əse to njékəwnə-je kí lo madi-ti wa. Ta kí rá-ti kàrè to njékadm̄eɛ-je kí J̄a ndigi-dé n̄a bá ɛ ndàngi mbete kin adi-dé. Lo kulə gin mbete-ti lé, njèndàngi-é tɔji rɔ-é kí «'ngatógi.» Dow kí káre kin ya ndàngi Poyta kí Maji kí ri J̄a t̄o do-ti kin rəm, ɛ ya ndàngi mbete kí d̄osay, k̄i mbete kí njèkungi-ti joo, k̄i mbete kí njèkungi-ti mutə kin rəm, bá ndàngi mbete Né-je kí 't̄eɛ do-é rəm to. ('Ndó ta-je kí do mbete-ti kí d̄osay kí J̄a ndàngi). M̄eɛ mbete-ti kí nè kinlé, J̄a pa ta-je titi-n̄a k̄i ta-je kí m̄eɛ mbete-ti liə kí d̄osay kinlé to. Ɛ pa ta kí sobi do ta kí tɔgrɔ-ti, k̄i ndigi dow-je ya d̄osay, bá go-ti ɛ pa ta kí sobi do njékɔsi ta Kristi, k̄i kəm rəbi kí dow a mbati-né néndó lə-dé kí ngom rəm. Ɛ ulə dingəm meɛ dow-je-ti liə kí ɛ adi-dé mbete kinlé kadi d'uwə-n̄a lubi-lubi k̄i Lubə rəm, kadi d'uwə-n̄a lubi-lubi k̄i Jeju Kristi rəm to.

Tɔji rɔ k̄i lapiya kí ra

¹ M̄a 'ngatógi, bá m'ndàngi mbete kin m'adi Kiriya* dené kí Lubə mbəti-é rəm, m'adi ngan-é-je kí m'ndigi-dé ndigi kí tɔgrɔ-ti rəm. To m̄a k̄i kár-m bá m'ndigi-dé al, ngà d̄e lay kí 'gə ta kí tɔgrɔ-ti lé 'ndigi-dé to. ² J̄e j'ndigi-si kɔ ta kí tɔgrɔ-ti uwə lo kisi m̄eɛ-ji-ti ə à to m̄eɛ-ji-ti sartagangi. ³ Kadi ramaji, k̄i koo kəmtondoo, k̄i lapiya lə Bəbi-ji Lubə, k̄i 'lə Jeju Kristi kí Ngon lə Bəbi-ji Lubə n̄ay sə-ji m̄eɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti, k̄i m̄eɛ ndigi dow-je-ti.

Ta kí do ndigi dow-je-ti

1J̄a 5:1-3

⁴ M'ra rənəl n̄a kɔ m'ingə ngan-i-je kí dan-ti-je kí 'n̄jiyə m̄eɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti k̄i gangi-é kí ndukun kí Bəbi-ji adi-ji pa-né lé ya. ⁵ †Kiriya, mbete kí m'ndàngi m'adi-i ngosnè kinlé, to ndukun kí sigi al, ngà to ndukun kí j'ingəi lo kulə gin-é-ti n̄u ya. M'dəji-i kadi j̄əi lé j'ndigi-n̄a. ⁶ Ə ndign̄a lé to təl rɔ go ndukun-je-ti liə. Ɛ kin bá to ndukun kí səi à n̄jiyəi m̄eɛ-é-ti titi kí ooi-né ta-é lo kulə gin-é-ti n̄u.

Ta kí sobi do njéndó dow-je né-je kí ngom

1J̄a 4:1-6; 2:18-23

* **1:1** 1:1 Ta lə dené kí 'ba-é Kiriya k̄i ngan-é kinlé à to ta kí sobi njékəwnə-je kí lo madi-ti je bè. † **1:5** 1:5 J̄a 13:34; 15:12,17

⁷ Njékædta-je nǎ ya 'sane-nǎ kî donangi lay. De 'naji tæl kí Jeju Kristi tæl rɔ-é dow-ti. Ooi, dow kí pa ta kí bè kinlé to njékædi dow-je rəm, njækosi ta Kristi rəm. ⁸ Sǎi ya ooi go rɔ-si maji, kɔ kadi kullə kí j'rai lé tɔ kɔgi al, ngà kadi j'ingəi nékugə dɔji-ti mburuki-mburuki bane.

⁹ Dow kí rá-rá kí ɔw mbing ur rangi bi ǎ njangi dɔ néndó-ti kí sobi dɔ Kristi kin al rəmə, to dow kí nam kàdì Lubə-ti al. Ngà dow kí ǎ njangi dɔ néndó-ti kin rəmə, to dow kí nam kàdì Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, nam kàdì Ngon-é-ti rəm. ¹⁰ Kinə dow ree rɔ-si-ti kî néndó bá to néndó kin al rəmə, uwəi-é kí rɔ-si-ti meɛ kəy-ti lə-si al rəm, bá 'rai-é lapiya al rəm! ¹¹ Kɔ dow kí ra lapiya dowbé rəmə, ɛ ində rɔ-é nati siə meɛ kullə ra-é-je-ti kí majal lé tɔ.

¹² Né-je nǎ tɔ kadi m'ndangi ta-é mbete-ti m'adi-si ya ngà, m'ndigi ndangi meɛ mbete-ti al. Kɔ m'ində meɛ-m dɔ-ti kí m'a kow koo-si ə m'a pa sə-si kî ta-m jǎ-jǎ kɔ kadi rɔnəl lə-ji ɔr njuti.

¹³ Ngan lə ngonkɔ-i kí dené kí Lubə mbəti-é kinlé 'rai lapiya.†

† **1:13** 1:13 Ta lə dené kî ngan-é kí tɔ nè kinlé à to ta kî sobi njékəwnǎ-je kí lo madi-ti kí njëndangi mbete kinlé isi dan-dé-ti je bè.

Mbete kí njèkungi mutə kí Ja ndàngi Ta-je kí dɔ Mbete-ti kí njèkungi mutə kí Ja ndàngi

Njèkɔwkulə Ja ndàngi mbete kin kɔ kulə-né dingəm meɛ dingəm-ti kí ri-é lə Gayusi. Mbete kinlé, ɛ ya to mbete kí gɔji itə mbete-je lay kí meɛ Mbete-ti lə Lubə. Meɛ mbete-ti kí nè Kinlé Ja pa ta kí sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti kɔ ndignə titi kí ɛ pa-né meɛ mbete-je-ti kí joo lé tɔ. Meɛ mbete-ti kí nè kinlé Ja pa ta ɔsi-né kagi dɔ njéndó dow-je né-je-ti kí ngɔm al, ngà ɛ pa ta ɔsi-né kagi dɔ dow-ti kí panjiyə maji al. Lo tum gin ndàngi mbete-ti lé, njèndàngi-é tɔji rɔ-é kí «'ngatógi.» Dow kí káre kin ya ndàngi mbete Poyta kí Maji kí ri Ja tò dɔ-ti bá ɛ ndàngi mbete lə Ja kí 1, 2, 3 rəm, ndàngi mbete Né-je kí 'teɛ dɔ-é ('Ndó ta-je kí dɔ mbete-ti kí dɔsəy kí Ja ndàngi). Ja tum gin tɔji rɔnəl liə kɔ Gayusi kí isi meɛ néra-ti kí tɔgrɔ-ti. ɛ pa ta dɔ ndigi-ti kí tò meɛ Gayusi-ti kí ɛ tɔji loki uwə-né mba-je kí njékɔw kilə mbɛ Poyta kí Maji lə Kristi kí rɔ-é-ti. Ngà Diotrepi, dingəm káre kí dan njékəwnə-je-ti kí Gayusi isi ɔr nɔ-dé rəmə, ɛ ra bin al. ɛ mbati kuwə ngannjékullə-je lə Kristi rɔ-é-ti rəm, bá ɔgi dow-je kí rangi kadi d'uwə-dé kí rɔ-dé-ti rəm, ɛ ɔsi ta Ja rəm tɔ. Go ta-ti kí Ja pa dɔ kullə ra Diotrepi-ti kí maji al lé, ɛ pa ta dɔ kullə ra Démétriyusi-ti kí maji tɔ. Ta kí Ja idə Gayusi lé, ɛ idə-é kadi ndaji panjiyə kí majal kin al, ngà kadi ndaji panjiyə kí maji ('Ndó 11).

Tɔji rɔ kɔ lapiya kí ra

¹ †Mə 'ngatógi m'ndàngi mbete kin m'adi-i i Gayusi kí m'ində-i dan kəm-m-ti meɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti. ² Ngonkɔ-m kí m'ində-i dan kəm-m-ti, m'ndigi kadi ɔw kí kete-kete meɛ né-je-ti lay ə kadi rɔ-i tò kɔ lapiya titi kí ndil-i tò-né kɔ lapiya kare kin bè tɔ.

Kullə ra kí njururu lə Gayusi Mat 10:40-42

³ Loki ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ d'i nɔ 'ree, 'pa ta lə ta kí tɔgrɔ-ti kí tò meɛ-i-ti rəm, bá njiyə kí i njiyə meɛ-é-ti rəm kinlé, rɔ-m nəl-m nɔ. ⁴ Rɔnəl lə-m kí nɔ lé, to koo kí m'oo 'panə ngan-m-je 'njiyə meɛ ta-ti kí tɔgrɔ-ti.

⁵ I kí m'ində-i dan kəm-m-ti, i to njéra né kɔ kadmɛɛ adi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kí 'to mba-je kàrè, i 'ra sə-dé maji. ⁶ Ta lə ndigi kí i 'ndigi dow-je lé, dɛ 'pa ta-é rəsi nɔ njékəwnə-je-ti. Kɔw mba lə-dé kàrè maji kadi i 'ra sə-dé dɔ-ti asi gangi-é-ti kí à nəl Lubə rəm tɔ. ⁷ Kɔ dɛ d'ɔw kɔ ta kí sobi dɔ 'Babe ə 'taa né ji njékadmɛɛ al-je-ti al. ⁸ Adi dow-je kí bè kinlé bá tò kadi j'uwəi-dé kí rɔ-ji-ti, kɔ kadi j'toi njéra sə-dé kullə nati sobi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti.

† 1:1 1:1 Knj 19:29; Rɔm 16:23; 1Kɔ 1:14

Kullə ra kí majal lə Diotrepì kì kullə ra kí njururu lə Démétriyusi

1Kò 4:18-21

⁹ M'ndàngì mbete sɛ m'adi njékəwnə-je; ngà Diotrepì kí bo to kí 'boy ngay dan-dé-ti ra-é kinlé uwə-ji kì rɔ-é-ti al. ¹⁰ Beba loki m'a tɛɛ rɔ-si-ti nɔɔ rəmə, m'a pa ta rəsi dɔ kullə ra-é-je-ti. Ɛ lé pa ta-je kí maji al maji al dɔ-ji-ti; kin kàrè usi rɔ-é-ti al adi ngankɔ-ji-je kí njékadmɛɛ kí d'ow kàrè ɛ mbati kuwə-dé kì rɔ-é-ti rəm, bá ngankɔ-ji-je kí ndigi kuwə-dé kì rɔ-dé-ti kàrè ɔgi-dé rəm, bá tubə-dé dan njékəwnə-je-ti rəm.

¹¹ I kí m'ində-i dan kəm-m-ti, 'ndaji né ra kí maji al al, ngà né ra kí maji bá 'ndaji. Dow kí njèra né kí maji lé to dow lə Lubə, ngà dow kí njèra né kí maji al lé, gə Lubə al.

¹² Dow-je lay ya 'pa ta kí maji dɔ Démétriyusi-ti, ə ta kí togrɔ-ti* kí ta-é-ti kàrè toji kí ɛ to dow kí maji tɔ, bá jɛ kàrè j'pa ta kí maji dɔ-é-ti ə i kàrè 'gə kí ta lə-ji to ta kí togrɔ-ti.

¹³ Né-je nɔ tò kadi m'ndàngì ta-é mbete-ti m'adi-i ya, ngà m'ndigi ndàngì mɛɛ mbete-ti al. ¹⁴ M'ində mɛɛ-m-ti kí m'a kow rɔ-i-ti mɛɛ ndɔ-je-ti kí à ree kin ə j'a pa-nɔ ta kì ta-ji jà-jà. ¹⁵ Kadi lapiya nà y sə-i! Nam-i-je 'ra-i lapiya ə i kàrè 'ra lapiya nam-ji-je káre-káre lay adi-ji tɔ.

* **1:12** 1:12 Mɛɛ mbete-ti kí 'ndàngì kí ta grɛki lé 'panè to ta kí togrɔ-ti bá pa ta kí maji dɔ Démétriyusi-ti.

Mbete kí Judi ndàngì

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí Judi ndàngì

Judi ndàngì mbete kí goji kin adi dow-je kí Lubə ɓa-dé, ndigi-dé ɓá ngəm-dé adi Jeju Kristi (Lo ndó-é kí 1). To njékadmɛɛ-je kí rá ɓá ɛ ndàngì mbete lé adi-dé kàrè dow gə al. Ɛ ndàngì mbete ndəji-dé-né sɔbi dɔ njéndó dow-je né-je kí ngom kí njékisi dan majal-ti. Njèndàngì mbete lé tɔji rɔ-é kí n'to «Judi, ngonnjèkullə lə Jeju Kristi, n'to ngonkɔ Jaki» (Lo ndó-é kí 1). À to Jaki kinlé ya ɓá ndàngì mbete kí ri-é tò dɔ-ti mɛɛ kunmindì-ti kí sigi ('Ndó ta-je kí dɔ mbete-ti kí Jaki ndàngì). Judi dɛ kɪ Jaki 'to ngankɔ Jeju ('Ndó Mat 13:55; Mar 6:3). Néndó-je kí ngom lé isi taa lo adi Judi inə kɔ ta kí dɔsɔy ə təl ulə dingəm mɛɛ dow-je kí ɛ ndàngì mbete kin kɔ kadi-dé lé, kɔ kadi 'rɔ kɔ kadmɛɛ (Lo ndó-é kí 3). Dan njèndàngì mbete kunmindì kí sigi lé, dow kí pa ta kí dɔ ta kí gangi-ti lə njékəɗta-je kin ngə ngə asi kɪ Judi ya goto. Ta kí gangi kí sɔbi dɔ majal kí tò mɛɛ Kunmindì-ti kí Low rəm, ɓá ɛ kí tò mɛɛ mbete-je-ti kí rangi kí goto mɛɛ Kunmindì-ti kí Low rəm lay ya Judi təl un pa mɛɛ mbete-ti kinlé. Ta-je lə njékɔwkuɓə Piyər kí pa mɛɛ Mbete-ti liə (2Pi 2:1-3:4) kin kàrè ɛ pa tɔ. Ɛ ole mɛɛ dow-je kí ɛ ndàngì mbete adi-dé, kí njékɔwkuɓə-je lə 'Babe Jeju Kristi 'pa ta-é kete kí kɔ dow-je kí bè kin d'a ree nɔɔ, ɓá ɛ ulə dingəm mɛɛ-dé-ti kadi d'a gərərə dɔ kadmɛɛ-ti. Ɛ təl ta mbete liə kɪ tərndi dɔ dow-je-ti kí ɛ ndàngì mbete adi-dé rəm ɓá ɛ ɔsi gajì Lubə rəm.

Tɔji rɔ kɪ lapiya kí ra

¹ †Mə Judi ngonnjèkullə lə Jeju Kristi rəm, ngonkɔ Jaki rəm, ɓá m'ndàngì mbete kin m'adi-si səji kí Lubə kí Bɔbi-ji ɓa-si rəm, ində-si dan kəm-é-ti rəm, ɓá ngəm-si kɔ Jeju Kristi. ² Kadi Lubə adi koo kəmtondoo, kɪ lapiya, kɪ ndigi liə tò mburuki-mburuki dɔ-si-ti!

Njékilə kuji dɔ Lubə-ti al kɪ kullə ra-dé-je

2Pi 2:1-22; 3:1-3

³ Səji kí m'ində-si dan kəm-m-ti, kaji lə-ji kí j'ori-nə dɔ-ti lé low nu ya ɓo ndàngì ta kí sɔbi dɔ-é kadi-si ra-m loti-loti, ngə kí nè kinlé m'oo kí tò dɔ-m-ti kadi m'ndàngì m'adi-si kɔ kadi m'ulə-né dingəm mɛɛ-si-ti kadi 'rɔi dɔ kadmɛɛ-ti kí Lubə adi njékaa njay-je nja káre-rè ya sartagangi. ⁴ Kɔɗtalə dow-je madi 'tandi dan-si-ti nɔɔ ə to dow-je kí ta kí gangi kí dɔ-dé-ti kàrè ta-é toki ndàngì low nu rəm ngá. Dɛ d'ilə kuji dɔ Lubə-ti lə-ji al, adi ta lə ramaji liə kin ɓá təl to jirə ra kaya lə-dé rəm, ɓá Ngar lə-ji kí káre-rè kí to 'Babe Jeju Kristi kin kàrè 'naji 'panè 'gə-é al rəm tɔ.

⁵ To né-je kí 'gəi lay ya ngá, ngə m'ndigi kole mɛɛ-si dɔ-ti kí ndəki 'Babe taa Israyel-je kí 'to gin dow-je liə ilə-dé taá dɔnangì Ejipti-ti ya, ngá go-ti adi njémɛɛngə-je d'oy. ⁶ Malayka-je kí 'ngəm kasi gaki lə-dé

† 1:1 1:1 Mat 13:55; Mar 6:3

al, ngá d'ingə lo kisi-dé kí sɔbi dɔ-dé lé, 'Babe ilə-dé sil kilə kí sartagangi kiring lo kí ndul-ti kɔɔ ngəbi-né ndɔ kí boy kí to ndɔ gangta. ⁷ Bè ya to, loki dow-je kí Sɔdɔm kɔ Gɔmɔr kɔ bebo-je kí to sɔ-dé ngɔsi d'ungɔ-nɔ ko kaya-é-ti kin adi 'ra kaya d'ur-né kɔbi-ti kí dum lé, Lubə un pər kí to sartagangi b́a adi-dé-né kɔ kadi dow-je d'oo-né to.

⁸ Lay bè ya kàrè, dowbé-je kí 'tandi dan-si-ti kinlé, tagir-je lə-dé kí mɛɛ wəy ra adi d'un rɔ-dé 'ra-né né kí tò nɛ rəm, 'nədi tógi kí 'Babe ɔw-né dɔ-dé-ti rəm, b́a 'pa ta kí maji al dɔ njérifa-je-ti* rəm to. ⁹ † Misəl kí to káre dan 'boy-je-ti lə malayka-je kin ya kàrè, loki mbatit ta ta Sú-ti ə naji-é-né ta-ti kí sɔbi dɔ nin Moiyiji lé, ɛ pa ta kí maji al dɔ-é-ti gangi-né ta dɔ-é-ti al. Ngá Misəl lé panè: Kadi 'Babe ndángi-i!

¹⁰ Ngá dowbé-je kinlé, né kí 'gə al ya kàrè 'pa ta kí maji al dɔ-ti ə dɛ lé nɛgə lə-dé kí koji-dé-ti kí toki nɛgə lə dɔ-je bè kinlé, tò kɔɔ tuji lə-dé ya par. ¹¹ Tuji à kusi dɔ-dé-ti! Kɔɔtalə dɛ d'un dɔ nja Kayin; ə ta lə là ya dɛ d'ingə-né rɔ-dé yaki 'ndaji-né kullə dɔkində lə Balam rəm, b́a ko dɔngə lə Kore adi d'oy kɔgi rəm to.

¹² Dɛ b́a 'to njéjunglu lo nékuso nam lə-si. D'ilə rɔsəl kɔgi ya d'uso né ublu-ublu ə kəm-dé tò kí dɔ rɔ-dé dɛ-ti ya. 'Tanə kí ndi kí ɔw kɔ kədi al ya kàrè ijə damdər b́a yəl ɔr-é kɔgi kin bè rəm, 'tanə kɔ kagi-je kí d'a kandi nɔykada ya rəmə d'andi al kin bè rəm, d'ɔr-dé kɔ njirə-dé burə, d'oy nja joo; ¹³ 'tanə kɔ pungum man babo kí tal bum-bum ə ungi əm-é kí tò nɛ ndaa-ti kin bè rəm, 'tanə kɔ kərwəi-je kí njékilə mbuu ə Lubə ra lo kí ndul ndi-ndi kí à tò sartagangi ya isi ngəbi-dé-né kin bè.

¹⁴ Enəki kí to gin ka kí njékungi-ti siri go Adam-ti lé kàrè, pa ta kí ta Lubə-ti sɔbi-né dɔ dowbé-je kinlé panè: «Ooi, 'Babe à ree kɔ kosi malayka-je liə kí d'aa njay kí kor-dé ra bɔdɔgi dɔgi lo nɔ ¹⁵ kɔɔ gangi-né ta dɔ-dé-ti lay rəm, kɔɔ kadi dow-je lay kí njékilə kuji dɔ Lubə-ti al lé, d'ɔr go kullə ra-dé-je lay kí ɔsi ta Lubə rəm, d'ɔr go ta-je lay kí ngə-ngə kí 'pa d'osi-né Lubə kɔ ta kin rəm to.»

¹⁶ Dowbé-je kinlé, 'to njéyun ta-je, kɔ njébaa ta-je, kɔ njéra kəmnda né-je. Dɛ 'tidə ta-je kí al dɔ-dé dɔ-dé d'ədi-né kəm dow-je kɔɔ kingə-né né ji-dé-ti.

¹⁷ Ngá səi kí j'ində-si dan kəm-ji-ti lé, né-je kí ndɔki njékɔwkulə-je lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi 'pa ta-é d'adi-si kinlé, adi mɛɛ-si ole dɔ-ti. ¹⁸ † Ndɔki d'idə-si 'panè: «Kaglo-je-ti kí dɔbəy-ti lé, dow-je d'a to njésɔklo-je ə d'a ra né-je kí ilə kuji dɔ Lubə-ti al kí go gangi-é-ti kí kəmnda-é ra-dé-né.» ¹⁹ Ooi, dowbé-je lé ya ngá ɔn! Dɛ 'to njéra dow-je kadi 'gángi-nə, 'to njéra né kí daji rɔ-dé ndigi, 'to dow-je kí Ndil kí aa njay goto mɛɛ-dé-ti.

Ta kullə dingəm mɛɛ-nɔ-ti

²⁰ Ngá səi kí j'ində-si dan kəm-ji-ti kinlé, səi ya kɔ dɔ rɔ-si 'mbusi nja-nə dɔ kadmɛɛ-ti lə-si kí aa njay kin rəm, 'pai ta kɔ Lubə kɔ takul Ndil kí aa njay rəm, ²¹ ɔi gərərə mɛɛ ndigi-nə-ti lə Lubə 'ngəbi-né koo kəmtondoo lə 'Babe lə-ji Jeju Kristi kɔ kiskəm kí tò sartagangi.

²² Dɛ kí nɔ-je kí 'tadi tii-tii lé, ooi kəmtondoo lə-dé ²³ adi to kajɔ kí kadi aji-dé ta pər-ti. Ngá dɛ kí dan-ti-je rəmə, ooi kəmtondoo lə-dé kɔ

* **1:8** 1:8 Njérifa-je kinlé dow-je madi 'panè to ndil-je, dɛ kí nɔ-je 'panè to Malayka-je ə dɛ kí rangi 'panè to ta kí sɔbi dɔ dow-je kí ri-dé b́a nɔ to. † **1:9** 1:9 Ntd 12:7 † **1:18** 1:18 2Pi 3:3

ɓəl mɛɛ-si-ti, ɔ itəi majal-je lə-dé ngərəngi kɪ kubi-je kɪ rɔ-dé-ti burə titi né kɪ kubi-je lə-dé kàrè majal ra adi tò nɛ bè to.

²⁴ Njèkasi ngəm-si kadi kusi ya usi al, kɪ to njèkadi ɔi dan rɔnəl-ti lo riɓa-ti liə kɪ ta dɔ-si-ti al kinlé, ²⁵ to Lubə ya kɪ kár-é, Njèkaji-ji kɪ takul 'Babe lə-ji Jeju Kristi. Low lə low-je rəm, ɓone bè kin rəm, ɓá kɪ dɔ ɓal-ɓal rəm kin ya kadi kɔsgaji, kɪ kɔɓe, kɪ rɔngə, kɪ tɔgi to kɪ liə! Amen!

Né-je kí 'teɛ̀ k̀ì d̀o-é Ta-je kí d̀o mbete Né-je kí 'teɛ̀ k̀ì d̀o-é

To Jeju Kristi bá teɛ̀ d̀o né-je ('Ndó 1:1), ə ɛ́ bá mbete kinlé pa ta liə n̄a. Dow-je kí 'ndàngi mbete kin d'adi-dé d̀oɔy lé, 'to njékəwn̄a-je-ti kí gay-gay kí siri kí d̀onangi Aji-ti kí ngon-é kí bone 'ba-é Turki kí 'ndàngi ta-é lo k̀or-é-ti kí 2 kí 3. D'ingə k̀ò k̀d̀o kadmeɛ̀ lə-dé, ə né-je kí 'teɛ̀ k̀ì d̀o-é kinlé to k̀d̀o kulə dingəm meɛ̀-dé-ti, ə tɔ̀ji-dé kí takul Jeju Kristi lé, Lubə à tət̄i rɔ́ majal rəm, à gangta d̀o Sú-ti, ngà d̄ɛ́ kí 'to kí liə bá à t̀or ndi-é d̀o-dé-ti t̀or kí sartagangi. Njèndàngi mbete kin ya k̀ì d̀o-é k̀àrè ingə k̀ò kaglo-ti kí ɛ́ ndàngi-né né kí 'Babe teɛ̀ k̀ì d̀o-é adi-é lé. J̄a lé, d'uwə-é d'ilə-é d̀onangi-ti kí 'ba-é Patmosi kí to d̀ogore lo kí dan babo-ti kí 'ba-é Ejé k̀d̀o ta lə Jeju Kristi kí ɛ́ pa maji. Ɛ́ tɔ̀ji rɔ́-é panè n'to «J̄a, kí ngonk̀ɔ̀-si kí njèkadmeɛ̀ rəm, bá madkullə lə-si dan n̄a meɛ̀-ti» ('Ndó 1:9). Á to J̄a kí njèkəwkulə ya bá ndàngi mbete Poyta kí Maji rəm, mbete-je kí mutə kí ri-é t̀ò d̀o-ti rəm. Mbete né-je kí 'bɔ̀yɔ́ bá 'teɛ̀ k̀ì d̀o-é lé, titi n̄a k̀ì mbete-je kí dan-ti-je kí meɛ̀ Kunmind̄i-ti kí Low, ə́ kí n̄a lé to mbete lə Daniyel; to mbete-je kí teɛ̀ k̀ì d̀o k̀ojra-je k̀ì kullə ra-je lə Lubə k̀ì takul né kí ra dow toki n̄i b̄è, k̀ì né-je kí maji koo al rəm, dow oo nja k̀àrè al rəm. Né-é-je kinlé k̀or meɛ̀-é kí tɔ̀grɔ́-ti kí aa yéréré goto ya k̀àrè, maji-é lé to koo kí dow oo kí Lubə ra go kunmind̄i-je liə lay ya. Lo k̀or s̄ɔ̀y mbete kinlé, j'oo tət̄i rɔ́ lə Jeju Kristi d̀o né-je-ti kí 'pa ta-é meɛ̀ mbete tum gin né-je-ti loki dow al-né d̀o ta lə Lubə bá majal andi-né d̀onangi-ti. J'a pa titi J̄a b̄è, panè: «Amèn! I 'Ree, 'Babe Jeju!» ('Ndó 22:20)

Kulə gin ta

¹ Né-je kí s̄ob̄i d̀o Jeju Kristi kí to né-je kí t̀ò lo b̄ɔ̀yɔ́-é-ti bá Lubə teɛ̀ k̀ì d̀o-é, adi to né-je kí t̀ò kadi à ra né ngɔ́snè bá Lubə in̄ə ji Jeju-ti kadi tɔ̀ji ngannjékullə-je liə. Beba Jeju ulə malayka liə rɔ́ ngonnjékullə-ti liə J̄a kadi adi kəm-é ijə d̀o-ti. ² Titi kí J̄a oo-né né-je k̀ì kəm-é lé, ɛ́ ilə mb̄ɛ́ ta lə Lubə rəm, ta lə Jeju Kristi rəm. Né-je lay kí ɛ́ oo lé, ɛ́ pa ta-é adi dow-je.

³ Ta-je kí ta Lubə-ti kí 'ndàngi meɛ̀ mbete-ti kinlé, njèndó-é kadi dow-je lé to njènékumə, bá njékoo ə́ təl rɔ́-dé go-ti k̀àrè 'to njènékumə-je tɔ́. Kdotalə, kaglo kí né-é-je kin à ra-né lé n̄ay nd̄ɛ́ b̄è.

Lapiya kí ra k̀ì kɔ̀sgaji

⁴⁻⁵ †M̄a J̄a m'ndàngi mbete kin m'adi njékəwn̄a-je kí gin siri kí d̀onangi Aji-ti. Kadi njèkisi kete low, kí to njèkisi ngɔ́snè, kí à ree rəm, kadi ndil-je liə kí siri kí d'ə́ n̄ò kalikɔ̀be-ti liə rəm, kadi Jeju Kristi kí to njèk̄a d̀o ndi-é-ti d'adi ramaj̄i, k̀ì lapiya lə-dé n̄ay sə-si. Jeju Kristi lé, to dow kí d̀oɔy kí tɔ̀si ndəl ində lo teɛ̀ tagangi, to kí 'boy d̀o ngar-je-ti kí d̀onangi-ti nè.

Ɛ́ kí to njèndiḡi-ji, njèkɔ́r-ji kɔ̀gi meɛ̀ majal-je-ti lə-ji k̀ì takul məsi-é ⁶ †bá təl-ji dow-je kí gin ngar-ti rəm, təl-ji njégugnə-je kí njéra kullə

lə Bəbi-é Lubə rəm lé, kadi kɔsgaji, kì tógi to 'liə kì dɔ bal-bal! Amęn!
 7 †Ooi, ę isi ree dan kilndi-ti. Dow-je lay ya d'a koo-é kì kəm-dé, bá dę
 kí d'osi-é kì ningə lé ya kàrè d'a koo-é kì kəm-dé rəm tɔ. Ree liə à təl
 gin ndingəro lə gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè. Oiyó, Amęn!
 8 †'Babe Lubə kí njètógi-je lay, kí njèkisi kete low, kí to njèkisi ngɔsnè, kí à ree
 lé panè: «Mą bá m'to Alpa kì Omega.»*

Né kí ra Ją kì ni bè

9 Mą Ją kí m'to ngonkɔ-si kì takul Jeju, adi m'ingə kɔ sə-si nati rəm,
 m'to dow kí kɔbe-ti liə nati sə-si rəm, m'uwə rɔ-m ngą nati sə-si lé bá,
 ndɔki d'uwə-m d'ilə-m dɔnangi-ti kí 'ba-é Patmosi kí to dɔgore lo kí
 dan ba-ti, kɔ ta lə Lubə kí m'pa rəm, kɔ ta kí tɔgro-ti kí sɔbi dɔ Jeju
 kí m'pa lé rəm tɔ. 10 Męę ndɔ-ti lə 'Babe lé, Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti
 ə m'oo ndi dow ba go-m-ti boy titi ká təbi mbanga bè 11 panè: Né kí
 'isi 'oo kinlé, 'ndàngi mbete-ti ə 'ulə-né adi njékəwną-je kí gin siri, adi
 to dę kí bebo Epeji-ti, kì bebo Ismir, kì bebo Pergam, kì bebo Tiyatir, kì
 bebo Sardesi, kì bebo Piladelpi, kì bebo Laodise.

12 Go-ti, m'təl kəm-m kɔ kadi m'oo dow kí pa sə-m ta lé. Beba loki
 m'təl kəm rəmə, m'oo kagi ną lampi siri kí to kagi-je kí lɔr bá 'ra-né
 13 ə dow madi taną kì Ngon lə dow ą mbunə kagi ną lampi-je-ti lé. ę
 ulə kubi kì boy yul rɔ-é-ti, bá dɔɔ bədi-é kì ndaa dɔɔ bədi kí 'ra kì lɔr
 tɔ. 14 Dɔ-é, puti nda titi kubi kí nda bè rəm, titi kosi bè rəm tɔ. Kəm-é
 ɔ njoy-njoy titi ndɔ pər kí teę bilim-bilim kin bè. 15 Nja-é ndɔy mbuu
 taną kì ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-ti bè, bá ndi-é ba titi-ną ká man
 babo-je bè rəm tɔ. 16 ę uwə kərweji-je siri jikɔl-é-ti, bá kiyəro kí d'ol
 ta kati-é joo lay ndəti-ndəti teę ta-é-ti, bá takəm-é ndógi taną kì kadi
 kí teę kəm-é rəsi-rəsi osi kin bè rəm tɔ.

17 †Loki m'oo-é rəmə, m'usi nangi nja-é-ti titi dow kí oy bè. Beba un
 jikɔl-é ində dɔ-m-ti ə panè: 'Bəl al! Mą ya m'to njətum gin né rəm,
 m'to njətɔl ta né rəm, 18 mą m'isi kəm. Ndɔki m'oy, ngà kí nè kinlé
 m'isi kəm kì dɔ bal-bal. M'ow kì tógi dɔ koy-ti rəm, bá dɔ lo kí koó-ti
 rəm tɔ. 19 Beba né-je kí i 'oo ngá, kì né kí isi ra né kí ngɔsnè-ti, kì
 né kí à ra-né go-ti gogi lé, 'ndàngi mbete-ti. 20 Ngà kərweji-je kí siri kí
 'oo jikɔl-m-ti, kì kagną lampi-je siri kí to kagi-je kí lɔr bá 'ra-né lé, ta
 kí dɔ-dé-ti kí to lo bɔyɔ-é-ti lé, kər męę-é ɔn: Kərweji-je kí siri lé, to
 malayka-je lə njékəwną-je kí gin siri lé, ə kagną lampi-je kí siri kí to
 kagi-je kí lɔr bá 'ra-né lé, to njékəwną-je kí gin siri lé tɔ.

2

Njékəwną-je kí bebo Epeji-ti
Knj 20:28-31

1 «'Ndàngi mbete adi malayka* lə njékəwną-je kí bebo Epeji-ti 'panè:
 'Oo, njékuwə kərweji-je siri jikɔl-é-ti, kí to njənjiyə dan kagną lampi-
 je-ti siri kí to kagi-je kí lɔr bá 'ra-né lé panè: 2 M'gə kullə ra-i-je, m'gə
 kɔɔ-je lə-i, bá m'gə kuwə rɔ ngą lə-i rəm tɔ. M'gə kí i 'a kisi dɔ-ti kì

† 1:7 1:7 a Mat 24:30; Mar 13:26; Luk 21:27; 1Te 4:17; b Ją 19:34,37; d Mat 24:30 † 1:8 1:8
 Ntd 22:13 * 1:8 1:8 Alpa lé kər męę-é to tum gin né ə Omega kər męę-é to tɔl ta né ('Ndɔ
 Ntd 1:17). † 1:17 1:17 Ntd 2:8; 22:13 * 2:1 2:1 Ta-je kinlé sɔbi dɔ njékəwną-je kí gin siri.
 ə Malayka-je lé à to njékərnɔ njékəwną-je.

njémęędul-je al. Beba njéba rɔ-dé njékɔwkuł-je lé, i 'nɔ-dé 'oo, adi 'gə-dé kí 'to njékɔdta-je ɓi 'to njékɔwkuł-je al. ³ I 'uwə rɔ-i ngə rəm, 'ingə kɔ kɔɔ ta lə-m rəm, ɓá kɔɔ ra-i go-m-ti al rəm tɔ. ⁴ Ngà né kí m'ɔw-né sə-i kú ta ɛn: Ndigí kí dɔsɔy kí ndɔki i 'ndigi-m lé ɓá, i 'tusi iŋə. ⁵ Ɔn é adi męę-i ole dɔ lo kí i-ti usi, iŋə panjiyə-i kí majal kɔgi ə 'təl un kullə ra-i-je kí dɔsɔy ndɔki lé gogi. Kinə iŋə panjiyə-i-je kí majal kɔgi al rəmə, m'a kɔw rɔ-i-ti ə m'a kun kagnaɔ lampi lə-i lo kə-é-ti kɔgi. ⁶ Bè ya kàrè, né kí i 'ra adi maji ɛn: I 'mbati kullə ra dow-je lə Nikola titi kí mɔ m'mbati-né kin bè tɔ.»

⁷ †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɔ-je kí gay-gay. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tėti rɔ lé m'a kadi-é uso kandi kagi kiskəm kí ɔ ɓe kisi maji-ti lə Lubə.

Njékəwnɔ-je kí bebo Ismir-ti

⁸ †Ndàngi mbete 'adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Ismir-ti ə 'panè: 'Oo, ɛ kí to kí dɔsɔy rəm, to sɔy dow-je rəm, kí ndɔki oy ɓá tɔsi ndəl ində lo teę lé panè. ⁹ M'gə kɔ kú ndoo lə-i ya, ngà 'to njènkingə. Ta-je kí maji al maji al kí dow-je kí 'to jipi-je al ya 'ɓa rɔ-dé jipi-je d'isi 'pa dɔ-i-ti kin kàrè m'gə rəm. Dę 'to kəykəwnɔ lə Satɔ. ¹⁰ 'Bəl kɔ kí 'a kingə kin al; Sú à kungɔ dow-je kí dan-ti-je kí dan-si-ti dangay-ti kɔɔ nɔ-si-né, ə a kingəi kɔ ndɔ dɔgi. 'A dɔ ndi-i-ti njàngi sar ya kadi 'oy-né rəmə, m'a kadi-i jɔgi tətɔ kí sɔbi kiskəm. ¹¹ †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɔ-je kí gay-gay kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tėti rɔ lé, koy kí nja joo à tɔl-é al ngà.

Njékəwnɔ-je kí bebo Pergam-ti

¹² 'Ndàngi mbete adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Pergam-ti ə 'panè: 'Oo, njékɔw kí kiyəɔ kí d'ɔl ta kati-é joo lay ndəti-ndəti panè: ¹³ M'gə lo kisi-i. Lo kisi-i kinlé ɓá kalikɔɓe lə Satɔ tɔ-ti. Bè ya kàrè i 'nam sə-m, ɓá Antipasi kí to dow kí tɔgrɔ-ti kí to njèpata lə-m kadi dow-je kí 'tɔl-é ɓe lə-i kí to lo kisi Satɔ kin kàrè, ndɔ-é-ti kinlé i 'naji ta dɔ kadmęę-ti lə-i kí adi-m lé al rəm. ¹⁴ Ngà né-je kí m'ɔw-né sə-i kú ta ɛn: I adi dow-je kí njéndigi néndó lə Balam d'isi rɔ-i-ti; Balam lé ndɔki ndó Balaki kadi ədi Israyel-je kadi d'uso dɔ-je kí 'pole-né magi-je rəm, ɓá ədi-dé kadi 'ra kaya rəm tɔ. ¹⁵ 'Bəy ɓá, i adi njéndigi néndó lə dow-je lə Nikola lé d'isi rɔ-i-ti tɔ. ¹⁶ Beba 'iŋə panjiyə-i-je kí majal kin kɔgi al rəmə, ngɔsné ya m'a kɔw rɔ-i-ti nɔɔ ə m'a rɔ sə-dé kú kiyəɔ kí ta-m-ti.

¹⁷ †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɔ-je kí gay-gay kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí tėti rɔ lé, m'a kadi-é nékuso kí 'ɓa-é maan kí to né kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti, ɓá m'a kadi-é ər kí nda ə ər-é kinlé d'a ndàngi ri kí sigi titi; to ri kí 'ɓa-é ya kú kár-é à gə ɓi dow kí rangi à gə al.

Njékəwnɔ-je kí bebo Tiyatir-ti

¹⁸ 'Ndàngi mbete 'adi malayka lə njékəwnɔ-je kí bebo Tiyatir-ti ə 'panè: 'Oo, ta kí Ngon lə Lubə kí kəm-é ɔ njoy-njoy titi ndɔ pər kí teę bilim-bilim ə nja-é ndɔy mɓuɔ tana kú ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-ti

bè pa ón: ¹⁹ M'gə kullə ra-i-je, m'gə ndigi kí 'ndigi-m, m'gə kadmee lə-i, m'gə né kí 'isi 'ra adi-m, m'gə kuwə rə ngə lə-i, bá m'gə kí kullə-je kí 'ra gogi nè n̄a itə ɛ kí kete. ²⁰ Ngà né kí m'ow-né sə-i kí ta ón: Jejabel kí to dené kí njəba rə-é njəpata kí ta Lubə-ti lé, i in̄ə-é adi ndó-né ngannjékullə-je lə-m ur-dé-né wale adi 'ra kaya, bá adi d'uso də-je kí 'pole-né magi-je rəm tɔ. ²¹ M'in̄ə kaglo m'adi-é kadi in̄ə-né panjiyə-é-je kí maji al kogi, ngà panjiyə-é kí maji al kí to kaya kí ra lé, ɛ ndigi kin̄ə kogi al. ²² Yən! Kinə njéra siə kaya-je d'in̄ə panjiyə-dé-je kí maji al kí ɔw nati kí néndó liə kin kogi al lé, m'a kungi-dé do tirə-ti dan kɔ-ti kí n̄a nati siə. ²³ M'a təl ngan-je liə kogi. Rəmə njékəwnə-je kí gay-gay lay d'a gə kí mə lé m'to njətən tagir-je, kí né-je kí boyo rə-é mee dow-je-ti, adi m'a kugə n̄a-n̄a kí go kullə ra-é-je-ti. ²⁴ Ngà səi ndəgi njékəwnə-je lay kí bebo Tiyatir-ti kí 'ndigi néndó kí maji al kin al rəm, 'gəi né kí də 'ba-é ta lə Satə kí tɔ lo boyo-é-ti kin al rəm lé, m'idə-si m'panè: Mə m'ində nékotí kí ɔy kí rangi do-si-ti al ngá. ²⁵ Ngà né kí tɔ ji-si-ti kinlé, uwəi njarara ya sar kadi m'ree-né.

²⁶ Dow kí tətí rə, kí ra kullə lə-m ya sar təl-né ta-é lé, m'a kadi-é ɔw kí tógi do gin dow-je-ti kí gay-gay. ²⁷ Beba ɛ à kər n̄ə-dé kí ngowla ji-é-ti, kdo tətí-dé-né dəki-dəki titi kí dow tɔɔ-né bay kí ra kí anji kin bè. Mə ya kàrè Bəbi-m adi-m tógi kinlé bè tɔ. ²⁸ Dow kí tətɔ lé, m'a kadi-é ngòrongi kí njéndógi ta lo kaa-ti. ²⁹ Dow kí mbi-é tɔ rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin.

3

Njékəwnə-je kí bebo Sardəsi-ti

¹ 'Ndangi mbete adi malayka* lə njékəwnə-je kí bebo Sardəsi-ti ə 'panè: 'Oo, njékəw kí kərweɪ-je siri, kí ndil-je lə Lubə kí siri lé panè: M'gə kullə ra-i-je: Ri-i ba titi dow kí isi kəm bè ya, ngà i oyi mburuki.

² 'Isi kəm do rə-i-ti ə 'mbusi nja ndəgi-é-je kí d'ow kdo koy mburuki kin tɔ, kdo m'oo kí kullə ra-i maji ɔr njuti n̄ə Lubə-ti lə-m al. ³ †Kəm rəbi kí i oo-né ta lə Lubə, kí kəm rəbi kí i taa-né lé, 'adi mee-i ole do-ti. 'Təl rə-i go-ti ə in̄ə panjiyə-i-je kí majal lé kogi. Kinə 'isi kəm do rə-i-ti al lé, m'a kow rə-i-ti titi-n̄a kí njəbogi bè adi 'a gə do kadi kí m'a kow kubə-i-né nangi busi lé al. ⁴ Bè ya kàrè, i ɔw kí dow-je madi mee bebo Sardəsi-ti n̄əɔ kí 'to dow-je kí kullə ra-dé tɔ n̄ə takəm Lubə-ti al; də d'a njiyə sə-m kí kubi-je kí nda mbəy-mbəy rə-dé-ti kdo də 'to dow-je kí d'asi gaki.

⁵ †Beba dow kí tətí rə lé, à kulə kubi kí nda mbəy-mbəy rə-é-ti, m'a bujuru ri-é kogi mee mbete kiskəm-ti al, m'a pa ta liə rəsi n̄ə Bəbi-m-ti, kí n̄ə malayka-je-ti liə panè: ɛ to dow lə-m ya.

⁶ Dow kí mbi-é tɔ rəmə kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin.

Njékəwnə-je kí bebo Piladelpi-ti

⁷ 'Ndangi mbete adi malayka lə njékəwnə-je kí mee bebo Piladelpi-ti 'panè:

* 3:1 3:1 Ta-je kinlé səbi do njékəwnə-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékəwnə njékəwnə-je.

† 3:3 3:3 Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 16:15 † 3:5 3:5 a Ntd 20:12; b Mat 10:32; Luk 12:8

'Oo, ta kí njèkaa njay,
njèra né kí togrɔ-ti,
njèkɔw kú lakere lə Dabidi,
ę kí teę tarəbi ə dow kí rangi
à kasi kuti al, uti tarəbi ə
dow kí rangi à kasi teę al lé panè:

⁸ M'gə kullə ra-i-je. I 'to njètɔgi kí ngay al ya, i 'təl rɔ-i go ta-ti lə-m, kadi 'naji 'pane 'gə-m al kin kàrè i 'naji al rəm tɔ. Bəba m'teę tarəbi m'adi tò tagra nɔ-i-ti ə dow kí à kasi kuti ya goto. ⁹ 'Oo, kuti dow-je kí 'to njékəwnə-je lə Sata, 'to jipi-je al ya 'ba rɔ-dé jipi-je adi 'to njékətda-je kinlé, m'ungi-dé ji-i-ti. 'Oo, m'a kadi 'ree 'səbi takəm-dé nangi nɔ-i-ti rəmə d'a gə kí m'ndigi-i. ¹⁰ Ta lə-m kí sɔbi dɔ kuwə rɔ ngə lé, i 'to njètəl rɔ-i go-ti, adi mə kàrè, kaglo kí nənə à ree dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay lé, m'a ngəm-i. ¹¹ M'isi m'ow nɔɔ ngosnè. 'Uwə né kí ji-i-ti lé ngə kɔ kadi dow madi taa nékugə dɔji-i kí to jɔgi lə njètətrɔ lé al.

¹² †Dow kí njètətrɔ lé, m'a kadi-é to kagi ngow dan kəy lə Lubə lə-m ə ę à teę męę-é-ti kɔgi ndə al. M'a ndangi ri Lubə lə-m rɔ-é-ti rəm, bebo lə Lubə lə-m kí to bebo Jorijalem kí sigi kí i dɔrə-ti rɔ Lubə-ti lə-m lé, m'a ndangi ri-é rɔ-é-ti rəm, bə ri-m kí sigi lé kàrè, m'a ndangi rɔ-é-ti rəm tɔ.

¹³ Dow kí mbi-é tò rəmə, kadi oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin!

Njékəwnə-je kí bebo Laodise-ti

¹⁴ 'Ndangi mbete adi malayka lə njékəwnə-je kí męę bebo Laodise-ti 'panè: 'Oo, ę kí ri-é lə Amən, njékoo né ə pa ta dɔ-ti mindi-é joo al kí njèra né kí togrɔ-ti, kí to njèkində né-je nati kú Lubə lé panè: ¹⁵ M'gə kullə ra-i-je. I 'sɔl al rəm, bə i 'tungə al rəm. Kinə 'a sɔl rəmə 'sɔl, kinə 'a tungə rəmə 'tungə! ¹⁶ Bə al rəmə, m'a tɔmɔ-i kɔgi, kɔ i lé 'la laa bi 'sɔl al rəm, 'tungə al rəm. ¹⁷ Kɔ ta kí i ya 'pa panè:

m'to njènəkingə, m'ra né
m'ingə-né né nə adi m'ow
ndoo né madi al rəm,
adi i 'gə kí kəm-i tò ndoo al rəm,
'gə kí 'to dangi-ti al rəm,
'gə kí 'to njèndoo al rəm,
'gə kí 'to njékəmtɔ al rəm,
'gə kí ɔw kuti-i dum al rəm;
gin-é kin bə,

¹⁸ m'ɔji-i-né ta kadi 'ree rɔ-m-ti
'ndogi lɔr kí 'leę pərəə maji kin,
kɔ kadi 'təl-né njènəkingə rəm,
kadi 'ndogi kubi-je kí ndaá ulə rɔ-i-ti
kadi kuti dum lə-i lé rɔsɔl-é goto rəm,
kadi 'ndogi kumə kilə kəm-ti,
kɔ kadi ilə kəm-i-ti kadi oo lo maji.

¹⁹ †Mə lé, dow-je lay kí m'ndigi-dé lé, m'ndangi-dé rəm, bə m'ində-dé m'ɔji-dé rəm tɔ. Bəba adi rɔ-i tungə ə inə panjiyə-i-je kí majal kɔgi!
²⁰ 'Oo, m'a takəy-ti ə mə m'ində takəy, kinə dow oo ndi-m, ə teę takəy

adi-m lé, m'a kandi go-é-ti, m'a kuso siə né rəm, ę à kuso sə-m né rəm tɔ.

²¹ Dow kí tətɪ rɔ lé, m'a kadi-é isi sə-m nati dɔ kalikɔbe-ti lə-m, titi kà m̩ m'təti-né rɔ bá m'isi-né kà Bɔbi-m nati dɔ kalikɔbe-ti liə kin bè tɔ.

²² Dow kí mbi-é tɔ kadi oo-né ta rəmə kadi oo ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə-je kí gay-gay kin!

4

Kalikɔbe lə Lubə, kà njékisi dɔrɔ-ti

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo lo rəmə, m'oo tarəbi teę meę dɔrɔ-ti. Dow kí dɔsɔy kí m'oo ndi-é pa sə-m ta lé, ndi-é ɓa titi-nə kí ká təbi mbanga bè. Ę idə-m panè: 'Al kí taá nè bè ə m'a kadi-i oo né-je kí à ree go-ti.

² Beba tajinati nè ya Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti. Rəmə m'oo kalikɔbe meę dɔrɔ-ti ə dow káre bè isi dɔ-ti. ³ Dow kí isi dɔ-ti lé, rɔ-é ndɔy titi-nə kà ər kí 'ɓa-é jaspə rəm, titi-nə kà ər kí 'ɓa-é sarduwan rəm, ɓá gangmal ndɔy mbɔy titi-nə kà ər kí ɓa-é Emerodi bè gəə dɔ kalikɔbe lé rəm tɔ.

⁴ Kalikɔbe kinlé, kalikɔbe-je kí rangi asi kɔrjoo gidi-é sɔ gəə dɔ-é ə 'ngatɔgi-je kɔrjoo gidi-é sɔ d'isi dɔ kalikɔbe-je-ti kinlé kà kubi-je kí nda-nda rɔ-dé-ti, ɓá jɔgi ngar-je kí 'ra kà lɔr tɔ dɔ-dé-ti tɔ. ⁵ †Kalikɔbe kinlé, ndi təl-ti rəm, ndi dow-je ɓa-ti rəm, ɓá ndi ndàngi-ti rəm tɔ. Lampi-je siri ɔ n̩ n̩ kalikɔbe-ti lé. Lampi-é-je kinlé to ndil-je lə Lubə kí siri. ⁶ Né madi tɔ n̩ kalikɔbe-ti kinlé n̩ titi-nə kà babo kí ndɔy titi kəsi bè, ɓá aa yérərə titi-nə kà ər kí 'ɓa-é Kristal kin bè rəm tɔ.

Njékiskəm-je kí sɔ d'isi danə 'gəə dɔ kalikɔbe kinlé ə kəm-dé rusi rɔ-dé lay.

⁷ Njékiskəm-je kí sɔ lé, ę kí dɔsɔy tanə kà ɓɔl bè, njəkungi-ti joo tanə kà ngon mangi bè, njəkungi-ti mutə rəmə takəm-é tanə kà takəm dow ə njəkungi-ti sɔ lé tanə kí yəl soro kí i kà bagi-é taá kin bè. ⁸ Njékiskəm-je kí sɔ lé, n̩-n̩ ya bagi-é ra meke-meke ə kəm-dé rusi rɔ-dé lay. Ndɔɔ-je kà kada-je adi dɔkàdi lay ya 'panè: Njəkaa njay, Njəkaa njay, Njəkaa njay kí to 'Babe Lubə kí Njètɔgi-je lay kí to Njékisi kete low rəm, Njékisi ɓone rəm, ɓá kí a ree rəm tɔ.

⁹ Njékisi dɔ kalikɔbe-ti kí to njékisi kà dɔ ɓal-ɓal lé, loki njékiskəm-je kí sɔ lé, d'a kəsi gajɪ-é, d'a kulə rɪɓa dɔ-é-ti, d'a ra-é oiyo rəmə, ¹⁰ 'ngatɔgi-je kí kɔrjoo gidi-é sɔ d'a tɔɔ burmba nangi n̩ njékisi dɔ kalikɔbe-ti lé, d'a kəsi dɔ-dé nangi n̩ njékisi kà dɔ ɓal-ɓal-ti lé ə d'a kungi jɔgi ngar-je lə-dé nangi n̩ kalikɔbe-ti lé ə d'a pa panè: ¹¹ I asi gaki, 'Babe Lubə lə-ji, kadi kɔsgajɪ kà rɪɓa, kà tɔgi to 'lə-i, kdotalə né-je lay ya to i ɓá 'ra-dé ə to meę ndigi lə-i kadi né-je kinlé tɔ, beba i 'ra-dé-né.

5

Ta kí sɔbi dɔ ngonbati kí taa mbete kí 'tɔsi kà pɔ lo siri

¹ Go-ti, m'oo njékisi dɔ kalikɔbe-ti lé uwə mbete jikɔl-é-ti. Mbete lé, 'ndàngi ta gidi-ti rəm, meę-é-ti rəm, ɓá 'tɔsi pɔ-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é.

² Bá m'oo malayka kí tɔgi-é n̩ pa ta kà ndi-é kí boy-boy panè: N̩ ɓá asi gaki kadi kəsi pɔ-je kí 'tiŋə-né ta mbete kinlé ə teę meę-é wa?

† 4:5 4:5 a Ntd 8:5; 11:19; 16:18; b Ntd 1:4

³ Ngà dow kí dɔrɔ-ti, əse dɔnangi-ti nè əse gin nangi-ti kí asi kadi teḡ mbete kin ə oo né kí meḡ-é-ti ya goto. ⁴ Beḡa ma m'no na, kɔo dow kí asi gaki kadi teḡ mbete lé ə oo né kí meḡ-é-ti ya goto. ⁵ Rəmə dow káre kí dan 'ngatɔgi-je-ti idə-m panè: «'Nɔ al!» 'Oo, ɓol kí gin koji-ti lə Juda, ɛ kí to kí gin koji-ti lə ngar Dabidi tɔti rɔ kɔo kadi kəsi pɔ kí 'tɔsi mbete-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é lé ə teḡ meḡ-é to.

⁶ Rəmə m'oo ngonbati kí tanɔ ngonbati kí 'tɔl-é bə, ɔ kí nja-é taá dana bapi mbunə kalikɔbe-ti, kí njékiskəm-je kí so, kí mbunə 'ngatɔgi-je-ti. Ngonbati lé, gaji-é ra siri, bá kəm-é ra siri tɔ. Kəm-é-je kí siri lé to ndil-je lə Lubə kí siri kí Lubə ulə-dé lo lay kí dɔnangi-ti nè. ⁷ Ngonbati lé ɔti ree taa mbete kí jikol njékisi dɔ kalikɔbe-ti lé. ⁸ Loki ngonbati taa mbete lé rəmə, njékiskəm-je kí so rəm, 'ngatɔgi-je kí kɔrjoo gidi-é so lé 'səbi takəm-dé nangi nɔ-é-ti. Nɔ-nɔ ya uwə kunduməngrə-je kí kɔbi lɔr-je ji-é-ti ji-é-ti. Kɔbi lɔr-je kinlé, ubi kí ɔti maji rusi meḡ-é nji-nji. Ubi kí ɔti maji kinlé, to ta-je kí njékaa njay-je d'isi 'pa kí Lubə. ⁹ Njékiskəm-je kí so, kí 'ngatɔgi-je lé d'usi pa kí sigi panè: I asi gaki kadi 'taa mbete lé 'kəsi pɔ kí 'tiŋə-né ta-é lé ə 'teḡ meḡ-é, kɔo ta lə gin koji-je lay kí dɔnangi-ti nè, kí gin dow-je lay kí ndɔ ta lə-dé tɔ gay-gay, i bá dow-je 'tɔl-i adi məsi-i gangi dɔ-dé adi Lubə. ¹⁰ †De lé, i 'tɔl-dé adi 'to gin ngar rəm, 'to njégugnə-je kí njérakullə lə Lubə rəm, adi d'a kɔbe dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè.

¹¹ Loki m'gɔ lo rəmə, m'oo ndi kosi malayka-je kí kɔr-dé to budɔgi-dɔgi nja na-na 'gəə dɔ kalikɔbe, kí dɔ njékiskəm-je, kí dɔ 'ngatɔgi-je lé. ¹² De 'pa ta kí ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngonbati kí ndɔki 'tɔl-é lé, ɛ asi gaki kadi tɔgi, kí nékingə, kí gosi, kí rɔngɔ, kí kɔsgaji, kí rifa, kí tɔy, lay to 'liə.

¹³ Rəmə m'oo ndi né-je lay kí Lubə ra-dé dɔrɔ-ti, kí dɔnangi-ti, kí gin nangi-ti, kí dan babo-ti, kí né-je lay ya 'panè: Tɔy, kí kɔsgaji, kí rifa, kí tɔgi, to 'lə njékisi dɔ kalikɔbe-ti rəm, to 'lə Ngonbati ya kí dɔ ɓal-ɓal.

¹⁴ Rəmə njékiskəm-je kí so lé 'panè: Amən! Ə 'ngatɔgi-je lé, 'tɔsi məkəji-dé nangi bá d'osi dɔ-dé nangi nɔ njékisi dɔ kalikɔbe-ti de kí ngonbati.

6

Ngonbati kəsi né kí mekə kí dɔsqy kí 'tiŋə-né ta mbete

¹ Loki m'oo lo rəmə, pɔ kí 'tɔsi mbete-ti lo siri 'tiŋə-né ta-é lé, Ngonbati kəsi kí káre dan-ti ə m'oo ndi kí káre dan njékiskəm-je kí so pa ta adi ndi-é ɓa titi ndangi ndi bə panè: 'Ree! ² Beḡa m'oo lo rəmə, m'oo sində kí nda ə njəkál-é uwə mandangi ji-é-ti, d'adi-é jɔgi ngar, ɛ ɔw kí njətətrɔ kɔo tɔti rɔ.

³ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njékungɔ-ti joo kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njékisi kəm kí njékungɔ-ti joo panè: 'Ree. ⁴ Rəmə sində kí rangi kí kər titi-na kí pər bə teḡ ə njəkál-é ingə tɔgi kadi un-né lapiya kɔgi dɔnangi-ti, kɔo kadi dow-je 'tijə mindi-na; ə d'adi-é kiyəro kí ngal.

⁵ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njékungɔ-ti mutə kí 'tiŋə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njékisi kəm kí njékungɔ-ti mutə panè: 'Ree! Beḡa m'oo lo rəmə, m'oo sində kí ndul. Njəkál-é uwə né mboji kɔy-né ji-é-ti. ⁶ Go-ti, m'oo ká né ɓa dan njékiskəm-je-ti kí so lé titi kí ndi dow bə panè:

Geme kɔɔ káre lé, là-é asi kəm là kullə kí ndɔ káre, ə tɔy kɔɔ káre lé, là-é asi kəm là kullə kí ndɔ káre, ngà ubi-je kí man nduu rəmə, ɔdi rɔ al.

⁷ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njèkungi-ti sɔ kí 'tiñə-né ta mbete lé rəmə, m'oo ndi njèkisi kəm kí njèkungi-ti sɔ panè: 'Ree! ⁸ Beba m'oo lo rəmə, m'oo sində mɔsi ə njékal-é ri-é lə koy ə lo kí koó bá to njédan-é. 'Gangi dow-je kí dɔnangi-ti lo sɔ ə d'adi-dé dɔbi-é káre kadi d'ɔw kí tógi dɔ-ti, kɔɔ kadi 'tɔl dow-je kí kiyərɔ rəm, kí ɓo rəm, kí yokosi rəm, bá kadi d'adi dɔ-je kí wale kí dɔnangi-ti nè 'tɔ-dé 'tɔl-dé rəm tɔ.

⁹ Loki Ngonbati kəsi pɔ kí njèkungi-ti mɪ kí 'tiñə-né ta mbete lé rəmə, dow-je kí 'tijə mindi-dé kɔɔ ta lə Lubə rəm, kɔɔ ta liə kí 'pa d'adi dow-je rəm lé, m'oo-dé gin logugi né-ti. ¹⁰ Dɛ 'tur kɔɔl kí ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngar kí njékaa njay, kí njéra né kí tɔgrɔ-ti, i 'isi kósi bè lé, kadi ban bá 'a gangta kí njururu ə 'a dalba məsi-ji dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti nè wa? ¹¹ Beba d'adi nɔ-nɔ ya kubi kí ngal kí nda-nda ə d'idə-dé 'panè kadi d'ilə mɛɛ-dé dɔ madi-é-ti kaglo sɛ ɓɔy, kɔɔ kadi madkullə-je lə-dé kí ngankɔ-dé-je kí d'a tɔl-dé titi-nɔ sɔ-dé bè lé kɔr-dé asi ɓɔy bane.

¹² †Loki m'oo lo rəmə, m'oo kí Ngonbati kəsi pɔ kí njèkungi-ti meke kí 'tiñə-né ta mbete lé rəmə, dɔnangi yəki ɓuki-ɓuki rəm, kadi təl ndul ndi-ndi rəm, kubru nɔy lay ya titi-nɔ kí məsi bè rəm, ¹³ bá kərweɪ-je kí dɔrɔ-ti 'tusi nangi titi-nɔ kí kote kí yəlbo yəki-é nɔ adi kandi-é kí ɓəsrə ur nangi wuki-wuki kin bè. ¹⁴ †Dɔrɔ kəw rɔ-é titi-nɔ kí dow ɓir-né mbete bè ə mbal-je kí dɔgore lo-je kí dan ba-ti lay ya 'ngəsi d'ingə lo kɔ-dé kí kete. ¹⁵ Ngar-je kí dɔnangi-ti, kí dow-je kí boy-boy, kí 'boy-je lə asgar-je, kí njénékingə-je, kí njétógi-je, lay kí ɓə-je, kí dow-je kí d'isi dow dɔ rɔ-dé, 'ɓɔy rɔ-dé bole mbal-je-ti, kí mbunə mbal-je-ti. ¹⁶ †Ə d'idə mbal-je 'panè: 'Tusi dɔ-ji-ti ə 'ɓɔyi-ji takəm njékisi dɔ kalikɔɓe-ti, kí ta wɔngi-ti lə Ngonbati. ¹⁷ Kɔɔ ndɔ kí boy kí to ndɔ wɔngi lə-dé lé ree ngá, ə nɔ bá à kɔ gərərə ta-ti wa?

7

Ta kí sɔbi dɔ dow-je lə Lubə

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka-je sɔ d'ɔ taá kum dɔnangi-ti kí sɔ. Dɛ d'ɔgi yəl-je kí sɔ kí dɔnangi-ti, kɔɔ kadi yəl ulə dɔnangi-ti al rəm, dɔ babo-ti al rəm, bá kadi ulə dɔ kagi-ti madi al rəm tɔ. ² Rəmə m'oo malayka kí rangi kí i kí lo kubə kadi-ti uwə pɔ lə Lubə kí njékisi kəm ji-é-ti. E pa ta kí ndi-é kí boy idə-né malayka-je kí sɔ kí Lubə adi-dé tógi kadi 'ra dɔnangi, kí babo maji al lé panè: ³ Ɔdi rɔ dɔnangi al, ɔdi rɔ babo al, bá ɔdi rɔ kagi-je al rəm, ya sar kadi j'tosi pɔ nɔ ngannjékullə-je-ti lə Lubə lə-ji mɔki tá. ⁴ Dow-je kí gin koji-ti lə Israyel lay kí 'tosi pɔ nɔ-dé-ti lé, m'oo ndi dow gangi kɔr-dé asi ɓudɔgi lo ɓu kí kɔrsɔ gidi-é sɔ (144.000):

⁵ Gin koji-ti lə Juda lé, dɛ kí 'tosi pɔ nɔ-dé-ti 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Rubə 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,

gin koji-ti lə Gadi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,

⁶ gin koji-ti lə Ajer 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,

† 6:12 6:12 a Ntd 11:13; 16:18; b Mat 24:29; Mar 13:24,25; Luk 21:25 † 6:14 6:14 Ntd 16:20

† 6:16 6:16 Luk 23:30

gin koji-ti læ Néptali 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 gin koji-ti læ Manase 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 7 gin koji-ti læ Simiyɔ 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 gin koji-ti læ Lebi 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 gin koji-ti læ Isakar 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 8 gin koji-ti læ Jabulɔ 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 gin koji-ti læ Jojepi 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
 gin koji-ti læ Benjameḡ de kí 'tɔsi pɔ nɔ-dé-ti 'ra budɔgi lo dɔgi gidi-é
 joo.

9 Go né-je-ti kinlé, m'oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí dow à kasi
 tidə-dé al. Dow-je kinlé, 'to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà dow-
 je lay kí ndɔta-je læ-dé tò gay-gay d'ḡ nɔ kalikɔbe-ti kà nɔ Ngonbati-ti,
 kà kubi-je kí ngal kí nda rɔ-dé-ti rəm, bá d'uwə mbi kagi tan ji-dé-ti
 rəm tɔ*. 10 De 'pa ta kà ndi-dé kí boy-boy 'panè: Lubə læ-ji kí isi dɔ
 kalikɔbe-ti de kà Ngonbati bá 'to njirə kaji læ dow-je. 11 Malayka-je lay,
 kà 'ngatɔgi-je, kà njékiskəm-je kí sɔ, d'ilə-nə 'gəə dɔ kalikɔbe lé sipi.
 De d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ kalikɔbe-ti lé ə d'ɔsi gaji Lubə 12 'panè: Amən!
 Tɔy, kà kɔsgaji, kà gosi, kà oiyo, kà riba, kà tɔgi, kà rɔngə to 'lə Lubə læ-ji
 kí njəkisi kà dɔ bal-bal. Amən!

13 Beḡa kí káre dan 'ngatɔgi-je-ti lé un ta dɔji-m panè: De kí d'ḡ kà
 kubi-je kí ngal kí nda rɔ-dé-ti kinlé 'to nḡ-je wa? Ə d'i rá bá 'ree wa?
 14 †M'ilə-é-ti m'panè: 'Ba-m, né-je kinlé i 'gə gow. Beḡa ɛ təl ilə-m-ti
 panè: To de kí d'i ta kɔ-ti kí dum nati. De 'togi kubi-je læ-dé kí ngal ə
 'tulə dan məsi ngonbati-ti d'adi nda mbəy-mbəy. 15 Gin-é kin bá d'ḡ-
 né nɔ kalikɔbe-ti læ Lubə 'pol-é-né ndɔɔ-je kà kada-je meḡ kəy-ti liə.
 Rəmə njəkisi dɔ kalikɔbe-ti lé ra kəy liə dɔ-dé-ti; 16 adi ɓo à ra-dé al
 rəm, kundə man à ra-dé al rəm, kàdì à kɔsi-dé al rəm, bá lo à tungə-
 dé al rəm tɔ. 17 Kdɔtalə Ngonbati kí ḡ danḡ lo kalikɔbe-ti lé, bá à to
 njəkul-dé, à kow sə-dé ta man kənəḡ-je-ti kí to man kiskəm rəm, bá
 Lubə ya à bɔr man nɔ kəm-dé-ti kɔgi ndɔy-ndɔy rəm tɔ.

8

Ngonbati kəsi pɔ kí njəkungi-ti siri kí 'tiḡə-né ta mbete

1 Loki ngonbati kəsi pɔ kí njəkungi-ti siri kí 'tiḡə-né ta mbete lé rəmə,
 lo tò ndingi dɔrḡ-ti ya à kasi ngan kàdì kormutə-je bè. 2 Go-ti, m'oo
 malayka-je siri d'ḡ takəm Lubə-ti ə d'adi-dé təbi mbanga siri tɔ.

3 Bá malayka kí rangi ree ḡ logugi né-ti kà gajibi kí ra kà lɔr ji-é-ti
 adi to gajibi ró nɔkagi kí əti maji; nɔkagi-je kí əti maji-maji lé, d'adi-é
 nḡ kadi ró logugi né-ti* kí 'ra kà lɔr nɔ kalikɔbe-ti kdɔ kadi sa-é suu
 ɔw nɔ Lubə-ti nati kà ta-je kí njékaa njay-je lay 'pa siə-siə. 4 Nɔkagi-je
 kí əti maji kí tò ji malayka-ti lé, sa-é suu ɔw nɔ Lubə-ti nati kà ta-je kí
 njékaa njay-je d'isi 'pa kà Lubə lé. 5 †Malayka un gajibi ə ɔy yalpər kí
 logugi né-ti lé ungi meḡ-é-ti rusi, bá bi ilə dɔnangi-ti adi ká né ɓa titi
 ndi dow-je bè rəm, ndi ndàngi rəm, ndi təl rəm, bá dɔnangi yəkì rəm
 tɔ.

* 7:9 7:9 Mbi tanlé, d'uwə ji-dé-ti d'ɔsi-né né kəm dow-ti kí ra né dingəm əse kəm dow-ti kí
 ra né kí maji nḡ. † 7:14 7:14 Mat 24:21; Mar 13:19 * 8:3 8:3 Logugi né ra gin joo. ɛ kí
 gin káre to lo ró dḡ-je ə ɛ kí gin káre to lo ró nɔkagi-je kí əti maji tɔ. ɛ kí nè kinlé to lo ró
 nɔkagi-je kí əti maji ya par (Tɛt 30:1). † 8:5 8:5 Ntd 11:19; 16:18

⁶ Rəmə malayka-je kí siri kí d'uwə təbi mbanga siri ji-dé-ti lé, 'ra rɔ-dé kɔ kól.

Ta kí sɔbi dɔ təbi mbanga-je kí mɛkɛ kí dɔsɔy

⁷ Malayka kí dɔsɔy kól təbi mbanga rəmə, kɔsi, kí pər kí 'pote nati kí məsi fá d'ungi dɔnangi-ti, adi kinə dow kay dɔnangi lo mutə rəmə pər ɔ́ kí gin káre lay kí kagi-je kí titi ə wale-je kí mbəl lay ya pər ɔ́ rəm tɔ.

⁸ Malayka kí njèkungi-ti joo kól təbi mbanga rəmə, né kí titi-nə kí mbal kí boy kí ɔ́ pər bè ya d'itə d'ilə dan babo-ti, adi kinə dow kay tati babo lo mutə rəmə, kí gin káre təl məsi, ⁹ adi né-je lay kí Lubə ra-dé adi d'isi-ti kí 'to né-je kí 'taa koo lé, d'oy lay, fá bato-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre tuji kɔgi lay tɔ.

¹⁰ Go-ti, malayka kí njèkungi-ti mutə kól təbi mbanga rəmə, kərwəj kí boy ɔ́ dɔrɔ-ti ɔ́ pər bilim-bilim titi-nə kí pər ngəl bè usi dan ba-je-ti, kí kəm kɛnɛnɛ-je-ti, adi kinə dow kay ba-je lay kí kəm kɛnɛnɛ-je lo mutə rəmə, kərwəj lé un tati-é kí gin káre lati-lati. ¹¹ Kərwəj kinlé, ri-é lə «Dil», adi man-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre ati kangi-kangi toki kàdì dil bè ə dow-je nɔ́ ya kí d'ay man-é lé, kati-é tɔl-dé.

¹² Malayka kí njèkungi-ti sɔ kól təbi mbanga rəmə, 'kay kàdì, kí nɔy, kí kərwəj-je lo mutə ə kí gin káre tuji usi dɔ-ti, adi ɛ́ kí tuji usi dɔ-ti lé usi til, fá 'kay ndógi lə lo kí kada əse ndógi lə lo kí ndɔɔ lo mutə rəmə, kí gin káre təl lo kí ndul ndi-ndi.

¹³ Loki m'oo lo rəmə, m'oo soro nar kadi dɔrɔ-ti fá pa ta kí ndi-é kí boy-boy panè: «Tuji én! Tuji én! Tuji à kusi dɔ dow-je kí dɔnangi-ti, kdɔtalə təbi mbanga-je kí rangi nɔy kadi malayka-je kí mutə d'a kól kadi ba bəy.»

9

¹ Malayka kí njèkungi-ti mɔ́ kól təbi mbanga rəmə, m'oo kərwəj káre ɔ́ dɔrɔ-ti usi dɔnangi-ti nè. D'adi-é lakere ta bolebe kí sɔy-é goto. ² Ɖ teḡ ta bolebe kí sɔy-é goto lé rəmə, sapər teḡ-ti titi-nə kí sapər mbo bè adi uti kəm kàdì, kí lo kí taá adi lo ndul ndi-ndi. ³ Bete-je 'teḡ dan sapər-ti kinlé 'sane-nə dɔnangi-ti ə d'adi-dé tógi kí titi-nə kí tógi jinə-je kí dɔnangi-ti bè. ⁴ D'idə-dé kadi 'ra wale-je kí dɔnangi-ti, kí kam-je, kí kagi-je maji al al, ngà dow-je kí pɔ́ lə Lubə goto nɔ́-dé-ti ya par fá kadi 'ra-dé maji al. ⁵ D'adi-dé tarəbi kadi tɔl dow-je kinlé al, ngà kadi d'adi-dé kɔ́ ya asi nɔy mɔ́ ə kɔ́ kí d'a kadi-dé lé, à to-dé titi-nə kí to jinə kí tugə dow kin bè. ⁶ Mɛḡ ndɔ-é-je-ti kinlé, dow-je d'a sangi koy ya, ngà d'a kingə-é al. Dow-je d'a ndingə koy, ngà koy à kɔy-dé kɔ́ rəbi ko nɔ́.

⁷ 'Beté-é-je kinlé, 'titi-nə kí sində-je kí 'tulə néɔ-je rɔ-dé-ti kɔ́ kɔw-né rɔ-ti kin bè. Né tɔ́ dɔ-dé-ti titi-nə kí jɔgi ngar kí 'ra kí lɔr bè ə takəm-dé titi-nə kí takəm dow-je bè. ⁸ Bəl dɔ-dé titi-nə kí bəl dɔ dené-je bè ə ngang-dé titi-nə kí ngang bɔl-je bè. ⁹ Kàdì-dé titi-nə kí ngowla kɔn kadi asgar-je ə ká bagi-dé ba titi-nə kí ká posi-je kí sində rɔ-je nɔ́ d'ay-né ngodi kí ta rɔ-ti kin bè. ¹⁰ Mɔngi-dé titi-nə kí mɔngi jinə-je bè ə ta mɔngi-dé ati njel-njel tɔ. Ə mɔngi-dé lé fá tógi kí kadi d'adi-né kɔ́ dow-je nɔy mɔ́ lé tɔ-ti. ¹¹ Ngar kí njèkɔbe dɔ-dé-ti to malayka kí njèkɔ

ta boleḡe-ti kí sɔy-é goto. Malayka kinlé, ri-é kí ta Əbrə to Abaddɔ ə 'ba-é Apoliyɔ kà ta Grɛkɪ to.

¹² Tuji kí dɔsɔy toɣ ngá. 'Oo, tuji-je kí rangi joo à ree go-ti nɔɔ bəy.

¹³ Malayka kí njəkungɪ-ti mɛkɛ kól tɔbi mbanga rəmə, m'oo ndi dow ba gajɪ dɔ-je-ti kí ra sɔ kí to gajɪ dɔ-je kí logugi né-ti kí 'ra kɪ lɔr adi tɔ nɔ Lubə-ti. ¹⁴ Ə dow kí m'oo ndi-é lé, idə malayka kí njəkungɪ-ti mɛkɛ kí ɔw kà tɔbi mbanga lé panè: 'Tuti malayka-je kí sɔ kí 'tilə-dé sil dan ba Eprati-ti. ¹⁵ Ə malayka-je kí sɔ kí d'isi dɔ nja-dé-ti kdɔ dɔkàdɪ-é, kɪ ndɔ-é, kɪ nɔy-é, kɪ bal-é kinlé, 'tuti-dé kadi kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, d'a tɔl dɛ kí gin káre lay. ¹⁶ Bɛba asgar-je kí njékal sində-je lé kɔr-dé ra budɔgi-dɔgi nja nɔ-nɔ lo joo. 'Gangi kɔr-dé adi m'oo. ¹⁷ Bɛba mɛḡ né-ti kí ra-m titi-nɔ kɪ nɪ bɛ lé, m'oo sində-je kí njékal-dé-je 'tulə ngɔwla kɔn kadi asgar-je rɔ-dé-ti, bal-é titi-nɔ kɪ pər bɛ rəm, titi-nɔ kɪ bal dɔrɔ bɛ rəm, bá titi-nɔ kɪ bumati bɛ rəm tɔ. Dɔ sində-je lé titi-nɔ kɪ dɔ bɔl-je bɛ ə pər, kɪ sapər, kɪ yalpər teḡ ta-dé-ti. ¹⁸ Kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, yokosi-je kí gin mutə kinlé, tɔl dɛ kí gin káre lay. Yokosi-je kí mutə lé to pər, kɪ sapər, kɪ yalpər kí teḡ ta sində-je-ti lé. ¹⁹ Kdɔ sində-je lé d'ɔw kɪ tɔgi ta-dé-ti rəm, bá mɔngi-dé-ti rəm; mɔngi-dé titi-nɔ kɪ li-je bɛ ə dɔ-dé tɔ mɔngi-dé-je-ti lé, adi dɔ-dé-je kinlé bá d'adi-né kɔ dow-je.

²⁰ Ndɛgi dow-je kí yokosi-je kin tɔl-dé al lé, d'inə panjiyə-dé kí sobi dɔ kullə ra-dé-je lé kɔgi al; dɛ d'osi dɔ-dé nangi nɔ ndil-je-ti kí maji al, kɪ nɔ magi-je-ti kí 'ra kɪ ji-dé kí to lɔr-je, kɪ ngɔwla-je, kɪ 'ningókasi-je, kɪ ər-je, kɪ kagi-je bá 'ra lé ya par-par. Magi-é-je kinlé, kəm-dé oo lo al rəm, mbi-dé oo ta al rəm, bá 'njiyə al rəm tɔ. ²¹ Dow-je kinlé, panjiyə-dé-je kí maji al maji al kí sobi dɔ tɔl dow-je, kɪ ra kugə-je, kɪ ra kaya-je, kɪ bɔgi-je kinlé dɛ 'tusi d'inə kɔgi al.

10

Ngon mbete kí d'adi Ja

¹ M'oo malayka kí rangi kí njètɔgi, kí ulə kilndi rɔ-é-ti toki kubi bɛ i dɔrɔ-ti ree rəmə, gangmal gəə dɔ-é ə takəm-é ɔ njoy-njoy titi kàdɪ bɛ, bá nja-é-je titi-nɔ ndɔ pər kí teḡ bilim-bilim kin bɛ tɔ. ² Uwə ngon mbete káre kí 'teḡ mɛḡ-é ji-é-ti. E ilə nja-é kí kól dɔ babo-ti ə nja-é kí gəl dɔnangi-ti, ³ rəmə ra né kɪ ndi-é kí boy titi bɔl kí ijə rɔ kin bɛ. Loki e ra né kɪ ndi-é kí boy bɛ lé, ndangi ndi ba lo siri adi m'oo.

⁴ Bɛba loki ndi ndangi lo siri tanɔ bɛ lé, m'oo ta-ti adi m'ow kɪ ndangi mbete-ti rəmə, m'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti idə-m panè: Ta kí ndi ndangi lo siri bá 'oo kinlé, i 'ngəm mɛḡ-i-ti bi i 'ndangi mbete-ti al.

⁵ Rəmə malayka káre kí kete m'oo-é ɔ taá ilə nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti lé, un jikol-é kí taá dɔrɔ-ti; ⁶ ngá bá ubi rɔ-é kɪ ri njəkisi kɪ dɔ bal-bal kí to njɛra dɔrɔ kɪ né-je kí mɛḡ-é-ti, njɛra dɔnangi kɪ né-je kí tɔ-ti, njɛra babo kɪ né-je kí titi. E ubi rɔ-é panè: Dow à ngəbi kaglo kí rangi al ngá! ⁷ Ngà mɛḡ ndɔ-ti kí ndi malayka kí njəkungɪ-ti siri à ba ə loki e à kisi dɔ nja-é-ti kdɔ kól tɔbi mbanga lé rəmə, né-je lə Lubə kí tɔ lo bɔyɔ-é-ti lé, à ra-né, titi kí e ilə-né mɛḡ Poyta kí Maji kete adi ngannjékullə-je liə kí 'to njépata-je kí ta-é-ti.

⁸ Go-ti rəmə, ndi dow kí m'oo dɔrɔ-ti lé pa səm ta rangi bəy panè: 'Ow 'taa ngon mbete kí 'teḡ mɛḡ-é kí tɔ ji malayka-ti kí ɔ taá bá ilə

nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti kinlé. ⁹ Loki m'isi m'ow kí rɔ malayka-ti lé, m'idə-é m'panè n'adi-m ngon mbete lé. Beba ɛ idə-m panè: 'Taa 'uso. Ngon mbete kinlé, mɛɛ-i-ti rəmə, à kati kangikangi, ngà ta-i-ti bá à nəl titi-nə kà ubi toji bə. ¹⁰ M'taa ngon mbete kí ji malayka-ti lé m'uso. Ta-m-ti nè lé, nəl titi-nə kà ubi toji bə, ngà loki m'uu kəy rəmə, lo kí mɛɛ-m-ti ati kangikangi.

¹¹ Go-ti, d'idə-m 'panè: Tò kadi i 'pa ta kí ta Lubə-ti rangi ya bəy kɔ kilə-né ta dɔ gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti nè, kà gin dow-je kí ndɔta-je lə-dé tò kí gay-gay rəm, bá ngar-je rəm tɔ.

11

Dow-je kí joo kí njépata dɔ né-ti kà d'oo kà kəm-dé ə dɔ ta-ti kí d'oo kà mbi-dé rəm

¹ Go-ti, d'adi-m tuwətógi kí titi-nə kà kagi mbɔji ngal né bə ə d'idə-m 'panè: «I taá 'mbɔji kəy lə Lubə rəm, 'mbɔji logugi né rəm, bá 'tidə kɔr dow-je kí d'isi mɛɛ-é-ti d'isi d'osi dɔ-dé nangi nɔ Lubə-ti rəm tɔ.

² †Ngà lo kí takəy-ti lə Lubə rəmə, 'mbɔji al, iḡə adi tò; kdɔtalə d'adi dow-je kí 'to dow-je lə Lubə al, adi bebo lə Lubə kí to bebo kí aa njay lé, dɛ d'a mbəjrə kà nja-dé nəy kɔrsɔ gidi-é joo.»

³ «Mə Lubə, m'a kullə dow-je lə-m joo kí njékə lo né-ti koo kà kəm-dé kí d'ulə kubi ndingəndoo rɔ-dé-ti, kɔ pa-né ta kí ta-m-ti ndɔ bɔdɔgi gidi-é joo kà kɔrmekɛ (1.260).»*

⁴ Njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé, 'to kagi olibiye-je kí joo, bá 'to kagnaḡ lampi-je kí joo kí njékə takəm 'Ba njédɔnangi-ti. ⁵ Kinə dow ndigi ra sə-dé né kí maji al rəmə, pər teḡ ta-dé-ti ɔ njéba-je lə-dé ruki-ruki. Bə ya, dow kí ndigi ra sə-dé né kí maji al rəmə, kadi koy kí bə kin ya dowbə oy. ⁶ Gangi ndɔ-je-ti kí d'a pa-né ta-je kí ta Lubə-ti kinlé, d'ow kà tógi kadi d'uti kəm dɔrə kɔ kadi ndi ədi al rəm, d'ow kà tógi kadi d'adi man təl məsi rəm, bá d'ow kà tógi kadi d'adi tuji-je kí gay-gay usi dɔnangi-ti rəm tɔ. Né-é-je kinlé, ndɔ kí mɛɛ-dé ndigi ya rəmə d'a ra-ra.

⁷ †Loki dɛ d'ilə mbɛ lə-dé gin-é gangi rəmə, dɔ à teḡ bolebe-ti kí sɔy-é goto kɔ ree rɔ sə-dé ə tətɪ-dé rɔ rəm, bá à tɔl-dé rəm tɔ. ⁸ Nin-dé à tò ndaa lo-ti mɛɛ bebo-ti kí boy kí ndɔki 'bə 'Babe lə-dé kagdəsi-ti titi. Bə kinlé, d'adi to takəm bebo Sɔdɔm†, kà dɔnangi Ejipti. ⁹ Gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay-gay lay ya d'a ree koo nin-dé lé bə-bə ya ndɔ mutə kà dəbi ndɔ káre bi d'a ndigi kadi dow dubi-dé al. ¹⁰ Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a ra rɔnəl dɔ koy-dé-ti, d'a tilə kole, d'a kulə kà kadkare kadi-nə kɔ kosi-né né kəm-nə-ti, kdɔtalə njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé d'adi dow-je kɔ nɔ.

¹¹ Ngà loki ndɔ mutə kà dəbi ndɔ káre kinlé à tingə rəmə, Lubə à kulə kà koo kiskəm mɛɛ-dé-ti kadi d'a tɔsi ndəl ki kə kà nja-dé taá, kadi dow-je kí d'a koo-dé lé, bəl à kində bandi-dé gangi, ¹² rəmə njépata-je kí ta Lubə-ti kí joo kinlé, d'a koo ndi dow à ba dɔrə-ti kidə-dé panè: Ali kí taá nè! Rəmə dɛ d'a kal kí taá dɔrə-ti dan kilndi-ti ə njéba-je

† **11:2** 11:2 Luk 21:24 * **11:3** 11:3 Ndɔ kí bɔdɔgi gidi-é joo kà kɔrmekɛ lé to nəy kɔrsɔ gidi-é joo, adi to bal mutə kà nəy mekɛ ('Ndó Ntd 11:2; 12:6,14). † **11:7** 11:7 Ntd 13:5-7; 17:8

† **11:8** 11:8 Mɛɛ Kunmindɪ-ti kí Low lé Sɔdɔm tɔji lo kí majal ɔ be dɔ-ti ə Ejipti tɔji gin dow-je kí 'to njéba-je lə Israyel-je rəm, njépole magi-je rəm (Eja 1:9-10; Kgn 18-19).

lə-dé d'a koo go-dé lo kow dora-ti. ¹³ † Ɔ tajinati nè ya donangi à yeki kà tógi-é n̄a, adi kinə dow kay bebo kinlé lo doḡi rəmə, kí gin káre tətí nangi lirim-lirim. Donangi kí à yeki kinlé à ra kadi dow-je budḡi lo siri d'a koy. Ndəgi dow-je kí d'a n̄ay lé, d'a bəl n̄a adi d'a kosgaji Lubə kí dora-ti.

¹⁴ Tuji kí njəkungi-ti joo dəə. Ngà, 'oo, tuji kí njəkungi-ti mutə ɔw ree ngəsnè.

Ká təbi mbanga kí njəkungi-ti siri ba ɔr n̄ə kɔbe læ Kristi

¹⁵ Malayka kí njəkungi-ti siri kól təbi mbanga. Rəmə ndi dow-je ba boy-boy dora-ti panè: Kɔbe kí donangi-ti nè lé, 'təl-né d'adi 'Babe læ-ji ə d'adi Kristi, dow kí Lubə mbəti-é. Ǝ à kɔbe kí do bal-bal. ¹⁶ Rəmə 'ngatḡi-je kí korjoo gidi-é so kí d'isi do kalikɔbe-je-ti læ-dé takəm Lubə-ti lé, 'tɔɔ burmba nangi ə d'osi do-dé nangi n̄ə Lubə-ti, ¹⁷ 'panè: 'Babe Lubə kí njətḡi-je lay, i kí 'to njəkisi kete low nu rəm, i ya 'to njəkisi ngəsnè rəm, je j'ra-i oiyo kɔɔ i 'oḡi tógi-i kí n̄a adi i 'ində kɔbe læ-i. ¹⁸ Wɔngi ra gin dow-je kí gay-gay kí donangi-ti nè ə i kàrè wɔngi ra-i tɔ ngá, adi kaglo asi kadi 'gangi ta do dow-je-ti kí d'oy ə kadi ugə do-ji ngannjékullə-je læ-i kí 'to njépata-je kí ta-i-ti, kà njékaa njay-je, kà dow-je kí 'bəl-i, kà ngan dow-je, kà dow-je 'boy ə kadi i 'tɔɔ ko dow-je kí 'to njétuji donangi.

¹⁹ † Rəmə takəy læ Lubə kí dora-ti teḡ ə sanduki liə kí to sanduki kulə noji nati kà dow-je tɔ meḡ kəy-ti liə lé tɔ. Go-ti, ká né ba titi ndi dow-je bè rəm, ndi ndangí rəm, ndi təl rəm, donangi yeki rəm, bá kosi gay n̄a rəm tɔ.

12

Ta kí sobi do dené, kà ngon, kà dragɔ

¹ Nékoji kí tɔ bəl n̄a teḡ dora-ti adi to dené kí ulə kàdi ro-é-ti titi-n̄a kà kubi bè, nja-é tɔ do n̄ay-ti, ə kərwəi-je doḡi gidi-é joo bá to joḡi ngar kí do-é-ti. ² Ǝ ndan ngon ə ndo ra-é adi n̄ə boy-boy.

³ Nékoji kí rangi teḡ dora-ti, adi to ndəngrə dragɔ kí kər titi-n̄a kà pər bè, do-é *ra siri, gaj-i ra doḡi ə do-é-je kí siri lé ngan joḡi ngar siri tɔ-ti tɔ. ⁴ Kinə dow kay kərwəi-je kí dora-ti lo mutə rəmə, mɔngi-é ɔr kí gin káre lay unḡi donangi-ti. Dragɔ lé, ɔ taá n̄ə dené-ti kí ɔw kà koḡi ngon lé, kadi loki oḡi-é taá ya rəmə jè n'uso-é rum-rum. ⁵ Ǝ oḡi ngon kí dingəm, adi ngon kinlé, ɔ bá à kɔbe do gin dow-je-ti lay kà gɔl ngowla ji-é-ti. Ɔ ngon-é lé, Lubə un-é kí ro-é-ti do kalikɔbe-ti liə. ⁶ Beba dené lé ay ɔw diləlo-ti kí Lubə ra kete kɔɔ ta liə, kɔɔ kadi d'adi-é né uso-ti ndo budḡi gidi-é joo kà kormekə (1.260).†

⁷ † Ro usi dora-ti, adi Misəl de kà malayka-je liə 'ro kà Dragɔ. Dragɔ de kà malayka-je liə 'ro sə-dé tɔ. ⁸ Ngà tógi-dé asi al adi 'tubə-dé koḡi dora-ti. ⁹ † D'osi ndəngrə Dragɔ lé d'ilə-é, ɔ kí to buḡə li, kí 'ba-é Sú rəm, Satə rəm, kí to njəkədi dow-je kí donangi-ti nè lay lé d'osi-é d'ilə-é donangi-ti nè nati kà malayka-je liə.

† 11:13 11:13 Ntd 6:12; 16:18 † 11:19 11:19 a Ntd 8:5; 16:18; b Ntd 16:21 * 12:3 12:3 Dragɔ lé to sú. Oo 12:9 † 12:6 12:6 Ndo kí budḡi gidi-é joo kà kormekə lé to n̄ay korsɔ gidi-é joo, adi to bal mutə kí n̄ay meḡ (†Ndó Ntd 11:2; 12:14). † 12:7 12:7 Jud 1:9 † 12:9 12:9 Luk 10:18

10 Beba m'oo ndi dow ba boy dɔra-ti panè:

Kaglo kaji ree ngá!

kaglo tógi, kà kɔbe læ Lubə læ-ji ree ngá!

Bá kaglo tógi læ Kristi† ree ngá!

Kdotalə njèkiləta dɔ ngankɔ-ji-je-ti kí njékadmɛḡ lé,
d'osi-é d'ilə-é nangi ngá!

Njèkilə ta dɔ-dé-ti nɔ Lubə-ti ndɔɔ-je kà kada-je lé, d'osi-é d'ilə-é ngá.

11 Ngankɔ-ji-je 'təti-é rɔ kà takul məsi Ngonbati rəm, kà takul ta læ Lubə kí dɛ 'pa d'adi dow-je rəm, bá dɛ 'bəl rɔ-dé al, adi lé asi kəm koy kàré jè d'oy-né. 12 Gin-é kin bá kadi səi dɔra-je 'rai rɔnəl ə kadi səi njékisi dɔra-ti-je 'rai rɔnəl tɔ! Tuji à kusi dɔnangi-ti kà dɔ babo-ti! Kdotalə Sú risi nangi kà rɔ-si-ti nɔɔ, kà wɔngi mɛḡ-é-ti nji-nji, ɛ gə kí kaglo liə nɔy nɔy bɛ.

13 Loki Dragɔ oo kí d'osi-é d'ilə-é dɔnangi-ti lé, ɛ ngɔdi go dené kí oji ngon kí dingəm lé tɔ. 14 Beba d'adi dené lé bagi soro kí boy joo kadi i ɔw-né diləlo-ti kəl lo-ti liə, lo-é-ti kin bá d'a kadi-é né uso-ti bal mutə kà nɔy mɛkɛ§ kadi isi sɔy kà li lé. 15 Rəmə li lé ungi man ta-é adi titi-nɔ kà man ba bɛ go dené-ti lé, kdɔ kadi man ində dené lé ɔw siə. 16 Ngà nangi ra kà dené lé; beba man ba kí dragɔ ungi kà ta-é lé, nangi tɛḡ ta-é ɔr nɔti. 17 Wɔngi ra Dragɔ dɔ dené-ti lé, adi ɔw ilə rɔ dɔ ndɔgi gin koji-ti liə, kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-je-ti læ Lubə rəm, njékə dɔ ta-ti læ Jeju rəm tɔ.

18 Dragɔ lé ɔ taá dɔ yangra-ti ta babo-ti.

13

Ta kí sɔbi dɔ dɔ kí tɛḡ dan babo-ti

1 †Go-ti rəmə, m'oo dɔ káre tɛḡ dan babo-ti, gaji-é ra dɔgi ə dɔ-é ra siri, gaji-é-je kí dɔgi kinlé ngan jɔgi ngar tɔ-ti lay bá dɔ-é-je kí siri lé kàré 'ndàngi ri-je-ti káre káre lay 'pa-né ta kɔbi dɔ Lubə-ti. 2 Dɔ kí m'oo-é lé, tanɔ kà kàgi bɛ, nja-é boy tanɔ kà nja dɔ tɔ kí ri-é læ Ursi ə ta-é tanɔ kà ta bəl bɛ tɔ. Dragɔ adi-é tógi, kà kalikɔbe, bá adi-é kɔbe kí ngə rəm tɔ. 3 Loki m'oo dɔ-é-je lé rəmə, toki né kí dɔ-é káre ingə dɔ kí asi koy bɛ, ngà dɔ lé bá təl idi. Dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya dɔ kinlé, ɔr ndil-dé adi d'ungi-nɔ go-é-ti. 4 Dɛ d'osi dɔ-dé nangi nɔ Dragɔ-ti kdotalə ɛ adi kɔbe dɔ lé, bá d'osi dɔ-dé nangi nɔ dɔ-ti lé 'panè: Nɔ bá tanɔ kà dɔ kin wa? Ə nɔ bá asi rɔ siə wa?

5 Dɔ lé d'adi-é tarəbi kadi pa-né ta-je kí ngə-ngə rəm, kadi pa-né ta kɔbi-je dɔ Lubə-ti rəm, bá d'adi-é tógi kadi ra-né kullə nɔy kɔrsɔ gidi-é joo rəm tɔ. 6 Rəmə ɛ tɛḡ ta-é kdɔ pa-né ta kɔbi-je dɔ Lubəti rəm, kdɔ pa-né ta-je kí maji al maji al dɔ ri-é-ti rəm, dɔ kəy-ti liə rəm, bá dɔ njékisi dɔra-ti rəm tɔ. 7 D'adi-é tarəbi kdɔ kadi rɔ-né kà njékaa njay-je ə təti-dé rɔ. Ə d'adi-é tógi dɔ gin koji-je-ti lay kí dɔnangi-ti nè rəm, dɔ gin dow-je-ti lay kí ndɔta læ-dé tɔ gay-gay rəm tɔ. 8 Beba dow-je kí dɔnangi-ti nè lay kí d'a kɔsi dɔ-dé nangi nɔ dɔ-ti lé, to dɛ kí lo kində

† 12:10 12:10 Kristi lé kor mɛḡ-é to dow kí Lubə mbəti-é. § 12:14 12:14 Bal mutə kà nɔy mɛkɛ lé to nɔy kɔrsɔ gidi-é joo ('Ndó Ntd 11:2; 12:6) † 13:1 13:1 Ntd 17:3,7-12

gin donangi-ti nu* ya ri-dé goto meḡ mbete kiskəm-ti læ Ngonbati kí ndoki 'tol-é kinlé.

⁹ Dow kí mbi-é tò rəmə kadi oo-né ta kin: ¹⁰ Kinə tò kadi dow ɔw be bə-ti lé, à kow be bə-ti ya. Kinə tò kadi dow oy yo kiyəro lé, d'a tol-é kí kiyəro ya tɔ. E kin bá to lo toji kuwə ro ngə, kí lo toji kadmeḡ læ njékaa njay-je.

Ta kí sobi do da kí teḡ donangi-ti

¹¹ Go-ti rəmə, m'oo da kí rangi teḡ donangi-ti bəy. Da-é lé gají-é ra joo titi gají ngonbati bə ə pa ta titi Dragɔ bə.

¹² E ra kullə kí tógi-je lay kí da kí dosay ɔw-né lé, takəm-é-ti rəm, bá ində tógi do donangi-ti, kí do dow-je-ti kí donangi-ti nè lay adi d'osi do-dé nangi nɔ da-ti kí dosay kí ingə dò kí asi koy bá təl idi lé. ¹³ Da kí gogi nè kinlé, ra né-je kí tò bəl n̄a sar, e adi pər i dora-ti usi donangi-ti takəm dow-je-ti. ¹⁴ Da-é kinlé ur dow-je kí donangi-ti nè wale kí né-je kí tò bəl-bəl kí d'adi-é tarəbi ra-né takəm da-ti kí dosay lé. Beba e idə-dé kadi 'ra né madi d'adi to takəm da kí ingə dò kiyəro bá təl isi kəm lé. ¹⁵ D'adi-é tógi kadi gosi-né né kí 'ra d'adi to takəm da kí dosay lé, kɔo kadi pa ta rəm, kadi tɔl dow-je lay kí d'a mbati kosi do-dé nangi nɔ-é e-ti kí to takəm da kí dosay lé. ¹⁶ Beba e ra adi ngan dow-je kí dow-je kí boy, njénékingə-je kí njéndoo-je, dow-je kí 'to bə-je al kí bə-je lay ya d'ijə-dé ndaji jikɔl-dé-ti əse nati nɔ-dé-ti. ¹⁷ Ə dow kí ndaji kí tò kí ri da lé əse kər né kí e bá to ri-é, goto ro-é-ti lé, à ndogi né al rəm, bá à rabi né al rəm tɔ.

¹⁸ Lo kí kadi dow ɔw kí gosi do-ti ɔn: Dow kí to njénégə rəmə, kadi dowbé ra kər né kí sobi do da lé. Kɔo ta læ to kər né kí sobi do dow ə kər-é to bumekə kí kormekə gidi-é mekə (666).

14

Ta kí sobi do Ngonbati kí dow-je kí d'ugə do-dé

¹ †Loki m'oo lo rəmə, m'oo Ngonbati a do mbal siyɔ-ti, ə m'oo dow-je budɔgi lo bu kí kɔrsɔ gidi-é sɔ kí 'ndangi ri-é, kí ri Bəbi-é nati nɔ-dé-ti d'a nati kí Ngonbati lé tɔ. ² Rəmə m'oo ndi dow ba dora-ti titi-n̄a kí ká man-je kí boy kí tal bum-bum bə rəm, bá titi-n̄a kí ndi kí ndangi kí tógi-é n̄a rəm, bá ndi dow kí m'oo lé, ba titi-n̄a kí kunduməngrə-je kí njékində-é-je d'isi d'ində kin bə rəm tɔ. ³ Dowbé-je kinlé, d'a nɔ kalikɔbe-ti, kí takəm njékisi kəm-je-ti kí sɔ, kí takəm 'ngatógi-je-ti d'a d'usi pa kí sigi. Pa-é kinlé, dow kí rangi à kasi ndó al, ngà dow-je kí budɔgi lo bu kí kɔrsɔ gidi-é sɔ kí Ngonbati gangi do-dé donangi-ti kin ya bá d'a ndó.

⁴ De kin bá 'to dow-je kí 'ra kaya kí dené-je al, kdɔtalə de 'gə dené al. De d'un go Ngonbati lo lay kí ɔw-ti. Ngonbati gangi do-dé dan dow-je-ti adi 'n̄ay kí kandi né kí dosay kí d'adi Lubə rəm, d'adi Ngonbati rəm.

⁵ De d'ədi ta nja káre al, adi 'to dow-je kí ta goto do-dé-ti.

⁶ Go-ti, m'oo Malayka kí rangi bəy nar kadi dora-ti. E ɔw kí Poyta kí Maji kí à tò sartagangi kɔo kadi ilə mbe-é adi dow-je kí donangi-ti nè, adi to gin dow-je lay kí donangi-ti nè, kí dow-je lay kí ndɔta læ-dé tò gay-gay rəm tɔ. ⁷ Malayka lé pa ta kí ndi-é kí boy panè: 'Bəli Lubə

* 13:8 13:8 Kər meḡ-é kí rangi bəy: Ngonbati bá 'tol-é lo kində gin donangi-ti nu. † 14:1 14:1 Ntd 7:3

ə ɔsi gaji-é, kɔ kaglo kí ɛ à gangi-né ta lé ree ngá. Ɔsi do-si nangi nò Njèra dɔrɔ-ti kà dɔnangi, Njèra babo kà kəm kɛnɛnɛ-je.

⁸ †Malayka kí njèkungi-ti joo un go malayka kí kete lé panè: Babilɔn usi ngá boo! Ɛ usi boo! Babilɔn bebo kí boy lé usi boo! Ɛ bá adi kaya ra-é kí nɔ gin dow-je kí gay-gay d'ay titi-nɔ kà yibi bè.

⁹ Malayka kí njèkungi-ti mutə un go malayka-je kí joo kete lé pa ta kà ndi-é kí boy panè: Kinə dow madi ɔsi do-é nangi nò dɔ-ti lé rəm, nò né-ti kí to takəm-é rəm, bá d'ijə ndaji nati nò-é-ti əse ji-é-ti lé, ¹⁰ ɛ kàrè à kay yibi nduu wɔngi lə Lubə kí to yibi kí do ro-é doy kí d'ungɔ mɛɛ kɔbi wɔngi-ti lə Lubə tɔ. Dowbé à kingə kɔ dan pər-ti, kà dan yalpər-ti takəm malayka-je-ti kí d'aa njay, kà takəm Ngonbati-ti. ¹¹ Kà do bal-bal ya kò lə-dé à kɔsi go-nɔ go-nɔ titi-nɔ kà sapər kí suu luki-luki kin bè. Dow-je kí njəkɔsi do-dé nangi nò dɔ-ti, kà nò né-ti kí to takəm-é rəm, bá dow kí rá-rá kí ri dɔ lé bá d'ijə-né ndaji ro-é-ti lé, lo taakoo lə-dé goto, ndoo rəm, kada rəm.

¹² Ɛ kin bá to lo tɔji kuwə rɔ ngá lə njékaa njay-je kí 'to njétəl ro-dé go ndukun-je-ti lə Lubə, kí 'to njéka do mɛɛ-dé-ti kí d'adi Jeju.

¹³ Rəmə m'oo ndi dow ba dɔrɔ-ti idə-m panè: I 'ndangi ta kin: Kí ngɔsnè-ti kin ya dow-je kí 'nam kàdì 'Babe-ti bá d'oy lé, 'to njénékumə-je. Oiyɔ, Ndil kí aa njay pa bè, kɔ kadi 'taa koo ta kullə-je-ti lə-dé, kɔ ta lə kullə-je lə-dé dan go-dé.

¹⁴ Loki m'oo lo rəmə, m'oo kilndi kí nda ə m'oo dow kí tanɔ kà Ngon lə dow bè isi do kilndi-ti lé; jɔgi ngar kí 'ra kà lɔr tɔ do-é-ti ə uwə ngɔrɔngi kí ati ji-é-ti. ¹⁵ Malayka kí rangi teḡ mɛɛ kəy-ti lə Lubə pa ta kà njəkisi do kilndi-ti lé, kà ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngi lə-i ijə-né ko, kdɔtalə ko kí dɔnangi-ti ɔr mir-mir adi nɔy kijə-é ree ngá. ¹⁶ Beba njəkisi do kilndi-ti ulə ngɔrɔngi liə lé dɔnangi-ti rəmə, ko kí dɔnangi-ti toki kijə.

¹⁷ Malayka kí rangi teḡ mɛɛ kəy-ti lə Lubə kí dɔrɔ-ti ya bəy. Ɛ kàrè uwə ngɔrɔngi kí ati ji-é-ti tɔ.

¹⁸ Go-ti, malayka kí rangi kí to njəkɔw kà tɔgi do pər-ti teḡ logugi né-ti pa ta kà njèkuwə ngɔrɔngi kí ati ji-é-ti lé kà ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngi lə-i kí ati lé ijə-né kùl nduu-je kí dɔnangi-ti, kdɔtalə kandi-é ɔr mir-mir ngá. ¹⁹ Beba malayka lé, ulə ngɔrɔngi liə kà dɔnangi-ti ijə-né nduu kí dɔnangi-ti ungi mɛɛ né mbore man nduu-ti kí boy kí wɔngi lə Lubə kí nɔ tɔ mɛɛ-é-ti. ²⁰ †Mbore nduu mɛɛ né mbore man nduu-ti lé gidì bebo-ti ndaa-ti. Rəmə məsi tal-ti bul-bul uwə jəm ta sində taá nè jimm ə tati-é à kasi kilomètrə bumutə je bè.

15

Kò-je kí gin siri

¹ Bəy bá m'oo nékɔji kí rangi kí tɔ bəl kí maji koo mɛɛ dɔrɔ-ti, adi to malayka-je siri kí d'uwə kò-je kí gin siri ji-dé-ti, ə to sɔy kò-je kí Lubə à kində-né ngangɔ wɔngi liə. ² Go-ti, m'oo né kí tanɔ kà babo kí ndɔy ngilingi-ngilingi titi kɔsi kí 'pote nati kà pər bè, ə njétəti rɔ dɔ, dɛ kà né kí to takəm-é rəm, kɔr né kí ɔw nati kà ri-é lé d'ɔ taá dan babo-ti kí ndɔy ngilingi-ngilingi lé. Dɛ d'uwə kunduməngrə-je lə Lubə ji-dé-ti,

³ d'usi-né patóy lə Moiyiji kí ngonnjèkullə lə Lubə, kɪ patóy lə Ngonbati 'panè: 'Babe Lubə kí njètógi-je lay! Kullə ra-i-je tò bəl-bəl rəm, maji koo rəm; kɔjra-je lə-i to kɔjra-je kí njururu rəm, kɔjra kí tɔgrɔ-ti rəm; i to ngar lə gin dow-je lay. ⁴ 'Babe, ná bá à bəl-i al əse ná bá à kɔsi gaji-i al wa? Kdo i ya kɪ kár-i-rè bá aa njay-njay. Gin dow-je lay ya d'a ree kɔ kɔsi dɔ-dé nangi nɔ̄-i-ti, kdotalə dow-je lay d'oo kí kullə ra-i-je tò njururu.

⁵ Go né-je-ti kinlé, m'oo kəy lə Lubə mɛɛ dɔrɔ-ti rəmə, ta-é toki teɛ adi m'oo kəy kí 'ra kɪ kubi kí to lo kingə-nɔ̄ kɪ Lubə ɔ mɛɛ-é-ti. ⁶ Malayka-je kí siri kí d'uwə kɔ̄-je kí gin siri ji-dé-ti lé, 'teɛ mɛɛ kəy-ti lə Lubə kɪ kubi kí nda mbəy-mbəy ə ndɔy ngilingi-ngilingi rɔ-dé-ti rəm, bá 'dɔɔ bədi-dé kɪ nda dɔɔ bədi kí 'ra kɪ lɔr rəm tɔ. ⁷ Kí káre dan njékisi kəm-je-ti kí sɔ lé adi malayka-je kí siri lé kɔbi lɔr-je siri kí wɔngi lə Lubə kí to njékisi kɪ dɔ bal-bal rusi. ⁸ Rəmə rɪba, kɪ tógi lə Lubə ra adi sapər rusi mɛɛ kəy liə, adi dow à kasi kɔw-ti al ya sar kadi kɔ̄-je kí gin siri kí malayka-je kí siri d'uwə ji-dé-ti kinlé ində-né ngang-i-é.

16

Kobi-je kí siri kí sɔbi dɔ wɔngi lə Lubə

¹ Go-ti, m'oo ndi dow ba boy mɛɛ kəy-ti lə Lubə ə idə malayka-je kí siri lé panè: Wɔngi lə Lubə kí tò mɛɛ kɔbi-je-ti kí siri kinlé, ɔwi 'mbəli dɔnangi-ti!

² Malayka kí dɔsɔy ɔw mbəl wɔngi kí mɛɛ kɔbi-ti liə dɔnangi-ti rəmə, dɔ basrangi kí tò bəl ə to nɔ̄ usi dɔ dow-je-ti kí d'ow kɪ kɔr né lə dɔ rəm, bá d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̄ né-ti kí to takəm-é rəm tɔ.

³ Malayka kí njèkungi-ti joo mbəl wɔngi kí mɛɛ kɔbi-ti liə dan babo-ti adi babo təl məsi kí titi-nɔ̄ kɪ məsi dow kí oy bè, adi né-je lay kí d'isi dan babo-ti lé d'oy.

⁴ Malayka kí njèkungi-ti mutə mbəl wɔngi kí mɛɛ kɔbi-ti liə dan ba-je-ti, kɪ kəm kɛnɛnɛ-je-ti adi təl məsi. ⁵ Rəmə m'oo ndi malayka kí ɔw kɪ tógi dɔ man-je-ti panè: I 'to njèra né kí njururu, 'to njékisi low nɔ̄ rəm, 'isi bɔne rəm, i 'aa njay-njay bá 'gangi-né ta-je kinlé bè. ⁶ Kdo dɛ d'ungi məsi njékaa njay-je kɪ njépata-je kí ta-i-ti nangi, ə i 'adi-dé məsi d'ay tɔ; to tó-é kadi d'ay ya. ⁷ Ə m'oo ndi dow logugi né-ti panè: Oiyɔ, 'Babe Lubə kí Njètógi-je lay, ta-je lə-i kí i 'gangi lé, i 'gangi gangi kí tɔgrɔ-ti rəm, tò njururu rəm tɔ.

⁸ Malayka kí njèkungi-ti sɔ mbəl wɔngi kí mɛɛ kɔbi-ti liə dɔ kàdì-ti; d'adi-é tarəbi kadi adi pər ɔ̄ dow-je. ⁹ Ə dow-je lé, kunji pər kí tungə pil-pil ya nəti-dé kərɪm-kərɪm. Bè ya kàrè, dɛ 'mbati kiŋə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kulə-né rɪba dɔ Lubə-ti rəm, bá 'pa ta kí maji al dɔ ri Lubə-ti kí ɔw kɪ tógi dɔ kɔ̄-je-ti kinlé rəm tɔ.

¹⁰ Malayka kí njèkungi-ti mi mbəl wɔngi kí mɛɛ kɔbi-ti liə dɔ kalikɔbe-ti lə dɔ lé. Lo ndul kɔ̄be-ti liə ndi-ndi; né kí to ra dow-je adi 'tɔ̄ ngang-i-dé mɛgəgə-mɛgəgə. ¹¹ Ə dɛ 'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti kí dɔrɔ-ti, kdotalə né-je kí to kí ra-dé lé rəm, kdotalə dɔ basrangi-je kí uso-dé rəm; bè ya kàrè kullə ra-dé-je kí maji al lé dɛ 'tusi d'inqə kɔgi al.

¹² Malayka kí njèkungi-ti mekə mbəl wɔngi kí meḡ kɔbi-ti liə dan ba-ti kí boy kí ri-é lə Eprati rəmə ii lay, bè kɔ kadi inə rəbi adi ngar-je kí d'a kí lo kubə kadi-ti. ¹³ Go-ti, m'oo ndil-je kí maji al mutə kí titi-nə kí jè-je bè 'teḡ ta Dragɔ-ti, kí ta ɔ-ti, bá ta njəkədi ta-ti kí njəba rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti tɔ. ¹⁴ Ndil-je kí maji al kinlé, 'to njéra nékɔji-je rəm, njékɔw rɔ ngar-je-ti kí dɔnangi-ti nè lay, kɔ kəw-dé nati kɔ ta lə rɔ kí à tò meḡ ndɔ-ti kí boy lə Lubə kí Njètɔgi-je lay.

¹⁵ †Babe panè: 'Oo, m'a ree titi-nə kí njəbɔgi bè. Dow kí njəkisi kəm dɔ rɔ-é-ti ə to njəngəm kubi-je liə kɔ kadi njiyə kuti-é dum kadi d'oo rɔsɔl liə al bá to njənékumə!

¹⁶ Ndil-je kí maji al lé, 'kəw ngar-je nati lo-ti kí 'ba-é Armagedɔ kí ta Əbrə.

¹⁷ Malayka kí njèkungi-ti siri mbəl wɔngi kí meḡ kɔbi-ti liə dan yəl-ti. Ndi dow ba boy meḡ kəy-ti lə Lubə kalikɔbe-ti liə panè: Ngangi-é ya ngá ən! ¹⁸ †Go-ti, ndi təl rəm, ndi ndàngi rəm, ndi dow-je ba rəm, dɔnangi yəki yəki kí low nɔ kí dow-je d'isi-né dɔnangi-ti nè kin ya, dow oo gə-é nja káre al bəy. ¹⁹ Bebo gángi rɔ-é lo mutə. Bebo-je lə gin dow-je lay ya usi, ə meḡ Lubə ole dɔ Babilɔn-ti kí to bebo kí boy, kɔ kadi adi-é əy yibi nduu kí toji wɔngi liə kí nɔ kí tò meḡ kɔbi-ti. ²⁰ †Dɔnangi-je kí dan ba-ti, kí mbal-je 'goto lay. ²¹ †Kɔsi-je kí boy-boy kí ɔy nɔ i dɔrɔ-ti tusi dɔ dow-je-ti. Kɔ kí kɔsi adi dow-je kinlé ra adi 'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti, kɔtalə kɔ kinlé to kɔ kí tò bəl nɔ.

17

Ta kí 'gangi dɔ bebo Babilɔn-ti

¹ Go-ti rəmə, malayka-je kí siri kí d'uwə kɔbi siri ji-dé-ti lé, m'oo ɛ kí káre dan-dé-ti ree idə-m panè: 'Ree nè bè, m'a kɔji-i ta kí toki gangi dɔ gɔkaya-ti kí isi dɔ man-je-ti kí boy kin kadi-i 'oo. ² Ngar-je kí dɔnangi-ti d'ungi-nə dɔ-é-ti 'ra siə kaya, bá kaya liə ya to né kəy kí dow-je kí dɔnangi-ti nè d'ay d'adi ra-dé kí yibi-ti.

³ †Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti ə malayka lé un-m ɔw sə-m diləlo-ti, rəmə m'oo dené kí isi dɔ ɔ-ti madi kí kər bir-bir bè, ri-je kí 'pa-né ta kɔbi kí Lubə rusi rɔ-é ripi-ripi; dɔ-é ra siri ə gaj-é ra dɔgi. ⁴ Dené-é kinlé, ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ rɔ-é-ti, bá mɔne mbyu kí 'ningé lɔr-je, kí ər-je kí maji-maji, kí məkɔsi-je. Ǝ uwə kɔbi kí 'ra kí lɔr ji-é-ti; kɔbi kinlé, nékɔbi-je, kí né-je kí tò nɛ takəm Lubə-ti kí to kullə ra dené kinlé rusi meḡ-é nji-nji. ⁵ †Ndàngi ri kí kər meḡ-é tò lo bɔyɔ-é-ti nati nɔ-é-ti 'panè: Babilɔn kí boy lé to kɔ dené-je kí njéra kaya rəm, bá to kɔ dow-je kí dɔnangi-ti nè kí 'to njéra nékɔbi-je rəm tɔ. ⁶ Dené kinlé məsi njékaa njay-je, kí məsi njékɔr Poyta-je lə Jeju kadi dow-je d'oo ra-é yibi-ti adi m'oo. Loki m'oo-é bè lé, ndil-m teḡ say.

⁷ Beba malayka lé pa sə-m panè: 'Adi ndil-i teḡ say bè kɔ ri wa? M'a kidə-i ta kí tò lo bɔyɔ-é-ti kí sɔbi dɔ dené kin rəm, kí sɔbi dɔ ɔ kí dɔ-é ra siri ə gaj-é ra dɔgi kí dené kin isi dɔ-é-ti lé kadi-i 'oo rəm tɔ. ⁸ †Dɔ kí i oo-é kinlé, kete isi, ngà ngɔsnə goto. Ǝ à teḡ bolebe-ti kí sɔy-é goto kisi kɔw kí lo tuji-ti, ə dow-je kí dɔnangi-ti nè kí lo kində gin

dɔnangi-ti nɔ ya ri-dé tokí 'ndàngi męę mbete kiskəm-ti al lé, loki d'a koo dɔ lé rəmə, ndil-dé à teę sɔy kdɔtalə ndɔki isi, ə ree goto, rəmə təl teę ɔ bəy.

⁹ Lo kí kadi dow ɔw kà négə kà gosi dɔ-ti ɔn: Dɔ-je kí siri lé to mbal-je kí siri kí dené lé isi dɔ-ti, ¹⁰ bá to ngar-je siri ya tɔ. Dan ngar-je kí siri lé, dę kí mɔ kɔbe ɔr ji-dé-ti ə ę kí káre isi ɔ be nè bəy ə ę kí káre kɔbe liə ree al bəy. Loki kɔbe liə à ree lé, ę à kɔbe kaglo nɔ al. ¹¹ Ə dɔ kí kete isi bá ree goto kinlé, ę ya to ngar kí njəkungɔ-ti jinɔy joo rəm, bá ę to kí káre dan ngar-je-ti kí dɔsɔy kí siri lé rəm tɔ; ə isi ɔw ki lo tuji-ti.

¹² Gaji dɔ kí dɔgi kí i oo kinlé to ngar-je kí dɔgi kí dę d'ɔ be al bəy, ngà d'a kingə tógi kdɔ kɔ-né be nati kà dɔ lé dan kàdì-ti káre-rè. ¹³ Dę lay ya kɔjra lə-dé ra káre-rè, rɔngɔ lə-dé kà tógi lə-dé lé d'a ra-né kullə lə dɔ lé. ¹⁴ Dę d'a rɔ kà Ngonbati, ngà Ngonbati à tətì-dé rɔ kdɔtalə Ngonbati lé, to 'Babe lə 'babe-je rəm, bá to Ngar lə ngar-je rəm tɔ; ə dę kí Lubə fa-dé, mbətì-dé, kí 'to dow-je liə kí tɔgrɔ-ti kí d'ɔ nati kà Ngonbati lé, d'a tətì-dé rɔ tɔ.

¹⁵ Malayka lé təl idə-m panè: Man-je kí i oo bá dené kí njəkaya isi dɔ-ti kinlé, to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kà gin dow-je kí ndɔta lə-dé tò gay-gay. ¹⁶ Gaji dɔ kí dɔgi kí i oo kinlé, dę kà dɔ lé d'a kɔsi dené kí njəkaya lé kà ta, kdɔ taa né-je liə lay ə kinə-é kuti-é dum, d'a kuso dɔ-é ə d'a ró singə-é pər ruki-ruki. ¹⁷ Kdɔtalə Lubə ra kullə męę-dé-ti kdɔ kadi 'ra kɔjra liə rəm, kadi kɔjra lə-dé ra káre-rè, rəmə d'a ra kullə kà tógi kɔbe lə-dé kadi dɔ lé sar kadi ta-je kí Lubə pa lé né-é ra né.

¹⁸ Ə dené kí i oo-é kinlé, to bebo kí boy kí ɔ be dɔ ngar-je-ti kí dɔnangi-ti nè.

18

Kusi lə bebo Babilɔn

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka kí rangi kí ɔw kà tógi kí nɔ i dɔrɔ-ti ree ə ree liə ndógi lo dɔnangi-ti nè. ² †E pa ta kà ndi-é kí boy panè: Babilɔn usi ngá boo! E usi boo! Babilɔn bebo kí boy lé usi boo! E təl to lo kisi ndil-je kí maji al, to lo mbɔ-nɔ lə ndil-je lay kí njéra né maji al, bá to lo mbɔ-nɔ lə yəl-je lay kí 'tò nę takəm Lubə-ti adi 'nəl Lubə al. ³ Kdɔ gin dow-je lay d'ɔy kaya ra-é kí nɔ kin titi yibi bè; ngar-je kí dɔnangi-ti nè 'ra siə kaya ə njéragati-je kí dɔnangi-ti nè kàre d'ingə né nɔ kà takul né-je liə kí maji-maji kí nɔ kin rəm tɔ.

⁴ Go-ti, m'oo ndi dow kí rangi dɔrɔ-ti panè: Dow-je lə-m, 'teęi męę-é-ti kɔgi kdɔ kadi indəi rɔ-si nati siə męę majal-je liə kin al rəm, bá kadi ingə-i kɔ-je liə kin al rəm tɔ. ⁵ Kdɔ majal-je liə mbɔ-nɔ kà dɔ-nɔ-ti dɔ-nɔ-ti sar teę dɔrɔ-ti ə męę Lubə ole dɔ né ra-é-je-ti kí njururu al. ⁶ 'Rai-é titi kí ę ra-né dow-je ə kullə ra-é-je kí maji al maji al kinlé ugəi-é nja joo-joo! Kobi kí ę ungi né męę-é-ti adi dow-je lé, ungi męę-é-ti adi-é nja joo. ⁷ Gangi-é kí ę ɔsi-né gaji rɔ-é rəm, isi-né dan maji-ti kí nɔ kinlé, ya adi-é-né kɔ rəm, adi-é ndingə-né ndoo rəm tɔ! Babilɔn lé pa męę-é-ti panè: Mɔ m'isi kisi ngar kí dené bi m'to njəngɔwkoy al rəm, bá mɔ m'a ndingə ndoo ndɔ al rəm tɔ. ⁸ Gin-é kin bá męę ndɔ-ti kí káre-rè ya kɔ-je kin à ree-né dɔ-é-ti adi to koy rəm, kuwəndoo

rəm, bobo rəm, bá pər à ró-é ruki-ruki rəm tɔ. Kdɔ 'Babe Lubə kí njəgangta dɔ-é-ti lé to njètógi.

⁹ Ngar-je kí dɔnangi-ti nè lay kí njéra siə kaya-je, kí njékisi siə dan maji-ti kí nḡ kinlé, loki d'a koo sapər kí à ró-é lé rəmə, d'a nḡ rəm, bá d'a ndingə rɔ-dé kdɔ ta liə rəm tɔ. ¹⁰ Ngar-je lé, d'a bəl kɔ-je kí teḡ dɔ-é-ti lé, adi d'a kḗ ngərəngi bá d'a panè: Tuji kí ban é tanḗ bè! Tuji kí ban é tanḗ bè! Babilɔn bebo kí boy! Bebo kí njètógi! Dan kàdì-ti kí káre-rè ya 'gangi ta dɔ-i-ti bè wa!

¹¹ Ə njéragati-je kí dɔnangi-ti nè kàrè 'nḡ ə 'ndingəndoo kdɔ ta liə, kdɔ dow kí njəndogi sə-dé né gati-je lə-dé goto. ¹² Né gati-je lə-dé lé to lər-je, kí là-je, kí ər-je kí maji-maji, kí məkosi-je, kí kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi, kí kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nḡ, kí kubi kí 'ba-é sua, kí kubi kí kər bir-bir, kí kagi-je lay kí ətì maji-maji, kí né-je lay kí 'ra kí ngangi kədi, kí né-je lay kí 'ra kí kagi-je kí maji-maji, kí 'ningəkasi-je, kí ngowla-je, kí ər kí 'ba-é marbrə-je, ¹³ kí nduji kagi kanel-je, kí nḡkagi-je kí ətì maji-maji, kí ubi-je kí ətì maji-maji, kí dukan-je, kí man nduu-je, kí ubi-je, kí nduji-je, kí gemə-je, kí mangi-je, kí bati-je, kí sində-je, kí pusi rɔ-je, bá dow-je ya kàrè 'to négati-je lə-dé rəm adi to bə-je, kí dow-je kí d'uwə-dé ta rɔ-ti. ¹⁴ Né-je kí kəmnda-é ra-i ra-i lé, ɔr rɔ-é ḡ ngərəngi sə-i, né-je kí maji-maji, kí né-je kí ndɔy-ndɔy lé goto lay rɔ-i-ti, dow à kingə gogi ndḗ al ngá. ¹⁵ Njéragati-je kí d'ingə né kí takul-é lé d'a bəl kɔ-je kí teḡ dɔ-é-ti adi d'a kḗ ngərəngi bá d'a nḡ ə d'a ndingəndoo ¹⁶ panè: Tuji kí ban é tanḗ bè! Tuji kí ban é tanḗ bè! Bebo kí boy kí d'ulə-é kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi, kí kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nḡ, kí kubi kí kər bir-bir rəm, bá 'ra-é kí lər-je, kí ər-je kí maji-maji, kí məkosi-je d'adi mɔne lé ya ɔn wa! Dan kàdì-ti kí káre-rè ya nékingə kí nḡ kinlé tuji lay bè wa! ¹⁷ Njékuwə ngow bato-je, kí njékow mba dan ba-ti, kí njérakullə mɛḡ bato-ti, kí njéra kullə dan babo-ti-je d'ḡ ngərəngi-ngərəngi.

¹⁸ Loki d'oo sapər kí ɔ bebo lé rəmə, d'ilə bəbi ndi-dé nangi 'panè: Bebo kí rá bá titi-nḡ kí bebo kin wa? ¹⁹ Də 'nḡ, d'ɔy 'babur kí dɔ-dé-ti dɔ-dé-ti 'ndingə-né ndoo ə 'nḡ 'panè: Tuji kí ban é tanḗ bè! Tuji kí ban é tanḗ bè! Bebo kí boy kí njébato-je lay, d'ingə né kí takul kisi dan maji-ti liə lé, dan kàdì-ti kí káre-rè ya təl diləlo bè wa!

²⁰ I dora, 'ra rɔnəl kdɔ ta liə! Ə səi njékaa njay-je, njékowkulə-je, kí njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè 'rai rɔnəl! Kdɔtalə Lubə gangta dɔ-é-ti, kdɔ né kí maji al kí ɛ ra sə-si.

²¹ Bəba malayka káre kí njètógi un ər kí boy kí titi-nḡ kí mbal kusi né bè ya bi ilə dan babo-ti ə panè: Gangi-é kin ya d'a surə-né Babilɔn bebo kí boy kilə-é rum nangi ə dow à koo-é gogi al ya sar. ²² Dow à koo ndi njékində kunduməngrə-je, kí ndi gosi-je, kí njékay nal-je, kí njékol mbanga-je, mɛḡ be-ti lə-i al ngá. Kədi káre ya kàrè à goto be lə-i rəm, dow à koo ká mbal kusi né al rəm, ²³ dow à koo pər lampi ndógi al rəm, bá dow à koo ndi dingəm-je kí ne-é al rəm tɔ. Kdɔtalə njéragati-je lə-i bá 'to dow-je kí boy-boy dɔnangi-ti nè, ə gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè ya i ur-dé wale kí takul kugə-je lə-i rəm, ²⁴ bá məsi njépata-je kí ta Lubə-ti, kí məsi njékaa njay-je, kí məsi dow-je lay kí 'tijə mindi-dé dɔnangi-ti nè lé d'ingə rɔ-i-ti.

19

Pa-je kí meę dora-ti, kà taana læ Ngonbati

¹ Go né-je-ti kinlé, m'oo ndi dow bá dora-ti boy-boy titi ndi kosi dow-je kí ña bè panè:

Alleluya! Kaji, kà riba, kà tógi to kí læ Lubə læ-ji.

² Kdotalə ta-je liə kí ę gangi lé,

ę gangi gangi kí tógrɔ-ti rəm, tò njururu rəm;

kdo ę gangi ta do dené-ti kí to gɔkaya

kí njétuji dow-je kí donangi-ti kí kaya liə kin rəm,

dal ba məsi ngannjékullə-je liə kí dené kinlé tɔl-dé lé rəm tɔ.

³ Ndi kosi dow-je kí ña lé, təl ba kí njèkungi-ti joo bəy panè:

Alleluya! Ə bebo kí ɔ pər lé,

sa-é suu luy-luy ya kí do bal-bal.

⁴ Rəmə 'ngatógi-je kí kərjoo gidi-é so, kà njékiskəm-je kí so lé, 'tosi məkəji-dé nangi ə d'osi do-dé nangi nɔ Lubə-ti kí isi do kalikɔbe-ti 'panè: Amən! Alleluya!

⁵ Ndi dow ba do kalikɔbe-ti panè: 'Tóyi Lubə læ-ji! Səi lay kí 'toi ngannjékullə-je liə, səi kí 'bəli-é, səi ngan dow-je kà dow-je kí boy!

⁶ Go-ti, m'oo ndi dow ba titi ndi kosi dow-je kí ña bè rəm, ba titi ká man-je kí boy-boy bè rəm, ba titi ká ndi kí ndàngi kà tógi-é ña kin bè panè:

Aleluya!

'Babe Lubə læ-ji kí njètógi-je lay lé ində kɔbe liə.

⁷ J'rai rənəl, j'tiləi kole ə j'uləi riba do-é-ti,

kdotalə ndo taana læ Ngonbati lé ree

ə ne-é kàrè ra rɔ-é lay rəm tɔ.

⁸ D'adi-é tarəbi kadi ulə kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi,

kí ndóle kəy-kəy kí to kubi kí aa njay.

Kdotalə kubi kí ndɔy ngilingi-ngilingi lé

tɔji kullə ra-je kí njururu-njururu læ njékaa njay-je.

⁹ †Go-ti, malayka idə-m panè: 'Ndàngi ta kin: Dow-je kí toki ba-dé lo nékuso-ti lo taana-ti læ Ngonbati bá 'to njénékumə-je! Ə təl idə-m bəy panè: Ta-je kinlé, to ta-je kí tógrɔ-ti læ Lubə.

¹⁰ Beba m'usi nangi nɔ-é-ti kdo kosi do-m nangi nɔ-é-ti, ngà ę idə-m panè: «'Oo nè à ra né kí bè kin! Mə lé m'to madkullə læ-i rəm, m'to madkullə læ ngankɔ-i-je kí njékadmęę kí 'to njéka do né-ti kí Jeju pa ta do-ti. Lubə bá 'a kosi do-i nangi nɔ-é-ti, kdo né-je kí Jeju pa ta do-ti lé ya bá ndoki Lubə adi njépata-je kí ta-é-ti 'pa tɔ.»

Ta kí sɔbi njèkal sində kí nda

¹¹ Go-ti, m'oo ta dora tò tagra ə m'oo sində kí nda teę. Njèkal sində kinlé ri-é læ Njèra né kí tógrɔ-ti rəm, njèpata kí tógrɔ-ti rəm. ę gangi ta njururu rəm, bá rɔ liə to rɔ kí njururu rəm tɔ. ¹² Kəm-é ɔ pər bilim-

bilim titi-ña kà ndɔ pər bè, ɔw kà jɔgi ngar-je ña-ña do-é-ti. 'Ndàngi ri kí dow kí rangi gə al do-é-ti; to ri kí ę ya kí kár-é gə. ¹³ ę ulə kubi kí d'ulə dan məsi-ti. Ri-é læ «ta læ Lubə.» ¹⁴ Njéɔ-je kí dora-ti d'ulə

kubi-je kí ndɔy ngilingi-ngilingi, kí nda kí to kubi kí aa njay rɔ-dé-ti d'isi-né do sində-je-ti kí nda-nda bá d'un-né go-é. ¹⁵ †Kiyəɔ kí ati pam

teę ta-é-ti kɔɔ tɔl gin dow-je kí gay-gay. Ɛ à kɔr nɔ̀-ɔ̀ kà gɔl ngowla ji-é-ti. À mbɔjrɔ kandi nduu meę né mbore man nduu-ti kí wɔngi lə Lubə kí to Njètɔgi-je lay tò meę-é-ti. ¹⁶ 'Ndàngi ri madi kubi kul-ti liə rəm, dɔ bingi-é-ti rəm 'panè: Ngar lə ngar-je ə 'Babe lə babe-je.

¹⁷ Go-ti, m'oo malayka ɔ̀ kà nja-é taá meę kàdì-ti pa ta kà ndi-é kí boy idə-né yəl-je kí njènar dɔrɔ-ti taá panè: 'Reei, 'kəwi-nɔ̀ lo nékuso-ti kí boy lə Lubə. ¹⁸ 'Reei kadi usoi dɔ ngar-je, kà dɔ gɔrɔ-je, kà dɔ dow-je kí njètɔgi-je, kà dɔ sində-je, kà dɔ njəkál-dé-je, kadi usoi dɔ dow-je lay ya, dow-je kí 'to bə-je al, kà bə-je, kà ngan dow-je, kà dow-je kí boy.

¹⁹ Go-ti m'oo dɔ lé rəm, m'oo ngar-je kí dɔnangi-ti nè kà njéɔ-je lə-dé 'kəw-nɔ̀ kɔɔ kow rɔ kà njəkál sində lé, kà njéɔ-je liə. ²⁰ †Rəmə d'uwə dɔ lé rəm, bá njəkəɔta kí njəba rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti kí ɛ bá to njəra né-je kí tò bəl-bəl takəm dɔ-ti lé kàrè d'uwə-é siə nati rəm to. Né-je kí tò bəl-bəl kí ɛ ra-ra kinlé bá ədi-né dow-je kí ndaji lə dɔ lé tò rɔ-dé-ti adi dɛ 'to njəkɔsi dɔ-dé nangi nɔ̀ né-ti kí 'ra d'adi to takəm dɔ lé. Dɔ lé rəm, njəkəɔta kí njəba rɔ-é njəpata kí ta Lubə-ti lé, joo lay ya d'uwə-dé kəm d'ungi-dé dan pər-ti kí yal-é tò diki-diki. ²¹ Ndəgi dow-je rəmə, kiyəɔ kí teę ta njəkál sində-ti kinlé ya 'tɔl-dé adi yəl-je lay ya d'uso dɔ-dé 'ndan ndə-ndə.

20

Kɔbe kí bal buɔgi

¹ Go-ti, m'oo malayka káre i dɔrɔ-ti uwə lakere ta bolebe kí sɔy-é goto ji-é-ti rəm, bá uwə sil kí boy ji-é-ti rəm tɔ. ² Ɛ uwə Dragɔ, kí to bugə li, kí to Sú, kí to Satɔ lé dɔɔ-é kəm bal buɔgi. ³ Ɛ il-é bolebe-ti kí sɔy-é goto lé, uti ta-é ə tiŋə ta-é lɔy-lɔy, kɔɔ kadi ədi gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè al ya sar kadi bal kí buɔgi lé asi-né. Go né-é-ti kinlé bá tò kadi d'a kɔr-é kilə-é taá kaglo kí sɛ bə.

⁴ M'oo kalikɔbe-je, ə njəkisi dɔ-ti-je lé d'adi-dé tɔgi kadi 'gangi-né ta. M'oo dow-je kí 'gangi dɔ-dé kɔgi kɔɔ ta lə Jeju kí 'pa d'adi dow-je rəm, kɔɔ ta lə Lubə rəm, m'oo dɛ kí 'mbati kɔsi dɔ-dé nangi nɔ̀ dɔ-ti kà nɔ̀ né-ti kí to takəm-é lé rəm, bá m'oo dɛ kí 'mbati kadi 'tijə ndaji lə dɔ nɔ̀-ɔ̀-ti kà ji-dé-ti lé rəm tɔ. Dɛ 'təl d'isi kəm ə d'ɔ̀ bə nati kà Kristi bal buɔgi. ⁵ Ɛ bá to tɔsi ndəl kində lo teę kí dɔsɔy. Ngà ndəgi dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo teę al ya sar kadi bal kí buɔgi lé asi-né. ⁶ Njətɔsi ndəl kində lo teę kí dɔsɔy lé bá 'to njénékumə-je; dɛ 'to njəkaa njay-je ə koy kí njəkungi-ti joo ɔw kà tɔgi dɔ-dé-ti al; dɛ d'a to njégugnə-je lə Lubə, kà 'lə Kristi ə d'a kɔbe siə nati bal buɔgi.

Kusi lə Satɔ

⁷ Loki bal kí buɔgi kin à kasi lé, d'a kɔr Satɔ dangay-ti kilə-é taá; ⁸ rəmə ɛ à teę kɔɔ kədi gin dow-je kí gay-gay kí kum dɔnangi-ti kí ɔɔ, adi to Gogi kà Magogi*, kɔɔ kəw-dé kɔɔ rɔ-né. Kɔr-dé asi-nɔ̀ kà nangra kí ta babo-ti bə. ⁹ Dɛ 'teę, 'taa dɔnangi pəl-pəl, ə d'ilə-nɔ̀ 'gəə dɔ lokisi njəkaa njay-je kí to bebo kí Lubə ində dan kəm-é-ti. Rəmə pər i dɔrɔ-ti ya ree ró-dé ruki-ruki. ¹⁰ Sú kí to njəkədi-dé lé, d'ilə-é dan pər-ti kí yal-é tò diki-diki; lo-é kinlé bá dɔ lé dɛ kà njəkəɔta kí njəba rɔ-é

† 19:20 19:20 Ntd 13:1-18 * 20:8 20:8 Gogi kà Magogi. 'Ndó Ejɔ 38-39

njèpata kí ta Lubə-ti d'a-ti ə d'a kingə kò ndoo-je kà kada-je ya kà dɔ bal-bal.

Sɔy ta kí gangi

¹¹ Go-ti, m'oo kalikɔbe kí boy kí nda ə m'oo njèkisi dɔ-ti tɔ. Dɔnangi kà dɔrɔ 'goto takəm-é-ti ə lo lə-dé goto ngá. ¹² Ə ngan dow-je, kà dow-je kí boy-boy kí d'oy lé, m'oo-dé d'a kà nja-dé taá nɔ kalikɔbe-ti ə m'oo mbete-je kí dow teḡ meḡ-é rəm, mbete káre kí rangi kí dow teḡ meḡ-é kí ɛ bá to mbete kí ri dow-je kí d'isi kəm tɔ-ti. Dow-je kí d'oy lé 'gangi ta dɔ-dé-ti kà go kullə ra-dé-je kí 'ndàngi meḡ mbete-je-ti kinlé. ¹³ Dow-je kí d'oy dan babo-ti lé man teḡ sə-dé, koy kà lo kí koó d'inə dow-je kí d'oy d'adi 'teḡ, ə nɔ-nɔ ya 'gangi ta dɔ-é-ti kà go kullə ra-é ra-é. ¹⁴ Koy kà lo kí koó lé d'ungi-dé dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki. Pər kí yal-é tɔ diki-diki kinlé bá to koy kí njèkungi-ti joo. ¹⁵ Dow kí rá-rá kí 'ndàngi ri-é meḡ mbete-ti kí ri dow-je kí d'isi kəm tɔ-ti kin al rəmə, d'a kilə-é dan pər-ti kí yal-é tɔ diki-diki kinlé.

21

Dɔrɔ kí sigi kà dɔnangi kí sigi

¹ †Go-ti rəmə, m'oo dɔrɔ kí sigi kà dɔnangi kí sigi, kdotalə dɔrɔ kí dɔsɔy kà dɔnangi kí dɔsɔy 'goto, bá babo goto rəm tɔ. ² †Ə m'oo bebo kí aa njay kí to bebo Jorijaləm kí sigi j dɔrɔ-ti rɔ Lubə-ti isi ree dɔnangi-ti, 'ra rɔ-é lay titi-nɔ kà dené kí ɔw kà taa ngow sigi kí mɔne kdɔ tilə-né kəm ngɔbi-é kin bə. ³ M'oo ndi dow ba dɔ kalikɔbe-ti boy-boy panè: 'Oo, kəy kisi Lubə* ree tɔ dan dow-je-ti. Lubə ya kà dɔ-é à kisi nati sə-dé, de d'a to dow-je liə ə ɛ à to Lubə lə-dé tɔ. ⁴ ɛ à bɔr man nɔ kəm-dé-ti ndɔy-ndɔy, koy à goto rəm, ndingəndoo à goto rəm, nɔ kà rɔ to à goto rəm, kdotalə né-je kí dɔsɔy goto. ⁵ Beba njèkisi dɔ kalikɔbe-ti lé panè: 'Oo, M'ra né-je lay m'adi təl kí sigi. ɛ təl idə-m bəy panè: 'Ndàngi ta-je kinlé, kdotalə to ta-je kí togrɔ-ti ə to ta-je kí asi kadi dow-je 'ndigi dɔ-ti rəm.

⁶ Təl ɔ dɔ-ti idə-m panè: Gin né-je gangi ngá! Mɔ bá m'to Alpa kà Omega, njètum gin né kà njètɔl ta né. Dow kí kundə man ra-é lé, mɔ m'a kadi-é man kənənɛ kí to man kiskəm lé ɔy kare ya. ⁷ ɛ kin bá à to nédɔji lə dow kí njètəti rɔ; mɔ m'a to Lubə liə ə ɛ à to ngon-m tɔ. ⁸ Ngá njébəl-je, kà njémɛngə-je, kà njéra né-je kà tɔ nɛ takəm Lubə-ti, kà njètɔl dow-je, kà njérakaya-je, kà mbəli-je, kà njépole magi-je, kà njékədtə-je, lay ya nédɔji lə-dé tɔ dan pər-ti kà yal-é tɔ diki-diki. ɛ kin bá to koy kí njèkungi-ti joo.

Jorijaləm kí sigi

⁹ Go-ti, kí káre dan malayka-je-ti kí siri kí d'uwə kɔbi-je kí siri ji-dé-ti kí sɔy tuji-je kí gin siri rusi-rusi lé ree rɔ-m-ti idə-m panè: 'Ree, m'a kɔji-i dené kí to ne Ngonbati lé kadi-i 'oo-é.

¹⁰ Beba Ndil kí aa njay ree dɔ-m-ti ə malayka lé un-m ɔw sə-m dɔ mbal-ti kí boy, kí ngal nɔ, bá ɔji-m Jorijaləm kí to bebo kí aa njay kí j

† 21:1 21:1 2Pi 3:13 † 21:2 21:2 Ntd 3:12 * 21:3 21:3 Kəy kisi Lubə: Ta kinlé, ɛ kí tɔ kà ta grəki lé, kɔr meḡ-é to kəy lə Lubə kí 'ra kà kubi ('Ndó Tɛt 26:1).

dɔrɔ-ti rɔ Lubə-ti isi ree dɔnangi-ti. ¹¹ Londógi læ Lubə ya ndógi dɔ-ti adi ndoy ngilingi-ngilingi titi-na kɪ ər kí maji na rəm, titi-na kɪ ər kí 'ba-é jaspə kí aa yéróró titi ər kí 'ba-é kristal bè. ¹² Ndògi bɔr kí ndəə ə ngal gəə dɔ bebo lé sipi. Tarəbi kandi meḡ bebo-ti lé, ra dɔgi gidi-é joo ə malayka-je dɔgi gidi-é joo d'ɔ tarəbi-je-ti lé ndeng-ndeng. Tarəbi-je kí dɔgi gidi-é joo kinlé, ndàngi ri gin koji læ ngan Israyel-je kí dɔgi gidi-é joo titi, ¹³ adi kəl-é kí lo kubə kàdì-ti tarəbi ra mutə, kəl-é kí taá tarəbi ra mutə, kəl-é kí bəə tarəbi ra mutə ə kəl-é kí lokur kàdì-ti tarəbi ra mutə tɔ. ¹⁴ Ndògi kí dɔ bebo-ti lé, d'ində gin-é dɔ ər-je-ti dɔgi gidi-é joo ə dɔ ər-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé, 'ndàngi ri njəkɔwkulə-je læ Ngonbati kí dɔgi gidi-é joo dɔ-ti ndeng-ndeng.

¹⁵ Malayka kí njəpa sə-m ta lé uwə tuwətógi kí 'ra kɪ lɔr kdɔ mboji-né ngal né ji-é-ti, kdɔ kadi mboji-né bebo lé, kɪ tarəbi-é-je, kɪ ndògbɔr kí dɔ-ti. ¹⁶ Bebo lé, ngal-é-je kɪ tati-é asi-na berere. Loki malayka mboji bebo lé rəmə, to kilometrə bɔdɔgi lo joo kɪ bujoo kɪ kɔrjoo. Ngal-é-je kɪ tati-é-je, kɪ ngal-é kí taá asi-na lay. ¹⁷ Malayka mboji ndògbɔr lé, kɪ né kí dow-je 'mboji-né ngal né rəmə, to mətər kɔrsiri gidi-é joo. ¹⁸ Ndògbɔr lé, d'ində kɪ ər kí 'ba-é jaspə ə bebo bá 'ra kɪ njar lɔr kí aa yéróró titi ər kí 'ba-é kristal bè. ¹⁹ Gin ndògbɔr kí dɔ bebo-ti lé, d'ində kɪ ər-je kí maji-maji kí tò gay-gay adi kuró. Kí dɔsɔy d'ində kɪ ər kí 'ba-é jaspə, kí njəkungɪ-ti joo d'ində kɪ ər kí 'ba-é sapir, kí njəkungɪ-ti mutə d'ində kɪ ər kí 'ba-é kalseduwan, kí njəkungɪ-ti sɔ d'ində kɪ ər kí 'ba-é emerodi, ²⁰ kí njəkungɪ-ti mɪ d'ində kɪ ər kí 'ba-é sardoniksi, kí njəkungɪ-ti məkə d'ində kɪ ər kí 'ba-é sarduwan, kí njəkungɪ-ti siri d'ində kɪ ər kí 'ba-é krijoliti, kí njəkungɪ-ti jinəy joo d'ində kɪ ər kí 'ba-é beril, kí njəkungɪ-ti jinəy káre d'ində kɪ ər kí 'ba-é topaji, kí njəkungɪ-ti dɔgi d'ində kɪ ər kí 'ba-é krijopraji, kí njəkungɪ-ti dɔgi gidi-é káre d'ində kɪ ər kí 'ba-é yasənti, kí njəkungɪ-ti dɔgi gidi-é joo d'ində kɪ ər kí 'ba-é ametisti. ²¹ Tarəbi-je kí dɔgi gidi-é joo lé, 'ra kɪ mɔdkɔsi ya dɔgi gidi-é joo lay. Tarəbi káre 'ra kɪ mɔdkɔsi káre-káre. Rəbi kí boy kí ɔw kɪ meḡ bebo-ti lé, lɔr kí aa yéróró titi ər kí 'ba-é kristal bè bá 'ra-né.

²² M'oo kəy læ Lubə meḡ bebo-ti lé al, kdɔtalə 'Baḡe Lubə kí to Njətógi-je lay, dɔ kɪ Ngonbati ya 'to kəy læ Lubə meḡ bebo-ti lé. ²³ To bebo kí ɔw ndoo ndógi kàdì al rəm, ɔw ndoo ndógi nəy al rəm, kdɔtalə londógi læ Lubə ya ndógi dɔ-ti ə Ngonbati ya to lampi liə tɔ. ²⁴ Gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti d'a njiyə lo kí ndógi-ti kinlé ə ngar-je kí dɔnangi-ti d'a ree kɪ né ríba-je læ-dé titi tɔ. ²⁵ Kada lé, tarəbi-je kí kɔw kɪ bebo-ti à to tagra. Dow à kuti al, kdɔtalə to bebo kí ndɔ à kil-ti al. ²⁶ D'a kɔw kɪ né ríba-je kɪ né kɔsgaji-je læ gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti titi. ²⁷ Né kí tò nɛ takəm Lubə-ti à kɔw meḡ bebo-ti kin ndə al rəm, bá dow kí to njəkə ká ra né kɔbi-je-ti, kɪ njəkə ká kədi ta-ti kàrè à kɔw-ti ndə al rəm tɔ. Ngà dow-je kí ri-dé toki 'ndàngi meḡ mbete kiskəm-ti læ Ngonbati ya par bá d'a kɔw-ti.

22

¹ Go-ti, malayka lé ɔji-m ba kí to man kiskəm; man-é aa yéróró titi-na kɪ ər kí 'ba-é kristal bè; man-é kinlé teḡ kalikɔḡbe-ti læ Lubə, dɔ kɪ Ngonbati. ² Dan rəbi-ti kí boy kí ɔw meḡ bebo-ti, bá dɔ kɔngi ba-ti kí

yó rəm, kì nè rəm lé kagi kiskəm ǵ-ti ə ę andi nja dɔgi gidi-é joo bal káre adi n̄ay káre ya andi-andi rəm, mbi-é to kumə kaji gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangi-ti rəm tɔ. ³ Ndɔl à goto meę bebo-ti kinlé; kalikɔbe lə Lubə de kì Ngonbati à tò-ti. Ngannjékullə-je liə d'a pole-é, ⁴ ə d'a koo takəm-é rəm, fá ri-é à tò nati n̄ɔ-dé-ti rəm tɔ. ⁵ Ndo à kil nd̄a al rəm, ngannjékullə-je liə lé d'a kow ndoo pər lampi al rəm, d'a kow ndoo ndógi kàd̄i al rəm, kdɔtalə 'Babe Lubə ya à ndógi do-dé-ti, ə d'a kɔbe kì do bal-bal.

Sɔy ta kulə dingəm meę-n̄ɔ-ti

⁶ Malayka lé idə-m panè: Ta-je kinlé to ta-je kí tɔgrɔ-ti rəm, to ta-je kí asi ndigi do-ti; adi to 'Babe Lubə kí njəkadi Ndil-é ra kì njépata-je kí ta-é-ti ya fá ulə malayka liə adi toji ngannjékullə-je liə né-je kí à ra né ngosnè.

⁷ 'Oo, m'a kow n̄ɔɔ ngosnè. Dow kí njètəl rɔ-é go ta-je-ti kí ta Lubə-ti kí tò meę mbete-ti kin fá to njénékumə!

⁸ To m̄a J̄a ya m'oo ta-je kin rəm, m'oo né-je kin rəm. Loki m'oo ta-je kì né-je kinlé rəmə, m'usi nangi nja malayka-ti kí njètɔji-m né-je kinlé kɔɔ kɔsi do-m nangi n̄ɔ-é-ti. ⁹ Ngà ę idə-m panè: 'Oo nè à ra né kí bè kin! M̄a m'to madkullə lə-i kì madkullə lə ngankɔ-i-je kí 'to njépata-je kí ta Lubə-ti kì de kí 'to njètəl rɔ-dé go ta-je-ti kí meę mbete-ti kin. Lubə fá i 'a kɔsi do-i nangi n̄ɔ-é-ti!

¹⁰ Bəy fá idə-m panè: Ta-je kí ta Lubə-ti kí tò meę mbete-ti kinlé 'bɔyɔ do-é al! Kɔɔ kaglo kí né-je kin à ra-né né n̄ay ngɔsi. ¹¹ Kadi dow kí njèra né kí njururu al ra kì do madi-é-ti do madi-é-ti rəm; kadi dow kí njèra né kí tò n̄e takəm Lubə-ti ra kì do madi-ti do madi-é-ti tɔ; ə kadi dow kí njèra né njururu ra kí do madi-é-ti do madi-é-ti rəm, fá dow kí aa njay kàrè kadi aa njay kì do madi-é-ti do madi-é-ti rəm tɔ!

¹² 'Oo, m'a kow n̄ɔɔ ngosnè ə m'a kow kì nékugə doji kəm-m-ti kɔɔ kugə dow kí rá-rá kí go kullə ra-é-ti. ¹³ †M̄a fá m'to Alpa kì Omega, m'to dow kí dɔs̄ay rəm, m'to s̄ay dow-je rəm, m'to njètum gin né rəm, njètəl ta né rəm.

¹⁴ Dow-je kí 'togi kubi-je lə-dé fá 'to njénékumə-je; kɔɔ d'ingə tarəbi d'ow-né meę bebo-ti rəm, d'uso-né kandi kagi kiskəm rəm! ¹⁵ Ngà bisije, kì mbəli-je, kì njérakaya-je, kì njètəl dow-je, kì njépole magi-je, kì dow-je kí kədi dow-je nəl-dé adi 'to njékəɔta-je lé, d'a k̄a ndaa-ti.

¹⁶ M̄a Jeju fá m'ulə malayka lə-m kadi pa ta lə né-je kí sobi do njékəwn̄a-je kí gay-gay kinlé adi-si. M̄a m'to kí gin ka-ti lə Dabidi, m'to ngòrongi kí njéndógi ta lo kaa-ti.

¹⁷ Ndil kí aa njay de kì njəngow 'panè: I 'ree! Kadi dow kí oo ta kinlé, panè: I 'ree! Kadi dow kí kundə man ra-é rəmə, ree; kadi dow kí ndigi rəmə, ree taa man kiskəm lé kare ya ɔy!

¹⁸ Dow kí rá-rá kí oo ta-je kí ta Lubə-ti kí tò meę mbete-ti kinlé, ta kí m'a pa rəsi kadi-é ɛn: Kinə dow madi ilə ta kí rangi do ta-je-ti kin rəmə, k̄ɔ-je kí 'ndangi ta-é meę mbete-ti kinlé, Lubə à kungi do k̄ɔ-je-ti liə. ¹⁹ Ə kinə dow madi ɔr ta-je kí ta Lubə-ti kí tò meę mbete-ti kin kɔgi rəmə, Lubə à kɔgi-é kandi kagi kiskəm rəm, fá à kɔgi-é kow meę bebo-ti kí aa njay kí 'ndangi ta-é meę mbete-ti kinlé rəm tɔ.

²⁰ Njèpata lə né-je kinlé panè: Oiyó! M'a kow nɔɔ ngosnè. Amɛn! I
'Ree, 'Babe Jeju!

²¹ Kadi ramaji lə 'Babe Jeju nà y sə-si lay!